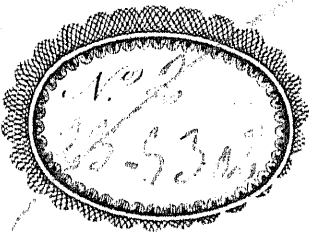

Biblioteca Universitaria	
GRANADA	
Sala	B
Estante	56
Nº	4

2 400 40 **GENOVA** MADE IN ITALY

R. 4737

~~2-20-302~~

ZOSIMI COMITIS ET EXADVOCATI FISCO

HISTORIAE NOVAE LIBRI VI,

numquam haecenus editi:

Quibus addita sunt historiae,

PROCOPII CAESARIENSIS,
AGATHIAE, MYRRINAE,
IORNANDIS ALANI.

*Zosimi libros IO. LEVNCLAIVS primus ab se repertos de
Graecis Latinos fecit, AGATHIAM redintegravit,
ceteros recensuit.*

Adiecimus & LEONARDI ARETINI rerum Gothicarum
commentarios, de Graecis exscriptos.

Omnia cum Indicibus copiosis.

*Leone clivus
foris de
Luo Seranus*

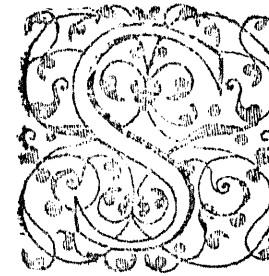

BASILEAE

EX OFFICINA PETRI PERNAE
CVM S. CAES. MAIEST. PRIVILEGIO.

APOLOGIA PRO ZOSIMO, ADVERSVS EVAGRII, NICEPHORI, CALLISTI, ET ALIORUM CRIMINATIONES.

Sicut aut in eos stringendus orationis mucro, quibuscum nulla religionis societate iungeremur; aut non illius suscipienda defensio, quem ob professionem paganæ superstitionis, a multis iam sæculis explosæ damnatæque, si quid habiturus erat in causa sua gratiæ, prima statim fronte nostros apud homines amittere necesse est: fretus equidem quum apertis veritatis ipsius argumentis, tum eorum, quæ ab aduersarijs obijciuntur, infirmis sane rationibus, minime vererer, ne non facile causam hanc apud æquos iudices obtinerem. Nunc quum & ijs respondendum sit, qui defendendi cultus Christiani, & tuendorum principum prætextu, patronorum veræ pietatis insignium, uti quidem prædicantur, mendacij calumniæque disertissimum & in primis vtilem historiæ scriptorem accusant: & agenda Zosimi causa, qui quod veritatem doctrinæ cœlestis cognitam non habuerit, esse testis idoneus & verax de gestis in republica rebus potuisse negatur: difficilem sane defensionis huius rationem mihi futuram prospicio. Sic enim comparati sunt hominum animi, libenter utijs fidem habeamus, quos quum alijs in rebus, tum maxime in doctrina religionis opinionum similitudo & consensus arctiore nobis vinculo iungit; diuersa sequentium auctoritate depressa, licet ab ijs non omnino abhorrentia quædam a veritate proferantur. Sed quando quum omnis virtutis in genere, tum veritatis ea vis est, ut illam viri boni etiam in hoste cognitam probent: futurum non nulla in spe sumus, ut auditis quæ pro Zosimo paucis dicenda suscepimus, libenter homines non nimium pertinaces fateantur; posse veritatem rerum gestarum ab ijs quoque bona fide litterarum monumentis prodi, qui ceteroquin a nobis in sententia de religione dissideant. Accusatur Zosimus atroci cum verborum contumelia, quibus execrabilem vocant, diris deuouendum, impurissimum, canem denique; primo quod nefariæ, quod abominandæ paganorum religionis sectatorem se profiteatur. Ego vero in hoc libertatem hominis ingenuam probo, iudicium desidero; qui quum excellentis vir esset ingenij, more mundanorum, ut sacræ litteræ loquuntur, sapientum in magna diuinæ veritatis luce cæcutiret. Sed quum nihil istud impediatur, quo minus de ijs, quæ in administratione reipublicæ vel recte, vel sequius gererentur, prudenter ac vere statueret: ad alia progrediamur, in quibus accusationis totius præcipua vis consistit. Ait enim propter auspiciam nouæ religionis iniquiorem Constantino fuisse. De mus hoc etiam esse, quando fieri nequit, ut animus noster ei bene velit, qui persuasionem de cultu diuino nostram, quam veritati consentaneam, sæculorumque prope innumerabilium auctoritate & consensu nixam putamus, eripere nobis inuitis conetur, sed quid inde colligitur? ergo Zosimus hoc impulsus odio, per calumniam tradidit, impurissimum & intolerabile tributigenus, quod chryfargyrum vocant, aurum argenteum Latine dixeris, (in libris quidem de iure civili aurum lustrale nuncupatur, quia singulis quibusque lustris penderetur) primum e principibus Constantinum imperasse: profectumque cõsimili ab origine, quod inuolasse Constantinum in aliorum bona scripsit.

Graue crimen audio, coërcenda istæ Zosimi maledicentia, si falso constet illa de Constantino memoriæ prodita. Sed tantum abest, ut nō eorum, quæ diceret, certos ac fide dignos auctores habuisse Zosimū credam; ut etiam si desint aliorum testimonia, tamen ab hac culpa Constantinū liberari non posse, graui constet argumento. Quippe tributū illud aut ante se Cōstantinus a patris institutū principibus, quos deliria paganorum sequutos scimus, reperit; aut princeps ipse durissimū subditis onus imposuit. Si Constantinū auctorē adgnosceremus, uti Zosimus ex illorum temporū scriptoribus existimandū ostendit; quid habes causæ, cur illum accuses? innocens est, rem gestam sicut ab alijs acceperat, qua debuit fide, reddidit; historici boni functus officio. potius increpandi aduersarij, qui longius, quā par esset, prouecti studio celebrandi Constantini, dū immodicas ei laudes tribuunt; obliuisci muneris sui, panegyricas declamationes verius, quā historias scripsere. Sed esto sane, confinxerit hoc crimen Zosimus in eū, quem primum inter augustos religionis Christianæ sacris imbutum, tamquā auiti patritij; cultus desertorem, grauare tributū per quā insolentis & exosi vulgo institutione voluerit. Itaq; relinquitur, Constantinū a decessoribus, quod tamen adfirmare nostri reprehenses diserte nō audent, acceptū morem turpissimum retinuisse nihilo minus in culpa præclarus imperator hærebit, qui exactiōne foedam, introductam a paganis, posteaquam ipse maiorem cognitionis diuinæ lucē hauisset, nō aboleuerit. Nihil enim discriminis inter auctorē prauæ consuetudinis, & eū, qui quum possit, iniqua maiorū instituta non abrogat, esse video. At illi lustralis auri collationē sub Christianis superiorum temporum principibus insigni eū exactiōnis sæuitiæ regnasse non negant; primūq; fatentur Anastasium, longissimo post Constantinū interuallo, chrysfargyri tabulis ad se consilio quodam astuto de prouincijs omnibus accurate coactis, & concrematis, immortalis beneficio subditorum animos obligasse. Desinant ergo de iniuria Constantino facta queri, quum iniusta pensitationis auctorem non fuisse, testimonijs exceptione maioribus necdum euicerint; & si maxime principem ab eo mali causam remoueant, tamen quin pari se scelere propter adprobationem receptæ turpitudinis obstrinxerit, inficiari non possint. At enim audiamus quæso, quam firmis nixi rationibus, haudquaquam a Constantino proficisci potuisse tributū tam illiberalis exactiōnem, constanter adfirmant. Fatetur, aiunt, ipse Zosimus, incredibili sumtu Byzantium a Constantino, non parum prolato præclaræ urbis pomerio, conditum; Augusto palatio, quod Romano nō cederet, alijsq; magnificentissimis ædificijs ornatum; annonam ciuilem, Romanæ ad urbis emulationem, plebi Constantinopolitanæ concessam; ab eodē senatoribus, qui Roma Byzantium postulatu ipsius cōmigrare non recusassent, sumtuosas domos exstructas, & ingentē auri vim donatam. Non potuit ergo talis animi principis exigendi sordidi tributū cogitatio subire, nec sibi met ipse Zosimus aduersari, quasi a prioribus diuersa prodendo, debuit. Hæ rationes illorū sunt, quas a nobis esse, quis quæso non perspicit? Prodigū fuisse Constantinū Zosimus ait, postquam summo imperio solus potitus esset; idque compluribus argumentis ostendit: quod vectigalia reipublicæ largitionibus immensis exhauserit, in vitam voluptariam maximos sumtus erogauerit, pecuniam publicam in plurimas inutiles estructuras impēderit, profusionem deniq; magnificentiam duxerit. Hæc si vera esse, fides ipsa rerum gestarum probas nemini qui sapiat, mirum videri potest, rationes exigendæ vicissim pecuniæ nouas, & quum moderatæ iustæq; non sufficerent, acerbis eum excogitasse: qui prodigere magnas opes ex animi libidine solitus, facultatem profusæ largitionis sibi deesse nollet. Nam nulli cupidius alienis inhiat, quam qui sua sine iudicio per summā licentiam luxumq; dissipat. Eodem spectat, quod in milites liberalē fuisse Constantinum prædicant, idq; Zosimum ipsum fateri commemorant.

morant. Nam quod esset imperium hac via mercatus, eadem ad retinendam quoque rerum summam vrendum videbat, absque quo fuisset, cur exercitus huic legitimam Constantij subolem, quam ex Theodora coniuge reliquit, non prætulissent? Ferre principes parcos & frugi militaris luxuria nequit, immodice fisci bonis ad explendam ipsorum libidinem abutētes colit. Id vero sine certa subditorum perniciæ confieri non potest, a quibus nullo non genere crudelitatis exigitur, quod ad retinendos in officio semel corrupti militis animos, infano largitatis studio profunditur. Hinc illæ sordidarum exactiōnum inuentiones, mera dissolutæ prodigitatis remedia: quas quidem acerbitates intolerabilium collationum, siue Constantini, siue Theodosij maioris, siue Valentiniani primi mandatu imperatarum, recensere; non est, ut isti maligne interpretantur, aduersus pios & religiosos principes impudēter latrare, sed veritatem factorum ostendere, de quibus exempla capiamus ipsi, quæ nobis ex vsu sint. Nam si recte rem estimemus, nihil hoc esse dicemus aliud, quā monere præsentis sequuturosq; principes, ne Christianam ipsi religionem profitentes, eam sibi licentiam in bona subditorum permissam putent; quam Iulianus, alijq; pagani non vsurparunt; a quibus abstinentiæ, benignitatis, & moderatæ gubernationis laude nostros superari, sane turpissimum fuerit. At eundem Constantinum, inquiunt, alibi Zosimus ob res quasdam fortiter & egregie gestas laudauit, itaque cauere debuit, ne quem antea prædicando extulerat, eundem vicissim reprehendendo deprimeret. Quasi vero aut laudari Constantinus, Theodosius, Christiani principes alij nequeant, nisi probatis eorum factis omnibus; aut nō hoc ipso meliorem se vobis virum, historiæ quidem certe scribendæ magis extra omnem cōtrouersiam idoneum declararit Zosimus; qui quum notanda quædam Constantini delicta non leuia putaret, minime cōmittere voluit, ut quæ ab eodem præclare gesta fuissent, silentio præterita supprimerentur, non hoc uti faceret, impetrare a Zosimo infanti Christianis animi potuit indignatio; quam nimium quantum, indignum quidem in modum, si Christianæ professionis grauitate in spectare volumus, in vobis regnare video. Nam qui se Christianos perhiberi voluere principes, licet pleriq; foedis essent inquinati sceleribus, tantum non deos facitis, & laudibus in caelum tollitis: quum alios a luce religionis nostræ destitutos, ceteroqui magnis virtutibus præditos, etiam debita meritis eorum laude frudare non vereamini. Non iam dicam de condicione fragilitatis humanæ, qua nō patitur, ut vni perpetuam recte factorum gloriam tribuamus. ideoq; verum esse Theognideum illud, sapientes intelligunt:

Vir bonus interdum malus est, alius bonus idem.

Magnus sane re fuit ac nomine Constantinus. quis negat? primus augustorū leges aduersus nostros atroces & edicta crudelissima sustulit, verum dei cultum amplexus est, tyrannidem quæ in rempublicam, tum ecclesiam multis annis exercitam feliciter oppressit, intestina deniq; nostrorū dissidia coacto sanctissimorum virorum concilio sopiuit. hæc immortalia sunt eximij principis merita, quæ omnes boni non solum adgnoscent, sed etiā admirantur atq; prædicant. At eorum, qui res Constantiniano sæculo gestas commendare litterarum monumentis volunt, illa ratio est; nō tantum ut ista, sane laudabilia, recensent; verum etiam si quid actum est, quod minus probari possit, nequaquā dissimulent. id lex historiæ necessario requirit, & habet vsu in vita mortalium nō exiguum: ut ut aliquid de illius, ad quem pertinet, gloria decedere videatur. Quod si a Zosimo plena cum orationis libertate factū fuit, non magis idcirco reprehendi meretur, atq; alij nonnulli, qui religionem nō, ut ille, paganam, sed nostram sequentes, grauitate pungerent Constantinū non dubitant; quum alias ob causas, quas cum Zosimo communes habent, tum quod

quod imperator veri numinis cultum præferens legem promulgarit, infertam Iustiniano eodici, qua ob vsum magnificarum artium eos accusari vetat, qui de nefarijs illis ritibus ac disciplinis opem pro corporibus humanis, aut rerum vitæ necessariorum conseruatione quærunt: hoc est, qui fonte bonorum deo deserto, quæ ab illo se habituros subsidia desperant, a malis genijs expectant: quasi aut diuinis in litteris hoc expresse prohibitum non sit, aut impiæ rei planeq; damnabilis vsus aliquis esse licitus possit. Iidem non abs re Constantinum, ob consiliorum & voluntatis in senectâ mutationem, vituperant; qui Constantiæ sororis impulsu Arium, auctorem sectæ post homines natos impurissimæ, reuocavit ab exilio; præclareq; de religiosæ pietatis doctrina tã suo sæculo, quam omnẽ ad posteritatem meritum Athanasium Treuirorum ad urbem deportari iusserit. Ea crimina quisnam istis a Zosimo indicatis esse grauiora non videt? hæc enim ad dei gloriam, quietem ecclesiæ, salutem animorum spectabant: quum Zosimus in ijs potissimum de Constantino quæretur, quæ ad reipublicæ detrimentum pertinebant. Iam quod indignum facinus admisisse Zosimum clamitant Euagrius atq; Nicephorus, qui Crispum Cæsarem, egregia virtute iuuenem, & Faustam Augustam a Constantino necatos scripserit; a calumnia profectum, vera crimina dissimulante; an a singulari dicam impudentia, negante factum, quod indubitata veritas historiæ summo consensu scriptorum ita prorsus gestum fuisse confirmat? At non meminit, a iunt, eorû paricidiorum Eusebius Pamphili filius, Constantini equalis, & eidem iam mortuo superstes. Quid si testem hunc ego non admisero? nã male genus hoc historicorum, antistites inquam, & monachi, solent adire; quod liberales in se principes & laudent prolixius, & studiosius a facinorum nõ modo culpa, sed etiam suspitione liberent: alijs, ceteroqui nõ contemendis, quo iure, qua iniuria vel neglectis, vel etiam notatis. At ista sane contra scriptorẽ insignem exceptione non vtamur. Demus id Eusebium vel non voluisse, vel nõ debuisse scribere; quod ita rationes & ipsius, & temporũ sese darent. Aut enim viuo Constantino scripsit historiam, aut eo iam rebus humanis exempto. Viuum offendere, relato in historiam hoc immani facinore, non nisi cũ præfenti vitæ discrimine potuit: idem si eo fecisset extincto, ne a Constantio, quĩ patri & fratribus superstes fuit, grauiora quoq; perpetueretur, cautio erat. Nã cui quæso pepercisset, cognato qui sanguini nõ pepercit? Itane dicemus istæc paricidia falso conficta, quia patris, & patre mortuo, filij longe crudelioris metu nullus tum ea litteris prodere fuit ausus? At Crispum laudat Eusebius, inquit. quo fit, vt nullo modo simile veri videatur, a patre fuisse necatum. Quasi vero furore concitus patris animus ex suspitione de nefaria filij cum noueræ consuetudine, tantum in ipso calore iracundiæ imperare sibi potuerit, ne respectu præclaræ illius indolis iuuenem occideret: aut non iniuriam spectatæ illius virtuti factam ipsemet postea restitutus sit, quum interfecti talis filij dolore ac desiderio Faustam coniugem, cuius illum causa suspicũ habuerat, in balneo viuam extinxit. Eusebius ergo, si saluus esse volebat, aliter sibi consulere melius haud poterat; quam si totam necati Crispi mentionem de historia sua prorsus excluderet. Nam de duobus vt alterum faceret, necessarium erat: vel vt nocentem Crispum, vel innocentem perijisse fateretur. Nocentem facere noluit, quod omnibus aliter videretur: innocentem iugulatũ dicere non potuit, ne patrem accusaret. Atq; hinc reuera colligitur, alienum a culpa criminis huius fuisse Crispum; quod ei testimonium innocentie quũ alij tribuunt, tum ipse Zosimus, ab auia Helena grauisime deploratum scribens. Maluit igitur Eusebius suas quasdam ob causas in medio relinquere, quod Zosimus ab ijs temporib; remotior, ob ipsam factorũ memoriam, præterire silentio nequaquam debuit. Ac mihi quidem mirari subit, quid bonis

hiscæ

hiscæ viris in mentem venerit, vt tam absurda reprehendendi Zosimi studio dixisse non contenti, ne quidem in Constantio crudelitatem vllam adgnoscant; quia Verranioni perduellionis reo, pepercit. Quasi vero ex hoc vnico facto solidam lenitatis & clementiæ laudem reperire potuerit, quod seni propediem in fata concessuro, sanguine casto, non virtute victo, sed fraude circumuento, pauxilli temporis vsuram permiserit: qui alias immaniter vel in sanguine coniunctissimos quosque sæuijt. Eundem Constantium Nazianzenus quoque, vir alioqui grauissimus, odio Iuliani laudat: quum hic multis magnis virtutibus non par Constantio, sed superior exstiterit; cui si maxime pro bro des sequutam ad pagana deliria defectionem, tamen cur illum alterum defensorem furoris Ariani præferas, causam equidem idoneam nullam video. sed de hoc paullo post dicendi se locus aptior offeret. Ad aliam calumniam diluendam me paro, qua Zosimum partim mendacij, partim grauis illata Constantino contumeliæ reum peragere conantur. Narrat ille Constantinum violatæ sacramentorum religionis, & paricidiorum, reliquorumq; scelerum cõscientia vexatum, quum paganis in sacris expiationem delictorum solidam nullam inueniret: Hispani cuiusdam impulsu, cui nomen esset Aegyptius, ad religionis Christianæ doctrinam accessisse, veram vt ex ea consolationem animi, quam propter admiffa facinora dolentibus, & ad reconciliatorem generis humani cum deo, dei filium, certa fiducia confugientibus offert, hauriret. Hoc illi, qui Constantinum ab istis paricidijs contra fidem historiæ liberant, propterea verum non esse putant; quia lustrationem a delictis, quæ per baptismum fiat, omnino serius adeptus sit. in quo Theodoriti, scriptoris fide digni testimonio conantur vt, qui Constantinum Nicomedie sub ipsum vitæ finem baptisatum tradit. Nihil hoc narrationis Zosimæ veritati derogat. Nam religioni Christianæ addictus esse potuit, etiam si necdũ baptismi particeps factus fuisset. atque hic mos id temporis nimio opere compluribus arridebat, qui licet essent professione Christiani; tamen baptismum ad vltimos vitæ propemodum annos differabant: credo, quod plerique per uulgatam istis temporibus opinionem sectarentur; a qua ne nunc quidem aliquos abhorrere videmus, nimirum a percepto baptismo vitam a nobis immunem ab omni lapsu requiri, nec vllam delinquentibus expiationem aliam deinceps reliquam esse. quamquam de Constantino Theodoritus idem peculiariter memoriæ prodidit, ob eam potissimũ causam prius baptisari noluisse; quod exẽplo Christi seruatoris, in Iordane diuino lauacro mergi semper optasset. Non igitur impedit baptismi dilatio, quo minus veritate consolationum doctrinæ Christianæ multo ante cognita, lustratum se grauissimis a sceleribus suis certo statueret: nec ista tam sollicita solidæ perpetuæq; animi tranquillitatis indagatio reprehensionem in Constantino meretur vllã: immo potius totus hic Zosimi locus ad Cõstantini, religionisq; nostræ laudem pertinet. Quis enim in illo vituperandum censeat, quod admifforum antea scelerum paenitentia ductus, in gratiam cum deo redire cupuerit; & illã grauib; immersam vitæ vitam pristinam cum meliore noua commutare? quis omnibus, quæ vnquam post homines natos exstiterent, religionibus antefere dam Christianam neget; si cum caelesti numine, quod scelerib; nostris offendi vel inuitis nobis animi nostri conscientia dicat, in gratiã nos reponit, certamq; nobis quietem largitur, in qua vera totius est vitæ, quam adeo sollicitè, sed frustra prisci quæsiuere philosophi, sita beatitas? Ex his ergo quilibet intelligit, quam leuib; & iniquis nixi rationibus Euagrius atq; Nicephorus, exagitare pro sua libidine voluerint, quæ de Constantino prudenter & recte Zosimus, virtutes cum vitæ, præclare facta cum vituperabilibus coniungens, in quibus ipse quodam modo Constantinus ab indole moribusq; suis degenerasset, in historia sua perscripserat. Meminisse nimirum debemus, sapien-

tissime dictum ab Herodoto, neminem esse mortalium, nec unquam futurum, cui non ab ipso sint ortus initio mixta cum bonis mala; maximis aut maxima. Quod si de religione nostra parum perite paganus homo iudicat, eam causam tanti non aestimemus; ut Zosimum propterea vel durius tractandum, vel etiam de manibus studiosorum historiae putemus excutendum. Atque huius sane generis est, quod non vere Zosimum scripsisse dicunt, ex quo Christianorum nova cum paganorum vetere commutata religio fuerit; vexatum a barbaris imperium Romanum; magnaque sui parte deminutum, vix tenues pristinae maiestatis reliquias, velut ingentis edificij parietinas quasdam, sarras tectas tueri. Quod uti refellat, multas imperio provincias, ex quo servator ille noster natus fuerit, religionemque nostram constituerit, adiectas ordine longo commemorant; magnam Macedoniae partem, Albanos, Hiberos, Colchos, Arabes, Gallos, Germanos, Britannos. istaec vero cavillatio est, non iusta responsio. Non enim de ortu, quasi primis nostrae religionis incunabulis Zosimus loquitur; sed illa norat tempora, quibus ea late iam vires adquisiverat, & diuino lucis suae prolato iubarum profanae caliginis nebulas ita discusserat: ut a veritate prostrata iaceret paganorum superstitio, nec iam vel principes, vel subditi sacra caerimonias ut maiorum villo in pretio haberent. Quod si etiam penitus intuebimur, quae de provinciis illis in ditionem potestatemque populi Romani redactis dicuntur: maior haec incertitia se prodat accusatorum, an impudentia, sane mirabimur. Nam verissime respondebit Zosimus, Lucullis, Pompeiis, Iulij, Vibij, Drusis, Traianis, ceteris, suae religionis ducibus expugnationes illarum gentium nationumque debere: contraque culpam earundem perditarum in nostros conferret, quod nos sane vix aliqua cum veri similitudinis specie poterimus infirmari. Quapropter alias obiectionis Zosimae refutationes quaerendas censeo, verioresque causarum explicationes instituendas; ob quas tristes illae regnorum ruinae, confusiones, excidia denique fatalibus quibusdam temporum momentis accidant. quippe nequaquam talium malorum origo restituta diuini cultus puritati debet accepta referri, sicut ab imperitis & erroribus a maioribus haustos obstinata contumaciae caecitate tuentibus, quum antea saepe factum ex monumentis historiarum cognoscimus, tum in ista luce temporum nostrorum cottidie fieri videmus. Ut autem ad Zosimomastigas nostros redeamus, dum probare nituntur, feliciorum sub Christianis principibus, fuisse rempublicam, quam sub paganis; infaustum expeditionis Iuliani contra Persas euentum historiae nostrae auctori obijciunt, de quo principe quoniam & varia sunt iudicia diuersorum, & in primis theologorum veterum iniquiora: prius, quam pro Zosimo respondeatur, qui vir fuerit Iulianus, religionis interim quaestione quasi sequestrata, videamus. Erant in Iuliano multa maximarum non adumbrata, sed expressa signa virtutum; quas si error in veri numinis cultu non obscurasset, admirabilem profecto boni principis effigiem in eo, quamvis admodum iuvene, spectare licuisset. Magno praeditus erat, & capaci disciplinarum omnium ingenio; quod ab aetate prima studiis optimarum artium non procerum more, mediocriter fuit excultum: sed eam perfectionem in quouis genere doctrinae liberalis adtigit, ut omnium confessione magistros ipsos, viros praestantissimos, excelleret. atque hanc eruditionis laudem ei non falso tribui, quae hodieque reliqua sunt. elegantissima principis monumenta restantur. Iuris quoque Romani cognitionem in eo non vulgarem fuisse, declarant ea rescripta, quae in libris de iure civili leguntur. Iam quod maiores illas virtutes adinet, singularem eius in re militari prudentiam & fortitudinem bellicosissimae Germanorum nationes tantis cum cladibus & strage suorum expertae fuerunt; ut internicionem Germani nominis veritatem, pacem a iuvene supplices peterent, cuius leges & ante Iulianum, & post eum maximis imperatoribus datas ab ipsis constat. atque haec bella dum gereret, incredibile dictum est, quae ipsius esset

in

In victu potuque frugalitas & temperantia; quam somni parcus, laboris patiens; omnibus voluptatum illecebris spreto, philosophicam inter lituos & armorum perpetuos strepitus vitam ageret. Modestiae documentum, ab omni ambitione non parum alienae, magnum edidit, quo tempore Constantius Augustus Helenam sororem ei matrimonio iungeret, ac dignitate Caesaris nihil tale spectantem ornaret, quippe quum imperatoris iussu chlamys ei purpurea iniiceretur, quanti vestem illam augustam faceret, indicare volens, Homericum versum pronuntiauit;

Purpurei vis leti, & inexorabile fatum Occupat.—

Lenitatem in condonandis hominum delictis quum alias saepe declarauit in signem, tum eo potissimum tempore, quo populi Antiocheni dicerentur petitus, multo, quam par esset a subditis tolerare principem, mordacioribus; sat habuit intemptuos eorum sales oratione facetissima, summo cum Antiocheni populi pudore, ac voluptate legentium vlscisci. Castitatis vero quae rara semper habita fuit virtus in magnis principibus, tanto studio partam semel in omni vita tuebatur, non solum ut Helena viua nullis se libidinibus illicitis pollueret; verum etiam illa rebus humanis exempta, nullius legitimas amplius in ipso aetatis flore nuptias ex peteret, & a furtiuis amoribus, totus abhorreret. Nec ipsa facta contentus ostendere, quanti virtutem hanc faceret; etiam Bacchylidae veteris poetae versus in ore semper habebat, quorum huiusmodi fuisse sententiam accepimus:

*Vt quum de statua facies formosa reuulsa est,
non decus in reliquo corpore truncus habet;
sic reliqui mores spreto sine honore iacebunt,
ni sint ornati laude pudicitiae.*

Totantisque corporis & animi dotibus illustratum Iulianum, in quo diuinum ingenij lumen ex dictis, doctrina de librorum monumentis, cognitio iuris ex rescriptis, rei militaris usus ex factis, modestia placidissimis ex moribus, ex continetia perpetua castitas enituit; quis obsecro vel infestissimus hostis non ingenue lubenterque predicet? nihilo minus inuenti sunt tam alieni ab omni sensu humanitatis homines, ut eos solo discessionis a religione Christianorum praetextu de veris eius laudibus impudenter detrahere, parumque felicem, immo perniciosum reipublicae principem dicere non sit veritum. Quonia, inquiunt, parum prosperis in Persico bello successibus usus est, & in hostico caesus ingens reipublicae detrimentum adtulit. Immo duas ille fatales ac formidolosas imperio Romano nationes Germanicam atque Persicam, ad eas redegit angustias; ut illa grauissimis fracta proeliis, & cupide pacem peteret, & concessam metu felicissimi iuuenis, aliae quietis & otij semper impatiens, eo superstite sancte coleret: haec perpetuo victoriarum cursu territa, non iam amplius castra castris opponere, nec aequo Marte congredi, forumque direptiones, expugnationes, incendia cladis extremas ausa prohibere, parum ab interitu res suas abesse vel inuita fateretur. Quidquid denique vel terroris illatum, vel acceptum damnum, Iouiano successori debetur, nostrae religionis homini: qui perpetua cum Romani nominis ignominia prope supplex hosti iam victo factus est, & quos vltro pacem poscentes finium suorum parte multatos oportuit, cessione copulorum provinciarum placauit. Quenam igitur ista libido est, incessendi alios ob ea delicta, quae nostris accepta ferenda sunt? Atque hoc loco videamus, quam graui argumento censores isti demonstrent, quanto nostri principes pagani & sanctiores, & augustiores fuerint, ipsaque sub eorum imperio respublica beatorum existerit. Interfecti sunt, inquiunt, pagani principes, & seditionibus vexati; quum nostros nec a domesticis, nec extraneis hostibus caesos constet. Ergo nostra, quam illorum, feliciora putanda tempora. Non longe abeundum arbitror, ut istis ostendatur, quam vel obliuiosi sint, vel alios calumniandi studio caeci. Qui nam obsecro domestici credendi sunt propiore nos coniunctionis quasi gradu tangere? non secundum praeterea, proximi nobis sunt fratres? non illos ordine fratres

patrueles & consobrini sequuntur? Videamus ergo, quid ipsis Constantini liberis factum sit, qui omnes religionem Christianam profitebantur. Horum qui natu minimus erat Constans, fratrem primogenitum Constantinum fraude circumuentum, nihil tale exspectantem, per summū scelus submissis percussoribus interfecit. Constantem paricidij scelere pollutum Magnentius per duellis necauit. Tertius e fratribus Constantius, solus superstes, rabiose propemodum cognato sanguini tantisper est insidiatus; donec e medio sublatis vniuersis Constantij maioris posteris, familiam ipse suam extingueret. Quæ possint esse tristiores paricidiorum tragoediæ, quam istæ sunt? At hæc bonis istis historicis in mentem non veniebant, quæ tunc sane multorum a nobis alienorum animos haud leuiter pungebant, & a nostri cultus adprobatione ob foedam eiusmodi quasi laniæ speciem auertebant. Iam quæ de improbis Valentis Augusti moribus a Zosimo dicuntur, haud moleste fert Euagrius; quod Arianorum ille defensor esset. Ab hoc plerique veteres, quos inter & Paulus Varnefridus est, quem Diaconum vulgo vocamus, & Iornâdes noster, latam legem (vt ipsi quidem volunt) impiam queruntur; qua cauit, ne sub religionis scilicet specie numerus captantium solitudines nimium excresceret, vt rebus gerendis & propugnandæ reipublicæ idonei de latebris illis extraherentur; & vel armatæ militiæ, pro cuiusque scilicet genio & indole, vel ciuilibus obire munia cogerentur. Hac ego de causâ Valentem immerito reprehensum arbitror. nec desunt, qui ea lege putent in vsum reuocata, redactisq; militares ad annonas amplissimis facultatibus, quas ignauæ pecudes absumunt; & agmina cogi maxima posse contra barbaros, & in armis perpetuo sine reipublicæ sumtu ali, cuius ipse quasi sanguis & succus vana maiorū superstitione ventribus illis cesserit. Atque hæc esse sunt, quæ tanto cum nisu contra Zosimum nostrum Euagrius atque Nicephorus crepuerunt; quorum nos in excusandis nostris rationes ineptas atque fuitiles, in accusandis alijs vanitatem, negandis veris impudentiam, falsis adstruendis imperitiam, satis aperte, credo, reteximus. Restat Photij patriarchæ Byzantini iudicium, quo Zosimum tradit instar canis pios allatrasse. Sed nos iam ante latratum illum minime fuisse noxium, nec morsum, velut rabiosi, pestilentem ostendimus. quod vt paucis in conspectu quasi positum adpareat, ex tota Zosimi perspicimus historia, reprehendi ab eo Constantinum propter exactio-num acerbitatem, paricidia, luxum, profusionem; quæ in eo vitia professio Christianæ religionis parum extinxerit. Eius filijs mutuas inter se cædes, & cognati sanguinis effusiones obijcit. Louiani quæ fuerit ignauia, quam parum fortis in retinendis reipublicæ prouincijs animus, ostendit. Valentini plus æquo suspicacem naturam, ideoque sauiam in eos, quibus diffideret, cum graui vexatione subditorum, quos onera tributorum immensa exhauriebant, cõiunctam notat. In Gratiano nimium barbarorum amorem, suorum contemptum, & ipsi principi necis fuisse causam, & in republica mutationem adtulisse monstrat. Theodosio mutatos, auctos, venditos magistratus, immodicumque voluptariæ vitæ studium vitio dat: licet his exceptis, eundem ingenue laudet. Eius filios, Arcadium, nõ nisi pecus Arcadicum, quod ab eunuchis & mulierculis summo cum detrimento reipublicæ, bonorumque luctu regeretur; Honorium ignauia fratri parem fuisse declarat. Hi sunt illi, puto, pij principes, contra quos latrasse Zosimum Photius, ob eorum indicata vita queritur: quõsi quid in iisdem prædicatione dignum reperiret, minime dissimularer. Adde religiosos antistites, Ioannem cognomento Chrysostrum, quem imperitæ plebis animos arte singulari demulcere solitum dicit: Innocentium papam Romanum, quem impijs ritibus pro salute vrbs adhibendis non aduersatum ait, quasi vulgatum illud cogitantem.

Flectere si nequeo superos, acheronta mouebo.

monachos denique, quos a matrimonijs legitimis abstinere commemorat, & in vrbibus atque vicis populosa collegia complere hominibus inuuptis, nec ad bellum, nec alium reipublicæ necessarium vsum idoneis: nisi quod via quadam progressi ab eo tempore, in hunc vsq; diem, magnam terræ partem ad se transtulerint; & sub prætextu, quasi cum pauperibus omnia communicet, omnes propemodum ad inopiam redegerint. En graues indigniq; latratus, quos Photius notare voluit. In ceteris, quæ a Zosimo contra religionem Christianam dicuntur, mirum quemdam quasi recursum circulumque temporum ac rerum humanarum videre licet. Gratianum poena fatali perijisse refert, quod pontificis maximi vestem more maiorum accipere, Christianum se professus, & a cultu deastrorum alienum, recusasset: quæ vestis eo ritu paganis imperatoribus tunc offerebatur, quo sequentibus saeculis receptum fuit, vt principes Christiani stolas, quas diaconatus adpellant, induerent. Narrat senatum contra Theodosium pro defensione auitæ patriæq; religionis antiquitatem paganorum rituum, ab ipsa origine vrbs, & vltimis repetitam saeculis, allegasse: quibus obseruatis, ad mille ducentos annos incolumem populi Romani fuerit imperium: expertem rationis fidem tam puiscis augustisq; caerimonijs minimè præferendam censuisse. Tradit Theodosium ritum legemq; sacrorum, quæ perpetua ex instituto maiorum esse debebat, aboleuisse: sumtus sacrificiorum de publico fieri prohibuisse: militares ex ijs annonas erogari, pro tutela imperij, mandasse. Queritur hunc & simulacra de medio sustulisse, nec multo post, aureas argenteasque statuas conflatas; numos ex ornamentis eorundem maximi pretij redactos, barbarisq; datos, Alarichi placandi causas; matrem deum Rheam mundo suo nefario Serenæ, quæ nata fratre Theodosij maioris erat, sacrilegio spoliata; ab eius deniq; marito Stelichone laminas aureas magni ponderis, quibus obductæ Capitolini templi fores erant, dereptas. Quis consimilia saeculo nostro geri non videt? non eiusdem prope generis querelas audit? ex quibus sane perspicimus, hostem illum generis humani, dum quibus omnino viribus potest, verum in terris dei cultum impedire conatur, semper sui se similem gerere. Tantum vero abesse crediderim, vt viri prudentes propterea lectionem Zosimæ am repudiandam existiment; vt eam potius ob huiusmodi narrationum varia quasi condimenta iucundio-rem fore confidam. Hæc habui, quæ pro Zosimo nostro contra diras illas quorundam insectationes in medium adferres; haud difficulter, vt spero, recte iudicantium adprobationem inuentura. Possesem vero, si luberet, vel si opus esse ducerem, verissimas hoc loco Zosimæ commentationis laudes explicare. Sed quando vendibili, quod aiunt, vino suspensa non opus est hedera; mittamus ista sane, nec diutius ab elegantissimorum librorum lectione iam cupidos cognoscendi nostri scriptoris animos inhibeamus. Hoc quidem futurum prope certo mihi policeri videor, vt solis ecclesiasticarum rerum narrationibus exceptis, cetera Zosimum quibusuis nostrorum historijs, Eusebianis, Socraticis, Zozomenicis, Theodoriceis eruditi lectores non inuite præferant: aut si hos, quasi maiorum gentium scriptores ecclesiasticos, animi quadam religione præpediti, pagano postponere, non audebunt; quin extra controuersiam in suo genere parem his facturi sint, ceterosque nostros siue Zonaras, siue Cedrenos, ne quidem in comparationem cum hoc admissuri, nullus equidem dubitabo.

BEATVS RHENANVS BONIFACIO

AMERBACHIO IVRISCONSULTO

S. D. P.

Non aliam ob causam, vir clarissime, minus à Germanis nostris letas hæcenus Procopij historias crediderim, quas ille de Gothorum Vandalorumq; bellis in Italia alibiq; gestis scripsit, iam olim Latine versas, nisi quod persuasum fuit omnibus, Gothos præsertim, Scythas extitisse. Quæ res fecit, ut nos obliti carminis Homericæ, ὅτι τὸ ἐν περὶ ἀποικιστῶν κακὸν τὸ ἀγαθὸν τε τέτυκται, in externarum gentium historijs duntaxat versemur, quum tamen domi habeamus quod admiremur, quodque non solum cognitione, verum etiam imitatione dignum alicubi videri queat. Nostrum enim sunt Gothorum, Vandalorum, Francorumq; triumphum. Nobis glorie sunt illorum imperia in clarissimis Romanorum provincijs, atque adeo Italia ac ipsa Roma regina urbium cunctarum constituta, quorum tamen hodie nullum superstit, præterquam Francium, ut fortunatissimi semper domi forisq; extiteret veteres Franci. Non quod probem, ut ingenuè verum fatear, urbium incendia, direptiones, cunctationes, agrorumq; deuastationes, sine quibus hoc genus victorie non contingunt: quis enim cordatus huiusmodi insanias non detestetur? sed quia vulgo commendari ista scimus, unde nobilitas omnis petatur. Enimvero non perinde exactè gentium origines hic autor, homo videlicet Græcus, edisserit; ut quæ sub Iustiano Casare præcipuè gesta ab illis fuere, bella commemorat, contentus docuisse quid tum quidem factum sit. Atq; Procopio sanè hic accidere video, quod omnibus nobis accidit, qui de veteribus populis disputamus, ut coniecturis nitamur, nimirum quod audita vel apud autores lecta, non visa plerumq; referimus. Porro quod de Thracibus Marcellinus dixit, nos de vetustis populis omnibus generatim dicere possumus, facile futuram descriptionem, si veteres concinerent stili, quorum obscura varietas opus veritatem professum non iuuat. Ceterum Iornades Alanus, ut mihi colligere videor, Gothos ex Scandia siue Scandinavia Germanici maris insula, quam ipse Scanziam vocat, hodie Septentrionalem Scandiam fortasse dicimus, aut Suetiam, rectè deducit: quod cum Getis eosdem facit, longe aberrat. Sic namq; Getarum nomen Gothis tributum est ab eruditioribus, quæ admodum non ita pridem Maximilianum Casarem quidam antiquitatis Romana studiosi Maximianum uincupauerunt, quidam Maximium Acmilianum, nimirum propter nominis allusionem, ut quibus cultus in Norico Ripensi diuus (nam Laureacensis episcopus fuit) ignotus existeret. Indicat hoc Spartianus in vita Antonini Caracalle, cui dixerit aliquando per iocum Pertinax titulos victoriarum ascribenti, Adde si placet, etiam Geticus Maximus, quod Getam, inquit, occiderat fratrem, & Gothi Getæ dicerentur. Idem Hieronymus noster innuit in Genesis, & libro primo Gothici belli Procopius, ubi de Romanis loquens, Geticam quippe, inquit, Gothorum nationem esse affirmant. Item in initio belli Vandalici, de Gothis agens, Sunt, inquit, & qui Geticas gentes has vocent. Fides Procopium nihil asserere. In causa fuit præter nominis allusionem, quod ex insula Scandia prodeuntes Gothi quum Ulmeruges litoralem populum propulissent, & subiugassent Vandalos, quo loco Gothiam in Vandalis constituerunt, noui populi nouam regionem, quantum ad nomenclaturam attinet: pars illorum in Getas & Scythiam processit, quæ Histria fluuii prætextitur, ut commodius Romanorum provincias, Massiam utramq; & Thracias, atq; adeo Græciam ipsam vexare possint. Siquidem præ Quadis & Marcomannis parum agere poterant, ut Rigorum Vandalorumq; tractu consistentes. Et in ceteros Germanos bellum gerere sibi aurum erant experti. Prædandi vero gratia non minus quam ob melius solum occupandi: omnes demigrationes factæ sunt. Hincq; ego Ostrogothorum & Vuestgothorum appellationes primum natas suspicor, audacter hic à Paulo Diacono dissenturus. Ideo vero Scytharum nomen Gothis accommodandū non est, quod in Scythia aut Getarum regione confederint, sicut nec pro Gallis Hispaniæ habendi, quod in has provincias postea concesserint.

concesserint Væsgothi, nec pro Gallis Franci, quos rectius Scythicos, Geticos, Gallicos, Hispaniensesq; vocaueris. Sanè atate Cornelij Taciti, Væguones siue insulares adhuc erant Gothi. Itaq; Gothinos apud eundem auctorem nemo Gothos interpretetur, nemo Gothones, nam insulares populos nominatim non describit Tacitus, contentus in initio dixisse, Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia completens, nuper cognitis quibusdam gentibus ac regibus, quos bellum aperuit. Ptolemæus Gothorum meminit ut insularum, inter eius Scandiae populos, quam ipse tribus reliquis maiorem facit, meridionalem partem tradens inhabitare Gutas. Nam Guta illi indubie sunt Gothi, sicq; ceteri Germani eos nominasse videntur. Adiuuant hic nos duæ quædam orbis descriptiones, quarum altera iunioris Theodosij iussu facta est, nisi fallit titulus: altera non multo posterior videtur. In Theodosiana sic legitur, Germania omnisq; Gothia finiuntur ab Oriente flumine Huiſtia, ab Occidente flumine Rheino, à Septentrione Oceano, à Meridie flumine Danubio. Audis hic Gothice nomen. Et sequitur illic, Dacia & Alania finiuntur ab Oriente desertis Sarmatiæ, ab Occidente flumine Huiſtia, à Septentrione Oceano, à Meridie flumine Histro. Hinc intellegis Gothiam istam Dacia fuisse conterminam ad amnem Huiſtiam, ut non mirum sit, quod apud Procopium asserunt Longobardi in oratione quadam ad Iulianum Casarem, Gothis Dacos olim fuisse vinctigaleis: & facile factu fuerit, ut Gepide Gothica gens in hanc postea regionem immigraret. Altera illa descriptio, ubi initium Europe facit à Tanai flumine, post Septentrionalis Oceani Histriæ, mentionem, sic habet, Hinc ab Oriente Alania est, in medio Dacia, ubi & Gothia, deinde Germania. Addendum hoc loco, quando hæc præfatio vice est argumētum, Vandalos à Gothis quorum imperij impatientes erant, homines libertati tot seculis assueti, tandem propulso esse, nam antea sæpe, & Diocletiani Maximianiq; principatu, cum Mamertinus autor est, rursum concurrerant, ut his demum nihil consilij superfuisset, nisi ab Imperatore sedes petere, quas obtinuerunt, post initum cum ipso fœdus, in Pannonia, multatū exulum nationum hospicio famigerata. Vnde liqueat, contra hanc provinciam domicilium eos antè habuisse, quibus autor est Iornades ab Oriente fuisse Gothos, ab Occidente Marcomannos, Hermundurios à Septentrione, à Meridie Histrum siue Danubium. Post aliquot annorum curricula Stilico gente eadem ortus, sed apud Honorium Augustum primas tenens, illos à Pannonia populariter excitos in Gallias cum Alanis, quos etiã, ut arbitror, Gothorum vicinia tenebat, proficisci iussit. Procopius à Meotide venientes facit, id quod de parte gentis fortasse est accipiendum. Nam has gentes bella crebro disperferunt. Et Gallias in Hispaniam progressi sunt, atq; inde in Africam Vandali. Inter quinque Germanorum genera, primos facit Vindilos, hoc est Vandalos Plinius, à Sarmatis videlicet venienti, nobis alioquin extremos: apud quem perperam legitur Vindelici pro Vindili, quemadmodum alibi caput Plinij de Germania populis castigantes monuimus. Enimvero libuit hæc fusius paulo narrare, quod Procopius istorum populorum origines et primarias sedes, ut homo Græcus, inuestigare nequirit. Dicemus autem in nostris rerum Germanicarum libris, quos nuper edidimus Ferdinando Casari dicatos, de gentibus alijs, & de Gothis etiam, ac Vandalis, tum copiosius, tum exactius, nam Iornadem & Paulum Diaconum diligenter excusimus. Porro, vir ornatissime, quando me diu reluctans, inuitumq; tandem coegit typographus, ut in volumine istud historiae Gothicae præfaret, non modo non recognitum à me, sed ne lectum quidem antea, nisi quod ex officina terniones typis excusos huc ille subinde misit, aut, te ego potissimum ex amicorum numero delegi, quem hic alloquerer, quum sani in literis iudicij, tum historiarum veterum peritum. Atq; equidem miraris fortasse, unde Procopianum exemplar tam anxie, tamq; diu nusquam non questum, nactus tandem sim. Cum adus noster Pentinger, urbis Augustanæ, imò Sueuicæ totius immortale decus, id ex bibliotheca illa sua instructissima summisit, certe vir optimus, & mihi quoq; propter exhibitam anno superiori in τὸν ἀναμνηστικὸν illo apud Augustam concilio non vulgarem humanitatem peculiariter predicandus. Idem Iornadis epitomè de successione regnorum ac temporum antehac non editam, communicauit. Cupiebam Ablabium ego, Castodoriq; Variarum libros, & ipsas Gothorum leges adijci, quo res Gothica

12. 101
5

uno volumine comprehensa prodirent absolutiores: sed exemplaria defuere. Nam Aretinus nihil ferè narrat, quod non sit à Procopio mutuatus, cuius paraphrasten agit. Caterum male vereor, ne interpres Gothici belli in Græcum codicem mutilatum incidit, quod de Alaricho rege prorsus nulla fiat mentio. Verum boni consulendum est, quod corrigi non potuit. Præter Gothos ipsos & Vandalos, etiam Eruli, Antæ, à quibus Antici titulus Iustiniano Augusto obtigit, Toringi, Burgundiones, Scritofini, Arborichi, quos arbitror me scire, quos designet, Rogi, Sclauini, Gepidæ, Longobardiq; & ut conyicio, pro Scandia Thule insula, cum innumeris alijs populis hic describuntur. Vbi dignum obseruatu, quod subinde Germanorum vocabulo κατ' ἐξοχῆν solos Francos innuit, nimirum quod illis temporibus florentissimis inter Germanos populus fuerit, non minus post occupatam Galliarum ditionem, quam antea. Nec sine causa Agathia historia adnexa est, ea complectens, quæ post Procopium iam vita functum acciderunt. Iornandis libelli duo rectè sunt adiecti, cum epistola Sidonij, qua Vesegothorum regem Theoderichum graphicè depingit. Vtinam τὰ ἀνεκδοτὰ Procopij extarent, quorum Suidas meminit. Sed opinor librum iam olim non sine causa suppressum. Bene vale amice eximie. Selestadij decimo sexto Calen. Septembris, anno M. D. XXXI.

AGATHIAS INTERPOLATVS,

AD

FR. PITHOEV M V. C.

VR enim aut isto labore hunc meum nomine non adpellem, aut eo cū alijs communicādo tui, Francisce, mentionem non faciam? quū & vere nunc interpolis prodeat Agathias, & hoc quid quid est operæ meæ, secundum beatos Redingeri manes, merito tibi sint lectores acceptum laturi. Nam quū ille non multo ante, quam vitam in terris suam clauderet, ex bibliotheca sua Græcum Agathiam ad me deferri iussisset; isq; satis mature missus a Falkemburgo meo, viro præstantissimo, diutius tamen, nescio quo fato, quasi præpeditus in itinere, superioribus tandem diebus ad nos, absoluta iam operis huius editione, peruenisset: cogitabam, equidē aliter, hoc tempore fieri non posse, quin illo tantū cultu, quem patrū auorumue memoria Christophorus ei Persona donasset, ornatus in lucem hominumq; conspectum iterato rediret. Tu vero & prudenter indicando, quam plerūque superioris illius sæculi, quo renasci primum omnis honesta liberalisq; doctrina cepit, Latinæ de Græcis factæ optimorum scriptorum interpretationes parum origini archetypisq; suis respondeāt; & amice pro coniunctione nostra monendo, ne, qui aliquid operæ, te quoq; non nihil opis adferente, recensendis ceteris impendissem, solum Agathiam intactum relinquerem: haud difficulter a tui studiosissimo, quod e re lectorū fore dicitabas, impetraſti; ut tridū hoc collationi librorum Agathia Latinorum cum Græcis tribuerem, ecquod autem heic operæ pretium fecerim, res ipsa declarabit, tum quidē

consilium experiundo verum & idoneum fuisse cognoui, cuius qui fructum in hac multorum ab interprete prætermissorum restitutione percipi ent; non tam mihi, qui rem in aliud tempus dilaturus eram; quam tibi, qui auctor exactor que fueris, obligatos se fatebuntur.

AD LIBRVM AGATHIAE I.

PRimum illud pulcherrimum proemij, fragmentum quo patriam, parentes, instituti sui rationes Agathias explicat, uti supra descriptum Agathia Suidæo subiecimur, quis nō in ipso repertum limine boni duxisset omissis loco? mihi quidem animū addidit, libentius ut tuo consilio parerem. Sed præcedunt & alia quædā in eodem illo proemio notanda. Nam ubi philosophia ciuili non multo dicit inferiorem esse historiam, si quidem non etiam plus utilitatis habeat; ea sequuntur in Agathia Latino, quæ corrupta plane sunt. Græcorum hæc est sententia. Philosophia quidem ciuili (interpres ad historiam per errorem hæc retulit) instar grauis & alienæ ab omni adfentatione dominæ iubet atque præcipit, quibus inhærendum, quæ fugienda sint; & persuasioni coactionem quasi quamdam admisceat: historia vero plerumque illecebris utendo, & ipsas præceptiones exemplorum varietate quasi cōdiendo, & orationis vi oculis subiiciendo, ubi mortales maturis vsi cōsilijs & iusticia, laudem repererint, ubi vel diuersum a recto cōsiliū, vel fortunam sequuti, sine suo frustrati sint; tacita quadam ratione paullatim

pag. 457. lin. 12.

virtutes animis inserit. Solet enim animis, quidquid gratum est, vltroque se offert, irrepere facilius & inhærescere.

458.8. Non multo post, facta mentione poematum suorum, & eorum, quæ ab alijs facta collegerat, ordineque distincta perscripserat; subiicit in eius studij defensionē ac laudem, ab interprete omiffa: Et hæc igitur a me perfecta sunt, & alia plura exercitata, non illa quidem elaborata, quasi valde necessaria; ceteroqui tamen & suavia, nec delectationis expertia. Sacra nimirum, diuinaque res poësis est, ex qua motum quemdam peculiarē animi quasi rapti sentiunt; (dixerit ille sapiens Aristonis filius) admodumque venusta pariūt, quot quot a Musis reapse occupantur, & hoc furore percelluntur. Mihi quidem his immorandum, nec vquam ista inuenilia, plenaque iucunditatis studia, quod me volente fieret, deferendā videbantur: sed inscriptionibus illis Delphicis obtemperandum, meaue mihi noscenda. Qua vero nostra ætate magna vndeque terrarum bella moueri ex insperato contigit, & cetera. Quibus in verbis quum de Aristonis filio loquitur, Platonem intelligit, qui poëtis ἐνθουσιασμοῦς huiusmodi tribuit;

ibid.31. Eadem pagina, in epitome rerum a Procopio descriptarum, hæc ita verti debuerant: Secundum hæc bella Persica, quæ a Iustiniano principe contra Cabadem & Chosroem in Syria, & Armenia, Lazorumque finibus gesta sunt, de Procopij libris optime cognosces: itidemque Gelimum Vandilum, & urbem Karthaginem, & Afrorum terram vniuersam, inde vsque a Bonifacio & Gizericho, factaque tum defectio- ne, multis post annis a Iustiniano in ditionem redactam, & imperio Romano restitutam, deletisque Vandilis, & cetera. Quibus in verbis ante, quam manu scriptum Agathiam nactus essem, male Pelasgo-

rum mentionem fieri videbam; i- deoque pro Pelasgis Abasgos non omnino citra rationem reponendos putabam. sed λαζών θεία rectius apud Agathiam Græcum legitur. γελίμων liber Græcus nominat, quem rectius γελίμερον scribemus. Latini Gilimerum vocant, Germani Vvilmerum, ex quibus crassius alij pronuntiantes Vvalamirum dicūt, vt Iornandes, alij Vvolmarum. Rex Vandilorum, Germanicæ nationis fuit. Interpres loci nomen ex inscitia fecit, qui & pro Carchedone Karthaginē scribere debuit.

In descriptione consuetudinum 460.41. gentis Franciæ, locus hic ab interprete non intellectus, ita restituitur: Posteaquam mutuum in conspectum venerunt, ipsæ hominum copix mox depositis simultatibus ad concordiam redeunt, ducesque suos iure potius disceptare de controuersis rebus iubent. sin autem, solos duces inter se pugna decertare, ac in semetipsis perichitari: quod neque pium sit, neque consuetudini patriæ consentaneum, ob priuatas ipsorum inimicitias rempublicam vel detrimentum capere, vel eueri.

Pater istorum quatuor fratrum, 461.10. qui Francis imperarunt, nullum apud interpretem Latinum nomen habet. In Græco Agathia κλωθαῖα adpellatur, qui nostris est Cloduauus. Ibidem Burgundiones in Græco Burguziones vocantur. Nec multo post, quum ait interpretis, Francis impexos squalidosque capillos non fuisse, more Turcorum vel barbarorum: in Græco non βαρβαρων, sed ἀβάρων legitur. eius nationis frequens apud historicos, præsertim recentiores, est mentio. Deinde quum de titulis Iustinianeis agit, locus sic verti debuit; Non enim ferendum existimabat, quod Iustinianus princeps in titulis imperatorijs Francicus, & Alamanicus, & Gepedicus, & Longibardicus, alijsque talibus vocabulis celebraretur.

Tau-

462.10. Tauros filuestres, quos Theodibertus venari consueuerit, describens Agathias, βουβάλως οἶμαι τὸ δὲ τὸ γένος καλεῖται, ait. hoc interpretis omisit. paulo post, Childebertum Clotariumque Theodebaldi coniunctissima (sic enim Persona reddidit) iuxta leges Romanas cognatione patruos fuisse dicit. Id Græce sic legitur: οἱ τοῦ πατρὸς μέγιστοι θεῖοι, ὡς αὐτοὶ οἱ Ῥωμαίων εἰπικύνομαι. hoc est, pueri Theodebaldi patruui maximi, sicut leges Romanæ loquerentur, sed quum hæc seriem ponat Agathias, Childebertus, Clotharius, Theodericus

Theodibertus

Theodibaldus

pace dicā ipsius, hos fuisse pueri patruos magnos, non maximos: quod ex iure nostro apertissime constat.

463.23. Qui dux Alamanorū ab interprete Bultinus dicitur, rectius in exemplari Græco Butilinus vocatur, itaque necessario scribendum versus infra recitati docebunt. versu sequente, nimirum vigesimo & quarto, pro Theodibaldi reponendum ex Græco Theodiberti.

464.16. Aninimem legimus, pro dæmone quodam Persico, qui rectius in Græco scribitur Arimanes, sic enim ex duobus principijs suis, bono & malo, posterius Persæ vocabant: idque deinceps Agathias ipse tradit, editio nis nostræ pag. 492.

470.1. In commemoratione virtutū Narsetis quædam male reddita, quædam omiffa sic restitue: Erat nimirum Narfes & prudens in primis, & rebus gerendis strenuus, seque ad incidentes casus accommodandi mirus artifex. Litterarum doctrina non admodum instructus erat, nec operam studijs eloquentiæ dederat; sed excellebat dexteritate naturæ, quæque secum ipse deliberasset, oratione satis explicare poterat: quamquam & castratus esset, & in aula delicatius educatus.

472.26. Quod vertit interpretis, Et ad Neo

ta opidum bellum transferre; ridiculum est. Græce quidem sic legitur: καὶ εἰς νέωτα τὸν πόλεμον μεταθεῖται. hoc est, & in alterum proximum annum bellum differre. Non multo post, vbi Narfes ingressus Rauennam legitur, quædam sunt omiffa, quæ sic integre de Græcis exscripsimus: Narfes Rauennam proficiscens, solos secum ministros, ac satellites ducebat, & quotquot eius, quoungebatur, magistratus erant adparitores; quorum archiua curæ scilicet erant commissa; quum vt alia recte atque ordine fierent, tum ne promiscue quibusuis ad ipsum pateret aditus. Hos in more Romanis est a cancellis; & operis in his faciendis, adpellare. Quibus ex verbis origo cancellariorum intelligitur.

Aligerni ad Francos verba sic verba 473.28. tendenda erant: Frustra deinceps eos festinare, iamque peractis rebus venire, postquam & opibus vniuersis Romani potiti sint, & ipsis imperij Gothici insignibus; adeo quidem, vt si quis in posterum rex Gothorum declaratus fuerit, nihil sit habiturus, quo supra ceteros conspicuus & honoratus adpareat: sed militari sagulodumtaxat, & habitu priuato vsurus. Paulo post, qui Vacarus Burnus genere dicitur ab interprete, Græco in exemplari vocatur οὐάκκαρς ὁ οὐάρης τὸ γένος. vbi nota vocem hanc more Germanico sic pronuntiantam, vt syllabæ quatuor esse videntur. Est enim Germanicum nomen Vvacarus, & vigilantem significat. Idem de voce ἄαρνς statuentum, quæ peculiaris erat genti cuidam secundum nobilitatem Gothicæ stirpis Amalorum illustri. Iornandes Vvarnos recte scripsit, vbi narrat ex hac gente ducem Achiulfum (hodie vocamus Eglolfum) a Theoderico rege victis Suis in Hispania datum.

AD LIBRVM II.

Non procul ab initio libri secundi, ubi militum Alamanorum impia sacrilegia describit Agathias, locus ab interprete valde corruptus est, quem sic de Græcis exscripsimus: Alamanicæ vero copiae, quarum esset in hac parte diuersa sententia, liberrime templa deripiebant & ornamentis spoliabant. quippe complures fitulas sacras, & aspergilla profusa aurea, multaue pocula, & canistra, & alia, quæcumque caerimonijs arcanis dicantur, quum abstulissent; ea pro suis usurpabant. Nonnullis ne hæc quidem fecisse satis erat, sed & recta sacrorum templorum deiciebant, & fundamenta subruébant.

476.45. Vbi dicit interpres, Francos in Aemyliam profecti esse; Græcus liber habet, *δυτω τε ιδυ αιμυλιας κη αιλωεις ποτίας ελδοντες*, id est, hoc modo recta in Aemyliam & Alpes Cotias profecti.

478.37. In aggonum, quæ Francia tela sunt; (Germani Haken vocant) descriptione addendum ex Græco, mutilus ut locus restituatur: Si clipeo telum impactum fuerit, ex eo mox pedulum hæret, & ita circumfertur, ut pars clipeo non infixæ per solum trahatur. Is vero, qui telo potitus est, nec hastam extrahere potest, propter vincorum penetrationem; nec eandem gladio refecare, quod attingere lignum nequeat, obductum ferro. vnde ea est Francorum consuetudo, &c.

482.36. Epigramma Græcum, quod Agathias lapideam in tabulam (interpres vnam reddidit) perscriptum, propter amnis Casilini (Agathias Casulinum scripsit) ripas positum fuisse tradit, huiusmodi est:

*ρεθρα κασουλιου ποταμου βεβαρημενα νεκροις
δεξατο τυρσηνης υιον κροκαλη
ηνικα φραγλικα φδλα κατεκτανεν Λυσονις αιχμη,
οπισσα δεικαλω πειθετο Βουτιλιω.
ελβιον αυτωδε χεσμα, υψοσταται αντι τροσκλιου*

αιμικτι βαρβαρικη δηρον ερευδομενον.
Id quoniam ipse versibus non reddidit, nobis ita visum est exprimere:

*Amne Casulino, pondus graue, corpora vecta
suscepit Tusci litoris hinc sabulum:
tempore quo gens Ausonio fuit ense peremta
Francorum, misero sub duce Butilino.
Felix hinc fluuius, posthac erit vnda tropæi
hæc vice, barbarico tincta cruce diu.*

Sic lege pagina 483. ver. 2. cum exemplari Græco, ut omissam ab interprete voculam *βαρβιτου* non excludas: Pro vini ut amphora, vel barbito, scutum & cassidem darent.

Opidum Capsum vocat interpres, 484. 4. quod Græcus Agathias *Καμψας* scripsit. Ibidem Britonum nationem *Hūnicam* facit interpres, qui Græco in exemplari *βιπιορες* sunt.

Clotharij regis mentio fit, quem 485.1. narratur in exemplari Græco filios habuisse quatuor, iam puberes, & audaces. Eum numerum non expressit interpres. Eadem pagina, a versu 23 locus integer erit, hoc modo si verba reddantur: Itaque tunc legum interpretes in urbem vicinam Sidonem migrabant, quo scholæ transferebantur, donec esset instaurata Berytus. Ea minime deinceps talis fuit, qualis prius: adeo tamen priori non dissimilis, ut agnosciqueat, hanc illam esse Berytum pristinam. Sed ista urbis instauratio, & scholarum in eam reductio, sequutura postmodum erat. Tum temporis & in illa magna Alexandria, Nilum ad fluuium sita, quamquam ea regione terra mouere non consuefset, succussionis sensus exstitit, minimus ille quidem, &c. Ibidem non multo post, pro Aegiocho Ioue in Græco legitur *γαιηοχο*, cui verius opponitur *ενοσιχοθων*.

De ciuitate Trallensi locus ita 486.37. verti debuit: Vrbs quidem Tralles, in ea regione, quæ nunc Asia vocatur, propter amnem Meandrum sita, Pelasgorum quondam colonia fuit. &c. Versus autem de Chæremone, nec integre, nec probe redditi ab interprete, huiusmodi sunt:

κλω 487.12.

*ηλαθεισας πατρας σειδμοφ ποτε, κανταβριν ες γαν
χαιρημων επλα, πατριδα ρυσόμενθ.
καίσαρι δ' ειλιχθεις περὶ γούνασι, ταν μεγαλαυ-
χου
ερθασε Τράλλιν, ταν ποτε κικλιμεναρ.
ανδ' αν συλενης οι τουτο βρετας, οφρ επι βαμφ,
οια δικά κτισαν, τανδε φεροιτο χαριν.*

Addamus & interpretationem, consimili carminis genere factam:
*Pro patria euersa motu telluris, adiuit
Chæremone fines Cantabria terra tuos:
Casaris amplexus veneranda vbi genua, superbam
Trallim, quæ fuerat diruta, restituit.
Ergo a cognatis statua donatus, honorem
Aræ, verus vti conditor urbis, habet.*

Ibidem vltimo versu de Mermeroe quæ dicuntur, sic reddenda: Mermeroes autem dux Persarum, quod prius Archæopoli bis tentata reiectus fuisset, aliaque nonnulla gessisset, quæ equidem prætermittos (nam satis ab oratore Procopio, quæ gesta fuerunt hæctenus, prodita sunt) tunc iterum (hinc enim initio sumto, cetera dein ceps adiungenda veniunt) Muchirifim & Cotaisim opida petit. Paullo post Telefis castelli nomen rectius scribetur Telephis.

489.48. Pro Iudæis heic Iberi sunt reponendi, quum ait, iuxta Iudæos & Persas parafangam vno & viginti stadijs terminari. Idem gentis nomen versæ paginæ linea 26 librarijs a scriptoribus corruptum, vbi pro, Se in hiberna transtulit; legendum, se in Hiberiam transtulit.

491.38. Pro Nino filio reponere Ninyam, tum ex Græci codicis auctoritate, tum ipsius historię. Nam Nini & Semiramidis filius fuit Ninyas. Et Nini patris Agathias ipse non multo post mentionem facit.

493.14. Vbi septem annis minus imperium tenuisse Macedonas ait, quam Persas; eius rei testem & auctorem citat his verbis: *πεισεον υδ κανταβθα
τω πολυισοει.* fides & heic habenda Polyhistori, quæ interpres omisit. Notat autem Alexandrum scriptorem historiarum, cognomento polyhistorum, cuius antea mentionem fecerat. Non multo post, ab istis ver-

bis, Vnde eius posterus Arfacidæ dicti, corrupta pleraque sic restituenda: Annis autem LXX supra CC præterlapsis ab Arface primo ad Artabanum regem vltimum, quo tempore Romanis rebus Alexander Mamææ filius præerat; Chosrois illius, qui nostra memoria vixit, familia regnare cepit: idque temporis is status, qui nunc apud Persas est, initium & originem primam habuit. Deinde pro Artaxerxe, qui sequitur, vbi que scribendum Artaxares.

In narratione de Vranio complura 495.33. vitata sunt & mutila, quæ nimis prolixum fuerit omnia retexere. tantum adscribam verba plusculorum, quæ vno loco desunt: nam postquam dixit Agathias, hunc hominem ut imperitum in litteris, ita in moribus & vita longe fuisse rudiores, hæc sequi debebant: Quippe domos opulentorum ingressus, & frequenter cum proma conda colloquens, verbaque prætemulentia valde turpia & lasciuia proferens, maximum risum excitabat: ita quidem, ut etiam colaphis cæderetur, & poculorum reliquijs ei facies aspergeretur, adeoque commune ludicrum & deliciae conuiuarum esset, non minus, quam ridiculorum auctores & scurræ.

Postquam de abstinentia Persarum 496.14. in contrectandis rebus alienis narravit Agathias, quæ philosophos illos paganos (in quibus Priscianus Lydus nominatur, qui Priscianus est) permouit, ut eo libentius relicto Christianorum imperio se in Persidem conferrent; sequuntur in Græco libro prætermissa quædam ab interprete, quorum hæc est sententia: His illi tamquam veris elati, quod præterea legibus eis interdictum esset, apud nos libere versari, veluti qui præsentem rerum statum non probarent; mox abeuntes, ad ista externa nihilque cum nostris commune habentia loca profecti sunt, veluti sic deinceps victuri, Primum ergo,

quum magistratus & proceres admodum reperissent adrogantes, supraque modum inflatos: & execrabantur eos, & conuicijs incessabant. Deinde videbant multos effractorios & grassatores partim apertos, partim clandestinos esse; nulloque non iniusticiæ genere delinqui. Quippe potentes apud Persas inferiores damnis adficiunt, magnaque inuicem crudelitate ac diritate se vexant, quodque omnium maxime absurdum est, cuius fas est innumeras prope ducere vxores, & nihilo minus ab expertibus matrimonij adulteria designantur. Istæ omnia permolestè philosophis illis accidebāt, seque ob discessum migrationemq; factam culpabant. Quumque regem etiam adloquuti, spe sua falsi fuissent, homine sane reperto, qui philosophum se iactitaret, sed nihil rei sublimioris admitteret, ac ne opinionem quidem cum eis iungeretur, alios quosdam mores sequendo, de quibus a nobis est dictum. quum denique foedam libidinum insaniam ferre non possent: quam celerrime domum reuersi sunt, licet rex eos & complecteretur, & vti manerent, peteret.

23. Non multo post, vbi narrat eos barbaricis hospitij valedixisse, memorabilia quædam subiicienda sunt ex Agathia Græco, quæ interpret omisit: Fructum tamen aliquem ex itinere suo perceperunt, in re sane nõ exigua, nec vili: sed vnde factum est, vt vita eis reliqua pro animi lubitu quam iucundissime exigeretur. Nam quum eo tempore pax atq; foedus inter Romanos & Persas iniretur, hoc etiam inter alias pacis leges relatum fuit, vt isti philosophi suas ad sedes atque domicilia reuersi, libere deinceps arbitrato suo viuerent, nec vlla in re vel aliter sentire, quam ipsis videretur, vel opinionem patritam mutare cogerentur. Non enim Choroas intermittebat, quin hac etiam cõdicione tũ coiret, tũ rata pax esset.

Verba, quæ philosophus in somnis pronũtiata dicitur audisse, cuiusdam instar oraculi disticho continentur huiusmodi:

μη δάψης τὸν ἀσπίτου. καὶ κυσὶ κέρμα γένεθαι,
γῆ πάντων μήτηρ μητροφθόρον ἐν δέχεται ἄδρα.

In eo reddendo sic lusimus:

Præda canum maneat. noli tumulare inbutum.

Terra parens stupratorem hand vult ferre parenti.

AD LIBRVM III.

Vbi narrat Colchos antea bonæ rei maritimæ ignorasse, subiicit interpret hæc verba: Vt apud quos non antea fuisset celebre aliquod factum, quam ad se Argonautæ peruenissent. Id aliter reddendum fuit, in hanc sententiam: Vt apud quos antea ne nomen quidem nauis auditum esset, quam ad eos Argo illa peruenisset.

Nomen ducis Herulorum (quæ Germanica gens erat) ex Agathia Græco restituitur. Non enim Vligangus scribendum, sed Vligangus. nostri sono crassiore Vvolfgangum vocant.

Pauorem subitum dixit interpret, pro πανικῶν δέματ. Terrores Panici prouerbio noti sunt: Citharus autem fluuius non recte paullo post adpellari videtur. Græcus liber Citharum habet.

Non recte nomen opidi scribitur Apsaruntha. Nam Apsarus est, vt Trapezus. Itaque dicitur Rusticus Apsaruntem transmissus. Leuiusculum hoc, sed addetur aliud maioris momenti. Mettriani statim fit heic mentio, quem interpret tantum militem regium vocat. In Agathia Græco hæc verba leguntur: εἰς δὲ γε ἦν οὗτ' ὅτι τῶν ἀμφὶ τὰ βασίλεια δορυφόρων, οὓς δὴ σκρίβωνας ὀνομάζουσιν. Paullo post pro Sotire præfecto restituendus

ius Soterichus, idque nomen ita deinceps quoque retinendum.

509.16. Filius Soterichi tertius Eustrates est in Agathia Græco, non Eustratius. Ibidem Misimiani perpetuo leguntur, pro Misianis.

510.25. Imperite Sabiros interpret ab Hunnis & heic, & deinceps quoque distinguit, quum in Agathia Græco dicantur stipendiarij milites ex istis Hunnis, qui Sabiri adpellentur. Pro Bamalch, Cupiltes, Lager, restitue de Græco Balmach, Cucilzis, & Hiliger. Pro flumine Pigrito reponendum Tigrim arbitror, sicut & in Græco τίγρητ. scribendum, non πίγρητ.

513.22. Non recte vertit, Darragetas vir quidam, quippe Græce dixerat Agathias, Δαβραγέτης ἀντὶς ἀνὴρ. quo significatur, hunc Dabragezem fuisse Antam. De Antis, qua ex gente Iustinianus Antici titulum sumit, & Procopius consulendus, & Iordanes in primis. Sclauonicæ nimirum nationis hic Dabragezes fuit, quod ipsum quoque nomen indicat.

516.8. Pro ingenti morbo legendum, ingenti nimbo. nam Græce νεφετὸν dixit. antequam Græcus Agathias nobis adlarus esset, diuinabam scribendum turbini.

518.22. Post ista verba, Quam eodem se ipsi conferrent, hæc de libro Græco subiicienda sunt: Erat autem certamen inter eos de celeritate, quum futurum ignorarent, vt qui vicisset, primus mortem oppeteret.

AD LIBRVM III.

519.14. Istores magistratibus aduetos non recte reddidit interpret, qui Græce dicuntur οἱ τῶν μασιγῶν Πισάται. Post quæ verba sequuntur hæc omissa: ἀπάντες δὲ οὗτοι ἐν

τῶν ἐν Βυζαντίῳ δεχέων ἐτύγχανον δόπου λελεγμένοι. adde non recte verba: ἐπεφέροντο δὲ, οἷς τοῦτο ἀνέτο, δεσμού, πεισθηροῦς παλαιωχενίης, κλινοσρόφιά τε καὶ ποδοσράβας, καὶ ἄλλα ἅπια ὄργανα κολασθήσασιν.

Non multo post, illorum verborum loco, Vnde nil ambigam, Romanas has leges, immo & Atticissimas, vel adusque Caucasum prodisse: ista reponito, Propter has ergo causas, vt arbitror, iudicium Romanum, immo potius maxime Atticum, sub Caucaso constitutum fuit. Atticum vero dicens, ad Areopagum respicit.

Pro eo, quod vertit interpret, Ne in exercitati manerent, dicere debuit: Ne duce carerent. id sapius occurrit. Paulo post, pro his verbis interpretis, Lazorum præfectus alter militum erat, dux alter Colchici imperatoris familiarium agminum: hæc pleniora reponenda, Barazes turmæ præfectus, alter ordinum palatinorum in aula regis Lazorum dux erat. Ea dignitate præditum, Magistrum (officiorum) vocant. Nam id apud horum quoque locorum barbaros vsitatum est.

In narratione de seruato Maxentio, modus ipse, quo iam vulneratus hostium manus euasit, omisus est ab interprete. Sunt autem hæc Agathia verba: Posteaquam enim iaculo læsus fuerat, mox comites eo sublato celeriter discedebant antequam vniuersi hostes irruerent. qui quum accedentes impetum in eos facerent, tum vero ceteri Romani alio quodam itinere fugientes, & hostem persequentem ad se pellicientes, Maximino, quietius vt tutum ad locum deportaretur, spatium concesserunt. Interea Iustinus Germani filius suis &c. Ibidem pro Ehninzur scribendum Elminzur.

Post illa verba, quibus Dacnam (sic enim pro Dagan scribe) Rustico

fuffectum in munere suo fcribit, hæc adijce: Vt fingula, quæ gererentur, accurate nuntiaret, & milites egregie rem gerentes imperatorijs donis remuneraretur.

531.21. Quum interpres ait, Qui vero ad id erant delecti, Illum ducem (sic enim fcribendum, non Ilium) in adfcenfum feftati, & hortati fe mutuo, euadebant: non pauca prætermittit. integrorum hæc feries. Illus ergo præcedens, ceteris in adfcenfu dux erat, vt quem iam experientia cognitum haberet. Eum mox fequebatur Ziper, fatelles Marcellini. poft quem Leontius, fatelles Dabragezis. cui proximus erat Theodorus Tzanorum tribunus. atque hoc modo deinceps omnes alij adfcendebant, ordi ne fe fequebantur.

532.25. Ibidem verfu 43, poftquam legis hæc verba, Spiritum continerent fíentio preffum, hæc adijce: Atque equidem horum virorum moderationem non poffum nõ mirari, quod omnes velut ex cõpofito, in momento temporis animaduerto, quid expediret fieri; firmiter in ordine fubfiterint, & apud fe cogitando conceperint, quæ occasio dici non permittebat.

532.25. Ad ifta verba, E præfidio prodeuntes, hæc adde: Sub ipfium crepufculum. Non multo poft pro Surrano lege Suarunas. Hiftrum interpres facit, Agathias *αγάθων* adpellat, non omnes autem Sclauí funt Hiftri.

553.6. Pro mille quingentis Mifianis occifis, Agathias Græcus habet quinque millia.

ibid.38. Non exiguum hoc loco fragmentum lectori dabimus, quod ad reftituendum Agathiam plurimum conferet. Nam poftquam dictum eft, Iuftinum copijs a Iuftiniano fuiſſe præfectum, & ad Colchos remiffum, vt res deinceps moderaretur; longa fequitur, & elegans, plenaque doctrinæ fingularis in Græco libro narratio, quæ in Agathia Latino deeft. E-

ius hæc eft fententia. Erat in Iuftini turba domeftica quidam Ioannes nomine, oriundus ex Africa, primum obſcurus & pauperrimus; adeo quidem, vt victus cauffa mercenarias operas faceret, ac fatellitibus alterius pedifequus eſſet, moleftiasque famulorum tolerare non recufaret. At non multo poft, magnas ad opes & adrogantiam fuit elatus, quippe maximis vſus machinationibus, & varia mentis aftutia progressus, Iuftino paullo poft innotefcit. quumque peſſimus eſſet, ac vaferrimus, & qui nulum iniuſtum nefariumue facinus luctri fuſcipere cauffa recufaret: certam auri ſummam a duce petit, quam ſi impetraret; & ipſi pecuniam ſuppeditanti, quam ſane diu vellet, & eiufdem famulis, mancipijs, comitibus, reliquis, ad paritoribus, fatellitibus commeatum ſe commode præbiturum repromittebat, vt omnes hi ſcilicet annonis neceſſarijs abundarent: quæ quidem ita ſe præſtaturum policebatur, non ſolum vt aurum omne Iuftiniano ſaluum eſſet, eique redderetur integrum, quaſi faenori datum, quidquid ab eo Ioannes accepiffet: verum etiam aliud acceſſionis in ſuper loco numeraretur. quod quum ab eo dictum eſſet, plerique pro inani iactantia & ænigmatate ducebant. Iuſtinus, quem abſurdo Africani hominis inſtituto ſuccenſere par erat, quod intelligeret, illum promiſſo ſatisfacere non poſſe, niſi & iniuſticiam, & vim adhiberet, illicitisque negotiationibus omnes perderet, quibus cum verſaturus eſſet; eas pollicitationes accipere, numeroque ſecundum pacti leges auro, Ioanni, quidquid vellet, agendi poteſtatem facere. Tum ille ditionis Romanæ vicis obeundo, quotquot in itinere ſiti eſſent, ſicubi bouum nõ eſſet copia, coactis loci habitatoribus exercitui bobus iſtis opus eſſe cõcionabatur; ideoque viginti talentis oblati, tãti vendẽdos aiebat, nõ minoris quapropter accepto pretio, boues ei

quam-

quamprimum abducere permitterent. Illis ſupplicantibus, vt eos ſibi relinqueret, ſacramentoque confirmantibus, ne ad arandi quidem vſum ſatis multos ſibi boues eſſe grauius admodum homo execrabilis refragabatur, indignumque facinus clamitabat, ſi duci nec coemendi cõmeatus facultas eſſet. tam diu denique indignabundus vrgebat, donec illi diſtractis rebus ſibi cariffimis, quantoque fieri poſſet, auro corraſo, redimias homini nefario pro rebus imperatis exfoluerent. Rurſus hinc abiens, alioque ſe conferens, vbi camelorum forte, vel mulorum ne nomen quidem auditum eſſet, horum ſe cauffa venire clamabat, ſimilibusque verbis vſus, aurum denuo monſtrabat, & aliquid iterum adeptus diſcedebat. In hunc modum vbi que circumuagando, quæ non aderant, quærens; & nec vendens vquam aliquid, nec emens, nec alioquo modo contrahens; pecuniã colligebat, & ab ijs, qui nihil debebant, exigebat. quo fiebat, vt celerrime per has acceſſiones priſtina ſumma conduplicaretur. Poſtquam ad Colchos perueniſſet, eadem factitabat, & præterea nauibus onerarijs haud ſcio qua ratione comparatis, natos in ea regione fructus conſtantiffime colligebat, multaque viliffimo pretio redimens, ad extraneos exportabat. ac diſtrahebat. itaque ceu fieri conſentaneum erat, ea penuria commeatuſ exiſtebat in exercitu; vt ipſa etiam gramina venderentur. At impurus iſte negotiator & dardanarius lucra maxima faciebat. itaque de his cogendæ pecuniæ rationibus conſtitutam Iuſtino pecuniam ſoluebat, nihilo minus annonas ſuppeditans, & auro priori aliquid adijciens. Ille vero, quamuis haud ignoraret, quæ agerentur, ſpoliatis ad eum sæpe venientibus, & cum lamentis ad eius ſe pedes abijcientibus malorumque leuationem flagitantibus; tamen & querelis & lacrumis illis flocci factis, ex iniurijs huiusmodi per ſum-

mam licentiam viſitabat, eademque via ſine ſumtu ſuo ſuauius epulabatur, & præterea crumenam ſuam magis magisque replebat. Sed omnino deinceps poenas ingentes luiturus erat. Nam quamuis infinitos ſecundum hæc labores exanclauit, & maximam adeptus eſt gloriã, barbarorum incurſionibus ad Iſtrum flumen reſpreſſis: nihilo tamen magis hinc vindicta numinis placabatur, nec iſta per hæc tegebantur; ſed ſuo loco quaſi quieſcentia manebant, & nequaquam interitura ſuum ad tempus vſque perſcripta reſeruabantur. Non enim ſimul, atque delinquimus, etiam poenas luere ſolemus: ſed interiecto plerumque temporis aliquo ſpatio, quumque fortassis admiſſorum oblitifumus. Ac moleſtiam quidem continuo percipimus ex rebus aduerſis, quaſi que præter expectationem, & immerito nobis accidant; & inuidias hominum odiaque incuſamus, velut ex ijs haud aqua perpeſſi: ſed numen illud, quod & continet nos, & gubernat, quid cuique conueniat ac debeatur, nouit; & quo vult modo peccata longe prius admiſſa punit & inueſtigat. Iuſtino quidem quæ deinceps acciderint, & quo pacto tam vita, quam felicitas eius extincta proſus inexpectatum exitum habuerit: ſingillatim & accurate a nobis exponetur, quum ordine viaque progreſſa oratio, continua ferie ad illud tẽpus ambitu quaſi quodam delata fuerit. Nunc ad priora mihi redeundum, & ijs, quæ poſt ea ſequuntur, manus ad mouendã.

Hæc verba interpretis, Vt genitilia ipſa inuerterentur; Græcis haudquaquam reſpondent, quorum ea ſententia eſt, vt dicant, membrorum quoque formas in cute Nachoraganis inuerſa potuiſſe conſpici. Pagina verſa Nonni Panopolitani duos verſus ex Dionyſiacis, quorum editionẽ Sãbuco noſtro debemus, ſi Latinos cum Græcis collatos deſideras, hos accipe.

AGATHIAS.

ἔξοτε Μαρσύου θεμιμάχου ἀυλὸν ἐλέγξαι;
 δέμα ἐπὶ ῥήσσει φυτόν, καὶ πρὸ μιν ἀυραῖς.
 Μαρσύα ὡς νικῆτι, διὸν certare volentis,
 Distentam vento suspendit ab arbore pellem.

535.13. Pro Seganis liber Græcus habet Segeftanos, & pro Misdate scribendum Hōrmisdatem docet.

536.38. Pro his verbis interpretis, siue quia parceret puero, communibusue liberis procreandis & legibus; ista reponito: siue reuera favore pueri, & communis in adoptione iuris. Paulo post, Vararanes mortuus alterum ex filijs habuisse successorē dicitur. Eum liber Græcus Isdigerdem nominatim vocat. Hinc Neptalitarum mentione, qui rectissime in Agathia Græco Nephthalitæ scribuntur. hinc & Procopius, qui Euthaliras habet, & alij castigandi. Deinde sequenti pagina pro Valens reponendus Valas trisyllabum, qui & Procopio corrupte Blasus est.

AD LIBRVM V.

542.52. PVLcherrimam sententiam nobis hoc loco prætermisit interpres; quam sane memoria dignam adscribere non pigebit. Postquam enim dixit Agathias, si ponendum sit, verā esse Platonicam sententiam; felicitorem omnino putandum illū, qui terræ motu extinctus sit, quam qui saluus euaserit; hæc deinde subiicit: Sed istam opinionem animis hominum inherere defixam maxime permitendum est. Nam fortassis improbi quidam metu saltem, ne male pereant, ad potiora se conuerterint. Hoc quidem perspicuum est, quod neque si diu quis superstes sit, & arbitrato suo fortuna prospera vtatur, ad iusticiæ documentum hoc sufficiat; neque vel crudelissima mors argumeto sit, hominem magis improbum fuisse: sed quod explorationem ac remunerationem vitæ heic actæ verissimam, quæcumque tandem ea sit, in alteram traducti vitam percepturi simus. qua de re sentiat quisque, vt lubet, &c.

Eleganter improborum hominum 543.32. magnis in terroribus mores describens Agathias; Posteaquam, ait, subleuari parumper discrimē est visum, confestim ad pristinam redire plerique consuetudinem. Hinc grauissimum verbum subiicit, planeque philosophicum, quod in edita conuersione desideratur. Adpellatur autem, inquit, talis impetus animi, non iusticia reapse, nec stabilis & viua pietas, quæ per rectam opinionem, & motum constantissimum animo consuevit imprimi: sed molitio quædam perturbata, quasi que lubrica maxime negotiatio, quæ tantum eo tendit, vt quod præsens est malum, euitetur ac remotetur.

De Hunnis hæc Agathia verior 547.2. est, magisque Græcis accommodata verbis sententia: Hunnorum natio quondam Mæotidi paludi subsolanum ad ventum habitabat, & magis, quam Tanais fluuius, ad septentriones pertinebat; sicut & ceteræ gentes barbaræ, quotquot intra mōtem Imaum per Asiam sedes suas habebant. Hi autem omnes, communiter quidem Scythæ atque Hunni adpellabantur; singillatim veto secundum genera sua, partim Corriguri, partim Vtiguri, (Iornandes Vniguros dicit re videtur, Agathias alibi Onoguros) partim Vtizuri, partim Burgundi, &c.

Celeberrima, inquit; Sestus ciuitas est, nec alia (vt puto) de causa, nisi ex illo heroum coetu, Leandrique amore & morte. Græco id in Agathia sic legitur, ἐπὶ τῷ λόχῳ τῆς ἡρώς ἐκείνης, τῆς σηςίδου. hoc est, nisi de lucerna Heronis illius Sestidis, aut oriundæ ex vrbe Sesto. Paulo ante, Aphrōdisiadi quoque Sestum interpres subiicit, sed ibi Græcus liber Thescum habet.

Quum dicit interpres, In forum- 549.44. quæ ex portarum violento impulsu crepitus ingens iam edebatur: non intellexit Agathiam, qui hoc dicere voluit: Magnusque strepitus & tumultus, in rerum venalium foris excitaba-

citabatur, sicubi ostia vi maiore pulfarentur. Paulo post de nudatis imperatoris ipsius iussu tēporis legens, quæ sequitur, ita vertito: Extra urbē sita Europæis in partibus, & litorali regione, quæ a Blachernis, (ita nuncupato loco) & a Cornu incipiēs, & ad Euxinum vsq; pontum porrecta, cum ipso Bosporo desinit. Quibus in verbis Ceras siue cornu, promontorij nomē est, de quo Zosimus noster in 11 lib. hist.

550.7. Chisea porta Græco in exemplari est χρυσή πύλη, porta aurea. Primores vertit λοχαγούς, qui turmarum præfecti sunt: quos autem præfectos reddidit, Græci πρυτάνεις vocant, hoc est, tribunos. Atque hoc loco non pauca de scholaribus desunt, quæ sane promisso nostro satisfaciētes, huc adscribamus: In muro, inquit, Syceno & aurea porta turmarū præfecti quidam, & tribuni, & grauis armaturæ milites complures stabant velut alacriter hostes propulsaturi, sicubi accederent. Erant autem hi reapse ad pugnam non idonei, nec vel mediocriter in his exercitati: sed ijs ex ordinibus, qui vt dies noctesque degant in aula, destinati sunt, & scholares adpellantur. Hi vero vocantur illi quidem milites, & numerorum libellis inscripti sunt: sed plerique moribus urbanis viuunt, vestituq; lauto vtuntur, dumtaxat (vt equidem arbitror) ad imperatorium factum, & in processibus magnificentia causa reperiunt. Ac olim quidem non fas erat in horum numerum alios referri, quam qui peragendis manu bellicis facinoribus essent exercitati; eaque de causa nec pecuniam offerebant, vt militares in ordines reciperētur: sed gratuito prorsus, & absque detrimento rerum suarum hoc honore potiebatur, veluti qui eo digni ob exhausta

prius certamina declarati fuissent. Primus autem Isaurus ille Zeno, post recuperatum imperium, multos suæ nationis in hos ordines retulisse videtur, qui nequaquam in congressibus egregia facinora designassent, aut omnino rei militaris periti fuissent; sed alias ob causas ei noti ac familiares. Quumque deinde permisum ac receptum esset, vt non tantum pro laboribus & certaminibus obitis, declarataque in proelii virtute, veluti quodam cōpensationis & exitij decoris modo dignos allegi liceret; verum etiam bellorum plane rudes eadem consequi, non dignitatis, sed fauoris & gratia ratione habitata: hoc ergo semel concessio, tum deinde non abs re ceptum & ope munerum vt, quæ ceteris omnibus esse præsentior sane videtur. quo factum est, vt postea res in negotiationem quædam commutata sit, nec aliter aut prius hisce numeris adscriberentur, qui vellent, quam auri summam aliquā numerassent. qua per soluta, citra explorationem aliam inscribuntur, ceterisque militibus adnumerantur; licet omnino bellicorum facinorum imperiti sint. Hoc modo delectu iudicioque abolito, non abs re vsuuenit, vt minime labores suscipere cogantur; veluti qui promercedem hunc honorem consequuti sint, & otium ignauiamque maximo pretio redemerint. Tales igitur viri, propter educatorum in bellis penuriā, stationes in muris habentes, excubare videbantur. Et hæc quidem hæc tenent. Satis enim præstitum, in hoc quidem tempore, putabimus; si, quum noua potiri toga non potuerit Agathias: interpolata tamen emtores haud inscite fateantur ornatum.

ZOSIMI COMITIS, ET EX ADVOCATI FISCI

HISTORIAE NOVAE LI-
BER PRIMVS.

LECTORI S.

Qui iucundam tibi lectionem Zosimi esse vis, prius hæc menda tollas, cenſeo: quorum alioqui fortasse quædam cupiditatem in progrediendo tuam remorari possent. Vale.

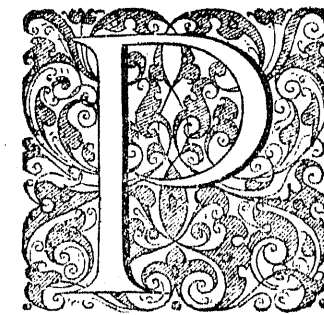
pag. 1. vers. 16. pro transferunt lege transcecerunt. 12. 2. pro dedisset, dedidisset. 16. 19. pro eis, eius. 20. 2. pro collatis, collocatis. 23. 26. pro Ita, Itala. 25. 21. pro extra, exta. 29. 34. pro porrectis, lege proretis. 32. 3. usque ad Feneris. ibid. vlt. pro acceptis, exceptis. 34. 33. atque hæc tum de verbis oraculi, tum de rerum. 35. 11. pro iuuenibus, iuuenilis. 40. 28. manibusque suis. 41. 5. pro cuperentur, cuderentur. 42. 26. pro peccari, precari. 49. 11. pro mouerit, lege promeruerit. ibid. 33. dedidissent. 16. 44. Dacira. 56. 25. pro comperta, conferta. ibid. 31. pro Ac, At. 60. 23. pro concitata, concitare. 63. 1. dele vocem id. 65. 15. profectus, praefectus. 70. 18. milites ea non neglexissent. vers. seq. dele non. 75. 29. praferrent, perferrent. 88. 2. premolesto, permolesto. 90. 11. adulatione, adulationis. 98. 27. Et in eadem. 103. 37. sciant eam. 109. 25. locoque suo. 110. 16. perscripta.

In præfatione.

a. 2. facie secunda, lin. 24. pro collocatis, lege, collatis.

In Apologia.

B. 2. fac. 2. lin. 2. pro magnificarum, magicarum. B. 4. lin. 14. Castitatis vero laudem.

POLYBIUS ille Megalopolitanus res sui temporis in dicatione dignas memoriae proditurus, rectè se facturum existimauit: si per ipsas res gestas ostenderet, Romanos post urbem conditam sexcentis annis bella cum finitimis gerendo, magnum imperium sibi non parasse. Verùm ubi parte quadam Italię potiti essent, eaque post Hannibalis in illam transitum, & cladem Cannensem excidissent, ac moenibus ipsis hostes imminentes conspicerent: tantam ad fortunæ magnitudinem euecti sunt, vix ut totis quinquaginta & tribus annis non Italiam modo, sed vniuersam quoque Africam adquisuerint, & Hispanos in ditionem acceperint. quumq; maiora peterent, sinum Ionium transierunt, Græcos superarunt, imperio Macedonas abdicarunt, regem illorum denique viuum in potestatem redactum Romam abduxerunt. Quarum sane rerum causam nemo ad vires humanas rerulerit, sed potius ad necessitatem fatalem, vel siderorum motuum reuolutiones, vel ipsius Dei voluntatem, fauentem ijs, quæ quum iusta causa subest, pro viribus suscipiuntur. Hęc enim quum seriem quamdam futuris statuunt efficientem, ut ita euenire videantur: opinionem rectè res existimantibus induit, diuina quadam prouidentia rerum humanarum administrationem sic descriptam esse, ut fertili quadam animorum veluti segete proueniēte, vigeant: eorundem inualescente sterilitate, ad illam faciem vergant, quæ modo conspicitur. Erit autem id, quod dico, rebus ipsis declarandum. Post expeditionem Troianam ad pugnam vsque Marathoni-
Excellentes virtute animi constituta imperia, depereres exercitum.
Incrementa fortune Græcorum

am, nihil prædicatione dignum Græci gessisse vel aduersus se ipsos, vel alium quemquam videntur. At quum Darius eos opera præfectorum infinitis cum copijs inuasisset, octies mille Athenienses diuino quodam impetu animati, & armis cuiq; obujs instructi, cursu contenderunt in hostem, tantaq; victoria potiti sunt: ut nonaginta millibus interfectis, regione sua reliquos expellerent. Hęc pugna Græcorum res illustriores reddidit. Quum vero post Darij mortem Xerxes multo maioribus copijs instructus, vniuersam Græcis inuexisset Asiam, & nauibus mare, terram pedibus compleisset: quandoquidè ex Asia transeundum erat in Europam, quasi si non ipsa sufficerent ad excipiendum exercitum elementa, nisi suos inuicem vsus sibi præriperent: Helle spontus iungebatur, ut per eum pedites iter facerent; & Athos perfodiebatur, ut cum mari naues exciperet. Interim territa vel ipsa rei fama Græcia, tamen quantum poterat, semet armabat. Quumq; proelio nauali ad Artemisium, & iterum ad Salaminem pugnatum esset; tanto splendidior potita est victoria, quam prior illa fuerat: ut Xerxes cupide seruatus fuga sibi consulere, maxima parte copiarum amissa; reliqui funditus ad Plateas interfecti, magnam Græcis gloriam relinquerent, qua & incolentibus Asiam Græcis libertatem restituerunt, & insulis propemodum vniuersis potiti sunt. Enimvero si perpetuo coniuncti fuissent, ac præſente fortuna contenti; nec Atheniensis ac Lacedæmonij discessionem a se inuicem fecissent, contendentes inter se, vtri Græcorum duces forent: nunquam alios dominos Græcia fuisset experta.

Polybij de incremento imperij Romani sententia.

*Reipublica
rum in Grecia
vires.* Sed quum bellum Peloponnesiacum vires Græcorum deminuisset, opidaq;
redegisset ad egestatem: apertæ sunt fores Philippo regnū, quod nulli vicino
rum par viribus, per successione adeptus erat, artibus quibusdā & astutis cō
silijs amplificandi. Nā pecunijs suas & lociorū, quotquot se cū eo cōiunge
bant, copias demulcens, eoq; modo magnus ex paruo factus; cū Atheniē sib.
ad Chæroneā manus conferuit. Post hanc victoriā quū in omnes se mansue
tū mitemq; præbuisset, iam regnū Persicū adgredi cogitabat, & idoneis ad eā
*Alexandri re
gnū.* rē coactis copijs, in ipso apparatu vitā reliquit. Alexāder inito regno, statimq;
rebus in Græcia cōstitutis, tertio post, quā imperare cepisset anno; sat magno
cū exercitu in Asiā transiecit. quūq; satrapas obiectos sibi nullo negotio vi
cisset, ipsummet Dariū petebat, qui cū exercitu innumerabili ad Isthmū sita
loca præceperat. Ibi conferta cū Persis manu, & excitato fidem omnē superā
te tropæo; Dariū terga dare coëgit: ipse Phoenicē Syriamq; Palæstinam ver
sus itinere directo cōtendit. Ad Tyrū quidem Gazamq; gesta, licet ex ijs co
gnoscere, quæ rerum ab Alexandro gestarum scriptores memoriæ prodide
runt. Progressus autem in Aegyptum, quū Ammoni supplicasset, & ad con
dendam Alexandriā necessaria præclare cōstituisset: reuersus est, vt reliquias
belli Persici conficeret. quumq; reperisset omnes amico in se animo, ad Me
sopotamiam transijt; & intellecto, Dariū multo maiori exercitu instructū
esse, cum ijs, quas tum secum habebat, copijs profectus, initoq; ad Arbelam
aduersus eum proelio, vsque adeo superior exstitit; vt omnes propemodum
ad internicionem deleret, ac Dario fuga cum paucis elapso, Persarum impe
rium euertret. Inde vbi Dariū necasset Bessus, & Alexander postres apud
Indos gestas Babylonē reuersus, vitā cum morte cōmutasset: tum vero in sa
trapias diuiso Macedonū imperio, cōtinuisq; bellis intestinis deminuto, for
tuna Romanis Europæ reliquias subdidit. qui transmissis in Asiā copijs, &
*Romanorum im
perium.* gestis aduersus Ponti reges, & Antiōchū, & Aegypti tamdē principes bellis;
quā quidē diu Senatus auctoritas viguit, semper imperio singulos in annos
aliquid adijciebant, consulib. inuicē se fortibus factis superare contēdentib.
At vbi bella ciuilia Sullæ ac Marij, posteaq; Iulij Cæsaris & Pompeij Magni,
*Octavianus solius
dominatus.* rempublicam eis perdidissent: optimatū imperio relicto, dictatorē Octavia
num deligebant, & administratione tota ipsius arbitrio permitta, nō animad
uertebant, aleam se de vniuersorum hominū spebus iecisse; vniusq; viri libi
dini ac potestati periculum tanti imperij credidisse. Nā siue recte ac iuste cū
*Que in vniuerso
imatu pericula
& incommoda.* imperio præesse mallet, non suffecturus erat ad satisfaciendum omnibus ex
officio, longissimo forte spatio remotis, quibus expedite succurrere nō pos
set; nec ad inueniendum tot magistratus, quos iudicio de se facto nō respon
dere puderet; nec alioquin ad congruendū tot morū diuersitatibus: siue fi
nes regni violans, ad tyrānidem deflexisset officia magistratū conturbans,
delicta negligens, pecunia venale ius habēs, subditos seruorū loco ducens,
quales ex imperatorib. cōplures, vel pleriq; potius omnes, paucis exceptis,
fuere; tū scilicet necessario cōsequuturū erat, vt bruta potestas eius, qui rerū
potiretur, calamitas publica foret. Nam ad sentatores a tali munerib. & hono
rib. adfecti, maximos ad magistratus cōscendunt; & modesti atq; placidi, quī
vitā istorū vitæ consimilē nō amāt, haud abs re moleste ferūt, iisdē se nō frui.
quo fit, vt opida seditionib. ac turbis cōpleātur, & ciuilia militariaq; munera
magistratibus lucri avidis concessa, quum togatam uitam hominibus paul
lo elegantioribus insuauem acerbamque reddant, tum militum in bellis
alacritatem labefactent. quæ quidem sic esse comparata, ipsamet euen
torum experientia perspicue docuit; & ea, quæ sub imperio statim Octavia
*Pantomimorū
origo.* ijs in vsu esse cepit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus: & præterea
quædam

quædā alia, quæ multis huc vsq; malis causam præbuerunt. Sed tamē Octa
uiano imperium moderate gerere viso, præsertim ex quo Athenodori Stoici
cōsilijs paruit. Tiberius, qui ab eo successione in imperio cōsequutus fuerat
quū extremā ad crudelitatem deflexisset, ac subditis visus esset intolerabilis;
eiectus, & in insula quadā abditus, viuendi finē fecit. Caius autem Caligula
cunctis hunc flagitijs superans, interfectus est; Chærea tali facinore rempu
blicam a tyrannide peracerba vindicante. Post vbi Claudius res suas eunu
chis libertinis permisisset, ac foede vita decessisset: Nero cū alijs, eū sequi
tis, ad rerū illud fastigium peruenit. de quib. equidem nihil omnino comme
morandū arbitratus sum, ne memoria dissolutorū & monstroforum facino
rū, ab eis perpetratorū, exstet. Vespasianus & Titus eius filius, quū imperiū
moderatus administrassent: Domitianus crudelitate, luxuria, & auaritia cū
clis superior, republica per totos quindecim annos deuastata, trucidatus a
Stephano liberto, poenas improbitatis luere visus est. Ab hoc tēpore viri bo
ni principatū adepti, Nerua, Traianus, & post eū Adrianus, & Antoninus pi
us, & par illud fratrū, Verus atq; Lucius; multa vitata correxerunt, neq; tan
tū ea, quæ superioris memoriæ principes amiserant, recuperarunt: sed etiam
non possessa prius quædā adiecerunt. Cōmodo autem, Marci filio, regnum
consequuto, ne tyrannidi rātum, sed & prodigiosis flagitijs dedito, posteaq;
necato a Marcia concubina, quæ virilē animum sumserat; successor in impe
rio Pertinax datus est. At quum prætoriani milites huius in exercitatione
disciplinaq; militari seueritatem non ferent, hominemq; præter officiū oc
cidissent: parum abfuit a rerum conturbatione Roma, dum prætorij custodię
destinati milites vnius rerum domini constituendi potestatem ad se raperent,
idq; iudicium Senatui per vim extorquerent. Quumq; ceu venale proferi
ptum esset imperium, Didius Iulianus vxoris instinctu elatus, stoliditate po
tius, quam sapiente consilio, data pecunia regnum mercatur; eiusmodi spe
ctaculum cunctis exhibens, quale nunquam prius conspexerant. Nā ad præ
torium deducebatur, nec Senatu præeunte, nec alio legitimo satellitio: sed
ijs dumtaxat militibus, qui eum hoc inhonore constituerant, per vim palati
um illi cum omni eius penu tradentibus. Sed hic pariter & adpellatus, & ab
ijsdem sublatus e medio, qui eum huc prouexerant; non secus, atq; visa som
niorum, per pusillo tempore superstes fuit. Senatu vero ad deliberationem,
cui tradendum esset imperium, rursus adhibito; Seuerus imperator designa
tus fuit. At quum idem imperium Albinus atque Niger inuassent, orta sunt
inter eos bella ciuilia non exigua; dissidentibus a se inuicem ciuitatibus, qua
rum illæ ad huius, ad illius aliæ partes transibant. quumque non parua per
turbatio per orientem & Aegyptum concitata foret, ac Byzantij, qui Nigri
causam fouebant, eumque susceperant, extremum periculum adijssent: in
terfecto Nigro, Seueri pars victrix exstitit, & post eum Albino quoque tam
imperio, quam vita functo, solum ad Seuerum principatus redijt. Quapro
pter ad eorum, quæ dissolute gesta fuerant, emendationem se conuertit; &
ante omnia, de militibus, qui Pertinacem necauerant, & Iuliano tradiderant
imperium, acerba supplicia sumit. Deinde re militari nauiter constituta, Per
sas adgressus, vno impetu Ctesiphontem Babylonemque cepit; Arabes ab
vsu tentoriorum Scenitas dictos, percurrit; Arabiam vniuersam in potestatem
redegit; aliaque complura fortiter gessit. Et erat erga delinquentes inexo
rabilis, eorumque bona, qui flagitiorū rei peragebantur, publicabat. Quūq;
multas vrbes sumtuosis admodum ædificijs ornasset, & Antoninum filium
designasset imperatorem; moriturus, ipsi Getæque alteri filio, imperij here
dibus institutis, tutorem Papinianum reliquit, virum iustissimum, & qui tam
cognitione, quam expositione legum omnes ante pariter & post se Roma
pp. tutor.

nos iurifconsultos superauit. Hūc præfēcti prætorio munere fungentē, suspēctū Antoninus habebat, alia nulla de caussa, quā quod Papinianus animaduertens eū infesto erga Getam fratrem animo esse, quo illi minus insidiaretur, pro viribus impediret. Hoc igitur impedimentū e medio remouere volens, Papiniano per milites necēstruit; spatiumq; nactus fratrem interficit, quū ne quidem mater adcurrentē ad se potuisset eripere. Postquā & Antoninus fratricidij poenas interiecto non magno spatio dedit, ne cognito quidē vquam ipfius percussore; Macrinum præfēctū prætorio milites, qui ad urbē erant, imperatorē dicunt: qui per orientem, adolefcētulum quemdā Emisenū, qui genere matri Antonini cōiunctus esset. Vtroq; exercitu renūtiatiōē suā tuēte, ciuile discidium exstitit; Emiseni quidem Antonini copijs Romā eum deducētibus, Macrini vero militibus extra Italiā profectis. Vbi manus ad Antiochiam Syriæ cōseruissent, victus ab omni parte Macrinus, castris fuga desertis, ad interiectum Byzantio & Chalcedoni fretum capitur, & vuulneribus confectus extinguitur. Quum Antoninus victoria potitus de ijs, qui Macrini partes sequuti fuerāt, velut hostibus, poenas sumfisset; & ceteroqui turpiter ac flagitiose viueret, magis & circulatoribus deditus: non ferentes Romani effrenem hominis luxum atque libidinem, eo interemto, & cadauere in frustra discerpto, Alexandrum imperatorem designarunt, itidem ex familia Seueri prognatum. Hic quū & iuuenis adhuc esset, & egregia indole præditus; fecit, vt omnes de imperio spes bonas conciperent, præfēctis prætorio cōstitutis Flauiano & Chresto; viris nec rei militaris imperitis, & ad res togatas præfere gerēdas idoneis. Verū vbi Mamæa mater imperatoris, Vlpianū eis inspectore præfēct, quasi consortē officij; q; & iurifconsultus esset præstā tissimus, & recte rebus vti præsentibus, ac futura prospicere sollerter posset: offēsi milites, mortē hominī clandestinā moliuntur. Id quū animaduertisset Mamæa, statimq; conatus illius præcipiēdi caussa, horū consiliorū auctores e medio sustulisset: soli Vlpiano præfēctorū prætorio munus cōmittitur. Sed q; exercitib. in suspiciōem venisset, (quib. sane de caussis, equidē accurate dicere nō habeo: quando de ipsius volūtate diuersa litteris prodita sunt) seditione mota trucidatur, quū ne ipse quidē imperator opē ei ferre posset. Secū dū hæc paullatim milites a pristina in Alexandrū beneuolentia recedētes, ad obeūda ipsius impia segnes se præbebāt, & veriti ne quid ob ignauitā eis accideret, seditiones cōcitabant; cōcursuq; facto, quemdā Antoninū ad imperiū euehebāt. Sed quū is molem imperij nō sustinens, fuga se hominū ex oculis subduxisset, & Vranius quidā ex seruili genere designatus, cōfestim vna cum purpura deductus ad Alexandrū fuisset; conceptū quidē aduersus imperatorē odiū adaugebatur, verū ipse de circumstantib. vndiq; periculis hēsitans, tā corpore mutatus erat, quā inditis a natura virib. & cōsilijs animi: adeo quidē, vt eū auaricię morbus inuaderet, totusq; colligēdis pecunijs incūbens, apud matrē eas recondere. Rebus ipfius in hūc modum nō optime adfēctis, qui erāt in Pannonia Myfiāq; exercitus, alienis iam pridē in eū animis, nūc magis ad defectionē proritabantur: ideoq; ad studiū rerum nouarū cōuersi, Maximinū ad imperiū efferunt, id tēporis turmæ Pannonicæ ducē. Is omnib. copijs suis coactis, in Italiā profectus est; arbitratus se facilius imperatorē adhuc imparatū adgressurum. Alexander autē apud sitas ad Rhenum gentes cōmorabatur, ibiq; cōperto, res nouas motas esse; Romā cōtinuis itinerib. contendebat. Quinq; tā militibus, quā ipsi Maximino veniā policeretur, si acceptis desisterēt: posteaquā dicto parentes efficere nō poterat, spes omnes misas faciens, se ipse quodam modo cædi obtulit. Mamæa vero cum præfēctis egressa prætorio, tumultus sedandi caussa, cum præfēctis & ipsa necatur. Maximino imperium iam constabilitum obtinēte, grauis omnes incessit pœnitentia,

Macrinus.
Antoninus Emi
seus.

Alexander Seue
rus.

Vlpianus euehi
tur a Mamæa
principis matre.

Vlpiani cædes.

Antoninus alius

Vranius ex ser
uo imperator.

Maximinus.

nitentia, quod acerbam tyrannidem moderato cū imperio commutassent. Nam obscuro natus loco Maximinus, quum primum accepisset imperium, quib. a natura præditus erat virtutibus, eas virtutes fiducia potestatis obscurabat, & omnibus erat intolerabilis, non tantum iniurijs adficiens in dignitate constitutos; verumetiam cum omni crudelitate res tractans, solosq; calūniatores colens, qui homines præsertim quietis cupidos deferebāt, velut imperatorij fisci debitores. Tandē & nullo præcedente iudicio, propter pecuniæ cupiditatem ad cædes progrediebatur; omniaq; opida peculiariter sua reddebat, municipibus bonis suis spoliatis. Quare quum subiectæ Romanis gentes crudelitatem nimiam grauius molesteq; ferrent, & ob manifestas rapacitates conturbarentur: Afri Gordiano, eiq; cognomine filio, designatis imperatoribus; quum alios Romam legatos misere, tum Valerianum, virum consularem, qui deinceps imperio potitus est. Senatus eo, quod actum fuerat, cupide probato; ad deiciendum imperio tyrannum se comparabat, milites ad rebellionē concitans, & in memoriam populo reuocans iniurias singulis priuatim, & publice omnibus illatas. Quum vniuersis eadem videretur, e senatu XX viros deligunt, artis imperatorie peritos. Ex his summa cum potestate constitutis duobus, Balbino atq; Maximo, præceptisq; Romam ducentibus itineribus; parati ad resistendum erant. Maximino autē, post adlatos harum rerum rumores, Romam cum Mauris & Gallicis ordinibus petente, milites quidem Aquileiæ præsidio impositi, quum ei portas occlusissent, obsidione cincti sunt; ipse vero ijs, qui partes ipsius tuebantur, vix tandē boni publici caussam amplexis, & eorum voluntati adfensis, qui Maximinū interemtum volebant, ad extremum periculū redactus, filium militib. supplicē obtulit, veluti propter ætatem ad eos ab ira reuocandos ad commiserationem, sufficendum. At illi quū iracundia maiore conciti iuuenem miserabiliter interfecissent, & ipsum quoq; confestim trucidassent: accedens quidā, caput a corpore recisum Romā tulit, idq; signum victoriae manifestū exhibuit. Itaq; per hoc omni metu liberati, aduentum imperatorū ex Africa præstolabantur. Verum illis inter nauigandū vi tempestatis extinctis, Gordiano alterius filio Senatus summam rerū tradidit, cuius opera populus Romanus de superioris temporis maestitia remisit, imperatore per scenicos gymnicosq; ludos ab ea ciues auocante. Posteaquam omnes velut ex profundo veterno iam recreati essent, aduersus imperatorem clandestinæ quædam insidiæ parantur, Maximo & Balbino milites ei quosdam summittentibus: quibus deprehensis, tam ipsi sceleris auctores, quam alij participes non pauci cæduntur. Non multo post & Karthaginenses a beneuolentia principis alienati, * Sabianum ad imperium efferunt. Sed quum Gordianus copias Africanas exciussset, animis cum eo reconciliatis, adfēctorem tyrannidis dedunt, & impetrata delictorum venia, periculis imminētibus crepti sunt. Dum hæc geruntur, Gordianus vxorem ducit * Timeficlis filiam, nobilis ex doctrina viri quem & præfēctū prætorio creauit; eoque facto visus est id, quod administrationi rerū propter ætatē ipsius sane tenerā deesset, supplere. Iam confirmato imperio, Persæ adgressuri nationes orientales expectabantur; quod regnū eorum Sapore accepisset post Artaxerxem, qui Parthis illud ereptum iursus ad Persas transtulerat. Nam post Alexandrum Philippi filium, & alios imperij Macedonum successores, Antiocho superioribus illis satrapijs imperante, Arfaces Parthus, propter illatam fratri Teridati contumeliam, bello aduersus Antiochi satrapam suscepto, Parthis auctor fuit, vt eiectis Macedonibus, regnum sibi vindicarent. Imperator igitur vniuerso cum apparatu contra Persas mouebat. Quumque Romanus exercitus primo proelio superior exstitisse visus esset, Timeficles præfēctus prætorio

Gordiani.

Gordianus iu
nior.

* Sabianum ve
ctius alij.

* Timeficlis a
lij vocant, corrupte.

Persæ regnum
recuperant.
Parthorum in
Persas imperiū.

Arfacidarum ori
go.

vita functus, non parum imperatoris de securitate regni fiduciam imminuit. Nam Philippo in eius locum suscepto, paulatim benevolentia militum erga imperatorem extincta est. Ortus enim Philippus ex Arabia, gente nequissima, nec meliori ratione fortunam ad ampliorem progressus, ut primum hunc magistratum accepit, imperij libidine raptus, ad res novas promissimum quemque militum demulcens incitabat. quumque militares annonas abunde conuehi cerneret, imperatore propter Carras & Nisibin adhuc cum exercitu hærente; naues, quæ comæntum militarem continebant, ad interiora penetrare iussit, ut fame pressus & inopia rerum necessariorum exercitus, ad seditionem impelleretur. Euentus consilio respondit. Milites arrepta de penuria comæntus occasione, Gordianum nulla decori ratione habita circumuentum, veluti cuius culpa periret exercitus, interficiunt; & Philippum, ceu conuenerat, purpura vestiunt.

Philippus Arabs

Is sacramentis interuenientibus amicitia cum Sapore constituta, belloque sopito, Romam proficiscitur; militum animos magnis largitionibus deleniens, & Romam nuntios mittens, qui Gordianum morbo extinctum dicerent. Vbi Romam venisset, ordinis senatorij viris oratione modesta sibi conciliatis, magistratus amplissimos hominibus sibi coniunctissimis tradendos statuit. Itaque Priscum fratrem Syriacis exercitibus præfecit, Seueriano genero My-

Bellum aduersus Carpos.

siaæ Macedoniæque copijs creditis. Hoc modo se stabili potiturum imperio arbitratus, ipse contra Carpos expeditionem suscepit, qui iam Istro vicina loca populabantur. Proelio conferto, quum nostrorum impressionem barbari non sustinerent; fuga quoddam ad castellum facta, obsidebantur. Vbi suos hinc inde dispersos rursus colligi cernerent, receptis animis egressi de castello, Romanum exercitum inuadebant. Sed quod impetum Maurorum ferre non possent, de pace componenda colloqui ceperunt. Philippus eis haud difficulter adensus, inde discessit. Quum autem in republica perturbationes eodem tempore plures acciderent, orientales quidem provinciarum partim tributorum exactionibus grauatae, partim quod Priscus ijs nationibus cum imperio præesse iussus, intolerabilis omnibus esset; nouas res molitæ, * Tapianum ad summam rerum euexerunt; itidemque Mysorum & Pannoniorum negotia Marinum pop-

* Papianum.

Papianus et Marinus.

poscerunt. Ob has res conturbato Philippo, Senatibusque rogante, vel opem sibi aduersus imminetia mala ferret, vel si suum ei displiceret imperium, hoc se abdicaret; nemine prorsus quidquam respondente, Decius familia dignitateque præstans, & omnibus præterea virtutibus ornatus, frustra dixit ob has causas trepidare. Quippe futurum, ut per se ipsa hæc euanescerent, quod nulla possint ex parte firmiter subsistere. His Decij coniecturis, quas is ex ipsa rerum experientia sumserat, licet euentus reapse respondisset, * Tapiano Marinoque non magno labore de medio sublatis: nihilo tamen minus in metu Philippus versabatur, qui odium militum erga tribunos & duces in ijs locis perceptum haberet. Itaque Decium obsecrabat, ut earum legionum, quæ in Mysia Pannoniaque forent, imperium susciperet. Illo recusante, quod istuc neque sibi, neque Philippo expedire duceret; Thessalica, quam vocant, persuasione usus, quæ esset cum coactione coniuncta, hominem ablegat in Pannoniam, castigaturum ibi Marini factionis complices. At eorum locorum milites videntes Decium supplicia de ijs sumentem, qui deliquerant; consultius sibi fore putabant, si & periculum, quod ante pedes esset, amolirentur; & eadem opera principem summæ rei publicæ præficerent, qui eam melius gereret, ac ciuili militarique virtute præstans, labore non magno Philippum victurus esset. Igitur amictum purpura Decium, & sibi iam metuentem, ad procurationem rerum vel inuitum compellunt. Philippus accepto de renuntiatione Decij nuntio, coactis exercitibus ad eum opprimendum mouit. Qui erant cum Decio milites, licet ab aduersarijs numero se vinci nossent; tamen Decij

* Papiano.

Decius.

tum

tum peritia, tum in omnibus rebus prouidentia freti, confidentes erant. Vbi concurrissent exercitus, altero copijs, altero muneris imperatorij peritia superiore: complures à Philippi partibus ceciderunt, inter quos & ipse cum filio, quem Cæsaris dignitate cohonestauerat, cæsus est. Hoc modo Decius summo potitus est imperio. Ceterum rebus ob Philippi secordiam ubique perturbatione refertis, Scythæ Tanaim transgressi, vicina Thraciæ loca prædis agendis infestabant: quos adgressus Decius, & omnibus proelijs superior, præda quoque recepta, qua potiti fuerant, quominus domum reuerterentur, abitum eis intercludere conabatur, & uniuersos ad internecionem delere cogitabat, ne denuo coactis copijs irruerent. Quumque Gallum ad Tanaidis ripam satis magnis cum copijs collocasset, ipse cum reliquis ad hostem propius accedebat. Rebus ei ex animi sententia succedentibus, Gallus ad molendum res novas conuersus, legatis ad barbaros missis, ut in societatem insidiarum aduersus Decium venirent, hortabatur. Illis cupidissime, quod imperatum erat, accipientibus, Gallus quidem custodiendæ ripæ Tanaidis intentus erat, barbari verò trifariam diuisi, quodam in loco primam aciem instructam collocabant, quem locum palus quædam à fronte munitabat. Vbi multos ex eis Decius interemisset, acies secunda superuenit. qua ipsa quoque in fugam acta, pauci quidam ex acie tertia propter paludem conspecti sunt. Ibi quum Gallus per indicia Decio significasset, ut eos per ipsam paludem inuaderet; imprudenter ob locorum ignorantiam progressus, & cum copijs, quas secum ducebat, in luto defixus, & à barbaris undique telis petitus, unam cum ijs, quos propter se habebat, nemine prorsus euadendi facultatem nactus, periit.

Decij mors.

Ac Decius quidem optimè administrato imperio, huiusmodi vitæ finem habuit. Quum primum verò Gallus ad imperium peruenisset, ac Volusianum filium Augustum appellasset, tantumque non clamaret, Decium cum exercitu suis insidijs perditum; res barbarorum prosperæ incrementum ceperunt. Non enim cum præda tantum Gallus eis, ut suos intra fines redirent, permisit: verum etiam quotannis certam pecuniæ summam dare promisit, & ex captiuis nobilissimum quemque per vim abduci passus est, quorum plerique capta Thraciæ Philippopoli hostium in potestatem venerant. His rebus in hunc modum gestis, Romam Gallus venit, magnos ob constitutam cum barbaris pacem spiritus gerens, ac initio quidem imperij Deciani memoriam cum honore ac benevolentia usurpabat, & alterum ex filijs eius superstitem adoptabat: sed progressu temporis veritus, ne qui rerum nouarum studijs adueti, regiarum in Decio virtutum memoriam aliquando suis cum animis repetentes, eius filio summam rerum traderent, mortem homini per insidias parat, nec adoptionis vlla, nec honesti ratione habita. Quum autem negligenter imperium Gallus administraret, primum quidem Scythæ nationibus sibi vicinis terrorem incutiebant: deinde paulatim progressi, ad ipsum usque mare sitas regiones populabantur. adeo quidem, ut nulla gens Romanæ ditionis ab eis non vastata relinqueretur: sed omnia propè dixerim, oppida non munita mœnibus, & munitorum magna pars, caperentur. Nec minus bello ab omnibus partibus ingruente, lues etiam pestilens in oppidis atque vicis subsequuta, quidquid erat humani generis reliquum, absumsit; quæ sanè numquam superioribus sæculis tantam hominum stragem dederat. Rebus in hunc modum comparatis, quum imperatores rem publicam defendere non possent, & omnia extra Romam posita negligenter: rursus Gotthi, & Borani, & Vrugundi, & Carpi, ciuitates in Europa deripiebant, quidquid eis superabat, sibi auferentes: Persæ verò Asiam inuadebant, Mesopotamiam occupantes, & in ipsam progressi Syriam, ad urbem Antio-

Gallus cum Volusiano F.

*Gotthi.
Borani.
Vrugundi.
Carpi.*

chenam vsque, donec & illam totius orientis metropolim caperent, & incolis eius partim cæsis, partim in seruitutem abductis, infinita cum præda domum discederent, omnibus tam priuatis, quam publicis ciuitatis ædificijs, nullo penitus resistente dirutis. Ac Persis quidem in procliui fuisset tota potiri Asia, si non ob immensam vim spoliolum lætabundi, nimis ea cupide feruare, domumque deportare cogitassent. Scythis autem, quotquot erant in Europa, securè degentibus, & iam in Asiam quoque transgressis, omniaque ad Cappadociam, & Pefinuntem, & Ephesum vsq; depopulatis: Aimilianus ordinum Pannonicorum dux, militibus suis, qui parum habebant animi ad resistendum prosperæ barbarorum fortunæ, quanto poterat opere confirmatis, & dignitate populi Romani ad animum eis reuocata: improuisus barbaros in ijs locis repertos adgressus est. Quumque magnam eorum partem occidisset, milites in barbaricum transduxisset, inopinato quidquid occurreret, obtruncasset; præter omnem denique spem imperio Romano subiectos illorum furore liberasset; à militibus suis imperator dictus est.

Itaque coactis eorum locorum copijs, quæ iam ex parte contra barbaros victoria confirmatiores animis erant factæ: Italiam versus mouit, cum imparato Gallo manum conferturus. Ille per orientem gestorum ignarus, quibuscumque poterat rebus se muniebat; & Valerianum ablegabat, Gallicas atque Germanicas legiones adlaturum. Quum magna celeritate suos Aimilianus in Italiam adduxisset, propeque se constitissent exercitus: qui cum Gallo milites erant, amplitudine copiarum hunc longe inferiorem esse videntes, & simul ad hominis ignauiam negligentiamque respicientes, ipsum cum filio necant: quorum quidem in partes Aimiliani transiione facta, stabilitum illius imperium videbatur. Sed Valeriano vires trans alpes collectas in Italiam ducente, magnaque cum hominum multitudine alacriter Aimilianum debellare cogitante; quod hunc sui potius militari, quam imperatorio more res aggredi cernerent, veluti non idoneum regno de medio tollunt. Valerianus de communi omnium sententia summum imperium adeptus, magno studio rebus recte constituendis incumberebat. Scythis autem suis ex sedibus egressis, & præter hos Marcomannis quoque per irruptiones finitima Romano imperio loca populantibus: ad extremum periculum Theffalonica redacta fuit: cuius obsidione vix magno labore soluta, fortiter hosti resistentibus ijs, qui in vrbe erant, tota Græcia perturbationibus vexabatur. Athenienses mœnia sua reficiebant, quibus ab eo tempore, quo a Sulla diruta fuerant, nulla erat adhibita cura. Peloponesij muro cingebant Isthmum, & publicæ ab omni Græcia tuendæ causæ regionis excubiæ habebantur. Valerianus animaduerso periculo, quod imperio Romano cunctis ex partibus immineret, Gallienum filium imperij consortem facit: & rebus vndique vrgentibus, ipse versus orientem mouet, vt Persis resisteret; Europæos exercitus filio tradit, cohortatus eum, cum ijs copijs irruentes vndique barbaros oppugnaret. Gallienus videns Germanicas gentes ceteris infestiores esse, quæ adcolas Rhēni Gallicas nationes acrius vexarent, hanc partem sibi propugnandam ab hostibus sumebat; alij, qui per Italiam, Illyricum, Græciamque prædis agendis intenti essent, duces cum eorum locorum exercitibus bellum facere iussit. Ac ipse quidem Rhēni transiectus custodiens, quantum præstare poterat, interdum transitu hostes arcebat, interdum transeuntibus suos instructos obijciebat. Sed quod ingenti cum multitudine, per exiguas ipse copias habens, bellum gereret, in angustum iam coactæ res ipsius erant; quum inito foedere cum quodam de gentis Germanicæ principibus, ex aliqua parte periculum minuisse visus fuit. Nam ille ceteros barbaros arcebat, quo minus continenter Rhenum

*Aimilianus.**Valerianus.**Marcomanni & Gotthi Græciam vexant.**Gallienus.**Bella Germanica.*

transirent, & irruentibus obstabat. Ac Rhēni quidem adcolarum hæc erat condicio. Borani vero, & Gotthi, & Carpi, & Vrugundi, (nationum hæc nomina, propter Istrum sedes habentium) nullam nec Italiae, nec Illyrici partem a continuis vexationibus immunem relinquebant, omnia nemine resistente diripientes. Et quidem Borani in Asiam quoque transijcere conabantur, idque per incolas Bospori sane quam facile obtinuerunt; qui metu potius, quam animi voluntate adducti, naues eis dederunt, & in transijciendo duces fuerunt. Quam enim diu reges illi habebant, filio paternum in regnum succedente; partim propter amicitiam cum populo Romano, & commerciorum opportunitatem, partim propter ea munera, quæ ab regibus quotannis eis mittebantur; Scythas in Asiam transijcere volentes arcerè non desinebant. Verum postea, quam extincto genere regio, quidam viles & abiecti principatum gentis obtinuissent: sibi met ipsi inuententes, Scythis adeundæ per Bosporum Asiæ facultatem concedebant, & suis eos nauibus transuehebant; quibus deinde receptis, domum reuertebantur. Ceterum Scythis obuia quæque deprædantibus, qui maritima Ponti loca incolebant, ad mediterranea maximeq; munita migrabant, Barbari vero Pityuntem primum adorti sunt, muro maximo circumdatam, & portum commodissimum habentem. Sed quum dux militum eius loci Successianus, cum ijs copijs, quæ istuc aderant, barbaris obstitisset, & eos inde submouisset; veriti Scythæ, ne huius rei fama per cetera quoq; castella didita, omnes militibus Pityunte degentibus adgregati, funditus se perderent: quantam maximam poterant, nauigiorum copiam nacti, summo cum periculo domum reuerterunt, in hoc ad Pityuntem bello compluribus suorum amissis. Enimvero qui Pontum Euxinum inhabitabant, Successiani ductu seruati, quemadmodum exposuimus; numquam fore sperabant, vt rursus Scythæ transijcerent, qui iam indicato modo repulsi fuissent. Sed vbi Valerianus recessitum ad se Successianum præfectum prætorio dixisset, & cum eo res Antiochenæ ciuitatis, eiusque restorationem tractaret: denuo Scythæ sumtis nauibus à Bosporanis, transiecerunt. Retentis autem nauigijs, nec (vt factitatum prius erat) concessa potestate Bosporanis, vt eis in patriam reuerterentur: propter Phasidem profecti sunt, vbi sanum Dianæ Phasianæ, cum Aetæ regia, situm esse perhibent. Hoc sanum occupare conati, sed frustra; Pityuntem recta contendebant. Castello per facile capto, suoque præsidio denudato, pergebant vterius. quumque magna copia nauigiorum abundarent, & captiuis remigandi peritis ad nauigationem vsi, commodam tempestatem toto propemodum æstiuo tempore habuissent; Trapezuntem petierunt, urbem amplam & populosam, quæque præter consuetos milites, alios decies mille receperat. Obsidione cepta, ne per somnium quidem vrbe se potituros sperabant; quod esset ea duobus muris circumdata. Sed vbi milites animaduertent securitatis temulentiaque deditos, ne murum quidem amplius conscendere, nec vlllo tempore luxum & compotationes suas intermittere: arboribus, quas dudum ad hoc præparauerant, ad motum muro, qua perueniri ad eum poterat, & suis noctu per has in murum paullatim subductis, vrbe capiunt; præsidarijs ob repentinam & improuisam hostis irruptionem metu perculsis, & per alias portas ex vrbe fuga dilapsis; ceteris ab hostibus interemptis. Vrbe in hunc modum capta, ineffabilem barbari opum captiuorumq; copia adepti sunt. Nam finitimi omnes in eam, veluti locum munitum, confluxerant. Templis & ædificijs dirutis, alijsq; rebus ad vrbes elegantiam maiestatemque comparatis, & excursionibus tota regione vexata; compluribus cum nauigijs domum discessere. Quum horum finitimi Scythæ adlatas ab eis opes conspexissent, & simile facinus audere cupiditas eos incessisset: nauigia quidem instrue-

*Boranorum in Asiā transiēdo.**Successiani vires.**Alter Boranorum in Asiā transiit.**Pityus capitur.**Trapezuntis obsidio.*

trans-

bant, quum ad eorum exædificationem hominum apud se captiuorum, vel aliorum inopiæ caussa cum eis se coiungentium, opera vterentur; sed earatione, qua Borani fuissent vsi, minime nauigationem instituendam esse decreuerunt; quod ea tum longinqua, tum difficilis foret, perque loca iam ante vastata suscipienda. Itaque quum hiemem expectassent, Ponto Euxino ad sinistram relicto, pedestribus copijs propter litora, quantum eius fieri poterat, celeriter comitantibus; Istrum, Tomos, Anchialum, ad dextram prætergressi, ad Phileatinam venere lacum, qui versus occidentem solstitialem Byzantij, Ponto adiacet. Cognito autem, eius lacus piscatores in adiacentibus lacui paludibus cum ijs, quas haberent, nauibus abditos delitescere: posteaquam eos interposita cautione in fidem recepissent, & eorum naues copijs pedestribus onerassent; ad transijciendum per id fretum, quod Byzantio Chalcedonique interiacet, progrediebantur. Et quamquam præsidium Chalcedone foret, ad ipsum vsque fanum, quod ad ostium Pontis situm est, longe barbaros aduenientes viribus superans: tamen milites partim discessere, quasi qui occurrere duci ab imperatore misso vellēt, partim tanta trepidatione correpti sunt, vt ad primam rei famam citato cursu diffugerent. quo facto, simul & transicere barbari, & Chalcedone nullo resistente capta, opibus & armis, aliaque supellectile copiosissima portiti sunt. Hinc Nicomediam contenderunt, urbem maximam & fortunatā, opibusq; ac rerum omnium copia celeberrimam. Sed licet præcepta fama ciues iam ante diffugissent cum opibus suis, quas auferre secum poterant; nihilo minus barbari repertorum ab se copiam mirati, omni honore atque obseruantia Chrysogonum prosequerentur, qui iam dudum eis auctor fuerat, vt Nicomediam proficiscerentur. Quumque Nicæam, & Cium, & Apameam, & Prusam ijsdem incursionibus vexassent, & in illis paria designassent; Cyzicum petiere. Verum quod Rhyndacus fluuius ex imbris auctus ingentem aquarum vim volueret, transiectione frustra tentata, retro cesserunt; ac Nicomediam quidem, & Nicæam, iniectis ignibus, succenderunt: spolijs vero in plaustra nauesque coniectis, domum cogitabant, hoc irruptioni secundæ sine imposito. Valerianus intellectis Bithyniæ calamitatibus, ex diffidentia nemini ducum credere defensionem illius contra barbaros audebat: sed misso Felice, qui præsidio Byzantinis esset, ipse relicta Antiochia ad Cappadociam vsque progrediebatur, & transitu dumtaxat ad tritis ac vexatis opidis, pedem referebat. Quumque pestis inuasisset exercitus, eorumque maiorem partem sustulisset: Sapore orientem adgressus, in ditionem omnia redigebat. Interim Valeriano propter molliciem ac secordiam de subleuandis ad extremum prolapsis rebus desperante, dataque pecunia bello finem imponere volente: missos hoc nomine legatos Sapore ab se rebus infectis dimisit, & ab ipso imperatore petijt, vt de negotijs, quæ ad eum pertinere viderentur, secum in colloquium veniret. Ille nulla prudentia postularis adensus, & inconsulto cum paucis ad Saporem profectus, quasi de pace cum eo colloquuturus; ab hostibus subito comprehenditur, & in hac fortuna captiuus apud Persas viuendi finem fecit, maximo dedecore nomini Romano apud posteros relicto. Quum hic rerum per orientem status esset, omnia confusa pariter, & indefensa iacebant. Et Scythæ coniunctis animis ex vniuersa gente nationeque sua in vnum congressi, parte quadam copiarum suarū Illyricum agebant, ferebant; alij ciuitates eiusdem vastabant, alij denique Italiam ingressi, ad ipsam vsque Romam pergebant. At Gallieno transalpinis in locis hærente, Germanicisque bellis intento, Senatus urbem Romam in summum malum coniectam videns, armatis quotquot erant in ea, militibus, & ijs præterea, qui valentiores ex plebeijs erant:

Valerianus à Sapore capitur.

Scytharum expeditionis.

exercitum barbarico maiorem coëgit, quem hostes veriti, Romam illi quidem relinquebant, sed Italiam prope dixerim vniuersam excursionibus adfligebant. Itidem quū per Illyricum res ob Scytharum irruptiones in extremo versarentur, & totum Romanum imperium sic fluctuaret, nihil vt reliquum esset: tanta pestis in opidis exorta, quanta numquam prius vilo tempore extiterat, calamitates a barbaris illatas leuiore redderebat, efficiebatq; vt morbo correpti beatos se ducerent, & ciuitates occupatas, in quibus omnino virorū solitudo esse occeperat. His rebus omnibus conturbatus Gallienus, Romam reuertebatur: vt illatum ab Scythis Italiæ bellum propulsaret. Ibi struentibus illi insidias Cécrope Mauro, & Aureolo, & Antonino, & alijs pluribus; ceteri propemodum omnes poenas dederunt, solus Aureolus infesto erga principem animo esse pergebat. Secundum hæc Postumus quoque, cui creditum esset militare apud Celtas imperium, ad res nouas animum adiecit; sumtisque secum militibus, qui cum ipso defecerant, Agrippinam contendit, urbem maximam ad Rhenum sitam, vbi Saloninum Gallieni filium obsedit; minatus obsidionem se minime soluturum, nisi deditus ille sibi fuisset. Militibus obsidionis necessitate compulsis, vt & ipsum, & ipsius custodiæ præfectum a patre Siluanum traderent; vtroque Postumus interfecto, rerum apud Celtas potiebatur. Scythis autem Græciam miserimum in modum vexantibus, ipsis Athenis expugnatis; Gallienus manum cum eis, qui iam Thraciam occupauerant, conferturus accessit: desperatissime rebus orientis opem ferre iussit Odanathum, hominem Palmyrenum, apud imperatores inde vsque a maioribus suis honoratum. Is vbi reliquis istic exercitibus copias suas, quam poterat maximas, admiscuisset; strenue Sapore adoriebatur, & quum alias vrbes imperio Persarum aduetas, tum Nisibim ab Sapore captam, Persarumque rebus addictam, impetu in eam facto, recepit & euerit. Quumque non semel, sed iterum Ctesiphontem vsque processisset, Persas quidem intra munitiones suas compulsos occlusit, contentos, si liberū, & vxorum, & suam salutem tueri possent: ipse res iam vastatæ regionis, pro viribus, ex vsu suo constituit. Posteaquam Emisæ degens, & nataliciam quamdam celebritatē peragens, ex insidijs interemptus est: rerum in se curam Zenobia suscepit, Odanathi quidem illa coniux, sed animo virili prædita, quæ opera familiarium mariti parem diligentiam rebus gerendis adhibebat. Quum hic status orientis esset, Gallieno bellum Scythicum vrgenti nuntius adfertur, Aurelianum ducem omnium copiarum equestrium, qui ad urbem Mediolanum Postumi transitum in Italiam obseruare iussus fuerat, res nouas moliri, & imperij summā sibi policeri. Ad eius rei famam conturbatus, statim ad iter Italicum semet accingit; relicto cum imperio belli Scythici cōficiendi caussa Marciano, viro bellicis rebus exercitatissimo. quo bellum hoc feliciter administrante, Gallienus iter Italicum persequens, in huiusmodi insidias incidit. Heraclianus præfectus prætorio socium consilij Claudium nanctus, qui secundum imperatorem administrationi rerum præesse videbatur, necem Gallieno molitur. Quumque reperisset hominem ad perpetranda eiusmodi expeditissimum, qui turmæ Dalmatiarum dux erat, rem ei perficiendam committit. Adstans ille cenanti Gallieno, quum exploratorem quemdam nuntiasse dixisset, Aureolum cum copijs suis accedere, hominem verbis huiusmodi terruit. Quapropter arma poscēs, & equum insiliens, signum militibus dabat, vt se cum armis sequerentur, ac ne corporis quidē stipatoribus expectatis, abequitabat. Itaq; dux turmæ nudum conspicatus, interficit. Quum milites ducū iussu quiescerēt, Claudius imperiū consequitur, quod antea quoq; cōmuni decreto datū ei fuerat. Aureolus, qui satis longo tempore se tutatus fuerat, quo minus in

Pestis sub Gallieno.

Postumus.

Salonini & Siluani caedes.

Odanathus Palmyrenus.

Zenobia.

Aureliani deo factio.

Gallieno struente insidia.

Claudius Aureolus caedes.

exerci-

Gallieni potestatem veniret, statim de pace legatos ad Claudium mittebat; quumque se dedisset, a militibus, qui circa principem erant, interficitur; quod conceptam in illum ex causa defectionis iram necdum deposuerant. Hoc tempore quotquot erant Scythæ superstites, animis propter expeditiones hæcenus susceptas elati, adiunctis sibi Herulis, Peucis, & Gotthis, collectique propter Tyram fluvium, in Pontum semet exonerantem; sexies mille nauibus ædificatis, & trecentis ac viginti millibus hominum in eas impositis, nauigatione per Pontum instituta, Tomis munito moenibus opido tentato, reiecti sunt. Progressi vero, & Marcianopolim Mysiæ ciuitatem delati, & ne illa quidem potiri; vento vsi prospero, nauigabant ulterius. Vbi Propontidis angustias adtigissent, quod multitudo nauium celeritatem fluxus ferre non posset; naues inter se collidebantur, & nullo ferebantur ordine lembi, gubernatoribus clauos dimittentibus; ita quidem, vt partim demergerentur, partim cum hominibus ipsis, partim hominum vacuæ litoribus adpellerent; magna tum hominum, tum nauigiorum multitudine pereunte. Propter hanc causam a Propontidis angustijs barbari recedebant, Cyzicum versus nauigantes. Quumque rebus infectis inde dilapsi fuissent, ac propter Hellespontum nauigatione directa, & ad montem Atho delati, naues ibi suas refecissent; Casandriam & Thessalonicam obsidebant, machinisque moenibus admotis, parum aberat, quin eas caperent. Quia vero principem aduentare cum copijs inaudierant, mediterraneis locis petitis, omnem propter Doberum & Pelagoniam agrum prædis agendis infestabant: quo in agro tribus hominum millibus amissis, quod in equitatum Dalmatarum incidissent, cum reliquis aduersus imperatoris copias dimicarunt. Occupto proelio, quum ab utraque parte multi cecidissent, Romani quidem in fugam se coniciebant; verum per itinera nullis hominum trita vestigijs barbaros ex improviso adorti, quinquaginta millia cæciderunt. Quædam Scytharum pars Thessaliam Græciamque circumuecta, passim ea loca populabatur; quæ quum adgredi opida propterea non posset, quod ea muris alioque necessario præsidio se diligenter communiuissent: homines in agris repertos abducebat. Dum Scythæ dispersi vagarentur in hunc modum, ceu diximus, magnamque suorum partem amitterent; maiora quædam adpetens Zenobia, Zabdam in Aegyptum mittit, Timagene quodam Aegyptio Palmyrenis Aegypti dominatum quærente. Coacto exercitu de Palmyrenis, & Syris, & barbaris, ad septuaginta vsque millia, quibus Aegyptiorum millia quinquaginta occurrebant, & acri commisso proelio; Palmyreni longe hoc bello superiores, quum in Aegypto præsidium quinque millium constituissent, discessere. * Probus, cui datum erat ab imperatore negotium maris a piratis repurgandi, posteaquam teneri a Palmyrenis Aegyptum cognouisset: cum copijs suis, & Aegyptiorum, quotquot alieni a Palmyrenorum partibus erant, hostes adgressus, præsidium eiecit. Sed quum Palmyreni denuo cum exercitu venissent, itidemque Probus Aegyptias, Africanasque copias coëgisset: victoria quidem Aegyptij potiebantur, & Aegypti finibus Palmyrenos exigebant; verum quod Probus montem Babylonici vicinum occupasset, & hostes ibidem a transitu in Syriam excluderet; Timagenes vt eorum locorum peritus, cum bis mille Palmyrenis eius montis vertice conscenso, nihil tale cogitantes Aegyptios adortus occidit, quos inter & Probus depræhensus, ipse sibi manus adtulit. Aegypto iam Palmyrenorum in potestatem redacta, quotquot ex pugna Claudij & Scytharum ad Naissum pugnata superstites erant barbari, curribus sese munientes in Macedoniam contendebant; & ob inopiam commeatus fame preffi, tam ipsi, quam eorum iumenta peribant. Progredientibus eques-fres Romanorum copiarum quum occurrissent, & multos interfecissent; reli-

quos

quos ad Hæmum se conuertere coëgerunt. Ibi Romanis exercitibus vndiq; circumdati, non paucos ex suis amittebant. Posteaquam vero dissidentibus inter se peditibus & equitibus, visum imperatori fuit, vt pedites aduersus barbaros dimicarent; acri exorto proelio, Romani terga dabant: quum iam non paucis interemtis, equitatus aduentu factum est, vt modicum ex peditum delicto detrimentum sentiretur. Scythis longius digressis, & Romanis eos persequentibus; qui Cretam & Rhodum circumuecti nauibus erant barbari, nulla re memorabili gesta, recesserunt. Quumque pestilens lues cunctos inuasisset, partim in Thracia, partim Macedonia perierunt. Quotquot autem incolumes euasere, vel in ordines Romanos recepti sunt, vel terram colendam nacti, totos agriculturæ se dederunt. Sed quod in Romanos quoque pestis sæuire cepisset, quum alij complures in exercitu mortui sunt; tum etiam Claudius viuendi finem fecit, vir omni genere virtutum ornatus, & qui magnum sui desiderium subditis reliquit. Quintillus inde Claudij frater dictus est imperator, qui vbi perpaucos menses vixisset, & nihil memoria dignum gessisset: Aurelianus ad regium solium euehitur, quum quidem (veluti scriptores historiarum aliqui tradunt) Quintillo necessarij sui fuissent auctores, simul atq; cognitum esset, Aureliano delatum imperium, vt mortem sibi conscisceret, ac multo se meliori viro sponte sua de imperio cederet, quod & fecisse perhibetur, a medico quodam vena secta, continuoque fluxu sanguinis, donec exaruisset. Aurelianus autem confirmato imperio, quum Roma mouisset; Aquileiam contendit, & inde Pannonicas ad nationes accessit, quas incurfionem Scytharum propemodum experturas cognouerat. Quumque misisset ad eos exploratores, qui nuntiarent, vt annonas, & iumenta, & quicquid aliud hostibus vsui futurum esset, in opida conueherent: hac ratione famem, quæ hostes vrgebat, adaugere cogitabat. Posteaquam barbari flumen transiecissent, & in Pannonia proelio ancipiti dimicatum esset: nox interueniens, victoriam vtriusque dubiam reddidit. Eadem nocte barbari transiecto flumine; simul ac illuxisset, de pace legatis missis agebant. Imperator intellecto, Alamannos cum remotioribus & finitimis sibi nationibus Italiam incurfionibus vexare decreuisse; non abs re de Roma vicinioribus vrbi locis magis sollicitus, satis magno Pannoniæ relicto præsidio, versus Italiam perrexit; & in extremis ad Istrum partibus conferto proelio, multa barbarorum millia deleuit. Interim & illa Romæ gesta sunt, vbi quidam ex senatu velut insidiarum principi structarum participes, accusati fuerunt, & morte multati. Tunc & Roma muris cincta est, quibus antea carebat; eaque res ab Aureliano cepta, Probo imperante perfecta fuit. Eodem tempore venerunt in suspicionem rerum nouarum Epitimius, & Urbanus, & Domitianus; statimque depræhensi, poenas dederunt. Rebus per Italiam & Pannoniam in hunc modum administratis, expeditionem contra Palmyrenos imperator suscipere cogitabat; qui iam in potestate sua nationes Aegyptias, & vniuersum orientem, vsque ad Ancyram Galatiæ tenebant; ipsamque porro Bithyniam Chalcedonem vsque sibi vindicaturi fuerant, nisi gentes illæ fama traditi Aureliano imperij ad se perlata, Palmyrenorum dominatum excussissent. Itaque principe cum exercitu progresso, Ancyra Romanorum in ditionem venit, & Tyana, & vrbes deinceps omnes Antiochiam vsque; vbi reperta Zenobia: magnis instructæ copijs & ipse paratus ad pugnam, ceu par erat, occurrebat. Videns autem Palmyrenos equites armatura graui, eademque turta fretos, equitandi quoque peritia longe suos excellere: pedites trans Orontem fluvium alicubi separatim constituit, & Romanis equitibus ex composito præcepit, ne recta cum recenti & viribus integro Palmyrenorum equitatu manum confererent, sed expectato illius impetu, fugam se capeffere

b

Heruli.
Peuci.
Gotthi.

Claudij de Scythis victoria.

Zenobia Aegyptum occupat.

* Pollio Probus tum vocat.

Quintillus.

Aurelianus.

Alamanni.

Bellum contra Zenobiam.

Aureliani stragem.

*Astutum Zab-
dae facinus.*

simularent; idque tantisper facerent, donec & ipsos, & equos ob csum pariter & grauitatem armorum, a persequendo desistere cernerent. Hoc quum factum esset, ac imperatoris equites id obseruassent, quod imperatum fuerat; ubi primum fatigatos hostes, & haecenus incumbentes, lassos equis immobilis conspexerunt; equis a cursu reuocatis, eos adorti sunt, & sponte sua delabentes ex equis obtriuerunt. Itaque promiscua caedes erat, quum alij gladijs, alij partim a suis, partim hostium equis interimerentur. Antiochiam vero ingressis, quotquot euadere fuga potuerant; Zabdas Zenobiae militum magister metuens, ne forte Antiocheni ciues aduersi proelii fama percepta, suos inuaderent: repertum hominem semicanum, qui vultum speciemque principis quodam modo referre videretur, & tali amictum habitu, quali proeliantem Aurelianum visum fuisse vero esset simile, per urbem mediam ducit, quasi qui viuum imperatorem cepisset. atque hoc comento deceptis Antiochenis, & ipse noctu cum exercitu reliquo ex urbe se subduxit, Zenobiaque secum sumpta, Emisam discessit. Imperator in animo habens, quum primum illuxisset, reuocatis ad se pedestribus copijs, utrimque fusos & fugatos hostes adgredi; cognita Zenobiae fuga, ingressus est Antiochiam, ciuibus eum perlubenter excipientibus. Quumque comperisset complures urbem deseruisse metu, ne quod malum incurreret, ut qui Zenobiae partibus adhaerissent: edictis ad quauis loca missis, profugos domum reuocabat, potius ad coactionem & necessitatem, quam voluntatem & arbitrium animi relatis ijs, quae accidissent. Quod conspicati exules, concursu ad urbem facto, comiter ab imperatore tractati sunt: qui constitutis urbanis rebus, Emisam copias duxit. Quumque partem quamdam Palmyrenorum collem occupasse comperisset, imminem suburbio Daphnes, quem propter accliuatam loci transitum aduersariorum impediturum existimarent; milites hortatus est, ut consertis clypeis & densa phalange locum in sublimem succedentes, tela lapidesque, si qui forte conijcerentur, ipsa densitate phalangis repellerent. quos quidem ad id, quod imperauerat, cupidos & alacres habebat. Vbi ceu iussi fuerant, accliuem locum subiissent, iamque rebus omnibus pares aduersarijs essent: mox in fugam illi coniecti sunt, quorum alij per praecipitia lapsi discerpebantur, alij cedebantur ab insequentibus tam his, quam reliquis, quotquot itidem in collem istum euaserant. Post partem victoriam secure transeuntes, lecti ** eodem modo principe hoc iter conificante: quem Apamea & Larissa, & Arethusa excipiebant. Vbi Palmyrenorum exercitum ante Emisam in campo collectum vidisset, cuius esset numerus hominum ad septuaginta millia, de Palmyrenis ipsis, & alijs, quotquot hac in expeditione cum eis se coniunxerant; castra & ipse metabatur aduersus hostes cum equitatu Dalmatico, & Mysis, & Pannonijs, & praeterea Noricis atque Rheticis, quae legiones Celticae sunt. Praeter hos erant & praetoriae cohortis omnium selectissimi ex fama virtutis, omniumque praestantissimi viri. Cum his & Maurorum equitatus instructus erat, & ex Asia copiae Tyanenses, & Mesopotamicae, & Syriacae, & Phoenissae, & Palaestinae, fortissimi dubio procul ordines. Et qui venerat e Palaestina, praeter arma cetera, clauas atque fustes secum adferebant. Exercitibus inter se congressis, visus est equitatus Romanus ex aliqua parte desistere, ne multitudine Palmyrenis equitibus nostros superantibus, & exercitum Romanum circumdantibus, praeter spem ab eis ille tacite cingeretur. Palmyrenis autem equitibus eos persequentibus, qui pedem retro tulerant, & in hunc modum ordines suos deferentibus; contrariam in partem Romanis equitibus, quod facere decreuerat, cessit. Nam reapse ab hostibus vrgebatur, quibus longe inferiores erat. quumque plurimi etiam caderent, tandem accidit, ut vniuersa pugna peditum virtute niteretur. Etenim quum illi Palmyrenorum aciem ruptam conspexissent ex eo, quod equites illorum in hoste persequendo

*Pugna principis
cum Zenobia.*

quando toti essent; conuersis ordinibus, confusos ac dispersos adoriebatur. Secundum haec ingens hominum caedes subsequi, illis quidem aduersarios consuetis armis petentibus; Palaestinis vero clauis & fustibus ictus inferentibus ijs, qui ferreis & aereis loriceis se muniuerant, id quod ex aliqua parte non paruam victoriae causam praebuit, hostibus ad insolitos clauarum ictus adtonitis. Quum autem Palmyreni iam totis viribus fugerent, ac inter fugiendum seipsum obtererent, & ab hostibus interficerentur: tum vero campus omnis hominum equorumque cadaueribus compleri, & alij, quotquot effugere poterant, in urbem sese recipere. Zenobia non abs re, quod victa fuisset, ingenti moerore adfecta, quid agendum esset, sedulo deliberabat: denique communi iudicio visum est omnibus, spem quidem rerum Emisenarum abijciendam esse propterea, quod ipsi Emisani alienis in eam animis, Romanorum partes sequerentur: occupandam vero Palmyram, & opido munito salute securitateque sua credita, de summa rerum in otio maiore despiciendum. Dictum, factum, concurrebant omnes ad id, quod decretum fuerat. Aurelianus autem fuga Zenobiae cognita, Emisam ingrediebatur, ciuibus alacriter eum excipientibus. Potitus opibus, quas Zenobia secum auferre nequiverat; statim cum exercitu Palmyram contendit. Quum eo venisset, & opidum castris undique cinxisset; in obsidione perstabat, vicinis gentibus exercitui commeatum supereditantibus. Interim Palmyreni ridiculis principum iocis insectabantur, quasi fieri non posset, ut opidum caperetur. Quumque scanda verba quidam in ipsum imperatorem quoque iactaret, adstans ei quidam natione Persa: Si iubes, inquit, hominem maledicum iam mortuum conspicias. Quum adnuisset imperator, Persa quibusdam ante se constitutis, per quos ipse regetur arcum tendit, & aptatum ei telum emittit, quod defixum in hominem extra muri pinnam conspectantem, & contumelias istas adhuc effutientem, illum de muro deiecit, & militibus ac imperatori mortuum ostendit. Quum obsessi resisterent, qui hostes ob inopiam commeatu obsidionem soluturos sperauerant, & proposito suo constanter inhaerentes, se quoque conspicerent alimentorum penuria premi; habito consilio statuunt, ad Euphratem profugiendum esse, atque istuc a Persis quaerendum auxilium, nouasque contra Romanos res molientes. His ita deliberatis, Zenobiam camelo feminae impositam (sunt autem illae velocissimae, & ipsos equos celeritate superant) ex opido subducunt. Aurelianus Zenobiae fugam permoleste ferens, de industria naturali nihil remittit; sed festim ablegat equites, qui eam persequerentur. Hi quum illam adtigissent, iam ipsum Euphratem transecturam; de nauis receptam, ad Aurelianum perducunt. Ille propter inopinatum spectaculum maxima laetitia perfusus, tamen quod ambitioso natura homini ad animum accidisset, futurum ut ob victam feminam non magnam apud posteros gloriam inueniret: quamdam animi molestiam sentiebat. Palmyrenorum vero: qui opido inclusi obsidebantur, partim hi erant animi, ut opidum periculo suo propugnare vellent, omnibusque viribus bellum Romanum sustinere: partim de muro gestus supplices ostendebant, & praetoriorum veniam poscebant. Quum imperator hanc supplicationem accepisset, eosque bono animo esse iussisset; extra opidum effusi, dona cum victimis adducebant. Aurelianus honore victimis habito, donisque susceptis, illatos dimittebat. Opido suam in potestatem redacto, quum diuitijs eius, & suppellectile reliqua, & donarijs potitus esset: Emisam reuersus, Zenobiam cum illis, qui eam iuuerant pro tribunali stitit. Illa causa exponens, & culpa semet eximens, multos alios in medium producebat, qui eam veluti feminam seduxissent: quorum in numero & Longinus erat, cuius exstant scripta, magnam doctrinae studiosis vtilitatem adferentia. Ei conuicto de his propter

Palmyrae obsidio.

Homini in principem maledicti puna.

Zenobiae fuga.

Zenobia capta.

*Zenobiae capitis arcessitur.
Longini oratoris supplicium.*

quæ accusabatur, statim poenam mortis imperator statuit: quam adeo fortiter Longinus pertulit, ut illos etiam, qui hanc calamitatem eius indigno ferebant animo, consolaretur. Itidem alij, quos Zenobia detulerat, supplicij adiciebantur. Fuerit autem pretium operæ, quæ ante Palmyrenorum euersionem accidere, narrari: licet hanc historiam velut in transcurso texere videar, propter institutum operis nostri, quod in prooemio declarauimus. Quum enim Polybius exposuerit, quo pacto imperium perexiguo tempore Romani adquisiuerint; ego quo pacto temporis non magno spatio suis delictis idem perdidierint, indicaturus sum. Sed hæc, ubi ad eam historiae partem accessero, Palmyrenis ergo potius imperij Romani non exigua parte, sicuti recensuimus, multa diuinitus denunciata sunt, quæ postea sequutam euersionem eis portenderent. & quæ nam illa fuerint, dicam. Seleuciæ, quod est opidum Ciliciæ, templum Apollinis erat, quem Sarpedonium vocant, & in eo oraculum. De hoc quidem Deo, quæ perhibentur, & quod omnibus ab illuue locustarum vexatis Seleuciadas dare solitus fuerit, (cæ sunt aues, quæ in locis propter fanum hoc sitis degunt) & cum petentibus eas dimittere; quæ cum locustis circumuolitantes, & rostris eas capientes, infinitam earum multitudinem statim momento quasi temporis absument, & homines ab illarum clade liberabant: hæc igitur eis temporis hominum felicitati relinquo, quum ætas nostra diuinum illud beneficium repudiauert. Ceterum Palmyrenis oraculum consulentibus, a orientis imperium habituri essent; in hæc verba Deus respondit:

*Fallaces prauique domo discedite nostra,
Qui nimis usque graues Dijs immortalibus estis.*

Itidem quibusdam consulentibus de Aureliani aduersus Palmyrenos expeditione, Deus oraculum hoc edidit:

*Falco præt sacro luctu compluribus vnus,
Quæ tamen haud cessant hostem exhorrere, columbis.*

Præterea quid aliud tale Palmyrenis accidit. Aphaca locus est inter He-liopolim & Biblum, ubi fanum est Veneris Aphacitidis. Propter fanum istud lacus quidam est, cisternæ manu factæ similis. Iuxta fanum & vicina loca, ignis instar lampadis aut globi conspicitur, quoties statutis temporibus ibi conuentus habentur: qui quidem ad nostram ætatem vsque conspectus fuit. Ad lacum dona, quotquot ibi conueniebant, in honorem Deæ ferebant, ex auro & argento facta, itemque telas lineas, & byssinas, alteriusque materiæ preciosioris. Ac si quidem illa viderentur accepta, pari cum alijs pondere panni quoque subsidebant: sin essent ingrata & reijcenda, tum ipsas telas aquæ videre erat innatantes, tum si quid erat ex auro, & argento, & alijs materijs, quarum est ea natura, ut supra aquam se non attollant, sed demergantur. Palmyreni ergo, quum tempore celebritatis, anno ante suum interitum proximo, conuenissent; & in honorem Deæ dona partim aurea, partim argentea, partim textilia coniecissent in lacum, eaque omnia demergerentur in profundum: anno proximo, celebritatis eiusdem tempore, visa sunt in superficiem euecta. quare Dea, quid futurum esset, significabat. Ac numinis quidem erga Romanos beneuolentia, quamdiu sacræ caeremoniæ seruarentur, huiusmodi fuit. Verum postea, quam ad ea tempora peruenero, quibus temporibus Romanum imperium paulatim ad barbariam quamdam redactum, exiguan ad magnitudinem, eamque plane labefactatam decreuit: tum vero etiam causas eius infelicitatis exponam, & oracula pro viribus adijciam; quibus oraculis ea quæ contigere, sunt indicata. Interim tempus est, ut eò reuertamur, vnde digressi sumus: ne seriem historiae imperfectam relinquere videar. Igitur Aureliano versus Euro-

*Scopus historiae
Zosimi.*

*Prodigia, quæ
Palmyrenorum
interitum præ-
cessere.*

*Oraculum A-
pollinis Sarpe-
donij.*

Seleuciades aues

*Dicuntur hæc a
Zosimo, qui pa-
ganus erat.*

*Lacus ad Vene-
ris Aphacitidis
eadem miracula.*

pam mouente, Zenobiamque cum filio, & ceteris omnibus, qui rebellionis participes fuerant, secum ducente: Zenobiam quidem ipsam aiunt vel morbo correptam, vel à cibis abstinentem decessisse, reliquos autem, excepto Zenobiæ filio, in medio interiecti Chalcedoni Byzantioque freti submersos. eodem Aureliano iter Europæum persequente, nuntius adlatum est huiusmodi; quosdam scilicet relictos apud Palmyram, natos Apfæum, qui & præteritorum auctor eis exstiterat, tentare Marcellinum, Mesopotamiæ ab imperatore præfectum, cui & orientis administratio credita fuerat, ut imperatoria veste se circumdari pateretur. Illo deliberandi causa, quid esset agendum, rem protrahentes; cõsimili modo rursus, ac sæpius quidem ei molesti erant. Verum ipse responsis ambiguis utens, quid facere constituisset; Aureliano significabat. Palmyreni autem, quum Antiocho vestem purpuream iniecissent, apud Palmyram se continebant. His auditis, mox Aurelianus, ut instructus erat, orientem versus proficiscitur. Quum Antiochiam venisset, ac populo peragendis ludis equestribus intento semet exhiberet, omnibus ob inopinatum eius aduentum perterritis; Palmyram copias duxit. quumque sine proelio cepisset opidum, & euertisset; Antiochum propter humilitatem ne supplicio quidem dignum arbitratus, dimisit. Alexandrinis etiam, qui seditiones excitauerat, & ad defectionem spectauerant, celeriter in ordinem redactis, cum triumpho Romam ingressus, maximo populi Senatusque concursu exceptus est. Tunc & templum Solis magnifice constructum donarijs, quæ Palmyra secum aduexerat, collocatis in eodem Solis & Beli simulacris, ornauit. His rebus gestis, Tetricum & alios perduelles nullo labore victos pro dignitate puniuit. Itidem nouam monetam publice distribuit, quum plebem quicquid haberet adulterinæ monetæ, tradere iussisset: commercijs hoc modo ab omni confusione vindicatis. Præter hæc & panum honorario munere populum Romanum donauit, omnibusque rebus constitutis, Roma discessit. Quum apud Perinthum hereret, quæ mutato nomine iam Heraclea dicitur; huiusmodi aduersus eum structæ sunt insidiæ. Erat quidam in aula, cui nomen esset Eros, ab imperatore ad efferenda foras responsa sua destinatus. Huic delicti cuiusdã causa minatus imperator, metum iniecit, quo perculsus, ne forte minas hæc res ipsa comitaretur, cum satellitibus quibusdam, quos audacissimos cognouerat, re communicata, monstratisque litteris, quas ad formam litterarum imperatoris effinxerat; (quippe iam dudum ad hanc imitationem se studiose condocefecerat) mortem imminere sibi suspicantibus (id enim de litteris colligi certis argumentis poterat) persuadet, ut imperatori eadem intentarent. Itaque quum principem obseruassent egressum ex vrbe sine satis magna custodia corporis, in eum irruunt, & omnes strictis gladijs hominem interficiunt. Sepultus est ibidem ab exercitu magnifice, rerum gestarum periculisque causa, quæ pro republica exanclauerat. Tacito autem Romanum imperium consequto, Scythæ transiecta palude Maeotide, per Pontum in Ciliciam vsque incursionibus omnia vexarunt, quos adgressus Tacitus, partim debellatos ad internicionem deleuit, partim Floriano præfecto prætorio debellandos tradidit, & in Europam ipse contendit: ubi lapsus in insidias, ex huiusmodi causa necatur. Maximino propinquo suo imperium Syriæ concesserat. Is princeps in republica viros asperrime tractans, inuidiam pariter & metum in eis excitauit: quæ quum odium peperissent, tandem ad insidias ventum est, quarum in societatem admissis illis, qui Aurelianum necauerant: Maximinum adgressi trucidant, & persequuti mouentem castra Tacitum interficiunt. Hinc ad perturbationem ciuilem res redierunt, alijs in oriente Probum imperatorem deligentibus, alijs Romæ Florianum. Ac probus quidem obti-

Interitus Zenobia.

*Noua rebellio
Palmyrenorum.*

*Marcellini fides
erga principem.*

Antiochus.

Aureliani triumphus.

Tetricus.

*Adulterina moneta
jubilata.*

*Aureliano structæ
untur insidiæ.*

Tacitus.

*Taciti cedes.
Probus & Florianus.*

nebat Syriam, & Phoenicem, & Palæstinam, & Aegyptum vniuersam: sitas vero a Cilicia regiones ad Italiam vsque; Florianus. Eidem & transalpinæ nationes parebant, Galli & Hispani, cum insula Britannica: prætereaque omnis Africa cum Mauritanis gentibus. Ambobus ad bellum instructis, Tarsum Florianus veniens, ibidē castra locanda statuit, victoria contra Scythas in Bosporo semiperfecta relicta. quare factū est, vt iam circūfessis ad sua redeundi copiā concederet. Ceterū Probo bellum terēte, veluti qui lōge minoribus illud copijs susceperat; per æstatē magno quodā æstu Tarfi exorto, qui erāt in castris Floriani milites calorīs insueti, quod maior exercitus pars ex Europa foret, diro morbo peribant. quo cognito, Probus in tempore tendendum hostem statuit. Floriani militibus etiam ultra vires egressis velitationes quidem ante urbem fiebant: sed quod nihil dignum commemoratione gestū fuisset, direntis exercitibus accedentes quidā, qui Probo militabant, imperio Florianum abdicant. quo facto, ad tempus aliquod custoditus fuit. Sed quum sui dicerent, non hoc de Probi factum sententia; purpuram Florianus iterum sumsit, donec reuersi, qui significarent, quid reapse Probus de ipso statueret, a suis Florianum interfici curarunt. Probus imperio potitus, dum mouet vltorius, exordium actionum pro republica suarum dedit, facinus sane laudabile. Nam de ijs, qui Aurelianum occiderant, & Tacito insidias fecerant, supplicium sumere decreuit. Sed palam quidem id quod facere deliberauerat, non facit; metuens, ne quid ea res turbarum daret: verum turma quadam militum constituta, quorum fidei rem commisisset, ad epulum cædis auctores inuitat. Posteaquam hac illi spe conuenissent, vt mensē imperatoris adhiberentur; in pergulam quamdam secessit Probus, de qua conspici res peragenda posset, ac signum facinori perpetrando destinat dedit. Hi vero inermes eos adorti, qui euenierant, omnes, excepto dumtaxat vno, peremerunt: quem non multo post compræhensum, velut auctorem periculi, viuum igni cremavit. His rebus a Probo gestis, Saturninus genere Maurus, imperatori maxime familiaris, & cui propter hanc ipsam causam administratio Syriæ credita fuerat, ab imperatoris fide discessit, & de rebellionē cogitare cepit. quod vbi Probus audiuiisset, & conatum eius reprimendum statueret; orientales eum milites anteuertunt, rebellionē cum ipso Saturnino extincta. Sopiuit & aliam seditionem in Britannia concitatam, idq; per Victorinum genere Maurum; cuius hortatu perduellem istum Britannia prælidem fecerat, Nam quum ad se Victorinum arcessiuisset, eumque de consilio dato repræhendisset; delictum illud correcturum ablegat: Victorinus in Britanniam statim profectus, sollerti commento perduellem interficit. His ita gestis, vt diximus, victorijs Probus etiam aduersus barbaros potitus est, duobus bellis confectis; quorum alteri ipsemet interfuit, alteri ducem quemdam præfecit. Et quoniam ciuitatibus Germanicis, quæ a vicinis Rheno barbaris infestabantur, necessario subueniendum erat: Rhenum versus ipsemet cum copijs mouit. Ocepto bello, quum fames omnibus in locis ingruisset: immensus imber delapsus, vna cum guttis frumentum quoque detulit: adeo quidem, vt eius acerui quibusdam in locis per se construerentur. Omnibus ad rem nouam & incredibilem obstupefactis, initio quidem frumentum adtingere, ac famis eo remedio vti non audebant: verum vbi necessitas omni metu valentior vrgeret, panes coquebant, eisq; vescentes simul & famē pellebant, & imperatoris fortuna in eo bello superiores nullo prope negotio discedebant. Alia quoq; bella leui labore confecit. Acres etiam pugnas commisit, primū contra Logiones, nationem Germanicā; quibus deuictis, quum Semnonem eorū ducem cum filio viuū in potestatem redegisset, supplices factos in fidem recepit; & captiuis omniq;

Floriani cædes.

Probus auctores cædis imp. interficit.

Saturninus.

Bella Probi contra Germanos.

Pluit frumento.

Proelium contra Logiones & Semnonem eorum ducem.

præda recuperata, quam habebant, certis eos condicionibus dimisit, ipso quoque cum filio Semnone reddito. Alterum contra Francos proelium pugnavit, quibus opera ducum strenue victis; ipse cum Burgondorum Vandilorumq; copijs dimicauit. Quumq; vires suas inferiores videret, partē quamdam ab hostibus auellere cogitabat, & cum ea proelio decernere. qua in re consilio principis fortuna non defuit. Quum enim exercitus vtramq; fluminis ripam occupassent, barbaros in aduersa ripa castra metatos ad pugnam Romani prouocabant. Hac illi re perciti, quotquot sane poterant, transiiebant; signisque collatis barbari partim cædebantur, partim viui Romanorum in potestatem veniebant. Reliqui, quum pacem ea lege petiissent, vt prædam cum captiuis, quos habebant, redderent; impetrato quod postulauerant, non omnia restituerunt. Quamobrem indignatus imperator, discedentes ad ortus merito supplicio multauit; ipsis trucidatis, & Igillo duce caepo. Quotquot viuos in potestatem redigere poterat, in Britanniam misit; qui sedes ea in insula nandi, quoties deinde seditionem aliquis moliretur, vtilis imperatori fuerunt. His bellis ita propter Rhenum ab eo gestis, operæ pretium fuerit, ne illa quidem silentio præteriri, quæ id temporis Isauri patrarunt. Lydius quidam Isaurus natione, consuetis latrocinijs innutritus, agmine hominum sibi similibus comparato, totam Pamphylia atque Lyciam populabatur: Quum autem milites ad capiendos latrones coiuisent, quod Lydius exercitui Romano se non posset opponere Crymnam adiit, opidum Lyciæ, situm in loco prærupto, & ex parte fossis profundissimis munitum. Ibi compluribus repertis, qui eo velut ad tutum murisque cinctum locum confugerant, posteaquam Romanos intentos obsidioni, moram eius fortiter ferre conspexit: ædificijs dirutis, solum frumentarium fecit, & frumentum ferens, ijs, qui erant in opido, victum parabat. Sed quod eam multitudinem ingenti annona videret egere, quidquid erat ætatis inutilis, tam mares, quam foeminas, eiectos opido dimisit. Quum hostes perspecto aduersarij consilio, rursus eiectos in opidum cogerent; in ambientes opidum fossas præcipitatos perdidit. Meatu autem operis admirandi ab opido versus exteriora ducto, & ultra hostium castra porrecto; per eum ex opido quosdam emittebat, qui pecora ceteraque alimenta raperent. atque hinc commeatum obsessis ex interuallo satis copiosum suppeditabat, donec id hostes mulieris cuiusdam indicio depræhenderunt. Verum ne sic quidem animum despondebat Lydius, sed vinum paulatim suis adimebat, & frumenti eis solito minus admetiebatur. Hoc quoque modo deficientibus alimentis, ad eam necessitatem redactus est; vt omnes, quotquot erant in opido, perderet: exceptis hominibus sibi necessarijs & idoneis, qui ad oppidi præsidium sufficere viderentur. Retinuit & mulieres nonnullas, quas ad vsum naturæ necessarium communes omnibus esse iussit. Quumq; constanter aduersus quoduis periculum dimicare cōstituisset, post istæc omnia tale quiddam accidit. Erat cum eo quidam, qui & machinas conficere nouerat, & machinis emittere tela singulari cum dexteritate poterat; adeo quidem, vt quoties Lydius aduersus aliquem ex hostibus telum emittere iuberet, a scopo non aberraret. Huic ergo quum imperasset, vt quemdam ex aduersarijs vulneraret, isque telo emisso aberrasset vel casu fortuito, vel data opera: veste nudatum flagris misere cecidit, mortem præterea comminatus. Ille tum propter verbera succensens, tum minis territus; oblato tempore, semet ex opido subducit. Quum quosdam in milites incidisset, & quidquid egisset, ac perpeffus esset, ijs exposuisset: quamdam in muro fenestram monstrauit, per quam Lydius, quidquid in castris gereretur, speculati consueuerat. Per eam more suo prospectantem telo se petiturum pollicebatur. Ob hanc

Pugne aduersus Burgondos & Vandilos.

Probi strategema.

Igillus dux Germanorum capitur.

Lydius Isaurus auctor belli latronum.

Crymnam Lydius occupat.

Lydijs artes in obsidione sustinenda.

causam, quum dux eius expeditionis hominem ad se recepisset; constituta machina, nonnullisque collatis ante se, per quos occultaretur, ne ab hostibus conspici posset; Lydium per foramen illud prospectantem intuitus, emissis telo, vulnere letali percutit. Ille quum post acceptum vulnus in quosdam ex suis crudeliter desæuiisset, ac iureiurando superstites obstrinxisset, obsidioni nullo modo cessuros; vix tandem exspiravit. Qui erant in opido, non ferentes amplius obsidionem, exercitui se dederunt, atque hunc finem latrocinium illud habuit. Quum autem & Ptolemais, in Thebaide sita, defecisset ab imperatore, bellumque perexiguum ad tempus duraturum suscepisset: tam ipsam, quã socios belli Blemmyas Probus opera ducum suorum ad deditonem compulit. Basternas, gentem Scythicam, quæ illi se subiecit, in Thracia sedibus concessis reliquit. Hi Romanorum moribus atque legibus cõstanter vsi sunt. Itidem quum Franci ad imperatorem accessissent, & ab eo sedes obtinuissent: pars eorum quædam defectionem molita, magnamque nauium copiam nãcta, totam Græciam conturbauit. In Siciliam quoque delata, & urbem Syracusanam adorta, magnam in ea cædem edidit. Tandem quum & in Africam adpulisset, ac reiecta fuisset, adductis Karthaginẽ copijs: nihilo minus domum redire, nullum passa detrimentum, potuit. Hoc quoque Probo imperante contigit. Gladiatores numero ad octoginta, conspiratione facta, custodibusque suis interemtis, in urbem progressi, quidquid offerretur, deripiebant: multis, vt fieri solet, eorum numero permistis. Verum & illos imperator missis copijs excidit. His rebus a Probo gestis, qui & præclare ac iuste administrauit imperium.

Lydij mors.

Basternis in Thracia date sedes.

Franci Græciã, & Siciliam, & Africam populantur.

Gladiatorum tu multus.

* * *

Sciendum, heic primi libri finem desiderari.

ZOSIMI COMITIS, ET EX ADVOCATI FISCI,

HISTORIAE NOVAE LIBER
SECUNDVS.

* * *

De ludis sæcularibus.

X eo, quod hominis vita longissima medium celebritatis huius spatium complectatur. nam sæculum Romani vocant, quod æuum nostri. Prodest autem ad pestes, atque lues, & morbos sanandos. Originem ex causa quadam huiusmodi habuit. Valefius Valefius, a quo Valerianorum familia deducitur, vir erat apud Sabinos illustris. is ante domum suam lucum habebat ex arboribus maxime proceris, quibus fulmine tactis, & exustis; quidnam arbores hæ vi fulminis absuntæ portenderent, ambigebat. Quum autem morbo ipsius liberi correpti essent, præter adhibitam medicorum artem, haruspices adibat. qui quum ex ignis delapsi modo cõiecissent, Deum hanc iram esse: non ab re cæsis hostijs numen Valefius haruspicum opera placabat. Et quoniam cum vxore in metu versabatur, & liberum mortem

tem tantum non modo sequituram exspectabat; coram Vesta prolapsus, duas integras animas liberum loco se daturum ei, suam videlicet ac matris eorum, policebatur. Quumque respiceret ad lucum fulmine tactum, audire sibi visus est vocem, quæ iuberet, vt Tarentum liberos abduceret; atq; ibi calfactam aquam Tiberinam in Ditis patris & Proserpinæ foco, liberis bibendam daret. His auditis, etiam magis de salute liberum desperabat. Nimirum Tarentum remoto Italiæ loco situm esse, nec ibi Tiberinam aquam se reperiturum, præterea spem non bonam & illud sibi præbere, quod aquam in ara Deum inferorum calfaciendam audiuisset. Ob hæc quum animum haruspices quoque despondissent, iisdem rursus auditis, Deo parendum statuit. Itaque coniectis in fluuiale nauigium liberis, ignem secundo flumine secum ferebat. Tantum vero non extinctis æstu liberis, ad eam fluminis partem cum nauis se conuertebat, qua parte motus fluminis tranquillior videretur. Quumque pastoriciã quamdam in casam suis cum liberis se contulisset, Tarenti diuertendum audiuit. hæc enim loci eius erat appellatio, Tarento propter Iapygium promontorium sito cognominis. Quapropter ob casum hunc numine Valefius adorato, gubernatori mandat, vt nauim ad terram adpellat. qua egressus, rem omnem pastoribus indicat. quumque hauistam e Tiberi aquam in quodam foco, ab se id loci facto, calfecisset; eam liberis bibendam exhibuit. Illi simul atque hanc haurirent, accedente somno, valetudini restituti sunt. Quumque per quietem conspexissent, offerendas esse nigras hostias Diti patri & Proserpinæ, continuumque trinoctium cantilenis & tripudijs exigendum; nocturnum illud visum patri referebant, quasi magnus quidam vir, & diuinam maiestatem præ se ferens, hæc in campo Martio fieri iussisset, vbi locus equorum exercitio vacat. Quum autem Valefius aram ibi vellet extruere, fodientibus lapidicarijs eo loco reperta est ara iam facta, qua in ara perscriptum erat. DITI PATRI AC PROSERPINAE. Itaque tum clarus, quid agendum esset, edoctus; ad eam aram nigras hostias obtulit, & nocturnas ibidem peruigilationes exegit. Hæc autem ara, sacrificijque ratio, tali quadam ex causa principium habuit. Bellum inter Romanos & Albanos erat, & quum vtrinque iam in armis essent, quidam prodigiosa facie conspectus est, amictus pelle nigra, & clamans; Ditem patrem atque Proserpinam eis imperasse, rem sacram sub terra prius sibi facerent, quam ventum ad manus esset. atq; his dictis, euanuit. Romani spectro territi, & aram sub terra struxerunt, & facta re sacra, defossam ad altitudinem viginti pedum aram occultarunt: vt Romanis exceptis, alijs omnibus res ignota foret. Hac igitur reperta Valefius, & peracto sacro, nocturnisque peruigilationibus; adpellatus est Manius Valerius Tarentinus. Nam Deos inferos Romani Manes dicunt, & incolumem esse, Valere; Tarentini deniq; nomen ei datum, ob rem sacram ad Tarentum factam. Sequentibus inde temporibus, anno post exactos reges primo, quum pestis urbem occupasset; P. Valerius Poplicola maectato in hac ara Diti patri & Proserpinæ boue nigro, nigraq; bucula, peste liberauit urbem, inscriptis atq; verbis hisce: P. VALERIUS POPLICOLA IGNEM CAMPI MARTII DITI PATRI ET PROSERPINAE DEDICAVI, LVDOSQUE DITI PATRI ET PROSERPINAE PRO LIBERTATE POP. ROM. FECI. Secundum hæc morbis & bellis ingruentibus, anno ab vrbe condita * quingentesimo secundo, Senatus ijs se malis liberare de Sibyllinis oraculis volens; eos, ad quos hæc cura pertinebat, oracula consulere iussit. Illis mali finem fore nuntiantibus, si Diti patri & Proserpinæ rem sacram fecissent: perquisitum locum Diti patri & Proserpinæ, ceu iussi fuerant, M. * Poplio quartum c o s. dedicarunt; & peracto sacro malis vrgentibus liberati, rursus aram absconderunt, in extremo campo Martio alicubi sitam. Eodem sacrificio ad

quingentesimo supra trecentesimo secundo, relictus, Potito.

tempus neglecto, quum rursus aduersi quidam casus accidissent; Octavianus Augustus ludos renouauit, * L. Censorino, & M. Manlio Puelio C O S S. quum Ateius Capito leges ludorum exposuisset; actempus, quo rem sacram fieri, atque edi spectacula oporteret, XV viri, ad quos oraculorum Sibyllinorum custodia pertinet, inuestigassent. Post Augustum, Claudius ludos celebrauit, numero praestitutorum annorum neglecto. post eum Domitianus, Claudio valere iusso, numeratoque ambitu annorum, ex quo ludos Augustus fecisset; traditam ab initio legem seruare visus est. Secundum hos Seuerus, quum anni CX iam praeterissent; cum filijs Antonino & Geta ludos eosdem restituit, Chilone Liboneque C O S S. Modus ludorum huiusmodi relatus est in litteras. Circumeuntes praecones, vniuersos inuitabant ad spectaculum, quod neque vidissent antea, neque visuri posthac essent. Ipso autem messis tempore, per paucis diebus ante, quam ludi peragerentur; in Capitolio temploque Palatino XV viri sedentes in suggestu, lustralia populo distribuebant. Ea sunt faces, & sulphur, & bitumen. Nec participes horum serui sunt, sed liberi dumtaxat homines. Posteaquam populus vniuersus in locis ijs, quae diximus, & in templo Dianae, quod est in Auentino colle, conuenit: triticum, & hordeum, & fabas quisque secum fert, ac Parcisi nocturnas peruigilationes caste pudiceque agitant. Vbi ludorum tempus adperijt, quos tribus diebus, totidemque noctibus in campo Martio faciunt; hostiae propter ripam Tiberis ad Tarentum dijs consecrantur. His autem dijs rem sacram faciunt, videlicet Ioui, Iunoni, Apollini, Latronae, Dianae. tum praeter hos, Parcisi, & Lucinisi, & Cererisi, & Diti patri, & Proserpiniae. Prima nocte spectaculorum, ad horam secundam, tribus aris in ripa fluminis exstructis, imperator cum XV viris tres agnos caedit, & aris sanguine resperfis solidas victimas adolet. Scena vero sine theatro structa, lumina cum rogis accendantur, & hymnus recens factus canitur, adeoque spectacula consentanea rebus diuinis eduntur. Et haec qui peragunt, pro mercede primitias fructuum, tritici, hordei, fabarum, accipiunt. Nam illae, ceu dictum est, vniuerso populo distribuuntur. Proximo secundum hunc die, conscenso Capitolio, & consuetis ibidem victimis oblati; ad extructum inde theatrum venientes, Apollini & Dianae ludos faciunt. Insequenti die matronae nobiles ad horam ab oraculo constitutam in Capitolium conuenientes, Deo supplicat, & hymnis eum, ceu fas est, celebrant. Die tertio, in Apollinis aede Palatina, ter nouem illustres pueri, cum totidem virginibus, omnes vtrinque florentes, hoc est, qui ambos parentes adhuc superstites habent, hymnos & paeanes Graeca Romanaque lingua canunt, quibus subiectae Romanis vrbes seruantur. Itidem alia secundum praescriptum diuinitus modum peragebantur, quae sane quam diu sunt obseruata; nullum respublica Romana detrimentum cepit. Vt autem & reapse vera istaec esse credamus, ipsum Sibyllae oraculum adijciam, quod ante nos etiam ab alijs est relatum.

*Ast ubi mortalis longissima venerit aetas
Vita, centenis denis redeuntibus annis,
Sis Romanae memor, nec te ulla obliuia fallant,
Sis memor, ut facias Dijs immortalibus illo
Rem factam in campo, quem Thybridis adluit unda,
Nox breuior tenebris terras ubi texerit atris,
Solque suum iubar abdiderit, tum victima Parcisi
Agnorum atq; ouium pariter cadat Oceaninis.
Postea caerulea placantor & Ilis hya,
Lucina, quibus has sacris decet, inde feraci*

Tellur

*Telluri porcus mactetur cum sue nigra.
Inde boues albi Iouis adducuntur ad aram,
Idque die, haud nocturna nam Dijs caelestibus una
Sacra diurna placent. Simili ratione iuuenca
Iunoni nitida & labris mactabitur expers.
Hinc & sacra feret paria abs te Phoebus Apollo,
Latona genitus, quem Solem nomine dicunt.
Paeanasque canent sublata voce Latini
Aedibus in sacris pueri, innuptaque puella,
Sic tamen, ex alia ut consistant parte puella,
Ex alia pueri dicant sua carmina: quorum
Viuat uterque parens, superis vescatur & aris.
At quae nuptiarum fuerint numeroque locoque,
Adsideant flexis genibus Iunonis ad aram,
Diuam exorantes, cunctorum ut vota secundet,
Vota quidem & marium, magis at muliebria vota.
Quilibet eque domo secum ferat omnia, quae fas
Mortales superis, ceu primitias epularum,
Mitibus & diuis, diuis offerre beatis.
Omnia calitibus sint hac cumulata per aras,
Ex his suppedites ut femillis maribusque,
Qui sacris aderunt, etenim noctesque diesque
Vis hominum praesens ad puluinaria diuum
Ingens sit numero, ludicra & seria tractans.
Hac adeo tibi sint memori bene condita mente.
Ira sic tellus omnis, tellusque Latina
Aeternum tua sceptrum colet, tua iussa capeffer.*

Iam quod his omnibus legitime peractis, sicut oraculum tradit, & ipsa res exigat, incolume futurum fuerit imperium Romanum, omnemque nobis cognitum (prope dixerim) orbem sub potestate sua perpetuo habiturum; ludis autem neglectis, imperio se abdicante Diocletiano, paulatim quasi defluerit, taciteque redactum sit ad quamdam maiori ex parte barbariam, id quod ipsae nobis res declararunt: eam vero sententiam nostram veram esse, de ipsa notatione temporum probare volo. Nam a consulatu Chilonis & Libonis, quo Seuerus ludos saeculares exhibuit, donec Diocletianus nonum, Maximianus octauum, consules facti sunt, centum & vnus annus elapsi fuerunt. ac tum quidem priuatus ex imperatore Diocletianus factus est, cuius exemplum Maximianus est sequutus. Verum Constantino & Licinnio tertium C O S S. centum & decem annorum spatium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos oportuit. eo neglecto, ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quae hoc tempore nos vrget. ac Diocletianus quidem annis tribus postea mortuus est. qui vero iam facti erant imperatores, Constantius & Maximianus

*Et iminis? ...
ratiocinatio.*

*Constantius &
Galerius Augg.
Seuerus & Ma-
ximinus Caesar
res.*

*Constantinus de
imperio cogitat.*

*Vasrum constan-
tini facinus.*

quod compluribus iam notissimus esset amor imperij, quo flagrabat; equos stabularios, quos alebat respublica, quum primum aliquod stabulum adtingisset, mutilans & inuitiles reddens, quotquot ad iter ulterius restabant, ijs vtebatur. quod quum facere non desineret, persequentes excludebat, quo minus ulterius progredierentur; & ipse propius ad eas nationes accedebat, apud quas pater erat. Quumque contingeret, vt Constantius imperator eodem tempore de vita decederet, prætoriani milites neminem ex legitimis ipsius liberis idoneum regno iudicabant, sed Constantinum ad hoc aptum

*Constantinus Cæ-
sar.*

videntes, simulque spe magnificarum largitionum erecti, Cæsaris ei dignitatem tribuebant. cuius imagine Romæ pro more exhibita, Maxentius Maximiani Herculij filius, non tolerandum ratus, Constantino quidem ex animi sententia rem succedere, qui muliere non matrona genitus esset; se vero talis imperatoris filium desidem herere domi, alijs paternum imperium obtinentibus: adiunctis sibi conatus huius administris Marcelliano & Marcello tribunis militum, & Luciano, suillæ carnis præbitore, quam fiscus populo Romano largiebatur; & aulicis præterea militibus, quos prætorianos vo-

*Maxentius Her-
culij imperium
vsurpat.*

cant; in regium ab his solium collocatus est, magnis se vicissim muneribus adfecturum pollicitus eos, a quibus hoc consequutus esset. Facinus quidem ipsum auspiciati sunt, Abellio prius interfecto, quod is præfecti vrbis locum obtinens, horum molitionibus aduersari visus esset. Maximianus Gallerius his cognitis, Seuerum Cæsarem ablegat, bellum Maxentio facturum. Eum

*Seuerus a Ma-
xentio vincitur.*

Mediolano profectum, cum & Maurorum ordinibus accedentem, Maxentius militum animis maiori ex parte pecunia corruptis, atque etiam præfecto prætorio Anullino sibi conciliato, nullo negotio vicit. Seuerus fuga Rauennam elapsus est, vrbem munitam & populosam, quæque copiam victus tantam haberet, quanta tum ipsi, tum militibus eius sufficeret. His intelle-

*Herculus impê-
rium repetit.*

ctis, Maximianus Herculius pro filio Maxentio non abs re sollicitus, Lucania relicta, in qua id temporis erat, Rauennam contendebat. quumque perspexisset, Seuerum hac inuitum eijci non posse, quod munita foret, & com meatu abundaret; sacramentis circumuento, Romam vt iret, persuasit. quo quidem pergens, vbi quemdam ad locum venisset, quem Tres tabernas vo-

*Seuerus ad Tres
tabernas occidi-
tur.*

cant; ab insidijs, quas eo loco Maxentius collocauerat, adpræhensus necatur, ceruicibus laqueo fractis. Ceterum Maximianus Gallerius haud æquo ferens animo, quæ in Seuerum Cæsarem designata fuerant; ab oriente Romam eundem statuit, & meritas a Maxentio pœnas exigendas. Vt in Italiam adpulerat, parum fidos erga se militum animos sentiens, ad orientem nullo

*Herculij varie
molitiones.*

commisso proelio redijt. Tunc & Maximianus Herculius eas turbas, quæ rempublicam vexarent, indigne ferens; ad Diocletianum, id temporis Carnuti (opidum hoc Celticum est) degentem venit, eique persuadere nititur; imperium resumat, nec id patiatum tam diuturno tempore tantisque laboribus ipsorum conseruatum, insanienti iuuentæ, ac illorum dementia, a quibus occupatum esset, expositum quassari. Sed Diocletiano postulatis eius non adsentiente, sed negotiorum occupationi quietem anteferente; (nam fortassis etiam rerum perturbationem sequituram prospiciebat, vt erat vir religionis obseruantissimus) Herculius eo conatu frustratus, & Rauennam vsque progressus, rursum versus Alpes contendit; vt ibi commorantem Constantinum conueniret. Quumque natura curiosus & insidus esset, promissa illi Fausta filia, eoque promisso impletos fallere conabatur hominem, & persuadere, discedentem ex Italia Gallerium Maximianum persequeretur, & insidias Maxentio strueret. Ad hæc quum illum obsequentem nactus esset, a Constantino discedens, imperium recuperare nitebatur ea spe, quod ad odia mutua Constantinum generum & filium Maxentium impulsurus esset.

Dum

Dum hæc ille molitur, Maximianus Gallerius ex consuetudine superiorum temporum familiarem sibi Licinnium, imperatorem creat, quod huius opera bello Maxentiū persequi cogitaret. Posteaquã Gallerius hæc agitans con filia, ex incurabili vulnere vitã cum morte cõmutasset; imperium Licinnius quoq; sibi vindicabat. Eidem recuperando, ceu diximus, intentus Maximianus Herculius, vt milites a beneuolentia & studijs erga Maxentium alienaret, operam dabat. At quum is largitionibus, et miseris supplicationibus, suas in partes eos pertraxisset; Constantino struere nitebatur insidias eorum opera militum, quos ille penes se habebat. Verum quod Fausta conatum illius anteuertisset, ac rem totam Constantino indicasset; in desperationem rerum omnium adductus Herculius, apud Tarsum morbo extinguitur. Maxentius insidijs hisce liberatus, seque iam constabilitum habere putans imperium; mittebat in Africam & Karthaginem, qui eius imaginem circumferrent. quod quum fieri prohibuissent eorum locorum milites, ob suam erga Gallerium Maximianum beneuolentiam, eiusq; memoriam; cognito, Maxentium eius rebellionis caussa suscepturum expeditionem, Alexandriam discessere. quumque in satis magnas copias incidissent, quibus obsistere non poterant; nauigijs Karthaginem reuerfi sunt. Quamobrem commotus Maxentius, in Africam nauigare constituit, & auctores horum facinorum punire. sed quum haruspices rem sacram fecissent, nec perlitatum dicerent: nauigare veritus, partim quod extra se non offerret alia, partim quod metueret, ne Alexander aduersaretur, qui præfecti prætorio Africæ munere fungebatur; adeoque transiectionis in Africam ex Italia viam sibi muniens omni suspicione liberam; ad Alexandrum se conuertit, & ab eo filium sibi oblidem dari petit. Habebat enim filium Alexander ætatis adultæ, facie quam honesta. Sed is suspicatus, non ea caussa filium suum a Maxentio peti, vt obses esset, verum vt perfide secum ageretur: missam hoc nomine legationem repudiat. Quum autem Maxentius & alios misisset, qui eum dolo de medio tollerent, idque facinus proditione cognitum esset: occasionem nactus, milites ad rebellionem idoneam, Alexandro purpuram tradunt, qui & natione Phryx esset, & timidus, & formidolosus, & ad omnem laborem suscipiendum tardus, & præter hæc ætate prouecta. Romæ tunc orto igne, incertum ex aëre, an e terra, templum Fortunæ conflagrauit. quumq; restinguenti incendij caussa concurrissent omnes, contumeliosis quibusdam in ipsum numen a milite quodam prolatis verbis, eoque propterea intereunto a plebe, quæ religionis caussa hominem adorta fuerat: seditio militaris est concitata, qua milites, parum abfuit, quin ad vrbis internicionem progredirentur; nisi Maxentius eorum furorem celeriter mitigasset. Secundum hæc Maxentius occasiones gerendi aduersus Constantinum belli quærebat, seque dolere propter obitum patris simulans, cui mortis caussam Constantinus præbuisset: via, qua itur ad Rhætos, proficisci cogitabat, velut hac natione tam Galliæ, quam Illyricanis regionibus proxima. Somniabat enim & Dalmatia, & Illyrijs se potiturum, opera ducum militarium in ijs locis, & Licinnij copiarum. Hæc habens in animo Maxentius, res Africanas prius constituendas duxit. itaque coactis hominum copijs, eisque dato duce Rufio Volufiano, præfecto prætorio in Africam transijt; ablegato cum hoc & Zena, viro tam bellicarum rerum experientia, quam mansuetudine celeberrimo. Quum primo congressu milites Alexandri quemdam ad globum militum deflexissent, fugæ locium se præbebat Alexander: quo globo ab hostibus superato, etiam ipse compræhensus & suffocatus est. Bello in hunc modum extincto, latus sycophantis apertus est campus, omnes, prope dixerim, quotquot in Africa vel genere vel opibus præstabant, velut A-

Licinnius imp.

*Fausta patri ma-
ritum præfert.*

*Maxentius Afri-
cam adfectat.*

Alexander.

*Fortuna templi
exustum Romæ.*

*Maxentius Con-
stantino bellum
infert.*

*Maxentij ambi-
tio.*

alexandri partium seſtatores, deferendi; nec vllis omnino parcebatur, dum alij necarentur, alij facultates ſuas amitterent. Quin & Romæ triumphatum eſt ob perpetrata Karthagine mala. Et Maxentij quidem rerum, his ita geſtis, & omnibus per Italiam, ac in ipſa vrbe, per ſummam crudelitatem libidinemque habitis, hic ſtatus erat. *Constantinus autem, qui ho-*
minem & antea ſuſpectum haberet, tunc magis ad gerendum aduerſus
eum bellum ſe comparabat. ideoque collectis copijs ex redactis in pote-
ſtatem barbaris, & Germanis, & alijs Celticis nationibus, itemque de Bri-
tannia coactis militibus, qui omnes erant ad nonaginta millia peditum,
& octo millia equitum: ex Alpibus in Italiam mouebat, ac opida quidem
per inducias ſe dedia nullo damno multabat; ad arma vero tendentia,
in ditionem redigebat. Cum Maxentio longe maioribus copijs inſtru-
cto, Romanorum & Itatorum octoginta millia ſe ad belli ſocietatem con-
iunxerant, itemque Thuſci, quotquot vniuerſam oram maritimam inco-
lebant. Præbebant & Karthaginienses exercitum quadraginta millium,
& præter hos Siculi: adeo quidem, vt totus exercitus centum & ſeptuagin-
ta peditum, & decem atque octo millibus equitum conſtaret. Tantis quum
ambo copijs inſtructi eſſent, Maxentius pontem ſupra Tiberim flumen
faciebat, non connexum proſus a ripa, quæ vrbem ſpectat, ad alteram
uſque ripam; ſed duas in partes ita diuiſum, vt in medio flumine ea, quæ
partem vtramque pontis explebant, inter ſe quodam modo concurrerent
fibulis ferreis, quæ reuellebantur, quoties pontem quis iunctum nollet.
Simul imperabat fabris, quum primum viderent exercitum Constantini
iuncturæ pontis inſiſtere, fibulas reuellerent, ac pontem ſoluerent; vt
quotquot huic inſiſterent, in fluuium delaberentur. Ac Maxentius quidem
hæc ſtræbat. Constantinus autem cum exercitu Romam uſque progreſſus,
ante vrbem caſtra metabatur in campo, qui & late patet, & equitatu eſt op-
portunus. Maxentius intra muros incluſus; Dijs viſtinas offerebat, & ex-
tiſpices de belli euentu conſulebat, ipſis quoque Sibyllinis oraculis perue-
ſtigatis. Quumque reperiffet oraculum, quo ſignificaretur, in fatiſ eſſe, vt
qui ad perniciem populi Romani ſpectantia designaret, miſerabili morte
periret: de ſemetipſo id accipiebat, quaſi qui Romam adortos, eamque ca-
pere cogitantes, propulſaret. Euentus autem comprobauit id, quod verum
erat. Nam quum Maxentius ex vrbe copias produxiſſet, iamque pontem,
quem ipſe iunxerat, tranſiſſet: infinita quædam multitudo noctuarum de-
uolans, muros complebat. quo conſpecto, ſuis Constantinus, vt aciem ſtru-
erent, imperabat. Quum exercitus vtrunque cornibus aduerſis ſtarent, e-
quitatum Constantinus immiſit. Is equitatum hoſtilem adortus, fudit. Pedit-
tibus quoque ſigno ſublato, rite compoſiteque in hoſtem illi tendebant. A-
cri conſerto proelio, Romani quidem ipſi, & Itali ſocij, ſegniore ad obeun-
da pericula ſe præbebant, quod acerba tyrannide ſe liberari optarent: reli-
quorum vero militum innumerabilis quædam multitudo cecidit, tum ab e-
quitibus proculcata, tum a peditibus interemta. Enimvero quam diu reſiſte-
bat equitatus, aliqua Maxentio ſpes eſſe reliqua videbatur. Sed equitibus
iam ſuccumbentibus, fuga cum reliquis arrepta, per pontem fluminis ad vr-
bem contendebat. Tignis autem minime ſuſtinentibus eam vim oneris, a-
deoque ruptis; cum cetera multitudine Maxentius etiam fluminis impetu
abripiebatur. Victoriæ fama ad eos perlata, qui erant in vrbe, nemo
propter illa, quæ geſta fuerant, læticiam quamdam præ ſe ferre audebat;
quod falſum eſſe nuntium plerique arbitrarentur. Verum vbi Maxen-
tij caput, haſta ſuffixum, in vrbem relatum eſſet; metu depoſito, vecordi-
am cum voluptate commutabant. Hoc euentu rerum, Constantinus de
paucis

Constantini ad-
uerſus Maxen-
tium expeditio.

Pons Tiberinus
Maxentij.

Oraculum Sibyl-
linum falſo in-
tellectum.

Prodigium.

Constantini cū
Maxentio proe-
lium.

Maxentij exitus.

paucis quibuſdam Maxentio familiariffimis poenas exegit; prætorianis mili-
 tibus e medio ſublatis, & caſtellis dirutis, in quibus eſſe conſueuerant. deni-
 que cōſtitutis vrbanis rebus, ad Celtas & Gallos profeſtus eſt. Licinnio Me-
 diolanum arceſſito, ſororem Constantiam in matrimonium tradidit; quam
 antea ſe daturum ei promiſerat, quum eum ſibi ſocium contra Maxentium
 hoſtem adiungere vellet. Eo peracto, Constantinus ad Celtas diſcedebat.
 Ceterum bellis ciuilibus inter Licinnium & Maximianum accenſis, acriq;
 facto proelio in Illyrijs; ab initio quidem ſuperari viſus erat Licinnius, ſed
 conſeſtim redintegrata pugna, Maximianum in fugam uertit: qui per orientem
 in Aegyptum diſcedens, ſpe cogendarum copiarum, quantæ gerendo bello
 ſufficerent, Tarſi diem vitæ ſupremum obiit. Hoc modo ad Constantinum
 & Licinnium deuoluto imperio, quum per exiguum temporis effluxiſſet: ex-
 orta ſunt inter eos diſcordia. nõ quod Licinnius cauſam præbuiſſet, ſed quod
 more ſuo Constantinus pacta conuenta parum integra fide ſeruaſſe viſus eſ-
 ſet; ac nationes quaſdam, ad imperium Licinnij pertinentes, auertere volu-
 iſſet. Itaque prorumpentibus in apertum inimicitijs, ambo copias ſuas ad di-
 micandum cogebant. Licinnius ad Cibalinum colligebat ſuos. id opidum eſt
 Pannoniæ, in colle ſitum, ad quod opidum via ſurſum ducit arta, cuius latitu-
 do quinque ſtadiorum eſt. cuiusdem maiori parti profunda palus imminet.
 reliquum mons eſt, quo in monte collis eſt ille ſitus, in quo eſſe opidum. i-
 pſum diximus. Hinc aperta planicies excipit, ingens ea quidem, & proſpe-
 ctu infinita; qua in planicie caſtra Licinnius habebat, phalangem ſuam ſub
 colle porrigens in longitudinem, ne parum firma cornua viderentur. Con-
 ſtantine ad montem ſuos inſtruxerat, & equitatum in fronte conſtituerat.
 hoc enim ei magis expedire viſum fuit, ne hoſtes irruentes in pedefres co-
 pias, eas ipſas ſegnius ad manum venientes impedirent, quo minus ob diffi-
 cultatem progredirentur. Id quum factum eſſet, celeriter impetu primo ſu-
 perior, ſublatis ſignis in aduerſos ſtatim irruerat: eſtque commiſſum proe-
 lium quouis alio, paene dixerim, acrius. Nam emiſſis vtrunque telis, longo
 tempore cuſpidibus & haſtis inter eos dimicatum eſt. quumque proelium
 a prima luce ceptum, ad veſperum uſque duraret: cornu dextrum, cui Con-
 ſtantine præerat, vicit. Itaque coniectis in fugam aduerſis, Licinnij legio-
 nes, quod & ipſum Licinnium viderent in equum inſilientem, & ad fugam
 paratum, non amplius eo loco manere, nec cenare ſunt auſa: ſed relictis pe-
 coribus, & iumentis, & omni apparatu reliquo, tantumque ciborum ſecum
 auferentes, quantum ad famem ea nocte pellendam ſatis eſſet, omni adhi-
 bita feſtinatione cum Licinnio Sirmium perueniunt. Pannoniæ ciuitas eſt
 Sirmium, quam ab vtraque parte flumen adluit, in Iſtrum ſemet exonerans.
 Hoc opidum curſu prætergreſſus, ac ponte fluminis ſoluto, pergebat vhe-
 rius; quod in Thracia militem colligere cogitaret. Conſtantine occupata
 Cibali, & Sirmio, & alijs, quæ fugiens a tergo Licinnius reliquit: quin-
 que legionariorum millia eius perſequendi cauſa mittit. ſed illi viæ, qua
 Licinnius fugerat, ignari: conſequi eum minime poterunt. Conſtantine
 autem ponte Sai iuncto, quem Licinnius reſciderat, cum exercitu Licinnij
 veſtigijs inhærebat. Quumque tranſiſſet in Thraciam, peruenit ad eam pla-
 niciem, in qua planicie Licinnium caſtra metatum reperit. Eadem nocte,
 qua venerat, inſtructa ſuorum acie, militibus imperat, prima luce parati ad
 pugnam eſſent. Vbi dies illuxiſſet, Licinnius conſpecto cum exercitu Con-
 ſtantine, aciem & ipſe ſuam inſtruit; quum belli ſocium Valentem haberet,
 Cæſarem ab ſe dictum, ex quo fuga Cibalinum reliquerat. Exercitus inter ſe
 congreſſi, ac primum ex interuallo ſeiuncti, ſagittis utebantur. Telis ex-
 hauſtis, cum haſtis & pugionibus irruerant, Dum acriter pugnam exerci-

Herculiū intel-
ligit.

Inter Conſtanti-
num & Licinni-
um orta bella ci-
uilia.

Cibalis Panno-
niæ.

Licinnius vincit.

Sirmium Panno-
niæ.

Valens Cæſar.

tus vrgent; ij, quos Constantinus Licinnium persequi iusserat, de conspicio quodam loco pugnantibus exercitibus superueniunt, & flexo per collem quemdam itinere; cum suis ex accliu & eminentiore loco iungendas vires statuunt, & hostes ab omni parte cingendos. Ab eo quum sibi cavissent Licinnij milites, & fortiter aduersus omnes dimicassent; iamque pluribus, & innumerabilibus quidem vtrunque caesis, pari Marte pugnatum esset: signo dato, a se inuicem dirempti sunt exercitus. Postridie pactis indutijs, visum est inter ambos esse debere societatem, & foedus mutuum; ita quidem, vt Constantinus imperaret Illyrijs, & nationibus ceteris, quotquot vltius essent porrectæ: Licinnius Thraciam, & orientem, & vltiores prouincias haberet: Valens appellatus a Licinnio Cæsar, quod (vt e quidem arbitror) perhiberetur auctor eorum malorum, quæ acciderant, e medio tolleretur. quo facto, & sacramentis vtro citroque præstitis, sancte condiciones has vtrunque seruandas; vt artiori se fide ad standum pa-

Crispus, Constantinus, & Licinnianus Cæsares.

Bellum Constantini contra Raufimodum & Sauromatas.

ctis conuentis adstringerent, Constantinus Crispum, natum e concubina, cui Mineruina nomen, qui iam adoleuerat, & Constantium, in Arelaten- si opido ante non multos dies in lucem editum, Cæsares dixit: & cum ijs Licinnianus quoque, Licinnij filius, qui iam ætatis annum vigesimum ingressus erat, Cæsar designatus fuit. atque hunc finem bellum secundum habuit. Quum autem Constantinus inaudisset, ad Maeotidem paludem habitantes Sauromatas, Istro nauigijs transiecto, ditionem suam agere, ferre; copias in eos duxit. Itidem barbari cum Raufimodo rege obuiam ei profecti, primum quoddam opidum tentabant, satis magno præsidio munitum, cuius ea pars muri, quæ a terra surgebat in altum, erat opere lapideo facta; pars superior, ligneo. Quamobrem arbitrati Sauromatæ, facillime se porituros opido, si quidquid esset in muro ligneum, exussissent: ignem admouebant, & consistentes in muro telis petebant. Sed quum murorum propugnatores telis ac lapidibus ex loco sublimiore deiectis, barbaros interficerent, iamque Constantinus aduenisset: in barbaros impetu facto de loco superiore, multos occidit, plures viuos cepit; reliquis fuga sibi consulentibus. Raufimodus maiori parte copiarum amissa, naues ingressus, Istrum transiecit; quum haberet in animo, ditionem Romanam denuo populari. Quod vbi Constantinus comperisset, & ipse transiecto Istro subsequitur; ac fuga quemdam ad collem siluis densum delatos adoritur, & multos interficit, quorum in numero Raufimodus erat; multisque viuis captis, residuam multitudinem, quæ manus porrigebat, in fidem recepit, eoque pacto magna cum multitudine captiuorum ad prætorium reuersus est. His in vrbes distributis, Thessalonicam accessit, & portu cõfecto, qui antehac ibi nullus erat; rursus ad gerendum bellum contra Licinnium se parabat. Naues enim, quæ singulæ triginta remis agerentur, ducentæ instruebantur; & onerariæ plures, quam bis mille; peditum quoque centum & viginti, naualium & equestrium copiarum ad decem millia cogebantur. Licinnius audito Constantini apparatu, dimissis ad nationes hinc inde nuntijs; idoneas bello naues, & equitum peditumque copias instrui iubebat. Sine mora missæ sunt ab Aegyptijs octoginta triremes, a Phoenicibus totidem, ab Ionibus & Doriensibus Asiaticis sexaginta. Cypri triginta, Cares viginti, Bithyni triginta, Africani quinquaginta suppeditabant. Peditum habebat ad centum & quinquaginta prope millia, equitum quindecim millia, quos Phrygia Cappadociaque præbebat. Et Cõstantini quidem classis erat in Piræo, Licinnij naues ad Hellepontum. In hunc modum constitutis ab vtroque nauticarum ac terrestrium copiarum rebus, Adria-

Raufimodus cum suis vincitur.

Alterum contra Licinnium bellum.

nopoli

nopoli in Thracia castra Licinnius habebat: & Constantinus e Piræo suas naues, e Græcia maiorem partem collectas, arcesserat. Simul terrestri cum exercitu Thessalonica progressus, propter ripam fluminis Hebri, qui ad læuam Adrianopolim adluit, castra faciebat. Quum & Licinnius suos instruxisset a monte, qui opido imminet, ad ducenta vsque stadia, vbi . . . fluvius Hebro coniungitur: compluribus diebus aduersis vtrinque castris exercitus substiterunt. Sed animaduerso Constantinus, quâ parte flumen esset artissimum; tale quiddam machinatur. Tigna de monte comportare iubet exercitum, funesque necetere; quasi pontem supra flumen facturum esset, ac per eum copias suas transportaturus. qua quidem re deceptis opinionibus hostium, & colle quodam conscenso, qui siluas habebat densas, & abditis per eas tegendis idoneas; peditum ibi sagittariorum quinque millia, cum equitibus octoginta, collocabat. Deinde sumtis secum duodecim equitibus, per fluminis angustias, qua transijci facillime poterat, Hebro superatro; improuisus in hostes irruit. tum vero quidam caedi, quidam toto impetu terga dare, alij casu inopinato territi, ore diducto consistere, propter hostis inexpectatam hanc transiectionem. Quum interim & equites ceteri toto cum exercitu securi ad alteram ripam euassissent, ingens hominum caedes accidit. Nam ad triginta & quatuor hominum millia ceciderunt. Sub occasum solis castra Constantinus cepit. Licinnius autem suis, quotquot sane poterat, recollectis; per Thraciam properabat, vt ad classem perueniret. Quum illuxisset, omnes Licinnianij milites, qui arrepta fuga vel in montem forte, vel in conualles se contulerant, Constantino in fidem se tradiderunt, vna cum ijs, quos Licinnius fugiens a tergo reliquerat. Eo Byzantium fuga delato, Constantinus hominem persequens, Byzantium obsedit. iam Constantini classis, vt diximus, e Piræo soluerat, & in Macedonia stationem habebat. Itaque nauarchos arcessit, nauibus ad ostium Hellepontiadesse iussis. Vbi classis præsto iam esset, velut imperatum fuerat; Constantini duces octoginta duntaxat expeditissimis nauibus, quæ triginta singulæ remis impellerentur, dimicandum censuerunt: quod is locus, propter angustias; magno nauium numero non esset opportunus. Abantus autem, Licinnianæ classis imperator, ducentis nauibus inuehebatur, & hostilium nauium paucitatem vehementer contemnebat, quas ab omni parte se nullo negotio putaret inclusurum. Sublatis vtrinque signis, & porrectis in aduersos tendentibus; Constantini nauarchi sic suas agebant naues, vt hostem compositè adorerentur. Abantus autem nullo ordine in aduersos impetum faciens, naues suas ob multitudinem in artum coactas inter se collidebat, quodamque modo demergendas, & varie perdendas hosti præbebat. denique multis militibus in mare præcipitatis, nox superueniens nauale proelium diremit. & alteri quidem ad Eleuntem Thraciæ adpulerunt, alteri portum Aeantiû ingressi sunt. Postridie eius diei, quum vehementes aquilonis flatus essent; Abantus egressus Aeantio portu, naualem ad pugnam se parabat. Sed quod eæ triginta remorû naues, quæ ad ostiû Hellepõti substiterant, iam mandato ducum Eleuntè se contulissent; Abantus nauium multitudinè territus, de inuadendis hostibus animi dubius hærebat. Circa meridiè flatus aquilonalis remittebat, & exortus auster vehemens, Licinnij classem ad litus Asiaticum repertam, partim in ipsum litus eiecit, partim laxis impegit, partim cum vectoribus demersit: ita quidem, vt hominum quinque millia, naues cum hominibus centum & triginta perirent, quibus e Thracia partem exercitus in Asiam Licinnius propterea transmiserat, quod obsessis cum eo Byzantiû præ multitudine nimis artum fuisset. Quum autem in Asiam nauibus quatuor Abantus aufugisset, & nauale proelium hoc modo pugnatum esset, iamque naues ad Hellepontum

*fluvius Hebro
vox corrupta.*

*Constantini strata
tegensis.*

*Licinnius rursus
vincitur.*

Obsessio Byzantij.

Pugna Abantis.

Naufragium Licinnianæ classis.

adpulissent, quæ varias merces, & maximam comæatus copiam Constantini ducibus adtulerant: vniuersa illi cum classe soluebant, ut se cum ijs, qui Byzantium obsidebant, coniungerent; & urbem mari quoque cingerent. Licinnij pedites, quum ne conspectum quidem copiarum illarum nauticarum sustinissent; nauigia nautici, Eleuentem discesserunt. Constantinus obsidionem vrgens, quum aggerem parisi cum muro altitudinis excitasset, & turres ligneas ipso muro sublimiores in aggere constituisset, de quibus muri defensores telis petebantur, ut arietes aliarumque machinarum muro citra periculum admoueretur; urbem omnino capere cogitabat. His Licinnius ad inopiam consilij redactus, statuit deserto Byzantio, & ibidem exercitus infirmiori parte relicta, cum maxime idoneis, qui & benevolentiam eius probauerant, Chalcedonem Bithyniæ quamprimum se recipere. Nam fieri posse credebatur, ut rursus ex Asia collecto exercitu, dimicaret. Quamobrem nauigio Chalcedonem delatus, adiunctum sibi socium periculi Martinianum, qui ordinum palatinorum dux erat, (Romani Magistrum officiorum vocant) Cæsarem dicit, & cum exercitu Lampfacum mittit; impediturum, quominus hostes ex Thracia transfrent ad Hellepontum: ipse copias suas in collibus & sitis ad Chalcedonem faucibus collocat. His rebus intento Licinnio, Constantinus, qui & onerariarum, & bellicarum nauium ingentem numerum haberet, & per has aduerso litore potiri vellet, veritus inaccessas onerarijs præsertim nauibus Bithynici litoris oras; celoces & cymbas quamcitissime struit, & ijs ad promontorium sacrum, quod dicitur, ad ostium Ponti situm, quodque Chalcedone ducentis stadiis abest, nauigat; & expositis ibi copijs, quosdam in colles adscendit, ac in ijs aciei struendæ locum capit. Licinnius quamquam ab hoste Bithyniam teneri cerneret, tamen ut vir omnibus periculis exercitus, Lampfaco Martinianum arcessit; & milites exhortatus, quibus se præiturum diceret, ordines ad pugnam instruit, opidoque egressus hostibus iam paratis occurrit. Acri pugna in locis Chalcedoni & fano interiectis inita longe Constantini pars superior erat; quæ hostes ingenti cum impetu adorta, tantam cædem edidit: ut de centum & triginta millium numero, vix triginta millia euaderent. Quum primum hæc euenissent, Byzantij Constantinum portis apertis accipiebant; idem & Chalcedonijs factitantibus. Licinnius victus Nicomediam cum equitibus reliquis, & paucis peditum millibus, contendit. In hoc tempore Persa quidam, cui nomen Hormisdas, regio sanguine procreatus, ad imperatorem Constantinum ex huiusmodi causa transfugit. Quum pater eius, qui rex Persarum erat, diem suum natalem more Persico celebraret; Hormisdas regiam ingressus est, magna secum adlata ferarum copia. Quum inuitati ad contiuuium nullo eum honore dignati essent, nec uti decuerat, adfurrexissent: indignatus, eos se Marsyæ morte multaturum minatus est. Eam orationem complures, ut peregrinam, non intelligebant. sed Persa quidam, qui vixisset in Phrygia, & narrationem de Marsyæ audiuisset; minarum Hormisdæ sententiam adfidentibus exponerebat. Illi memoria minarum suis animis inscripta, quum primum patrem Hormisdæ mori contigit; earum recordati, fratrem ipsius natu minorem regno præficiunt, quantumuis lex maiori natu inter regios liberos rerum summam tribueret: Hormisdæ vero compedibus vincitum, in sito quodam ante urbem colle custodiunt. Posteaquam aliquid temporis intercessisset, vxor eius hoc modo molitur, ut euaderet. Magno pisce capto, limam ventri eius indit; eoque rursus consulto, pisces eunucho fidelissimo tradit: cum mandato, ut Hormisdæ diceret, hoc pisce nemine præfente vesceretur, & ad opem eo, quod in illius ventre reperiret, vteretur. Hoc captato consilio, camelos ablegat, vino cibisque copiosis oneratos, & mariti custodibus epulum præbet. Interea dum epulo custodes intenti sunt, Hormisdas pisce discerpto, limam inuenit: qua quum pedibus iniectas comæpedes dissecuisset, & eunuchi

*Martinianus
Cæsar.*

*Ingens Licinnij
clades.*

*Quo pacto ad Ro-
man. Hormisdas
transierit.*

nuchi stolam induisset; per medios custodes iam temulentos egressus est, sumptoque secum vno ex eunuchis, ad regem Armeniorum, amicum & hospitium suum, peruenit. Eius opera tutus & incolumis, ad Constantinum se contulit, qui eum omnium honore, tum benevolentia dignatus est. Sed hæc quidem ut accideret, narrata sunt. Quum autem Constantinus etiam Nicomediam Licinnium obsideret, rebus ille desperatis, quod etiam sciret, nullas sibi restare iustas & satis amplas ad dimicandum copias; egressus urbe, supplex Constantino factus est; & ad eum adlata purpura, imperatorem ac dominum clamabat, veniamque præteritorum poscebat. Nam vitam sibi certo pollicebatur, cuius nomine iusiurandum uxori eius a Constantino præstitum fuerat. Martinianum Constantinus satellitibus suis occidendum tradidit, Licinnio Thesaloniam ablegato, velut istuc secure victuro, neque multo post ei, violata iusiurandi religione, quod quidem Constantino non insolens erat, laqueo vitam ademit. Posteaquam vniuersum imperium ad vnius Constantini potestatem rediisset, non iam amplius insitum a natura malitia tegebat: sed indulgens animi libitini, omnia pro imperio agebat. Et patris adhuc sacris utebatur, non tam honoris causa, quam necessitatis, quo fiebat, ut & hariolis, si qui essent experientes, fidem haberet; veluti qui vera ei de rebus omnibus feliciter gestis prædixissent. At ubi Romam venit, omnis adrogantiam plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium putauit. Nam Crispum filium, Cæsaris (ut ante dictum est) ornatum titulo, quod in suspicionem venisset, quasi cum Fausta nouerca consuesceret; nulla ratione iuris naturalis habitam, sustulit. Quumque Constantini mater Helena tantam calamitatem egroferet animo, & intolerabilem ex cæde iuuenis dolorem perciperet: quasi consolans eam Constantinus, malum malo maiori sanauit. Nam quum balineum accendi supra modum iussisset, eique Faustam inclusisset; mortuam inde extraxit. Horum ipse sibi conscius, & præterea contentam sacramentorum religionis: ad flamines accedens, admissorum lustrationes poscebat. Illis respondentibus, non esse traditum lustrationis modum, qui tam foeda piaculam posset eluere: quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius, Romam delatus, palatinisque mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus; sententiam doctrinam Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum confirmavit, & id ipsum adeo polliceri, nimirum acceptantes eam homines impios, mox omni delicto liberari. Eam orationem quum non grauante Constantinus accepisset, ac patris misericordia faceret, perceptis ijs, quæ hic Aegyptius offerebat; principium impietatis hoc dedit, ut diuinationem suspectam haberet. Nam quod ei multæ res prosperæ per hanc prædictæ fuissent, euentumque re ipsa sortitæ: verebatur ne itidem alijs aduersus ipsum hanc consulentibus, id quod futurum esset, prædicetur. atque hoc consilio impulsus, ad huiusmodi abolendam se conuertit. Quum autem dies quidam more patrio festus adpetisset, quo die in Capitolium exercitui adscendendum erat: eum adscensum verbis contumeliosis impudenter insectans, re diuina proculcata, Senatus atque populi odium incurrit. Quumque profectas ab omnibus, prope dixerim, execrationes haud ferret; urbem quamdam Romam parcem quærebat, in qua palatium ipse sibi conderet. Itaque quum esset inter Troadem & priscum illud Ilium, inuenito loco urbe condendæ idoneo, fundamenta iecit; & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellepontum nauigent. Sed quod cum huius operis instituti paenitisset, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium concessit: cuius urbis situm admiratus, eam quam maxime statuit amplificandam, & efficiendam idoneam, ut principis in ea domicilium esset. Nam urbs in colle sita est, eius isthmi partem complexa, quem isthmum id, quod Ceras siue Cornu vocant, & Propontis efficiunt. Et olim quidem eo loco portam habebat, quo loco porticus illæ desinunt, quas Seuerus impe-

*Licinnius &
Martinianus
interfecti.*

*De Constantini
vitijs & facinor-
ribus.*

*Crispus Cæsar
occiditur.*

*Fausta suffoca-
tur in balneo.
Quo pacto Con-
stantinus sit fa-
ctus Christianus*

*Diuinationes a
Constantino
sublatæ.*

*Occasio qua no-
ua Roma fuit
extructa.*

Situs Byzantiæ

ZOSIMI HISTOR.

32

rator extruxit; quum suas aduersus Byzantios iras deposuisset, qui hostem ipse Nigrum in urbem admiserant. Murus per collem demissus ab occidentali parte, usque Veneris eodem, & ipsum mare pertinebat, quod est e regione Chryfopolis. Eodem modo & ab aquilonali colle deorsum ductus erat usque ad portum, quod nauale dicunt, & ulterius usque ad mare, quod directo situm est ad id ostium, per quod in Euxinū Pontū nauigatur. Et artū quidem hoc terræ spatium ad Pontum usque trecentis plus minus stadijs in longitudinem patet. hæc prisca ciuitatis amplitudo erat. Constantinus autem eo loco, quo loco quondam porta erat, extructo foro rotundo, quod porticibus distegis inclusit; fornices duos e marmore Præconesio maximos fecit, oppositos sibi: per quos ire licet in Seueri porticus, & urbe prisca egredi. quumque longe maiorem urbem efficere vellet; eam ultra veterem murum decem & quinque stadijs muro nouo circumdedit, qui totum isthmum a mari ad mare completeretur. Hoc modo quum urbem priore multo ampliorem reddidisset: palatium quoque condidit, Romano non multum cedens. Itidem Circum ad omnem elegantiam perpoliuit, cuius partem fecit Castoris & Pollucis ædem, quorum simulachra nunc etiam in Circi porticibus stantia videre licet. Statuit & quadam in parte Circi Apollinis Delphici tripodem, in se continentem ipsius Apollinis simulacrum: Quumque Byzantij forum maximum esset, quatuor porticibus inclusum: ad extremas partes vnus ex hisce porticibus, ad quam gradus non pauci sursum ducunt, ædes duas extruxit, collocato in harum altera matris Deum Rheæ simulachro, quod in monte Dindymo, qui opido Cyzico imminet, olim illi constituerant, quos Iason nauigationis socios habuit. Et aiunt eum hoc quadam ex vecordia nihili faciente res diuinas, mutilasse; leonibus vtrimque sublati, & manuum figura mutata. Nam quum olim tenere leones videretur, nunc speciem precantis exhibet, urbem inspectans & obseruans. In altera Fortunæ Romanæ simulacrum posuit. Præterea quibusdam Roma sequutis eum senatoribus domos ædificauit. Nec iam bellum vllum amplius gerebat: adeo quidem, vt Thaisalis, natione Scythica, cum equitibus quingentis irruentibus, non modo nullas copias aduersus eos in aciem eduxerit: sed etiam parte maiori exercitus amissa, quum hostes ad ipsum vallum usque populatos omnia conspexisset, arrepta cupide fuga sibi consuluerit. A bellorum curis vacuus, voluptariæque vitæ deditus, populo Byzantino publicam annonam distribuuit, quam & hæcenus ille semper habuit. Quumque pecuniam publicam in plurimas inutiles estructuras impenderet, quædam ædificauit non multo post diruta, quod ob festinationem durabilia non essent. Conturbauit & magistratuum officia, iam olim instituta. Nam quum duo essent præfecti prætorio, qui hoc officium communiter gerebant: non palatini tantum ordines eorum cura potestateque gubernabantur: sed etiam ij, quibus urbis erat commissa custodia, & quotquot in omnibus limitibus erant collocati. Hic enim præfectorum prætorio magistratus, qui post imperatorem secundus existimabatur, & annonas erogabat, & contra militarem disciplinam admissa conuenientibus poenis corripiebat. Constantinus autem recte constituta turbans, vnum hunc magistratum in quatuor imperia discerpit. Nam vni præfecto prætorio totam Agyptum cum Lybiæ Pentapoli, & orientem ad Mesopotamiam usque, & præterea Cilices, Cappadoces, Armenios, oramque maritimam totam a Pamphylia Trapezuntem usque, & usque ad castella propter Phasidem sita, tradidit: eidem & Thracia commissa, & Mysia, * Afemi, ac Rhodopes, ac * Toperi opidi finibus circumscripta. præterea Cyprum adiecit, & Cycladas insulas; Lemno, & Imbro, & Samothracia acceptis. Alteri Macedones adtribuit, &

Thef-

Theffalos, & Crætenses, & Græciam, & circumiacentes insulas, & Epirum vtramque, & Illyrios, & Dacos, & Triballos, & Pannonios ad Valeriam usque, & Mysiam superiorem. Tertio, totam Italiam, & Siciliam, & circumiacentes insulas, & Sardiniam, & Corsicam, & Africam a Syrtibus Cyrenen usque: quarto transalpinos, Celtas & Hispanos, cum insula Britannica commisit. Hac ratione diuiso præfectorum imperio, studiose conatus est alijs quoque modis eorum potestatem imminuere. Nam quum præessent vbiq; locorum militibus non modo centuriones & tribuni, verum etiam duces, (sic enim appellabantur) qui quolibet in loco prætorum vicem obtinebant: magistris militum institutis, altero equitum, peditum altero, & in hos translata potestate militum ordinandorum, & coercendi delinquentes, hac etiam in parte præfectorum auctoritati detraxit. Id vero tam pace, quam bello, plurimum detrimenti rebus adtulisse; me protinus indicante parebit. Quippe dum præfecti prætorijs vbiq; terrarum vectigalia per ministros suos exigerent, & militarem ex ijs sumtum facerent; ijdemque milites dicto audientes haberent, in sustinendis ob delicta poenis, prout ipsis ea coercenda videretur: non abs re milites cum animo suo cogitantes, eum, qui annonam & stipendiū præberet, delinquentes etiam punire, nihil agere præter officium audebant; partim annonarum ademptionem, partim presentem coercionem veriti. Nunc quum alius sit, qui stipendium exhibet; alius cuius arbitrio disciplina militaris est commissa: omnia pro imperio agunt, ne dicam, maiorem annonæ partem ducis, & ad paritorum ipsius lucro cedere. Fecit & aliud quiddam Constantinus, quod in ditione populi Romani liberum barbari saditum præbuit. Nam quum imperium Romanum extremis in limitibus vbiq; Diocletiani prouidentia, quemadmodum a nobis supra dictum est, opidis, & castellis atq; burgis munitum esset, omnesq; copiarum militares in ijs domicilium haberent: fieri non poterat, vt barbari transirent, vbiq; copijs hostium repellendorum causa occurrentibus. Hanc præsidiorum munitionem Constantinus abolens, maiorem militum partem, de limitibus submotam, in opidis præsidij nullius egentibus, collocauit; a barbaris vexatos præsidio nudauit; tranquillitas & quietas urbes militum peste grauauit, qua iam complures ad solitudinem redactæ sunt; milites ipsos theatris & voluptatibus addictos emolliuit; deniq; simpliciter vt dicam, rerum hæcenus pereuntium internicioni principium & semina præbuit. Iam Constantinum filium Cæsarem appellauerat, quo cum & Constantio, & Constante filijs, eodem titulo cononestatis; Constantinopolim ad amplitudinem urbis longe maximæ tam feliciter auxit: vt plerique post eum principes ibidem constituto domicilio, maiorem, quam vsus poscat, hominum multitudinem eo pellexerint; quæ vndique terrarum istuc vel militiæ, vel mercaturæ, vel aliorum negotiorum causa confluit. quapropter & muris longe capacioribus, quam essent ij, quos Constantinus struxit, eam circumdederunt, & ædificia tam esse contigua permiserunt, vt habitatores eius siue domi se contineant, siue in compitis sint, artentur; nec sine periculo, propter ingentem hominum & animalium copiam incedant. Nec pars vicini maris exigua solo cessit, vndique defixis palis, & ædificijs in eos impositis; quæ seorsum ad complendam urbem amplam sufficerent. Ac mihi quidem sæpe mirari subiit, qui fieret, vt quum urbs Byzantina tantopere excreuerit, vt alia nulla cum hac, siue felicitatem, siue magnitudinem spectes, comparari possit; nullum vaticinium maioribus nostris de ipsius incremento, meliorem ad fortunam euectæ, datum fuerit. in qua cogitatione dum iam pridem versor, multis historiarum monumentis, & oraculorum collectionibus euolutis, & exacto nonnullo tempore in hac de istis dubitatione: vix tamdè in oraculum quoddam

P. P. Italiæ.
P. P. Transalpinorum. vt lib. V. adpellatur.

Magistri militum duo.

Limitanei milites a Constantino sublati.

Amplitudo Constantinopolis.

Forum Byzantij rotundum.

Palatium. Circus.

Thaisalis Romanos vexat.

Annona Byzantinis data, cuius in Iustiano codice fit mentio.

Mutati magistratus. Officium præfectorum prætorio.

Quatuor Constantino prætorijs præfecti. P. P. orientis.

* Helius, Helmi. * Doberi. P. P. Illyrici,

Oraculum de
Byzantio, quod
Turcorum vim
per lupos notare
videtur.

incidi, quod Erythrææ Sibyllæ, vel Epiroticæ Phaëllonis esse perhiberetur:
Nam & istæc adflata numine, fertur edidisse quædam oracula; quibus fretus
Nicomedes, Prusiæ filius, qui ea suis ex commodis interpretaretur, hor-
tatu Attali bellum patri Prusiæ fecit. Est autem oraculum huiusmodi:

*Accipies Thracum rex, in balantibus urbem,
vnguibus atque uncis magnum horribilemque leonem
augebis, patria quondam, cimelia terra
qui rapiet, terra potietur & absque labore.
Sed non aio diu te sceptris perfruiturum,
(quippe canes urgent utrimque) sed his spoliandum.
Sopitumque lupum vncungem* dirumque ciebis.
Namque vel inuiti ceruices subiuga mittet.
Tunc quoque Bithynos vexabit turba lutorum,
consilio Iouis: & mox regia sceptrata tenebunt,
magna qui veteris habitant Byzantis in urbe.
Felix Helleponte, & moenia condita diuis.
imperio superum ———
quam lupus ille grauis tamen inuitus trepidabit.
Norunt me, nostris habitant qui sedibus, haud iam
Amplius ipse animum caelabo parentis, aperte
Mortali generi diuina oracula pandens.
Thresia malum tellus ingens parit, & prope partus:
Vsu nempe malam subolem pariter feret illi.
Ad latera adiuncta ponto telluris & hylcus
Prætimidum crescet, cito ruptum sanguine manans.*

Hoc oraculum omnia, prope dixerim, reuera designat, obscurisque voci-
bus indicat euentura Bithynis mala, propter graue tributorum onus, quæ se-
quutis temporibus eis imposita fuerunt: & quod imperium cito venturum
esset ad eos,

magna qui veteris habitant Byzantis in urbe:

Quod autem sæculis non paucis interiectis ea, quæ prædicta fuerant, euene-
rint: non eo quis torqueat, ac si de re quadam alia vaticinium hoc loquatur.
Nam omne tempus Deo breue est, qui semper & existit, & erit, atque hæc
tum de rerum ipsarum euentis ratiocinando collegi. Quod si cui videtur ef-
se alia verborum oraculi sententia, per me sane sic illud accipiat licet. Cete-
rum Constantinus his ita perfectis, exhaurire non desinebat vestigalia lar-
gitionibus; quæ non vbi par erat, sed in homines indignos ac nullius pretij
fiebant. & collatoribus quidem tributorum grauis erat, illos autem cumu-
labat opibus, qui nulli esse vsui poterant. Nam prodigaliter pro muni-
ficentia ducebat. Idem & auri argentique collationem imposuit omnibus
vbique terrarum negotiationes exercentibus, & dardanarijs opidorum, ad
vilissimos vsque; ne miseris quidem meretriculis hoc incommodo liberatis.
Itaque videre erat, quoties quartus quisque annus adpeteret, quo vestigal
illud pendendum erat, meras per vniuersam urbem lacrimas & ploratus:
vbi vero iam aduenisset, non nisi flagra tormenta que corporibus eorum ad-
hibita, qui propter paupertatem extremam damnum hoc sustinere non pos-
sent. Quin & liberos ipsæ matres distrahebant, & patres filias prostituebant;
ex harum quæstu chrysfargyri (quasi dicas aurargenti) exactoribus pecuniam
offerre coacti. Quumque splendidioris etiam fortunæ hominibus excogi-
tare quiddam vellet, quod eos morderet: quemlibet horum ad præturæ di-
gnitatem euocabat, & honoris prætextu magnum pecuniæ pondus exige-
bat. Idcirco quoties ad vrbes venissent, qui huius rei mandatum habebant;
erat

De chrysfargyri
siue auro lustraz
li, cuius mentio
fit in tit. C. de
aur. lustr. coll.

erat videre fugam omnium, & profectioem ad extraneos, metuentium,
ne cum patrimonij sui detrimento dignitatem hanc apiscerentur. Habe-
bat autem descripta virorum clarissimorum patrimonia, quibus & tribu-
tum imposuit, quod ipse Follem nuncupauit. quibus sane collationibus vr-
bes exhaustis, paullatim exhaustis opidorum diuitijs, ab habitatoribus com-
plura deserta sunt. His omnibus modis quum reipublicæ Constantinus
nocuisset, morbo extinctus est. Eius liberi successionem in imperio nati,
qui erant omnino tres, non ex Fausta Maximiani Herculij filia nati, sed ex
alia, quam insimulatam adulterij morte adfecerat; sic rebus intenti erant,
vt libidinis iuuenibus potioem, quam commodi publici rationem habe-
rent. Nam primum inter se nationes partiebantur. & Constantinus qui
dem natu maximus, cum minimo natu Constante, omnia trans alpes lita,
& Italiam, & Illyricum sortitus est: præterea Ponto Euxino finitima, & A-
fricæ quidquid ad Karthaginem pertinet. Constantio datum est, quid-
quid esset in Asia, & oriente, & Aegypto. Erant & imperij quodam modo
participes, Dalmatius a Constantino Cæsar dictus, & Constantius eius
frater, & Anaballianus; qui purpurea & aureis ornata limbis veste vteban-
tur, dignitatem nobilissimatus, vt vocant, ab ipso Constantino propter ad-
gnationis reuerentiam consequuti. Diuiso in hunc modum imperio, Con-
stantius, quasi qui data opera in hoc incumberet, ne impietate a patre su-
peraretur; exorsus ab ipso lare, cognati sanguinis effusione virilem omni-
bus animum probare voluit, ac primum quidem Constantium patrum a
militibus interfici curat. Deinde Dalmatio Cæsari similes insidias struit,
Oprato quoque cum hoc interfecto, qui patricij dignitatem adeptus a
Constantino fuerat. Eum honoris titulum primus Constantinus exco-
gitauerat, laraque lege sanxerat, vt qui eum consequuti fuissent, supra ipsos
præfectos prætorijs sessitarent. Tunc & Ablabius præfectus prætorio ne-
catus est, ipsa Vindicta merita hominem poena multante; qui per insidias
Sopatro philosopho mortem machinatus fuisset, dum ei Constantini fa-
miliaritatem inuideret. Ac veluti contra cognationem vniuersam gras-
satus, etiam his Anaballianum adiecit; quum milites subornasset, vt clama-
rent: alterius neminis imperium se ferre posse, quam Constantini filiorum.
& hæc quidem Constantij fuere facinora. Ceterum controuersia mota inter
Constantinum & Constantem, de pertinente ad Karthaginem Africa, de-
que Italia: Constans incautum fratrem opprimere volens, inimicitias toto
triennio dissimulat. expectatoque tempore, quo prouinciam sibi fidam &
beneuolam ingressus erat; ablegat milites, specie quidem tenus opem Con-
stantio laturos in gerendo bello Persico: sed reapse Constantinum, nihil tale
scientem, oppressuros. Hi persicientes ea, quæ imperata fuerant; Constanti-
num occidunt. Hoc modo quum fratrem Constans e medio sustulisset, in
subditos cum omni crudelitate grassabatur, & omnem intolerabilem tyran-
nidem excedebat. Emtis enim barbaris, quibus esset vultus elegans, & alijs
itidem, quos obsidum loco secū haberet, quiduis aduersus subditos agendi
facultate cōcessa, veluti qui oculis ad impudicitiam ei gratificaretur: omnes
imperio suo subiectas nationes in extrema mala præcipitabat. Quæ quum
prætoriani moleste ferret, & ipsum venationis voluptatibus deditū viderent:
ducibus vsi, Marcellino prætorij præfecto, & Magnétio, cui creditū erat in Io-
uianos & Herculanos imperiū, (legionū ea nomina sunt) hoc quodā modo
insidias ei moliantur. Marcellinus, qui natalē filij sui se celebraturū diceret,
ad epulū quū alios multos in castris dignitate præstātes, tū Magnentiū inui-
tabat. Ea comestione mediā ad noctē producta, Magnétius quasi rei neces-

Imperij partitio
post Constanti-
num.

Nobilissimatus
dignitas.
Constantius
in cognatos ses-
sus.

Patriciorum
noua dignitas.

Ablabius Sopatro
peramissus.

Constans fratrem
primogenitum
fraude necat.

In filio Constans
parantur.

*Magnentius
per iocum fit
imperator.*

sariæ caussa de mensa surgens, quum perexiguam ad tempus a conuiuio secessisset: eis se rursus amictum stola regia, velut in scena, spectandum exhibuit. Ibi quum eum conuiuæ regem appellassent, similiter omnes incolæ urbis Augustoduni, qua hæc in vrbe gesta sunt, in eandem sententiam venerunt. Et quoniam rei fama tendebat ulterius, extra urbem rustica quoque plebs confluebat. Per idem tempus quidam Illyricanorum equitum in supplementum Celticorum ordinum missi, cum ijs se coniunxerunt, qui huius rei caussa conuenerant. Et vt simpliciter rem exponam, in vnum congressi, quicumque cum imperio militibus præerant, quod coniurationis principes iam proclamasse viderent; ignari prope quid ageretur, exclamabant omnes, & Magnentium Augustum appellabant. Hæc Constans animaduertens, quoddam ad opidum, propter Pyrenæum montem situm, cui nomen esset Helena, profugere conatus est, verum a Gaisone, qui eo nomine cum selectis quibusdam missus fuerat, adprehensus, & omni destitutus ope, necatus est. Magnentio imperium adeptus, ac iam in potestate transalpinas nationes, & ipsam Italiam habente: Vetrano, Pannoniorum exercituum dux, audito, Magnentium ad imperium euectum esse incensus eadem libidine, suarum legionum suffragio dictus est imperator, & apud Murfam, quod est opidum Pannoniæ, substitit. In hoc rerum statu, Persæ vrbes orientis, & Mesopotamiæ præsertim, in festis excursionibus vexabant. Constantius autem, licet hoc bello Persis inferior esset; ramen factiones Magnentij & Vetranonis persequi statuit. Dum hæc secum cogitat, & in apparatu totus est, apud Celtas adhuc hærente Magnentio: Nepotianus sorore Constantij genitus, cui nomen Eutropia, collecta multitudine non sanorum hominum, sed latrocinij & luxu perditæ vitæ ditorum, Romam accessit, & imperatorio se habitu spectandum exhibuit. Sed ab Anicetio, quem Magnentius præfectum prætorio constituerat, quibusdam e plebe armatis, & eductis vrbe, veluti cum Nepotiano dimicaturis; acre proelium committebatur. Romanis autem vt imperitis, & ordinem nullum seruantibus, non magno labore in fugam actis; præfectus prætorio fugientes conspicatus, & vrbis periculum veritus, portas occlusit. Itaque Nepotiani milites omnes, vt qui nullam euadendi rationem habere possent, trucidarunt. Sed Nepotianum Magnentius non multis post diebus exercitu misso, duce Marcellino, cui commissum erat in palatinos ordines imperium, (Romani magistrum officiorum vocant) interfecit. Constantius autem ex oriente profectus ad bellum contra Magnentium gerendum, arte quadam Vetranonem prius amicitia sibi deuinandum arbitratus est; ne cum duobus ei, sed vno perduelle dimicandum esset. Itidem Magnentius omnem operam & studium adhibebat, vt amicitiam Vetranonis impetraret, & eo socio susceptum aduersus Constantium bellum conficeret. Itaque quum vterque legatos ad Vetranonem hoc nomine misisset, ille Constantio, quam Magnentio maluit adferri. Vbi rebus infectis Magnentij legati discessissent, Constantius petebat, vt in vnum copiarum cogerentur, & publicum de gerendo contra Magnentium bello consilium haberetur. Vetranione Constantij verbis decepto, quoddam in solium, hac ipsa de causa paratum, ascenderunt. Constantius priorem dicendi locum ob generis dignitatem nactus, nulla non orationis parte militibus liberalitatem paternam ad animum reuocabat, cum ijs sacramentis, quibus sancte promisissent, omni se beneuolentiæ filios ipsius complexuros. simul petebat, ne committerent, vt impune Magnentius euaderet, qui Constantini filium occidisset, quo cum multa bella confecissent, & a quo muneribus adfecti maximis essent. Hæc vbi milites audiissent, opimis iam ante donis occupati, nothos imperatores expurgandos esse proclamarunt.

Simul

*Constans inter
fiscitur a Gaisone*

Vetrano.

Nepotianus.

*Vetrano Con-
stantij partes
amplectitur.*

*Constantius
imperio Vetrano-
nionem fraude
spoliat.*

Simul exutum purpura Vetranonem de solio detrahunt, vt priuatus viueret. Constantius autem, nihil in illum designari grauius passus, in Bithynia vitam exigenti, quod satis esset victus, assignauit. Vbi quum ad tempus aliquod superstes fuisset, negotijs & curis solutus, rebus humanis excessit. Hoc modo quum dolus aduersus Vetranonem re ipsa successisset, Constantius in Magnentium copias ducens, Gallum patris filium, germanum eius Iuliani fratrem, qui secundum hæc imperauit, Cæsarem appellat, & sororem eius Constantiam despondet: siue vt Persis resisteret, siue, quod verum erat, vt occasionem eius interficiendi reperiret. Nam solus hic cum fratre de Constantij genere superabat, alij omnibus iam ab eo necatis, vt commemorauimus. Hoc igitur cultu Cæsaris ornato, & Lucilliano commisso bello Persico; contra Magnentium ipse pergebat, Vetranonis suisque copijs coniunctis. Magnentius quoque maiori apparatu occurrendum ratus, Decentium propinquum suum, vt præsidio transalpinis nationibus esset, Cæsarem designat. Posteaquam exercitus in Pannonijs conuenissent, & iuxta Murfam opidum ad se inuicem propius accessissent: Magnentius ad eas fauces, quæ Adranis adiacent, collocatis insidijs, ad Constantij duces nuntium mittit, qui eius itineri moram iniiceret, vt hostes Siciliam venire possent. quo loco Magnentium proelii copiam facturum aiebat, vt qui patentes campos haberet. His auditis Constantius, eoque nuntio non mediocriter lætatus, quod idoneis equitatu locis dimicaturus esset, qui copijs equestribus hostem superaret; castra Siciliam versus mouit. In eius milites, qui & inermes, & nullis seruatis ordinibus incederent, nec vererentur, quod futurum erat, quum irruissent ex turmæ, quæ insidiarum caussa faucibus infederant: omnes prope lapidibus obrutos, ulterius transire prohibuerunt. Compluribus cæsis, Magnentius ob rem tam bene gestam magnopere sese iactans, sumptis secum copijs, bellum diutius extrahi non patiebatur; sed in Pannoniam contendebat. quumque peruenisset ad sitos ante * Cium quondam campos, quos medios Draus amnis interfecans, Noricos & Pannonios præterlapsus, in Istrum sese exonerat: in Pannonios militem ducebat, quod prope Sirmium manum cum hoste conferere cogitaret. Aiuunt autem Magnentium matri, quæ illi hoc iter interdiceret, & a transitu ad Illyrios arceret, non paruissè, quamquam de multis superiorum temporum prædictionibus eam veram vatem esse, persuasum haberet. Interea deliberante Magnentio; Saum ne fluuium ponte facto transijceret, an iunctis nauigijs militem per ea transportaret: Philippum Constantius ablegat, vnum ex ijs, qui maximis in dignitatibus erant constituti, & prudentia præstantem, specie quidem tenus de foedere ac pace colloquuturum; reapse vero Magnentij copias curiosus inspecturum, & quodnam ipsius de summa belli consilium esset, quibusve cogitaret itineribus vt, peruestigaturum. Quum prope Philippus a castris abesset, in Marcellinum incidit, hominem maximæ potestatis apud Magnentium, & cum hoc ad Magnentium accedit. Is conuocatis ad concionem militibus, Philippum causam edicere iubet, quam ob causam aduenisset. Tum ille ad exercitum quidem dicere, non conuenire, Romanis subiectos, aduersus Romanos bellum suscipere; præsertim imperante Constantini filio, quo cum multa tropæa statuissent aduersus barbaros: ad Magnentium vero, par esse, Constantini memoriam colat, & eorum beneficiorum, quibus & ipsum & parentes ipsius adfecisset. Nam ab eo in fidem receptum esse, maximosque consequutum honores. Quibus recensitis postulabat, vt Italia Magnentius cederet, ac transalpinas nationes retineret, eisque cum imperio præfesset vniversis. Hæc a Philippo dicta. parum abfuit, quin vniversum exerci-

Gallus Cæsar.

Decentius Cæsar.

*Constantiani
ceduntur.*

* Poteciumi.

*Magnentius
matri non parat.*

*Philippus ad
Magnentium
mittitur.*

*Philippi oratio:
ne Magnentius
prope perditus.*

tum conturbarent. quapropter in metum coniectus Magnentius, multoque labore permotis militibus, ut se conantem aliquid proloqui tolerarent: se quoque pacem amplecti dixit, simulque concionem dimitti iussit interea, dum ipse considerato, quid agendum esset, sententiam hac de re suam postridie indicasset. Concilio dimisso, Marcellinus Philippum excipiebat, uti quo cum ius hospitij constituturus esset. Magnentius autem secum ipse disputabat, an Philippus infecta re dimittendus esset; an iure legatorum violato, retinendus. Interim cohortium præfectos, & decuriones, & quotquot militum ordinibus cum imperio præerant, visum est adhibere cenæ, ac inter cenandum sententiam animi declarare. Quod quum fecisset, postridie Magnentius collecto rursus exercitu, quæcumque Constans in eos per temulentiam designasset, commemorare. Simul adijcere, milites ipsos, non ferentes magnitudinem facinorû, quæ ille rempublicam per scelus & iniuriam vexabat, omnes id consilij cepisse, quod expedire publice putarent. Ciuitatibus autem dira bellua liberatis, inuito sibi ab eis oblatum imperium. Hæc dum pronunciaret, omnes ad bellum persequendum consurgere: statimque captis armis ad transijciendum Saum progredi, quorum aduentum quum speculatores nuntiasent, quotquot erant in opidi Sisciæ præsidio, quod in ripa Saisitum est, alios in ripam fluminis adscendere volentes telis configebant; alij pontem transire conantibus, resistebant; ita ut multi trucidarentur, plures partim ab se ipsis, partim ab hostibus impulsi, in fluuium præcipitarentur. Ingenti cæde facta, quum inter fugiendum illi de fluminis ponte caderent, hi magno cum impetu persequerentur: Magnentius ad extremum malum reductus, huiusmodi machinatione præsens euitare periculum potuit. Hasta in terram defixa, quum nutu dextræ significasset hostibus, quasi de pace quiddicere vellet: ut aures sibi præberi vidit, non imperatoris iniussu Saum se trajicere voluisse narrat, quumque Philippus subiecisset, Italia Noricisque relictis, Illyricum ei petendum esse, atque ibi de fœdere tractandum: Constantius exauditis hisce verbis, suos a persequendo reuocauit, & Magnentio facultatem concessit, ut exercitum suum ad campos inter Noricum, Pannoniam, Mysiam, Daciamque sitos transduceret; quod impeditis istis locis liberari cuperet, & hostem in agris equitatu opportunitis debellare, quum equestribus ipse copijs superior esset. Ei consilio quum euentus respondisset, locum per idoneum ad efficiendum id, quod optaret, arbitratus est esse Cibalim; ubi Constantinus quoque Licinnium totis viribus conferto proelio superauit. Nam quum id opidum habeat eum situm, quem id temporis gesta commemorans exposui; partem exercitus habebat in opido. valloque inter collem, qui opidum continet, & planiciem ad Saum usque; fluuium pertinentem, excitato; quidquid flumine quidem cinctum non esset, profunda fossa, densoque vallo communiuit: quicquid autem flumine clauderetur, id ponte nauibus inter se connexis strauit, quum pontem quoties vellet, rescinderet; & eundem nullo rursus negotio iungeret. Hæc & tentoria militum vulgo fixit, & regium loco maxime medio tabernaculum construxit, quod opidis eximia magnitudine atque elegantia exornatis nulla sui parte cedebat. Imperatore cenam præbente, quum & ductores ordinum atque cohortium cenæ adhiberentur; solus Latinus & Thalassus, qui principem locum apud imperatorem tenebant, non erant eius epuli participes; de Philippo nimirum solliciti, quem ad se legationis nomine missum Magnentius detinebat. Dum his illi consilijs occupantur, venit Titianus, vir ordinis Romæ senatorij, superbas a Magnentio voces perferens: qui multis absurdis aduersus Constantinum, & alios ex eo progenitos, congestis; & urbium interitu ad imperatoris in gubernatione secediam relato: Constantium Magnentio de imperio

Magnentius a
suis clauis
eripit.

Castra Constantij
ad Cibalim.

Titianus ad Constantium
superba postulata.

imperio cedere iubebat, contentum, si tutam ei vitam indulgeret. At ille precatus Deum atque Vindictam, interemti Constantis ultores essent; ijs se socijs bellum gesturum ait. atque ita Titiano potestas ad Magnentium redeundi facta est, quamquam Philippus apud illum mansisset. Magnentius eductis copijs, Sisciam primo captam impetu deleuit, quumque regiones propter Saum omnes percurrisset, maximamque prædam abegisset; Sirmium duxit, ea quoque citra sanguinem potiturum sese arbitratus. Sed hoc conatu, falsus atque deiectus, (quippe repulsus fuit ab habitatoribus opidi, quorum ingenis erat numerus, & a militibus opidi præsidio destinatis) Mursam vniuersis cum copijs contendebat. Quum autem ij, qui erant in vrbe; portas occlusissent, & in propugnacula successissent: Magnentius quo pacto rem adgrederetur, animi dubius hærebat; qui neque machinas ullas haberet, nec alia ratione propius ad murum accedere posset. Telis enim saxisque petebatur ab ijs, qui de pinnis pugnabant. Itidem fama obsidionis ad Constantium perlata, vniuersis ille cum copijs accedebat, opido periclitanti optulaturus: quum præterisset & Cibalim, & vniuersam terram, per quam Draus amnis labitur. Interim Magnentius castris ad Mursam propius admotis, portas ignem intulit; ut ferro consumto, quod ligna teget, exercitui aperiret aditum in urbem, igni patefactum. Verum hoc ei re ipsa non successit, quum ij, qui consistebant in moenibus, ignem magna vi aquæ restingerent. At ubi Constantium propius a Mursam abesse comperisset, aliud quiddam huiusmodi molitur. Erat ante urbem stadium quoddam, ad signatum superiore memoria eorum certamini, qui se in armis exercerent; ab omni parte siluis opacum. In eo quum quatuor agmina Celtrarum abdidisset, iussit ut postea quam adductis Constantij copijs, ante opidum pugna confereretur; hostes inopinatos adorirentur: ita ut intercepti, ad internecionem usque delerentur. Ea re ab ijs cognita, qui erant in opidi muris; statim Constantius Scolidoam & Manadum ductores ordinum misit. Hi selectissimis quibusque tam grauis armaturæ militibus, quam sagittarijs, ex toto militum numero, qui sub illorum erat imperio, secum sumtis, omnes stadij fores occluserunt, quumque stadij gradus superiores occupassent, & vndique milites, qui erant in stadio, circumdedissent; tela in eos coniecebant. Illorum vero nonnullis, sublatis in capita scutis, fores stadij perfringere conabant, donec vniuersos confecissent. Hoc modo quum insidiæ Magnentij recidissent in nihilum, adeoque contrarium euentum habuissent; exercitus congressi, manus in planicie, quæ ante Mursam est sita, contulerunt: quumque proelium eiusmodi committeretur, quale propemodum prius hoc bello factum non erat; vtrumque plurimi cadunt. Constantius autem conspicatus, quod ciuile bellum hoc esset: ex animi se voto ne victoria quidem potiri posse, tantopere deminutis Romanis exercitibus, qui post talem ac tantam stragem vrgentibus vndique barbaris non amplius resistere possent; cogitare cepit, certis eondicionibus pacis bellum dirimendum esse. Quæ dum ille cum animo suo putaret, exercitibus adhuc inter se proeliantibus; maiorem ad furorem elati Magnentianarum partium milites, ne quidem ubi nox pugnantibus oppressisset, finem dimicandi faciebant; sed perseverabant & ipsi duces in obeundis militum muneribus, & excitandis singulorum animis, ut hostem egregie premerent. Itidem Constantij duces virtutem pristinam, Romanumque decus ad animum sibi reuocabant. Alta iam nox erat, & nihilo se minus iuicem feriebant hastis, gladijs, armis ceteris, quæ semet offerrent, & ad manum essent. necliam vel ipsæ tenebræ, vel aliud quid earum rerum, quæ res laxamentum quasi quoddam belli es-

Magnentius
Sisciam delet.

Sirmium frustra
tentat.
Mursam obsidet.

Magnentij stragem
irritum

Proelium inter
Constantium et
Magnentium
ad Mursam.

ZOSIMI HISTOR.

49

ficere consueverunt, inhibere poterat exercitum; quo minus mutuis in scædibus desæuissent, & in maxima felicitatis parte ponerent, si omnes funditus vna perirent. Ipsi duces maximis hac pugna tum fortitudinis, tum virtutis facinoribus editis, quum alij ceciderent; tum Arcadius, dux ordinis Abulcorum, & Menelaus, cui datum erat in equites ex Armenia sagittarios imperium. Fuerit autem pretium operæ, quæ de Menelao perhibetur, silentio minime præteriri. Memoriam proditum est, hunc arcui tria simul aptantem eodem tempore tela, & vna dumtaxat utentem eiaculatione, non in vnum ea corpus, sed tria defixisse: quo sagittandi modo quum vteretur, nec hostium exiguum numerum telis eius confectum, & eosdem, prope dixerim, ab vno in fugam actos aiunt. Sed tamen & ipse cecidit, a Romulo totius exercitus Magnentiani duce interemptus; & Romulus itidem cecidit, qui quum telo prius a Menelao peritus esset, ne plaga quidem accepta pugnare desijt; donec interfecisset eum, qui telum in se contorserat. Itaque quum Constantius proelio superior factus esset, iamque Magnentiani exercitus aperte terga darent; ingens strages & hominum, & equorum, & reliquorum iumentorum est edita. Magnentius omni spe destitutus, veritusque, ne a reliquijs suorum Constantio dederetur: ijs Pannoniæ locis relictis, in Italiam excurrere statuit, alijsque collectis copijs aleam pugnae denuo tentare. Quia vero Romæ Constantij partes foueri cognosceret, vel odio sui, vel quod intellectum esset de proelii euentu; alpes transcendendas decreuit, deque nationibus istic degentibus aliquod interim præsidium comparandum. Sed quod inaudisset, Constantium maximis muneribus vicinos Rheno barbaros infestos ei reddidisse; tum ad Gallicas nationes opera quorundam Constantio fauorem conciliantium ducum præclusum esse aditum; quum nec per occidentales Hispanos ad Mauros transire posset, quod istis etiam in locis foederati Romanorum beneuolentiam Constantij captassent: inops ab omni parte consilij, mortem voluntariam turpi saluti prætulit; manibus suis, quam hostium, vitam eripi sibi maluit. Ac Magnentius quidem hoc modo periit, quum tribus annis, & sex præterea mensibus imperasset. Originem generis a barbaris habebat, & vixerat apud Letos, quæ Gallica natio est. Litteras Latinas didicerat, Audax fortuna prospera, timidus aduersa. Occultandæ natura insitæ malitiæ mirus artifex, qui mores ipsius & ingenium perspectum non habentibus simplex & bonus esse putaretur. Hæc de Magnentio propterea libuit adijcere, quod aliquibus visus sit imperij sui tempore reipublicæ bono fuisse; vt vera de eo cognoscatur, qui nihil instituto bono gessit. Decentius sese strangulat.

Ortus & indoles Magnentij. Leti, natio Gallica. fortasse Leodij.

Peritatis in Zosimo studium.

Decentius sese strangulat.

Constantius insolentior factus. Officinæ calumniarum.

Gallus Cæsar calumnijs opprimitur.

Menelai robur & sagittandi peritia.

Constantij victoria.

Magnentius ex desperatione semet interimis.

Ortus & indoles Magnentij. Leti, natio Gallica. fortasse Leodij.

Peritatis in Zosimo studium.

Decentius sese strangulat.

Constantius insolentior factus. Officinæ calumniarum.

Gallus Cæsar calumnijs opprimitur.

di mala fortunam ad ampliorem peruenire niterentur. In eodem conatu Lampadium quoque, præfectum prætorio, consortem habebant; qui vir semper apud imperatorem plus alijs omnibus auctoritatis & potentie nancisci cupiebat. Itaque Constantio talibus calumnijs aures præbente, Gallus arcessitur; ignarus eorum, quæ in ipsum cuperentur. Eum aduenientem in initio Constantius honore Cæsaris exiit, deinde priuatam ad fortunam redactum carnificibus necandum tradidit: non hoc primo contra cognatum sanguinem admissio piaculo, sed pluribus alijs adiecto.

ZOSIMI COMITIS ET EX ADVOCATI FISCIS

HISTORIAE NOVAE LIBER TERTIVS.

IS designatis aduersus Gallum Cæsarem, e Pannonia Constantius in Italiam transijt. Quum autem videret, omnes Romanis vbique subditas prouincias barbaricis incursionibus expositas esse; Francos, & Alamanos, & Saxones iam quadraginta stras ad Rhenum vrbes cepisse, prorsus easdem deuastasse, ciues & incolas infinito numero, cum innumerabili spoliolum copia secum abduxisse; Quados cum Sauromatis magna licentia & securitate per Pannoniam, perque Mysiam superiorem grassari; Persas orienti molestos esse non desinere, licet antea quieuisent, veriti, ne Gallus Cæsar eos adoriretur: his igitur omnibus ad animum reuocatis, & quid faceret ambigens, solum quidem se minime sufficere posse putabat, vt adfectis adeo rebus, & laborantibus opem ferret; imperij vero consortem deligere non audebat; quum ob imperandi libidinem nimiam, tum quod omnes suspectos haberet, ac neminem prorsus sibi fidum fore duceret. Has ob res magna quadam difficultate premebatur. Quumque maximum Romano imperio periculum immineret, Eusebia Constantij coniux, quæ summa præstabat eruditione doctrinæ, supraque muliebrem sexum prudens erat, consilium ei suggerit; transalpinis populis Iulianum Cæsarem præficeret hortata, germanum Galli fratrem, & eius Constantij nepotem & filio, qui a Diocletiano Cæsar adpellatus fuit. Et quoniam norat Eusebia, Constantium imperatorem cognatos omnes suspectos habere: maritum hoc quodam modo circumuenit. Iuuenis est, inquit, & simplicis ingenij, studijsque doctrinæ per omnem vitam vacauit, & rerum omnium rudis ac imperitus est, & quouis alio nobis aptior erit. Nam siue fortuna prospera rebus gerendis vtetur, faciet vt imperatori felices illi successus adscribantur: siue qua parte impegerit, morietur; nec vllum postea Constantius habebit, qui velut ex imperatoria familia ad summam rerum administrationem vocetur. Has voces quum admisset Constantius, Iulianum Athenis arcessit, cum philosophis ibi familiariter viuentem, & in omni genere doctrinæ magistrum suum excellentem; Posteaquam in Italiam arcessitus aduenisset, Cæsarem Constantius renuntiat, & Helenam ei sororem in matrimonium tradit, & ad nationes transalpinas dimittit. Atque vt natura infidus erat, qui nullo modo sibi persuadere posset, Iulianum sibi fidelem ac beneuolum fo-

Perturbatissima imperij Rom. status. Franci. Alamani. Saxones.

Quadi. Sauromatae.

Constantij consultatio.

Eusebia Augustæ laudes, ac prudens consilium.

Iulianus Cæsar dictus.

Iulianus sine summa potestate mittitur in Galliam.

re cum eo Marcellum & Sallustium ablegat, illis ipsis, non Cæsari, rerum in ijs locis administratione credita. His in hunc modum circa Iulianum constitutis, ipse Cōstantius in Pannoniam Mysiamq; mouebat, & rebus ibi dispositis, quantum Quados & Sauromatas adtineret; in orientem pergebat, irruptionibus Persicis eum ad bellū elicientibus. Iulianus autem quum superatis Alpibus ad Gallicas nationes adtributas sibi peruenisset, ac nihilo barbari minus omni cum licentia grassarentur: Eusebia rationibus ijsdem vsa, Constantio persuadet, vt rerū in ijs locis administrationem ei committeret. Enimvero quæ ab eo tempore per omnem deinceps vitam Iulianus gessit, ab historiarum auctoribus, & a poetis, prolixis descripta libris leguntur: tametsi nullus eorum, qui hæc memoriæ prodiderunt, ipsorum facinorum dignitatem adtigerit. Poterit autem, qui volet, omnia comprehendere pellegendis ipsiusmet orationibus & epistulis, de quibus ab eo per vniuersum orbem terrarum gesta colligere licet. Sed quando par est, vt ordinem historiæ non interrumpamus: a nobis quoque singula ratione quadam compendiaris suis temporibus exponentur; ea præsertim, quæ ab alijs ommissa videntur. Quum ergo Constantius omnia Cæsari permisisset agere, quæcumque subiectis ei nationibus ex vsu futura putaret; in orientem contendit, bellum contra Persas gesturus. Iulianus autem totam apud Celtas rem militarem maiori ex parte labefactatam & perditam inueniens, & barbaros liberum, arcente nemine, Rheni transmissum habentes, ac propemodum ad vrbes vsque mari proximas grassantes: reliquiarum exercitus vires inspiciebat, & animaduerso, eorum quidem locorum homines etiam ad barbarici nominis famam formidine percelli; sibi vero datos a Constantio milites, qui numero trecenti & sexaginta dumtaxat erant, nihil aliud scire, quemadmodum ipse alicubi dicit, quam peccari: quotquot sane poterat, ordinibus adscribebat, ac multos etiam sponte semet offerentes recipiebat. Armorum quoque cura suscepta, vetera quadam in vrbe condita reperit, eaque conuenienti studio refecta militibus distribuit. Quum autem nuntiaissent exploratores, propter urbem Argentoratum, quæ ad Rheni ripam sita est; infinitam barbarorum multitudinem transiecisse: simul atque rem cognouisset, cum copijs opere tumultuario collectis progressus est, & conferta cum hoste pugna, tropæum longe amplissimum statuit, sexaginta millibus hominum in ipso proelio deletis, & alijs totidem in Rhenum præcipitatis, atque in flumine extinctis, ideoque si quis istam victoriam cum Alexandri aduersus Darium pugna conferre velit; hanc illa non inferiorem fuisse reperiet. Et quidem factum quoddam Cæsaris, quod post victoriam accidit, silentio præteriri non conuenit. Habebat alam Cæsar sexcentorum equitum, plurimum bellicis rebus exercitatorum. Quod horum tam robore, quam experientia niteretur; non exigua spei pars in eis posita periclitabatur. Quum autem ventum ad manus esset, omnes alacritatem suam pro viribus declarantes, hostes adgrediebantur: quibus ab exercitu Romano longe superatis, hi dumtaxat in fugam acti, tam foede deserebant ordines; vt quū eos ipse Cæsar cum paucis ad equitans, & reuocaret, & vt in societatem victoriæ venirent, hortaretur; tamen ne sic quidem proelii participes esse vellent. Itaque non immerito Cæsar indignatus, quod quantum in ipsis fuisset, ciues suos barbaris prodidissent: legibus ille quidem constitutam pœnam eis non irrogauit, sed amictos veste muliebri per castra duxit distrahendos; ratus militibus, qui viri essent, huiusmodi pœnam & supplicium morte grauius futurum. quod quidem & ipsi, & militibus commode cessit. Nam secundo contra Germanos bello, suis in animis eam ignominiam retinentes, qua adfecti fuissent: soli prope, supra ceteros omnes,

rem

rem præclarissime fortissimeque gesserunt. Cæsar his confectis rebus, per otium collectis militum copijs; ad bellū contra nationes Germanicas vniuersas gerendum sese parabat. Barbaris autem cum multitudine maxima occurrentibus, Cæsar eorum aduentum non expectato, Rhenum ipse transmisit: præstare ratus, vt non Romano in solo, sed barbarico bellum gereretur; ne rursus vrbes aduentu barbarorum grauarentur. Acerrimo proelio commisso, quū barbarorum innumerabilis in eo multitudo cecidisset; Cæsar fugientes ad Hercynias vsque silvas persequutus, ingenti hostium edita cæde, filioque duobus barbarorum Badomario capto, pœnas ob victoriam canentem exercitū, & imperatoria facinora Cæsaris celebrantem, ad sua reduxit. Ac Badomarium quidem Iulianus ad Cōstantium misit, eius fortunæ victoriam acceptam ferens. Barbari vero extremum ad periculum redacti, iamque de liberis & vxoribus suis solliciti, ne forte Cæsar ad illa loca progressus, quibus in locis ipsi debebant, totam gentem funditus vastaret; legatos de pace colloquuturos, qua constituta, nullum aduersus Romanos vniquam bellum gesturi essent, mittunt. Cæsar haud aliter se cum eis de pace dixit acturum, quam si captiuos omnes, quotquot ex occupatis opidis superioribus annis abduxerāt, recuperasset. Illis hoc quoque se facturos pollicitis, & omnes reddituros, qui adhuc superstites forent: Cæsar, vt efficeret, ne quisquam captiuorum se ignorante apud barbaros maneret, huiusmodi quiddam molitur. Arcessitis ad se omnibus, qui singulis ex opidis atque vicis fuga euaserant, ab eis exigebat, vt nominatim dicerent, quosnam singulis ex urbibus atque vicis barbari captiuos abduxissent. Quum quisque vel ex coniunctione sanguinis, vel ex vicinia, vel amicitia, vel alio quodam casu sibi cognitos nominatim edixisset: iussit, vt notarij principis omnes describerent. quo facto, legatis hoc consilium ignorantibus, vt transiecto Rheno cum captiuis reuerterentur, imperauit. Illi quum non multo post, quod imperatum fuerat, complessent omnesque se captiuos habere dixissent: subline quoddam in solium confedit Cæsar, & constitutis post id tribunal notarijs; a barbaris, vt conuenerat, adesse captiuos iussit. Illis singillatim ingrediuntibus, & nomina sua significantibus; notarij, qui propter Cæsarem stabant, ex libellis suis eorum nomina quærebant, & collatis inter se tum ijs, quos antea consignauerant, tum Cæsari representatis; ac depræhensos, longe plures esse, qui sus a municipibus & vicinis nominatim indicati fuerant: accedentes a tergo, de hoc ipso Cæsarem certiores reddebant. Cæsare vero barbarorum legatis bellum comminato, qui captiuos omnes non reddidissent; eorumque nomina, qui quolibet ex opido vicoque deessent, suggerentibus notarijs, proloquuto: rati barbari diuino quodam nutu vel abditissima & ignota quæque Cæsari significari, omnes quoscumque viuos reperissent, tradituros se polliciti; patrium eo nomine iururandum præstiterunt. quo peracto, tantaque captiuorum multitudine reddita, quantam erat verisimile de quadraginta per vim captis urbibus fuisse coactam: Cæsar, quid ageret, ambigebat; qui & opida funditus deleta cerneret, & terram non exiguo tempore relictam prorsus incultam, & a barbaris recuperatos egentes annonæ non exiguæ; quæ vicinis ab urbibus suppeditari propterea non poterat, quod quum & ipsæ barbarorum grassationis expertes non fuissent, annonæ satis magnam copiam non haberent. Itaque quum ignoraret, quo pacto se præsentem rerum statu gereret: tale quiddam machinatur. Ad extremos Germaniæ limites, vbi Gallicæ cuiusdam nationis sedes sunt, Rhenus in Athlanticum mare semet exonerat. Ab eo littore nongentis insula Britannica stadijs distat. Itaque collectis lignis ex ijs siluis, quæ siluæ flumini adiacent, octingentas naues lembis maiores struxit. His in Britanniam missis, frumentū

d 4

*Eusebiæ consilium alterum.**Iuliani scripta.**Res ab Iuliano gessit.**Iuliani ad Argentoratum pugna nobilit.**Iulianus de fortibus quo pacto puniuerit.**Iulianus in Germanos vniuersos bellum mouet.**Altera Iuliani victoria.**Hercyniæ syluæ. Badomarius captus.**Germani facere possunt.**Iuliani astuta.**Captiuos Iulianus recuperat.*

adferri curauit; efficiens, vt fluuialibus nauigijs aduerso Rheno subueheretur, quo sapius iterato, quod nauigatio breuis esset, abunde præbuit ijs, quos opidis suis restituerat, unde partim victitarent, partim sementē facerēt, partim ad messē vsq; commeatum haberent. Atq; has res gessit, quum prope necdum vigesimum & quintum ætatis annum adtigisset. Quumque milites animis in cum beneuolis essent, propter frugalitatem in victu, & in hostes animi magnitudinem, & captandis lucris continentiam; propter virtutes denique ceteras, quibus omnes, prope dixerim, sui sæculi homines superabat: tactus inuidia Constantius ob res a Iuliano præclare gestas, ratusque sagacitatem Sallustij, qui vnus ex adtributis ei cōsiliarijs erat, tantam illi bellicis in rebus, & administratione reliqua, gloriam conciliare; hunc ipsum arcessit, velut orientalibus eum prouincijs præfecturus. Eum vbi Iulianus promte dimisisset, qui omnibus in rebus Constantio parere decreuisset, commissa Cæsari cottidie, prope dixerim, non exiguum quoddam incrementum sumebant, dum numero milites, & bellicis exercitationibus ampliores euaderēt; opidaque pace pariter, ac bonis e pace prouenientibus, fruerentur. Omnes iam fere barbari eorum locorum spem omnem abiecerant, tantumque non ad internicionem perituros existimabant illos, qui reliqui adhuc essent: quū Saxones, omnium eas regiones incolentium barbarorum, & animis, & corporum viribus, & laborum in proelijs tolerantia, fortissimi habiti; Quados, nationis suę partem, in solum ab Romanis occupatum emittunt. At finitimis Francis eos transitu prohibentibus, qui metuerent, ne iustam Cæsari causam præberent, se rursus inuadendi: nauibus ædificatis, Rheno præteruecti parentem Francorum imperio regionem, in Romani iuris solum contenderūt, & adpulsis ad Batauiam nauibus, quam diuisus Rhenus insulam efficit, quauis insula fluminea maiorem, Saliorum nationem, profectam a Francis, & vi Saxonum in hanc insulam suis sedibus expulsam, eiecerunt. Hæc insula prius Romanis in vniuersum parens, a Salijs hoc tempore possidebatur. Cæsar ea re cognita, Quados ille quidē adgredebatur; sed iusso prius exercitu cū Quadis acriter dimicare, Saliorum neminē occidere, vel prohibere, quominus in Romanorum fines transirent; quod non vt hostes Romanam regionem peterent, sed per vim & coactionem a Quadis pellerentur. Hac animaduersa Cæsaris humanitate Salij, partim ex insula cum rege suo Romanū in solum transijciebant, partim arrepta fuga montes petebant; omnes Cæsari supplices facti, sponte sua se cum rebus suis eius fidei permittebant. Cæsar non iam ad bellum gerendum promptos & audentes amplius barbaros videns, sed clandestinis incursionibus & latrocinijs intentos, haud leuibus hoc pacto malis ac detrimētis regionem adficere: quid ageret dubius, hanc artem barbarorum prudenti strategemate vicissim vltus est. Erat quidam vasto supra ceteros omnes corpore, cui quidem corporis magnitudini fortitudo viri respondebat. Huic natione barbaro, ceterisque cum barbaris latrocinijs adueto, visum est relictis sedibus suis ad subiectos Romanis Celtas sese conferre. Commoratus ad aliquod tempus Treuiris, quæ vrbs transalpinarum gentium maxima est, quum transrhenanos barbaros videret vrbes in aduersa Rheni ripa sitas incursionibus vexare, omniumque fortunas nullo prohibente depopulari; quod sane tum temporis accidit, quum necdum Iulianus Cæsaris potestatem nactus esset: defendere quidem opida cogitabat, sed quod nullam eius rei licentiam haberet, cui nulla lex vt id faceret, permisisset; initio solus in densissimas siluas abditus, barbarorum incursus operiebatur, eosque noctu adgressus, vbi temulentia & somno iam confopiti iacerent, capita quotquot poterat, barbaris abscindebat; & in vrhem adlata, ciuibus ostendebat. Id institutum continuans, metum & cunctationem

*Aetas Iuliani.**Inuidet Iuliano Constantius.**Saxonum inter Germanos existimatio præcipua.**Saxones eiectis Salijs Batauiam occupant.**Chariettonis honesta latrocinia.*

tionem barbaris non exiguam iniiciebat, ignorantibus quidem illis, quo pacto res fieret; sed malum ipsum ex eo depræhendentibus, quod in singulos prope dies eorum copiæ deminuerentur. Quum autem & alij latrones cum eo se coniunxissent, & singillatim collecti, quamdam ad multitudinem excreuissent: tum vero Charietto (nam hoc nomen erat ei, qui primus insidias hæc contra barbaros excogitauerat) adito Cæsare, rem ei non multis antea cognitam aperit. Cæsar, cui facile non esset, cum exercitu nocturnas & clandestinas barbarorum incursiones coercere; (nam exiguo numero, multisque locis dispersi, latrocinabantur: & vbi dies illuxisset, neminem omnino videre erat; quod in saltus agris vicinos semet abderent, exijs victitantes, quæ populationibus illis acquirere) perpenso secum, quam difficulter hostes domiturus esset, ad eam necessitatem redactus est, vt non exercitu tantum, sed etiam latronum globo quodam latrones persequeretur. Itaque recepto Charietone cum suis, & compluribus Saliorum eis adiunctis; noctu, velut exercitus latrocinij, in latrocinantes Quados emittebat; interdum sub dio dispositas militum stationes habebat, & omnes, qui latronum manus euadere potuerant, trucidabat. Id facere non desinebat, donec Quadi maxime ad angustias redacti, deque multis pauci facti, cum duce suo Cæsari se dederent; qui magnam captiuorum multitudinem superioribus irruptionibus adeptus fuerat, & inter alios ipsum regis filium, a Charietone captum. Quū miserabilem in modū supplices factos, obsides dare iuberet homines quosdam claros, & in his ipsum regis filium: dux barbarorum lamentatione maxime miserabili sublata, cū lacrumis deierabat, inter alios & filiū sibi perijisse. Quamobrem Cæsar lacrumas paternas miseratus, filiū ei commostrat, qui delicate alebatur; simulque significato, se illū obsidis habere loco; præter eum de numero nobilium alijs quoque obsidibus acceptis, pacē ea condicione largitus est, ne contra Romanos vmq; perduelles fierēt. Cæsar his rebus ita constitutis, & Salios, & Quadorū partem, & quosdā incolentes insulā Batauiam legionibus adscripsit: quorum ordines nostro quoque tempore superstites esse videntur. Per eadē tempora Constantius imperator in oriente degebat, de solis rebus Persicis sollicitus, eorūque locorū bellis constanter inuigilans. Nā & transalpinæ gentes satis belle habebāt, quæ prouidentia Cæsaris administraretur: & Italię toti cū Illyrijs nihil erat omnino periculi propterea, quod trans Istrū habitantes barbari, verentes, ne per Galliā profectus Cæsar, Istrum transijceret, & ipsos adoriretur; modeste se gererent. Dum hic rerum Constantij status esset, Persæ, quibus rex Sapore erat, Mesopotamiam infestis grassationibus vexabant, & in ditionem redactis omnibus ad Nisibim sitis, vrhem ipsam totis viribus obsidebant. Sed quum dux Lucillianus obsidioni sustinendæ idoneus, partim oblati forte fortuna occasionebus, partim strategematis recte fuisset vsus: vrbs imminentibus malis est erepta, licet ad extremum periculum deuenisset. Id autem quo modo factum sit, a me commemorari, superuacaneum fore duxi: quum ipse Cæsar omnia tum temporis gesta peculiari scripto quodam exposuerit; quibus in manus sumtis, eius viri summam in dicendo vim perspicere licet. Ceterum vbi iam in tranquillo res orientis esse viderentur, & præclara facta Cæsaris in omnium ore versarentur; graui quadam inuidia Constantius vrgebatur. Ideoque propter rerum omnium prosperos apud Celtas & Hispanos successus, quosdam animi morsus sentiens, occasiones captabat; quibus occasionebus paullatim, & improbe Cæsaris vires imminuere posset, & ipsum hoc modo dignitate Cæsaris abdicare. Quapropter ad eum mittit, & ad se legiones duas Celticorum militum ablegari mandat; vt quorum ipse auxilijs indigeret. Huic mandato quum statim Iulianus satis

*Chariettonis opera Iulianus vtitur.**Quadorum deditio.**Salij, Quadi, Bataui Romanis legionibus adscripti.**Batauiam**Bellum Persicū.**Lucillianus Nisibim contra Persas tuetur.**Insidias Constantius Iuliano struit.*

fecisset, partim quod institutum ipsius ignorasset; partim ne quam occasionem ei succensendi præberet: nihilo minus res Celticas omni cura diligentiaque tractabat, militaribus copijs in dies augetibus, & habitantibus ad extremos limites barbaris perterrefactis, deque bello inferendo ne per somnium quidem cogitâtibus. Constantius autem & alios militum ordines a Cæsare sibi mitti postulabat. quo impetrato, non multo post alias quatuor turmas ad se transmitti iubebat. Statim militibus significabat Cæsar, ad profectiorem se compararent. Ibi, quum Iuliano Paresij commorante, quod opidulū est Germaniæ, milites ad iter instructi, propter eius loci palatiū multam in noctem cenarent, nihil eorum consiliorum omnino secum expēdētes, quæ aduersus Cæsarem inirentur: quidam ductores ordinum, qui reapse verum comperissent id, quod iam olim in eum cuderetur; libellos quosdam ab incertis profectos auctoribus inter milites clanculum hinc inde reijciūt, ijsque futurum significant, vt Cæsar, qui strategematis suis efficeret, vt omnes propemodum tropæa de barbaris statuerent, & qui nihil a priuato milite, quoties dimicandum esset, differret; extremum in periculum conijciatur, imperatore paulatim copias eius suffurante; nisi omnes concursu facto militum profectiorem impedirent. Hos ita sparsos libellos quum militum plerique legissent, & de re tota, quæ tractaretur, ad multitudinem retulissent: ad iram omnes concitati, magno cum tumultu de loco surrexerunt, & calices adhuc manibus tenentes ad palatium contenderunt, perruptisque nullo ordine foribus Cæsarem publice producunt, & sublimem in scutum quoddam elatum, imperatorem augustum appellant, & vi diadema capiti eius imponunt. At Cæsar ægre, quod accidisset, ferens; reuocari tamen quod actum fuerat, tuto non posse ratus; quando Constantius nec sacramentis ullis, nec patris cōuentis staret, aut vllam aliam fidei religionem, inter homines sacram, seruaret; nihilominus animum eius tentandum putabat. ideoque missis legatis, præter voluntatem & sententiam animi sui factam esse renuntiationem aiebat. qua in re si fides a Cōstantio sibi haberetur, paratum se dicebat esse, vt diademateposito, Cæsaris dignitatem retineret. Sed Constantius tantam ad iracundiam & adrogantiam prouectus est, vt ad legatos diceret; debere Iulianum, vita contentum, vna cum imperio Cæsaris etiam habitum ponere, priuatæque vitæ restitutum, imperatoris se voluntati permittere. Nec enim vel graue quidquam perpeffurum, vel ijs dignum, quæ tentare fuisset ausus. Quum hæc Iulianus ex legatis audisset, palam animi sui de religione cultuque diuino sententiam ostendit; aperte proloquutus, audientibus vniuersis: potius se Dijs, quam Constantij verbis, seque vitamque suam permissurum. Hinc omnibus infestus Constantij erga Iulianum animus paruit. Et Constantius quidem ad ciuile bellum se comparabat. Iuliani vero mentem propter ea, quæ acciderāt, hoc potissimum cruciabat; quod bellum cum eo gesturus, qui Cæsaris ei potestatem concesserat, apud multos opinionem hominis ingrati de se concitaturus esset. Dum hæc secum expendit, & animum hinc inde torquet, ac vehementer in suscipiendo ciuili bello cunētatur: numen ei per somnium, quid futurum esset, ostendit. Nam dum Viennæ commoratur, sol ei per quietem monstrare sidera visus est, & hosce versus pronuntiare:

*Parte feret Iouis extrema profusor ut vnda
Sidus, & a Saturno pars vigesima quinta
Virginis ut iam tacta, Asia Constantius omnis
Vitam morte graui mox finiet indisperator.*

Hoc somnio fretus, pro more suo publicas res diligenter procurabat. Et quoniam adhuc hiems erat, rebus ad barbaros pertinentibus ita prospiciebat, vti par erat; adeo quidem, vt si res aliæ suscipiendæ forent, profus e-

tuto

tuto Celticæ prouinciæ. Simul hærente per orientem Constantiō, conatum vt eius anteuertat, sese parabat. Adulta iam ætate, compositis barbarorum trans Rhenum negotijs, quum partim eos bello coëgisset, vt modeste se gererent; partim experientia præteritorum persuasisset, vt pacem, quam bellum, amplecti mallent: velut ad profectiorem longinquam omnem exercitum instruebat. Quumque ciuiles & militares duces opidis atque limitibus præfecisset, versus Alpes cum copijs ibat. Ad Rhaetos vbi venisset, vnde fluuius Ister ortus, Noricos & vniuersam Pannoniam permeat, itidemque Dacas, & Mysos Thracenses, & Scythas; eoque pacto semet in Euxinum pontum exonerat: nauigijs fluuiialibus ædificatis, ipse cum tribus milibus Istro secundo deuectus est, viginti millia Sirmium itinere terrestri petere iussit. Et quia remigatio continua, cum ipso fluminis impetu, coniungebatur; ijs etiam ventis adiuuantibus, quos Etesias, velut anniuersarios, vocant: vndecimo die Sirmium venit. Quumque sparsus esset rumor, imperatorem aduentare; omnes propemodum arbitrabantur esse Constantium, qui venisset. Sed vbi Iulianum excepissent, præ admiratione cuncti stupebant, portento rem similem existimantes. Non multo post, quum & exercitus ille, qui ex Celtis subsequebatur, præsto esset: ad Senatum populi Romani, & Italicos exercitus litteras dedit, quibus in litteris perscriptum erat; vrbes sibi tutas & defensas conseruarent, vt qui iam nactus esset imperium. Hæc quum Taurus & Florentius, eius anni consules, qui a Constantij partibus erant, simul atque cognouissent, Iulianum Alpes transgressum, in Pannoniam peruenisse, fuga sese ex vrbe subduxissent: Consules fugitios in perscribendis publicis instrumentis eos appellari iussit. Erga quasuis autem vrbes, quas iam percurrerat, comiter sese gerebat, & omnibus spem de se bonam præbebat. Scripsit & Atheniensibus, & Lacedæmonijs, & Corinthijs; aduentus sui causa ostendens. Sirmij quum esset, ex omni prope Græcia legati ad eum mittebantur; quibus vbi respondisset, quæ par erat, eaque fuisset largitus, quæ iusta viderentur: cum Celticis, & alijs præterea copijs, quas de præfidiarijs ordinibus Sirmij, Pannoniorum, Mysorumque collegit, vterius castra mouit. Vbi Naissum adtigisset, ibidem cum haurispicibus, quid agendum esset, dispiciebat. Significantibus extis, vt istic aliquamdiu subsisteret, parebat: obseruans simul indicatum somnio tempus. quod vbi cum siderum motibus concurrere videretur, adhuc apud Naissum hærenti multitudo quædam equitum Constantinopoli veniens nuntiabat; Constantium esse mortuum, & Iulianum exercitus ad summam rerum deposcere. Quapropter accepto, quod a numine donaretur; iter inceptum prosequeretur. Vbi Byzantium venisset, omnes eum faustis acclamationibus excipiebant, ciuem & alumnum appellantes, velut ea in vrbe natum & educatum; & ceteroqui venerantes, quasi futurum mortalibus maximorum bonorum auctorem. Hæc & vrbes, & exercituum cura suscepta; potestatem vrbi fecit habendi Senatus, vt in vrbe Roma. Simul portum ei maximum struxit, qui naues ab austro periclitantes ab iniurijs defenderet; vna cum porticu, quæ sigma litteram potius, quam directam formam refert, & ad portum deducit. Itidem ædificata in regia porticu bibliotheca, & in ea repositis libris, quotquot habebat: ad gerendum Persicum bellum sese parabat. Vbi decem totos menses Byzantij commoratus esset, Hormisdam & Victorem duces constituit, eisque cohortium præfectis & exercitibus traditis, Antiochiam profectus est. Quanta quidem cum tranquillitate ac religione totum hoc iter confecerint milites, non est necesse dicere. Nec enim consentaneum erat, eos absurdi & indecori quidquam admittere, qui sub imperatore

*Rheti.
Ister fluuius.
Norici.
Pannonia.
Dacie.
Mysi.
Scythæ.*

*Taurus & Florentius, consules
Constantij.*

Iulianus Constantinopolim ingreditur.

Iulianus Byzantium privilegijs & rebus alijs auget.

Apparatus belli Persici.

Discipline militaris cura.

Insidie Constantij depræhenduntur.

Iulianus a suis imperator factus.

Iulianus Constantio satisfacere cupit.

Insolentia Constantij.

Iulianus a Christianis desicit.

Iuliani somnia.

Belli cinis initia.

Iuliano militarent. Antiochiam ingressum perbenigne populus excepit. sed quod idem natura spectandorum ludorum cupidus esset, magisque voluptatibus, quam serijs negotijs deditus: non abs re prudentiam & modestiam imperatoris in rebus omnibus ægre ferebat, qui & de theatris se subduceret, & raro ludos, nec toto die spectaret. Itaq; portentosis quibusdam vocibus iactatis, eum pungebant. Imperator semet vlscisci, non facto poena eis vlla irrogata: sed oratione quadam vrbanißima tam in ipsos, quam vrbem composita: quæ tantam in se cum irrisione continet acerbitatem, vt vbique terrarum didendis Antiochenorum probris suffecerit. Sed hos quidem delictorum suorum paenituit. Imperator autem vrbe subleuata, vbi quidem hoc posceret equitas, eique magno decurionum concessio numero, qui paterna successione munus hoc consequerentur; admittis & illis, quotquot ex decurionum filiabus nati essent, quod sane perpauca municipijs datum scimus: alijs denique multis præclare iusteque constitutis, ad bellum Persicum semet accingebat. Hieme iam exacta, collecto exercitu, eoque decenti ordine præmissis, egressus est Antiochiam, quum ne perlitare quidem potuisset. Id autem quo pacto acciderit, quamuis cognitum habeam; silentio præterire malo. Quum die quinto peruenisset Hierapolim, vbi cunctas naues tam militares, quam onerarias conuenire iusserat Samofatis, & alijs ex locis, quæ in Euphrate fluuio nauigatione vtuntur: eis præfectum Hierium quemdam, ordinum militarium ducem, præmissis; ipse tres dumtaxat Hierapoli dies commoratus, Batnas versus, opidulum quoddam Osdroënæ, progressus est. vbi populus Edeffensorum vniuersus ei factus obuiam, & coronam offerebat, & faustis acclamationib. in vrbem suam inuitabat. Imperator accepto dono, ciuitatem ingressus, & decretis ei, quæ par erat; Carras perrexit. Hinc iam duobus propositis itineribus, quorum alterum per flumen Tigrim, & vrbem Nisibim, Adiabenas ad satrapias ducit; alterum per Euphratem, & Circesium; (castelli hoc nomen est, quod Abora fluuius, & Euphrates ipse circumfluit, Assyriorum finibus contiguum) & imperatore deliberante, quonam horum itinerum ad transiectionem vtendum esset: Persarum irruptio nuntiata fuit, qui per loca ditionis Romanæ grassari perhiberentur. Ea res fecit, vt perturbatio quædam in castris exoriretur. Sed imperator cognito, latrones hos potius esse, qui raptis rebus obuijs, abcessissent: satis magnum præsidium sitis ad Tigrim flumen agris relinquendum statuit, ne copijs vniuersis secum per alterum illud iter Persicum territorium ingressis, clanculum Persæ Nisibim, & loca Nisibi vicina, præsidijs & ope destituta, diuexarent. Itaque placuit, vt decies & octies mille grauis armaturæ milites ibi relinqueret, quorum duces Sebastianus & Procopius essent: ipse cum vniuersis copijs iter per Euphratem faceret, exercitu duas in partes diuiso; vt ab omni parte conspectis hostibus resisti posset, ne per summam illi licentiam quæuis obuia depopulerentur. His apud Carras constitutis, quod opidum Romanos & Assyrios determinat, exercitum de sublimiore quodam loco spectare voluit, & tam pedestres legionum, quam equitum copias laudibus prosequi. Erat autem numerus omnium, sexaginta quinque hominum millia. Carris profectus, per cursus castellis interiectis ad Callanicum vsque, ac delatus inde Circesium, de quo supra dictum est, Asbora fluuio transiecto, per Euphratem nauis cõscensia vehebatur. Sequebantur & milites, qui annonas secum portauerant; in naues conscendentibus ijs, quibus hoc iniunctum erat. Iam enim classis ad imperatorem venerat, qua in classe numerus erat nauium sexcentarum, quæ de lignis factæ fuerant; de corio, quingentarum. præter has aderant & quinquaginta naues militares, & aliæ latiores comitabantur; quibus, si vsus ita posceret, iungendi pontes essent, per quos itinere pedestri fluuios exerci-

Antiocheni Iuliano incessunt, & ab eo vicissim exagitantur.

Antiochenis a Iuliano data priuilegia.

Causam ecclesiasticis scriptores exponunt. vt Socrates lib. 3. cap. 18.

Asbora.

Iuliani expeditione contra Persas.

Iuliani copiarum numerus.

Asbora.

Nauigia.

tus transmitteret. Sequebantur & alia complura nauigia, quæ partim annonam exercitui vehebant, partim ligna fabricandis machinis idonea, partim iam fabricata tormenta obsidionalia. Nauarchi facti sunt Lucianus & Constantius. Talis quum esset exercitus ordo, de suggestu quodam imperator ad vniuersos ea, quæ dicenda forent, proloquutus; & militibus cõgrario centum & triginta numerum argenteorum viritim dato: Persicum solium adgressus est, pedestribus copijs Victore duce præfecto, equestribus Hormisda, cui Arinthæum adiunxit. De Hormisda prius etiam diximus, fuisse natione Persam, & filium regis; qui a fratre læsus aufugerit, & ad Constantinum imperatorem peruenerit; editisque fidei ac beneuolentiæ documentis, honores & magistratus amplissimos promouerit. Igitur vbi Persarum fines inuasisset imperator, ad læuam equitatus erat, qui fluminis in litore pergebat; pars autem peditatus ad dextram comitabatur; reliquum agmine maximo continebatur, quod septuaginta stadijs aberat. Hoc interiectum spatium complectebatur partim iumenta sarcinas gestantia, quæ grauiora scilicet arma cum apparatu reliquo ferebant; partim quidquid calonum erat, vt & illi tuto loco forent, vndique ab exercitu conclusi. Sic vltèrius progrediendum ratus, mille quingentos præmittendos statuit, Lucilliano duce, qui explorarent, an hostile quoddam agmen vel palam, vel per insidias irrueret. Sexaginta progressus stadijs, quemdam ad locum venit, cui Zautha nomen. inde Dura, cuius vt vrbis quondam vestigia quædam restabant, sed id temporis desertæ: vbi sepulcrum imperatoris Gordiani ostendebatur. Ibidem milites ingentem ceruorum multitudinem conspicati, telis conficiebant, & ad satietatem carnibus eorum vescabantur. Inde quatuor stationibus emensis, quemdam ad vicum peruenit, Phathusas dictum. Erat autem ex aduerso insula in flumine, quæ castellum habebat, a plurimis inhabitatum. Huc missis Lucilliano, cum exploratoribus mille, quibus præerat, castellum obsidione cingebat. Et quam quidem diu nox erat, obsessores a nemine depræhendebantur. Vbi vero dies illuxisset, a quodam ex degentibus in castello, qui aquationis causa prodierat, conspecti; magnopere perturbarunt eos, qui erant in castello. Hi quum omnes in murum conscendissent, imperator in insulam cum tormentis & ceteris copijs transportatus, denuntiabat castello clausis: futurum, vt si seipsos cum castello dedissent, manifesto & certo interitu liberarentur. Quo quidem ab eis facto, viros cum liberis & vxoribus in ditionem Romanam cum præsidio militari misit; ducem vero ipsorum Pusaum tribunatus officio donatum, deinceps inter familiares, fidelem expertus, habuit. Secundum hæc confecto quodam itinere, peruentum est ad aliam fluminis insulam, qua in insula munitissimum castellum erat: quod imperator adortus, quum ab omni parte reperisset inexpugnabile, deditionem vt facerent, postulabat; neue periculum expugnationis expectarent. Illis pollicitis, id se facturos, quod & alios facere viderent, ad vltiora pergebat: & itidem alia quædam castella reliquit, similibus promissis adquiescens. Nam circa minuta nequaquam terendum tempus existimabat, sed ipsum belli caput petendum. Stationibus nonnullis emensis, Darica venit, opidum nauigantibus Euphratem ad dextram situm: quod vbi desertum ab incolis reperissent milites, tum vim frumenti magnam in eo repositam deripiebant, tum rerum aliarum copiam non exiguam; & relictis ibi mulieribus trucidatis, vsque adeo diruebant vrbem, vt locum intuentes existimarent, nullum istuc opidum vquam existisse. In aduersa ripa, qua iter faciebat exercitus, fons quidam erat, bitumine scatenus. Hinc Sitha perueniens, inde Megiam, post ad opidum Zaragardiam accessit, in

Nauarchi.

Iuliani ad milites concio.

Duces copiarum.

Zautha.

Dura.

Phathuse.

Pusaus.

Darica.

Fons bituminis.

Sitha.

Megia.

Zaragardia.

*Traiani tribunus
nab.*

quo sublime tribunal erat, ex lapide factum, quod incolæ Traiani vocare consueverunt. Eo milites opido direpto & exusto, diem illum cum postero corporum refectio dederunt. Imperator autem miratus, quod quum tantum itineris iam confecisset exercitus, nullus adhuc nec ex insidijs, nec aperte globus hostilis occurrisset: Hormisdam cum copijs speculatum emittit, veluti rerum Persicarum accuratissime gnarum. Is parum abfuit, quin extremum cum ijs, quos secum habebat, periculum incideret; ni casus quidam eos inopinato seruasset. Nam Surenas (magistratus hoc apud Persas nomen est) insidijs quodam loco positus, Hormisdam cum militibus suis operiebatur; & prætereuntes, ac nihil eiusmodi expectantes adgredi cogitabat. Et quidem res eis ex voto cessisset, nisi quidam interiectus vtrisque alueus ex Euphrate præter morem excreuisset, & impedimento militibus Hormisdæ fuisset, quo minus transijcerent.

*Surenas, magistratus
Persicus.*

Propterea transmisu dilato, postridie conspectum Surenam, & eos quos ille participes insidiarum habebat, conuersis agminibus adorti sunt: eisque partim interfectis, partim terga dare coactis, cum exercitu reliquo se coniunxerunt. Progressi ulterius, ad quemdam ex Euphrate deriuatum alueum peruenerunt, qui pertinet in longitudinem ad Assyriam vsque, simulque se per totam ad Tigridem vsque regionem extendit. Heic milites in lutum quoddam tenax, & palustria loca delati, præsertimque videntes hac difficultate potissimum equos adligi; seque cum armis alueum, transnare nullo modo posse, quod id fieri altitudo aquæ non permitte-

Periculum exercitus.

ret; & perlutum, propter eius viginem, transitus non pateret: ad extremam quamdam inopiam consilij redacti sunt. Et periculum ea quoque re maius erat, quod hostes in aduersa ripa conspici liceret, telis & emissis per fundas saxis transiectionem impedituros. Quum nemo reperire posset, quo pacto de periculis obiectis euaderent; imperator, qui tum sagacitate rebus in omnibus, tum experientia rei militaris præstaret, statuit mille

*Expediunt
Lucilliani consilium.*

quingentis illis, qui sub Lucilliano militabant, & explorabant itinera, significandum esse; hostes a tergo adorirentur, & eorum impetum in se conuerterent; vt hoc modo exercitus alueum transmittere nemine prohibente posset. Itaque Victorem ducem satis magnis cum copijs ad hoc ablegat. Is obseruata nocte, ne conspiceretur a Persis ipsius ab exercitu discessio, tantumque spatij progressus, quantum ad id satis esset, vt hostes ne quidem interdiu, quid ageretur, animaduernerent: alueo transiecto, Lucilliani militem quærebat. Itinere aliquanto longius facto, quum hostem omnino neminem depræhenderet; clamoribus & tubarum sonis populares suos vocabat, & ad se vti propius accederent, significabat. quos ex animi sententia sibi datos obuam nactus, quum Lucillianus quid accidisset, coniecturis fuisset adsequutus; iunctis cum Victore copijs, hostes a tergo præter opinionem omnium adoritur. Illi vero, qui & alias obruerentur imparati, vel contrucidabantur; vel quacunq; liceret, aufugiebant. Imperator, cui feliciter hoc strategema cesserat, alueum nemine prohibente trans mittebat: & equitatu nauigijs obujs, peditatu nauibus alijs, quas multis in partibus aluei reperit, transportato; nihil amplius hostile veritus, ad urbem accessit, cui Bersabora nomen erat: eiusque tum magnitudinem, tum situs opportunitatem ac muniti-

Bersabora.

nem inspexit. Nam duplici muro in orbem claudebatur, & arx medio erat in opido, muro & ipsa munita, segmento circuli quodam modo similis; ad quam via quædam ab interiore ciuitatis muro ducebat, cuius haud facilis erat ascensus. Ad occidentalem opidi partem, ac meridiem versus, tortuosus & obliquus exitus erat. Pars septemtriones spectans munita erat lato quodam alueo fluminis, eo deducto: per quem & aquam ad usum incola-

rum

rum deriuabant. Orientem versus alta fossa, & aggere lignis validis cancellato cingebatur; propter fossam turre magnæ stabant, ad medium vsque a terra de costilibus laterculis, bitumine conglutinatis; supra medium de similibus laterculis & gypso fabricatæ. Hanc urbem quum expugnare decreuisset imperator, milites ad capeffendum opus exhortabatur. Illis cum omni alacritate progressis, vt imperata facerent; urbis incolæ petebant, vt ab imperatore in fidem reciperentur, modo mitti ad se postulantes Hormisdam, de condicionibus pacis colloquuturum; modo probris & cõtumelijs eundem incessentes, vt transfugam, & desertorem, & proditorem patriæ. Quibus rebus imperator non immerito concitatus ad iram, vniuersos operi inuentos esse, atque oppugnationem, alacriter vrgere iussit. Illis vti quisque cõtiterat, progressis; defensores urbis nequaquam se pares tuendis moenibus esse conspicati, ad arcem vniuersi se recipiebant. quo conspecto, imperator milites in urbem habitatoribus vacuam immisit. Illi muris deiectis, & incensis ædificijs, machinas in opidi parietinis constituere; telorumq; ac lapidum iactu eos petere, qui in arcem commigrauerat. Sed quod propugnatores arcis lapidibus continuis ac telis oppugnantes repellerent, ingens vtrimque clades accepta est. Tunc igitur imperator, siue quadam ingenij sollertia locorum situs habita ratione, siue magna rerum edoctus experientia; tormentum quoddam tale construxit. Tignis maximis inter se ferro colligatis, & per illa quadratæ turris effecta forma, eaq; moenib. arcis opposita, & paulatim sublimitate crescente tantam ad altitudinem excitata, vt altitudinem murorum æquaret; in eam turrin sagittarios imposuit, cum ijs, qui de machinis saxa telisq; conijcerent. Itaq; Persæ, qui tunc & ab oppugnantibus, & a stantibus in machina vndiq; peterentur, aliquamdiu quidem illi resistebant; sed ad extremum deditioe se tradituros arcem spondebant, si condiciones imperator moderatas obtulisset. Conuentum in hoc, vt quotquot intus erant Persæ, singuli per medios milites Romanos tuto transirerent, & certa pecunia vesteq; accepta, imperatori arcem traderent. Quo facto, virorum ad quinq; millia dimissi sunt, exceptis illis, qui lógis * nauigijs per alueum e flumine deriuatum euadere potuerant. Inter ceteros & dux eorum Momosirus exhibat. Arce in hunc modum capta, milites ea perquirentes, quæ essent in arce condita; infinitam frumenti copiam, & omnis generis arma, & machinas, & immensam, vim supellectilis adparatusq; reliqui repererunt. Maior frumenti pars ad exercitus alimenta nauibus imposita fuit, partem & ipsi milites, præter annonam publicam, quam habebant, inter se diuidebant. Arma, quæ Romanis ad bellum idonea viderentur, exercitui distributa sunt; apta vero Persico tatum vsui, non Romanis militibus, partim igni tradita, partim in amnem coniecta demersaq; hinc nõ exigua maiestati Romani nominis accessit gloria, quod ampla ciuitas, & secundum Ctesiphontem, omnium in Assyria maxima, tãq; munita, solo biduo per vim capta fuisset. Quas ob res imperator exercitum blande demulcens, & oratione conuenienti laudabat, & singulis centenos numos argenteos donabat. Et hæc quidem ita gesta sunt. Surenas autem nõ exiguis cum copijs ex opido quodã, in Assyria sito, Romani exercitus exploratores, qui ceteros antecedeabant, imprudentes adgressus; vnũ de tribunis tribus, cum nõnullis sub eo militibus, interemit; & ceteris in fugam actis, vexillo militari potitus est, draconis imaginẽ referente, qualia in bellis Romani gestare consueverunt. Eam rem vbi cognouisset imperator, nõ moderato tulit animos; sed ira concitus, in Surenæ milites, vti forte instructus erat, irruptione facta; terga dare coëgit eos, qui elabi fuga poterant; & signo recepto, quod hostes abstulerant, mox ad urbem accessit, in qua Surenas collocatis insidijs exploratores adortus fuerat. Eã vi cepit, & incendit. Duci vero explora-

Tormentũ a Iuliano excogitatum.

* paruis veftibus, ex Marcellina, μικροῖς προμακροῖς λεγέμεν.

Vexillum a Persis captum.

Iuliani magnæ nimitas.

torum propterea, quod hosti vexillum reliquisset, salute magnanimitati Romanæ antepositas; cingulum ademit, & deinceps vna cū ijs, quos fugæ socios habuerat, pro infami duxit. Vt terius autem progressus, quum per annē iter faceret, ad castellum quoddam venit, cui vicinum erat opidum. eius nomen

Fiffenia. erat Fiffenia: Secundum murum illius erat acta fossa, quam sane altissimam Persę repleuerant aqua, parte non exigua proximi fluminis in eam deriuata. Flumen ipsum * regis amnis appellabatur. Hoc opido præterito, a quo nihil esset hostile metuendum; iter fecere per locum facticia palude stagnantem. Nam & alueo, & ipso flumine Persę regioni immissio, perfecisse se putabāt; vt exercitus nullo modo transire posset. Verum antegresso imperatore, subsequeretur exercitus, pedibus vsque ad genua madefactis. Nam pudore præpediebantur, quo minus id facerent, quod imperatorem facere videbant. Vbi sol occidisset, exercitus in locis ijs commorabatur; & imperator militibus ac fabris se subsequi iussis, cæsis arboribus & tignis, alueos pontibus consternebat, palustribus locis terram iniiciebat, vias profundas explebat, angusta denique loca mediocriter aperiebat. Deinde reuersus,

Imperatoris singularis industria exercitum facile transduxit; donec ad opidum Bithram peruenisset, quo in opido regia cum ijs ædificijs erat; quæ tam imperatori, quam militibus excipiendis sufficerent. Inde progressus, & iisdem laboribus intentus, exercitum antecedebat, & viam magis tolerabilem reddebat. atque hoc modo transiit omnes, donec ad locum venit, quo in loco nullum erat ædificium, sed lucus palmis confusus; in quo & vites erant enatę, quæ palmitibus suis sursum ad ipsas vsq; palmarum comas excurrerant, & palmulas vuis permixtas conspiciendas exhibebant. In hoc luco noctem insequutam quū exegisset, post die eius diei perrexit vterius; quumq; propius ad castellum quoddam accessisset, letale vulnus accepturus erat. Nam Persa quidam ex eo castello eruptione facta, iam in caput imperatoris gladiū demittebat; quum ille animaduerso ictu, capiti scutum imponderet, eoq; vim ictus repelleret. Et hunc quidem circumfusi milites cum suis omnibus interfecerunt, nisi qui forte fuga elapsi se ad castellū contulissent. Indignatus autē propter audax hoc facinus imperator; castellū inspectabat; & si qua parte capi posset, circumambulās considerabat. Dū huic intentus est rei, Surenas eos milites; qui palmarū in luco manserant, adortus ex improviso; iumentis & sarcinis se potiturū sperabat, & imperatorē eadem opera, posteaquā de hoc accepisset, omnino ab oppugnatione castelli reuocaturū. Sed hæc animo secū voluens, vtroq; frustratus est. Imperator autē magnum in expugnatione castelli momentū ponebat.

Periculum principis. nā ei proximū erat opidum, cui nomē Besuchis, sane quā populosum, cū alijs castellis plurimis; quorū incolæ relictis munitionibus suis, veluti non satis ad tuendā salutem idoneis, in illud ipsum concurrerāt, quod ab imperatore obsidebatur: exceptis ijs, qui Ctesiphontē euaserant, vel quia lucus esset densissimus, semet abdidērāt. His de causis imperator obsidionē strenue vrgebat, at qui de reliquo exercitu dimissi fuerāt, vt explorarēt omnia, suisq; succurrerēt, si qua se vis hostilis offerret; nō modo adortos se propulsarūt, sed interfecerāt alijs, alios effuse terga dare coactos insequuti, ab omni metu securā obsidionē reddebant. Et quoniā nōnulli fuga sibi cōsulerent, in subiectis luco paludibus hærebant; ne illos quidē, si depræhēdissent, illæos dimitterent itinerū exploratores: sed partim interficiebāt, partim captiuos abducebant. Obsessi vero telorū omnis generis iactu vim hostilē propulsabant. quūq; saxa deficerēt, ignitas bitumine glebas eiacularāt. Earū iactus facile cōtingebāt eos, qui petebātur; q; de sublimiore loco, & in multitudinē fierēt. Sed nec Romani milites, quāuis adiumento loci superioris vincerentur, vllū fortitudinis & sciētie bellicę genus intermitterent. Magnos enim lapides et tela cōijciebāt in

hostes,

hostes, quæ non arcibus tantum, verum & machinis emittebantur. Eæ non ita constitutæ fuerant, vt vnum modo corpus; sed duo, tria, plura deniq; ferirent. Quia vero castellum in colle situm erat, duobus muris, & decem ac sex magnis turribus munitum, altaque cinctum fossa, quæ parte quadam castelli prædiarijs aquam ad potum idoneam immittebat: egesta terra fossam imperator complanare milites iussit, aliumq; præterea tantam in altitudinē excitari aggerem, vt turrem æquaret; ac seorsum alij mandare decreuit, vt sub ipsa moenia cuniculos ageret: quod in medio interioris castelli per hosce cuniculos hostem adgredi cogitaret. Hostibus autem milites aggerem excitantes continuo iactu telorum impediētib; aperti quidem conflictus in eūdem curam imperator in se recepit, varijs aduersus cōiecta siue tela, siue faces defensionū rationibus vtens; Neuita ac Dagalaiphio cuniculos & excitationes aggerum commisit; Victori traditis grauis armaturæ militibus & equitibus, ad ipsam vsq; Ctesiphontē explorare loca præcepit; vt si quod agmen hostile conspiceretur, quod imperatorem ab oppugnatione retrahere cogitaret, eius ille conatū operā subiectorum sibi militum reprimeret; simulq; viā, quæ Ctesiphontem ducit, & stadiorū est nonaginta, pontibus, struētis tam sibi, quā exercitui faciliorem redderet. His inter duces distributis operis, ipse suis arietibus portæ cuidam admotis, non eam modo succussit; verum etiam diruit, quumque segniter intentos operi videret, qui collocati erant in aggeribus: eos inde remouit, illa ipsa notatos ignominia propter ignauiam, & eorum in locum alios substituit. Alterum inde arietem alteri portæ admouit, quæ ipsa quoque quum non ferret impetum; venit quidam, qui nuntiaret eos, quibus iniunctum fuisset, vt a fossa cuniculos in ipsum vsq; opidum agerent, iam ad operis sui finem peruenisse; ac paratos ad prorumpendum de cuniculis esse.

Tres hæ cohortes erant, Mattiarj, Laccinarj, & Victores. Imperator eorum inhibito non nihil impetu, alij portæ celeriter admoueri machinam iussit, ac ibidem copias vniuersas constituit; vt hosti persuaderet, post die se suis adductis opido potiturum. Id autem propterea faciebat, vt Persis omnem cogitationem institutæ per cuniculos expugnationis eximeret. Quapropter opidanis omnibus in hoc conuersis, vt machinam illam eliderent; peractis iam cuniculis ij, quibus illorum fossiones mandatæ fuerant, quum imminentem sibi terram ad superficiem vsque perforassent, media quadam in domo prodierunt; in qua molendinaria mulier erat, quæ alta nocte farinam e frumento conficiebat. Eam exclamaturam qui primus prodijt, interfecit. Is erat Superantius; de Victorum numero, non obscurus miles; quem sequutus est Magnus, post quem tertius emerit Louianus, ordinis notariorū tribunus; deinde plures. Exitu paulatim dilatato, medio in opido cuncti erant. Tum vero progressi ad murum, præter omnem spem irruebant in Persas; qui more patrio cantilenas pronuntiabant, regis sui virtutem celebrantes, & imperatoris Romani conatum irritum repræhēdentes. Nam facilius aiebant eum Iouis aulam potiturum, quam opido. Hos adorti, partim obuios cædebant, & de muro deturbantes neci dabant; partim persequentes, varijs modis interficiebant; nec a feminis, nec pueris abstinētes; nisi si quos retinere captiuos eis visum fuisset. Anabdates vero, prædiariorum magister, dum castellum percurfaret, captus; vna cum satellitibus, qui erant octoginta numero, manibus ligatis ad imperatorem deductus est. In hunc modum capto per vim opido, & omnibus in eo cuiuslibet ætatis interemtis, perpauca omnino præter opinionem elapsis; ad diripiendās opes in eo repositas miles progrediebatur. Quum quilibet abstulisset, quidquid obuium nactus fuerat; murus ad solum vsque, plurimis admotis machinis, prostratus est; & ædificia flammis militumque manibus diruta, redactaque ad eam speciem, num-

*Mattiarj.
Laccinarj.
Victores.*

*Cuniculis actis
castellū capitur.*

quam ut existisse viderentur. Hinc ulterius progressus, opida quaedam alia parum celebria transibat, & quoddam ad septem perveniebat, quod regis venationem vocabant. Erat autem murus quidam, intra se complexus ingens spatium, varijs arboribus confitum. In eo clausæ omnis generis feræ satis alimentorum habebant, quæ quidem huc eis aduehebantur; & regi venandi facultatem, quoties vellet, præbebant. Id conspicatus Iulianus, multis locis murum perfringi iussit. quo facto, feræ fugientes a militibus telis configebantur. Non procul alicubi ab eo loco regiam vidit, more Romano magnifice structam; quam ubi cognouisset a Romanis ædificatam, reliquit; nec tribunis, ut aliquid in ea corrumpere, permisit: eius famæ verecundia motus, quod ædificij auctores Romani perhiberentur. Hinc ubi castella quaedam præterisset exercitus, ad opidum venit, Sabatha dictum; quod triginta stadijs ab ea distat, quæ prius Menzochasa, nunc Seleucia nuncupatur. Imperatore in vicino loco cum maiori exercitus parte commorato, exploratores antegressi vi opidum capiunt. Postridie quum muros eius circumiret imperator; corpora suffixa patibulis ante portas conspexit. Ea narrabant indigenæ, cuiusdam esse necessariorum, qui fuisset accusatus, quasi quoddam opidum ditionis Persicæ prodidisset, quod imperator Carus occupauerat. Heic Anabdates præsidij magister in iudicium productus est, qui multoties exercitum Romanum deceperat, velut ei profuturus in gerendo contra Persas bello; & id temporis, quum apud plurimos conuicijs incessetur, in transversum actus Hormisdam proditorem, & susceptæ contra Persas expeditionis auctorem vocabat. Ob hæc conuictus, capitis supplicium pertulit. Ulterius profecto exercitu, paulus Arinthæus perscrutans, multos in eis repertos captivos abduxit. Heic primum Persæ, conuersis signis, exploratores exercitum antecedentes adorti sunt. sed confestim in fugam acti, cupide vicinam ad urbem conuolabant. Ex aduersa vero ripa fluminis Persæ calones adgressi, qui iumentis præsidio relictis fuerant, itidemque ceteros, quicumque cum his erant; partim occiderunt, partim viuos abduxerunt. Hoc detrimentum, quod primum Romanis accidit, consternatione quadam militum animos percussit. Inde motis castris, maximum quemdam ad alueum fluminis ventum est, quem eius loci homines a Traiano, bellum Persis faciente, ductum esse commemorabant; & in quem Narmalaches fluuius deriuatus, in Tigrii semet exonerat. Hunc & repurgare pariter imperator, & explorare constituit; ut aditum nauigijs ad Tigrii patefaceret, ac sicubi liceret, ad transuehendam maiorem exercitus partem, pontes faceret. Hæc dum istic fierent, in aduersa ripa magnus Persarum numerus, tam equitum, quam peditum, concursu facto, si quis transmissus tentaretur, prohibere nitentur. Hoc hostium institutum videns imperator, ad transiendum in eos iritabatur. Ideoque cum iracundia duces hortabatur, ut naues ingrederentur; quum illi ripam aduersam cernentes altiore, ac præterea septem quamdam ad eam porrectam, ab initio muniti paradisi regij causa structam, tunc usum muri præbentem, metuere se telorum & ignium de sublimi iactus dicerent. Sed urgente imperatore, nauigia duo, legionarijs referta; transiecerunt; quæ Persæ statim ignitorum telorum magna vi coniecta succenderunt. Quum maiori trepidatione percussus esset exercitus, imperator vafro commento corrigens admissum erratum; Succedit, inquit, eis transiectio, ripaque potiti sunt. hoc enim ignis ille de nauigijs accensus indicat, quem milites ego transmittentes excitare iusseram, veluti benegeste rei signum. Tunc igitur omnes ita, ut instructi erant, naues ingressi transierunt; & qua vado per aquam itipoterat, e nauibus defilientes, cominus proelio

*Venatio regis.**Sabatha.
Seleucia; prius
Menzochasa.**Ingeniosum Iu-
liani commentum*

proelio cum Persis inito, non in ripam solum euaserunt: verum etiam recuperatis duabus illis iam semiustis nauibus, quæ prius transmiserant, reliquos adhuc in eis legionarios saluos eripuerunt. Secundum hæc congressis exercitibus, a media nocte proelium ad meridiem usque perdurauit. Tandem Persæ cedentes, totis viribus fugam arripiabant, facto eius ab ipsis ducibus initio. Hi duces erant * Pigraxes, genere dignitateque secundum regem cunctos antecellens, & Anareus, & ipse Surenas. Fugientes insequuti Romani & Gotthi multos deleuerunt, & auri argentique magna potiti sunt copia, varijsque tam virorum, quam equorum ornamentis, & argenteis lectis atque mensis, quascumque relictas a ducibus in fossato reppererunt. Ceciderunt in pugna, Persarum tria millia quingentis Romanorum non plures, quam septuaginta quinque. Ouationem exercitus ob partam victoriam visus est quoddam modo dux Victor catapultæ latus imminuere. Postridie eius diei princeps exercitu trans Tigrii flumen magna cum securitate vecto, tertio post pugnam die cum vniuerso satellitio suo & ipse transiiebat. quumque peruenisset ad castellum quoddam, (Abuzatha Persæ vocant) dies in eo quinque commoratus est. Dispiciens autem de faciundo ulterius itinere, rectius se facturum arbitratus est, si propter ripam fluminis exercitum non amplius duceret, sed ad mediterranea pergeret; quod nulla iam causa superesset, quæ usum nauigiorum posceret. Hæc ubi secum ipse perpendisset, consilium exercitui exponit, naues exuri iubens; quæ quidem omnes, dentis decem & octo Romanis, Persicis quatuor, igni absumentæ sunt. nam istæ curribus vectæ comitabantur exercitum, emergentibus (ceu par erat) usibus subseruituræ. Iam paulo supra flumen iter reliquum conficiendum erat. Vbi locum, qui Noorda dicitur, adtigissent; ibidem diuertebant. Complures heic Persæ capti ac trucidati. Progressi ad Durum anem, ponte iuncto transmiserunt. Conspicati Persas omne soli pabulum eremasse, ut iumenta Romanorum pastus inopia premeret; eosdemque coactos in plures turmas, Romanos opperiri, quos non admodum multos arbitrarentur: ubi iam collectos in vnum conspexissent, ad ripam fluminis tendebant, heic quum exploratores, qui exercitum præcedebant, cum parte quadam Persarum manus conferent; Macamæus quidam præ animi alacritate inermis in hostes irruens, quatuor ex eis interficit. verum pluribus simul in eum conuersis interimitur. Eius frater Maurus conspectum medios inter Persas fraternum corpus arripit, & eum, qui primus ictum intulerat, occidit; neque telis peritus animum despondit, donec fratrem adhuc spirantem exercitui reddidisset. Quum ventum ad oppidum Barophthas esset, pabulum a barbaris exustum reppererunt. Posteaquam pars quaedam Persarum cum Saracenis conspecta fuisset, ac ne facie quidem tenus exercitum Romanum sustinisset, sed ex oculis se continuo subduxisset: paulatim Persæ coeuntes, magnoque numero collecti, Romanis eam de sese præbebant opinionem, quasi iumentata essent adorituri. Tum vero primus lorica munitus imperator, vniuersum exercitum anteibat; nec impetum Persæ sustinebant, sed in loca sibi nota diffugiendum statuebant. Itaque progressus imperator, ad vicum Symbram venit, qui duobus opidis interiacet, quorum nomina sunt Nisbara & Nischanabe. Hæc opida Tigris diuidit, & pons erat, qui amborum incolis expedita frequentiaque commercia suppeditabat. Eum Persæ cremarunt, ne Romani per illum totis viribus utrosque vexarent. Heic conspectæ turmæ Persarum, ab exploratoribus pabulatum egressis in fugam actæ sunt; & exercitus in hoc vico reperto vberè comteatu, omnibusque potitus, ad usum quæ sufficerent; quicquid erat reliquum, corruptit. Posteaquam inter opidum Danaben & Syncam exercitus esset, Persæ cum

*Fuga Persarum.*** Tigranes.**Abuzatha.**Infelix Iuliani
consilium.**Naues a Roma-
nis exurte.**Noorda.**Durus fluius.**Macamæus vir
fortis.**Mauri facinus
plenum magni
animi & pic-
tatis.**Symbra.*

agminis extremi præfidiarijs congressi, multos interfecerunt: sed amissis pluribus terga dederunt, quum ceteroquin etiam inferiores discederent. Nam hoc proelio nobilis quidam satrapa trucidatus est, nomine Daces, legatus ad imperatorem Constantium quondam missus, qui eum eo de pace componendoque bello colloqueretur. Vbi Romanos ad opidum Accetam propius accedere conspexissent hostes; fructus, qui erant in agris, exurebant: in quos incursione facta, ignem Romani restinguebāt, ac fructus reliquos vsui suo referuabant. Vterius autem progressi, ad vicum Maronsa peruenerunt: vbi turmæ Persarum extremi agminis præsidio relictos adortæ, manum conseruerunt, & quum alios milites, tum *Brettanionem turmæ ducem, viriliter dimicantem interfecerunt. Captæ sunt & naues, quæ longe a tergo exercitus in hostem inciderant. Hinc vicos quosdam cursim prætergressi, Tummaram venerunt; vbi concrematarum nauium cunctos pœnituit. Quippe iumenta vehendo comœtati non sufficiebant, tanti iam itineris ærumnis in hostili solo confecti; & Persæ quoscumque poterant fructus colligentes, eorum intra munitissima loca conclusorum vsu Romanos prohibebant. Hoc tamen rerum statu Persicis legionibus conspectis, in itaq; pugna, longe Romani superiores euadebant, multis Persarum interfectis. Postridie eius diei, quo tempore forum frequentissimum erat, conglobati Persæ nec opinantes eos, qui agmen extremum Romanorum cogebant, adorti sunt. Illi quamuis nondum adhuc ordines instruxissent, & impressione subita perturbati forent; tamen vicissim in hostem pergebant alacriter, principe more suo circumeunte, atque legiones ad virtutem excitante. Posteaquam ad manus vndiq; ventum esset, dum partim turmarum duces ac tribunos obit, partim promiscue comperta in turba militum versatur; in ipso ardore proelii gladio feritur, scutoque impositus ad tentorium gestatur; vbi producta mediam ad noctem vsque vita, extinctus est: quum iam Persarum imperium propemodum ad extremum exitum redigisset. Interea vero, dum principis obitus ignoraretur, exercitus Romanus vsque adeo superior hostibus existit; vt quinquaginta maximæ potestatis satrapæ, cum infinita multitudine caderent. Ac vbi mors principis innotuit, iamque milites reuersi essent ad tentorium, in quo cadauer iacebat; pugnabant adhuc quidem nonnulli Romani, atque hostem superabant: verum turmæ quædam de castello Persico parentes Hormisdæ imperio milites adortæ, manum cum eis conserebant. Acri ocepto proelio, † Antonius cecidit, ordinum palatinorum dux, quem Romani magistrum officiorum vocant. Et Sallustius, præfectus prætorio, quum ex equo decidisset, parum abfuit, quin imminentibus hostibus contrucidaretur; nisi quidam ex adparitoribus equo descendens, fugæ capessendæ facultatem ei præbuisset: recedentibus vna cum ipso & ijs ordinibus duobus; qui principem stipare consueuerunt, ac Scutarij dicuntur. Ceterum ex his, qui terga dederant, sexaginta dumtaxat milites tum sua, tum Romani nominis dignitate ad animum reuocata, & ad mortem vsque discrimini semet obijcientes, eo castello potiti sunt; de quo Romanos adorti Persæ, superiores existisse visi fuerant. Quumque continuo deinceps triduo circumfiderentur ab hostibus, non exigua parte copiarum obfessores adgressa, salui euaserunt. Tum vero cunctis optimatibus vna cum exercitu collectis, consultatum est, cui nam rerum summa committenda esset: quod fieri nullo modo posset, vt ex imminentibus medio in hostico periculis sine principe euaderent. ideoque suffragio communi Iouianus imperator designatur, Varroniani domesticorum tribuni filius. Et quæ quidem ad obitum vsque Iuliani acciderunt, in hunc modum gesta sunt. Iouianus induta purpura, sumtoque diademate, contentis itineribus domum pergebat. Ad Suma castellum

Daces satrapa
necatur.

Acceta.

Maronsa.

* Petranionem.

Pugna cum
Persis.

Iulianus vulne-
ratur.

† al. Anatolius.

Iouianus imp.
factus.

castellum vbi venisset, equitatus Persicus in Romanos irruptione facta, nec paucis adductis elephantis; dextrū cornu infestabat, in quo Iouiani, & Her-
culiani constituti erant. Eæ sunt a Diocletiano & Maximiano profectæ le-
gionum appellationes; habentium cognomina principum illorum; quorum
alter Iouis, alter Herculis cognomentum vsurpauit. Ac initio quidem ab e-
lephantorum robore vim patiebantur, & multi fugientes cadebant: sed vbi
pariter & equitatum, & elephantes Persæ in nostros concitabant; ventum
est ad accliuem quemdam locum, in quo Romanorum forte calones erant.
His in periculi societatem venientibus, telaque in Persas de sublimi iacien-
tibus, elephanti quidam vulnerati sunt; qui more suo fugam dolore perciti
cum barritu capessabant, & equitatum omnem conturbabant: ita quidem,
vt in hac fuga elephanti a militibus interficerentur, & in ipso proelio com-
plices ex hostibus caderent. Perierunt & Romani legionum tribuni tres,
dum fortiter dimicarent; Iulianus, Maximianus, & Macrobius. Quumque
humi iacentes perquirerent, & inter eos Anatolij cadauer reperissent; id ea
sepultura cohonestarunt, quam temporis angustia concedebat, hostibus
vndique vrgentibus. Diēs progressi quatuor, & ab hostibus vndique vexati;
persequentibus, si Romanos proficisci viderent; fugientibus, quoties ij-
dem ipsos inuaderent: vbilatius spatium nacti fuissent, Tigrim transmi-
tere decreuerunt. itaque colligatis vtribus, quum ex ijs iuga quasi quædam
consecissent; his ipsis inuēcti transierunt. Posteaquam aduersa ripa mili-
tes potiti fuissent, etiam duces cum reliquis secure transmiserunt. Verum
vbi ne sic quidem abscederent Persæ, sed magna cum multitudine homi-
nium ab omni parte, qua eundem erat, imminerent; nullo non in periculo
Romani versabantur, qui & a malis circumstantibus, & præterea comœa-
tus inopia premerentur. Licet igitur hæc foret exercitus condicio, nihilo ta-
men minus Persæ de pace tractabant; Surena & alijs apud eos potestate
præditis ad Romanos ablegatis. Hanc pacis mentionem quum Iouianus
admitteret, ac Sallustium præfectum prætorio cum Arinthæo misisset: in-
stituitis inter hos de pace colloquijs mutuis, annorum quidem triginta factæ
sunt indutiæ; sed vtriusque consensum, vt Romani * Babdicenorum gen-
tem Persis cederent, itemque Carduenorum, & * Rhemenorum, & Zale-
norum; ac præter hæc omnia, quæ in his essent castella, numero quindecim,
vna cum incolis, & prædijs, & iumentis, & omni penu. Nisibim vero sine in-
colis traderent. hos enim placuit, quocumque Romanis visum esset, com-
migrare. Præterea Persæ magnam Armeniæ partem adimebant, perpulsilum
quiddam Romanis possidendum relinquentes. His condicionibus in-
itum foedus, & litteris vtriusque subsignatum, facultatem Romanis redeundi
domum concessit, ita quidem, vt Persarum fines illi non vexarent. ac vicissim
nullis Persicis insidijs peterentur. Posteaquā ad hanc historiæ partem per-
ueni, ad superiora mihi tempora recurrere subit, & indagare; num ab se par-
ta Romani vniquam alijs vt traderent, imperare sibi potuerint; aut vt haberent
alij quidquam eorum, quæ semel in ipsorum ditionem venissent, passi fuerint.
Nam quum L. Lucullus regno Tigranem Mithridatemque deiecisset, ac pri-
mus imperio Romano sitas ad intimam vsque Armeniam regiones, ipsamque
Nisibim adquisiisset, vna cum finitimis eidem castellis: Pompeius Magnus
rebus ab hoc præclare gestis finem imponens, per constitutam ab se pacem
Romanis horum possessionem stabilivit. Postea vero quam Persis rursum
concitatis, imperatorem summa cum potestate Crassum Senatus creasset,
atque is cum hoste congressus, foedam in hunc vsque diem Romanis infamiam
reliquisset, in ipso proelio captus, & apud Persas extinctus: copiarum
prætor factus Antonius, & amore Cleopatæ occupatus, secorderiter rebus

Persarum in Ro-
manos pugna.

Calorum vtilis
subsidium.

Vtribus Romani
Tigrim trans-
ierunt.

Colloquia de
pace.
Pacis leges.

* Babdicenorum.
* Rhemenorum.

Quam indignæ
fuerunt hæc con-
ditiones Rom.
nominis.

ad bellum administrandum pertinentibus, & segniter intentus erat, ita ut & ille discederet, indignis Romano nomine gestis rebus. Nec tamen Romani, quum eis hi casus aduersi accidissent, ullam ex hisce regionibus amiserunt. Re vero publica ipsorum in vnus dominatum commutata, quum Augustus limites imperio Romano statuisset, Tigrim & Euphratem, ne sic quidem hac regione cesserunt. Longo secundum hæc interiecto tempore, quum Gordianus imperator bello Persarum adortus esset, ac medio in hostili solo cecidisset: ne post hanc quidem victoriam Persarum quidquam eorum, quæ Romanæ ditioni subiecta fuissent, auulserunt; idque Philippo successionem imperij consequuto, qui turpissimam cum Persis pacem fecit. Non multo post, quum ignis Persicus orientem scaturigine quasi quadam obruisset, ac magna illa capta esset Antiochia, copiæque Persicæ Cilicum ad vsque portas penetrassent: Valerianus imperator expeditione suscepta, Persarum in potestatem redactus, ne sic quidem concessit Persis, ut istæc loca sui iuris efficerent. Sola Iuliani principis mors ad horum amissionem suffecit, adeo quidem, ut huc vsque nihil horum imperatores Romani recuperare potuerint, sed paulatim etiam plures gentes amiserint; quarum aliæ suam sibi libertatem vindicarunt, aliæ se barbaris dederunt, aliæ magnam ad solitudinem redactæ sunt. atque hæc in commentationis nostræ progressu de rebus ipsis ostendentur. Pace cum Persis eo, quo diximus, modo constituta; Iouianus imperator secure cum exercitu reuertens, ac in aspera & inaquosa loca multa delatus, compluribus in hostili soli transitu militibus amissis, vnum ex tribunis Mauricium Nisibi comitatum exercitui adportare iussit, & cum eo quam longissime posset, militibus obuiam ire. Misit & alios Italiam versus, qui Iuliani obitum, & designationem ipsius nuntiarent. Vbi vix magno labore atque ærumna propius Nisibim accessisset, opidum quidem hosti deditum, ingredi recusabat; sed in quadam ante portam area sub dio diuertens, postridie coronas & supplicationes recipere; opidanis omnibus obsecrantibus, ne se desereret, neue barbaros mores discere pateretur eos, qui tot iam seculis Romanis legibus innutriti fuissent. Foedum & ceteroquin esse, Constantium tribus susceptis bellis Persicis, in omnibus superatum, Nisibi tamen præsidio fuisse; atque illam obsessam, & ad extremum periculum redactam, omni studio saluam & incolumem seruasse: ipsum nulla tali necessitate urgente opidum hosti dedere, ac eum diem Romanis conspiciendum præbere, quem nec dum antehac viderint, qui tantum ut opidum atque regio tradatur hostibus, permittere cogantur. Quum hæc audiens imperator, pacta conuenta prætexeret; Sabinus ordinis decurionum princeps ad ea, quæ a populo supplicandi causa prolata fuerant, nec opus esse sibi sumtu ad bellum Persicum, adiecit; nec auxilijs externis: sed ipsosmet posse corporibus suis & impensis inferendum sibi bellum propulsare. quo in bello si victoria potiti fuissent, rursus se Romanorum subditos futuros, eodemque modo facturos imperata, quo prius. Illo subijciente, pacta conuenta violari non posse; multoties opidani supplices orabant, ne Romanum imperium hoc propugnaculo spoliaretur. Verum ubi nihil proficerent amplius, imperatore cum iracundia quadam abscedente, ac Persis secundum pacta occupare volentibus opidum, & gentes, & castella: nonnullæ gentes & castellorum incolæ, nisi clam aufugere potuissent, potestatem faciebant Persis secum quidquid vellent, agendi. Nisibini autem indutijs ad migrandum impetratis, magnam partem, ac propemodum omnes, Amidam discessere; pauci ad alia se opida receperunt. omnia vero lamentis & ululatibus erant plena, quod opida singula se Persarum grassationibus exposita, Nisibi tradita, existimarent. Et Carreni tantum percepere dolorem, morte Iuliani nuntiata;

Quam reipubl. damnosa Iuliani mors fuerit.

Discessio Rom. e Perside.

Preces Nisibinorum ad imp.

Sabinioratio.

Imp. in sententia perseverat.

Carreni nuntii cædis Iuliani lapidibus obruunt.

vt

ut eum, qui nuntium hunc adtulerat, lapidibus obruerent, ingentemque lapidum acruum super eum excitarent. Tantam vnus viri mors publicis in rebus efficere mutationem potuit. Ceterum Iouiano celeriter opida percurrente, quod ea luctus atque maeror occupassent, nec læti iucundive quidquam exhibere, pro istorum more populorum, possent: quotquot erant in satellitio principis milites, Antiochiam cum imperatore profecti sunt, vniuerso exercitu Iuliani cadaver comitante; quod in Ciliciam delatum, quodam in suburbio Tarsi regis sepulturæ mandatum fuit, ad tumulum huiusmodi epigrammate adscripto:

*Tigride Iulianus iacet heic post fata relicto,
Rex pariter bonus, & bellator acerrimus idem.*

Iouianus summum nactus imperium, quum alia disponebat, tum ad exercitum in Pannonia Lucillianum generum suum, & Procopium, & Valentinianum, qui secundum hæc factus est imperator, ablegauit; ut & Iuliani mortem eis nuntiarent, & se post illum principem lectum exponerent. Sed apud Sirmium Baraui, qui ad opidi præsidium relictus fuerant, quum primū hæc audiissent; Lucillianum veluti tantorum malorum nuntium interfece- runt, ad finitatis imperatoris nulla ratione habita: Procopium, propter cognationis cum Iuliano reuerentiam, illæsum dimiserunt. Valentinianus autem fuga elapsus, morti ab eis imminente semet eripuit. Quum Antiochia discessisset Iouianus, & contento itinere Constantinopolim peteret; subitus eum morbus in Dadastanis Bithyniæ corripiens, vitæ finem adtulit: quū octo menses imperasset, nec publicis in rebus quidquam ex vsu constituere potuisset. Consultatione proposita, quisnam reipublicæ præficiendus esset; varij quidem, & de varijs sermones tam ab exercitu, quam aducibus habebantur: sed omnium suffragia in vnum Sallustium præfectū prætorio concurrebant. Illo senectutem causante, ac propterea rebus laborantibus sese succedendum negante; filium summæ rerum præfici postulabant. At quum iuuenem esse, nec alioquin ad tanti imperij molem satis idoneum diceret; in hoc quidem tempore, quo minus præstantissimum sui sæculi virum eligerent, aberrarunt. Hinc in Valentinianum collata suffragia, qui Cibali oriundus erat, (id opidum est Pannoniæ) vir bellis haud paucis exercitus, at eruditionis omnis expertus. Nihilominus absentem arcessiebant, nec multi dies abiere, dum reipublica principe carebat. Quum autem ad exercitum apud Nicæam urbem Bithyniæ venisset, inuito ibidem imperio, ceptum iter proferebatur.

Iuliani sepultura.

Baraui Lucillianum generum imp. interfecit, tristis adlati nuntij causa.

Mors Iouiani.

Sallustius tam suo, quam filij nomine repus diat imperium.

Valentinianus imp.

ad bellum administrandum pertinentibus, & segniter intentus erat, ita ut & ille discederet, indignis Romano nomine gestis rebus. Nec tamen Romani, quum eis hi casus aduersi accidissent, ullam ex hisce regionibus amiserunt. Re vero publica ipsorum in vnus dominatum commutata, quum Augustus limites imperio Romano statuisset, Tigrim & Euphratem, ne sic quidem hac regione cesserunt. Longo secundum hæc interiecto tempore, quum Gordianus imperator bello Persas adortus esset, ac medio in hostili solo cecidisset: ne post hanc quidem victoriam Persæ quidquam eorum, quæ Romanæ ditioni subiecta fuissent, auulserunt; idque Philippo successionem imperij consequuto, qui turpissimam cum Persis pacem fecit. Non multo post, quum ignis Persicus orientem scaturigine quasi quadam obruisset, ac magna illa capta esset Antiochia, copiæque Persicæ Cilicum ad vsque portas penetrassent: Valerianus imperator expeditione suscepta, Persarum in potestatem redactus, ne sic quidem concessit Persis, ut istæc loca sui iuris efficerent. Sola Iuliani principis mors ad horum amissionem suffecit, adeo quidem, ut huc vsque nihil horum imperatores Romani recuperare potuerint, sed paulatim etiam plures gentes amiserint; quarum aliæ suam sibi libertatem vindicarunt, aliæ se barbaris dederunt, aliæ magnam ad solitudinem redactæ sunt, atque hæc in commentationis nostræ progressu de rebus ipsis ostendentur. Pace cum Persis eo, quo diximus, modo constituta; Iouianus imperator secure cum exercitu reuertens, ac in aspera & inaquosa loca multa delatus, compluribus in hostili soli transitu militibus amissis, vnum ex tribunis Mauricium Nisibi cōmeatum exercitui adportare iussit, & cum eo quam longissime posset, militibus obuiam ire. Misit & alios Italiam versus, qui Iuliani obitum, & designationem ipsius nuntiarent. Vbi vix magno labore atque ærumna propius Nisibim accessisset, opidum quidem hosti deditum, ingredi recusabat; sed in quadam ante portam area sub dio diuertens, postridie coronas & supplicationes recipiebat; opidanis omnibus obsecrantibus, ne se desereret, neue barbaros mores discere pateretur eos, qui tot iam seculis Romanis legibus innutriti fuissent. Foedum & ceteroquin esse, Constantium tribus susceptis bellis Persicis, in omnibus superatum, Nisibi tamen præsidio fuisse; atque illam obsessam, & ad extremum periculum redactam, omni studio saluam & incolumem seruasse: ipsum nulla tali necessitate urgente opidum hosti dedere, ac cum diem Romanis conspiciendum præbere, quem nec dum antehac viderint, qui tantum ut opidum atque regio tradatur hostibus, permittere cogantur. Quum hæc audiens imperator, pacta conuenta prætexeret; Sabinus ordinis decurionum princeps ad ea, quæ a populo supplicandi causa prolata fuerant, nec opus esse sibi sumtu ad bellum Persicum, adiecit; nec auxilijs externis: sed ipsosmet posse corporibus suis & impensis interendum sibi bellum propulsare. quo in bello si victoria potiti fuissent, rursus se Romanorum subditos futuros, eodemque modo facturos imperata, quo prius. Illo subijciente, pacta conuenta violari non posse; multoties opidani supplices orabant, ne Romanum imperium hoc propugnaculo spoliaretur. Verum ubi nihil proficerent amplius, imperatore cum iracundia quadam abscedente, ac Persis secundum pacta occupare volentibus opidum, & gentes, & castella: nonnullæ gentes & castellorum incolæ, nisi clam aufugere potuissent, potestatem faciebant Persis secum quidquid vellent, agendi. Nisibini autem indutijs ad migrandum impetratis, magnam partem, ac propemodum omnes, Amidam discesserunt; pauci ad alia se opida redeperunt. omnia vero lamentis & vlulatibus erant plena, quod opida singula se Persarum grassationibus exposita, Nisibi tradita, existimarent. Et Carreni tantum percepere dolorem, morte Iuliani nuntiatas

Quam reipubl.
damnoſa Iuliani
mors fuerit.

Disceſſio Rom.
& Perſide.

Preces Niſibi-
norum ad imp.

Sabini oratio.

Imp. in ſententia
perſeuerat.

Carreni nuntii
cedis Iuliani la-
pidibus obruunt.

vt

ut eum, qui nuntium hunc adtulerat, lapidibus obruerent, ingentemque lapidum acervum super eum excitarent. Tantam vnus viri mors publicis in rebus efficere mutationem potuit. Ceterum Iouiano celeriter opida percurrente, quod ea luctus atque maeror occupassent, nec læti iucundive quidquam exhibere, pro istorum more populorum, possent: quotquot erant in satellitio principis milites, Antiochiam cum imperatore profecti sunt, vniuerso exercitu Iuliani cadaver comitantes; quod in Ciliciam delatum, quodam in suburbio Tarſi regis sepulturæ mandatum fuit, ad tumulum huiusmodi epigrammate adscripto:

*Tigride Iulianus iacet heic post fata relicto,
Rex pariter bonus, & bellator acerrimus idem.*

Iouianus summum nactus imperium, quum alia disponebat, tum ad exercitum in Pannonia Lucillianum generum suum, & Procopium, & Valentinianum, qui secundum hæc factus est imperator, ablegauit; ut & Iuliani mortem eis nuntiarent, & se post illum principem lectum exponerent. Sed apud Sirmium Bataui, qui ad opidi præsidium relictæ fuerant, quum primū hæc audiuisſent; Lucillianum veluti tantorum malorum nuntium interfecerunt, ad finitatis imperatoris nulla ratione habita: Procopium, propter cognationis cum Iuliano reuerentiam, illæsum dimiserunt. Valentinianus autem fuga elapsus, morti ab eis imminente semet eripuit. Quum Antiochia discessisset Iouianus, & contento itinere Constantinopolim peteret; subitus eum morbus in Dadaſtanis Bithyniæ corripiens, vitæ finem adtulit: quō octo menses imperasset, nec publicis in rebus quidquam ex vsu constituere potuisset. Consultatione proposita, quisnam reipublicæ præficiendus esset; varij quidem, & de varijs sermones tam ab exercitu, quam aducibus habebantur: sed omnium suffragia in vnum Sallustium præfectū prætorio concurrebant. Illo senectutem caussante, ac propterea rebus laborantibus sese susceptorum negante; filium summæ rerum præfici postulabant. At quum iuuenem esse, nec alioquin ad tanti imperij molem satis idoneum diceret: in hoc quidem tempore, quo minus præstantissimum sui sæculi virum eligerent, aberrarunt. Hinc in Valentinianum collata suffragia, qui Cibali oriundus erat, (id opidum est Pannoniæ) vir bellis haud paucis exercitus, at eruditionis omnis expers. Nihilo minus absentem arcessebant, nec multi dies abiere, dum respublica principe carebat. Quum autem ad exercitum apud Nicæam urbem Bithyniæ venisset, inuito ibidem imperio, ceptum iter prosequeretur.

Iuliani sepul-
tura.

Bataui Lucil-
lianum genera-
imp. interfecit;
tristis adlati
nuntij caussa

Mors Iouiani.

Sallustius tam
suo, quam filij
nomine rebus
diat imperium.

Valentinianus
imp.

60

ZOSIMI COMITIS, ET EX ADVOCATI FISCO,

HISTORIAE NOVAE LI-
BER QVARTVS.

*Valentinianus
a natura iracun-
dus.*

*Consultatio de
collega.*

*Valens imp.
Periculum Iu-
liani familiaris
bus creatur.*

*Maximus Phi-
losophus iniussus
principi.*

*Magistratus
noui constitutum
tur.*

*Iniqui praesides
multati.
Imperij diuisio.*

*Valentiniani
seueritas in ad-
ministranda re-
publ.*

VAR igitur gesta fuerunt ad obitum vsq; Iouiani, post quem Valentinianus lectus fuit, vt rebus Romanis praesesset; libro superiore complexi sumus. Quum autem morbus in itinere Valentinianum corripuisset, atque hominem ad iram natura procliuem, maiorem ad crudelitatem, & extremam insaniam impulisset; suspicionem falsam concipiebat, quasi ex veneficio quodam ab Iuliani amicis concinnato aegrotaret. Et accusationes aduersus quosdam illustres instituebantur, quas sagacitate prudentiaque sua praefectus praetorio discutiebat, eo munere Sallustius adhucungebatur. Quum morbus remisisset, Nicæa relicta Constantinopolim profectus est. Exercitu ceterisque familiaritate coniunctis hortantibus, imperij confortem sibi deligeret, vt si quis casus accideret, non deesset, qui rebus opem ferret; neue perpetuerentur eadem, quæ morte Iuliani perpeffi fuissent; huic admonitioni obtemperat; animoque secum hinc inde versato; de cunctis, quos mente conceperat, Valentem fratrem deligit, ratus hunc omnium sibi fidissimum fore. Illum igitur imperij confortem appellat. Dum autem uterque Constantinopoli degeret, qui Iuliani familiaribus insidiabantur, non intermittebant & in aula sermones ferere, quasi principibus illi facerent insidias; & brutam plebem concitata, vt eiusmodi voces iactitaret. Principes autem, qui ceteroquin Iuliani familiaribus infesti essent, tunc etiam magis ad illos odio perfequendos insurgebant, ac lites excogitabant, quæ nihil rationis habebant. Et grauiissime Valentinianus Maximo philosopho succensebat, criminationis cuiusdam memor, quam ille Iuliani temporibus aduersus Valentinianum struxerat; quasi propter religionem Christianam ille sacros in ritus impie deliquisset. Sed ab his eos id temporis ciuilium militariumque rerum cura reuocabat. Quapropter ad distribuendos magistratibus populos se conuertebant, & quibus aule imperatoriae custodia committenda esset. Itaque ceteri omnes, quibuscumque a Iuliano gentium administrationes, alijve magistratus crediti fuerant, abdicabantur; quorum in numero & praefectus praetorio Sallustius erat. solo autem Arintheo & Victore, quæ prius habebant imperia militaria, retinentibus; ad magistratus reliquos perueniebant, qui eos adfectabant: quum quidem vnum hoc ex rationis praescripto fieri videretur. Nam si quis eorum iustis querelis conuictus fuisset, nullam impetrans veniam poenas luebat. His ita constitutis, visum est Valentiniano, diuiso cum fratre imperio, curæ quidem illius orientem ad Aegyptum vsq; Bithyniamq; ac Thraciam, permittere: se vero fortitum Illyricas vrbes, in Italiam transire, atq; vrbes in ea sitas, vna cum transalpinis nationibus, & Hispania, & insula Britannia, totaq; Africa, iuri suo reseruare. Quapropter diuiso in hunc modum imperio Valentinianus ocepta seuerius gubernatione, magistratus recte atque ordine constituebat, & in exactionibus tributorum, ac militaribus annonis, quæ inde suppeditabantur, rigidissimus erat. Et quia legum quoque promulgationes instituere decreuerat, exorsus ab ipso lare, quod aiunt, nocturna sacra fieri prohibuit:

qua

qua lege coercere volebat ea, quæ scelerate designarentur. Sed quum Praetextatus, qui proconsule Græciam administrabat, vir omni virtute praestans, hanc legem diceret vitam iniucundam & acerbam Græcis parituram, si futurum esset, vt mysteria sanctissima, quæ genus humanum continerent, prohiberentur: peragi ea rite, vi legis suæ cessante, permisit; ita tamen, vt omnia secundum patritas, consuetudines, quales ab initio fuissent, perficerentur. Transrhenani vero barbari, qui quam diu Iulianus superstes erat, nomen Romanum metuebant, & sat habebant, si nemo quid eis in solo suo quiescentibus exhiberet molestiæ; morte Iuliani nuntiata, suis continuo sedibus egressi, ad gerendum contra Romanos bellum sese parabant. quo Valentinianus animaduerso, copias & pedestres, & equestres, & armaturæ leuis, vt par erat, disponebat; sitaque ad Rhenum opida necessario praesidio muniēbat. atq; hæc Valentinianus, rei bellicæ non omnino rudis in hunc modum ordinabat. Valentem vero multæ perturbationes vndique circumstabant, qui prius desiderem egisset vitam, & subito consequutus imperium fuisset, nec rerum molem sustineret. Nam & Persæ, quod potior ipsorum esset condicio per indutias sub Iouiano factas, animis elatis summaque cum licentia grassantes, Nisibi suam in potestatem redactas; conturbando opida orientis, imperatorem ad se reuocabant: & quum is egressus Constantinopoli fuisset, auctore Procopio suscitata rebellio contigit. Huic enim Iulianus, vt sanguine sibi iuncto, parte copiarum credita, mandarat; vt cum Sebastiano per Adiabenen itinere facto, sibi per aliam viam in hostem eunti occurreret: concesso eidem, vt amictum imperatorium haberet, ob causam ceteris omnibus ignotam. Postea vero, quum Deus in alium quemdam rerum fortunam transtulerat, ac post obitum Iuliani Iouianus imperatorium illud solium conscenderat: confestim arrepta fuga Procopius, datam sibi vestem imperatoriam Iouiano tradidit, & quam obrem hanc accepisset, falsus est; enixe principem orans, vt militari se sacramento liberaret, & agriculturæ ac rei familiaris studio incumbentem, in otio viuere permitteret. quo impetrato, Caesaream, quæ Cappadociæ vrbis est, vna cum vxoribus & liberis est profectus; quod istuc habitare decreuisset, vbi & prædium magni pretij possidebat. Hic illo commorante, Valentinianus & Valens imperatores lecti, prius etiam suspectum habentes, confestim mittunt, qui hominem comprehenderent. Ille se his dedere, potestatemque facere perducendi quo vellent; saltem petere, prius vt cum vxore colloqui, liberosque suos videre sibi permitterent. quo concesso, epulum eis parat; & vino cum omnibus suis obrutos conspicatus, ad Pontum Euxinum cursu contendit. Inde nauim ingressus, ad Taurianam Cheronesium pergit, vbi commoratus ad tempus aliquod, & animaduerso, nullam in incolis esse fidem; veritus, ne aliquando aduentantibus ijs, qui se istuc perquirent, dederetur; onerariam præternauigantem conspicatus, eique se cum eis committens, Constantinopolim noctu peruenit. quum que diuertisset ad quemdam, ex consuetudine pristina sibi familiarem, & statum vrbs post imperatoris profectionem considerasset: regnum adfectare cogitat, hoc eius inuasionis initio facto. Erat eunuchus quidam, cui nomen Eugenius, ex aula imperatoria non ita pridem eiectus, qui animo parum beneuolo in principes esset; Hoc sibi conciliato Procopius, quem & magnas opes possidere compererat; quinam esset, & quam obrem aduenisset, quoue pacto res moliendæ forent, indicat. Illo pollicito, se venturum in societatem omnium, quæ tentarentur; atque etiam pecunias, vbi vsus posceret, suppeditaturum: ab hoc exorsus sunt principio, vt constitutum in vrbe praesidium, quod duobus militum numeris constabat, pecu-

*Lex de nocturnis
sacris lata.*

*Germanorum
motus.*

*Valens inutilis
ad gerendam
rem publ.*

*Initia principatus
affectati a
Procopio.*

*Procopij vasis
facinus.*

*Eugenius Pro-
copium inuat.*

nia corrumpere. Præter hos seruis armatis, nec magno labore non exigua multitudine coacta, pluribus hoc statu rerum sponte sua semet offerentibus; in tempesta nocte copijs in urbem immisissis, vniuersos perturbant, quod quisque suis ex ædibus egressi, Procopium veluti regem scenicum subito factum conspicerent. Quum vrbs tota maximo in tumultu versaretur, nec apud quisquam illorum esset, qui possent intelligere, quid agendum foret, ob conatus huiusce casum inexpectatum: compluribus adhuc tectum se Procopius existimans, imperium sibi se constabulitum, modo res occulta foret, existimabat. Quumque * Casarium, quem imperatores præfectum vrbi constituerant; itemque Neuridium, quem post Salustium præfectum prætorio fecerant; adprehendisset: hos quæcumque sibi viderentur, ad subditos scribere coëgit. Et seorsum custodiebat singulos, a communicandis consilijs eos excludens. His ira deliberatis, ad prætorium splendide processit; adscensoque tribunali, quod ante prætorium est, quum omnes spebus & largis promissis impleisset: aulam ingressus est, cetera procuraturus. Et quoniam recens imperatores exercitus inter se partiti fuerant, ad milites, qui nullo adhuc ordine iussu imperatorum hinc inde vagabantur, mittendos quosdam censuit Procopius; qui quoscumque possent, ad sese transducerent. quod sane perfacile confiebat, pecunijs in eos, eorumque duces distributis. quo facto, copiarum non contemnendæ ad eum confluebant, iamque palam ad inuadendum hostem se parabat. Itaque Marcellum cum exercitu in Bithyniam ablegat, ad compræhendendum Serenianum, & imperatorios equites, quos ille secum habebat; sperans eos se deleturum. At quum illi fuga Cyzicum se receperant, opidum quidem illud Marcellus nauali proelio, copijsque terrestribus superior occupauit; Serenianum vero fuga elapsum, & in Lydiam digressum adprehendit & occidit. Hoc elatus successu victoriaeque Procopius, paulatim & copias sibi adiungebat, & iam opinione multorum bello cum principibus gerendo par erat. Nam & Romanæ legiones, & copiarum barbarorum ad eum confluebant. Præterea cognationis cum imperatore Iuliano splendor, & quod omnibus in bellis, quæ ille gesserat, expeditionum socius fuisset, homines ad eum pelliciebat. Quin & illustres quosdam viros ad Scytharum trans Istrum principem ablegabat, qui ad eum decies mille robustos milites in belli societatem mittebat. Itidem ad eum & aliæ nationes barbaræ se conferebant, vt expeditionis participes essent. Quum autem ei, non cum ambobus principibus simul esse dimicandum, ad animum accidisset, præstare iudicabat, vt dumtaxat aduersus proximum pugnaret; ac deinde quid porro agendum esset, dispiceret. Ac Procopius quidem hæc agebat, Valens autem imperator accepto rebellionis huius apud opidum Phrygiæ Galatiam nuntio, ad eius famam territus, totus perturbationis plenus erat. Sed quum eum Arbitio bono esse animo iussisset, ad bellum instruebat eas copias, quæ ad manum erant; simulque mittebat ad fratrem, qui nuntiarent, quantas res Procopius molitus fuisset. Ac Valentinianus quidem ei, qui ad defensionem & custodiam imperij sibi traditi satis idoneus non fuisset, minime ferendum auxilium censebat: Valens autem ad pugnam se comparabat, quum gerendo contra Procopium bello ducem Arbitio summo cum imperio præfecisset. Vbi iam modo non manus conferturi essent exercitus, imperatoria quadam sollertia temeritatem Procopij circumueniebat Arbitio, quam plurimos exijs, qui ei militabant, ad sese pelliciens, & ex his Procopij consilia præcognoscens. Quum copias imperator atque Procopius contra se inuicem ducerent, accidit, vt ad Thyatira sibi occurreret exercitus: & paullum abfuit, quin Procopij pars victoria potita re-

* is Gregorij Nazianzeni frater fuisse videtur.

Procopius imp.

* Marcellus a Procopio contra Valentem mittitur.

Successus Procopianarum partium.

Arbitio copiarum Valentis imperator.

Arbitiois sollertia.

rum summam in id ipsum transferret; quum Hormisda, Persæ illius filius, patri cognominis, eo proelio visus fuisset excellere. Sed Gomarius, alter dum Procopij, particeps facinoris eorum omnium, qui Procopio militantes, rebus imperatoris studebant; in ipso proelio clara voce pronuntiato Augusti nomine, fecit vt omnes sui milites eandem vocem, quasi tessera quadam data, emitterent. quod vbi accidisset, omnes Procopij milites ad Valentem transibant. Is post victoriam Sardes ingressus, & illinc profectus in Phrygiam, reperto in opido Nacolia Procopio, quum rursus ibi Procopij dux Haplorem omnem sic instruxisset, vt imperatori expediebat: vi summa victoria potiebatur Valens, ita quidem, vt perduellem ipsum in potestatem suam redigeret; nec multo post Marcellum quoque compræhenderet, quos ambos interfecit. Quum autem vestem quamdam imperatoriam apud Marcellum inuenisset, quam Procopius ei dederat; maximopere propterea commotus in omnes acerbe grassabatur, non eos modo perquirens, qui facto perduellionem adiuerant; verum etiam qui consilij participes fuerant, vel omnino aliquid inaudierant; nec quod instituebatur, continuo detulerant. Et sæuus erat in omnes, nullo iusto iudicio procedens ita vt ab ira principis tam rerum nouarum participes, quam omnis expertes culpæ, propter cognationem, vel amicitiam, absumerentur. Quum rerum in adtributo Valenti imperio status hic foret, imperator Valentinianus apud gentes transalpinas degens, maxima pariter & inopinata pericula experiebatur. Nam tota natio Germanica reuocatis ad animum ijs, quæ perpeffa temporibus illis fuisset, quibus Iulianus Cæsaris auctoritatem habuerat; simul atque de morte ipsius accepisset, excusso metu, qui animis eorum infixus erat, & innata genti audacia resumta, pariter vniuersi subiecta Romano imperio loca inuadebant. quibus imperatore obuiam profecto, proelium acre ceptum est, quo barbari Romanum exercitum vincebant, & concitato cursu persequiebantur. Valentinianus autem non fuga periculum declinare statuebat, sed hoc casu æquo animo tolerato, detrimenti accepti auctores perquirebat, a quibus scilicet initium fugæ factum fuerat. Quæstione peraccurate instituta, quum legionem Batavorum ream peregrisset: iussit, vt vniuersus exercitus sumtis armis conueniret, velut auditoris militibus ea verba, quæ publice cunctis essent vsui futura. Secundum hæc verbis vius est, quæ auctoris fugæ pudorem infamiamque ad omnem vitam irrogarent. Iussitque Batavos, depositis armis publice productos, veluti mancipia fugitiua pretium offerentibus vendi. Tum vero proni ad terram prolapsi omnes, vt exercitum eiusmodi dedecore liberaret, obsecrabant: simulque pollicebantur, viros se nomine Romano dignos futuros. Quod quum ille deinceps ipsa re declarari iussisset, vbi de terra surrexissent, ac semet ex vsu armarent; pugnam redintegrabant, & extra vallum progressi, tantam eo bello probabant alacritatem: vt de barbarorum infinita multitudine, pauci domum incolumes redirent. Ac bellum quidem aduersus totam nationem Germanicam huiusmodi tunc exitum habuit. Imperator autem Valens multis post obitum Procopij necatis, & plurium bonis in fiscum illatis, in expeditione Persica præpediebatur, parte quadam transistriarum Scytharum fines Romanos turbante. Aduersus hos satis amplis emissis copijs, quo minus ulterius progredieretur, inhibuit; & arma tradere coactos, in opida sua, propter Istrum sita, distribuit; cum mandato, vt in experte vinculorum custodia adseruarentur. Erant autem hi, quos Procopio Scytharum princeps ad belli societatem miserat. Quum igitur ille dimitti hos ab imperatore peteret, quos rogatum se per legatos ab eo, qui tum rerum potiebatur, misisse dicebat; nulla in re Valens imperator ei morem gerebat.

Hormisda vir-
tus.
Gomarius ad
Valentem transit
in ipso proelio.

Procopius &
Marcellus in-
terfecti.

Valentis suspi-
ciosa crudelitas.

Germani Ro-
manos inuadit.

Romani victi.
Valentiniani
magnus ani-
mus.
Vna Batavos
rum ob fugæ fac-
tum inuadit.

Occasus belli
Scythici.

Nam nec ad se missos illos aiebat, nec vt amicos, sed hostes, captos. Hæc causa bellum Scythicum suscitauit. Quum autem sensisset imperator, hostem de finibus Romanis inuadendis cogitare, atque hanc ob causam vniuersos iam magna celeritate collectos: exercitum propter Istri ripam porrigens, & ipse Marcianopoli degens, quæ vrbium Thraciæ maxima est, tum vt in armis exercerentur milites, studiose curabat; tum vel maxime, ne vlla eis annona deesset. Itaque præfectum prætorio declarabat Auxonium, Salustio propter senectutē hoc munere liberato, qui iam secundo magistratum hunc gesserat. Auxonium vero, licet adeo magnum bellum immineret, tamen & in exigendis tributis iustus erat; neminem vltra, quam par esset, ac debiti posceret ratio, grauari permittens; & magna nauium copia militarem annonam per pontum Euxinum in Istri deferens ostia, fluuiialibus inde nauigijs in opida propter anem sita recondebat; ita quidem, vt esset vnde suppeditari ea militibus expedite posset. His in hunc modū adhuc durante hieme procuratis, inito vere Marcianopoli soluens imperator, vna cum præsidarijs ad Istrum militibus in hosticum transuectus, barbaros adoriebatur. Illis vero non ausis pugna stataria congregi, sed intra paludes abditi, & exijs clandestinos incursum molientibus: milites suo loco manere iussit, & omni mancipiorum turba collecta, cum ijs, quibus erat impedimentorum commissa custodia certam auri summam ei se daturum pollicebatur, qui barbari caput adtulisset. Mox igitur omnes erecti spe lucri, & siluas atque paludes ingressi, obuios quosque perimebant; & interfectorum capita monstrantes, celeriter adferebant. Hoc modo quum ingens multitudo periisset, reliqui de pace principem adpellabant. Id postulatum ille quum non reiecit, indutiæ factæ sunt, nullum maiestati Romanæ dedecus inurentes. Placuit enim, vt Romani cum omni securitate possiderent ea, quæcumque prius habebant; & barbaris interdictum fuit, ne transiret, neue prorsus in fines Romanos irruerent. Hac pace facta, Constantinopolim proficiscitur. Et quia præfectus prætorio diem in terris supremum clauerat, Modesto magistratum hunc tradit: atque his in hunc modum administratis, ad bellum contra Persas gerendum properat. In eius adparatu dum occupatur, Valentinianus imperator rebus Germanicis recte constitutis, arbitratur se debere securitati Celticarum nationum in futurum quoque tempus prospicere. Quapropter maxima iuuenū multitudine tum de barbaris Rhæni adcolis, tum de subiectarū imperio Romano gentium agricolis collecta, numerisque militaribus adscripta: sic eos bellicis in rebus exercuit, vt metu exercitationis & experientiae militum, totos nouem annos nemo transrhenanorum subiecta Romanis opida vexaret. In hoc tempore Valentinianus quidā, ob nonnulla delicta relegatus in insulam Britanniam, tyrannide adfectata, vitam cum eadem amisit. Imperator autē Valentinianus morbo correptus est, quo vita propemodū excessit. Eo quum liberatus esset, congressi proceres aulicis successorem vt designaret imperij, cohortabantur; ne si quid ipsi humanitus accidisset, detrimentū respublica caperet. Hac oratione permotus imperator, Gratianū filium principem & imperij consortē dixit, iuuenem adhuc, nec integros pubertatis annos habentē. Dum hic rerum ad occidentē status esset, Valens imperator cōtra Persas in orientē, quo tendebat initio, sese parabat: ac lente progressus, opidis legatos ad se mittentibus, vbi posceret vsus, succurrebat; aliaq; multa rite administrabat, quæ petentibus facile postulata cōcedens. Antiochiā cum omni securitate ingressus, res ad bellū pertinentes disponebat; hiemē in regia, quæ istuc erat exigēs: vere proficiscēs Hierapolim, atq; inde cōtra Persas exercitus mouēs; deniq; rursus instāte hieme Antiochiā reuertēs. Ac bellū quidē Persicū in hunc modū extrahebatur.

Quum

Quum autem princeps Antiochiæ degeret, ex huiusmodi causa rerum nouarum & inusitatarum materies cepit. Erat Theodorus quidam, notarijs principis adscriptus. Hunc nobili quidem genere prognatum, & educatum bene, sed adhuc iuuenem, qui ex ætatis feruore non magno momento adsentatorum adulationibus ad peiora impelleretur, adorti eius generis homines; excellere se litteris, & ex diuinatione quadam, ab se præclare percepta, futura conijciendi se peritos esse persuadent. Inquirentes autem, quis post Valentem imperaturus esset, tripodem statuisse; qui ritu quodam arcano significaret, quid futurum esset. In hoc tripode scriptas literas Θ, & Ϸ, & Ϸ, & præter has apparuisse: quæ quidem modo non vocem exprimentes indicent, Theodorum in imperio Valenti successurum. His ille nugis elatus, dum præ cupiditate nimia circulatorum & maleficos frequenter adit, & cum eis de eo, quod agendum esset, communicat; imperatori proditur, & dignas conatu poenas luit. Secundum hoc & aliud accidit. Fortunatianus imperatorio fisco profectus, quemdam ex militantibus sub se veneficij reum, de causa cognoscens, verberibus subijciebat. Quum ille tormentis coactus & alios nominatim indicasset, tamquam sibi conscios: causæ quidem cognitio ad Modestum præfectum prætorio transferebatur, quod in medium personæ productæ fuissent, quæ illius imperio, qui prius ius dicebat, non suberant; iudicium vero in vniuersos exercebatur, & princeps ad iram immodicam concitatus, omnes philosophiæ nomine celebres, vel alias excultos litteris, & præterea quosdam honoratos in aula, suspectos habebat. Nam & illi, velut insidiatores, principi deferebantur. Vndiq; ploratus & questus omnium communis emittebatur. Erant enim pleni carceres eorum, qui citra meritum eos incolebant, & per itinera maiores hominum copię vagabantur, quam in opidis essent relictæ. Cohortes autem, quibus erat eorum mandata custodia, quotquot absque causa in carceres ducebantur, non se sufficere fatebantur ad seruandis ijs, qui custodiebantur; seque vereri dicebant, ne longe numero plures, vi sibi adhibita, fugam arriperent. Et calumniatores quidem absq; omni periculo discedebant, accusare dumtaxat coacti; rei vero partim morte multabatur, abq; legitimis probationibus; partim facultates amittebant, liberis & coniugibus ceterisque cognatis extremæ fortunę relictis. Hoc enim agebatur, vt occasione multiplicium nefariorum facinorum fiscus multa bona conquireret. Primus ex nobilibus philosophis interfectus est Maximus, & post illum oriundus e Phrygia Hilarius, qui ambiguum quoddam oraculum clarius fuisset interpretatus. Secundum hunc Simonides, & Patricius Lydus, & Andronicus e Caria: qui omnes ad summum doctrinæ fastigium peruenerant, & potius inuidia, quam iusto iudicio damnati fuerunt. Simul autem vsque adeo conturbabantur omnia, vt quorumlibet ædes cum multitudine palam delatores ingrederentur, & obuios raperent, atque illis traderent; qui ad quosuis, etiam nullo interueniente iudicio, necandos instituti erant. Et horum facinorum quasi colophon erat Festus, quem imperator ad omnem crudelitatem promptum expeditumque norat, ac propterea miserat, vt Asiam pro consule administraret; ne quis eruditione doctrinæ præditus superaret, sed initum consilium re ipsa succederet. Nam quum omnes indagasset Festus, quos quidem deprehendebat, nulla cognitione adhibita interficiebat; reliquos exilio semetipsos multare cogebat. Et calamitas quidem ea, quæ propter culpam Theodori ciuitatibus accidit, hunc habuit exitum. Valentinianus vero, qui visus fuisset bellum aduersus Germanos mediocriter administrasse; grauiissimus subditis erat, tributorum exactiones acrius vrgens, eaque præter morem extorquens. Prætexebat autem militaris annonæ magnitudi-

Theodorus nobilitate
tarius adfectat
imperium.Valentis seuitia
in litteratos.Interfecti philo-
sophi.
Maximus.
Hilarius Phryx.
Simonides.
Patricius Ly-
dus.Andronicus
Car.Festus erudito-
rum hostis acer-
bissimus.Valentinianus
ob tributorum
exactionē grauis

nem, quæ ipsum pecuniam adseruatam fisco coëgisset expendere. Quapropter odio cunctorum in se concitato, acerbior etiam, quam prius, erat: ac neque magistratus examinare volebat, an a captatione lucri abstinerent; & gloriam ex inculcata vita nactis inuidebat, denique simpliciter ut rem aperiam, diuersus erat ab ijs moribus, quos initio regni præ se tulerat. Eam ob causam & Afri, non ferentes auariciam Romani, qui militare apud Mauros imperium obtinebat, amictum purpura Firmum principem creauerunt: cuius rei nuntius adlatus, haud abs re Valentinianum perturbauit. Idcircoque confestim militares quosdam numeros, relictis in Pannonia Mysiaque superiore præsidijs, in Africam nauigare iussit. Id ubi fieret; Sauromatae & Quadi, iam pridem illi, cui credita erat horum locorum custodia, (& erat is Celestius) infensi; post militum profectioem in Africam, Pannonios & Mysos inuadebant. Nam quia Celestius ipsorum principem interposita fide, sacramento confirmata, circumuenerat, eumque fraude necauerat, necdum remota mensa: non abs re barbari hanc expeditionis occasionem habentes, Istro vicinos populabantur; quicquid esset extra opida, diripientes. Enimvero Pannonij barbarorum prædis erant expositi, militibus segnitèr opida defendentibus, & interiora fluminis loca non minus, quam barbari facerent, vexantibus. At Mysia nihil mali perpeffa est propterea, quod dux copiarum militarium Theodosius viriliter obstitisset, atque barbaros irrupentes fuga sibi consulere coëgisset. Vnde factum, ut ex hoc prælio gloriam consequutus, ad imperium deinceps peruenerit. Sed hæc suis temporibus exponentur. Valentinianus autem hosce nuntios audire non sustinens, e Celtis profectus, in Illyricum transijt; de bello Quadis & Sauromatis inferendo, deliberans. Ac Merobaudem, qui peritiam rei militaris habere supra ceteros videretur, toti exercitui præficit. Hic me præter morem durante longius, Quadi legatos ad eum mittebant, qui verba quædam modum excedentia perferrent: ob quæ indignatus Valentinianus, præque nimia iracundia propemodum redactus ad insaniam, sanguine in os delapso, qui vocis arterias constringebat, extinctus est; quum in Illyrico menses nouem, paucis diebus deficientibus, commoratus fuisset, & imperij duodecimum annum adtigisset. Eo defuncto, fulmen Sirmij delapsum regiam cum foro concremauit; visumque fuit ijs, quorum de rebus huiusmodi sunt accurata iudicia, parum prosperum publicis rebus hoc portentum esse. Terræmotus quoque nonnullis in locis acciderunt, Creta vehementius succussa, cum Peloponneso, reliquaque Græcia ita ut opida complura collaberentur, exceptis Athenis, & Attica regione, quam ex huiusmodi causa conseruatam perhibent. Nestorius id temporis sacrorum antistes constitutus, somnium vidit, quod publicis honoribus Achillem heroa iuberet adfici. Hoc enim vrbi salutare futurum. Quum autem visum hoc cum magistratibus communicasset, atque illi rati eum delirare, qui iam senex decrepitu esset, nihili quod dictum fuerat, fecissent; ipse secum ratiocinatus, quid agendum esset, diuinisque cogitationibus edoctus, imaginem herois exigua in domo fabricatam simulacro Mineruæ, quod est in æde virginis consecratum, supposuit. Peragens autem consueta Deæ sacra, pariter & heroi debita rite faciebat. atque in hunc modum quum ipsa re somnij consilio satisfactum esset, terræmotu passim grassato, solos Athenienses saluos euadere contigit, tota pariter Attica hisce beneficijs herois fruente. Hoc autem verum esse, licet ex ijs cognoscere, quæ Syriani Philosophus, hymnum in hunc heroa scribens, commemorauit. Et hæc quidem ab institutis haud aliena libuit adijcere. Ceterum extincto Valentiniano, videntes legionum tribuni Merobaudes & Equitius, Valentem atque Gratianum

tianum in locis procul remotis degere; quod alter adhuc esset in oriente, alter apud occidentales Gallos a patre relictus fuisset: veriti, ne quando vsueneret, ut transfriani barbari rebus principe destitutis irruerent: arcessitum minorem Valentiniani filium, natū ei de coniuge, quæ Magnentij prius vxor fuerat, nec procul inde cum matre degentem, in regiam cum purpura producunt, quum vix quintum ætatis annum ageret. Diuidentibus imperiū inter se Gratiano & Valentiniano minore, prout ijs videbatur, qui apud eos res moderabantur: (nam ipsi principes propter ætatem sui iuris non erant) Gratiano quidem Celticæ nationes, & Hispania tota, cum insula Britannia, adtribuebantur; Valentinianum vero placuit Italiam, & Illyrios, & totam Africā possidere. Ceterum Valentem imperatorem plures vndiq; bellorum fluctus circumstantabant. Primum Isauri (quos alij Pisidas, alij Solymos, alij Cilices montanos vocāt, nos quidem accuratius de his aliquid indicabimus, vbi ad eum locum peruenerimus, de ijs ut dicendum sit) opida Lyciæ Pamphyliaeq; vastabant; moenibus illi quidem potiri non valentes, sed omnia sub dio sita diripientes. Quum autem imperator adhuc Antiochiæ degens, satis magnas (ut ipse putabat) copias in eos mitteret: Isauri cum vniuersa præda in montes asperrimos confugiebant, militibus ob segnitiam nec persequi eos valentibus, nec alia ratione casibus opidorum aduersis mederi. Dum hæc ita gererentur, natio quædam barbara transfrianas gentes Scythicas est adorta; prius illa quidem incognita, sed quæ subito tum temporis emerfit. Eos adpellabant Hunnos, siue adeo regij Scythæ nuncupadi sunt, siue quos ait Herodotus Istri adcolas esse, homines simos & imbelles; siue deniq; in Europam ex Asia transiere. Nam & hoc memoriæ proditum reperi, videlicet e limo, quæ Tanais deuehit, Cimmericum Bosporum terra constrictū, facultatem eis præbuisse, itinere terrestri ex Asia in Europam transeundi. Vtut sese res habeat, profecti cum equis, & vxoribus, & liberis, & ijs rebus, quas secum vehebant, habitantes trans Istrum Scythas inuaserunt. Ac stataria quidem pugna profusus neque poterant, neque norant hostem adgredi: (quo enim id pacto? qui ne quidem in terram firmiter pedes defigere poterant, in equis autem & hærebant interdium, & somnum capiebant) sed partim circumequitando, partim excurrendo, partim opportune recedendo, & ex equis iaculando, immensam Scytharum cædem edebant. quod quū frequenter facerent, nationem Scythicam ad eam fortunam redigebant: ut superstitibus domicilijs suis relictis, Hunnis ea traderent incolenda; ipsi fugam capessentes, in aduersam Istri ripam transijcerent, porrectisq; manibus supplices ab imperatore se recipi peterent; simulque policerentur, officio se fidorum & constantium sociorum functuros. Eam rem quum præsidijs opidorum ad Istrum præfecti eo vsque differrent, dum de voluntate principis cognitum fuisset: Valens vti reciperentur, armis prius depositis, permisit. Itaque tribuni legionum, militumque duces transijciebant illi quidem, ut absque armis barbaros in fines Romanos deducerent; verum nihil agebant aliud, quam quod elegantis formæ mulieres deligerent, & formosos pueros ad vsu obscœnum venarentur, aut seruos agricolæ compararent: quibus solis intenti, cetera publicam ad vtilitatem spectantia negligebant. vnde fiebat, ut complures clam cum armis transfrectos ignoraretur: qui simul atque solum Romanum ingressi fuissent, neque precum illarum supplicum, neque sacramentorum recordabantur: sed vniuersam Thraciam, cum Pannonia, pertinentibusque regionibus ad Macedoniam & Thessaliam vsque, barbaris complebant, quæuis oblata sibi depopulantes. Quum autem rebus eorum locorum maximum immineret periculum, principem ad eūtes, quid accidisset denuntiabant. Ille belli Persici rebus, quemadmodum sane poterat,

Valentinianus minor, imp.

Gratiano cum fratre partitur imperium.

Valens bellis vicijs obrutus.

Humorum prima mentio.

Bosporus Cimmericus limo constrictus.

Hunni Scythas inuadunt.

Scythæ ad Romanos confugiunt.

Valens Scythas recipit.

Ducum Romanorum improbitas.

dispositis; Antiochia cursu digressus, Cōstantinopolim ibat: atque inde pergebat in Thraciam, bellum aduersus Scythas illos transfugas gesturus. Egressus autem exercitus, & ipse princeps, huiusmodi portentum conspexere. Corpus quoddam hominis in via iacens visum fuit, cetera quidem prorsus immobile, verberibusq; cæso a capite ad pedes vsque confimile: verum oculos tantum apertos habens, qui propius accedentes intuerentur. Quum autem interrogantibus, quis esset, & vnde, tum a quo istæc perpeffus fuisset, nihil omnino responderet: prodigiosum quiddam rati, etiam prætereunti principi commonstrabant. Quum is de rebus iisdem interrogasset, nihilo minus mutus erat: nec existimatus viuere, quod vniuersum corpus expers motus foret; nec integre mortuus, quâdo incolumes oculi esse viderentur. Tandem subito portentum hoc euanuit. Itaque quum ijs, qui circumstabant, quid agendum esset, ambigerent: homines in explicâdis talibus ingeniosi statum rei publicæ futurum portendi dicebant; quodque duratura foret rerum cæsarum & flagris confectarum facies, animam exhaiantibus similis, donec magistratuum & administrantium improbitate prorsus interiissent. atque hoc nobis singula perfrustrantibus verè prædictum apparebit. Valens autem imperator, qui iam Scythas vniuersam Thraciam depopulari cerneret; statuit eos, quos ex oriente secum adduxerat, ex equis pugnandi peritissimos, in equitatum Scythicū prius immittere. Quapropter accepta illi a principe tessera, sparsim extra Constantinopolis portas egrediebantur; & remotos a suis Scythas contis transfigentes, multorum capita cottidie adferebant. Et quoniam equorum celeritas, iæctusque contorum, Scythiis perquam difficulter posse superari videbantur; astu nationem Sarracenicam circumnēnre statuerunt. Itaque concavis in locis abditis insidijs, tres Scythas vnum Sarracenum adori placuit: qui sane dolus eis nō successit, Sarracenis ob equorum suorum velocitatem & agilitatem pro lubitu aufugientibus, quoties multitudinem aliquam aduentare cernerent. Iidem si tardiores adactis equis inuaderent, eosque contis interimerent; tanta Scytharum cædes edebatur, ut Istrum re desperata transmittere cuperent, & Hunnis se potius dedere, quam ut a Sarracenis ad internicionem delerentur. Igitur vbi vicina Constantinopoli loca deseruissent, vltius progressis spatium principi datum est, copias suas longius promouendi. Considerante autem ipso, quo pacto bellum hoc gerendum esset, tanta multitudine barbarorum imminente; quum pariter & improbitas magistratuum ei molestiam exhiberet, quibus imperiū abrogare verebatur, propter eam tempestatem, qua tum res agitabantur; & quinā præficiendi muneribus essent, quibus parem & idoneum videre erat neminem, ambigeret; Sebastianus occidente relicto, quod istic principibus ob ætatis imbecillitatem parum inter se conueniret, eunuchorum cubiculo præfectorum calumnijs totos sese tradentibus, Constantinopolim venit. Ea re cognita Valens, qui eius viri tam in bellis, quam vniuersa republica virtutes norat; Sebastianum prætorem copiarum deligit, eique belli totius principatum committit. Ille mollitiem summamque secordiam tribunorum atque militum respiciens, quodque dumtaxat ad fugam, & muliebres miserasque preces exercitati essent. bis mille, quos ipse deligeret, milites sibi dari petijt. Existimabat enim, non esse procliuē multitudini hominum præesse, qui dissolute vixissent; at instituire paucos, & a moribus effeminatis ad viriles traducere, non admodum esse difficile. Magis & alioquin expedire, de paucis, quam de vniuersa multitudine periclitari. Hæc dicens, imperatori persuadet; electio nemque nanctus, non eos sibi sumebat, qui essent innutriti formidini, & ad capessendam fugam exercitati: sed quosdam recēs adscriptos exercitui, corporis que proceritate præstantes; & qui præterea coniectandi perito viderentur

Portentum a Valente conspectum.

Interpretatio portenti.

Bellum contra Scythas in Thracia.

Scytharum & Sarracenorum proelia.

Sebastianus copiarum præficitur.

Sebastiani de bello gerendo ratio.

tur ad quodcumque facinus incitarentur, idonei futuri. Confestim igitur cuiusq; naturā explorabat, & exercitatione frequenti, quod deerat, supplebat: dicto quidem audientes collaudans, ac muneribus adficiens; in alios autē inobedientes acerbum & inexorabilem sese præbens. Hoc modo militibus ad omnē disciplinam bellicā exercitis, in opida moenibus cinctâ se recipiebat; eius in primis rationem habens, ut exercitus in tuto foret. Simul cōtinuis insidijs barbaros pabulatū egressos adoriebatur, ac modo copia spoliiorū onustos inueniens, etiā præda recepta, modo temulentos interficiebat; quosdam & lauantes in flumine trucidabat. Quum magnam barbarorum partem huiusmodi strategematis deleuisset, ac reliqui metu prætoris a pabulando se cōtinerent; maxima quædam aduersus eum inuidia nata est. Ea vero peperit ordiū, vnde oriebantur criminationes erga principē, ab ijs profectæ, quibus erāt abrogata imperia, spadones aulicos incitatibus. Quum hoc modo princeps ad absurdā suspiciōem improbe fuisset impulsus, Sebastianus ei significabat, ut suo loco maneret, nec vltius progrediretur. Non enim in procliuē esse, tanta cum multitudine aperto Marte congregis sed per circuitus & clandestinas adgressiones tantisper extrahendū esse tempus, donec inopia cōmeatus desperatis reb. vel sese dederent, vel ex ditione populi Romani abirent, atq; Hunnis se potius permitterent; quā miserrimis cladibus, quæ famē conitari solent. Verum hæc illo monente, qui contrariarū partium erant, principem hortabatur, ad bellum potius egrediretur; quasi barbaris iam maiori ex parte perditis, sine labore princeps ad victoriam accessurus esset. Quum autem sententia deterior vicisset, fortuna res in peius agente; copias vniuersas imperator ad pugnam nullo producebat ordine: quibus vbi barbari promptissime occurrissent, ac proelio longe superiores essent; propemodum vniuersos ad internicionem debebant. Principe vero fuga cum paucis in vicum, quemdam elapso, qui non munitus erat; ab omni parte vico materie circumdato, igneque immisso, quotquot eo confugerant, vna cum incolis, concremabant; ita ut ne principis quidem ad corpus omnino quisquam peruenire posset. Rebus ad spem minutissimam redactis, dux equitatus Romani Victor e periculo cum nonnullis equitibus elapsus, quum in Macedoniam Thessaliamq; se recepisset, atque inde ad Mysos & Pannonios excurrisset: Gratiano in ijs locis commoranti rem, uti accidisset, nuntiat; itemq; tam exercitus, quam principis interitum. Ille vero non admodum maesto animo patruī cædem ferre, quod suspicio quædam inter eos intercederet: sed gubernationi se non sufficere cernens, Thracia quidem a barbaris, qui eam inuaserant, occupata; vicinis autem Mysiæ Pannoniæque locis ab hærentibus ibidem barbaris infestatis; Rhenanis denique nationibus vrbes citra cuiusquam impedimentum ad orientibus; imperij confortem Theodosium deligit, oriundum ex opido Hispaniæ Calliciæ Cauca, hominem bellicosum, & imperij militaris haud ignarum. Hoc Thraciæ rebus & orienti præfecto, ipse ad occidentales Gallos tendebat; ut eorum locorum res, si posset componeret. Theodosio principe Thessaloniciæ commorante, multi vndique propter publicas & priuatas causas confluentes, impetratis quæ par erat, discedebant. Quum autem ingentes copiæ transistrianorum Scytharum, Gotthorum inquam, & Taifalorum, & aliarum gentium, quæ prius inter hos viuebant, transiecissent; & opidis Romanæ ditionis graues esse cogerentur propterea, quod Hunnorum multitudo terras ab ipsis habitatas occupasset: Theodosius imperator ad bellum gerendum vniuersis sese cum copijs parabat. Tota vero Thracia capta ijs a gentibus, quas diximus, & opidorum in illis locis, castellorumque præfidiarijs, ne paulum quidem extra munitiones progredi audentibus, nedum ut apertis in le-

Sebastiani strategemata.

Mali Sebastiani inuident.

Sebastiani consilium de summo bello.

In felice hominū sceleratorum consilium.

Valentis interitus.

Theodosius Gratiani collega factus.

Scythæ Transistriani vocabantur Gotthi, Taifali, & alij.

Theodosij contra Gotthos expeditio.

Modaris præclara facinora.

Modares, regio natus apud Scythas sanguine, qui nō multo ante transfugerat ad Romanos, & propter fidem, quam probauerat imperium militare fuerat adeptus, quum milites in collem quemdam duxisset, planum quidem illum, & aruo similem, sed qui porrigeretur in longum, & amplissimos campos sibi subiectos haberet; ibidem barbaris factum suum ignorantibus, hærebat. Quum autem de speculatoribus accepisset, omnes hostes in campis colli subiectis, abufos annonæ, in agris & vicis non munitis repertæ, temulentos iacere: tacite militibus imperat, ut gladios dumtaxat, & scuta ferentes, armis maioribus grauioribusue posthabitis, consuetisque scutorum condensationibus ommissis, barbaros iam luxu dissolutos inuaderent. Quod ubi factum esset, per exiguo diei tempore barbaros adorti milites, vniuersos interfecerunt; partim nihil huiusmodi sentientes, partim simul atque rem animaduerneret, vulneratos; & alios alijs mortis generibus interemptos. Quum nulli iam viri superstites essent, necatos spoliabant; & in mulieres atque pueros irruentes, quater mille currus ceperunt, cum tanto captiuorum numero, quantum erat vero consentaneum vehi tot curribus; exceptis & ijs, qui pedites eos comitabantur, ac per vices (vt fieri consuevit) nō numquam in curribus quiescēdo se recreabant. Hoc modo quum milites neglexissent; ea, quæ fortuna obtulerat, non res Thraciæ, quas periculum fuerat ad extremum exitium redigendas, tandem in tranquillo erant, barbaris in ea præter omnem spem deletis. Orientis autem res ex huiusmodi causa parum aberat quin prorsus interirent. Hunnis eo pacto, quo diximus, transistrianas gentes aggressis, quum impressiones illorum Scythæ sustinere non possent; Valentem id temporis rerum potentem obsecrabant, ut eos per Thraciam reciperet, sociorum & subditorum officium facturos, & subseruituros in rebus omnibus, quas princeps imperasset. His verbis persuasus Valens, suscipit ille quidem eos; sed ratus ipsorum se fidei nomine cautionem habiturum idoneam, si liberos eorum necdum puberes in alia regione curaret educari: magnam puerorum multitudinem in orientem mittit, ac Iulium præficit eorum educationi atque custodia; quod eius viri sagacitatem & industriam vtrique suffecturam officio putaret. Is eos in opida distribuebat, ne iuuentus barbarorum tanta multitudine collectorum, ad res novas molientes, & ad conspiciendum extra patriam, spatium atque opportunitatem haberet. His intra opida degentibus, & ætatis maturitatem adsequutis, eæ res nuntiabantur; quæ res in Thracia popularibus suis accidissent, qua fama permoleste cognita, quotquot in eodem opido degebant, inter se congregiebantur; & alias vrbes inhabitantibus significabant, cogitare se, Romanas vrbes adoriendo, parentes ac populares suos vlcisci. Iulius hoc instituto barbarorum intellecto, inops consilij, quid potissimum ageret; simulque barbarorum conatus expeditos veritus, quocumque se conuertissent: Theodosio quidem imperatori, quid ageretur, minime statuit aperiendum; partim quod is in Macedonia locis hæreret, partim quod a Valente fuisset hæc ei commissa procuratio, non a Theodosio tunc rerum potente, cui prope necdum innotuerat: sed clam scriptis ad senatum Constantinopolitanum litteris, & ab eo accepta potestate agendi, quidquid expediturum reipublice putaret, tali quodam modo periculum vrbibus imminens auertit. Arcessitis ad se omnibus ordinum militarium præfectis, & sacramentis exactis; consilium, quod instituisset, cum eis communicabat. Illi perceptis ijs, quæ essent peragenda; rumores per quaslibet vrbes inter barbaros didunt, imperatorem largis admodum muneribus eos adficere velle; nec pecuniam dumtaxat, verum etiam agros distributurum in omnes, ut eos ad suam & populi Romani amicitiam pelliceret. Ideoque iuebant, ut certo ad hoc eis die statuto, intra metropoles conuenirent.

Periculum provinciarum orientis.

Gothorum liberi in Asiam missi.

Barbarorum a Romanis educato: rum coniuatio.

Expeditum Iulij consilium.

nirent. His spebus elati barbari, non nihil de iracundia, deque struendo vrbibus exitio, remittebant; & expectato die præstituto, quo singuli venire iussi fuerant, confluebant. Quum autem milites quoque datum sibi signum non ignorarent, occupatis tectis, quæ versus fora spectarent, ingressos barbaros lapidibus atque telis tantisper petebant; donec vniuersis ad internicionem deletis, vrbes orientales imminenti formidine liberassent. Enimvero quæ per orientem & Thraciam acciderant detrimenta, exitum huiusmodi sagacitate dum habuerunt: Imperator autem Theodosius adhuc Thessalonice degens, adeuntibus ille quidem facilis accessu videbatur: sed a voluptate mollicieque exorsus imperium, magistratus, qui rebus erant præfecti, conturbabat; & rei militaris duces numero plures, quam antea fuissent, instituebat. Nam quum vnus esset equitum magister, & vnus itidem peditum præfectus: pluribus, quæ quinq; magistratus hosce distribuit. quo facto fiscum pluribus, annonis grauebat. Non enim amplius duobus dumtaxat prætoribus, sed quinq; vel pluribus, quæcumque singuli de duobus illis ante habuissent, præbebatur. simul tot magistratuū auariciæ milites exponebat. Nam quilibet eorum non partem suam, sed lucrum integrum, quasi si duo tantum forent, militares annonas cauponando colligere volebat. Ne his contentus, etiam præfectos alarum, turmarumque duces, & legionum tribunos tantopere adauxit; uti duplo plures, quæ prius essent, post se reliquerit: militibus nihil eorum, quæ ipsis ex publico suppeditabantur, obtinentibus. Et hæc quidem secordia principis, absurdaq; pecuniæ cupiditate, tandem huc euaserunt. Idem princeps auctor existit, tantus ut sumtus in mensam imperatoris fieret: ut propter ciborum multitudinem, & in his apparandis magnificentiam, populose coquorum, & pocillatorum, & aliorum cohortes instituerentur; quas si quis enumerare velit, ei prolixo fuerit opus commentario. Nam de multitudine inseruentium principi spadonum, quodque comites plures horum, præsertim qui ceteris forma præstabant, præfides in medium proferrent eos, quos ipsi vellent; quodque totum imperium sua in potestate haberent, quocumque lubitum esset animi principis fluctantes; hæc ergo commemorando, quid opus est orationem instituere prolixiorē? quum rerum interitus exinde sequuti causæ nobis indicandæ veniant. Nam quum temere, atque etiam indignos fisci bona profunderet, ideoque non abs re pluribus pecunijs egeret: provinciarum præfecturas quibusuis accedentibus venales exponebat, nulla prorsus existimationis, aut honestæ vitæ ratione habita; sed eum iudicans idoneum, qui auri vel argenti maiorem summam adferebat, adeoque videre erat argentarios, & numularios, & alios in foro professiones foedissimas exercentes, magistratuum insignia ferre, maioremque pecuniæ vim habentibus provincias tradere. Quum talis in republica iam cepisset, vergens in deterius mutatis; militares quidem copiarum per exiguum intra tempus deminuebantur, & in nihilum adeo redigebantur: vrbes autem pecunia destituebantur, quæ partim per impositas collationes, modum excedentes, partim per auariciam magistratuū exhauriebatur. Hi enim eos, qui animos ipsorum inexplebiles non demerebantur, calumnijs opprimebant; tantum non clamantes, omnia sibi, quæ pro magistratu numerassent, necessario recuperanda esse. Quapropter opidorum incolæ paupertate ac magistratuū improbitate vexati, infelicem maximeque miserabilem vitam agebant; Deo supplicantes, & ab eo petentes, ut talibus tantisque calamitatibus liberarentur. Nam adhuc facultatem habebat ad eundem sana, patriisque ritibus numina placandi. Quum autem Theodosius imperator admodum deminutos exercitus animaduertisset, transistrianis barbaris ad se veniendi, quicumque vellent, potestatem faciebat; pollicitus, se transfugas militum numeris adscripturum. Eam illi pacem accipientes, ad Theodosium se conferebant, & militibus permiscebantur: quum quidam hoc inter se consilij ce-

Theodosij mores.

Novi magistratus excogitati.

Perniciosa magistratuum multitudo.

Luxus Theodosij.

Coquorum & pocillatorum cohortes.

Spadonum numerus.

Dignitates venales.

Militum numerus imminutus.

Ciuitatum opes exhaustæ.

Inuitati ad militiam Romanam barbari.

Exitiale barbarorum consilium.

pissent, ut si numerus ipsorum excreveret, facili momento rempublicam adgrederentur, & omnia suam in potestatem redigerent. Conspicatus autem multitudinem transfugarum imperator, quæ iam suorum militum numerum excederet; simulque reuocans ad animum, quo pacto quis eos cohibiturus esset, si præter pacta conuenta quid molirentur: præstare ratus est, ut partem horum aliquam permisceret in Aegypto militantibus, ac vicissim partem illorum, qui numeros istuc suppleret, ad sese traduceret. Quod ubi fieret, his quidem illuc, istis autem huc transeuntibus, ut princeps imperauerat: Aegyptij tranquille per opida factis itineribus, res necessarias iusto pretio sibi comparabant. Barbari vero nullum habentes in transeundo sui modum, cum ijs, quæ veniebant in foro, pro animi libidine agebant. Quum utriusque Philadelphiam convenissent, quod opidum est Lydiæ; longe numero barbaris inferiores Aegyptij, disciplinam militarem obseruabant. Barbari vero, qui hos multitudine superarent, amplius aliquid sibi iuris usurpabant. Quumque forte quidam ex ijs, qui erant in foro, venditarum ab se rerum pretium posceret; at gladio barbarus vteretur, atque hinc illo exclamante feriretur & alter priori laturus opem: Aegyptij propter ea, quæ fierent, commiseratione moti, moderate barbaros hortabantur, ab huiusmodi facinoribus abstererent. Non enim hoc decere viros, qui Romanorum legibus vivere vellent. Tum illi gladios suos aduersus hos stringere, donec & Aegyptij victi ab iracundia cum eis congrederentur; ac plures, quam ducentos interimerent: alij cæsis, alij in cloacas fugere coactis, atque in eis exspirantibus. Postquam hæc Philadelphiam pertrassent in barbaros Aegyptij, ac modestiores ut essent, non defuturis scilicet, qui eis resisterent, persuasissent: ipsi quidem ulterius iter suum proseguerent, barbari vero versus Aegyptum, quo ire iussi fuerant, progrediebantur. Et ducem habebat Hormisdam, natione Persam, Hormisdæ illius filium qui cum imperatore Iuliano bellum contra Persas gessit. Aegyptij in Macedoniam venientibus, & legionibus eorum locorum adscriptis: nullus erat in castris ordo, nullum Romani vel barbari discrimen: sed inter se cuncti promiscue versabantur, quum ne descriptio quidem eorum, qui militum numeris accensebantur, retineretur. Quinetiam transfugis permittebatur, iam legionibus adscriptis, ut in patriam reuerterentur, aliosque suo loco mitterent; atque ubi videretur ipsis, sub Romanis iterum militarent. Hanc confusionem in ordinibus militariis, obtinere conspicientes barbari, quibus omnia transfugæ renuntiabant, accedente mutæ consuetudinis licentia; idoneum tempus se ad inuadendum res tam negligenter administratas, nactus existimabant. ideoque nullo labore flumine transmissis, in Macedoniam usque progressi, (nullus enim prohibebat, ac transfugæ præsertim liberum eis concedebant, quocumque pergere vellent, transitum) ubi principem quoque cum copijs vniuersis occurrere sibi sentiebant; nocte iam profunda, magnum ignem accensum conspicati, coniecturamque facientes, ignem illum, qui conspiceretur, circa principem & imperatorios stipatores esse; cognito denique de transfugis ad eos accedentibus, ita se rem habere: cursu principis ad tentorium, ignem quasi ducem itineris sequuti, contendebant. Simul autem & transfugis opem ferentibus, soli Romani cum ijs transfugis, qui adhuc aderant, resistebant. quumque pauci contra multo plures non sufficerent, imperatori quidem aufugiendi spatium concedebant; sed ipsi fortiter dimicantes, & infinitam barbarorum multitudinem interficientes, vniuersi cadebant. Enimvero si barbari victoriam persequuti fuissent, & aufugientes cum principe mox insequuti: primo statim clamore cunctos omnino in potestatem redegissent. Sed quoniam contenti victoria, Macedonia Thessaliaque potiebantur, nullo præsidio munitis: ipsi quidem opida relinquebant, nihil in ea

Theodosius barbarorum consiliis occurrit.

Barbarorum insolentia.

Milites Aegyptij barbaros coercent.

Rei militaris confusio.

Theodosius a barbaris prope necatus.

Barbarorum officiantia Theodosio vitilis.

statuentes durius, spe tributum aliquod ab eis impetrandi; princeps autem cognito, has ob causas eos discessione facta patriam repetiisse, præsidijs castella cum opidis, quotquot habebant moenia, munitis; ipse Constantinopolim abibat, missis ad Gratianum imperatorem litteris; quibus significabat ea, quæ accidissent, quodque rebus ad extremum malum redactis cum omni celeritate succurrendum esset. Quum hoc nomine tabellarios ablegasset, ipse quasi nihil triste Macedonicis ac Thessalicis opidis accidisset, publicorum tributorum exactores instituebat, qui omnino stricte pensiones tributarias exigerent. eratque videre totum hoc, quod humanitate barbarorum relictum fuerat, in censum erogari. Non enim pecunia dumtaxat, verum & mundus muliebris, & omnis vestitus, usque ad illam (prope dixerim) vestem, qua pudenda teguntur, tributorum indictorum nomine conferebatur: & omne opidum, omneque prædium ploratu ac lamentis plenum erat, vniuersis barbaros inclamantibus, & eorum opem poscentibus. atque hoc in statu Thessalorum Macedonumque res erant. Imperator autem Theodosius splendide, quasi triumphum ob gloriosam victoriam peragens, Constantinopolim ingrediebatur; nullam publicorum casuum rationem habens, & cum urbis magnitudine deliciarum ac voluptatis immodicum usum porrigens. At imperator Gratianus harum rerum nuntio perturbatus; satis magnas copias ablegabat, Baudoni prætori traditas, cum quo & Arbogastem mittebat. Erant autem ambo genere Franci, amicissimis in Romanos animis, ab auaricia profus immunes, in bellicis rebus prudentia pariter ac robore præstantes. Postquam hi cum exercitu in Macedoniam Thessaliamque peruenissent, degentes in solo Romano Scythæ mox ab exordio cognita horum audacia & instituto, locis ijs relictis in Thraciam recurrebant, prius ab eis vitatam; & quid agerent ambigentes, ad dolum malum priori simile se conuertebant, & iisdem artibus imperatorem Theodosium circumuenire conabantur. Per paucos enim transfugas ad eum mittebant, qui & benevolentiam, & societatem, & facturos se quidquid imperasset, pollicerentur. Quum his ille dictis fidem habens, eos susciperet; iamque ne priori quidem experientia consequutus fuisset, ut quod esset ex re, cerneret: sequuti sunt hos & alij, quos omnes ille recipiebat. iamque res adeo rursus in potestate transfugarum, propter stoliditatem principis, erant. Eam stoliditatem in ipso deliciarum & voluptatis usus alebat. Nam omnia, quæcumque ad morum vitæque corruptelam sufficiunt, hoc imperante principe tantum incrementi ceperunt; ut propemodum omnes, qui principis instituta sectabantur, in his beatitatem humanam metirentur. Erant enim mimi ridiculorum, & qui male pereant, saltatores; & quidquid ad impuritatem, atque hanc absurdam dissolutamque mificam pertinet, tam sub ipso, quam deinceps exercitum fuit; quod essent, qui horum dementiam æmularentur. Licet autem res publica tantam ad corruptelam præcipitasset, tamen præterea Deum quoque simulacra per omnes vrbes & agros oppugnabat: adeoque periculum cunctis imminerebat, qui esse Deos putabant, vel in caelum omnino suspiciebant, & quæ in eo conspiciuntur, adorabant. Dum hæc Theodosius ageret, Gratianus imperator ad legiones Illyrici prætorum mittit Vitalianum, hominem qui rebus fatiscens nequaquam sufficere posset. Hoc rebus præfecto, partes duæ Germanicarum trans Rhenum nationum, quæ altera ducem Fritigernum habebat, altera sub Aliotho & Saffrace militabat, dum Celticas gentes premunt; Gratianum imperatorem eo compulerunt, ut regiones Celticas relinquentibus permitteret, Istro transiit Pannoniam Mysiamque superiorem petere. Nam hoc studiose agebat, ut horum irruptione continua liberaretur. Igitur illi hoc consilio transmissis nauigijs Istro, per Pannoniam in Epirum transire cogitantes, & Acheloum transecti, Græcas vrbes inuadere; prius comneatum sibi comparandum, & Athanarichum, to-

Exactio ab exactoribus.

Baudon & Arbogastes Franci, ad Theodosium missi.

Fraudes barbarorum.

Theodosius iterum deceptus.

Corruptela facta Theodosiano.

Theodosius simulacrorum euerfor.

Germanorum quædam expeditio.

*Athanasius
Gothus a Ger-
manis expellitur*

*Athanasio
Theodosius ho-
norem exhibet.*

*Athanasio
Theodosius ho-
norem exhibet.*

*Scyros & Car-
podacos a Theodosio
victi.*

*Promoti de Oe-
dotheo victoria.*

*Gratiani pericu-
la.*

*Alani Gratiano
suorum odia con-
ciliant.*

*Maximus His-
panus, emulus
Theodosij.*

Maximus imp.

*Gratianus a suis
desertus, aufugit*

*Gratianus Sigi-
duni occiditur.*

tius regij Scytharum generis principem, e medio tollendum arbitrabantur ne quem haberent a tergo, qui conatum ipsorum impediret. Hunc igitur a dorti, nullo labore locis ijs, in quibus erat, expulerunt. At is celeriter ad Theodosium se contulit, non ita pridem morbo liberatum, qui spem de vita dubiam fecerat. Theodosius hominem cum barbaris comitibus amanter excipit, spatium non exiguum extra Constantinopolim obuiam ei progressus. quumque confestim extinctus fuisset, regia sepultura mortuum terræ mandauit. Et tantam sepulturæ magnificentiam adhibebat, ut tam superbo funere barbaris omnibus obstupefactis, Scythæ quidem domum redirent, nec Romanos amplius infestarent, bonitatem principis admirati; quotquot autem cum rege vita defuncto venerant, custodiendæ ripæ fluminis intenti, diu quo minus Romani vexarentur in cursu, impedirent. Eodem tēpo re Theodosio quidam alij quoque prosperi casus accidere. Nam Scyros & Carpodacos permittos Hunnis ultus est, & proelio superatos Istrū transijcere, suasque sedes repetere cōpulit. Hinc igitur militibus animorum fiducia redire, paululumque videri de rebus aduersis superiorū temporum respirare princeps; & agricolis exercendarū operarum suarum, iumentis ac pecoribus liberi pastus copia fieri. Ac Theodosius quidem imperator in hunc modū acceptis detrimentis mederi visus est. Promotus autem, prætor copiarum in Thracia pedestrium, Oedotheo (qui maximum exercitū, non de Istri dumtaxat adcolis, verum etiam remotissimis & ignotis gentibus collegerat, iamque cum militibus suis aduenerat, & flumen transierat) cū terrestribus pariter copijs, ac nauigijs fluuijalibus occurrens, tantam cædem edidit: ut & cadaueribus, flumen ipsum cōpleretur, & in terra cæsi non facile numerari possent. Dum essent in hoc statu res Thraciæ, non mediocres, nec moderatu faciles Gratianū imperatorē casus circumstabant. Nam ijs obtemperans, qui principū mores in aulis corrumpere solent, Alanos quosdam transfugas susceptos, & copijs militū adscriptos, muneribus largis cohonestabat; eisque maximi momenti res credi volebat, nulla ratione suorum militum habita. Id imperatori pariebat apud milites odium, quod paulatim succensum & auctum, ad rerum nouarum libidinem perpulit quum alios milites, tum in primis eos, qui degebant in Britannicis insulis; ut qui magis temeritati & iracundiæ, quam ceteri omnes, indulgerent. Et Maximus ad hoc eos amplius incitabat, Hispanus natione; qui Theodosij principis in Britannia commilito fuerat. Is permolestē ferens, habitū quidem fuisse dignum imperio Theodosium, se vero nullam ad dignitatem peruenisse; magis etiam milites ad imperatoris odium iritabat. Illi facile cōmoti, Maximum imperatorem adpellant; quem ubi purpura & diademate cincti, confestim transmissis nauibus oceano, ad ostia Rheni adpellunt. Exercitibus autem, qui erant in Germania, ceterisque secundū hanc regionibus, summa cum beneuolentia renuntiationē hanc adprobantibus; Gratianus ad cōferendum cum Maximo proelium se comparabat, quum pro eo non exigua pars exercitus adhuc propugnaret. Vbi copiæ propius ad se inuicē accessissent, quinque non amplius dies inter se velitationibus utebantur. Conspicatus autem Gratianus, primo quidem Mauros equites vniuersos discessionem fecisse, ac Maximum Augustum conclamasse; deinde ceteros etiam paulatim ad Maximi partes transire: desperatis rebus, sumtisque secum trecentis equitibus, pleno cursu cum eis versus Alpes aufugiebat. Eas quum nullo munitas præsidio reperisset, versus Rhætiæ, & Noricū, & Pannonias, & Mysiā superiorē tendebat. Hac illius fuga non neglecta Maximus, magistrū equitum Andragathiū, oriundū e pōto Euxino, qui esse peramico in ipsum animo videretur, cū equis laborū tolerantissimis ad eū persequendū mittit. Is impetu continuo Gratianū persequens, quū Sigiduni pontē transiturū adprehendisset, occidit;

atque

atque hoc modo stabilis imperium Maximo reddidit. Fuerit autem pretium operæ, quiddam memoriæ præditum non omitti, quod a narratione præsentis non sit alienum. In collegijs sacerdotum Romæ Pontifices primas tenebant, quos, si vox istæ Græcæ in linguam transferatur, Gephyræos a pontibus dicere licet. Hanc autem appellationem huiusmodi quadam ex causa nati sunt. Quum necdum homines cultum, qui per imagines exhibetur, intelligerent: primum in Thessalia Deū simulacra facta sunt. Quumque nec delubra forent, (nam & illorum incognitus erat usus) effigies diuinas in Penei fluminis ponte statuebant; indito illis vocabulo, qui Deū præfæcti sacris essent, ut a prima simulacrorum sede Gephyræi, quasi si pontanos dicas, nuncuparentur. Hoc a Græcis accepto, Romani eos, qui sacerdotum in collegijs apud ipsos locum principem obtinerent, Pontifices appellarunt: simulque sanxerunt, ut eorum in numero reges etiam, propter dignitatis excellentiam, censerentur. Primus quidem Numa Pompilius hunc honorem adeptus est, omnesque deinceps, qui reges appellati sunt, ac post illos Octavianus ipse, qui post eum Romano in imperio successerunt. Simul enim atque summum imperium quisque accipiebat, amictus ei sacerdotalis a pontificibus offerebatur; & continuo Pontificis Maximi titulum usurpabat. Ac ceteri quidem principes vniuersi lubentissimis animis hunc honorem accepisse, & hoc vti titulo videtur; adeoque Constantinus etiam, potius imperio; licet is a re sacris in rebus via deflexisset, & fidem Christianorum amplexus esset: itemque post illum reliqui ordine sequuti, & Valentinianus atque Valens. Quum ergo Pontifices ex more Gratiano tale amictum adtulissent, auersatus est id, quod petebant; ratus, non esse fas illiusmodi habitu Christianum uti. Quumque sacerdotibus stola reddita fuisset, aiunt eum, qui dignitate princeps inter eos erat, dixisse: Si princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui pontifex Maximus fiet. Igitur Gratiani principatus exitum huiusmodi habuit. Maximus autem, qui possidere se iam tuto crederet imperium, legatos ad Theodosium imperatorem misit, non qui veniam commissorum aduersus Gratianum peterent; sed præterea graue quiddam secum præferrent. Et erat is, qui ablegatus fuit, imperatorij cubiculi præpositus, non spado quispiam, (nec enim Maximus ferre poterat, ut prætorij custodiæ spadones præficerentur) sed vir ætate grauis, ex illorum numero, qui a prima ætate cum eo versati fuerant. Postulabant autem ab Theodosio legati foedus, & concordiam, & aduersus quemuis Romanorum hostem belli societatem; vel si postulatis non fuisset adensus, inimicitias & bellum denuntiabant. Hæc Theodosius admittere, ut Maximus imperator esset; simulque dignum ducere, qui secum statuarum & imperatorij nominis esset particeps: verum clam in eum bellum moliri, & omni adsentationis ac obseruantia genere hominem circumuenire. adeo quidem, ut etiam daret in mandatis Cynegio præfæcto prætorio, quum eum ablegaret in Aegyptum, & præcepisset, omnibus numinum religione interdicere, ac delubra claudere; imaginem Maximi cōspiciendam Alexandrinis exhibere, publiceque reponere, & populo indicaret, confortem hunc imperij factum. qua quidem in re Cynegius, quod imperatum fuerat, præstitit; & templorum per orientem, & vniuersam Aegyptum, & ipsam Alexandriam fores oclulit, sacrificiaque ab omni quo recepta, cum omni patrio cultu submouit. quæ autem ab eo tempore huc usque Romano imperio acciderint, ipsarum rerum commemoratio particulatim instituta monstrabit. Sub eadem hæc tempora natio quædam Scythica trans Istrum prodijt, omnibus istis incolis ignota: quos eorum locorum barbari * Prothingos appellabant. Hi quum multitudine abundarent, & armis necessarijs instructi essent, prætereaque robore corporis excellerent: nullo momento peragratis interiorum barbarorum terris, ad ipsam usque ripam Istri peruenerunt, fluminis transmissum sibi concedi postulantes. Promotus autem copiarum in ijs locis prætor, exercitibus ad ripam flumi-

*Pontifices vnde
dicti.*

*Cur a pontibus
dicti pontifices.*

*Reges et imperatores
dicti pontifices maximi.*

*Gratianus pontifex
maximus esse noluit.*

Maximi adrogantia.

*Postulata legatorum
Maximi.*

*Astu Maximū
Theodosius salu-
lit.*

*Issu Theodosij
sana pagana
clauduntur, &
sacrificia prohibentur.*

** fortasse legendum
Thuringos*

*Thuringi fraudes
de circumuenti.*

nis, quā fieri poterat, longissime porreētis; a transitu barbaros arcebat. Et hec agens, aliam quoq; viā huiusmodi reperit. Conuocatis nonnullis, qui linguā eorum intelligebant, & quib. sciret in rebus talibus maxime fidendū; horum opera de prodicione cum barbaris tractat, quū quidē illi pro traditione prætoris & exercitus Romani mercedē largā peterent. At inficiantibus barbaris, ad tantæ mercedis solutionē satis magnas sibi copias esse: quo verbis suis fidē facerent, qui a prætore missi fuerant, insistebant ijs, quæ ab initio proposuerant; nihil de lucro suo decidi permittentes. Quū utrimq; de certa quadā quātitate conuenisset, clam de prodicione paciferebantur; & placebat utriusq; partē ut aliquā mercedis cōtinuo proditores acciperent, reliquū ad victoriæ tēpus reseruaretur. Vbi iā constitutū esset, quo pacto signa sustollenda foret, quoue tēpore prodiciones effectū habere deberent: prætori, quidquid actū esset, renūtiat; quodq; barbari nocte intēpēstā rem adgressuri essent, & aduersus Romanū exercitum flumen transieturi. Enimvero barbari partē exercitus sui maxime vegetam lintribus impositā primo loco transijcere iusserunt, & milites adhuc dormientes adoriri; deinde alios, qui robore viribusq; corporis mediū velut ordinē obtinebant, ut primis rem ipsam exorsis opem ferrent; atq; ita tamē reliquam omnē ætatē inutilem, quæ se rebus iam præ-

*Promotus ad op
primendos bar
baros sese parat.*

clare cōfessis ostentaret. De quibus omnibus prætor copiarū Promotus ab ijs, qui nomine struendæ prodicionis ablegati fuerant, edoctus; ad occurrendum consilijs barbarorū se parabat, nauibus ita constitutis, ut obuersas inuicem sibi proras haberent. Latitudinem efficiebat eam naualis aciei, quā naues tres absoluerent; longitudinis autē maioris in primis ratione habita, ripa fluminis ad viginti vsq; stadia occupabat. qua re transmissu aduersos excluderat, & reliquis occurrens, qui lintrib. transijcere conarentur, in quoscūq; delatus esset, eos demergebat. Quumq; nox esset illunis, barbari Romanorū adparatum ignorantes, facinus ipsum exordiebantur; magno cū silentio lintres ingressi, ratiq; Romanis consilia sua prorsus esse incognita. Signis autē elatis, quū prodicionis auctores de omnib. ducē præmonuissent; Romani propius ad adparatū hostilē prouecti, nauibus magnis & remigio validissimō tētib. accedebant, oblataq; cuncta demergebant, quū nemo desiliētū propter armorū pondus euadere posset. Lintres autem illi, quicumq; vitauerant Romanos nauibus circūuectos, quum in porreētis in lōgitudinem naues incidissent; quibusuis offerentibus sese telis petiti, cū ipsis viris interibāt: adeo

*Maxima Thu
ringorū clades.*

quidē, ut nauium Romanarū septem illud nemo transire potuerit. Ingenti edita cæde, qualis antea necdū vilo nauali proelio patrata fuit; cadauerib. amnis complebatur, & armis, quorum quidē ea natura foret, ut aquæ innataret. Quod si qui natando transijcere potuissent, in collocatos ad ripam fluminis parones delati peribant. Hoc modo quū quidquid esset inter barbaros vegetum, extinctum fuisset; ad prædā milites se conuertebant, pueros & mulierculas abducentes, ac impedimentis potiti. Tunc & prætor copiarum Promotus arcessitum imperatorem Theodosium, qui non procul aberat, rei fortiter gestæ testem vocabat. Ille multitudinem captiuorum, & spoliū molem conspicatus; captiuos vinculorum expertes dimittebat, & muneribus delentibus hac eos humanitate pelliciens, ut ad Romanos sponte transirent, præsertim quod eorum opera vsurus esset ad bellum contra Maximū gerendū. Ac Promotus quidem esse Thraciæ præsidio pergebat, quū ad bellū, quod modo cōmemorauimus, in occulto se paratū & expeditū præbuisset. Fuerit autem operæ pretiū & aliud quiddam simile, quod eodē tempore accidit, narrari. Est opidū in Scythia Thracensī, quod Tomos vocant. Huius opidi militib. præsi-

*Gerontius egre
gio facinore inui
diā sibi concitat.*

diarijs cum potestate præerat Gerontius, vir robore corporis excellens, & ad quemuis vsum bellicum idoneus. Erant autem ante opidum barbari quidam,

dam, a principe singulari cum iudicio delecti; qui & corporum proceritate præstabant, & animi magnitudine ceteros superabant. Hi supra milites reliquos & annonis, & alijs muneribus ab imperatore donati, nō honores illos sibi habitos beneuolentia compensare cogitabant; sed despectu præfidis, & militum Romanorum contemptu. Hac eorum voluntate cognita Gerontius, & quod opidum adgressuri essent, eiusq; statum conturbaturi: consilium suum cum prudentissimis quibusq; militibus comunicat, petulantiam & iniurias barbarorum punire volens. Quum autem eos ob metum cunctabundōs cerneret, qui motum ipsū barbarorum timerēt; sumtis armis, & admodū paucis satellitibus, aduersus vniuersam barbarorum multitudinem quādam velut aciem struebat, apertisque portis prodibat; militibus vel adhuc dormientibus, & metu suspensis; vel in muros adcurrentibus, & quæ gererentur, spectantibus. Barbaris autem ridere Gerontij dementiam subibat, & quod hominem cupidum esse mortis existimarent, quosdam robore præstantes ad eum mittebant. Ille cum eo congressus, qui primus aduenerat, quum perexiguō momento scutum eius adprehendisset, fortiter dimicabat: donec quidā ex satellitibus videns eos mutuis complexibus inter se colluctantes, humerum barbari gladio absunderet, & hominem equo deturbaret. Obstupescit autem barbaris ob viri fortitudinem & audaciam, simul Gerontius alios ex hostibus adoriebatur; & qui erant in muris, conspicientes ea, quæ ab ipso rum ducē gererentur, Romani nominis ad animum reuocata memoria, barbaros adgredebatur, & implicatos, quotquot eruperat, occidebant. Qui fuga sibi consulebant, in eas ædes se recipiebant; quæ a Christianis habentur in honore, proque asylo ducuntur. Ac Gerontius quidem ab imminentibus periculis liberata Scythia, & barbaris hanc adgressis eximia fortitudine ac magnanimitate victis; ab imperatore præmia quædam exspectabat. Theodosius autem non mediocriter indignatus ob interemptos barbaros, quos ipse tanto honore dignatus esset, quantumuis exitio reipublicæ fuissent; confestim Gerontium corripit, & ab eo rationem rei pro Romanis strenuē gestæ postulat. Illo rebellionis eos aduersus Romanos conuincente, simulque rapinas & incolarum exitium commemorante: horum nullo flecti princeps, sed in eo persistere, Gerontium non vtilitatis publicæ causa; sed ob libidinem adipiscendi barbaris ab imperatore donata, ne istis potitus cōuinci posset, illos e medio tollere voluisse. Gerontio respondente, se ista quoque post ipsorum cædem ad fiscum remisisse; (erant autem aurei torques, ad ornatum eis a principe donati) vix facultatibus suis in eunuchos distributis, eripere se periculis imminentibus potuit, dignis scilicet fide in rempublicam Romanam suā præmijs persolutis. Quum essent imperio Theodosiano res in hunc modum perditæ, ac nihil egregium, quod ad virtutem tenderet, laudaretur; sed omne deliciarum & luxuriæ genus vlnatim, ceu prouerbio dici solet, cotidie sumeret incrementum: incolæ magnæ illius Antiochiæ in Syria, nō ferentes auctiones publicorum tributorum, quæ singulos in dies ab exactoribus excogitabantur, seditionem commouebant; & tam ipsius principis, quam Augustæ statuis foede deiectis, voces iactabant, non illas quidem iis indignas, quæ committebantur; sed cum dicacitate tamen, & ipsis familiari vrbantate coniunctas. Quumque princeps ob ea commotus, quæ ab ipsis designata fuerant, merito supplicio se delictum hoc puniendum minaretur: metu iræ principis visum est ordini decurionum legatos mittere, qui a plebe commissa purgarent. Itaque Libanium sophistam, cuius famam libri ab eo relicti prædicant, & Hilarium splendore familiæ atq; omnī eruditionis genere præstantem, deligunt. Ac Libanius quidem oratione coram impetratore ac senatu de seditione pronuntiata, tantū efficere potuit; ut a cōcepta aduersus

*Gerontius ob
rem bene gestam
in ius vocatur.*

*Gerontius largi
tionibus vitam
redimit.*

*Antiochenorum
tumultus
scommata.*

*Libanius & Hi
larius legati.*

*Libanij eloquen
tia placatus imp.*

Antiochenos ira principem reuocaret: obiterque factum est, ut ei princeps negotium reconciliationis iniungeret, inimicitijs aduersus urbem prorsus depositis. Hilarius autem propter virtutum magnitudinem laudes promeritus, a principe toti Palæstinæ cum imperio præfectus est. Quum res orientis, & Thraciæ, & Illyrici, hoc essent in statu; Maximus existimans, non ex dignitate sibi res succedere, si solis imperaret ijs nationibus, quæ Gratiano prius parabant: de Valentiniano regno deiciendo cogitabat, toto quidem illo, si posset; sin ea spe frustraretur, parte saltem illius aliqua conquirenda, quantam sane occupare posset. Hac opinione victus, ad transeundas alpes, & ad eundam Italiam se parabat. Quum autem videret, per artam viam & asperrimos inuiosque montes iter necessario faciendum esse; quos deinde lacus & paludes excipiunt, per quas viatoribus saltem tardius transeuntibus, non tantis copijs, exitus patet: quid agendum esset, ad consilium melius differebat. Valentiniano autem legatos Aquileia mittente, deque pace firmiore sibi cauere petente; postulatis Maximus adfentiebatur, eam rem se quoque lubentissime accipere simulans. Itaque Dominum Valentinianus hanc ob causam ablegat, natione quidem Syrum, sed notæ melioris familiarem. Quippe regni potestatisque particeps, fide pariter & vsu rerum præstare ceteris videbatur; & quidquid alioqui princeps alio nemine cōscio facere volebat, huic in primis credendum statuerat. Igitur profectus ad Maximum Dominus, capitibus legationis omnibus expositis, omni cū obseruantia comitateque exceptus est. Nam & dignabatur eum honore Maximus eximio, & tanta munerū mole satiabat; ut imperatorem Valentinianum nullum huic parem habiturum amicum Dominus existimaret. Ac poterat vsque adeo Dominum decipere Maximus, ut etiam partem exercitus sui cum eo mitteret; quæ imperatori auxilio contra barbaros, Pannonijs imminentes, esset. Posteaquam hæc cōsequutus Dominus abiisset, sequi iactaret copia & magnitudine munerū, quæ acceperat, & concessorū sibi sociorum satellitio: viam ducentem ab alpibus imprudens Maximo faciliorem reddebat. quod Maximus futurū prospiciens, eoque nomine cuncta molitus; vniuersis cū copijs subsequerebatur, tacite præmissis in itinere custodibus, qui omnem curā adhibebant, ne cursu quis prætergressus, Maximi transitum in Italiam Domini comitibus renūtiaret. quæ sane custodia per erat facilis. Nec enim latere poterāt, qui parte Alpium artissima proficiscerentur. Quum igitur intelligeret, Dominū cum suis Alpes, quæ sunt angustissimæ, cum montibus inuijs penetrasse; atque ijs præterea locis, quæ post Alpes erant palustria, militumque copias impedire poterant, hostile se nullū agmen aduersum inuenturū speraret: omni cū celeritate Italiā nemine præpediēte ingressus, Aquileiā copias ducit. Valentiniano tã repentino casu præter spem omnem oppresso, metus incessebat ipsius familiares, ne Maximus eū viuum in potestate redactū occideret. Quapropter nauē ingressus, Thessalonicam profectus est cum socia nauigationis Iustina matre, quæ Magnentium prius maritum habuerat, ut diximus; & illo sublato, propter eximiam formæ venustatem Valentiniano principi iuncta matrimonio fuerat. Hæc Gallam quoque filiam secum adducebat. Quum tot emensi maria, Thessalonicam adpulissent: vbi legatione ad imperatorem Theodosium petebant; ut in hoc tempore petulantiam aduersus omnem Valentiniani familiam exercitam vindicaret. Theodosius ad ipsam rei famam obstupefactus, luxus quidem illius nimij non nihil obliuisceretur, & paullum de infano voluptatum studio remittebat: verum habito consilio visum fuit, ut ipse cum nonnullis e senatu Thessalonicam se conferret. Hoc vbi factum fuisset, de integro consultabatur, quid agendum esset: communiq; decreto placuit, ut Maximi facinora punirentur. Non enim illi homini vitā amplius concedendā, qui & Gra-

Maximus alienis inhians, sua perdit.

Maximi perfida simulatio.

Domini apud Valentinianum non auctoritas.

Maximi vafrities.

Maximus in Italiam copias ducit.

Valentinianus ad Theodosium cum matre profugit.

Senatus consultum contra Maximum

tianum occidisset, eiusque regnum occupasset; & hunc successum adeptus, via quasi quadam progressus fuisset, ac fratrem illius relicto sibi principatu exuisset. Offensus his Theodosius ob infitam a natura molliciem, & hæcenus usurpatæ vitæ secordiam, ad bellum hoc segniozem se præbebat; adferens in medium ea mala, quæ de bellis ciuilibus proueniunt, simulque ostendens, necessario reipublicā in his vtrimque letales plagas accipere. Quapropter aiebat, prius legatos esse mittendos. ac si quidē Valentiniano Maximus imperium restituere mallet, & quietē amplectis secundū formam pristinam in omnes imperium diuidendū esse, sin ab avaritia vincisse pateretur, citra excusationem vllam bello persequendum. Aduersus hæc nemo quidem e fenatu proferre quidquam audebat, quod aliquo modo reipublicæ conducibilia viderentur; verum Iustina nec rerum vsu destituta, nec inops consilij ad inueniendum id, quod expediret, quum Theodosij pronum ad amores animum nosset: Gallam filiam suam, eximia pulchritudine præstantem, coram eo statuit, & genua principis attingens suppliciter obsecrat, ne Gratiani, qui largitus ei fuisset imperium, mortem inultam sineret; neue se prostratos desereret, qui omni spe prorsus excidissent. Quæ proferens, puellam illacrumantem, & fortunam suam deplorantem, ei commonstrabat. His Theodosius auditis, simulque puellæ pulchritudinis intuitu captus, etiam vultu acceptum ex puellæ forma vulnus satis ille quidem prodebat; sed differebat tamen id, quod esset agendum, significans eis, uti spes bonas animis conciperent. Quum autem puellæ desiderio magis indies vreretur, conuenta Iustina, filiam eius in matrimonium sibi dari petebat. Nam Placilla, quæ nupta cum eo prius fuerat, diem obierat. Ea vero se non aliter hanc ei daturam aiebat, nisi bello contra Maximum suscepto, Gratiani eadem vltus esset, & Valentiniano patritum imperium restituisset. His ille condicionibus & nuptias impetrabat, & adparando bello se totū dabat. Quin & impulsus a muliere, militum animos auctis annonarū stipendijs demulcebat, & reliquam segnicem sic vsu exigente corripiebat; ut etiam ea sibi disponenda statueret, quæ post abitum ipsius, aliquam prouidentiam requisitura essent. Ob eam causam: mortuo in itinere Cynegio præfecto prætorio, quum ex Aegypto reuerteretur; quemnam præfectum prætorio constitueret, dispiciebat. Quumque multos multoties considerasset, tandem idoneum virum reperit. Arcessitum igitur Aquileia Tatianum, qui & alios sub Valente magistratus gesserat, & erat in omnibus virtute singulari præditus, prætorio præfectum in patria designat; & missis ad eum magistratus insignibus, filio ipsius Proclo præturam urbanam tradit. Enimuero præclare se heic gessit, amplissimis magistratibus eiusmodi viris commissis, qui post abitum principis optime res subditorum administrare possent. Ceterum copijs equestribus Promotum, pedestribus Timasium præficit. Quum autem nihil ad profectiōem amplius decise videretur, ad aures imperatoris rumor est adlatus; permistos Romanis legionibus barbaros magnis muneribus promissis a Maximo de proditiōe sollicitatos. Animaduertentes autem illi, eius rei famam iam emanasse; versus paludes & lacus in Macedonia cōfugiebant, in eorum locorum saltibus semet occultantes. Per hos inuestigati, & quauis arte requisiti, maiori ex parte perierunt: adeo quidem, ut imperator hoc metu liberatus, omni studio totoque cum exercitu contra Maximū pergeret. Itaque Iustinam cum filio & filia nauibus impositam, & tuto deducturis traditam, Romam ablegat: persuasus, Romanos lubentissimis animis hos excepturos, quorum a Maximo voluntates essent alienæ. Ipse cum exercitu per superiorem Pannoniam, & Apenninos montes Aquileiam contendere cogitabat, & imparatum hostem adgredi. Dum iter hoc Theodosius perse-

Diversum Theodosij consilium.

Iustina Theodosium arte flexit.

Theodosius amore Gallæ captus.

Theodosij mores immutati.

Tatianus ex Proclus filius summos honores consequuntur.

Barbari a Maximo corrupti pecunia.

quitur, audiens Maximus Valentiniani matrem cum liberis sinum Ionium transiecturam; collectis velocibus & expeditis nauibus, ac iisdem Andragathio traditis; hominem ad illos capiendos dimittit. Is in omnem partem navigationis cursu directo, frustratus instituto suo, quod illi iam ante fretum Ionium transmiserant; coactis satis magnis copijs, omnia passim in ijs locis circumuagiabat, exercitu nauali Theodosium bellum facturum existimans. At Theodosius his rebus intento Andragathio, per Pannoniam portasque montium Apenninorum progressus, nec opinantes & incautos Maximimi milites adortus. Quumque pars quaedam exercitus impetu celerrimo ad Aquileiæ muros accessisset, aditumque vi sibi per portas aperuisset (quippe non poterant eis custodes, perquam pauci numero, resistere) Maximus imperatorio solio deturbatur, pecuniam distribuere militibus suis exorsus. Quumque habitu imperatorio spoliatus esset, ad Theodosium deducebatur. Is paucis ad eum, quæ contra rempublicam deliquisset, velut exprobrationis loco recensitis; hominem carnifici tradit, meritam poenam laturum. Hunc Maximus vitæ pariter ac tyrannidis exitum habuit, qui astu superato Valentiniano, citra laborem omni se potiturum imperio Romano somniauerat. Ceterum Theodosius imperator audito, Maximum transeuntem Alpes, filium Victorem dignitate Cæsaris ornatum apud transalpinas gentes reliquisset; confestim Arbogastem ducem mittit, qui & imperio deiecit adolescentulum, & interfecit. His renuntiatis Andragathio, qui nauibus fretum Ionium perscrutabatur; quod infinita se perpefluram mala sciret, non expectatis aduersarijs se inuasuris, ipse sibi supplicium intulit, præcipitato in mare corpore; cui se credere, quam inimicissimis, mallet. Theodosius autem vniuersum imperium Valentiniano tradidit, quantum quidem ipsius olim patris habuerat. quod sane visum est ex officio bene meritis debito fieri. Ex ijs vero, qui Maximo militauerant, quidquid selectum erat, inter suos retulit; ac Valentiniano permisit, ut res Italicas, Celticas, & alias imperij sui, disponeret: cui quidem & mater aderat, quæ quidquid ob ætatis imbecillitatem ipsius prudentiæ deerat, quantum a muliere præstari poterat, supplebat. Ipse Theffalonicam reuersus, non leuem in rebus Macedonum perturbationem reperit. Quorquor enim barbari, intra paludes & vicinas stagnis silvas abditæ, de priorè Romanorum expeditione salui euaserant; occupationem Theodosij principis in bello ciuili occasionis loco nacti, Macedonum Theffalorumque res populabantur, eisque nemo resistebat. Postea vero, quam fama victoriæ reditusque principis ad eos perlata fuisset; rursus in paludes semet abdebant, & hinc clanculum homines adorti, quum primum dies illuxisset, oblata quæuis agentes, ferentes, ita deinde ad loca confugra se recipiebant. adeo quidem, ut de cetero principis animum subiret cogitatio, spectra potius, quam homines, hos inuasores esse. Quapropter anceps consilij, cum nemine re communicata, quam moliebatur; equitibus numero quinque secum sumtis, eorum quemque tres aut quatuor equos loro ducere iussit, ut ubi sessorem gestans equus defatigatus esset, in alium se reciperet, eoque modo quemuis ad laborem perferendum equi sufficerent. Hoc apud animum instituto consilio, nemini se adspicientium quidquam suspicionis præbens, quasi princeps esset, agros circumibat; & sicubi cibum cum suis indigeret, a rusticis eum petebat. Tandem perexiguam ad diuersorium venit, in quo degebat anus quædam; a qua tecto recipi, potumque sibi præberi postulat. Quum anus eum perbenigne suscepisset, vinumque cum alijs, quæ habebat, suppeditasset; quandoquidem nox adpetebat, ibidem cubare cupiebat. Hoc etiam ab anu impetrato, princeps in parte diuersorij quadam iacens, hominem conspexit, qui nihil omnino loquebatur, &

& latitare volenti similis erat. Quod admiratus, anum ad se vocabat, & quis esset, aut unde, querebat. Illa respondere, se tum hoc, tum cuius rei causa venisset, ignorare: verum hoc se scire fateri, ex quo tempore Theodosium imperatorem cum exercitu reuersum esse nuntiatum fuerit; hunc hominem apud se diuertere, ac singulos in dies persoluto victus pretio, diem totum domo egressum, & quocumque lubitum sit, circumeuntem; aduentante nocte reuerti velut a labore, cibumque sumere, atque illum in modum cubare, veluti iam conspiceretur. His auditis imperator, qui conijceret hæc anus indicia minime relinquenda inexplorata; correptum hominem dicere iubet, quisnam esset. Illo nihil omnino proloqui auso, quæstiones flagris admotis instituebantur. Quum ne huic quidem quæstioni cederet, equitibus imperabat, ut gladijs corpus eius confingerent; adiecit, se Theodosium principem esse. Tum ille se barbarorum in paludibus abditorum exploratorem dicere, quibus renuntiaret, vbi nam locorum esset; & quæ regiones, quive homines essent inuadendi. Confestim huic abscissum caput, & profectus ad exercitum princeps, qui non longe ab eo loco in castris erat, milites eo deducit, vbi degere barbaros cognouerat; cumque suis in illos irruens, omnes cuiusvis ætatis interficit; partim eos in paludibus abditos extrahens, partim in ipsis aquis interimens. Ceterum dux Timasius imperatoris fortitudinem admiratus, æquum censebat, ut militibus adhuc ieiunis, qui non amplius sufficere laboribus illis per paludes exanclandis possent, sumendi cibi spatium concederetur. Id permittente principe, tuba receptui canens, milites ab opere, barbarorumque persequutione reuocabat. Quum ad capiendum prandium retrocessissent, eo saturati, vinoque ac labore victi, grauissimum somnum dormiebant. quo animaduerso, barbari superstites arma capiebant, & milites somno temulentiaque grauatos adorti; hastis, & gladijs, & quauis ad eadem idonea re configebant; interfectusque cum copijs vniuersis fuisset & ipse princeps, si non ex ijs quidam, qui necdum pransi fuerant, ad imperatoris tentorium adcurrissent, & quod acciderat, nuntiaissent. quibus tam ipse, quam illi, quos secum habebat, perturbati; fuga periculum imminens euitare statuebant. Promotus autem fugientibus obuiam factus, (accessit enim a principe fuerat) ab imperatore petebat, ut is sibi suorumque salutem consulere. Quippe barbaros sibi curæ futuros, qui merito facinus ipsorum supplicio multaturus esset. Atque hæc dicens, pariter & præstabat. Nam quum barbaros reperiret irruentes in militem adhuc dormientem, eos celerissime adortus est, & tot interemit; ut vel nemo, vel admodum pauci, qui se rursus in paludes recepere, salui euaserint. Quæ igitur imperatori Theodosio contigere, post interentum Maximum redeunti; talia fere fuerunt. Reuersus autem Constantinopolim, ob partem quidem aduersus Maximum victoriam magnopere se iactabat; ob ea vero, quæ barbari latitantes in paludibus in ipsum & omnem exercitum patrauerant, maestior factus, bellis ac pugnis valedicere decreuit. Quumque Promoto curam horum commisisset, ipse prioris viuendi rationis recordatus, cenas magnificas cenabat, & in exquirendis voluptatibus curiosus erat, & theatris atque circensibus semet oblectabat. Adeoque mihi principis huius vitam in vtrumque procliuem mirari subit. Nam quum natura mollis esset, omnique secordix, & indicatis antea vitijs deditus; si nihil ei triste, nihil formidabile molestiam exhiberet, naturæ frena laxabat. Sin vrgeret aliqua necessitas, quæ statum rerum quassatura timeretur; ignauiam deponebat, & delicijs valere iussis, ad fortitudinem ac laborum molestiarumque tolerantiam redibat. Quum ipso rerum vsu docente talis esset, iam omni sollicitudine liberatus, inuitis a natura dissolutionibus seruiebat. Ex ijs autem, quibus erant

Andragathij error.

Theodosij celestias.

Maximus Theodosij iussu occiditur.

Victor Cæsar interficitur.

Andragathius in mare se præcipitat. Theodosius erga bene meritos gratus.

Barbarorum reliquie per Macedoniam latronum iuuantur.

Regem Theodosij faciunt in latrones.

Theodosius in latrone incidit.

Barbarorum latrobra prodit.

Timasij consilium a principio exitiale.

Periculum principis.

Promotus hinc barbaros vlciscitur.

Theodosius ad ingenium redit.

Mira Theodosij principis indoles.

Rufinus sacrorum officiorum magister, Theodosio carissimus. commissi magistratus, honoratissimo apud eum loco Rufinus erat, natione Celta, palatinorum ordinum magister. Huic enim princeps omnia credere, nec reliquos magni aestimare: quod Timasum Promotumque commouebat, qui post tot exanclata pro republica pericula, posteriore loco censerentur. Rufinus autem hoc nomine sibi placens, & elatus animo, quoddam in consilio publico verbum paullo ferocius in Promotum iactabat. Id ille non ferens, ori manum impedit, eumque percussit. Rufinus ad principem ingressus, ostensa facie, tantam eum ad iram impulit, ut diceret, ni conceptam aduersus Rufinum inuidiam deponeret, breui principem visuros. *Rufini scelera, tiffimus dolus.* His Rufinus auditis, qui ceteroquin etiam infestus alijs esset, ob nimium priuatus & ambitionis studium; persuadet imperatori, Promotum extra regiam alicubi commorari iuberet, & ad rei bellicae studium milites exercere. quo impetrato, barbaros in insidijs collocat, dum Promotus in Thraciam proficiscitur. Ilii accepto mandato, nihil tale prospicientem adgressi trucidant virum, qui & opes contemserat, & erga rempublicam, ipsosque principes sincere se gesserat. Merita vero praemia consilij voluntatisque suae tulit, qui tam secorditer & impie publicas res administrantibus operam suam locauerit. Huius facinoris fama per vniuersos didita, quum in omnium ore foret, & modestissimus quisque tanta scelera periniquo ferret animo: Rufinus, quasi qui facinus honestum patrasset, consul designabatur. Hinc Tatiano, eiusque filio Proclo (qui Rufinum offenderant alia nulla de causa, quam quod praefecturas gerentes, ille praetorianam, hic urbanam, eas incorruptissimi a muneribus, & quam fieri posset, commodissime administrauerant) negotia facebantur, quibus nulla ratio suberat, atque uti aduersus eos delibata effectum sortirentur, initio Tatianus magistratu abdicabatur, & in ius ducebatur, Rufino praefecto aulae designato. Ac in speciem quidem constituti sunt & alij, qui huius iudicij cum Rufino participes essent: at ipse solus auctoritatem sententiae ferendae habebat. Quia vero Proclus animaduertis insidijs fuga sibi consuluerat, suspectam Rufinus habens industriam viris metuensque, ne quid noui molitus, arte quadam res suas conturbaret: Tatianum patrem fraude praestititque iuramentis circumuentum, ac persuasum principem tam ipsi, quam filio maximas spes facere, atque hoc modo de vera suspitione traductum ad vana somnia, tandem impellit, ut filium per litteras reuocaret. Itaque Proclum, simul atque conspectus fuisset, correptum carcer excipit, & Tatiano patriam incolere iussu, frequenter ad cognoscendam Procli causam coibatur. Tandem iudices, ut inter ipsos & Rufinum conuenerat, Proclum morte multandum ad Sycas, quod * suburbij nomen est, abduci iusserunt. id princeps animaduertens, misit qui gladium scilicet a ceruicibus eius reuocaret. At is Rufini mandato parens, tardius abibat, & ubi iam caput abscissum fuerat, adueniebat. Dum haec agerentur, imperator Valentianus e viuis excessisse nuntiatur. Mortis autem modus hic exstitit. Arbogastes oriundus e gente Francorum, quem secundum a Baudone duce locum Gratianus imperator obtinere iusserat, illo rebus humanis exero, fretus industria sua, citra principis auctoritatem imperium militare sibi vindicauerat. Visus autem subditis sibi militibus idoneus, ob fortitudinem, reique bellicae scientiam, & pecuniae contemptum; magnam ad potentiam peruenit. adeoque tantus erat, ut etiam aduersus principem liberior esset, & quaecumque non recte, nec uti par erat, fieri putabat, prohiberet. Ita Valentianus permoleste ferens, reluctabatur quidem sapius; sed nihil proficiebat. Nam Arbogastes omnium militum beneuolentia munitus erat. Tandem Valentianus haud ferens amplius, ut huic subiectus esset, quum Augusto in folio sedens, accedentem videret Arbogastem: acerbius hominem

* hodie Peram & Galatam vocant.

Procli mors.

Quo modo Valentianus fuit occisus.

Arbogastis Franci auctoritas.

Valentianus Arbogasti abrogat imperium.

limis adspiciens, litteras porrigit, quibus imperium ipsi abrogabat. Iis ille perlectis; Nec imperium mihi dedisti, ait, nec auferre poteris. quibus prolatis, discriptoq; libello, & in terram abiecto, discedebat. Ex eo tempore non clanculum suspiciones alebantur, sed omnibus eorum inimicitiae patebant. Ac Valentianus quidem crebris ad imperatorem Theodosium litteris utebatur, hominis aduersus maiestatem principis adrogantiam commemorans; simulque petebat, ut opem sibi ferret, iurans se ad ipsum conuolaturum, ni quamprimum hoc faceret. Arbogasti vero consideranti, quid agendum esset; huiusmodi quoddam consilium ad animum accidit. Versabatur in aula quidam, cui nomen Eugenius, tanta eruditione doctrinae praestans: ut & oratoriam profiteretur, & scholam aperiret. Hunc Richomeris, ut hominem per-elegantem & urbannum, familiariter complectens, Arbogasti commendat; & ab eo petit, ut inter familiares & amicos illum habeat. quippe non futurum inutilem, si quando negotium aliquod emergat, quod officium verae amicitiae poscat. Igitur ubi Richomeris ad imperatorem Theodosium profectus fuisset, ad fidua consuetudo amicissimum Arbogasti Eugenium reddidit: adeoque nihil erat rei seriae, quod illi non crederet. In hoc vero tempore, quum ei ad animum hic Eugenius accidisset, qui propter eximiam doctrinam, & vitae grauitatem, ad bonum imperium futurus esset aptissimus; cum eo, quae secum ipse deliberasset, communicat. Sed quum illum offendi per ea, quae proponerentur, videret; hominem demulcere pergebat, & hortari, ne reiiceret ea, quae a fortuna donarentur. Vbi persuasisset, praestare ratus est, prius e medio Valentianum tolleret, atque ita rerum summam Eugenio traderet. Igitur principem, qui apud opidum Celticum Viennam commorabatur, & propter muros eius ludicra cum quibusdam militibus exercebat, nihil tale cogitantem adortus, letaliter vulnerat & interficit. Quum omnes tacite facinus admissum ferrent, ob viri dignitatem, & fortitudinem bellicam; ac praeterea, quod hominem magna beneuolentia milites prosequerentur, qui pecuniam contemneret. Eugenium imperatorem renuntiat, omnibus de hoc viro, propter eius insignes dotes, spes bonas concipere iussis. Vniuersis hisce Theodosio principi eodem tempore renuntiat, vxor eius Galla fratrem deplorans, regiam vniuersam conturbabat. Simul & ipse princeps magno maerore curaque conficiebatur, qui consortem imperij florentem aetate, vinculoque iunctum ad finitatis amisisset; & in homines ab se alienos, & ceteroquin inuictos, quum ob mistam audaciae fortitudinem Arbogastis, tum insignes Eugenij cum doctrina coniunctas virtutes, incidisset. Quamquam igitur haec diceret, & cum animo saepius versaret; tamen de ream summa simul aleam iacere decreuit; omnis generis adparatum ad bellum gerendum instituens. Et turmas quidem equestres Richomeri committere cogitabat, eius viri fortitudinem pluribus iam bellis expertus; itidemque ceteris legionibus alios duces praeficere. Quum autem Richomeris huius ipsius consultationis tempore morbo extinctus esset, non abs re semet ad alios duces deligendos conuertebat. Dum ergo de hoc sententia principis intra cogitationes ipsius adhuc haereret, adesse missam ab Eugenio legationem nuntiabatur; quae de Theodosio principe quaereret, utrum adsentiri vellet, ut Eugenius imperio frueretur; an renuntiationem illius improbaret. Ea legatione Rufinus Atheniensis fungebatur, qui nec litteras Arbogastis secum ferebat, nec ullam aliam mentionem illius faciebat. Quum princeps in deliberando, legatisque conuenienter respondendo cunctaretur; aliud quoque factum huiusmodi contigit. Vbi primu Theodosius imperium fuerat consequutus, barbaros quosdam ad amicitiam bellorumque societate admiserat, spe pariter & muneribus delentos.

Eugenij eruditio Richomeris Eugenium Arbogasti commendat.

Valentianus occiditur.

Eugenius sibi imp.

Bellum aduersus Eugenium.

Legatio Eugenij ad Theodosium.

Itidem & horum cuiusque tribus duces omni cultu prosequeretur, & mensæ adhibebat. Hos inter exorta contentione, ad animorum discidia ventum est. Nam alij præstare dicebant, ut sacramenta flocifacerent, quæ id temporis, quo Romanorum se potestati permisissent, præstiterant. E diuerso alij nullo modo quidquam aduersus pacta conuenta faciendum aiebant. Et qui datam fidem pedibus proculcari volebat, ac suæ nationis homines horrabatur, ut id facerent, Priulfus erat: Fraustius vero, qui iuramentis præstitis insistendum contendebat. Diu quidem certe non constabat, has inter eos rixas esse. Quum autem aliquando mensæ principis adhibiti, comotatione longius producta, mutuas ad iras prorupissent, animique sui quisque sententiam aperuisset: imperator voluntate cuiusque cognita, finem epulo imposuit. Illi vero, quum e regia discessissent, animis tantopere commoti sunt, ut tandem hæc non ferens Fraustius, educto gladio Priulfum cæsum interficeret. Quum autem milites illius adgredi Fraustium cogitarent, stantes in medio satellites principis tumultum hunc progredi longius haud permisissent. Hæc tamen imperator audita modice tulit, & iniuiciarum auctores mutuis se vulneribus conficere passus est. Legatos autem muneribus deceptos & verbis, quæ humanitatis plena viderentur, domum remisit; post eorum abitum adparatum rerum bellicarum intētus. Eius autē caput esse ratus, ut est, delectum prætorum; Romanis quidem exercitibus Timasium, & secundum hunc Stelichonem præfecit, & erat hic Serenæ, principis Theodosij fratris filia, maritus. Foederatos autem barbaros Gaini & Saulo parere iussit. Horum imperij particeps erat & Bacurius, oriundus ex Armenia, vir omnis expers improbitatis, & rebus præterea bellicis exercitus. Hoc modo delectis ab eo ducibus, quum iam ad profectiōem properaret: coniugem ipsius Gallam parturientem mori contigit, infantis onere cum vita deposito. Huic Homericō more princeps diurnis persolutis lacrimis, cum exercitu discedebat, bellum gesturus Arcadio filio relicto, qui iam ante fuerat imperator designatus. Et quoniam adhuc iuuenis erat, supplens id, quod ob ætatem ad prudentiam ei deerat; Rufinum ibidem relinquebat, qui simul & aulæ præfectus esset, & ex animi sui arbitratu quasuis res alias administraret; adeoque ageret omnia, quæcumque principi potestas eminentiæ tribuit. His constitutis, & Honorio minore filio secum abducto, sitas in medio nationes omnes percurrit; & Alpium aditu præter omnem spem potitus, ad hostes accessit, inopinato aduentu Eugenio territo. Ceterum præstare ratus, ut legiones barbaras in aduersos immitteret, ijsque primum periclitaretur; Gainem cum nationibus sibi subditis hostem adgredi iussit, sequentibus hunc alijs ducibus, quicumque barbaricis ordinibus, equitibus inquam, & sagittarijs equestribus, & peditatui præerant. Aduersus hos quum suos quoque produxisset Eugenius, omnibusque copijs congressi iam essent exercitus; ipso proelii tempore talis defectus solis accidit, ut maiore spatio nox esse potius, quam dies, existimaretur. Quumque nocturnam quodam modo pugnam exercitus pugnarent, tanta strages hominum edita fuit; ut eo die maior pars foederatorum Theodosij principis interficeretur, vna cum Bacurio duce, qui ante suos fortissime se periculis obiecit; ceteri præter opinionem fuga cum residuis euaderent. Igitur ubi noctis interuentu se recolligissent exercitus, ob victoriam elatus Eugenius, munera distribuebat in eos, qui supra ceteros fortiter sese gesserant, & cenandi potestatem faciebat; quasi nullum amplius post tantam cladem acceptam, proelium futurum esset. His autem ad epulas conuersis, Theodosius imperator auroram adpetentem conspiciens, vniuersis cum copijs in hostes adhuc humi iacentes irruit; & nihil eorū, quæ perpeterentur, animaduertentes occidit. Quumque

Priulfus & Fraustius rixæ.

Priulfus occiditur.

Duces copiarum Theodosij, Timasius, Stelicho, Gainus, Saulus, Bacurius.

Galla in puero moritur.

Arcadius collega patris.

Rufinus Arcadio summa cum potestate adiungitur.

Primi barbari hostem aggredi iussit.

Solis defectus ipso proelii tempore.

Eugenius victor vincitur.

que progressus esset ad Eugenij tentorium, satellites ipsius adortus, complures interemit: nonnullis, quos ipse terror excitauerat, dum fugam molirentur, captis; inter quos & Eugenius erat. Huic arrepto caput abscindebant, quod hasta longissima confixum, per vniuersa castra circumgestabant: ostendentes ijs, qui a partibus illius adhuc stabant, debere Romanos animis ad principem suum, præsertim tyranno iam de medio sublato, redire. Quapropter omnes post victoriam superstites, ad imperatorem cursu delati, Augustum in clamabant, & delictorum veniam sibi fieri petebant. quibus eorum precibus imperator haud grauatim adnuere. Arbogastes autem, qui Teodosij humanitatem experiri non cuperet in montes asperissimos confugiebat: & animaduertens, omnia loca perlustrari ab ijs, qui cum quærebant; ipse sibi manus intulit, voluntariam mortem hostium adprehensione potiore ducens. Quum hoc modo res Theodosio principi successissent, Romam ingressus Honorium filium imperatorem adpellat, Stelichione legionum in ijs locis duce creato, & eodem filio suo tutore relicto. Quum autem Senatū conuenire iussisset, qui patris ritibusque sacrorum ritibus inhærebat, nec adhuc permoueri poterat, ut ijs adsentiretur, qui ad contemptum deorum deflexerant; orationem habuit, qua eos hortabatur, ut missum facerent errorem, (sic enim adpellabat) quem hætenus sequuti fuissent, & Christianorum fidem amplecterentur, quæ liberationem ab omni delicto & impietate polliceatur. Sed quum huic exhortationi nemo pareat, nec a patris ritibus, quos inde vsque ab origine vrbs accepissent, discedere vellent, & his expertem rationis ad sensum præferre; (quum dicerent, illis obseruatis, se iam mille ducentis propemodum annis urbem inuictam incoluisse; cum quibus si commutarent alia, quid euenturum esset, ignorarent) tum vero Theodosius fiscum sumtu grauari, qui in sacra victimæ fieret, seque ista velle abolere dixit: qui neque probaret id, quod ageretur; & alioqui sciret, penuriam militarem maiores pecunias poicere. Quum senatus respondisset, non rite fieri, quæ perpetrarentur; quando sumtus ille, qui sacris impenderetur, ad fiscum non pertineret; nihiloque minus lex sacrorum abolita cessaret, aliaque neglecta iacerent, quæcumque a maioribus tradita fuerant: imperium Romanum paulatim deminutum, barbarorum domicilium factum est, aut potius incolis prorsus amissis, ad eam redactum est formam: ut ne loca quidem, in quibus vrbes sitæ fuerunt, agnoscantur. Sed hæc ad istam fortunam deuenisse, instituta particulatim rerum narratio clare monstrabit. Ceterum Theodosius imperator, Italiæ gentibus, & Hispanis, & Celtis, & vniuersa præter hæc Africa, Honorio filio suo traditis; dum Constantinopolim reuertitur, morbo vitam finijt, cuiusque corpus pollinctum, sepulcris imperatorijs, quæ Constantinopoli sunt, illatum fuit.

Eugenij exitus.

Arbogastes suus seipsum interficit.

Honorius imperator, Stelicho tutor Honorij.

Theodosij ad Senatū de amplectenda religione Christiana oratio.

Argumenta paganorum pro religione sua.

Abolitio sacrificiorum.

Obitus Theodosij.

86
ZOSIMI COMITIS,
ET EX ADVOCATI
FISCI

HISTORIAE NOVAE LI-
BER QUINTVS.

Osteaquam summum imperium ad Arcadium & Honorium delatum fuisset, nomine quidem tenuis id obtinere videbantur; sed reapse potestas totius principatus per orientem penes Rufinum, per occidentem in arbitrio Stelichonis erat. Itidem lites omnes apud eos magna licentia disceptabantur, & victor abibat, qui pecunia sententiam redimebat, vel alio quo familiaritatis modo benevolentiam iudicis sibi conciliabat. Possessiones autem, quarum domini omnium ore tamquam beati predicabantur, ad hos ipsos perueniebant; alijs quidem eos muneribus sibi conciliantibus, eaque ratione calumnias euitantibus; alijs vero sua profunditibus, ut magistratum aliquem, vel aliam talem urbium perniciem redimeret. Quumque vrbes omne genus improbitatis inundatione quasi quadam obrueret, quidquid ubique diuitiarum erat, in Rufini Stelichonisque domum confluebat; & omnibus in locis paupertas eorum domos depascebatur, qui locupletes iam olim fuerant. Neque principes norant quidquam eorum, quae gerebantur; sed quaecumque Rufinus imperasset, aut Stelicho, pro lege non scripta ducebant. Et quoniam immensas opes congefserant, iam Rufinus de imperio quoque sibi parando somniabat, quum de filia nubili principi despondenda cogitaret, atque hanc adeundi principatus occasionem haberet. Adeoque de hoc per quosdam ministerio principis adsignatos occulte verba fieri curat, quum ipse quidem existimaret, neminem omnino consilium hoc nosse; fama vero passim, quod instituebat, diuulgaret. Nam ex ipsa mole contemptus, & incrementum sumente in dies adrogantia, de cogitationibus eius omnes coniecturam faciebant; eoque modo publicum odium aduersus eum augetur. Ipse vero, quasi si delicta modica maioribus de industria facinoribus occultare vellet, aliud tale quiddam ausus est. Florentio, qui apud transalpinas gentes praefectus praetorio fuit id temporis, quo magnus ille Iulianus dignitatem Caesaris obtinebat, filius erat Lucianus. Hic Rufino patrono utebatur, & praedia sua maximi pretij iam ei concesserat. Quo nomine se iuueni Rufinus obligatum nunquam non fatebatur, eius laudes apud imperatorem Arcadium praedicans. Is vero comitem orientis fecit, cuius magistratus ea potestas est; ut qui eum gerit, omnibus prouincias orientis administrantibus praesit, & quaecumque non aguntur uti par erat, corrigat. Itaque Lucianus erga subditos omni virtute praestans, ob iustitiam, temperantiam, ceterasque dotes, quae magistratum ornare possunt, clarus & celebris erat. Nec vel personarum discrimen, vel aliud quidquam in animo eius haerebat; extra ea, quae lex diceret, ita quidem, ut aliquando imperatoris etiam patrum Eucherium, petentem aliquid praeter decorum, re non impetrata reiectum, tantopere commoueret; ut is hominem apud imperatorem calumnia grauaret. Quumque princeps in Rufinum culpam conferret, qui tali viro tantum imperium dedisset; Rufinus arrepta occasione, quasi principis reprehensionem moleste ferens; nemini consilio suo patefacto, cum paucis admodum Antiochiam proficiscitur: intempesta nocte ciuitatem ingressus, comprehensum Lucianum nemine profus accusante causam dicere cogit. Plumbeis autem pilis in ceruicem eius verbera dari iubebat. quumque defecisset,

mox

mox opertum lectica vehi curabat; in omnium animis eam opinionem excitans, quasi vita necdum amissa quamdam omnino humanitatem experiturus esset. Quum vrbs facinus insolens aegerrime ferret, Rufinus plebem demulcens regiam porticum exstruebat, qua nullum habet vrbs aedificium splendidius. His peractis Constantinopolim reuersus, impetrandae principis adfinitati se dabat; tantum non properans ad collocandam huic in matrimonium filiam. Sed quum fortuna quiddam aliud ei praeter expectationem moliretur, ex huiusmodi causa spe Rufinus excidit. Erant duo Promoti filij, qui adhuc superstite Theodosio cum liberis eius versabantur. Horum alter apud se virginem habebat, eximia pulchritudine spectabilem. Hanc Eutropius, vnus ex eunuchis imperatorijs, ut vxorum princeps duceret, venustate puellae praedicata, cohortabatur. Quumque videret principem verba sua non illubenter admittere, monstrata imagine puellae, perque hanc Arcadio maius ad desiderium concitato; huius uti nuptias amplecteretur, persuasit: nihil sciens Rufino eorum, quae tractarentur, & existimante, tantum non confestim filiam suam principi nupturam, seque non multo post illius in summo imperio consortem futurum. Eunuchus autem conspiciatis, iam confectum ab se nuptiarum negotium; tripudiarum populum, & coronis uti, velut in nuptijs principis fieri consueisset, iussit. Quumque vestem, quae principem deceret, & mundum e regia sumisset, eaque gestanda ministris & apparitoribus principis dedisset; populo praeeunte per urbem mediam incedebat. Ratis autem omnibus, haec Rufini filiae datum iri, baiulosque comitantibus; ubi progrediendo propius ad Promoti domum accessissent, cum donis hanc sponsalicijs intrantibus & illis ipsis puellae virgini traditis, quae apud filium Promoti educabatur, quanam principis futura coniux esset, ostendunt. Hoc modo Rufinus spe sua deiectus, qui aliam cum principe nuptam cerneret: quod reliquum erat, dispiciebat; qua via scilicet Eutropium quoque de medio tolleret. Et Arcadiani quidem imperij res in hoc statu erant. Stelicho vero, qui regni occidentalis curam gerebat, Honorio principi filiam, quam ex Serena suscepit, vxorem dabat. Et ista Serena filia erat Honorij, qui Theodosij principum parentis frater fuit. Communita vero per imperatoris adfinitatem potentia, ceteroquin etiam propemodum vniuersas Romanorum copias sibi subiectas habebat. Nam quum post euersum Eugenium, in Italia Theodosius rebus humanis excessisset; Stelicho, qui totius exercitus praetor erat, robustissimos & bellicosissimos quosque milites sibi retinuerat, viribus exhaustos & reijculos in orientem ablegans. His ita constitutis, quum Rufino succenseret, qui potestatem suae patri per orientem habere volebat; ad Arcadium proficisci cogitabat, cupiens & illius res arbitratu suo disponere. Quippe dicebat, ab Theodosio morituro sibi datum in mandatis, ut omni cura principem vtrumque complecteretur. Haec Rufinus animaduertens, quauis arte moliebatur, ut profectorem Stelichonis in orientem auerteret; nihiloque minus Arcadij copias militares dissiparet, ac debiliores redderet. Haec omnia tentans, homines nequiores ad ista perficienda reperit, quam cuperet: quorum usus opera, maiorum imperio Romano malorum auctor extitit. & quoniam id pacto, dicam. Musonius homo Graecus, qui summum doctrinae fastigium adtigit, tres habebat filios; Musonium, Antiochum, & Axiochum. Musonius & Axiochus eruditione pariter & integritate, virtutes paternas superare contendebant; Antiochus omnibus diuersis studijs oblectabatur, & instrumentum improbitatis erat. Hunc Rufinus idoneum instituto suo repperit, Graeciae proconsulem designat, dum facilem irruentibus barbaris Graeciae vastationem efficere nititur; simulque Gerontio praesidium ad Thermopylas tradit, qui & ipse consilij eius aduersus rempublicam subseruiturus esset.

h 2

Rufini & Stelichonis nimia potestas. Iudiciorum licentia.

Principum extrema securdita.

Rufini de imperio somnia.

Rufini facinora.

Lucianus fit comes orientis.

Eucherius Lucianum calumnij obruit.

Lucianus iniuste punitur.

Rufinus adfinitate principis sperata excidit. Eutropius nuptiarum Arcadij conciliator.

Rufini error.

Nuptiae principis.

Rufinus Eutropio insidiatur.

Stelicho socer Honorij factus.

Stelichonis & Rufini simultates.

Rufini molitiones improbae.

Musonij dissimiles filij.

Antiochus Graeciae proconsul.

Rufini & Alarichi conspiratio.

Græciæ clades.

Athenæ seruatæ.

Alaricus Peloponnesum occupat.

Hæc ubi Rufinus per summam nequitiam designasset, quando quidem seditiosum & legibus semet eximentem videbat Alarichum; (qui præmoleste ferret, militaribus se copijs haud præfici, sed eos dumtaxat habere barbaros; quos Theodosius ei tradiderat, quo tempore cum illo tyrannidem Eugenianam opprimebat) occulte iam ei significabat, ut quos secum haberet barbaros, aliosve conuenas, ulterius abduceret, omnia momento facili occupaturus. His fretus Alarichus, e Thracia discedebat, & in Macedoniam Thesaliamque progrediebatur, interiecta cuncta diruens. Quumque propius ad Thermopylas accessisset, clam ad proconsulem Antiochum mittit, & ad Gerontium, Thermopylas cum præsidio custodientem, qui suum eis aduentum nuntiarent. Horum alter cum præsidarijs abibat, liberum & expertem impedimenti barbaris aditum in Græciam concedens: qui mox ad expeditam agrorum direptionem, & vniuersum opidorum excidium progrediebantur; viros quidem cuiusvis ætatis interimentes, pueros autem & mulierculas gregatim vna cum opibus vniuersis ceu partam prædam abigentes. Ac Bocotia quidem tota, cæteræque Græcæ nationes, quascumque post occupatum aditum illum Thermopylarum transibant barbari, plane iacebant; & euerfionem suam hodieque spectatoribus intuendam exhibet, solis Thebis partim ob vrbis munitionem conseruatis, partim quod Alarichus Athenas capere properans, earum obsidioni non inhesisset. Quum igitur ob hanc causam Thebani euasissent, Athenas contendit, facillime se urbem occupaturum existimans: & quia propter amplitudinem a ciuibus custodiri non posset, prætereaque contiguum Piræcum haberet; non multo post inopia commeatus obfesos deditioem facturos putabat. Et Alarichus quidē has spes fouebat. Verum vrbis antiquitas etiam in tam impijs malis diuinam quādam prouidentiam euocatura pro se, ac mansura vastationis expertus erat. Operæ vero pretium fuerit, ne causam quidē, ob quam vrbs seruata fuit, sane diuinā, & excitantem auditores ad pietatem, silentio præteriri. Quū ad urbem Alarichus vniuersis cum copijs accederet, in muro quidē obambulantem videbat propugnatricem Minervam ea specie, qua inter simulacra cōspicitur; armatam scilicet, quasi iam adeuntes inuasurā: ante moenia vero stantem Achillem herosa, talem omnino, qualem Troianis Homerus exhibuit, quum ira concitante Patrocli mortē vlturus ad pugnam se conferret. Hoc spectrum non ferens Alarichus, omnē aduersus urbem conatū omittebat, & pacem per legatos ciuibus offerebat; quorū illi quum orationē probassent, sacramētis vltro citroque præstitis, cum paucis Athenas Alarichus ingressus est. Exceptus omnī cū beneuolētia, posteaquā & lauisset, & cum selectissimis in vrbe viris fuisset epulatus, & præterea muneribus adfectus, vrbe pariter, & Attica tota citra detrimentū omne relicta, discessit. Ac ciuitas quidē Atheniensis tū eo terrēmotu, qui Valēte principe contigit, & vniuersam succussit Græciam, sola mansit incolumis, quemadmodum præcedente libro diximus: tum hoc tempore in extremū coniecta periculum, euasit. Alarichus autem Attica tota vastationis experte relicta, metu spectrorū, quæ adparuerāt; in Megaridem transibat, & opido primo impetu capto, Peloponnesum itinere continēti peribat, obstatulum nullum expertus. Quumque Gerontius Isthmi transeundi copiam ei fecisset, omnes ab eo deinceps vrbes citra laborem & pugnam capi poterant; quod nullis essent munitæ mœnibus, propter eam securitatem & defensionem, quā Isthmus eis præstabat. Itaque cōfestim prima Corinthus, cū finitimis opidis, vi capiebatur; & secundū hanc Argos, vna cū ijs locis, quæ inter hanc & Lacedæmonē interiacent. Ipsa quoque in societate captæ Græciæ Sparta veniebat, nec armis amplius, nec idoneis ad pugnam viris munita, propter Romanorū auariciā; sed ijs exposita magistratibus, qui & proditores eis erant, & imperatorū vo-

luptati

luptati cupide ad omnia, publicam perniciem spectantia seruirent. Ceterum nuntiata Rufino Græciæ calamitate, libido istæ imperij, qua flagrabat, incrementum sumebat. Quippe conturbata republica, nihil impedimento sibi futurum ad eiusmodi conatum existimabat. At Stelicho militibus in naues impositis, ad succurrendum aduersis Achaïæ rebus proficiscebatur. quumque in Peloponnesum adpulisset, barbaros in Pholoën fugere coëgit: & facillime commeatus eos inopia perdidisset, nisi delicijs, & mimis ridiculorum, & parum pudētibus mulierculis sese dans; militibus, quæcumque barbari reliquissent, diripiendi potestatem fecisset, hostibusque spatium concedendi, ut e Peloponneso cum omni præda regressi, transirent in Epirum, & vrbes eius depopularentur. id quod eos fecisse conspicatus Stelicho, rebus infectis in Italiam nauigabat: quum maiora grauioraque Græcis intulisset mala per eos milites, quos secum adduxerat. In Italiam quum adpulisset, cōfestim Rufino necem struere, modo quodam tali, decreuit. Ad Honorium principem verba facit, quasdam militum legiones ad Arcadium fratrem mittendas esse; quæ adflitas misere sub eius imperio nationes tueantur. Quumque iussus esset id exsequi, quod decreuisset; milites ad hanc rem perficiendam ablegandos ordinat. quibus ubi Gainem ducem præfecisset, quæcumque de Rufino constituisset, edicit. Quum prope iam a Constantinopoli milites abessent, antegressus Gaines Arcadio principi militum aduentum nuntiat; eos adesse studio rebus laborantibus succurrendi cōmemorans. Imperatore magna læticia propter eorum aduentū adfecto, Gaines hortatur, ut ingressuris urbem militibus ipse princeps obuiam prodeat. Aiebat enim ex more militibus honorem hunc tribui. Quum princeps obtemperans, ante urbem eis occurrisset; ac milites cum venerati, vicissim a principe perbenigne fuissent excepti: data ab Gaine tessera, simul vniuersi Rufinum circumdatū gladijs feriunt. & hic quidem ei dextram adimebat, ille manum alteram præcidebat, alius a ceruice reuulso capite discedebat, consueros victorijs pæcunas accinens. Usque adeo vero ludibrijs interentum adiciebant, ut & manum eius ubique per urbem circumgestarent, & ab occurrentibus peterent, in latibilibi pecuniam darent. Ac Rufinus sane, qui cōpluribus intolerabilium malorum auctor priuatim extiterat, & vniuersæ reipublicæ detrimentū adtulerrat, dignas admissis facinoribus poenas luit. Eutropius autem in omnibus opera Stelichoni nauata, quæ contra Rufinū ab illo deliberata fuerant; eorū iam, quæ agerentur in aula, penes se potestatem omnem habebat, ac Rufini quidem facultates sibi maiori ex parte vindicabat, quum alijs quoque permisset, ut ex ijs ea sumerēt, quæ possideri ab illis posse quoquo modo viderentur. Vxore vero filiaque Rufini ad ecclesiam Christianorū metu confugientibus, ne cum illo perirent; Eutropius eis fide data concessit, ut Hierosolymorum ad urbem nauigarent, quæ olim Iudæorū domicilium fuit, sed ab imperio Constantini a Christianis ornari edificijs cepit. Hæc illæ reliquū vitæ tempus exegerunt. Ceterum Eutropius omnes, qui momenti alicuius essent, submouere volens; ne quis alius, præter ipsum, potestatis imperatoris participes esset; etiam Timasio, qui a Valentis usque temporibus militare gesserat imperium, & pluribus bellis interfuerat, nulla iusta de causa infidias struebat. Erat autem huiusmodi calumnia, Bargus oriundus Laodicea, quod opidum est Syriæ, farcimina vendens in foro proposita, quibusdā in facinoribus deprehensus, Laodicea Sardes profugerat; ubi talem se gerens, qualis erat, malitia nobilitabatur. Hunc Timasius Sardibus degens, quū dicacem videret, ac mirum artificem quibusvis hominibus, in quos incideret, adsentando facile sibi conciliandis; in familiaritate admittebat, & cōfestim cohorti militari præciebat. Nec illo contentus, etiam Constantinopolim secum abdu-

Stelichonis in Peloponnesum expeditio.

Eiusdem luxus & ignauia.

Stelicho necem Rufino struit.

Gaines aduersus Rufinū missus. Gaines astus.

Rufini cædes.

In occisum Rufinum ludibria.

Eutropius Rufino succedit.

Vxori & filiae Rufini paritum.

Eutropius Timasio insulatur.

Timasius Bargum sibi adiungit.

cebat. Hoc factum non probantibus ijs, qui erant in magistratu, (quippe Bargus antea propter flagitia quædam eiectus Constantinopoli fuerat) Eutropius homine reperto, quo ad fruendam Timasio calumniam vteretur, velut instrumento idoneo; summittit hunc accusatorē Timasio, libellos falsos proferentem, qui adfectionem imperij Timasio impingerent. Heic princeps iudicis officio fungens præsidebat, & adstans Eutropius, qui cubiculis imperatorijs in vniuersum præpositus esset, in potestate sua sententiæ ferendæ ius habebat. Quum moleste ferrent omnes, institorem sarcinimum tot muneribus atq; dignitatibus illustri viro crimen intentare; princeps relicto iudicio, id ipsum Saturnino & Procopio committere. Horum alter prouectioris ætatis erat, magnisq; perfunctus honoribus; non tamen adulatione expers, sed qui consueffet in iudicijs eorū, qui secundum principem summā potentiam obtinebant, studijs & animis obsequi. Procopius autem Valentis imperatoris gener fuerat, homo ferox & intractabilis, qui veritatē in nonnullis profiteri libere videretur. adeo quidem, vt hoc tempore sententiæ contra Timasium refragatus, obijceret Saturnino, non debuisse Bargum accusatorem esse Timasij, nec virū tot gestis magistratibus dignitatibusq; clarum, vilis homuncionis & prorsus impuri calumnijs opprimis; quod esset absurdissimum: deniq; bene merito fieri negotium ab eo, qui beneficijs adfectus esset. Nihil tamen Procopius hac vsus libertate proficiebat, sed admodum laudata Sarurnini sententia potior erat. Timasius autē relegatus, in Oasim cum publico satellitio deducebatur. Is erat locus insigniter sterilis, e quo nemo posset euadere, qui eo deportaretur. Nam terra in medio arenosa, vasta prorsus, & inhabitata, noticiam tendentibus huc omnē adimit: partim quod venti arena vestigia compleant & aboleant, partim quod nec arbor vlla, nec domiciliū sit; quæ indicium aliquod iter facientibus ad coniecturā relinquere possint. Fama tamen apud omnes obtinuit, a Syagrio filio Timasium ereptū fuisse; qui ad inquirendū se missos euasisset, operaq; prædonū quorundam patrem rapuisset. Sed siue adeo vera istæ erant, siue per quosdā Eutropio gratificantes in vulgus spargebatur; nemo quidē certe rem accurate cognoscere potuit, extraquam quod neq; Timasius, neq; Syagrius ex eo tempore conpecti fuerint. Bargus autem, qui omni suspicione liberasset Eutropium, non iam inimicitias Timasij suspectas amplius habentē; turmę militaris imperiū, quod bellas ei pecunias suppeditare posset, consequebatur; maiorumq; munerū spe delentus abibat. Ignorabat enim, Eutropiū sibi de eo, qui talē erga bene meritū Timasium se gessisset, nō nisi consimilem animū pollicitum esse. Quū igitur officij sui causa Bargus domo profectus fuisset, habitantē cum eo mulierē, quæ esset infesto propter causas quasdā in illū animo, libellos quosdā edere principi persuadēt; quibus accusationes plurimę continerentur, & criminū grauissimorū Bargus insimularetur. His auditis, hominē Eutropius cōfestim in ius duci iubet, & conuictū merito supplicio punit: quo facto, non cessabāt omnes oculū Adraſtię tū admirari, tum celebrare; quæ fieri nequeat, vt quisquā nefaria patrantium vllō modo fallat. Eutropius autē iam opibus ebrius, supraq; nubes imaginatione sua se ferri existimās; in omnibus prope gentibus habebat, qui curiose perscrutarentur, quidquid ageretur, & quæ cuiusq; fortuna foret. Nec omnino quidquā erat, quod ei pecunię lucrū non pareret. Igitur eum & aduersus Abundantiū inuidia pariter ac auaricia concitat. Erat autē Abundantius oriundus e Scythia Thracensi, qui inde vsq; a Gratiani temporibus militauerat, ac sub Theodosio maximos honores adeptus, etiam prætor atq; consul designatus fuerat. Quum hunc quoq; vellet Eutropius facultates & dignitatem omnem amittere, scripto id mandabat imperator, & mox aula pellebatur Abundantius; opidum Phoeniciæ Sidoneum

Bargum corruptum
est Eutropius, vt
Timasium accuset.

Saturninus.

Procopius.

Procopij libertas.

Timasij deportatio in Oasim.

Bargus ab Eutropio uasferre dicitur.

Vxor Bargum accusat.

Bargi supplicium.

Eutropij fastus & insolentia.

Abundantius insidijs petitur.

donem habitare iussus, vbi reliquum vitæ tempus transijt. Igitur vbi neminē Constantinopoli prorsus habebat Eutropius, qui eum vel obtueri auderet; solum Stelichonem arbitrato suo res occidentis tractantem animo versans, quo minus ille Constantinopolim accederet, aditū ei præcludere cogitabat. Quare principi persuadet, vt Senatu coacto Stelichonē hostem imperij decreto publico declararet. Quo facto, mox sibi * Giadonem, totius ad Karthaginē pertinentis Africæ ducem adiungit, & eius opera prouinciam Honorij principis imperio subtrahit, eamq; ditioni Arcadianæ adijcit. Eam rē permolesse ferēt, nec mediocriter anxio Stelichoni, quidā se fortunę casus in auxiliū obtulit. Quippe quum Giado fratri, quem habebat nomine Masceldelū, furore quodam barbarico fecisset insidias; eum in Italiam ad Stelichonē nauigare, quæq; perpeffus a fratre fuisset, eidem exponere coëgit. Is amplis copijs ei traditis, suppeditatoq; nauium numero, qui sufficeret; bellum aduersus Giadonem gesturum ablegat. Posteaquam ad eum locum peruenisset, vbi cōmorari fratrem inaudiuerat, atq; in illum imparatum cum exercitu irruisset: acri proelio cōmisso, vsq; adeo victor exstitit; vt Giado sibi mortē, laqueo fracta gula, conscisceret. Hoc enim perpeti malebat, quam in hostium potestatem venire. Ac Giadonis quidem frater, Africa Honorij regno restituta, victor in Italiam reuersus est. At Stelicho, licet ei propter rem præclare gestam inuideret; tamen bonas spes faciens, colere se hominē simulabat. Tandem aliquando quoddam in suburbium egressus, quum in pontem fluminis peruenisset, atq; illum cum alijs Masceldelus quoq; comitaretur: satellites datæ sibi ab eo tesseræ satisfaciētes, hominem in flumen detrudunt. Ac Stelicho quidem ridere, Masceldelus autem fluminis abreptus impetu suffocari. Hinc iam inimicitia Stelichonis & Eutropij patefiebat, & in ore omnibus erant. Atq; his odijs animorum mutuis insistentes, omni cum licentia subditorum malis insultabant: quum iam Stelicho Mariam filiam Honorio principi dedisset uxorem, & Eutropius in Arcadium, veluti pecudem quamdam, imperium vsurparet. Nam siue prædium aliquod insigne sibi ditorum quispiam haberet, ad horum alterius dominium transferebatur; siue quid auri & argenti esset, id omne pristinis a possessoribus ad ipsos confluebat. quippe magnum erat agmen hominum vbique calumnias struentium, quibus horum deferendorum cura commissa fuerat. Quum hic imperij status vtrunque foret, omnes ordinis senatorij proceres adflitam miseramque rerum condicionem indigne ferebant; præsertim Gaines, qui nec conuenientem duci prouectioris ætatis honorem consequeretur, nec muneribus cupiditatem barbaricam insatiabilem explere posset; quem denique magis etiam vreret, quod in Eutropij domum omnes pecuniæ deriuarentur. Has ob causas indignatus, socium sibi consilij Tribilgidum adiungit. Is periculis obeundis præfenti vir erat animo, & quoduis ad facinus audendum promptissimus. Nec turmis Romanis, sed barbaris in Phrygia subsistere iussis præerat; quorū a principe cura ipsi commissa fuerat. Hic in Phrygiam proficisci se velle simulabat, vt militantes sub se barbaros inuiseret; eoq; nomine Constantinopolim egressus, abibat. Adsumtis autem barbaris, in quos habebat imperium, quidquid erat in medio situm inuadebat: nec aut virorū, aut mulierum, aut puerorū cædibus abstinens, & obuia quæq; diripiens, perexiguo tempore tantā coëgit multitudinē mancipiorum, aliarūq; vilium personarū; vt Asiā totam in extremum periculum conijceret. Nam & Lydia plena variæ perturbationis erat, omnibus prope dixerim ad loca maritima cōfugientibus, cumq; suis vniuersis ad insulas, alioue nauigantibus; & Asia mari finitima periculum se, quantū alias numquam accidisset, in procliu conspecturam verebatur. Hæc vbi nuntianta principi fuissent, nullam publicæ calamitatis rationem habebat, (nec

Eutropius Stelichonem inuisum reddit.

* al. Gildonem. Africa Honorio adimitur.

Stelicho recuperat Africa Masfeldeli opera.

Giadonis exitus

Masceldelus in aquas deturbatus perit.

Stelichonis et Eutropij scelerum.

Gaines inuidet Eutropio.

al. Tribigildum. Tribigildus & Gaines contra vtrūq; publ. conspirant. Tribigildi facinora.

Arcadij soliditas

enim perfpicere poterat, quid agendū eſſet, extreme ſtolidus homo) ſed Eutropio totam imperij adminiſtrationem tradebat. Is & Gainem & Leonem duces deligit, hunc quidem ablegaturus in Aſiam, ut barbaros hanc obtinētes, & alios his permiſtos adoriretur; Gainem vero per Thraciam & Hellespontum dimiſſurus anguſtias, hoſtibus ibidem occuſurum, ſi & iſtæ loca vexantes conſpexiſſet. Ac Leo ſane, qui rebus Aſiaticis opem ferre iuſſus fuit, nulla prorsus imperatoria virtute præditus erat, nec alia dote quapiam, quæ ad hanc fortunam eum prouehere mereretur; vno excepto, quod Eutropio familiaris eſſet. Gaines in Thraciam mittebatur, quo minus per Hellespontum Tribigildi milites tranſijcerent, prohibitorum; ac nauali quoque proelio cum eis congreſſurus, ſiquidem uſus ita poſceret. Prætores huiuſmodi mandatis acceptis, eo copias abducebant, quo ſortitus quiſq; fuerat. Gaines autem reuocatis ad animum, quæ conſtituta cum Tribigildo fuiſſent; quodque iam tempus adpetiſſet, quo conſilium exſequi iuberetur: Tribigildo ſuas ut copias ad Hellespontum duceret, imperabat. Enimvero ſi, quæ contra rem publicam mente conceperat, diſtuliffet; ac lente cum barbaris ſuis Conſtantinopoli fuiſſet egreſſus: omnino ſucceſſiffet ei, quod ceperat conſilium, Aſiaque tota fuiſſet occupata; nec quo minus ea perdita ſimul & oriens periret, nihil erat omnino quod prohiberet. Sed quando adhuc vrbes illas imperio Romano fortuna ſaluas eſſe volebat, a natura barbaris inſito calore furoreque Gaines abreptus, Conſtantinopoli diſcedebat, omni prope dixerim belli poteſtate accepta. Quumque vix Heracliam perueniſſet, Tribigildo quid agendum eſſet, ſignificabat. Ille vero minime verſus Hellespontum progredi ſtatuit, veritus ne in conſtitutas iſtic copias incideret: ſed omni vaſtata, Phrygia Piſidas adortus eſt; nec obſtaculum vllum expertus, omnibus direptis abibat. His renuntiatis, Gaines nullam eorum, qui bello premebantur, rationem habebat; memor omnium, de quibus ei cum Tribigildo conueniſſet. Interim Leo ſitis ad Hellespontum locis immorabatur, qui neque proelio cōgredi cum Tribigildo auderet; ſimulque vereri ſe diceret, ne forte Tribigildus per altam viam parte quadam copiarū emiſſa, de improviſo agros ad Hellespontum depopularetur. Quapropter accidit, ut obſiſtente Tribigildo nemine, quæuis opida per vim caperentur; omnes illorum incolæ cum iſtis militibus interficerentur; nemo denique barbarus Romanis amicus eſſet. Nam ſuæ nationis hominibus in iſtis permiſti conſtitibus, aduerſus imperij Romani ſubditos pedem inferebant. Gaines autem, qui Romanorum calamitates indigno videretur animo ferre; mirari ſe Tribigildi ſtrategemata ſimulabat, eumque prudentia dicebat inſuperabilem; & ſagacitate potius, quam viribus hoſtem vincere. Quum tranſieciſſet in Aſiam, neminem adgre diebatur; ſed vrbiū & agrorum excidio neglecto, tantumque ſubſequens hoſtem, & quodam modo ſpectator eorum, quæ gererentur: Tribigildi tranſitum in Aſiam exſpectabat, clam copias ad eum mittens, auxilio futuras ad ea, quæ is moliretur; necdum voluntate ſua de republica patefacta. Quod ſi Tribigildus Phrygiam ingreſſus, non Piſidiam verſus, ſed in Lydiam protinus contendiffet; nihil impedimento fuiſſet, quo minus ea nullo labore per vim capta, ſimul & Ionia periſſet: vnde nauigijs tranſuectus in inſulas, comparata claſſe, quantam quidem vellet, vniuerſum percurriffet orientem, & nullis idoneis copijs reſiſtentibus, ad Aegyptum uſque cuncta diripiſſet. At enim quod hæc ad animum ei non accidiffent, copiasque ducere ſtatuiſſet in Pamphyliam, finitimam Piſidis: in itinera multum impedita, & equitatu prorsus inaccessa deuenit. Quum nullus eis obſiſteret exercitus, Valentinus quidam, incola Selgæ, quod Pamphyliæ opidulum eſt, in colle ſitum, homo mediocriter eruditus, & rei bellicæ non omnino rudis, mancipiorum & agri-

Duces aduerſus Tribigildum leſti.

Leo.

Gaines.

Gaines nimium præ eps. ſe ipſum prodiit ac perdit.

Barbarorum per ſilia.

Gaines nequitia.

Error Tribigildi

Valentinus par via ſuccurrit.

& agricolarū multitudine collecta; quotquot erant exerciti pugnæ aduerſus vicinos prædones cōtinuis, eos in colles cōſtituebat, qui locis ijs imminebāt per quæ tranſeundū erat: ut adſpiciētes vniuerſos iter iſtac faciūtes, ipſi prorsus a nemine cōſpicerentur, licet hoſtes interdū trāſirent. Poſteaquā Tribigildus per iter planius ad inferiora Pamphyliæ loca cū barbaris ſuis ad equitaffet, ac noctu ad ſubiecta Selgæ loca perueniſſet; cōtinuis fundarū iētibus barbari petebātur, excuſſis eius magnitudinis lapidibus, qui manus implerent, atq; etiā maioribus. Quippe de locis ſuperioribus, etiā lapidū ampliorū iactus facilis erat. Quum autē nullū eſſet eſtugium, (nā ex altera viæ parte ſtagnū profundū & paludes erāt, ex altera quidā artus adſcenſus, vix trāſitū viris duob. præbens, & adſcenſum hūc, qui erat orbicularis, ob ſimilitudinē animalis, in colē cochleā vocant. hunc vero locum Florentius quidā cū præſidio tenebat tot cōmilites ſecum habēs, quot quidē ad impediēdos eos, qui trāſire conarētur, ſufficerēt) locis his intercepti barbari, & copia magnitudineq; lapidū obruti, maiori ex parte peribant. Nam ipſis in anguſtū coactis, decidēs lapides aberrare nō poterāt, quin aliquos occiderēt. Itaq; cōſilij vehemēter inopes, in ſtagnū ſeſe cōplures vna cū equis demiferūt, & cuitata morte, quæ a ſaxis immineret, in paludibus extincti ſunt. Tribigildus autem cū trecentis cōſcēſa cochlea, maximaq; pecunia Florētio militibusq; præſidia ijs corruptis, tranſitū redimit; eoq; modo quum euafiſſet, reliquos omnes funditus delerit paſſus eſt. Ratus hac ratione Tribigildus eo ſe liberatū periculo, quod Valentinus ipſi creauerat; in alia prioribus nō minora præceps actus eſt. Nā vniuerſi propemodū opidorū incolæ, correptis armis obuijs, eum cū trecētis illis fugē ſocijs intra Nigrum & Eurymedontē amnes cōcluſerūt: quorū alter ſupra Sidam labitur, alter Aſpendū interfluit. In artum coactus, & quid ageret, ne ſciens, ſuos ad Gainē ablegat. Is permoleſte quidē ferēs ea, quæ accidiffent, quod tamē necdum animi ſui de rebellionē ſententiā aperiret; Leonē ſecundū ab ſe ducem mittit, qui Pamphylijs opem ferret, & cū Valentino Tribigildi copias adoriretur, nec amnes ab eis trāſiri permitteret. Leo natura vecors, & omni luxuriæ deditus, tamē quod imperatū erat, faciebat. Gaines autē veritus, ne forte Tribigildus ab omni parte oppugnatus, qui pares aduerſarijs copias nō haberet, ad internicionē deleretur: barbarorū, quos ſecū habebat, turmas alias ſuper alias in Romanas copias immittebat, ut ea paulatim cōſicerētur, & Tribigildus fugiendi facultatē conſequeretur. Itaq; barbari, quos Tribigildo Gaines in auxiliū miſerat, in quoſuis Romanos irruebāt, & regionem depopulabantur, milites interficiebant: nec omnia delinebāt inuadere, donec exercitū Leonis cū ipſo duce prorsus abſumſiffent, omnēq; propemodū regionem vaſtā & deſertam reddidiffent. quo factū, ut quod Gaines expe tebat, reape cōtingeret. Quippe quū e Pamphylia Tribigildus euafiſſet, gra uioribus, quā antea, calamitatibus opida Phrygiæ vexabat. Gaines autē mirifice principi facinora Tribigildi extollere, tantūq; metū illius Senatui pariter & aulicis vniuerſis facere, ut etiā ſe venturum ad Hellespontum diceret, tantumq; nō ſurſum deorſum acturū omnia, ni princeps hoſtis poſtulata reſpicere dignaretur. Hęc autē arte Gaines agebat, qui principē ignorare vellet animi ſui ſententiā, & per ea, quæ in Tribigildū cōferrentur, animi ſui cogitata perficere cuperet. Non enim tātōpere cōtemtus vrebat hominem, quantum Eutropius ad ſummū iam potentiaſtigiū elatus: adeo quidem, ut etiam cōſulū in numerum referretur, & cōſularatus adpellationē diutius retineret, & patriciorū deniq; dignitatem adeptus eſſet. Hęc maxime Gainē ad turbandam rempublicam permouebant. quā ad rem quū animo iam paratus eſſet, prius Eutropium morte multandum ſtatuit. Itaq; degens adhuc in Phrygia, miſit ad imperatorem, qui diceret; ſe iam propter inſignem Tribigildi bellicis

Barbarorum interitus.

Tribigildus pecunia data elabitur.

Intra Melanem & Eurymedontem Tribigildus concluditur.

Gaines verſilia.

Gaines' mēdacia.

Eutropius cōſul, & patricius.

Gaines Eutropia mortem parat.

in rebus sollertiam animum despondisse, nec ceteroqui furorem huius sustineri posse, vel Asiam ab vrgētibus eam malis liberari; nisi postulatis eius adsentiri princeps animum induxisset. Postulata vero hæc erant; vt malorum omnium auctor Eutropius sibi dederetur, in quem ipse statueret, quidquid vellet. His auditis Arcadius, & arcessit Eutropium, & abrogata dignitate dimittit. Eutropius cursu Christianorum ad ecclesiam pergit, quæ ab illo tempore ius asyli consequuta retinet. Quia vero Gaines instabat, Tribigildum aliter quidquam remissurum negans, nisi de medio tolleretur Eutropius: etiam contra legem, qua ius asyli sancitum est ecclesijs, hominem abreptum in Cyprum relegant, accuratæ custodiæ traditum. Vrgente vero Gaine, & ad eandem eius Arcadium impellente; qui principis negotia tractabant, iusiurandum Eutropio præstitum, quum extraheretur ex ecclesia, per cauillationem eludentes, cum e Cypro reuocant: quasique iurassent, non se morte multaturos ipsum, quam diu Constantinopoli foret, Chalcedonem missum interficiunt. Et Eutropio quidem in vtramque partem fortuna mirabiliter est vsa, nam & tantum ad culmen eum euexit, quantum nullus alius eunuchorum adtigis; & eundem morti addixit, propter odium, quo se illum persequi hostes reipublicæ dicebant. Ceterum Gaines iam detestus vniuersis, quod nouas res moliretur; tamen id clam adhuc esse putabat. quumque sua in potestate Tribigildi animum haberet, quod potentia pariter & auctoritate præstaret: personam eius reueritus, pacem cum principe facit, ac præstitis vltro citroque sacramentis, per Phrygiam Lydiamque reuertitur. Eum Tribigildus quoque comitabatur, milites suos per Lydiam superiorem ita ducens; vt Sardes ne quidem intueretur, quæ Lydiæ metropolis est. Posteaquam ad urbem Thyatira se coniunxissent, Tribigildum paenitebat, Sardes ab se non fuisse direptas; qui urbem ab omni auxilio destitutam perfacile capere potuisset. Itaque cum Gaine reuerti statuit, & urbem vi expugnare. Hoc decretum reapse fuerant exsequuturi, nisi delapsa ingens pluuia terram inundasset; fluminaque tantopere auxisset, vt transiri non possent, quo factum est, vt hæc Tribigildi libido retunderetur. Diuiso autem itinere copias ducitabāt, Gaines quidem in Bithyniam; alter vero, versus Hellepontum: omnibus rebus, quæ semet offerrent, barbarorum comitantium direptioni concessis. Posteaquam ille Chalcedonem peruenerat, hic Lampaco finitima tenebat; extremo in periculo tum Constantinopolis, tum ipsum Romanum imperium versabatur. Gaines postulabat, vt se princeps ipse conueniret, nec enim se cum alio quoquam, præter hunc, colloquuturum dicebat. Quum princeps in hoc quoque fuisset, ad sensus coitum est in quodam ante Chalcedonem loco, vbi Euphemie religiosæ martyris ædes exstructa stabat, quæ propter cultum Christo præstitum honore adfcitur. Placuit Gainem & Tribigildum ex Asia in Europam transfuehi, eisque ad mortem viros in republica eminentissimos dedi. Hi erant Aurelianus, qui eius anni consulatum gerebat, & Saturninus consularis, & præter hos Ioannes, cui princeps omnia sua arcana crediderat, & quem plerique perhibebāt eius filij, quem Arcadius habebat, patrem esse. Huic quoque postulato princeps, licet tyrannico, satisfaciebat. quumque viros illos Gaines accepisset, eisque gladium admonisset; eatenus tamen, vt cutem tantummodo stringeret: satis habuit, eos exilio dumtaxat poenas luere. Quum transiecisset in Thraciam, iusso se subsequi Tribigildo; Asiam reliquit, respirantem aliquo modo, periculisque circumstantibus liberatam. Constantinopoli degens, subiectos imperio suo Romanos milites, alios alio dispersit: adeo quidem, vt ipsis etiam satellitibus aulicis urbem nudaret. Barbaris vero clam signa dabat, & significabat, vt vbi milites egresos urbe conspexissent; confestim eam inuaderent, militum ope destitutam, & potestatem

*Eutropij ruina.**Ius asyli violatū.**Eutropius in Cyprum relegatur.**Eutropius contra fidem datam occiditur.**Pax cum Arcadio constituta.**Periculū ingens reipubl.**Imperatoris & Gainis congressus.**Proceres hostibus dediti.**Ioannes quidam Theodosij minoris pater habitus.**Novæ Gainis molitiones.*

potestatem vniuersam sibi traderent. Hæc mandata quū barbaris suis dedisset, ex vrbe proficiscebatur; quod exhaustis bello laboribus ægrum sibi corpus esse diceret, ac quietis indigere: qua frui non posset, nisi se vitæ curis soluta tradidisset. Quapropter relictis in vrbe barbaris, qui militum prætorianorum numerū lōge superabant; quoddam in suburbanum secedebat, quadraginta stadijs ab vrbe distans, vnde urbis inuadendæ occasione exspectabat: posteaquā versantes in ea barbari prius, vt conuenerat, impetū in illam fecissent. In hac spe Gaines erat, ac nisi barbarico feruore impulsus, idoneū tempus anticipasset: nihil impedimēto fuisset, quo minus urbem barbari suā in potestatem redegissent. Iam vero, quū non exspectata tesserat, suos ad murū adduxisset; territi custodes exclamabant. quūq; tumultus inter omnes exoriretur, mulierū ploratus audiebatur; & mistus quidā omnis hominū generis ululatus exitebat, velut vrbe iam capta: donec cōcursu facto, cuncti se cōtra barbaros, qui erant in vrbe, coniungerēt. Posteaquam hos gladijs, lapidibus, & quibusuis armis obuijs interfecissent; in muros cursu contendebant, & vna cum præfidiarijs tela in militē Gainem emittentes, quauis hos oblata re, quo minus in urbem irrumperent, auertebant. In hunc modū vrbe periculo liberata, intercepti ab vrbis barbari, numero plures quā septies mille, Christianorū ecclesiā aulæ proximam ingressi sunt, asylum hoc salutis suæ tuendæ quærentes. Hos imperator hoc ipso in loco iubeat interfici, quem eis ad euitandā facinorū admissorum iustissimam poenam non satis idoneū esse volebat. Hæc præcipiente principe, nemo tamē eis inferre manū audebat, & ex asyis ipsos extrahere; quod vererentur, ne barbari defensionē pararēt. Quapropter visum est demoliri tectū, quod mensæ sacrarij (sic enim vocant) impositū est; vt eo per dispositos ad id homines occupato, tignis illi succētis barbaros pererent, idq; continuo fastitantes, ad internicionē omnes exurerent. Hoc vbi factū fuisset, barbari quidē interemti sunt; sed visum est ijs, qui valde Christianissabant, magnū in vrbe media piaculū esse cōmissum. Gaines quum ausu lōge grauissimo excidisset, aperte iam bellū aduersus reipublicā concitabat. Et Thraciæ quidē agros adortus, muris opida munita videbat, & a præsidibus atq; incolis necessarijs præsidijs instructa. Nam ex superiorū temporum incurSIONIB. ad bella cōdocefacti, cunctis viribus in hostē pugnandi cupidissimi erant. Itaq; Gaines, qui nihil præter herbas extra muros relictum cerneret, quod omnes singulari cura cuiusq; generis fructus, & animalia, & penum omnem coëgissent: Thracia relicta, in Cherronesum contendere statuit, & per Helleponti angustias in Asiam recurrere. Dum hoc ille molitur, communi suffragio princeps atq; senatus imperatorem bello cōtra Gainem gerendo Fraiutū deligunt, natione quidem illū barbarum; sed cetera ergo multis iam præturis illustri, quiq; totū orientē inde vsq; a Cilicia Phoenicem ac Palæstinam versus, a latronū iniuria repurgauerat, exercitus tradebant. quibus acceptis, Gainem se Fraiutus opponebat, barbarorum transiectionem in Asiam per Hellepontum impediens. Interea vero, dum Gaines ad proelium sese parabat; Fraiutus ferre non poterat, vt otiosi milites essent; sed cōtinuis eos exercitijs instruebat. Adeo milites exercitationibus deniq; cōfirmauerat, vt ignauia desidiaq; superiorū temporū deposita, permoleste ferret Gainem bello gerendo cunctari. His rebus in Asia Fraiutus intentus erat, interdiu noctuq; tum sua castra perlustrans, tū speculando conatus hostiles explorans. Classem quoq; nō negligebat. Quippe nauū habebat eū numerū, qui cōmittendo nauali proelio sufficeret. Eas Liburnas vocāt, ab opido quodā in Italia sito nominatas; quo in opido naues primū ad eam formam factæ fuerunt. Videntur autem hæc naues non minus esse veloces, quam illæ sint,

*Gaines ægritudinem simulat.**Gaines præcipiente feruore seque suos osque perdit.**Barbari Christianorum in templo necati.**Gaines apertus hostis imperij.**Fraiutus contra Gainem mittitur.**Industria Fraiuti.**Liburnæ.*

quæ quinquaginta remis aguntur; sed multum a triremibus superari, quæ lōgo iam tempore confici desierunt. quamquam scriptor historiæ Polybius hericarum quoque nauium mensuras exposuit, quibus sæpe Romani & Karthaginenses, quum inter se bella gererent, vti fuisse videntur. Ceterum Gaines vi per longum murum in Cherronesum patefacto aditu, barbaros propter vniuersum Thraciæ litus constituebat; quod e regione Parij Lampfacū vsque porrigitur, & Abydum, eaque loca, quæ angustum illud fretum maris efficiunt. Enimuero prætor Romanarum copiarum nauibus Asiæ loca circūibat, & interdum noctuque barbarorum consilia speculabatur. Gaines autem propter inopiam commeatus moram longiorem moleste ferens, tignis e silua propter Cherronesum sita cæsis, & inter se peraccurate compactis, idoneisque redditis ad homines & equos vehendos; eis viros vna cum equis imposuit, & qua fluctus ageret, ferri permisit. Nam neque remis dirigi poterāt, nec alio quo modo gubernatorum artē admittere; quod arte nulla, sed barbarica tantum sollertia de ratibus opere tumultuario facta fuissent. Interim Gaines in litore subsistens, tantum non participem se victoriæ futurum sperabat; quasi nullo modo pares suis hoc proelio Romani se præstituri essent. Hoc sagax ille Romanorum prætor non ignorabat, sed coniectura de conatu ipsius facta, iubeat ut naues a terra paullum prouherentur. Quum autem videret barbarorum rates agi, quo fluctus eas impelleret; ipse primus occurrentem in prima serie ratem inuadebat. quumque rostratam nauim haberet, de superiori loco irruerat; simulque ratem aduersum propellens, & telis emissis nauigantes in ea petens, vna cum ipsis viris eam demergebat. Cōspicati vero prætorem suum ceterarum nauium vectores, factum eius imitatis; partim aduersos telis confecere, partim solutis perditisque tignis in mare præcipitarunt, quum nemo propemodum mortem effugere posset. Gaines hoc detrimento grauatus, totque commilitonibus amissis, ad inopiam consilij redactus; motis e Cherroneso castris, paullum ad exteriorem Thraciam procurrit. Fraiutus autem in hoc quidem tempore Gainem fugientem minime persequendum statuebat, sed illo ipso in loco suas ad sese copias recipiebat; ea victoria contentus, quam fortuna dedisset. Quum omnes Fraiutum accusarent, quod fugientem Gainem nolisset persequi; sed tam ipsi Gaini, quam barbaris fuga cum eo dilapsis, velut ex eadem natione secum ortis, percussit: nihil tale sibi cōsciis, ad principem reuertebatur, magnos animos ob partam victoriam gerens, eamque libere dijs illis acceptam referens, quos coleret. Nec enim pudebat eum, ipso quoque principe audiēte fateri, quod patrio ritu deos veneraretur atque coleret; minimeque suo posset animo imperare, vt hac in parte vulgi opinionem sectaretur. Quapropter imperator exceptum Fraiutum consulem designabat. Gaines vero magna copiarum amissa parte, ceu dictum est, cum reliquis ad Istrum cursu descebat; vastatā superioribus irruptionibus Thraciam reperiens, & quidquid offerretur, diripiens. Veritus autem, ne forte sequutus alius quispiam Romanus exercitus, sese cum barbaris suis, quos paucos habebat, adorireretur; simulque suspectos habens comitantes se Romanos: illos quidem consilium eiusmodi non propicientes, vniuersos occidit; cum barbaris autem transiit Istrum, ad sua reuerti cogitans, atque ibi deinceps viuere. Dum hæc Gaines agit, Vldes Hunnorum eo tempore princeps, non tutum arbitratus esse, homini barbaro suas habenti copias permittere, trans Istrum vt domicilium haberet; prætereaque ratus, imperatori se Romano rem gratam facturum, si hunc expelleret: ad pugnam cum eo cōferendam sese parabat, & coactis copijs aciem aduersus hostem instruebat. Itidem Gaines, qui nec ad Romanos amplius reuerti posset, nec alia via quem minaretur Vldes impetum, euadere; suis armatis,

Hunnis

Gaines temeritate.

Pugna naualis.

Fraiuti victoria.

Fraiutus paganos se proficitur.

Gaines Romanos in exercitu suo interficit. Vldes Hunnos Gainē adoritur.

Hunnis occurrebat. Quum manus non semel, sed multoties cōseruissent exercitus, Gaines quidem milēs aliquot proelijs strenue resistebat: sed tandem vbi complures ex ipsis cecidissent, etiam Gaines ipse, fortiter & animose pugnans, interfectus est. Gaines morte finito bello, Vldes Hunnorum princeps capite ipsius ad Arcadium misso dona consequutus est, & secundum hæc fœdus cum Romanis iniit. Quum autem res temere fluctuaret, imperatore prudentia destituito; Thracia rursus perturbabatur. Quippe fugitiua mancipia, cum alijs, qui ordines suos deseruerant, quum se Hunnos esse perhiberent, quidquid in agris erat, diripiabant: donec Fraiutus, expeditione suscepta tū his, tum alijs, quoscumque nancisceretur, interfectis; eorum locorum colonos extra metum posueret.

Gaines & Hunnorum proelia. Gaines in pugna cadit.

veriti, ne male secum ageretur. Posteaquam in hunc incidissent, in locis ad Epirum sitis e nauis egressi. dumque de salute sua deliberant, quam nimia delicti magnitudo reddebat dubiam; fugæ spatium concesserunt ijs, quos custodiebant. Alij data pecunia dimissos fuisse narrant. Illi vero, quocumque tandem modo euasere, Constantinopolim præter omnem spem reuersi; a principe, senatu, reliquis omnibus denique conspecti sunt. Hinc actum est Augustæ contra Ioannem Christianorū antistitem odium, quæ prius etiam illi succenseret; quod eam publicis in congressibus, quoties ad plebem differeret, perstringere consueisset. In hoc quidem tempore, post Ioannis aliorumque reditū, palam infesto in eum animo esse cepit. quumque cūcta ex animi libidine gereret, omnium locorum antistites ad deiciendum loco suo Ioannem concitabat; quorum princeps & summus erat, antistes Alexandrinæ vrbs in Aegypto Theophilus, qui primus sacra patrisque ritus æternos oppugnare cepit. Disceptatione proposita, quum videret Ioannes, haud æquo iudicio causam suā tractari; Constantinopoli sponte sua discessit. At vulgo propter hanc causam conturbato, (nam hic vir imperitæ plebis animos arte singulari demulcere poterat) plena tumultus vrbs erat, iamque fuerat intercepta ecclesia Christianorum ab ijs, qui Monachi vocantur. Hi legitimis nuptijs abstinent, & tam in vrbs, quam vicis, populosa collegia cōplent hominibus, in nuptijs, nec ad bellum, nec alium reipublice necessarium vsum idoneis, nisi quod via quadam progressi ab eo tempore, in hunc vsque diem, magnam terræ partem ad se trāstulerint; & sub prætextu, quasi cum pauperibus omnia communicent, omnes prope dixerim ad inopiam redegerint. Hi quum ecclesias occupassent, quominus plebs ad consuetas preces accederet, prohibebant. quod egre ferētes tam plebei, quā milites, monachorum audaciā retundere cupiebant. Ad hoc eis sublato signo, palam progrediebantur, & nullo iudicio cunctos iugulabant: donec cadaueribus ecclesiam implessent, & fuga dilapsos persequuti, confixissent omnes, quicumque pullis induti vestibus erāt. quos inter perire plures contigit, qui vel luctus causa, vel ob alium quemdā casum, huiusmodi vestibus amicti reperiebantur. Ceterum Ioannes iam reuersus, eadem tentabat, cōsimiles in vrbe tumultus excitans. Calumniarum vero natio magis, quā antehac vnumquam, velut intundans, & eunuchos aulicos perpetuo stipans; si quis opulentus vita decederet, eius facultates nūtiabat, quasi nulli liberi vel cognati exstarent. Hinc rescripta principis adferēbantur, quibus huius patrimonium illi tradi iubebatur. simul hereditates illis cedebant, qui eas petierāt; adstantibus interim liberis, & parentes cum gemitu implorantibus. Denique simpliciter nihil erat, quod nō lamētis impleret opida, cuiusvis municipi detrimentū præter rationem adferens. Nam quū princeps extreme stolidus esset, coniux eius supra seum adrogans, & infatiabili auariciæ tum eunuchorum, tum familiarium sibi muliercularū, quæ maxime huic imperabant, vndique ad

Nota de Ioanne Chrysofomo.

Eudoxia Chrysofomo infesta. Synodus contra Chrysofomum.

Monachorum instituta, splendidaque de cura pauperum mediocritas.

Monachorum cœdes.

Calumniarum impunitas.

Misericordia sub Arscadiano imperio.

Eudoxie vitia.

dicta, vitam omnibus acerbam reddebat: adeo quidem, ut modestis hominibus morte nihil esset optabilius. Et quasi si hæc non sufficerent, Constantino poli periculum quouis grauissimo maius, ex huiusmodi quadam causa creatum fuit. Ioannes, uti diximus, post fugam reuersus, & consuetis sacris plebè aduersus Augustam cōmouens, quum & antistitis solio, & vrbe se videret expelli; nauis conscensa, ab vrbe discessit. At quotquot huius studiosi erāt, dum hoc agunt, ut post eum nullus in vrbe designaretur antistes; vrbē igne perendam statuunt. Clam igitur ecclesiæ flamma per noctem iniecta, circaque diluculum extra eam progressi, quū hoc ipso se cōsilio texissent: orto die cunctis vrbem extremo versantem in periculo spectandam exhibebāt. Nam ecclesia tota conflagrabit, & ædificia contigua cū ea simul absumebantur; præsertim quib. oborti venti procella flammam inferebat. Irruit ignis & illam in domū, in qua senatus haberi solebat. Ea domus ante palatium sita erat, & ad omnē elegantiam atque magnificentiam elaborata. Nam simulacris artificum exornata erat, ipso ad spectu maiestatem preferentibus; & coloribus marmorum, qui hisce temporibus non eruuntur. Et perhibent eas etiam imagines, quæ in Helicone Musis olim collocatæ, & Constantini temporibus in res omnes perpetrati sacrilegij vim expertæ cum ceteris fuerant, hoc in loco repositas igni tum perijisse. quo casu sane quam perspicue portendebāt omnis elegantis doctrinæ ignorationem, quæ omnes esset occupatura. Quumque prodigium quoddam id temporis acciderit, hoc ipsum par est silentio non præteriri. Templum istud Senatus, cuius hæc causa commemoro, simulacra Iouis & Mineræ ante fores habebat, in lapideis quibusdam basibus stantia, qua quidem forma nunc etiam conspiciuntur. Aiunt autem, Iouis alterum Dodonæi simulacrum esse, alterum quod Lindi quondam fuerit. Igitur vbi templum vniuersum ab igne depastum fuisset, simul & impositum recto plūbum liquefactum defluebat in hæc simulacra; & eadē lapides ædificij quoque ferebantur, qui naturæ ignis resistere non potuissent. Quum autem vniuersa istæc ædificij venustas in rudus cōmutata fuisset, vulgi quidē opinio conijciebat, hæc etiam simulacra in puluerem esse redacta. Sed loco repurgato, paratoque ad instaurationem; sola deorum istorum simulacra conspecta sunt, quæ vniuersum hūc interitum euasissent. quod quidem efficiebat, ut omnes paullo elegantiores de vrbe spes animis meliores cōciperent; quasi scilicet hi dii statuerent eam semper sua prouidentia completi. Sed hæc quidem omnia, prout numini visum fuerit, ita eueniant. Vniuersis autem permolestum casum vrbis ferentibus, nec aliam causam eius, quam a fini (quod dicitur) vmbra inuenientibus; familiares principis de perditis ædificijs instaurandis cogitabant. Sed adlatus est eis nuntius, magnam Isaurorum gentem, quæ supra Paphyliam Ciliciamque sita, semper in asperrimis & inaccessis Tauri montibus degit, in latronum manipulos diuisam, regionem subiectam inuadere. Ac opida quidem munita, tentare non poterant; vicos autem apertos, & quæcumque ad pedes essent, irruendo vexabant: quos incursus eo perficiebant expeditius, quod istæc regio paullo ante fuisset ab hostibus capta, Tribigildo cū barbaris suis rebellionem moliente. His nuntiatis, Arbazacius prætor ablegatur, qui laborantibus Pamphyliæ rebus succurreret. Is vbi satis magnas copias accepisset, & latrones fuga dilapsos intra montes persequutus fuisset; complures eorum villas cepit, & virorum multitudinem non exiguam interfecit. adeoque prorsus eos in potestatem facillime redegit, & incolis opidorum solidam securitatem parasset: nisi delicijs & absurdis voluptatibus deditus, multum de vigore suo remisisset; ac pecuniæ manus summatres, commodo publico diuitias prætulisset. Quapropter ob hæc prodicionem aula reuocatus, nihil expectabat aliud, quam ut iudicio scilicet. Sed parte illorum, quæ ab Isauris acceperat, Augustæ oblata; tam litem effugit,

*Chrysostomus
Constantinopoli
discedit.*

*Incedium vrbis,
ab improbis exci-
tatum.*

*Templum Sena-
tus incendio per-
rit.*

*Musarum simu-
lacræ flammis ex-
usta.*

*Iouis Dodonæi et
Mineræ Lindi-
æ simulacra sal-
ua.*

*Isaurorum mor-
tus et latrocinia*

*Arbazacius con-
tra Isauros mitti-
tur.*

*Eudoxia munus
vrbis placata li-
berat Arbazacii*

git, tum opes istas in voluptates vrbanas impendit. Enimvero molitiones Isaurorum adhuc intra clandestina se latrocinia continebant, necdum illis aperte gentes proximas adgressis. Ceterum Alarichus, vbi (ceu dictum a nobis est) excessisset e Peloponneso, & reliqua regione, quam Achelous amnis interfuit; in Epiro degens, quā incolunt Molossi, Thesproti, & alij, quotquot sita vsque ad Epidamnū & Taulantios inhabitant loca, rem cum Stelichone compositam expectabat, quæ huiusmodi erat. Quum Stelicho videret eos, qui Arcadianum imperiū administrabant, animis erga se infestis esse; adiuncto sibi Alaricho socio, cunctas in Illyrijs nationes Honorij regno cogitabat adijcere. qua de re cum Alaricho pactus, occasionem expectabat, uti reapse quamprimum hanc molitionem exsequeretur. Dum Alarichus in hoc intentus esset, ut imperatis obtemperaret; Rodogaisus ex trāsistrianijs & trāsithenianis Celticis Germanicisque nationibus collectis hominum quadringentis milibus, ad transeundum in Italiam sese parabat. Qua re nuntiata, cunctos mirifice prima fama percussit. Quumque desperassent vrbes, & ipsa Roma iam extremo periculo cōturbata esset: Stelicho sumtis secum vniuersis copijs, apud Ticinum Liguriæ degentibus, (erant autem numeri militum triginta) cum alijs sociorum auxilijs, quæ ab Alanis & Hunnis impetrare potuerat, hostium aduentu non expectato, cum omni exercitu Istrum ipse transiit, & barbaros necopinantes adgressus, vniuersas hostium copias ad internicionem eiecit. adeo quidem, ut horū prope nullus incolumis euaderet, exceptis paucissimis, quos ipse Romanis auxilijs adscripsit. Ob hanc victoriam Stelicho non abs re magnos animos gerens, cum exercitu ab omnibus propemodum coronatus redibat; quum præter omnem spem formidatis periculis Italiam liberasset. Hinc apud Rauennam, (ea metropolis est Flaminiae, prisca sane ciuitas, colonia Thessalorum, Rhene dicta, quod eam aquæ ab omni parte circumfluat; non autē propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, quod Remus, Romuli frater, huius vrbis conditor fuerit. Hoc enim Quadrato relinquere debuerat, qui de hac vrbe in historia Marci principis id commemorauit) apud Rauennam igitur Stelichoni iam parato ad Illyricas vrbes cum exercitu adeundas, & Alarichi auxilio ab Arcadio quidem abstrahendas, Honorij vero regno adijciendas, impedimenta duo cōtigit accidere: famam scilicet hinc inde de Alarichi morte sparsam, & litteras Honorij principis adlatas Roma, quibus, in litteris perscriptum erat, Constantinum iam perduellem ex insula Britannia trāsuectum, ad transalpinas gentes accessisse, principisque munus in opidis vsurpare. Verum de Alarichi quidem morte rumor incertus esse visus fuit, donec quidam aduenissent, & ipsam rem nuntiasent. Quæ autem de Constantini renuntiatione perhibebantur, apud omnes fidem inerebantur. Quapropter in expeditione Illyricana præpeditus Stelicho, Romam proficiscebatur; cum alijs volens de reb. agendis consultare. Exacto autem no, quum hiems cepisset; Bassus & Philippus consules designati sunt. Imperator autem Honorius, Maria coniuge iam pridem rebus humanis exenata, sororem eius Thermanthiam sibi matrimonio iungi petebat. In hoc Stelicho quidem nō ad sensurus videbatur, sed vrgebat Serena, quæ hæc nuptias ob huiusmodi causam conciliari vellet. Quum Honorius matrimonium cum Maria contraheret, mater eius Serena, quæ puellam necdum nubilem atate adtigisse cernebat, ac neque sibi posset imperare, ut nuptiæ differrentur; & immaturam maritali consuetudini tradere, nihil esse arbitraretur aliud, quam iniuriam naturæ facere: nam cetera mulierem, quæ rebus huiusmodi remedium adferre posset, eius opera perficit, ut filia cum principe quidem viueret, ac tori consors eiusdem esset; verum ille nec vellet, nec posset ea, quæ matrimonium requireret, implere. Interim puella virgine mortua, non abs re Serena,

Alarichi & Stelichonis societas atque pactio.

Rodogaisi maxime copie.

Stelicho Rodogaisi delet exercitū

Rauennam Thessalorum colonia, Olympiodorus, al. Quadrato.

Impedita Stelichonis in Illyrios expeditio.

Constantini desertio.

Honorius alteri Stelichonis filiam uxorem petit.

quæ subolis imperatoriæ consequendæ percipienda esset, verita ne quid sibi de tanta potentia deederet; id operam dabat, ut Honorium alteri filie copularet. quo facto, puella non multo post vitam cum morte commutat; quum idem ei, quod priori, accidisset. Ad Stelichonem vero nuntium quidam per tulit, Alarichum relictis Epiris, & superatis angustijs, quæ de Pannonia tran situm ad Venetos impediunt; apud Emonem opidum tentoria fixisse, quod inter Pannoniam supremam & Noricum situm est. atque hoc loco par est, minime silentio præteriri, quæ ad opidum hoc pertinent, & quonam pacto ædificari ab initio ceperit. Aiunt Argonautas, quum eos Aætas persequeretur, ad Istri adpulisse ostia, quibus in Pontum ille semet exonerat; recte que se facturos existimasse, si aduerso flumine veherentur, ac ratisper in hoc amne remigijs & idonei venti adiumento nauigarent, donec ad mare propius accessissent. Quum id consilium exequuti fuissent, iamque ad locum huc peruenissent; ipsa structura opidi huius ad memoriam aduentus in istam regionem sui relicta, & Argo machinis imposita, perq; stadiorum quadringen torum spatium vsq; ad mare tracta, Thessalorum litoribus adpulerunt, sicuti Pisander poëta memoriæ prodidit, qui Heroicarum diuarumq; nuptiarum titulo totâ hanc propemodum historiam cõplexus est. Emonem vero progressus Alarichus, & Aquili flumine transiecto, iam superatis Apenninis montibus, ad Noricum accessit. Hi montes extremos Pannoniæ limites finiunt, iter artissimum præbentes ijs, qui ad Noricam gentem transire volunt, & cui custodia prædianij pauci sufficiunt, etiam si magna multitudo vi transire conetur. Alarichus tamen his transitis, e Norico legatos ad Stelichonem mittit; pecuniam poscens tum eius moræ nomine, quam in Epiris fecisset; (hanc autem sibi contigisse dicebat, ab Stelichone persuaso) tum propter hunc in Italiam & Noricum aduentum. Stelicho hac legatione accepta, relictis Rauennæ legatis, Romam proficiscitur; cum imperatore ac Senatu, quid agendum esset, deliberaturus. Posteaquam Senatus in palatio cõuenisset, proposita consultatione, bellumne gerendû esset, necne; complurium quidem consententia tēdebat, ut bello res decerneretur. Solus Stelicho cum paucis, qui ei metu adducti adsentiebantur, contrariâ in sententiam ibat, pacem cum Alaricho cõstituendam decernens. Heic quum ijs, qui paci bellû præferebant, a Stelichone sibi dici peterent; quamobrẽ non bellum potius gerere, quã pacem colere vellet, eamq; cû dedecore Romanæ maiestatis pecunia redimere sustineret. Quoniã, inquit, ob cõmodum principis Alarichus in Epiris tandiu cõmoratus est, ut cõiuncta mecû opera bello principi orientis illato, Illyrios ab eius auerteret imperio, regnoq; Honorij adijceret. Atque hoc reapse iam successurum fuisse dicebat, si non Honorij principis litteræ prius adlatæ, suã protectionem versus orientẽ inhibuissent; quam exspectans Alarichus, multum ibi temporis cõtriuisset. Atq; hæc dicens Stelicho, simul & epistolâ principis ostendebat, & culpam in Serenam conferebat; quæ amborum principû concordiam fartam tētam seruari voluisset. Quapropter omnibus quæ dicere viso Stelichone, Senatui placuit, quatuor librarum millia nomine pacis Alaricho soluenda esse; quum plures non sponte, sed metu Stelichonis huic decreto suffragati fuissent. Adeoq; Lampadius, genere dignitateq; præstans, quum verbum hoc lingua patria protulisset, NON EST ISTA PAX, SED PACTIO SERVITVTI; simul atq; concilium dimissum fuisset, veritus ne quid accideret sibi propter hanc libertatem, ad proximam quamdam Christianorum ecclesiam profugit. In hunc modum Stelicho confecta cum Alaricho pace, ad expeditionem semet accingebat; ut quæ secum decreuisset, exsequeretur. Imperator autem velle se Roma Rauennam proficisci dicebat, exercitus inspiciendi conciliandiq; causa; præsertim posteaquã talis ac tantus hostis

Emonis opidi origo.

Argonautarum in Istro nauigatio.

Pisandri poema.

Apenninis montes.

Alarichi ad Stelichonem legatio.

De Alarichi consilii Senatus habetur.

Stelichonis ratio ner.

Alaricho pecunia decernitur. Lampadij libera oratio.

Honorius Ranænam petit, ex Serenæ consilio.

stis in Italiam transisset. Ea vero dicebat, nõ impulsus motu proprio, sed Serenæ consilio parens. Nam ea volebat ipsum in vrbe tutiori habitare, ut si pace proculcata Romam Alarichus inuaderet; non etiam principem in potestatem suam redigeret. Hunc enim studiose conseruatum cupiebat, cuius salute scilicet ipsius etiam incolumitas contineretur. Quum autem Rauennense principis iter parum Stelichoni probaretur, multa eius impediendi causa excogitabat. Verum illo non cedente, sed in itinere persistente; Sarus, natione barbarus, & Rauennæ tribunus agminis barbari, iussu Stelichonis ante urbem tumultus excitabat; non quod reapse statum reipublicæ conturbare vellet, sed ut imperatori metum incuteret, & eum ab itinere suscepto reuocaret. Quum ne sic quidem a sententia princeps dimoueretur, Iustinianus aduocatorum professione Romæ clarus, & a Stelichone lectus ad seffor atque consiliarius, magna sagacitate ingenij quid illud imperatoris iter sibi vellet, adsequi conijciendo videbatur; quodque degentes Ticini milites infestis erga Stelichonem animis, vbi princeps eo venisset, hominem essent in extremum periculum præcipituri. Quamobrem hortari non desinebat, ut ab hac profectioe Stelicho principem retraheret. Verum vbi videret, eum verbis Stelichonis haud obtemperare; veritus, ne propter familiaritatẽ pessum cum fortuna Stelichonis iret, ab eo discedebat. Ceterum posteaquam Romam rumor antea de imperatoris Arcadij morte perlatus fuisset, ac post abitum Honorij principis ad urbem Rauennam, confirmatus; quum esset Rauennæ Stelicho, princeps autem venisset Bononiam, quæ vrbs est Aemiliae, milliarium (quæ vocant) septuaginta spatio Rauenna distans; arcessitus est ab eo Stelicho, quod milites in itinere seditiones inter se concitassent, quos castigare oporteret. Heic quum Stelicho seditiones illos milites cõuocasset, neque dumtaxat iussisse diceret imperatorem, ut castigarentur; sed etiam ut decimus illorum quisque, qui principes seditionis auctores extitissent, morte multaretur præcepisse: tantam eis trepidationem incussit, ut omnes profusis lacrimis ducem ad commiserationem, & ut principis clementiam policerentur, impellerent. Hoc eius promissum quum princeps minime reddidisset iritum, ad deliberandum de publicis rebus se conuertebat. Nam & Stelicho transire cupiebat in orientem, ac res Theodosij constituere, qui Arcadij filius erat, iuuenis adhuc, & tutelæ indigus; & ipse princeps Honorius idem illud iter suscipere cogitabat, ac quæcumque pertinerent ad imperij iuuenis huiusce securitatem, disponere. Quum id Stelichoni displicuisset, producta in medium sumtuum in itinere faciendorum mole, principem ab hoc consilio deterrebat. Præterea ne quidem Constantini rebellionem ei permittere dicebat, ut Italiae atque ipsius Romæ curam deponeret: quando iam perduellus ille Constantinus vniuersam Galliam percurrisset, & Arelati degeret. Ad ista, quæ tamen ad requirendam præsentiam prouidentiamq; principis omnino sufficiant, Alarichi quoq; tantis cum barbarorum copijs aduentum accedere, barbari sane hominis, & infidi; qui si reperiat Italiam ope destitutã, profus eam inuasurus sit. Id vero consilium esse optimum, & in primis vtile reipublicæ; ut in perduellem Alarichus expeditionem suscipiat, abducta secum parte barbarorû, quos haberet, adiunctisq; Romanis legionibus, & earum ducibus, quæ in huiusce belli societatem cum eo veniant: orientem ipse Stelicho, iubente principe, deq; rebus ijs, quæ peragendæ istic essent, litteras tradente, adeat. Princeps, qui omnia recte ab Stelichone dicta iudicaret, datis ad orientis imperatorem, & Alarichû, litteris; Bononia discessit. Interim domi Stelicho manebat, non iter illud orientale suscipiens; nec aliud quidquã eorum, quæ deliberata fuissent, reapse perficiens. Quin ne militû quidem illorum partem, qui Ticini commorabantur, Rauennam aliumue quemdã in lo-

Stelicho frustra Honorium ab itinere deterret.

Iustinianus ad seffor Stelichonẽ periculi aduenet.

Stelicho a principi arcessitur.

Stelicho militibus seditionis ignoscit.

Stelichonis & Honorij dissensio de Byzantino itinere.

Stelichonis rationes.

Stelichonis consilium.

Stelichoni Honorius adsentitur. Occasiones raris Stelichonis.

cum transducebat; ne in transitu principis adeundi copiam nancti, eum ad molliendum aliquid aduersus ipsum Stelichonem impelleret. Ac Stelicho quidem, nullius indigni vel aduersus imperatorem, vel milites, consilij sibi conscius, hæc agebat. Ceterum quidam Olympius, oriundus e Põto Euxino, splendida quadam in pretorio militia donatus, qui sub specie Christiane religionis magnam intra se malitiam tegetet, atque hominem se frugi simulans, cum principe colloqui frequenter soleret; multa (ut cum poeta loquar) animum corruptentia verba contra Stelichonem effutiebatur: quod eam nimirum ob causam iter illud in orientem sibi mandari curasset, ut iuniori Theodosio morte per insidias structa, regnum Eucherio filio suo traderet. Atque hæc oblato sibi spatio & opportunitate, dum iter faceret, ad principem effundebatur, qui quum Ticiniam esset, Olympius milites aduersa valetudine laborantes inuisens, (nam & illud eite et illius modestie caput erat) consimilia quadam & inter illos carmina spargebat. Vbi dies dumtaxat quartus, ex quo Ticinum imperator ingressus fuerat, præterisset: arcessitis ad prætorium militibus, se conspiciendum princeps exhibebat, & ad bellum aduersus Constantinum perduellem gerendum eos incitabat. Quum de Stelichone verbum nullum, militibus innuere videbatur Olympius, & eos illorum quasi comonefacere, de quibus secreto cum ipsis colloquutus fuisset. Tum illi quodam modo ad furorem redacti, Limeniū apud transalpinas gentes præfectum prætorio, cum Chariobaude copiarum in iisdem locis prætoris, iugulant. Nam hi forte perduellis manus effugerant, & apud Ticinum ad imperatorem accesserant. Secundum hos iugulatur & Vincentius, & Saluius; alter equitum magister, alter domesticorum scholæ præfectus. Quum aucta seditione princeps ad prætorium secessisset, ac magistratus quidam elabi fuga potuissent: per urbem vniuersam sparsi milites, magistratus, quoscumque poterant, occidebant; si extractos ædibus, in quas confugerant: & urbanas pariteropes diripiebant. Quum malum eo serperet, ut medicinam ei facere non liceret; tuniculam sibi princeps iniiciens, absque chlamyde ac diademate, mediaque in urbe conspectus, vix magno labore militum furorem comescere potuit. Interfecti sunt & illi magistratus, quicumque post fugam capti fuerunt, Naemorius ordinum palatinorum magister, & Patronius fisci præfectus, & rerum priuatarum siue patrimonij principis comes. Secundum hos & Saluius, cuius erat officium dictare, quæ principi viderentur: Quæstorē a Constantini temporibus appellat. Hic ne principis quidem ipsius pedes tenens impetrare potuit, ut mortem effugeret. Quum ad vesperam usque seditio durasset, ac imperator veritus, ne quid etiam in se committeretur, hanc ipsam ob causam secessisset; Longinianum interim repertum, qui erat præfectus prætorio Italiae, necant. Atque hi sane magistratum muneribus fungentes ab infano milite sunt interfecti. Perijt & obiter interuentium tanta multitudo, quantam numero complecti non facile fuerit. Hæc ad Stelichonem perlata, qui Bononiæ tum erat (eam urbem esse diximus Aemiliae) non mediocriter eum perturbauit. Itaque conuocatis omnibus, quos secum habebat, barbarorum foederatorum ducibus, quid agendum esset, deliberandum proponebat. Cunctis autem communiter visum est, recte se facturos, si principe necato (nam de hoc adhuc ambigebatur) pariter vniuersi Romanis confederati barbari coniunctis viribus in Romanos milites irruerent, & hoc exemplo ceteros omnes ad modestiam reuocarent. Sin principem saluum esse constaret, interfectis magistratibus; tum vero seditionis auctores esse supplicij adficiendos. Huiusmodi quiddam ab Stelichone ac barbaris, quos penes se habebat, re deliberata statuatur. Postea vero quam cognouissent, nihil indignum in personam principis admissum esse; non amplius Stelicho castigandi exercitus causa procedendum existimabat, sed Rauennam abeundum. Nam & militum multitudinem ad animum reuocabat, & præterea principis erga se voluntatem non videbat esse constantem: denique

Olympius in specie religiofus Stelichonem casibus opporimit.

Seditio militaris ab Olympio conuocata.

Limenius P. P. transalpinorum Chariobaudes interemti. Vincentius. Saluius.

Naemorius Patronius.

Saluius quæstor.

Longinianus. P. P. Italiae.

Stelichonis et copiarum eius de seditionis decretum.

Stelichonis demens animus.

denique barbaros in militem Romanum immittere; neque pium, neque tutum esse putabat. Dum anxius in hisce cogitationibus hæsitat Stelicho, militantes ei barbari, qui prius deliberata statutaque valere cuperent, abducere quidem illum ab ijs conabantur, quæ deinceps decreuissent: verum ubi persuadere non poterant, ceteri omnes quibusdam in locis manendum statuebant, donec princeps animi sui de Stelichone sententiam magis perspicue declarasset. Sarus autem, qui & robore corporis, & dignitate ceteris foederatis præstaret, opera militatum sub imperio suo barbarorum necatis per quietem omnibus Hunnis, qui Stelichonis adfidui satellites erant, omnibusque sequentibus illum potitus impedimentis: ad tentorium eius pergebat, in quo degens, rerum futurarum euenta speculabatur. Itaque Stelicho barbaris etiam dissidentibus inter se, quos secum habebat; Rauennam petens, ciuitates hortabatur, in quibus forte barbarorum coniuges & liberi erant, ne quæ barbarum ad se venientem intromitterent. Interim Olympius occupato in animum principis imperio, ad milites Rauennæ degentes litteras imperatorias mittebat; quæ Stelichonem adprehensum interim iuberent in libera custodia detineri. Ea re cognita Stelicho, vicinam quadam Christianorum ecclesiam in tempesta nocte ingressus est, quod conspici barbari, qui cum eo erant, alijque familiares, armati cum seruis suis, quid futurum esset, speculabantur. Posteaquam illuxisset, ingressi sunt milites ecclesiam, & episcopo præsentis sacramentis ei fide facta, non imperatum esse sibi a principe, ut eum necarent, sed tantum ut custodirent: quum primū egressus ex ecclesia, sub custodia militum esse cepisset, alteram reddebantur ab eo, qui priores adtulerat, litteras; quibus in litteris Stelichonis in rempublicam delictis poena capitis irrogabatur. Eucherio Stelichonis filio fuga, dum hæc fierent, in urbem Romam elapso; ad mortem Stelicho deducebatur. Quumque barbari, quotquot ipsi aderant, & serui, & familiares ceteri, (nec enim modica horum multitudo erat) neci eum eripere citato impetu statuissent: eis Stelicho nulla non cominatione formidineque proposita reuocatis ab instituto, quodam modo ceruicem ipsemet gladio præbuit; vir is sane, qui omnium, quotquot id temporis magna cum potestate fuerunt, modestissimus exstitit. Licet enim Theodosij maioris ex fratre nepti matrimonio iunctus esset, amborumque Theodosij filiorum regna ei commissa fuissent, & annos tres ac viginti præturam in exercitu gessisset: numquam tamen animaduersum est, eum duces militibus accepta pecunia præfuisse, vel annuam militarem in lucrum suum conuertisse. Quumque pater filij dumtaxat vnius esset, hanc ei dignitatis metam statuit; ut ad officium Tribuni notariorum prouecto, nullum aliud imperium adquireret. Ut autem homines studiosi tempus mortis eius non ignorent, sciant enim accidisse a. d. x. Kal. Septembr. Bassi Philippique consulatu, quibus consulibus & Arcadius imperator fato functus est. Stelichone extincto, vniuersæ res aulicæ arbitrato Olympij administrabantur. Et ipse quidem Olympius Magistri officium sibi sumebat, cetera princeps in eos distribuebat, quos Olympius testimonio suo commedabat. Quum autem vndique perquirentur Stelichonis familiares, vel qui ceteroqui partes eius sequuti viderentur; in ius tum Deuterius augusti cubuli præpositus, tum Petrus scholæ notariorum tribunus, ducebantur: & publicæ quæstioni subiecti, de Stelichone quid dicere cogebantur. Verum ubi neque de se, neque de illo quidquam prodere poterant; Olympius studio suo frustratus, ad mortem usque fustibus eos cædi curauit. Alijs quoque compluribus, veluti conscijs Stelichoni facinoris alicuius, in ius ductis, & per adhibitam quæstionem dicere coactis, an compertum haberent, Stelichonem imperium adfectasse: quum nemo quidquam tale se scire diceret, ab huiusmodi conatu homines in rebus talibus, indagandis curiosi desistebant. Imperator autem

Sarus Stelichonem obrucere cœnatur.

Olympius Stelichoni necem præbuit.

Stelicho per fradem e templo ducitur.

Stelicho se vetat a suis eripi.

Stelichonis virtutes.

Dies necis Stelichonis.

Olympij dominatus.

Familiares Stelichonis vexantur.

*Honorius augu-
stam repudiat.
Eucherius ca-
pitis damnatur.
Confiscationes
iniquae.*

Honorius uxorem Thermantiam Augusto deiectam solio, matri suae reddi iussit, nulla tamen iccirco suspicione grauata; & filium Stelichonis Eucherium peruestigatum undique, iugulari. quem ubi fuga quamdam in ecclesiam Romae delatum reperissent, ob loci reuerentiam missum faciebant: In eadem vrbe Roma Helioocrates fisco praefectus litteras principis adferens, quae littere iubebant omnium, quicumque Stelichonis temporibus aliquem magistratum gessissent, facultates publicari: congerendis in fiscum pecunijs occupatus erat. Et quasi non sufficerent haec ad exfatiantium malum genium, qui tunc nefariorum cathenis constringebat, & in solitudine numinis conturbabat vniuersas res humanas: etiam aliud quiddam tale superioribus adiectum fuit. Distributi per opida milites, quum de morte Stelichonis ad eos nuntius adlatus fuisset, in barbarorum uxores atque liberos per singulas vrbes grassabantur, eisque veluti signo dato ad internicionem delatis, quascumque facultates habebant, eas diripiebant. quod quum inaudissent occisorum propinqui, deque locis omnibus coiuisent, commoti grauiter ob tantam aduersus Dei fidem Romanorum impietatem; Alaricho se omnes adiungere statuebant, & belli cum eo societatem aduersus Romam coire. Quo nomine collecta hominum triginta, vel paullo amplius, millia; promte quocumque videretur, concurrebant. Alarichus autem ne per hos quidem iritatus, bellum suscipiebat; sed pacem adhuc bello praeferebat, indutiaryum memor, quae Stelichone viuo factae fuerant. Missis autem legatis ad postulanda non magnam pecuniam, pacem fieri petebat, & obsides sibi dari, Aetium atque Iasonem; illum Iouij, tunc Gaudentij filium. Simul aiebat, se quoque nonnullos ex suis nobili genere prognatos daturum obsides, atque his conditionibus pacem culturum, & e Norico in Pannoniam copias abducurum. Quum pacem his legibus Alarichus peteret, imperator eius postulata reijciebat. Atqui de duobus alterum facere debebat, & recte rebus praesentibus consulere. Nam vel differendum bellum fuerat indutijs modica quadam pecunia impetratis; vel si bellum gerere maluisset, omnes cogendae militum legiones, quae vsquam essent, & qua transeundum hostibus erat constituendae; quo barbarus ab vltiore progressu excluderetur. Deligendus item dux & imperator belli totius Sarus, qui & per se idoneus esset ad incutiendum hosti terrorem, ob fortitudinem ac bellicae rei peritiam; & apud se barbarorum multitudinem, satis ad restituendum magnam, haberet. Enimuero nec pacem amplexus, nec amicitia Sari conciliata, nec Romanis exercitibus collectis, sed in Olympij precibus omni spe collocata; maximarum reipublicae calamitatum auctor exstitit. Nam duces exercitui dedit eos, qui sui contemptum in animis hostium excitare possent; equitatu Turpillione, pedestribus copijs Varane praefecto: itidemque scholae domesticorum, Vigilantio; quibus erant & reliqua consentanea. Quapropter omnes desperabundi, iam in oculis Italiae exitium habere videbantur. His ita dispositis a principe, Alarichus adparatu Honorij deriso, Romanam expeditionem coepit. Et quoniam res adeo maximas non tantum adparatu pari, sed etiam maiore cogitabat adgredi: Ataulfum coniugis suae fratrem ex Pannonia superiore arcessit, vt eum rei gerendae sibi socium adiungeret, qui Hunnorum, Gotthorumque copias haud aspernandas haberet. Verum illius aduentu non exspectato, vltius progressus; Aquileiam, & vrbes ordine trans Eridanum flumen sitas cursu praeterit: Concordiam inquam, & Altinum, & secundum hanc Cremonam. Quumque flumen transiecisset, velut in celebritate quadam festa, hoste nullo profus occurrente: quoddam in castellum Bononiae venit, quod Oecubariam vocant. Hinc Aemilia tota peragrata, relictaque Rauenna; Ariminum accessit, vrbes Flaminiae magnam.

Deinde

*Duces nullius
pretij delecti ab
Honorio.*

*Alarichus At-
aulfum arcessit.
Alarichus Ita-
liam peruagatur
obstante ne-
mine.*

Deinde hac quoque cursu praeterita cum caeteris, quae sunt eiusdem provinciae, in Picenum venit. Ea gens in extremo sinu Ionio sita est. Hinc Romam profectus, oblata castella cuncta depopulabatur: adeo quidem, vt nisi ante aduentum in haec loca barbarorum, Arfacius & Terentius Eunuchi cursu euasissent, & filium Stelichonis Eucherium Romam abduxissent, mandatu principis interficiendum, ibique principis imperium reapse fuissent exsequuti: omnino iuuenis in Alarichi manus peruenisset, & incolumis ac superstes mansisset. Quum autem in his eunuchi perfecissent, quod iussi fuerant, & Thermantiam Honorij coniugem matri reddidissent: quod eadem via reuerti ad principem nequiuissent, nauim conscensa versus Celtas & Gallos profecti sunt, ubi princeps etiam commorabatur. Magno vero commodo reipublicae futurum ratus imperator, si hos eunuchos, qui Thermantiam matri reddiderant, & Eucherium interfecerant, pro tam fortibus factis remuneraretur; Terentium Augusti cubuli prepositum fecit, & Arfacio proximum ab eo locum concessit. Itidem interfecto Bathanario, ... militum in magna Lybia, quocum nupta Stelichonis soror fuerat, eam provinciam Heracliano tradidit, qui manu sua Stelichonem interfecerat, eiusque facinoris praemium, honorem hunc tulit. Quum Alarichus adhuc ad urbem haereret, & quotquot in vrbe erant, obsidione cinxisset: Serenam Senatus suspectam habere cepit, quasi quae barbaros aduersus urbem adtraxisset. Censuitque pariter & Senatus, & Placidia principis soror, eodem patre nata, Serenam esse necandam, quae vrgentium malorum auctor existeret. Nam & Alarichum ipsum, Serena de medio sublata, discessurum ab vrbe; quod nemo scilicet superaturus esset, a quo ille sibi proditum iri urbem sperare posset. Erat autem haec quidem suspicio reapse falsa. Nam nihil huiusmodi Serenae ad animam acciderat. Verum meritas violatarum rerum diuinarum poenas luebat, velut hoc ipso iam statim loco commemorare lubet. Quo tempore Theodosius maior euersa Eugenij tyrannide Romam venit, & contemptum sacri cultus in animis omnium excitauit, publicum sumtum ad sacrificia se suppeditaturum infirmitas: expellebantur vtriusque sexus sacerdotes, & sana sacrificijs abolitis deserta relinquebantur. Tunc igitur irridens haec Serena, matris Deum adem videre gestiebat. Ea spe etata, mundum simulacri Rheae collo adaptatum, illo diuino cultu dignum, simulacro ademtum collo suo adhibuit. Quumque vetula quadam, ex virginibus relicta Vestalibus, ei hanc impietatem in os exprobasset; & ludibrio illam habuit, & abigi per pedisequos iussit. Tum ea discedens, quidquid illa dignum impietate foret, vt & ipsi Serenae, & marito eius, & liberis eueniret, imprecabatur. Quum illa nullius horum ratione babita, mundo isto sibi placens e sano exisset; saepenumero quiddam ei se tum quiescenti, tum vigilanti offerebat, mortem imminente denuntians. Alij quoque complures consimilia videbant. Et quidem vindicta persequens impios tanto muneri suo satisfaciebat opere; vt etiam cognito Serenae; quid futurum esset, minime sibi caueret. Laqueo ceruices illas elidendas praebuit, quibus Diuam mundum iniecerat. Ferrum & Stelichonem propter aliam quamdam non ab similem huic impietatem arcana Vindictae non effugisse. Nam & is mandasse perhibetur, vt fores in Capitolio Romano, quae auro magni ponderis erant obductae, laminis istis aureis spoliarentur. Eos autem, qui hoc facere iussi fuissent, in parte quadam forium per scriptum reperisse, MISERO REGI SERVANTVR. Atque huic scripturae respondit euentus. Nam misere vitam finijt. Ceterum ne Serenae quidem interitus Alaricum ab obsidione submouit, sed portas vniuersas undique concluserat; & occupato Tiberi flumine, subministrationem commeatus e portu impediebat. Quod conspicati Romani, obdurare statuebant; quod in singulos prope dixerim dies Rauenna venturum vrbi subsidium expectarent.

*Romam Alaricus
obsidet.*

*Eucherius Stelichonis
F. occiditur.*

*Honorij soliditas
extremat.*

Bathanarius occiditur.

*Heraclianus ob
interfectum Stelichonem
prae-
ses Africae.*

*Serena Romanis
suspecta capitis
damnatur.*

*Pagani hominis
de supplicio Serenae
iudicium.*

*Serena mundum
adimit Rheae.*

*Imprecatio virginis
Vestalis.*

Serena strangulatur.

*Stelichonis quoque
sacrilegia
punita.*

*Alarichus obsidione
continuat.*

Vana Romanorum spes. Quum autem nullo adueniente, spē sua frustrati essent; visum est annonæ mensuram esse deminuendam, dimidiāque dumtaxat partē eius coquendam, quod antea singulos in dies erogabatur. Hinc augescēte penuria, tertiam. Et quoniam nullum aderat mali sanandi remedium, iamq; cuncta ventris inediæ succurrentia defecerant; famem, cœu consentaneum erat, pestis comitabatur, omniaque plena cadaueribus erant. Quumque non possent extra urbem sepeliri cadauera, quod omnem exitum hostes obseruarent; vrbs ipsa mortuorum sepulcrum erat, adeo quidem, vt alioquin etiam solitudo in vrbe foret, sique nulla fuisset alimentorum penuria, vel exhalans e cadaueribus odor ad inficiendā corrumpendaque corpora, sufficisset. Compluribus autem cibum suppeditabat Læta, Gratiani quondam principis coniux, eiusque mater Pissameria. Quippe quod fiscus eis adparatum regiæ mensæ præberet, ab Theodosio munus hoc consequutus; non pauci, quæ harum mulierum erat humanitas, ex earum domo famem solabantur. Quum autem malo iam extremum progressu, peruentum eo foret, vt periculum esset, ne sese mutuo comederent; tentatis omnibus, quæ hominibus in mentem venire possent: legationem mittendam ad hostem statuēbant, renuntiaturam ei, tum ad pacem componendam obsessos esse paratos, modo condiciones ea mediocres haberet; tum ad pugnam paratiores, si arma capiat populus Romanus, qui iam continua tractatione armorum non amplius pugnare reformidet. Ad hanc legationē obeundam lectus est Basilus, originē generis ex Hispania ducens, & præfeti dignitatem adeptus; cui Ioannes adiungebatur, qui præpositus aliquando fuisset notarij principis, quos tribunos vocant, & Alaricho familiaris, atque reipublicæ nomine hospes esset. Non enim certo Romanis constabat, an adhuc Alarichus adesset, atque ipse Romam obsideret. Quippe nonnihil eos fama pristina solabatur, ab alio scilicet obsidionem vrgeri, qui Stelichonis partibus faueret, & ipsum ad urbem adduxisset. Quum ad Alarichum legati venissent, pudebat eos ignorantia, in qua tam diu populus Romanus hæssisset, pariterque mandata Senatus exponebant. Quibus Alarichus auditis, ac præsertim quod populus arma tractans, ad pugnam paratus esset: Spissius, inquit, foenum rariore facilius refecatur. Quod verbum proloquutus, ingenti sublato cachinno legatos irrisit. Quum autē ad colloquia de pace ventum esset, verbis omnem barbaricam insolentiam superantibus urebatur. Aiebat enim, non aliter se finem obsidionis facturum, nisi & aurum omne, quod in vrbe foret, & argentum accepisset, præterea quidquid supellectilis in vrbe reperiret, itemque mancipia barbara. Heic quum dixisset alter legatorum, siquidem hæc abstulisset, quid eis tandem relinqueret, in vrbe qui essent? Animas, respondit. Quum hoc responsum legati accepissent, petebant vt cum obsessis sibi colloqui de eo, quod agendum esset, liceret. Impetratis indutijs, ea verba, quæ audiissent in legatione, renuntiabant. Tum vero persuasi Romani, Alarichum esse, qui bello vexaret urbem; ac desperatis omnibus, quæ vires humanas spectarent: ad animos reuocabant eam opem, quam vrbs in discidijs olim fuisset experta, quodque patris ritibus violatis, eam amisissent. Dum hæc ipsi secum expendunt, Pompeianus præfetus vrbi, forte in quosdam incidit, qui Romam e Tuscia venerant; & opidum quoddam aiebant, cui nomen Neueia, periculis vrgentibus sese liberasse, perque precēs ad numen factas, & cultum patrio more præstitum, exortis ingentibus tonitruis atque fulgetris, hostes sibi iam imminentes abegisse. Cum his colloquutus, quæcumque de disciplina sacrorum esset exquirenda, percunctatus est. Et quoniam ad animum accidebat ei, quæ tunc inualuerat, opinio; quo tutius id perageret, quod in votis habebat, omnia cum vrbs episcopo communicat.

cat. Is erat Innocentius, qui quidem opinioni suæ salutem vrbs anteponebat, clam permittebat eis, vt facerent, quæcumque scirent. Quum illi non aliter hæc vrbi conductura dicerent, nisi publicæ consueta sacrificia fierent, Senatu in Capitolium ascendente, atque tum ibi, tum in foris urbanis sacra peragente: nemo particeps esse instituti patrio more ritus ausus fuit, sed hominibus illis e Tuscia valere iussis, ad demulcendum omni studio barbarum sese conuertebant. Quapropter rursus ad eum legatos mittunt, & vtriusque plurimis in medium prolatis, placuit ab vrbe solui quinque mille libras auri, & præter has tricies mille libras argenti, & quater mille tunicas sericas, & ter mille pelles coccineas, & piperis pondus, quod ter mille libras æquaret. Enimvero quod in fisco nullas vrbs pecunias haberet, omnino necessitas flagitabat, vt ij senatores, quotquot habebant patrimonia, collationem hanc ex descriptione susciperent. Quumque Palladio datum hoc negotij foret, vt quod soluendum esset, ex patrimonio singulorum facultate metiretur; isque nequiuisset in solidum omnia cogere, vel quod ipsi possessores partem aliquam bonorum abscondissent, vel alioquin vrbs propter imperantium continuas & auaras exactiones, ad paupertatem redacta esset; nefarius ille genius humana sortitus, ad ipsum colophona malorum administratores harum rerum impulit. Nam quod deerat, mundo supplere statuebant, quo erant exornata Deum simulacra, quod sane nihil aliud significabat, quam simulacra sacris ritibus atque caerimonijs dedicata, mundoque decenti exornata propterea, quod vrbi felicitatem perpetuam conseruassent; his ipsis caerimonijs nonnihil abolitis, esse inanima prorsus & inefficacia. Quod denique cuncta, quæ tenderent ad vrbs interitum, oporteret vndique concurrere; non ornamenta dumtaxat sua simulacris ademerunt: verumetiam nonnulla ex auro & argento facta constarunt, quorum erat in numero fortitudinis quoque simulacrum, quam Romani Virtutem vocant, quo sane corrupto, quidquid fortitudinis atque virtutis apud Romanos superabat, extinctum fuit; id quod ex eo tempore futurum, homines rebus diuinis & ritibus patrijs exerciti prædixerunt. Collectis igitur in hunc modum pecunijs, vitum est ad imperatorem mittendam esse legationem, quæ cum eo de pace futura tractaret, ac significaret, Alarichum non pecunias modo; verumetiam nobilium filios obsides accipere velle. quo facto non tantum pacem, sed & belli societatem cum eis initurus esset, atque cum Romanis in aciem proditurus aduersus quemuis eorum hostem & aduersarium. Quum principi quoque videretur, pacem hisce condicionibus esse componendam; pecunia barbaris numerata fuit. Et Alarichus tridui forum permisit urbanis, exeundi licentia per quasdam portas eis concessa; quum & e portu subuehendæ annonæ copiam eis fecisset. Posteaquam ciues respirassent, omniaque sibi reliqua vendidissent, & necessaria coemissent, vel ex permutatione rerum aliarum adquisiissent: Roma barbari discesserunt, & castra quibusdam in locis circa Tusciam metati sunt. Ac mancipia quidem propemodum omnia, quæ Romæ erant, in singulos fere dies ex vrbe aufugientia, sese permiscebant barbaris, quorum erant collectæ hominum ad quadraginta millia copie. Quum autem barbari quidam forte piscarentur, Romanos ad portum profectos, & cōmeatus aliquid subuehentes, adorti sunt. Hoc vbi comperisset Alarichus, veluti non sua voluntate factum, singulari studio vindicatum prohibuit. Mediocrem iam laxamentum hoc malorū esse videbatur, quo tempore Honorius quidem imperator Rauennę consulatū inibat, octies honorem hunc cōsequutus; in oriente vero Theodosius augustus, iam tertiu consul. Secundū hæc Constantinus ille

Innocentius Rom. episcopus superstitiosa fieri permittit.

Quanti pax ab Alaricho redempta.

Sacrilegium Zosimus reprehendit.

Simulacrum virtutis constat.

Honorius pacem confirmat.

Romani cunctis rebus & bonis suis nudati.

Mancipiorum fuga.

Alarichi equitas.

*Constantini
perduellis ad Ho-
norium legatio.*

perduellis eunuchos ad Honorium mittebat, condonari sibi petens, quod imperium sibi tradi passus fuisset. Non enim id se sponte sua rapuisse, sed a militibus vi coactum. Hoc postulatam ubi princeps audiisset, animaduertens non facile se, quam diu militantes Alaricho barbari non procul abessent, de bellis alijs cogitare posse; prætereaque rationem propinquorum habens, qui a peruelle detinebantur in vinculis: (erant autem ij, Verenianus & Didymius) non postulato dumtaxat adensus est, sed & imperatoriam vestem ei misit. Ac propinquorum quidem causa frustra sollicitus erat, qui ante legationem hanc iugulati fuerant. His actis, eunuchos dimittit. Ceterum pace cum Alaricho nondum confirmata, quod imperator nec obsides dedisset, nec postulatis omnibus satisfecisset: ab Senatu legati Rauennam mittebantur, Cecilianus, Attalus, & Maximianus; qui deploratis rebus aduersis, quæ vrbi accidissent, & eorum multitudine, qui periissent, tragicum in mo-

Olympij malitia

rem amplificata; nihil his rebus perfererunt, Olympio cuncta perturbante, atque impediante, quæ recta viderentur. Itaque legatis res eas, quarum causa venerant, non impetrantibus; Theodoro præfectura vrba deiecto, eam Ceciliano tradidit; & Attalum fisco præesse iussit. Quum autem Olympius nihil aliud agendum sibi proponeret, quam vt eos vndique peruastigaret, qui aliquid de Stelichone scire perhiberentur; ob huiusmodi calumniam in ius ducti sunt Marcellianus atq; Salonius fratres, inter notarios principis militantes: quos Olympius præfecto prætorio tradidit, quumq; nullo nõ genere verberum caesa fuissent eorũ corpora, nihil tamen illorum proferebant, quæ Olympius cognoscere gestiebat. Rebus vrbis Romæ nihilo melius, quam antea, constitutis; visum est principi, quinque Dalmaticos militum ordines de suis excitos sedibus, ad vrbis custodiam arcessere. In his ordinibus erant hominum sex millia, qui tum audacia, tum robore corporum exercitus Romani quasi caput erant. Eorum dux erat Valens, ad obeundũ quoduis periculum promptissimus, qui quum indignum arbitraretur, ea per itinera proficisci, quæ ab hoste non obseruabantur: Alaricho transitum eius expectante, cumque copijs suis vniuersis irruente, cunctos hosce milites in hostium manus culpa sua coniecit. Vix centum fuga dilapsi sunt, quorum in numero & ipse dux erat. Nam is vna cum Attalo, qui ab Senatu missus ad principem fuerat, in vrbem delatus, incolumis euadere potuit. Quum autem præsentibus malis alia maiora semper accederent, Romam ingressus

*Marcellianus et
Salonius iniur-
ijs adfecti.*

*Ordines Dalma-
tici arcessuntur.*

*Valentis teme-
ritas.*

*Dalmatici ordi-
nes caduntur.*

*Attalus Helio-
crati succedit in
præfectura fisci.
Heliocratis mo-
deratio.*

*Heliocratis ob
humanitatem
prope necatur.*

* Maximianus.

*Iterum legati a
Rom. ad imp.
missi de pace.*

Attalus, Heliocratem ea cura liberat, quæ illi a principe fuerat auctore Olympio commissa. Nam hoc ei datum erat negotij, vt eorum bona, qui propter familiaritatem Stelichonis proscripsi fuissent, perscrutaretur; eaq; fisco applicaret. Quoniam vero moderati vir ingenij sane quam impium ducebat insultare miseris; ac neque res iure stricto exigebat, & multis etiam clanculum significabat, vt quæcumq; possent, occulerent: visus iccirco nullius esse pretij, Rauennam abducebatur, propter humanitatem miseris præstitam poenas luiturus. omninoque morte multatus fuisset, ob grassantem id temporis immanitatem; nisi quamdam in ecclesiam Christianorum se recepisset. * Maximilianus autem, quum in hostium manus incidisset, Mariniano patri venditus est, triginta millibus aureorum pro eo solutis. Nam quia pacem princeps differebat, & pacis conuentis haud satisfaciebat; non iam amplius Romanis extra vrbem prodire liberum erat. Sedenim pacis causa Senatus iterum legatos ad principem mittit, cum quibus & Romanus antistes proficisceretur. Aderant iisdem & barbari quidam, ab Alaricho missi, vt eos ab hostibus infesta habentibus itinera tutarentur. Quum ad imperatorem hi profecti essent, Ataulfus arcessitus ab Alaricho, quemadmodũ supra commemorauimus, transijt Alpes, quæ a Pannonia Venetiam versus sese porrigunt.

gunt. quo comperto quodque copias non magnas haberet; imperator milites vniuersos, equites atque pedites, quotquot in vrbibus erant, ei cum ducibus suis occurrere iussit. Olympio, qui magister erat officiorum, Hunnos ad Rauennam numero trecentos dedit. Hi quum eos, qui venerant

* * * quam Pifas adpellant, adorti, confertisque manibus c i o c Gotthos interfecerunt: & x v i i dumtaxat amissis, Rauennam incolumes peruenerunt. Quum autem Eunuchi aulici apud principem Olympium in simulassent, velut auctorem eorum casuum, qui reipublicæ aduersi accidissent; tantum efficere potuerunt, vt ei magistratus abrogaretur. Veritus autem, ne quid aliud sibi grauius accideret; fuga sese in Dalmatiam contulit. Imperator Attalum vrbi præfectum Romam mittit, nimioque sollicitus opere, ne quid rerum ad fiscum pertinentium occuleretur; Demetrium ablegat, qui Attali munus obiret, & fiscalia bona perscrutaretur. Quumque multa tum in creandis magistratibus, tum alijs rebus innouasset; & eiectis ijs, qui prius cum potestate fuerant, alijs imperia traderet: Generidum quoque Dalmaticis militibus vniuersis præfecit, eundemque ceteris etiam, quicumque apud Pannoniam superiorem, & Noricos, & Rhætos, & quicquid horum est vsque ad Alpes, in præsidij erant, ducem constituit. Atque hic Generidus erat ille quidem barbarus, sed indole ad quoduis genus virtutis præclara præditus; & alienissimus ab avaricia, qui quum patriis ritibus adhuc inhæreret, nec a cultu Deum se pateret abduci; lex promulgata fuit, quæ in aula cingulo veraret eos vti, qui Christiani non essent. Ea lege lata, Generidus, qui cum potestate militibus Romæ præerat, cingulo deposito, domi manebat. Quum autem princeps ab eo peteret, vt quoniam magistratum in numero esset, ordine loco suo ad aulam accederet; legem esse respondit, quæ cingulum habere se veret, aut eos inter magistratus vlla ratione censeret, qui religionem Christianam non venerentur. Heic ubi princeps subiecisset, eam quidem legem, ad alios quod adtineat, ratam esse; sed non in ipsius persona, qui tantopere pro republica periclitatus fuisset: Ego vero, inquit, honorem hunc non admitto, qui ad omnium tendit iniuriam, quotquot militia propter hanc legem spoliati sunt. Nec munus suum obibat, donec imperator verecundia pariter & necessitate compulsus, legem hanc in omnibus irritam esse iussit; concesso cuius, vt opinionem suam retinens, & magistratu fungeretur, & militaret. Ab hac exorsus magnanimitate Generidus, continuis laboribus milites exercebat; & annonas eis suppeditans, nemini permittebat, vt de his aliquid more consueto detraheret. Quin & ipse de ijs, quæ fiscus ei præstabat, labores, ceteris maiores sustinentibus conuenientia præmia largiebatur. Talem quum sese gereret, & formidini barbaris finitimis erat, & omnem securitatem nationibus, quarum ei commissa fuerat defensio, præstabat. Ceterum Rauennæ milites seditione mota, portum eius occupant; & confuso clamore sublato, vt imperator ad ipsos prodiret, postulabant. At illo metu seditionis occultato, progressus in medium Iouius, qui & prætorio præfectus erat, & patricij dignitate cohonestatus, ignorare se causam seditionis simulans, (quamquam huius auctor ipsemet esse ferebatur, socium huiusmodi ad eam Ellebichum, qui equitibus domesticis præerat) causam a militibus poscebat, quamobrem ad hoc facinus prorupissent: quumque de militibus audiret, omnino sibi Turpillionem & Vigilantium duces, vna cum Terentio præposito sacrorum cubiculorum, & ordine proximo secundum hunc Arfacio dedendos esse: principe militum rebellionem verito, duces isti ex filio perpetuo multantur, & in nauim coniecti, ab ijs necantur, qui eos aucehebant. Hoc enim eis Iouius imperauerat, quippe metuebat, ne forte reuer-

Clades Gotthorum.

*Olympius aulicus
pulsus in Dalmatiam
fugit.
Magistratus
nouus.*

*Generidus copijs
Dalmaticis &
alijs præficitur.*

*Generidus adhuc
paganus.*

*Cingulum lege
lata paganis ad-
euitur.*

*Generidus perti-
nax.*

*Legis de cingulo
abrogatio.*

Seditio militaris.

*Iouius & Ellebichus
auctores
seditiois.*

*Duces quidam
& eunuchi aequi
portati et occisi.*

si, cognitis ijs infidijs, quæ aduersus ipsos structæ fuissent; principem ad summendum de se supplicium concitarent. Terentius in orientem relegatur, Arfacius Mediolani se continere iubetur. Hinc imperator in Terentij locum Eusebio cubiculi præposito creato, & Turpillionis imperio Valenti tradito, & post Vigilantium *Allobicho præfectura donato; quodam modo seditio- nem militarem sedare visusest. Iouius autem præfectus prætorio; quum omnem apud imperatorem potentiam in sese transfuisset; legatos ad Alarichum mittere decreuit, qui eum hortarentur, vt ad ipsam vsq; Rauennam accederet; pace scilicet istie componenda. Alaricho principis & Iouij litteris adsenso, & Ariminum profecto, quæ Rauenna triginta miliaribus abest: celeriter eo Iouius quoq; se contulit, & quod in Epiris publicus Alarichi hospes atq; amicus factus fuisset, de foedere pangendo tractabat. Alarichi hæc postulata erant. Vt in annos singulos auri certa summa daretur, & annonæ mensura quædam suppeditaretur. Vt item ipse cum suis omnibus vtramque Venetiam, & Noricos, & Dalmatiam incoleret. Hæc Iouius Alaricho præfente præscripta mittit ad imperatorem, datis ad eundem seorsum quoque litteris; quibus eum cohortabatur, Alarichum vtrifq; copijs ducem præficeret: vt hoc modo delentus, de condicionum rigore non nihil remitteret, ac tolerabilibus moderatisque legibus pacem faceret. Imperator his acceptis litteris, Iouij temeritatem damnabat, & vicissim missis ad eum litteris significabat, auri quidem & annonæ modum vt ipse statueret, æquum esse; qui & præfectus esset prætorio, & publicorum tributorum copiam facultatemque perspectam haberet: at dignitatem, aut ducis officium, numquam se vel Alaricho, vel eius gentilibus concessurum. Hanc epistolam quum Iouius accepisset, non seorsum apertam, sed audiente Alaricho legit. Is cetera quidem moderate tulit, verum vbi negatum sibi gentique suæ ducis imperium vidit: mox ira percitus, Romam contendere barbaros suos iussit, quasi confestim factam sibi totique genti suæ iniuriam vlturus. Iouius autem inexpectato litterarum imperatoriarum casu ad inopiam consilij redactus, Rauennam redijt. Quumq; se omni culpa liberare vellet, Honorium sacramentis obstringit, quibus sancte policeretur, numquam pacem cum Alaricho faciendam; sed bellum perpetuo gerendum esse. Simul & ipse principis tacto capite, iusiurandum præstabat; & a ceteris, quotquot erant cum potestate consimile quiddam exigebat. His actis imperator, qui Alaricho bellum facturus esset, decem millia Hunnorum in societate arcessebat: & quod eis aduentantibus alimenta parata esse vellet, frumentum, & oues, & boues Dalmaticos adferri iussit. Misit & quosdam exploraturos, quo pacto Romam Alarichus iter suum institueret. Copias quoque suas vndique coge- bat. Alarichus autem, quod eum susceptæ aduersus Romam expeditionis paenitisset; episcopos urbium ablegabat, qui simul & legatione fungerentur, & auctores Honorio essent, ne culpa sua sineret eam urbem, quæ iam a pluribus, quam mille annis, magnæ parti orbis imperasset, barbaris vastandâ dedis; nec tantas edificiorum moles hostili flamma deleri: sed potius moderatis admodum condicionibus pacem componeret. Nec enim opus esse sibi dignitate potestatis, nec iam hoc tempore postulatas prius prouincias, ad cõstueudum in eis domiciliû, sese petere: sed ambos tantum Noricos, ad extremas Istri partes sitos, & qui cõtinuis incursionibus vexentur, tenuesq; fisco tributum inferat. Præter hæc frumenti tantum in singulos annos adijceret, quantum ipse princeps satis esse putaret. Auri quoq; summam aliquam penderet: atq; hoc modo constituendâ amicitiam & belli societatem inter se ac Romanos, aduersus quæuis arma sumentem, & qui ad gerendum aduersus rempublicam bellum sese cõpararet. Quum hæc Alarichus leniter ac modeste proponeret, omnesq; simul hominis moderatio-

Novi magistratus.

* Ellebicho. Actum de pace cum Alaricho.

Alarichi postulatata.

Iouij consilium.

Honorij responsum feroc.

Alarichi commotio.

Iouius malum malo cumulat.

Hunni contra Gottbos arces suntur.

Alarichi moderatiora postulatata.

moderationem admirarentur: Iouius & alij regie potentie participes, hæc postulata negabant impleri posse propterea, quod omnes, quotquot magistratus gererent, iurassent; cum Alaricho se pacem nullam facturos. quippe si Deo præstitum esset iusiurandum, fortasse negligi posse, permittendo benignitati diuinæ facinoris impij condonationem. Sed quoniam per caput imperatoris iurassent; non iam eis fas esse contra tam graue iusiurandum delinquere. Vsque adeo cauta mens illorum erat, qui Dei cura destituti, rempublicam id temporis administrabant.

Alarichi postulatata rejciuntur.

Aulica religio.

ZOSIMI COMITIS ET EXADVOCATI FISCI

HISTORIAE NOVAE LIBER SEXTVS.

ALARICHVS ergo, propositis æquis adeo postulatis, indignum in modum ludibrio habitus; vniuersis cum copijs Romam contendebat, constanter in urbis obsidione persistiturus. Eo tempore venit ad Honorium legatus a Constantino, qui apud Celtas tyrannidem inuaserat, Iouius; vir eruditione doctrinæ, ceterisque virtutibus excellens: qui pacem prius constitutam ratam haberi, prætereaque veniam ob interfectos Honorij propinquos, Didymium & Verenianum, postularet. Sic enim hoc factum purgabat, vt diceret, non eos Constantini voluntate necatos esse. Conspicatus autem perturbatum Honorium, recte facturum aiebat; si curis Italicis occupatus, non nihil remitteret. Quumque potestas ei facta fuisset, ad Constantinum abeundi, & casus Italiam prementes nuntiandi; non multo post venturum se cum omnibus Celticis, & Hispanicis, & Britannicis copijs, atque rebus Italicis, & vrbis opem laturum, pollicebatur. Ac Iouius quidem hisce condicionibus abeundi copiam nactus est. Ceterum Celticis res, necdum vt par erat, expositas: æquum fuerit inde vsque a principio, quo pacto singillatim gestæ fuerint, commemorari. Quo tempore Arcadius adhuc imperabat, Honorio VII, & Theodosio iterum, CONS. milites Britannici seditione concitata, Marcum in regio folio collocabant, eique tamquam rerum in ijs locis potenti parebant. Eo deinde necato, veluti moribus illorum non respondentis; Gratianum in medium producunt, & purpura coronaque cinctum, ceu principem obseruantes comitabantur. Verum & huic improbo post mentes quatuor imperium abrogant, & vitam eripiunt; Constantino rerum summa tradita. Is vbi Iustinianum & Neugastium Celticis militibus præfecisset, Britannia relicta rransmisit: quumque Bononiam venisset, (ea prima mari adiacet, inferioris Germaniæ ciuitas) & in ea dies aliquot

Alarichus iterum Romam copias ducit. Altera Constantini ad Honorium legatio.

De rebus Celticis.

Marcus a militibus imp. factus.

Gratianus II.

imp. Constantinus imp.

fuiſſet commoratus, omnesque ſibi conciliaſſet exercitus ad Alpes uſque, Galliam & Italiam diſterminantes; imperium tuto iam poſſidere videbatur. Eodem tempore Sarum Stelicho ducem cum exercitu contra Conſtantinum ablegabat. Is Iuſtiniano duci cum copijs ſuis obuiam profeſtus, tam ipſum, quam maiorem exercitus partem interfecit; & ingenti præda potitus, quod Conſtantinum intellexiſſet ſe recepſiſſe Valentiam, urbem ad ſui deſenſionem ſatis idoneam; hanc ipſam obſidere inſtituit. Alter copiarum dux Neuiogaſtes cum Saro de pace colloquutus, amice quidem ab eo fuit exceptus; ſed ultro citroque præſtitis ſacramentis, conſeſſim interfectus, religione iuriſiurandi ab Saro violata. Vbi ducem Conſtantinus feciſſet Edo- binchum, natione Francum, atque iam e Britannia cum ſuis Gerontius ad- uentaret; Sarus horum ducum in re militari tum experientiam, tum fortitu- dinem veritus, Valentia diſceſſit, quam ſeptem diebus obſederat. Quumq; Conſtantini duces in eum maximis viribus procurriſſent, multo labore ſal- uus euasiſt; vniuerſam prædam Baucaudis, qui ad Alpes illi occurrerant lar- gitus; vt ab eis ad eundem Italiæ facultatem impetraret. Quum Sarus hoc modo incolumis perueniſſet in Italiam, Conſtantinus vniuerſis collectis co- pijs, Alpes idoneo præſidio muniri decreuit. Eæ tres omnino ſunt, quæ in Italiam a Celtis, atq; inde ulterius ducentia itinera claudunt; videlicet Cot- tiæ, Poeninae, Maritimæ. Hoc vti faceret ea cura, quam diximus; cauſa quæ- dam erat huiusmodi. Superioribus annis, Arcadio VI, & Probo CONS. Vandili Suëuis & Alanis permiſſi, ſuperatis hiſce locis, nationes tranſalpi- pinas vaſtarunt, editaq; ingenti cæde, Britannicis etiam exercitibus formi- dables exſtiterunt. quos quidem eo perpulerunt, vt veriti, ne progrederen- tur ulterius; ad tyrannos eligendos ſe cõuerterent, Marcum, inquam, & Gra- tianum, & ſecundum hos Conſtantinum. aduerſus quæ acri commiſſo proe- lio, victoria quidem Romani potiebantur, maiore barbarorum parte iugula- ta: ſed quod fugientes inſequuti non eſſent, (omnes enim ad internicionem uſq; cæcidiffent) facultatem eis conceſſerunt, vt reſarcita clade, quam acce- perant, & collecta barbarorum multitudine, rursus hoſti pares euaderent. Itaque propter has cauſas præſidiarios in hiſce locis Conſtantinus colloca- bat, ne iſti liberum in Galliam aditum haberent. Rhenum quoque præſidio muniſſi, quod a Iuliani principis temporibus neglectum fuerat. Hoc modo rebus in vniuerſa Gallia conſtitutis, Conſtantem filiorum natu maximum, habitu Cæſaris ornatum, in Hiſpaniam ablegat. Nam & iſtic vniuerſis potiri nationibus cupiebat, tum vt dilataret imperij limites, tum etiam vt Honorij propinquorum potentiam in ijs locis excinderet. Metuebat enim, ne quan- do coactis militum in ea regione copijs, ipſi quidem monte Pyrene ſupera- to ſe adorirentur; imperator autem Honorius ex Italia miſſis exercitibus, vndique circumdato tyrannidem abrogaret. Itaque Conſtans in Hiſpaniam tranſibat, quum ducem Terentium, & Apollinarem præfectum prætorio haberet; ac palatinis etiam ordinibus magiſtratus tam ciuiles, quam mili- tares dediſſet. Atque hiſ ductoribus copias in eos mouet, qui generis ad- finitate Theodoſium principem contingentes, Hiſpanas res conturbabant. Illi primo per Luſitanicos exercitus concitato aduerſus Conſtantem bello, quum ab illo ſe vinci viderent; cum ſeruorum & agricolarum multitu- dine hoſtem adgreſſi, parum abſuit, quin eum grauiffimum in periculum conijcerent. Sed heic quoque ſpe ſua fruſtrati, a Conſtante cum vxori- bus in cuſtodiam dati ſunt. qua re fratribus eorum, Theodoſio Lagodio- que, nuntiata; in Italiam profugit alter, alter in orientem ſaluus euasiſt. Hiſ rebus Conſtans in Hiſpania geſtis, ad patrem Conſtantinum re- uerſus eſt; adducto ſecum Vereniano & Didymio, relictoque iſtic duce Gerontio;

Sarus in Con-
ſtantinum ab-
legatur.

Conſtantinus
obſidetur Valen-
tie.

Neuiogaſtes a
Saro ſide violata
necatur.

Edobinchus
Francus.

Baucaudis præ-
dam relinquit
Sarus.

Alpes.

Vandili
Suëui.
Alani.

Romani victo-
riam non perfe-
quantur.

Conſtans Cæſar.

Bellum in Hi-
ſpania contra
cognatos Ho-
norij.

Gerontio; qui cum Gallicis militibus iter illud, quod e Celtis in Hiſpaniam ducit, cuſtodiret: quamquam exercitus Hiſpanici hanc cuſtodiam ſibi pro more credi, nec regionis tutelam extraneis committi, petiſſent. Ceterum Verenianus & Didymius ad Conſtantinum perducti, mox interfecti ſunt. Quum autem rursus in Hiſpaniam Conſtans a patre mitteretur, Iuſtum ſibi ducem adiungebat. quo quidem offeſus Gerontius, conciliatis ſibi mili- tibus eorum locorum, barbaros apud Celtas aduerſus Conſtantinum exci- tat. quibus vbi Conſtantinus reſiſtere non poſſet, quod maior copiarum ip- ſius pars eſſet in Hiſpania; tranſrhenani barbari cuncta pro lubitu inuaden- tes, eo tum incolas inſulæ Britannia, tum quaſdam Celticæ nationes rede- gerunt; vt ab imperio Romano deſicerent, & Romanorum legibus non am- pliſ obediētes, arbitrato ſuo viuerent. Itaque Britanni ſumtis armis, & pro ſalute ſua periclitatis ciuitates ſuas a barbaris imminentibus liberarunt. Itidem totus ille tractus Armorichus, ceteræque Gallorum prouinciæ, Bri- tannos imitata; conſimili ſe modo liberarunt, eiectis Romanis præſidijs, & propria quadam republica ex arbitrato ſuo conſtituta. Hæc Britannia Celticarumque gentium rebellio, quo tempore Conſtantinus iſte regnum uſurpabat, accidit: quum ipſius in imperando ſecordia moti barbari, hæce graſſationes inſtituiſſent. Alarichus autem in Italia non impetrata pace con- ditionibus ijs, quas proponebat, nec obſidibus acceptis: Romam rursus in- uadebat, minatus eam ſe per vim expugnaturum, niſi ciues Romani, coniun- ctis ſecum viribus, aduerſus Honorium auguſtum expeditionem ſuſcipe- rent. Illis ad hoc poſtulatam cunctantibus, urbem obſidebat; & ad portum profeſtus, aliquot diebus in eius oppugnatione conſumtis, tandem eo po- titus eſt. Vbi quum omnem urbis annonam reconditam inueniſſet, eam ſe minatus eſt in exercitum ſuum expenſurum, niſi celeriter Romani poſtulis ſa- tiſfeciffent. Quapropter Senatus vniuerſus habito concilio, & inſtituta de- liberatione, quid potiſſimum agendum eſſet; tandem omnibus adſenſus eſt, quæ Alarichus imperabat. Nec enim mortis vllum erat effugium, poſtea- quam vrbi nulla e portu annona ſuppeditabatur. Itaque ſuſceptis Alarichi legatis, ad urbem eum arceſſebant; ac veluti iuſſi fuerant, Attalum præfe- ctum vrbi, ſublimem in auguſto ſolio collocabant, purpura coronaque cin- ctum. Is continuo Lampadium præfectum prætorio dicit, & Marcianum præfectum urbanum conſtituit. Copiarum præturas tum ipſi Alaricho, tum Valenti tradit. Et Valens is erat, qui Dalmaticis antea legionibus præfuerat. Itidem alijs ab eo magiſtratus committebantur. Hinc regio cum ſatellitio pergebat ad palatium, quum omnia multa parum fauſta ſeſe offerrent. Po- ſtridie eius diei Senatum ingreſſus, orationem inſignis adrogantiæ plenam habuit, qua ſe Romanis vniuerſum orbem terrarum adquiſiturum, & hiſ alia potiora, magnifice iactabat: propter quæ numen ei non abs re ſuccenſu- rum erat, hominemque non multo poſt euerſurum. Enimvero ciues Roma- ni magna lætitia fruebantur, qui & alios magiſtratus rei publicæ recte ge- rendæ peritos nacti fuiſſent; & inſignem ex Tertylli conſulis honore volu- ptatem caperent. Solam illorum familiam, qui Anicij dicuntur, mordebant ea, quæ publice vniuerſis conducere videbantur: quod ſoli omnium, prope dixerim, diuitias poſſidentes, felicitatem publicam permoleſte ferrent. Quum autem Alarichus Attalo recte conſuluiffet, vt mediocres copias in Africam & Karthaginem mitteret, earumque opera Heracliano abrogaret imperium; ne per illum quoque partes Honorij ſectantem, aliquod impe- dimentum rebus inſtitutis accideret: Attalus eiſmodi admonitiones ni- hili facere, ſed eas ſpes amplecti, quas ei vates facerent. Itaque perſua- ſus, citra pugnam ſe Karthagine totaque potiturum Africa; non Drumam;

Gerontius bar-
baros concitat.

Germanorum
vi coacti Britan-
niæ & Celticæ, ab
imp. Rom. deſ-
ciſcunt.

Galli rempubl.
conſtituunt, ex-
cuſſis Rom.

Altera Romæ
obſidio.

Romani Alaris
cho adſentiun-
tur.

Attalus imp.
factus.

Attali ſuperba
oratio.

Magiſtratus
nouus.

Aniciorum fa-
milia potens.

Bonum Alaris
rici conſilium
repudiat Attalus.

Drumam.

mittit, qui cum barbarorum copijs, quas ducebat, facillime potuisset Heraclianum imperio deicere: sed Alarichi consilio posthabito, Constantino in Africanos milites imperium tradit, nullis idoneis cum eo copijs ablegatis. Interea vero, dum adhuc in dubio res Africanæ forent, expeditionem aduersus imperatorem Rauennæ degentem suscipit. Is metu perturbatus, quum & legatos misisset, & ut commune ambobus esset imperium, peteret: Iouius ab Attalo præfectus prætorio constitutus, ne nomen quidem imperatoris Honorio relicturum aiebat Attalum, nec integrum ei corpus concessurum; sed in insulam relegaturum, & præterea partem aliquam corporis mutilaturum. Vniuersis hac orationis adrogantia territis, & Honorio principe iam ad capeffendam fugam parato, qui eo nomine non exiguam nauium multitudinem in portum Rauennatē cōegerat: sex militum legiones adpulere, quæ quidem adhuc superstite Stelichone iam olim expectabantur; sed modo primum ex oriente ad belli societatem veniebant. In his erant hominum quadraginta millia. Quapropter velut excitatus e graui sopore Honorius, ijs moenium custodiam credebat, qui ex oriente venerant; atque interim Rauennæ manendum statuebat, donec certiora de rebus Africanis accepisset. Quod si superior euaderet Heraclianus, rebus istis in tuto collocatis; vniuersis cum copijs Attalo & Alaricho bellum facere cogitabat: sin missi ab se in Africam superarentur, in orientem ad Theodosium cum ijs abire nauibus, quas haberet; & occidentaliū nationum imperio cedere. Hic rerum Honorij status erat. Iouius autem, qui nomine legationis ad Honorium, velut antea commemorabam, missus fuerat; de prodicione cogitare cepit, ab Honorio quorundam opetā corruptus. Itaque ad Senatum indecora quædam verba proloquutus; obire legationem recusat. Quum autem commotus ad iram Attalus, per alios indicasset, quid esset agendum; quodque si conatus eorum in irritum cecidisset, qui in Africam profecti fuerant, non oporteat barbaros ad gerendum aduersus Heraclianum bellum ablegare: (quippe Constantino interfecto, spes ipsius ab ea parte fluctuabant) mittuntur in Africam alij cum pecunijs, ut rebus eorum locorum opem ferrent. Quo Alarichus cognito, grauer id, quod fieret, ferens; de rebus Attali desperabat, qui stoliditate quadam animi, nullaque ratione res inutiles moliretur. Itaque postea, quam hæc illi ad animum accidissent, licet antea Rauennæ obfidionem tantisper vrgeret cogitaret, donec eam cepisset; iam tamen inde discedendum statuebat. Nam hoc uti faceret, Iouius hortabatur; qui quum intellexisset, missi ab Attalo ducis irritas in Africa molitiones fuisse: prorsus adiuuandum Honorij causam se conuertebat, & Attalum maledictis apud Alarichum incessere non desinebat; monens, studiose hoc Attalum agere, ut imperio potitus Alaricho primo, & omnibus ei generis propinquitate iunctis, insidias strueret. Quum autem Alarichus adhuc sacramentis Attalo præstitis insistere vellet, Valens quidem equitum magister occiditur, prodicionis insimulatus: Alarichus vero cunctas vrbes Acemiliae cum copijs adibat, quorū imperium Attali alacriter accipere recusassent. Et alias quidem nullo labore redigebat in ditionem, verum vbi Bononiam obsessam, & hostem compluribus diebus sustinentem capere non potuisset; ad Ligures pergebat, ut & illos Attalum imperatorem agnoscere cogeret. Honorius litteris ad ciuitates Britannicas scriptis, quibus eos hortabatur, ut sibi cauerent; itidemque militibus suis munera largitus ex ea pecunia, quam Heraclianus miserat; in omni degebat otio, militum beneuolentiam vndique sibi concilians. Quum autem Heraclianus omnes in Africa portus occupatos suo præsidio teneret, neque iam fru-

Dura Iouij P. prima.

Honorius ad fugam se parat, Subsidium inexpectatum.

Iouius ad Honorium transit.

Attali stolidi consilia.

Alarichi animus ab Attalo fit alienior.

Iouius ab Attalo Alarichum auertit.

Alarichi medicus diocris constantia.

mentum, vel oleum, vel vllus alius commeatus in portum Romanum adueheretur; fames in vrbe grauior, quam prius, exstitit; dardanarijs ea spe, quid quid habebant, supprimentibus; ut omnium pecunias ad se transferrent, id consequentes pretium, quod ipsi met arbitratu suo statuissent. Quapropter ad eas angustias vrbs redacta fuit, ut a sperantibus hominum quoque corpora degustatum iri, vox huiusmodi Circensibus ludis emitteretur: *PRETIUM PONERE CARNI HUMANAE.* Has ob causas Romam profectus Attalus, Senatum conuocat; & consultatione proposita, vniuersis propemodum ea sententia probatur, ut & barbari cum Romanis militibus in Africam mitterentur, eorumque præfectura Drumie traderetur; ei nimirum viro, qui documenta iam plurima fidei beneuolentiaeque in rempublicam edidisset. Solus Attalus cum paucis iudicio plurimum non adsentiebatur, qui neminem barbarorum cum Romano exercitu ablegari vellet. Hinc iam Alarichus ad euerfionem Attali spectabat, quum eum multo ante Iouius continuis criminationibus ad hoc paratiorem reddidisset. Itaque reapse consilium suum exsequens, extra urbem Ariminum, in qua tunc commorabatur, productum Attalum diademate spoliat, & exiit purpura; atque his ad Honorium principem missis, Attalum in omnium oculis ad priuatam vitæ condicionem redigit, apud se tamen vna cum Ampelio filio retentum, donec pace cum Honorio constituta, vitæ securitatem eis impetrasset. Placidia quoque, soror imperatoris, apud Alarichum manebat, vicem illa quidem obsidis modo quodam implens; ita tamen, ut omnino honore cultuque regio frueretur. Ac Italicarum sane rerum hæc id temporis erat condicio. Constantinus autem, quum diademate Constantem filium cinxisset, proque Cæsare dixisset Augustum; Apollinari abrogato imperio, alterum eius loco præfectum prætorio creauit. Interim Alaricho cum copijs Rauennam versus profecto, veluti qui firmam certamque cum Honorio pacem compositurus esset; aliud quoddam fortuna reperit impedimentum, ad ea, quæ status publici rebus essent euentura, via quasi quadam progrediens. Dum Sarus cum perexigujs barbarorum copijs in Piceno commoraretur, nec imperatoris Honorij, nec Alarichi sese partibus adiungens: Ataulfus, qui esset infesto in eum animo, propter quamdam abalienationem, quæ ante hoc tempus acciderat; ad ea loca cum copijs vniuersis accedebat, quibus in locis tunc forte Sarus erat. Hunc illius accessum quum Sarus animaduerneret, non satis ad committendam pugnam instructum sese ratus, qui homines secum trecentos dumtaxat haberet; ad Honorium profugere statuit, & cum eo belli aduersus Alarichum gerendi societatem coire.

cetera desunt.

LIBRORVM HISTORIÆ NOVÆ
ZOSIMI FINIS.

Fames Romæ grauissima.

Attali pertinacia.

Alarichus Attalum abdicat.

Placidia soror Honorij.

Constantinus imp.

Sarus neutrorum partium.

Ataulfus Sarum opprimere nititur.

Sarus ad Honorij partes transit.

RAPHAEL VOLATERRANVS
MARIO FRATRI
S. D.

IUSTINIANVM principem si res eius domi forisq̄, mi frater, re-
censeas, nulli priorum seu posteriorum Imperatorum, posthabito Con-
stantino illo Magno, qui primus libertati trepidam religionem resti-
tuit, inferiorem gloria iudicabis: cuius ex otio leges foro, ac mores po-
pulis perpetuo manauerunt: ex negotio vero res Christiana incolumis seruata: quo
sine frustra iam dudum apostolica fundamenta fuissent, quemadmodum tribus e-
ius necessarijs in totidem orbis partibus ostenditur bellis, Persico, Aphyricano &
Italico, quæ omnia per vnum Belisarium ante omnes duces non minus religiose
quàm feliciter confecit. In primo siquidem Orientem Persarum regibus adidue
tumultuantibus lacepsitum, ultra etiam Tigrim & Euphratem pacatum reddi-
dit. His quoque auxilia præstantes Hunnorum indomitam gentem, & Sarace-
norum exercitus Alamandaro duce ferocissimos compefcuit. In secundo Vandil-
los ex aquilone Aphyricam petentes ac LXXXV annorum præscriptione possi-
dentes penitus expulit. In tertio Gothos ex Italia finibus disiecit. Duo nanque
prima quatuor comprehensa libris, quum ab eo qui Gothicum conuerterat præterita
conspicerem, non sum passus optimi principis labores, tum nobilis auctoris illos me-
morantis monumentum aliqua ex parte nostris hominibus ignorari, quum in his
præsertim tanta sit vt in breui historia rerum cognitio, vt quemuis curiosum alere,
tot etiam, vt solet in huiusmodi bellis, ducum vertigines, stratagemata, consilia or-
dinandi, captandi, præueniendi loca temporaq̄, animos quoque ex dictis prouo-
candi, refellendi, tergiuersandi, mitigandi, vt quemuis ignauum, prudentem plane
hominem, ac publicis & priuatis actionibus idoneum reddere valeant. De autore
vero sic habe, vt hunc mediocrem ac plane secundum naturam dictionem sequi iu-
dicare possis, Asiatico tamen eidemq̄ patrio propiore sermoni quam Attico: in
quâ & conciones & epistolæ quædam breues admodum interueniunt, non vsque-
quaque in hoc genere ineptæ: verum interpretis egebant diligentia, quum præser-
tim pleraque in exemplaribus mendosa reperiantur: sicuti tu quum a Vaticanæ
basilitæ ac tuorum Collegiorum cura vacabis, facile hæc lætando perpendes,
qui emuncta soles nare in Athenæo acroamata æstimare. Monendum postremo cē
sui, quod à Romanis Romæos diduxi, quo Græci vocabulo Romanos Latinosq̄
ante Constantinum vocabant. Postea vero in antiqua nominis & Imperij posses-
sione perseverantes Romæos se item dici contenderunt. quapropter non
tam nominum potestates, quàm gentes his appellationi-
bus discretas adnotavi.

PROCOPII DE BEL-
LO PERSICO LIBER PRIMVS,
RAPHAELE VOLATERRANO
INTERPRETE.

PROCOPIVS Cæsariensis bella conscripsit, quæ *Scopus historis.*
Iustinianus Romæorum Imperator contra Barbaros
tam orientales, quàm occidentales gessit, vt res con-
tigerunt: ne opera ipsius præclara, orationis inopia
obliuioni posteris seculis traderentur: quorum ipse
memoriam operæ præcium ante omnia & præsentibus,
& futuris fore putauit: vt si quando similia con-
tingerent certamina, inde homines monstratione iu-
uarentur, vbi par historia legeretur, ex qua rerum fi-
nem in consultationibus deliberantes facile deprendant. Nec mortalium vl-
lus ad ea memoranda magis quàm ipse idoneus, quod Belisario consiliarius
adfuit, & rebus omnibus, dum agerentur, interfuit. Nam sicuti Rhetoricæ di-
cendi vehementiam, & Poëticæ fabulositatem, sic Historiæ veritatem cōue-
nire existimauit: neque quicquam hæc scribendo vel amicorum turpe pro-
pterea cælauit, sed quæ cuique fieri siue bene, siue aliter contigerunt, dili-
genter expressit. nihil profecto his bellis aut clarius, aut fortius, quemadmo-
dum volenti considerare licebit, in quibus & magnitudo rerum, & vtilitas, *Dignitas horum
temporum histo-
ria.*
tales euenerunt, vt superiorum temporum palmis in hoc genere non cedat,
neque illis vlla ex parte inferiores existimentur. Quod enim antiquitus & sa-
gittarij, & sintigeri, ac cominus & eminus pugnantes, & his similia in ordi-
nibus nomina memorentur, ea propter quidam eorum ad nos virtutem mini-
me peruenisse putant: opinionem de his longe feliciorum, quàm veritas ha-
beat, proculdubio faciunt, nec eis succurrit, vt qui apud Homerum sagittarij
ponuntur, arte ac disciplina maxime carentes spe decidebant. Non enim il-
lis equus erat, non hasta, non scutum, aut aliud corporis munimentum, ex
quo in congressu latitare necesse fuit sub ferentibus scutum, aut apud aliquã
sepulchri columnam, seu aliò confugere, vbi neque terga vertentes seruari,
neque fugientes persequi hostes poterant. Neque item ex manifesto, sed fur-
tim quodammodo pugnare videbantur. Præterea arcu tam lente ac imperi-
te utebantur, vt (sicut apud eundem est poëtam) neruum protrahentes vsque
tantum ad mammam, sagittam *ὀυτιδανον* id est, inutilem ac frustra emitteret.
At nunc sagittarij in bellum thoracati procedunt, tibialia vsque ad genu in-
duti, ab vno latere pharetra, ab altero ense adincti. Sunt & qui hastam fe-
rant, & paruum supra humerum scutum, vt ora ceruicemque tueatur. Equi-
tant insuper peritissime, vt vel equo currente obiter hostem & persequendo
possint & fugiendo ferire. Arcum ipsum longe validiorem vsque in dextram
tendunt aurem. Tali igitur apparatu emissam sagittam mirum non est frustra
non iaci, cui neque thorax vllus, neque scutum resistere queat. Qui autem
hæc minime consideratione perpendunt, tantum priora collaudant tempo-
ra, neque arti aut diligentia plus tribuere videntur, quibus profecto fit, vt
nostra illis minime concedant. Sed ad institutam nobis inter Romæos ac Per-
sas historiam reuertar. Arcadius Imperator Byzantij, iam iam moriturus, ac
de successore sollicitus, Theodosio filio paruo admodum in cunis existenti *Arcadij mors &
testamentum.*
cogitabat quem nam curatorem sociumque administrationis simul & insti-

tutionis optimæ adhiberet, qui & inimicos virtute expelleret, & rem postremo incolumen traderet. Multi enim, ut par est, offerebantur potius tyranni, quam administratores futuri, quoniam Byzantij iam nullus consanguineus relictus erat. Honorius enim patruus satis idoneus non videbatur, quod res Italiæ turbata iam erant, & bellum in Oriente Persarum nihil minus formidabat, ætatem pueri admodum spernentium. In hac animi angustia Arcadius constitutus, quanquam aliàs natura minime ingeniosus erat, salutare consilium inuit, quo filium pariter & imperium seruauit, siue de procerum suorum, qui & continuo assistebant, sententia; seu diuino impulsus spiritu. testamentum condidit, in quo hæredem filium instituit, tutorem vero illius Isdigertem Persarum regem: cui quum plurima mandauit, tum ut Theodosio imperium sua & prudentia pariter, & potentia incolume seruaret. Hoc itaq; modo rebus constitutis, è vita decessit. Isdigertes ubi testamentum ei oblatum legit, si prius indole ac magnitudine animi clarus habebatur, tunc maxime admiratione dignus apparuit. Arcadij enim mandata fidemque in eum minime spernens, pacem quum Romæis toto tempore, tum imperium Theodosio custodij, ac litteras statim ad Senatam scribens, officium continuo adsumpto negotio sese præstaturum, & hostes, si opus, omnino prohibeturam promisit. Theodosio deinde iam ætate proeucto, Isdigertes moritur: nec mora, Vararanes successor in Romæorum agrum cum exercitu magno irrumpit: ubi nihil agens magnum, rebus infectis se breuiter domum recepit hoc modo. Anatolium Orientis ducem, Theodosius legatum ad Persas misit: qui ubi prope fuit, de equo solus desiliit, pedibus in Vararanem vadens, quem quum ille conspiceret, proximos interrogat, qui nam homo aduersus ueniret: quumque illi Romæorum ducem dicerent, stupefactus tanto erga se honore rex statim equum retro vertit, se quente Persarum populo, domique legatum multa humanitate excepit, pacemque ei conditionibus, quales ab ipso postulauerat, dedit: ut neutri arcem de nouo aliquam in confinibus inuicem regionum exædificare liceret. Tempore vero insequente Perozas Persarum rex in contentionem de finibus venit cum Hunnis Euthalitis, quos albos vocant, aduersus quos magno cum exercitu venit. Sunt enim Euthalitiæ Hunnicum genus reliquis Hunnis nequaquam vicini, neque ad eos pertinentes, sed Persis propinqui Boream versus, quorum ciuitas Gorga nomine in Persidis confinibus sæpe cum colonis de ipsis finibus pugnat. Nec ut reliqui Hunni Nomades sunt, vitam agentes pastorem, sed optimam iam pridem incolunt regionem. Hi nunquam in Romæorum terram, nisi cum Persarum exercitu sunt ingressi, soli que Hunnorum albi sunt, neque item fœdi ad spectu, neque ferarum modo, ut illi, uisitantes; sed sub vno degentes principe politicam agunt vitam inter se, & cum vicinis ius fasque colunt, æque ac Romani; & alij omnes. fortunatiores inter eos usque viginti amicos habent, seu plus si contingat, qui conuiuæ continuo sunt, quibusque communis pecunia simul & potestas est. decedentem ex eis aliquem ad sepulchrum efferri mos est. Contra hos igitur Euthalitis eunti Perozæ, Eusebius ab Imperatore Zenone missus legatus adfuit. Euthalitiæ autem, ubi inimicorum exercitum vident, timorem simulantes in fugam vertuntur, cursuque in locum quendam contenderunt, quem prærupti vndique montes cingunt, frequentibus obducti arboribus. Intra montes vero longe procedenti via quædam lata apparet in medio, exitum vero nusquam habet, sed infra ipsum montium ambitum terminat. Perozas igitur nullum medians dolum, per inconsiderantiam in hostili ingressus persequitur. Hunni vero pauci admodum antea fugerunt, sed longe plures in locis iniquis absconditi à tergo inimicorum exercitui existentes nondum se manifestare volebant, ut illi longe intra montium

Honorij vecordia.

Isdigertes Theodosio tutor datus

al. Vararanes.

Perozas Persarum rex.

Hunni Euthalitiæ.

Hunnum in se die.

tium anfractus penetrantes non amplius redire possent. Has itaque insidias Persæ sentiētes (nam periculum iam expertis facile deprehendere fuit) timore maximo perculsi consilium Perozæ clam damnabant, Eusebiumque legatum, quem supra nominavi, multis obsecrant, regi persuadeat, ut rationem malorum, quæ euenire possent, habendo; securitati potius consulere vellet, quam temere audendo in re non necessaria periclitari, ac demum si qua sit ad salutem via, cogitare. Hic vero quum in conspectum Perozæ venit, præfens quidem periculum non subito manifestauit: à fabula autem incipiens ait, leonem olim in hircum incidisse. quem quum timentē in locum quendam paulo altiore, ut rapturus in escam, persequeretur; incidit in foueam latam, angustam vndique viam habentem, unde exitus non erat. Hoc itaque ira pastoris commenta est, ut leonem per insidias venaretur. Hæc Perozas audiens timere coepit, ne Persæ maligna simulatione in persequentes vterentur, nec ulterius processit, ac ipsum præstolando rem in consultatione posuit. Hunni autem iam ex latebris sese manifestantes, aperte exitum, ne illi redire possent, custodiebant. Tunc vero Persæ proculdubio insidias, & in quod incidissent malum, animaduertentes; nullum iam periculo remedium habere. Euthalitarum autem rex nonnullos è suis ad Perozam misit, qui eius in persequendo temeritatem accusarent, ex qua seque ac omne genus suum magna uerecundia prodidisset: salutem postremo pollicerentur, si Perozas se uti dominum adorare voluerit, ac iureiurando patrio adfirmare, Persas non amplius Hunnos bello petiuros. Hæc ubi Perozas audiuit, Magos qui secum aderant interrogat, an præcepta essent faciunda. Illi autem responderunt, quod circa iusiurandum præstandum ei liberum esset. In altero vero, sapientia quadam circumuenire inimicum oportere: nam Persis adorare tantum solem esse legem, propterea tempus in hac re obseruandum, ut mane regem Euthalitarum conueniat, ac ad ortum solis conuersus eum adoret: hoc modo patrio more seruato, facti ignominiam eum vitaturum. Perozas igitur de pace cautione data, inimicum è Magorum iussu adorat: protinusque cum toto exercitu ex locorum asperitate libenter domum se recepit. Nec multo post tempore promissa irritando acceptam ab eis contumeliam ulcisci statuit. Omnes itaque ex omni loco Persas ac socios cogens, in Euthalitis mouit, Cabade tantum filio, tunc primum pubescente domi relicto; reliquos, qui x x x fuere, secum ducens. Euthalitiæ autem eius apparatus sentientes, magno opere mœrebant, simulque regem suum incusabant ut Persis rem prodentem. At ille ridens quid inquit, perdidissent, terramne an arma, vel quid aliud ex omnibus opibus? Hi vero excipientes, nihil aliud responderunt, quam occasionem, quæ reliqua omnia intra se continet. Quando vero res huc deducta esset, ut inimicis uentibus ultro confestim occurreretur, rogabant. Ille vero in præfens prohibuit, quod eorum adhuc exitus manifestus non esset, nec propriam egressos esse terram constaret. Quapropter eos in eodem loco præstolans hæc præparauit. In campo Euthalitarum, in quem Persas erat suspicio uenturos, tumulum fossa circumdedit altissima lataque satis, in medio loci eminentis ac præcipitis tantum relinquens, quantum decem caperet equos: arundinibus vero fossam superne terra contactis operuit. Hunnis vero præcepit, postquam inde retro adequitarent, per locum in breui se congregantes numero paulatim ac ociosius irent, obseruantes ne in præceps ruerent. Paginam quoque in summo prætorij signo suspendit, in qua Perozas iuramentum præstitit, quod ille contemnens contra Hunnos venit. Igitur donec eum intra suas munitiones contineri vidit, in eodem loco expectauit. Postquam vero eos in urbem Gorgam in confinibus Persidis uenisse ab exploratoribus audiuit, & inde rursus discedentem in Euthalitis ire: ipse cum magna exercitus parte intra mu-

Eusebij prudentia.

Magorum consilium.

Perozas Hunnum adorat.

Stratagemata.

nitiones mansit: paucos vero misit exploratum inimicos per campum: quibus forte visis statim retro exploratores fugerant, recordantesque regis mandatorum, quando fossæ propius fuere, parua per interualla ex successione pedetentim supra eam transferunt, ac reliquo se exercitui cõiunxerunt. Persæ interim insidias minime sentientes, animo magno per campum admodum accliuem in hostes inuecti in fossam omnes cecidere, non solum primi, sed quot pone secuti sunt ob impetum persequendi, nihil & ipsi fraudis animaduertentes, cum equis & armis corruendo facile illos pondere interfecerunt, ac vnâ ipsi perierunt. Inter quos Perozas fuit vnâ cum omnibus filiis; qui se in orientem sentiens, vnionem candore ac magnitudine conspicuum, qui ex aure ei dextra pendebar, celeriter proiecisse dicitur, ne quis mortalium eum postea ferret. Quod mihi verisimile nequaquam sit, ut ei in tanta perturbatione aliquid simile in mentem venerit: sed in eo casu auriculæ ictu excussum ac deperditum crediderim. Quem Romæus imperator magno studio ex Euthalitis emere quærens minime potuit, quum ipsi magno labore conquistum nequaquam reperire valuerint. Nonnulli tamen ab eis reperitum existimant, sed alium Cabadi filio redditum. Quæ autem de hoc vnione Persæ prædicant, operæ precium narrare; cuius forte sermo non vsquequaq; incredibilis videbitur. Dicunt enim, hunc quondam in pectine in mari Persico fuisse, quem non procul à littore aperta concha natantem, in cuius medio vnio erat, pulcherrimum præbuisse spectaculum nulli comparandum ob magnitudinem simul & pulchritudinem, quæ canem marinum miræ magnitudinis in eius amorem sollicitauit. Hic dies atque noctes eum sequutus, si quando fames vrgeret, aliquid escarum occurrentium in eodem loco breuiter sibi sumebat, donec eum comprehendens desiderium omne videndi expleuit. Quidam vero piscator hoc animaduertens, ac belluam simul & periculum formidans, regi Perozæ rem detulit. Is in eius item desiderium magnopere venit, blanditiæque ac palpatione non modica piscatorem inducere ad eum capiendum quærit. At ille monstrans nullum tantæ rei dignum compensari præmium posse, ait: Mi rex, opes quidem homini optabiles, verum longe optabilior vita, omnium denique charissimi liberi, quorum gratia quis omnia forte audebit. Ego quidem & hanc belluam me spero capturum, & vnionis te dominum constituturum: verum à te hinc mihi magna referri præmia equum fuerit, vel mortuo (si forte ab hac bellua absumar) filiis meis benigne faciendo paternum fatum compensare: sic & ego defunctus dignum laboris præmium feram, tu vero liberalitatis gloriam, hos, qui pro te periculum adierunt, munerando referes. Hæc dicens piscator, discedens venit in locum, vbi piscis erat, simul & canicula fectatrix, ac supra petram quandam residentem obseruat, quando hæc in cibo sibi obuio occupata existat. tunc dimissis in littore his, qui secum ministerio erant, ipse in piscem inuadens eum extra traxit; quod canicula animaduertens, subito latrauit. Videns autem sagittator concham in littore tractam, ilico sagittauit: vnde paulopost extinctam, suscipientes hi qui in littore relictæ huic operi erant, vnionem ilico exceptum regi cuncta quæ euenerant narrantes tulere. Et hæc quidem Persæ de vnione referunt. Nunc ad ea, quæ mihi supra proposita erant, reuertar. Perozas hoc modo cum vniuerso exercitu extincto, si qui erant reliqui, statim in hostium manus venerunt. Ex illo igitur lex Persis, non amplius in hostilem, etiam si vis vltro irrueret, incurrere. Qui autem milites cum Peroza fines non exiuerunt, hi regem Cabadem domi solum ac natu minorem relictum, regem sibi elegerunt. Persæque ab Euthalitis annis duobus dominati, eouque videlicet fuere, donec Cabades virtute fretus tributum amplius dare dedignatus est. Post hæc idem violentius Persis imperitando legem tulit, ut omnes

Perozas ac Persarum clades.

De vnione història.

Cabades Persarum rex.

foeminae cõmunes essent. Quum multitudo minime probaret, aduersus eum insurgentes, captum in vinculis habuere, Blase Perozæ fratre rege constituto, quando ex Cabade virilis proles nulla relicta est. Persis autem non fas priuatum aliquem regno præficere, nisi forte regium genus admodum exile ac obscurum fuerit. Blases igitur regno accepto, Persarum optimos consilio sibi delegit: quibus in consultatione proposuit, quid de Cabade agendum. Multitudini quidem interficiendus non videbatur. Hic plures vtrinque sententiæ dictæ. Surgens autem quidam ex eis Gufanascades, honore Chanaranges: (hic enim magistratus inter Persas extremos & Euthalitis confines uti prætor putabatur) gladium ostentans, quo Persæ vngues accidere consueuerunt, digitali longitudine, crassitudine vero tertia digiti parte; Hunc, inquit, breuem admodum gladium videtis. hic aptus, inquam, præsens negocium absolueret, quod paulopost ne viginti hominum armatorum milia perficere poterunt. Hoc ideo dixit, manifestans, nisi Cabadem iustulerint, Persis postmodum idem negocium facere. Nonnulli sanguine regio virum minime necare volentes, in custodia seruandum, quæ Lethe vocabatur, consulebant. Inter hæc contigit Persas contra alios barbaros non longe ab Armenijs habitantes bellum gerere. Armenij enim conantes in Persas foederatos beniuolentiæ ac pacis studium ostendere, in horum barbarorum terras incurrere statuerunt. Quod Persæ cognoscens, improuisi & ipsi ruentes, ferè omnes puberes interfecerunt. Post hæc Blases quosdam è suis fidelibus ad Arfacem Armeniæ regem rogatum mittit, uti sub fide veniret. Quem vbi adfuit, quum humanitate reliquisque officijs est prosequutus, tum loco fratris habuit, iuraturque demum inter se beniuolos inuicemque Persas & Armenios in perpetuum socios fore. His actis statim eum domum remisit. Tempore vero non multo post, quidam Arfacem calumniari, ut rebus nouis studentem, coeperunt: quibus Pacurius credens, rursus rogatum mittit, uti veniat, se cum eo de omnibus, quæ agenda, velle cõmunicare. At ille statim morem ei gerens, fortissimos Armeniorum, quum alios, tum Bassitium duxit, qui dux eius in bello pariter & consiliarius fuit, quum & fortitudine & prudentia longe præstaret. Quos vbi Pacurius vidit, ambos multis obiurgauit, perfidiæque accusauit, quod iusiurandum irritum fecissent, ac tam cito ad defectionem spectassent. Hi autem negantes persancte iurauerunt, nihil ab eis horum excogitatum. Pacurius autem in custodia multa cum ignominia ab initio tenuit. Deinde consultis Magis, quid in eos faciendum; illi responderunt, de his quæ negarentur, nec manifeste apparerent, sententiam ferri fas nõ videri, modum autem eum docuere, quo Arfaces seipsum sponte accusare cogere. Regiæ itaque aulae pauimentum terra operire iusserunt, sumpta dimidia ex Armeniorum agro, altera dimidia ex agro Persarum: quod quum rex fecisset, Magi suis artibus in his videntes ei dicunt, ut deambulationes cum Arface in hoc spatium faciat, querendo simul pacta violata, sese autem colloquutioni interesse uti testes oportere. Rex igitur statim sic agens Magis presentibus interrogat, cuius rei gratia hac vteretur perfidia, foedera irritando, & Persas simulque Armenios maximis obijciendo malis. Arfaces autem donec in loco fuit vbi terra ex Perside iacta est negauit, & iuramentis grauissimis vtens, sese captiuum in fidem obtulit. Postquam vero spatij medium præteriens in suam telurem venit, audacius ilico sermonem habuit, ac ei & Persis omnibus minitandose acceptam euindicaturum iniuriam, vbi primum dominus eius efficeretur: atque hæc iactans & fremens simul deambulabat, donec rursus reuertens in Persidis terram, tunc item mutatus verba misera proferre visus est, & iterum in suam reuertens superbe loqui. Sic denique multoties factitando nihil arcenorum celauit. Tunc igitur Magi ipsum ut foedifragum ac perierum cõdemna-

Blases Persarum rex.

* eundem negocium facturum.

Pacurius.

runt. Ex quo Pacurius Bassicij pellem detractam, vtrēm constituit palea plenū, arboriq; altissimæ suspendit. Arfacem vero quod regij sanguinis eade se cōmaculare noluerit, custodiæ Lethes tradidit. Tempore vero post quidam Armenius ex Arfacis valde fidelibus, qui cū eo in Persidem venerat, Persis postmodū contra barbaras gentes multas vt vir fortissimus spectāte Pacurio egregiā nauauit operam, potissimaq; victoriæ illius causa fuit. Ex quo Pacurius ei muneris optionē eorum quæ cuperet dedit. At ille sese tātum vna die Arfaci ministrare quomodo cuperet velle ait. Quæ res quum regē vehementer tristitia adficeret, tollere antiquā legem eō actum, quæ fuit, vt nullus eundē, nisi moriturus ingrederetur, vnde carceri Lethe nomē fuit: vt tamē verus esset, postulata cōcessit. Ille vero postquā in custodiam ingressus est, Arfacem consalutauit, congressiq; inuicē dulci lamentatione præsentem fortunā conquesti fleuere, vixq; iunctis dextris ab inuicē diduci valentes, vbi lachrymis exsaturati quieuerē, Armenius Arfacem imprimis lauit, deinde in regium habitum restituens, in thoro collocauit. Hic etiam adfidentes ei regie accūbere iussit, veluti prius consueuerat. In hoc itaq; conuiuio multi & varij sermones habiti, qui Arfacem valde delectauere, multaq; alia in medio quæ ad eius faciebant voluptatē parata, cōpotatione vsq; in noctē protracta, plurimisq; de linimentis habitis, quum iam hora digrediendi esset, Arfacem dixisse ferunt, quemadmodū dulcissimum omnium diem peregisset: in qua feliciter actum cum eo esset; si vltima foret congressio cum omnium amantissimo viro: nec reliquam se deinde æquo animo calamitatem amplius passurum. Atq; hæc dicentem, Armenius sumpto gladio ex mensa, quem de industria paratum ad hoc habuerat, eum interfecit. Sic igitur Arfacis exitus, vt Armeniorum historia refert, esse contigit. Ego vero vnde sum digressus reuertar. Cabadi sic incluso, vxor necessaria ministrabat, quam carceris præfectus quod esset forma præcellenti tentauit: quod vbi Cabades ab ea didicit, iussit illi morem gerere. Sic itaque ille in eius veniens amorem atq; complexum, optanti facile desiderata concessit, vt videlicet ingressum ad maritum cōtinuo haberet, ne minē prohibente, ac quocunq; tempore. Erat inter Persas vir existimatione magna, nomine Seofes, Cabadi valde amicus, qui apud carcerē diu immoratus obseruabat, si qua via ad colloquēdum cum eo daretur, & per vxorem ei significauit, quemadmodum equi simul cum hominibus præparati nō longe à carcere essent, locum ei manifestans: eandem insuper induxit, vt nocte sequente mutatis cum Cabade vestibus ipsa pro eo in carcere remaneret. Ille vero egrediens vestitu muliebri, custodesq; fallens liberatus est: vbi autē illuxit, custodes foeminam virili habitu adspicientes admirati, virum hic etiam latere suspicantur. Pluribus quoque in hac opinione diebus erāt, donec ille procul emēso itinere apparuit. At postquam in lucem muliebres insidias venerunt, quod nam poenæ genus in eam statuerint non habeo dicere, quū Persæ minime inter se facta communicent. Cabades interim clam omnibus cum Seofe ad Hunnos Euthalitas peruenit, vbi regis filia in matrimonium ducta, exercitum eorum in Persas ingentem duxit. Cui hostes quum resistere sese impares esse animaduertent, protinus in fugam se verterunt. Postquam vero Cabades in loco fuit, vbi Gufanascades imperabat, versus ad quosdam ē suis fidelibus ait, quemadmodum illum virum Chanarangen cōstitueret, qui ea die Persarum primus in conspectum veniens ei ministrare vellet: dicentem vero statim sermonis poenituit, quoniam lege admoneretur, quæ Persas prohibebat in alienos imperia ferre, sed quibus honor cuiilibet secundum genus conueniat. Timuit itaque, ne quis obuiam fieret Chanarangi propinquus non existens, ac propterea legem soluere, vt verus fieret, cogere. Hæc igitur meditati contigit fortuitu vt neque legem soluendo

Amicus Arfacem in carcere occidit

Cabades euadit a carcere.

Cabades ad Hunnos profugit.

soluendo dicta seruaret. Euenit autē vt primus Adergudunibades homo iuuenis, propinquus Gufanascadi, ac bello aptissimus occurreret, qui Cabade regem protinus adorauit, sese vti seruū cuius vsui offerens. Cabades itaq; in regiā nullo labore perueniens, Blasen omnibus circa præsidij destitutum offendens, exercuit modo quo Persæ viros improbos exercere solent, oleo videlicet feruente supra oculos apertos infuso, seu cuspidē aliqua ferrea per vim extrahente, reliquo tempore in custodia habuit quum regnasset annis duobus. Gufanascadem vero interficiens, loco ipsius Adergudunibadem Chanarangem, Seofem vero Adraftadaram Selanem cōstituit, qui magistratus exercitibus & ducibus omnibus præest, quemue primus Seofes inter Persas ac vltimus obtinuit, quum neque prius neque postea aliquis fuerit. Cabades ergo regnum tuto custodij & prudenter administrauit, quum nulli & ingenio, & in agendis experientia inferior esset. Paulo autē post quum idem pecuniam Euthalarum regi deberet, quam exoluere nequaquam posset, ab Anastasio Romæorum Imperatore mutuo petijt. Quod ille quum in consultatione amicorum posuisset, eis minime visum. Inutile quippe dictitantibus proprijs pecunijs firmiorem inimicis in Euthalitas amicitiam reddere, eosq; magis expedire inter se bello peti & viribus absumi. Quas ob res Cabades indignatus, nulla alia de causa in Romæos exercitum mouere statuit, ac ipse primus nūcius in Armeniorum agrum irrupit: vnde multam populābundus prædā ducens ad urbem Amidam Mesopotamiæ venit. hanc hyemis tempore obsidione cinxit. Amideni autē vt in pace agentes sine militibus ac omnibus imparati, quanquam hostibus occurrere nō audent, qua tamen potuerunt viā præter opinionem aliquandiu resistere. Hic operæ precium de Iacobo narrare. Is inter Syros vir admodum iustus, & qui in rebus diuinis diligenter exercebatur, in vico ab Amida vnus diei iter distante, iam pridem sese intruserat, vt affatim quæ sunt ad pietatem meditari possit. Hic ei additi homines in breui spacio cancellis inter se raris, vt videri ab aduentibus ac passim consuli posset, ipsum incluserunt, vbi neque æstus neq; frigora curans, tantum ex seminibus quibusdam victitabat, non cottidie, sed interuallo dierum multorum sumptis. Hunc igitur Persæ quidam excurrendo ad ea loca sagittis petere tentantes, diuino portento manus arcusque immobiles sunt visi consistere. Hac fama in castra Persarum perlata, Cabades ire visum statuit: quo animaduerso, horrore simul cum Persis qui aderant captus barbarorum noxam deprecari cœpit. Ille autem tantum verbo malum hoc pepulit. Ex quo homines illi liberati, ac in pristinum restituti fuerunt. Tunc Cabades pro meritis ei quod vellet optionem dedit, putans eum magnas opes petiturum: tantum ab eo postulauit, vt homines qui in hoc bello ad eum visendum secederent saluos esse vellet, quod Cabades facile concessit, insuper syngrapham pignoris loco ac tutelæ dedit. Hoc itaque rumore peruagato, plurimi ad eum confugientes incolumes seruabantur: & hæc sic quidem se habuere. Cabades autem in obsidione perseuerans, omnibus machinis admotis mœnia cōquatiēbat. Amideni trabibus quibusdam oppositis, impetum frangebant. Ille vero vbi murum inexpugnabilem esse sensit, frustra se operam consumere vidit, ita ab initio ad fabre conditus fuit. Ex vna tantum vrbis parte quæ facilius expugnari poterat, tumulum quendam arte contra mœnia excitauit ea longē superantem. Oppidani vero subter mœnia cuniculum vsque ad eum fecerunt, indeque clam terram extrahentes, vacuum intus ex magna parte tumulum reliquerunt, extinsecus autem forma nihil propterea immutata. Persæ igitur hunc multi secure ad verticem vsq; ascendentes, inde mœnia oppugnabant: at quum turba militum cursu certatim consequeretur, tumulo protinus ruente omnes perire.

Cabades regnū recuperat.

Occasio belli contra Romanos.

Amidæ obsessio.

Iacobi Syri miraculum.

Amidæ oppugnatio.

Strategema Amidenorum.

Cabades igitur casu tali perterritus, obsidionē relinquere statuit, exercitū-
que discessum in diem posteram edixit. Oppidani itaque tanto metu soluti,
procul iam à periculo multis barbaros probris ac risu è moenib. inceserunt:
quin meretrices quaedam magno dedecore subfata veste pudenda Cabadi
Magorum præ- prope adstanti in contumeliam ostenderunt. Quod Magi animaduertentes,
sagium. regem ad reuocandum exercitum adhortati sunt: eo namque adpectu ad-
moniti prædixere, vt breui tempore Amideni arcana omnia Cabadi essent
Occaso captæ A- patefacturi, quamobrem castra rursus firmata. Paucis post diebus quidam
mide. Persa Hipponomi, id est equorum pastoris antiqui tugurij ingressum ad mœ-
nia conspexit, quod tantum breui tegmine opertum fuerat. Nocte itaque so-
lus huc veniens, ingressu tentato intra muros penetrat. Vbi dies apparuit,
rem omnem Cabadi nunciat, qui nocte insequenti cum paucis adhibitis sca-
lis venit, cui secunda quaedam contigit fortuna, hoc modo. Turrem prope
Hipponomum Christianorum sapientissimi forte custodiebant, quos mona-
Monachorum cras- chos vocant. Hi festum quoddam annuum eo die celebrauere, nocte autem
pula perdit Ami- sequente veluti fessi ob peractam celebritatem, magis autem in crapulâ con-
dam. stituti liberioris potationis, alto dulciq; somno dormierunt, ex quo minime
ea quæ euenerunt ex hoste sentire potuerunt. Persæ igitur per Hipponomū
intra mœnia ingressi, in turrim ascenderunt, ac dormientes monachos offen-
dentes omnes interfecerunt. Quod vbi Cabades nouit, scalam euestigio mu-
ro prope hanc turrim admouit: iamque dies aderat, achi qui proximi turri
custodes erant, malum hoc animaduertentes clamauere. Hi facta vtrinque
pugna, iam Amideni superiores apparebant, multis interfectis, plurimis eti-
am è scalis deiectis, iamque procul à periculo videbantur, nisi Cabades ipse
acinace strictō ad scalam adcurrisset. hic Persis eum intentans illos descende-
re non permisit, pœna mortis proposita reuerti audentibus: quapropter mul-
titudine ingenti irruente, superiores facti, ciuitatem facile ceperunt die ab
obsidione octogesima. Amidenorū cædes plurima facta, donec Cabadi
in urbem adequitanti, quidam è ciuibus & senex & sacerdos occurrens ait,
Cabades captis O quam regium captos interficere. Cabades autem iratus respondit, Cur
missior sit. mihi bello resistere auderis? Hic statim excipiens, Quoniam, inquit, deus
non nostra voluntate, sed tua virtute Amidam tibi tradere voluit. Quo ser-
mone Cabades læratus cædi modum statuit: sed tantum gaza Persis direpta
reliquos in captiuorum numero haberi iussit. Pauloque post multo hæc præ-
sidio è suis reliquit cum Glone præfecto viro Persa, simulq; paucos admo-
dum & miseros Amidenos, qui Persis ministrarent. Ipse vero cum reliquo ex-
ercitu ac captiuis domum se recepit, in quos humanitate rege digna est usus:
nam breui post tempore omnes missos fecit, ex quo illi vnâ domum abiere,
Anastasi benigni- quando videlicet Anastasius princeps Romæorum operam in eisdem virtu-
tas in Amidenos. te dignam ostendit, septem annis à vectigali consueto urbem liberando, ip-
sos in super & publice & priuatim multis donis munerando, ex quo præte-
ritorum malorum obliuione facile sunt capti: sed hæc tempore post conti-
gerunt. Nam tunc Anastasius vbi accepit Amidam obsideri, idoneum ilico
misit exercitum, cui duces erant omnino quatuor, Areobindus Olybrij so-
Duces contra Per- cer, qui pauloante in Occidente imperauerat, tunc Orientis prætor erat. Et
sas missi. Celer ordinum in palatio præfectus, quem magistrum Romæi vocant. Reli-
qui duo Patritius Phryx, & Hypatius Imperatoris fratris filius, qui ambo By-
zantij militum præfecti fuere. His additi erant Iustinus, qui post Anastasium
imperauit, & Patriciolus cum Vitaliano filio, qui arma contra Anastasium
sumens, paulo post tyrannidem corripuit, & Pharesmanas Colchus gene-
re in rebus bellicis præstans, & Gogidasclus & Messas Gothi homines ex
his, qui Theodericum è Thracia in Italiam venientem non sunt sequuti,
ambo

ambo & sanguine generosi, & bello aptissimi. Deinde nonnulli fortes viri sunt
secuti, quo facile exercitu nullus præstantior nec prius nec postea cōtra Per-
sas à Romæis exijt. Hi quidem omnes non in eodem loco congregati, neque
vna tantum expeditione ibant: sed quilibet cum suis militibus, quibus præ-
erat, cōtra hostes tendebat. Dispensator vniuersi exercitus Appion Aegypti-
us missus est, vir inter patritios illustris, & in rebus agendis solertissimus, de-
niq; ab Imperatore consilio adhibitus. Huic igitur sumptuum erogandorum
potestatem quæ ei videretur dedit. Hic itaq; exercitus quum ociofus proce-
deret, & tardius conueniret, barbaros in Romæorum finibus non inuenit:
quoniam Persæ post victoriam excurrentes, ac populabundi in patriam cum
omni præda reuerterunt. E nostris vero ducibus nullus ad expugnationem
eorum, qui Amidam tenebant, ire tunc primum, quum multa prius necessa-
ria forent expectanda, sed tantum in hostium regionem irruptionem facere
Ducum Rom. ne-
gligentia. in animo habebant; nec simul, sed separatim inter se, vt supra narraui, proce-
debant. Hæc vbi Cabades didicit (nam prope aderat) in fines Romæorum ce-
leriter veniēs sit obuiam. Nondum enim Romæi Cabadem cum exercitu, sed
parte ipsius tantum contra proficisci putauere. Qui itaq; cum Areobindo e-
rant, apud oppidum Arzaniorum duorum iter dierum à * Constantinopoli *
Constantiana. distans, castra posuere. Qui autem cum Patritio & Hypatio, apud oppidum
Siphrim, quod ab Amida stadijs non minus cl. abest. Celer enim nōdum hac
venerat. Areobindus autem postquam Cabadem cum toto exercitu ei occur-
rere audiuit, castris cum omnibus sequentibus relictis fugam adripiens, Cō-
stantianam cursu peruenit. Paulo deinde post superuenientes hostes, castra
opibus vacua sustulere. Inde euestigio ad alium Romæorum exercitum pro-
perant. Qui autem cum Patritio & Hypatio erant, in dccc. Euthalitis incide-
runt, Persarum exercitum præcedentes, quos omnes interfecerunt, nihil de
Cabade & Persarum exercitu audientes, ac veluti iam victores securi arma
deponentes, prandio se adcinxerūt, quum hora diei eō protracta appeteret.
In hoc loco riuus quidam fluebat, vbi carnes affandas, quidam autem æstu
fessi se lauare coeperunt: cuius rei gratia aqua riuus turbata, vltius procedēs
apparebat. Cabades autem vbi ea quæ Euthalitis acciderant didicit, statim
contra hostes est profectus, ac postquam turbatam vidit aquam, euentum
prælagiens imparatos fore hostes, celeriter in eos adequitare iussit: quib. vix
sentientibus & inermibus existentibus, repente irruit. Romæi vt qui venien-
tes minime animaduertent, viribus deficientes quō quisq; potuit fugiunt:
qui partim deprelli interfecti, partim in montem vicinum ascendentes, inde
cum terrore ac clamore multo præcipites acti fuere: ex quo nullum supersti-
tem fuisse dicunt. Patritius autem & Hypatius iam inde ab initio irruptionis
fugam adriperunt. Post hæc Cabades Hunnis hostibus in eius terram inua-
dentibus domum reuerti coactus est, bellumq; longum contra gentem hanc
in parte Septentrionalis regionis gessit. Interea vero alius Romæorum venit
exercitus, qui nihil sane dignum laude gessit, quum nullus ei præesset impe-
rator, sed æquales ferè omnes duces inter se pugnantes sententijs discrepa-
bant. quapropter agere nihil in eodem valere. Celer autem cum comitibus
Nymphium fluuium transmittens, excursionem quandam in Arzanem fecit.
Est autem hic fluuius prope Martyropolim, ab Amida vero octoginta procul
stadijs, qui prædantes circum vicina loca, paulo post reuerterunt: nam breuis
admodum excursus fuit. Post hæc Areobindus Byzantium ab Imperatore
reuocatus redijt. Reliqui Amidam hyemis tempore profecti obsederunt, ac
Romani Amidi
obsident, & reci-
piunt. vi expugnare, quanquam plurimum conantes non valere: fame autem id
adsequi debuerant, quum omnibus oppidani necessarijs destituti nescien-
tibus Romæis essent: nam milites iam obsidione hyemis tempore fessi, in-

super Persarum exercitum aduersus iamiam venire auxilio suspicantes, quocumque modo inde se liberare contenderunt. Persæ vero non habentes quomodo in rebus difficilibus sufficerent, præsentem penuriam quoad potuere cælauerunt, speciem tamen copiæ hostibus præferentes. Super his igitur sermones feruntur, quòd Persæ libras auri mille per Glonis Amidæ præfecti filium accipientes Romæis Amidam dedere. Illi libenter voti compotes effecti sunt. Glones enim iam decesserat hoc modo. Non procul ab Amida ciuitate existentibus Romæis, rusticus quidam, vt consueuerat, in urbem clam ingressus, aues, panes, fructus, multaque huiuscemodi huic Gloni pecuniæ commutatione tribuens, in Patritij conspectum venit, ac Glonem cum Persis se traditurum recepit, si qua ex eo spes muneris esset. Patritius omnia pollicitus hominem remisit. Hic igitur veste lacerata & similis ploranti in urbem ingressus ante Glonem constitit, Plurima tibi bona, inquit, mi domine ex agro adferebam, in vicinos milites incidens (nam palantes per agros excurrunt) plagis intolerandis sum ab eis petitus. Insuper his quæ ferebam omnibus spoliatus, vt prædones solent, quos ex antiqua lege & Persæ timent, & rustici vim ex eis patiuntur. Verum tibi & nobis ac Persis vnà poteris facile subuenire, si hinc in ciuitatis suburbana venabundus ibis, prædam non ignobilem consequeris. quini enim & quaterni simul nefandi homines circumeuntes omnia turbant. His dictis Glones persuasus hominem interrogat, quot opus Persis ad hanc rem? Hic quinquaginta, inquit, satis videntur: non enim plures illos quam quinos incedere: si autem horum duplos miseris, res longe tutissima. Glones igitur equites ducentos eligens homini ducendos dedit. At is longe melius ait putare exploratum prius mittere, vt si quos etiam in agris eisdem circumeuntes Romæos viderint nuncient, sic itaque tutius erit Persis exituris. Probe igitur loqui visus à Glone ipsemet exploratum mittitur. Is statim ad Patrium ducem intendens omnia retulit, qui equites hastatos duos & milites mille cum ipso misit, quos circa vicum Thalifamum stadijs xl. ab Amida distantem, in saltibus & locis syluestribus abscondit, ac in insidijs manere iussit: deinde in urbem cursu reuertit, Gloni que nunciat venationem iam paratam esse, quapropter cum ducentis sibi traditis exiens ad insidias tendat inimicorum. Postquam vero locum transiit, vbi Romæi collocati erant, ex insidijs eos excitat, iam hostibus prædæ oblatis. Persæ vbi se perditos conspiciunt, re noua perterrefacti ob rem improuisam multa cum anxietate fuere: quibus neq; retro reuerti facultas erat, à tergo existentibus inimicis, neq; aliò fugere in hostili poterant, spem vnã salutis nullam sperare salutem duxere. Itaq; in prælium contra petentes eos descendentes, facile numero viribusq; inferiores superati, ad vnum omnes simul cum Glone perierunt: quod eius filius resciscens, dolore simul & ira furiosus, quoniam patrem vlcisci non valebat, Symeonis sancti viri templum incendit, vbi Glones interfectus fuit, quum nullum aliud ædificium neq; Glones ipse, neq; Cabades, neq; Persarum aliquis siue intra, siue extra Amidam euertere aliquo modo tērauerint. Ego vero vnde sum digressus reuertar. Hoc modo Romæi Amidam precio receperunt duobus post annis quam ab inimicis est capta. Postremo Persæ bello cum Hunnis diu perseverante, septem annorum inducias cum Romæis fecere Celere & Aspendio autoribus, ac domum vtriq; reuertentes quievere. Sic igitur vt supra narratur, Romæorum ac Persarum bellum initium habens in hoc desijt. Nunc vero ea que circa Caspias portas contigerunt referā. Taurus Cilicum mons primo quidem Cappadocas & Armenios circuit, terram quoq; Persameniorum vocatorum, insuper Albanos, Iberos, & quascunq; alias gentes suo nomine vocatas, Persis alioquin subiectas, circa habitantes.

Extenditur

Extenditur enim in regiones multas, procedenti quoque montis huius & latitudo & altitudo in immensum protrahitur. Ascendenti quoque Iberorum montes semita quædam in angustia multa stadijs supra quinquaginta producitur, ea siquidem via in abrupto quodam ac penitus inuiso desinit loco: exitus autem nusquam apparet, præterquam porta quadam à natura inuenta, quæ Caspia antiquitus dicitur. Hinc campi sunt equis apti pascendis, & aquis multis absque arte referti, alioquin supini, vbi Hunnorum gentes fere omnes habitant vsque in paludem Mœotidem pertinentes. Hi enim si quando per portam supra nominatam in Persarum seu Romæorum regiones exeunt, pernibus eunt equis, nulla vtentes circuitione itineris, etiam si in prærupta inciderint loca, præterquam quinquaginta illa stadia quæ ad montes Iberos pertinent. Per alios autem quosdam exitus euntes multo labore veniunt, neq; eisdem vtetes equis: periodos enim ipsos circuire multos necesse est, vt has portas præruptas ac præcipites euitent. Quod Alexander Macedo animaduertens, muniminis ac breuitatis gratia dicitur eas ædificasse, præsidio ibidem relicto, quod postea quum alij plures, tum Aribazutes habuere. is genere Hunnus Romæis & Anastasio principi amicus fuit, qui postquam in senectutem vltimam peruenit, iamiam moriturus Anastasio per legatos se præsidio portisque cessurum promisit, si pecuniam tribuat. Ille vero, vt qui nihil inconsulto aut temere faceret, cogitans quòd milites in ea loca mittere, vt deserta rebus omnibus, minimeque subditis Romæorum vicina nequaquam commode poterat, gratiam quidem homini ob eius beniuolentiam se dixit habere, rem vero hanc se nulla ratione curare. Aribazutes non multo post ex eo morbo decessit, portas deinde Cabades eiectionis per vim illius filijs possedit. Anastasius autem postquam inducias cum Cabade fecit, ciuitatem Anastasiam, vbi erat Dara in Mesopotamia, longe inexpugnabilem atque pulcherrimam de suo nomine construxit, à Nisibi quoque vrbe stadijs nonaginta octo distantem, in Romæorum Persarumque confinibus constitutam. Persæ id ædificium impedire maxime cupientes nequiuerunt, Hunnorum bello occupati. Postquam veto id Cabades dissoluit, misit ad Romæos questum ciuitatem in suis prope confinibus ædificatam esse, aperte negans hoc ab initio inter fœderum condiciones comprehensum; Anastasius vero partim amicitia, donis etiam plurimis rem protrahendo, causam belli abscondere quæsiuit. Idem quoque aliam huic vicinam ciuitatem in Armenijs ac Persamenia finibus ædificauit: quæ vicus olim erat, ac vsque Theodosij tempore de suo nomine Theodosia est appellata, verum mœnibus ab Anastasio postea instaurata, vtrumque sane ædificium in regione Romæorum, ac Persis maxime ob vicinitatem infestum. Anastasio deinde paulo post decedenti, Iustinus successit, posthabitis illius propinquis, quanquam multis & illustribus. Tunc Cabadem cura subijt, ne Persæ res nouas in eius domum molirentur, quamprimum ipse decessisset, quoniam non sine controuersia in aliquem filiorum regnum traditurus erat. Ex his Cabadem natu maiorem ætatis gratia lex vocabat. Cui simul & naturæ, patris voluntas aduersabatur, quod ei minime placeret. Bazes autem, qui secundus erat, altero captus oculo longe prohibebatur. Nam monophthalmum vel alium corporis defectum patientem, non fas Persis regem constituere. Cosroem autem ex Abeuedo sorore filium magnopere pater amabat. Videns autem Persas omnes Zami fortitudinem admirantes (erat in bello aptissimus, cæterasque virtutes maxime colens) veritus est ne in Cosroem insurgentes res indignas in eius domum perpetrarent. Visum igitur optimum & bellum & belli causas cum Romæis dissoluere, vt Cosroes filius adoptiuus Iustino Imperatori fieret, sic denique

Porta Caspia.

Anastasius imp. portas Caspias repudiat.

Anastasia, quondam Dara.

Theodosia.

Cabadis de successore sollicitudo.

*Cabades ad Iu-
stinum litteræ.*

regnum seruari posse. Duos itaque legatos cum literis ad eum Byzantium misit, in quibus hæc scripta erant; Quanquam iniusta à Romæis patimur, ut ipse scire potes, ego nihilominus querelas omneis dimittere statui, illud animaduertens, quod hi maxime hominum vincunt, qui fas colendo sponte cedentes vincuntur. Gratiam tamen hanc abs te magnopere contendo, quæ nos ipsos subditosq; nostros in vnam consanguinitatem sit deuinctura, deniq; beniuolentiam pacemq; tum bonorum omnium copiam sit apta introducere. Hæc autem fuerit, si Cosroem meum mihi successurum in tuum adoptaueris filium. Hæc ubi Iustinus legit, vnâ cum Iustiniano sororis filio, qui eius hæres esse sperabatur, vehementer est animo lætatus, celeriterq; hanc adoptionem in literis ponere, ut est mos Romæorum curabat; nisi Proclus prohibuisset, qui tunc Imperatoris paredrus erat, magistratum Coastoris appellati gerens, vir imprimis iustus, & procul ab omni auaricia. Ideo neque aliquam legem facile gratiæ causa conscripsit. Is itaque tunc contra sentiens ait; Res nouas aggredi nunquam facile consueui, quum maxime timeam, in his aliquod plerunque periculum aut insidias versari, ut huic factum contingit. Non enim aliud existimo in præsentis consilio nobis esse, quam ut res Romæorum Persis honesta ratione tradamus. Illi autem non tacite, nec operimento aliquo, sed aperte fatendo consilium, impudenter imperium nobis adimere querunt, sub aperta deceptione utilitatem obijcientes, re autem vera ineptam curiositatem ostendentes. Quapropter decet vos ambos hanc barbarorum petitionem omnibus viribus abijcere. Te inquam imprimis Iustine, ne Romæorum sis vltimus Imperator, te deinde dux Iustiniane, ne tibi ipsi ad imperij successionem sis impedimento. Alia quædam sophismata honesta interdum specie inuoluta forte interpretatione apud nonnullos indigent. Hæc vero ab exordio statim legatio ad imperatorem Romæorum, hunc Cosroem, quicumque sit, in hæreditatem adoptare vult. Sic enim mihi de his differere videtur. Natura res paternæ filijs debentur, leges autem diuersæ hominibus inter se pugnant. Hic vero & apud Romæos & apud barbaros tantum conueniunt, ut filij bonorum patris successores existant. Ex quo prima vobis tantum eligentes, reliqua omnia concedere oportebit. Et hæc quidem Proclus. Imperator vero ac Iustinianus ex eius consilio fecerunt. Inter hæc Cabades alias rursus literas simulque viros ad eum dignos misit oratum, ut pacem cum eo constituat, ac in literis modum ostendat, quo filij adoptio si vellet facienda sit. Proclus autem tunc magis regis astutiam calumniari cœpit, adfirmans curæ illi omnino esse, ut Romæorum potentiam rebus suis tuto adiungat. quamobrem sententiam dixit, Pacem quidem, quam peteret, concedendam sibi videri, eiusque rei gratia legatos ad eum primarios viros mitti, quos monere oporteat, ut interroganti forte Cabadi de adoptione aperte respondeant, ut barbaro decet, quod barbari non literis filios, sed armorum instrumento facere soleant. Iustinus itaq; legatos remisit, promittens breuiter post eos se suos missurum, qui res pacis cum Cabade transigant. In hæc etiam sententiam illi rescripsit. Mittuntur igitur Hypatius Anastasij Imperatoris sororis filius, & Patritius prætor Orientis, ac Rufinus Syluanii filius, inter patritios vir insignis, & Cadabi vsque ex maioribus notus. Persarum autem legati Seoses Adrastadas, genere Persa, vir grauissimus, ac potentia & magistratu Salanes, ac Mebodes magistri munus obtinens, qui omnes in locum vnum conuenientes, Persarum Romæorumq; agros determinantem, ac inter se congregientes, constituere quemadmodum ea, quæ dissentiebant conciliarent, & quæ ad pacem attinebant constituerent. Venit autem Cosroes ad flumen Tigrim, qui à Nisibi duorum iter dierum abest, ut postquam de pace conuenissent, ipse Byzantium mitteretur.

*Legati ad pacem
constituendam
missi.*

retur. Plures igitur & alij sermones inuicem super his quæ dissentiebant habuere. Inter hæc Seoses dicitabat Lazorum regionem vniunc à Romæis ereptam Persarum antiquitus possessionis fuisse, quod Romæi graue id putantes omnino negauere. Quod ad adoptionem vero dixerunt, hanc Cosrois fieri oportere, uti barbaro conueniret. Quapropter Persis se fugillatos esse animaduertentibus, utriusque soluto sermone se domum receperunt. Cosroes quoque sine effectu ad patrem abiens, moestus ex his quæ contigerant, Romæos vehementer optabat pro contumelia recepta punire. Post hæc Mebodes Seosem apud Cabadem calumniatur, quod sermo, quem non iussus de Lazorum terra restituenda habuit, causa fuerit excludendi pacem: tum quod cum Hypatio suo Imperatori parum beniuolo rem primum communicando, & pacem & Cosrois adoptionem ad effectum perducere non permisisset. Hæc & alia nonnulla insimulando Seosem ad iudicium vocarunt. Persarum igitur concilium inuidia magis, quam lege permotum, eius & honoribus simul & moribus offendebatur. Erat enim Seoses à pecunia donisque admodum abstinentissimus, tum æqui seruantissimus, vitio tantum iactantiæ obnoxius, quod Persarum maxime principibus peculiare fuit. In ipso autem præter omnes hanc magnopere vigere arbitrabantur. Itaque accusatores mihi iam dicta inferebant, tum quod à Persarum religione ac ceremonijs auersus erat, vana colendo numina. Ex quo vxorem paulo ante defunctam contra patrium ritum hoc prohibentem humauit, quamobrem eum capitis poena damnauerunt. Cabades igitur moesto similis ex Seosis amici casu, adloqui tamen eum nullatenus voluit, non ob iram in eum aliquam, sed Persarum legem sermone dissoluere noluit, quamuis & vitam & regnum homini debuerit. Ex alia parte Rufinus Hypatium apud Imperatorem insimulauit, ex quo de magistratu deiectus, Imperator quosdam è suis studiosis vehementer increpans, quod nihil in hac accusatione sanum repperisset, nihil vltius scuit. Cabades autem quamuis maxime in fines Romæorum excurrere optaret, nullo modo potuit, casu quem iam referam huiusmodi superueniente. Iberi qui Asiam incolunt, prope Caspias habitant portas ad Boream pertinentes. Ipsiisque sinistrorsus terra Lazorum, dextrorsus autem ad Orientem Persarum gentes sunt. Is igitur populus & Christianus est, dogmaque fidei diligenter præter omneis, quos sciamus, obseruant; subditi regi Persarum sunt. Hos Cabades ad fidem deserendam compellere conatus, regi eorum Gurgeni cum alia mandauit ex suorum fieri consuetudine, tum ut mortuos terræ minime conderent, sed auibus canibusque Persarum more proiecerent. Quapropter Gurgenes ad Iustinum Imperatorem confugit, eius implorando fidem, ne Ibros à Persis Romæi iri perditum finat. Ille vero alacriter re suscepta, Probum Anastasij principis sororis filium virum patritium ad Bosphorum misit, ut Hunnorum exercitum ad præstanda auxilia Iberis induceret. Est enim Bosphorus ciuitas maritima sinistrorsus Euxinum pontum nauiganti. Hinc Cherfonnesus iter dierum viginti distans, in quorum medio Hunni cuncta possident, Bosphoritæ autem iam dudum liberi incolunt, ac Iustino nuper sese permisere. Postquam vero Probus inde sine effectu discessit, Petrum ducem cum Hunnis quibusdam ad Lazorum regem misit, Gurgeni cum omnibus viribus auxilia ferentem. Interea Cabades magnum exercitum contra Gurginem & Ibros mittit, cum duce viro Persa, qui magistratum Varizis obtinebat celebri fama. At Gurgenes quod inferior viribus impetum Persarum non ferre videretur, nec satis ei auxilia essent, cum Iberorum primarijs omnibus in Lazorum fines confugit, vxorem, filios, fratresque secum ducens, quorum Peranius natu maior erat. ibi inter locorum

Seoses in ius vocatur & occiditur.

Bellum propter Ibros gestum.

Gurgenes ad Lazos fugit.

prærupta ac inadcessa inimicos munitus expectabat: at Persæ insequuti, ac iniquitate locorum prohibiti, nihil penitus dignum gessere. Deinde Iberi, simul & Petrus redire iussus Byzantium venerunt. Imperator autem in futurum Lazis suam regionem custodire nolentibus præsidium cum duce misit. Sunt autem inter eos arces duæ potissimæ statim ex Iberiæ finibus exeunti, quarum custodiæ ipsi ab initio præerant coloni, quanquam in magna sunt victus angustia, quod neque vinum neque boni aliquid hic, neque nascitur, neque aliunde importatur, ob locorum asperitatem, Elymorum tantum quorundam conuersationem habent. In has igitur arces Imperator Romanos milites misit, quibus Lazi ab initio vix necessaria ministrabant, postremo penitus negauerunt: ex quo Romæi eas deseruerunt, quas Persæ deinde nullo negotio receperunt. Et hæc quidem in Lazis sic gesta sunt. Romæi autem Sitta & Belisario ducibus in Persæmeniam Persis subditam incurrentes, regionem omnem populati sunt, Armenijsque multis captis domum reuerterunt. Hi namque viri admodum iuvenes tunc primum pubescentes, Iustiniani ducis, qui postea imperio successit, equites fuere. Altera item à Romæis irruptione in Armeniam facta, Narses & Aratius ex improviso occurrentes ad manus venire: qui non multo post ad Romanos confugerunt, & cum Belisario in Italia militauere, ac cum Sittæ & Belisarij exercitu coniuncti egregiam operam nauarunt. Alius item Romanorum exercitus, cui Libellarius Thrax præerat, in urbem Nisibim irruptionem fecit qui fugiens, quanquam nullo persequente, recta à se domum recepit. Quamobrem Libellario de magistratu deiecto, Belisarius apud Daram exercitui præficitur, cui Procopius huius autor historiæ, consiliarius est additus. Nec multo post Iustinus decedens Iustinianum sororis filium Imperatorem constituit. Is ante omnia Belisario præcepit, ut arcem communiret apud Minduum, qui locus in finibus Persarum est sinistrorsus euntibus Nisibim. Ille vero omni studio ac diligentia mandata exequens, turrim inexpugabilem multis adhibitis fabris constituit. Persæ vero ædificium ulterius profequi interdixere; non solum verbis, sed re ædificantibus minitantes, breuiter se operam daturus ne cœpta prosequantur. Hæc ubi imperator audiuit (neque enim Belisarius suis copijs Persas inde amouere potuit) eò Cuzen & Buzen, qui apud Libanum exercitibus præerant, cum exercitu ire iussit. Hi enim fratres è Thracia venerunt, ambo iuvenes, nec imbelles quum inimicis congrederentur. Vtrinque igitur hostes armati circa ædificium consistentes, hi prohibentes, illi vi ædificantes, ad manus venerunt: Romæi superati plures cecidere, partim etiam capti, inter quos Cuzes fuit, quos omnes Persæ victos domum ducentes, in speluncas toto æuo coniecerunt, ædificium nullo custodiente solo equauerunt. Deinde Iustinianus Belisarium ducem in Oriente constituens ulterius cum exercitu progredi iussit. Is igitur delectu plurimorum habito Daram peruenit, cui est additus Hermogenes dux alius ab Imperatore missus. Is enim dignitate magister erat, ac Vitaliano duci paredrus, quando Anastasio principi inimicus fuit. Insuper Rufinus legatus è Constantinopoli venit, iussus Hierapoli apud Euphratem se continere; donec quid agendum certior ab Imperatore fieret. Sermones multi vtrinque de pace ferebantur, quum subito quidam Belisario & Hermogeni nunciant, ut iam parati hostes ad innadendam Romanorum regionem ac Daras euerfuri omni conatu putarentur. Illi hæc audientes, ad prælium hoc modo se adcinxerunt. Non procul à porta, quæ ante Nisibim urbem consistit, quantum iactus est lapidis, fossam constituerunt plures habentem exitus, nec ea in rectum deducta, sed hoc modo. Circa medium breuis quædam erat rectitudo, vtrinque vero cornua recta duo, in quorum finibus rursus fossæ item

Varie contra Persas expeditiones.

Iustinianus fit imp.

Belisarij contra Persas res gestæ.

duæ rectæ perductæ. Persæ igitur non multo post cum magno exercitu superuenere, apudque Ammodium locum à Dara stadijs xx. distantem castrametati sunt, quibus duces quum alij tum Pityazes & Baresmanas altero captus oculo, omnibus vero præerat Perozas vir Persa, magistratu Mirrhanes, qui ad Belisarium statim misit nunciatum, ut balneum sibi præpararet, in quo sequente die lauare decreuerat. Quamobrem Romæi sese omnibus ad prælium parant, tanquam die sequenti congressuri. Mane autem oriente iam sole, ubi hostem appropinquare conspexere, sic aciem instruxerunt, Sinistræ partis valle extrema quæ infra rectum cornu est usque ad tumulum in hac parte imminentem Buzes cum multis equitibus, & Pharas Erulus cum sui generis trecentis tenebant. In dextera autem ipsorum extra vallum secundum angulum quem cornu rectum facit, Sunicas & Aigax Mafageta erant cum equitibus sexcentis, ut si hi qui cum Buze & Phara erant, forte fugerent, ipsi ex obliquo celeriter insequentes hostes inuaderent. Reliqui vero equites ac pedites per vallum dispositi erant, post quos Belisarius & Hermogenes cum suis in medio constiterunt. Sic itaque Romæi numero viginti quinque milia instructi fuerunt. Persarum vero exercitus equitum peditumque numero quadraginta milia, ordine omnes in fronte constiterunt, vnam ingentem constituentes phalangem. Aliquandiu vtrinque parati, neutri tamen pugnam cœpere. Persæ ordinem quidem admirati Romanorum similes attonitis videbantur. Sic ad meridiem res protracta, tunc pars equitum Romanorum qui dextrum cornu tenebant, ad eos qui in altero cornu cum Buze & Phara erant iniussi procurrunt, statimque in eundem redeunt locum. Persæ circumuentionem aliquam ex hostibus timentes minime se loco mouerunt. Post hæc Romæi in eos incurrunt. Illi vero minime impetum expectantes retro ad phalangem se receperunt, septem ex eis desideratis, quorum corpora Romæi ceperunt. In reliquum vero quiescentes vtrique in ordine consistebant. Quidam vero Persa admodum iuuenis adequitans in Romanos ad certamen eos singulare, si quis cuperet, prouocabat; nullus autem inuentus qui concurrere sit ausus, præter Andream Byzantium quendam, qui inter Buzæ domesticos non miles quidem, neque aliàs in bello exercitatus, sed pædotriba, id est, Gymnasij magister Byzantij erat, tunc vero exercitum sequutus Buzæ corpus ad balneum curabat. Is tantum ausus nullo neque domino iubente, sed sponte ad singulare certamen cum eo descendere. Bettharum igitur meditantem vnde aut quomodo aggrederetur ipse fremens hasta in mamma dextra ferit. Ille autem grauis ictus impetum minime sustinens, ex equo ad terram cecidit, quem Andreas gladio quodam breui supinum velut hostiam mactauit. Hinc clamor ingens e Romanorum castris exoritur. Persæ vero mœsti ex euentu rei, alterum ad idem officium equitem substituere, fortitudinem quidem ac corporis proceritate præstantem, non iuuenem quidem, sed iam parte capitis canescentem. Is in hostes adequitans, ac flagellum, quo equum impellebat, sublatum quatiens, ad certamen aliquem volentem inuitabat. Nullo item exeunte, idem Andreas clam omnibus, quamuis ab Hermogene prohibitus, in medium progressus est. Ambo igitur hastis inter se magno concurrentes animo simul thorace percutiuntur adeo vehementer, ut equi vna frontibus conuerberati ceciderint, ac equites solo excufferint. Illi vero cadentes exurgere certatim conabantur, sed Persa hoc agere facile ob corporis grauitatem non valuit. Andreas præueniens (hoc enim ei palæstræ exercitatio dederat) illum exurgere nitentem rursus in terram genu pressum interfecit. Clamor igitur iterum ex Romanis magis quam prius longe auditur. Quamobrem Persæ soluta phalange, Ammodium reuerterunt, Romæi vero intra Daram, apud quam prælium hoc

Acies Romana.

Andreas ludi magister in duello victor.

fuit, se receperunt. Iamque tenebris superuenientibus sic vterque hostis noctem transegit. Subsequente vero die Persis ex Nisibi ciuitate mille milites supplemento venerunt. Belisarius autem & Hermogenes ad Mirrhanem Persarum ducem hoc scripsere. Primum quidem bonum esse pacem apud omnes homines in confesso est, quibus paullulum rationis existit: si quis autem ipsam turbare sit inuentus, malorum causa sibi ac proximis fuerit. Dux optimus ille profecto putandus, qui ex bello pacem disponere sit aptus: tu vero rebus in quiete constitutis, ac vtroque rege concordiam exoptante, bellum absque vlla causa omnino inferre decreuisti. Aderunt & legati nostri propediem, qui si qua inter nos dissident, facile conciliabunt, nisi forte ex hac interim tua expeditione graue aliquid oriatur, quod spem pacis nobis eripiat. Sed age istum celeriter domum reducito exercitum, ne maximis impedimento sis bonis, neu tuis ut par est grauium euentorum causa feraris. Has ubi Mirrhanes literas legit sic respondit; Tuis litetis permotus profecto obtemperassem, nisi Romæorum epistola fuisset: quibus promittere promptum est, promissis autem quanquam iuramento firmatis, minime stare. Nos igitur vestrae occurrentes fallaciae ad arma cogimur venire. Vos ergo cari Romæi nihil in futurum aliud excogitate, quam vobis perpetuo cum Persis bellandum. In hoc enim nos & consensere & mori simul oportet, donec re, non tantum verbis in nos æqui fueritis. Rursus autem hi qui cum Belisario erant sic rescribere. Non in omnes optime Mirrhanes iactantia uti oportet, neque proximos probris nullo modo ad rem pertinentibus semper incessere, praesertim quum Rufinum de concordia legatum iam iam ad futurum asseueremus, tuque breui videbis. Vobis nihilominus, si hostilia tandem cupitis, occuremus autore Deo, quem nobis in periculo propitium futurum ac Romæorum quieti fauentem, iactantiae denique Persarum aduersum speramus. Et quando nobis ad pacem prouocantibus restitistis, acie decernere parati sumus, iusiurandum ac conscripta foedera violata in summis signis ad praelium suspendentes. Mirrhanes vero rursus sic respondit, Neque nos absque dijs nostris in bellum descendimus, quin ducibus ipsis comitati contra vos venimus, quos spero cras in urbem Daram Persas introducturos, ubi & balneum & prandium fac mihi intra moenia pares. His igitur lectis qui cum Belisario erant ad pugnam se adcingebant. Sequente die Mirrhanes Persas omnes circa solis exortum conuocans hæc ait; Non ignoramus profecto, quod non ducum sermone, sed virtute propria & verecundia apud alios Persæ in periculis audentiores esse solent. Video nanque vos cogitantes, cur Romæi semper in hostes cum tumultu & horrore incurrere consueti, in vltimo praelio sese loco minime mouentes, nulloque ordine Persas irruentes expectarint. Neque falsa opinione ducamini. Non enim putate illos ad bellum magis aptos existere, neque artis aut experientiae plus habere, sed longe timidiores quam prius factos: qui sic Persas formidant, ut nuper extra vallum in acie consistere non auderent, vel nobis pugnam iritantibus. Sed quoniam ad manus cum ipsis non venimus, spe melius res eis cessisse putantes intra moenia se receperunt: quapropter nondum in belli periculum venientibus nulla potuit accidere turbatio: si autem ad munus ventum fuerit, anxietate metuque capti, in confusionem ut par est consuetam facile cedendo inciderint. Ethæc quidem quo ad hostes. Vos autem viri Persæ nunc regis vestri indicium ante oculos habete. Si enim nos minime pares patriæ virtute in praesenti pugna praestabimus, ignominiam non gloriam nobis paratam existimate. Sic demum Mirrhanes suos adhortans in aciem eduxit. Belisarius autem & Hermogenes pro moenibus armatos aduocantes Romæos hæc monent. Quod non sint omnino insuperabiles

Belisarij ad Persarum ducem litteræ.

Responso Mirrhanis.

Belisarij rescripta.

Mirrhanis responsum.

Mirrhanis ad suos exhortatio.

Belisarij ad suos oratio.

rabiles Persæ, in pugna superiore vel stantes didicistis, quumque virtute & robore facile superati, in vno tantum vos inferiores fuisse omnes fatebantur, dicto vestris ducibus minimè audiendo. Quod breui admodum labore emendare licebit. Fortuna enim aduersa nullo studio corrigi potest, malis autem ex culpa prouenientibus voluntas facilè medetur. Itaque si vobis volentibus decretum fuerit imperatis obtemperare, bello robur adijcietis: hostes enim qui nostræ tantum externæ inordinationi consili, contra nos veniunt, ubi se spe frustratos esse senserint, facilè pugnam detrectabunt. Multitudo verò qua se illi timeri putant, omnino vobis despicienda. Nam pedestres eorum copie nihil aliud quam rustici miseri existunt, qui ad bellum haud alia de causa veniunt, quam aut valli faciendi, ac cadauera spoliandi, seu reliquis in rebus inutilibus ministrandi. Ideo arma quidem, quibus nocere possint, minimè habent, tantum scuta eousque præ se ferunt, quatenus ab hoste minimè feriantur. Igitur si viri fortes in hoc periculo fueritis, non solum Persas hodie superabitis, sed audentes in futurum Romæos inuadere fines facilè reprimetis. His Belisarius & Hermogenes dictis ubi Persas contra venientes conspexerunt, exercitum ut in prima pugna celeriter ordinauerunt. At contra barbari à fronte consistere, nec omnes quidem, sed eorum dimidium, reliquos Mirrhanes retro manere iussit, qui expugnatos fortè recipientes fessis recentes succedere deberent. Solam autem turmam immortalium appellatam quiescere, donec ipse significaret, iussit. Ipse verò in fronte media consistens, Pityazes in dextro, Baresmanas in sinistro cornu consistere. Ad hunc igitur modum vtrique ordinati fuere. Aigas autem Belisario & Hermogeni ait, Nihil mihi videor hic cum Erulis hostes praestolando magnum aliquid facturum. Si autem latitantes in descensu hoc, deinde postquam in pugna erunt Persæ, per hunc collem ascenderimus, & ex improuiso à tergo superuenientes feriamus, maximo eos incommodo adficiemus. Quam intentionem Belisarius, quod his qui cum eo erant placeret, facile est executus. Pugnam igitur vsque ad mediam diem neutri coeptabant: qua hora praeterita statim barbari operi incubuere, quod illi in meridie cibum capere consueverint: Romæi verò antè, ex quo nunquam æquè putant ipsos in pugna valere. Primum igitur sagittis inter se vtrinque petuntur, quæ nubem interdum multitudine facere videbantur. Ex vtrisque multi cecidere: à barbaris tamen longe frequentiora veniebant: nec tamen Romæi incommodum sentiebant: ventus enim inde in barbaros ruens, ipsorum sagittas vim habere non sinebat. Iamque missilibus vtrinque deficientibus, hastis uti coeperunt, & ex manu pugnam committere. Sinistrum Romæorum cornu maximè laborabat. Cadiseni enim in hac parte cum Pityaze magno clamore pugnantes hostes in fugam vertunt, fugientesque plures insectando interfecerunt. Quod animaduertentes qui cum Sunica & Aiga erant, celeri cursu ad eos contendunt. Primi itaque trecenti simul cum Phara Eruli ex loco sublimi à tergo inimicorum existentes, miram operam contra Cadisenos ostenderunt: qui postquam eos qui cum Sunica ex aduerso ascendentes contra se viderunt, in fugam vertuntur. Facta autem clara hostium conuersione ubi se inuicem commiscuerunt, barbarorum magna caedes consequitur, quorum in dextro cornu non minus quam tria milia ceciderunt, reliqui verò ad phalangem vix se recipientes seruati sunt. Romæi autem non ulterius insectati, sed vtrinque in acie parati aduersus consistere. Hæc itaque sic feruntur. Mirrhanes autem quum alios multos, tum Immortales appellatos omnibus in partem sinistram clam milit, quos Belisarius ac Hermogenes conspicientes, sexcentos, qui cum Sunica & Aiga erant in cornu dextrum ire, multosque qui retrò sequebatur sistere iusserunt. Persæ igitur qui cornu sinistrum tenebant, Baresmana duce cum Im-

Aigas stratae gemæ.

Persarum clades.

mortalibus in Romæos ex aduerso consistentes cursu contendunt. Illi verò impetum minime sustinentes, in fugam vertuntur. Tunc verò Romæi & quicumque post eos erant, multo studio in persequentes à tergo irruunt, eorumque exercitum in duas partes distraxerunt: priores quidem Romæos dextrorsus habuere, quosdam etiam relictos sinistrorsus constituere. Inter socios autem Baresmanæ signifer erat, quem Sunicas incurrens hasta percussit. Iamque Persæ imprimis persequentes, ut supra narratur, in quo essent periculo sentientes, terga relictis præcedentibus in sequentes vertunt, atque in hostium medio clauduntur. Primi item fugientes ubi facta auimaduertent rursus contra vertuntur. Alij igitur Persæ ac turma Immortalium inclinatum videntes vexillum & in terra procumbens, in Romæos, qui ibi aderant, cum Baresmana impetum faciunt. Illi verò occurrunt, ac primum Sunicas Baresmanam interficit, ex equo que in terram dejicit. Barbari verò tunc in maximum incidentes metum, roboris pristinaeque virtutis obliti, valdeque turbati statim fugiunt, quos Romæi insequentes ad quinque milia interfecere. Sic exercitus vtrinque commoti, Persarum quidem in fugiendo, Romæorum in persequendo. In hoc tumultu omnes hostium pedites proiectis scutis nullo ordine capti ac interfecti sunt: quanquam hæc Romæorum persequutio parum durauit, Belisario simul & Hermogene prohibentibus, metu ne aliqua Persæ necessitate reuertentes rursus eos nulla ratione persequentes conuerterent, quum satis eis visum victoriam puram atque incruentam seruare. Sic quidem inter se vtrinque diuisi, pugnam longo post tempore finiuerunt. Persæ deinde non amplius ex improviso Romæos petere decreuerunt, quanquam excursionibus ab vtrisque postea breues factæ, in quibus semper Romæi non inferiores fuere. Hunc itaque finem expeditio in Mesopotamiam habuit. Cabades autem alium exercitum in Armeniam Romæis subditam, ex Persarmenijs & Sunitis, qui erant Alanis vicini, misit, eum quibus & Hunnorum, qui Isadeni vocantur, tria milia fuere, indomitum sane genus, quibus omnibus Mermeros vir Persa præerat: qui postquam à Theodosia vrbe iter trium dierum distantes fuere, castra in Persarmeniorum regione posuere, ad pugnam sese adcingentes. Erat enim Armeniæ prætor Dorotheus, vir prudens, tum in belli periculis exercitatus. Sittas quidem qui prætor Byzantijs fuit, cuncto in Armenijs exercitui præfuit, hi exercitum hostium in Persarmenijs esse audientes, equites hastatos duos hostium vires exploratum misere, qui in castra hostium adeuntes, omniaque diligentius contemplantes discedunt, ac in itinere Hunnis hostibus ex improviso occurrunt, à quibus alter quidem Dagaris nomine viuus capitur: alter verò fugiens ducibus rem omnem narrauit, qui exercitum totum protinus armantes castra inimicorum adoriuntur. Barbari verò subita re perterrefacti minime resistere valentes in fugam se vertunt quæ quilibet poterat. Hic Romæi pluribus interfectis ac castris direptis in sua se receperunt. Mermeros autem cunctum cogens exercitum haud multo post in Romæorum fines ingressus hostibus ad Satalam urbem in planicie sitam occurrit. Inde apud lacum Octoben à ciuitate stadijs lvi. distantem castra posuit. Sittas igitur mille secum adsumens post quendam collem latitauit, ac Dorotheum cum multo exercitu intra moenia manere iussit: quoniam hostes in plano sustinere posse minime putabant, non minus triginta milibus existentes, ipsi vix ad medietatem redacti. Sequenti die barbari prope muros consistentes corona eos aggredi conantur, subitoque aspicientes eos qui cum Sitta erant, è loco sublimi ad ipsos descendentes, quorum numerum non facile deprædere valere, ut in ætatis tempore puluere ingenti excitato, multo plures esse putabatur ac celeriter ad expugnationem festinantes in breuem cumulum sese coegerunt. Romæorum autem pars præueniens urbem in occursum egreditur: quod postquam reliquus exercitus

Alia contra Romanos expeditio Cabadis.

Sitta ducis præclara facinora.

exercitus conspexit, spiritus adsumentes cursu è moenibus desiliendo in hostes incurrunt, ac eos in medio constitutos in fugam conuertunt: & quoniam uti supra narratur, multitudine barbari superabant, resistere, pugnaque atrox committitur manu conferta, mutuamque inuicem ac breues conuersiones & persecutiones vtrinque fiunt, quoniam omnes erant equites. Hic Florentius Thrax qui equitibus præerat, in medios irruens hostes, ipsaque prætoria signa rapiens, ac in terram inclinata secum retrodixit, ipseque postremo captus ac ibidem trucidatus cecidit. victoriæ Romæis causa fuit, quoniam signa barbari in tumultu non videbant, ac in terrorem incidentes maximum, in castrisque reuertentes quieuerunt, ex eis multis in prælio interfectis. Postera die domum omnes reuerterunt, nullo eos consequente: quoniam magnum quidem & memorandum Romæorum exercitui esse videbatur, tot barbaros in sua regione illa, quæ mihi paulo supra narratur, passos fuisse, & in hostilem ingressos sine effectu ac ab inferioribus superatos discessisse. Tunc etiam Persarum loca in Persarmenijs Romæi receperunt, arcemque Bolum ac Pharangium vocatam, unde aurum Persæ fodiant regique ferunt. Paulo ante Zaniam quoque euerterunt gentem, qui in terra Romæorum liberi iam dudum agunt, quemadmodum nunc dicam. Ex Armeniæ locis in Persarmeniam eunti dextrorsus quidem Taurus est mons, ad Iberiam & circa ea spectans, sicuti paulo ante mihi dicitur. Sinistrorsus autem præceps plerumque panditur via, montesque altissimi ac prærupti nebulis simulque niuibus perpetuo rigentes. Hinc exiens fluuius Phasis in terram fertur Colchorum, hic ab initio barbari Zani nulli seruiantes habitauere, Sani antiquitus vocati, latrocinij in vicinos videntes Romanos usque ad mare, breuique facto excursu domum se receperunt, ac in exercitum Romæorum fortè incidentes, prælio victi sunt, capi tamen difficiles ob locorum iniquitatem fuere. In pugna igitur quadam eos Sittas ante hoc bellum vincens humaniter multa in ipsos dicens ac faciens conciliare conatus est, victumque eorum durum in nostratum modum transferens in catalogo militum Romæorum adscripsit: ex quo in reliquum tempus vna cum alio nostro exercitu contra hostes exeunt. Præterea de religione recte sentiunt, omnesque Christiani sunt. Et hæc quidem de Zanis sic se habent. Prætereunti autem eorum fines, vallis apparet profunda valdeque præceps, ad montes Caucasos pertinens, trium dierum iter prorogata, tributaria omnis. Hic oppida sunt frequentissima, vnaque & alijs fructibus referta. Inde vero Persarmeniorum fines incipiunt, ubi auri metallum est, quod Cabades concedente quidam loci indigena Symeones nomine curabat: qui postquam Lazos & Romæos in bello potentiores vidit, Cabadem pecuniarum redditu priuauit. Ideo & ipsum simul cum Pharangio Romæis tradens perijt, ut ipsi remotis alijs rem curarent. At illis nihil de metallo curantibus, tantum satis visum hostes hoc vevigal amisisse. Persæ autem nequeunt inuisis Romæis hic colonos ob locorum iniquitatem aliquo modo violare. Sub idem tempus Narfes & Aratius fratres Persarmenij genere, qui cum Belisario & Sittas in Persarmenijs ab initio huius belli ad manus venerunt, sicuti supra mihi narratur, vna cum matre ad Romæos transfugerunt: quorum Narfes Quæstor etiam ab Imperatore factus, suas quoque gentes pecunia corrupit. Quod postquam Isaces eorum minor frater nouit, cum Romæis clam in sermonem veniens, Bolum ipsis arcem proximam Theodosiæ ciuitatis finibus tradidit: milites enim propè aliquo in loco latitare præcepit, quos in arcem nocte recepit, vnam clam ipsis reclinans paruum portam: ipse postremo Byzantium venit. Sic igitur res Romæorum tunc habere. Persæ verò apud Daram à Belisario prælio victi, non tamen inde discedere decreuerunt, donec Rufinus in conspectum Cabadis veniens hæc ait; Tuus me frater, &

Florentij virtus.

Zanorum regio.

Auri metalla in Persarmenia.

Narfes cum fratre ad Rom. transit.

Rufini ad Cabadem oratio.

rex, iure conquestum ad te misit, quod Persæ nulla laceffiti iniuria in ipsius regionem cum armis venere; quum præsertim potentissimi regis ac longe prudentissimi sit, ex bello magis pacem, quam ex rebus quietis tumultum nihil sibi ac proximis profuturum, excitare. Ex quo ego bona spe ductus veni, ut semel admonito, in futurum inter utrosque pacis fructus eueniat. Et hæc quidem Rufinus. Cabades verò sic respondit, Cari Romæi, nullatenus ego belli causas necere conor, quum maxime omnes sciant huius omnis tumultus vos potissimè causam esse. Portas enim Caspias nos habemus, inde olim à me barbaris ob Persarum ac Romæorum comunem vtilitatem expulsis: quoniam Anastasius Imperator, sicuti & tu nosti, oblatas ei pecunia mercari noluit, quod exercitum hic ad præsidium continuo necessarium non habens, magnam pecuniæ vim erogare pro vtrisque cogere. Ex illo hinc ego magnas copias continuo nutriui, non minus vobis quam mihi metuens, ut cum ocio multo vestros fines tutos ab hoc hominum genere possideretis. Sed nec satis hoc, ciuitatem insuper magnam Daram munimentum contra Persas fecistis, quanquam in foederibus expressè cautum, quæ Anastasius ad nos tulit: & ex illo duorum exercituum necessitate, laboribus quoque & expensis res Persarum exagitastis, altero quidem, ut ne Massagetæ amborum nostrorum regiones populari valeant, altero verò, ut vestras incursiones reprimi liceat. Super quibus nos conquerentes è duobus alterum à vobis fieri postulamus, vel ex vtrisque ad portas Caspias exercitum mitti, vel Daram diruere. Nec oblitus sumus vestri ad Mirduum ædificij ad insidias nostras spectantis. Romæis enim dicta probè pro pace fuere, electa verò arma, ac iusta nobis proponentes, ipsimet aduersus eadem euntes. Igitur Persæ omnino arma posituri non sunt, nisi Romæi portas rectè ac ordine custodiant, vel urbem Daram euertant. His Cabades dictis legatum ab se misit, manifestans quemadmodum à Romæis pecuniam accipere potuerit, si belli causas abolere voluisset, quæ omnia Rufinus Byzantium perueniens Imperatori retulit, quò non multo post & Hermogenes venit. Hyems intera desinit simul & quartus Iustiniani imperij annus. Veris autem initio exercitus Persarum Ezaretha duce in Romæorum regionem cum equitibus xv. millibus incurrit, cum quibus & Alamandarus Saracenus cum magna Saracenorū manu aderat, non quidem in Mesopotamiam, ut prius consueuere, sed in Comagenem olim appellatam, nunc Euphratiam. Cur igitur sit Mesopotamia vocata, & quam ob rem Persæ ab ea nunc abstinerint, referam. Mons non valde præruptus in Armenijs est, à Theodosia ciuitate xliij. stadijs distans, ad Boream pertinens, vnde duo exeunt fontes totidem flumina constituentes, Euphratem dextrorsus, Tigridem verò sinistrorsus. Horum alter Tigris neque circuitibus vllis utens, neque alijs extrinsecus fluminibus receptis, nisi prius rectè ad urbem Amidam descendat, rursusque in Boream procedens, in Assyriorū regionem procurrat. Euphrates autem fertur ab initio in quendam pronum locum, longeque procedens postea latitat, non quòd sub terram ingrediatur, sed mira quadam causa. Super enim aqua limus fit altus longitudine stadijs l. latitudine xx. adeoque durefcit ut tangentibus nihil aliud quam continens esse videatur, super quo & pedites & equites securè contingit ambulare, currus item plures cotidie, super eodem calami quoque numerosi nascuntur, qui ab accolis singulis annis vento secundo flante vsque ad radices comburuntur, ne viam prætereuntibus impediunt: aqua quæ tunc in quodam paruo loco apparet breuiter, deinde renascens terra figuram pristinā loco restituit. Indeque fluius in Edesenem regionē procedit, vbi apud Tauros Dianæ templū erat, quò Iphigeniam Agamemnonis filiā simul cum Oreste & Pylade fuisse dicunt, Dianæ statuam

Cabades responsum.

Persæ Comagenem inuadunt.

De Mesopotamia.

Admirabilis cursus Euphratis.

statuam ferentem. Alia autem templa eiusdem vsque ad meam ætatem visuntur, diuersa ab eo, quod in Tauris est. Sed quomodo res habeat ostendam. Postquam Orestes è Tauris vnā cum sorore abiit, in valetudinem incidit, ab oraculoque consulto responsum tulit, non prius morbum desitutum, quam templum simile apud Tauros relictum ædificaret. Quapropter Orestes locis circa multis obitis in Ponto constitit, ac montem hic præruptum inspiciens, ad cuius radices fluius Iris perfluit: hunc locum ab oraculo significari existimauit, ex quo ciuitatem hic clarissimam vnā cum Dianæ templo extruxit, quam Comanam, ab excisa in eodem loco sibi coma appellauit, cuius in hodiernum diem nomen etiam durat. His ab se gestis quum morbus propterea nihil cessaret, quin potius cresceret, sensit non rite ab se oraculi mentem cognitam, ac rursus errabundus locum quendam in Cappadocia illi, qui est in Tauris, maxime simile reperit: quem ego sæpe adspiciens magnopere sum miratus, ac in Tauris esse mihi prorsus videbar, adeo mons iste illi per omnia similis est. Nam & hic Taurus est, & fluius Sarus huic Euphrati etiam persimilis. Igitur ciuitatem rursus nobilem hic Orestes condidit, ac templa duo, alterum Dianæ, alterum vero Iphigeniæ sorori, quæ postea Christiani in sua templa conuerterunt, nullo ædificiorum penitus immutato. Vocauit & eam urbem etiam Comanam, ab excisa rursus coma ipsius à morbo penitus liberati. Nonnulli nō alium, quam insanix morbum fuisse dicunt, quæ correptus fuit quum matrem necauit. Nunc ad coeptum supra sermonem reuertar. E Tauris igitur Armeniorum, ac regione Edeffena Euphrates dextrorsus fluens, amnibus in itinere cum pluribus tum Acfinæ admiscetur, qui ex Persarmenijs multus labitur. Maior etiam factus in Leucosyros, nunc Armenios minores appellatos profluit, quorum Melitene Metropolis est, vrbs quidem dignissima. Deinde Samofata, postea Hierapolim omniaque circa loca præterfluit vsque ad Assyrios, vbi ambo simul conflui in vnum Tigridis nomen exeunt. Regio igitur quæ è Samofatis extra Euphratem est, iamdudum Comagene, nunc autem ex fluij nomine Euphratista vocata est: quæ autem intra vtrumque fluium existit, Mesopotamia ex argumentum nominis dicitur, cuius pars non solum hac appellatione, sed alijs quibusdam dicitur nominibus, ut ea quæ ad Amidam pertinet ciuitatem, Armenia nonnullis vocatur: Edeffa verò cum ipsis circa locis, Osroina. Est enim Osroes viri nomen, qui hic regnauit superioribus temporibus, quando hi coloni Persis foederati erant. Persæ itaque postquam ex Romæis Nisibim & alia Mesopotamiæ loca receperunt, quando contra eos in bellum iuere: regionem quidem extra Euphratem contemnentem, ut aquis & hominibus destitutā, in hac Mesopotamia facile conuenientes, velut in regione & propria & hostili simul existenti, habitauere, inde excursiones continuo facitendo. Quando autem Mirrhane prælio apud Daram victus, ac pluribus ex illo exercitu interfectis, ad Persas demum se recepit, poenas maximas à Cabade sustinuit, ornatu imprimis priuatus, quo crines redimere solebat ex auro & margaritis laborato, qui honor apud Persas maximus secundum regem existit. Nam apud Persas neque aureo anulo, neque zona, neque monili aut aliquo alio insigni ornamento, nisi ex regis munere ac gratia uti fas est. Quum itaque Mirrhane re male gesta Cabades omnino rebus diffusus, in magnam veniret animi anxietatem, Alamandarus Saracenus exurgens ait: Non omnia, mi rex, est operæ precium credere fortunæ, neque bellā putare cuncta bene succedere, quum nihil omnino inter res humanas præter quam hominis propositum, calamitate careat. Cuncta enim sibi prospera futura pollicentes, spes non ex voto postea succedens magis exulcerat. Quapropter prudentiores ac euentibus minimū credentes in belli periculo non

Euphratista regio, quæ è Comagene.

Osroena.

Mirrhane ob rem male gestam punitus.

Alamandari oratio.

ex directo consistunt, quanuis hostibus in omni sint apparatu superiores: sed stratagematis ac artibus quibusdam inimicos circumuenire conantur: quod si aperte concurratur, nunquam certa consequetur victoria. Nunc autem non fas in his, quæ Mirrhane male gessit, o rex regū, adeo vehementer angī, neque item fortunam rursus periclitari. Nam Mesopotamiæ & Osroinæ regionis tuis finibus vicinæ ciuitates munitissimæ omnium sunt, & militum multitudine quanta nunquam prius nunc refertæ, nec eò nobis venientibus in tuto conatus erit. In regione autem, quæ extra Euphratem existit, & huic vicina Syria, neque aliqua munitione neque exercitus alicuius existimationis est. Hoc enim sæpe à Saracenis audiui, qui adhuc loca exploranda missi fuere. Hic vrbs est Antiochea, & diuitijs, & magnitudiue, tum hominum frequentia inter Orientis ciuitates Romæis subiectas facile princeps; & hæc quidem custodia ac præsidio militum destituta est, neque aliud illi populò, quàm festa ac delitiæ sunt: eorū, & in theatris continua contentio: ex quo si aduersus eos ex improviso proficiscimur, verisimile fuerit urbem subito opprimere, nullo præsertim hostili occupante exercitu, deinde statim se domum cum victoriâ dijs fauentibus recipere, ac militibus nondum in Mesopotamia sentientibus. Quin neque aquæ neque aliorum necessariorum penuria te deterreat. Ego enim exercitum ducam quocunque bene esse videbitur. Hæc Cabades audiens neque contradicere aut diffidere habuit, quum præsertim ea Alamandari prudentia & rerum bellicarum experientia, tum existimatio apud Persas esset, vt ceteros facile antecelleret. Nam annis quinquaginta res Romæorum ad genua venire coëgit. ex Aegypti finibus incipiens vsq; in Mesopotamiam loca omnia depopulando, vastauit, ædificia cuncta incendendo, & homines sæpe ad decem milia capiendos, quorum plures nulla de causa interficiebat, reliquos magno redimendos dabat. Inter hæc nullus hostium ei occurrit, neq; enim in explorato vnquam in prædam exijt, sed sic subito & adpositè, vt nunquam vacuus redierit. Duces autem ac milites quum percunctatione euenta accepissent, contra illum conuenere, si qua in parte eum deprendere potuissent, verum imparatos ac sine ordine procedentes hic barbarus inuadens in fugam conuertit, partimque nullo labore interfecit, quum & milites quandoq; omnis cum ipsis ducebus cepit. Demonstratus erat Rufini frater & Ioannes Lucæ filius, quos victos postremo reddidit, diuitias eorum immodicas adsequutus. Deniq; difficile cuncta narrare, quæ hic gessit, Romæis maxime omnium infestus. Quas ob res regiam solus obtinens dignitatem, Saracenis inter Persas dominatus est, ac cum toto exercitu quocunq; vellet in Romæorum regionem irruptionem facere. Nullus autem, neque Romæorum militum caput, quos duces vocant, neque Saracenorum Romæis fœderatorum ductor, qui Chiliarchi dicuntur, cum suis comitibus Alamandaro concurrere idoneus est visus. In qualibet enim regione inimicis congregiebatur. Huius igitur metu Iustinianus Imperator tribubus Aretam Gabalæ filium præfecit, qui in Arabia Saracenis imperabat, regia eum dignitate exornans: quod sane factum nunquam prius inter Romæos visum. Alamandarus autem nihilo minus si non magis res Romæorum protrahit, & ipsum Aretam in omni certamine superauit. Quam ob rem perterritis omnibus, ac nemine iam resistente, omnem iam longo tempore Orientem depopulatur, quum & diu sine arte vixerit. Huius tandem tunc viri monitionibus gauisus Cabades, deletum virorū quindecim milium egit, quibus Ezaretham virum Persam præfecit longo bello exercitatum, hosque ab Alamandaro in itinere duci iussit, qui Euphratem traiciens in Assyrijs terram quandam hominibus desertam ex improviso in Comagenorum regione inuasere (nam semper prima Per-

Alamandari res gestæ.

Aretas à Iustiniano rex dicitur.

mā Persarum in regione Romæorum incurfio solet esse, quantum auditu aut alio modo deprendimus) ac omnis re subita perterrere. Quæ vbi Belisarius accepit, primum quidem hæsitauit, deinde ferre auxilium decreuit, ac idoneo præsidio in ciuitate qualibet constituto, ne Cabades, aut alius hostium exercitus incustodita Mesopotamiæ loca repperiret: ipse vero occurrens, ac Euphratem studio multo traiciens, cum alio exercitu procedebat, qui ad equitum peditumq; quindecim milia conuenit, quorū Isauri duo milia fuere. Equitibus hi præerant, qui prius apud Daram contra Mirrhanem & Persas prælium instituerant: peditibus vero quidam Petrus ex Doryphoris Iustiniani Imperatoris. Isauròs quoq; Iustinus & Stephanacius regebat. His se Aretas addidit cum Saracenorum copijs profectus. Postquam vero Colchos venere, ibidem metati sunt castra. Alamandarus autem & Ezarethas qui apud Cabbula locum, cxx. stadijs à Colchis distantem constiterant, vbi hæc audire, periculum formidantes, vltius non ausi procedere, retro domum se recepere: descendentes autem, ac Euphratem sinistrorsus habentes, Romæi ponè insequentes in eodem loco, vbi illi dormiebant, nocte sequente remanebant. Belisarius enim de industria iustum iter suos facere nõ sinebat, quod ad manus venire cum hoste nondum cuperet: sed enim satis ei habere videbatur, Alamandarum in Romæorum ditionem transgressum, deinde sine effectu ad propria remigrasse. quamobrem & duces & milites clam in eum mustabant, aperte tamen nullus. Persæ autem in Euphratis ripa constitere, quæ contra Callinicum est urbem. Inde quoque per regionem nemini habitatam profecturi, sic Romæorum terram omnino relinquere. Non enim securi prius, secundum fluminis ripam ire decreuerunt. Romæi verò apud Surrorum ciuitatem pernoctauerunt. Inde mouentes hostes deprendunt ad prælium se adingentes. Instabat autem die proxima Pascale festum, quod Christiani præ omnibus venerantes prima eius die cibo potuque abstinent, nec solum die, sed in multam noctem ieiuni. Tunc igitur suos Belisarius animatos ad pugnam animaduertens, vt ab hac eos sententia deduceret (nam & Hermogenes quoq; qui nuper legatus venerat, hæc etiam noscebat) cogens simul omnes, hæc est adlocutus: Quid o Romæi fortes dirum vobis accidit, aut quid passi, vos in discrimen conijcere vultis non necessarium? Vnam esse victoriam puram ac synceram homines arbitrantur, nihil ab inimicis graue pati, quod vobis in præsens & fortuna dedit, & vester contra aduersarios motus. An non præsentibus vt bonis præstat, quàm nos fugientia quærere? Persæ enim spe multa ducti in Romæos mouerunt, qua penitus nunc excidentes in fugam vertuntur. Itaque si eos inuitos mutare sententiam ac nobiscum prælio congregi cogamus, non amplius victoriam semel consecutam possidebimus. Quod si forte male rem gesserimus, habitis iam trophæis priuabimur, non quidem ab hoste deiecti, sed nobis ipsis. Sed & hostibus nostris regionem sine defensoribus vllis inuadendi occasionem in futurum præbebitis. Hoc insuper vos cogitare fas est, quod necessaria, nec prorsus voluntaria eligentes pericula deus semper adiuvat: absque vero his non habentibus in quo se vertant, bene rem gerere non voluntarijs continget. Vobis etiam aduersa multa in pugna contingunt: pedibus enim plures ambulant, ac ieiuni sumus omnes, præterea quod nondum omnes conuenerunt. His à Belisario dictis, exercitus non clam amplius eum obiurgabat: sed in faciem insurgentes aperte hominem imbellem ac fortitudini resistentem appellabant. Quorum impudentia perterritus Belisarius monitionem præteritam detractans, adhortanti similis contra hostes videbatur, sese excusans quod militum animos ad pugnandum paratos prius non animaduertisset, nunc autem fiducia maiore se in eos esse. Igitur aciem in fronte

Belisarij contra Persas expeditio.

Belisarij ad suos consilio.

hoc modo disposuit. In cornu sinistro prope flumen omnes pedites locavit, in dextro Aretam cum Saracenis, ipse vero cum equitibus in medio constitit. At contra Ezarethas, ubi paratos vidit hostes, talibus suis est adhortatus: Nemo dubitet, commilitiones, vos quum viri Persæ sitis, si detur optio virtutem vita non commuturos. Nec opus existimo vobis huiuscemodi proponere deliberationem, quibus paulo ante fugientibus periculum, licebat cum ignominia vivere, ac pulchra virtuteque digna delectabilibus posthabere. Quibus autem mori necesse vel in prælio cum gloria, vel à victoribus ad supplicium turpiter ductis, magna profecto insania non pro turpibus, eligere meliora. Quando igitur nunc sic se res habent, oportere vos omnes existimo non solum hostes, sed Imperatorem nostrum ante oculos habentes animo ingenti in hac pugna consistere. His Ezarethas dictis, sic aciem constituit. In dextro cornu Persas, in sinistro Saracenos collocavit, statimque in prælium processere: sed atrox pugna, cædes utrinque plurima. Sagittæ utrinque densæ veniebant. Quidam inter utranque aciem procedentes opera egregia ostentabant. Persæ autem magis à sagittis lædebantur, quod eorum, quanquam densiores, sine arte tamen mittebantur. Nam Persæ fere omnes sagittarij ac alijs celeriores in emittendo esse ab initio docentur: verum ex mollibus arcibus, nec valde protensis missilium ictus mollius etiam feriebant, vix thoraci aut scuto hærentium: Romæorum autem missilia tardiora quidem velut ex arcibus duris ac vehementer intensis extracta: his etiam quis addet, ab hominibus fortioribus, quam Persæ, qui forte percussi statim concidunt, utpote nulla armatura contra ictus muniti. Iamque prælium ad duas diei partes protractum, quum exurgentes qui fortissimi in exercitu Persarum videbantur, in dextrum hostium cornu adæquabant, ubi Aretas & Saraceni erant: qui sic aciem eorum in duas partes diduxerunt, ut opinionem facerent res Romæorum à Persis teneri, ex quo nostri minime reliquorum expectantes incursum, in fugam omnes vertuntur. Persæ igitur intumescens aduersariorum aciem à tergo persequuntur. Romæi autem & via & labore pugne iam fessi, in superieuni ad hanc diei horam existentes, denique ab hostibus ex utraque oppugnati parte, non amplius resistebant, sed multi certatim fugientes in proximi fluminis insulas se recipiebant, quidam vero etiam resistentes miram operam ac virtute dignam ostendebant: in quibus & Ascanus erat, qui multis prius ab se interfectis Persarum fortissimis, ad extremum & ipse trucidatus concidit, plurimum de se sermonem hostibus relinquens, cum eoque simul octingenti strenue milites interempti, Isauri fere omnes cum ducibus suis, imbelles quidem homines ac armorum usu carentes, quod tunc primum ex agricultura rapti ad certamen venerunt prius eis ignotum, quanquam ipsi ante alios periculi ignoratione, in pugna tunc alacriores ac maiore fremitu sunt visi, & primi fere qui Belisarium timiditatis accusauerint: nec omnes tamen Isauri, sed ex magna parte Lycaones erant. Belisarius autem cum paucis quibusdam in acie permanens, sinem eorum, qui cum Ascane perierunt videre decreuerat, denique cum præsentibus quoad potuit restitit. Vbi autem vidit suos partim cæsos, partim in fugam versos, quod quisque poterat, tunc & ipse cum sequentibus in peditum aciem confugit, qui cum Petro etiam pugnabant non admodum multi existentes, quod ex eis etiam plures fugissent. Hic itaque ex equo ipse descendit, omnes item sequentes idem facere iussit, ac unam peditibus contra hostes auxilio esse. Persæ autem relicta fugientium persecutione, quæ parum admodum duravit, statim se cum reliquis aduersus pedites & Belisarium conuertunt. Nostri terga in flumen versi ne quis hostium retro inuadere posset, cum omnibus, qui aderant, occurrentes hostes reprimere contendunt, rursus atrox committitur pugna, quanquam non pari nu-

Ezarethas ad suos concio.

Pugna Romanorum & Persarum

Ascanus virtus.

Belisarius proeli um instaurat.

ri numero. Nam pedites nostri pauci admodum contra totum Persarum equitatum, non tamen ab eis neque verti unquam, neque dimoueri potuerunt. In breui autem spatio reducti, ac scutorum munimine se tuentes, magis hostes feriebant quam ferirentur. Barbari equitatu turbare atque dissolvere confertam eorum phalangem conantes, sine effectu retro rursus reuertebant: nam ipsorum equi clypeorum sonitu perterriti reprimebantur, ac unam cum adfessoribus turbabantur. Sic itaque utriusque usque ad diei serum perseuerauerunt. Nocte iam superueniente Persæ quidem in castra secesserunt, Belisarius autem onerarium nactus nauigium, in proximi fluminis insulam, quod Romæi confugerant, ad nauigauit. Sequenti die reliqui omnes in nauim & ipsi à Callinico aduectam ingressi, in eundem locum adplicuerunt. Persæ autem spoliatis prius cadaueribus domum reuerterunt, inter quæ non minorem suorum numerum quam hostium inuenerunt. Ezarethas postquam cum exercitu ad Persas peruenit, quanquam re bene gesta, Cabadis tamen animum magnopere offendit ex causa huiuscemodi. Mos est Persas in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum duce totoque simul exercitu comparere, ac quemlibet sagittam unam in cophinos ad hoc paratos projicere, eos deinde regio sigillo signatos custodiri: postquam autem in Persidem idem exercitus redijt, quilibet rursus sagittam suam ex his aufert: nunciant postea regi, quot vacant sagittæ, multitudinemque militum non reuerforum: qua ratione quot in bello interiere manifesti sunt. Interrogatus igitur à rege Ezarethas, an aliquod Romæorum oppidum cepisset, quando cum Alamandaro Antiocheam euersurus exijisset, ille nullum ait, verum Belisarium prælio vicisse. At rex è sagittis vacantibus victoriam nimis cruentam continuo damnans, eum de honore deiecit, proque contempto habuit. Ea tempestate Iustiniano Imperatori succurrit, Aethiopes & Homeritas contra Persas cum eo societatem iniuisse. Qui autem hi sint homines, & ubi habitent, ac quemadmodum eos Romæis profuturos Imperator speraret, nunc dicam. Palestinæ fines versus Orientem ad mare pertinent rubrum. Ipsum vero mare ex Indis incipiens hic in Romæorum ditione desinit, ciuitasque Aila vocata prope huius est littus, ubi mare (ut mihi dicitur) desinens, fretum quoddam valde angustum fit. Inde vero ad nauiganti dextrorsus montes Aegyptiorum ad Austrum conuersi sunt. In altero autem regio hominibus deserta ad Boream pertinet. Terra vero ipsa nauiganti utrinque spectatur usque ad Iotabim insulam ab Aila vrbe stadijs non minus mille distantem. Hic Hebraei gens libera antiquitus habitat. Sub Iustiniano autem nuper Romæorum subditi sunt facti. Pelagus inde maximum extenditur, ubi nauigantes dextrorsus terram non adspiciunt, in sinistra vero nocte insequenti semper adplicant. In tenebris enim mare hoc minime procellosum, in luce vero æstuosum plerunque contigit esse: portus hic plures non manufacti sed naturales. Ex hoc nauiganti non difficile ubicunque contigerit adplicare. Recta vero per hoc littus Palestinæ montes superanti Sarani tenent, qui Phœnicum regionem iam dudum incolunt. Est enim Phœnicia in mediterranea in magno tractu procedens, quæ nihil penitus aliud quam palmulas fert. Hanc Iustiniano donauit Abocharalus Saracenorum in ea parte præfectus, quem Imperator Phylarchum Saracenorum in Palestina constituit: qui tutam regionem ab incursionibus toto tempore custodijt, quod barbaris subditis, nec minus hostibus formidolosus ob eius virtutem, tum rerum experientiam fuerit. Ergo quum verboreneus hanc Imperator possideat, locorum eius curam minime suscipere valens alij delegauit, quod terra hominibus omnino vacua & inaquosa existat, in medio decem iter dierum prorogata, denique nulla existimatione digna, mini-

Ezarethas offendit Cabadis inuenit.

De Aethiopibus & Homeritis.

Phœnicia Iustiniano donata.

meque ab eodem Imperatore cognita, quum ei dono est oblata. Et hæc in vniuersum de Phœnicia. Horum igitur hominum alij Saraceni littus incolunt, qui Maddeni vocantur, Homeritarum subditi existentes. Homeritæ autem hi in regione vicina iuxta mare habitant. Supra verò ipsos plures aliæ gentes vsque ad Anthropophagos Saracenos esse feruntur. Post hos Indorum genera sunt: sed de his quod fabulosa multa dicantur, quisque suo modo loquatur. Homeritæ autem contra littus aduersum maxime habitant: qui etiam Auzomitæ cognominantur, quod ipsorum in ciuitate Auzomide regia sit. Mare autem quod in medio est, vento mediocriter flante quinque diebus ac totidem noctibus nauigatur, nocteque tantum concuti fertur. Idem à nonnullis rubrum appellatur. Qui autem apparet ex hoc nauiganti vsque ad littus & maritimam ciuitatem Arabicus vocatur sinus. Inde quoque regio vsque Gazam ciuitatem Arabia nominatur, cuius regia Petra est ciuitas. Portus igitur Homeritarum, vnde soluentes ad Aethiopes adplicare solent, Bulicas dicitur. Nauigantes quoque semper hoc pelagus portum Adulitarum contingunt. Adulis enim ciuitas est à portu stadijs x x distans, tantundemque à mari remota, ab vrbe autem Auzomide iter dierum x i i. Nauigia quoque & in Indis & in hoc mari non eodem modo quo cætera. Non enim pice nec alio quocunque sunt illita, neque item in eisdem ferro asseres inter se compati, sed laqueis quibusdam vincti. Causa est, non quam multi existimant, petrae hic quaedam ferrum ad se trahentes: signum, quod Romæorum nauibus ex Aila vrbe in hoc mari nauigantium ferro multo concinnatis hic effectus non eueniat: sed quoniam neque ferrum, neque aliud quid ad hoc necessarium Indi vel Aethiopes habent, neque item eadem ex Romæis mercari queant, lege omnino prohibente, deprenso enim mors poena est. Circa igitur mare rubrum regio ex vtraque ipsius parte consistit, ex Auzomide ciuitate vsque ad Aegypti fines pertinens in Romæorum ditione: vbi Elephantina est vrbs x x x iter dierum homini expedito distans. Hic multæ habitant gentes, Blemyes & Nobatæ populi frequentissimi. Blemyes enim regionis media tenent, Nobatæ vero circa Nilum fluuium. Nam hi ante Diocletianum vterius habitabant, Romanique prolixiores vij. iter dierum fines erant. Is primum hic existens didicit quod oppidorum reditus minimus esset, quod angustam sterilemque terram haberent. Nili enim petrae valde sublimes non procul distantes regionis reliqua occupant. Militum quoque magnus hic numerus consistit, quorum sumptibus maximis ærarium magnopere grauatur. Simul autem & Nobatæ circa ciuitatem Oasim petras habitabant. Hos igitur Barbaros idem Imperator induxit è suis finibus migrantes ad Nilum habitare, ac eis vrbes magnas dare promisit, regionemque longe meliorem, atque illa, quam reliquissent. Sic enim existimauit eos non amplius illis, qui circa Oasim sunt, nocituros: ac à regione eis data tanquam à propria, vt verisimile est, alios Barbaros expulsiuros. Hæc quum illi libenter acceptassent, statim huc ad nauigant, regionem omnem ex vtroque fluminis latere, cum vrbe Elephantina habuerunt: insuper ab eodem Imperatore vterque populus certum auri pondus habuere, vt Romanos fines non amplius prædarerentur, quod vsque in mea tempora seruatum: quanquam nihilo propterea minus ea loca excurrunt. sic profecto nullo delinimento aut ratione Barbaros omnes retinere licet, quin in fide Romæis aut in officio, nisi tantum timore coercerentur militum persistant. Nec profuit eidem Imperatori in optima eos terra apud Nilum collocasse, vt firmiores fidelioresque essent: templa hæc & altaria Romæis ac illis communia constituisse, amborum quoque sacerdotes addidisse, quod speraret sacrorum commercio eorum perpetua frui amicitia: ex quo oppidum in ea parte Philas ex argumento appellauit. Hæc namque gentes

Noua forma nauium.

Lex de ferro & alijs in barbaricis non transferendis.

Blemyes & Nobatæ.

Oasis.

tes & Blemyes & Nobatæ, quum alios deos vt Græci, tum Isim & Osyrim magnopere colunt, nec minus etiam Priapum. Blemyes etiam humana hostia Soli sacrificare consueuerunt, qui mos barbarus vsque ad hoc tempus seruatus iussu pijsissimi principis Iustiniani sublatus est. Narses igitur genere Persarmenius, cuius supra vt ad Romæos transfugæ memini, illorum militum dux eiusdem Imperatoris mandato & templa deleuit, & sacerdotes in custodia vinxit, statuasque illorum Constantinopolim misit. Nunc autem ad institutum prius sermonem redeo. Sub huius belli tempus Hellisthæus Aethiopum rex Christianus, dogmatisque huius maxime obseruantissimus, postquam ex Homeritis his qui in alterius littoris continente sunt, plures esse Iudæos didicit, multos autem sectam veterem colentes, quam gentilem nunc homines vocant; quum non cessarent continuo in vicinos Christianos incurrere, cum classe aduersus eos venit, ac victoria potitus regem cum Homeritis pluribus interfecit, alio surrogato Christiano genere item Homerita, cui nomen Esimiphæo, imperatoque tributo quotannis Aethiopibus dando domum se recepit. In hoc Aethiopum exercitu serui nonnulli de industria regem redeuntem sequi nolentes inter Homeritas remanserunt, quod eorum tellus sit optima. Hi demum non multo post cum alijs quibusdam in Esimiphæum insurgentes, in arce quadam captum coniecerunt, alio Homeritis item rege substituto nomine Abramo. Is enim seruus erat Romæi viri, qui apud Adulidem Aethiopum ciuitatem prope mare officinam quandam habebat: quod quum Hellisthæus audiisset, Abramum ipsum simul cum sceleris in Esimiphæum socijs punire statuit, exercitumque trium milium armatorum vnâ cum duce quodam sui generis contra eos misit: qui exercitus loci amœnitate captus, non amplius & ipse redire constituit, ac cum Abramo clani collocutus simul de prodicione conuenire. Postquam verò in acie conlitterunt, pugna commissa ducem suum interficiunt, statimque ad hostes transfugientes ibi mansere. Hellisthæus itaque ira vehementer incensus aliam protinus exercitum misit, qui cum hoste decertans ac victus prope domum reuerit. Quamobrem nullo succedente conatu, Hellisthæus in futurum sibi metuens nihil amplius tentauit: quo mox decedente, Abramus eius successoris tributum singulis annis dare promisit, eoque modo in regno confirmatus est. sed hæc tempore post subsequuta. Regnantibus igitur apud Aethiops Hellisthæo, apud Homeritas verò Esimiphæo, Iustinianus Iulianum legatū reges ambos rogatum misit ob communem in Christum fidem, vt sibi contra Persas essent auxilio: vt Aethiopes quidem ex Indis sericum mercantes ac Romæis mittentes, ipsi quidem pecuniarum maximæ sint domini, Romæis vero causa existant, vt non amplius numeros in hostes serici emendi gratia transferre cogantur: ex quo vestem conficere consueuerunt, quam olim Medicam, nunc verò Sericam vocant. Homeritæ autem vt Carsum, Phylarchum Maddenis constituent, & magno suorum & Saracenorum Maddenorum exercitu in Persarum regionem incurrant. Hic enim Carsum ex genere Phylarchorum ac belli disciplina insignis quendam è propinquis Esimiphæi interficiens in terram fugit, quæ hominibus omnino destituta est. Ambo itaque quod peteret pollicentes, legatum remiserunt. Neuter verò promissis postea mansit. Aethiopes enim mercari ex Indis sericum non poterant, quod continuo Persarum mercatores apud ipsos portus existentes, vbi prius Indorum naues adplicant, veluti regionem incolentes proximam, omneis commeatus emere consueuerunt: ac Homeritis durum videri, per regionem desertam ac multi temporis itinere prolixam contra homines maxime bellicosos ire. Sed & Abramus postremo, qui & regnum firmissime obtinuit, sæpe Iustiniano promisit in Persi-

Blemyarum hostias humanas Iustinianus sustulit.

Hellisthæus Aethiops Homeritas inuadit.

Esimiphæus Homeritis rex datus.

Abramus rex eorumdem.

Iustiniani ad Aethiopes & Homeritas legatio. De serici mercatura.

dem irruptionem se facturum: semelq; tantum iter ingressus statim remigauit. Aethiopes ergo & Homeritæ hoc modo cum Romæis se habuere. Hermogenes autem tunc postquam velociter prælium apud Euphratem gestum est, ad Cabadæm legatus proficiscens nihil de pace egit, cuius gratia iter cepit, quod ipsum adhuc in Romæos tumidum offenderet: quamobrem sine effectu redijt, ac Belisarius ab Imperatore reuocatus Constantinopolim venit, vt in Vandilos exercitum duceret. Sittas autem eiusdem Imperatoris iussu ad Orientis custodiam in eius locum profectus est. Persæ vero iterum magno exercitu Chanarange & Aspebedo & Mermeroe ducibus in Mesopotamiâ excurrunt, & quando nullus resistere auderet, Martyropolim circumfidentes oppugnant: vbi Buzes & Bessas præsidio aderant. Ipsa autem in regione, quæ Sophosene dicta est, ab Amida cxxl stadijs distans ad Boreâ ventum, prope Nymphium fluuium, qui Persas à Romæis determinat. Persæ igitur mœnia oppugnabant. Oppidani vero quanquam ab initio se acriter defendebant, non diu perseveraturi erant, quod mœnia ipsa debilia ac expugnata facilia ex magna parte essent. Ipsi quoque necessarijs ad victum & ad resistendum machinis carebant. Sittas autem & Romæorum exercitus in oppidum Artacham venerunt à Martyropoli centum stadijs distans: vterius nõ ausi procedere, ibidem castrametari. Erat cum eis Hermogenes rursus è Byzantio legatus veniens. Interea vero res huiusmodi contigit. Exploratores iam antiquitus tam apud Romæos quam Persas lex est publicè ali, qui clam aduersus hostes ire consueuerunt, vt illorum facta diligenter vestigata ducibus renuncient. Horum itaque multi beneuolentia in sui generis homines, vt par est, vt conantur; quidam verò aduersarijs secreta referunt. Tunc igitur è Persis quidam explorator contra Romæos missus ante Iustiniani conspectum veniens, quum alia multa inter Barbaros gesta dixit, tum quod Massagetarum gens iam iam ad Persarum exhibant regionem, cum eis inde in Romæorum ditionem incurrere parati. Hæc audiens Imperator an vera homo loqueretur, periculum facere decreuit, ac eum opibus magnis inducit, vt in Persarum castra proficiscatur, qui Martyropolitas oppugnabant, ac Barbaris nunciaret, quemadmodum hi Massagetae pecunia corrupti à Romæorum Imperatore iam non amplius contra ipsos sint ituri. Hic autem iussa facit. Ex quo Chanaranges ceterique Persarum exercitus magnopere timuerunt.

Mors Cabadis. Inter hæc Cabades grauius agrotans, Mebodem inter Persas vnum fidissimum aduocans, cum eo de rebus regni ac successoris communicauit, timereque ait, ne quid ab eo decretorum Persæ irritarent: quamobrem vt eius sententia firmior populis appareret, Cosroem filium successorem scribi iussit, statimque decessit. Post autem tunus regium elatum ac iusta parenti reddita, Cosroes legi confusus ilico regnum inire paratus erat, nisi Mebodis prohibuisset autoritas, adseuerantis nihil in hoc genere temere fieri oportere, sed de optimatum ac magistratum sententia, vt res ordine procedens perpetuo duraret. Itaque senatu ad hoc congregato Persarum, Mebodes Cabadis commentarium recitauit: illi virtutis Cabadis ac officij memores Cosroem filium regem Persarum declarant: sic ille rem suscepit. Apud Martyropolim vero, quum Sittas & Hermogenes ciuitatem tueri se non posse conspicerent, certos ad hostes miserè, qui in eorum venientes conspectum hæc dixerè: Fas iam vos paci studere, ac omnis inimicitiae penitus obliuisci, nec tot bonis vtriusque rei publicæ esse impedimento. Ad sunt iam prope legati de concordia ad regem vestrum proficiscentes, vt quæ sint ex vsu amborum transigant; parati enim sumus de his ita vt dicimus euenturis obfides vobis viros imprimis nobiles dare. hæc illi. Nūcius interim in castra de morte Cabadis, ac de Cosroe rege constituto venit. Illi res nouas simul & Hun-

Belisarius ex Oriente reuocatur.

Martyropolis in Sophosena obsidetur.

Exploratores Iustinianus auro corrumpit.

Mors Cabadis.

Cosroes patri succedit.

Martyropolis obsidio soluitur.

norum irruptionem timentes, oratorum sermonem libentius audiuerunt, statimque obsidibus acceptis Martino & Genecio vno ex Sittæ doryphoris obsidionem soluentes domum reuerterunt. Nec multo post Hunni in fines Romæorum ingressi, postquam hic Persarum exercitum non offenderunt, paulo post excursionem facta domum se receperunt. Mox Rufinus, Alexander, Thomas & Hermogenes legati ad regem Persarum missi ad Tigrim vsque venerunt: quos vbi Cosroes vidit, obfides subito missos fecit. Legati adstantando multa demulcentia dixerunt, ac minime Romæorum dignitati conuenientia: quibus Cosroes captus, pacem prius termino carètem decem supra centum annis concessit hac conditione, vt qui militibus in Mesopotamia præficere-

Leges pacis a Cosroeo concessæ.

tur, non amplius apud Daras, sed apud Constantinam urbem continuè moraretur sicuti olim consueuit. Arces quoque apud Lazos Phrangium & Bolium sibi reddi oportere: quæ quum nomina sint etiam mensurarum centum pendencia libras, tantundem auri à Romæis poposcit, ne Daras euertere cogantur, ac à sumptu communi cum Persis in custodiendis Caspijs portis simul eximantur. Hic legati quum alia proposita laudassent, arces tamen dare non posse dixerunt, nisi Imperatore prius cõsulto. Visum est igitur Rufinum super his Byzantium mitti, alios verò donec ille redeat expectare, dato dierum lxx spatio redeundi. Is postquam Byzantium venit, Imperatori quæcunque Cosroi de pace sunt visa refert. Ille his omnibus facillè annuens, pacem firmari iussit. interim fama quædam non vera ad Persas penetrauit, Iustinianum iratum Rufinum interfecisse, cuius rei gratia Cosroes turbatus cum toto exercitu in Romæos proficiscitur. Rufinus interim reuertens non longè à Nisibi vrbe erat, apud quam illi conuenerant, vt postquam pacem firmassent, huc pecuniam ferrent. Verum Iustinianum arces apud Lazos Persis concedere iam poenituit, literasque idem contra iam dicta legatis scripsit, nullatenus eas Persis tradi. Tunc enim Rufinum cogitatio subijt velox potius, quàm secuta, in Persarum terram pecuniam ferre, protinusque Cosroem adiens pronus in terram supplicat, ne in Romæos exercitum ducat, sed in aliud quoddam tempus bellum differat, seque propterea ei pecuniam traditurum. Cosroes autem inde surgere iubens cuncta facillè concessit. Legati igitur cum pecunia Daras veniunt, ac Persarum exercitus retro remigrauit. Tunc itaque Rufinum legati socij suspectum habentes apud Iustinianum insimulauere, ex hoc coniecturam facientes, quod cuncta Cosroes quæcunque ille voluit persuasus concessit. Imperator verò nihil propterea mali in eum ostendit. Breui deinde post tempore Rufinus ipse & Hermogenes rursus ad Cosroem de pace mittuntur, conuentumque inter eos, vt ambo vtrinque oppida ablata inter se restituant, nec vllus apud Daras militum præfectus existat. Sic igitur pacem aperant, hoc est, sine termino fecerunt, anno Imperij Iustiniani septimo: ac Romæi tunc Phrangium & Bolium arces cum pecuniis Persis tradidere. Ex parte alia Persæ Romanis oppida apud Lazos, præterea Dagarim reddidere, alium pro eo virum recipientes. Is enim Dagaris tempore post, Hunnos sæpe in fines Romæorum ingressos in prælijs superans fugauit: erat enim in bello præter ceteros fortissimus. Hoc igitur modo ambo foedera iunxerunt. Post hæc statim vterque princeps à suis infidias passi sunt. quo nam modo iam dicam. Cosroes Cabadis filius ingenio vehementi & inquieto, simulque rerum nouarum cupido erat. quamobrem ipse tumultu seditioneque plenus, vt alij similiter essent, causa fuit. Igitur eius perrepsi dominationem Persarum nobiles ac sapientes, alium regem ex Cabadis item domo sibi facere in concilio deliberant. Optabant autem Zamam, verum quod monocus esset, vt supra narratur, lege prohibebatur: hoc tamen remedium visum eis adhibere, vt Cabadem patri cognominem succes-

Pax à Cosroeo inter Romanos & Persas.

Cosrois indoles & fortuna.

forem, Zamam verò natu maiorem ei adfidentem constituerent, qui res Persarum pro arbitrio dirigeret. quapropter Zamæ consilium referunt, eumque prensant, ac multa alacritate ad rem suscipiendam adhortantur: quumque ille obtemperasset, occasum quærebant, quo nam modo Cosroem inuaderent. Consilium verò iam diulgatum vbi Cosroes accepisset, prohibere conatus Zamam ipsum ac eius reliquos fratres cum omni virili stirpe interfecit: sustulit item omnes Persarum nobiles, qui consilio essent adhibiti, aut eius quocumque modo participes fuissent, inter quos fuit Aspebedes Cosrois auunculus. Cabadem quidem Zamæ filium paruum adhuc, Adæogundubadi Chanarangi qui eum nutrebat mandat vii puerum de medio tollat. Ille autem vbi de regis voluntate accepit, dolens fensque calamitatem hanc cum vxore ac pueri nutrice communicat; vxor verò lachrymans ac viri genibus aduoluta rogauit, nulla ratione eum interfectum iri. Cogitantes igitur inter se, quo nam modo seruare possent, abscondere ac clam nutrire visum est eis, ac protinus ad Cosroem scribere iam sublatum: atque ita egerunt, adeoque occultum tenuere, vt nullus hominum sciret, præterquam Varranes eorum filius, ac vnus è seruis, qui longè fidelissimus videbatur. Tempore verò procedente postquam Cabades ætate creuit, timens Chanaranges ne res in lucem veniret, eum cum pecunia dimisit, vt vbiunque posset fugiens latitaret, resque tunc aliquandiu occulta fuit. Tempore insequente Cosroes quum in Colchidem cum magno exercitu proficisceretur, sicuti mihi postea dicitur, secutus est & Chanarangi filius Varranes alios secum seruos ducens, inter quos erat ille seruus rei conscius. Is itaque Varranes omnia de Cabade gesta refert, testemque seruum adducit. Hæc vbi Cosroes audiuit, ira incensus graue putauit hæc à Chanarange suo seruo pati, quumque eum facile capere non posset, hæc est meditatus. Quando è Colchis domum reuersurus erat, ei scribit quemadmodum cum omni exercitu decreuerit in fines Romæorum inuadere, nec in vnam tantum partem, sed bifariam exercitum diducere, vt extra & intra flumen Euphratem contra hostes esset incursum. Vnam itaque exercitus partem ipsemet erat in hostilem ducturus, alteram nulli seruorum æquo cum rege honore facile crediturum, nisi tantum Chanarangi ob virtutem: quamobrem in tanta necessitate matura ad eum protinus venire, vt de consilij sententia simul omnia, quæ ad hanc rem opus, decernat, certosque post eum ire iubet. Hæc vbi Chanaranges legit, lætatus ob honorem ei à rege collatum, oblitusque domesticorum malorum statim iussa peragit: erat autem senex, quumque equi frenum negligentius regeret excidit, crusque propterea læsus, necesse fuit ei apud eundem locum ob curam remanere: cui rex eò veniens obuiam, ac claudum offendens minimeque militare aptum, in aliqua contineri arce donec curetur mandauit, sic eum ad supplicium euntem certi subsequentes de medio sustulerunt, virum omnino vnum inter Persas in bello inuictum, & qui gentes Barbarorum duodecim Cabadis adiecit imperio. Hoc extincto eius filius Varranes Chanarangi magistratui paterno successit. Non multo post tempore siue Cabades ipse Zamæ filius, seu quis alius Cabadis sibi nomine vsurpato (nam Cabadi regi ore similis erat) Byzantium venit, quem Iustinianus vt Cabadis nepotem honore magnificentiaque multa excepit. Et hæc quidem circa Persas in Cosroem insurgentes sic contigerunt. Postremo item Cosroes Mebodem sustulit hoc modo. Zabergani mandauit Mebodem vocari, qui quum iussa perageret, ille se iam iam venturum respondit, quamprimum rem præsentem, quam tractabat, cito absoluisset. Zaberganas verò odio in eum vetere ductus regi retulit Mebodem nolle venire, quum alia sibi negocia sint. Cosroes igitur iratus quendam è se-

*Cosroes in suis
cedibus grassas
sur.*

*Cabades Zamæ
F. quomodo ser-
uatus.*

* Varranes infra

*Cosroes Chanaræ
g. per insidias
vocat.*

*Cabades ad Iusti-
nianum fugit.*

*Mebodes a Cos-
roe necatur.*

quentibus mittens iussit ad tripodem eum ire. Quid autem hoc sit, mox indicabo. Tripus ferrea ante regiam semper stare solebat, quando autem Persarum aliquis audit regem contra se grauius iratum, non ei fas neque in templum, neque aliò quouis confugere: sed apud hanc tripodem regiam expectare sententiam, nullo penitus ipsum seruari rogante. Hic Mebodes miserebili specie plures confedit dies, donec eum quidam iubente Cosroe interfecit. Hæc viri merces post multa & præclara in regem beneficia. Sub idem tempus apud Byzantium populi seditio improuisa contigit, quæ maximè præter opinionem fuit hoc modo. Populi in qualibet ciuitate iam dudum in Venetos & Prasinios diuisi erant (fullonia quidem nomina) quorum gratia inter spectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus adfligere, denique ignominiosam oppetere mortem non dedignantur. Certant enim cum opposito, non animaduertentes cuius gratia periculum subeant: nasciturque illis erga proximos inimicitia quædam nulla de causa, quæ nec generi nec necessitudini vlli parcat: apud hos vincere fuerit, si qua impietate in deum vtantur, si & leges & res publicæ violentur. Cuius sceleris participes quoque foeminae sunt, non solum ipsos sequentes viros, sed cum eis si oporteat in certamen descendentes, quamuis alias in theatrum non veniant. Super quibus nihil ego satis habeo dicere, nisi morbum hunc esse animi communem, qui omnes ciuitates ac populos inuasit. Tunc autem magistratus qui erat Byzantij, horum quosdam seditionum ad supplicium ducebat: reliqui verò simul conuenientes rapiunt, ac in carcerem ingressi eos qui pari seditione aut alia quauis turpi causa victi erant, liberant, ministros ac satellites magistratum sequentes interficiunt. Ciues si qui boni relictæ erant, in proximam continentem traicientes confugiunt. Ignis tota vrbe haud aliter quam ab hostibus cernebatur, ex quo Sophiae templum, & Balneum, & augustæ domus vestibulum vsque ad domum Martis vocatam flagrant: præter hæc quoque porticus magnæ vsque ad forum Constantini appellatum, tum domus opesque maxime consumptæ. Imperator vnâ cum coniuge & quibusdam senatoribus sese in palatio includens quieuit. Signum hoc tribus inter se dedere, Vince, ex quo nomine ea seditio in hoc vsque tempus appellata est. Prætorij præfectus tunc Ioannes Cappadox erat: Tribunianus autem Pamphylius Imperatoris Paredrus, quem magistratum Romæi Coæstorem, Latini Iurisconsultum vocant. Horum alter Ioannes artium liberalium ac disciplinæ omnis expers fuit: nihil enim è scholis nisi tantum litteras ab initio malas, & has male scribere didicit, naturæ tamen robore omnium quos scimus vehementissimus, ac nosse opportuna idoneus, tum rebus dubijs viam reperire, cum his vitia miscuit ingentia. Nam imprimis improbus ac natura maleficus, neque dei ratio, neque hominum reuerentiæ respectus vllus. Perdere insuper hominum vitas vrbesque delere ei curæ fuit, ex quo breui tempore multas opes consecutus est, quas vndeunque rapere simul & perdere natu erat. Voluptatibus insuper deditus, ebrietati quoque ac satiritati vomitibus occurrebat: & Ioannes quidem talis erat. Tribunianus verò contra virmoribus & disciplina omnium artium nulli secundus. Iustum sectabatur Iulium, singulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat, vt ex vsu esse videbat. Donec igitur populus pro colorum nominibus inter se dissidebat, nulla erat ratio eorum, qui in rempublicam peccabant. Postquam verò simul conspirantes in seditionem se conuerterunt, aperte per totam ciuitatem in hos duos probra conijciebant, ac sedulo ad necem quærebant. Quamobrem Imperator satisfacere cupiens, ambos de magistratu deiecit, ac Phocam virum patricium præfectum prætorij constituit, prudentissimum virum ac æqui seruantissimum. Basilidem verò Coæstorem fecit, mansuetudine ac

*Seditio Constanti-
nopolimota.
Venetorum &
Prasinorum cer-
tamina.*

*Constantinopolis
incensa.*

*Ioannis præfecti
prætorio clades.*

*Tribunianus
qualis fuerit.*

Phocas P. P.

*Basilides Quæ-
stor.*

æquitate inter patricios clarum: in hos igitur inuidia aut insectatio nulla fuit. Die verò quinta tumultus sub vesperam Iustinianus Hypatio & Pompeio Anastasij principis sororis filijs domum celeriter ire iussit, siue res nouas in proprium corpus ab eis parari suspicaretur, siue fatum eos duxerit. Hi de inuadendo imperio coniurati, ac quod euenit timentes, ne in regia à populo violarentur, dicebant se non ordine facere, si suum Imperatorem in tam graue periculum conijcerent. Hæc audiens Iustinianus, etiam magis suspicans, eos statim iussit discedere: qui domum tandem venientes, die sequenti oriente sole fama est vtrunque in palatio morari: populus itaque omnis adcurrentes Hypatium Imperatorem consalutat, in forumque ad rem suscipiendum ducunt. Maria verò eius coniunx prudentissima simul & castissima virum prensans vociferabatur, vlulatuque multo ipsum ab eo facinore retrahebat; ad mortem, non ad Imperium trahi dicitans. Tandem à turba compulsa destitit. Ipsum igitur in forum Constantini productum in regiam reuocauit: quumque ad manus diadema, quo Imperatores redimiri solent, non haberent; tunc quoddam aurum supra caput eius ponentes Romanorum Imperatorem declarant. Iamque ad consilium senatoribus, quicumque in aula aderant, conuenientibus; plures pro illorum parte dictæ fuerunt sententia. Origenes autem ex eis vnus surgens hæc ait: Res præsentis Romæ bello decerni non possunt. Bellum enim & regnum omnium inter homines maxima esse palam est. Res quidem maximæ non temporis breuitate, sed probo rationis consilio ac corporis labore gubernantur, quæ quidem hominibus non admodum repente succurrunt. Si enim in bellum descendamus, in præcipiti ac momento nostra salus erit, de quæ omnibus hic in tempore periclitabimur, fortunamque quomodocunque res eueniet vel adorabimus, vel omnino accusabimus, quod res veloces in fortunæ plerunque temeritate versantur. Si autem otrosius res præsentis administrabimus, Iustinianum quidem minimè capiemus, potius eorum sententiam sequentes, qui eum aufugere sinent. Spretum enim imperium deficiente cottidie robore continuo fluit atque deficit. Habemus insuper regias alias, quæ Placillianæ & Helenæ appellantur, vnde opus ei soluere, si bellum inferre, aut aliquid tractare decreuerit. Origenes hæc ait. alij quoque, quod turba facere consuevit, contra ocyus agendum expedire opinantur: nec minus Hypatius rem adcelerabat, ac in Hippodromum confestim contendere, quod nonnulli de industria dixisse ferunt, quod in partes Iustiniani adspiraret. Ex alia parte qui Iustinianum sequebantur, in consultatione & ipsi posuere, vtrum manere vel fugere expediret. Theodora itaque Augusta inter hos primum sic ait: Fœminas inter viros non oportere audere, vel in rebus dubijs leuiter agere, nunc maxime tempus est. vbi enim res in periculum vertitur, nihil magis expedit, quam in promptu optimum capere consilium. Existimo igitur fugam, si vnquam, nunc maximè, etsi salutem pariat, minimè nos decere; quando semel nato non mori quandoque minimè concessum. Illi autem, qui semel imperauerit, exilium nequaquam tolerabile. Postquam ego purpura semel adsumpta priuari, aut diem viuere vnum, in quo me Augustam adeuntes non salutauerint? Igitur optime Imperator, volenti nunc viuere proculdubio nullo negotio licet, pecuniæ nobis magna vis, mare opportunum, nauigia multa. Considera tamen, ne seruato tibi contingat vitæ iocunditatem cum mortis ad extremum acerbitate commutare. Mihi autem antiquum sanè placet prouerbum, Quam pulchrum est, in sepulchri elogio Imperatorem adscribi. Hæc Theodora dicente cæteris fiducia est orta, omnesque in concilio ad fortitudinem conuersi, qua se via defendere possint, ac bellum mouenti resistere, meditabantur.

Milites

Hypatius imp. per seditiones factus. Mariae prudens consilium.

Origenis sententia.

Animosæ mulieris Theodora Augusta consilium.

Milites nanq; omnes ac reliqui in aula Imperatoris ei minime clam adfiebantur, verum exitum rerum expectantes dissimulabant. Spes nanq; omnis in Belisario ac Mundo ducibus erat, quorum Belisarius nuper è bello Persico reuertens, quum præsentia omnia remedia * festinasset, tum doryphorum ac scutigerorum multitudinem in periculis exercitatum ac fidam præsto paratam secum habebat. Mundus verò Illyricorum dux factus fortuna quadam dominabatur, barbaros Erulos ducens, tunc quibusdam necessarijs de causis Byzantium accersitus forte veniebat. Hypatius igitur postquã ad Hippodromum venit, statim ascendens vbi Imperator consistere consuevit, ac equestre gymnicumq; solitus est spectare certamen, in eius throno consedit. Mundus autem per portã Cochleam ex rotunditate dictam egressus est. Belisarius vero primum quidem aduersus ipsum Hypatium & thronum augustum ascendit. Vt autem in proximam habitationem venit, vbi militum custodia antiquis est, clamat iubens illos confestim portam aperire, vt contra tyrannum eat. Illi vero, quod alteri nequaquam fauere, nisi victoria obuenerit, decreuerunt: illico resistunt. Reuertens igitur Belisarius, perisse iam res Imperatori renunciat, milites quoq; qui in palatij præsidio erant, ad res nouas excitatos. Iussus igitur ab eodem ad portam Aeream vocatam, ipsiusq; vestibulum ire, cum maximo labore per cadauera & loca semicomburnata exiens ad Hippicum ascendit, ac postquam ad Venetam constitit portam, quæ dextrorsus imperatorio throno est, in Hypatium ipsum primũ ire constituit. Existente autem hic parua porta, quæ clausa à militibus custodiebatur, timuit ne in loco angusto populus congregatus ipsum cum sequentibus interficiendo facile in Imperatorem incurrerent. Considerans igitur, quod aduersus populũ esset eundem, qui in Hippodromo constiterunt multitudine quidem innumerabiles, & absq; ordine sese confundentes, ipse cæteri; eius iussu stricis gladijs cursuq; & clamore multo in ipsos tendunt. Populus autem, qui & in turba, & in ordine militari consistebant, postquam milites viderunt thoracatos cum ensibus ferientes, qui existimatione multa & belli gloria pollebant, euestigio fugam clamore multo, vt par est, adripuerunt. Mundus autem iuxta consistens, ac volens rem iuuare (erat autem audax natura, simul & in agendo promptus) sterit anceps, qua nam via vteretur. vbi Belisarium in hoc certamine vidit, reuocatus in Hippodromum per ingressum, qui Mortuus dicitur, inuadit. Tunc verò vtrinque Hypatij coniurati certatim cæduntur. Postquam verò clara iam conuersio facta est, cædesq; multa populi subsequuta, Boraides & Iustus Iustiniani fratris filij nullo resistere iam amplius audente, Hypatium è throno raptum ducentes Imperatori, simulq; Pompeium tradiderunt. In hoc die è populo amplius quam xxx milia desiderata. Ambos igitur Iustinianus in arcta custodia iussit adseruari. Hic Pompeius quidem plorabat, ac digna misericordia loquebatur. Erat enim vir in malis huiusmodi minime versatus. Hypatius autem eum multis increpans, non oportere ait eos, qui non iuste pereunt, flere: se autem à populo coactos rem suscepisse, nec in Imperatoris Iustiniani iniuriam postremo in Hippodromum venisse. Postera verò die ambo à militibus cæsi, & in mare proiecti. Imperator autem eorum ac aliorum, qui eius consilij factique participes fuere, opes omnes publicauit. Reliquos verò omnes, tum Hypatij ac Pompei liberos pristinae dignitati restituit, opibusq; (quod fortasse multi ex amicis non sunt consecuti) donauit. Hic seditionis Constantinopolitanæ finis. Tribunianus autem, & Ioannes sic honoribus deiecti, vt supra memorauimus, tempore post eisdem restituti fuerunt. Sed Tribunianus multis post magistratum viuens annis ex morbo defecit, vir qui nihil à quoquam ingratum est passus, quum natura mitis & humanus esset, quibus moribus simul & doctrina singulari vnicum avaritiæ mifer-

* forte tentasset

Belisarius & Mundus opponitur Hypatio.

Belisarius ingentem in populo cædem edidit.

Hypatius & Pompeius capti.

Rursus de Tribuniano.

bum obscurabat. Ioannes verò contrà omnibus grauis & difficilis, auaritia, crudelitate, perfidiaq; infamis, eoq; insania processerat, vt Theodoram Augustam foeminam sapientissimam apud virum calumniaretur. at illa cum diuersas eum perdendi occasiones quæreret, hæc ei, quam mox dicam, succurrit. Belisarius ex Italia, vbi res gesserat, vnà cum Antonina cõiuge reuocatus, vt in Persas iret, omnes Byzantij suæ repperit virtuti honoriq; fauentes, præter hunc Ioannem, non alia de causa, quam quòd ipse omnium in se malvolentiam, ille contrà benevolentiam cõtraxit. quodq; in eo spes esset Romæorum, rursus ad bellum mittitur Persicum, relicta domi Antonina. Hæc foemina omnium vna sagacissima, ac rebus dubijs viam subito repperire aptissima, quum Theodoræ Augustæ gratificari cuperet, hæc excogitauit. Erat filia Ioanni Euphemia, pudicitia insignis, ac admodum iuuenis, eaq; de causa valde decipi apta, quam pater, quod vnica ei esset, magnopere diligebat. Hanc Antonina blandiendo pluribus diebus ad amicitiam sibi conciliare curauit. arcanorum propterea participem facere non est dedignata, cum qua quandoq; in cubiculo sola existens de sua fortuna parum secunda per simulationem quæsta est, quod vir suus Belisarius, quum Romani Imperij fines longe atq; prius erāt, dilataffer, duos præterea reges cum tot diuitijs Byzantium in triumphum duxerit, Iustinianum tamen ingrātū repperisse, remq; publicam vt iniustam valde detestata est. His querelis adsentiens Euphemia, simul & ipsa præsentis status conditionem ob sæuitiam persecutionemq; Theodoræ Augustæ vituperauit. Huius, inquit, mali vos o carissima, causa estis, qui viribus, quas possidetis, vt non vultis. At illa excipiens, non ait filia possumus in castris nouarum aliquid rerum aggredi, nisi aliqui nobis intus sint auxilio. Quod si rarus pater vellet, facile quæcunq; deus iuberet, exqueremur. Hæc audiens Euphemia, protinus se id efficere recepit. Nec mora, inde discedens rem ad patrem detulit. Hic vero lætatus facile hanc esse viam ad imperium existimauit. quapropter statim se rem facturum promisit, ac filia iussit, vt die postera daret operam, vt in colloquium cum Antonina & ipse admitteretur, fidemq; suam obliget. Antonina Ioannis voluntatem audiens, ac hominem procul à veritatis cognitione deducere quærens, nunc ait nos simul congre-di tempus opportunum, quando nulla suspicio rem prohibere sit apta. Nam ad virum in Orientem mox se ituram dicit, ac primum è Byzantio digredientem in suam villam, quam Rufinianas vocabant, prima die diuersuram. Huc itaq; Ioannem vt salutantem ac prosequentem venire oportere, ac sermonem de re tota conferre, tum fidem vltro citroq; recipere. Hæc itaque ab ea dicta probe sunt visa Ioanni, ac certa huic negotio dies constituta. Interim Augusta omnem sermonem ex Antonina percipiens eam collaudat, simulq; ad rem prosequendam adhortatur: illa discedens, ad Rufinianas proficiscitur. huc Ioannes rem transacturus nocte venit. Theodora verò re prius Imperatori patefacta, Narsen eunuchum & Marcellum præfectum vigiliam palatij ad Rufinianas cum multis militib. misit, vt inquirentes de Ioannis gestis, si eum rebus studere nouis compererint, statim interficiant. hi vbi ad locum peruen-erunt, post septem quandam latitantes nocte sermonem omnem Ioannis cum Antonina hauserunt: vbi ille estreni lingua ea, quæ contra Iustinianum decreuerat, adseuerauit; ac iuramento grauissimo denuo firmavit. Narses verò & Marcellus extemplo in ipsum tumultu, vt par est, facto irruentes à doryphoris Ioannis proxime consistentibus prohibiti sunt: Marcellus etiam ab vno ex eis, nescio qui vir esset, sauciatur. Ex quo Ioannes elapsus in ciuitatē fugit. Quod si animo confidenti rectà ad Imperatorem venisset, profecto nihil ab eo mali sustinisset: verum ad templa confugiens, Theodoræ potestatem dedit, in ipsum insidijs vtendi. Igitur de magistratu primum deiectus, in

*Insidiæ struuntur
Ioanni a feminis*

Antonina Belisarij coniux.

*Ioannis consilia
cognoscuntur.*

xilium in Cyzici suburbanum, quod Artacem vocant, missus est: vbi presbyteri tantum habitum, non autem sacrificandi animo sumpsit, ne impedimento fieret ad repetendos forsitan honores, quorum spem non omnino abiecerat. Bona eius Constantinopoli publicata, quanquam bona pars ei Imperatoris benignitate dimissa est. Cum his itaque ac alijs quæ occultauerat ditissimus etiam remanserat, eaque vixit nihilominus licentia, & his delicijs quibus prius, adeo procul ab omni cura fuit. quamobrem odium in se Romæorum adcumulauit, perspecta hominis impudentia & in calamitate merita inconsiderantia. Verum Deus eum grauiori poenæ puto reseruauerat, quod hoc modo contigit. Erat quidam apud Cyzicum episcopus Eusebius, omnibus, cum quibus versaretur, non minus quam Ioannes grauis. Hunc Cyziceni apud Imperatorem accusantes, ad iudicium accersuerunt: verum eo viribus ac potentia resistente, nihil tunc egerunt. Conspirantibus demum quibusdam iuuenibus in foro interficitur. Erat autem Ioannes in dissensione cum Eusebio, ex quo illi insidiæ imprimis prouenisse putabantur. Mittuntur igitur è senatu Romæorum qui crimen cædis inquirant. hi Ioannem ante omnes in carcerem conijciunt, deinde hominem olim inter patritios potentissimum, & præfectum, & quandoq; consulem nudum more latronis constituent, autores cædis dicere coegerunt. Deinde cunctis ei bonis direptis, breui tantum eum ac lintea contentum veste naui imposuerunt. sic itaq; circumductus per totum Aegypti iter, vsq; ad Antinoi urbem, petere ab obuijs stipem cogebatur. Hic verò tris annos in custodia seruatus est. Quodq; mirum, in tantis erumnis constitutus nunquam imperandi spem dimisit, sed & quosdam Alexandrinos publicè aurum debentes palam etiam calumniabatur. Post decem itaque annos male administratæ reipublicæ à Ioanne poena exacta. Nunc ad institutum supra sermonem reuertar. Belisarius in Orientis expeditione dux rursus constitutus, in Aphricam deinde missus, ea potitus est, sicuti mihi postea dicitur. De qua victoria quum Cosiros accessisset, grauius tulit, poenitentia ductus, quòd pacem cum Romanis fecisset, quum magnum sibi exercitum adesse sentiret. Missis tamen ad Iustinianum legatis congralatus est, simul partem spoliatorum per iocum petens, quod hanc non fuisset adsecutus, nisi foedera cum Persis prius iniuisset. Iustinianus verò Cosiroe donis pluribus munerato legatos paulo post remisit. Interea apud ciuitatem Daras res contigit huiuscemodi. Ioannes quidam in perditum numero hic erat. Is cum paucis admodum militibus de tyrannide conspirans ciuitatem occupauit, atq; in palatio velut in arce residens quotidie tyrannidem exercebat: quòd nisi pax cum Persis pauloante subsecuta fuisset, in magna Romæos ibidem mala coniecisset. Quarta verò tyrannidis die milites reliqui, adhortantibus Manante ciuitatis præfule, ac Anastasio ciue illic nobili, circa meridiem in palatium ascenderunt, quilibet sub veste gladium paruū ferens, ac prius in vestibuli porta paucos offendentes milites interficiunt, deinde ad interiora penetrantes tyrannum superauerunt. Quidam verò aiunt non milites primum hoc prohibuisse, sed ipsis in vestibulo rem morantibus, simulque periculum formidantibus, quendam inter ipsos constitutum exilisse cum ense, ac Ioannem obuium ex improviso percussisse, ac vulnere minimè letifero accepto, tumultu exorto fugientem in milites incidisse, ita demum ab eis captum. Palatium euestigio cremauerunt. ne qua in futurum spes similia excogitandi relinqueretur. Ipsum in carcerem victum duxerunt. Quidam verò ex illis potiore consilio ductus, ne aliquis ex his, qui eum secuti fuere, viuum esse audiens, res rursus nouas moliretur; ipsum protinus necauit, atq; hoc modo tumultus penitus sedatus.

*Eusebius Cyzicenus episcopus
interfectus.*

*Ioannis P.P.
supplicium.*

Ioannis ambitio

*Ioannes quidam
alius perduellis,
statim occiditur*

PROCOPII DE
BELO PERSICO
LIBER II.

*Cosroes occasio-
nes belli querit.*

REV I post tempore, quàm hæc gesta sunt, Cosroes audiens quòd Belifarius Italiam restituere cœpisset, non ultra contineri potuit, quin causas excogitaret, quæ ve ratione honesta seu adumbrata saltem fœdera solueret: super quibus cum Alamandaro collocutus, causam belli aliquam iussit eum commentari. Hic autem Aretam Iustiniani ducem exostulans, quod agri fines præteriret, Romæorum ipse regionem inuadit, ad bellumque hostem prouocat, dictitans quòd non ipse fœdera violaret, quoniam ad hæc neutri illorum se inscripserunt. eratque ira profecto, nullus enim vnquam Saracenorum in conditionibus fuit veluti Persarum & Romæorum nomini coniunctorum. Ipsa autem regio, de qua inter utroque contentio versabatur, Strata vocabatur, Palmyræ ciuitatis ad astrum spectans arborem quidem nullam, nec bonorum aliquid in campis fert. maxime Solis ardoribus exposita ac torrida est, quibusdam tantum ouium pastionibus bona. Aretas igitur hanc omnino esse Romæorum possessionem contendebat, nominis primum coniectura, quòd diu ab omnibus sic vocata sit, (nam Stratam, viam Latini dicunt) testimonijs antiquorum vtens hominum. Alamandarus autem de nomine contendere minime iustum putabat, mercedes autem hanc pastionis eos, qui oues possiderent, antiquitatis solere dare dictitabat. Ideo Imperator Iustinianus Strategio viro patritio, & Gazæ imperatoris præfecto, alioquin prudenti & optimo genere nato, summoque duci in Palestina, de his cognoscendis curam mandauit. Sumnius autem Iuliani illius frater erat, qui pauloante ad Aethiopas & Homeritas legatus est profectus. Ipsorum alter Sumnius non oportere Romæorum regionem negligere rogabat. Strategius autem Imperatori suadebat, ne ob breuem admodum agrum, ac infructuosum omnino existentem, Persis ingruentibus belli causam gratificari vellet. Imperator itaque hæc in consultatione posuit, multumque inter hæc temporis intercessit. Cosroes à Iustiniano fœdera soluta palam dicebat, multis insidijs in eius domum illum vsu fuisse, quibus in amicitiam Alamandarum sibi conciliaret. Interim verò Sumnium ad eum specie colloquij missum, vt magnæ pollicitatione pecuniæ ad Romæos transfugere persuaderet, litterasque ostendebat, quas super his ad Alamandarum Iustinianus scripsit: præterea dicebat eum ad quosdam Hunnos epistolam misisse, suadentem illos * Romæorum fines inuadere, ac eorum locis damna plurima inferre: facileque ipsos potituros docebat, quum primum in conspectu fuissent. Hæc igitur Cosroes Romanis exostulans iratus arma tentare decreuit. Hæc autem si vera fuerint, non habeo in præsens dicere. Inter hæc Vittiges Gotthorum dux iam bello adsumpto legatos duos ad Cosroem misit, suadentes contra Romæos bellum mouere, & hos non Gotthos quidem, vt non sese inde ostendentes iam facta confunderent: sed Ligures sacerdotes multa pecunia ad hoc factum inductos: quorum alter quidem sicuti & dignior visus, speciemque ac nomen episcopi præferens, nihil sibi congruum in legatione constituit, alter verò eum tanquam minister sequebatur. Per Thraciam verò iter facientes quendam inde in amicitiam sibi conciliant Syracæque Græcæque linguæ peritum ac interpretem futurum, clam omnibus Romæis in Persidem veniunt inexplorato, quòd in fœdere

Strata ciuitas.

*Legatorum di-
uerse sententiæ.*

*Cosroes præter-
xit belli causas.*

** rectius, Per-
sarum.*

*Vittiges ad Cos-
roem legatos
mittit.*

fœdere consistentes illi minimum custodes adhiberent: vtque in Cosrois conspectu fuerunt hæc dixerunt: Cæteros quidem omnes legatos, o rex, plerunque de rebus calamitosi ire contingit: nos autem Vittiges Gothorum simul & Italicorum rex misit, vt sermonem de his, quæ ad tuum regnum faciunt, habeamus: eaque de causa tantum hæc nos loqui existima. Si quis enim te regnumque tuum à Iustiniano prodi dicat, rectè sentiat: quòd is ea sit natura, vt res nouas, quæ nihil ad eum pertinent, semper quærat, præsentibus verò ac pacatis minimè contentus vniuersam terram possidere, tum singulorum imperium certatim inuadere cupiat. Quumque non videat Persas ex se capere, neque item Persis obstantibus posse alios subiugare, te tantum ambit, specieque pacis capere contendit, reliquos deinde violaturus magnos exercitus sub tua potentia conciliare. Vandilorum nanque regnum, & Maurusios vbi euerterit, contra vos longè sepositos venit. Nec profectò dubium, quòd si Gothos omnes de medio tollere poterit, vt nostro ac eorum, qui iam in seruitutem redacti sunt, auxilio contra Persas bellum mouebit. Neque enim illi aut amicitia aut iurisiurandi respectus seu pudor vllus. Nam donec tibi salutis spes aliqua supererit, nihil nos profectò lædere, neque tu propterea patieris. Sed vide ex nostris malis paulo post quanta Persis sequentur incommoda. Cogita quàm Romæi tibi tuoque regno nunquam beneuolentes essent: si maioribus potirentur viribus, nihil profectò esset moræ quin suum in Persas ostenderent virus. Vtere igitur præsentis facultate, quam desinentem nunquam recuperabis, opportunitatis enim momenta redire omnino nesciunt. præstat enim præuenientem in tuto esse, quàm bene gerendæ rei occasione amissa turpiter ab inimicis pati. Hæc vbi Cosroes audiuit, bene monuisse Vittigem putauit, velut calcari currenri addito magis ad agendum contra Iustinianum est incensus, cuius odio deceptus, facile ea, quæ ex ipsius inimicis audiuit, vera esse credidit, quæ postea ad Armenios & Lazos etiam peruenere, vt mihi mox diceretur. Nam tales à Iustiniano causas desciscendi quærebant, quæ generoso principi inter laudes maximas reputari poterant, quod videlicet imperium propagare ac clarius reddere cupiebat. Hæc eadem & Cyro Persarum regi, & Alexandro Macedoni hoc modo etiam quis obiecerit: sed iustitiam nequam odium sectatur. His igitur de causis Cosroes fœdera soluere statuit. Inter hæc autem & aliud huiusmodi euenit. Simeones ille qui Romæis Pharangium tradidit, Iustiniano persuasit adhuc bello vigente, vt nonnullos Armeniorum vicos ei donaret, quorum dominus effectus, paulo post à colonis locorum per insidias interficitur. cæde patrata autores statim ad Persas confugiunt. Iustinianus vbi hæc accepit, euestigio vicos hos Amazapi Simeonis fratris filio tradit, eumque præfectum Armeniæ constituit. Hunc igitur procedente tempore quidam Acacius ex Iustiniani amicis insinulauit Armenios prodere, ac Theodosiam ciuitatem aliaque oppida Persis tradere voluisse. quapropter eius mandato illum interfecit, ipseque Armeniorum administrationi successit, vir natura improbus, vt ex gestis planè indicauit. Fuit nanque in subditos crudelissimus omnium, & pecuniæ rapacissimus vndeunque venientis, & tributum nunquam consuetum quadringentena imperauit: quem quum Armenij diutius tolerare nequirent, vnà conspirantes interfecerunt, & ad Pharangium protinus confugerunt, aduersus quos Imperator è Byzantio Sittam misit. Is igitur apud eos mansit ex illo, quo fœdera inter Persas & Romæos fuere. primò quidem circa bellum segniter egit, ac palpatione blanditiæque magis, quàm vi, homines eos lenire, ac paulatim ad pristinum reducere officium tentauit, de Imperatore spondendo quemadmodum eis nouum tributum re-

*Legatorum Vita-
tibus ad Cosroem
oratio.*

*Cosroes Vittigi
obtemperat.*

*Simeones inter-
ficitur.*

*Sittas aduersus
Armenios mib-
titur.*

mitteretur. Ac Iustinianus eius mollicie ac cunctatione turbatus, ipsum vehementer obiurgauit, Adolij Acacij filij calumnijs excitatus. Sittas verò ad prælium se interim præparabat: ac primùm quidem multorum pollicitatione bonorum plures eorum sibi conciliare conatur, vt reliquos postea facilius comprimeret. Et iam Aspetiani vocati, gens Persidis maxima ac frequentissima, in quos iam incurrere Sittas parabat, ad eum misere, postulantes vt per litteras fidem obliget, si relictis suis gentibus in hostium aciem transfugiant, vt omnium immunes malorum remaneant, suaq; ipsis hinc liceat traducere. Sittas verò illis in his quæ petiere morem gessit, libello in fidem tradito ac subscripto, spe ductus, quòd illorum auxilio sine vlllo labore in bello potiretur: cum vniuerso exercitu ad oppidum Oenochalacorum venit, vbi Armeniorum castra erant. Sorte autem quadam qui libellum ferebant, alia euntes via Aspetianos conuenire non valere. Pars autem Romanorum exercitus quibusdam ipsorum occurrentes minimè quæ ferebant adspicientes, vt hostibus sunt vsi, ac ipsorum vxores & filios in spelunca Sittas comprehendens interfecit, seu factum ignorans, seu certè Aspètiānis iratus, quòd non sicuti promiserunt ad ipsum transfugerunt. Illi autem pristinam resumentes iram, ita cum cæteris sui generis in acie constituerunt. Quumque vtrique in locis iniquis & præruptis essent, non in vno tantum loco, sed in collibus & vallibus dispersi palantesque pugnabant. Contigit igitur ex Armenijs paucos, & ex altera parte Sittam cum non admodum etiam multis sequentibus inter se propinquare: vbi tantum vallis media, vtrinque verò equites erant. Sittas igitur cum paucis valle transmissa in hostes iuit. Armenij verò regredientes constituerunt, quos Sittas non vltèrius est persecutus. Quidam verò Erulus genere animo fretus Romæos insecutus vsque in conspectum Sittæ venit insultabundus, ad motisque calcaribus in eum irruens, hastam quam illè ex humo raptam contra eum tetenderat, rupit, quæ res eum vehementer afflixit: quidam verò ex Armenijs eum adspiciens, agnouit quòd sine casside esset, alijsque socijs monstrauit. Sittas verò hoc audiens, hasta quam supradixi fractam, in terram demissa, ense educens vallem transmittere non dubitauit. hostis certatim occurrit, ac ex eis vnus ense summo eum vertice feriens sinciput abstulit, nequaquam ad ossa plaga transeverfa penetrante, quin illum vltèrius progressum Artabanes Ioannis filius à tergo irruens hasta interfecit. Hic Sittæ finis, haud impar eius virtuti ac gestis contra hostes, vir præterea & ore probo, & belli disciplina ac gloria nulli temporum suorum secundus. Quidam verò dicunt eum non ab Artabane interfectum, sed à Salomone viro valde obscuro. Sitta igitur interfecto Buzem Imperator contra Armenios ire iussit: qui vbi proximè stetit, ad ipsos nunciatū misit, vti velint ad se nonnullos ex eis electos mittere cum quibus colloquatur, sese operam daturum vt Imperatori concilientur. Aliqui tamen Buzi minimè credendum putauerunt, neque sermones eius probare voluerunt. erat autem ei maximè amicus Ioannes quidam Aristiades Artabanis frater, qui Buzæ tunc veluti amico confidens, cum Bassace socero ac alijs paucis ad eum venit: qui in oppido præstolantes, hic Buzen postera die contuenturi erant. Bassaces autem Ioannem eius socerum ad fugam magnopere est adhortatus, quam vbi minimè persuadere potuit, solum hinc relinquens cum alijs omnibus clam Romæis eadem via remigrans adequitauit. Buzes Ioannem solum inueniens, interfecit: & ex illo nullam spem successus in Romæos Armenij habentes, neque Imperatorem in bello superare volentes, ad Persarum auxilia autore Bassaco viro in rebus agendis solerti confugerunt, quorum primi regem Cosroem ita sunt adlocuti: Sunt quidem nostrorum multi Arfacidæ, ò rex, illo Arface prognati, qui neque à Parthorum

Sittas occiditur.

Buzes Armenijs opponitur.

Armeniorum pro auxilio ad Cosroem oratio.

rum regno alienus quando Persarum Parthi subiecti fuere, rex quoque fuit nulli suorum temporum virtute secundus. Adsumus igitur vobis omnes serui & ministri facti, non quidem voluntarij, sed coacti, vt quidem apparet, à Romanorum imperio; re autè vera à tua voluntate, siquidem ille qui iniuriam facere volentibus vires tribuerit in causa putandus. Suprà enim dictus, quemadmodum ex rebus gestis nosse potestis, Arfaces nostrorum progenitorum rex vltimus proprio se spontè abdicauit imperio sub Theodosio Imperatore, vt sui generis homines quum cæteris in rebus liberi degerent, tum vt ab omni veltigali immunes in perpetuum essent. Et hæc quidè incolumia seruauimus, vsquequo hæc fœdera iniuistis, quæ potius si quis pestè dixerit, non iudicauerim errare. Nam ex illo hic tuus Imperator nulla neq; amicorum neq; inimicorum ratione habita, humana omnia miscuit, tibi quidem verbis amicus, re autem inimicus, quemadmodum & ipse breui tempore puto intelleges: nam omnibus in Occidente perdomitis, nulla erit mora quin reliqua omnia euertat. Quid enim quæso intentatum reliquit, aut quid pacatum? nonne nos nouo tributo minimeq; consueto grauauit? Zanosq; nostros amicos liberè conditionis in seruitutem reduxit? miserorum Lazorum regi Romanum magistratum intulit? res profectò nec naturæ congruens, nec dictu facilis. Insuper nonne in Bosphoranos Hunnorum subditos expeditiones cum ducibus misit, ipsamque urbem nihil ad se pertinentem sibi acquisiuit? quin & societatem ausus facere cum Aethiopum principibus, quos Romani ne quidem vnquam audierunt. Sed & Homeritas, & mare rubrum præteruectus etiam Phœniciam Romano adiecit imperio. Non dicam de Aphrorum atque Italarum vexationibus. Terra enim vniuersa eum non capiat. Nam parum est & omnibus dominari hominibus. si quod est latebrarum vltra ætherem vltraq; oceanum vestigat, alium sibi orbem parare cupiens. Quid igitur rex cunctaris? quid pacem vitiosam obseruas, vt videlicet te vltimæ post alios omneis voracitati referuet? Siquidem discere cupis qualisnam Iustinianus in obtemperantes ei existat, propè nos exemplum inspicere poteris, ac miserorum Lazorum. Si autem Vandilos, Gothos, & Maurusios meditere insonites, ac nullam vsquequaque ei inferentes iniuriam, quo nam modo habuit, non adhuc omnia in summa dicta fuerint. Nonne Alamandarum, ò bone rex, seruum tuum durante fœdere quandoq; tentauit, vt à tuo deficeret regno? quin Hunnos sibi omnino ignotos nuper sibi conciliare, vt rebus planè tuis insidiaretur, in animo habuit, quo factò nullum vlllo vnquam tempore fuit audacius. Post igitur occidentalium euerfionem iam in orientales contra vos se conuertere cœpit, quòd solum illius victoriæ vestra potentia restat. Pax igitur illi, non tibi soluta; & fœderibus sine fine ab initio constitutis, ipse primus finem imposuit. Soluunt enim pacem non qui bellum primi mouent, sed qui per insidias fœderum tempore arma capiunt. Nam illi qui tantum causa est belli, retretere licet, æquumq; ab iniuria discedere: quod minimè facienti, vbi ad manus ventum est, quis dubitat vt non discordiæ causam præbentes, sed ipsos propulsantes potius vincere consueverunt. Nec paribus inter nos certamen viribus erit. Nam Romæorum bona pars militum in Occidentis agit partibus, quorum duo præcipui duces, ex his alterum Sittam interfecimus, Belisarium verò non amplius Iustinianus videbit, vt verisimile: quem ille contemnens, Italarum nunc potentia fruitur. Ex quo tibi cõtra hostes eunti nemo occurret. Habebis insuper nos & benevolentia, vt par est, & multa locorum peritia in exercitu suffragates. Hæc Cosroes vbi accepit, quicquid in Perside integri erat ac fidelium conuocauit, eosq; quæcumq; Vittiges scripsit, quidue Armenij narrauerunt docuit, idq; ante omnia in consultatione posuit, vbi plurimæ dictæ sunt vtrinque sententiæ.

Bellum contra Romanos decretum.

Tandem eis ineunte Vere bellum contra Romæos sumendum visum. Erat enim autumnus, annus verò Iustiniani imperij tertius ac decimus. Nec unquam Romæi existimare potuerunt, fœdera aperanta primùm à Persis violatum iri, quamvis Cosroem audiuerint, ex his quæ in Occidente prosperè ipsis euenerant, magnopere turbatum, causasque iam dudum quærere tales, quas pauloante memorauit. Insuper cometes eo tempore diebus pluribus apparuit, prima quidem parte viri magnitudine in occidentem versa, posteriore autem longe maior in Orientem spectans, solem in capricorno existentem ipse in sagittario sequebatur, Xiphiam vocant, quòd longe in acutum tendat, nonnulli Pogoniam. De quo sapientes alij alia opinantur diuersa mortalibus portendere. Nos autem ea, quæ contingerunt, scribere conabimur: quilibet suo pro ingenio rem postea iudicaturus. Ingens igitur tunc Hunnorum exercitus Histrum transmittentes in omnem Europam inuasit, nec vlla natio tot in hac parte maleficia damnaque intulit. à sinu enim Ionico hi barbari omnia usque Byzantij suburbana populati sunt, arcesque duas munitissimas in Illyrico, ciuitatemque Casandream vi euerterunt, quã antiqui Potideam vocabant, multaque gaza simul cum centum & viginti millibus hominum captis domum reuerterunt, nullo penitus eis resistente. Posteris autem temporibus sæpius reuersi intoleranda Romanis mala intulerunt. Nam in Cherfonesi expugnatione oppidanos deceperunt, ex parte maris Melanes vocatur, muros ascendentes de improviso eos oppresserunt, quorum partim capti, partim interfecti sunt. Nonnulli angustias maris inter Abydum & Sestum transeuntes in Asiæ loca excurrentes Cherfonesum reuerterunt. Inde denique rursus domum cum toto exercitu se receperunt. In alia item irruptione Illyricum repetentes Thermopolim obsedere, oppidanis se acriter defendentibus. vestigabant qua nam via facilius ascendere possent, præter spem unam reppererunt, quæ ad montem his superuenientem ducit. Sic omnem ferè Græcos, præterquam Peloponnesiacos, infestantes tertio domum remigrarunt. Persæ igitur haud multo post fœdera violantes in Romæos ea gesserunt, quæ nunc dicam. Belisarius Gothorum atque Itolorum regem Vitigem captiuum Byzantium eo tempore duxit. quando enim Iustinianus Cosroem audiuit bellum mouisse, prius monitione quadam eum ab incepto deducere conatus est. forteque ea tempestate Anastasius quidam Byzantium venit, Daræ ciuitatis tyrannidem relinquens, vir alioquin prudens. Hunc Imperator ad Cosroem cum litteris huiuscemodi mittit. Prudentium est hominum, & eorum, qui religionem ac Deum ritè colunt, pullulantis belli causas præsertim cum amicissimis protinus incidere. Contra verò imprudentium ac Deum sibi maximè iratum reddere quærentium, tumultus occasionem excitare. Pacem enim soluentibus arma sumere nulla est mora, quando studia peruersissima vel infimo generi hominum facilia factu rerum natura vult: bellum verò semel ingresso ad pacem rursus inclinare homini nequaquam facile existimo. Quamuis enim tu scripta inter nos minimè quomodo oporteat causarum, & ea quidem tuo modo interpretari tibi fas esse putas, non ut nos deliberati scripsimus, sed ut ea quæ iam facere decreueras, tibi ad excusationem peruersæ voluntatis umbram quandam præberent: iam nos quæ palam vidimus queri possumus, Alamandarum tuum fines incurrentem nostros, manente fœdere vniuersos populatum fuisse, resque gessisse nefandas, oppida cepisse, opes rapuisse, cædes maximas patrassent, pro quibus non te nos tam accusare, quam te super his excusare fas esset. Qui enim huiuscemodi quærunt alios lædendi occasiones, sese factis quam mente manifestius ostendunt. Sed his quanquam hoc modo se habentibus, nos pacem omnino sectari decreuimus, te autem contra Roma-

nos

nos audiimus causas nullatenus ad nos pertinentes iure fingere. Nam qui præsentia subornare in animo habent, in amicos vehementer causas excitant. quibus enim amicitiae ius minimè placet, non existentes & commentari occasiones conantur. Sed hæc ne vilibus quidem hominibus, nedum regibus conuenire profectò videantur. Tu verò his aliquantulum dimissis, confidera quæso numerum in bello vtrinque desideratorum, partemque illam merito damnari videbis, quæ tantæ cædis causa fuit. Præterea iusiurandum reputa tuum, pecuniam demum quam recepisti; quæ omnia despiciens, non artibus aliquibus quam sophismatis & cauillis fas iusque interuere cupis. Non enim deus, quem offendis, decipi idoneus. Hæc ubi Cosroes legit, neque statim respondit, neque Anastasium remisit, sed ibidem remanere coegit. Post hæc autem hyems desijt, ac tertius & decimus Iustiniani imperij annus erat. Cosroes Vere appetente in Romæorum terras cum magno exercitu ingreditur, ac pacem aperantem, id est, quæ sine termino fuerat manifesto soluit. Iterque fecit non per Mesopotamiam, sed Euphratem dextrorsus habens. Est enim in altera fluminis ripa Romæorum oppidum munitum, quod Circesion vocatur, præruptum ex magna parte, quòd Aborras fluius ingens, hic ostia emittens, Euphrati miscetur, angulum iuxta oppidum facit, ac murus extra castellum longus, regionem vtriusque fluminis mediam complectens, triangularem efficit loci formam. Quapropter eum sic natura munitum Cosroes neque tentare, neque Euphratem transire nullo modo decreuit; sed in Cilices & Syros ire nihil cunctatus, ante exercitum trium iter dierum expedito adequitauit, iuxtaque Euphratis ripam ciuitatem Zenobiam contigit, quam illa restituens de suo nomine vocauit. Hæc Odonathi regis vxor fuit in ea regione Saracenorum, qui in fœdere Romanorum iam dudum erat. Is autem Odonathus rempubl. Romanis à Persis in Oriente occupatam seruauit. Sed hæc superioribus gesta temporibus. Cosroes autem proximè ad Zenobiam adcedens ubi oppidum esse non admodum clarum didicit, ac regionem eam inhabitatam & omnibus destitutam bonis intellexit, timens ne hic moram nullo vsui trahendo rebus ei magnis esset impedimento, oppido prius ex conditione frustra tentato, vltius celeriter tantundem rursus adequitans ad Surenorum ciuitatem prope Euphratem sitam constituit, ubi equus, in quo insidebat, terram pede percutere coepit, quòd Magi oppidum id in potestatem eius venturum coniecerunt, ex quo statim ille exercitu propius admoto moenia oppugnare coepit. Erat autem hic Arfaces quidam nomine, Armenius genere: dux, qui milites ad propugnacula superiora ducens, inde pugnando fortissimè ac plures interficendo hostes sagitta percussus cecidit. Persæ quòd serum tunc esset diei, ut postera luce rursus pugnaturi ad exercitum se receperunt. Romæi autem non ignorantibus extincti se esse ducem, supplices Cosrois esse decreuerunt: postera die ciuitatis episcopum pacem rogatum, & sese excusatum mittunt. Is quosdam ducens ministros aues ferentes, vinumque ac probos panes, ad Cosroem venit, ac humi procumbens flere coepit ac orare, iam miseris parceret simul & ciuitati, quæ Romæis quidem sine honore esset, Persis verò in nulla ratione prius habita, nec in futurum habenda. Surenos precium redemptionis libenter pro se proque oppido, quòd inhabitarent, daturus pollicetur. Cosroes autem quum male in Surenos animatus esset, quòd primi omnium Romæorum, in quos incidisset: vrbe eum non excepissent, quin arma corripere ausi multam Persarum fortissimorum cædem fecissent, iram tamen ad tempus dissimulauit, ut in Surenos postea commodius animaduertendo cæteris timorem incuteret. fama quaque versus eius formidinis peruagata facilius reliquos sponte cessuros sperabat. quam-

o

*Cometes xiphias**Hunnorum
grasatio.**Circesij munitio.**Odonathus rex
Palmyrenorum.**Zenobiam frustra
Cosroes tentat.**Sureni se Cosrois
dedunt.**Iustiniani ad
Cosroem literæ.*

Frans Cosrois.

obrem multa placabilitatis specie donis receptis, spem tribuit, communicato cum suis Persis consilio eis omnino fatis facturum. Interim episcopum remisit, cum eoque Persas aliquot viros prudentes comites, & quasi promissionis testes ire iussit, quibus clam præcepit, ut cum ipso usque ad moenia procedentes, eos planè hortando & laudando omnem metum adimerent: vbi verò custodes eos recepturi, paruum portam aperirent, lapidem aliquem aut lignum in medio telluris, & portæ proijcientes claudi non sine rent, sed conantibus ipsi aliquandiu sint impedimento, sermonem de industria protrahendo, paulo enim post exercitum esse subsequiturum. Hæc Cosroes postquam euntibus mandauit, exercitum præparat, cursuque dato signo ad ciuitatem contendere iussit: vbi verò prope moenia fuere, episcopum humaniter salutantes extra expectant. Sureni autem episcopum videntes multa hilaritate, relictis belli curis, obuiam securi procedunt, totamque pandentes portam, eum eum sequentibus in urbem multo honore, plausu, laudibusque excipiunt. Postquam verò omnes intra fuere, custodes portam claudere nituntur: at Persæ lapidem paratum in medio proijciunt, custodes multò magis innitentes nullo modo potuere, referare autem rursus non sunt ausi, quod ab hostibus teneri animaduertent. Nonnulli non lapidem, sed lignum Persas intecisse portæ adfirmant. Sureni interim nondum ferè rem senserant, quando Cosroes cum toto exercitu adfuit, ac portam barbari vi aperientes in urbem irrumpunt, omnemque diripiunt atque incendunt, homines partim cædentes, partim captiuos ducentes. Deinde Anastasium legatum ad Iustinianum remisit nunciatam, vbi nam Cosroem locorum reliquisset. Post hæc siue aliqua humanitate, siue auaricia fretus, seu etiam amore permotus scæminæ cuiusdam forma præstanti nomine Euphemix, quam ex omni præda matrimonio sibi iunxit, cupiens etiam aliquam ex captiuis vtilitatem, ad Sergiopolim eos misit Romæis subditam, quæ à Sergio viro sancto nomen accepit, cxxvj. stadijs à capta ciuitate versus Austrum distantem, sitamque in campo Barbarico appellato. Hic Candidus erat episcopus, cui Cosroes captiuorum xij. millia, si vellet, se ducens tantum aureis commutaturum est pollicitus: quumque se ille pecuniam habere negaret, Cosroes fide se obtulit venditurum. At Candidus sequente anno se aurum daturum, & chirographo & iureiurando adfirmavit, poena dupli non reddenti constituta, insuper sacerdotio ut indignum priuari. Igitur redempti Sureni paulo post ex magna parte ob doloris acerbiteriam & labores continuos interierunt. His gestis Cosroes ulterius procedens duxit exercitum. Imperator autem Iustinianus paulo antequam hæc gesta sunt, res Orientis in duos diduxit duces. Citra fluium Euphratem omnia Belisario tradidit regenda. Inde verò usque ad Persarum fines Buzæ commisit, quem vnum usque ad aduentum ex Italia Belisarij omnia iussit administrare. Quamobrem Buzes vniuersum habens exercitum ab initio apud Hierapolim substitit. Vbi verò audiuit, quæ Surenis acciderant, conuocatis Hierapolitanorum primatibus hæc ait: Eos profecto, qui equis cum hoste viribus concurrunt, apertè ac statim ad manus venire absurdum non fuerit: at qui longe inferiores existunt, stratagematis artibusque reliquis vtilius inimicos circumuenire, quam in aciem manifestam eundo clarum adire periculum. Exercitus enim Cosrois quam creuerit, videtis, si enim nos obsidione oppugnati cuncti velimus ex moenibus certando resistere, necesse est ut necessarijs destituamur. Persæ verò per campos nostros nullo repugnante discurrent. Hac autem obsidione durante, moenia hæc quantacunque, quamuis inexpugnabilia, non existimo hostium viribus posse resistere. At si pars nostri tantum exercitus muros tueatur,

*Surenorum exitum.**Captiuus episcopo venditi.**Buzæ ad suos oratio.*

tueatur, reliqui vicinos vrbs montes occupent, ac inde quandoque in castra hostium, quandoque verò ad inquirenda necessaria excurrant, cogent profecto Cosroem euestigio relicta obsidione discedere, quum neque commodè aut liberè in moenia irruptiones facere, neque tantæ multitudini necessaria suppeditari queant. Hæc à Buzæ dicta ex re atque usu esse omnibus visa sunt. Nihil tamen ex his gestum, propterea quòd Buzes probatiores de exercitu delectos secum abiens duxit. Vbi autem terrarum fuerit, nullus ex his qui Hierapoli remansere, vnquam scire potuit. Iustinianus autem audiens Persarum irruptionem, Germanum mittit fratris filium cum magna celeritate, ac trecentis eum sequentibus, reliquum ingentem exercitum citò subsequiturum promittens. Is quum Antiocheam venisset, moenia statim obiuit, ipsaque ex magna parte inexpugnabilia repperit. Hæc Orontes abluens in plano hostibus inadessa reddebat, & quæ in accliuo ac arduo sita erant, ab oppidi præruptis obsessa minimè ab hostibus inuadi poterant. In summo autem Orocasiam ab accolis vocatum inexpugnabilem, optimum ipsi propugnaculum obistere putabant. Petra hic est latitudine quidem mediocri, altitudine paulo minus quam moenia. Iussit igitur aut petram hanc cõcidentes, profundam circa muros fossam facerent, ne quis inde ascendens in moenia conscendere valeat; vel turrim aliquam magnam ædificantes, quæ muros attingat. Sed fabrorum præfectis neutrum horum faciendum est visum, quòd breui tempore perfici nequirent, incumbente præsertim hostium irruptione. Incipientes verò opus, nec perficientes, nihil aliud est quam hostibus ostendere, quæ nam potissimè moenia sint expugnanda. Germanus autem huius ignarus consilij, ab initio quidè exercitum è Byzantio expectans spei aliquantum habuit. Postquam verò longo procedente tempore nullus adueniebat, spesque veniendi non erat, in metum incidit, ne Cosroes audientis Imperatoris fratris filium adesse, hoc alijs omnibus negocijs præuenteret, ac toto statim exercitu contra Antiocheam veniret. Hoc sentientes Antiocheni, de concilij sententia ad euitandum periculum, statuunt Magnum Berthoæ episcopum loci indigenam virum prudentem ad Cosroem mittere, periculum deprecaturum. Is igitur discedens, inuenit Persarum exercitum haud longe ab Hierapoli esse: vbi in conspectum Cosrois venit, multis eum rogat, ut miseros respiciat, qui neque in ipsum peccauerunt, neque contra Persas venire sunt apti. Decet, ait, regem hominè omnium maximè humilibus nequaquam resistere, volentibus nullo modo inuadere ac violare. Nam rem hanc improuisam & à Deo præparatam minimè regiam dici oportet, quum Romæorū Imperatori nullum detur ad deliberandum tempus, ut vel de pace inter se conueniant, vel bellum de condicito, uti fas est, gerant. Hæc vbi Cosroes audiit, animum indomitum nequaquam temperare valuit, quin insolenter responderet. Passus igitur Syros ac Cilicas delere omnes, Magnum sequi iussit exercitum, Hierapolim ducens: vbi postquã venit, exercitum collocavit, postquã vidit moenia iam tuta ac munita, & militum præsidium firmum adesse, Hierapolitanis pecuniam imperavit, Paulum interpretem mittens. Is enim in regione Romæorū nutritus erat, ac scriba apud Antiochenos erat, dicebatur & genere, ab initio Romæus esse. Illi autè circa moenia ædificantes spatij multum usque ad Orontem, qui in hac parte eminent, complectebantur; deinde terram illam ac minimè depopulatam habere volentes, pondo argenti duo millia se duros promiserunt. Tunc Magnus pro omnibus Orientalibus Cosroem supplicans non prius reuertit, quam ei Cosroes promiserit, ut mille pondo auri acceptis vniuersam in Oriente Romæorum ditionem à metu liberaret. Sic ea die Magnus inde solutus, Antiocheam versus, & Cosroes Berthoæam iuere, quæ ciuitas inter Hierapolim & Antiocheam sita, vnius iter diei expe-

*Germanus contra Persas mittitur. Antiochea ad Orontem fluium.**Antiochenorum ad Cosroem legatio.**Insolentia Cosrois.**Magnus episcopus pacem impetrat.*

dito ab vtrisque distans. Magnus igitur, ut qui cum paucis velocius proficisceretur, Persarum autem exercitus medietatem itineris illius tantum peragebat, quarta post die ille Antiocheam, hi in Berrhoeë suburbanum venerunt, ac pecuniam Cosroes à Berrhoeis per Paulum eò missum exegit, non solum quantam à Hierapolitanis accepit, sed huius duplam. Illi autem, quod mœnibus valde expugnabilibus minimè confiderent, statim se duros receperunt, moxque duo milia tantum argenti pondo dederunt, reliqua non facile posse se dixerunt. Cosroes autem rem urgente, illi timentes nocte sequente omnes simul cum militibus in munitionem, quæ vicina est, confugerunt, custodiasque adhibuerunt. Die sequenti quidam à Cosroes in ciuitatem missi ut pecuniam acciperent, mœnibus propinquates clausas offenderunt portas, nullumque prope custodem aut defensorem: quod ubi rex accepit, per scalas muris adpositas, ascendendo ingressum tentare iubet: quo facto ac nullo resistente intra mœnia penetrantes, portas ipsimet aperiuunt, ac intus exercitum simul cum rege recipiunt. Cosroes igitur iratus paulo minus quin urbem omnem incenderit, arcem inde expugnare cepit. Hic milites Romæi acriter resistentes, quosdam ex hostibus occidunt. Magna hic Cosroi de obsessis felicitas obuēnit, qui quidem in hanc arcem non expediti, sed nimio timore contra militiæ disciplinam cum equis cæterisque omnibus animalibus confugerunt, in qua vnus tantum fons existerat, facile à tanta multitudine consumptus, causa fuit ut deditioem postea facerent. Res igitur Berthæorum hoc modo se habuerunt. Magnus interim Antiocheam perueniens, ea quæ circa Cosroem contigerunt nunciauit, utque communi periculo pecunia & ipsi vellent occurrere suavit. Interim à Iustiniano legati Ioannes, Rufinus, & Iulianus Antiocheam venerunt, quorum Iulianus secretorum scriba erat, quod munus à secretis Latini vocant. Is tantum inter eos dandam esse hostibus pecuniam negavit, ac Imperatoris ciuitates hoc modo emendas. Insuper Euphemius Antiocheæ præsul eundem præfulem insimulabat veluti Cosroi tradere ciuitatem in animo habentem. Quapropter Magnus re infecta migravit. Euphemius verò ipse ad extremum Persarum imperum metuens, in Cilices migravit: quò paulo post & Germanus venit, paucos admodum secum ducens, pluribus dimissis. Vbi ergo casum, qui de fonte accidit, accepit: lachrymans ad Cosroem rursus venit, pronusque iacens orat nihil de rebus ac bonis Berrhæorum, sed tantum corpora seruari. Rex misericordia motus precibus viri facile concessit: quamobrem iureiurando promisit omnes, qui in arce essent, saluos fore. Berrhoei itaque è tanto discrimine incolumes arcem reliquerunt, ac abeuntes quò quisque voluit habitauerunt, milites verò pauci consequuti, reliqui voluntarij ad Cosroem transfugerunt, indignati, quòd multi temporis stipendium eis publicè deberetur, ac postremo cum ipso in Persas migrauerunt. Post hæc quum Magnus Cosroi nunciasset, nullo modo Antiochenos ad exoluendam pecuniam induci potuisse, ille cum exercitu aduersus eos tendit. Antiocheni verò quidam cum omni substantia inde quò quisque voluit, aufugerunt. Idem ferè & reliqui erant facturi, nisi fortè interim duces militum Theoctistus & Malazes, qui apud Libanum erant, auxilio cum sex milibus venientes eos omnino prohibuissent: ubi non multo post & Persarum exercitus veniens apud Orontem fluium castrametatus est. Milites autem cum Theoctisto & Malaze statim in equos insidentes, qui apud manus erant, ad portas adequitant, Buzen diuulgantes cum exercitu iam auxilio venire, ac receptum celeriter in ciuitatem, vnà cum ipsis hostibus resistere velle. Hic itaque Antiochenorum multi vtriusque sexus cum filijs ad portas contendunt, ubi ab equorum multitudine ut in loco angusto, proiecti ceciderunt: milites verò nullis ex

Berrhoea capis
tur.

Persæ Antio-
cheam veniunt,
& ingrediuntur

improviso

improviso parcentes, supra iacentium corpora adequabant, ex quo strages plurima facta. Sed & ad portas ipsas Persæ nullo resistente scalas adponentes, murum nullo labore ascenderunt, ac in turribus celeriter euadentes, aliquandiu descendere in urbem nullatenus voluerunt: sed addubitantibus ac verètibis similes, oculis ac animo loca iniqua prolustrare, ac insidias hostiles suspicari videbantur. Nam ea quæ extra mœnia sunt à promontorio statim descendenti, inhabitabilis ex magna parte regio est, petraë altissimæ hic eminent, ac loca prærupta. Quidam ferunt Cosrois iussu cunctationem hanc Persas fecisse. Postquam enim loci difficultatem nouit, ac milites fugientes vidit, timuit ne qua necessitate inducti, retrò rursus cõuerfi negocium eis facerent, impedimentoque essent, si ita contingeret, quo minus ciuitatem caperent antiquam ac omnibus potiorem, quas Romani in Oriente possiderent. Nam & diuitijs, & hominum multitudine, & felicitate reliqua præstabat. Pro qua consequenda Cosroes cætera contemnens, Romæis militibus quocunq; vellent fugiendi potestatem fecit: quapropter manibus significantibus Persis uti velociter fugerent, illi vnà omnes cum ducibus abierunt per portam, quæ in Daphnem Antiocheæ suburbanum ducit, à qua tantum Persæ cæteris captis abstinerunt. Ex populo pauci admodum milites sequuti sunt. Vbi verò eos Persæ non vltius procedere viderunt, è monte descendentes in medio ciuitatis apparuere. Hic itaque Antiochenorum plures iuuenes, ad manus venientes, primùm in pugna superiores esse videbantur. Erant enim quidam illorū armati plurimi verò inermes, ac tantum lapidum ictibus hostes pellentes pæana canebant, & Iustinianum Imperatorem Callicinum (nam hoc ei cognomen in bello erat) tanquam si vicissent clamabant. Inter hæc Cosroes in turri secundum Acranen confidens iussit ad se legatos venire, cum quibus aliqua tractaret. Quidam verò ex eorū magistratibus Zaber-ganes putans de concordia velle cum legatis in sermonem venire, in conspectum regis protinus cum hac oratione adcessit: Non mihi videris domine ea quæ ad horū salutem pertinent cognoscere. Hi enim ante pericula tuum spernunt imperium, victi quoque ardua tentant, & Persas grauiter adfligunt, tanquam de tua pietate diffisi. Tu autem eorum, qui seruari minimè petunt misereri cogitas, tum parcere minimè volentibus parcere contendis. Nam turmatim in insidijs positi, quanquam victi & militibus destituti victores passim cædunt. Hæc Cosroes audiens, quosdam è suis primoribus ad eos misit, qui breuiter redeuntes, nihil mali euenisse renunciauerunt. Iam enim oppidanos resistentes, Persæ multitudine euerterant, ac cædes hic magna facta est. Hostes namque nulli parcentes ætati, omneis obuios interfecerunt. Tunc ferunt duas Antiochenas fœminas illustres extra mœnia sentientes quòd ab hostibus vrbs esset capta, ne quid à victoribus turpe paterentur, cursu statim ad Orontem contendisse, ac opertis flameolo capitibus, in profluentem se iecisse. Hunc itaque finem Antiocheni habuere. Hic Cosroes legatis hæc dixit: Non procul à veritate antiquum puto prouerbiū, Quod non pura deus bona, sed malis semper aliquibus admixta præbet hominibus. neque risum sine fletu habemus, resque secundas semper calamitas quædam subsequitur, ac voluptatem tristitia comitatur; denique legitima sinceraque quandoque felicitate frui nusquam datur. Ciuitatem igitur hanc pulcherrimam ac dignissimam Romæorum, cum labore deo victoriam concedente, uti videtis, cepimus. Cædem quidem hominū mihi spectanti post tot incommoda voluptati est. Huius itaque mali miseri Antiocheni causa sunt, qui nostris impares viribus in expugnandis mœnibus resistere voluerunt. Sed & iam victi, ac capta ferè ciuitate, stulta audacia nobiscum etiam pariter certare constituerunt. Omnes enim Persarum nobiles ob hæc irati, omneis ad vnū interfici permit

Cosrois ad legatos
oratio.

terem, me rogabant. Ego verò eos vt aliquò confugientes seruari iussi, quum fas non putarem in captos iam vti sauitia. Hæc itaq; rex legatis simulata mente, ac aliò tendens, loquutus est: nò enim eum latebat, cuius rei gratia fugiendi tempus dedisset. Erat nanq; omnium versutissimus, ac simulandi dissimulandiq; peritus, tum malorum perpetratorum causas neçtere. Insuper commodi gratia omnia polliceri, ac eadem iureiurando firmare, pauloq; post irritare & aliò vertere paratus. Ob pecuniam quoq; ad omne nefas promptissimus: hæc deinde omnia cælare crimina, & ore pietatem præ se ferre, facinorà sanctis verbis honestare mirus artifex: sicuti contigit in Surenos, qui quum nihil admisissent, dolis ac modis supradictis circūuentos perdidit. Postquam enim capta ciuitate audiisset foeminã nobilem & ornatam ab vno barbaro manu sinistra per vim tractam, ac filium paruum tunc lacte depulsum altera manu dimittere nolente, quod consequi non posset, pauimento illisum, ita verbis ac vultu se dolere casum hunc miserandum suis artibus ostendisse dicunt, vt etiam fleuerit, ac præsentibus quum alijs, tum Anastasio legato deumorasse, vt eum qui causã horum esset malorum pleçteret, Iustinianum videlicet notans, quum se probè sciret illorum esse causam. Hac igitur natura Cosroes versatili rex Persarũ factus est, quum Zamas, qui ætate prior, altero tamen captus oculo successurus esset. Deniq; nullo labore aduersariorum est potitus, ac mala Romæis quot voluit intulit. Cupiens enim fortuna magnum in futurum aliquem facere, nullo resistere valente id peragit, neq; viri dignitatem considerans, neq; quòd nihil eorum, quæ oportet, fiat; neq; quòd multi querantur, ac eam accusent, penitus curans, quòd semel constituit id exequitur. Nunc ad rem propositam reuertor. Cosroes capta Antiochea, exercitui præcepit, vt Antiochenos sparsim fugientes caperent, substantiamq; omnem ac bona diriperent. Ipse autem cum legatis in templum à monte descendit, quòd ecclesiam vocant. Hic tantam auri argentiq; ac aliarum rerum gazam, margaritasq; pulcherrimas repperit, vt præter cætera satis hæc essent, vt inde ditissimus discederet. Quæ omnia educi extra moenia vt domũ ferrentur, iussit. Post hæc vniuersam ciuitatem incendi mandauit: rogantibusq; legatis, vt tantum templo parceret, pro quo precium se duros receperunt, facillè concessit, relictisq; tantum paucis patrando incendio, ipse in castra cum reliquis se recepit, in eo loco, vbi ab initio constitit. Tantam igitur Antiochenorũ calamitatem Deus omnipotens prodigijs quibusdam apud eos futurã significauit. Signa enim militum, qui hic iam dudum consistere solebant, fixa ac in Solis occasum spectantia, conuersa in Orientem, ac rursus in ordinẽ pristinum reuersa nullo attingente apparuere. Hæc milites quũ alijs proximis, tum Quæstorũ militiæ sumptus ostenderũt, signis adhuc penè se mouentibus. erat autem hic Taturius nomine vir admodum prudens è Mopso Vestræ ciuitate profectus. Nonnulli sanè interpretati sunt, quòd à rege Occidentali ad Orientalem huius vrbs potentia quandoq; perueniret, neq; vlla arte quin hæc vti euenit paterentur vitari potuisse. Ego verò hæc posteris prodens non habeo dicere, quid profectò deus voluerit res viri vel loci sublimes facere, rursusq; easdem perdere ac obscurare ex nulla cum nobis cognita causa: quũ fas dicere non sit, cuncta ab eo sine ratione non procedere, qui quidẽ Antiocheam tunc à viro nefando perditum iri, ac solo equari sustinuerit, cuius vrbs pulchritudo ac magnitudo nũc quoq; abscondi non potest. Ecclesia igitur, vt supra narraui, tantum relictæ eorum cura Persarũ, quibus res hæc mandata fuit, relictæ quoq; circa Ceraurum appellatum domus multæ, nulla tamen hominũ prouidentia, sed quoniam in extrema ciuitatis parte à cæteris disunctæ ædificijs fuerunt, nullo modo ignis eò penetrare valuit. Extra verò moenia etiam barbari cuncta incenderunt,

Cosrois mores & versutia.

Antiochea direptio & confusio gratia.

Prodigium.

cenderunt, præterquam sancti Iuliani templum, ac domos ei proximas, vbi legatos diuertere contigit. Moenia verò ipsa nusquam attigerunt. Legati paulo post rursus ad Cosroem venientes hæc dixerunt. Nisi coram te ò rex verba forent, nũquam existimarem Cosroem Cabadis filium fines Romæorum armis inuadere, iusiurandum nuper adhibitũ, quòd inter homines supremũ ac firmissimum fidei pignus esse videtur, irritum faciendo, tum foedera soluẽdo, quorum spes sola relictæ non tuto inter belli incommoda viuenti. Nec aliud hoc esse quis dixerit, quàm hominum cultum in ferarum vitam cõmutare. Nam si concertantes nunquã inter se conuenirent, infinitum omnino bellum esset: quòd si finem non est habiturum, de statu hominum ac nature eos, qui in illo sunt occupati, est aptũ dimouere. Quòd autẽ paulo ante significas per literas querebaris fratrem tuũ Iustinianum primum foedera soluẽsse, sanè respondimus, quòd si nihil ille admisit, nò fas te nunc contra nos venire, si autem aliquid tale ab illo fieri contigit, tibi hæcenus licuerit: noli vltèrius nobis querendi occasionem præbere, vt melior illo videaris: qui enim in malis inferior, idem in bonis iure superior apparebit. Quanquam nos scimus Iustinianum Imperatorem nunquam contra pacem venisse. Te igitur rogamus ab his in Romæos abstine iniurijs, vnde Persis nullus proueniet vsus: tu verò hæc tantum lucrabere, vt nefanda opera in tuos nuper foederatos perpetrãdo minime ex officio facias. Hæc à legatis dicta vbi Cosroes audiuit, instãdo adfirmare conatus est, à Iustiniano initium malorum prouenisse, nonnullasq; causas, quas ille præbuit, commemorauit: quarum aliqua defensione dignæ, nonnullæ friuolæ satis ac cõtemnendæ: maxime ipsius epistolas belli causas ostendi petebat, quæ ad Alamandarum & Hunnos ab eo conscriptæ essent, sicuti mihi supra narratur. Virum quidem Romæum in Persarum fines ingressum, vel hostile aliquid perpetrãsse, dicere aut ostendere non habuit: legati enim causas partim non in Iustinianum, sed in quosdam ministros retulerũt, partim verò dicta non sic esse exceperunt. Deniq; multam pecuniã Cosroes à Romanis petens, sanè ostendebat non in perpetuũ pacem se facturũ. Amicitia enim ob pecuniam inter homines facta, cum eadem absumpta cõsumitur. Oportet igitur, inquit ille, certum dare quotannis aurũ, vt firma sit in futurum pax. Sic Persæ Caspias cuustodient portas, nec ex his aut ob ciuitatem eorum Daras aliquid incommodi patientur Romæi. Ergo dicunt legati, tributarios Persæ habere volunt Romæos? Minime, inquit Cosroes, sed milites seruos habebunt in futurum Persas Romæi, certam seruitij operam exhibentes, quoniam & Hunnis quibusdam, & Saracenis annuũ aurum præbetis, nò tributũ debitores existentes, sed vt vestros fines incolumes in omne tempus custodiant. Hæc itaq; inter se legati & Cosroes disceptantes in hoc demum conuenere, vt Cosroes in præsens quinquaginta milia numũ aureorum, ac totidẽ perpetuo singulis annis accipiat, neq; ipsos vltèrius laceffere deberet. Atq; hoc modo legati firma in futurum foedera fore pollicentes, obsides derunt. Tunc rex cum legatis ac toto exercitu Seleuceam ciuitatem maritimã cxxx. stadijs ab Antiochea distantẽ venit. Hic verò neminem Romæorum inueniens, aqua marina tantum lotus, Soli ac alijs quibus voluit dijs sacrificauit: inde in castra perueniens, se maxime cupere ciuitatem vicinam Apameã inuisere dixit. concesserunt id agrè legati hac conditione, vt ipse vrbe spectaret, & inde argenti libras mille ferret, deinde nihilo turbato retro ad eam quitaret. Nam pro comperto ijdem habebant, regem ea tantum de causa illuc velle proficisci, vt sumpta non digna excusatione & ciuitatem & agrum popularetur. Tunc Daphnem venit Antiochæ suburbanũ, vbi nemus amœnum fontibus aquarum irriguum, cæteraq; digna opere mirando conspicitur. Hinc vbi Nymphis sacrificauit, abiit: saluis cæteris, tantum Michaelis

Rom. legati ad Cosroem.

Cosrois pertinacia.

Tributo nomen aliud datum.

Pax constituta.

Apamea.

Daphne suburbium Antiochæ.

*Templum Miz
chaelinum Cos
roes incendit.*

archangeli templum cum quibusdam domibus incendit ex hac causa. Vir quidam Persa equo inuēctus in exercitu Persarum clarus ac Cosroi notus in locum præcipitem circa Tretum appellatum venit cum alijs nonnullis, ubi templum est Euaridis architecti opus, hic iuuenem Antiochenum nomine Aimachum, arte lanitum, solum absconditū adspiciens, relictis socijs persequitur: ille fugiens lapide hominem in fronte petit, quo ictu cadentem protinus idem ense iugulauit, ac armis & auro, si quid habebat, spoliavit. Equo deinde conscenso abiit, qui siue fortuna, seu locorum usu fretus, calare inimicos ac fugere tutus potuit. Hæc Cosroes discens ac dolens, templum, uti

*Pars crucis do
mini Apameæ.*

supra membraui, iussit incendi. Post hæc cum exercitu Apameam venit, ubi pars crucis dominicæ magnitudine cubitali visitur; ab homine Syro huc clā delata, quam oppidani magnam eius loci tutelam esse existimant, ac venerantur, theca ei condita lignea, quam auro multo ac gemmis, tribus sacerdotibus custodiendam tradiderunt, insuper quotannis certa die adorant. Tunc itaque Apamiensis populus videns Persarum exercitum ad se venire, in magna trepidatione fuere, Cosroemque audientes, ut minimè promissis maneret, Thomam urbis præfulem adentes, rogauerunt crucis lignum eis ostendi, ut eo viso feliciter morerentur. Ille verò quum eis morem gessisset, spectaculum fieri contigit sermone ac fidē maius. Præfule enim id tenente ignis iubar supra ferebatur: unde in templi tholo splendor præter solitum apparens, illum continuo circumeuntem sequebatur. Post hæc Iustinianus ad Lazos

*Ioannes Zibus
Lazos vexat.*

quum magistratus alios, tum Ioannem Zibum cognomento misit, hominem sanè obscurum, ac ducem factum non ob aliam causam, quam quòd omnium hominum pessimus, ac pecuniæ reditus vndeunque vel contra fas reperiret, qui Lazorum ac Romæorum res omneis magnopere turbauit. Is Iustinianum induxit ad excitandum in Lazis ciuitatem nomine Petram, ubi ipsamet tanquam in arce permanens, res Lazorum improbe administrabat.

Zibi auaritia.

Nam salem & alios cōmeatus Lazis necessarios in Colchorum terram mercatoribus importare non licebat, neque aliud inde exportari, sed ipse monopolium tantum facitabat, omnibus officinis præfectus erat, omnia solus emens, ac eadem Colchis vendens, non uti mos erat, sed uti volebat. Quae causa barbari illum præesse sibi ægre ferebant, quem ferre nullatenus volentes, de deditioe ad Cosroem & Persas cogitauerē. Quapropter legatos clam Romæis ad eum mittunt, quibus ante omnia mandant, ut iureiurando accepto caueant ne Romæis rursus tradantur. Igitur hi in regis conspectum

*Lazorum legati
ad Cosroem.*

venientes, hæc dixerunt: Si quos villo tempore subditos ad homines sanè impios quomodocunque deficientes, fortuna quanquam immerentes ad pristinos dominos feliciter reduxit, tales esse nunc Lazos maxime rex existima. Colchi enim Persarum socij superioribus temporibus existentes multa eis commoda attulere, ipsique pariter receperunt: quorum monumenta plurima in literis nos habemus, quanquam in tuis regijs in præsens seruantur. Tempore verò post, siue à vobis neglecti, siue alia de causa non satis super his exploratum habemus, cum Romæis foedera iniuerunt. Nunc verò & nos & omnem nostram regionem ò rex vobis tradimus, ut his ex vestra potestate vramini, tantum rogamus, ut ita de nobis consideretis. Si quidem nihil graue à Romæis passi, sed erga eos ingrati ad vos confugimus, has nostras preces reijcite, nò vobis fideles esse Colchos aliquando putantes: amicitia tantum dissolutæ mores post illam ad alios conuersæ erunt argumento. At si sermone quidem Romæorum amici, re verò captiui ac serui facti, alioquin fideles, opera passi sumus ab his, qui tyrannidem in nos exercuerunt, impia; recipite nunc seruos, quos amicos ante habuistis, odio persequimini crudelem tyrannidem, vobis ac iusticia vestra digna facientes. Non enim quod ipse nihil iniuste

iuste facias, iustus eris propterea, si eos qui ab alijs iniuriam patiuntur, ubi tibi potestas erit, non defendas. Singula enim dicere quæ contra nos ausi sunt execrabiles Romæi, non ab re fortasse narrare. Imprimis nostro regi specie tantum regni relicta, ipsi rerum potestatem vsurparunt, iacetq; rex in ministri forte, ducis metuens imperium: exercitum nobis magnum induxerunt, non ut regionem à grassantibus custodiant, quum nullus vicinorum nobis præter Romæos noceat: sed ut nobis velut in carcere victis nostris potiatur rebus, comodiorem sic nostrorum bonorum rapinam fieri existimantes. Vide insuper in quam venerint cogitationem, ut ea, quæ ad usum superuacanea apud illos esse contingunt, miseros Lazos vel nolentes emere cogant: quæ verò Lazorum terra ad usum rerum optima fert, si de ex nobis mercari contendunt, precio voluntate magis potētium indicato. Sic cum necessarijs omnem etiā pecuniā à nobis auferunt, sub honeste mercaturæ nomine nos nostraq; violando. Præficitur nobis non rector imperij, sed vilis institor nostra tanquam officina quadam negociando. Nobis igitur rebellionis causa huiusmodi existens, ius fasq; uti videtis præ se ferre videtur. Nunc verò quanta vobis ex nostra accessione, si nos recipiatis, vilia prouenient, dicemus. Regnum imprimis antiquissimum Persarum imperio adijcietis, ex eoq; prorogatum latè dominationem obtinebitis, ex nostra item regione Romæorum mare exercere potestas erit: ubi si, ò rex naues comparabis, facile tibi fuerit ad palatium vsque Constantinopolitanum percurrere, quum nihil intermedium obstat. Adde quod in vobis etiam erit, ut vicini barbari singulis annis Romanorum fines populentur. Montibus enim Caucasij munimentum vsq; huc Lazorum fieri regionem omnino scire potestis. Duce igitur iusticia, & vtilitate suadente nostros suscipite sermones, quos profecto neglectos ex nullo vobis vsu putamus esse. Hactenus legati. Cosroes autem his lætatus, ferre auxilium Lazis promisit, legatosque interrogauit, si cum magno exercitu Colchidem adire possit, quoniam à pluribus accepisset, quòd difficilis hæc aditu vel expedito esset, ob loca vehementer prærupta, tum arboribus densis ac continuis iterque omne obumbrantibus. Illi vero omni Persarum exercitui facile fore viam dixerunt, si arbores incidentes ad loca prærupta deijcerent, cuius se se duces Persis futuros pollicerentur. Hac igitur monstratione Cosroes erectus, multum congregauit exercitum, seque ad iter adcinxit, minime Persis prodito consilio, præterquam quibus arcana communicare consuevit, legatisq; denunciauit, ne quid & ipsi gestorum inter eos efferrent, sed in Iberiam Orientalem se iturum simularent, ut hic res constituturus, quod gente Hunnicam diceret in Persarum fines irrupisse. Inter hæc Belisarius in Mesopotamia vndeunque exercitū conscripsit, ac certos exploratum regionem misit. Ipse autem hic hostibus occurrere volebat, si quam rursus excursionem in fines Romæorum fecissent. Ibi denique milites disposuit nudos atq; inermes ex magna parte existentes, ac Persarum nomina horrentes. Interim exploratores reuersi, nullam hostium irruptionem esse, in bello tantū Hunnico Cosroem occupatum nunciant. Belisarius hæc audiens, simulq; videns Aretam cum multo Saracenorum exercitu venientem, tum Imperatorē ei per literas præcepisse, ut hostilem subito inuaderet, cum toto exercitu irrumpere decreuit, prius tamen præfectos omneis apud Daras hæc est adloquutus; Vos omneis commilitones iam dudum belli peritissimos vidi, tantum in præsens coegi, non uti exhortationem aliquā facturum, vestros animos in hostes magis impellam, quum non oratione apud vos opus esse certo sciam, quæ vos faciat audentiores, sed ut in bellum ituri consiliū ineamus, ac potiora ex omnibus, quæ ex re atque vsu Imperatoris nostri sint, magis eligamus. Bellum enim præter cetera sana ac diligenti cōsultatione administratū feliciter succedere

*Cosroes Lazos in
fidem accipit.*

*Belisarius iterū
Persis opponitur*

*Belisarij ad suos
oratio.*

folet. In quo ante omnia deliberaturos vos ab omni pudore ac metu vacuos esse decet. Timor enim mentem agens attonitam non finit vtiliora decernere. Pudor verò sæpe adumbratam bonorum opinione cogitationem in contrariam deducit sententiam. Si quid igitur vel Imperatori, vel mihi deliberatum esse super rebus instantibus vobis videtur, hanc omnino abijcite opinionem: quum ille procul à rebus nostris gestis existens non valeat occasionibus actiones ad commodare, ex quo timor ei nullus contra ipsum euntes rebus nocituros fore. Me autem & hominem existentem, nec longo iam tempore ex Italia huc venientem, non latere aliquid ex his, quæ sunt factu opus, consentaneum non est. Quamobrem meam minimè respicientes sententiã, vos hodie decet quæcunque & nobis ipsi, & Imperatori nostro salubria sint, audacter enarrare. Nos enim commilitones huc ab initio venimus, ut excusum hostilem in nostros fieri fines prohibeatis: nunc verò rebus nobis præter spem melius succedentibus, superest de his consultare, ob quæ nos esse congregatos fas puto, nihil prorsus verentes quæcunque vtiliora videantur manifestari, eo quòd Belisarius suis præfectis sic dixit. Mihi nanque animus volenti non erat, in omnes, quæ cognosco, efferri. Sermo enim in castris circumlatus, arcana conseruare non nouit, quòd velociter procurrens vsque ad hostes diffunditur. Videns autem multos ex vobis desidia quadam euntes, & quemlibet belli imperatorem esse cupientem, dicam quæ oportet, illud imprimis inferendo, quòd in exercitu multis libera vrentibus voluntate fieri aliquid pulchrum aut gloria dignum non poterit. Existimo igitur Cosroem aduersus alios euntem barbaros propriam regionem non sine idoneo præsidio reliquisse, sed & in hac ciuitate Nisibi, quæ prima est inter omnes, milites tot numero ac tales virtute constituit, ut apti sint nostris irruptionibus resistere, quum præsertim ducem habeant Nabadem, qui secundum Cosroem ipsum gloria cæteraque existimatione primus apud Persas esse videtur, ac puto nostrum exercitum inuadet, nec exitum nobis alia via, quam prælio superatus daturus. Si quidem prope ciuitatem pugna fuerit, non ex æquo nobis ac Persis certamen erit. Ipsi nanque ex loco munito exeuntes, si vincant, cum magna nos audacia insectabuntur: si vincantur, facile nostram insectationem fugient, quod hæc breuis admodum fuerit, in ciuitatem se statim recipientibus, quam inexpugnabilem militibus eam defendentibus videtis: si autem hostium nobiscum ad manus venientium potiamur, multa mihi spes est ciuitatem capiendi, fugientibus enim inimicis, vel simul commixti, intra portas, ut par est, & nos irruemus, vel nos eos præuenientes in alteram cogemus confugere regionem, Nisibim verò sine defensoribus facile consequemur. Hæc Belisario dicente, cæteri obtemperauerunt, ac cū ipso in castris manserunt. Petrus autem Ioannis amicus illius, qui militum in Armenia dux non paruam admodum exercitus partem habebat, non procul à mœnibus stadiis decem quietus manebat. Belisarius autem & eos, qui secum erant, in acie ordinauit, & his qui cum Petro erant mandauit, ut in pugna parati essent, donec ipse significaret, ac probe animaduertent, quem admodum barbari circa meridiem in ipsos exhibunt: quoniam ipsi in diei serum cibum capere consueuerunt, Romæi verò circa meridiem. Belisarius igitur hæc admonebat. At illi, qui cum Petro erant, mandata despicientes, circa meridiem sole grauati (nam vrbs ea vehementer æstiuosa existit) & arma posuerunt, & inimicos minime curantes, sicut hic ortos nullo ordine comedebant. Quod Nabades animaduertens, multo cursu in eos cum exercitu contendit. Romæi autem, quum è mœnibus exeuntes barbaros vidissent, (nam clarè conspici ut in campo accliu euntes poterant) ad Belisarium miserunt rogatum, ut eis subueniat. Ipsi que sic, ut erant inconditi atque imparati, multo tumultu occurrerunt.

Belisarius Nisibim tentat.

Qui

Qui autem cum Belisario erant, nondum accepto nuncio, Persarum motum ex puluere videntes, cursu auxilium ferebant. Persas verò interim irruentes Romæi minimè sustinentes, in fugam sunt versi. Hostes verò insequentes, raptò ex Petri signifero vexillo, ex eis quinquaginta interfecere, omnesque proculdubio perijissent, nisi Belisarius & qui cum eo erant exercitus laborantes excepissent. Primos nanque omnium Gothos cum densis ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt, quos Romæi simul cum Gothis insequentes, clam interfecerunt, breuiterque durante persequutione, hostes intra mœnia se receperunt. Tunc autem Romæi omnes in castra Belisarii reuerterunt. Persæ autem postera die in turri quadam signa Petri ablata loco trophæi constituentes in hostes cum risu insultauerunt, exire tamen non audentes se in ciuitatis præsidio tenebant. Belisarius quoque quum Nisibim videret natura loci munitam admodum existentem, desperata expugnatione vterius ire maturauit, ut excursu hostibus officeret. quumque toto exercitu vnus iter diei peregisset, incidit in arcem, quam Sisauranum vocant. Persæ hic coloni quamplures & Persarum equites contingenti in præsidio erant, quibus vir nobilis Belesmaches præerat. Romæi itaque prope castrametantes arcem obsidebant, ac impetum in mœnia facientes, repulsi fuere, plures tamen interficientes. Nam & muri inexpugnabiles munitione, & à barbaris acerrimè defendebantur. quamobrem conuocatos ad se præfectos Belisarius hæc est adloquutus; Multorum experientia bellorum commilitones, dedit nobis & in rebus dubiis futura posse conijcere, & deliberando deligere potiora. Scitis igitur quantum est periculum exercitum in hostilem multis post terga munitissimis locis, multis etiam in his fortissimis viris relictis proficisci, sicuti & nobis in præsens contingit, quos relictæ Nisibi vterius procedentes, nonnulli hostes clam insecuti in oppidis ex insidijs deprendere conantur, in quos si fortè inciderimus, ad pugnam venire opus erit. In medio igitur constitutos, ac vtrinque oppugnatos indigna profecto pati periculum fuerit: quòd si forte in pugna inferiores fuerimus, reditus vobis in patriam omnino interclusus nulla via patefiet. Ne nunc stulto vrentes consilio, nos ipsos spoliaste videamur, neque contentione res Romæorum perdamus. Insulsa enim audacia in exitium ducit, prudens verò cunctatio seruare satis est apta. Quare censeo, ut nos hic ad arcem hanc obsidendam consistamus. Aretas cum socijs ad oppida Assyriæ, ut paulopost Syriæ proficiscatur. Saraceni enim expugnare mœnia minimè sunt apti, at excursionibus ac prædis habiles: simul secum adsumptis militum fortissimis nonnullis, ac nullo fortasse resistente omnia populentur: si in potentiores incident, facile ad nos reuertendo incolumes seruabuntur. Nos verò si deus dederit hanc arcem capere, sic cum toto exercitu Tigrim trajiciemus, ut non retro metuentes insidias, res Assyriorum, quo se loco habeant, prospicere possimus. Hæc Belisarius dicens, probe visus est omnibus cõsulasse. Aretam itaque cum suis in Assyriam ire iussit, cum eoque milites mille ac ducentos, doryphoros item duos Traianum & Ioannem, Phagam cognominatum, ambos in bello claros: quibus præcepit, Aretæ in omnibus obtemperarent: ipsi verò Aretæ, ut in procinctu omnia excurrat, ac in castra reuertatur, nunciaretque si quis Assyriorum exercitus appareat. Igitur hi Tigrim transmittentes inter Assyrios constitere, vbi optimam reperientes regionem, ac longo tempore ab hoste incolumem & incustoditam, excursionem multa prædantes oppida, magnas adsecuti sunt opes. Tunc Belisarius quosdam Persas comprehendens, nihil esse in arce ad vsum necessariorum omnino didicit. Non enim, sicut apud Daras & Nisibim, in publico cibaria deposuerant, sed hostium exercitu ex improviso in eos irruente, illorum partem expor-

Belisarii ad suos oratio.

cauere: subito autem pluribus in arcem fugientibus, necessarium penuria, ut par erat, premebantur. Quod Belisarius animaduertens, Georgium virum prudentissimum, ac eius arcanorum participem misit hos homines tētarum, si qua conditione posset oppidum accipere. Georgius autem iussa faciens multa eos blanditia palpando induxit, ut accepta fide de salute seque ac arcem dederent Romæis. Sic itaque Belisarius Sifaurano potitus moenia solo æquauit, colonos omnes Christianos, ac olim è stirpe Romæos existentes illos dimisit. Persas verò simul cum * Bleshamo duce Byzantium misit, quos Iustinianus postmodum in Italiam contra Gothos pugnatos ire iussit. Et hæc quidem quo ad Sifauranorum arcem sic se habent. Aretas autem timens, ne à Romæis eius præda caperetur, non amplius in castra reuerti volebat. Mittens itaque è socijs quosdam explorandi gratia, iussit clam subito reuertentes significare, an aliquis hostium magnus exercitus apud fluuij transitum consistat. Quapropter Traianum & Ioannem admonet, alia euntes via in Romæorum terram reuerti. Ad Belisarium igitur non amplius venerunt, & habentes Euphratem fluuium dextrorsus, sic in urbem Theodosiam prope Aborram fluuium iuere. Belisarius verò ac Romæorum exercitus nihil de hac expeditione audientes, in formidinem ac suspicionem quidem non mediocrem venerunt. Tempore igitur iam longo in ea obsidione consumpto, contigit multos hic Christianos febre maligna corripì, quod Mesopotamiæ præsertim pars illa Persis finitima sit, omnis vehemēter æstuosa, vbi minimè aduerti Romæi, ac è Thracia valde huic ob frigus cōtraria venientes, in oppido tā solis ardoribus obnoxio, & tugurijs quibusdam suffocantibus æstatis tēpore viuētes, sic valetudinarij sunt facti, ut tertia ferè pars exercitus semisepulta iacuerit. Omnes igitur inde discedere, ac domum reuerti maturauerunt: maxime verò omnium Belisarij militum præfecti Rhécitangus & Theostistus, videntes quod Saracénorum stipendij tempus præterisset. Igitur Belisarium frequenter aduocans præfectis consilium indixit, vbi Ioannes Niceti surgēs hæc ait: Optime Bolisari, nullum vnquam neque fortuna neque virtute ducem æque atque tu es me vidisse fateor, qui gloria rerum gestarum non solum Romæos, sed barbaros omnes vicisti. Hanc itaque famam diligentissime conseruabis, si nos viuos in Romanorum ditionem perducere poteris, sicuti nobis omnibus spes est. De hoc enim exercitu sic habes considerare. Saraceni quidem ac milites quique fortissimi Tigri flumen traicentes, non video quomodo die superiore ad hoc fortunæ peruenerint, ut neque nuncium mittere aliquem ad nos curauerint. Rhécitangus & Theostistus dubitant, uti plane vides, statim Alamandari exercitum in Phœnicibus medijs esse, ac ibi oppida omnia populari. Præterea ex hic relictis tot sunt valetudine correpti, ut longe plures, quàm ministri, aut ferentes impedimenta existant. His igitur sic existentibus, si quid hostile vel ibidem manentibus vel retro euntibus nobis occurrerit, nullus casum Romæis apud Daras existentibus nunciare posset. Nam vterius procedere ratione non facile posse nos existimo. donec igitur spes aliqua relinquatur, quæ sunt ad reditum, cogitandum. His autem, qui in huiusmodi sunt constituti periculis, de hoste inuadendo potius, quàm euitando meditari summa stulticia. Hæc Ioannem dicentem cæteri laudare, in tumultum quæ excitati reditum postulabant. Quapropter Belisarius ægrotis primum in curribus positus, exercitum retro consequi iussit. Vbi primum in finibus Romæorum fuere, de gestis ab Areta certior factus, nullum tamen eum iudicium subire voluit, quod in conspectum nondum venisset. Romæorum igitur irruptio hunc habuit finem. Cosroi interea Petram capienti, nunciatur Belisarij in Persidem ingressus, & apud Nisibim

* Blesmachus seu
pra.

Ioannis ad Belisarium oratio.

sibim pugna, & arx Sifauranorum amissa, & quicquid rerum Aretas ultra Tigri penetrando gesserit, statim quæ præsidio relicto, ipse cum reliquo exercitu ac Romæis captiuis in Persidem reuertit. Hæc autem in secunda Cosrois expeditione fieri contigit. Belisarius deinde à Iustiniano Byzantium reuocatus, ibidem hibernauit. Vere postea ineunte, Cosroes tertiam in Romæorum regionem irruptionem maximo fecit exercitu, Euphratem dextrorsus habes. Candidus autem Sergiopolis præsul postquam Persarum exercitum prope moenia perspexit, timens & sibi & ciuitati, quod pacta inter eos priora non seruauerit, sese vltro excusans Cosroi occurrit, ac rogans ne propterea ciuitati sit iratus: nam ei pactam pecuniam nunquam fuisse, quam ei pro redemptis Surenis, uti supra commemorauimus, debebat. Cosroes autem ipsum in custodiam duci, ac eius corpus probris omnibus adfici, pecuniam deinde duplam, atque prius conuenerat, exolui iussit. Ille verò Sergiopolim aliquos mitti rogauit, qui omnem preciosam templi suppellectilem auferrent, cum quibus etiam alios ipse misit. His Sergiopolitani quæcunque sunt iussa tradiderunt, sibi nihil aliud relictum dicentes. Quumque Cosroes non satis hoc esse diceret, aliaque expeteret, adhuc alios de bonis eorum nomine quidem vestigatum milit, re autem vera ut urbem caperet. Sed quando diuinitus datum non erat, ut ea potiretur, quidam è Saracenis Christianus, alioquin sub Alamandaro militans, Ambrus nomine, nocte per muros ascendens, omne consilium ciuibus nunciauit, suavitque nullatenus Persas in urbem recipiendos. Sic igitur à Cosroe missi sine effectu reuerterunt. quamobrem idem urbem euertere statuit, protinusque exercitu sex milium misso moenia obsidere atque oppugnare coepit. Sergiopolitani autem fortiter ab initio resistentes, de inde periculum metuentes, ciuitatem hosti dedere decreuerunt. Milites enim non plus quam ducenti erant. Sed Ambrus rursus ad moenia noctu veniens, duorum tantum spatium dierum Persarum obsidionem duraturam dixit, aqua eis deficiente. quapropter illi nullatenus in sermonem cum hoste venerunt. Interim verò barbari premente siti inde discedentes ad regem venerunt, qui Candidum adhuc non dimiserat. oportebat enim, existimo, illum tanquam periurum à sacerdotio deijci. Et hæc quidem sic se habere. Postquam verò in Comagenorum regionem, quam Euphratiam vocant, Cosroes venit, ad urbis suprascriptæ expugnationem amplius non redire decreuit, sed ex improviso usque ad Syros partim ciuitates capiendos, partim pecuniam imperando ibat, uti mihi supra narratur. In animo quoque habuit rectè in Palestina tendere, ut quum alia, tum Hierosolymitani templi sacram ac preciosam suppellectilem prædaretur. Hanc enim regionem bonam, tum colonis auri diuitibus cultam audiuerat. Romanorum autem præfecti & milites hostibus occurrere, vel eunti esse impedimento nullatenus statuerunt, tantum loca hostilia capientes, ut quilibet poterat eadem custodire ac seruare satis esse putauerit. Interea Iustinianus audiens veram Persarum expeditionem, rursus Belisarium contra ipsos misit. Is igitur equis publicis inuectus, quos Veredos vocant, sine quibus exercitus non erat, celeriter in Euphratiam peruenit. Iustus autem Imperatoris fratris filius Hierapoli, quò confugerat, vnà cum Buze & alijs quibusdam erat, qui audientes Belisarij hic procul esse, literas ad eum in hanc sententiam scripserunt: Cosroes, uti planè scis, contra Romanos rursus venit, exercitum longe priore maiorem adducens: sed tu velociter ad nos propera, si quidem potes, clam inimicis, ut & tu te imprimis, deinde nos vnà cum Hierapoli incolumes serues. Belisarius his literis perlectis, eorum consilium ac timorem minimè collaudans, statim ad Euphratum oppidum peruenit, quod prope Euphratem est situm, ibique collecto vndeunque exercitu castrametatus Hierapolis præfectis hæc rescribit: Si

Cosroes frustra
Sergiopolim tenet.

Belisarius in orientem redit.

Iusti ad Belisarium literæ.

Belisarij responsio.

quidem aduersus alios homines, quàm Romæorum subditos Cosroes proficisceretur, bene ac tuto vobis consultum, quibus procul à malis tantū quietis esse licet, quum in periculum non necessarium sponte se obrudere magna sit dementia. Si autem nunc Barbarus inde discedens aliam Imperatoris nostri regionem inuadit, & hanc quidem optimam, & sine præsidio; scitote quòd longe præstat cum virtute pugnando perire, quàm sine certamine turpiter incolumē seruari, quum hæc proditio potius quàm salus appellari possit. Sed vos huc protinus ad Europum venite, vbi omnem, quem in his deus exercitum parauit instruendo, spem habeo inimicis negocium faceflere. His præfecti acceptis gauisi, magnopere in fiduciā venere, ac ibidem Iusto cum paucis alijs ad præsidium relicto, ipsi cum reliquis ad Europum venerunt. Cosroes autem quum accepisset Belisarium castra ibidem locasse, non ulterius processit, & Banadarem vnum è regijs scribis opinione prudentiæ clarum ad Belisarium, vbicunque fuerit mittit, conquestum quòd Imperator Iustinianus legatos ad Persas minimè miserit, qui de pace conditiones confirmant: quod Belisarius discens, hæc egit. Ipse quidem sex millium delectum virorum forma præstanti ac procerā, quos procul à castris tanquam venaturus misit, Diogenem verò doryphorum, ac Adolium Acacij filium genere Armenium, ac in palatio Imperatoris ad ea, quæ sunt quietis ministrā, quod munus Romæi Silentiarium vocant, tunc Armeniorum quorundam ducem, cum equitibus mille ripam Euphratis circumagere iussit, speciem continuo opinionemque hostibus præbendo iamiam Euphratem transeundi, ac eorum fines inuadendi. Ipse post hæc vbi legatum propinquare audiuit, subito tugurio ex crassis asseribus compacto, quòd papilionem vocant, ibidem residebat, vt in oppido deserto, quasi nihil ad vsum habente, se esse indicaret: militesque hoc modo disposuit. In parte altera tugurij Thraces atque Illyrij fuere, Gothi verò post illos, deinde his proximi Eruli, deinde Vandili ac Maurusij campos plurimum implebant. Non enim stantes in eodem continuo loco manebant, sed distantes inter se, ac ambulantes, tum negligentes admodum ac remisso animo in legatum Cosrois respicientes, nec insuper vllus eorum chlamydem habebat, sed tunicas lineas more foeminarum induti ac succincti, in manu quisque equi flagellum: arma verò fuerunt alijs ensis, alijs securis, quibusdam nudus arcus, denique venatorum speciem præbentes, ad feras laceffendas cæteris neglectis properare videbantur. Banadares igitur legatus in conspectum veniens Belisarij, rem indignam dixit esse, quòd Cæsar (sic enim Persæ Romæum vocant Imperatorem) legatos ad eum de his, quæ circa pacem conuenerant, non misisset, quæ de causa ipse sit coactus in Romæorum agrum armatus venire. Belisarius autem neque exhorrens barbarorum tantorum vicina castra, neque vlla mentis aut sermonis perturbatione captus, ridere coepit, ac hilari vultu respondit: Non eadem, inquit, ratione, qua Cosroi gestæ sunt res, ab hominibus iudicantur. Nam alij si quid à proximis contendunt, legatos ad eos imprimis mittunt: vbi verò ad æquum non venit, bellum eis postremo inferunt. Ipse autem iam cum armis in medijs existens Romæis, verba impudentissimè de pace facit. His dictis legatum ab se dimisit, qui ad Cosroem reuertens ei suadet, vt statim ab armis discedat: nam se in ducem incidisse dicit fortissimum ac omnium prudentissimum, & milites quales nunquam aliās viderit, quorum ornatum magnopere admiraretur: præterea non ex æquo periculo ipsi ac Belisario certamen, quòd tu fortasse victor Cæsaris seruum superabis; victus verò magnum tibi generique tuo dedecus paries: & Romæi quidem victi facile in locis munitis, ac ipsorum regione seruabuntur incolumes; si quid autem Persis acciderit, ne quidem nuncius calamitatis

Silentiarj qui dicitur.

Quo modo Persas Belisarius terret.

calamitati supererit, qui hæc ad Persas referat. His Cosroes persuasus, reuertit quidem cupiebat: verum dubitatione multa anxius hærebat, sciens quòd fluminis transitus ab hoste custodiretur. Deinde eadem via hominibus ac rebus omnibus deserta redire facile non erat, quòd ab omnibus iam quæ sunt vsui necessaria destituerentur, quæ prius in bellum exiens secum habebat. Denique multa cogitanti succurrit, regionem, quæ trans fluuium est, omnino periclitantem percurrere, ac ita copiam sibi rerum parare. Belisarius verò cum toto & ipse exercitu fluuium traiciens, ad Cosroem statim legatos misit, qui postquam ad eum venerunt, multis eius ad propria reditum collaudantes, legatos etiam dixerunt se Imperatoris ad eum expectare, qui ea quæ de pace conuenerunt, sedulo confirmant: rogauerunt insuper, vt tanquam amicus per Romæorum agrum iter faceret. Ille verò se facturū recepit, siquidem obsidem de seruandis inter eos pactis dederint. Legati ad Belisarium reuertentes, Cosrois verba retulerunt. Is verò Edessam veniens, Ioannem Basilij filium genere ac diuitijs omnium Edessenorum clarissimum obsidis loco alioquin inuitum misit. Romæi autem Belisarium magnopere laudantes, longe magis probare sunt visi, quàm quum Gelimerem aut Vittigem captos Byzantium duxit, & vt verum fateamur, sic erat. Formidantibus enim Romæis, in arcibus constitutis, latentibus, Cosroe verò in medijs eorum terris cum maximo exercitu existente, virum ducem cum paucis quibusdam veloci cursu è Byzantio inter hæc venientem, contra Persarum regem castra metari, ac cum ex improviso ipsius viri seu fortunam seu virtutem metuentem, vel etiam quibusdam deceptum sophismatis ac stratagematis non ulterius tendere, sed re tantum fugere, verbo autem pacem postulare: hæc quidem confidentibus res eum magnas gessisse facile apparebit. Inter hæc Cosroes iusiurandum ac pacta irrita faciens, Callinicum ciuitatem nullo penitus defendente cepit. Huius mœnium Romæi vt consumptorum & debilium partem iam ædificio reconcinnauerant, tunc reliquam deiectam partem nondum absoluerant. Ditiores verò ciues, postquam hostes propinquare viderunt, preciosiora secum exportantes, in alia munita loca migrauerunt: reliqui autem sine militibus ibidem remanserunt. tum agricolarum magnus hic numerus conuenit, quos omneis Cosroes captiuos ducens, urbem solo æquauit, pauloq; post obsidem Ioannem recipiens, domum reuertit. Armenij autem qui ei ad hæserant, sub fide cum Bassace Byzantium venerunt. Et hæc quidem in tertia Cosrois irruptione fieri contigerunt. At Belisarius rursus ab Imperatore aduersus Byzantium, vt in Italiam iterum mitteretur, rebus iam ibi imperij colabantibus. Fuit insuper hisdem temporibus ingens pestilentia, cui remedium nullum inuentum, præter quàm ex deo, vnde venit: quanquam multi adrogantes physiologiæ causas commentari contendant, vanas quidem omneis & inuestigabiles, rãtumque sermone decipientes. hic enim morbus nulli neque ætati, neque sexui, neque loco parcebat. Vnde verò initium habuerit, aut quomodo perimebat, referam. Coepit enim ab Aegyptijs, qui apud Pelusium sunt. Hinc vniuersam terram comprehendit, itinere semper procedens, nullas reliquit locorum latebras, nec bis eadem corpora repetebat. Incipiebat autem hoc modo. Phantasmata dæmonum multis humana specie visa sunt. quos enim in ipsa incideret, percuti se ab aliquo viro putabant, morbusq; subito irruerat: nonnulli ab initio verbis sanctis ac alijs, vt poterant, supplicationibus eum auertere frustra quærebant, ac tanquam lymphati seu spiritu maligno agitati, amicos vocantes minimè audiebant, in locis quoq; angustis coërcebantur, nonnullis verò in somnis hæc eadē accidebant. Corripiebantur enim statim febre, calore coloreque pariter corporis nusquam mutatis, neque vlla item inflammatio vt febricitantibus solet, sed tussis quæ

Belisarij laus.

Cosroes Callinicum capit.

Mira pestilentia.

dam ab initio, vsque ad vesperam febris erat, adeo vt nullo adhibito medico, nullius opinionem periculi præberent. Eodem verò die, nonnullis sequenti, alijs non multo post tuber succrescebat, alijs alibi: præterea quibusdam somnus inerat profundus, nonnullis acuta quædam stulticia, & primum quidem omnium obliu rerum etiam cibum negligentes moriebantur. In stulticia verò corripiti sibi visi aut inuadi clamitabant, auertentesq; fugiebant, quorum curatores & ministri dira atque intoleranda patiebantur, adeo vt non minus ipsi quàm ægroti misericordia digni fuerint, non quòd morbo & ipsi adficerentur, (non enim is contagione nocebat) sed quòd furentes aut è lecto se præcipitare, aut ad flumina ob sitim properare volentes vix retinebant. Peribant aliqui eodem die, nonnulli multis post diebus. Tribus igitur mensibus huiusmodi lues Constantinopoli præualuit, & ab initio quidem pauci, deinde in singulos dies quinque, sæpius etiam decem milia efferebantur, adeo vt plures etiam diuites ministris iam omnibus extinctis, curatorum penuria magis, quàm morbo perirent, simulq; insepulti manerent. Quamobrem pijsissimi principis Iustiniani prouidentia, Theodorus huic curæ delegatur. Is enim responsionibus imperatoris præerat, continuo eidem supplicatum preces nunciatis: Referendarium Latini hoc munus appellat. Hic itaq; destitutis ope, ac miseræ turbæ erogata pecunia auxilium publicè præbuit. Iamque in adflicta ciuitate artes officinæque nullæ videbantur, pluresque ob metum dimissa pristina viuendi formula novos mores induerant, religionique se ac deo dicabant: multi etiam è periculo elapsi, ad pristinam redibant vitam, dei cõtemptores. Nunc ad institutum prius sermonem reuertar. Cosroes in Assyrijs in oppidum Ardabigaram versus Boream ibat. Hinc Romanorum agrum per Persarmenios inuadere constituit. Hic magnum Pyreum est, quòd Persæ deorum maximè venerantur. vbi ignem perpetuum custodiunt Magi, ac alia diligenter sacrificantes, tum vaticinio in rebus maximis vtuntur. Hic est ignis, quem Vestam olim Romani vocabant. Hic missus quidam è Byzantio. Cosroi nunciauit, Constantianum & Sergium legatos de concordia statim venturos. Erant enim hi ambo rhetores ac valdè prudentes, Constantianus quidem Illyrius, Sergius ex Edessa ciuitate Mesopotamiæ, quos Cosroes expectans in pace mansit. In itinere autem Constantianum contigit in valetudinem incidere. Tempore deinde post longo pestilentia in Persas demum irruit. Nabedes autem, qui tunc in Persarmenijs præfectus erat, Eudulium Christianorum præfulem iussu Imperatoris ad Valerianum Armeniæ præfectum misit, accusatum legatorum tarditatem, ac Romanos omni studio ad pacem hortatum. Is cum fratre ad Armenios veniens Valerianum conuenit, ipseque erga Romanos tanquam Christianos dicebat se erga eum egregia esse voluntate, ac Cosroi omni diligentia persuasurum, vt quando legati Romanorum in Persidem cum ipso congregiantur, nihil sit ipsis impedimento in pace, quomodo velint, disponenda. Præsul hætenus. Præsulis verò frater clam Valeriano congregiendi, Cosroem in magnis esse malis dixit. filium enim tyrannidi adspirantem, ipsum verò cum toto exercitu pestilentia correptum, quapropter eum pacem expetere. Hæc vbi Valerianus accepit, episcopum statim remisit, legatos promittens breuiter ad Cosroem venturos. Ipse verò sermones, quos audiuerat, ad Iustinianum detulit: quibus Imperator statim permotus, ipsi & exercitui in hostilem irrumperere mandauit. Non enim vidit, quòd ipsis vllus hostium impedimento foret, iussitque congregatos in eodem omnes sic irruptionem in Persarmenios facere. Has literas postquam præfecti legerunt, omnes simul cū sequentibus in Armeniorum loca excurrunt. Iamque Cosroes pauloante Adarbiganos timore pestilentie relinquens, in Assyriam cum toto exercitu discessit.

Huc

Huc autem nondum is venerat morbus. Valerianus quidem apud Theodosiam castra habebat cum suis militibus, cui Narses sese iunxit, Armenios ac Erulos, quosdam secum habens. Martinus autem Orientis præfectus cum Ildigere & Theodisto in Citharizum arcem perueniens ibidem castra posuit, quòd à Theodosia quatuor iter dierum distat, quò & Petrus non multo post cum Adolio & alijs quibusdam præfectis venit. Toto autem exercitui præfuit Isacijs Narsis frater. Philomenes autem & Verus cum Erulis consequentibus ad Chorzianorum loca venerunt, non longe à Martini castris. Iustus autem Iustiniani fratris filius, & Peranius, ac Ioannes Niceti filius cum Dominentiolo & Ioanne Phaga apud arcem Phison castrametati sunt, quæ iuxta fines Martyropolis est. Sic igitur Romæ præfecti omnes castra locauerunt, neque simul conuenientes, neque in colloquium inter se congregantes, sed tantum per nuncios inuicem de irruptione facienda statuerunt. Petrus igitur alijs inconsultis ex improviso in hostilem incurrit: quòd vbi sequenti die Philomenes & Verus cognouerunt, qui Erulos ducebant, statim sequuti sunt. Post eos Martinus & Valerianus cum suis. Nam omnes inter se parum distabant, præterquam Iustus cum suis, qui, vt supra narratur, longius habentes castra, postremo & ipsi excurrendo cæteros sequuti sunt, nec tamen coniunctim. Reliqui omnes simul rectè in Dubium proficiscuntur, nihil omnino prædantes, aut aliquid agentes maleficij. Est enim Dubium Persidis regio quum cæteris, tum cœli & aquarum salubritate præstans, à Theodosia octo iter dierum distans, vbi & campi equorum fertilissimi, & vici plurimi, frequentissimi, rebusque referti bonis, officinæ præterea mercatoresque plures ex Indis & eis vicinis Iberis, Persarum, Romanorumque commeatus ferentes. Hic Christianorum episcopus, quem lingua Græca Catholicum vocant, quòd vnus omnibus præsit huius regionis accolis. Hinc igitur prope stadijs centum viginti eunti dextrorsus in regione Romanorum, Dubius est mons præruptus quidem, & inadcessus, & vicus quidam in loci angustia situs, nomine Anglon: vbi Nabedes postquam hostium irruptionem didicit, cum toto statim exercitu se recipiens, locique munimento confidens sese inclusit. Vicus autem ad montis radices situs, arcem eiusdem nominis habet in alto & præcipiti loco inexpugnabilem. Nabedes itaque lapidibus & curribus ingressus ad vicum obturans etiam magis inaccessum hunc reddidit: ante vero fossa valloque extructo, exercitum hic peditum in domunculis quibusdam veteribus in insidijs collocauit. Ad quatuor itaque millium omnes Persarum copiarum conuenerunt. Et hæc quidem sic se habere, Romæ verò venientes ad locum iter diei ab Anglon distantem, quendam ex hostibus exploratorem capiunt, quem vbi Nabedes esset, percunctantur. Is hominem ex Anglon cum toto exercitu domum reuertisse dixit: quòd Narses audiens, ac graue putans, socijs præfectis moram increpauit. Idem & alij in alios obiurgantes fecerunt, pugnam tantum relicta prorsus præda spectantes. Mouentes igitur sine disciplina ac ordine, nulla præferentes signa, quæ in similibus certaminibus solent, anteibant: neque item distincti, militibus cum seruis supellectilem ferentibus, commixtis tanquam non ad bellum, sed prædam manifestam confusim ituri. Postquam verò prope Anglonem fuere, exploratores mittunt, qui reuerfi renunciant hostes paratam habere aciem. Duces verò re improvisa perterriti, reuerti quidem cum tanto exercitu turpe ac effœminatam putauere: ex instanti itaque necessitate copias omnes in tris acies ordinauerunt, Petrus dextrum cornu habebat, Valerianus sinistrum, medium verò Martinus, Prope autem hostibus existentibus consistere, ordinem absque modo & ornatu seruantes. In causa erat loci iniquitas præcipitis, vnde dispositos

P 3

Referendarium
munus.Romæ Persarum
armenios inuadit.Exploratoris
fraus.Romanorum cla
des.

Narfis exitus.

in pugnam procedere oportebat. Hostes verò sese in breui cogentes, etiam quieti manebant, Romæorum perlustrantes exercitum, iussique à Nabede pugnam nullo modo incipere, vbi verò ab hoste incepta esset, acriter se defendere. Primus itaque omnium Narfes cum Erulis & Romæis procurrit, ac viribus fretus, Persas contra se constitutos conuertit. Fugientes barbari in arcem cursu contendunt. hic in loco angusto coactos suos Narfes adhortando pugnae instat. At barbari statim ex tugurijs, vbi vt supra dixi latebant, exeuntes improuisos Erulos adoriuntur, ac ex eis multis interfecit, Narsem quoque iuxta tempora sauciant, qui ex isto sic hoste subtractus paulopost decessit, vir quidem fortissimus, & huic bello longe utilis. Hinc turbatione inter Romæos maxima, vt par est, subsequuta. Nabedes omneis copias in hostem simul eduxit, qui in locis iniquis quum multos, tum Erulos potissime occidebant, quòd hi primum quidem procurrissent, ac inermes pugnarent. Neque enim cassidem, neque thoracem, aut aliquid prorsus muniminis habebant, præterquam scutum ac tritam vilemque vestem, qua succincti in certamen ruunt. Sed ne scutis quidem eorum serui in pugna vtuntur, nisi postquam viri in bello fortes fuere. Et hæc quidem de Erulis. Romæi autem hostes minimè sustinentes certatim omnes fugiunt, neque virtutis memores, neque decoris. Persæ autem tam impudentem animaduertentes fugam, insidias potius putauere. Quamobrem per angustias tantum locorum eos persequuti domum reuerterunt, non ausi in aperta planicie pauci cõtra multos pugnare. At Romæi, præsertim quòd duces hostes continuo retro consequentes esse opinabantur, magis etiam fugiebant, ac nullum remittentes tempus, citatis insuper & flagello & clamore equis currebant, thoracibus reliquaque armatura ab se proiecta, quòd nõ amplius his opus habere, aut cum inimicis congregi putarent: sed tantum in equorum pedibus salutem collocantes erant, & vt breuiter dicam, talis extitit fuga, vt nullus fere ex illis equis superuixerit, sed vbi à cursu desistebant, subito exanimes concidebant, nec vnquam similis clades in ea parte Romæis extitit. nam qui fugæ defuerant, partim cæsi, partim capti. Præda quoque tanta fuit armorum, iumentorum, reliquarum rerum, vt Persas diuitijs maximè cumulauerit. Adulius autem, qui in hac reductione apud arcem in Persarmenijs existens se cõtinebat, lapide à colonis caput appetitus ibidem perijt. Iustus cum suis Taraborum oppida pauca excurrendo deprædans, domum & ipse statim reuertit. Anno insequente Cosroes in Romæorum agrum rursus incurrit, in Mesopotamiam exercitum ducens, quæ quidem irruptio non aduersus Iustinianum Imperatorem, aut alium quenquam mortalium facta, sed in ipsum deum, quem Christiani colunt: quoniam in prima expeditione, quum Edessam frustra tentasset, domum ilico se recepit, quo tempore magnopere vnà cum Magis turbatus ad suos conuersus ait, Edessenos se omnino sub iugum missurum, ac ciuitatem eam ouibus pascendam redditurum. Nunc verò prope ad eam cum exercitu accedens, quosdam ex Hunnis eum sequentibus ad moenia ciuitatis misit, quæ sub Hippodromum sunt, nihil aliud maleficij perpetrantes. Oves huc pastores reducere loci munitioni confidentes, quod is maximè adcliuis esset, neque hosti facile adeundus speraretur. Barbaris igitur eas rapere conantibus, acriter pastores resistebant. At Persæ simul & Hunni violentius instantes, cum Romæis simul & oppidanis exeuntibus ad manus venerunt. Oves interim raptæ sponte ad pastores rursus reuerterunt. Quidam autem ex Hunnis ante alios pugnâs maxime omnium Romæos adfligebat, à quodam verò agricola genu dextrum funda percussus cernuus ilico ex equo cecidit. Pugna verò mane incepta ad meridiem desijt, in qua vtrique satis habere putantes, disiuncti sunt, Romæi quidem intra moenia se receperunt, Barbari procul à ciuitate

*Turpis Romano rum fuga.**Cosrois expeditio cõtra ipsum Christum.**Edessenorum opugnatio.*

ciuitate stadijs septem palantes omnes in castra se receperunt. Tunc Cosroes siue in somnijs admonitus, siue ex cogitatione quadam quòd bis tentando nequisset Edessam capere, vnde plurimum ei dedecoris eueniret, multa pecunia ab Edessenis accepta, ab eorū obsidione discedere decreuit. Itaque sequenti die Paulus interpres ad moenia iussu regis veniens dixit, Romæos aliquot viros graues ad se mitti Cosroem expetere. Hi verò celeriter quatuor delectos claros homines miserunt, quibus in castra Persarum venientibus Zabarganes mandato regis occurrens minanti similis eos percunctatur, quæ nam sint eis potiora, an quæ ad pacem, vel bellum faciunt: respondentibus illis, se pacem potius electuros: ergo Zabarganes ait, emere hanc vobis multa est opus pecunia. Illi verò se totidem dicunt duros, quot dederunt, quando Antiocheam capiens ad eos primo venit. Zabarganes autem eos cum risu remisit, vt diligentius super eorū salute deliberantes sic deinde reuertantur. Hos Cosroes paulo post iterum vocans repetijt, quot, aut quomodo prius Romæorum oppida cepit, minatur deinde Edessenis grauissima à Persis euentura, nisi pecuniam tribuant, quantam intra moenia possederint. Sic denique inde exercitum se deducturum recepit. Hæc Legati audientes, professi sunt se pacem quidem à Cosroem libenter accepturos, modò quæ liceant eis imperet. Belli enim finem nulli omnino ante certamen satis exploratum esse, nec pugnae periculum in conditionem venire. Tunc verò iratus Cosroes, iussit confestim legatos discedere. Die autem obsidionis octaua tumultum arte excitare ante urbem constituens, iam excisa in locis propinquis materia ante moenia quadrata specie composuit, quòd missilia ex vrbe peruenire non poterant. terram quoque multam qualemcunque arboribus ingerens magnam vim lapidum superiecit, qui non quidem aliàs ædificio apti, sed ad id tantum officium excisi atque elaborati erant: vt autem affatim in altitudinem cresceret, ligna longa in medio terræ & lapidum continuo iniiciens, vinculum quodammodo huic operi adhibebat, vt præ altitudine minimè debilitaretur. Petrus autem dux Romæorum hic cum Martino erat, vt hostes operi intentos prohiberet, Hunnos quos secum habebat his obiecit, qui plures interfecerunt, ac omnium maximè Arges nomine, solus septem & viginti occidit. Ex hostium verò custodibus nullis adhuc exire audentibus, donec opus succreuisset, tunc constantissimè oppugnantes Romæi ex moenibus fundis ac arcibus reijciebant. quapropter barbari testudines operimentaque ex hircorum pilis, quæ vocant Cilicia, crassitudine atque longitudine quantum satis habentia, suspendebant ex lignis longis: quod opus ab igne arcu excusso minimè aut vllis missilibus lædi poterat, sed à testudine cuncta repulsa prohibebantur: quòd Romæi conspicientes in metum versi, legatos ad Cosroem mittunt, inter quos Stephanus erat medicorum sui temporis princeps, & qui Cabadem Perozæ filium quandoque ægrotantem curans, multas ex eo retulit opes. Quumque in Cosrois conspectum vnà cum alijs venisset, hæc ait: Regis profectò boni officium, mansuetum esse omnes adfirmant: Nam cædes ac bella facere, ciuitates diripere, agros depopulari, alijs fortè nominibus conuenit, bono autem nequaquam: quanquam Edessenorum ciuitatem ex te malum aliquod pati minimè omnium oportebat. Inde ego prodij, qui nihil futurorum præuidens, te nutriui, ac tuo patri auctor extiti, vt te regni successorem constitueret: tibi ego Persarum imperij causa fui, patriæ verò præsentium malorum. Homines nanque multa sibi ipsis incommoda ob futurorum ignorationem inferunt. Verum si qua te huiusmodi beneficij memoria subit, nihil quæso mali nobis vterius irrogato, hanc mihi ad extremum tribuendo mercedem, ex qua tibi maximè rex hoc boni adcedet, vt crudelissimus non videaris. Stephanus hæctenus.

*Cilicia.**Stephanus medicus.**Edessenorum ad Cosroem oratio.*

*Arrogans postulat
latum Cosrois.*

Cosroes autem non se professus est prius inde discedere, quam Petrus & Peraninis ei tradantur, quod paterni serui existentes ausi sint contra ipsum arma capere. Quod si hoc facere Romæis non placet, alterum è duobus est eligere necesse, vel aureorum quinquaginta milia dare, vel quosdam in ciuitatem recipere, qui pecuniam vestigantes omne aurum quoque & argentum ad eum referant, reliquorum verò dominos esse permittant. Hæc Cosroes magna est loquutus adrogantia, ut qui paruo labore Edessam se capere speraret. Legati quod ab eo imperata nullo modo se facere posse viderent, anxij perturbatique in ciuitatem reuerterunt. Postquam verò intra moenia constituti regis mandata retulere, tumultu a cluctu plena ciuitas fuit. Turrem attamen in magnam erectam celsitudinem multoque studio procedentem animaduertentes, cæteris priuati remedijs rursus legatos mittunt: qui postquam in castra fuere, eadem atque prius oratum venire se dixerunt: sed ne verbo quidem à rege dignati, quin multa contumelia inde abeuntes in ciuitatem redierunt. Igitur Romæi quibus possent viribus sese tueri decreuerunt, ac ante omnia muri partem qui tumulto opponebatur alio adaugere contendunt ædificio, ut Persarum operi superemineat. Iamque ad finem ventum erat, quum Martinum rursus hortantur, ut de pace, quomodo ei videatur, transigat. Is propè ad hostium castra accedens cum quibusdam Persarum præfectis in colloquium venit. Hi verò Martinum pluribus diebus sermonibus distraxere, pacem velle simulantes, donec opus in castris absoluerent. Dixerunt enim, se quidem ad concordiam paratos, attamen Imperatorem nullo modo eam velle se existimare. Nam & Belisarius, qui Martinum & potentia & dignitate præcedit, quum Cosroem ex agro Romano exercitum deducere persuasit, spe legatorum venientium huius rei gratia, nihil tamen eorum quæ promiserat præstitit, fassus se Iustiniani voluntatè extorquere non posse. Interea Romæi fecerunt fossam in ciuitate, quæ aditum subterraneo usque ad tumuli ab hostibus extructi fundamentum medium penetraret, vbi igne succenso ædificium eruerent, itaque strepitum fodiendum hostes sentientes, & ipsi superius incipientes, ex utraque parte medij fodiebant, ut Romæos in opere deprehenderent. Quod illi cognoscentes abstinerunt, terram in locum vacuum ingerentes: è summo autem tumulto inferius quod prope murum erat, ligna & lapides ac terram inferientes habitationis specie extruebant, arborum quoque facile combustarum siccos truncos huc aggerando, oleo insuper cedrino infarto & sulphure & bitumine multo: nam hæc in munitione habebant. Persarum verò præfecti interea Martino qualia mihi supra paulò narrantur dixere, ut sermonem de pace specie monstrarent. Postquam verò collis ab eis iam absolutus est, ac moenibus ciuitatis propinquans in sublime erectus apparuit, Martinum remiserunt, manifesto concordiam negantes. At Romæi statim arborum illarum truncos incendunt, quos ad hoc præparauerant. Igne autem partem tumuli quandam comburente, nec per totum diffundi valente, quum ligna priora consumerentur, alia deinceps in fossam iniiciebant, nullum intermitentes tempus. Iamque ignis tumulum omnem absumentis fumus quidam nocte supra tumulum passim apparebat. Romæi autem nondum volentes à Persis rem sentiri hæc commenti sunt. Parua vasa, igne carbonibusque implentes, hæc & ignifera missilia aggeris per totum tumulum frequentia miscuerunt, quæ Persæ, qui custodiæ hic præerant, cum omni studio circumeuntes extinguiebant, & ex ipso procedi fumum existimabant. Malo verò gliscente barbari clamauere. Romæi verò eos ex moenibus ferientes multos interfecerunt. Huc & Cosroes circa Solis exortum venit, magna exercitus parte consequente, atque in aggerem ascendens primus hic malum deprehendit.

Persarum fraudulente moræ.

Edessenorum strategema.

hendit. subtrus enim fumi causam esse monstrauit, non ex his, quæ ab hoste iaculabantur, continuoque omnem exercitum clamare iussit. Tunc Romæi confidentes, verbis eos contumeliosis incessabant: barbarorum verò hi quidem terram, alij aquam quæ maximè ignis apparebat iniicientes, malum vincere sperabant: verum nihil agebant. qua enim in parte terra iniecta erat, fumus quidem (ut par est) reprimebatur: ex altera verò parte paulo post multo magis ex igne alibi fortius erumpente exibat. Aqua item in qua parte proieciatur, maiorum sulphuri ac bitumini vim addebat. Ex quo ignis vltius procedendi causa erant, nec intus aquæ tantum, quantum ignis præualebat, effundere poterant. Fumus itaque circa diei serum tantus est factus, ut & Carenis & alijs ibidem accolis manifestus esset. Persis itaque ac Romæis pluribus supra tumulum ascendentibus, pugna hic orta, vicerunt Romæi, & flamma in tumulo clare omnibus apparuit. Persæ autem hoc opere dimisso, sexta post hæc die satis ante lucem partem murorum clam inuadunt. Romæis alto somno dormientibus, scalis clam appositis ascendunt. Quidam autem rusticus solus expergefactus, tumultu clamoreque multo Romæos excitat: hinc orta pugna, Persæ victi statim se in castra receperunt, scalis ibidem relictis, quas Romæi intus traxere. Cosroes autem circa mediam noctem, bonam exercitus partem portam Magnam vocatam expugnatam misit, quibus Romæi occurrentes, non milites solum, sed & rustici, & ex populo quidam, pugna superiores barbaros in fugam verterunt. Adhucque Persis fugientibus, Paulus interpres à Cosroë veniens in medios Romæos nunciauit, Recimerium de pace legatum è Byzantio iam iam venire. Sic utriusque dissoluti. Iamque quibusdam antea diebus Recimerius in castra barbarorum venit, sed hoc Romæis minimè retulerunt Persæ, expectantes videlicet in moenibus insidias, ut si quidem voti compotes essent, minimè in foedera venirent: victi autem, sicuti contigit, ad ea pro uocantibus Romanis facile accederent. Postquam verò Recimerius prope ad portas fuit, Persæ ad Cosroem statim mitti petierunt aliquos, quibus cum de pace transigeret. Romæi verò tribus post diebus se missuros legatos dixerunt, quod Martinus eorum dux male circa valetudinem haberet. Cosroes autem non sanum esse responsum suspicans, ad prælium se adcinxit, magnamque laterum vim supra tumulum iniici iussit. Duobus verò post diebus cum toto exercitu moenia expugnaturus accessit, in qualibet porta partem exercitus cum præfectis collocans, cunctaque hoc modo moenia circumdans, scalas & machinas eis adhibuit, retro verò Saracenos cunctos cum Persis quibusdam locauit, non ut in muros incurrerent, sed ut capta ciuitate fugientes caperent. Tali quidem ordine Cosroes exercitum disposuit. Pugna autem manè incipiente, ab initio quidem Persarum res superior fuit, ut qui multi aduersus paucos pugnarent, quoniam plures Romæorum impræmeditati nihil adhuc senserant: procedente autem prælio, turbatione ac tumultu plena ciuitas fuit, & iam omnes cum ipsis coniugibus & paruis filijs in moenia conscenderunt: qui autem in ætate fuere, hostibus acriter resistebant. Sed & rustici multi aduersus barbaros facinora multa præclara ostenderunt. Filij autem & foeminae cum senibus lapides pugnantibus suggeriebant, aliaque ministrabant: quidem verò & lebetas oleo calefacto plenos in hostes de moenibus iaciebant. Iamque Persæ pugnam detrectantes arma abiciebant, regi que in conspectu venientes non oppugnatione vltius tendere posse dicitabant. Ex quo in iram Cosroes conuersus, minitendo intentandoque omnes in hostes iterum reduxit, qui clamore multo turres scalasque & alias machinas moenibus adhibuerunt, ut ciuitatem euestigio euertent. Romæis verò confertim ac viribus totis defenden-

*Parit victi
Persæ.*

*Persarum irrita
oppugnatio.*

tibus, barbari in fugam vertuntur, discedentemque Cosroem Romæi exsibilauere, ad mœnia oppugnanda prouocantes. Solus autem Azarethes circa portas Soënas vocatas cum sequentibus pugnavit: ubi Tripugiam vocant locum, unde Romæorum fortissimi milites ad certamen extra discesserant. Itaque partem pro mœnibus, quam Protichisma vocant, Persæ omni conatu aggredientes fortissimè defendentibus instabant, donec ipsis Peranius cum multis militibus & Edeffenis quibusdam in pugna victor adquiret. & manè murum oppugnare incipiens, in seram noctem desijt. Vtrique igitur eam noctem inquietè manserunt, Persæ quidem circa vallum sibi ipsis timentes, Romæi verò lapides in turribus collocantes, & alia in munitione præparantes, præparabantur; die postera pugnaturi cum hostibus, ad mœnia irrupentibus. Sequenti igitur die nullus barbarorum ad mœnia venit. Perendie verò pars exercitus Cosroe adhortante portas Barlai vocatas inuasit, occurrentibus verò Romæis victi sunt in prælio, breuiterque in castra reuerterunt. Tunc verò Paulus Persarum interpres ad mœnia accedens, Martinum vocabat, ut ad concordiam ineundam veniret, quod & ille fecit, ac quinquaginta milia ab Edeffenis Cosroes recipiens fœdera conscripsit, seque deinceps Romæos non amplius violaturum promisit, ad extremum vallo munitionibusque incensis cum toto exercitu domum reuertit. Sub idem tempus Romæorum duo duces periire, Iustus Iustiniani Imperatoris fratris filius, & Peranius Iberus: alter morbo, Peranius verò ex equo in venatione collapsus: quorum loco Imperator ipse totidem surrogauit, Marcellum fratris filium puberem, & Constantianum, qui paulo post vnâ cum Sergio legatus ad Cosroem de concordia missus est. Hi apud Assyrios eum conuenerunt, ubi ciuitates duæ maximæ sunt Seleucia & Ctesiphon Macedonum ædificia, qui post Alexandrum Philippi Persis & his vicinis gentibus imperauerunt: quas Tigris fluuius determinat, nulla alia in medio existente regione. Hic regem offendentes rogauere, ut oppida, quæ in Lazis sunt, Romanis redderentur; ac pacis fœdera confirmaret. Cosroes autem non facile dicebat inter se fore concordiam, nisi aliquod prius induciarum tempus statuissent, per quas vtro citroque colloquentes ac conuersantes securius de pace perpetua statuerent. Ad has igitur obtinendas inducias pecuniam Romæos tribuere oportere, præterea quendam mittere nomine Tribunum, cum quo certo tempore rem transigat. Erat enim hic medicus, qui eum à morbo graui liberauerat, ex quo amicus ei atque gratissimus erat. Hæc ubi Iustinianus audiuit, & Tribunum & pecuniam statim misit vsque ad milia viginti: sic inter eos indutiæ in annos quinque constitutæ, Iustiniani Imperij anno xix. Paulò post Aretas & Alamandarus Saracenorum duces bellum inter se tantum decernunt, sine Persarum aut Romæorum auxilijs. Alamandarus quidem vnum Aretæ filium equos pascentem excursionem capiens Veneri statim consecrauit, & ex eo cognitum Persis res Romæorum Aretam vendidisse. Post hæc cum toto exercitu ambo ad pugnam venerunt, in qua superior Aretas hostes conuertit, multosque occidit, pauloque post idem duos Alamandari filios persecutus capere non potuit. Et res quidem Saracenorum sic se habuere. Cosroes deinde constituens Isdigunnam legatum Byzantium ad Imperatorem mittere, Persas quingentos electos viros cum eo ire iussit, quibus mandauit, apud Daram urbem adesse, ac in domibus diuertere multis, nocteque sopitis omnibus portas aperiant, ac reliquum admittant exercitum. Nisi bis quoque præfecto mandauerat, ut copias clam præsto paratas haberet. Sic Cosroes paruo labore Romæos omnes interficere, ac urbem eam capere sperabat. Sed vir quidam Romæus, qui paulo ante ad Persas transfugit, facinus animaduertens, Georgio rem aperuit, hu-

Edeffeni obsidione liberantur.

Legati principis ad Persas.

Tribunus medicus.

Aretæ ac Alamandari bellum.

Cosroes Daram fraude capere nititur.

ius tunc urbis præfecto, cuius supra memini, veluti Persis suadentis in arce Sifauranorum obsessis sese Romæis dedere. Georgius huic legato in Romæorum atque Persarum finibus obuiam procedens, ait eum non more legati venire, nec tot numero Persas in ciuitate Romæorum recipi fas esse. Indignas indignanti similis fremebat, veluti legatus ad Romæos, probro super his ab eo laceffitus. Georgius autem eius iram minimè curans, seruare ciuitatem maluit. quapropter eum cum viginti tantum in urbem recipit: Hac igitur spe legationis barbarus excidens Byzantium venit, uxoremque ac filios duos secum ducens, honestandæ magis legationis gratia. Vbi autem in Iustiniani conspectum venit, dona ei regia cum litteris tantum tradidit, per quas ille certior & solùm fieri petebat, an valeret Imperator. eum tanto excepit honore, quanto nullius vnquam alterius meminimus, ut quando secum epularetur, Bradunam interpretem, qui eum sequebatur etiam mensæ adhiberet, quod nunquam prius consuetum. Non enim interpretem, quam nullo magistratu inferiorem, simul cum Imperatore epulari fas esse omnes norunt. Sed & ornatiorem longe muneribus legatum, quamuis nulla de causa venerit, remittit; longe vberioribus quam ipse acceperit, aut quam sumptus itineris fuerit. Hunc igitur finem Cosrois apud Daram insidiæ habuerunt. In Lazorum autem regionem materiæ multum excisæ ad nauium fabricationem misit, nulli communicans, cur eas factitarèt, sed verbo quidem se machinas in Petræ mœnium defensionem parare monstrando. Deinde Persarum fortissimos trecentos eligens simul cum Phabrizo duce, cuius nuper memini, in Lazicem misit. materia interim sorte quadam fulmine icta omnis in cinerem conuersa est. Phabrizus eò cum his veniens, fecit ut ea, quæ à Cosroe mandata Gubazi fuere, perficerentur. Erat enim Colchis vir nobilis Pharsafes Persis fidissimus visus, quem Gubazes priuata inimicitia maximè insectabatur: quapropter ut minimè confidens, in regis conspectum venire verebatur. Quod ubi Phabrizus nouit, Pharsafem adcersiuit, ac ei omne consilium communicans, hominem percunctatur, unde primum res aggredienda esset. Visum igitur eis de consilij sententia deliberantibus Phabrizum quidem apud Petram ciuitatem esse, atque huc Gubazem vocare, ut nunciet, quæ regi circa ea, quæ ad Lazos faciunt, videantur. Verùm Pharsafes clam Gubazæ rem gestam significauit. quapropter Gubazes ad Phabrizum nequaquam venit, ex quo palam ad defectionem spectabat. Phabrizus autem alijs Persis apud Petram cum toto exercitu esse mandauit, & quæ facerent ad expugnationem, diligentissimè præpararent. Ipse verò cum eisdem trecentis sine effectu domum reuertit. Gubazes autem ad Iustinianum rem omnem deferens, ante omnia petijt, ut Lazis præteritorum veniam daret, deinde spontè se à Persarum seruitute eximere volentes, quando non soli possent, exercitu suo iuuaret. Hæc postquam Imperator audiuit, animo lætatus viros septingentos cum Dasisthæo duce, ac Zanos mille auxilio Lazis misit, qui in Colchidem peruenientes, simul Lazis & Gubazi militantes ad obsidionem Petræ constiterunt. Persis autem fortissimè ex mœnibus resistentibus, obsidionis tempus diu prorogatum, quòd cibariorum satis in munitionibus intus haberent. Cosroes his turbatus, exercitum quam magnum equitum ac peditum subsidio misit cum duce Marmeroe. quod Gubazes ubi didicit, cum Dasisthæo de communi sententia hæc constituit. Boas fluuius extra Zanorum fines exit in Armenijs, qui circa Pharangium habitant, ac primum dextrorsus ut plurimum fluit, breuis quoque vadis, nulloque labore omnibus permeabilis existit, vsque ad locum, ubi dextrorsus quidem Iberorum sunt fines, contra verò desinit mons Caucasus. Hic gentes quum aliæ multæ, tum Alani ac

Legatio Persica.

Interpres adhibitus imper. mensæ.

Molitiones in regione Lazorum.

Abasgi habitant, Christiani quidem, & iam dudum Romæorum amici. Insuper Zechi, & post eos Hunni, qui & Saberi nominantur. Deinde fluuius hic vsque ad Caucaſi & Iberiæ fines peruenit. Hinc verò superuenientibus aliorum fluminum aquis maior longe apparet, muratoque nomine Phasis incipit appellari, qui nauium capax factus vsque in Euxinum deducitur, vbi eius ostia sunt: atque ibidem vtrinque Lazorum conspicitur terra, sed à fluuij sinistra diei tantum vnus iter expedito fines habet, regio sanè hominibus deserta. prope hanc habitant Romæi Pontici vocati. In hac igitur Lazicæ parte inhabitata Iustinianus meo tempore Petram ciuitatem ædificauit, vbi Ioannes Zibus monopolium constituens, vti mihi supra narratur, causa fuit Lazorum defectionis. E Petra igitur eunti rectà ad austrum Romæorum montes conspiciuntur, oppidaque hominibus frequentata, Rhizeum vocatum, & Athenæ, & alia nonnulla, vsque ad Trapezuntios. Itaque Lazice quum esset incustodita, facile ad Persas vnà cum Petra peruenit. Nunc autem Gubazes sciens Persarum aduentum, Dasisthæo mandauit, mitti aliquos, qui fauces extra Phasim existentes custodirent, nec interim obsidionem relinquere, donec deuictis Persis urbem capiat. Ipse verò cum toto exercitu Colchorum ad extrema Lazicæ venit, vt hic fauces præsidio teneret, ac pauloante Alanos ac Saberos in societatem adsciuerat, ac xxx milia se daturum Imperatoris nomine promiserat, vt Lazorum regionem custodirent, simulque Iberiam ita vacuam redderent hominibus, vt aditus inde Persis in futurum non esset. Gubazes itaque his conditionibus Imperatori relatis eum orauit, vt Lazis hæc pecunia mitteretur; vt miseri de vita laborantes seruarentur. Insuper & sibimet stipendium decem annorum deberi dicebat, postquã in Silentiariorum numero in palatio coopertus nihil inde tulit. Iustinianus verò eius postulatis facile annuit, superueniente tamen negotio quodam, insequente tempore pecuniam non misit. Gubazes itaque hæc egit. Dasisthæus autem, vt iuuenis admodum, minimeque huic bello Persico aptus, studio ac diligentia in rebus nequaquam fretus centum ad fauces misit, quibus ipse adesse in tanto periculo neglexit, sed ad Petram obsidionem remanens nihil egit, quanquam paucis existentibus inimicis: ab initio enim non plusquam mille & quingenti erant à Romæis & Lazis per longum tempus apud mœnia oppugnati, vulnerati autem & virtute maxima, quam vnquam viderimus, durantes plurimi perire, ad paucosque demum redacti sunt. Persæ igitur in desperationem atque anxietatem venientes quieuerunt. Romæi autem circa muros fossam in breui loco fecerunt, vt murus hic rueret: verum adeò propinquæ huic domus erant, vt pro mœnibus hosti essent: quod Romæos nihil commouit, magnopere sperantes, quòd si alibi foderet, facile se potituros. Quamobrem Dasisthæus de his omnibus Imperatorem certiore fecit, ac interim præmia victoriæ militibus proposuit, planè significans, quæ per ipsum munera Imperator fortibus daturus esset. Persæ igitur Romæis & Zanis acriter oppugnantibus præter opinionem acriter resistebant, quanquam pauci admodum relictæ. Postquam autem Romæi nihil agebant, rursus ad fodiendum conuersi, adeoque opere subitus processere, vt murorum fundamenta præterierint. Quòd si Dasisthæus statim ipsis fundamentis ignem subijcere voluisset, existimo profecto facile ciuitatem cepisset: nunc verò ab Imperatore responsum expectans, morando tempusque terendo superfedit. Et hæc quidem in Romæorum exercitu sic se habuere. Mermeroes autem cum toto Persarum exercitu in Iberiæ fines processit, Phasim fluuium dextrorsus habens, per loca Lazicæ ire nullatenus volebat, ne quid ex ea parte esset impedimento. Erant enim in ciuitate viri quinquaginta voluntarij, atque electi, Imperatorem Iustinianum Callinicum clamantes,

*Petra opidum,
Iustiniani opus.*

tes, quibus præerat Ioannes Thomæ filius, vir Armenius, cognomento Guzes. Hic enim Thomas multas arces apud Lazos iussu Imperatoris ædificauit, exercitumque illic rexit. Ioannes igitur ad manus cum Persis veniens, vulneratusque statim cum sequentibus in castra reuertit, postquam nullus ex Romæorum exercitu alter alteri auxilio venit. Vir autem Persa Miranes nomine, qui Petram præsidio præerat, ciuitati timens, Persis omnibus mandauit diligentissimè custodiam habere. Ipse autem ad Dasisthæum palpatorios ac deceptorios habuit sermones, nulla tamen ratione in concordiam veniens.* Persarum plusquam mille ceciderunt, Romæi iam turba irruente reiecti, in montium illorum cacumina cursu se recipiendo seruari sunt. Hoc Dasisthæus discens, statim obsidionem soluit, nihilque exercitui dicens, Phasim fluuium primus traiecit, reliqui confestim Romæi subsecuti sua omnes apud castra relinquendo. Persæ autem hæc animaduertentes & portas aperuerunt, & exeuntes ad hostium tabernacula castra euertebant. Zani verò minimè Dasisthæum secuti, hic clamore sublato, se cursu in hostes conuertentes, paruo labore multos interfecerunt: Persæ intra mœnia rursus fugerunt. At Zani, vbi castra Romanorum spoliare, rectà Rhizæum, deinde Athenas venientes, per Trapezuntios postremò domum reuerterunt. Mermeroes autem, ac Persarum exercitus huc die nona post Dasisthæi discessum venerunt, vbi & Persarum præsidio relictos faucios quidem cœcl. integros ac incolumes cl. inuenerunt, reliqui omnes interiire: quorum corpora extra mœnia nullatenus eiecerunt, sed tetrò intus lacescit odore præter opinionem tolerauerunt, vt nullam hostibus obsidendi promptitudinem fœtore auersis præberent. Quod Mermeroes animaduertens, simulque increpans, ac lachrymans, dignam Romæorum rempub. dicebat esse, qui ad hoc debilitatis venerint, vt centum & viginti Persas sine mœnibus, nulla arte aut vi capere potuissent, protinusque murorum partem, quæ corruit, ex ædificari magna diligentia iussit. Vbi verò neque calcem in promptu, neque aliquid aliud ædificio aptum paratum habebant, hæc cõmenti sunt. Culleos lineos, in quibus Persæ necessaria in Colchidem ferunt, arena repletos in lapidum loco poluere, quæ hic simul congesta pro muro fuerunt: deinde è fortissimis tria millia ibidem præsidio dimisit, quibus non multi temporis cibaria reliquit, simul & curam ædificandi mandauit, ipse cum reliquo exercitu reuò adæquitauit. Gubazes inter hæc discens, quæ Romæis & apud Petram, & apud fauces contigerunt, alteras ipse apud Phasidem fauces minimè propterea reliquit, vbi totius spei summa erat, pro cõperto habens, quod quanquam Persæ Romæos extra fluuium violent, nullo modo Lazorum regiam, neque Petram ciuitati, nisi flumen transissent, nocituri erant, nec eos vllum transeundi modum deficientibus etiam nauibus habere. Nam fluuius is si vsquam alter maximè profundus, latitudine magna, impetu quoque tanto, vt in mare prorumpens longe distinctus feratur, nusquam cæteris maris aquis commixtus, vt ex ea pura bibendi nautis in medio pelago sit facultas. Intra fluuium vbi que præsidium habent Lazi, ne nauibus hostilibus locum trajiciendi ac in terram adplicandi tribuant. Imperator autem Iustinianus Sabiorum genti pecuniam ex fœdere pactam misit, pauloante alium quoque exercitum magnum in Lazos misit, qui nondum huc venerunt, cui præfuit Rhecitangus, homo Thrax genere, prudentiaque & rei militaris disciplina insignis. Et hæc quidem sic se habuere. Mermeroes interea in montibus, quò confugerat, vti mihi supra narratur, existens; Petram inde ad victum necessarijs munire studebat, quum non satis habere cibariorum custodes, qui ad tria millia relictæ erant, animaduerteret: sed quæ in promptu erant, vix ad sumptum exercitui suo satis erant non minus quam xxx. millium existenti, &

** Hic verba non
nulla in Græco
exemplari deficere
videntur.*

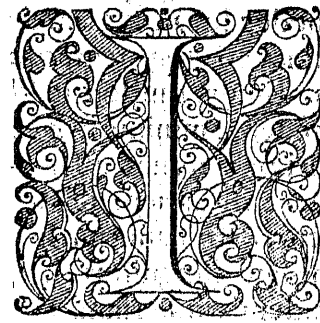
ex eo nihil quod referret Petram mittere posse existimabat. Putauit itaque eis potius fore, partem exercitus magnam à Colchide discedere, paucosq; hinc remanere, qui commodius ad Petræ præsidium quæ opportuna forent importare valerent. Quamobrem Romæ & Lazi hostes mille inuadentes, quorum nullus diffugere valuit, partim cædunt, partim capiunt, quique circa Gubazen & Dasithæum, & numerum Persarum exercitus, & viæ longitudinem discere potuerunt, & in quo loco res ipsorum essent. Mouentes igitur cum toto exercitu, aduersus eos profecti sunt numero xiiij. millia, vt in recensendis nocte militibus in stationibus apparuit. Persæ igitur, quum nihil obuium in toto, quam longum, itinere habuissent, nihil hostile cogitantes, simulque fluuium minimè permeabilem esse putantes, alto somno dormiuerunt. Romæ autè & Lazi ante lucem ex improviso irruentes, partim dormientes, partim semisomnes in lectis iacentes offenderunt: quapropter ipsorum nulli vires adesse contigit, sed plurimi deprehensi ac interfecti sunt, partim capti, inter quos vnus fuit præfectus, pauci admodum in tenebris sequentes incolumes euasere. Romæ itaque & Lazi hostium castra inuadentes, multas inde opes sunt adsecuti, & arma, & iumenta, eosq; longè insectando ad Iberiam vsque peruenere, hinc & alijs occurrentes Persis plurimos interfecere. Sic è Lazice Persæ omnino discesserunt. Romæ autem itemque Lazi quum alia vsui opportuna, tum farinæ plurimum hinc inuenientes omnia cremauerunt quæ ex Iberia barbari importauerunt, vt Petram inferrent, ac Lazorum plures in faucibus reliquerunt, vt non amplius huc vsui necessaria Persæ importare valeant, cumque præda omni ac captiuis reuertuntur anno quarto expeditionis in Persas, Iustiniani verò imperij tertio & vicesimo. Ioannes autem Cappadox anno superiore ab Imperatore reuocatus est, quo tempore finis item vitæ Theodoræ Augustæ aduenit: qui Ioannes ob suspicionem magistratu deiectus, sacerdotium sumere compulsus est, quanquam in eo statu in phrenesim quandoque atque opinionem consequendi imperij venit. Quærit enim dæmon ambitioni homines deditos summorum honorum spe deludere, qui præsertim constanti natura seu proposito non sunt: quod Ioanni accidit, cui mira ac vana soliti prædicere homines, quum alia, tum futurum, vt is quandoque Augusti habitum indueret, quod fortasse fatum in hoc verum apparuit, quod quidam sacerdos nomine

Augustus Byzantij Thesauri Sophiæ templi custos propè aderat, quando Ioannes sacerdotis habitum induit, forteque suam cæteris tunc deficientibus commodauit.

PROCO;

PROCOPII DE
BELLO VANDILI

LIBER

VSTINIANVS peracto Persarum bello Vandalicum coepit. Decedenti Theodosio viro imprimis iusto duo filij successere, Arcadius nam maior, qui Orientis, & Honorius qui Occidentis Imperium tenuere. Sic enim diuisum iam dudum à Constantiniano eiusq; filijs, qui eò rem traduxit, urbemq; ante omnibus longe clarissimam constituit, & ab eo nominari voluit. Ambit enim Oceanus terrâ, siue vniuersam, seu magna ex parte: nam in geminam eam diducens cõtinentem, hoc mediterraneum efficit, quod à Gadibus incipiens, in ipsam paludem Mæotidem desinit. Harum igitur cõtinentium altera quidem dextrorsus in paludem nauigant Asia vocatur, ad Gadeis verò ac alteram Herculis columnâ Septensem ponunt arcem, ob septem apparentes in eo loco montes. Hinc aduersa tellus Europa dicitur. Fretum verò inter vtranque stadijs lxxxiiij. est. Ambe itaq; vsq; in Hellespontu æquoribus diducuntur: conueniunt rursus circa Sestum & Abydum, iterumq; apud Byzantium & Chalcedonem vsq; ad Cyaneas petras vocatas, vbi nunc Sacrum nominatur, quæ loca decem inuicem stadiorum spatio dirimuntur. Ab altera enim columna vsque ad alteram, longe per litus eunt, non autem per sinum Ionicum & Euxinum, sed è Carthagine, Constantinopoli, & Hydrunte rectâ in cõtinentem transmittenti cclxxxv. dierum est iter expedito. Quæ autem circa Euxinum consistunt, qui è Byzantio in paludem tendit, omnia descriptione difficilia, quod barbari à quibus Hister seu Danubius colitur, minimè famam illorum faciant Græcis. E Byzantio rursus ad Histri ostia, quæ in Europa computantur, dierum est iter xxij. Per Asiæ verò partem è Chalcedone in Phasim fluuium, qui è Colchis in Pontum fluit, dierum est iter xl. Omnis itaq; Græcorum potentia iuxta mare iter est dierum cccxlvij. Quod si quis, vt supra narratur, Ionium sinum stadijs longum maximè dccc. ex Hydrunte prætereat, diebus non minus quatuor ad nauigatio fuerit. Tale igitur in hodiernum diem Orientis Romanorum Imperium. Occidentis autem in Aphrica primum nonaginta dierum iter (tantundem enim à Gadibus ad fines Aphricanæ Tripoleos existit) prorogatur. In Europa verò lxxv. iter: nam tantundem ab altera columna ad Ionium sinum censetur. Si quis autem sinuum nauigationem addiderit, Imperator Orientis cxx. dierum iter sortitur è Cyrenes finibus vsque ad Epidamnnum, quod contra ipsum Ionium sinum est, nunc Dyrrachium vocatum: circa item Euxinum omnia, vt supra narraui Romanorum sunt. Vno autem die ex Athenis vsq; Megara cxx. stadia absoluuntur. Sic igitur vtrique continenti Romæ Imperatores dominantur. Britannia extra Herculis columnas omnium maxima ad Occidentis, vt par est, imperium pertinet. Intus verò Ebusa est, ad septem iter dierum maximè protensa, duæq; circa aliâ, Maiorica & Minorica ab incolis appellata. Aliarum verò qualibet alterutro Imperatori obtemperat, vt intra illius fines sitam esse contingit. Honorio igitur Occidenti præsidente, barbari illius inuasere regionem: qui verò fuerunt & quomodo dicam. Gothicæ gentes multæ quidem, & aliæ prius fuere, quam nunc. Omnium autè maximæ ac potissimæ Gothi, & Vandili, & Visigothi, & Gepedes, iam dudum &

Persarum clades.

Ioannis Cappadocis ambitio.

De situ Constantinopoli, & imperij magnitudine.

Occidentalis imperij amplitudo.

Barbari hostes Honorij.

Gothi eorumque varie nationes.

Sarmatæ, & Melanchlæni appellati. Sunt & qui Geticas gentes hæc vocent qui omnes nominibus quidem inter se differunt, cætero conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaua coma, proceri quoque & aspectu probi, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arianæ omnes opinionis, voce vna Gothica appellata vtentes: & vt mihi sanè videtur, ex vna omnes gente procreati, nomina postea ab eorum ducibus varia sortiti. Is autem populus loca supra Istrum iam pridem incolere. Deinde Gepædes loca circa Singidum & Sirmium tenuerunt. Intra verò & extra Istrum meo vsque tempore nunc habitant. Ex his igitur Visigothi hinc mouentes, primùm quidem in societatem cum Arcadio venerunt, tempore verò procedente minimè in fide perseverantes, duce Alarico insidias alteri Imperatori parauerunt. è Thracia enim mouentes, omnem Europam bello infestauerunt. Alaricus deinde Roma discessurus Attalum quendam nobili ortum genere Romanorum Imperatorè constituit, diademate, purpuraq; & alijs exornans insignibus, hoc animo, vt Honorio eriperet, huic verò tribueret Occidentis imperium. His itaq; gestis, Attalus & Alaricus cū exercitu Rauennam inuadit. Erat autè Attalus ipse nec per se satis regere aptus, nec bene consulenti credere visus. insuper in Aphricâ præfectos sine exercitu minimè probante Alarico misit. Britannia interim à Rom. desciiuit, Constantinumq; sibi regem constituit, virum quidem haud obscurum. Is statim armatus cum exercitu satis magno in Hispaniam atq; Galliam ruit. Honorius verò naues in munitione paratas habens, tantum in Aphrica occasiones expectabat, vt si ab Attalo missi repellerentur, ipse protinus ad nauigaret, eiusque Imperij partem conquireret: si verò illic res minus prosperæ orirentur, ad Theodosium se conferre cogitabat, vt vnà super his animaduertent. Arcadio enim longè antea decedenti Theodosius filius in Oriente successit. Hæc Honorio meditati, ac animo fluctuanti, admirandi fortunæ successus contigerunt. Amat enim Deus, non quidem astutos, aut aliquid domi machinantes, sed extrema in angustia constitutos, modò non sint improbi, quemadmodum huic contigit Imperatori. vt enim statim nunciatum est ex Aphrica, Attali præfectos interiisse, nauium multitudinem protinus è Byzantio sibi non expectanti auxilio adesse vidit. Alaricus autem cū Attalo, ob eius ignauiam, in diffensionem veniens, imperatoris priuatum insignibus in custodia tenuit. Interea Alarico morbo extincto, Visigothorum exercitus duce Adaulpho Galliam petit, & Constantinus, quem Britannia tyrannum diximus, bello superatus vnà cum liberis interijt: nec eam propterea Romani liberauerunt, succedentibus continuo tyrannis. Gothi autem Istrum transeuntes primo quidem à maleficio non temperabant, donec permittente Imperatore Thracia loca incoluerunt: nec tamen diu, quum vltèrius transeuntes rerum in Occidente sunt potiti. Sed hæc in bello postea Gothorum dicentur. Vandili interea circa Mæotidem confidentes, vbi fame pressi sunt, in Germanos irruunt, qui nunc Franci dicuntur, simulque Rhenum fluium traiecerunt, in societatem Alanos, Gothicum & ipsum genus, adsciscentes: inde postea duce Gogidisco in Hispaniam penetrauerunt, quæ primùm ex Oceano è Romanorum ditione occurrit. cum Gogidisco Honorius conuenit, vt in hac sedes, minimè tamen cæteris habitatoribus nocentes, haberet. Nam quum lex Romanis esset, vt his, qui iam annis xxx. ad manus sua non possiderent, ob præscriptionem ius amplius repetendū non esset, ea annorum præscriptione Vandilis nullo pacto vtiliceret. Honorius igitur ad hunc modum Occidente lacerato morbo excessit, cum quo Imperium antea Constantius simul gessit, Placidia sororis vir, qui ob vitæ breuitatem nihil laudè dignum viuente Honorio gessit. Huius igitur filius Valentianus, iam

*Visigothi.**Alaricus, eius res gestæ, de quibus hec ex Zosimo.**Attalus ineptus imp.**Honorij rerum successus in exspectatus.**Vandili.**Ius præscriptio nis Vandilis de negatum.*

nus, iam à nutrice liber, apud Theodosium educabatur. Interea Romæ Ioannes quidam è militibus Honorij occupat Imperium, vir quidem ingenio mitis ac virtute præditus, qui annis quinque, quibus præfuit, nec delatoribus aures adhibuit: nec eadem vllam iniustam, nec deniq; pecuniæ gratia quicquam fecit: contra barbaros nihil penitus gessit, quòd è Byzantio bello sit ipse petitus. Contra hunc igitur Theodosius Arcadij filius exercitū magnum simul cum ducibus Aspare & Asparis filio * Ardaburio mittens, eum è tyrannide deiecit, simulq; Valentianum adhuc puerum rebus præfecit. Is Valentianus hunc Ioannem captū priuatumq; altera dextra in Hippodromo coniecit, asinoq; infidentem cum omni contumelia circumduxit, ad extremumq; necauit. Ad hunc igitur modum Occidentis inuito Imperio Valentianus, quòd à Placidia matre in omni mollicie nutritus, atq; illius vitio effœminatus esset, ad incantamenta mathematicaq; se cōuertit, vtq; matronis potiretur alienis, omni studio ac vitæ infamia curauit, quanquam & ipse vxore longe formosissima non carebat. Quapropter eò ob ignauiam venit, vt non solum amissa nō recuperaret, sed denuò Aphricam amitteret, in qua talia contingerunt. Duo Romanorum erant tunc duces, Aetius & Bonifacius, belli disciplina nullis suorum temporum secundi, verum inter se in administratione discordes. præterea animi magnitudine & reliquis virtutibus ita præstitere, vt si quis ipsorum alterutrum summum Romanorum dixerit, non errauerit. Bonifacium itaq; Placidia Aphricæ totius præfectum fecit, inuito, verum dissimulante Aetio, quòd nondum aperta esset inimicitia. Postquam verò is ad locum peruenerat, Aetius manifestò obtrahere laudibus eius, maleq; ad Placidiam referre, insuper quòd Aphrica tota per eum spoliaretur, accusare cœpit; rem facile posse deprendi, si iussus minimè reuertatur. Vbi verò hæc illa accepit, consilium sibi placere, seque ita facturam dixit. Aetius verò negocium præueniens, epistolam Bonifacio scribit, vti caueat, eum Placidia suspectum haberi, quærereq; delendi occasionem, & hanc fore coniecturam, quòd primum absque vlla causa discedere iuberetur. Quod vbi ille legit, missis euestigio, qui eum reuocabant, respondit: se nullatenus nec Imperatori, nec matri obtemperaturum. Quocirca Placidia Aetium operata rebus imperatoris fauere, maximeq; fidum, illum verò infidum ac suspectum esse arbitrabatur. Bonifacius ex altera parte in hoc animi æstu nec Imperatori mouere bellum impar viribus est ausus, nec Romam ob metum venire, sed Vandilis tantum se coniungere cogitauit, qui in Hispania parum ab Aphrica distante, vt supra dixi, constitierant. Hic Gogidisco defuncto, eius liberi succedere, Gontharis ex matrimonio, & Gizerichus nothus, cui quòd armorum peritus esset, & frater eius adhuc puer, rerum summa delata. Bonifacius igitur certos fideles in Hispaniam vtrunque fratrem sibi conciliatum mittit, monstratq; si in Aphricam trajciant, in tris eam inter sese partes posse diuidi, ex quo facile contra insurgentes inita societate valeant inuicem iuuare. Igitur Vandili statim accepta conditione, per angustias Herculei freti in Aphricam penetrant. Visigothi paulo post in Hispania succedere. Interea Romæ amici Bonifacij facinus considerantes, quem semper in officio perseverantem cognouerant, satis admirari non poterant: nonnullique iussu Placidia Carthaginem delati eundem conueniunt. Vbi verò Aetij insidias, ac literas ab eo exhibitas conspiciunt, statim reuerfi Placidia rem omnem deferunt, Bonifacium non sua, sed aliena culpa errasse dicunt. Illa animo perculsa, cum Aetio quidem dissimulauit, nec quicquam eorum, quæ contra Imperatorem gesta erant, probro obiecit, quòd exercitum rerumque summam in potestate haberet, & res in discrimine iam esset: verum Bonifacij amicis omnia communicauit, de Aetij fraude vehemen-

*Ioannes imp.*** Ardaburio. Valentianus III. imperator.**Valentiani vitia.**De Aetio & Bonifacio ducibus.**Aetij versutia.**Bonifacius atque trahit in Africâ Vandilos.**Gontharis & Gizerichus Vandilii principes.**Vandili trajcunt in Africam.**Bonifacij poenitentia.*

ter conqueritur. iurat sese æquam Bonifacio fore, si illi rem animo detestare, tum rem Romanam à barbaris perditum iri non permittere persuadeant. Hæc ubi ille accepit, facti illico poenitens & initam iam societatem detestans, Vandilos multis millibus nummum tentare cœpit, uti ex eo loco discederent. quod quum minimè auscultarent, quin probris potius insultare viderentur, necesse fuit ad manus venire. Victus Bonifacius Hipponem regium se recepit, ciuitatem Numidiæ maritimam ac munitissimam. Hanc Vandili Gizericho duce exercitu admoto obsederunt, Gontharis verò iam decesserat, à fratre, uti putatur, interfectus. Vandili autem illum potius dicunt in Hispania à Germanis captum, palo que infixum, iam in Aphrica Gizericho res gerente. Tempore autem longo procedente, quum neque vi, neque conditione vlla opidum id expugnare possent, fame urgente obsidionem reliquerunt. Interea è Constantinopoli Roma que exercitu adueniente cum Aspare duce, Bonifacius Romani que, qui in Aphrica erant, spiritus adsumentes acriter resistere cœperunt: verum non melior priore fortuna successit. victi ad vnum omnes, alij aliò fugam arripuere, Aspar Constantinopolim vnde venerat, Bonifacius Romam profectus sese Placidie ex his, quorum culpa vacabat, reconciliauit. Hoc igitur modo Vandili Aphricam Romanis eripere, captiuos verò quos ceperant, in custodia habuere, inter quos Martianus fuit, qui postea Theodosio successit. Quum que Gizerichus fortè præciperet, uti captiuus in aula sub dio cogerentur, ut ad spectibus eorum consideratis sanè conspiceret; si quis regiam haberet indolem, ac indigna præsentente fortuna pateretur, interim iisdem inedia ac labore fessi humi obdormiscerent, aquila fortè volitans supra Martiani caput passis adstitit alis. Gizerichus igitur portentum tacitè notans, non frustra hoc fore, iussum ad se venire, qui fratri vir esset, interrogat. Ille se Asparis arcanorum omnium socium esse inquit, quem Romani Domesticum vocant. Gizerichus itaque meditans & aquilæ gestum, & Asparis quanta esset apud Byzantium potentia, hominem de medio tollere ab re putauit esse, neque verisimile, ut supra quamprimùm interituro signa volatu illa ostendisset. nulla enim ratione eum interfici oportere: nam si postremò regnaturus est, morti non esset apud eum derelictus, quod ea que deo sunt decreta, nullatenus prohiberi possunt. Quapropter iureiurando eum obligat sibi amicum fore, nec vllò pacto contra Vandilos venturum. Sic igitur dimissus Martianus, paulo post Theodosio defuncto successit, rerum que habenas suscepit, optimus que fuit princeps. Quæ verò in Aphrica versabantur, in nulla ratione habuit. Sed hæc postremo tempore facta sunt. Gizerichus postquam Asparem & Bonifacium vicisset, prudenter animo fortunæ varietatem examinans, formidans que; ne è Constantinopoli Roma que simul contra nouus mitteretur exercitus, quum suæ vires Romanorum armis non essent æquandæ, & humana sæpe contingat à deo mutari, & corpora deficere; potius ob ea, quæ ratione metuebat, moderatum, quam ob iam partam victoriæ elatum animum gerere statuit. Itaque foedus cum Valentiniano iniit, tributum quotannis simul cum Honoricho filio obside dedit, quem paulo post amicitia inter eos gliscente spontè recepit. Placidia interim Romæ moritur, & Valentiniano virili prole carenti duæ tantum fuere ex Eudoxia Theodosij filia natæ. quomodo autem interijt, breuiter repetam. Maximus erat quidam è Senatoribus vnus, ac è stirpe illius Maximi tyranni, quem Theodosius senior sustulerat, pro qua victoria Romani quotannis festum agunt. huic vxor formosissima simul & prudentissima fuerat, qua Valentinianus amore incensus, quum potiri cuperet, res que admodum ardua foret, rem iniquam excogitauit. Maximus iussit ad se in palatium venire, quo cum talis colludens, auro cer-

Gizerichus Hipponem Bonifacium obsidet.

Vandili Africa potius ur.

De Marciano, post imperatore facto.

Domestici qui dicti.

Martianus imp. Vandilis parat.

Pax inter Valentinianum & Gizerichum.

Valentiniani exitium.

to proposito, anulum eius victor nactus est. hunc clam ad vxorem mittit viri nomine, ut quamprimum signo perspecto in palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa subito parat, quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes, longe in gynæconitidem duxerunt, ubi Valentinianus occurrens vim ei attulit. Illa post hæc mœsta domum regressa, calamitatem fatum que suum flere, virum que magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei dederit. Maximus verò dolore ingenti percussus de infidijs contra Imperatorem secum meditatatur. quum que videret Actium tunc maximum ducem, qui paulo ante clarissimam victoriam de Attila Massagerarum Scytharum que exercitu armato contra Romanorum Imperium retulerat: ei succurrit ita agere, ut laudem omnem ac merita gestorum amitteret, suspectum que illum redderet Imperatori. tempus quoque commodum tunc visum, quod longe abesset, quod spes in eo potissima Romanorum esset, cum Eunuchis agit, quorum custodia, uti fidissimorum, corporis sui curam Imperator tradiderat, ut ei persuaderent, Actium rebus nouis studere. Imperator facilè credens, suspectam que illius habens virtutem, ut interficeretur mandat. fertur & proximum quendam ex Romanis interrogasse, an utilis foret Actij mors: ille autem respondisse, hoc ipse videret, bene an male, se tantum scire, quod sibi dextram altera manu incideret. Igitur sublato Actio Attila, ut qui nullum amplius aduersarium haberet, nullo negotio cunctam populatur Europam, occidentis que Imperium tributarium constituit. Nam & Imperatores quotannis tributum ei dare perseuerauerunt. talem ei felicitatem Aquileia direpta præbuit, ciuitas potentissima, simul que frequentissima, præterea iuxta Adriaticum constituta. Dicitur enim longa iam obsidione fessus, quum iuberet exercitum rebus infectis discedere, indictaque postera die in exortu solis, quodam permotus auspicio restitisse. siquid è ciconiam in turri quadam ciuitatis animaduertent in de pullos suos paulatim auferentem, quum non satis firmi adhuc ad volandum, quisque supra præcedentis dorsum innitens, ex successione vnà omnes euolauerunt: quod Attilas inspiciens (erat enim in auspicio coniectura ingenio prospicax) iussit exercitum sistere: non enim frustra, inquit, hæc avis nidum desereret, nisi malum quid diuinitus ciuitati euenturum prælagiret: quod profecto euenit. nam post paulo eam muri partem, ubi nidus fuerat, sponte nulla que vi corruentem cospexerunt, vnde Barbaris ingressus fuit, & ciuitas tota direpta. Et hæc circa Aquileiam hoc modo contigerunt. Interea Romæ Maximus Imperator nullo negotio interfecto tyrannidem capit, Eudoxia potitur, eam que sibi coniugio iungit, quum forte antea prima vxor decessisset; eius que tandem amore, dum vnà cubaret, se fassus est virum interfecisse. quare illa exacerbata prius animo, ac de vltione viri cogitans, multo magis ob eius verba & animum impudicum detestum ad vindicandum facinus est incensa. Vbi igitur illuxit, Carthaginem mittit rogatum Gizerichum, ut viri necem ab impio tyranno interfecti vlcisci velit. ipsam verò indigna ab eodem pati, Imperiū occupatum, omnia perditum iri. addit quoque ex officio illum facturum, si adflictis auxilium ferat, quum in amicitia societate que Valentiniani esset, è Constantinopoli nullam esse spem Theodosio iam extincto, & Martiano imperante. Gizerichus igitur auaritia imprimis permotus, spe que opum maximè consequendarum, ingenti classe in Italiam ad nauigans Romam nullo aduersante facile ingreditur. Maximum euestigio Romani fugientem infectati lapidibus obruunt, membratim que discernunt. Gizerichus verò Eudoxiam simul cum Eudocia & Placidia, eius ex Valentiniano filiabus capit, gazam que omnem Imperatoriam in nauibus positam secum in Aphricam tulit: ac si qua erant Romæ decora, inter quæ Iouis Capitolini regularum ex ære au-

Insidie Maximi contra imp. & Actium.

Actius occiditur

Attilæ regis Hunorum potentia.

Aquileia quo augurio capta.

Maximus tyrannus.

Eudoxia legatio ad Gizerichum.

Gizerichus Romam capit & spoliat.

ratarum partem dimidiam adripuit. Vnam verò ex his nauibus, vbi statuæ fuerunt, tempestate perijisse dicunt, ceteras incolumes in Aphricam delatas, è captiuismulieribus Eudoxiam Honoricho filio, Placidiam verò Olybrio nobili Senatori Romano locauit, quam Placidiam simul cum Eudoxia matre, rogâte Leone Imperatore Constantinopolim misit, qui post Martianum Asparis opera imperio successerat. Gizerichus post hæc ad Aphricæ statum conuersus, ciuitates omnes, præter Carthaginem, mœnibus nudauit, vt neque ipsi Aphri Romanorum agentes prædam haberent, quò se reciperent, neque Romani si ab Imperatore in Aphricam mitterentur, dum discedunt munitas præsidij relinquunt, negocium propterea Vandilis faciant: quòd quanquam bene ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui quòd optimum ei videbatur cõsiliu, in stulticiam daninumq; versum vidit. Homines enim ex euentu postea fortunæ, quæ prius consulta sunt, iudicant. Gizerichus deinde si quid inter Aphros boni fuerat, aut agri, aut rerum aliarum, omne inter filios diuisit Honorichum & Genzonem: nam Theodatus omnibus iunior iam decefferat sine liberis. Ceteros item agros optimos Aphricæ à dominis ereptos Vandilis distribuit, qui adhuc hodie Vandilorum agri vocantur, liberi que fuere longo tempore possidētibus. nam ab omni eos vectigali aut tributo in perpetuum liberauit. quin si quis non bonam nactus terram sibi videretur, illam prioribus dimittere licitum erat, & ex publico tantundem accipere, ac cum alijs commutare. Itaque hoc pacto Aphri frustra sua possidebant, atque appellabant. quapropter multi multis de causis fugiebant & interficiebantur, potissime verò quòd pecuniam si quis haberet domi abscondebatur: sic omnis Aphrica calamitatibus inuoluta videbatur. Insuper Gizerichus Vandilos & Alanos in insidijs & locis opportunis custodia gratia posuerat cum ducibus nō minus octoginta, quos Chiliarchos vocabat, quumque quinquaginta milium tantum esset exercitus, speciem octoginta præbebat, ab initioque Vandilos tantum & Alanos autoratos habuit, deinde numero quotidie gliscente, Barbaros alios in societatem adsciuit. cuncti tamen Vandilorum nomine appellati, præter Maurusios, quos demum & ipsos in exercitu accepit. Post mortem verò Valentiniani aliquot annos veris initio continuo longas fecit prædando ac populando excursiones, nunc in Siciliam, nunc in Italiam, ciuitates insuper partim diripiendo partim solo æquando: vbi verò omnia deleuit, ad Orientis conuersus imperium, Illyricum omne simul, & Peloponnesum, hisque adiacentes insulas, cum reliqua Græcia inuadit. Ad Italiam rursus, Siciliamque reuertens, si quid erat reliqui diripuit. Ferunt quondam, quum è Carthaginis portu velis passis soluturus esset, interrogatus à nauclero, quò tendere populabundus vellet, respondisse, quò deus impulerit. adeo ex nulla causa in obuios quoscunque hostiliter ferebatur. Talem igitur Imperator Constantinopolitanus audaciam perosus, contra Vandilos mouere decreuit, cuius exercitus terrestris fertur ad millia centum fuisse, classis autem magnitudinem vndecunque ex omni Græcia collectam habuit: in milites & nautas sumptus ingentes ostendit, eo quòd contra Barbaros procul ituri essent: ferunt enim milia trecenta in hoc bello frustra erogasse, & vt victoriam de Vandilis minimè adsequeretur, classis præfectum Basiliscum misisse, Verinæ coniugis fratrem, imperio tunc maximè fidum, quòd tutum sibi fore arbi trabatur, Asparis durante amicitia. Ipse enim Aspar, quòd secta esset Ariana, Imperator esse non valuit. Leonem tamen facere potuit, cui paulo post insidias visus est tendere, metuens ne ex victoriæ Vandilicæ successu elatus, non æquus ei, tum cæteris Imperij rebus foret. quapropter multa Basilisco discedenti

Gizerichus in Africam munitiones omnes abolet.

Exitus consilij non bonus.

LXXX tribunos Gizerichus facit.

Excursiones Gizerichi.

Leonis imp. aduersus Vandilos conatus.

Aspar patricius Leoni parum fidus.

denti mandasse, tum vt bellum duceret, suasisse fertur. Leo verò iam Artemium senatorem opibus ac genere magnum ad imperium Occidentis suscipiendum miserat, vt Vandilorum bello auxilio foret. Gizerichus verò Olybrio item senatori potentissimo pollicetur, si vnà conspiret, ei Occidentis imperium simul cum Placidia Valentiniani filia se daturum: quo fretus, maiores adsumpsit spiritus, audaciusque omnem Imperij ditionem vexauit. Erat ea tempestate in Delmatia quidam Marcellianus, notus Aetio, vir admodum probus, qui post Aetium interfectum ad Imperatorem redire recusauit, res in ea parte nouas excitando, eaque fuit potentia vt nemo resistere auderet. Leo igitur hunc metuens, omnibus modis sibi conciliatum in Sardiniam misit, vt eam à Vandilis liberaret, quòd breuiter ac facile factum. Heraclius interea è Byzantio cum classe in Aphricam veniens, apud Tripolim Vandilos vicit: nauibusque dimissis, cum exercitu pedestri aduersus Carthaginem tedit. hic igitur initium belli. Basiliscus enim cum tota classe ad paruum oppidum à Carthagine non minus cclxxx stadijs distans, adplicuit: vbi Mercurij templum antiquitus conditum fuit. quòd si minimè cūctatus inde euestigio Carthaginem aduolasset, ipsam proculdubio cepisset, Vandilosque simul in seruitutem redegisset. Gizerichus autem, vbi Sardiniam ac Tripolim captas audiuit, simulque Basilisci classem ingentem animaduertit; Leonem Imperatorem, vt admodum inexpugnabilem, formidare coepit. Tantam itaque victoriæ occasionem amisit ducis siue tarditas, siue ignauia, seu etiam proditio. Gizerichus autem Basilisci indiligentiam nactus hæc gessit. Imprimis subditos omnes velociter cum nauibus quibus potest armat, partim viris vacuas mittit, vt repente adnauigantes, cum instrumentis ac munitiõibus sint præsto parati, interimque legatos ad Basiliscum mittit rogatum, vt quinque dierum spatium prælium superfedeat, donec quid nam facturus sit, tempus habeat deliberandi, an Imperatori obtemperet ac cum eo conueniat. Ferunt quidam hæc auri corruptione nactum opportunitatem fuisse: & hæc quidem hoc modo se habuere. Artemius autem, qui Occidentis suscepit Imperium, paulo post ab eius sororio Recimere de medio tollitur. Olybrius ei succedens, breuiter & ipse eundem fortitus est exitum. Decedente interim in Oriente Leone, alter Leo, eius ex Ariadna filia & Zenone nepos, puer adhuc vnà cum Zenone patre volente populo imperauit, ac paucis post diebus extinctus est. Sed Maiorini fas meminisse fuerit, qui antea prius Romæ imperauit. hic enim cunctis, qui Occidenti præfuerunt, virtute anteferendus. Nam & contra Vandilos fortissimè bellum sumens maximo collecto exercitu in Liguribus constitit, ipse dux impiger nullum neque laborem recusauit, neque vllam bene gerendæ rei occasionem prætermisit, primusque qui Vandilorum Gizerichique mores ac mentem exquireret, & an Aphri bene an male erga eos adficerentur, quòd nullorum auditione, sed proprijs deprehendit oculis. Legatus enim quondam ab Imperatore missus causa ineundæ concordia, alio sibi vultu ac nomine mutato, ne forte notus incommodum pateretur, & quæ agenda erant, impediret, talia commentus est, Crines flauo sibi colore infecit, quòd fama sit Vandilos auro fuluo similes habere. ad eum proficiscitur Gizerichus quamprimum, vt amicum venientem honorat, ducitque in penitiorem domus habitationem, vbi arma cuncta disposita, multaque, preciosa alia & præclara fuere. His fortè sponte sua commotis, fit ingens sonitus, vt locus contremere sit visus, ex quo Gizerichus terræmotum esse suspiciens, foris interrogat, an quicquam audiuerint: negantibus omnibus, vnde mirum hoc nasceretur, cõijcere nullo modo valuit. * Maiorinus igitur omnibus, quæ volebat, exploratis, in Liguriam ad exercitum reuertit: quem terrestri itinere ad Herculis columnas ducens, inde per angustias freti transire in Aphricam, cum hoste que

Artemius occidit imp. & contra illum Olybrius.

Heraclius Vandilos vincit.

Basilisci errant.

Gizerichi versutum consilium.

Artemius & Olybrius occisi.

Maiorinus imp.

Maiorini sollicitia in explorandis Gizerichi rebus.

Hic aliqua verba puto deficere in Græco exemplari.

congregari omnino cogitabat; tanta ipsius exercitus admiratione ac voluntate ob eius virtutem, ut in spem venerint certam omnes, breuiter Africa per eum potituros. Verum eo ex morbo paulo post decedente, ab incepto destitit, vir quam suis mitissimus, tam hostibus formidolosus: post quem Nepos paucis diebus & ipse habenas imperij tenuit, morbo similiter extinctus: cui Glycerius eodem quoque fato successit, ad extremum vero Augustulus. Alij item Imperatores antea in Occidente fuere, quorum nomina prudens prætereo, quod breuiter præfuerint, & nihil ab eis præclarum sit gestum. Hæc igitur in Occidente sunt acta. Byzantij interea Basiliscus cupiditate dominandi tyrannidem nullo negotio sumpsit Zenone absente, qui vnâ cum vxore in Isauriam, ob metum, secesserat: quumq; octo menses supra annum tyrannidem exercuisset, omnibusque ob eius auaritiam & aulicis & militibus infestus esset, à Zenonis tandem exercitu petitus est. vbi prope amborum copiae in conspectu fuere, * Armatus (sic enim duci nomen erat, qui ab eo missus fuerat) Zenonis ducibus se cum toto tradidit exercitu, Basiliscumque Zenonis filium Cæsarem constituit, ac patri post mortem successorem. Igitur Basiliscus Constantinopoli accepto cladis ac prodicionis nuncio, protinus in templum confugit: vbi captus ab Acacio præfule Constantinopolitano ob eius impietatem, ac Zenoni traditus est. Nam ab orthodoxa fide deficiens, in Eutythianam sectam inclinauerat, omnemque vitam pessimis moribus inquinauerat, ex quo odio cunctis erat. Zeno rursus Imperium repetens Armati officium ante omnia probauit, verum paulo post eum in suspicionem venientem de medio sustulit. Basiliscum autem tyrannum simul cum vxore & filijs, in Cappadociam mittens, hyemis tempore, iussit neque veste, neque cibarijs iuari. ex quo breuiter vnâ se complexi corporibus collachryman-tes miserè perierunt, unde tyrannidis poenam breui tempore dedit. sed hæc postea contigerunt. Gizerichus tunc, ut dixi, Maiorini legatione deceptus, nihilo propterea minus Romanis resistere paratus erat, tamen abstinuit, fœdere cum Zenone inito sine vlla temporis præscriptione, quod & ipse Zeno, & eius successor Anastasius vsque ad Iustinum seruauere. Huius demum sororis filius Iustinianus rem suscepit, sub quo bellum hoc fuit modo, quo inferius narrabitur. Paulo post Gizerichus iam senex decedens testamentum condidit, in quo quum alia multa Vandilis mandaret, tum ut per manus eius regni successores illi propinquiri ex genere virilis prolis traderentur, & ex his, qui ætate præcederent. Decessit post Carthaginem ab eo captam annis xxxix. Honorichus eius senior filius successit, quum Genzon frater iam decessisset. Maurusij, qui metu Gizerichi nihil prius ausi fuerant, post eius mortem Vandilis quam plurimis incommoda intulere, passique item ipsi sunt. Fuit autem Honorichus in Christianos sæuissimus omnium suorum, eos in Arianam sectam deducere omnibus contumelijs, aut igne, aut alijs supplicijs cogens, multis etiam linguas incidendo, suntque vsque meo tempore Byzantij, qui impedita sunt voce, non autem omnes hoc poenæ genus passis: sed si duo conscij fuissent amicarum cum illo concubitus, loqui amplius non permittebantur. Decessit Honorichus ex morbo, Maurusij iam in monte Aurario consistentibus, (est enim hic mons in Numidia iter dierum xxxiij. à Carthagine distans, ac ad meridiem spectans) vbi se à Vandilis tuebantur, non valentibus in monte arduo bellum eis inferre. Honoricho extincto, Gundabundus Genzonis fratris filius successit, qui propior genere Gizerichum attingebat. cum Aphris pluribus decertauit prælijs, Christianos imitatione suorum supplicijs etiam maioribus adflixit. Excessit ex morbo, anno regni xij. Post quem frater Trasamundus rem suscepit, vir indole sapientiæ maxima, tum animi magnitudine omnes maiores antecedens. Christianos non

Nepos imp.

Glycerius imp.
Augustulus imp.
vltimus.

Basilisci tyrannis.

* Armatus.

Basilisci cum suis
interitus.

Gizerichi testam-
entum & obit-
us.

Honorichus pas-
tri successit.

Gundabundus
rex Vandilorum
tertius.

Trasamundus
rex quartus.

poenis corporis aut supplicijs veluti illi, sed præmijs ac honoribus omnibus ad deferendam fidem inuitauit: non auscultantes verò minimè pledebant. si quos magnis criminibus obnoxios vidisset, seu fortuna, seu voluntate, hos non dare præteritorum poenas, sed præmijs muneribusque meliorem inducere mentem cogebat. Fuit autem Anastasio principi amicissimus. Sub hoc tem Vandili magnum à Maurusijs incommodum accepere, quale nunquam antea contigit. Cabaon præfectus quidam apud Tripolim erat, bello exercitatus, & animo vafer. vbi audiuit se à Vandilis bello peti, talia commentus est, Primum subditos iussit ab omni iniuria, ac cibis lautioribus, præterea mulierum concubitu abstinere, geminum quoque vallum constitui: in altero ut ipse cum exercitu omni virorum esset, in altero mulieres concludit, poena mortis proposita, si quis ad id adcederet. Post hæc certos antea mittit exploratores cum his mandatis, quam primum Vandili exercitum mouerint, si aliquod templum ex his, quæ Christiani honorant, profanauerint; vbi statim inde discesserint, contraria illis agant, templum videlicet purgando. hoc enim non ab re dicebat, ut deum, quem Christiani colunt, veneraretur. Nam si (vt fertur) pius erit, par est, ut iniquos, ac ei contumeliam inferentes, plebs famulantibus verò præsto sit. Igitur exploratores vbi ad Vandilos venerunt, eosque Tripolim cum exercitu petere conspexerunt, secuti sunt & ipsi, humili habitu ac specie. Vandili prima die in templis Christianorum se cum equis ac alijs animalibus locant, nullum more ipsorum in deum eiusque habitationem probrum præmittentes: sacerdotesque & ædituos colaphis terga verberantes, more vilium seruorum sibi ministrare cogebant. At exploratores vbi discedentes vidissent, mandata Cabaonis protinus exequabantur. templa purgant, stercusque, ac si quid aliud immundum à gente turpissima relictum educunt, odorem incendunt: sacerdotes ab eis ludibrio habitos adorant, argentum pauperibus præbent, qui pro templis rogantes confidebant. Sic igitur toto itinere Vandilos secuti, quæ illi profanabant, ipsi continuo sedulitate ac omni pietate refarciebant. Vbi verò Cabaon hoc accepit, euestigio exercitum in occursum educit, sepijtque vallo camelis circa pro munimine dispositis, ex eisque duodecim in fronte collocauit: pueros autem, ac foeminas, omnemque imbellem turbam simul cum thesauro in medio ponit, fortissimos quosque ad camelorum pedes cum scutis constituit. Sic itaque collocatis Aphris, Vandili ancipites, qua nam aggredi eos oporteret: non enim neque iaculatores, neque sagittarij, neque etiam pedites qui in pugnam procederent erant, sed tantum equites omnes, hastis plurimum ac ensibus vtentes, quibus nullo modo cominus aduersarijs nocere poterant: præterea equi à camelorum adpectu perterrefacti, progredi non audebant. quapropter magna ipsorum strages frequentibus ab hoste sagittis irruentibus facta est. Hæc igitur Trasamundus ab Aphris passus, paulo post decessit, rex annis xxvij. Cui Ilderichus Honorichi Gizericho nati filius successit, qui & suis, & Christianis æquè mitis extitit: armis tamen minimè ob mollitiem idoneus, minimèque exercitatus: verum his præerat Amer eius propinquus, quem alterum vocabant Achillem, ea fortitudine fuit. Huius itaque auspicijs cuncta gerantur. Sub hoc etiam rege alteram contra Vandilos habere victoriã Aphri duce Antala, qui apud Byzantium, Theoderichum tunc in Italia existentem, in societatem adsciuerunt, Gothosque omnes pollicitationibus corruerunt, ut Ildericho & Vandilis bellum inferrent. Theoderichus verò negocium minimè suscepit, quod ei nequaquam facile fuisset, uti res exposulabat, classe in Aphricam trajcere. Ilderichus insuper Iustiniani amicissimus fuit nondum Imperatoris, verum iam omnia potentis, eo quod Iustinus longo iam senio confectus, & Reipublicæ administranda minimè aptus à natura fuisset.

Cabaonis aduersus
Vandilos con-
silium.

Ilderichus rex
quintus.

Iustiniani et Theoderichi
amicitia.

Cilimeris a rege defectio.

Itaque magna vtrunque donaintersē amicitie pignora missitarunt. Erat in Gizerichi genere quidam Gilimer, Genzonis Gizericho nati filius, ætate prouectus post Ilderichum, cuius rei gratia successurus post eum sperabatur. hic & rei militaris peritissimus, ac ingenio grauis, tum pecunia vique ac rebus alijs aliena inuadere promptissimus: qui quanquam se iure successurum quandoque videret, dilationem tamen ac moram minimè tolerauit, quin viuente adhuc Ildericho honores intempestiuos, factaque Imperij sibi vsurpare, illū vt ignaum & inertem apud Vandilos accusare, præterea ob eius imperitiam ab Aphris superatum dicere cœpit: insuper calumnijs onerare, quòd Vandilos simul cum tota ditione Iustiniانو prodere vellet, nec aliud legationem Byzantium missam voluisse. Quæ omnia Vandili facillè credentes, eum regē constituunt; Ilderichum post annos regni septem simul cum Amere, ac eius fratre Euagene custodia tradunt. Vbi verò Iustinianus iam factus Imperator hæc audiuit, legatos in Aphricam ad Gilimerem mittens, hæc scripsit; Impiè facis, minimeque dignum Gizerichi testamento, quòd Ilderichum legitimū regem in custodia teneas, quum breui post tempore tibi liceret ex lege omnino succedere: nunc verò, vt modicum præuenias tempus, iura prodis & regni nomen in tyrannidem conuertis. Hunc igitur hominem sine donec viuat regni saltem imaginem habere, ageque tantum quòd regem deceat, & auitui Gizerichi mandatum circa regni successionem exposulat, vt quod nunc iniuste possides, ex æquo retineas. Hoc si in animum induxeris, & res tibi felicius, & nostra simul amicitia prouenerit. Hæc itaque summa epistolæ. Gilimer autem legatos re infecta remisit, statimque Amerem excæcauit, Ilderichum verò & Euagenem arctiori tradidit custodia; insuper illudens hortabatur, vt Byzantium ad Imperatorem fugere meditaretur. Iustinianus vbi hæc audiuit, alios rursus legatos mittit cum his litteris. Nos quum te minimè nostris monitis aduersaturum putaremus, priorem tibi epistolam scripsimus: quando verò tibi placet regnum hoc pacto habere, tibi habe quod fortuna ex ipso tribuerit. Tu autem Ilderichum & Amerem luminibus casum eiusque fratrem ad nos mitte, solatium habituros, quale poterunt, qui regno aut oculis sunt priuati: quòd si minimè feceris, nos profectò coges amicitia relicta, foedereque, quòd cum Gizericho, eiusque successoribus gefimus, soluto te non solum armis petere, sed poena, quali possumus, persequi. Hæc verò Gilimer excusans, hoc modo respondit: Gilimer rex Iustiniانو Imperatori salutem. Neque ego per vim regnum accepi, neque contra meos propinquos quicquam iniustum perpetravi. Ilderichum enim noua quarentem in familiam nostram Vandilorum gens magistratu deiecit, meque tempus & ex lege ætatis honor in regnum vocauit. Talem enim quendam virum bonum regnum exposulat, qui nec alienas ab re curas persequatur. Tu verò item rex curiose facis ac iniuste, aliena curare: quòd autem foedera solues, nobis bellum inferendo; respondere sum paratus, quibus potero viribus obtestans, atque fidem exposulans, simul & iusiurandum Zenonis, cuius tu successor existis. Has accipiens Iustinianus litteras, si male prius erga illum fuerat animatus, tunc multo magis. quapropter ei visum ante omnia Perficū soluere bellum, & in Aphricam transferre. erat enim & in perscrutando ingeniosus, & ad ea quæ decreuerat perficienda non piger. Aderat insuper ex Oriente Belisarius dux, non vt ad hoc bellum quæsitus, sed iam exacto magistratus tempore. Nam & cum Persis indutiæ, vt supra narratur, factæ fuere. Igitur postquam Iustinianus domi forisque rem in pace constitutam vidit, negotium Aphricanum in consultatione posuit. Vbi verò bellum decreuit, ducesque ad id delegit, vulgi murmur atque indignatio exoritur, Leonis Imperatoris classem, & Basilisci cladem non absque stomacho memorantis: vbi &

Cilimer rex sextus.

Iustiniani ad Cilimerem epistola.

Alia eiusdem ad eundem epistola.

Gilimeris responsio.

Initium belli contra Vandilos.

Indignatio vulgi ob nouum bellum.

milites ferè omnes perire, & vim pecuniæ magnam publicum debuit: maximè verò dolebant, curaque molesta adiciebantur, quòd aulae præfectus, quem Romani prætorem nominant, & ærarij quæstor ad hoc pecuniam imperabant, cogitantes quantam belli vsus exposceret, quæ nec vlla venia præteriri posset, nec differri: adde quòd ipsorum ducum quilibet, in quo rei benegerendæ sit spes, exhorreret periculi magnitudinem, quando ei sit necesse ex maris primùm periculis seruato, in hostili & ex nauibus contra maximum regnum dimicare, præterea milites nuper ex longo difficiliq; bello Persarum redeuntes, qui adhuc domi non respirauerant, aut quicquam boni degustauerant, in nouos rursus naualis pugnae labores se reiectos videtes in angustia versabatur, & in eos populos, quos nunquam audierant, in occasumq; solis ab Orientis finibus deducti contra feroces Vandilorum gentes. Alij verò, sicuti mos est hominum, res nouas alienis periculis spectare cupiebant: nullus tamen ex his, qui rem ægrefferent, improbare ausus est apud Imperatorem, præter Ioannem prætorij præfectum, vnum omnino audacissimum simul & grauissimum. Is enim per os Iustiniani propositum, sic eum oratione aggreditur; Tua in subditos humanitas simul & affabilitas, princeps, nobis audaciam tribuit, vt ea, quæ vsui tibi rebusq; tuis videntur, citra voluntatem tuam aut nostram adsentationem memoremus. Ita enim potestatem cum iusticia coniunxisti, vt in omnibus tibi placentem minimè beneuolum arbitris, contraque quandoque resistentem minimè moleste feras: verum mente sincera cuncta perpendens, nullum interdum tuis resistendo consilijs ostendis periculum fore. His fretus Imperator, dicam quòd sentio, ita tamen animatus, vt si quid eorum quæ metuo fortè acciderit, meam erga te beneuolentiam manifestò adspicias, cuius nullum præter te testem exquiram. Si enim minimè auscultando decreueris Vandilis bellū omnino inferre, quando res longa est, hæc tibi diu durante molestia meum consilium necesse tibi probare fuerit. Si autem potiaris, ita propterea confides vt nō incredibile sit re militum sanguine abusurum ac vim pecuniæ maximam consumpturum, tum laboribus nouos additurum esse labores. Victoria enim omnia tegit, præteritorumq; oblita malorum semper noua meditatur. Si rursus in dei potestate hoc erit, exemplo ac imitatione maiorum nostrorum necesse fuerit belli exitum timere: cur igitur non præstat securum esse in quiete, quam cum periculo in laboribus? Contra Carthaginem cogitas expeditionem ducere, ad quā iter est terrestris dierum cxi. nauiganti verò necessarium vsq; ad extremū pelagus peruenire, ex quo eorum quæ cōtingunt vix annum habebis nunciū: adde quòd si de hostibus triumphaueris, non propterea Aphricam cōsequeris, Sicilia simul & Italia sub aliena existētibus ditione. Si verò res aliter eueniet, soluto iam foedere in nostram regionem omne periculum transferes: fortunæ quoque commutatio res etiam destruit benè constitutas. Negotium igitur consilio præuenire oportet, decidentem verò post factum poenitere stultissimum. Securum antequam pericula veniant cogitare quid agendum, deniq; magnopere profecerit in rebus obeundis temporis vti opportunitate. Et hæc quidem Ioannes. Imperator verò hæc motus oratione, de studio in bello suscipiendo aliquantulum remisit. Post hæc episcopus quidam ex Orientis partibus veniens, dixit se paucis eum adloqui velle. facta potestate, ait, deum ei somnium noctu misisse, Imperatori adsimilatum, illumque impietatis accusasse, quòd Christianos è manibus Barbarorum in Aphrica liberare constituens, nulla postea de causa destitisset. negotium aggredienti omnino præsto esse, ac Aphricæ dominum eum facturum se recepisse. Hæc vbi Iustinianus audiuit, animo iam deliberato rem vltra differre non potuit, exercitū propeere cœgit, naues quoque & cibaria præparauit, Belisarium verò exercitui

Ioannis ad Iustinianum oratio.

Episcopus auctor belli Iustiniano.

*Pudentius a Vā
dilis deficit.*

præfecit. Ea tempestate vir Aphricæ indigena Pudentius, apud Tripolim urbem à Vandilis deficiens, ad Iustinianum misit nunciatū, ut si exercitum confestim eò mitteret, omnem regionem nullo negotio subiugabit. Nam urbi præerat Tattimuth, cum paruo admodum exercitu à Gilimere missus. Belisarius igitur Pudentij societatem nactus, non comparantibus hostibus regionem eam omnem Imperatori acquisiuit. Gilimeri autem de Pudertio poenas sumere volenti aduersum hoc euenit. Godas, vnus è Gilimeris ducibus erat, genere Gothus, animo sagax, ac in rebus agendis solers, tum erga dominum fidelis visus. Is ad regendam Sardiniam, & custodiā, & tributum ex ea exigendi gratia missus, fortunæ successum ex æquo sustinere non valuit, quin protinus in tyrannidem inclinavit, nec solum tributum non misit, sed insulam per defectionem occupauit. sciensque quòd Iustinianus Aphricam cum Gilimere debellare statuerat, hæc ei scripsit. Neque per ingratitudinem aut perfidiam à domino meo desisco, sed eius vehemētem crudelitatem simul & inhumanitatem, qualem in suos exercet, cōsiderans; animo ei libenti subesse nequeo, longeque præstat iusto seruire regi, quàm tyranno iniqua imperanti. Quare tecum sentienti fer quælo auxilium, ut vltro me petentibus, quum opus, possim resistere. Hanc Imperator epistolam accipiens, Eulogium legatum cum litteris mittit: quibus eius prudentiam, iusticiam, tum egregiam in societate in eunda voluntatem laudat, deinde exercitum ducesque pollicetur, quibus non solum insulam retinere, sed etiā alia capere, neu Vandilorum minis aliquo modo terreri possit. Eulogius igitur in Sardiniam profectus Godam offendit habitu nomineque regio sumpto circa se satellites habere, qui lectis Imperatoris litteris ait, se quidem militum satis habere, duce tantum carere. In hanc ille sententiam. His igitur Iustinianus non satis credens, milites quadringentos vnā cum Cyrillo, ut insulam Godæ custodirent, parat: cum quibus aliam simul habuit expeditionem, quæ Carthaginensem profectura erat, videlicet pedites mille, equitum quatuor milia è suis ac fœderatis coactos. Inter fœderatos verò Barbari tantum fuere, qui nec serui existebant, veluti minimè à Romanis victi, sed sponte in societatem venientes. Horum igitur fœderatorum duces erant Dorotheus qui Armeniæ exercitui præfuit, & Salomon qui Belisarij curauit exercitum. hunc Romani Domesticum vocant: is enim erat Eunuchus. Præterea Cyprianus, Valerianus, Althias, Ioannes, Marcellus, & Cyrillus, cuius supra meminimus. Equitum verò duces Rufinus & Aigan è Belisarij domo existentes, & Barbatas, & Pappus. Peditum Theodorus, quem Parthenium cognominabāt. Terehtius, Zaidus, Martianus, Saraias, & Ioannes quidam è Dyrthachio, qui cæteris præerat ducibus. Horum itaque omnium Salomon è Dara ciuitate Orientis, quæ Romæorum est, Aigā Massagera erat, quos nunc Hunnos vocant. Reliqui ferè omnes è Thracia venerant. Hos Eruli quadringenti sequebantur, quos Pharas ducebat. præterea socij Barbari sexcenti maximè è Massagetarum gente, sagittarij omnes, quos Sinion ducebat, & Balas, summa vir fortitudine. Naues deinde quingentæ in tota expeditione, quarum nulla plusquam medimnorum millia quinquaginta ferre non valebat, nec minus quàm tria millia. Nautarum verò in cunctis tria milia, qui Aegyptij, & Iones, ac Cilices ex magna parte fuere, quibus omnibus præfuit Calonymus Alexandrinus. Erant & cum ipsis nauigia longa ad duo & nonaginta supernè tegminibus connecta, ne remiges ab hostibus lædi possent. hæc Dromonas nunc, id est, cursorias vocant. excurrere enim celeriter possunt: in his Byzantiorum duo milia sponte ac voluntarij nauigabant. Mittebatur insuper Archelaus, vir è patricijs genus ducens, iam Prætorij præfectus & Byzantij & in Illyrico factus, tunc in exercitu quæstor (sic enim sumptus dispensator vocatur)

*Godæ ad Iustini
aniam litteræ.*

*Iustiniani expe-
ditio.*

Exercitus duces.

*Dromones, ge-
nus nauigij.*

vocatur) erat. Cunctorum verò ducum exercitusque totius Imperator Belisarius ibat, qui pauloante in Orientali expeditione visus fuerat; cum eo item plurimi partim hastati, partim scutati equites, viri alioquin & in periculis, & in bello plurimum exercitati: cui Iustinianus scripsit omnia, quæ illi videbatur, ac si princeps obiret, se rata omnino habiturum: quæ res plurimum illi & virium, & animi addidit. * Mouit autem è Germaniæ parte, quæ inter Thraciam & Illyricum consistit. Hæc itaque in hunc se modum habuere. Gilimer autem iam Tripoli per Pudentium, & Sardinia per Godam priuatus, de recipienda Tripoli spem admodum paruum habebat, quòd longe ab eo situ erat, & iam Romæi cum his, qui defecerant, coniuncti existebant. Insulam verò seruare maturauit antequam Romæorum auxilia ad eam peruenirent. quapropter quinque Vandilorum milia, tum naues cxx armat, hisque fratrem Zazonem præficit, qui omnes studio plurimo ac alacres in Godam ferebantur. Iustinianus autem Valerianum & Martinum præmisit, ut aliam, quæ erat ad Peloponnesi loca, expeditionem expectarent. Vbi verò simul ambæ in nauibus iunctæ fuere, aliquid eis mandare, quòd prius iam dicere decreuerat, excogitauit; verum alio præoccupatus negotio exciderat. Eos igitur conuocans, quæ volebat dicturus erat; sed deinde rursus succurrit, minimè fortunatum fore reuerti. Misit igitur certos, qui denunciarent, ne in eundem reuerterentur locum, neque ex nauibus descenderent. Illi prope ad naues adcedentes alta voce imperata fecere. Visum ergo eisdem haud felix auspiciū, utpote nemo ex eis Byzantium amplius ex Aphrica rediturus. Nam execrationem quandam ea putabant principis mandata non volentis. Verum si quis Valeriani & Martini ducum prædictorum exitum considerat, non vera fuere, neque infausta, uti putabantur, auspicia. Erat tamen inter Martini milites quidam, qui ad defectionem spectabat, tyrannidemque animo conceperat, nec amplius Byzantium redire statuerat, in quem fortè execrationem cecidisse verisimile videri poterat. Verum hæc siue hoc modo, siue aliter gesta, alijs vestiganda relinquam. Quomodo autem Belisarius simul & exercitus missus fuerit, nunc tantum referam. Iustinianus igitur anno septimo principatus in veris initio nauim prætoriam ad littus iuxta ædes Imperatorias deduci iussit. tunc Epiphanius ciuitatis præsul classi de more benedicens ac bene precatus, milites pauloante baptizatos nomen profitentes Christianum sigillatim in nauim introduxit. Sic itaque Belisarius cum Antonina vxore soluit, cum quibus Procopius etiam, huius autor historiæ fuit, ab initio quidem cunctabundus ac periculum metuens, deinde somnio quodam admonitus, maximè fuit ad iter incensus. Videbatur enim ei in domo esse Belisarij, ubi quidam è seruis nunciant, dona esse à quibusdam adlata: quæ Belisarius quum è pergula adspiceret, vidit homines quosdam supra dorsum triticum cum floribus ferentes, quod deponi iussit in atrio domus, ubi ipse cum suis militibus accumbens flores ipsos edebat, qui cibus longè suauissimus est eis visus. Hæc somnij summa. Igitur classis omnis prætoriam secuta Perinthum adplicuit, quæ nunc Heraclea dicta est. Hic dies quinque consumpti sunt, quòd plurimis ducem equis donauerat è sobole equorum imperatoria, quæ in Thraciæ locis educitur. Inde soluentes Abydum perueniunt, ibique dies item quatuor maris tranquillitatem expectandam censentibus casus contigit huiuscemodi. Duo Massagetæ quendam è socijs ut ebrios irridentem interfecerunt. Nam omnium maximè vino dediti Massagetæ sunt, Belisarius igitur ambos hos in Abydi quodam promontorio palo infixit; quòd factum quum alij, tum ex eorum genere viri maximè ægre ferre, Belisario dixerunt, se non ex lege aut pœna aliqua coactos, quum Romæis subditi non sint, sed sponte in exercitu esse, tali igitur supplicio non es-

*Belisarij Germani
potestas hoc
bello.*

**vertere debuit,
Oriundus autē
erat è Germ. etc.*

Procopij somniū.

*Hunnorum se-
ditio.*

se apud eos consuetudinem delinquentes plectere. Cum his itaque plures confensere, qui maximè propter scelera, impunita esse delinquentium peccata cupiebant. Belisarius igitur vniuersum congregans exercitum ita adloquitur: Si nunc apud viros belli expertes ac nunc primùm militantes verba haberem, longa mihi esset opus oratione ad enarrandum quantam vim habeat ad victoriam observatio iusticiæ. Huius disciplinæ summam tum pugnae finem atque fortunam imperiti in dextris consistere tantùm existimant. Vos autem qui sæpè inimicos vicistis neque corporibus neque viribus vobis inferiores, sepe etiam victi fuistis: non ignorare putò quòd homines quidem vtrinque ex acie inter se dimicant, finem verò tantùm quem deus voluerit consequuntur. Nam & corporis prosperitatem & armorum diligentiam cæteramque belli præparationem longè inferiora iusticia & in deum observantia esse non dubium: quam si quis se statum fuerit, magis ei quàm è supradictis felicitas obuenerit. Prima igitur iusticiæ cura, iniuste interfectos vlcisci. Si enim iusti & iniusti iudicium in eos exerceri qui prope nos sunt prætereatur, nullus iam metus erit, vilis admodùm fuerit homini animæ ratio. Si quis enim Barbarus proximum per ebrietatem occiderit, ac venia propterea postulata se crimine solutum dixerit, peccata licentia longè fuerint peiora. Neque enim vlla ratione fas ebrium esse, multo minus in exercitu militi proximos ob id interficiendo. Ipsa enim per se temulentia vel eadè non consequente, poena est digna: quanto magis si ea consequatur, multoquè item magis in proximum quàm alienum. exemplum itaque facti quale sit, ac quàm detestabile, ipsi conspiciatis. Vos ergo manibus temperare ab iniuriaque abstinere opus, nec putatote me conuiuentem iniustum quocunquè modo toleraturum, neque illum quamuis hostibus formidolosum ac terribilem, qui alioquin manibus in hostes puris nõ feratur, villo modo commilitonem putaturum, quum frustra sit fortitudo, vbi iusticia defuerit. Vbi Belisarius finem dicendi fecit, exercitus omnis & verba Imperatoris non contemnenda considerans, & illorum supplicia spectans timore corripitur, iamque ex illo frugi esse, & ex quo inter se viuere apud talem ducem nõ iniusta passurum cogitabant. Post hæc Belisario curæ fuit vti omnis classis continuo simul adnavigaret, in eodemquè semper loco, quò adplicuisset, vnà cõuenirent. Nam in magna classe par erat pelago longè diffundi, præsertim si aduersi irruerint venti dissipari, nihilquè propterea ad hoc vtilius cogitanti subijit, quàm aliquas præire, quas cæteræ per signa subsequerentur. Quapropter trium nauium, in quibus ipse commeatusquè ferrentur, mala superne triangulari forma constituit, minioquè infecit, ac sublicis in puppi erectis faces accendit, vt nocte ac die naues prætorix videretur, quas cæteræ subsequerentur: sic itaque ex omni classe nullam deinde relinqui aut errare contigit. Quando verò à portu solui deberent, tubæ sonitus signum daturus erat. Soluentes igitur ex Abydo aduersis ventis ad Sigeum adplicuere. rursus redeunte tranquillitate, alacres Maleam venerunt. Hic ob loci angustiam nocte sequente tanta classis tam magnarum nauium simul constipata ac collisa magno fuit in periculo, vbi & gubernatores cæteri que nauæ virtutem faciliè ostenderunt. Nam & alia vt mos est voce, & contis peritè vrentes, inter se spatio diuisi ac rarefacti sunt; quòd si ruentem contra ventum forte habuissent, vix, vt mihi videtur, nauæ seque ac naues seruassent. Sic igitur dispositi Tenarum inde peruenerunt, quæ nunc Ce reapolis cognominatur, inde verò Methonem. hic eos inuenerunt, qui ducebant Valeriano & Martino nauigabant, pauloante adplicuisse: & quando venti non flarent, in eodem loco naues sistere Belisarius iussit, in quibus illos ordine collocavit, milites disposuit, redeuntes quoque duces ornauit. His administratis quum aliquandiu expectando ventos morarentur, plures

morbis

Belisarij ad suos oratio.

Ebrietas in exercitu vitanda.

morbis correpti interiire ex hac causa. Ioannes, quem supra nominavi, præfectus prætorij erat, quum in alijs detestabilis, tum vehemens in ea commentando, quæ publicè sint ad hominum perniciem: & quando de his nonnulla in initio historiae dixi, nunc quomodo ex eius auaritia adfecti sint milites, dicam. Panem, qui in exercitu fertur, bis est consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, neu breuiter corrumpi possit: verum eundem pondere à primo deficere, è quarta saltem parte necesse est. Ioannes itaque cogitans, quo nam modo artopis ac pistoribus minus lignorum ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigeat, collocare iussit; donec vehementer coctus videretur, deinde in culleis positos nauibus immisit. Postquam verò classis apud Methonem fuit, panes soluti omnes rursus in farinam reuerfi marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatimque, illis verò qui in indignatione aliqua essent, per medimnos & modios distributi fuere. His itaque milites ætatis tempore in loco etiam æstuoso pasti, in morbos faciliè inciderunt, perièruntque non minus quadringenti: plures etiam interiissent, nisi Belisarij prouidentia his prohibitis, in regione conquisitos alios probos dare iussisset. Imperatori deinde de hoc conquerendo scripsit. ille quanquam rem detestari, attamen Ioannem nulla tunc poena iussit plecti. Et hæc quidem sic se habuere. A Methone soluentes Zacynthum peruenerunt, vbi aquam nauibus aduexere, quanta satis esset Adriaticum remigantibus pelagus, aliaque præparantes opportuna præteruehuntur. Vento autem molli ac tardo perflante, diebus xvi. in Siciliam delati, locum desolatam attingunt, vbi mons Aetna prope conspicitur. In huius itaque cursus adeo lenti spatio contigit apud omneis aquam munitioni sumptam putrescere, præter eam quæ apud Belisarium eiusque conuictores erat, quam hoc modo eius vxor Antonina adseruauit: Amphoras vitreas aqua repleuit, easque in nauis imo, vbi sol minimè penetrarat, in arena fodit, circaque ex asseribus locum muniuit. Belisarius verò vt insulam attigit, cunctabundus animo torquetur, cogitansque quo nam modo, aut qua primùm in parte cum Vandilis sit bellandum. Maximè verò militum querelis turbabatur, qui naumachiam expauescentes, non dubitauerunt aperte prædicare, si terrestre prælium sint inuituri, sese officio fortissimorum non defuturos: si autem nauale, plurimos se auersuros fugamque capturos. Non enim se vnà posse & cum aqua, & cum hostibus dimicare. His igitur omnibus Belisarius commotus, Procopium eius paredrum Syracusas sciscitatum ac clam vestigatum mittit, an aliqua hostium insidiarum siue in insula, siue in continente contra nauigantes sint paratarum. Deinde in quem potissimè locum, vbi Aphricam attingerent adplicarent, vnde etiam melius aggredi Vandilos. Postquam verò hæc egerit, in reditu Caucionem veniat, locum ducentis à Syraculis stadijs distantem, quò omnis classis conuenire debebat: præterea vt in Sicilia cibaria necessaria ex Gothis mercetur, ob amicitiam quæ inter Iustinianum & Amalassuntham Athalarici matrem erat. Is enim adhuc puer sub matre educatus, & Gothorum & Italorum potentia fretus est. Amalassuntha post Theodorici patris mortem metuens puero, Iustiniani amicitiam sibi adsciuit: cui quum in alijs obtemperaret, tum necessaria expeditioni vendere se recepit, quòd & præstitit. Procopius igitur quum Syraculas peruenisset, præter spem ciuem amicum offendit eius iam pridem inquilinum loci, qui à puero præfectus erat horum, quæ ad maritimam erant opus expeditionem, ac Procopio datis, quæ fuerant necessaria, insuper de cæteris interrogati satisfecit. seruum ait suum tertia die è Carthagine aduictum, qui dicebat nullas Vandilorum insidias classi se in his locis repperisse, tantum cõtra Godam omnem belli apparatus traducere, ipsum

Ioannis P. P. auaritia.

Belisarij delibetatio.

Procopius exploratum mittitur.

Amalassuntha regina Gothorum.

verò Gilymerem nihil hostile metuentem, relicta Carthagine ac locis maritimis, apud Hermionem moram habere, quæ est apud * Byzantium quatuor iter dierum à littore distans. Itaq; nihil minus, quam Romæorum classem, aut aliquid ei nociturum timere. Hæc Procopius audiens, seruum dextra apprehensum, per Arethusa portum ambulat, ubi nauigium reliquerat, multaq; percontando, ac singula perferutando simul cum eo nauim ascendere induxit, euestigioque vela dare iubens, Cauconem petebat. Domino autem apud litus existenti, simulque admiranti, quod seruus non redderetur, clamans Procopius de nauis ait, excusatum habeat, neque ægre ferat, velle illum ad ducem, deinde in Africam cum exercitu deportare, breuique tempore opibus autum plurimis remittere. Quumque Cauconem peruenissent, omnes in luctu maximo offenderunt. Dorotheus enim, qui ex Armenia aduictor dux fuerat, decesserat, magnum sui relinquens desiderium. Belisarius itaque ubi seruus in conspectu fuit, cunctaq; accepit, animo lætatus, ac Procopium magnopere collaudans, tubicines dare signum discedendæ classis iubet, sublatisque repente malis Gaulum & Melitram insulas velociter contingunt, quæ Adriaticum à Tyrrheno diuidunt pelagus. Hic Eurys perflans eos die secundam Aphricæ littus deducit ad locum, qui Caput vada vocatur, quinque iter dierum expedito à Carthagine distans. Postquam littori adpropinquauere, Belisarius vela poni iubet, ac ancoris naues iactis firmare. Ductores hic alios omneis in suam cõuocans nauim, consilium de descendendo in terram proponit. Hic quum ab alijs quidem multæ in medium adlatæ sententiæ vtrinque fuissent, Archelaus procedens talia loquutus est: Ducis nostri virtutem maximè collaudare decet, qui quum ingenio & rerum experientia cæteris præstet, his quoque potestatem habeat adiunctam, concilium coegit, nosque dicere iubet, qua nam maximè in parte ad litus adplicandum, quanquam ipsi tantum hoc notum, quid opus facileque factu obperitiam existit. Vos autem præfecti nequeo satis mirari, quod vestrum quilibet hæc descensionem ita celeriter suasisit, quum sciam adhortationem in præsens periculum nullam ferre admonenti vtilitatem, quod accusationis plerunq; occasione subiiciatur. Homines enim si fortè sibi exsententia quæ facta sunt eueniant, bene ac libenter ferre videntur: si verò secus, autorem consilij protinus accusant: quãquam quis dixerit, pro salute deliberantem simul & consilium dantem minime fas est calumniam timere. Multis tandem in hostilem descendere præfecti, in quo portu naues relicтури, vel cuius ciuitatis murorum munitionem atque septum hinc cogitatis? An non audistis quemadmodum hoc litus nouem iter dierum à Carthagine vsque Lucam extendi dicunt importuosum omnino ventisque vnde cunq; stantibus maximè obnoxium? moenia insuper nulla in tota Aphrica præterquam Carthagini Gizerichi olim mandato existunt, adde quod omnino locus aquarum est indigus. Quid si fortè cum his omnibus in commodis aliquid aduersi acciderit, quid nam iudicabimus? an non quum in prælio fuerimus, sinistra alia cogitare oportet non humana rerum naturam huiuscemodi dignam? Si enim in terram descendentes vobis tempestas superueniat, nonne alterum è duobus euenire nauibus est necesse, vel quàm procul hinc diffundi, vel in hoc perire littore? Deinde qui vobis ad victum necessariorum prouentus aut refugium? Nemo in me respiciat sumptus dispensandi præfectum. Præterea in toto regno nulla ministeria aut seruitia, ad quæ necessarium fuerit ex vestris idiotis personas nominaq; secerni. Vbi deniq; arma oneraq; superflua ponetis, aut vnde si quid necessarium sumetis? Ego verò existimo oportere vos rectà Carthaginem tendere; portum xl. non amplius stadijs dicunt ab ea distantem, quem stagnum vocant, omnino incustoditum, classis quamuis magnæ capacissimum, vnde

vnde soluentibus vobis commodè in bellum procedere poteritis, puto nancque primo statim incursum vos Carthaginem capturos, ex quo extinctis procul ab ea inimicis, vobis victoribus nihil reliquum difficile aut formidandum fuerit. Sic est rerum humanarum natura, vt capite sublato, cætera breui tempore corruant. Quæ omnia socij considerare fas est, optimaque ex omnibus deligere. Post Archelai orationem Belisarius sic incipit: Nullus o socij putet me cognitorem aut iudicem his quæ dicta sunt adistere, neque propterea me postremo loco dicere, vt illa qualiacunq; sint necesse sequi aut fieri omnino oportere existinem. Quæ enim vestrum cuilibet visa sunt optima dudum audiui. Meum est item quæ nouerim in medium adferre, deinde vnà vobiscum potiora deligere. Illud imprimis meminisse debetis, quemadmodum paulo ante milites expauescere maris pericula, se apertè sunt testati, ac veniente aduersus nauis hostili se statim in fugam versuros. Sic enim se rebus habentibus, stultorum arbitror esse hominum à deo petere vt det euenire meliora, ipsis aduersus ire timentibus ac in causa existentibus vt contra eueniat. Si autem nauigantibus nobis rectà Carthaginem classis inimica fortè occurrat, nostrique propterea milites certatim fugiant, consilium nostrum non sine poenitentia ac querela fuerit. Error enim fatalis ac necessarius excusationem per se aliquam habet, nobis verò salutis nulla venia fuerit. Illud tantum haud satis probè dictum existimauerim, quo maximè nos timere rogant tempestatem memorantes: quæ si qua irruat nauibus vti planè dicunt, è duobus alterum euenire necesse, vel procul ab Aphrica eas dissipari, vel in ipso littore perire. Quid igitur quæso ex his vtilius nobis extiterit, an solas corrumpi naues, vel cum ipsis cæterisque omnibus viros quoque sub hoc hoste corruere? Præter hæc improuisis nunc atque imparatis dum licet irruentes, ex sententia compotes discedemus, res enim inimicorum ex improuiso in seruitutem probè reducuntur, paulo autem post illis adcinctis atq; præparatis ex æquis viribus discrimen belli subeundum. Dicit fortè aliquis, in præsentem tantum concilio necessaria ac de ipsa in terram adplicatione perferenda. Verum scitote, non etiam necessaria exquiri oportere. Nam si tempestas nobis in nauibus bellum gerentibus ingruat, vt sæpe contingit contra fluctus simul & Vandilos dimicantibus, tunc ne discere incipiemus quid nam factu sit opus? Igitur ego sic existimo, nos in terram confestim descendere oportere, ac vnà è nauibus equosque & arma, ac quæcunq; alia sint opus deducere, fossam euestigio facere, ac vallo circumdare nihil minus muniminis quàm murus nobis firmissimus præstaturo, indeq; ad bellum procedere: nihil enim putatote nobis necessarium de futurum, si viri erimus: vincentibus quoque hostes, illorum etiam omnia accedent. Victoria nancq; opes omnes in eam partem in quam inclinauerit, deferre est apta. Itaque & salus & bonorum omnium copia in vestris sita sunt dextris. Hæc dicenti Belisario cæteri facillè consensere, solutoque concilio inde statim in terram descenderunt, tertio postquam è Byzantio cum classe discesserant mense. Locus ilico iussu ducis in littore militibus ac nautis capitur, fossa munitur, valloq; circumdatur, vtpotè hominum tot coeuntibus manibus, simulque timore animos sollicitante, tum duce instante, eodem die & fossa peracta, & vallo ac palis fixis est munitus. Vbi autem fossa fodiebatur, miraculum quoddam animaduersum: aquæ multum, sub terra erupit, nunquã prius apud Byzantium visa, vt locum perpetuè siccum. hæc igitur cunctis tunc & hominibus, & animalibus suppeditauit. Procopius verò simul cum duce lætatus, ai, non ob aquæ usum atq; copiam se gaudere, sed ob auspiciam victoriae facilis & paruo negotio consequuturæ, coelicolas voluisse significare, quod profectò euenit. Nocte igitur sequente milites omnes in castris ac mu-

Belisary sententia

Belisarius, Bizacium

Procopius vafri-

cies.

Belisarius in As-

fricam adpellit.

Archelai senten-

tia.

tionibus constiterunt, custodias aliaque consueta facitantes, sagittarijs tantum quinque in qualibet naui ob tutelam à Belisario dimissis, excursoribus item circa illas adhibitis, ne quis inuadere aut nocere possit. Die sequente postquam militum quidam in agros discurrentes fructus attigerunt, eos ignominia notatos conuocans Belisarius sic est adlocutus: Vim adferre & ex alienis pasci, turpe semper ac probrosum videtur, quod iniustum in ipso feratur: nunc autem nobis etiam in eo periculum considerandum, ut si fas est dicere, iusti ratio sit periculo posthabenda. Ego enim hoc tantum confusus vos in hanc terram descendere iussi, ut Aphrià Romæis procul existentes sint Vandilis pro nobis infidi ac molesti, quamobrem nihil necessarium propterea nos deserat, neque excursionibus ab inimicis posse nos lædi. Verum nunc vestra immodestia omnia nobis hæc contraria reddidit. Aphros enim quodammodo Vandilis conciliafistis, ac in nos ipsos iam ob vestrum hoc factum ad inimicitiam deduxistis. Natura enim inest adfectis iniuria erga adficientes continuo maleuolentia. Vestram igitur securitatem ac omnium copiam bonorum paruo admodum argento posthabetis, quum vobis ex voluntarijs dominis quæ sint opus liceat emere: erga quos minime iniustos esse decet, ut nobis illorum animicitia sit vsui. Nunc verò effectistis ut contra Aphros æquè atque Vandilos nobis etiam sit bellum, imò contra deum ipsum, quem nullus iniustus sentiet adiutorem. Parcite igitur posthac aliena inuadere, lucrumque sequi periculis plenum: hoc enim illud est tempus, quo maxime modestia nos saluos faciet, iniuria interitu plectet. Hæc vobis curantibus deus erit imprimis placatus, deinde gens Aphrorum beneuola, postremo de Vandilis victoria facilis. His dictis concionem soluit: Erat Syllectum ciuitas vnus iter diei à castris distans iuxta mare quod Carthaginem ferebat, cuius mœnia iam dudum diruta fuere, domos oppidani circummuniuere, incurfus Maurusiorum metuentes. Belisarius itaque Boriadem è militibus quendam hastatis simul cum scutatis quibusdam eis nunciatum misit, in animo sibi esse ciuitatem tentare: quam si libenter dederint, nullo eos malo adficeret, quin se bona illis plurima daturum, insuper in libertatem restitutum. Hi itaque sub diei serum ciuitati propinquantes in conualle quadam nocte latuerunt. Vbi autem illuxit, in currus rusticorum in urbem euntium incidentes eos ascendunt, ex quo nullo negotio clam eam ingrediuntur: claro iam die nullo excitato tumultu sacerdotem illico, & si quid nobilitatis in ea fuerat, coegerunt; ac ducis mandata referunt, statimque ab oppidanis claues adituum claustrorumque acceptas Belisario mittunt. Eodem quoque die ille qui equis præerat in ciuitate, transfuga in castra Romæorum omnes equos publicos tradidit. Belisarius item quendam ex his, qui equo celeriter inuecti regias perferunt literas, quosve Veredarios appellant, cepit, nullo illato incommodo, quin potius auro multo munerans sub fidem epistolas ei tradidit, quas Iustinianus Imperator Vandilis scripsit, ut eorum præfectis per vrbes ostenderet, quarum sententia hæc fuit: Neque Vandilos debellare nobis est animus, neque Gizerichi foedera soluere: sed vestrum tantum tyrannum de medio tollere venimus, qui Gizerichi testamentum pro nihilo pendens vestrum regem in vinculis habet, suosque propinquos, quos odio vehementi prosequitur, ab initio sustulit: reliquos verò oculis erutis in custodia seruat, ut his pœnis crudelius quam more excruciet. Nobiscum igitur consentite, vosque metipsum à tam pestilenti tyrannide quocunque modo liberate, paci que ac libertati vobis studentibus, nos auxilio fore omnino recipimus, ac ita futurum, nostram ex deo fidem obligamus. Hæc summa literarum. Has igitur ille à Belisario sumptas efferre in publicum non est ausus, clam autem amicis ostendens, nihil me-

Belisarij ad suos concio.

Syllecti deditio.

Iustiniani ad Vandilos epistola.

memoratu dignum propterea fecit. Belisarius his gestis vbi exercitum ordine disposuit, Carthaginem versus iter adripuit. trecentos scutigeros eligens, viros bello aptissimos, Ioanni tradidit, qui sumptibus domesticis præerat, homo Armenius genere, prudentia verò ac fortitudine summus. huic præcepit uti exercitum non stadijs xx. distando præcederet, & si quid hostile animaduerneret, confestim nunciaret ut imparati cum hoste dimicare non cogerentur. Massageras verò socios tantundem ac etiam plus abistentes sinistrorsus iter facere. Ipse verò cū electis pone subsequebatur. Nam Gilemerè ex Hermione eos insequentem haud procul inuasurum suspicabatur. Dextrorsus verò nihil formidabat haud procul à littore procedendo. Nautis insuper mandauit continuo exercitum consequi, nec ab eo valde distare: quòd si venti fortè irruerent, maiora colligentes vela, quæ Dolones vocant, paulatim adsequerentur: si contrà, desinerent omnino, remis quoad fieri possit incumbendo maturarent. Ipse deinde Syllectum proficiscens, milites ut essent abstantes, sibi que ac manibus imperarent admonuit, neue aliquid ab re aut contra officium facerent. Ipse verò mansuetudinem atque humanitatem præ se ferendo Aphros sibi conciliauit. Ex quo reliquo tempore sicut in propria regione magna cum modestia iter fecit, colonis circa nec latitantibus nec quicquam expauescentibus, quin potius quæ oportet omnia vendentibus simul & exercitui ministrantibus. lxxx non amplius stadijs singulis diebus vsque Carthaginem procedebamus, siue in ciuitatibus, si contingeret, siue in castris securi quiescendo. Sic igitur per vrbes Lectum & Adrametum ad oppidum Græssam cccl. stadijs à Carthagine distans peruenimus. Hic regia ducis exercitus Vandilorum & paradisus erat omnium pulcherrimus quos scimus, aquis quidem irriguus, tum nemore circa ornatus, arboribus ac pomis plena omnia iam tunc vernantibus, ut etiam ex ijs nostri milites tabernacula sibi constituerent, ac in eorum edendo satietatem venient: denique sensus vllus sine pomorum suauitate non fuit. Gilimer autem apud Hermionem vbi primum accepit hostes prope adesse, ad Ammatam fratrem Carthaginem scribit, ut Ilderichum & alios sibi sanguine coniunctos, aut quocunque modo proximos, quos in custodia haberet, interficiat: tum Vandilos & si quid est in ciuitate munitiois, in promptu ac præsto paratum habeat, ut hostes in angustia locorum constitutos circa ciuitatis suburbanum, quod Decimum vocatur, à duobus vtrinque exercitibus conclusos, tanquam in sagena captos perire contingat. Ammatas igitur mandata exequitur, Ilderichum & Euagenem necat, præterea Aphros quicunque illis studebant. Amer enim iam decesserat. Vandilos deinde armat, ut quum tempus cõgrediendi venerit, parati sint. Gilimer autè retrò clandestinè, ut à nobis minime sentiretur, sequebatur. Verum in hac nocte in qua apud Græssam constitimus, nostri exploratores vtrinque dispartiti euntes inter se commixti ac collisi ad exercitum se vtrique receperunt, qua de causa nobis innotuit haud procul esse hostes. Hinc quoque procedentibus naues adspicere facultas non fuit, quòd petreæ altissimæ longe à mari erectæ circuitu magno adspectum obduxerant nauigantium: præterea promontorium prohibebat, apud quod Hermes est oppidum. Belisarius itaque Archelao magistro equitum mandat, ne Carthaginem adcedat stadijs circiter ducentis abstante, donec ipse iubeat manere. E Græssa demum quarto die Decimum peruenimus locum à Carthagine stadijs lxx distantem. In hac die Gilimer Gibamundum fratris filium iussit simul cum Vandilorum duobus millibus alium exercitum præuenire, ac sinistrorsus procedere, ut Ammatas è Carthagine, Gilimer retrò, Gibamundus autem sinistrorsus euntes, ac in eodem loco se iungentes, facilius hostes in medio concludant.

Belisarij abstantia.

Crudele Gilimeris consilium.

Diuina prouidentia vis.

Ammata præceps conatus, & exitium.

Hunnorum in prælijs mos.

Belisarij ad suos concio.

Mihi autem & diuina simul & humana in hoc labore admirari succurrit, ut deus procul futura respiciens præscribit ubi aliquando res casura sit: at homines à spe sæpe decepti, ignorant se cecidisse, etiam si compotes sint aut recta cucurrerint fortunæ via ferentis ad ea quæ bona visa sunt prius. Nisi enim Belisarius sic ordines diuisisset, & Ioannem cum illis quos præcedere supra dixi, & Massagetas ab exercitu sinistrorsus ire iussisset, nunquam Vandilos vitare potuissimus. Et quanquam sic duci probè sint visa excogitata, si temporis opportunitatem Ammatas seruasset, neque hunc quarta tantum diei parte præuenisset, res omnino Vandilorum non ita corruissent: nunc ipse Ammatas præueniens circa meridiem ad Decimum profectus est, longe nostrum simulque Vandilorum exercitum relinquens. Nec solum hac temporis festinatione peccauit, sed Vandilorum optimam partem Carthagine relinquens, nunciandisque se ad Decimum proficisci, ipse cum paucis, nec sanè è fortioribus electis cum Ioanne in pugna congressus, duodecim sanè è nostris melioribus in prima acie interfecit, ipseque postremò cecidit, vir admodum fortis atque huic operi maximè vsui. Ammata igitur cæso clarum est sequutum trophæum: reliqui enim fugientes, cæteris timorem incusserunt, qui è Carthagine ad Decimum veniebant: ibant enim absque ordine vlllo, neque tanquam in pugna constituti, sed ut confusi & palantes ordines, nec satis magni, ex triginta enim fuere ac viginti. Hi quum Vandilos qui cum Ammata erant fugientes viderent, opinantes insequentes victores maiore esse numero, terga & ipsi dederunt. Ioannes autem & qui cum eo erant sequuti victoriam, quos potuere interficiendo vsque ad Carthaginis portas peruenerunt, ex quo facta Vandilorum cædes per stadia lxx. quantum conijci licuit, hostium duorum milium. Eodem fermè tempore Gibamundus simul cum duobus millibus ibat in campum Solis, qui stadijs xl. à Decimo abest, eunti Carthaginem sinistrorsus, vacuus præterea & hominibus & arboribus, nihilque penitus præter sale m ferebat, qui ex aquis salis fiebat. hic cum Hunnis congressi omnes periere. Erat enim inter Massagetas vir & fortitudine & corporis robore præcellens, qui paucos ductabat. Is ex maioribus vsque suis honoris præmia est adsecutus in cunctis Hunnicis expeditionibus, quòd primus semper in hostes incurrete sit solitus. Non enim Massagetæ homini fas est aliquem in acie hostium capere, nisi prius ex eadem gente aliquis in hostes manibus abstinendo incurrat. Hic itaque haud longe ab hostibus existens, currens equo incitato solus in eos proximè constitit. Vandili verò vel quòd animi magnitudinem viri expauescerent, vel quòd aliquid insidiarum parari sibi suspicarentur, neque se mouere, neque eum aliquo telo petere sunt ausi. Existimo enim quòd nondum illorum pugnandi consuetudinem viderint, tantumque audiuerint inexpugnabile genus esse, ac propterea periculum extimuisse. At ille in suos conuersus ait: Quàm paratà nobis escam misit hodie deus. Incurrentes itaque ilico Vandilos non sustinentes ordinem soluerunt, ac robore minimè respondentes omnes turpiter perierunt. Nos autem ea quæ gesta sunt, nondum omnia scientes ad Decimum iter direximus. Belisarius locum castris aptum videns stadijs xxxv. à Decimo distantem vallo firmissimo cinxit, ubi pedites omnes constituens, ac vniuersum congregans exercitum hæc est alloquutus: Nunc o viri cõmilitones certaminis laborumque tempus aduenit, sentio enim propinquantes hostes, naues quoque procul à nobis loci naturam amouit, vnica spes est tantũ salutis in manibus. nulla enim amica ciuitas adest, nullum refugium cui nos credentes confidere oporteat: si fortes erimus viri, verisimile fuerit nos hostes superaturos: si autem molles, sub Vandilis turpiter perire continget: quanquam multa nobis victoriam pollicentur, iusticia

sticia imprimis pro qua contra iniustos & iniquos venimus, nostra quoque recuperaturi, præterea Vandilorum contra suum tyrannum odium atque maleuolentia. Deus nanque auxilium iusta petentibus semper adesse solet, miles quoque imperanti minimè beneuolus agere fortiter ignorat. Præter hoc nos cum Scythis & Persis omne æuum res gessimus. Vandili autem ex quo Aphricam sunt adepti, neminem inimicum præterquam nudos Numidas habuerunt. Quis autem ignoret, quòd omnis disciplinæ ratio exercitatione augetur, ocio verò debilitatur? Nam vallum videtis nobis esse, unde aciem progredi oportet, munitissimum. Adsunt & arma & alia quæcunque ferre non valeamus, hic præsto parata, & demum huc reuertentibus nobis nihil necessariorum deest. Oro igitur vos omnes ut propriæ memores virtutis & charissimorum omnium quæ domi reliquistis, ingenti nunc animo rem aggrediamini. Hæc dicens Belisarius, deumque obtestans atque orans, vxorem simul cum peditibus intra munitiones custodiendam reliquit, ipse verò cum equitibus omnibus adequitauit: neque enim in præsens visum est vtile de toto simul exercitu periclitari, sed tantum cum equitibus concurrente & iaculando vires hostium experiri, ad extremum cum omnibus copijs pugnare. permittens igitur prius foederatorum duces, cum suis hastatis & scutigeris & reliquo simul exercitu ipse sequebatur. Vbi verò ipsi foederati cum suis ducibus ad Decimum peruenerunt, ac interfectorum corpora humi disposita viderunt, inter quos xij erant socij qui cum Ioanne fuerunt, & ipse Ammatas Vandilorumque nonnulli, insuper ex colonis rem omnem gestam audiuerunt, anxij ac ancipites fuere, qua nam in parte telluris locum capere oporteret. Hæc animo versantibus, ac circa colles peruestigantibus, puluis subitò ex Austri parte apparuit, pauloque post Vandilorum magna turma. Illi eueffigio ad Belisarium mittunt ut venire maueret, apparentibus iam atque incumbentibus hostibus. Ducum igitur bifariam sententiæ fuere, nonnulli censebant ut irruentibus simul occurreretur, alij rem esse non tanti adfirmabant, ut vires omnes opponere deberent. Hæc inter se altercantibus barbari adpropinquauerunt cum duce Gilimere, qui mediam corripuit viam qua Belisarius inerat, & qua Massagetæ venerunt cum Gibamundo congressi: colles hic vndique aderant, qui nec Gibamundi turmas ac Belisarij munitiones, neque item viam qua ibant qui cum Belisario erant, videri permittebant. Vbi verò propè ambo fuere, contentio vtriusque fuit exercirus, qui nam prius collem in eo loco altissimum caperet, qui maximè ad rem gerendam videbatur opportunus, indeque vterque constitutebant ad manus cum hoste descendere. Festinantes igitur Vandili collem occupant, incurrentes ac hostes in fugam vertentes: ex quo Romæi perterrefacti, in vicum se fugiendo receperunt septem stadijs à Decimo distantem. Hic enim Vliarem Belisarij militem hastatum cum scutigeris dccc offendentes, putauere omnes ut ab eo succurrerentur ac vnà Vandilis resisterent, quòd secus euenit. Nam & ipsi quoque horrescentes cursu ad Belisarium contenderunt. Hic ego non habeo dicere quòd nam fatum Gilimeris fuerit, ut in manibus victoriam habens spontè neglexerit, ac hostibus spatium respirandi dederit: nisi quòd in Deum omnia referri oportet, qui quando malè quid euenire homini statuit, consilium ac mentem imprimis aufert, nec quæ sunt vtilia in deliberando monstrat. Si enim Gilimer eo die rectà hostes insectatus fuisset, non puto Belisarium aliquo modo sustinere potuisse, sed cuncta nobis corruisse, tanta erat & Vandilorum multitudo, & Romæis formido incussa. Seu etiam si rectà Carthaginem petiisset, omnes qui cum Ioanne erant, proculdubio interemisset, qui palantes & securi per campum ambulantes prædabantur. Ciuitatem quoque

Romæi fugiunt

Gilimer victoriam paratam negligit.

feruasset, insuper naues nostras haud longe sequentes facilè cepisset, nobis denique & redeundi & victoriæ spem omnem simul eripuisset. Verùm nihil horum egit, sed paulatim è colle descendens, vbi in plano constitit, ac fratris cadauer adspexit, in luctum ac sepulchri curam conuersus est. Atque hoc modo rei bene gerendæ pulcherrimam amisit occasionem, quam amplius recuperare non valuit. Igitur fugientibus Belisarius obuiam factus stare iussit, cunctosque ordini reponens atque restituens ignauiam exprobrauit. At vbi Ammatæ mortem ac Ioannis trophæum audiuit, & de loco & de re gesta quæ voluit accepit, cursu contra Vandilos fertur: barbari verò sine ordine ac improuisi existentes impetus illorum minimè sustinere, sed certatim fugientes, ac partim pereuntes adspiciebantur: pugnam nox diremit. Vandili itaque non Carthaginem neque Byzantium vnde venerant, sed in Bulæ campum ac in partem quæ ferebat in Numidas fugerunt. Hi autem qui cum Ioanne erant & Massageræ diei ferò ad nos reuersi, ac omnibus quæ contigerant vtrò citroque narratis, nobiscum apud Decimum pernoctauerunt. Die sequenti pedites omnes è munitionibus vnà cum Belisarij vxore adfuerè, vnaque omnes Carthaginem contendimus: quò quum vespere peruenissemus, extra urbem sub tentorijs ea nocte fuimus, quanquam nemine ingressum prohibente. Carthaginenses enim portas ilico aperuerunt, lumina vbiq; disposuerunt, ignes nocte tota per urbem accenderunt. Vandili qui relicti erant, ad templa supplices confugerunt. At Belisarius statim rem ita disposuit, vt ram ex hostibus quàm ex nostris insidias vtrinque prohiberet, ne per noctis tenebras latentes in rapinam ac direptionem venirent. Hac insuper nocte naues Euro spirante ad promontorium sunt actæ, quas vbi Carthaginenses conspexere, terreas cathenas portus, quem Mandracium vocant, trahentes, facilem classi aditum fecerunt. Est autem in domo regia carcer, vbi omnes miseri supplicio destinati à tyranno concludebantur: inter quos mercatores fuere plures eius temporis, qui ad bellum Gilimerem euntem iuuare opibus rogati fuere: eaque die perituri erant, qua Ammatas apud Decimum interijt, in tantum venere discrimen. Huius igitur carceris custos vbi hæc apud Decimum gesta audiuit, tum intra promontoriū classem iam vidit, intus ingrediens eos qui nunquā ad eam diem ex quo capti fuere bonū nuncium audiuerè, sed in tenebris constituti mortem quotidie expectabant, interrogat, quid ex eorum substantia concessuri essent his qui eos liberarent. At illi protinus respondent quæcunque velint. Ipse autem nihil se dixit aliud ab eis velle quàm omnes iurare, si inde aufugerent, ei in periculo constituto, omnibus viribus se auxilio adfuturos. Illi verò sic egerunt. Ipse rem omnem manifestans, fenestrasque ex ea parte quæ mare prospiciebat aperiens, classem nostram ostendit, nec mora, cum eisdem è carcere liberatis simul abijt. Qui autem in nauibus erant nihil eorum quæ gesta erant ab exercitu in terra audientes, animo hærebant, ac vela legentes in Mercurium sciscitatum miserunt. Vbi rem gestam didicere, vehementer lætati nauigauere: quumque vento prospero iam prope Carthaginem cl. stadijs delati essent, Archelaus simul & eius milites ibidem adplicare iusserunt. Nautæ verò minimè obtemperauere, littus id importuosum esse dicentes, verisimile fore citò tempestatem oriri, quàm loci accolæ Cypriam vocant: apertè prædicentes, si fortè in eo loco consisterent, ne vnā quidem ex nauibus seruari posse, quod ita profectò erat. Itaque velis eueffugio collectis, in consultatione fuere quid nam facturi, ad Mandracium ire nullo pacto visum est, priusquam Belisarij mandata venirent. Præterea portum eum cathenis clausum fore suspicabantur, nec etiam torius classis capacem, igitur locus erat, quem stagnum vti supràmemorauī appellat xl. stadijs

Belisarius suos fugientes sisti

Captiui Carthagine liberati.

stadijs à Carthagine procul, nauium capacissimus, optimeque ad excipiendū situs. facilem huc cursum putantes, omnes post Solis occasum adplicuere, præterquam Calonymus cum suis aliquibus, qui ducem minimè curans, in Mandracium clam delatus nullo prohibere audente descendit, ac opes circa mare incolentium mercatorum hospitumve ac Carthaginensium diripuit. Sequentie die Belisarius cunctos è nauibus descendere iussit, atque omnem ordinans exercitum tanquam ad pugnam processurus Carthaginem contendit: timebat enim ne quis hostium in insidijs collocatus occurreret. Hic igitur multis milites commonens, & quantam ex hoc labore felicitatem essent consequuturi commemorans, si modestiam in Aphros ostendissent, multò magis quàm adessent, Carthaginem seruarent, est adhortatus. Aphros enim omnes Romæos procul existentes existimare oportere, nec facile Vandilorum imperium sustinere posse, vt qui à barbaris hominibus incommoda multa sint passi, quamobrem Iustinianus bellum contra illos mouisset: nec fas esset ingratum aliquid erga illos perpetrare, quibus venerint libertatem ac salutem daturi. His dictis Carthaginem ingressus est, & quando hostis occurrit nullus, in palatium ascendens in Gilimeris throno confedit, hic illi obuiam fiunt & mercatores & alij Carthaginenses qui circa litus illud habitabant, vociferantes querebantur nocte præcedente ab eius nauis direpta sibi bona. Belisarius igitur Calonymum qui erat in causa, iureiurando coëgit omnia furta in medium adferre ac manifestare: ille autem quum iussa fecisset, periurus nihilominus ablata omnia secum tulit: verùm paulo post pœnas dare Byzantij visus est, morbo enim apoplexiæ correptus, mente ac sensibus alienatis, lingua etiam impedita in ærumnis decessit, sed hæc postea contigerunt. Belisarius igitur tempus nactus opportunum suis esse præcipit, vbi Gilimer & duces cibum capere ac morari consueverunt: Delphicum appellant eum locum Romani, non tamen propria lingua, sed quum iam diu græcizarent Romæ in palatio, vbi lectus stramineus regis fuerat, tripus etiam constitit in quo pocula regij pincernæ ponebant: Delphicum hanc vocant habitationem, nam & palatium ipsius Imperatoris ædes vocant Romani græcissantes. Augustus hic primùm habitauit, vnde palatium omnem regiam appellare ab eo postea contigit. Igitur Belisarius in Delphico est epulatus, ac si quid in exercitu clarum seu preciosum aderat videre statuit, tum vniuscuiusque fortunam manifestari, vt omnia essent communia, nihilque homini proprium. Contigit igitur Belisario eadem die tantam ferre laudem; quantam nec suo tempore neque superiore dux aliquis æquare potuerit: quum præsertim Romæi milites in ciuitatem etiam subiectam absque tumultu ingredi non consueuerint, neque ordinatim secundum quinquagenos, multò etiam minus ex improuiso venientes. Sic enim modestos omneis dux hic suos reddidit, vt neque contumeliam aliquam, neque minas vllas, aut vnus officinæ impedimentum, vt mos est eorum, interuenire videremus: sed in capta ac statum mutante ciuitate nulli contigit tabernas claudere, aut quicquam venalium spontè negare. Post hæc Belisarius Vandilos qui ad templa confugerant, metum deponere iussos in fidem accepit, deinde muros urbis restituere, qui aded neglecti erant superioribus temporibus, vt plurimis in locis peruij ac transiri faciles volenti essent. Pars enim bona ipsorum ceciderat, quamobrem putauere Carthaginenses Gilimerem in ciuitate hostes non expectaturū, quum non paruo negotio, nec breui tempore existimaret hos posse restitui. Dicebant quoque antiquum Carthagine prouerbiū à pueris solitum esse iactari, quod Gamma quandoque Betam, & rursus Beta Gammam persequetur. Quod enim ludentibus tunc pueris in ænigmate, nunc omnibus mani-

Calonymi præde.

Carthaginem Belisarius ingredit.

Calonymi perfidia pœna.

Delphicum apud Romanos.

Belisarij virtus in regendis militibus.

Gamma Betam, rursus Beta Gammam persequitur.

festum esse. Primum enim Gizerichus Bonifacium expulit, nunc verò Gilimerem Belisarius. Hoc itaque siue ex fama quadam seu ex oraculo fuerit, sic se res habuit. Tunc insuper insomnium quoddam prius visum atque obscurum, ubi res contigit in lucem venit. Fuit autem huiusmodi. Cyprianum virum sanctum ex omnibus maximè Carthaginenses colunt, ipsiusque templo pulcherrimo ante urbem iuxta littus constituto, festum quotannis celebrant, quod Cypriana vocant, eodemque vocabulo, ut ego nuper didici, ruentem tempestatem nominare solent, quòd hæc eodem tempore, quo festum hoc Aphri celebrant, oriri consuevit. Hoc itaque templum Vandili imperante Honorio pulsus Christianis, ac sacerdotibus multa ignominia eiectionis tenuerunt, ipsius cura Arianis delegata. Quamobrem Aphris maximo dolore percussis ac animi pendentibus dicunt, Cyprianum in somnis apparuisse, ac bono esse animo Christianos huius rei gratia iussisse, sese breui tempore ultorem futurum pollicendo. Vbi verò res in vulgus prodijt, Aphri omnes ultionem hanc in Vandilos expectabant, nec propterea vnde hæc procedere posset, conijcere vllò pacto poterant. Postquam autem Iustiniani classis aduenit, dies erat sequuturus in quo festum consuetum reuertebat. Sacerdotes tunc Christiani, quanquam Ammatas ad Decimum contra nostros veniret, in spem erecti, protinus pulsus Arianis templum recipiunt, lustrationibus curant, superstitionibus purgant, donaria quæ pulcherrima essent tholo suspendunt, lychnos præparant, aurea vasa, omnemque preciosam ac sacram suppellectilem è sanctuarijs promentes reconcinant, diligenterque in ordinem restituunt, ut quum opus, sint vsui parata. Hæc apud Decimum gesta, ut mihi relatum. Christiani igitur reliqui, quibus ex opinione res pulchrè successit, templum & ipsi adeuntes lychnos omnibus accendunt, sacerdotibus quibus ex lege cura est horum præsto adfunt. Sic igitur somnij veritas patefacta. Et hæc quidem sic se habent. Vandili autem huius verbi reminiscetes admirabantur, putantes in futurum omnia iam credi posse, nec vllam penitus spem esse abijciendam, neque item possessionem vllam perpetuam ac firmam: quod verbum vnde procedat & quomodo sit dictum referam. Quando enim Vandili ab initio fame pressi, ex eorum patria migrauerunt, pars eorum relicta est, quibus pigritiæ seudentibus metu laborum Gogidiscum sequi non videbatur. Procedente autem tempore necessariorum his qui remanserunt, bona copia ex sententia successit. Gizerichus enim cum his qui secum erant Aphricam cepit, quod audientes hi qui in patria relicti erant gauisi sunt, quum eis regionem iam reliquam satis ad victum amplam sibi dimissam animaduertent, timentes in reliquum tempus, ne siue ipsi qui Aphricam ceperunt, siue nepotes eorum quocumque modo expulsi in patriam vnde discessere reuertentur, quòd Romanos non diu eos passuros putauere, legatos ad eos misere: qui ubi in conspectu Gizerichi fuere, se imprimis vehementer lætari dixerunt, quòd eos cognatos suos & eodem genere natos talem viderint adsequutos felicitatem, sese excusatum venisse, quòd regionem patriam ab eis quondam relictam non possent diutius, quum sint pauci custodire: quapropter rogabant, ut si qui nullo illius amore pristino fortè tenerentur, ac redeundi spem nullam propterea haberent, inutilem eis possessionem atque relicta donarent, ut domini regionis totius facti si quis aduersus hostis veniat, non recusent pro ea mortem oppetere. Gizerichus igitur ac ceteri Vandili legatis quod bene loquutos ac iusta petere vidissent, facile annuere: quidam autem senex inter eos qui autoritate prudentiaque clarus habebatur, sese ait nullatenus eodem rediturum, quapropter animo fretus, Zacynthum adplicuit, & multos quidem de improviso interficiens, ac fortissimos quosque inter quingenos capiens paulo

Cypriana.

Nihil in rebus
humana stabile.

paulo post ad nauigauit. Postquam verò in medio maris Adriatici fuit, illorum corpora trucidans, per totum pelagus quaqua versus disperfit. sed hæc superioribus gesta temporibus. Gilimer igitur quum Belisarium iam potitum audisset, Aphros rusticos multa pecunia, multaque humanitate in suas partes sollicitauit, ac eos induxit, ut Romanos per loca dispersos Aphricæ aggrederentur, se pro quolibet illorum capite aureum præbiturum pollicitus. Hi verò multos ex illorum exercitu interfecerunt, non milites quidem sed ministros, qui prædandi auidi in vicos circum vicinos euntes clam capiebantur, eorumque capita recisa Gilimeri ferebantur. Ipse verò promissa præstans, milites hostium, non seruos putauit esse. Hoc item tempore Diogenes Belisarij eques hastatus rem memoria dignam gessit. missus enim simul cum scutigeris duobus & viginti ad explorandos hostes, venit in vicum duorum iter dierum à Carthagine remotum: hos itaque rustici quum satis virium non haberent ad inuadendum, Gilimeri nunciant adesse. Ille trecentos electos equites ilico mittit, mandans eis uti captos ad se ac viuos ducant. Res quidem memoranda, Belisarij equitem cum scutatis tantum XXI eos omnes vicisse. Nam domum quandam ingressi in superiore coenaculo dormierunt, nihil omnino suspicantes, quum audissent hostes procul abijisse. Vandili autem manè paulò ante lucem venientes, effringere quidem ianuam, seu nocte domum ingredi minimè tutum putabant, metuentes si in nocturnam incidissent pugnam, ne seiplos inculcantes in tenebris pro hostibus inuicem interficerent: quòd si accideret, hostibus exitum ac euadendi tempus duros: hæc tamen ob formidinem cum nostris congregandi cogitabant, quum nihil facilius fuisset hominibus illis frumenta conuhere solitis, viros improvisos, nec solum disarmatos, sed nudos ac humi stratos capere. Verum ipsi domum omnem circumfidentes, portas primum phalange constituta obseruant. Interim vnum è militibus Romanis contigit è somno excitari, ut qui tumultum audierit, Vandilorumque voces inter se clam murmurantium atque arma mouentium, quumque quidnam rei eiset tecum sciscitaretur, quemlibet sociorum excitat, quæ audiuit nunciat. Ille verò statim Diogene monente, vestes tacite omnes induunt, arma corripunt, ad inferiora descendunt, ubi frenis equis iniectionis, protinusque nullo ex hostibus sentiente conscensis, paululum sic parati intra domus atrium confluerunt, ac repente vnà omnes egrediuntur. Vandili viribus, quibus possunt, in eos irruunt, frustra que instant: nam Romæi scutis operi contra tela erant, & hastis inuadentes certatim repellabant. Sic demum Diogenes hostes euasit, duobus tantum desideratis, reliquos seruauit: nec tamen ipse sine cruore. nam manum læuam fauciatus, digitum minimum amplius mouere non valuit: deinde tria in ceruice ac ore vulnera accepit, ex quibus paulo post excessit. Belisarius igitur, uti supra narrare coepimus, ad muros reuertendos conuersus, multam operarijs aliarumque turbæ pecuniam erogauit: moenia ipsa fossa circumdedit ingenti, valloque ac densis cancellis eam munijt, atque hæc omnia mira celeritate, ita ut Carthaginenses mirarentur. Ipse Gilimer, quum captus Carthaginem venisset, opus magnopere probauit, simulque propriam in his obeundis negligentiam damnauit, distitans manifestò sibi causam insequuti casus fuisse. Hæc itaque à Belisario apud Carthaginem gesta. Zazon verò Gilimeris frater, uti supra narratur, cum classe in Sardiniam inuectus, in Caralis portum descendit, ciuitatemque eam repente cepit, ac Godam tyrannum, ac quicquid cum eo inexpugnabile videbatur, sustulit. Vbi verò audijt classem Iustiniani Aphricæ terram attigisse, necius adhuc eorum, quæ gesta erant, fratri in hanc sententiam scripsit: Godam tyrannum meis manibus perijisse, & insulam rursus regno tuo restitutam, o Vandilorum at-

Gilimer in capite
ta pecuniam pro
mittit.

Diogenes virtus.

Belisarius Car
thaginē munit.Zazonis ad Gia
linarum literæ.

que Alanorum rex profectò scias. quapropter victorię festum celebritatēque agito : reliquos verò hostes, qui nostram inuadere sunt ausi terram, existima eundem fortunę breuiter exitum habituros, qui eisdem cōtra nostros maiores venientibus contigit. Has itaque literas Aphri nihil hostile cogitantes ferunt per mare in Carthaginensem portum, vbi à custodibus Belisarij capti, ac ad ducem missi literas tradunt, tum omnia narrant. videntes autem fortunę commutationem, ac tantam subitò varietatem stupere, nihilque propterea ex Belisario mali tulerunt. Sub idem tempus aliud huiusmodi contigit. Gilimer paulò ante quàm nostra classis in Aphricam peruenisset, oratores misit in Hispaniam quosdam, quorum principes Gothæus & Fuscias fuere, vt Theudim Visigothorum regem ad societatem ineundam cum Vandilis inducerent. Hi postquam ad Gadeis peruenissent, per Herculis fretum transeuntes Theudim offendunt in paruo oppido prope mare commorantem, humaniterque ab eo domi excepti in conuiuio ante omnia interrogantur, quo nam modo Gilimeris Vandilorumque res se habeant. Nam dum ipsi legati in itinere cunctarentur, contigit onerariam nauim eodem die, quo Romęorum exercitus Carthaginem ingressus est, discedere; ac in Hispaniam vento secundo celeriter deferri: vnde Theudis rem omnem gestam ex Carthagine accipiens, mercatores quicquam referre, antequam omnia patefacta essent ac vera prohibuit. Postquam verò legati regi respondissent, omnia prosperè se habere: interrogat rursus ille, cuiusnam causa venerint: respondentibus societatis ineundę se gratia venisse: ait, vt ad littus Aphricę reuerterentur, ibique se omnia tutò scituros. Legati autem quum non sanum regis, vti fortè ebrij, verbum putassent, tacentes rem distulerunt. Postero autem die in colloquium rursus venientes, ac societatem petentes, idem ab eo responsum tulere. Existimantes igitur res novas in Aphrica ortas esse, nihil tamen de Carthagine suspicantes, versus eam remeant: propeque iam existentes, in Romęos incidunt milites, captique ad Belisarium ducti cuncta quę contigerant narrauere: nihil propterea & ipsi læsi ducis humanitate fuere. Hęc itaque sic se habuerunt. Interea Cyrillus, quem supra in Sardiniam missum à Iustiniano memorauimus, quum prope insulam cuncta, quę Godæ accidissent, accepisset; Carthaginem euestigio adnauigauit: vbi quum Belisarij Romęorumque victoriam subsequutam vidisset, hęc substitit. Salomon quoque res Iustiniano nunciatum mittitur. Gilimer postquam in Corbulę campum se recepit, qui quatuor iter dierum à Carthagine, nec procul à Numidarum finibus distat, hic Vandilos omnes ad se vindicandum excitat, ac si quos inter Mauritanos amicos habebat: nam pauci admodum in eius venerant foedus, atque hi omnino liberi & sine principe. quicumque enim & in Mauritania & in Numidia apud Byzacium Mauritanis dominati sunt, legatos ad Belisarium miserunt, sese Iustiniani seruos profitentes, in eiusque foedere libenter fore adfirmantes: nonnulli etiam filios obsidum loco spontè miserunt, signaque ab eo imperij ex antiqua lege mitti petierunt. Lex enim Mauritanis erat, præfectum nullum esse oportere, qui Romęis sit aduersus, quive non signa prius magistratus à Romęorum ferat Imperatore: quę si à Vandilis ipsi acciperent, non putabant firmam habere dominationem. Sunt autem signa hęc, baculus argenteus, supraque auratus, pileum argenteum non totum obtegens caput, sed veluti corona loris argenteis circumpendentibus ornatum, vestis aliqua vilis admodum & alba, varięque distincta, arbyla (nam genus id est soleę) aurata. Belisarius igitur & hęc illis misit, & pecunia multa quemlibet ipsorum donauit: nec propterea in foedus cum eo venerunt, neque item Vandilis auxilium ferre sunt ausi, verum quiescentes,

Legati ad Theudim & Visigothos.

Legati à Belisario capti.

Signa, quę ab imperatore magistratibus dabantur.

tes, neutrique adherentes parti, exitum fortunę belli expectabant. Sic Romęorum tunc res se habuere. Gilimer autem amissa Carthagine, quendam è Vandilis in Sardiniam Zazoni fratri cum epistola mittit, qui confestim ad littus veniens onerariam tunc fortè soluentem nactus, in Caralis portum adnauigauit, epistolamque Zazoni tradidit, in qua hęc scripta erant: Existimo profectò non Godam in Sardinia à nobis deficientem, sed quoddam Vandilorum hoc tempore fatum, teque ac ceteros fortissimos mihi subripuisse, ex quo contigerit Gizerichi opes ac bona simul corruisse. non enim vt insulam nobis seruare à Goda hinc abiisti, sed vt Aphricę totius Iustinianus potiretur. Nam quòd fortuna prius sibi voluit, nunc licet ex euentis iudicare. Belisarius igitur paruo admodum exercitu contra nos venit, virtus autem solita Vandiliorum omnino deficiens vnà secum fortunam etiam abstulit. Ammatas enim & Gibamundus ob nostrorum ignauiam atque molliciem perierunt, insuper equi & naualia, omnis denique Aphrica cum ipsa Carthagine ab hostibus tenentur: quibus nunc quiescere licet, pro labore ac virtute bellica filios ac vxores, omnes denique opes nostras possidentibus: nobis tantum Bulę campus relictus, vbi si qua reliqua spes, nos vosque defendat ac muniat. Quapropter tyrannidem ac Sardiniam, omnemque circa ista loca curam deserens, ad nos cum omni classe protinus aduola. Nam quibus de rei summa periculum imminet, stultum est alia curare. Simul enim in futurum pugnantes contra hostes, vel fortunam pristinam recuperabimus, vel hoc saltem lucrificiemus, quod simul etiam ferre casus, quos nobis deus infixit, adsucescimus. Hęc vbi Zazon accepit, atque Vandilis retulit, in luctus atque lamentationes conuersi sunt; neque tamen manifestò, sed clam insularibus, intra se tacitè suum fatum conquerebantur; ac statim ita vt erant in præsentia naues conscendunt. inde cum omni classe soluentes, tertiã die in Aphricę littus perueniunt, quòd Numidas à Mauritania diducit. Inde verò pedestri itinere in Bulę campum contendunt, vbi cum alio exercitu se coniunxerunt. In quo congressu tot fusę querelę, vt vel hostes ad misericordiam deducere potuissent. Quum enim ambo fratres in conspectu fuere, collo inuicem complectentes (neque enim amplius simul conuenturi erant) nihil sunt colloquuti, sed tantum dextris coniuncti lachrymas vberes fundebant: eodemque modo quisque Vandilorum, qui cum Gilimere aderant, cum eis, qui è Sardinia aduecti erant, faciebat: sic demum aliquandiu morati, dolorem parum per lenierunt. Nulli autem ex vtraque parte, postquam præsentia sunt fortuna destituti, priora, quę eis ex sententia euenerant, prospera putauere; neque qui è Sardinia redierant, interrogare quid in Aphrica malorum contigerat, curabant: satis enim ex loco & vestitu existimare facile, quę acciderunt, potuerunt; neque item filiorum aut vxorum sermonem vllum fecere, certò arbitantes, si quis eorum abesset, aut extinctus, aut in hostium manibus existeret. Hęc quidem sic se habuere . .

Gilimeris ad Zazonem epistola.

Zazon ad fratrem venit.

Luctus Vandilorum & desperationis ratio.

210

P R O C O P I I D E

B E E L O V A N D I L I

C O L I B E R I I

Gilimer Carthaginem recuperare nititur.

Gilimer Hunnos tentat.

Belisarius Hunnos confirmat.

Belisarij ad suos oratio.

GILIMER autem ubi congregatos circa se omnes Vandilos vidit, Carthaginem versus duxit exercitum, ut prope civitatem aqueductum pulcherrimum, qui in eam aquas introducebat, abrumperet: quumque aliquandiu in castris fuissent, se in sua receperunt, tanquam minimè occurrentibus hostibus, spernentesque cætera ibi oppidula, tantum vias obsidere atque custodire decreverunt, & hoc demum pacto Carthaginem expugnare posse putabant. neque enim aut prædabantur, aut agrum aliquo modo populabantur, sed tanquam propriam curam gerebant, simulque prodicionem quandam sibi breviter sperabant ab his prouenturam tam Romæis quam Carthaginensibus, qui sectæ studerent Arianae. Insuper ad Hunnorum principes misit rogatum auxilia, plura & quammaxima promittens, si auscultauerint. Illi autem quum Romæis minimè afficerentur, utpote non spontè ad eorum societatem & foedus deducti (querebantur enim Romæorum olim ducem Petrum iurasse, ab eodemque periuro paulo post se perductos Byzantium) Vandilorum petitioni clam annuerunt, ac postquam in rem præsentem ac ad pugnam venissent, simul contra Romæorum exercitum se conuersuros receperunt. Hęc igitur omnia Belisarius suspecta iam dudum habens, quòd eadem à transfugis audiuiisset, nondum tempus opportunum egredi contra hostes visum est ei, sed tantum operi cœpto restituendorum murorum, quos nondum absoluerat, vacare decreuit. Deinde Carthaginensem quendam nomine Laurum, in prodicione deprensus, & à suo notario captum in colle quodam ante civitatem palo infixit: cuius exemplo cæteri territi, si quid & ipsi animo tale excogitassent, desistere. Massagetæ quoque, qui lentè in bello procedere sunt visi, & donis & mensa placando induxit apertè fateri, quid nam præmij à Gilimere expectassent, quòd ipsi tam pigrè ac segniter in pugnam processissent: responderunt, nihil penitus ex eo sperasse, verum non prompto fuisse animo, quòd metuerent Vandilis victis ne ipsi missionem impetrare possent, aut ad patriam reuerti, sed à Romæis in Africa remanere ac mori cogerebantur, demum ne præda ipsa priuarentur: quibus Belisarius iureiurando adfirmavit, metum omnino abijcerent, quòd si Vandilos penitus subiugare deus dederit, se protinus domum cum omnibus spolijs ac præda remissurum, sic ad bellum deinceps animosiores promptioresque restituit. Deinde quum mœnia perfecta essent, omniaque ad pugnam ineundam parata esse conspiceret, ut suos accenderet, conuocato exercitu sic exorsus est: Non video commilitones, quor exhortatione aliqua in præsentem certamine sit opus, quòd ita nuper vos strenuos vidi dimicando, ut victis hostibus Carthaginem ac omnem Africam vestrae virtutis possessionem feceritis. quapropter nullo vos egere verborum incitamento putauerim. nam qui semel vicere, non verisimile in futurum animo priori pares non esse. Illud tamen non ab re monuisse putauerim, ut si rursus tales vos viros, ut in pugna præterita præstabitis, finem profecto omni Vandilorum spei vestroque labori ac pugnae statuetis. Itaque vos omnino magno animo in hoc ultimo prælio decet esse, quòd requiem vobis ac ocium sit pariturum. Neque est quòd hostium metu terreamini: eam neque hominum multitudine, neque corporum proceritate, sed animorum virtute rem bellicam metiri ac expendere fas est.

Pudor

Pudor ante omnia quum in acie steteritis, vestros ob oculos versetur, quæ una res omnium fortissimos reddit. Verecundia profecto est generosos homines seipsis inferiores ac infra suam virtutem agere videri. Nec dubium quin hostes & præsentem timore & præteritorum malorum memoria coacti, mollius se in hoc conflictu sint habituri: fortuna enim ubi primum aduersa conspicitur, ipsam ab ea decidentium mentem prosternit, atque in seruitutem redigit. Insuper vobis pro rebus longè maioribus atque prius certamen erit: in prima namque pugna si fortè conatus minimè successisset, usque tantum eò periclitandum erat, ut aliena terra careremus: nunc autem ne nostram amittamus: quantum igitur non possidere leuius quam possessis quandoque priuari, tanto nunc magis periculum quam prius vobis extimandum. Sed quum multa nobis victoria pollicentur, tum imprimis nobis deus propitius, deinde quòd toto concurrimus exercitu: si enim absque peditibus prius hostes vicistis, quanto nunc magis quum eis potiemini? Præsentem igitur occasionem cognoscite, finemque bello imponere, quum sit in vestris hodie dextris, ne differte. Fortuna enim in rebus sese offerentibus neglecta non æquè postea redire solet. Paratam enim felicitatem spernentibus numina irasci consueverunt. Si quis autem hostes qui & filios & coniuges, vniuersaque sibi charissima in nostris esse manibus vident, ausuros ex sententia ac voluntate eorum esse putat, non rectè existimant. Doloris enim vehementis acerbitas, & robur, & vires omnes absunt, ut ne præsentem audacia rebusque paratis uti permittat. Quæ omnia vos diligentius examinare ad bellum paratos addecet, tum dignam generi nominique vestro laudem referre. Talibus Belisarius adhortatus, equites omnes præter quingenarios eo die præmisit, scutigeros verò, ac signum quòd Romæi Bandum vocant, Ioanni Armenio committens, ac si fuerit occasio iaculari mandauit. Ipse verò postera die cum reliquis peditibus ac quingenarijs equitibus consequutus est. Massagetæ autem liberos dimisit, quòd cum Gilimere pariter ac cum Romæis consentire, & ubi inclinatum viderent victoriam, hos tantum sequi viderentur. Romæorum itaque exercitus aduersus Vandilos egressus deprensit, eos apud Tricamarum castra habere cxi. stadijs à Carthagine distans. hic procul inter se castrametantur Romæi. Vbi autem plurimum noctis processit, quum in parte suorum summa hastarum igne adligato ardentia conspicerent, non sanè omnes, sed tantum clarè intuentes perterriti sunt, prodigium putantes, ac planè ignorantes hoc fieri solere. Cōtigit & idem Romæis in Italia rursus longo post tempore, quando victoriae signum pyræ instar ardentis adspicientes victoriam esse putauere: verum nunc huius nescij moris, multa trepidatione noctem eam traxere. Sequenti die Gilimer pueros ac foeminas opesque omnes in medio munitionum ponere iussit, conuocatisque ad concionem militibus sic ait: Non pro gloria nobis viri Vandili, neque pro imperio tantum hodie certamen est, quibus speris fortè à nobis possimus saltè domi manere, nostra tantum possidentes, ac reliqua vtentes fortuna. Sed eò venimus ac in eam forte necessitatè compulsi, ut nisi vicerimus, nos imprimis pereuntes, liberorum, coniugum, ac omnium bonorum, regionis denique totius dominos hostes relinquamus: si autem superuixerimus, hæc omnia nostris oculis grauius videre nobis erit. At si hostium immanissimorum potiemur, viuentes in omni rerum copia ac pace, tum decore, liberisque item ac coniugibus perpetuam relinquere felicitatem licebit. Vandilorum præterea nomen illustre reddetis, ac templum restituetis amissum. Si enim vllis vnquam de omnibus periclitari contigit, nunc nobis maximè, ut spes omnium in nobis tantum ipsis ferentes in acie consistamus. Non enim corporibus tantum proprijs aut de morte, sed de re tota periculum, victoria namque desperata nihil prius nobis,

Bandi vocabulum apud Rom.

Gilimeris ad suos oratio.

fuerit quàm mori. Ut igitur ex sententia conatus eueniant, nemo vestrum effoeminato sit animo; propositi magnitudine corpus tueatur, malorum verecundiam, vitæ postremo turpis commutationem exhorreat. Nam si turpia erubescetis, nullum in futurum periculum timebitis. Ante omnia verò prioris pugnae omnino nulla vos memoria subeat, non enim ignauia vestra, sed fortunæ malignitate corruimus, quæ non semper eadem redire, sed singulis diebus multa varietate consuevit. Post hæc fortitudinē imprimis Vandili Romæos anteire gloriāmur, tum militum numero longè præcedere, decuplo plures existentes: addam quoque illa quam maxima, quæ nos ad virtutem magnopere excitare deberent, gloriam videlicet maiorum nostrorum, tum imperium nobis ab illis per manus traditum, quòd nobis vt ab eis degenerantibus relictum turpe fuerit per secediam amittere. Nihil de coniugum querelis aut liberorum lachrymis dicam, quorum nunc aspectu ego penè exanimatus sermone ulterius tendere nequeo. Illud tantum memorabo extremum, quòd non amplius ad hæc nobis charissima reuerti licebit nisi victoribus: quorum omnium reminiscetes viri quæso estote fortes, & Gizerichi domum ac gloriam minimè dedecore labefactate. Hæc vbi Gilimer fuit exhortatus, Zazonem fratrem iussit priuatim verba ad eos facere Vandilos, qui è Sardinia cum eo venerant. Ille verò longè aliquantulum ab exercitu suos congregatos sic adloquitur: Omnibus profecto Vandilis o commilitones de his certamen esse scitote quæ nuper à rege omnes audiistis. Vobis autem præter cæteros omnes vobiscum certare ad pristinam excitandam virtutem fas erit. nuper enim vicistis de Sardinia principatu contendentes, eamque Vandilorum regno restitulistis. multo nunc igitur magis fortitudinem ostendere, vbi de tota re periclitamur, oportebit: nam eos quibus de maioribus est contentio, maiorem etiam in pugna virtutem præferre addecet: si forte vos illic succumbere contigisset, pro vnus tantum loci tyrannide dimicantes contigisset: hic vbi de summa rerum ac necessarijs agitur, vincere adniti debetis. Enimverò qui de omnibus decertat, vitæ finem simul cum malis omnibus in exitu belli connumerat. Sed & si in præsens viriliter agetis, de Goda tyranno paulo ante victoriam vestrae adscribetis virtuti. At si nunc inertia vos corripit, omnem priorem gloriam tanquam non vestrum sed fortunæ opus existentem omnino amittetis: quanquam aliàs promptiores vos esse cæteris Vandilis in hoc certamine par erit. Illos enim aduersa fortuna quam semel passi sunt, tardiores timidioresque reddit: vos autem incolumes & in victoria exultantes, maiore rursus in periculum audacia ruere nullus prohibet casus. Illud insuper ab re dictum non putauerim, vt si hostium potiamur, vobis ex magna parte huius victoriæ laudem vindicabitis, quin cæteri vos potissimum gentis Vandilorum tutelam firmissimam vocitabunt. Non enim verisimile eos qui semel excidere, meliorem postea sortiri fortunam. Hæc igitur cuncta animis vestris meditantibus, oportet puto liberos coniugesque plorantes bono esse animo iubere, dei que ante omnia auxilium exposcere, denique audacter cæteros ducendo Vandilos in pugnam descendere. Hæc & Gilimer & Zazon admonentes in aciem milites educunt circa prandij horam, Romæis minimè præparatis, ac in prandio disponendo occupatis. Tum circa fluuij ripas consistentes ad prælium ordinat. Est enim hic fluuius perennè quidem fluens, sed ad eò paruus, vt accolæ nullo dignitatis nomine in riuiparte appellent. In altera verò ripa Romæi aduersus locati aciem sic ordinauerunt. Sinistrum cornu Martinus, Valerianus, Cyprianus, Althias, Marcellus, ac foederatorum duces tenuerunt. Dextrum verò Pappus, Barbatus, Aigan, & omnes qui equitibus præerant. In medio verò Ioannes simul cum scutigeris & hastatis equitibus Belisarij aderat, qui ducis signum ferebat non enim

Zazonis ad suos oratio.

Acies Romana.

Belisarius

Belisarius in tempore cum quingenis venit, retro pedites qui subsequerentur relinquens. Hunni autem omnes in alio loco constituti fuere. Massagetæ verò, qui prius minimum cum Romæo exercitu se miscuerunt, iam animo cogitantes, quæ antea narrauimus, nequaquam cum cæteris in acie disponi sponte licuit. Et Romæorum quidem sic se ordines habuere. Vandilorum verò in hunc modum. In altero cornu Chiliarchi erant, quorum quilibet turmæ præerat ei subiectæ. In medio Zazon Gilimeris frater, retro autem Maurusij positi fuere. Ipse Gilimer quanquam versus in exercitu adequitans nunc hos nunc illos ad pugnam fortitudinemque impellebat. Suis omnibus autem edixit, vt neque hasta neque alio quouis instrumento in hac pugna, nisi tantum ensibus vterentur. Dum vtrinque in armis parati consisterent, nemine adhuc pugnam incipiente, Ioannes cum paucis è suis electis Belisarij iussu flumine traiecto primus in medios incurrit hostes. Hic Zazon eos vi repulsos insequitur: at illi fugientes ad suos statim se recipiunt. Vandili persequendo flumen vsque peruenerunt. Iterum Ioannes à Belisario plures atque prius scutigeros adducens in Zazonem inuehitur, iterumque repulsus in Romæorum se exercitum recepit. Tertio item cum omnibus penè Belisarij & hastatis & scutigeris ducis ferens vexillum cum clamore strepituque maximo procurrit. Barbari autem fortiter resistentes, aliquandiu ensibus tantum vtendo fuere, pugnaque ardua & anceps fuit vsque quo hostium fortissimi atque optimi plures cadunt, pauloque post ipse Zazon Gilimeris frater. Tunc verò omnis simul Romæorum exercitus confertim motus, ac flumen traieciens in eos fertur, hostium fuga clarissima in medio facta, cæteri nullo negotio fugantur: quòd Massagetæ adspicientes, vt iam dudum animo conceperant, simul cum Romæis insecutando processerunt: neque longa fuit insecutio. Nam Vandili in castra munitionesque se recipientes quieuerunt. Romæi verò, quum non viderent eos intra vallum constitutos expugnare posse, mortuos qui aurum secum haberent spoliant, & in castra reuertuntur. Desiderati in hac pugna fuere Romæorum minus quàm quinquaginta, hostes verò octingenti. Belisarius cum reliquo peditum exercitu adcelerans circa diei serum Vandilorum castra petit: quem quum procul Gilimer venientem cum omni reliqua multitudine conspexisset, nihil penitus neque dicens neque mandans, clam equo conscenso, per viam aufugit quæ ducit in Numidas, vna propinquis eius ac paucis admodum seruis consequentibus. Vandilos autem reliquos animo consternatos atque exterritos quum aliquandiu Gilimeris fuga latuisset, vbi primum eam cognouissent, Romæosque in conspectu habuissent, viri quidem tumultum excitant, pueri constrepunt, foeminae vlulant, neque substantiæ aut rerum preciosarum curam habentes, protinus via quæ cuique occurrit nullo decore certatim fugiunt. Romæi euestigio castra viris vacua ingressi, pecuniam ac opes omnes diripiunt, totaque perseverantes nocte hostium quot occurrerant interfecerunt, pueros verò ac foeminas inter captiuos habuere. Tantam igitur pecuniam in his castris reppererunt, quanta nec vsquam visa est. Nam quum iam dudum Vandili imperium Romæorum vsurparent, multas inde pecunias in Aphricam miserunt. Deinde quòd ea regio fructus copiosissime omnis generis ferret, redditus inde ex his quæ ibi prouenirent esse contigit, nec eos ob vsui necessaria extra terram illam erogare aut mittere opus: quapropter magnus coactus census spacio annorum lxxxv. quibus Vandili Aphricam possederunt, in manus Romæorum rursus eo die venit. Hæc igitur pugna & insecutio & castrorum expugnatio, tribus factæ sunt mensibus supra medium Decembrem, postquam Romæorum exercitus Carthaginem est ingressus. Belisarius itaque quum exercitum in redeundo, sparium ac ordine nullo procedentem animaduertet, valde succensuit,

Acies Vandilorum.

Initium pugnae captatum a Belisario.

Zazon cadit.

Gilimeris turpissima fuga.

Castra Vandilorum capta.

Opes regni Vandilorum.

Romani discipuli
ne militaris pa-
rum obseruantes.

metuens ne in tota nocte hostes simul in insidijs conuenientes, in eos ex aliqua parte venirent, ac incommodum aliquod inferrēt. Quod quidem si modo aliquotunc fieri contigisset, puto Romæum nullum periculum euitasse. Milites enim pauperes admodum homines existentes, quum in tot diuitias paratas simulque & pulcherrima corpora magnopereque decora subito incidissent, animum nullo modo comescere, nec vllam præsentium bonorum satietatem repperire valuerunt, sed ita libidinibus, rerumque copia atque auaricia sunt capti, vt quilibet secum omnia ferre Carthaginem redeundo voluerit: neque multi simul in hac cura occupati fuere, sed sparsim ac palantes vnus vel duo quocunq; spes lucri trahebat vagabantur, nec solum in aperto, sed in saltibus locisque asperis aut speluncis in manifestum se periculum ac insidias conijciebant. Neque enim hostium metu, neque Belisarij reuerentia, neque aliqua alia re mouebantur, quin vbi spolia prædamque vidissent, protinus spreis omnibus eò adcurrerent. Quæ omnia Belisarius animaduertens, magna in angustia versabatur, quo nam modo rem quassam componeret: vbi verò illuxit mane, in colle iuxta viam constitit, eoque turbam aduocans, & milites & ductores simul acriter obiurgauit. tunc hi qui proximi aderant, præsertim è Belisarij domo, rapta omnia, censumque & captiuos cum tabernaculis & mensis Carthaginem miserunt: ipsi autem iuxta ducem ambulantes dicto audientes fuere. Ioanni quoque cum ducentis ius-

Belisarij sollicitudo.

Ioannes Armenius
Gilimerè persequitur.

fit Gilimerem persequi, nec vllum diem neque noctem intermittere, donec aut viuum aut mortuum comprehenderent. Vandilos verò quicumque in proximis ciuitati locis ad templa supplices confugissent, sub fidem primum vocatos, ac armis ne nocere possent exutos, Carthaginem ire posse mandauit, donec ipse veniret. his qui quieti inuenirentur minimè officere promisit: qui verò armati essent in templis, creptis armis in urbem ducebantur. His igitur hoc modo constitutis, quum rectè omnia se habere cõspiceret, ipsemet cum toto exercitu quanta poterat celeritate persequi decreuit. Ioannes interea decem iam dies totidemque noctes adequitans, non procul à Gilimere existebat, quin postera die ad manus cum eo venturus erat, verum rem casus impediit huiuscemodi. Erat in Ioannis societate Vliares Belisarij eques hastatus vnus omnino & animi magnitudine & viribus corporis præstantissimus, verum tunc procul à curis, vt sepe fit, vinoque ac iocis plus solito indulgens.

Ioannis Armenij mors.

Hic sexta persequutionis die vino grauis circa solis exortum auem quãdam super arbore residentem conspexit, statimque arcu sumpto in eam telum dirigit, neque attigit, sed Ioannem fortè in colle retro consistentem ferijt, quo ex vulnere ille paulo post periijt, multum sui desiderium & Imperatori Iustiano, & Belisario, & exercitui toto, insuper Romæis simul & Carthaginensibus relinquens: præterea fortitudine reliquisque virtutibus excellens, urbanitate & mansuetudine ingenti, æquitate ac iusticia nulli inferior. Sic igitur Ioannis fatum fuit. Vliares autem vbi ad se per rationem redijt, in proximi vici templum supplex ac mœstissimus confugit. Interim milites vterius contra Gilimerem tendere super sedentes, circa Ioannis curam adfiduè constituerunt. Deinde extinctum honorificè tumularunt, iustaque ei ex pietate fecerunt, remque ex ordine omnem Belisario scribentes ipsum expectare. Ille nũcio statim accepto ad Ioannis properans sepulchrum, illius casum infontis magnopere fleuit, nunc illum miserando, nunc suum fatum cõquerendo, qui tali orbatu esset viro, eiusque tumulum quum rebus alijs, tum census redditu honestauit. nihil propterea mali Vliari fecit, eo quod milites adfirmarent per sanctè sibi iuratis mandasse vt nullam permetterent eum ex hoc poenam subire, nec ex sententia, sed casu atque fato id accidisse. Hoc igitur fugè spatium nactus Gilimer manus Romæorum eo die euasit. Belisarius

Vliari Ioannes
mors ignoscit.

inde

inde cum persequens, vsq; munitam perueniens ciuitatem iuxta mare sitam, decem à Carthagine dierum iter distantem, quam Hipponem regium vocat: ibi Gilimerem audiuit in Papuam montem confugisse, nec facilem à Romæis captu esse. Hic enim mons in Numidiæ finibus extremis valde quidem abruptus, adituque difficilis, petris vndique altissimis communitus, in quo Maurusij barbari habitant Gilimeris amici ac in bello socij. Iuxta quoque montem vrbs Medeos sita, in qua tempore Gilimer simul cum his qui eum sequuti fuerant quiescebat. Belisario autem hunc locum commodè expugnare non est visum, præsertim quod hyemis tempus esset, tum quod Carthaginæ res adhuc pendentes, nec satis constitutas reliquerat, certos delegit milites cum duce Phara, quos ad eius montis obsidionem reliquit. Erat autem hic Pharas vir negocijs obeundis idoneus, tum virtute præcellens. Huic Belisarius mandat ad ipsius montis radices per brumam diligenti custodia consistere, vt neque eum discedere quoquo modo, neque quicquam necessariorum ad eum conuehi sinat, quod & fecit. Belisarius interim quicumque Vandilorum apud Hipponem regium ad templa supplices confugerant, sub fidem saluos & incolumes esse iussos Carthaginem protinus cum custodibus misit. Interim eidem in Gilimeris domo huiuscemodi contigit fortuna. Erat scriba quidam Bonifacius, Apher genere, è Byzacio veniens, ante omnes Gilimeri fidissimus. hunc Gilimer ab initio belli huius in nauim simul pecuniam eius omnem ferentem conscendere iussit, ac ad Hipponis regij portum adplicare, ibique belli euentum expectare: quod si rem malè succedere vidisset, protinus cum vniuersa gaza in Hispaniam ad nauigaret. Is igitur quum Belisarius Hipponem regium venisset, ad eum certos mittit: quos in templo prius consistere iussit ac ei dicere, se à Bonifacio regias pecunias habente missos, nec ante vbi sit idem manifestare, quam illum iureiurando polliceri cogant, eam si reciperet, datorem esse saluum, ac cum proprijs omnibus bonis illæsum abire: quibus mandata facientibus, Belisarius tam bono nuncio lætari coepit, ac ex illius voto omnia facile concedere. Deinde certis ad thesaurum recipiendum missis, Bonifacium cum bonis liberum dimisit, quæ Gilimeri non admodum pauca surripuerat. His gestis quum Carthaginem reuertisset, Vandilos omnem præparari iussit, vt eos Veris initio Byzantium mitteret. Deinde exercitum ordinare, vt reliquum, quod Vandili Romæis vsurpauerant, recuperaret. Cyrillum igitur cum magna multitudine in Sardiniam mittit, Zazonis caput ferentem: quod insulares minimè Romæis obtemperarent Vandilos formidantes, nec sanè quæ contigerant apud Tricamarum facile credentes, mandatque eidem vt exercitus partem in Corsicam mittat non procul à Sardinia sitam, quæ Vandilorum sequebatur auctoritatem. Pharas itaque in Sardiniam veniens, Zazonis ilicò caput ostendit. In Cæsaream verò quæ in Mauritania est Ioannem cum peditum parte mittit, quæ vrbs inter dierum xxx. procul à Carthagine expedito est, Gadeis versus & solis occasum eunti, sita quoque in magno mari iam pridem hominibus frequens. Ioannem item alium ex hastatis equitibus ad fretum Gaditanum, ac alteram Herculis columnam misit, qui arcem quam Septum vocant custodiret. Ad insulas verò, quæ propè oceani ingressum sitæ sunt, Ebusam, Maioricam & Minoricam ab accolis vocitatas, Apolliciarium misit, qui dudum adolescens ex Italia in Aphricam ad nauigauit, in dignatione Ilderichi fuit, & ab eo donis plurimis ornatus: qui postquam eum à fratre captum rebus excidisse, vt supra narraui, animaduertit, ad Iustinianum Constantinopolim vnà cum cæteris Aphris, qui Gizerichi res tractauerant, supplex venit. Missus deinde vnà cum classe inter alios contra Gilimerem & Vandilos, vir fuit in hoc bello omnium fortissimus, præsertim in pugna Tricama-

Hippo regius.

Pharas Gilimerem obsidet.

Bonifacius thesaurum Gilimeris prodit.

rensi, cuius rei gratia Belisarius insulas has ei commisit. Post hæc Tripolim exercitum mittens ubi Pudentius & Tatimuth Maurusij premebantur, vim Romæorum minimè sustinuit. In Siciliam etiam quosdam ire iussit, ut Lilybei præsidium ad Vandilorum pertinens imperium inde eijcerent, Gothi minimè volentibus Sicilia partem aliquam concedere, quòd hæc arx sub Vandilorum ditione non existeret adfirmantibus. Belisarius ubi hoc audiuit, ad præfectos qui illic erant hæc scribit: Lilybei arcem quæ à Vandilis tenebatur, nobis Iustiniani seruis adimendo neque facitis æquum, neque vobis cõsulitis, ac regi demum vestro nolenti ac longè ab hoc dissentienti nostrum Imperatorem reddere cupitis inimicum, cuius ille benevolentiam nullo labore acquisiuit. Hic igitur ex lege humana nequaquam agere videmini. si enim Gilimerem nuper hanc arcem tenuisse fatemini, Iustinianum verò Gilimeris dominum factum, vos ò serui boni viri illum non nos bonorum possessione priuare cognoscite. Deinde cogitate quemadmodum amicitia multas est apta obtegere querelas, inimicitia verò nec minima sustinet errata, sed omnia superiora perscrutatur, nec præterit hostes qui auctiores ex alieno sunt facti, de certatque pro quibus maiores læsi fuere: & quanquam in ipso periculo succumbit, prospera tamen quandoque sua recuperat, docetque victos veniam petere præteritorum. Vos ergo ne ulterius nos lædite, neu nostrum Imperatorem Gothorum inimicū reddite, quem vobis nunc esse propitium existimatis: certò scientes, quòd si vobis arcem vindicabitis, bellum in promptu erit non pro Lilybeo tantum, sed pro omnibus quæ iniuste possidetis. Hanc itaque Gothi epistolam acceptam, Atalarici matri legendam mittunt, ac ex eius deinde mandato sic responderunt: Literas quas nuper optime Belisari scripsisti, monitionem quidem veram ad alios fortasse quosdam homines, non autem ad nos Gothos præ se ferre videntur. Nos enim nihil ex Imperatore Iustiniano possidemus, neque ita insani sumus. Siciliam nanque omnem nostram existentem belli iure acquisiuimus, cuius promontorium vnum Lilybei est arx. Si autem Theoderichi permisso soror eius Vandilorum regi locata hanc cuidam in Sicilia mercatu tribuit vtendam, nihil ad rem, neque hoc quodcunque huiuscemodi vobis conquerendi occasionem præbere debet. Tu igitur dux ex æquo nobiscum age, si non ut hostis, sed amicus esse cupis his qui nobis fœderis solutionem dissuadent. Refert enim quum amici quidem in pace aut inimici in pugna decernere sunt apti. Nos Iustiniano Imperatori de his cognoscendis curam permisimus, ut quæ sunt legitima & iusta iudicet. Cupimus ut tua consilia salutaria atque optima sint, ac Imperatoris tui celeriter expectare sententiam. Hæc itaque Gothorum litteræ manifestabant. Belisarius autem de cunctis Imperatorem certior rem faciens, quieuit donec ab eo quid esset acturus responsum acciperet. Pharas interea obsidione atque instantia præsertim hyemis tempore omnino fessus, simulque quòd Maurusios longè ab eis permanuros videret, suos ad sequendum hortatus, montem audacia magna conscendere tentauit: clamantes autem Maurusij, velut in loco præcipiti ac valdè inadcesso audentibus resistunt: acris fit defensio. Pharas verò adnitendo atque omnibus viribus superare contendendo, decem supra centum è suis in certamine amisit, ipse verò cum reliquis etiam repulsus in pristinum locum se recepit: nec iterum deinde experiri est ausus, cuiusmodi nihilominus diligentissimam adhibens, ut obsessi tandem fame seipso dederent, expectare iussit. Hic igitur Gilimeri & his qui cū eo erant fratris filijs cæterisque propinquis casus contigit, qualem nemo atque ut res euenit satis explicare poterit. Vandili nanque omnium sunt, quos sciam, mollissimi atque delicatissimi: omnium verò miserissimi Maurusij, illi ex eo quo Aphricam tenuerunt, mensa quotidie copiosa, tum

Belisarij ad Gothos in Lilybeo litteræ.

Gothorum responsio.

Pharæ facinus audax.

Vandilorum luxus & mollicies

omni-

omnium rerum quas ea fert regio continuo referta: gestabant præterea vestem Medicam ac sumptuosam, quam sericam vocant: in theatris quoque & hippodromis ac omnibus alijs oblectamentis, præsertim in venationibus continuo versabantur, saltatores & mimos spectabant: auditum & acromatis, & musicis, & omnibus quæcunque grata animo malè instituto deliniebant: eorum item plurimi in paradisis agitantibus aquis & arboribus amœnis, ac symposia plura conuiuiaque facientes, Venerea denique magnopere frequentantes. At Maurusij contra duris aduerti in paruis tugurijs ubi vix respirare licet, degunt, hyemisque ac æstatis temporibus, neque niuibus, neque solibus, neque aliò quocunque malo necessario carentes. Dormiunt nuda humo: si qui beatiore inter eos, aliquid substernunt. Vestes insuper secundum tempora variare ex lege prohibentur, sed laceram vestem atque crassam, tunicamque asperam in omne tempus induunt. Pane vinoque & alijs bonis omnibus vsui necessarijs carent, sed triticum siue siliginem siue hordeum minimè aut coquentes, aut in farinam terentes, more belluarum passim depascuntur. Cum his igitur hominibus ac taliter viuentibus hi qui Gilimerem secuti erant quum diu cohabitassent, ac solitum & delicatum viuendi modum in miserum hunc vitam commutantes, postquam ab ipsis sunt destituti necessarijs, non amplius resistere, sed mori dulcissimum ac in seruitutem redigi minimè turpe putauerunt. Quæ quum Pharas audisset, hæc ad Gilimerem scribit: Sum & ipse Barbarus, neque litterarum, neque sermonis peritus. Tantum scribo quæ me hominem existentem ex rerum natura sponte dicere necesse fuit. Quid quæso ò care Gilimer, non te solum, sed omnem tuum genus in istud barathrum coniecisti, ne videlicet seruus fias? Omnino te pueriliter facere puto, & libertatem hanc iactare, ut omnia extrema quodammodo cum ea commutanda sint: te tamen infelicibus Maurusijs seruire non vides? Qui per eos seruari posse, seu meliora consequi speras? nonne omnino præstat inter Romæos te seruum ac pauperem esse, quam in Pappua istis Maurusijs dominari? An tam magnum probrum tibi videtur Romæorum Imperatori vnà cum Belisario tanto viro seruire? An non nos quoque ex optimo genere existentes eadem subire gloriamur? quanquam dicunt Iustinianum, te sponte inter Senatores recepturum, honoreque summo, quem Patritium vocant honestaturum, insuper regione te ampla atque optima & pecunia multa donaturum, Belisarium verò se recepturum fidemque obligaturum, hæc omnia tibi futura. Tu verò quæcunque infausta fortuna tulit, generose feres, omnia reputando quæ homini possint necessaria contingere. Si autem illa, mala hæc aliquo modo compensare tibi parata est, id suscipere omnino dedignaberis? an non similiter à fortuna mala nobis atque bona computanda? Sed hæc ab his qui sine sensu vehementer sunt minimè degustantur. Nam te nunc tot aduersis percussum à mente alienatum esse credibile est. Vehemens enim dolor in consilium peruersum hominem trahere aptus est. At si tibi ea vis est ut æquo animo feras fortunam, rationemque facilè in promptu habeas, neque querelis tuorum casuum incumbas, libera tibi facultas proponitur vtiliora eligendi ac ab instantibus malis liberandi. Has Gilimer litteras legens flensque grauer sic rescripsit. Quòd mihi das consilium multas habeo tibi gratias: seruire tamen inimico qui magnopere me læsit, nequaquam existimo tolerandum, à quo poenas potius optauerim sumere, si deus propitius fuisset, qui nunquam neque ingratum aliquid à me, nec mali quicquam passus, belli aduersus me occasionem omni culpa vacantem sumpsit, meque ad hoc fortunæ compulit. Belisarium nõ video cur etiam feram, quanquam & ipsi pariterque & Imperatori, quum sint homines, non absurdum aliquid accidere posse, quod fortasse nolint. Ego

Maurorum contrarij mores.

Pharæ ad Gilimerem litteræ.

Gilimeris responsio.

verò tibi plura scribere non habeo, præfens enim fortuna omnem mihi eripuit cogitationem. Sed vale mi care Phara, mitte quæso mihi citharam, & panem vnum, ac spongiam, quòd his mihi opus. Hæc itaque quum Pharas accepisset, aliquandiu hæsit extremam epistolæ partem conijcere non valens, donec nuncius qui eam attulerat ait, quòd vnum quidem panem Gilimer optaret, cupiens eum & videre simul & edere, quòd ex eo tempore quo Pappuam ascendit, nullum coctum viderit panem. Spongiam ei necessariam esse, quòd alterum oculum lachrymarum copia offensum maximè doleat. Citharam petit, vt musicus quum sit bonus, præsentem calamitatem flebilibus numeris demulceat. Hæc vbi Pharas intellexit, humanam miseratus conditionem pariter & animo condolens ei morem gessit, omniaque misit quæcunque postulauit, obsidionem tamen nequaquam intermittendo maiorem quàm prius adhibuit custodiam. Trium iam mensium spatio in hac mora consumpto ac hyeme iam finita, Gilimer timere cœpit ex inimicis expugnationem haud longè adfuturam, menteque ac corpore pariter adfligebatur, viscerum doloribus assiduè tortus, quibus vix præterque opinionem resistebat, donec rem huiuscemodi vidit. Mulier quædam Maurusia frumentum contusum torrendum supra cratem posuit: sic enim mos Maurusij panes coquere. Iuxta duo pueri sedentes ac fame valde pressi, alter quidem ipsius foeminae filius, alter Gilimeris fratris filius sinem expectabant vt ederent. Horum Vandilus massam nondum coctam præueniendo abstulit, ac feruentem adhuc cinereque refertam fame coactus in ora conijciens gaudebat: alter verò crine capitis eum apprehendens cecidit, & massam vi raptam ac iam semideuoratam coëgit è faucibus reddere. Quòd vbi Gilimer animaduertit, signum esse id coniuratæ in eum fortunæ, nec à superioribus euentibus discrepantis cognouit. Quapropter animo penitus deiectus rebus omnino desperatis, hæc celeriter ad Pharam scribit. Si ante vnquam contigit graua omnia patienti priorem mutare sententiam ac antea decreta contrariare, me illum esse puta optime Phara. Tuum enim consilium omnino non spernere decreui, nec vltius fortunæ resistere, aut contra meum fatum pugnare, sed protinus quòd me illa vocat absque mora consequi: denique Belisarium expectare, vt eius fide accepta de me ac meis seruandis, ac de Iustiniiano polliceatur quæcunque nuper mihi scripsisti, vt ilico me meosque omnibus consanguineos ac Vandilos qui mecum sunt, in vestris dedam manibus. Hæc ille in epistola. Pharas euestigio hanc simul cum prioribus quæ vltro citroque scriptæ fuerant Belisario mittit, rogatque vti quàm cito respondeat. Ille verò vt qui magnopere cuperet Gilimerem viuum ad Imperatorem adducere, vbi has epistolas legit valde gauisus, Cyprianum foederatorum ducem cum alijs quibusdam confestim Pappuam ire, ac de eo seruando, apud etiam Iustinianum ea quæ Pharas scripserat consequendo iuramentum præstare iussit. Igitur hi quum ad Pharam peruenissent, simul ad locum quendam iuxta montis radices cõueniunt. Huc itaque Gilimer cum eis congressus, postquam ex sententia omnia tulit, Carthaginem simul cum eis venit. Erat tunc fortè Belisarius in ciuitatis suburbano, quod Aelas vocant, moram faciens. Hic vbi Gilimer in eius conspectu fuit, ridere palàm cœpit minimè, vt est visus, dissimulante: quòd quum mirum videretur, adstantium nonnulli ob ingentem animi mœstitiam eum penitus mente excidisse suspicabantur: quidam sagacem potius hominem putabant, & vt natum ex regia domo magnam potentiam & opes maximas à puero vsque in senectam possidentem, deinde repentè in fugam ac trepidationem conuersum, in super tot mala apud Pappuam sustinentem, postremò captum in hostium se manibus conspicientem, bona malaque hoc modo fortunæ expertum tunc confiderasse.

Gilimer citharam, panem, & spongiam petit.

Occasio deditio nis.

Gilimeris ad Phara epistola.

Gilimer se hosti dedit.

Gilimeris visus.

derasse, nihilque propterea res humanas pendendas, ac risu plurimo dignas existimasse. Sed de huiuscemodi Gilimeris risu quisque suo modo iudicet. Belisarius igitur ad Iustinianum scribit belli successum, Gilimerem esse captum Carthagine, cupere se cum illo Byzantium redire. Interea ipsum simul cum reliquis Vandilis ex dignitate custodijt, classemque paratam habuit. Hic tandem philosophari licet, ac res humanas pensare, nec quicquã omnino desperandum, quin in omni seculo semper meliora sperare liceat, donec ipsæ hominum fortunæ fuerint, & quæ dictu factuque difficilia ac fieri posse minimè videntur, audentibus sæpè ad effectum deducuntur, ita vt admiratione multa sint digna, quemadmodum hic contigit. Nam si talia vnquã euenirent non habeo dicere. Quartum enim à Gizericho successorem venientem, eiusque regnum opibus multis ac militum robore florens à quinque millibus hominum aduenarum portu stationeque carentium tam breui tempore dissolui atque ruere (Tantus enim equitum numerus, qui Belisarium est secutus, ac toto hoc tempore bellum sustinere) siue fortunæ siue virtuti sit adscribendum, iure quis ita euenisse admirabitur. Ego verò vnde sum digressus reuertar. Vandilicum itaque bellum hunc finem habuit. At inuidia quæ in magna felicitate solet euenire, Belisarium petijt quanquam omnium vancantem culpa. Quidam enim eius belli ductores ipsum apud Iustinianum in simulauerunt, quòd tyrannidem sibi vsurpasset. Imperator verò rem non admodum curare visus est, siue quòd calumniam delatoresque spreuerit, seu quòd ei sic agere potius est visum, Salomonem misit vti Belisario det alterius optionem, aut cum Gilimere & Vandilis Byzantium venire, aut ibidem remanere, illos verò mittere. Belisarius verò quem minimè inuidorum criminatio latebat, Byzantium proficisci maturauit, vt & se omni suspitione solueret, & illorum posset calumniam contemnere. Quomodo autem accusatorum iter didicerit, ego narrabo. Qui rem hanc in animo habebant, metuentes per vnum tantum nuncium Imperatorem facere certiores, ne forte in mari periclitaretur, remque propterea differret, duas epistolas per totidem nuncios miserunt. Quorum alter statim ad nauigauit, alter ob suspicionem quandam cum literis interceptus, resque patefacta & ad Belisarium delata est: ex quo ille ad Iustinianum, vt supra memorauimus, se purgatum ire contendebat. Et res in hoc quidem statu apud Carthaginem erant. Maurusij interea quot apud Byzacium & in Numidia habitabant, ad defectionem ex nulla penitus causa tendebant, ac statim foedere soluto arma contra Romæos parare decreuerunt, & hoc quidem ex more patrio faciebant. Illis enim neque dei metus est vllus, neque hominum reuerentia, neque iuramentum iurandi aut obsidum vlla cura, etiam si filios aut fratres ipsorum ducentium exercitum eos esse contingeret: denique cum nullo pacem habent, nisi cum his quorum metu coërceantur. Quomodo autem foedera cum Belisario iniuerint, quomodoque soluerint ego narrabo. Quando enim classis in Aphricam ab initio mittenda parabatur, formidantes Maurusij nequid inde incommodi acciperent, septem vaticinijs foeminarum sunt vsi: nam in hac gente viros vaticinari nefas. Hæc itaque in quodam eorum sacrificio tentæ antiquis non inferiora responsis ediderunt. Interrogatæ nanque à viris prædixerunt exercitum venturum excidio Vandilis pariter & Maurusijs, quando Romæus dux imberbis venerit. Quòd vbi illi audiissent, simulque Imperatoris expeditionem per mare venientem vidissent, in maximo metu versati societatem cum Vandilis nequaquam inire voluerunt, sed ad Belisarium mittentes pacem vt supra narraui firmare, ac in futurum vsque ad belli euentum quieuerunt. Postquam verò res Vandilorum ad finem peruenere, ad Romæorum mittunt exercitum vestigatum, si quis inter eius du-

Magnitudo rerum hoc bello gestarum.

Belisario inuidetur.

Belisarius insidius depræbendit.

Maurorum perfidia.

Feminae tantum vates apud Maurusios.

Dubitatur de exercitus sententia.

ces fit imberbis, vt ex vaticinio supra memorto acceperant. Vbi verò barbato omneis cognouere, vaticinium id non de ipsis loqui putantes statim de defectione & linquendo foedere cogitarunt. Verùm Belisarij timore destitètere, non enim ipso duce vires Romæorum se superare sperabant. Vt autem eius irruptionem cū scutigeris & hastatis equitibus audiuerunt, ac iam contra ipsos pariter & Vandilos naues preparari, arma statim corripientes Aphris turpem fugæ speciem ostenderunt, metumque pariter incussere. Pauci autem milites in extrema regione, & imparati existentes fugientibus minimè resistere habuerunt. Non enim confertorum excursiones & ex manifesto prodeuntes prohibuere, sed homines sparsim nullo ordine. Fœminæ autem cum pueris capiuntur, pecunia opesque ex vniuersa regione abducuntur, denique fuga locus omnis refertus. Hæc Belisario iam ad reditum soluenti relata quum essent, nec redire opus ei iam esset, Salomonis res Aphricæ regendas dimisit, scutigeros ac hastatorum equitum bonâ partem relinquens: qui eum sequentes confestim Maurusios qui rebellauerunt, vehementissimè persequentes violati fœderis pœnas expetierunt. Iustinianus verò alium Salomoni exercitum misit cum Theodoro Cappadoce & Ildigere Antoninæ Belisarij vxoris genero: qui vbi nusquam in Aphrica tributa dari Romæis consueta, & ab eis in codicibus conscripta inuenerunt, quòd Gizerichus olim potitus cuncta deleuerat, codicesque sustulerat, Tryphonem ac Constantium ad Imperatorem miserunt, vt tributa rursus ipsis constituat, parua tamen à quolibet exigenda, quòd priora modum excedere neque tolerabilia Aphris visa fuere. Belisarius interea vnâ cum Gilimere ac Vandilis Byzantium profectus omneis adsecutus est honores, qui superiorum temporum ducibus maximas adeptis victorias statui consueuerunt, quosue nemo ab hinc annis sexcentis habuisse visus est, præterquam Titus & Traianus, ac alij quicumque imperatores in bellum euntes, barbaras gentes superauerunt. Spolia nanque atque trophæa patefaciens captiuosque præferens per mediam urbem triumphum egit, nō quidem antiquorum modo, sed ex propria domo pedibus vsque ad Hippodromum processit, inde rursus ad locum vsque vbi sedes erat Imperatoris. Erant enim spolia quæcunque ad regis capti ministerium esse consueuerunt, aurei throni, vehiculaque quibus regis vxorem vehi mos erat: ornatu deinde vario plurimisue lapidibus præciosis constructa, aurea quoque pocula, & alia omnia quæ regis mensæ adhibentur: argentum præterea multarum talentorum myriadum, omnis denique regia supellex admodum preciosa atque admiranda, vt pote à Gizericho quondam Romæ è palatio direpta, vt supra commemorauimus. In qua & Iudæorum res multæ nobiles extitere, quæ olim à Tito Vespasiano quum Hierosolymas cepit, Romam cum quibusdam alijs exportatæ fuerunt: quas quum Iudæus quidam adspiceret, ait ad quendam sibi proximum ex notis Imperatori, has opes Byzantium inferri palatium minimè oportere, quòd alibi nusquam, quàm in loco vbi Salomon Iudæorum rex ab initio eas constituit, consistere queant. propterea Gizerichus Romanorum Imperium diripuit, nunc rursus ex eadem causa Romæus exercitus Vandilorum. Hæc ad se delata Imperator intelligens valdè timuit, ac ilico omnia illa Hierosolymam ad Christianorum templamittenda mandauit. Erat autem intra triumphum captiuos Gilimer ipse purpuream quandam vestem humeros amictus, vnâ cum omnibus consanguineis ac Vandilis quot proceritate corporum ac pulchritudine præstarent. Postquam verò Gilimer in Hippodromo constitit, ac Imperatorem in alta sede constitutum, populumque circa adstantem conspexit, ac demum seipsum in quod fatum peruenerit considerasset, neque fleuit, neque aliter conquestus est, tantum illud Hebræorum voluminum

*Gizerichus abo
leuerat tributa.*

Belisarij triumphus.

Spolia de Vandilis.

*Iudæi cuiusdam
vox superstitiosa*

*Gilimer ad imperatorem
perductus superplex sit.*

luminum memorauit, Vanitas vanitatum & omnia vanitas: nec mora, ipse pariter & Belisarius iussi ab his qui Imperatoriam purpuram sustinebant, Iustinianum supplices adorauerunt: at ille simul & Theodora coniunx Ildericus filios ac nepotes omneis, vt ex Valentiniani Imperatoris sanguine venientes necessitudine quadam sibi deuinctos opibus satis amplis munerauerunt. Gilimeri autem loca quædam in Gallia non admodum contemnenda ad habitandum simul cum suis omnibus propinquis dedit. Inter patricos autem eum referre non licuit, quòd à secta nollet Ariana discedere. Paulopost Belisario decretus triumphus antiquorum more. Nam consul factus est, curruli sella humeris captiuorum inuectus argentea, zonas aureas, aliasque è spolijs Vandilorum diuitias populo dispersit, quanquam rem nouam facere visus. Et hæc quidem apud Byzantium sic gesta. In Aphrica verò Salomon exercitum suscipiens, vbi Maurusios erectos ad defectionem, vt supra narraui, turbatasque res valde vidit, animi pendens quidnam facturus in præsens dubitauit. Nam multos quoque apud Byzantium & in Numidia præsidio relictos à Barbaris sublato, tum omnia in his locis direptum ac perditum iri nunciabatur. Præter omnia verò & ipsi & Carthagini maximè terrorem incussere, quæ Aigani Massagetæ & Rufino Thraci apud Byzantium acciderunt. Ambo enim valde prudentes & in Belisarij domo & in exercitu Romæorum in magna dignatione fuere. Alter enim ipsorum Aigan inter equites hastatos, alter verò omnium animosissimus inter ordines ducis ferre signum consuevit, quem Bandophorum Romæi vocant. Igitur hi quum equitibus apud Byzantium præessent, vbi Maurusios prædam agentes, ac omnia populantes, tum Aphros captiuos vbique ducentes viderent, sese cum sequentibus eos in loci cuiusdam angustia constituentes, Maurusios omneis ad prædam huiusmodi dispersos, partim interficiunt, partim capiunt. Vt autem res ad Cuzinam & Dilasan & Surphuthen & Medisnissam ductores Barbarorum delata est non longè ab hoc loco distantes, circa diei serum cum toto exercitu illos petunt. Romæi quum pauci numero & in loco angusto essent, & in medio multarum myriadam se clausos esse aspicientes, non se defendere aliquo modo potuerunt. Si quam enim in partem se conuertissent, protinus à tergo petebantur. Tunc Rufinus & Aigan cum paucis ex illis in Petram vicinam se recipere festinant, vnde arcubus aduersarios prohiberent. Illi repulsi non ausi prope pugnare, hastas tantum iaciunt, donec Romæis telis deficientibus ad manus cominus venientibus ensibus pugnant. Multitudine autem Barbarorum superante, Aigan toto corpore sauciatus cecidit, Rufinus captiuus ducitur. Continuo vnus è ducibus Medisnissas metuens ne surgens iterum atque aufugiens ei negocium facesseret, caput ei incidens ad propria festinauit, idque fœminis ostendit: errat enim spectatione dignum ob vastam magnitudinem, tum capillorum copiam ingentem. Et quando in hunc incidimus sermonem historiarum, necesse fuerit Maurusiorum originem repetere, & vnde in Aphricam ab initio venierint. Postquam enim Hebræi ex Aegypto reuerterunt, atque in Palestinæ finibus constiterunt, Moses vir sapiens qui eos in itinere ducebat moritur. Cui Iesus Naue filius successit, qui & in Palestinam populum introduxit, ac virtutem supra hominis naturam longè ostendens, regionem habuit vnde gentes euertens multas ciuitates facile parauit, ac omnibus inexpugnabilis visus. Tunc igitur vniuersa regio maritima à Sidone vsque in Aegypti fines Phœnicia est appellata, quibus vnus iam dudum imperabat, vt omnes testantur, qui antiquam Phœnicum scripsere historiam. Hic populi numerosi habitauere Gergefæi, Iebusæi, aliaque habentes nomina in Hebræis voluminibus memorata: qui quum inexpugnabilem conspicerent ad-

Belisarij consulatus.

Bandophorus seu vexillifer.

Maurusiorum origo, quos Zinganos esse à Saracenis pulsos late per Europam uagantes vniuersam, ex moribus supra narratis verisimile est.

uenarum exercitum, patrios fines deserentes in Aegyptum vicinam migrauerunt, ibiq; numero ac sobole crescentes, quum non satis commodum tantæ multitudini locum inuenissent, in Aphricam penetrauerunt, vbi ciuitates quàm plures habitantes omnem eum tractum vsque ad Herculis columnas tenuerunt, semiphœnicia lingua ac catalecto vtentes. Oppidumque Tingensitu munitissimum in Numidia ædificauerunt, vbi duæ ex albo lapide columnæ prope magnum fontem constitutæ, in quibus Phœnicum lingua litteræ incisæ sunt huiuscemodi. Nos à facie fugimus Iesu prædonis filij Naue. Hi demum quod nulli sint eis antiquiores, Aphricæ indigenæ dicuntur esse: cuius rei gratia rex quondam eorum Antæus, qui in Palæstra cum Hercule congressus est, terræ filius est appellatus. Tempore verò procedente qui è Phœnicia cum Didone venerunt, hic ob suorum consanguinitatem constititerunt, eisque permittentibus Carthaginem condidere: quæ potentia ac hominum multitudine ad eò creuit, vt vicinis bella intulerit, & Maurusios ipsos qui priores è Palestina venerunt, expulerit, ac procul ab eis habitare iusserit. Postquam verò Romani omnium sunt potiti longè bello superiores, Maurusios quidem in extremis Aphricæ locis confidere mandarunt, Carthaginenses verò & Aphros alios eis obtemperantes tributarios fecerunt. Postea Maurusij plures de Vandilis victorias habentes aliquantulum respicentes Mauritaniam à Gadibus ad Cæsareæ fines pertinentem, pluraque reliquæ Aphricæ loca possederunt, postremò per Iustinianum sublata. Et de Maurusiorum quidem origine hæc tenent. Salomon interea postquam de his quæ Aigani & Rufino acciderant nuncium accepit, sese ad bellum adcinxit, & ad Maurusiorum duces hæc scribit. Nonnullis quidem hominibus temerè agere, simulque perire contigit, quod ex nullo ante oculos exemplo conijcere possint, quem nam finem eorum temeritas sit habitura. Vos autem qui paulo ante ex vestris vicinis Vandilis exitum animaduertistis, quid nam passi fuerint, manus in maximum Imperatorem cornuaque ausi estis attollere, vestramque salutem contemnere, minimè memores quod fœdera iniueritis, liberosque vestros obsides dederitis. An dei prorsus contemptores estis? nec fidei nec consanguinitatis neque salutis, aut cuiusuis alterius vllus sit respectus. Deinde si deum spernetis, cuinam hominum aut sociorum auxilio fideles contra Romanum eritis Imperatorem? si filios vestros amittitis, pro quibus iam vltra bello periclitamini? At si vos pugnae ac paulo ante gestorum poenitentia subit, nos certiores per litteras facite, vt ea benè vobiscum agendo transigamus. Si autem temeritatis non adhuc piget, bellum Romanorum expectate vestram per vim ac perfidiam liciturum, tum de vestris proprijs filijs iniuriam vlturum. Hæc quum Maurusij legissent, sic responderunt. Belisarius nos magnis pollicitationibus circumueniens induxit nos Imperatoris Iustiniani sponte subditos esse, nihilo bonorum nos impertiendo fame pressos amicos nos esse ac socios rogauit. Itaque non Maurusios magis quàm vos infidos appellari iure oportebit: fœdera soluunt, non qui iniuriam patientes à proximis desciscunt, sed qui fœderatos habere aliquos postulantes deinde violant. Deum quoque sibi aduersum constituunt, non qui sua ferentes ad alios cedunt, sed qui aliena inuadentes in belli periculum deducunt. Quod si filiorum charitas vobis est curæ, quibus licet vnam tantum ducere vxorem: nos quibus si sic contingat quinquaginta sunt vxores, filiorum nunquam destituet soboles. Hæc Salomon vbi legit, vniuersum coëgit exercitum, ac rebus prius apud Carthaginem dispositis in Byzacium mouit, apud oppidum Mammæ vbi quatuor Maurusiorum duces (vti paulò supra memorauimus) castrametati sunt, vallum firmavit. Montes hic altissimi sunt & paruum oppidum Males ad montium radices.

Hic

Hic barbari se ad pugnam adcingentes, aciem hoc modo constituunt. Camelos circa in gyrum locant, quod Cobæonem supra narraui fecisse. In fronte verò duodecim ponunt: fœminas autem cum pueris intus in medio statuunt. Nam Maurusijs mos est, fœminas cum pueris in expeditionem ducere, vt vallum tuguriaque faciant: præterea equos scitè ac diligenter curant, camelis pabulum subministrant, armaturamque omnem ferream poliunt, ac mundant, multis denique per eas laboribus leuantur. Pedites autem ad camelorum pedes consistunt, clypeos & enses habentes ac hastilia quæ in hostes iacere solent. Eorum quoque nonnulli in montibus equos habentes quiescebant. Salomon autem vbi suos congregatos vidit, ne ob casum Aigani & Rufini propterea terrerentur, sic est allocutus. O viri qui sub Belisario militastis, nullus vos horum hominum subeat timor. Nam neque Maurusiorum quinque milia collecta quingentos Romanos superare valuerunt, quod vobis in exempli parte maximè succurrere dubitantibus potest: quin vestrae potius virtutis recordemini, ac cogitate quemadmodum Vandili Maurusios vicerunt, vos autem Vandilorum nullo labore potiti estis: nec eos qui victores vicere, victos ac inferiores factos timere decet: multoque omnibus hominibus in bello fragilius Maurusiorum genus esse noscitur, nudi enim plerique ipsorum sunt: si qui verò clypeos habent, graues hi admodum nec ad fabre facti aut tela venientia repellere apti sunt: ac duo tantum hastilia proijcientes in hostem, si fortè frustra fuerint, in fugam statim conuertuntur. Itaque si primum eorum congregantium impetum diligenter custodiendo toleraueritis, facilem in manibus victoriam habebitis. Vosmet insuper quanto armatura & munitione corporis præstatis, considerare ad hæc animorum virtutem, corporum vires ac bellorum disciplinam: denique victoriæ nuper de hoste consecutæ audaciam in vobis esse conspiciatis. At Maurusij his omnibus priuati, tantum suæ fidentes multitudini sunt. Bello igitur non aptos quamuis multos facile fuerit paucis ad omnia paratis superare. Bonus enim miles propriae tantum virtuti confidit, ignauius verò alterius. Militum multitudo in periculosa angustia loci pugnantium plerumque superatur. Hos inquam quasi camelos contemnere vos oportet, qui neque resistere hostibus possunt, & vulnerati atque repulsi maiorem suis turbationis inferunt motum. Audacia verò quam pro re paulo antè bene gesta sumunt, nobis magnopere opitulatur: ea siquidem viribus adæquata vtentes facile proficere poterunt, at viribus ac potentia maior in manifestum periculum deducit. Quæ omnia cogitantes animis vestris & hostes despicientes silentium simul & ordinem præstate. His à Salomone dicitis Maurusiorum duces postquam instructam Romanorum aciem suos horrere conspexerunt, rursus in pugnam accendere volentes talibus adhortati sunt. Quod humanis Romæi sint corporibus, & ferro si contingat obnoxii ac penetrabilibus commilitones nuper didicimus, quum ipsorum fortiores partim nostris obrutos hastis interfecimus, partim captiuos duximus. Contra tales igitur existentes nunc longe numero plures esse gloriamur, præterea certamen pro rebus maximis videtis excitari, an vobis Aphricæ totius dominis esse liceat, vel Romanorum adrogantiæ seruire. Quapropter quum de summa rerum in præsens periclitemur, minimè nos ignauos esse oportet. Armaturas eorum imprimis contemnere habetis. Nam si pedites contraueniant, ob armorum grauitatem impediti à nobis leuioribus, vt satis verisimile, superabuntur. Equos item illorum aspectus simulque voces camelorum perterrefacient, in tumultumque vertent, denique militum ordinem turbabunt. Si quis autem ob victoriam quam paulo antè de Vandilis habuerunt, putat eos inexpugnabiles fore, maximè videtur errare. Belli enim mo-

t 4

Salomonis ad
Maurusios epi-
stola.

Maurusiorum
responsio.

Salomonis ad
suos concio.

Maurusiorum
ad suos oratio.

menta aut ducis virtute aut fortunæ felicitate constant. Belisarium enim qui hostes superandi causa fuit, nunc Deus procul à nobis constituit, quanquam nos Vandilos ipsos sæpe vincendo debiliores eorum vires, ac Romæorum victoriæ faciliores reddidimus. Horum tandem hostium in hoc extremo labore spes est commilitones, si viri estis magnopere potiri. His dictis duces pugna signum dederunt, ac primò Romæi congressu turbati sunt. Equi enim camelorum ad spectu ac vocibus perterriti effrenesq; facti equites excussere, ex quo nullo ordine in fugam vertuntur. Hos Maurusij hastilibus vt quæque ad manus habebant insequuntur, tumultuque omnem exercitum, metu quoque ac tuabatione complent, vt neque se nostri defendere possent, neque in acie vlllo modo consistere. Postremo Salomon videns in in quo res loco erat, quamprimùm ex equo desilit, idemque alios facere iubet, ac cum scutis in ordine consistere, hostium tantùm missilia prohibentibus. Ipse milites non minus quingentos secum ducens in partem valli mittit, mandatque vt ensibus vtentes camelos qui in ea parte erant interficerent. Quo facto Maurusij quot ibi aderant fugere cœperunt, illi verò camelos ferè ducentos perimunt: quibus cadentibus statim ad munitiones aditus Romæis aperitur, qui euestigio in medium vbi Maurusiorum foeminae erant, irruunt: barbari verò attoniti in montem vicinum se recipiunt: fugientes Romæi persequuntur: in quo prælio hostes ferè mille periisse dicuntur, foeminas autem cum pueris omnes captiuos duxere, camelos etiam partim cœperunt. His feliciter gestis cum omni præda Carthaginem remeantes diem victoriæ solennem agunt. At barbari animo freti, exercitu rursus reintegrato nullum è suis relinquunt quin in bellum ducerent, ac loca primùm circa Byzacium populari ac vastare cœperunt, nulli neque ætati neque sexui parcentes. Salomon vbi audiuit nouam hostium audaciam, ac omnia percurrere, confestim cum vniuerso exercitu contra eos proficiscitur, ac apud Burgaonem consistens, vbi hostes castrametabantur, diebus quinque expectauit, vt si hostes ad plana descendissent prælium committeret. At illi iam mollitudine animi formidineque correpti, nullo modo descendere aut cum Romæis in pugna congregi decrevere. Est enim mons Burgaon plurimum abruptus, ac ex orientis parte valde inadcessus, ex parte autem occidentis aditu facilior ac resupinus, duos habet altissimos scopulos, in quorum medio sylua adfabre facta augusta quidem, sed profunda conspicitur. Barbari igitur montis cacumen hominibus vacuum, quòd nihil inde hostile metuerent, similiter & eius radicem, vbi ad eum ingressus erat, relinquendo, media tantùm cum exercitu tenuerunt, vt si Romæi in eos ascendendo irruerent, ipsi superiores facillè deijcere conantes possent, equos præterea secum habebant aut ad fugam paratos, si quid accideret, aut ad persequendos hostes, si vincerent. Salomon itaque quum videret eos neque descendere neque pugnare velle, simulque exercitum suum in loco deserto diutius in obsidione perseverare non posse, in ipso monte ad manus venire decreuit, cernensque milites multitudine hostium multo maiore quàm in priore pugna perterritos, his eos verbis ad se vocatos adhortatur: Timor ò commilitones, quem ex vobis præ se ferunt hostes, nequaquam alterius indiget accusatione, se ipsos tantùm indicantes. Tot enim milia contra vos coacta in plana minimè descendere ad pugnam audentia, neque se suis met viribus credentia sicuti videtis, faciunt vt vos vltius adhortari superuacuum existimem, nam quibus propriae res gestæ aut inimicorum debilitas fiduciam præbent, nihil puto verbis ad persuasionem indigere. Tantùm vos meminisse oportet, quòd si in hanc pugnam ea quam vos decet animi magnitudine adcingitis, & Vandilos victos & Maurusios in eadem fortuna constitue-

Salomon pugna
restituit.

Salomonis ad
milites concio.

tis. His dictis Theodoro mandat, vt circa diei serum cum excubitoribus ducentis (sic enim Romani custodias vocant) simulque peditibus nonnullis montem ex orientis parte qua maximè confragosus fuerit, clam ascendat, ibique noctis reliquum quiescant: deinde oriente Sole hostes supra apparentes signaque præferentes iaculis petant. Is itaque imperata fecit, ac nocte intempesta per loca prærupta cum illis conscendit clam non solum hostibus, sed reliquo exercitu (nam exploratorum specie tantùm missi fuerant) Salomon ex alia parte valde diluculo in extremam montis partem cum toto exercitu apparuit. Maneque iam claro hostes verticem non vt antea nudum simulque signa Romana conspicientes attoniti aliquantulum constiterunt, pugna deinde exorta ab alio se exercitu retro peti animaduertunt. Ex quo in medio constituti, in fugam statim omnes se conuerterunt, neque in montis cacumen ab inimicis captum, neque rursus ad plana descendere quòd montis radices ab hostibus item tenerentur, recurrere habentes, in syluam profundam ac alterum scopulum equites peditesque cursu simul contenderunt, præque timore ac tumultu in syluam prærupta primi cadentes nullum sentiendi malum post se cadentibus causa fuere, quòd nemorosa vallis equis hominibusque iam referta transitum è Burgaone ad alterum montem tutum parauit. Hic igitur reliqui per interemptorum corpora trajicientes sese incolumes seruauerunt. Interiere in hoc labore Maurusiorum millia quinq; Romæorum verò nullus. Plagam enim nullam aut ab hostibus aut à fortuna accipientes, integri incolumesque hanc facillè victoriam sunt adsecuti. Fugerunt simul & hostium duces, præterquam quidam Dilasas, qui in fidem se Romæis tradidit. Inde postea via facilis ac supina hostibus in propinquam huic monti ciuitatem Tingem, vbi fons in angusto quodam loco maximus erat, quem Althias è ducibus vnus occupare decreuit, quòd nusquam alia propè consistente aqua hostes siti laborantes huc peruenturos existimarent, cæteris penè omnibus contra sentientibus, ac tantam multitudinem non facillè prohiberi posse existimantibus. Maurusij itaque æstu laboreque fessi ad hanc nihil hostile metuendo properantes, vbi aquam ab inimicis teneri conspexere, omnes hæsitantes consistunt, multum tamen virium ac roboris ob sitim amittentes. Quamòbrem laudas eorum dux ab Althia postulauit, vt si fontem concederet, tertiam ei prædæ partem darent. Althias reiecta conditione ipsum singulari certamine prouocauit, præmium ei fortè vincenti liberam fontis concessionem præbiturus. Hic lauda audente Maurusij omnes in spem erecti fuere, quòd ille corpore ingens ac omnium suorum pugnacissimus esset, Althias verò sanè breuior ac etiam tardior videretur. Vterque itaque cum equo erat. laudas primus hastile iacit, quòd Althias contraueniens manu dextra prendere omnibus admirantibus ausus, laudam ipsum ac reliquos hostes perterruit. Deinde arcum læua tendens protinus vbi dextra vacuis fuit, aduersarij equum telo perfodit: quo cadente ille confestim alium à suis adductum conscendens fugam adripuit, quem Maurusiorum exercitus nullo ordine secutus est. Althias itaque & captiuos & omnem prædam auferens magnum sibi nomen ac decus ex hoc facto per omnem Aphricam parauit. Et hæc quidem sic se habuere. Salomon verò apud Carthaginem aliquantulum temporis commorans ad Aurasium montem contra laudam exercitum mouit, pœnas ex eo exostulans, quòd quando Romæorum exercitus apud Byzacium occupatus erat, multa in Numidia oppida populatus est, quòd sanè contigerat. Ad hoc Salomonem Massonas & Orteas Maurusiorum duces priuata inimicitia compulerant, quorum alterius patrem Mephaniam laudas propinquus existens, dolo interfecit: alterum verò Orteam

Salomonis fratres
regem.

Victoria præstus
incauta.

Duellum Althias
& laudæ.

*Aurafij montis
magnitudo.*

Mastinæ Mauritanæ præfecto suavit, ut ex ea regione cum omnibus suis, quam diu inhabitauerat, pelleret. Romæorum igitur exercitus duce Salomone & Maurusij qui se illi adsciuerant iuuantibus apud fluuium Abisam castrametati sunt, qui iuxta Aurafium transiens eius circa loca oberrat. Iudas interim in campum contra hostem descendere minimè tutum putans, sese munijt ex ea parte quæ minus expugnari ab inimicis posset. Hic enim mons dierum iter decem à Carthagine distat, maximusque omnium quos usquam scimus. Nam dierum trium eius circuitus expedito patet, volentique ad eum accedere difficilis ac inuius est. In vertice autem planiciem camposque habet, tum fructus hic prouenientes duplo quàm in reliqua nascuntur Aphrica maiores. Hic denique arx est, incustodita, quòd minimè habitantibus necessaria videatur existit. ex quo enim Aurafium Maurusij Vandilis ademerunt, nullus ad ipsum hostis adcessit, nec propterea barbaris utquam incussus timor. Sed & ciuitatem Tamugam, quæ contra montem in campi principio ad solem pertinet orientem, Maurusij hominibus euacuantibus ad solum usque deleuerunt, ut hæc occasio non esset aut statio inimicorum expeditionibus ad oppugnandum facile ipsum vicinum montem. Habebant & hic Maurusij ex parte montis quæ occidentem spectat, regionem bonam atque amplam: quæ ab alijs Maurusiorum populis est habitata, quibus Citaias dominabatur, vnus ex his qui ex hostibus Salomoni Romæis que adcesserunt, uti supra memorauimus. Hunc ego hominem dicentem audiui, quòd regionem quam ipse tenebat nulli mortalium habitant, sed vacuam esse penitus colonis. Ultra verò hanc hominum aliquantulum esse, non sicuti cæteri Maurusij colorati, sed valde albi tum coma flaua. & hæc quidem sic se habent. Salomon autem Maurusios socios multis augens muneribus, montem Aurafium cum exercitu ad pugnam paratus ascendit, existimans eo die ad manus cum hoste venire, cum ipsisque volente fortuna ubique congregari. Non enim cibaria præter pauca & sibi & equis suis milites festinantes secum tulerunt. Proficiscentes itaque itinere ob locorum asperitatem difficili, ad quinquaginta maximè stadia castra posuere, tantundem singulis diebus eundo, septimo die ad locum peruenerunt, quæ Latini Aspidis montem vocant, quòd scuti similitudinem habeat, ubi arx antiqua fluuiusque perennis. Hic castrametari hostes dicebantur. In hoc igitur quum nihil hostile offendissent, consistentes aciem tanquam pugnaturo ordinauerunt. In hac itaque expectatione, quum trium dierum spacium consumpissent, ipsique simul & socij qui contra Maurusios arma ferentes auxiliaria exercitum iam premi animaduertent, protinus rebus infectis sese recipiendo ad plana descenderunt, ubi vallum constituerunt. In hac parte barbari habitant, contra quos (Vandili enim in hos iamdudum barbaros iram exercentes, eos non admodum multos cum vxoribus in Sardiniam mittentes hic sunt dominati: procedente autem tempore montes occupauerunt qui prope Caralim sunt, ac primò quidem clanculum latrocinia in vicinos exercentes, postea verò non minus quàm ad tria milia creuere, ex manifesto excursiones facientes minimè latere curauerunt, ac omnem circum oram depopulati sunt. quamobrè Barbaricini à vicinis appellati sunt.) Contra hos igitur diuerso genere Maurusios, Salomon in hac hyeme classem præparauit. Hæc itaque in Aphrica per ea tempora gesta sunt. In Italia verò eadem tempestate, Belisarius contra Theodatum & Gothorum gentem à Iustiniano missus, primò Siciliam cursu nullo labore adeptus est, sicuti postea dicitur, quum me ad res Italicas historia duceret. Nunc verò non ab re mihi videtur prius quæ in Aphrica contigerunt singula enarrare: deinde ad Gothorum res in Italiam venire. Hæc igitur hyemè, uti supra dixi, Belisarius apud

*Belisarius contra
Theodatum
bellum gerit.*

apud Syracusas, Salomon apud Carthaginem moram traxere. Prodigium quoque hoc anno grauissimum visum. Sol sine radijs sicuti luna splendorem toto anno emittere, ac quodammodo ex magna parte deficere visus est, sic de solito iubare remittens subfuscus apparebat: ex quo contigit, ut neque bellum, neque fames, neque pestilentia, nihil denique malorum hominibus deesset, annus quoque * . . . . Iustiniani Imperij agebatur. Simulque Vere incunte, quando Christiani festum celebrant, quod Pascha vocant, seditio in Aphrica inter milites contigit: quæ quo nam modo sit orta, quomodo desierit, narrabo. Postquam Vandili prælio victi sunt, uti mihi supra narratur, Romæi milites hostium filias & vxores matrimonio sibi iunxerunt. Illarum verò quælibet viro persuasit, ea sibi oppida vindicarent, quibus ipsa prius dominabatur. Non enim fas esse se Vandilis quondam nuptas hæc possedisse, deinde eorum coniuges factas, qui Vandilos vicissent, inferiores esse quàm sub victis conditione, dum bonis pristinis priuarentur. Hæc milites meditates Salomoni minimè consentire putabant oportere, qui Vandilorum oppida in publicum, & ad principis domum referre volebat, dicenti captiuos opesque alias omnes cum spolijs inter milites dari tantum fas esse, terram autem ipsam principi Romanoque Imperio solum conuenire, à quo ipsi & nutriti sunt, & ut milites vocarentur habuerunt. Sermones itaque plures simul & iuramenta per castra super his fuere. Postquam verò dies festus proximè futurus erat, Ariani mœsti ob templorum prohibitionem valde instabant. visum itaque ipsorum primatibus, ut in prima festi die, quam Magnam vocabant, Salomonem interficerent. Resque aliquando latuit nullo consilio retegente, utpote multis grauias & dira consulentibus sermo manifestus in nullum fuit inimicum, de qua causa rem cæleri putauerunt. Postquam verò multi Salomonis equites hastati ac scutigeri ad hanc coniurationem oppidorum cupiditate adsciti sunt, adueniente die Salomon in templo securus, proculque omni suspitione resedit: egredientes autem, quibus datum erat negocium, ac spiritu vehementiore inter se ensibus adincti, murmurantes nihil omnino sunt ausi, seu templi tunc sacra, cerimoniasque verentes, seu ducis gloriam adspectumque erubescerent, vel aliqua alia re diuinitus prohibiti. Sacris deinde peractis, eadem die domum redeuntibus coniurati inter se obiurgant, ac planè illorum detestantur ignauiam atque mollitiem. Rursus autem in diem sequentem eodem consilio re delata, similiter rebus infectis discesserunt, ac in forum venientes se inuicem accusabant, quisque in alterum causam reiciebat, ut mollem ac societatis & officij desertorè, simulque Salomonis adspectus timorem probro dabant. Iamque uti par erat re vulgata, eorum plerique non tutum in ciuitate morari putantes, extrauagando & oppida & agros populabantur, Aphrosque in quos incidebant omnis loco inimicorum habentes. Alij verò ex coniuratis in ciuitate remanentes, consilium mentemque dissimulando admirari videbantur. Salomon igitur ubi accepit regionem omnem vastari à suis militibus, ut rem nouam planè mirabatur, simulque in hoc tumultu hos qui remanserant, omnes ne ab officio discederent, ac ad Imperatoris beneuolentiam sequendâ est adhortatus: qui ab initio quidem auscultare visi, postquam dies quinta aduenerat, ac illos qui extra prædabantur, iam in tuto esse ac in tyrannidem confirmatos audierunt, in Hippodromo conuenientes, in Salomonem simul cum alijs ducibus aperte conuicium iactabant. Itaque Theodorus Cappadox à Salomone missus, eos blandis verbis ac persuasionibus ad æquum deducere minimè dicto audientes conatur. Erat enim quidam huic Theodoro tunc inimicus & Salomonis insidiosus atque suspectus. Hunc itaque milites ilico ducem suum de consilij sententia conclamant,

*Sol sine radijs, ut
luna.*

** Annus XXI
Iustiniani.
Seditio militum
in Aphrica.*

Ambitio mulieris.

*Agri ab hostibus
capti ad quos
pertineant.*

*Conspiratur in
mortem Salomonis.*

Coniuratio patet.

Militum furor.

ac cum eo arma corripens multo tumultu in palatium properant: hic quidem Theodorum alium qui custodibus præerat, ante omnes trucidant, virum profectò quum alijs virtutibus clarum, tum belli disciplina præstantissimum: idem in omnes fecerunt obuios siue Aphros siue Romæos, qui essent Salomonis amici, seu pecuniam ad manus haberent. Hinc ad rapinam conuersi per urbem domos expilauere, vbi milites nulli resisterent, donec nox insequens eorum furori silentium ac quietem imponeret. Salomon autem in templum quod admodum magnum in palatio est fugiens laruit. Huc ad eum & Martinus sub vesperam venit. Postquam verò milites somno se dedere, ambo è templo egredientes ad domum Theodori Cappadocis venerunt: qui eos secum cœnare, quanquam nolentes, cogit, & in portum inde deducens lembo cuiusdam naualis tulit, qui hinc à Martino præparatus erat: secuti sunt eos Procopius huius autor historiæ, simul & viri quinque è domo Salomonis. Soluentes itaque hinc stadijs trecentis peractis ad Misnam Carthaginensium nauale peruenerunt. Vbi in tuto constiterunt, statim iussit Martinum in Numidiam ad Valerianum & alios ductores Romæos proficisci, rogatum vt tentarent, si quo modo possent aliquos è seditiosis militibus à pertinacia desistentes, ad imperatoris sui benevolentiam fidemque traducere. Theodoro quoque per litteras Carthaginis curam simul & quæcunque ad præsens negocium facere viderit, mandauit. Ipse verò cum Procopio ad Belisarium Syracusas adnauigat, cuncta quæ in Aphrica audiuerat, narrat, hortaturque vti confestim Carthaginem eat Imperatorem vlturus, qui à suis militibus indigna patiatur. Dum hæc Salomon agit, milites Carthaginem diripiunt; & in campum Bulæ egredientes Stozam virum è Martini equitibus hastatis tyrannum sibi constituunt, virum imprimis magnanimum tum agendorum peritissimum, vt Iustiniani duces omnes de medio tollens Aphricæ totius potiretur. Hic itaque exercitum octingentorum militum congregans Carthaginem duxit, vt cum nullo labore obfessurus. Mittensque ad Vandilos qui è Byzantio cum nauibus fugerant, quive ab initio Belisarium non sunt secuti, seu etiam latitauerant, vel qui nullius precij relicti fuere. Erant igitur omnes non minus quam mille qui non procul à Stozæ in castra promptissimi venerunt. Seruorum præterea magna multitudo adcessit. Vbi autem prope Carthaginem fuere, misit ad eos Stozas qui urbem tenebant hortatum, vti ciuitatem dederent, si malorum esse immunes optarent. Illi autem simul & Theodorus se id omnino facturos negauerunt, urbem eam se Imperatori custodire profitentes: miseruntque ad eos Iosephium custodum Imperatoris scribam è clara stirpe, qui è domo Belisarij erat, & nuper ad obeunda negocia quædam Carthaginem missus. Hic eos rogat, ne vltius sæuiant, ac à pertinacia desistant. Stozas vbi hæc audiuit, Iosephium ilico trucidat, ac urbem obsidione cingit. Qui autem intus erant, tali exemplo perterrefacti, sibi que consulentes Carthaginem Stozæ de creuerunt. Hæc itaque in Aphrica exercitus agitabat. Belisarius autem cum Salomone ac centum ex eius equitibus hastatis, & scutigeris delectis vnà in naui Carthaginem adnauigat circa diei serum, quando postera hi, qui ciuitatem obsidebant per deditioem accepturi erant, ac in spem erecti tota illa nocte vigilauerunt. Postquam verò illuxit, ac Belisarius adesse nunciatur, cuestigio castra obsidionemque soluentes turpiter ac ordine nullo fugam adripuerunt. Belisarius verò exercitum ad duo millia congregans ac eos ad Imperatoris benevolentiam & verbis adhortans, & pecunia multa impellens fugientes persequitur, ac eos apud Membresam ciuitatem ccccl stadijs à Carthagine distantem deprendit. Hic igitur vtrique castrametantes ad pugnam se adcingebant, qui cum Belisario erant ad Bagradam fluiuium,

Fuga Salomonis

Stozæ tyrannus

Stozæ crudelitas in Iosephium

Belisarius in tempore Carthaginem venit.

uium, aduersarij verò in loco alto atque iniquo vallum constituere. Ciuitatem verò ingredi neutri voluere, quòd sine mœnibus esset. Postera die ad pugnam parati, aduersarij quidem suo numero confidentes, à nostris vt imperiti ex magna parte rei militaris (nam in huiuscemodi seditioibus omne genus hominum sine delectu confluere solet) spernebantur: quos Belisarius ad pugnam ascendere volens ad se vocatos talibus adloquitur. Præter spem ac votum commilitones erga Imperatorem ac Romæos res se habebimus, contra cōsanguineos & simul educatos ituri. Hoc tantum mali solamen, quòd causa atque initium belli non ipsi existentes, sed periculum propulsantes in periculum descendimus: qui enim amicissimo atque charissimo insidias tendit, consanguinitatis ac necessitudinis iura violando, quanquam victoriæ superstes, non fatum vitare, sed facinoris conscientia pœnam prorogare videtur. Hos enim inimicos & barbaros, seu quoduis aliud acerbissimum dictu indicat esse non solum Aphrica sub eorum manibus in prædam veniens, sed Romæorum militum multitudo, quos non inimicos existentes hi trucidare sunt ausi, non alia de causa, quam quòd fideles Imperatori existunt: à quibus profectò scelerum pœnas nunc exacturi venimus, iure aduersarij familiarissimis facti. Natura enim neque amici neque inimici inter se homines existunt, actiones enim cuiuslibet aut morum similitudine in concordiam & societatem mortales coniungunt, aut moribus discrepantes in inimicitiam diducunt. Vtigitur contra homines iniquos atque nobis aduersos pugnemus, satis puto cognoscitis: nunc quòd à nobis despiciendi minimeque reputandi sunt, ego monstrauero. Hominum enim multitudo non ex lege, sed per iniustitiam & scelus congregata strenuè quicquam in bello agere non potest, quum nullo modo virtus cum iniquitate congregi aut conuenire valeat, verum à nefarijs abfistens eos secundum ordinem rei militaris, aut disciplinam agere non finit. Destituti igitur & animi virtute & rei militaris disciplina atque ordine, nulla mora quin succumbant. Sprenendi sunt, inquam, ob has causas aduersarij nostri, ac audacter in eos eundem: quum nec in numero aut multitudine bellatorum, sed in ordine atque fortitudine belli exitus ac robur consistat quidem hæcenus. At Stozas suos exhortans sic ait: O viri qui vnà mecum è Romæorum seruitute liberati estis, ne quis vestrum nunc mori pro libertate detrectet, quam & vestra virtute vestrisque armis paulo antè consecuti estis. Neque ita graue in malis senescentem vsque ad extremum viuere, quam à malis semel liberatum rursus in eadem recidere, quòd medio tempore bona degustanti difficilis, vt par est, calamitas reuerfa videatur. Rebus itaque sic existentibus, necessarium vos meminisse, quòd quum Vandilos & Maurusios ipsi viceritis, vos, inquam, belli labores subijstis, alij verò spoliolum aliarumque rerum domini fuere. Illudque cogitarote, quòd milites quum sitis, perpetuò vos in bello ac periculis versari oporteat, vel pro Imperatoris gloria, si rursus ei seruieritis, vel pro vobis ipsis, si libertatem hanc, quam tenetis seruaueritis. Quòd enim è duobus optabilius visum vobis, eligendum, aut in præsentia pugna molliter agere vel fortiter velitis. Succurrere vobis etiam debet, quòd contra Romæos arma sumentes, si subiugati fueritis, non equos dominos neque clementes experiemini, sed grauiam intolerandaque vos manebunt. Promptum est igitur vobis mori: mors enim quocunque modo vobis in bello contingat, admodum honesta videbitur. Vita nanque victoribus & felix & suavis est, victis autem nihil aliud acerbius dicam, quam toto tempore spem in hostium misericordia collocare. Ingressu quoque impares illi erunt longe numero

Belisarij ad suos oratio.

Stozæ ad suos oratio.

inferiores: quapropter minimum in eis audaciæ ac animi contra nos fuerit, eò magis quòd nobiscum huius participes esse libertatis exoptant. His dictis quum utroque inter se propinquante exercitu ad manus venturi essent, Stozas rursus ante medios sese offerens hostes hæc loquitur. Viri commilitones scitote vos iniquè facere contra generis vestri homines, ac simul educatos militantes, qui communibus vobis malis simulque acceptis iniurijs fessi, Imperatori ac Romæis bellum inferre decreuerunt. An non recordamini, quòd nullum vestrorum laborum fructum retulistis, priuati donis ac spolijs hostium, quæ belli lege his qui cum virtute ac strenuè se gesserunt, militibus præmia dari solent? At his alij gaudent, fructusque victoriæ toto tempore consequuntur, vos verò in seruorum collocant parte. Si igitur in me aliqua de causa irati estis, me meumque corpus petite, præsto adsum, reliquis qui me sequuntur hoc tantum piaculum vitare liceat. Si autem nihil est cur succensere debeatis, tempus iam nunc pro ipsis arma sumere. Talibus locutum Stozam hostes collaudauere, confestimque aduenientes multa beneuolentia salutauere. Duces autem hoc animaduertentes metu correpti clanculum se militibus subtrahentes, in templum, quod in Gazophylis erat, aufugiunt, quos quanquam sub fide de incoluntate acceptos ilico trucidauerunt. Hæc ubi Imperator accepit, Germanum fratris filium virum patricium cum paucis in Aphricam misit, cum quo Symmachus & Dominicus senatores erant, quorum alter equitibus & sumptibus præfuturus, alter Dominicus pedites ducturus erat. Ioannes enim iam ex morbo decesserat, cui munus hoc additum erat. Hi postquam Carthaginem peruenerunt, Germanus confestim militum numerum recensuit, ac scribarum codices perlustrans, in quibus ipsorum nomina inscripta fuere, vidit tertiam exercitus partem tam Carthagine, quam in alijs Aphricæ ciuitatibus esse, reliquos verò omnes tyranno contra Romæos militare, quamobrem pugnam committere non adhuc ei visum, sed exercitum quam multum sibi conciliare nitebatur, præsertim hostium consanguineos aut familiares, qui Constantinopoli remanserant, quos quum arte omni deliniret, tum se dixit ab Imperatore in Aphricam missum, ut milites deficientes comprimeret, & iniustitiæ ac perfidiæ poenas ab eis exigeret. Hæc aduersarij audientes nonnulli ad eum transfugere cœperunt, quos Germanus in urbem multa humanitate sub fide receptos in honore habuit, præfecitque ordinibus, quibus ipsi contra Romæos prius præfuere. Postquam verò de his sermo quoquòd versus ad omnes peruenit, plures indices tyrannum deserentes, Carthaginem se conferebant. Germanus autem ubi adæquari iam numerum cum hoste vidit, se inferiorem non putans ad prælium adinxit. Stozas verò suos animaduertens quotidie deficere, metuensque ne magis continuo debilitarentur, armis iamiam decernere, ac de re tota periclitari, denique hostes improuisos aggredi statuit, eò magis quòd speraret, si prope accederet, multos ex his, qui iam cum Germano erant Carthagine facillè transfugituros. Quare ad spem suos magnopere excitauit, ac si iam propterea victoriam tenerent. Itaque cum omni exercitu euestigio Carthaginem petit, ab eaque longe stadijs xxv castra posuit. Germanus parte alia suos animans ac disponens tanquam in bellum processurus extra portam eduxit, quumque hostes propinquos audiisset, conuocatis omnibus hæc ait: Quòd nemo vestrum, o viri commilitones, de Imperatore queri, neque aliquam in rebus gestis eius in vos culpam ostendere possit, nullus est qui non fateatur. Ille vos agrestes olim homines cum pera, & vna tantum vilissima veste apud Byzantium congregatos tales esse fecit, ut Romæorum res in vestris nunc versetur manibus.

Ut

Ut autem idem à vobis non solum probum ac contumeliam, sed quæ sunt omnium grauissima & maxima sit passus, vos hoc tempore probè nostis: quorum memoriam, ut seruire perpetuò possitis, omnium causas ac querelas dimisit, tantum hoc ei officium præstare vos rogans, ut ob talia verecundia pudoreque adficiamini: hac igitur ducti vos æquum fuerit pristinam fidem reuocare, ac veterem iniuriam noua officij diligentia compensare. Præteritorum nanque poenitentia his qui errauerunt clementes reddere solet iniuriam passos. Officium enim tempore præstitum ingratorum nomen mutare consuevit. Illud autem vos videre oportet, ut si in præsentem negotio Imperatori fideles eritis, nullam præteritæ culpæ memoriam relinquatis: omnis enim actio ab hominibus ex ipsorum commutatione appellari debet: peccatum semel admissum nullo vnquam tempore efficias ut sit infectum: quod autem bonis actionibus corrigitur, illis autoribus maximè fauet, pristinaque famam erroris obliuione sempiterna restituit. Nam si hos execrabiles nunc, ut est æquum, despicitis, multis deinceps in bellis pro Romæis contra hostes alios vos fortitudinem ac animi alacritatem præstaturus indicabitis, neque vnquam aliter fecisse aut Imperatori aduersos fuisse ostenditis. Qui enim in his quæ admiserunt retractando probantur, honestissimam præteritorum excusationem præ se ferunt. Hæc itaque vestrum quilibet erga Imperatorem sic cogitet. Quod autem ad me pertinet, scitis quemadmodum ego nullius memor iniuriæ vos nulla ex parte lacessiuerim, quin potius omni beneuolentia prosequens in huiuscemodi certamine constitui. Vnde habeo vos magnopere rogare, ut nemo vestrum mente dissimulata contra hostes procurrat: quin si fortè adhuc ad illorum exercitum transfugere exoptat, ne contetur, nunc protinus ei cum omnibus armis liceat, hoc solum mihi gratificando, ut non clam aut per insidias, sed apertè sit iniustus: cuius rei gratia hæc ad vos verba non apud Carthaginem, sed in acie ante hostem habui, ut nulli hoc facere volenti sit aliquid impedimento, quin ab omni liber periculo tutus discedat. His à Germano dictis tumultus in castris Romæorum plurimus exoritur, ac quisque pro se primus fidem beneuolentiamque suam erga Imperatorem duci monstrare contendit, insuper grauissimis adfirmare iuramentis. Aliquandiu igitur in acie stantibus, ac nullis vtrinque se mouentibus, quum hostes nihil prorsus earum rerum, quas Stozas prædixit iam contingere viderent, speque se deceptos animaduertent, protinus aciem deserentes aufugiunt, ac se inter Numidas recipiunt, ubi eorum & vxores & bona ex præda erant. Huc paulò post Germanus cum exercitu venit præparans quum alia optimè, tum currus immodicos ducens, aduersarios est adsecutus ad oppidum, quod Calabastores Romæi appellant, ibique castra hoc modo collocauit. Currus in fronte constituens pedites apud eos posuit, quibus Dominicus præerat, ut habentes in tuto humeros magis fiderent. Ex equitibus autem optimos atque fidiissimos, quos è Constantinopoli adduxerat, peditibus dextrorsus positos ipse regebat: alios autem omnes in cornu dextro non coniunctim, sed diuisim in tris maximè turmas constituit, quarum vni Ildiger, alteri Theodorus Cappadox, tertiæ omnibus maiori frater præerant. In hunc modum Romæi ordinati fuere. Aduersariorum verò contra stetero nullo quidem ordine, sed more barbarico sparsi. Hos Maurusiorum millia multa non longe sequebantur, quos quum alij multi, tum Iaudas & Ortaias ducebant, minimè quidem omnes his qui cum Stozas erant fidi, sed plurimi cum Germano prius per nuncios conuenerant, postquam in rem præsentem venissent, partibus Imperatoris contra hostes apertè dimicarent. Quibus Germanus omnino non credit, ut quòd infidum genus Maurusiorum

u 2.

Stozas ad hostes supplicatio.

Iustinianus de phricanis rebus subsidia mittit.

Germani consilium idoneum.

Germani ad suos conuocatio.

Magnanimitas Germani.

in omnibus sit homines: cuius rei gratia cum alijs seditiosis in exercitu simul non erant, sed pone sequentes plane belli euentum expectabant, ut una cum victoribus victos insequerentur. Stozas autem prope inimicos consistens, ubi signum Germani vidit, suos adhortans in eum processit. Eruli vero qui cum eo erant minime secuti sunt, omnino dubitantes in dextro cornu sibi oppositos hostes si incurrerent, minime se posse tolerare. At reliquorum tantus fuit impetus, ut Romæos terga statim vertere cogere, quidam & contra pedites incurrerent, qui iam ordinem deserere cœperunt. Inter hæc Germanus enses strictum supra fugientium capita intentans multo labore eos, qui circa se sunt, sistit, ac rursus in hostes conuertit, cursuque ipse demum in Stozam contendit. quo facto & ipse & qui circa Ildigerem & Theodorum erant, ita cum hostibus sunt confusi, ut inimici persequentes in turba multos è suis interficerent. Commixta igitur multitudine, qui circa Germanum erant retroeuntes etiam magis pugnae incumbabant, ac hostes in multam formidinem incidentes non amplius fortiter egerunt. Neutri enim satis perspicui aut noti ne quidem sibi ipsis, neque inter se fuere, una enim voce, unoque armorum genere omnes utebantur, neque specie aliqua, aut figura aut vlla re alia inter se distincti. Quamobrem ex Germani sententia Imperatoris milites ubicumque comprehenderentur interrogati quicumque essent, si quis se Germani militem esse dixerit, omnino Germani signum dicere iubebat: hoc autem dicere nullatenus habentem statim interficiebant. In hoc autem labore quidam ex hostibus latens equum Germani interfecit. Ex quo ille cadens in maximum venit vitæ discrimen, nisi equites hastati celeriter occurrentes cum seruassent, ac rursus alium obtulissent equum. Stozas igitur in hoc tumultu cum paucis quibusdam fugam tentauit. Germanus vero suos hortatus recta in aduersariorum castra erumpit. Hic illi qui valli custodiae adhibiti erant, occurrunt, pugnaque ad ipsum ingressum atroci facta, pauloque post & reliqui hostes superuenientes, Germanum cum suis repellunt: at ille è suis nonnullos aliam castrorum partem tentare iubet. Hi quum imperata fecissent, ac nullum offenderent resistentem, intra munitiones nullo labore ingrediuntur, quod hostes videntes fugam adripiunt. At Germanus ex alia parte cum reliquo exercitu in vallum irrumpit. Hic milites tantum prædæ vacantes ac hostes omnino spernentes, nec duci admonenti audientes ob auariciam fuere: quamobrem Germanus hostium rursus contentionem moturus, ipse cum paucis valli ingressum tuetur, quarens simul atque obtestans eorum temeritatem, in ordinem reducere minime auscultantes frustra nitentur. Maurusiorum interim multi hac facta conuersione hostes sunt persecuti, ac Imperatoris partibus studentes simul castra cum cæteris prædabantur. Stozas vero qui ab initio Maurusiorum exercitui maxime confidebat, ut inimicos repelleret ad eos auxilij gratia adæquitat, utque rem sentijt quomodo se haberet, cum hominibus centum vix aufugit. Rursus igitur plures ad ipsum congregati ad manus iterum cum hoste venire tentauerunt: repulsi rursus nihil minus quam prius, si non magis, ad Germanum omnes transfugerunt. Solus autem Stozas cum Vandilis quibusdam ad Mauritanos se recipit, ibique cuiusdam viri principis filia in matrimonium ducta remansit. Et militum quidem seditio hunc finem habuit. Erat autem quidam inter Theodori Cappadocis hastatos equites nomine Maximinus, magnopere improbus. Hic militum plures secum iuratos ad conspirationem habens tyrannidem inuadere decreuerat, pluresque sibi etiam alios adiunxit, consilium quibus alijs tum Asclepiadi communicauit. Is è Palestina aduenit bono genere natus, ac imprimis Theodoro fidissimus: quapropter rem ei, deinde Ger-

Germanus fugam suorum sistit.

Hostium castra expugnantur.

Maximinus tyrannus.

mano

mano retexit: at hic quum priora facta minime adhuc composuisset, aliam exacerbatis rebus addere turbationem nequaquam tutum existimans, blanditijs potius eum & honore lenire, quam aliqua poena mulctare quaerebat. Itaque iureiurando eum præueniens Romæorum Imperatori autorare conatus est, quum nullum equitem hastatum fieri mos esset, nisi qui prius sese iuramento ac fidem suam ipsi duci, ac eidem Imperatori obligasset: hac sumpta occasione Maximinum ut virum fidissimum laudauit, simulque ad ordines promouit, equitemque suum constituit. Is hoc honore accepto lætior factus, faciliorem viam ad ea que cogitauerat sibi datam existimando, fidem ab eo expetitam iureiurando firmavit: quæ protinus irritam fecit, multo magis tyrannidi iam animo concepte invigilando. Eodem forte tempore quoddam ciuitas festum celebrabat, multique ex Maximini coniuratis sub prandij horam officij gratia ad palatium conuenerunt, quod Germanus sui studiosos simul & Maximinum inuitauerat. Duces igitur quum accumberent omnes, ecce quidam Germano nunciat, plures nullo ordine ante ianuam stantes queri stipendium iam longi temporis Imperatorem eis debere. Germanus vero equitibus ei fidissimis iussit, Maximinum in custodia tenerent, nihil ei rei gestæ retendo. Tunc vero coniurati qui aderant ei studentes protinus minis multis ac tumultu ad Hippodromum currunt, ibique ab his, qui parati erant, partim interfecti, partim capti ad Germanumque ducti sunt. At qui ad Hippodromum minime properauerunt, sese nequaquam prodicionis conscios monstrauere. Germanus autem à cæteris quidem ulterius exquirere superfedit, tantum Maximinum interrogauit, an postquam iurasset se in officio permanurum, ultra insidijs etiam tenderet: fatentemque se postquam inter equites eius acceptus fuisset, magis adhuc tyrannidi studuisse, prope ciuitatis moenia palo infixit: sic itaque seditio dissoluta, Maximinique proditio hunc habuit finem. Germanus igitur post hæc una cum Symmacho & Dominico à Iustiniano annum iam Imperij tertium ac decimum agente reuocatus, Salomon rursus rerum summam in Aphrica permisit, exercitum ei tradens, ducesque quum alios tum Leontium Zaunæ Pharesmanis & Iohannem Sifinij filios. Martinus enim & Valerianus iam antea Byzantium reuocati fuerant. Salomon igitur Carthaginem ad nauigans, ac omni seditioe liberatus æquum se gessit, ac Aphricam diligenter custodijt ornans ac instituens exercitum: tum si quos suspectos repperit, Byzantium ad Belisarium mittens, tyrones autem in illorum surrogat locum. Vandilos quoque relictos simul cum omnibus eorum vxoribus ac mulieribus ex omni Aphrica dispulit. Ciuitates insuper omnibus moenibus cingens, ac leges diligentissime custodiens rempublicam magnopere conseruauit. Fuitque Aphrica sub illo in prouentibus potens, & in reliquis rebus felicissima. Postquam vero cuncta probe disposuerat, contra Iaudam & Maurusios, qui erant in Aurasio monte rursus expeditionem sumpsit: ac primum quidem Gontharim unum è suis equitibus virum fortissimum cum exercitus parte mittit. Is ad Abigan fluuium circa Bagasim desertam ciuitatem castra posuit: hic cum hoste concurrat; ac prælio victus se intra munitiones recipiens à Maurusijs obsidione premebatur. Postquam vero Salomon cum toto exercitu veniens longe stadijs lx à castris Gontharis castrametatus vallo locum munijt, ubi de clade Gontharis, quæ contigisset, audiuit, exercitus partem misit, ac bono esse animo, rursusque cum hoste concurrere iussit. Maurusij autem bello superiores facti, uti supra narratur, hæc egerunt. Abigas amnis ex Aurasio monte in campum fluit, terramque irrigat quantam, ac eo modo quo illius accollæ voluerint. Hi enim huius defluxum circumducunt, quando ac ubi profuturum sibi videant. Nam in hoc campo frequentes insunt rupes & anfractus,

Maximinus capitur, et punitur.

XIII annus imp. Iustiniani.

Salomon iterum Aphricæ præest.

Sud. ποταμός.

De Abiga fluuio.

in quos Abigas deductus ac scissus prouens sub terram fertur, rursusque supra alibi apparet fluens. Hoc quum sæpe in hoc campo eueniat, in accolarum potestate situm est, quò nam modo aquis huius fluminis uti velint, an aggere ipsum obturare, an rursus recludere. Igitur Maurusij tunc anfractus huiuscemodi aperientes totam fluminis inundationem in castra Romæorum dimiserunt. Ex quo palus profunda & impenetrabilis facta eos maximè adflixit ac in animi anxietatem deduxit. Quod ubi Salomon audiuit, celeriter eò proficiscitur. barbari subito illius aduentu terrefacti, ad Aurasijs radices se recipientes in loco, quem Fabosim vocant, castra posuere.

*Gesta contra
Iaudam.*

At Salomon cum exercitu huc contendens ad manus cum hoste venit, victorque eos in fugam conuertit: ac ex illo Maurusij cum Romæis concurrere haud tutum sibi, nec iam amplius eos superare posse putauere: tantum in Aurasio monte spes erat, quòd Romæos ob loci iniquitatem non diu moram toleraturos, indeque citò sicut prius discessuros existimabant. Multi verò ex eis ad Mauritanos, ac ad Aurasijs partem, quæ meridiem spectat, se contulere. Iaudas verò cum Maurusiorum duobus millibus in hoc monte mansit. Erat autem Zerbules quidam nomine, qui arcem in Aurasio ædificabat, in quam Iaudas cum omnibus Maurusijs est ingressus. Salomon autem terere tempus in obsidione minimè volens, ubi audiuit apud Tamugadam ciuitatem campum iam frugibus maturis abundantem esse, eò exercitum duxit, ibique moram faciens agrum populabatur, in Zerbulis arcem rursus triticum omne relaturus. Dum hæc Romæi agebant, Iaudas relicto arcis præsidio nonnullis Maurusijs, quibus maximè confidebat, ipse cum reliquo exercitu in Aurasijs cacumen ascendit, ut si fortè expugnaretur, huc se reciperet, locumque muniens præruptum, ac sub arduis petris latentem Tumar nomine, hinc constitit. Barbari verò præsidio relicti, quum obsidioni resistere non posse sperarent, ducibus præsertim sublatis, euestigio arcem relinquere cogitabant. Clam igitur hostibus omnes silentio fugam adripuerunt. Romæi autem qui eadem ferè die obsidione relicta discedere parabant, postquam in mœnibus nullus apparuit hostis, admirari inter se plurimum hæsitabant: ausi demum ulterius ire portam paruam vnde illi egressi fuere, apertam offendunt: intrantes itaque omnia deprædantur, persequi autem eos, quòd leuis essent armaturæ, ac regionis peritissimi minimè visum, custodes tantum arci dimittentes pedibus omnes altius ascendere cœperunt, usquequo Tumar peruenirent, locum ubi se tanquam in carcere inimici cluserunt, propiusque castra mouentes in loco iniquo & prærupto ubi nihil penitus aquæ aut alicuius rei necessariæ nec erat, nec esse sperabatur. Longiusculo autem tempore hinc cõsumpto, quum Romæi & ipsi quoque aquæ penuria pressi laborarent, Salomon ut diligentem adhiberet custodiam inopiamque sustentaret, singulis diebus calicem tantum cuiilibet militum distribuebat: quos ubi vidit ægreferre, nec diutius hanc victus duritatem pati posse, iam non ultra morari, ac prope castellum pugnam tentare constituens, sic eos est adhortatus. Postquam Romæis Deus dedit apud Aurasijs Maurusios expugnare, rem quidem arduam, & his qui hætenus per nos facta non viderunt penitus incredibilem, necessarium & vos pristinam adsumentes virtutem diuinæ gratiæ munus minimè contemnere: sed audacia qua soletis instando, tum periculum subeundo, ex rerum præteritarum felicitate futuram auspicamini victoriam: rerum enim humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt. Nam si quis per ignauiam fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deferatur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Maurusiorum nunc cernitis debilitatem, castellumque ubi se ad defensionem incluserunt omnibus

Iaudas in Tumar se cõcludit

Salomonis ad milites oratio.

nibus destitutum necessarijs. Vobis autem alterum è duobus deliberandum, vel obsidioni patienter instantes hostium ditionem expectare, vel eam omnino despicientes cum nostro periculo victoriam nobis paratam despiciere. Sed quanto magis contra Barbaros armis experiri præstabit, ac sine periculo fuerit? quos profectò fame iam absumptos nunquam ad manus vobiscum venturos putauerim. Quæ quidem diligentius euoluentes imperata vos prompto decet animo facere. His igitur Salomon dictis vestigare cœpit, vnde commodior ad irruptionem via daretur. Nam animo valde hæsitabat quæ nam prius aggredere, quum vndique prærupta essent. Hæc meditati iter fortuna protinus ostendit. Gezon erat nomine quidam inter pedites eius ordinis quos Optios Romæi appellat, qui siue ioco siue serio, seu etiam diuinitus instigatus contra inimicos ire visus, solus ascendit, pauloque post haud longè nonnulli ex alijs militibus secuti hoc factum audax admirabantur. Tres autem Maurusij qui ingressum custodiebant suspicantes aduersos eos venire, cursu ire contra festinant, ut in angusto loco sine ordine quisque solus per se properabant. quumque primus fortè caderet à Romæo statim data occasione occiditur: reliqui qui ponè sequebantur hoc animaduertentes multo tumultu ac clamore in hostes incurrunt. ubi autem Romæus exercitus omnis hæc vidit, ducem minus expectantes qui iter monstraret, neque rubæ sonitum, ut est de more in pugne congressu, neque ordinem seruantes, sed clamore multo videntes, ac se inuicem excitantes in hostes impetum faciunt. Hic primum Rufinus & Leontius Zaunæ Pharegmanis virtutis præclara facinora contra inimicos ostenderunt: quibus Maurusij perterriti, postquam custodes interijisse didicerunt, statim quæ cuique via dabatur se conuertunt, ac eorum plerique in locis angustis deprensi interficiebantur. Ipse autem Iaudas iaculo crus sauciatus nihilominus fugit, seque in Mauritanos recipit. Romæi autem castra inimicorum diripientes Aurasijs relinquere ex refore minimè putabant. Sed hanc Salomon arcem ab se reconcinnari iussam custodiendam mandauit, ne rursus Maurusijs ad res novas huc aditus esset. Est autem quoddam in Aurasio saxum abruptum, Petra Geminiani ab accolis vocata, ex alta crepidine emergens, ubi breuem turrem prisca ut refugium esset loci illius natura iniqui ædificauerunt. Hic Iaudas paucis ante diebus omnes simul cum foeminis collocauit, custodemque vnum Maurusium senem thesauri adhibens, quò tantum hostes nunquam peruenturos suspicabatur, neque vi vlllo tempore hanc turrem expugnatos. At Romæis difficultates Aurasijs omnes superantibus, quum quidam ex exercitu miles quasi per iocum turrem ascendere primus cœpisset, à mulieribus ac sene illo velut insanus, & rem longè duram aggressus irridebatur. At ille manibus pedibusque paulatim adnitendo emergens, ac enses educens seni protinus ceruicem amputauit. Milites autem reliqui alacres atque confidentes inter se iuando inuicem omnes conscenderunt, foeminasque ac thesaurum maximè inde rapiunt, ex quo Salomon multas postea ciuitates in Aphrica mœnibus restituit. Maurusij postquam è Numidia superati, uti supra narratur, refugientes Zeben regionem petierunt, quæ supra montem Aurasijs est ad Mauritaniam pertinens, Sitiphen metropolim habens Romæorum imperio tributariam. Mauritaniam verò alterius Cæsarea caput est, ubi omnia similiter oppida vestigalia facta, præter ipsius caput Cæsaream à Belisario Romæis immunem seruata, quam ipsi nauibus adeunt, quum terrestri itinere nequeant. In hac igitur Maurusij regione confedere, ac ex illo Aphri omnes Romæis obtemperant, pace certa videntes, ac sub Salomonis quidem viri sapientis ac modesti magistratu nihil mente hostile retinentes, visi sunt omnium hominum felicissimi. Quarto autem post anno omnia bona in

Options apud Romanos.

Iaudæ thesaurus in turri capitur.

XIII annus
Iustiniani.

* restius, Cyrus.

mala eis conuersa fortunæ commutatione contigerunt. Nam anno Iustiniani quartodecimo * Curtius & Sergius Bacchi Salomonis fratris filij ab Imperatore ad regendas in Aphrica ciuitates missi, alter senior Pentapolim, Tripolim verò Sergius. Maurusij verò Leuchatæ appellati, cum magno exercitu in urbem Leptim magnam vicinam venientes palam dicebant, hac de causa profectos esse, vt digna dona eisque debita dando pacem firmarent. Sergius verò à Pudentio persuasus viro Tripolitano, cuius supra memini, vt ab initio Vandilici belli Iustiniano contra ipsos Vandilos militantis, lxx. barbaros & maximè probatos in ciuitate receptos, etiam conuiuio humaniter adhibuit, cuncta se promittens postulata præstare, alios verò in suburbano manere iussit. Hos autem dicunt barbaros mente dolosa in urbem venisse, vt Sergium per insidias interficerent. postquam verò cum ipso in colloquium venerunt, quum alia Romæos exposulasse, tum segetes agrosque ab ipsis contra ius fasque populatos. Quæ Sergius spernens è loco surgens in quo sedebat, inde discedere voluit: tunc quidam ex illis chlamyde ipsius adsumpta eum retinere tentauit. Hinc reliqui in tumultum excitati insurgunt, ipsi quoque circumstant: quidam verò è Sergij equitibus enses educens hunc Maurusium interfecit, & ex illo magna in tota domo turbatione exorta, equites Sergij barbaros omnibus interfecere. Vnusque ex eis vt cæteros interemptos vidit, è conclauis clam omnibus subterfugiens ad suos Maurusios ocyus contendit, hisque omnia quæ contigerunt narrat. Illi hæc audientes ilico ad castra propria concurrunt, cæterisque se iungentes contra Romæos adcingunt. Quibus Leptim magnam venientibus Sergius & Pudentius cum toto exercitu obuiam fiunt. Pugna verò commissa, primùm Romæi victores apparuerunt, multumque hostium interemere, ac eorum castra diripientes simul vxores & liberos, omnemque gazam adripuerunt. Postremò Pudentius viribus temere confusus reijcitur. Sergius autem cum toto exercitu Leptim magnam se recepit. Breui post tempore barbari maiore expeditione contra Romæos veniunt. Sergius autem ad Salomonem confugit, vt & ipse maiore exercitu contra hostes veniat, vbi & Cyrum fratrem repperit. Barbari in Byzacium excurrentes plurimum locorum vicinorum sunt populati. Antalas autem, cuius supra mentionem feci, vt in officio erga Romæos perseuerantis ac propterea solius apud Byzacium Maurusios regentis, iam Salomoni bellum inferebat, quod frumenta quibus Imperator ea distribuit abstulerat, ac eius deinde fratrem occiderat, quam obrem apud Byzacenos tumultum excitauit, & cum Leucathis societate inita, contra Salomonem & Carthaginem dux fuit. Salomon autem vbi hæc rescit, cum toto exercitu contra eum ire pergit, antequam omnia apud Bastem ciuitatem sex dierum iter à Carthagine distantem castra posuit. Ipse quoque cum Bacchi fratris filijs Cyro & Sergio, & Salomone iuniore metuens barbarorum multitudinis impetum, ad præfectos Leucatharum mittit conquestum, quod in Romæorum foedere existentes arma contra eos corripuissent, pacem autem rogans inter eos seruari, grauissima est iuramenta præstare pollicitus, quod obliuione præteritorum sempiterna in eos vteretur. Barbari verò irridentes, dixerunt semel eos quidem prius iurasse per sua sacra, quæ euangelia dicuntur, deinde Sergium his credentibus exitium intulisse: velle igitur se experiri quas nam vires huiuscemodi sacra in periuros habeant, vtrinque in certamen euntibus, vt & ipsis deinceps illis firmiter credentibus perpetuò pacem ineant. Hæc Salomon audiens ad pugnam se parauit: postero verò die cum hostium parte quadam prædam maximam agente congregiens in prælio superauit, prædam verò eis ablatam seruauit, succensentibusque militibus, ac palam vociferantibus eis spolia non impartiri, ait finem belli se expectare, vt tunc omnia simul cuique

Salomonis interitus.

pro

pro dignitate ac virtute distribuat. Postquam verò rursus barbari cum toto exercitu in pugnam ruerunt, Romæi quidam certamen detrectantes aciem deseruere. Reliqui item citra animi alacritatem segnes ac pigri concurrerunt. ac primo quidem anceps prælium fuit, deinde magna Maurusiorum superueniente multitudine, plures Romæorum fugerunt. Salomon verò & qui cum eo erant nonnulli, aliquandiu oppugnati restitere: postremò instantibus hostibus, & ipsi certatim fugientes ad riuum cuiusdam prope fluentis alueum venerunt. hic equo laborante Salomon in terram cecidit, equites verò statim adcurrentes eundem semifractum ac languentem vixque habenas sustinere valentem equo restituerunt: quem protinus barbari comprehendentes simul cum equitibus pluribus interfecere. Hic Salomonis finis. Quo extincto, Sergius eius fratris filius Iustiniani mandato Aphricæ præfecturæ successit, qui calamitatis plurimæ causa Aphrorum generi fuit. Omnes enim eius administrationem ægrè tolerantes detrectabant, quod & natura valde imprudens esset, simulque iuuenis, tum moribus fastuosissimus cūctorum esset hominum, vt & magistratus ipsos etiam despiceret, nulloque in honore haberet, diuitijs autem ac potentia continuo abutebatur. Quamobrem omnes eum odio persequebantur, milites imprimis vt mollem & effœminatam. Aphri verò ex eadem causa, tum etiam quod & foeminas & opes eorum omnilibidine sectaretur: sed omnium maximè Ioannes Sisinij eius impotentiam molestè ferebat, qui vir fortissimus, & virtute bellica præstans, sub ignaui esse duce dolebat, quamobrem nec ipse neque vllus omnino arma contra hostes sumere volebat. Tunc item Antalas Iustiniano principi literas in hæc verba scripsit: Seruus esse tui imperij nunquam ipse negauerim. Maurusij tamen qui erant in foedere, à Salomone intoleranda indignaque passi nuper arma sumere coacti sunt, noui quidem te sed inimicum suum petentes. Ego quoque inter cæteros maximè lacesitus, quem ipse non solum cibarijs, quæ mihi pauloante Belisarius tuque dedisti, priuauit: sed fratrem meum à quo nullum acceperat incommodum interfecit. Pœnas igitur de eo qui nos adfecit iniurijs sumpsimus. Nunc verò si Maurusios tibi subditos esse ac in officio solito perseuerare cupis, Sergium huc ex hac regione reuoca, alium in illius locum sufficiendo. Non enim tibi viri sapientes ac eo longè digniores deerunt quos huc mittas. Donec enim iste tuo præerit exercitui, mirum profecto fiet si Romæos inter ac Maurusios pax vnquam interueniat. Hæc ab Antala scripta quum Imperator legisset, ac omnium causam malorum Sergij malevolentiam esse cognouisset, non tamen eum à magistratu remouere voluit, Salomonis bene de republica meriti non solum virtutem, sed recentis memoriam mortis pro Romæis venerans. Et hæc quidem sic se habuere. Salomon autem iunior Sergij frater, putatus vna cum patruo in acie cecidisse, iam & ab alijs & à fratre negligebatur. nemo enim eum certamini superstite existimabat. Nam Maurusij, qui eum ceperant valde iuuenem, interrogauerunt qui nam esset. Ille se Vandilum genere dixit Salomonis seruum, habere autem amicum quendam medicum Pagasium nomine, in vrbe Laribo prope existente, qui ipsum libenter dato precio mercaretur. Maurusij verò prope mœnia ciuitatis adcedentes Pagasium vocant, eique Salomonem ostendentes sciscitantur, si hunc emisse ex voluptate sit: profitenti que se quinquaginta aureis illum empturum continuo reddiderunt: vbi autem ille intra mœnia fuit, Maurusios vt ab adulescentulo deceptos iridebat, ac sese Bacchi filium Salomonis ex fratre nepotem esse manifestauit. Maurusij hac deceptione mœsti & attoniti remanentes, quod tale pignus & Sergij & Romæorum apud se habentes per ignauiam segniter amiserunt, Laribum obsidione cingunt, vt Salomonem simul cum vrbe deleant.

Sergius Aphricæ præfecturæ successit
Sergius malus.

Antalæ ad Iustinianum epistola.

Iustinianus Sergium non remouit ab officio.

Salomonis seruum.

Oppidani barbarorum vastationem horrentes, præsertim quòd necessaria in urbem non inuexerant, ad colloquium cum hoste veniunt, pecuniæ vim magnam pollicentes ut inde discederent. Illi autem quum nullis viribus expugnare urbem posse existimarent, quòd maximè Maurusij expugnandi mœnia nunquam aduerti essent, tum vsui necessaria ac comæatus prohibere nescirent, conditionem non refellunt. Itaque tribus aureorum millibus acceptis, statim obsidionem solvunt, ac Leucathæ domum cuncti se receperunt. Antalas autem ac Maurusiorum exercitus rursus apud Byzacium congregati, cum quibus Stozas erat, milites quidem paucos ac Vandilos habens. Ioannes autem Sisinijs Aphris maximè rogantibus cum exercitu delecto contra ipsos proficiscitur. Aderat Imerius Thrax, qui militibus apud Byzacium præerat, quem Ioannes iussit cum omnibus qui ibi essent collecti, cumque suis ducibus in oppidum Menepheffam venire, quod est in Byzacio, ut simul cõiungerentur. Postea verò audiens hic hostes castra posuisse, Imerium de his quæ contigerant certior facit, ut alibi coniungerentur, nec sigillatim sed simul omnes hostibus occurrant. sorte quadam accidit ut nūcius qui literas ferebat alia utens via nusquam Imerium repperiret, sed in manus hostium incideret, ac ad eorum castra duceretur. Erat quoque in Romæorum exercitu iuuenis quidam Seuerianus Asiatici filius, Phoenix Emefenus genere, qui equitibus præerat. Is cum suis tantum numero quinquaginta existentibus cum hoste ad manus venit: qui aliquandiu resistens, tandem à multitudine superatus, in vicinum montem se recepit, ubi castellum non satis munitum erat, quapropter facilè id expugnantibus se cum omnibus dedit, quorum nullum interfecerunt, Imerium tantum in custodia habuerunt, reliquos milites Stozæ tradiderunt, sese in fide permansuros, ac contra Romæos omnibus viribus pugnatos pollicentes. Imerium omnino de medio tollere, nisi iussa faceret minati sunt. Iussere autem ut ciuitatem maritimam Adrametum eis quodam fraudis machinamento ac stratagemate traderet. Se verò omnia facturum recipientem Adrametum ducunt, ac prope urbem existentes ipsi ponè sequebantur, Imerium verò paulo ante præcedere Maurusios victos tenentem iubent, ac portarum custodibus dicere Imperatoris exercitum omnino vicisse, venireque iam iam Ioannem cum Maurusiorum captiuorum multitudine. Adrameteni hoc modo decepti (neque enim ductori militum qui erant apud Byzacium non credere fas videbatur) portas aperientes hostes receperunt. Tunc simul cum Imerio omnes ingressi, custodes portis subito ponere non est visum, donec omnem prius corripent ciuitatem. Barbari igitur cuncta prædati, custodes paucos portis relinquentes discesserunt, è Romanis verò nonnulli captiui fugientes Carthaginem venerunt, inter quos Seuerianus & Imerius fuere. Nec enim è Maurusijs transfugere volentibus difficile fuit, quum multi cum Stozæ voluntarij manerent. Maurusij verò ac Stozas cum his qui eum sequebantur hæc audientes, ab initio quidem extimuerunt, ac in extremas Aphricæ partes fugerunt. Postquam verò rei veritatem acceperunt, grauissima moliti sunt, se reputantes quòd hæc ab Adramitenis paterentur, quibus ipsi pepercissent. Quapropter ubique per Aphricam cædes Aphrorum facere iusserunt, nulli neque ætati neque sexui parcetes, ex quo tempore regio ipsa desolata orbataque hominibus ex magna parte fuit. Nam Aphrorum qui supererant, aliqui in vrbes quaqua versus ac in Siciliam reliquasque insulas fugerunt: sed nobilitas ferè omnis Byzantium migravit, inter quos & Paulus fuit, qui Adrametum Imperatori restituit. At Maurusij nullis iam ob metum resistentibus omnia diripere, cum quibus & Stozas erat, iam tunc in potentia, quem Romæi multi sequebantur, partim transfugæ, partim ab initio captiui ducti voluntarij remanentes. Io-

nes

nes autem, cuius mentionem in Maurusijs feci, Sergio aduersatus maximè quiescebat. Inter hæc Imperator alium in Aphrica ducem Areobindum virum senatorium & optimo genere natum, sed rei militaris minimè peritum, & cum eo Athanasium magistrum equitum nuper ex Italia profectum misit, præterea Armenios quosdam quibus Artabanes & Ioannes Ioannis filij genere Arsacidæ præerant. Hi nuper Persarum exercitum relinquentes, ad Romæos vnà cum alijs Armenijs transfugerunt. Erat cum Areobindo & foror & vxor * Preicta Biglentia filia Iustiniani imperatoris fororis. Nec Armen Sergio amouit, sed ipsum & Areobindum prætores esse mandauit. ^{*infra, Princeps etc.} Ambosque delectum in tota regione militum habere, & Sergio quidem bellum in Numidia contra barbaros decernere, Areobindo autem continuo cum Maurusijs in Byzacio pugnare iussit: quumque classis cum his viris Carthaginem venisset, Sergius euestigio cum suo exercitu contra Numidas proficiscitur. Areobindus autem ubi accepit Antalam ac Stozam circa ciuitatem Sicaueneriam trium iter dierum à Carthagine distantem castra habere, Ioannem Sisinijs contra ipsos ire iussit cum delectis qui essent in exercitu fortissimi: Sergio item scripsit cum his qui cum Ioanne erant se coniungeret, ut simul omnes hostibus occurrerent: quumque mandatum neglexissent, coactus est Ioannes parua manu cum magna hostium multitudine prælio congregi. erat nanque illi cum Stozæ vetus inimicitia. Vterque igitur alterutrum inuicem interfecturus currebat. Ioannes ante arcum tēdens Stozam ^{Stozas a Ioanne Sisinijs filio interfectus.} prodeuntem in dextro inguine transfixit. Ille statim humo semianimis concidit scutum minimè deserendo, paucis post diebus ex eodem vulnere extinctus est. Omnes itaque qui eum sequebantur simul cum Maurusiorum exercitu eum quamprimum sauciatum è prælio trahentes, sub arbore quadam posuerunt, ac in hostes animo ingenti properantes, Ioannem Romæosque omnes ut numero longè superiores, nullo negotio in fugam verterunt. Tunc Ioannem dixisse ferunt, se libenter mori si contingeret, quando maximi iam voti compos factus esset: nec mora, quum locus hic esset præceps, ex equo iam fesso ac ruente cecidit: in quem rursus insilire conatus, ac ab hostibus deprensus interficitur, vir & gloria & virtute admodum magnus. Quòd audiens Stozas, statim ex vulnere decessit, dicens ei mortem dulcissimam fore. ^{Ioannes itidem interficitur.} In hac item pugna Ioannes Armenius Artabanes frater cecidit, facinora in hostes pulcherrima ostendens. Hæc Iustinianus audiens, ac inutile putans duorum imperio ducum res administrari, Sergium statim reuocans in Italiam cum exercitu mittit, Areobindo totius Aphricæ curam delegauit. ^{Gontharis ad se erat tyrannidem.} Gontharis autem duobus post mensibus quàm Sergius inde discederet, tyrannidi studebat hoc modo. Quum in Numidia militibus præesset, clam cum Maurusijs egit ut Carthaginem versus excurrerent. Illi confestim ex Numidia & Byzacio hostium exercitu collecto, eandem certatim inuadunt. Ducebat autem Numidas Cuzinas & Iaudas, Byzacenos verò Antalas: conuenit quoque vnà Ioannes tyrannus, quem seditiosi defuncto Stozæ ducem sibi constituerunt. Nolens autem Areobindus hostium irruptionem, quum alios ductores eorumque sequaces, tum Gontharim Carthaginem mittit. Aderat & ei Artabanes cum Armenijs. Areobindus itaque Gontharim cum toto exercitu contra hostes ire iussit. Ille verò cuncta in bello obire diligentissimè se recepit ac præstitit, & vnum è seruis Maurusium genere, arte cocum ad hostium castra ire iussit, ac palam se fugitiuum simulare, clam verò Antalæ dicere, Gontharis Aphricæ imperium tecum communicare querit. Is imperata quum fecisset, Antalas libenter hoc audiens respondit, Non solere hoc negociorum genus per seruos tractari. Hæc ubi Gontharis accepit, vnum ex militibus Vlitheum nomine, quo maximè fidissimo utebatur, ad

Antalam statim misit hortatum, ut propius Carthaginem adcederet. Vli theus itaque clam cæteris barbaris Antalam conueniens ei consilium Gontharidis de cæde Areobindi communicat, persuadetque ut ipse apud Byzacium imperaret, medietatemque pecuniarum Areobindi haberet, ac mille & quingentos milites Romæos cum eo ducat, ut Gontharis Carthaginis reliquæque Aphricæ imperium teneat. Hæc ubi fecit in Romæorum redijt castra, quæ circum omnia vallo munita custodias singulis habebant portis. Barbari autem haud multo post recta Carthaginem tendunt, apud Decimum castra metantes. Inde postera die ulterius processerunt, quibus nonnulli ex Romæorum exercitu ex improviso occurrentes pugna cõserta, Maurusios aliquot interfecerunt: eos nanque Gontharis dolo vocauerat, ut imprudenter audentes in manifestum periculum compelleret. Inter hæc Areobindus Cuzinam per nuncios clam ad prodicionem sollicitat. At ille pollicitus postquam ita rem præsentem venisset, ab Antala & Maurusijs qui apud Byzacium erant transfugere, Maurusij enim non solum erga cæteros, sed ne inter se fidem seruant. Hæc Gontharidi Areobindus retulit. Ille autem detrectare, ac rem ducere cupiens, Areobindum hortatur ut fidem Cuzinæ pollicenti minimè credat, nisi filios obfides ab eo accipiat. Areobindus autem & Cuzinas clam inter se nuncios continuo mittentes, de insidijs in Antalam agitabant. Gontharis itaque Antalam per Vlitheum de his certiore facit. Is autem rem cum Guzina dissimulando nihil eorum quæ acceperat, aut quæ inter se ac Gontharim versabantur manifestauit, sed tantum inuicem clam inimici, menteque diuersa, aperte in amicos quisque proprios iuncto simul exercitu ire videbantur. Hoc igitur animo Cuzinas & Antalas Numidarum exercitum aduersus Carthaginem ducunt. Gontharis Areobindum interficere decreuerat: ne autem tyrannidem inuadere videretur, hoc in acie clam facere constituit, ut ab alijs insidiæ in ducem fieri viderentur, ipse autem quasi coactus esset à Romæorum exercitu Aphricæ dominationem sumere. Dolo igitur Areobindum circumueniens, hostibus occurrat hortatur iam Carthaginem propinquantibus. Videbatur igitur ipse postera die in exortu solis totum exercitum in aciem contra hostes educiturus. Sed Areobindus imprudenter valdeque segniter hoc negocium tractans, tarditate intempestiua nullaque ratione est vius: cunctando enim quo nam modo arma induere, aut exercitum disponere oporteret, bonam diei partem consumpsit: quam ob rem in diem sequentem pugnam differens quieuit. Interim Gontharis apud milites eum accusare coepit, ut mollem ac in aggrediendo certamine timidum, simul ordines in aciem disponere noluisse: ex quo ille fugam vnà cum Athanasio ac statim è Mandracio soluere meditatur, ut milites fame simul & Maurusiorum gladijs absumerentur: quod si eis videbitur, sese ambos comprehensurum, ac in custodia habiturum pollicetur. Sic enim sperabat Areobindum vel metu tumultus fugiturum, vel remanentem nullò negotio à militibus interfectum iri, pecuniam verò quanta eis ex publico debetur, se daturum de suo promissit. Milites ubi hæc audiuerunt, sermonem probant, Areobindum execrantur odioque persequuntur. Interim Areobindus cum Artabane ac suis huc venit: prælium committitur supernè è turribus atque inferius ad portas ubi Gontharis constiterat, neutrique inclinauerunt. Congregati verò ex Romæorum castris quicumque Imperatoris partibus studebant, seditiosos certatim de medio tollere conabantur. Non enim Gontharis omnes persuasionem decepit, plurimi nanque syncera mente in officio perstiterunt. Areobindus autem tunc primum viros adspiciens interfectos (non enim vnquam talis ac tantus inciderat exercitus) clam omnibus profugit. Est enim intra Carthaginis moenia templum prope mare litus, ubi viri habitant quos monachos appellare solemus,

Gontharis Areobindum insidias facit.

Monasterium exstructum à Sarlomeno.

solemus, quibus rem diuinam exercere moris est. Hoc Salomon ædificans non multo prius muro circumdedit, arcemque munitissimam constituit. Huc Areobindus simul cum coniuge & sorore confugit. Tunc etiam Artabanes & ipse discessit, reliqui que inde omnes quod quisque potuit abierunt. Gontharis igitur victor vnà cum seditiosis palatium cinxit, portasque ac portum diligentissimè custodijt. Primum quidem Athanasium euocat, qui nulla mora veniens multa adsentatione vsus factum probare visus est. Deinde Gontharis Reparatum ciuitatis præfulem Areobindo nunciatum misit, ut sub fidem incolumitatis ad palatium venire maturaret: quod si cõtempserit, sese illum expugnaturum, ac ilico interfecturum minatur. Areobindus susceptis ab episcopo mandatis, metuens, se statim venturum dixit, si lauacro filium diuino de more prius abluerit, deinde per idem iurauerit spem ei certam salutis se daturum. Præsul itaque ei morem gessit. Ille euestigio redeuntem sequitur, vestem indutus seruillem, neque duci neque vllò militari viro conuenientem. Postquam verò prope palatium fuit, sacrum euangelium à præfule accipiens in eius conspectum venit, pronusque aliquandiu iacuit, preces & sacrum euangelium, ac paruum filium tunc sacro baptisate ablutum, per quod præsul iurauerat protendens. Gontharis eum miseratus, ad spem quoque exhortans surgere iussit, omnia quæ præsul pollicitus fuerat sese præstiturum adfirmamando, posteraque die eius & vxorem & substantiam Carthaginem transferri mandauit. Deinde præfulem missum faciens, Areobindum & Athanasium secum coenare iussit, ac Areobindum ante omnes in summo accumbere. Post coenam verò in cubili solum dormire coegit, ubi Vlitheus cum nonnullis alijs ab eo missus ipsum & flentem & multa obtestantem, ac ad misericordiam fidemque datam implorantem interfecit, non esse immortalem dicitans, in longam puto senectutem eius cauillando. Postera die Gontharis pecuniam simul & milites ipsius inuasit, ac caput ad Antalam misit. Is accepto nuncio, nihil probè ex his, quæ vnà cõuenerant, ab eo gestum putauit. Nam ubi fidem ac iusiurandum violatum esse vidit, vehementer est iratus, quæ nec illi nec cuiquam mortalium violanda existimabat. Multa igitur de ipso cogitans, tandem Iustiniani partes sequi constituit, quapropter retrò remigravit, noscensque Marcentium qui apud Byzacium militibus præerat, in quamdam vicinam insulam ob seditionis huius formidinem aufugisse, misit eum hortatum ut ad se veniret, simulque fidei cautionem de incolumitate dando. Ille euestigio discedens, apud eum in castris mansit. At milites qui apud Byzacium manebant, Adrametum ciuitatem custodiebant. Milites autem Stozæ non minus quam mille existentes, ubi factum hoc audierunt, cursu statim ad Gontharidem contendunt. Ille verò libenter eos excepit. Erant enim Romæi quingenti, Hunni verò octoginta, reliqui verò Vandili omnes. Artabanes quoque fide accepta ad palatium vnà cum Armenijs venit, sese tyrannem oratio.

Areobindi fuga.

Areobindus occiditur.

Antalas ob perfidiam Gõtharim deserit.

Gregorij ad Artabane oratio.

bilia sunt à te gesta facinora. Nam & Acacium Armeniæ præfectum, & Sittam Romæorum ducem adhuc iuuenis interfecisti, & ex illo Cosroi regi cognitus cum ipso contra Romæos bellum suscepisti. Denique tantus es, ut tuum iam sit non pati Romæorum Imperatorem à cane remulento subiugari. Ostende nunc optimè Artabanes tua facta præterita ex virtute demum potius quàm à fortuna prouenisse. Quòd autem ad nos pertinet, ego simul & Artafires hic omnibus conatibus tibi hanc rem aggredienti præsto erimus obtemperantes. His Gregorius dictis Artabanis animum etiam contra tyrannum magis incendit. Gontharis interea Areobindi vxorem & sororem ex arce deducens in domo quadam manere coëgit, nusquam neque verbo neque re ab eo læsas, quin in honore habuit, necessarijsque omnibus ut eas decebat prosequendo, nec dicere aut facere quicquam inuitas coëgit, præterquam Præictam coniugem ipsius, quam scribere ad Iustinianum iussit, quemadmodum Gontharis eas probe tractaret, quòdque cædis viri minime conscius fuisset, sed ab Vlitheo scelus patratum, Gontharide minime probante. Hæc Gontharis Pasiphili consilio fecit: qui vir inter Byzacenos genitus, princeps seditiosorum fuit, seque Gontharidis tyrannidi socium addidit, spem ei proponens, quòd si hæc succederent, ipsam Imperatoris filiam in matrimonium duceret cum dote, ut par erat, ex dignitate principis ad finis ingenti. Post hæc Artabanem cum exercitu contra Antalam & Maurusios in Byzacium ire iussit. Cuzinas autem veluti dudum Antalæ clam aduersus, iam palam ab eo dissidens, ad Gontharidem transfugit, cui & filiam & matrem obsides dedit. Artabanes item ex altera parte se cum exercitu Antalæ, contra quem missus fuerat iunxit. cum his & Ioannes erat dux seditiosorum, & Vlitheus eques sequuti & Maurusij, quibus Cuzinas præerat, ac ciuitatem Adrametum prætereuntes, hostes in itinere offendunt, à quibus paulo longius castrametati sunt. Postera die Ioannes ac Vlitheus cum parte exercitus ibi remansere. Artabanes ac Cuzinas in aduersarios exercitum duxere, quos Maurusij minime cum Antala conuenientes in fugam verterunt. At Artabanes dolo repente signa conuertens remigrat, quapropter Vlitheus ipsum ad exercitum venientem interficere statuit. At Artabanes sese excusans, ait timuisse, ne Marcentius ex Adrameto ciuitate auxilium aduersarijs ferens, vbi hic erat, magnis eos incommodis adficeret: sed Gontharim cum toto exercitu oportere contra hostes ire, & primo quidem Adrametum iens cum Imperatoris exercitu se coniungere statuit. Multa verò cogitanti potius visum, Gontharim de medio tollendo & Imperatorem ac Aphricam omni molestia liberare. Reuertens igitur Carthaginem tyranno nunciat, quòd exercitus ipsius minor sit quàm hostium. Hic verò cum Pasiphilo rem communicans, omnem armare exercitum decreuit, ipseque met contra hostes ducere, relicto Carthagine præsidio. Multos igitur quotidie ex his quos vlla causa suspectos haberet, interfecit. Pasiphilo autem quem Carthagine in præsidio reliquit mandat, ut omnes Græcos interficeret, ac alia faceret ut ex re viderit esse. Igitur Gontharis statuens die sequenti cum hoste concurrere, prius epulum dare suis studiosis ac fidissimis statuit. Conuiuium itaque in conclauis vbi tres mensæ paratæ erant. Ipse in prima, ut fas erat, accubuit, cui Athanasium & Artabanem adhibuit, præterea Petrus Thrax genere, & Salomonis olim eques hastatus, nonnullique eius amici. In alijs verò duabus mensis Vandilorum optimi ac primi accubere. Ioannem autem qui cum Stozia militantes seditiosos rexit, Pasiphilum priuatim accumbere iussit, & alij quoque ut Gontharidis amicis est visum adhibiti. Artabanes igitur quando ad hoc conuiuium vocatus erat, tempus opportunum ad tyranni cædem patranda existimans, consilium quidem ne-

Gontharis ante pugnam conuiuium parat.

mini

mini comunicauit, præter quàm Gregorio, Artasiri & equitibus tribus, quos equites iussit cum ensibus intrò cum proceribus esse (Nam ducibus accumbentibus retro consistere equites mos erat) quumque intus essent, rem quando tempus opportunum videretur aggredierentur: prius tamen Artasiri mandat negotio incumberet, Gregorio verò ut Armeniorum quos maximè audacissimos videret, secum in palatium duceret, enses in manibus habentes (nam nullis præterquam ducibus ducere armatos fas erat) ac hos in angiportu relinquens intrò cum militibus ingrederetur, nemini que Armeniorum illorum rem communicaret, tantumque diceret quòd suspectum habeat Gontharim: deinde Artabanem ad conuiuium vocatum, velle propterea ipsos consistere apud Gontharidis custodes quicumque adhibiti fuerint, ac specie ludiscuta quæ illi tenent atrectare, versari que per iocum in omnem partem: ut si fortè tumultus ac clamor oriatur, ea scuta rapietes statim auxilio adcurrant. Gregorius igitur hæc Artabanis mandata diligenter exequitur. Artafires autem hæc ex alia parte meditat. Iacula nonnulla duplicia in sinistra manus palma posuit, secundum partes vsque ad cubitum protensas, ipsa quoque vestimenti parte diligenter superinducta contegit, ut si quis eum ensis aggredieretur, brachium protendendo munitum ac ictum in ligno excussum vitando corpus à vulnere custodiret. Artafires itaque his hoc modo constitutis Artabani sic ait: Ego quidem nulla mora aut metu rem aggrediar, atque hoc ense Gontharis corpus me recipio vulneraturum: quid autem deinde sequatur, non habeo dicere. Si enim deus tyrannidem odio persequitur, & propositum meum simul iuuabit. Si verò alicuius à me veteris culpæ poenas est expetiturus, profecto huic facto impedimento erit. Vt cunq; res eueniat, si tyrannum letali vulnere faucium hodie non videris, nihil moræ sit quin eodem me tu ense meo cofodias, ne mihi superstiti durior ex illo sit exitus, & qui tuo mandato rem fuerim aggressus, te quoque perdendi sim causa inuitus. His Artafires dictis cum Gregorio & vno ex equitibus mensæ locum adiens, à tergo Artabanis constitit. Reliqui iuxta custodes manentes imperata fecerunt. Artafires igitur in conuiuij principio rem aggredi decreuerat, ac iam acinacis capulum attigerat, nisi à Gregorio prohibitus fuisset, qui Armeniorum lingua ei significauit tempus expectandum, quo iam processu epulari ebrietate mandidus Gontharis esset. Artafires itaque eadem voce respondit, Heu bone vir, quur animum pulchre dispositum prohibuisti? Iamque perseuerante conuiuio Gontharis temulentus ambitione quadam de mensa equitibus dedit, quæ extra conclauis esuri erant, relicto tantum tribus equitibus, quorum vnus Vlitheus. Exijt & Artafires vnà cum alijs cibos gustaturus. Hic quædam illi subit cogitatio, ne quid acinacem educere volenti esset impedimento: quapropter nudum eum eductum, ac sub veste conditum ferens, intro ad Gontharidem adcessit, quasi clam alijs aliquid ei dicturus: quem vbi Artabanes vidit, animo ob vehementem iracundiam commotus, caput agitare, ac varios ore colores mutare coëpit, ut facilè quis eum rem meditari nouã deprehendere potuisset, quòd & Petrus qui iuxta erat animi sagacitate animaduertit, quanquam tacitus, quòd rem ob erga Imperatorem beneuolentiam animo magnopere probaret, Artafirem interea tyranno propinquatē quidam è seruis repulit, retrocedentisque paululum nudum vidit ensē, protinusque clamans, Ecquid hoc, inquit, bone vir? Ad quam vocem subito Gon-

Gontharis in conuiuio interficitur.

cumbebat, ensem ab latere quam magnum educens, latus dextrum capulo-
 tenus confodit, ex quo ille statim moribundus cecidit. Artasires quum ipse à
 vulnere tutus, ob brachium sagittis munitum, vti supra narraui, esset, facile
 Vlitheum deinde trucidat. Petrus igitur & Artabanes hic Gontharidis, ille
 Vlithei extintorum ensibus adreptis, reliquos illorum equites ibidem in-
 terfecerunt. Armenij verò quibus datum erat negocium scuta ad tumultum
 exortum corripere, ilico his à custodibus direptis, intrò ingressi, & Vandilos
 omneis & Gontharidis amicos nullo resistente trucidant. Vbi verò custodes
 ipsi rem gestam viderunt, quum ex magna parte ex Areobindi domo essent,
 plerique Armenios sequuti sunt, omnes denique Iustiniani partes adsumen-
 tes, Callinicū (nam sic in bello vocabatur) clamabant: quæ vox in ciuitatem
 omnem cito diffusa, Imperatoris studiosos excitauit, vt hi coniuratos omne-
 is de improviso aggredientes, in proprijs domibus partim dormientes, par-
 tim edentes, nonnullos mente præcipiti ob timorem existentes interfecerint,
 inter quos Pasiphilus fuit. Ioannes autem cum quibusdam Vandilis in tem-
 plum aufugit: quos omnes Artabanes in fidem de incolumitate receptos,
 Constantinopolim misit; Carthaginemque Iustiniano hoc modo tumultuan-
 tem restituit, anno ipsius imperij nono ac decimo, à cœpta verò tyrannide ac
 seditione die sexta ac tricesima. Quo factò Artabani ingens gloria nomenque
 accessit, ac * Prinecta Areobindi vxor multam dono pecuniam dedit. Imper-
 ator quoque eum Aphricæ totius præfectum constituit: cui paulo post mis-
 sionem flagitanti, Ioannem Pappi fratrem successorem misit. Is quamprimū
 in Aphricam venit, nihil potius habuit, quam Antalæ ac Maurusij apud By-
 zacium bellum mouere: quod feliciter gerens multis in prælio interfectis, si-
 gna olim Salomone extincto à barbaris erepta Imperatori Byzantium misit,
 reliquos extorres à finibus Romæorum fecit. Procedente deinde tempore
 Leuchatæ Maurusij cum magno exercitu se Antalæ coniungentes, è finibus
 Tripolitanorum in Byzacium irruerunt: quibus Ioannes occurrens, ac præ-
 lio cum suis superatus Laribum confugit, hostes verò vsque Carthaginem
 excurrentes, magnas clades incommodaque omnibus circa locis intulerūt.
 Paulo deinde post Ioannes redintegrato quoad potuit vndecunque exerci-
 tu, Maurusij alijs quibusdam simul cum sequentibus Cuzinam sibi adiun-
 ctis, hostes rursus petens, partim peremit, partim ad extremos vsque Aphri-
 cæ fines fugauit. Hoc igitur modo pauci admodum & imbelles in tota pro-
 uincia relictī, vix tandem ac serò quieuerē. Et Aphricæ quidem res
 sic se cum Romæis habuerunt. Ego verò nunc ad bel-
 lum venio Gothicum.

PROCOPII DE BELLO PERSICO ET
 Vandilico lib. IIII. Raphaelæ Volaterrano inters-
 prete, FINIS.

REGVM PERSARVM
 successio.

VANDILORVM GE-
 ges.

Isdigertes Persarum Rex.

Vararanes.

Perozas Persarum Rex.

Cabades filius Rex eligitur.

Blases Perozæ frater.

Cabades rursus regnat.

Cosroes Cabadis filius.

Gogidiscus.

Gontharis, & Gizerichus filij eius.

Honoricus Gizerichi filius.

Gundabundus.

Ilderichus.

Gilimer.

REM ANIMADVERSIONE DIGNAM

huc tibi lector ex Ioanne Baptista Egnatio apposui-
 mus ad lucem historiæ maiorem.

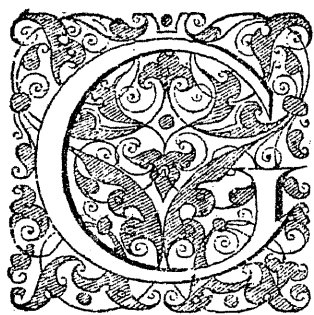

NON potui non vehementer mirari tantam vel temporum ina-
 iuriam, vel scriptorum inertiam, tum veterum, tum recentium
 fuisse, vt quum Romam orbis reginam captam ab Alarico Got-
 horum rege, anno post eam conditam millesimo centesimo sexage-
 simo quarto, certatim omnes memoriæ prodāt, seriem tamen rei,
 aut indagandam nō censuerint, aut indagatam tanquam rem
 planè ignobilem, nec scitu dignam obliuione inuoluerint. Prò
 deūm hominumque fidem, vrbs orbis totius regina, quæq; eo auspicio condita credatur,
 vt caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbeq; triumphat, ca-
 pitur Gothico astu, & interim rei series ordoq; nescitur? Ego verò id minimè patiar,
 & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoq; rem tam memorabilem non
 negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc sermè modum, quem Proco-
 pius solum ex omnibus quos legi, tradat, vt mirer ab interprete vel rem totam disti-
 mulatam, vel quum in mutilum Græcum codicem incidisset, non animaduersam. Il-
 le igitur in hanc sententiam: Obse derat Romam Alaricus iam biennium, nec
 Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat.
 Nam quum nihil minus, quam de vrbs salute sollicitus esset, Stilicone inter-
 fecto, ducem exercitui minimè præfecerat, qui rem aduersus Gotthos admi-
 nistraret. Vnde Gothis obsidendæ vrbs cogitatio, Romano milite aut dila-
 pso, aut segniter rem agente. Verum eam frustra obsessam, quum expugnare
 vi non possent, ad dolum hostis barbarus vertitur. Profecionem in patriam
 simulat, trecentosque iuuenes corporis & animi vi præstantes deligit, quos Ro-
 manis principibus dono det, instructos prius, vt omni obsequio dominos su-
 os promereri studeant, & ad certam diem circa meridiè, quum Romani prin-
 cipes somno, vel ocio vacarent, ad Asinariam portam aduolent, interfectisque
 improviso insultu custodibus, portā sibi præstò futuro aperiant. Interea Go-
 thi quum reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi
 iuuenes occasione egregiè vsi, portam statò die suis aperiuunt, & intromissus
 Gotthus maiore ignominia, quam damno urbem omnem populatur. Sunt
 qui Probæ illustris foeminæ & opulentissimæ opera patefactam Gotthis por-
 tam existiment, quum plebem Romanam passim fame & morbis pecudum
 more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna: vnum, edictum
 ab Alarico fuisse, vt quicumque in templa diuorum confugerent, præcipuè Pe-
 tri & Pauli, his nulla vis inferretur, quòd & summa fide seruatum: alterum,
 quòd quum nunciatum Honorio esset Rauennæ, Romam perditam, credidit
 ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratūque
 vehemèter tam subitò perijisse eum, qui cum paulo antè festiuissimè luserat.
 Adeo socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæque vir-
 tutis referens, quod & Arcadio fratri vitio datum est. Nam Eudoxiæ
 vxori addictus, quum alia improbè fecit, tum Chrysofomum
 antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, vxori
 plus æquo inseruiens, in exili-
 um egit.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM LIBER PRIMVS,

PER CHRISTOPHORVM PERSONAM

Romanum, priorem. S. Balbinæ in Latinum traductus:

GOTHORVM perscripturus nunc denique bellum, ea imprimis edisseram, quæ Gothis item & Italis antequam inter se armis decernerent, contigere. Zenone itaque Byzantij imperante, Augustus occidentis tenebat imperium, quem & Augustulum idcirco vocitabant Romani, quia puer admodum regnum susceperat: quod utique illi Orestes pater, vir quidem sapientissimus, gubernabat. Romani verò antehac paulò Sciros Alanosque & Gothicas alias huiusmodi nationes in societatem associuerat. Vnde ab Alaricho Antalaq; Gothorum tunc ducibus ingentia sunt mala perpassi, barbarorum præsertim florentibus in Italia rebus. Nam Romanorum adeo principum ea tempestate defecerat dignitas: ut sub decente societatis & foederum nomine, à peregrinis vim & barbaris passis, ita violarentur, ut impudenter ac nefariè ad pleraque cogèrentur inuiti, quum illi æquum iam ducerent, omnibus Italiæ agris ut sibi cederetur, quorum tertiam antea partem Orestem Gothis iusserant impartiri, quem statim quum haudquaquam facturum id se fateretur, interfecere. Erat autem Odoacer inter Italos quidam, Orestis armiger quòdam, qui Gothis omnia pro eorum arbitrio exequuturum se obtulit, si Romanorum principem se constituerent. Hoc pacto quum sibi tyrannidem comparasset, Augustulo ipso imperatore sine offensione alia vlla permissa, in priuati hominis morem vitam ut duceret, ac tertia Italici agri parte barbaris contributa, cum hisque inita firmiter societate, ad decimum annum tyrannidem stabiluit. Per id tempus & Gothi, qui imperatoris permissu Thraciam incolebant, aduersus Romanos Theoderico duce, viro tunc quidem Zenonis Byzantij imperantis beneficio patricio & consulari, arma sustulerant. Sed imperator Zenon, qui optimè disponere præsentia percallebat, Theodericum ut Italiam peteret, monet, & Odoacro tyranno in potestatem redacto, Hesperia principatum sibi Gothisque pararet, illi id longè plurimum conducturum affirmans, cætera præstanti ac senatorio viro, ut tyranno deuicto, Romanis & Italicis cæteris imperitaret, quam secum, ut imperatore, inconsideratius velit armis decernere, ac tantum inire dubiæ belli fortunæ discrimen. Theodericus verò imperatoris persuasione & consilio delectatus, è Thracia Italiam versus iter suscepit, vniuerso Gothorum populo se prosequente, curribus impositis liberis coniugibusque, & supellectili omni, quamcunque poterant secum deferre: ubi verò quamproximè ad Ionicum sinum est ventum, quum nullæ in præsentia paratæ essent ad traiciendum exercitum naues, circumito Ionico sinu, per ^{*}Talantiorum agrum, aliorumque nationem, & finitimarum iter Gothi fecere, quibus aduenientibus Odoacri milites occurrerunt, & bello sæpe deuicti, cum duce vnâ intra Rauennam sese & alia munitissima loca continuere. Dum interea igitur Gothi hos obsiderent, cætera munimenta, quibusuis poterant modis circumiecta ce-

Zeno imp orientis.

Augustulus occidentis.

Romanorum cum barbaris perniciosa societas.

Orestes Augustuli pater à Gothis occiditur.

Odoacer rex Italiæ.

Theodericus Gothibus Romanis inuadit.

Zeno Theodericum cum prudenter auertit.

Theodericus Italianam petit.

* Talantiorum.

pere. Cæsenam tamen præsidium Odoacri habentem, quod à Rauenna stadijs abest trecentis, Rauennamque ipsam, in qua Odoacer tyrannus erat, nec obfessorum deditio, nec vi aliqua potuere in potestatem redigere. Rauennæ siquidem ciuitas ea, quum clementer edito sita sit loco, & in potestata lonici sinus parte, stadijs duobus interpollata, quò minus maritima sit, nec nauibus quidem videtur, nec pedestribus copijs aditu sat facilis: siquidem huius ad littus subduci naues nil possunt, quum mare ipsum impedimento sit, confragosum suapte natura vadofumque: id nanque non minus quàm per stadia fermè triginta syrtes facit. Vnde id littus vel proximè adnauigantibus præ syrtium continuatione & copia, procul abesse apparet, nec pedestri exercitui peruium est. Padus nanque, quem & Eridanum dicunt, è Celticis montibus eà delatus, & alij nauigabiles amnes cum paludibus circumiectis urbem hanc circumplexi, vndequaue irriguam reddunt. Quo sanè in loco in dies singulos mirandum quid accidit. Mare nanque in fluminis speciem, summo diluculo in continentem infertur, ac terra tantum exæstuando inuadit, quantum vna die itineris expeditus vir quippiam conficere posset, atque adeò ut mediterraneum locum satis idoneum ad nauigandum efficiat: rursum deinde circa serum diei, inundatione soluta, æstu reciprocante, emissas in se vndas reducit. Vnde quicumque in ciuitatem vel inferre necessaria volunt, vel quacunque de causa onera inde efferre, nauibus ea primùm imponunt, hisque in locum subtractis, vnde fieri traiectus solet, æstum opperiantur: quo inuadente sensim vndis nauigia subleuata, cursum tenent iam destinatum, in hisque & nauitæ nauali operi, ac simul remigio inhærentes, euestigio nauigant, quòd utiq; non solum Rauennate in agro, sed passim per eius regionis littora in Aquileiam vsque urbem perpetuò sit, haud tamen per omne tempus, vel eundem in modum id fieri contingit. nam cum imminuitur luna, & lucis præ se paululum tulerit, haudquaquam tam validè salum exæstuat, sed semilunio ad semilunium alterum vehementior ea inundatio excitatur. Sed de his hætenus. Theodericus verò in Rauennæ obsidione, quum annum iam tertium contriuisset, Gothique ipsi diutius hanc obsidendo, tedio ac molestia afficerentur, & Odoacri insuper milites necessariorum rerum vrgerentur inopia, conuentum adinuicem est, Rauennæ antistitis interuentu pacificantis, Theodericus Odoacerque æqua ac simili sorte ea in vrbe ut viuerent, pariterque potirentur imperio. Quibus conuentionibus aliquandiu vtrinque seruatis, Theodericus per causam, quòd in se machinatus insidias esset, Odoacrum ad epulas fraudulenter vocatum, cum occidisset, barbaris sibi & hostibus conciliatis, qui reliqui fuerant, Gothorum solus & Italicensium imperium tenuit, Romani tamen imperatoris nec insignia quidem, nec nomen sibi desumpsit: sed quoad vixit rex est appellatus, quo nomine suos barbari nuncupant duces. Is itaque suis sic præerat subditis, ut omnibus ornamentis, quæ vero imperatori congruerent, se communiret, nam & iusticiæ studuit plurimum, legibus firmiter obseruatis, & à circumiectis & finitimis barbaris Italiæ agros ad securitatem tutatus est, quippe qui ad magnanimitatis & sapientiæ summum fastigium peruenisset, atque adeò, ut in subiectos, nec minimum quippiam ad iniuriam exerceret, nec cuiquam sibi id fortè insinuanti assentiretur, præter id vnum, ut Gothi agrum, quem Odoacer suæ dederat factionis hominibus, inter se partiretur. Erat autè Theodericus fama quidè tyrannus, re tamen præ se veri specimen imperatoris ferebat, ut qui vel eorū, qui à principio ea in dignitate probatiores fuissent, nemini inferior fuerit: & Gothos item ac Italos pari quadà ac summa beneuolentia suapte humanitate prosequeretur, ita ut omnes (quod utiq; difficilimū est) eius imperiū oblectaret.

Situs Rauennæ.

Padus ad Rauennam stagnans.

Æstus marinus ad Rauennam.

Obsessa triennio Rauenna.

Pacis conditiones.

Odoacri caedes.

Theodericus Italianæ rex.

Theoderici laudes.

In ciuilibus nanque & publicis rebus tractandis varia nimirum sunt mortali-
 um vota, & sæpe id accidit, præsens imperium his quidem & de improviso
 ut placeat, quibus voluptati sunt quæ geruntur, vel ut mœrore afficiantur,
 quibus aliter longè ac sentiant, res ipsæ procedunt. Annos itaque Theode-
 ricus quum septem & triginta superuixisset, vitam finiuit, qui utique ut ho-
 stibus horribilis fuit, ita & subiectis immodicum sui desiderium moriendo
 reliquit. Sed mortis illi hæc causa fuit. Symmachus, & huius gener Boetius à
 suis maioribus gentis nobilitatem adepti, inter Romanos & Senatorios vi-
 ros principes erant, & consulatus utriusque dignitate perfuncti, philosophiæ
 supra cæteros & equitati studuerant, multis que tam ciuium quam externo-
 rum inopiæ succurrendo saluti fuere. Hi postquam ad ingentem gloriam e-
 uasere, deterrimos quosque in sui inuidiam concitarunt. Nam his delatori-
 bus Theodericus rex persuasus Symmachum Boetiumque; * res perinde no-
 uantes occidit, eorumque bona omnia publicauit. Sed paucis post diebus,
 coenanti sibi cum miræ magnitudinis piscis ministri decoctum caput appo-
 suissent, Symmachi nuper occisi caput illi est visum, præfixis & extantibus
 inferiore in labro dentibus, & toruè intuentibus oculis furibundè sibi & a-
 cerbius comminari. Vnde monstri nouitate territus, membrisque præter
 modum tremebundus & rigens, in cubiculum statim citato gradu secessit,
 identidemque iubendo, togarum ut sibi vim magnam ingererent, lecto de-
 cubuit, & parumper quieuit. Elpidio deinde medico, omnibus quemad-
 modum accidissent diligentius explicatis, in Symmachum Boetiumque; pa-
 tratum à se scelus deflebat: quo denique deplorato, ex accepta calamitate
 dolore ingenti affectus, haud longè post moritur, quum primum id iniustitiæ,
 & vltimum in suos idcirco exercuisset exemplum, quia non suo & pristino
 more diligenter peruestigata causa, in tantos viros animaduertat. Theo-
 derico igitur suo fato perfuncto, Atalaricus huius ex filia nepos suscepit im-
 perium, annos octenos natus, sub matre Amalassuntha adhuc educatus.
 nam huius pater ex humanis excefferat, nec longo post tempore, quam Iu-
 stinianus iniisset imperium. Amalassuntha itaque filij procuratione suscepta,
 regnum administrabat, prudentia & æquitate mirificè pollens, virilem præ-
 se ferebat naturam: quippe quamdiu hæc imperio præfuit, Romanum nemi-
 nem vel corporis poena affecit, vel rerum iactura: quineriam nec Gothos ip-
 sos, & si laceffendi Romanos percupidos, his quoquam pacto iniuriam
 permittebat inferre: quin potius Symmachi ac Boetij liberis paterna bona
 restituit. animo præterea desinarat, Romanorum ex institutis ac principum
 more, vitam de cætero ut filius duceret, iamque ad literarium ludum hunc
 ut ventitaret coegerat, tribus Gothorum è senioribus lectis, qui sapientia
 cæteris & humanitate præstarent, iussisque Atalarico continenter assistere,
 & vnà vicitare. sed Gothis hæc minus placere, ut qui subiectis inferre iniu-
 riam cuperent, & per Atalaricum mallent more barbarico regi. Vnde cum
 mater semel delinquentem in cubiculo puerum, frenandi castigandi que; gra-
 tia manu ut assolet percussisset, Gothi ad se venientem & lachrymabundum
 hunc conspicati, rem quidem permolestè tulerunt, & Amalassunthæ licen-
 tius conuiciati, identidem affirmabant, peruelle hunc puerum quamprimū
 perditum ire, ut mox ipsa viro alteri nubat, cum eo que Gothis & Italis si-
 mul imperitet. Conuentu itaque facto, & in vnum contractis qui pollerent
 facundia viris, adita que Amalassuntha acrius querebantur, nec rectè sibi re-
 gem, nec decentius erudiri. Siquidem literæ & seniorum instructiones lon-
 go interuallo à fortitudine & magnanimitate abesse, ex hisque illum effœ-
 minari potius, & ad timiditatem traduci. Sed necessarium fore qui res ma-
 ximas sit audenter & strenuè aggressurus, ex hisque gloriam habiturus non
 mediocrem,

*Occasio mortis
Theoderici.*

*Symmachus &
Boetius occisi.
* perinde ac res
nouantes*

*Atalaricus auo
succedit.*

*Amalassunthæ
virtus & guber-
natio præclara.*

*Atalarici edu-
catio.*

*Improbæ Got-
thorum oratio.*

mediocrem, præceptoris ut sit formidine liber, & armis ut studeat, illudque
 sedulo dicere, ne Theodericum ipsum Gothorum liberos ad ludimagistros
 mittendos quoquam pacto percensuisse, idque frequentius vsurpasse, haud
 quaquam eos, quos ferulæ timor iam inuasisset, gladios ac lanceas parui fa-
 cturos: vnde par fore ducebant, Amalassuntham ut minimè præteriret Theo-
 dericum patrem, qui tantarum rex sit urbium factus, & regnum suscepit,
 nulla se ex parte contigisse literas ipsas, nec audita quidem vsquam perce-
 pisse. Quocirca regina, inquit, pædagogos istos missos nunc facito, & A-
 talarico qui secum viuant coæuos dato, & ætate vnà ut florida prouehantur,
 proque lege barbarica ad virtutem & virilitatem impellant. His audiris A-
 malassuntha, & si minus quæ dicerentur probaret, verita tamen barbaro-
 rum insidias, præ se quidem læticiam ferre, & voluptati sibi fuisse, quæ hi de-
 tulissent dissimulare, sed demum quæcunque ab se barbari exegissent, per-
 misit pro eorum arbitrio fieri. Senioribus itaque Atalaricum deserentibus,
 pueri quidam ad hunc conuenerunt, vitæ comites imposterum affuturi, haud
 dum puberes, nec multum rege natu maiores. Hi fermè Atalaricum ubi ad
 pubertatem peruenit, ad temulentiam & foeminarum concubitus compel-
 lendo, sic nimè deprauatū moribus reddiderunt, ut vel matri se contumacè
 præberet, nec prorsus hanc magnificeret, tametsi barbari in eam iam conspi-
 rassent, è regiaque; abscedere impudèter iussissent. Sed Amalassuntha neque; Go-
 thorum insidias horruit, nec more foemineo deterrita barbaris cessit, quin po-
 tius dignitatem sedulo præ se regiam ferens, tres quidem ut facundissimos ita
 & seditiosissimos viros, in vltimos quosdā Italiæ fines, per causam eius regio-
 nis tuendæ, protinus relegauit, abireque; in eas partes mox iussit, non vno eo-
 demque; loco, sed longissimo abinuicem internallo mansuros. Sed hi qui-
 dem ad ea loca tuenda & si dissimulanter iussi venissent, amicorum tamen &
 propinquorum opera vsi, vltro citroque cursantium emetientiumque; lon-
 gius iter, in vnum conueniebant, & consilia aduersus Amalassuntham ini-
 bant, quos quum diutius ferre illa non posset, hæc animo ut faceret agitauit.
 Byzantium è suis fidum ad imperatorem nuntium misit rogatum, vtrum
 Theoderici Amalassunthæ liceret ipsius permisso ad se venire. Velle se
 nanque aiebat ex Italia quamprimū abscedere. Quo nuncio imperator
 exhilaratus, foeminam iussit ad se, quum vellet concedere. Domum dein-
 de Epidamni amplissimam, qui præpararent mox misit, ut ubi eò Amalaf-
 suntha se contulisset, & pro eius arbitrio moram ibidem aliquandiu traxis-
 set, Byzantium demum deueheretur. Cuius rei quum esset Amalassuntha
 certior facta, viros delegit & Gothos impigros quosdam, & sibi amicitia
 coniunctissimos, ac ternos illos, quorum paulò antè meminì, sibi insidias mo-
 lientes, ut interficerent, misit: ipsa verò cum cæteris non parui precij rebus,
 aureis milibus quadraginta in nauem impositis, & suis quibusdam fidissimis
 in ea simul inuectis, Epidamnum quidem ut nauigarent iniunxit, in portu-
 que tamdiu ut permanerent, nec è nauigio ipso quicquam efferrent, quo-
 adusque per nuncios quid acturi essent significasset. Quod utique idcir-
 co agebat, ut si tres illos interfectos fuisse rescisceret, suo ut ipsa in loco
 maneret, & ex Epidamno nauem ad se reuocaret. Sin minus ex voto sibi
 id factum procederet, & eorum superstitem esse aliquem fortè continge-
 ret, vnde nil bonæ quippiam spei reliquum foret, confestim omiſsa Italia a-
 liò nauigaret, & imperatoris in terras se cum pecunijs & in tutum reciperet.
 Sed Amalassuntha interea trium illorum cæde renunciata, quos occiden-
 dos mandauerat, & pro votis succedentibus rebus, nauem ex Epidamno
 protinus ad se reuocauit, & principatu validius obfirmato Rauennæ per-
 mansit. Erat autè Theodatus nomine quidam Theoderici ex sorore Amala-

*Atalaricus eorū
rumpitur ab æ-
qualibus.*

*Amalassuntha
mittit ad Iustina-
nianum.*

*Regnū sibi stabi-
lilit, occisis æ-
mulis.*

De Theodato.

freda nepos, ad multum ætatis prouectus, Latinarum litterarum Platonico-
rumque dogmatum satis peritus, rei tamen bellicę prorsus ignarus, longoque
interuallo quum ab industrio & strenuo quouis abesset, accumulandis pecu-
cunijs enixius incumberebat. Is itaque multorum locorum possessionem iam
consequutus, his præcipuè rebus intenderat animum, vt possessoribus quæ
reliqua essent, subtraheret, vt cui in perniciem concedere videretur, suis vt
prædijs vicinum quenquam haberet. Hanc sibi prauis animi suppressere
promptitudinem Amalassuntha occæperat, eaque de causa infensior illi
Theodatus erat, remque molestè ferebat. vnde huic animo inerat Iustinia-
no Thusciam prodere, cui rei ob gratiam vbi primùm vim magnam pecu-
niarum & consularem dignitatem ab eo in præmium retulisset, Byzantijs
mens erat de cætero commorari. Hęc Theodato animo volutante, ex Byzan-
tio ad Romanum antistitem legati venerunt, Christianorum altercationis se-
dandæ causa, sententiarum varia, & inter se disceptantium. Sed quales nam i-
storum controuersia sint, & si minus ignorem, haudquaquam tamen in præ-
senti meminèrim, nimirum qui furentis esse vesaniæ ducant, Dei velle qualis
nam sit, peruestigare naturam. hominem namque mortalè ne humana hæc qui-
dem ad verum posse comprehendere reor, nedum ad diuinam naturam perue-
nire cognitionem sat queat. Sed per me ista sine discrimine prætereantur,
quæ sola credulitate venerantur mortales: ipse verò de Deo fateri nil aliud
hoc tempore ausim, nisi quòd bonus omnino, & rector sit, & vniuersa in sua
is habeat potestate. Theodatus igitur clam legatis conuentis, Iustiniano e-
ius vt mandata deferrent, infunxit, quæ sibi animo inerant, omnibus expli-
catis. Atalaricus interea cum lasciuia ac temulentia se penitus addixisset,
morbo corripitur. Vnde Amalassuntha mater vt animi dubia & curis vren-
tibus anxia, nec filij satis prudentia fidens, in tantam morum absurditatem
redacti, & planè desperans Gothorum primoribus se impugnantibus, post
Atalarici filij mortem in tuto vitam sibi in posterum fore, suæ salutis gratia a-
nimo destinat, imperatori Iustiniano tam Gothorum quam Italorum regno
concedere. Alexander tunc fortè cum Demetrio consulari ad se ex Byzan-
tio venerat: quorum aduentus hæc causa fuit. Acceperat Iustinianus ad Epi-
damni portum nauem Amalassuntham misisse, ipsam verò adhuc trahere
Rauennæ moras, vnde & causam nosse percupidus, ex Byzantio Alexandrū
legauit, vt omnibus exploratis, quemadmodum apud Amalassuntham res
se haberent, renunciaret, alias tamen sub oratoris prætextu iniurias que-
stum veniret, suis per Gothos Lilybei illatas, Hunnosque repetitum, & ex
eius exercitu decem transfugas, qui in Campaniam suæ vt ditionis ex fuga
se recepissent, & Vliares quidam Neapoli custos appositus, non inuita Ama-
lassuntha hos suscepisset. Gothique item qui Gepidas circa Sirmium op-
pugnarent, Gratiana vrbe Illyriorum in finibus sita, perinde hostili sint vsi.
Alexander itaque quum Romam venisset, Rauennam profectus, Amalaf-
sunthæ quidem seorsum & sine arbitris imperatoris mandata exponit, litte-
ras verò spectantibus vniuersis, illi in manus tradit, in id sententiæ scriptas:
Lilybeum, quod utique nostrum erat præsidium, captum vi retines, barba-
rosque & nostros milites transfugas per te susceptos, nec restituere quidem
adhuc statuisti. Gratianam verò nostræ ditionis & imperij urbem insanabili
iactura, quum nihil ad te attineret, summa cum iniuria affecisti: tempus iam
adeft, vt quandoque tandem aduertas, quem nam euentum sint hæc habitu-
ra. His literis Amalassuntha perlectis, ita respondit: Imperatorem qui &
magnitudine præstet, virtutisque & æquitatis non paruam habeat rationem,
puero quidem, cui ad orbitatem accedat, vt nunc minimè sentiat in se, quæ
gerantur, vt præsidio sit, longe magis decere, quam vt hostem se præbeat.

qui

qui enim certamen non altero aduersante inierit, haudquaquam decentem
victoriam referet. Ipse verò ab Atalarico Lilybeum frequentius repetis, &
transfugas decem, ac militum nostrorum in hostes euntium, in ciuitatem
amicam delictum denique quereris ignorantia factum. Sed non ita te gesse-
ris velim, o imperator, quin potius vt memoria repetas, quum aduersus Van-
dilos ductares exercitum, ne minima quidem tibi in parte nos obstitisse, sed
in hostes transire liberè permisisse, & nostris præbuisse in locis necessaria
exercitui coemendi mira cum animi promptitudine facultatem, equosque
ingenti multitudine comparandi, quorum virtute ac robore parta vobis
præcipuè victoria est. Socius præterea & amicus non is modò iure vocabi-
tur, qui cum finitimis ad bellum gerendum fœdera iunxerit, sed vel is qui-
dem, qui bello sit necessaria visus subministrasse. Animo insuper id agites
velim, classem ex alto tuam non alium, quò tuto diuerteret locum fuisse
præter Siciliam nactam, nec sine coemptis ea in insula comeatibus ire in
Libyam potuisse. Quo fit, vt victoriæ caput à nobis prodierit: qui enim ino-
pam inopia soluerit, par sanè fuerit, eius rei mercedem vt referat. Quid e-
nim maiori esse voluptati mortalibus potest, quam hostem armis peruinca-
re? Nobis itaque decessisse non mediocria videbuntur, si pro belli iure
non in partem aliquam hostium exuijs potiamur. Nunc verò Lilybeum
ditionis iam pridem Gothorum, dignum ducis nobis subtrahere. Petram
præterea oppidum, quouis precio dignam, non iniquum fuisset Atalarico
tibi in necessarijs admodum opitulanti accepti inuicem ab se beneficij si
habendam antehac permisisses, vel si tuæ hæc potestatis fuisset. Istiusmodi
Amalassuntha & propalam imperatori rescripsit: clam verò Italiam om-
nem eius in manus se tradituram fatetur. Oratores itaque quum Byzantium
reuertissent, ex ordine imperatori cuncta renunciant, Alexander quidem
quid animi Amalassuntha haberet, Demetrius verò quæ à Theodato ac-
ceperat, & quemadmodum potentissimus in Thusciam esset. His nun-
cijs imperator gaudio ingenti affectus, Petrum quendam natione Illyricum
ex Thessalonica in Italiam festim transmisit. Is sanè Byzantij ex rhero-
rum numero elegantissimus erat, & mirificè suapte natura ad persuaden-
dum idoneus. Dum hæc interea agerentur, Thusciorum vis ingens Amalaf-
suntham conuenit, Theodatum rapacitatis & auaricie insimulantium: quem
Amalassuntha ad se castigandi gratia euocatum, & ab accusatoribus aper-
tè conuictum, quæ per iniuriam singulis ademisset, vt restitueret statim coe-
git. Vnde Theodatus Amalassunthæ acrius subirasci, & infensior esse, ac
semper de cætero aduersari, vt qui acerbius ob auaritiam angeretur, quòd
nec peccare licentius posset, nec cæteros violare. Atalaricus interea morbo
absumptus emoritur, quum in imperio octenos iam annos vixisset. Amalaf-
suntha verò, & si id sibi in malum esset haud dubiè concessurū, quòd nullius
momenti antehac Theodatum fecisset, nec ea quidem quibus nuper hunc
affecisset, magni iam faceret, nihil se tamen ab eo ingrati passuram suspica-
batur, si quòd modo tunc maius in hominè beneficium contulisset. Theoda-
tum ad se itaque vocat, venientemque blandiendo sic orsa affatur. Aitque iam pridè
sibi filiū visum breuis æui futurū, idque à medicis rem probè callentibus se ac-
cepisse, tametsi de se planè intelligat Atalarici corpus in dies magis ac magis
tabescere. Nunc verò cum de Theodato, vt Gothos ita & Italos videat non
rectè sentire, in quo & solo Theoderici genus restaret, hac infamie nota pur-
gare illum se studuisse, vt ad imperium euocato, nihil id sibi in posterū inter-
pellaret, simul & pro equitate tuenda, se hunc castigasse, ne de cætero essent,
qui à Theodato accepta iniuriam questi se circūfisterent, vel neminè habe-
re se dicerent principè, cui occursura sibi in dies referrèt, vel fortè pro rege se

Theodatus Iu-
stiniano prodere
Thusciam cogi-
tat.

Procopij de dis-
cidij dogmatum
opinio.

Morbus Atala-
rici.

Amalassunthæ
consilio.

Alexander ad
Amalassuntham
legatus.

Iustiniani ad A-
malassuntham
litteræ.

Amalassunthæ
responsum.

Clam Iustiniano
Italiam offert.

Amalassuntha
Theodati rapa-
citatem coercet.

Atalarici mors.

Amalassunthæ
cum Theodato
colloquium.

hostem fuisse, cui vi pareant, nactos. Quocirca si prioribus vitijs repurgetur, & desinat ipse aliena quandoque tandem surripere, ad suscipiendum imperium se hunc hortaturam iuuaturamque affirmare, dummodo prius grauissimo se is iuramento obstrinxerit, regis duntaxat nomen vt ferat, ipsa vero vt antehac, re quidem imperium habeat. His Theodatus omnibus auditis, quæcunque Amalassunthæ animo essent, fraudulenter per sacra iurans, facturum se omnino fatetur, quum aliàs memoriæ alius infidisset, quibus se illa antehac affecisset, vt ipse rebatur, iniurijs. Hoc pacto Amalassuntha propria partim sententia, partim Theodati iuramento elusa, hunc in regem constituit. Deinde ad Iustinianum Gothos viros legauit, qui gesta per se omnia nunciarent. Theodatus igitur suscepto imperio, aliter longè ac illa sperabat, & ipse pollicitus esset, se habuit. Quippe qui Gothorum, quos Amalassuntha occiderat, propinquis reductis, & plerisque primoribus viris, qui eam propinquitate contingeret, mox interfectis. Amalassuntham in carcerem trudit, cum huius nondum oratores Byzantium peruenissent. Est lacus in Tuscia Bulfinus dictus, intus insula vna existit, & hæc quidem breuissima, præsidium habens satis munitum. in eo Theodatus Amalassuntham inclusam iusserat asseruari. Veritus deinde, vt postmodum accidit, ne ea ex re imperatorem offenderet, Liberium Opilionemque Romanos & Senatorios viros, cum alijs tribus Byzantium misit, apud imperatorem enixè id factum deprecaturus, confirmaturosque nihil ex se molestum Amalassunthæ adhuc accidisse, tametsi indecentia quædam & grauias in se commisisset: & in hanc illi sententiam literas scripsit, Amalassunthamque vt eadem scriberet vel nolentem cogit. Dum hæc interea se ita haberent, Petro qui in Italiam mittebatur, per Iustinianum imprimis iniunctum id fuerat, Theodatum seorsum & solum vt conueniret, conuentumque iureiurando adigeret, traditam vt fidem seruaret, nec infidum quippiam siue incertius redderet, quod inter se gereretur, & hunc in modum de rebus Thuscias obfirmarentur conuenta. deinde & Amalassuntham adiret, cum eaque de Italia pactioes clam ita conficeret, vt neutri in detrimentum cederent. Apertè tamen de Lilybeo & alijs, quorum paulo antè meminimus, legatione is fungeretur. nondum enim de Atalarici morte, deque Theodati imperio, & his quæ Amalassunthæ iam accidissent, aliquid Imperator acceperat. Petrus verò in ipso itinere Amalassunthæ oratores imprimis obuios habuit, & cum his colloquutus, Theodatum perdidit Italiam regno potiri: paulò deinde post, quum Apolloniam perueisset, quæ in sinu Ionico posita est, Liberij & Polionis comites fortè offendit, ab hisque omnia quæ in Italia accedissent, cognouit: quibus Imperatori per nuncios statim significatis, eodem ipse in loco, nec ultra progressus, confedit. Iustinianus verò quum hæc accepisset, quemadmodum Gothos simul & Theodatum turbaret, animo agitabat. Amalassunthæ deinde literas scribit, quibus significabat & hortabatur, sibi quoad liceret, quàm celerrimè aliò se transferre curaret. Petro deinde eius legato per litteras enixè iniungit, quo minus quæ gesta per hos essent occuleret, Theodato ipsi & Gothis insuper vniuersis apertiora hæc omnia faceret, & in faciem exprobraret. Ex Italia itaque oratores Byzantium tandem reuersi, quæ ibi gesta fuissent ad verum omnia explicarunt, & imprimis Liberius, vir sanè bonus, rectusque, ac veritati supra cæteros studens. Solus Polion identidem affirmare, nihil omnino in Amalassuntham Theodatum deliquisse. Sed Petro in Italiam veniente, ex humanis Amalassuntha excefferat. Gothorum nanque, quos hæc occidisset propinqui, Theodato ipsi asseuerando persuaserunt, nec illi quidem, nec sibi vitam in tuto fore, nisi quàm procul hæc mulier & confestim sublata è medio abigatur. Permittente

Theodatus per
vrio regnum a
idipiscitur.

Ingratitudo
Theodati.

Amalassunthæ
carcer.

Mandata Pe-
tro Illyricano
data.

* Opilionis

* Opilio.
Amalassunthæ
mors.

te itaque hi Theodato, ad insulam venientes, Amalassuntham obtruncant: quæ res Italos præ cæteris omnibus, ita & Gothos ferè vniuersos mœrore affecit. Erat nimirum hæc fœmina, vt supra iam diximus, quibusuis humanis virtutibus pertinacissimè dedita. Petrus verò Theodato præsentè, & astantibus Gothis, Deum & homines simul obtestabatur, eos fore omnino ob patratum id scelus, nullo cum Imperatore posthac fœdere vinctos, sed cum eo potius esse his configendum. Theodatus verò prorsus impudens Amalassunthæ interfectores in honore cultuque habere, illisque bene velle, Petro tamen & Imperatori persuadere, haudquaquam se approbante, sed inuito quàm maximè per Gothos fuisse id scelus admissum. Vnde Imperator vbi iam didicisset, quemadmodum cum Amalassuntha actum fuisset, confestim se ad bellum parabat, annos nouenos potitus imperio. Mundum itaque Illyriorum præfectum in Dalmatiam misit, Gothis tunc subditam, iussitque Salonas urbem vt pertentaret, & in potestatem redigeret. Hic verò & si barbarus genere, maximum tamen in modum Imperatoris rebus studebat, & bello præualidus erat. Belisarium deinde cum classe dimisit, qui aduersus Gelimerem, ac Vandalos paulo antè rem egregiè gesserat. Militum is tria milia sociorum habebat, quibus delecti præerant duces, ad hæc hastatos scutatosque non paruo numero & belli peritos. hunc Imperator commonefecerat, se Carthaginem mitti prædiceret: sed alioquin vbi in Siciliam peruenisset, in eam statim per causam comæatus & necessaria comparandi descenderet, & insulam ita tentaret, vt si factu facilè foret, in potestatem redactam teneret, nec prorsus dimitteret semel recuperatam. Quòd si quid fortè rem impediret aut obsisteret, quò minus id peragi posset, euestigio in Libyam nauigaret, quid sibi vellet præsentendi præbita nulli occasione. Literas deinde ad Francos Iustinianus in hanc sententiam misit: Nostræ ditionis Italiam, per vim Gothi ceperunt, nec solum restituere hanc nobis haudquaquam decernunt, sed iniuria insuper nos affecere, nec toleranda quidem, nec mediocri. quocirca exercitus aduersus hos mittere cogimur. Vos verò par fuerit nobis hoc bello vt auxilio sitis, quod vtrisque nostrum commune, rector illa ac vera de Deo opinio facit, in Gothosque odium, vt Arianorum errores reijcientibus detestandos. His literis Imperator præscriptis, & Francorum principibus magna pecunia condonatis, maiorem se pollicetur daturum, vbi bellando rem gesserint. Franci verò hoc pacto illecti, bellum se promptius gesturos promittunt. Mundus interea & eius copiarum omnes vbi est in Dalmatiam ventum, cum Gothis ea è regione obuiam prodeuntibus manus conferuere, & hostibus prælio victis, Salonas mox occupant. Belisarius verò in Siciliam nauigans Cataniam capit. Vnde impetu facto, Syracusas quidem deditione imprimis, & ciuitates deinceps alias nullo negotio in potestatem redegit. Panormi tamen mœnium fiducia Gothi se tuebantur. erat nimirum munitissimus locus, nec illis quidem mens erat Belisario quoquam pacto concedere, quin potius vt exercitum inde abduceret, imperabant. Belisarius itaque continentis regione animaduertens capi hunc locum minimè posse, classem intra portum suis confestim vt agerent, iussit, ac murum ad mare situm subirent, qui fortè tunc erat defensoribus vacuus. Iactis itaque in portu mox ancoris, & nauibus in tuto firmatis, quarum mali vrbis propugnacula superabant, extemplò lembos sagittarijs complent, sublatisque ad mali suspendunt fastigium. Vnde ex eminentè hostes sagittis vndique icti, in segnemque & imbellem formidinem acti, sine mora Panormum Belisario dedunt. Vnde factum, vt ex eo tempore ad id vsque ætatis Siciliam Imperator obedientem & tributariam habeat. Cum Belisario itaque

Nequitia Theo-
dati.

IX anno impe-
rij Iustiniani bel-
lum contra Go-
thos motum.

Mundus ad gre-
di Salonas abes-
tur.

Belisarius con-
tra Gothos astu-
tè mittitur.

Litteræ Iustia-
niani ad Fran-
cos.

Franci contra
Gothos.

Salonas capte.

Belisarius Sici-
lia potitur.

Panormum ca-
pitur.

Belisarij felicie-
tas.

actum, quàm dici queat, longe felicius: quippe qui Vandalis recens deus-
ctis, consulatus dignitate accepta, quum eo adhuc munere fungeretur, Si-
cilia insuper in potestatem redacta, postrema consulatus die Syracusas in-
gressus, & eius exercitu Siculorum plausu ingenti excepto, aureorum nu-
mismatum vim magnam, circumfusam iactauit in turbam: nec sanè id ex in-
dustria factum, sed sorte quadam Belisario omine contigit, qui vniuersam
Siciliæ insulam Romanis recuperasset; ea vt die Syracusas inueheretur,
qua & ei consulatus finiretur, susceptum antea munus. Petrus interea in I-
taliã delatus, de his omnibus certior factus instare tunc acrius, & Theo-
datum terrere haud quaquam intermittebat. Tum ille timore perculsus

Theodatus im-
peratori Sicilia
cedit, & alia
promittit.

& attonito similis, haud secus voce amissa, ac bello captus fuisset, amoris
arbitris eum Petro in colloquium venit, & inter hos demum conuentum,
Imperatori Theodatus vniuersa Sicilia cederet, illique auream in annos
singulos trecentarum librarum coronam vtmitteret, è Gothisque item ad
tria milia pro eius vt traderet arbitrato. Theodato verò vt minimè liceat
sive sacri, sive Senatorij ordinis, sine Imperatoris permisso quemquam oc-
cidere, vel eius bona in publicum proscripita redigere, & si quem fortè ex
subditis ad patriciam velit, sive aliam hic dignitatem prouehere, ab Impe-
ratore hanc dari deposcat: quin etiam Romanus vt populus pro eius con-
suetudine in acclamationibus ac plausu ipso, Imperatoris imprimis no-
men pronunciet, Theodati deinceps, sive in theatris, sine in triuijs, si-
ue alibi vtcunque id fieri contigerit. + Statua præterea sive ænea, sive

+ Ad hanc pacis co-
dicionem accedit,
in scriptio nostri
nomismatis ar-
gentei, in cuius
latere dextrò D.
N. IVSTI-
NIANVS. P.
F. AVG. à sinis-
tra D. N.
THEODAT-
I. H. V. S.
R. E. X. sitque no-
Theodatus, sed
Theodatus scri-
bi debet. hanc D.
Conradus Pen-
tinger.

alia quauis materia structa, nunquam soli Theodato, sed vtrisque semper
ponatur, Imperatoris ad dextram, Theodati ad læuam. His quidem,
& scriptis cum pactionibus Petrum legatum Theodatus Byzantium ad Im-
peratorem remisit: quo inde dimisso, hominem statim trepidatio cepit, &
in varias quasdam formidines egit, eiusque mentem variè volutabat, vel
solo belli nomine territando, ne fortè si Imperatori haud quaquam place-
rent, quæ inter se fuissent & Petrum conuenta, bella essent mox occurfu-
ra. vnde abeuntem Petrum, & in Albanos profectum ad se reuocatum, per-
inde ac alia quædam secum acturus, seorsum rogabat, num pactiones inter
se factas voluptati fore Imperatori existimaret. cui affirmanti ita se suspicari,
respondit: Sin verò minus oblectent, quid deinde agendum? At Petrus,
belligerandum tibi proculdubio erit ò strenue. Tum Theodatus, Num æ-
quum id fuerit? Cur non id æquum futurum sit? inquit, vt studia animo cuique
insita obseruentur & artes. Quid enim sibi vult illud, ò Theodate, vt ipse stu-
dij plurimum Philosophiæ impendas, Iustinianus verò Romanorum impera-
tor, animi magnitudini studeat, strenueque vt omnia peragat: in eo tamen dif-
ferat plurimum, quòd qui Philosophiæ operam det, mortem afferre homini-
bus, & his quidem tam multis, haud quaquam sat deceat, & ex Platonicis
præcipuè disciplinis, quarum te scilicet participem factum, quauis cæde
vacare, profectò nil sanctius sit: sed illum pristino ac suo Imperio loca sedu-
lò addere, atque identidem vendicare nil prorsus dedecet? Hac Theoda-

Nova Theodati
decoria.

tus tam callida suggestionem facile persuasus, cessurum se Iustiniano Impe-
ratori principatum fatetur, in idque ipse in primis & eius deinceps vxor iu-
rauit, Petrumque adegerunt, vt iureiurando polliceretur, non se prius id e-
diturum in vulgus, quàm imperatorem cognouerit priores illas non admis-
surum conuentiones. Vnde & Rusticum sacerdotum è numero quem-
piam, Romanum virum, & peridoneum ad eam rem confirmandam By-
zantium cum Petro transmittit. Huic ad Imperatorem litteras dedit. Pe-
trus itaque simul & Rusticus, cum Byzantium peruenissent, priorem Impe-
ratori Theodati aperiunt voluntatem: qua prorsus per Iustinianum repu-
diata,

diata, quæ postremò perscribebantur, ostendunt. Litteræ verò in hanc erant
conscriptæ sententiam. Non equidem ipse ad id regium culmen, vt aduenti-
tius & peregrinus perueni, quippe qui ex auunculo rege sim genus fortitus,
& pro eius nutritus heic dignitate, bellorum verò ac bellicæ turbulentia
sum equidem non omnino peritus. Cum enim in audiendis litterarum o-
ptimis disciplinis exercitus sim, & in eas studium meum omne contulerim,
contigit sanè, vt à bellicis hisce perturbationibus quàm longè semotus, ad
id demum venerim, vt haud quaquam decere me ducam, pro terrestri Im-
perij & bonorum præsentium cupiditate, vitam vt in discrimine agam, sed
ab his potius vt procul absim: nimirum cui neutrum mihi sit voluptati, tum
quia alterum satietate metimur (nam & suauitudo omnium satietas est)
tum quia insolentia ipsa desuetudoque in anxietates plerunque & turbas
inducunt. Ipse igitur, si modò mihi prædia sint, quæ aureos ducentos &
mille quotannis ferant, parui equidem sum regnum facturum, tibi que statim
Gothorum & Italorum permitturum imperium, vt qui longè malim terræ
cultor sine negotio esse, quàm in imperatorij curis vitam hanc ducere, vi-
cissim in pericula transmittentibus. * Remittes ergo quàm celerrimè hunc
ad nos virum, cui cum Italiã ipsam, tum & res cæteras tuo sim nomine tra-
diturus. His litteris Imperator acceptis, gaudio ingenti affectus, ita respon-
dit. Sapientem te esse antehac auditu & fama perceperam, nunc verò expe-
rientia doctus intelligo, quandoquidem animo destinaueris tuo, belli euen-
tum non opperiri: quod vtique plerique perpeffi, elusi demum in rebus ma-
ximis sunt. & te quidem haudquaquam de cætero poenitebit, ex hostibus
nos tibi amicos fecisse. à nobis verò quæ postulas impetrabis, * & ad hæc
quidem accedet, quòd honoris causa, Romanorum omnium primus descri-
bi imposterum poteris. Nuncitaque Athanasium Petrumque misimus, vt
* confessione inter vtrosque nostrum res confirmentur. Venturus & sta-
tim est ad te Belisarius, omnibus inter nos rebus conuentis finem interpo-
siturus. His Imperator ita conscriptis, Alexandri germanum, qui antea fue-
rat, vt diximus, ad Atalaricum delegatus, & Petrum rhetorem, ad Theo-
datum oratores dimisit, iussos quidem + possessiones Imperatoriæ domus;
quam patrimonium dicunt, Theodato mox tradere. Litteris deinde con-
fectis, & pactionibus iuramento firmatis, ex Sicilia Belisarium ad se reuo-
cauit, illique custodiendam tuendamque commendauit Italiã, eiusque
fidei, quæ restituta iam essent, commisit. Dum interea Imperator hæc per-
agit, & in Italiã oratores mittuntur, Gothi Asinario Grippaque ducibus
magno cum exercitu se in Dalmatiam conferunt: quibus Salonas quàm-
proximè venientibus, Mauritius Mundi filius, non vt acie decertaturus, sed
explorandi gratia cum paululum processisset, cum paucis quibusdam ex in-
sperato occurrit. tum pugna nauiter facta, Gothorum primores & fortissi-
mi quique cæduntur, Romani omnes ferè cum Mauritio duce desiderati.
quorum strage Mundus pater accepta, dolore ingenti affectus, & ira simul
incensus, incompositis copijs in hostes statim procedit, & celeriter inito
certamine, Romanis victoriam retulit, eo nanque in prælio hostium pars
maxima cecidit, & fuga ab his apertè mox facta: quos fugientes Mundus
temerè insectatus, continenterque in terga cædens, cum animum ipsum &
furibundum continere præ filij iactura nil posset, à milite quodam & fu-
giente percussus mox cadit. in eoque Gothos in fugam præcipites actos
persequendi finis denique factus, & solutis ordinibus vtrinque discessum.
Romanis deinde Sibyllina carmina recordantibus, vetustis temporibus de-
cantata, miraculi loco res fuit. Erat autem in hanc Sibyllæ sententiam
versus: Cum enim Africa detinebitur, Mundus suo cum semine interibit. Dein

Theodati ad Ius-
tinianum litteræ.

* in Græco,
δὰ δέκα κενήων
γιαυ κενήων κενή-
σοδον, xij κένενα-
ριον annuum
prouentum.

* in Græco,
Mittito igitur
hominem, &c.
Iustinianus
Theodato.

ὅτι παροῦσαι οἱ
ὅτι τὰς παροῦσαι
ἰουδαίων ἰουδαί-
ων ἰουδαίων εἰνεῖ.
* ὁμολογία,
pacto conuento.

+ prædia domus
augustæ.

Mauritius
Mundi F. cadit.

Mundus à fu-
giente Gotho
perimitur.

Versus Sibyllæ.

de eodem in vaticinio subdens hunc in modum ipsum idem explicatius aperit: *Cum enim Romanorum in potestatem Libya venerit, Mundus cum filio cadet.* Hæc itaque cum ita se habuissent, Salonas tamen ingressus est nemo, Romanis domum iam abeuntibus, ut sine duce relictis, & Gothis amisso exercitus robore, in proxima trepidanter præsidia dilabentibus. non enim hi Salonis moenibus confidebant, Romanis præsertim hanc incolentibus urbem, nulla se benevolentia prosequentibus. Theodatus interea auditis, quæ Salonis gesta fuissent, qui ad se venerant ex Byzantio oratores nullius momenti iam facere, ut qui suapte natura propensior ad perfidiam esset, & animi planè inconstans. quippe quem præfens fortuna temerè semper ac præter decoris & officij dignitatem, vel in nimiam trepidationem impelleret, vel è contra in audaciam ineffabilem quandam. Morte itaque Mundi & Mauritij deinceps accepta, maximum in modum elatus, nulla rerum iam conuentarum habitatione, oratores se adeuntes eludere haud quaquam duxit indignum. Vnde Petro secum ac sæpe iurgante, ut qui perinde apertius excederet promissa, & traditam Imperatori falleret fidem, his occæpit oratores ipsos ad se euocatos affari. Magna quædam & incluta oratorum dignitas est, & apud omnes mortales alioquin honorabilis. Sed tandiu id in semuneris retinent, quoad ipsi suæ legationis officium feruent. Nam hominem occidere, qui legatione fungatur, tunc quidem & iure pro humanis legibus licet, cum regem videbitur contumelia affecisse, vel si cum muliere cubuerit, alteri cuiquam nupta. Istiusmodi Theodatus in Petrum oratorem iactauit, non quia cum aliena is foemina rem habuisset, sed ut criminationes confirmarentur, quibus iure agi id videretur, quod legatos ad se & principum oratores necaret. Huic dicendi facienti iam finem, ita oratores respondent: Haudquaquam Gothorum princeps res ita se habet, ac ipse differuisti, nec tibi sub eiusmodi nil sani habentibus velamentis, quoquam pacto suadeas, aduersus homines oratores agere, ut impiè queas. qui enim hoc munere fungitur, nec volens quidem moechari sat potest, nimirum cui ne aquam quidem gustare sine custodibus non id permittentibus facile sit. Orator verò qualiacunque à principe se delegante acceperit, profert: quæ si minus proba vel rectiora videntur, non ipse propterea iure est inculandus, sed qui miserit fortè culpandus. Oratoris quippe officium est, suum cum fide ministerium exequi. Nos itaque explicaturi omnia sumus, quæ ab Imperatore accepimus huc ad te missi. Tuum igitur fuerit, benignè ut audias, quæ per nos referuntur. nam obrato tibi id relinquetur, ut legatos homines violes. Curandum tibi itaque potius erit, volens ut peragas, quæcunque antehac sis Imperatori te facturum pollicitus. nam & ipsi huius rei huc gratia venimus. Epistolam, quam is ad te misit, iam habes; litteras verò Gothorum optimatibus destinatas, ipsis duntaxat tradituri nos sumus. His dictis, barbarorum principes ipsi Theodato eas tradi iusserunt, in hanc sententiam scriptas. Curæ nobis id maximè fuit, in nostram vos politiam ac mores traducere, quam rem vobis voluptati fore par est. non enim de vestro ut quicquam imminuatur, sed vestra potius augeatur ut dignitas, ad nos venietis. proinde non ad peregrinos & incognitos ritus vos Gothos excimus, sed quibus diu insueuistis, etsi ad breue contigit vos abfuisse. Quamobrem Athanasius & Petrus ad vos missi nunc veniunt, quibusuis in rebus opem laturi. His Theodatus demum perlectis, re quidem nil exequi, quæ Imperatori antea promississet, Oratoresque ipsos non sub mediocri custodia detentos seruare. Iustinianus interea vbi tandem, quæ in Dalmatia contigissent, cognouit; Constantianum sui regij stabuli magistrum in Illyricos misit, iussum ut inde

Inconstantia perfidias Theodati.

Quando liceat occidere legatos, ex opinione tyranni.

Legatorum inuolabilis dignitas.

Iustinianus Gothis.

contracto

contracto exercitu Salonas, utcunque posset tentatum abiret. Belisatium deinde quam celerrimè petere Italiam iussit, & Gothis pro hostibus uti. Constantianus Epidamnum profectus, ibique aliquamdiu moratus, copias cogit. Interea Gothi Grippa duce, vbi se in Dalmatiam contulerè, Salonas mox obtinent. Constantianus verò omnibus egregiè comparatis, cum vniuersa classe ex Epidamno discedens in Epidauri portum, quod oppidum per Ionicum nauiganti ad dexteram iacet, inuehitur. Ibi fortè Gothorum speculatores tunc aderant, per Grippam dimissi: quibus naues iam prospèctantibus & simul exercitum, visum facile est, vniuersam milite terram repleri. Itaque ad Grippam properè redeuntes, infinitam hominum multitudinem Constantianum in se ductare identidem affirmabant. Tum ille timore ingenti percussus, aduentantibus hostibus occurrandum, ut minimè sibi id profuturum, haud quaquam rebatur, nec per Imperatoris exercitum, qui vel mare ipsum in potestate haberet, obsidione se intercludi villo pacto volebat. Salonarum præterea muri angebant, ut quorum magna iam pars concidisset, nec secus & incolæ ipsi, ut magnum in modum Gothis suspecti. Quibus de causis ex Salonis Grippa cum vniuersis copijs mouens, eo in campo castra metatus est, qui Salonas & Cremonem interiacet oppidum. Constantianus interea ex Epidauro soluens, Lyfenem appulit classem, quæ in eodem sita est sinu: demissis deinde exploratoribus, his statim ad verum renuntiantibus, quemadmodum cum Grippa res se haberent, rectà Salonas & concitatus nauigat: quò vbi est proximè ventum, in continentem expositis copijs, eodem ipse quietam habuit stationem. quingentis deinde ex vniuerso exercitu & statim delectis, hisque Sifila quodam ex armigeris suis præfecto, occupare angustias imperat, quas etiam ante urbem acceperat. Ipse deinde cum omnibus copijs Salonas contendit, peditatuque demum & classe in portum deductis, urbem ingreditur. Sed Constantianus Salonarum muros mox sarcindos curare, breuique collapsa omnia exædificando erigere. Grippa verò Gothorum exercitum, Romanis Salonas iam occupantibus, septimum inde post diem castris sublatis incolumem Ravennam reduxit. His abeuntibus, Dalmatiam Liburniamque omnem Constantianus in ditionem accepit, Gothis sibi adiunctis, qui his in locis reliqui fuerant. His peractis, hyems iam declinabat, & belli huius, quod Procopius historiæ commendauit, primus iam annus finiebatur. Belisarius autem Syracusis Panormique valido dimisso præsidio, cum omnibus copijs, è Messana Rhegium inter medio freato traiecit: in quò poète Scyllam fuisse & Charybdim pro arbitrio fabulantur. Ad hunc verò vbi in continentem peruenit, quotidie eius regionis homines agmine magno concedere, & vici qui sine muris iam pridem fuissent, sine vlla custodia Romanis patere: quod sanè ex odio in Gothos accerrimo agebatur, quorum dominatione degrauabantur. Ex Gothis autem Ebrimirus Theodati gener, qui eius filiam in uxorem duxerat Theodatinam, cum suis omnibus spontè ad Belisarium venit: qui statim ad Imperatorem Byzantium missus, post cætera præmia ad patritiam prouectus est dignitatem. Exercitus autem per Brutios Lucanosque ductus, iter pedibus faciebat, hunc quam proximè continentem classis subsequerebatur. Vbi verò est in Campaniam ventum, in Neapolim urbem maritimam inciderunt, quæ pro loci natura validior erat, satisque munita, & valido Gothorum præsidio tenebatur. Belisarius itaque extra sagittæ iactum in portum iussit ex alto naues subduci. Ipse verò iuxta urbem positus castris, imprimis quidem quod in suburbano erat præsidium, deditione mox cepit: deinde qui in ciuitate manebant permisit: ex suis quosdam delectos ad se,

Constantianus comes stabuli mittitur in Ilyricum.

Grippa Salonas deserat.

Salonas receptæ.

Constantianus Dalmatia Liburniamque potitur. Anni I huius belli principium.

Ebrimirus a Theodato deficit.

Belisarius Neapolim accedit.

vt in castra transmitterent, vt & ipse sibi quid vellent, edicerent, & se loquentem cum audissent, eius mandata ad suos referrent. Extemplo Stephanum Neapolitani dimittunt, qui vbi ad Belisarium venit ita praefatus: Non iure, inquit, id agis praefecte, Romanos viros & nihil iniuriae inferentes, traducto exercitu oppugnatum vt venias, qui ciuitatem paruam incolimus, & dominantium barbarorum sic in arce praesidium habeamus, vt si his repugnare quoquam pacto velimus, haud quaquam in nostro arbitrio sit. Accedit etiam quod barbari isti, liberis coniugibusque & preciosissimis rebus in Theodati potestate relictis, ad nos tuendos huc venerint. Quocirca si quid forte contra nos egerint, non ciuitatem, sed se ipsos prodidisse mox videbuntur: quod si nil supprimendo dicturi vera nunc sumus, nec vestris quidem hoc tuo in nos aduentu recte consultum est commodis. Atqui Roma fuisset prius vobis recuperanda, sic deinceps & Neapolis ipsa sine vilo negotio in ditionem cessisset: ab illa repulsi, neque hanc quidem estis, vti par est, habituri. Quo fit, vt frustra nos obsidendo tempus nunc terras. His Belisarius dictis ita respondit: Nos quidem siue rectiore consilio, siue aliascunque huc concesserimus, haud quaquam Neapolitanis considerandum permittimus nunc sumus: quae vero nos digne consulimus, libet quidem vt animaduertendo & contemplando, ea denique peragatis, quae vobis sint conductura, excipite ergo in urbem Imperatoris exercitum, qui pro vestra Italicensiumque aliorum libertate huc venit, ne ea potius diligatis, quae vos praeter ceteris maxime afficere molestia poterunt. Enimvero quicumque vel seruitute, vel aliquouis dehonestamento obducti in aciem prodeunt, in ipso profecto certamine, si se nauiter gesserint, geminatam sortiuntur felicitatem, nam si victores euaserint, a malis se & infortunijs vindicant: victi vero id solatij referunt, quod deteriore non vltro fortunam sequuntur. Qui vero cum liceat sibi sine belli discrimine liberos fieri, & alioquin ad certamen descendunt, firmiorem sibi vt pariant seruitutem, hi proculdubio vel si potiti forte victoria sint, vel in admodum necessarijs rebus falluntur, & ipso in bello longe pauciores ac ipsi vellent incolumes euadendo, cum ceteris infortunijs, vel eo maiorem sunt habituri calamitatem, quod bello vincuntur. Neapolitanis dicta haec sint. Gothis vero, qui apud vos in praesentia sunt, optionem nunc damus, siue nobiscum vna sub Imperatoris imperio sint, siue impunes & malorum expertes domum confestim hinc abeant. Quod si has omnes conditiones siue hi, siue ipsi vos neglexeritis, & audendo duxeritis in nos arma efferre, necessarium erit, si deo id placitum sit, pro hoste vramur, qui se primum obtulerit. Sin vero Neapolitani Imperatoris malint sibi partes deligere, & ex Gothorum tam graui hac seruitute, in libertatem se denique vindicare, eas vobis nobiscum fore, fide data, conuentiones polliceor, quae cum volentibus Siculis factae, ita seruantur, vt nos insimulare periurij nequeant. Haec Belisarius Stephano publice suis renuncianda iniunxit, seorsum tamen huic ad bene sperandum pleraque pollicetur, si Neapolitanos Imperatori beneuolos redderet. Stephanus itaque in urbem reuersus, & ciuibus Belisarij mandatis renunciatis aperte decernit his prorsus inutile fore aduersus Imperatorem bellum suscipere: & Stephano quidem haec decernenti fauebat Antiochus, Syrus vir genere quondam, sed qui iam pridem Neapoli habitabat, maritimo operi semper intentus, vnde non paruam erat prudentiae & aequitatis opinionem apud hos consecutus. Pastor vero & Asclepiodotus rhetores erant, & inter Neapolitanos facile principes. hi Gothis cum essent amicitia coniunctissimi, haud quaquam peruelle rerum praesentium statum mutari, vel aduersus hunc aliquid innouari, itaque inter se inito consilio,

Belisarij ad obsessos oratio.

Pastor & Asclepiodotus deditio nem impediunt.

filio, vt quae iam populus animo agitasset, interpellarent quam multa quidem & magna: multitudinem incitabant a Belisario alia item atque alia vt causando exposcerent, & illud imprimis, vt hunc iureiurando adactum tenerent, ab eoque postulata confestim assequerentur. Omnibus itaque libello inscriptis, quae Belisarium haud quaquam facturum suspicarentur, ad eum per Stephanum deferenda mox tradunt: qui vbi rursus ad Imperatoris se exercitum contulit, litteris praefecto porrectis, ab eo sciscitabatur, vtrum ne esset executurus quae Neapolitani ab se deprecando deferrent, deque his obseruandis praestare iusiurandum his velit. Tum ille omnia se facturum pollicitus, Stephanum statim domum remisit: quo referente, Neapolitani denique persuasi, & Belisarij dicta suis gratificantia votis suscipiendo, Impetatoris exercitum in urbem extemplo admitti iubent, nil prorsus rati molestiae sibi ea ex re occisurum, identidem affirmantes, satis se ex Siculis exemplorum habere, qui recens barbarorum tyrannide in Iustiniani imperium commutata, nunc libertate fruuntur. Iam itaque ingenti tumultu delati, ad aperendas Romano exercitui portas processerant. Gothi interea, vt quibus minus placerent quae gerebantur, nec coepa interpellare iam possent, a tumultuante hac turba procul astabant. Sed Pastor e primoribus quidam Asclepiodoto fauente, Neapolitano ad concilium populo & Gothis ipsis, vnum in locum ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit. Si ciuitatis cuiuspiam multitudo sese ac suam salutem prodiderit, nihil absurdum, praesertim si cum optimatibus sentiendo, liberam inde de summa rerum sententiam ferat. Nos tamen vt haud dum in perniciem abeuntes, oportet omnino postremum vt perinde suffragium, salutaria in patriam monita conferamus. Spectamus igitur o Viri ac Ciues, non solum ipsos vos Belisario, sed vel ciuitatem hanc proditum iri, qui bonis vos plurimis affecturum se pollicetur, & iuramento praualido se ad id exequendum obstrinxit. Si autem promittere de se vel id quiuerit, venturam ad se omnino belli victoriam, contradicturus est nemo, non vobis emolumento haec fore. Nam futuro iam domino non prorsus gratificari dementiae est. Veruntamen si in incerto positus est Martis euentus, nec mortalium quispiam Fortunae praenosse sententiam queat, considerate pro quantis nam vobis calamitatibus id studij sit. Si enim bello superiores euaserint Gothi, & hostes deuicerint, hostium loco haud dubie habituri nos sunt, & hostiliter inde excruciaturi, quippe qui nulla coacti necessitate, sed voluntate & sui nunc odio ad prodicionem venerimus. Ad haec accedit, quod per Belisarium ipsum, si forte hostes peruicerit, perfidiae arguemur, & ceu praefecti prodicionis, ac perinde fugitiui iam facti, in omne aeuum per Imperatorem custodijs asseruabimur: nam qui proditoris vsus beneficio sit, accepta quidem ex gratia, repentina quadam vt victor afficitur voluptate, suspicione tamen imposterum ductus, veretur simul & odit eius ex factis beneficium proditorem, vt qui in se ipso expertus asseruet & caueat prodicionis indicia. Si igitur in Gothos fidem in praesenti seruauerimus, viriliter subeundo ac tolerando discrimina, vel hi quidem hostibus superatis, bonis quam maximis affecturi nos sunt: & Belisarius ipse, si ita forte contigerit, vbi victor euaserit, seruatae fidei veniam dabit. nam & pertinax in quempiam studium, vel si plerunque forsitan fallitur, mortalium nemo, qui non omnino desipiat, dignum supplicio iudicabit. Nunc vero quid passi hostium extimuisitis obsidionem? quandoquidem nec necessarijs rebus caretis, nec commeatibus intercludi, domi cum confideatis, murisque & custodibus Gothis possitis confidere plurimum. Consideremus praeterea nec Belisarium hisce conuenturum nobiscum fuisse conditionibus, si urbem se vi capturum sperasset. Quin etiam si exequi

Pastoris ad Neapolitanos oratio.

ex æquo hic vellet, quæ nobis essent in commodum concessura, nec Neapolitanos quidem terrere antehac debuit, neque ex nostra hi in Gothos iniuria, suas stabilire nunc vires: sed cum Theodato & Gothis conferendæ prius illi manus fuissent, ut sine discrimine, & nulla prodicione aut iactura, ciuitas ista in victoris cederet potestatem. His Pastor & Asclepiodotus peroratis, ludæos producunt asseuerantes ciuitati rerum necessariarum nil de fore, & Gothos tuto mœnia seruaturus. Quibus persuasionibus Neapolitani illecti, Belisarium iubent quàm celerrimè inde abscedere. Tum ille ad obsidendam urbem se comparare, proque viribus omnia facere. nam muros sæpè antea hos inuadendo periclitatus, cum magna militum iactura, & horum quidem fortissimorum, repulsus abierat: quando quidem Neapolis muri, cum partim ad mare sint, partim in continenti & locis difficilioribus siti, adiri è propinquo nil poterant, nec ab insidiantibus propter locorum accliuatatem inscendi. Cumque aquæductum, qui in urbem aquam inueheret, Belisarius intercidisset, non admodum ciues ea res obturbarat, quippè qui puteos intra mœnia affatim habèrent: vnde non multum eius iacturam rei sensere. Qui verò obsidebantur hostem fallendo, Romam ad Theodatum crebro nuntios misitare, celerem opem oratum. Sed ille, ut erat suapte natura ignauus ac planè imbellis, nec belli apparatus aliquem facere, nec his auxilia mittere. Ferunt nanque aliud quiddam huic interea contigisse, quod maximum in modum eum exterruit, & in ingentem impedit formidinem, quod sanè mihi etsi non satis sit credibile visum, explicaturus sum tamen. Fuerat quidem vel antehac Theodatus non omnino incuriosus his fidem præstare, qui se futura prædicere faterentur. Cum itaque in re præsentis inops consilij esset, quod utique solet mortales ad vaticinia perscrutanda impellere, ex Hebræo hominè quodam, qui in hac futurorum prænotione magnæ esset opinionis & famæ, scitabatur, qualis nam esset huic bello futurus euentus. Tum ille porcos terdecem paruis tribus in domicilijs ut coërceret admonuit, & decimis quibusque nomina faceret, ex Gothis Romanisque & Imperatoris præfectis desumpta, ad diem deinde certum quiesceret. Theodatus igitur omnibus ita ut erat iniunctum peractis, ad præstitutum diem cum Hebræo vnà porcos spectatum aduenit, & eos quidem quibus Gothorum nomen imposuisset, mortuos omnes duobus tantum superstites contemplatur, viuos verò & modico intervallo disunctos, quibus Imperatoris præfectorum nomen sorte iam obuenisset, sed alioquin setas è dorso his omnibus defluxisse, & earum partem dimidiam reliquam esse, compertum. Vnde & Theodatum huiusmodi conspiciunt, ex hisque belli exitum animo agitantem, incessisse formidinem tradunt, perinde sat gnarum Romanis id occursum, ut eorum exercitus pars quidem sit dimidia peritura, & pecuniarum sint hi iacturam nonnullam facturi: Gothis verò, ut gens vniuersa ferè deleta, ad paucitatem denique redigatur, & ad Imperatorem, etsi non magna, deuictis tamen Gothorum præfectis, belli sit peruentura victoria. Quamobrem & Theodatum affirmant, nil prorsus virium comparasse, quibus cum Belisario esset decertaturus. Sed de his quisque loquatur, ut plus minusue attribuerit fidem. Belisarius autem Neapolitanos terra marique cum acius obsideret, mœnore afficiebatur ingenti, ut qui nec illos vnquam ad se concessuros speraret, nec ciuitatem se posse in potestatem redigere, quandoquidem & loci difficultatem sibi aduersari quàm maximè crederet, & tempus esse diutius conterendum. Vnde & veritus ne se hyems opprimeret, & relicta Neapoli aduersus Theodatum ducere cogèretur, & Romam contendere, celerrimè inde se abiturum exercitui nunciauit, & ad iter ut se prepararet inlunxit. Sed diu ea de re animo fluctuatus, & hanc nactus rei bene gerendæ occasionem, eodem permansit. Cupido

Vulgi mobiles nimii.

Difficultas in obsidenda Neapoli.

Ignauia Theodati.

Futura Theodati inquit.

Non cognoscenda futura ratio.

Casu fortuito Neapolis capitur.

do interea ceperat Isaurum quempiam aquæductus ædificium inuisendi, & quemadmodum ciuitati necessarium laticem sumministraret. Ex ea itaque parte, qua Belisarius id interruperat, ab vrbe procul ingressus, facilem habuit desuper vadendi viam. nam muro interciso fluere iam aqua desierat. Vbi itaque propius mœnia ventum, in vastam petrae molem incidit, non hominum manu, sed pro terræ natura locata. In hoc igitur saxo, qui quondam aquæductum extruxerant, ædificio illi annexo, excauerant supernè foramen, non satis patens ut eà liberius permeare vir posset, sed labenti ut aquæ transitum exhiberet: vnde fiebat, ut haud quaquam vbique par esset interior ædificij tractus meatusque amplitudo, perforata saxi interpollante angustia, vnde nec armato præcipuè viro & scutum gestanti erat is peruius locus. Id vbi Isaurus comperit, haud quaquam visum impossibile est, exercitum eà posse urbem inuadere, si paulo laxiorem petrae concauitatem efficerent. Sed ipse ut erat obscurior, nec sermones cum duce aliquos adhuc contulisset, rem ad Paucarem detulit suæ gentis Isaurum, spectatæque inter milites virtutis virum. Paucares igitur omnia, ut se habuissent, ad Belisarium desert, qui statim præ nuntij voluptate respirans, magnaque se eius indicem rei pecunia donaturum pollicitus, rem ut perageret & confestim hortatur, ac simul imperat. Isaurorum ex agmine desumptis comitibus, petram statim ut latius aperiret, & imprimis caueret, ne cui eius rei sensum præberet. Paucares verò Isauris extemplo delectis ad id peridoneis, aquæductum cum his simul & occultè ingreditur. Cumque demum ad locum venissent, vbi petra in angustum coibat, mox opus aggressi, non dolabris hanc aut bipennibus excidebant, ne fortè ex sonitu fragoreque hostibus proderent quæ gererentur, sed ferreis acuminatisque instrumentis, foramen crebrius elimando abradendoque, breui iam effecere, ut vir thorace obductus & clypeum gestas, libere eà transmeare sat posset. Cum itaque egregiè se vniuersa haberent, subiit Belisario cogitatio animum, quod si præliando exercitui esset, & vi eà vrbs inuadenda, non nisi magna suorum cum clade id fieri posse, & ciuitati cætera occurrura, quæ in captas vrbes geri per hostes solent. Vnde Stephanum statim ad se euocatum his verbis affatur: Vidi equidem sæpè vrbes expugnari & capi, & qualia à victoribus captæ iam patiantur sat calleo. Nam & milites ipsi sine villo ætatis respectu occidunt quos in eo furore offenderint, matres familiisque tam foedè afficiunt, ut mortem sibi efflagitantibus illaturos se negent. Nam dum ad iniuriam ferendam trahuntur, & militum inferuire coguntur libidini, indecora omnia tolerant, & admodum miseranda: puerique vix dum ablati, ab his abducuntur in seruitutem, quos omnium infensissimos habent, ut quorum manus paterno resperfas sanguine cõspicentur. Prætereo amantissimè Stephane iniectum per vrbes ignem, & flagrantia tecta nunc meminisse, quo ut res cæteræ deperduntur, ita & vrbs nitor & pulchritudo dehonestatur. Hæc ipse omnia cum veluti in speculo Neapolim videam nil secius perpeffuram, ac cæteræ sint captæ vrbes perpeffæ, huius simul ac vestri me miseret. Machinæ mihi, ut vides, sunt comparatæ, quibus fieri non potest non urbem hanc capi excindi que. Ciuitatem itaque vetustissimam, & incolas Christianos Romanosque ut ab antiquo iam nactam, ita & ad id temporis intra se continentem, in miseram hanc fortunam incidere, haud quaquam optauerim, præsertim cum in meam sit illa omnino Romanorum præfecti potestatem ventura, & in meo exercitu barbarorum ingens sit multitudo, qui fratres propinquosque ante hæc mœnia amisere, & iccirco si urbem hanc ceperim, istorum frenare iram nil quiuero. Quamobrem quandiu in vestro arbitrio est eligere posse, quæ vobis cõducant, & quæ potiora sunt facere, vobis consulite, & futuram declinate calamitatem; quæ

Rupes Neapolitana, adnexa aquæductui.

Belisarij humanitas.

Expugnationi mala commemorat Belisarius.

Obtestatio Belisarij.

si, uti par est, in vos demum reciderit, nō iure fortunam estis, sed vos ipsos incusaturi. Post hæc Belisarius dicta, Stephanum ad suos remisit, qui vbi Neapolitanæ plebis in medium venit, lachrymans fermè & gemebundus renunciauit, quæ à Belisario accepisset. Tum illi identidem asseuerare, Neapolitanos immunes & liberos esse, nec Imperatori Romano in seruitutem quandoque se dedituros, nec Belisarium quoquam pacto vereri, nec illi prorsus cedendum decernere. Tunc Belisarius sui ut urbem per aquæductum inirēt, rem ita constituit. Viros quidem ad quadringentos, primis fermè tenebris deligit, hisque Magnum præfecit, qui equitum turmas dūctarat: huic Ennem comitem addit Isaurorum tunc ducem, thoraces deinde sibi omnes desumere, clypeos, ensesque iubet, & quoad ipse signum dedisset, quiescere: accitoque Bessæ apud se ut maneret iniunxit. Magnum deinde & Ennem quæ fieri in præsentia velit commonefacit, & eam his ædificij partem ostendit, quam antea ruperat, vnde in aquæductum facilis patebat ascensus. Post hæc imperavit, ut quadringentos illos, quos sibi dūctandos dedisset, extinctis luminibus in urbem immitterent, duosque qui tuba canere egregiè percallerent, cum his simul dimisit, ut vbi intra mœnia peruenissent, urbemque fremitu & terrore turbassent, quæ per se fuissent iam gesta, clangore ac sonitu significarent. Ipse verò magno numero scalias ad id antea factas in apparatu habebat. Illis itaque aquæductum iam subeuntibus, eaque in urbem propere contendentibus. Belisarius cum Bessa & altero comite suo loco manere, & cum his omnia exequi, ad exercitumque qui iuberet dimisit, ut intenti omnes ac vigiles essent, & in manibus arma haberent: circa se verò quàm multos habebat, quos audentissimos esse ac fortissimos viros rebatur. Sed ex his, qui urbem ingressuri obierant, pars maior periculi magnitudine territi, retrorsum de ferri dilabi que passim. Quibus cum & Magnus dux ipse, quandoquidem ut se sequerentur, nec monendo quidem persuadere, nec adhortando iam poterat, se ad præfectum recepit: quos Belisarius omnes vno agmine redeūtes probro affectit, & ducentos ex his, qui circa se milites erāt, delectos, cum Magno abirent mox iussit: quibus Fotius filius ut indignabundus & fremens ducem se obtulit, & in foueam, quæ eundum his erat desiluit, prohibitus tamen per Belisarium est. illi verò præfecto vnà & Fotio sibi conuiciantibus, metu simul ac pudore percussi, discrimen quod antea declinassent, subire tunc ausi, cum ducentis illis vnà ducem sequuntur. Belisarius autem veritus, ne quis ad hostes, qui turrem aquæductus ædificio proximam custodirent, eorum quæ gererentur, sensus accederet, eō se contulit, & Bessam rixari ac Gothicis verbis contendere cum barbaris custodibus imperat, ne quis fortè armorum crepitus ad hos perueniret. Tum Bessas ingenti his voce inclamando ad Belisarium se ut conferrent, monebat, multa his bona fore pollicitus: tum illi contra illudere, & pluribus Imperatori ac Belisario conuiciari & maledicere. Aquæductus autem ille non solum ad murum vsque porrectus supernè integitur, sed mediam urbem spatium longiore peruadit, & decocto ex latere celsiores fornices habet. Romani itaque cum intra mœnia omnes iam peruenissent, vbi nam terrarum consisterent, nec animo quidem concipere, nec coniectura fat poterant, nec inde descendere, quousque tandem ad locum est ventum, vbi aquæductus retecta erat testudo, domusque desuper neglectior visa, quam sola anicula nimix paupertatis cohabitans incolebat: & fortè in superiori ædificij parte oleæ erat arbor enata. Itaque vbi coelum hi conspexere, & media in vrbe se esse iam senserant, inde euadere animo agitant, non enim his aliqua machina erat, armis præsertim munitis, quæ se inde demitterent. Ad hæc accedebat, quod celsus ibi ædificium aliud quoddam excipiebat, quò nullus patebat ascensus. Romanis itaque diu animo fluctuantibus,

Pertinacia Neapolitanorum.

Quo modo capta Neapolis.

Plotij Belisarij E. virtus.

Per aquæductum Neapolim hostes ingrediuntur.

fluctuantibus, & in maiores iam coeuntibus loci angustias (Iam enim cum turmatim succederent, magno agmine ferebantur) subiit cogitatio quempiam ad superiora ut tandem euaderet, pertentare. Confestim itaque depositis armis manibus enitēdo ac pedibus, in mulieris domicilium venit, qua eodem mox visa & mortem comminatus ni conticeret, supprimente illa ut attonita præformidine vocem, iactatoque ad oleæ truncum præualido fune, & illigato, alterum restis mox caput in supereminens ædificium iacit, quo milites statim cōprehensio, ad vnum omnes sursum euadunt. Noctis enim pars quarta relinquebatur, & in vrbis muros transcendunt, custodesque duos nil prorsus imminens malum præsentientes, obtruncant. Sed ea regione, qua in boream mœnia vergunt, Belisarius cum Bessa & Fotio manens, diu iam expectabat, quæ per suos gesta fuissent, resciscere. Tum illi, ut ea mœnium parte potiti, clangentis tubæ sonitu copias euocare. hoc ex prodito Belisarius signo mœnibus scalis extemplo admotis, milites ut per eas murum inscenderent, confestim hortatur. Cumque singulæ scalæ ad propugnacula haud quaquam pertingerent, ut quas non ex aperto & æqua dimensione opifices fabricassent, binis inuicem scalis milites colligatis, hisque scandēdo & propugnaculis superatis in muros peruadunt, aliam autem mœnium partem ad mare vergentium non barbari ipsi, sed Iudæi custodiebant. Milites verò nec scalias applicare his poterant, nec aliàs scandere, Iudæis sibi acerrimè occurrentibus, & planè interpellantibus, ne sine prælio urbem caperent hostes, atque adeo ut ea è regione nihil spei his esset ciuitatis iam potiundæ, Iudæis ipsis vel vrbe in partem iam capta tam fortiter præstantibus, & summa vi resistentibus, qui in se impetum facerent. Verum vbi demum illuxit (nam noctu peracta hæc sunt) ex his qui introgressi iam fuerant, nonnulli in Iudæos mox inruunt, hosque in terga cedere acius instant. tum illis fugam propere capessentibus, vrbs vndique capitur. Iamque patentibus portis Romanorum inferebatur exercitus. Sed milites, qui ad portas in orientem sitas dispositi fuerant, cum scalæ nullæ his essent, quibus muros conscenderent, fores confestim à custodibus destitutas, igne summissio incendunt, cumque vacuus esset ea ex parte defensoribus murus, hinc inde dilapsis, nullo negotio ciuitatem inuadunt, stragemque ciuium ingentem fecere: & hi præsertim ira & indignatione in eos desæuiebant, qui fratres propinquosue in ea fortè mœnium expugnatione amiserant. Nam quos tum primum obuios habuerunt, sine vllō ætatis vel conditionis respectu mox trucidare, ciuium bona diripere, in domiciliaque ignem immittere, pueros præterea ac matresfamilias in seruitutem captos pertrahere, & præ cæteris barbari Massagetæ, ut qui nec sacris quidem cum manus abstinuissent, eorum vim maximam, qui vel in templa confugerant, tamdiu obtruncant, quoad Belisarius suos circumuendo à cæde cohibuit, & ad concionem vocatos istiusmodi affatus est verbis: Postquam victoriam ad nos detulit deus, & ad id gloriæ tandem prouexit, ut urbem, etsi inexpugnabilem visam, nostræ ditioni subegerit; necessarium est, ut & ipsi acceptæ gratiæ haudquaquam indignos esse præ nobis feramus: sed pro nostra potius in deuictos clementia, iure hos superasse. Nolite ergo Neapolitanos istos perpetuis odijs de cætero insectari, nec quia hos ipsi oderitis, belli vobis sunt limites excedendi. quod enim esse in deuictos victorum odium potest, cum parcendum his potius sit, quàm ad internitionem clades alia inferenda? non enim vos ipsi ab hostibus posthac vindicatis, sed subditorum ex * more facturi iacturam estis. Quocirca viris istis nihil in posterum mali per vos inferatur, neque furenti iam animo licentius omnia permittenda. indecorum namque cum hostes viceritis, iracundia vincti: vobis quidem cætera in virtutis præmium cedant, coniuges viris cum liberis

Iudæorum in propugnaculo viris.

Direptio Neapolis occupatæ.

Belisarij ad suos iam victores oratio.

* forte, morte.

restituere: edificant victi ex rerū suarum iactura quantis sua temeritate priuati nunc sint & gratissimis bonis. his Belisarius dictis, matresfamilias omnes, liberos, seruosque produci mox iussit, & Neapolitanis restitui, nondum aliquam expertos iniuriam, hisque & milites suos conciliauit. Sic itaque cum Neapolitanis tunc actum, vt vna eademque die & in seruitutem concederent & libertatem, simulac suis ex rebus preciosissima quæque recuperarent. siquidem qui aurum maiorisque precij rem possiderent, iam antea in terram abdiderant, hac duntaxat via hostibus occultare sua hi potuerunt. Denique omnes in propria domicilia restituti, cum his simul & bona recondita præter spem receperunt. Obsidio itaque in diem ad summum extracta vigesimum hunc habuit finem. Gothos verò ea in vrbe ad octingentos numero captos, indemnes prorsus seruatos, non minori in honore, quam suos, apud se Belisarius habuit. Pastor autem, qui in eam desperationem, vt supra iam diximus, plebem induxerat, vbi captam urbem peruidit, in apoplexiam incidens repentinus moritur, nullo vel antehac morbo affectus, nec prorsus ab illo mali quicquam perpeffus. Asclepiodotus præterea, qui cū Pastore vnà rem omnem in populi iacturam confecerat, cum primoribus alijs, qui reliqui tantæ cladi fuissent, ad Belisarium venit. Cui illudens mox Stephanus, his verbis cœpit conuitiari: Vide nunc o omnium perditissime homo, quantis malis affeceris patriam, pro tuoque nimio in Gothos ac pertinacissimo studio, tuorum ciuium salutem prodideris. proinde si barbaris res successissent, non indignum duxisses tui erga hos studij mercedem recipere, & singulos nostrū, tam etsi rectius longè cōsultos, proditionis in simulare. Ast vbi in potestatem Imperator hanc urbem redegit, & Belisarij huius tam fortissimi viri virtute salutem recepimus, adire hunc ipsum Romanorum præfectum tam temere ausus, perinde nec in nos ciues nec imperatoris exercitum delinquendo non dignas tuo sis scelere poenas daturus. Tum ille exprobranti hæc sibi, vt maledictis vicem mox redderet: Falleris inquit, his te iactitando, quæ nobis ex nostra in Gothos beneuolentia obijcienda nunc ducis. non enim quis esse periclitantibus dominis beneuolus potest, nisi sat constans animo sit. Me verò victores talem sunt Reipublicæ suæ habituri custodem, qualem nuper fuisse in Gothos compererint: quandoquidem qui suapte sit natura non infidus, haud quaquam cum fortuna simul commutaturus est animum. Tu verò cum Gothis res minus æquè procederent, promptiorem te statim exhibuisti ad inuadentium hostium verba suscipienda. qui enim instabilis est, & inconstantiæ morbo laborat, simulac timere incœperit, vel suimet amantissimis debitam negaturus est fidem. His dictis, Neapolitanus mox populus abeuntem hunc conspicatus, cum in vnum coisset, sua ac præsentia mala Asclepiodoto illi imputanda criminabatur, & maledictis haud prius absistit incessere, quàm hominem trucidasset, eiusque & corpus dilacerasset minutatim discerptū. Huius deinde ex cæde, Pastoris ad domum impetu facto peruenit, & illum identidem omnes exposcere, seruisque affirmantibus, fato perfunctum Pastorem esse, non prius his fidem præbendam duxere, quàm mortui cadauer proferrent: quòd statim arreptum loco quodam & suburbano, palo affigunt, proque commisso ex iusta ira facinore, Belisarium sic deprecantur, vt ab homine perhumano clementique facilè veniam impetrarint. Cum Neapolitanis sic actum. Gothi verò, quibus circa Romam & circumiecta huic vrbi loca adesse fortè tunc contigit, miraculi loco existimare Theodati tunc primum ignauiam, quòd cum in proximo hostes adessent, haud quaquam vellet his obuiam ire: vnde in suspensionem nec mediocrem quidem venere, ne Iustiniano Imperatori vltro is esset Gothorum res proditurus, quandoquidem non in aliud quippiam animum intendisset, nisi vt quiescendo vitam de cætero

*Clementer actū
in victos.*

*Pastor apoplexia
extinctus.*

*Stephanus Ascle
piodotum conuis
cuis insectatur.*

*Responsio Ascle
piodoti.*

*Asclepiodoti sup
plicium.*

*Theodatus in su
spicionē Gothois
venit, & abdica
tur.*

duceret, & pecunia sese affatim ingurgitaret. Itaque vbi demum captam per Belisarium esse Neapolim acceperet, Theodato omnibus probris dilacerato, vnum in locum ducentorum ab vrbe stadiorum interuallo distantem inter se cœunt, castraque ibidem metari se posse quamoptimè visum. Campi nimirum circumquaque patentiores & equitabiles erant, iuxta verò defluēs amnis in mare ad Tarracinam immittit, huic proximus mons Circeus ille, vbi Vlysses ferunt cum Circe versatum. Sed vt equidem reor, non vera fatentur, cum ea in insula Circe domum Homerus fuisse affirmet: ni fortè hunc montem, insulam esse iccirco quis dixerit, quia in mare ingenti tractu porrigitur, & iuxta adnauigantibus, eiusque è littoris regione vadentibus, insulæ diu persimilis esse apparet: vbi verò ad eum est montem peruentum, facilè quisque perdiscit, priorem opinionem se fefellisse: & ea fortè de causa hunc locum Homerus insulam dixit. Mihi verò ad ea, quæ dicere cœperam, redeundum. Gothi igitur cum eò iam cōuenissent, Imperatorem sibi & Italis Vittigem deligunt, virum sanè non ex clara familia ortum, sed qui in his certaminibus, quæ circa Sirmiū aduersus Gepidas Theodericus rex habuisset, probe se & viriliter gesserat: qua de re Theodatus certior factus, fuga extemplo arrepta Rauennam contendit. Vittiges verò quamcelerrimè Optarem Gothum hominem misit, qui Theodatum ad se viuum vel saltem mortuum ex fuga retraheret. Erat autem Optares ille hac de causa Theodato infensor. huic quondam amplissimo patrimonio & præstanti forma puella denupserrat. hanc Optari Theodatus, etsi pecunijs vtcunque placato ademptam, alteri collocauit. Iccirco tūc Optares iracundia partim succensus, Vittigi partim morem gesturus, ingenti celeritate, & summa animi promptitudine, nec interdiu quidem, nec noctu intermisso itinere, abeuntem illum enixius insectatur: quem demum in via adeptus, ac solo foede resupinatum vt victimam cædit. Hæc Theodato & vitæ euersio fuit, & regni, ad tertium annum detenti. Vittiges interim Imperator creatus, cum præsentibus Gothis Romam se contulit, ibique cum Theodato quemadmodum actum fuisset, certior factus, & ingenti affectus lætitia, huius Theodesclium filium custodijs asseruandum curauit. Cumque Gothorum res ei haud rectè satis paratæ adhuc viderentur, potius duxit Rauennam prius contendere, ibique omnibus optimè comparatis, ad bellum descendere. Vnde vniuersis ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit: Rerum gestarum quæ maximæ sunt, viri commilitones, non temporis celeritate, sed bonis consilijs dirigi rectius solent: plerumque enim sera dilatio, cum se demum opportunè obtulerit, utilitatis plurimum affert: studium verò & nimia properatio, vbi nec decenti nec suo tempore proferuntur, multis rei conficiendæ spem intercidit. Facilius quippe imparata aliqua multitudo viribus oppugnata hostilibus vincitur, quàm qui cum minoribus copijs, sed alioquin quàm bene instructis, in certamen se conferunt. Non itaque vt repentius ipsi & iactanter elati, in decenti vos aliqua affecturi sumus iactura: siquidem longè potius est, ad breue nos erubescere, vt gloriam seruemus iam partam perpetuò, quàm momentaneū dedecus declinando, in omne æuum hoc ipso inuolui. Accedit etiam haud quaquam & vos esse eius rei ignaros, Gothorum vim omnem & armorum vniuersum ferè apparatus, in Gallijs, ipsis & simul Venetijs, alijsque quàm procul hinc distantibus locis, versari. Et sanè Francorum cum natione, præsentis hoc nihil inferius bellum nos gerimus: quo nondum rectè disposito, velle aliud aggredi, maioris esse vesaniæ duxerim. nam qui in ancipiti positi sunt, nec in hostem vnum intenti, par erit omnino ab aduersarijs superentur. Ipse verò Rauennam eundem nunc esse decerno, indeque aduersus Francos bello denique absoluto, & cæteris perquam benè rebus disposi-

Mons Circeus.

Vittiges rex eligitur.

Optares Theodatum persequitur.

Theodati exiliū.

Oratio Vittigis ad Gothos.

tis, cum Belisario demum Gothorum omnibus copijs conflegendum. Sed vestrum non neminem discessionem hanc nostram fugam dicere haud quam pigebit. Et alioquin timorem dissimulare & profiteri, si modo suo id tempore fiat, quam multos erexit, & ad meliorem traduxit fortunam. Strenuè verò factorum celebritas his quidem, qui nil opportunè hæc gesserint, ad seruitutem proculdubio est, & ignominiam concessura. non enim rerum nomina sequenda sunt nobis, sed iure ex his commoditas consecranda. Viri nimirum virtutem non coeptæ res arguunt, sed peractæ designant: hostes autem fugiunt, non qui maiori cum apparatu & derepentè in hos aduentarint, sed qui eorum corpora tueri perpetuò volunt, & bello quam procul abesse. De huius verò vr̄bis Romæ futura captiuitate, vestrum neminem formido incessat. nam si Romani in nos se beneuolè gesserint, ciuitatem hanc in tuto sunt Gothis conseruaturi, quandoquidem nec necessitatem experturi sunt aliquam, vobis paulopost ad se redeuntibus: & si qua de vobis hos fortè suspicio ceperit, vel admissis in vr̄bem hostibus, minus nocebunt, & cum his demum magis conduxerit, si cogat necessitas ex aperto pugnare. verùm ne quid eiusmodi accidat, mox ipse prouidero. viros nanque complures ad custodiam vr̄bis relinquam, & præfectum cum his prudentissimum, qui ad eius tutelam sint suffecturi, atque vt & nobis vr̄banæ hæc rectè se habeant, & nulla ex hoc nostro recessu subsequatur iactura. Gothi igitur Vittigis dictis collaudatis, ad iter se præparabant. Interea verò Vittiges idem Liberio Romano antistite, Senatoribus populoque vniuerso abunde commonefactis, commemorato insuper iustissimo Theoderici quondam imperio, singulos demum hortari, erga Gothorum vt gentem beneuole imposterum se haberent, idque vt deinceps seruarent, grauissimo iureiurando adegit, & ad vr̄bis custodiam viris non minus quatuor milibus lectis, Leuderem præfecit, hominem sanè, vt ad multum ætatis prouectum, ita & prudentiæ opinionem maximam consecutum. His ita peractis cum reliquis copijs Rauennam versus iter aggressus, multis secum Senatorij ordinis obfidum loco abductis: quò vbi demum peruenit, Mathassuntham Amalassunthæ filiam eximie pulchritudinis virginem, vxorem sibi vel nolentem quidem effecit, vt ex hac generis Theoderici coniunctione, imperium sibi firmius stabilitum esset imposterum habiturus. Gothos deinde vndeque contractos, arma equosque singulis turmis distribuendo, instruxit imprimis & exornauit, eos duntaxat, qui Gallias præ Francorum formidine custodirent, ad se reuocare non potuit. Franci autem isti, Germani quondam vocitabantur: quemadmodum autem à principio fuerint id nomen sortiti, & Gallias deinde inuaserint, ac Gothis simul sint hostes effecti, explicaturus mox sum. Regio ea omnis, quæ ab Oceano & Gadibus nauigantibus ad dexteram iacet, Europa, vt aliàs diximus, nuncupatur: quæ verò est huic ex aduerso obiecta, Libya dicitur, sed Asiam, hanc prisca dixere: de his inde quæ vltra Libyam sunt, quod affirmare certius queam, nil habeo. nam & vastæ excipiunt solitudines, & immensis spatijs vacua sunt hominibus loca, ex quibus etsi primus Nilus nascitur, est tamen eius origo incognita, cum inde in Aegyptum deferri id flumen affirmant. Europa autem quod ad ipsum statum & suum principium, post quidem Peloponeso persimilis, & vtrinque adiacet mari, cuius prima regio circa Oceanum est & occidentem solem, & Hispania dicitur ad vsque Alpes, quæ in Pyrenæis sunt montibus. Alpes verò dici in angustijs transitum, qui ea in regione sunt homines, decreuerunt. A Pyrenæis autem montibus ad vsque Liguriæ terminos Gallia dicitur. Vbi alpes aliæ Gallos & Ligures dirimunt. Sed Gallia Hispanijs est longè potentior. Siquidem ab angusto cum Europa ipsa incipiat,

Leuderis cū præsidio Romæ relinquitur.

Mathassuntha Vittigis nubis inuita.

Franci prius Germani.

Orbis partitio.

Europa.

Hispania.

Alpes vnde dicitur Gallia.

cipiat, in immensam semper latitudinem funditur. Ex vtrisque his regionibus, altera quidem in Boream vergens, Oceano circuncingitur mari, altera verò quæ ad Notum ventum inclinatur, mare Tyrrhenum habet. In Gallijs alia pleraque flumina sunt, sed Rhodanus imprimis & Rhenus hinc defluunt, diuersa tamen & contraria ab inuicem via labuntur: Rhodanus siquidem in mare Tyrrhenum exit, & in Oceanum Rhenus immittit. paludes præterea hisce in locis non pauca, vbi primitus Germani, gens barbara habitabant, nec magni tunc primùm momenti viri, qui Franci nunc vocitantur. his finitimi Arborichi accolæ erant, qui cum cætera Gallia atque item Hispania iam pridem Romanis parebant, post hos in orientem solè Thoringi barbari sunt, qui Cæsaris Augusti permisso, sedes has tenere, & ab his Burgundiones haud procul, ad Notum ventum vergentes inhabitant. Sueui deinceps & Alemanni gens valida, liberi omnes, & iam diu ea incolunt loca. Temporis vero processu, Visigothi vi in Romanum imperium facta, Hispanias omnes & Gallias vltra Rhodanum flumen suæ ditioni subactas, vedigalesque redditas tenuere. Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites, quos sibi Germani cum obediens facere & subditos vellent, vt qui finitimi essent, & pristinos vitæ mores penitus immutassent, eorum agros assiduò populari, & hos copijs vniuersis inuadere: Arborichi verò cum & virtutem præ se, & erga Romanos beneuolentiam ferrent, viros fortes eo in bello se præstiterunt: cumque his vim inferre Germani non possent, societatem vt secum saltem inirent, & mutua inter se facerent connubia, precabantur: quas non inuiti conditiones Arborichi mox acceperunt. erant nanque vtrique Christianæ fidei seculatores. Sic itaque vnum hi coeundo in populum, ad maximam potentiam euasere. Romanorum interea milites alij, qui in Galliæ finibus erant, custodia gratia constituti, cum neque Romam redire iam possent, nec ad hostes vt Arianos concedere, se se cum signis ad hostem contulere, & locum insuper, quem pro Romanis seruabant, Arborichis Germanisque prodidere, ac potius mores continenter seruatos, suos transmissere ad posteros, atque adeò vt vel ad hanc nostram ætatem eodem tenore vel etiam cultu pristinos seruare ritus non dedignentur. descripto nanque ex numero ad id fermè tempus hi demonstrantur, quo taxati antiquitus militabant: quandoquidem & suis productis nunc signis, in aciem prodeunt, ac patrijs vtuntur perpetuò legibus, Romanumque habitum, vt in cæteris alijs, ita & soccis nunc seruant. Enimverò quamdiu Romanis Respubl. eadem semper & firmior mansit, ad Rhodanum fluium Imperator in Gallos potitus imperio est. Vbi verò hanc Odoacer in tyrannidem vertit, tunc demum Visigothis tyranno hoc ipso cede, vniuersam ad vsque Alpes, quæ à Liguribus Gallos disterminant, hi Galliam suæ ditionis fecere. Odoacro deinde cadente, Thuringi Visigothique Germanorum vires iam auctas veriti, (nam & hominum abundabant hi multitudo, & robore præualebant) atque adeò vt finitimos omnes apertius violarent: cum Theoderico & Gothis vt fœdera iungerent summo studio nitebantur. Sed Theodericus eorum repudiata societate, cum his tamen coniugia facere haudquaquam dedignabatur. Tunc itaque Visigothorum duci iuniori Alarico Teuderusam filiam eius despondit & virginem. * Mernerefrido autem Thuringo & principi, Amalabergam Amalafriidis sororis filiam nuptui tradit. quo factum, vt Franci alienam in se violentiam veriti, à Theoderico ne hunc bello per id tempus incesserent abstinendo, Burgundiones oppugnatum mox ierint. Inter Francos deinde & Gothos, in Burgundionum malum, fœdus pactionesque fiunt hac lege, vt vtrique in hos copias mitterent oppugnatum, & vtri eorum alteris in expeditionem euntibus, Burgundionumque euertentibus gentem, ipsorumque terram in-

*Rhodanus.
Rhenus.*

*Germani, post
Franci.*

*Arborichi.
Thoringi.*

*Burgundiones.
Sueui & Alemanni.*

Visigothi.

Arborichi et Germani gentem in vnam coeunt.

Germani Galliæ occupant.

* patrios.

Visigothi Gallie partem conseruantur.

Matrimonia inter Visigothos, Thuringos & Ostrogothos contracta.

* rellius, Hermenfrido, Franci contra Burgundiones.

suam redigentibus potestatem à cōuentis deficerent, victores ipsi ab his, qui secum non militassent, certum auri pondus referrent: sic bello res captas vtrisque communes fore. Germanis igitur ingentibus copijs pro initis inuicem cum Gothis conuentionibus, aduersus Burgundiones iam prodeuntibus, Theodericus verbis quidem ad expeditionem se præparare, de industria tamen tempus in belli euentum extrahere, futuram fortunam opperendo. vix tandem exercitibus missis, præfectis imperat, iter vt segniter facerent. Proinde si Francos victoriam retulisse acceperint, tunc prorsus iter accelerarent. Sin verò aduersi quippiam his accidisse didicerint, haudquaquam ultra progredierentur. Franci interea cum Burgundionibus soli manus conseruere: & cum bellatum nauiter esset, magna vtrinque fit cædes: nam pede collato ad multum diei fortiter est præliū gestum. Sed Franci demum, vbi in fugam hostes penitus vertere, in vltimas quas illi incolerent terras fugarunt, vbi & fugientibus pleraque erant & validiora ad receptum præsidia, quæ sola his salutari fuere, cæteris hostes potiti. Hæc victoria vbi ad aures est Gothorum perlata, quàm celerrimè ad socios & victores se conferendo, sui præsentiam faciunt, ab hisque increpiti, quòd prælio non tempore suo interfuissent, locorum causabantur difficultates, paratos se pactam pro pœna pecuniam statim dependere: qua ibidem depensa, terras ex hoste captas, vt conuentum iam antea fuerat, cum victoribus partiuntur. qua in re cognita Theoderici prudentia est, qui sine vlla suorum iactura, modico auro persoluto, hostium sibi loca parauerit. Hac via Gothi Germanique Gallijs sunt in partem potiti, Germani deinde ad pristinas vires accessione facta, Theoderici nulla habita ratione, & priore illa ex eo, qua tenebantur, neglecta formidine, aduersus Alaricum & Visigothos duçarunt exercitum. Quòd vbi Alaricus comperit, Theodericum ad se celerius euocat, qui maximis statim cum copijs ad eius suppetias ire contendit. Visigothi interea, postquã Germanos circa Carcasionem urbem castra habere certiores sunt redditi, confestim his obuiam eunt, & positis castris quietos se continent. Sed cum in ea obsidione temporis plurimum contriuisent, tedere occœpit inertia, & ægrè ferre per hostes sua loca vastari, in prædamque omnia agi: vnde & Alaricū contumelia & probris incessere, & quòd hostes reformidaret, odisse; sui que ducis contationem & segnitiam criminari, & identidem affirmare, posse se quidem & solos, Germanos bello peruincere. Vnde suorum importunitate victus Alaricus, etsi haud dum præsentibus Gothis, cogitur statim in aciem aduersus hostes prodire. Sed Germani in ea congressione superiores iam facti, Visigothorum vi maxima cæsa, Alaricum simul ducem obruncant, & Gallijs maiorem in partem potiti, Carcasionem urbem celerrimè obsident, vt in qua conditas esse regias opes acceperant, quas Alaricus quondam senior, cum Romam cepisset, abstulerat. In his ferunt Salomonis fuisse preciosissimam supellestem ac spectatu dignissimam, vt quam ingentis precij gemmis ornata ex Hierosolymis dicunt auexisse quondam Romanos. Visigothi igitur, qui eo prælio superfuere, Gaselicum spurium Alarici filium principem sibi pronuntiando crearunt, cum Amalaricus ex Alarici filia natus, puer admodum esset. Theoderico deinde cum Gothorum exercitu aduentante, trepidanter Germani obsidionem soluerunt, indeque profecti, eam Galliarum & præter Rhodanum flumen mox occupant regionem, quæ in Oceanum vergit: quos cum loco depellere Theodericus nil posset, vt sibi haberent, quæ iam occupassent, permisit; ipse verò reliquam Galliarum tunc partem recuperauit. Gaselico itaque suo fato perfuncto, ad * Amalarici nepotem defertur imperium, cuius ille vt pueri adhuc procurationem gerebat. Theodericus verò Carcasione ex urbe rebus omnibus, quæ ibi Gothorum regibus

Theoderici vafricies.

Germani Visigothos inuadunt.

Alaricus a suis accusatur ignauie

Alaricus a Germanis cum suis creditur.

Gaselicus rex Visigothorum.

* Alarici.

bus seruabantur, secum auctis, celerrimè Rauennam reuertitur, præfectisque & maximis copijs continenter in Gallias & Hispanias missis, imperium ipse re ac factis administrando tenebat, idque vt sibi perpetuò stabiliret, prouidens, earum prouinciarum principes iussit, vt ætial vt sibi deferrent. quo opportunè accepto, ne auaritiæ videretur intentus, Gothorum Visigothorumque exercitibus munera in annos singulos mittere, eorumque sibi animos conciliare. Vnde temporis progressu factum, vt Gothi Visigothique, quandoquidem sub vnus imperio essent, terrasque easdem haberent, liberos suos mutuis affinitatibus iunxerint. Post hæc Theodis, vir Gothus, quem Theodericus vt exercitui præfesset, emiserat; ex Hispanijs foeminam nobilem in coniugem duxit & opulentam, vt quæ in pleraque Hispaniæ loca haberet imperium: ex quibus ad duum milium ferè contracta hic militum manu, vique satellitum cõstipatus, verbo quidem Theoderici permissu Gothis tunc præerat, re verò tyrannum agebat. Cuius rei Theodericus etsi non nescius erat, veritus tamen ne sibi in posterum esset cum seruo prælium ineundum, & Franci sibi obfisterent, vel aduersum se Visigothi res fortè nouando aliquid molirentur, haudquaquam Theodim potestate priuauit, sed tunc ducere exercitum iussit, cum esset in bellum eundum: seorsum verò cū Gothorum primoribus agit, qui tum fortè apud Theodim erant, illi vt litteras darent, monerentque eum iuste facturum, eoque suæ prudentiæ dignitate, si ad Theodericum salutandi se gratia cõferat. Theodis verò Theoderici imperata exequi omnia præ se ferebat, & annum ætial haud dum illi depensum parabat: Rauennam verò concedere non animo inerat, nec sibi scribentibus se id facturum pollicebatur. Theodericus interea ex humanis decedit. Tum Franci, vt neminem rati suis conatibus de cætero occurrurum, aduersus Thoringos copias eduxerunt, & illorum præfecto Hermenefrido occiso, hos in potestatem redactos suæ faciunt ditionis. Hermenefridi interea cõiunx cum liberis latitando, ad Theodatum eius germanum fratrem & Gothorum tunc principem venit. Germani deinde cum Burgundionibus, qui bello superfuere, manus strenuè conserunt, & prælio facti superiores, illorum quidem tunc principem in præsidio quodam cõercitum, custodiendum tradunt: Burgundiones verò subactos, aduersus hostem vt bello victos, secum militare mox cogunt, terrasque omnes, quas hi incolebant, sibi tributarias faciunt. Amalaricus autè Visigothorum princeps, cum in virilem iam euassisset ætatem, viribus Germanorum perterritus Theodiberti sororem Germanis imperitantis duxit in coniugem, Galliamque cum Gothis & Atalarici nepote partitur. Sed pars ea, quæ circa Rhodanum est, Gothis sorte obuenerit: quæ ultra fluuium erat, Visigothis in ditionem concessit. Conuentum est tamen, vt ætial per Theodatum his imperatum, haudquaquam de cætero Gothis dependeretur, & res vt præterea omnes Amalarico ipsi restituerentur, quæ per * Atalaricum fuerant ex * Charisiana vrbe direptæ. Cæterum vbi vtræque hæ nationes affinitate inter se mutua coierunt, data viris singulis optio est, qui in vtrauis gente connubia fecerant, vtrum mallent vxorem sectari, an illam ad se domum traducere: quo factum, vt fuerint plerique, qui vxores quò animus ferret, traducerent: & qui aliò ab vxoribus traducerentur. Amalaricus demum, vt qui vxoris esset germano infensor redditus, ingenti ex eo calamitate afficitur. vxorem siquidem cum integræ erga deum fidei suscepisset, & aliàs ipse Arianae hæreseos esset, haudquaquam sinebat legitimis hanc & veris ritibus vti, nec pro patriæ & optima sua consuetudine deum sibi propitiando vt coleret. Vnde cum integerrima foemina in viri mores concedere nollet, & contemptui haberi apud hunc cœpta, atque adeo vt ferendus de cætero non videretur, Theodiberto fratri vti se habuissent omnia, nuntiauit. Qua de causa Germanicæ

Theodis tyrannus.

Franci regem Thoringorum Hermenefridum cedunt.

Germani Burgundiones vincunt.

Theodibertus rex Francorum.

* Theodoricum. * Carcasione.

Amalaricus vxorem ad Arianismum cogit.

*Amalaricus a
Theodiberto ce-
ditur.*

*Vifigothi se in
Hispaniam con-
ferunt.*

*Vittigis ad suos
oratio.*

*Gothi Francis
Gallijs cedunt.
Reges Francorū
id temporis.
Ildibertus,
Theodibertus,
Clotarins.*

gentes Vifigothique inimicitias inter se contraxere, ac r̄que ac diutino bello inter hos decertatum. Sed victus demum Amalaricus cum magna suorum iactura occubuit. Theodibertus verò suis cum rebus omnibus sorore redempta, Galliā partem, quantamcunque sortiti Vifigothi fuerant, recepit. Qui itaq; Vifigothorum ex gente bello deuicta reliqui ex ea clade fuere, ex Gallijs cum vxoribus liberisq; suis iam sedibus exciti, ad Theodem in Hispanijs tyrannidem exercentem se contulere. hoc pacto Gothi Germaniq; potiti Gallia sunt. Postremò Gothorum dux Theodatus cum Belisarium in Siciliam venturum iam crederet, cum Germanis paciscitur, vt Galliā portionem, quāe Gothos contingeret, sibi haberent, & aureorum vigintimilia his ab se conditionibus caperent, vt sibi auxilio forent, & aduersus Belisarium secum vnà susciperent bellum. Sed rebus ex conuento finem haud dum nāctis, sortem Theodatus ipse fatalem impleuit. Interea Gothorum non pauci numero, & viri quidem fortissimi, quos Martias Gothus ductaret, eam Galliā partem custodiebant, quam Gothorum esse iam diximus. Hos tamen Vittigis cum inde tuto excire non posset, nec Francis ad resistendum suffecturos putaret, vt Galliam statim Italiamq; excursuris, si Romam ipse cum exercitu vniuerso contenderet, Gothorum ad se primoribus conuocatis, orationem huiusmodi habuit. Non equidem, ò viri sanguine mihi propinquiores, quāe grata potius sint quām vtilia commonefacturus, vos huc conuocavi: sed vt benignè auscultando praesentibus de rebus pro vestra nunc dignitate in me diu consulatis. his nanque, quibus facta iccirco non ex voto procedunt, quia necessitati haudquaquam cum opus est parent, profectò vt moderari eundem in modum praesentia velle, nil prorsus conduxerit. Caetera quidem ad bellum parata nobis egregie sunt: sed Franci obstant, quibus iam pridem nobis hostiliter aduersantibus, etsi cum magna nostra vt corporum, ita & rerum iactura ad resistendum tunc vires fuere, cum aliunde nobis nil occurreret hostile, nunc tamen cum in alios ire omnino cogimur hostes, cum Francis incceptum necessario soluendum est bellum, & ea primùm de causa, quia si hostes nobis sint hi permānsuri, cum Belisario contra nos arma sine mora consociabunt. nam qui vnum eundemq; habeant hostem, vt inuicem & benevolentiam concilient, & foedera inter se iungant, rerum natura ipsa induxerit. Proinde si in hostiles utrosque exercitus seorsum & ipsi partitis copijs bellum his intulerimus, id proculdubio relinquetur, vt ab vtrisque vincamur. Satius itaque erit vt paulo imminuti, maiorem nostri imperij partem firmiter tueamur, quām omnia possidere dum cupimus, cum totius imperij vigibus, hostium insultibus pereamus. Censeo igitur Francis vt Gallias sibi finitimas vltro dedamus, & pecunias insuper omnes, quas Theodatus his se daturum promiserat, non solum vt concepta in nos odia Franci deponat, sed nobiscum vnà id bellum suscipiant. Quemadmodum verò succedentibus rebus recuperaturi Gallias simus, nemo vestrum nunc animo agitet: vetus nimirum me subit dictum, quod utique praesentibus rebus vt consulatur, iniungit. Hac Vittigis oratione Gothorum proceribus audita, & conductura quāe dicerentur, sat ratis, peractum haec iri ex ducis sententia placuit. Extemplo itaque Francorum ad gentem oratores mittuntur, qui Gallias illis & pecunias dederent, societatemq; facerent. Francorum autem duces Ildibertus, Theodibertusq; & Clotarins tunc temporis erant, qui Gallijs simul & pecunia à Gothis receptis, & his quidē pro cuiusq; imperij portione partitis, amicos se Gothis fore quammaximè profitentur, clam tamen his se auxilia non ex Francis missuros, sed subditorum è nationibus alijs: arma verò in Romanorum perniciè Gothis sociare nullo pacto se posse, quippe qui paulo ante imperatori promiserint, in hoc bello illi se opem laturos.

Oratores

Oratores itaque rebus ita confectis, quarum de causa mittebantur, Rauennam mox repetunt: Et Vittiges Martiam praefectum ad se ex Gallijs reuocat. Dum interea haec agerentur, Belisarius vt Romam contenderet se praeparare, vnde delectos è suis cohortibus viros trecentos, hisq; Erodianum praeficiens, in Neapolitanæ vrbis custodiam posuit, missis & ad Cumas custodibus, quos suffecturos ad eius praesidij tutelam rebatur. nam in Campania praeter Cumas haec & Neapolim oppidum, munitus alius erat nuspiam locus. Cumis incolæ ipsi Sibyllæ speluncam ostendunt, in eaq; ferunt illam vaticinatam fuisse. Maritima autem Cumarum haec ciuitas est, & à Neapoli centum & duo de triginta stadijs abest. Belisarius itaq; ad iter instruebat exercitum. Romani autem veriti, ne eadem sibi quæ & Neapolitanis contingerent, potius longè fore decernunt, Imperatoris vt copias in urbem exciperet, idq; vt facerent cum Belisarius maximè hortabatur, tum & vrbis Romæ antistes. Itaq; ex Mediolano vrbe inter Ligures sita, oriundum Fidelium quempiam, qui Atalarico quondam quaestoris loco assederat, ad Belisarium praefectum cum his mandatis mox legant, vt Romam vocatus contenderet, venienti sibi polliciti ciuitatē se dedituros. Tum ille via Latina exercitum eduxit, Appia ad laeuam dimissa, quam Appius Romanorum tunc censor noningentis prius iam annis construxerat, ex seq; illi indiderat nomen. Appiae viæ longitudinem, quinq; dierum spatio emetiri expeditus vir aliquis poterit, ab vrbe Roma haec Capuam pertinet, sed ea latitudine patet, vt plaustra duo ex aduerso inuicem occurrentia, liberè hac queant peruadere: & sanè haec est praeter caeteras omnes, via quidem spectatu dignissima. Appius siquidem ex alia & longinqua tunc regione, vt reor excisos lapides, & hos quidem filiceos, ac suapte natura durissimos, in hanc viam vehendos curauit, quos complanatos & leues postea redditos, quadratosq; circumcidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil vel rei alterius interfecendo. Sunt autè ita connexti, & inter se tam validè condensati, vt speciem praese ferant visentibus, non compositos esse, sed natura sic editos. & quamuis diurno hi tempore atterantur, plaustrisque frequentibus & quibusuis animantibus continenter peruij sint, suo tamen ex nexu, ne parumper quidem discedunt, vel comminuti franguntur, nec sui quicquam amittunt nitoris. Gothi autem in vrbe custodes relictis, vbi hostes appropinquare certiores sunt facti, & quid sibi vellet Romani iam praesensissent, vrbi imprimis admodum indolescere, & his qui in se hostiliter aduentaret, cum obuiam ire praepaucitate nil possent, fluctuari animo in ambiguoq; versari. Romanis deinde his permittentibus vt vrbe excederent, Rauennam vno agmine omnes se contulere, Leudere praefecto relicto, qui praesentis, vt reor, fortunę pudore affectus, in vrbe permanet. Contigit autem vt die vna eodemq; tempore, & Belisarius cum Imperatoris exercitu per portam, quam Asinariam dicunt, urbem iniret; & per Flamineam Gothi excederent: vnde vrbs Roma à Gothis tum primùm capta, annum post sexagesimum, Iustiniani verò vndecimum recuperata est. Belisarius igitur Leudere Gothorum praefecto, portarumque clauibus Imperatori Byzantium missis, sarcinendis moenibus plerisque in locis collapsis incubuit, prominentioraque propugnacula fecit, & laeuo ex latere muri structuram aliam quandam edificauit: & ea de causa, ne ea è regione dum in hostem sui praeliantur ab his, qui ad sinistram moenia oppugnarent, fauciatam tam facile possent, fossam circa muros profundiore perduxit. Romani verò vt praesenti prudentiam, ita & praecipuam eius, quam praese vtiq; in extruendis propugnaculis tulerat, mirum in modum laudare, idque denique obstupescere, si obsidionem Belisarius verebatur, urbem cur sibi ineundam duxisset, & quo nam pacto in commeatus penuria,

Romani Belisario se dedunt.

*Opus Appiae viæ
praclarum.*

Gothi Roma excedunt.

*Belisarius Romam
ingreditur.*

XI. annus Iustiniani.

quandoquidem non maritima hæc ciuitas esset, obsidionē laturus is imposterum esset, in tam vasto præsertim moenium ambitu, & in vrbe in campo tam expedito & plano sita, & quæ hostium tam facile pateret insultibus. Hæc vbi primùm Belisarius intellexit, ad tolerandam obsidionem necessaria præparare, & omnia ita satagere, vt vel ex Sicilia nauibus ad se deportari frumentum curaret, idque in publica asseruaret depositum horrea, Romanos omnes et si rem ægrè ferentes enixius cogere, vt ex agris necessaria in urbem inferrent. Pizas interea Gothus vir quidam, ex Samnio veniens, sese & Gothos, qui eam secum incolerent regionem, & maritimarum ex Samnio partem terrarum dimidiam ad vsque flumen incolerent, se prosequente, vel imperatori quoquam pacto obsecuturos, non paruum ei Belisarius militum manum ductandam tradit, qui cum eo vnà eius regionis loca seruarent & tuerentur. Post Gothos & Calabri, Apulique deinceps, non præsentibus eorum in agris Gothis, spontè ad Belisarium concesserunt, hos statim secuti qui vrbes maritimas, quæ iue mediterraneas nonnullas inhabitabant. Inter cætera oppida & Beneuentum ad Romanos defecit, quod Maleuentum quondam prisca dixerunt. id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continenti que situm, in quod spiritus violentior quidam & acerbissimus ingruere consuevit, qui vti que vbi flare ceperit, nullo sis pacto qui eam iter faciat inuenturus, sed domi se continent omnes. nam venti huius ea est violentia, vt vel equitem cum equo simul arreptum sublimem mox deferat, diuque per aerem circumactum, & quocumque tulerit casus proiectum interimat: vnde & Maleuentum contra Dalmatiæ, vt diximus, & in ædito positum, eo ex vento toleratu difficili sortitum est nomen. Urbem hanc cum Diomedes quondam post Ilium captum ex Argis eiectus diripiisset, suis in ea dentes reliquit Calydonensis, quos Meleager venationis præmia tunc fortè acceperat. & sanè hi dentes vel ad nostra hæc tempora manent, res preculdubio spectatu dignissima, quippe qui lunarem in speciem pedum pentimetrum habeant. hic præterea ferunt Diomedem, Aeneam Auchisæ venientem ex Ilio conuenisse, dedisse que illi ex responso Minervæ simulachrum, quod ipse quondam Vlyse iuuante à Troia sustulerat, cum explorandi gratia eò prius se contulissent, quam à Græcis Ilium caperetur. Addunt insuper huic ægrotanti, sciscitanti que de morbi euentu, prædixisse oraculum, non antea se eo ex morbo conualiturum, quam viro Troiano simulachrum id tradidisset. Romani tamen vbi nam illud terrarum nunc sit, haud quaquam scire affirmant, imaginem verò lapide insculptam ostendunt, quæ vel ad hanc vsque ætatem in Fortunæ fano, ante Minervæ Aeneam statuam exposita est, ad eam templi partem locatam, quæ vergit in orientem. Imago autem illa in lapide sculpta, præstantis ad instar esse apparet, vibrantis que vt in acie hastam. vestem hæc habet oblongam, faciem verò Minervæ simulachri non Græcis simillimam, sed Aegyptijs potius, qualia illi pleraque faciunt. Byzantij verò Constantinum tradunt Imperatorem, in eo foro, quod vti que suum sortitum est nomen, hanc statuam in defossam terram deposuisse. Sed de his hæcenus. Belisarius itaque Italiam omnem, quæ intra sinum Ionicum est, ad vsque Romam & Samnium, in potestatem redegit. Extra hunc sinum ad Liburniam vsque, vt antea diximus, Constantianus vniuersa tenebat. Sed priusquam historiam prosequar, nonnullorum locorum tractus explicaturus nunc sum. Adriaticum pelagus, à continenti quamprocul Ionicum sinum exæstuanst facit, haud tamen vt in alijs locis, vbi desinentis maris in terram vtrinque transcensus Isthmum reddit. Sinus qui Chryseus dicitur in Lecheum desinens, vbi & Corinthus ciuitas est, quadraginta ad summum stadiorum spatio Isthmum qui eodem est peragit.

*Deditions mul-
torum populorū
factæ.*

*Beneuentū cur
quondam Maleu-
entum.*

Impetus venti.

Dentes apri Calydonij.

Palladium Aeneæ datum.

Imago Minervæ in æde Fortunæ.

Palladium Byzantij sepultum à Constantino.

*Regionum in Italia descriptio-
nes, quibus imperabant Gothi.*

peragit. Hellesponti præterea sinus, quem Melana vocant, non longiore ab huius est interuallo, Cheronnesi terram in Isthmum cogit: à Rauenna autem vrbe, vbi Ionicus desinit sinus, ad mare vsque Tyrrhenum, haud minus dierum octo, expedito est viro iter emetiendum: cuius rei hæc causa est, quòd maris exæstuanst fluxus progrediendo continentis ad dexteram affatim semper & diu defertur. Intra hunc Ionicum sinum, imprimis Hydruns oppidum est: huic verò à dextra Calabri, Apuli Samnitesque sunt, & his quidem finitimi sequuntur Picentes, qui ad Rauennam vsque ea incolunt loca. ad læuam deinde in partem & Calabri, Brutijque præterea, Lucanisque habitant, post hos Campani Terracenam vsque pertingunt, quos statim Romanorum termini subeunt. hæ nationes vtriusque maris littora tenent, & quæ ea è regione sunt mediterranea omnia, & in his quidem regio est, quæ magna quondam Græcia dicebatur. In Brutijs sunt & Locrenses, qui ad Zephyrum vergunt, & Crotoniata Thurijque. vltra hunc sinum Græci habitabant, Epirotæ dicti vsque ad Epidamnium oppidum, quod vti que maritimum est, & incolitur: huic proximus Preccalis locus: post hunc sub Hesperia regno Dalmatæ, deinceps Liburnia Histriaque, & Venetorum sunt loca, & Rauennam vsque pertingunt, maritimi que omnes ea habitant regione: supra hos Sichij sunt & Suauj, haud tamen Francorum sub ditione. alij præterea qui mediterranea tenent. Carij deinde Muricique. his verò ad dextram Dace, Pannonijque incolunt: quibus ad aliorum locorum possessionem Singidones * Seruijque. * Seruijque. accedunt, & vsque ad Histrum fluiuium eorum propagatur imperium. His nationibus Gothi, qui extra Ionicum sinum erant, in huius belli principio imperirabant. Supra Rauennam autem urbem, ad Padi fluminis læuam Ligures habitant: iuxta hos qui ad Boream vergunt Albani, in terra omnium fecundissima, Languilla nominata, incolunt loca. supra hos Francorum ditionis sunt gentes. In occidentem verò quæ spectant, Galli tenent, post hos & Hispani. ad Padi autem fluminis dexteram Aemylia est, & Thuscorum gens omnis, ad Romanorum confinia pertinens. Sed de his hæcenus. Belisarius autem ambitum ad Tyberim vsque muri complexus omnem communit, & vbi cuncta illi egregiè disposita sunt, vim scutorum magnam hastatorumque in vnum contractam, Zartire & * Chorofmano, * Chorofmano. Ethmanoque Massagetis ducibus datis, abire in Thusciam iussit, ea vt loca in potestatem redigerent, Bessæque imperauit Narniam præoccuparet munitissimam in Thuscis urbem. Bessas hic Gothus genere fuerat, & eorum ex numero, qui ex Thracia venerant, è qua & Theodericus rex mouens, quum Gothos in Italiam traduxisset, haudquaquam se illi permisit. Erat is sanè vir acer quidem & belli peritus, præfectus que optimus, & de se peridoneus ad res probè gerendas. Is itaque vel inuitis Narniæ accolis, potitus oppido est: haud secus & * Constantinus Spoletum, Perusiamque, * supra, Constantianus. & alia his circumiecta oppidula nullo negotio cepit: nam volentes in oppida hunc exceperat Thusci. Præsidio itaque Spoleti imposito, ipse cum cæteris copijs in prima Thuscorum vrbe diu quietam habuit stationem. Hæc vbi Vittiges Gothorum princeps accepit, Vnilam & Pissam præfectos cum exercitu aduersus hos valido misit, quibus obuiam Constantinus à Perusia non longè profectus cum his manus conseruit, superantibusque multitudine barbaris æquo Marte tum primùm pugnatum: postea verò Romani virtute ac viribus superiores effecti, hostes extemplo in fugam auertunt, fugientesque & incompósitos ad internecionem ferè omnes obruncant, viuosque in potestatem redactos hostium duces, ad Belisarium mittit. His Vittiges rebus acceptis haudquaquam Rauennæ quiescendum diutius duxit. * Marchias verò præfectus & qui secum milites erant, quum nondum ex * supra, Marchias.

Gallijs redijissent, Vittigs morabatur profectioem. Ad id accedebat, quod Asinarium Vligifilaumq; praefectos cum maximis copijs in Dalmatiam miserat, ut in Gothorum hanc potestatem redigeret, & his imperarat, ut ex locis Suaviae provinciae circumiectis, barbarorum in societatem ascito exercitu, recta se in Dalmatiam & Salonas conferrent, cum his praeterea classem longarum navium misit, ut terra mariq; Salonas undiq; obsiderent. Ipse vero cum uniuerso exercitu aduersus Belisarium urbemque Romam ire mox pergit, equitum peditumque ad centum & quinquaginta milia ductans, quorum pars maxima armis munita, vel equos ipsos armatos habebat. Asinarius itaque ubi Suaviam venit, barbarorum contraxit exercitum. Vligifilaus vero solus in Liburniam Gothos ductabat, qui ubi cum Romanis apud Sardonem (id loco nomen) acie conflixisset, victi bello ad Burnum urbem se receperunt, in eaque eorum praefectus collegae opperiebatur aduentum. Constantianus interea de Asinarij apparatu certior factus, Salonis timens, milites omnes qui circumquaque praesidia retinebant, ad se euocatos comonefacit, suis ut quisque circumduceret praesidijs fossam, ipse vero ad ferendam obsidionem se praeparabat. Asinarius igitur ingenti ex barbaris tracto exercitu, Burnorum ad urbem peruenit. Indeque cum Vligifilao & Gothis copijs iunctis, Salonas petit, ibique circa muros castris vallo munitis, militibusque utrinque in naues impositis, moenium partem in mare versam capere asseruabant, quum terra marique Salonas acrius obsiderent. Sed Romani in hostium naues de repente inuecti, hos in fugam auertunt, & earum non paucas cum hominibus ipsis demergunt, nonnullas vero cum milite capiunt, haud tamen ex ea iactura obsidionem soluere Gothi, sed hos enixius coercere. Vittiges interea ex vrbe Roma ad se venientibus incolis certior fit, maximas esse Belisarij copias, unde magis ac magis hunc poenitere sui ab vrbe discessus. itaque nec temperare sibi de caetero poterat, sed iracundia raptus ac furens in hostem ibat. Quumque in ipso itinere ex sacerdotibus quempiam obuium habuisset, sciscitatum hunc tradunt, num Romae Belisarius esset: perinde ac veritus haudquaquam se posse hunc Romae deprehendere, vel non eodem statim se venturum, quod is fugam cepisset: illumque respondisse, nil curae sibi eam rem fore debere: & ad haec adiecissem identidem affirmando, nunquam praerepturum Belisarium fuga, sed adhuc in vrbe manere. Tum Vittigem ferunt rursus ipsum id rogasse, & vehementius, ut maxime cupidum urbem prius inuisere, quam Belisarius inde quoquam pacto euaderet. Belisarius itaque ubi primum Gothos accepit uniuersis in se viribus aduentare, aliquandiu fluctuatus animo est. non enim qui circa Constantianum & Bessam milites erant, ab se ut tam procul abessent, placebat; tamen si paruae haec copiae essent, & in Tuscis relinquere praesidia inutile fore putaret, ne forte Gothi pro munitionibus habitati aduersus Romanos haec essent. Quum itaque diu haec animo agitasset, Constantiano ac Bessae per litteras imperat, ut in admodum necessarijs Tusciae locis tantum relinquerent militum, quantum ad eorum custodiam sufficere ducerent: ipsi vero cum caeteris copijs confestim ad se conuolarent. Constantianus itaque praefecti imperio paruit. Perusinae namque Spoletique validis relictis praesidijs, cum caeteris omnibus Romam contendit. Bessas vero dum in Narniam rem lentius gerit, ea contigit iter habentibus Gothis, ut suburbana tunc loca plena hostium essent, & hi quidem praecursores subsequentis exercitus erant: quibus cum Bessas ubi praelium commisisset, partim in fugam agit, partim obruncat. Denique quum ab ingruente iam multitudine vim pateretur, se mox in Narniam recepit, ibique relictis ad custodiam loci militibus, Romam ut imperatum per Belisarium fuerat, celerius venit, hostium aduen-

Salonas obsident Gothi.

Vittigis iracundia praecipit.

aduentus certissimus nuntius. Romana ab vrbe Narnia trecentis & quinquaginta stadijs abest. Vittiges vero Perusiam Spoletumque ut pertentaret, haudquaquam fore tunc necessarium duxit, ea duntaxat ductus cupiditate, ut Belisarium nondum fuga ereptum intra urbem deprehenderet: haud secus & Narniam quum teneri ab hostibus didicisset, nihil in eam conari tunc placuit, praesertim quum aditu difficilem fore locum videret, & suapte natura praeptum est. namque id oppidum in aedito situm, ad cuius radices Nar fluvius defluit, qui & vrbi de se indidit nomen, ad quam ascensus duo deducunt, alter in orientem solem diuergens, in occiduum alter. & is quidem difficile quaedam rescisso ex lapide angustias habet, ille vero non nisi ponte aditur, qui flumen supernè dum integit, transitum praebet: hunc pontem Augustus Caesar superioribus annis construxerat, magni momenti spectaculum. Nam fornicum is caeterorum, quos vnquam nos vidimus celsissimus est. Vittiges igitur circa Narniam quum nihil morae traxisset, inde confestim euadens, per Sabinensem agrum iter quum faceret, Romam contendit. Vbi vero quamproximè urbem accessit, unde stadijs ad summum decem & quatuordecim turrim extruxerat, & portis imposuerat fores, validiusque omnibus obfirmatis, militum demum praesidio comuniuit, non quia ea duntaxat poterant hostes Tyberim pertransire, quandoquidem eodem in flumine, & pontes alij essent, & ad transitum naues: sed ut hostium iter morando, tamdiu eorum runderet impetum, quoad expectatas ab imperatore alias susciperet copias, & necessaria ex agris Romani in urbem inueherent: barbarique ipsi si ea transitum pertentarent, mox inde repulsi, quum alium nullum haberent in proximo pontem, temporis plurimum tererent, vel si forte naues contrahere in fluvium mallent, absumpturi dies non paucos essent. Quae omnia Belisarius sic euentura animo praesagiebat. Ea igitur die Gothi è regione pontis stationibus positis, dum dubij haerentesque essent, utrum in alterum diem oppugnanda turris his esset, è Romanorum exercitu transfuge duo & viginti ultra ad eos pertransiunt: barbari tamen natione omnes, & ex equitum turma, cui Innocentius praerat. hi tunc animos facere Gothis, & ad audendum erigere. Belisarium vero cogitatio subiit circa Tyberim castra locare, transitu ut acrius prohiberet ex ea propinquitate hostes, hisque suorum fiduciam & animi magnitudinem ostentaret. Sed milites omnes, ut diximus, quibus pontis fuerat custodia demandata, Gothorum exterriti multitudine, & mirum in modum periculi magnitudinem veriti, noctu relicto pontis praesidio, fugam caepserunt: & quum sibi ineundam urbem minus censerent, formidine perciti, ne deserti praesidij lucrent poenas, siue comilitonum verecundia ducti, in Campaniam secesserunt. Gothi deinde insequenti mox die paruo molimine refractis iam foribus extructe in ponte turris, nemine obsistente ea pertransiunt. Belisarius interea, ut prorsus ignarus quae in pontis praesidio contigissent, equitibus mille in hostem eductis, pontem petebat, locum contemplaturus, ubi castra commodius collocaret: eodem demum ubi est proximo ventum, ex insperato in hostes Romani incidunt flumen pertransientes, & cum nonnullis eorum vel inuiti conserunt manus: sed ex equis utrinque bellatum. Tunc Belisarius, & si cautiior semper antehac fuerat, haudquaquam praefecti officij obseruato, inter primos, & in militis morem praeliabatur, per eumque minimè stetit, quin res Romana in maximum veniret discrimen, quandoquidem totius belli momentum in praefecto consisteret: sed equo forte tunc vehebatur, qui ut in bello exercitus semper antehac fuerat, ita & se & insidentem ab hoste tueri securumque reddere percallebat. Is vero equus & si corpore toto subbrutilus esset, à capite tamen summo ad nares nimio erat candore insignis.

Belisarij praesidia.

Belisariani praesidium pontis deserunt.

Belisarius incaute dimicat.

Equus Belisarij.

Et fortè sic accidit, vt Gothorum pars maxima sagittis idcirco solum Belisarium ac iaculis peteret, quia perfugæ illi, qui ad se paulo antè transferant, Belisario inter primos præliante conspecto, & satis gnari si is cecidisset, cum eo simul & res Romanas casuras, voce ingenti Gothos identidem hortabantur, in valam, id est, subrutili coloris equum ut iacula iacerent. Vnde ad vniuersum Gothorum exercitum & si vox ea perlata est, vt in magno tamen bellico tumultu non omnes hunc conquirebant, nec planè intelligebant aperte sibi denunciari, vt impetum in Belisarium facerent. existimantes deinde non frustra id dictum omnem exercitum peruasisse, omissis iam cæteris, in Belisarium hi tela conijcere, & hunc acrius insectari. iam enim præ gloriæ studio, qui virtutis & roboris sibi quippiam vendicarent, appropinquando quamproximè contingere hunc nitebantur, lanceis ensibusque, vt ira præferuidi, laceffabant. Belisarius verò sese in hostem vertendo, quos obuios habet obruncat. Sed in eo discrimine vsui præcipuè fuit, armigerorum illius & satellitum opera, ingensque charitas. Siquidem Belisarium omnes circummeundo tutandoque tantum de feruitutis specimen edidit, quantum ne ab vilo vnquam mortalium ad hanc vsq; diem crediderim fuisse vsipiam editum: quippe qui præfecto, eiusque equo prælatis strenuè clypeis, conuolantium vndique sagittarum vim omnem excipiebant, & superuenientes magno agmine hostes, vmbone procul ab se repellebant. Sic omnis illa hostilis impressio in vnus hominis corpus intenta, prælio rem decernebat. Hoc in certamine Gothi non minus quam homines mille, & hi quidem fortissimi cecidere, qui in prima congressione certauerant: ex Belisarij verò familia permulti quidem & præstantes bello desiderati, quos inter & armiger Maxentius cecidit, qui egregia in hostes præ se opera tulit. Belisario autem prosperior quædam hac die fors obtigit, vt nec vulnere sit villo affectus, nec aliqua in parte offensus, quum circa ipsum & solum id gestum sit bellum: sed virtute sua Romani hostes fuderunt, & fugientem effusis barbarorum infinitam iam multitudinem, vsq; ad castra sunt insequuti: quos inde Gothorum mox pedites, viribus vt integri & præualidi iuuenes impetu facto facile repulerunt: & adiuuantibus deinde equitibus effusè Romani in fugam versi tamdiu proruerent, quoad euadentes in proximum collem consisterent, quos postea barbarorum equites ijdem adepti equestre prælium integrant, sed præsentibus Gothi & in terga hærentibus, circa Salariam portam ad vrbs moenia compulsi nostri perueniunt. Romani verò, qui muri custodiæ præerant, veriti ne cum suis vnà & hostes inuecti intra urbem reciperentur, portam aperire fugientibus nolunt, vel Belisario ipso iubente identidem aperiri & minaciter inclamante. non enim è turribus despiciendo internosse hominem poterant, vt cui facies prorsus & caput cruore & puluere congeretur. Ad hoc accedebat, quòd in ea militum densitate spectari quippiam pro certo non poterat. Erat quippe iam serum diei, & sol in occasum vergebat. Romani præterea ne viuere quidem præfectum rebantur. Siquidem qui primi à fuga sese in urbem receperat, occubuisse iam Belisarium egregiè inter primos pugnantem renunciarant. Gothorum itaque agmen, confluente barbarorum ad opem ferendam iam multitudine, ardore simul ingenti & ira delatum, fossam celerius pertransire, & hostes inuadere animo agitarat. Romani verò sub murum & fossæ citeriorem in partem, quum omnes simul iam conuenissent, globo inuicem facto, in vnum coire, seque ab hoste vt cunque licebat tueri. Sed qui intra moenia erant, vt militiae prorsus ignari, imparati omnino quum essent, sibi que simul & ciuitati timerent, suis optulari vel in tanto discrimine constitutis nil poterant. Tum verò Belisarium cogitatio subijt, & audax, vt in tanto periculo, facinus, quo fermè salua ex insperato

*Vala, vox Gobbi
ca & Germani-
ca, giliuum signis
ficat.*

*Belisarij satellitum
virtus.*

*Belisarius sine
vulnere vincit.*

*Belisarius cum
suis à Romanis
excluditur.*

*Belisarij magnas
vnum facinus.*

insperato est Romana res facta. iussis nanque qui circa se erant, vt agmine vno eruptionem mox facerent, hostes derepente inuadit. At barbari & in tenebris configendo, & alios insectando vt incompositi disperisque erant, vbi per hos in se impetum fieri spem præter viderunt, qui paulo antè fugissent, suspicati alias ex vrbe copias his opitulatum venisse, ingenti formidine capti, effuso omnes mox cursu fugam capessunt: quos Belisarius non magno spatio insectatus, confestim se ad moenia recipit. Hoc demum pacto Romani fidentiores iam redditi Belisarium ipsum & milites in urbem recipiunt. eò discriminis vt præfectus ipse, ita & Romanæ res venerant. prælium id oriente Sole inceptum, in noctem productum dimittitur. In hac pugna inter Romanos egregiè se Belisarius gessit: Ex Gothi verò Visandrus quidam, qui utique quum circa Belisarium acerrimè bellaretur, & sibi priores eius prælij partes fortè tum obtigissent; haud prius nauiter facere destitit, quam tribus ac decem vulneribus corpore toto exceptis vt moribundus procumberet. Vnde quum visus esset iam interisse, neglectus à socijs, & his quidem victoribus, cum mortuis cæteris proiectus iacebat. Post tertium diem quum iuxta muros vrbs castra barbari posuissent, quosdam qui suos mortuos sepelirent, miserunt, legitimaque his & pia pro eorum consuetudine funera procurarent. Dum itaque mortuorum corpora isti perquirunt, Visandrum adhuc spirantem inueniunt: quem quum ex socijs quispiam compellasset, respondisse sat constat, & simul iussisse aquam sibi in potum deferri, in osque infundi, vt licuit; inuuisse: qua ex portione refectum, & in se redeuntem, commilitones elatum in castra protinus retulisse, & quum diu superuixisset, maximam apud Gothos famam sibi & gloriam comparasse. Belisarius itaque vbi se tandem cum suis in tutum recepit, militibus Romanoque populo ferè vniuerso in muros contractis, ignes permultos incendere, & per totam noctem vt in peruigilio essent, iniunxit: moenia deinde circummeundo, & ex ordine cæteris procuratis, singulis portis è primoribus quempiam præficit. Inter hæc Bessas, qui Prænestinam portam custodiendam acceperat, ad Belisarium misit, qui nunciaret teneri ab hostibus urbem, per portam aliam introgressis, quæ supra Tyberim est, & sancti Pancratij dicitur. Hæc fermè quum audissent, qui circa Belisarium erant, hunc statim monere hortarique per aliam & diuersissimam portam fuga sibi salutem vt peteret. Tum ille nec ad ea quidem pauescere, nec prorsus esse, quæ dicerent, sedulo confirmare. Sed alioquin equites quosdam supra Tyberim fluuium destinat, qui ea è regione omnia contemplati, nihil ibi accidisse hostile renunciant. Post hæc ad singulas portas nuncijs missis, præfectis omnibus imperat, vt vbi hostes acceperint per aliam quampiam moenium partem iam inuasisse, eorum vt nemo vel opem alteri ferat, vel suum deserat custodiæ locum. sibi nanque hæc curæ fore: Quod utique idcirco agebat, ne ex falsis rumoribus rursus hi vel tumultuari inciperent, vel trepidare: Vittiges verò vel Romanis adhuc trepidantibus, ad Salariam portam satrapam è suis quempiam misit: qui vbi eò est ventum, Romanis perfidiæ primùm in Gothos increpitis, prodicionem his coepit obijcere, in se ipsos & patriam factam, & quòd à Gothorum maximis viribus desciscendo, ad Græculos homines, qui sibi esse præsidio nequeant, demum se contulissent, præsertim quum è Græciã antehac neminem viderint in Italiam aduentasse, præter Tragædos & Mirios & nauticos quosdam prædones. Hæc & huiusmodi alia pleraque in Romanos is iactando, quum nemo sibi responsum dedisset, ad Gothos se & Vittigem ducem recepit. Belisarius verò Romanis risum de se, & hunc quidem immodicum præbuit, quum hostes ipse vix effugisset, ad bene sperandum alios hortaretur, & Gothorum con-

*Visandri, viri
fortis, casus inopinatus.*

Borta S. Pancratij.

Vittiges Romanos & Græcos incesit conuicis.

Belisarij fiducia.

temptum; ac propalam affirmaret, barbaros se prorsus debellaturum: quem admodum verò id se facturum confideret, suo loco dicitur. Sed quum ad multum iam noctis res processissent, nec cibi adhuc aliquid Belisarius accessisset, ut maximis curis implicitus, eius ut coniunx, ita & familiares, qui fortè tunc aderant, vix paululum ut panis gustaret, compellunt. Postero autem die, Gothi quidem, & si vi minimè possent, obsidendo tamen pro eius magnitudine urbem, paruo negotio se capturos sperare. Romani verò sua fatigare, qui hanc tuebantur, & hunc in modum disponere per muros custodes. Habet autem circumiectus urbi murus portas decem & quatuor, portulasque alias quasdam: vnde & Gothi, quum minimè possent cum vniuerso exercitu longiorem moenium ambitum circumplecti, senis positis castris, portarum intercapedines infestabant. Inter portam namque Flammineam & Prænestinam cis Tyberim castravna locauerant. Sed veritine Miluium pontem hostes interrompendo, imperuia sibi omnia facerent, quæ ultra fluuium sunt, & ad mare pertingunt, & ita ut ea è regione Romani ipsi nil prorsus possent malorum sentire; ex diutina prodeuntium obsidione, septima extra fluuium castra & Neronianis in campis fixere, ita ut castris omnibus esset pons intermedius: vnde peractum, ut & portæ aliæ duæ infestæ ab hoste essent, Aurelia scilicet, quæ sancti Petri, ut ei templo propinquior nuncupatur, & altera quæ trans flumen est sita. Sic factum, ut exercitibus Gothi quum dimidiam muri partem circumdedissent, quandoquidem non omnino flumine arcebantur, vnde quaque muros quum libuisset oppugnando excurrerent. Nunc verò quemadmodum ex vtraque fluminis parte ciuitatis muros Romani extruxerint, explicabo. Tyberis quondam præterfluens, magno spatio moenia hæc abluendo deferebatur: huius è regione locus, in quo urbis fundata sunt moenia, subterlabentis fluminis aliquanto supereminet vndas, sed aliàs planus & facilè peruius est: huic ex aduerso, & ad alteram fluminis partem imminet Ianiculi collis: ad cuius radices & ipso in Tyberi ciuitatis molæ omnes constructæ antiquitùs fuerant, quia in angustum ibi primo aquarum ingens vis cogitur, & per canalem deinde in præceps deducta, ut in decliui violentissimo cursu defertur. Eius rei opportunitate Romani veteres illi ipsum hunc collem, & ea è regione fluminis ripam muris cinxere, ne hostes vel molas disturbare licentius possent, vel flumen pertranseundo facilè alteris muris insidiari, Tiberisque ponte constructo visi sunt murum in Ianiculum pertinentem iunxisse, ac frequentibus in ædificatis in partem alteram ædificijs, per mediam urbem ut flumen deflueret effecere. Gothi autem altioribus fossis, castris omnibus communitis, & effossa inde humo, in interiorem castrorum vallum transuecta, hoc ipsoque in altitudinem magnam extructo, & acutissimis desuper præustisque sordibus & affatim defixis, validissimè castra communiunt. Castris deinde Neronianis in campis munitis, Martiam quendam Gothum præficiunt, qui suis cum copijs ex Gallia venerat. Cæteris verò sic Vittiges præerat, ut singulos singulis castris præficeret. Gothi itaque hoc pacto dispositis rebus, ædificia omnia, quibus aqua in urbem deuehebatur mox intersecidunt, ne prorsus inuecta hostibus sui copiam faceret. Romæ verò aquæ ductus decem & quatuor numero sunt, cocto ex latere per priscos homines illos ædificati, ea latitudine ac simul profunditate, ut equester vir aliquis ipso cum equo per eos supernè euadere liberius queat. Belisarius interim quæ ad urbis custodiam facerent, præparare moliriq; omnia. Pincianam is fermè & proximam huic ad dexteram Salariam portam tenebat, ut suspensiores & necessarias. ea nanq; è regione oppugnari facilè poterat murus, & Romanis inde in hostes exitus erat, Prænestinam Bessæ tradiderat custodiendam, Flammineq;

*Obsidio urbis.**Portæ urbis.**Situs urbis & munitio.**Ianiculum.**Aquæ ductus Romæ xiiij.**Belisarij vigilantia.*

Constantianum præfecerat, quam tamen prius impositis foribus, & ingentium lapidum mole in ædificata, ita obstruxerat, ut vix vilo molimine aperiari per quempiam posset: veritus maximè ex tam propinquis hostium castris, ne eà insidiæ fierent: cæteras portas peditum ducibus custodiendas permisit. Cæterum aquæ ductus hîc fuerat longiore ad securitatem ædificio vndique circumplexus, ne quid fortè extrinsecus mali hæc quispiam moliretur. Sed postquam, ut diximus, per hostes fuere aquæ ductus hi interrupti, neque ex his defluens aqua molas de cætero exerceat, nec iumenta quidem adessent, quæ ad operandum has circumagerent, quouis edulij genere, ut in arcta obsidione Romani priuantur. vix enim per necessarios alere cum cura hi poterant equos. Belisarius tamen, ut erat vir prudentiæ singularis, id ea in necessitate excogitauit remedium. Sub ponte ipso, cuius nuper meminimus, pertinente ad Ianiculi muros, funes ex vtraque fluminis ripa, validè distentos ac delegatos transmisit. His lembos binos pari magnitudine necit constrinxitq; bipedali distantes abinuicem spatium, quo maximè aquarum defluxus per pontis fornicem præceps descendit, vastosq; & molares lapides in alterum lembum imponens, media ipsa intercapedine machinam inde suspendit, qua molæ voluuntur. Ex interuallo deinceps & eundem in modum machinas alias, alias item atq; alias in flumine fabricat, quæ statim omnes subterlabentis aquæ impetu motæ, & in seipsas identidè reuolutæ, suo ex motu sic molas inuicem concitabant, ut ciuitati necessaria commolerent: qua re hostes per transfugas cognita machinas illas hac arte demoliuntur. Magnos arborum stipites, Romanorumq; corpora recens interfectorum in flumen coniecta detrudunt, quorum pleraq; secundo & violento aquarum defluxu, in scaphas molarum delata, machinas dissoluebant. Hæc Belisarius vbi per hostes fieri cognouit, aduersus ea, arte alia quadam & astu contendens, ferreas à ponte catenas suspendit, ita ut ex transuerso in alteram Tyberis ripam pertingerent: in quas quum inciderent omnia quæ flumen deferret, adaggerata detinebantur, ne ultra dilaberentur, eaq; postmodum ad se contrahentes, quibus id datum erat negotium, in terram mox deferebāt. Sed id Belisarius non tam machinarum ad incommodum euitandum, quas in Tyberim excogitando construxerat, factitabat; quàm quia plurimū verebatur, & in suspitionem iam venerat, ne multis à cratibus intra pontem hostes, & in mediam inde urbem clam peruenirent. Sic demum barbari haudquaquã sibi hac via succedentibus rebus, à cœptis conatibus destiterunt. Romani deinde, & si his ad molendum machinis vterentur, à balneis tamen omnino obaque carentiam arcebantur, quæ in potum alioquin affatim his erat, nam & qui procul à flumine habitarent, aquari ex puteis poterant. In cloacis verò, quæ urbis purgamenta ducunt & eluunt sordes, nil prorsus ad securitatem moliri hi cogebatur, quum omnes in Tyberim exitum habeant, nec quoquam pacto hac poterant via insidiæ in urbem parari. Dum hæc interea agerentur, res memoratu digna in Samnio contigit. Samnites pueri nonnulli quum pecus pastum educerent, per lulum, ut assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine præstantiores ac specie, quorum alterum Belisarium vocitant, Vittigem alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione qui Vittigis fuerat nomen fortitus, in terram victus prolabitur. hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando in proximam arborem suspenderunt. Lupo deinde interueniente cōspecto, exterriti omnes fugam capeffunt: qui verò suspensus pendeat, à cæteris destitutus in cruciatu interiit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere: sed ex his, quæ acciderant, coniectando asseuerare, victorem omnino Belisarium fore. Erat tunc fermè in vrbe præ diuturno iam ocio, belli inso-

*Molarum vsus obsessis ademptus.**Industrium Belisarij consilium.**Contrarius hostium conatus.**Noua Belisarij machinatio.*** acatibus.**Balnearum vsus ademptus obsessis.**Ludus puerilis omninosus.*

Inconsuetudine
vulg.

lens multitudo, atque adeò prodeuntibus ex bello malis nil pēnitentia affue-
ta. vnde quum corpus nec curare balneis posset, nec sordes abstergere, ad
hæc necessariorum rerum inopia premeretur, & acrius cogere in somnos
ducere noctes mœnia custodiendo, vt in peruigilio sit, & in suspicionem ve-
nisset, haud longè post urbem in hostium ditionem venturam, ac barbaros
prospectaret agros cæteraq; omnia liberè populantes; mœrore immodico
affici, ægreq; ferre, quòd qui nil deliquissent, obsidione tunc premerentur,
& in tantam periculi magnitudinem peruenissent. Vnde agmine facto Beli-
sarium apertè increpitare, quòd quum ab imperatore nil virium quod satis
esset, acceperit, ausus sit in Gothos exercitum ducere: eadem hæc & Sena-
torij ordinis viri clam exprobrare. Quibus rebus Vittiges ex perfugis cogni-
tis, vt hos acrius terraret, & res Romanas in maiorem hoc pacto tumultum
casuras ratus, ad Belisarium oratores & inter ceteros Sallem nomine quem-
piam mittit, qui vbi in præfecti conspectum venere, astantibus Romanorum
senatus & exercitus ducibus, huiusmodi verba fecere: Fuere quondam re-
rum nomina quamoptimè dispartita mortalibus: ex hisce nimirum nomini-
bus à fortitudine fecernitur audacia, quorum alterum cuiusq; accesserit,
dedecus ac discrimen inducit, alterum virtutis opinionem. istorum vtrum in
nos te inuenerit, & quale nam sit, tute significes velim. Quòd si viribus tuis
confusus aduersus Gothos ductaris exercitū, quum è muris hostium specta-
re copias queas ad bellum instructas, & tibi quidem, quum voles nauiter fa-
cere quamprimū licebit. Sin verò audacia fretus nos inuasisti, eorum pro-
fectò te mox poenitebit, quæ temerè ac frustra occæperis. nam in medijs iam
certaminibus poenitere cœptorū consueuere, qui inconsideratius res ipsas
aggrediuntur. Agedum, Romanis istis haudquaquam de cætero miseriam
protrahe, quos Theodericus Gothorum rex per delicias, & vt liberè viue-
rēt, educauit; nec ei velis obsistere qui in Gothos ac Italos dominatur. Quo
enim pacto non absurdum id fuerit, vt ipse, qui ita coërcitus sis, vt hostes
tantopere extimescas, Romæ sedeas: qui verò huius sit imperator ac domi-
nus, in castris nunc degat, & suæ ditionis vt homines bellicis afficiat malis.
Nos verò vt tibi, ita & tuis nunc sumus liberam abeundi potestatem facturi,
vestraq; omnia possidendi. his nanq; velle, qui ad poenitentiam & sanam re-
dire cupiunt mentem, hostiliter insultare, nec sanctū equidem duxerim, nec
humanitatis officio dignū. Vos verò Romanos rogaturus ac lubens hæc sum.
Quid nam causæ habuistis, vt criminis Gothos insimulare possitis, & nos si-
mul ac vos prodideritis, quibus ad id tempus benignitas nostra tam maxi-
mè vsui fuit, vt & in præsentia liceat, si modò libet, nostra hæc experiri subsi-
dia. Hæc Gothi, Belisarius verò ita respondit: Consultandi tempus non in ve-
stra positū est potestate. non enim pro hostiū voluntate bella gerere consue-
uere mortales, sed sua quisq; lege disponit, quæ optima factū illi sunt visa. At
qui id ausim affirmare, futurū quandoq; vt vobis nulla vspiā sit, ne inter sen-
tenticeta quidē vestra capita occulendi facultas, nec vllus in terris locus, quò
declinetis. Romam ipsi vbi accepimus, nil occupauimus alienū: vos tamen
prædonū in morem, quum aliàs hanc inuasissetis, nō vestri iuris rem captam,
vel inuiti demum hoc tempore veris ac pristinis possessoribus tradidistis. Ve-
strū autem si quis fortè spem habet, hanc urbem se posse rursus inire; lon-
gè, vt reor, sententia fallitur. non enim fieri id potest, viuens hanc Belisarius
urbem vt deferat. Romani verò & si prodicionis per Gothos acriter in cusa-
rentur, eorū tamen legatis contradicere nil audebant: vnde his silentio sup-
primentibus vocem, solus Fidelius, vir priscae virtutis, Gothos protinus irri-
dere & aspernari quæ dixerant. Oratores deinde quū in castra se recepissent,
sciscitanti Vittigi, qualis nam vir Belisarius esset, quidue animi ad discessum
haberet,

Gothorum ad
Belisariū oratio.

Responsum Be-
lisarij.

Hostis ipse Belis-
arium laudat.

haberet, responderunt; non rectè Gothos sperare, Belisarium se posse vtcun-
que perterrefacere. Hac spe destitutus Vittiges, muros vt oppugnaret con-
sultare enixius, machinas ad inuadenda mœnia præparare. ligneas inde tur-
res extruxit, quæ hostium muros æquarent, ex lapidum interuallo veram ad-
eptus muri dimensionem. Turribus submissæ ad basem in angulos singulos
rotæ, quarum volutione quocunq; milites vellent, facilè iunctis his bo-
bus trahentibus, circumagebant. Scalæ præterea multæ & ad pinnas vsque
pertinentes, in promptu his aderant. Machinationes insuper quaternæ pa-
rata, quas arietes dicunt, in hunc modum structæ. Columnæ erectæ & li-
gneæ quatuor, pariq; magnitudine, rectæ ex aduerso, solo defixæ adstant.
his tigna octona & transuersa arctissimè iuncta, quaterna desuper alia toti-
dem ad bases committunt, paruiq; & quadrangularis speciem domicilij
extruunt, & corijs vndique integunt latera, vt & ductu sit leuior machina, &
intrinsecus milites in tuto ita consistant, vt feriri nullo pacto ab hostibus
queant, intus verò non paruæ molis stipitem & supernè suspendunt, huncq;
catenis laxatum in medio machinæ, quum opus fuerit dimittunt, eius verò
arietis summum & præacutum, multo ferro perinde sagittæ spiculum ali-
quod, vel incudis contegunt formam: hæc tamen non scutulis machina sub-
iectis, vt naus mouetur, sed ad infima columnarum extantium aptè ro-
tis summis, vt dictum supra deducitur. Sed eam non minori numero ho-
mines, quàm quinquaginta, interiore ex parte mouent, & quò volunt tra-
ducunt, & dum mœnibus applicant, stipitem cui plerunque arietis ferreum
præfixum est caput, arte quadam volentes facilè retrahunt, rursūq; &
magno cum impetu in murum incutiunt, ita vt aries crebra diuerberatione
incussus, quassare in quacunq; inciderit loca queat, & demum excinde-
re: ex eoq; machinatio hæc cognomentum est nata, quòd stipitis huius
cacumen dum prominere, haud secus ac arietes inter se solent, dum capitum
collisione decertant, illidendo & quatiendo vniuersa disturber. Gothi igitur
lignorum arundinumq; & cæterorum eiusmodi congeitis iam fasci-
bus aggerem paratum habebant, quo in fossas coniecto, has solo æquarent,
vt eà machinationes, quas producturi mox erant inuictæ re nulla transitu
prohiberentur. Diebus denique vno iam de viginti in ea barbari obsidione
consumptis, Vittige duce, circa Solis ortum muros oppugnaturi appropin-
quabāt, vnde Romanos omnes, prodeuntium ea magnitudine turrium, per-
inde non eiusmodi antea conspicati, arietumq; & machinationem cæte-
rarum spectaculum deterrebat. Belisarius verò instructam hostium aciem
contemplatus, cum machinis tormentisq; aduentantem, in risum prorupit,
& quiescere milites iussit, nec manibus prius aliquid inceptare, quàm ipse
signum dedisset. Romani tamen cum irrisione hunc loqui, & sibi illudere
suspicati, oderant simul, & impudentiæ incusabant, ægreq; ferebant, quòd
aduentantes in se hostes haudquaquā reprimeret. Sed postquam Gothi fos-
sæ appropinquarunt, præfectus ipse omnium primus in armatum quempiam
Gothorum exercitus ducem arcum intendens, traiecit spiculo guttur. Tum
ille letali accepto iam vulnere, supinus in terram prolabitur: cuius ad casum
Romanus populus omnis, voce ingenti prægaudio ea barbaris inclamare,
quæ auditu tolerari vix poterant, rem sibi imprimis contigisse feliciter rati,
nec parui ad futurum certamen momenti. Immissa deinde præfectus idem
in alterum hostem sagitta, eundem in modum statim occidit, ex eoq; cla-
mor longe maior exortus, è mœnibus editur, iamq; deuictos esse hostes re-
bantur. Tum Belisarius signo suis repentius dato, in aduersam hi aciem sagit-
tas immittunt, in boues deinde ferire increpitans iubet: quibus statim vni-
uersis cadentibus, mouere turres de cætero nil poterant hostes, stupidi qui-

Arietum structu-
ra.

Belisarij magni-
tudo animi.

Belisarius duces
duos sagittis trans-
figit.

Hostes à mœnia-
bus reiecti.

dem & nescij prorsus, quid nam in præsentī possent discrimine machinaris: qua ex re cognita Belisarij prudentia est, vt qui hostes è propinquo coercere maluerit, barbarorum irrita vesania, qui ad muros boues deducere se posse sperarent. Vittiges igitur hac arte à mœnibus propulsatus, Gothorum ibi non parua manu dimissa, factaq; ex his ingenti phalange, ac iussis ducibus, vt nullos facerent in muros insultus, sed ordine suo manerent, & sagittas in propugnacula crebras adeò iacerent, vt Belisario nullam temporis darent remissionem, ne fortè in alteram mœnium partem, in quam ipse ingentibus copijs esset insultaturus, suppetias ferret, acie instructa circa Prænestinam portam ad eam muri partem mox ducit, quam Romani Viuarium dicunt, vnde & expugnari mœnia perquamfacilè poterant. Fuerant autem machinationes aliæ illi, lignæ turres, arietes que, scalæ præterea multæ eò delatæ. Dum hæc peraguntur, Aurelianam portam ex altera parte Gothi hoc modo inuadunt. Adriani Romanorum quondam imperatoris sepulchrum extra portam Aureliam extat, & ad lapidis iactum à mœnibus procul extructum, spectatu proculdubio dignum. Pario nanque ex lapide ædificatum est, saxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partium pari dimensione lateribus, eam porrectis in altitudinem, vt iactus ex angulo lapis alterum ferè pertingat, altitudine tamen hæc vrbs mœnia superant. Statuæ quoque ex eodem Pario marmore, virorum equorumque miro artificio factæ desuper insident. Sepulchrum id prisca homines illi, quum velut moles & arcis in speciem vrbi impositum videretur, brachijs duobus à mœnibus ipsis ad sepulchrum id vsque porrectis inædificatisque, complexi sic sunt, vt murorum sit perinde pars quædam effectum. apparet nanque altissimæ id turri persimile, & ea è regione imminet portæ. Erat itaque peropportunum & munitissimum eo in loco præsidium. Cuius custodia per Belisarium tradita Constantiano obtigerat, cui iniunctum, vt & contigui muri curam susciperet asseruandi, vt leuiori & non magni momenti custodia indigentis. Siquidem ea ex parte haudquaquam murus flumine subterlabente poterat oppugnari. Constantianus itaque nullum eà hostes insultum facturos ratus, haud sat validis ibidem custodijs positus, quum perpauci sibi milites essent, maiorem eorum partem necessarijs admodum in locis distribuit. nam ad hominum summum milia quinque imperatoris exercitus in obsidionis huius principio ad urbem conuenerat. Vnde Constantianus, quum ei nunciaretur hostes transitum per flumen tentare, muro illi diffusus, qui ad fluuium erat cum paucis ipse & statim opitulatum contendit, maiore militum multitudine iussa portam imprimis, & in sepulchro ipso præsidium diligentius custodire. Gothi interea Aureliam portam Adriani que molem sine vllis machinationibus confestim inuadunt, scalas tamen ingenti copia inferentes, multitudine sagittarum immissa, facilè in dubium hostes deducere, & trepidationem inferre, atq; adeò vt paruo molimine, præ custodum paucitate, potiri se præsidio posse existimarent. Prælati itaque scutis, Persicis nihil inferioribus, ad mœnia succedebant, & hostes frustrati quàm proximè subierunt. Sub porticum nanq; ad sacram apostoli Petri pertinentem tum eodem, latitantes hi venerant: inde quum de improviso comparuissent, rem ita aggrediuntur, vt nec balista quidem Romani custodes vti in hostes possent. non enim in nimium subeuntes, telum immittere tormentumve poterant, nec illis vt scutaris obesse. Sed postquam validius Gothi incubuere, & creberrima sagittarum immissione propugnacula infestando admoturiam erant ædificio scalas, vnde quaque ferè circumuentis iam omnibus, qui de mole pugnando se tuebantur, aliquandiu Romanis iniectus est terror, de salute iam desperantibus, quandoquidem

Vittiges strates
genz.

Belisarij Adriani.

Per Adriani mo-
lem vrbs prope
captâ.

se ac mœnia defensare, vt erat necesse, haudquaquam iam possent: cõmunim tamen cõsensu, diffractis marmoreis illis vastisque simulachris, ex eorum fragmentis ingentia saxa in hostium capita supernè deuoluunt. Gothi verò perculsi oppugnationem remittunt, hisque sensim cedentibus, victoria potiti Romani, & viribus suis iam satis confisi, clamore ingenti sublato, iaculis saxisque in hostes crebrò demissis, hos demum vt victos propellunt, tormentisque barbaros infestando, maximam in trepidationem egere, & si ad breue quouis armorum genere hos impetissent. Iamque & Constantianus perterrefactis fugatisque, qui transitum fluminis pertentassent, redierat. non enim præsidium illud hostes, vt ipsi rebantur, neglectum prorsus vel incustoditum inuenerant. itaq; factum, vt circa Aureliam portam omnia in tuto iam essent. Ad portam verò Pancratianam, quæ trans Tyberim est, cum hostium copiarum peruenissent, ob loci difficultatem, nihil per eos gestum memoria dignum. Est nanque locus accliuus, & ea murus è regione ad inuadendū haud sat facilis. Paulus portam hanc asseruabat cum peditū cohorte, cui tunc præerat. nec portam quidem Flammineam Gothi tentarunt, vt loco præcipiti sitam, atque adeo vt adiri non facilè queat. pedestris Rheginorum hæc manus cum Vrsicino eorum præfecto custodiebat. Inter hanc portam & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia est, quæ Pinciana vocatur. huic proximi muri pars quædam, lapidum laxata iam pridem compage, seicūta spectatur, non tantum à solo, sed à medio ad summum fastigium scissa: nec sanè collapsa, nec aliàs resoluta, sed vtrinque sic inclinavit, vt cætero muro extrinsecus partim prominentior esse appareat, partim retractior. Hanc muri partem quum demoliri tunc primū Belisarius niteretur, & iterato edificare cœpisset, obstitere Romani, Petrum apostolum pro indubitato se comperisse asseuerantes eius loci tuèdi pollicitum curam se suscepturū: quod utiq; Romanis ex voto successit, quandoquidem nec eo die, quo per Gothos sunt mœnia oppugnata, nec per omne id tempus, quo urbem obsederant barbari, hostilis vis vlla ad hūc locum peruenit, nec planè vnquam eodē tumultuatum. Et sanè me admiratio subit, nec Romanis, nec hostibus ipsis, in ea tam diutina vrbs obsidione in memoriam venisse muri hanc partem: quæ res quū miraculi postea loco sit habita, nec sarcire quidē imposterum quisquā, nec de integro restituere ausus est: sed ad hunc diē ea è regione seiunctus permanet murus. Apud Salariam autem portam, vir quidam & proceræ stature Gothus, belloq; strenuus, thorace indutus, & capite cassidem gestans, nec inter cæteros Gothos obscurus, non aliorū in ordine manens, sed arbori propinqua insidens, crebrius sagittando propugnacula infestabat. hic vir tormeto ad turris lauam locato, de improviso per loricam traiectus, arbori veruto affigitur in stipitem altius descendente, hominemque id ibidem impactum in sublime suspendit: quod Gothi tunc conspicati, ac planè perterriti, extra sagittæ iactū, seruatis tamē ordinibus, constiterunt: & qui in propugnaculis erant, haudquaquā de cetero incessabant. Bessas interea Paraniusq; Vittige ipso è regione Viuarij validissimè his insistente, eodem ad se Belisarium euocant. ille verò, vt qui ei muro minus confideret, (erat nanque, vt diximus, facilis expugnatus) his opem laturus mox aduolat, ad Salariam portam tuendam ex amicis quodam dimisso: & cum milites in Viuario, id loco nomen, offendisset ex inuadentium ingenti multitudine hostium insultu nimio trepidantes, statim his ipse animos facere, & hostes parui vt facerent, commonere, hortarique item ad confidētiā. Erat nimirū ea ex parte planior locus, atq; adeo ad inuadentium insultus peropportunus. ad hoc accedebat, quòd ea è regione murus ita dissoluebatur, vt vel lateres ipsi haud sat multum in sua compage subsisterēt. huic muro alterum breuē forinsecus veteres quondam Romani,

Rom. superstitio.

Gothus quidam
in arbore trans
fixus hæret.

Vittiges ad viua-
rium urbem in-
uadit.

Vnde appellatio
viuarij.

modico interuallo adiecerant, sed non ad tutelam, vt qui sine propugnaculis fuisset extructus, sed ad delicias factus haud satis decētes, & vt leones eo in loco coërcitos, & bestias alias asseruarent, vnde & Viuarium is locus est dictus. Vittiges igitur diuersas muri in partes machinationibus comparatis, exteriorē murum suffodi iubet, haud dubiè ratus, si primum hunc sui peruaferint, nullo negotio se mœnibus potiturum, quæ utique haud sat valida esse cognouerat. At Belisarius vbi hostes peruidet & Viuarium suffodisse, & diuersim mœnia inuadentes, abductis suis inde militibus, & in propugnacula paucis quibusdam relictis, quicquid in exercitu roboris erat, apud se tenuit, & inferiorē in partem & circa portas, copias omnes armatas, enses duntaxat in manu gestantes traduxit. Muro itaq; demolito Viuarium iam irrumperentibus Gothis, Cypriano Belisarius cum alijs nonnullis in eos confestim immisso, rem aggredi perstrenuè iubet. tum illi iussa mox exequendo, obuios quosque ex hostibus, ne repugnantes quidem obruncant: tametsi barbari suomet impetu in ipsis ad euadendum angustijs opprimerentur. Hostibus itaque re subita consternatis, in compositisque & diuersim palantibus, Belisarius vr̄bis patefactis iam foribus copias vndique in hos extemplo immittit. Tum Gothi nulla virtutis vel pristinarum virium habita ratione, temerè omnes deferri, & quacunque his licuit, fugam capeffere. Romani interea fugientes adepti, postrema carpēdo concidunt, fugaque hostium effusius facta, vt se in castra reciperent, à quibus procul educti, muros oppugnatum aduenerant. Belisarius deinde fufis iam fugatisque hostibus, incendi machinas iubet, quas secum detulerant: vnde flamma ex his altius excitata, maiorē barbaris terrorem incussit. Dum hæc agerentur, eadem belli fortuna ad portam Salariam fuit. ex ea nanq; Romani, de improviso in barbaros impetum fecerant, quos fermè nil resistētes, vbi iam terga vertissent, strenuè in fugam actos trucidant, eorumque simul machinationes incendunt, foedè iam trepidantium. Ignis præterea circa muros diuersim in altum euectus hostibus terrore fuit. Iamque discessio penitus & vnde quaque erat à mœnibus facta, dum clamor horribilis vtrinque exoritur, Romanis partim qui muris insisterent, suos hostes ad insectandum hortantibus, partim Gothis eorum, quæ patebantur, intra castra atrocitatem desectentibus. Eo die ex Gothis triginta milia cecidere, vt eorum principes affirmabant. Saucij verò numero ampliore comperti, vt in quos confertos & magna hominum copia condensatos è propugnaculis feriretur. Ad hæc accedebat, quod crebris Romani eruptionibus factis, maximam barbarorum trepidantium partem & fugientium interfece- rant: & in ea mœnium oppugnatione, quæ ab oriente sole ad occidentem prælio decernentes detinuit, plurimi ex his ceciderunt. nocte verò quæ diem subsequebatur, vigilatum vtrinque est, & pro castris habitæ stationes. Sed Romani in muris alacres, & ouantes victoria, Belisarium efferre quam maximis laudibus, & potiti hostium spolijs triumphare. At Gothi saucios procurabant apud se quoscunque haberent, & mortuos lamentabiliter deplorabant. Belisarius interea ad Imperatorem literas misit, hanc in sententiam scriptas: In Italiam vt iusseras venimus, ad cæteraque in ea per nos loca recuperata; & Romam recepimus, propulsatis inde iam barbaris, quorum præfectum nuper ad te Leuderem misimus. Et quoniam in Sicilia Italiæque præsidij conseruandis, quæ nostræ fecimus ditionis, maiorem militum partem necessariò disposuimus, ad quinque milia hominum nobis reliqua sunt. Hostes verò * cum milibus sexaginta agmine vno nos oppugnatum venere. Ipsi verò quum explorandi ob gratiam circa Tyberim prodeuntes, cogemur vel inuiti cum hoste confluere, haudquaquam abfuit multum, quin telorum ac missilium multitudine obruti mortem oppetierimus. Muros deinde

Hostium tormē-
ta cremata.

XXX M. Go-
thorum caesa.

Belisarij ad impe-
ratorem epistola

ἑσπεύοντες περὶ
την ἀσπίδα, hoc
est, cum centum
est quinquagin-
ta milibus.

de barbari quum expugnatum venissent, & machinas his applicassent, impetu vndique facto non plurimum abfuere, quin urbem * repente, & nos occu-
parēt, ni fortuna nos quædam prospera malis his subtraxisset. ea nanq; quæ
rerum excedunt naturam, non humanæ virtuti, sed * deo sunt adscribenda. * αὐτοβελία.
* ἐστὶ τὸ κρείσσον.
Quæ verò siue fortuna, siue virtute ad id temporis gessimus, quamoptimè
habent. Sed quæ gesturi in posterum sumus, peruelim equidem tuis vt rebus
sint plurimum conductura. Quæcunq; demum vel explicanda per me decē-
tius sunt, vel per te faciendæ, haudquaquam clam te sum habiturus, eius rei
nihil ignarus, humana hæc ita procedere, vt deo placitum est. Veruntamen
qui summæ rerum principes sunt, vt se gesserint, vel ignominiam vel laudē
perpetuò referunt. Arma itaque & milites item per te sunt ad nos, & ea mul-
titudine transmittenda, vt aduersus hostē possimus paribus viribus hoc bel-
lo consistere. non enim omnia fortunæ sunt permittenda, quandoquidē non
eadem hæc semper offertur. Te verò ò imperator, ea subeat cogitatio velim,
idque animo idētidem agites, quòd si nos barbari hi superauerint, & de tuæ
Italiæ possessione nunc exciderimus, profectò ad militum futuram ex eo ca-
su iacturam accedet & dedecus ex re male gesta non mediocre, quod nobis
assiduò inhærebit. Omitto id dicere, quòd & Romanis videbimur perniciem
attulisse, qui suam minoris salutem fecere, quam erga te præstitam fidem: vn-
de & nobis illud esset forsitan occursum, vt parva ad id tempus felicitas in
materiam videri quandoque possit calamitatis & infortunij desuuisse. Nam si
ab vrbe Roma & vniuersa Campania, Siciliaque ipsa imprimis vt pelleremur
contingeret, omnium illud nimirum (quod utiq; leuissimum esset malorū,) nos
fortè morderet, quòd haudquaquam ex alieno dicescere licuisset. Atqui
& illud tibi considerandum, Romam quondam tanta amplitudine urbē mul-
tis hominum milibus custodiri haud sat potuisse, locum sanè maximo ambi-
tu, & nimia vastitate, & vt haudquaquam maritimum, ita & rebus omnib. ne-
cessarijs interclusum. Romani præterea & si in præsentia nobis beneuoli sunt,
malis tamen in longum tendentibus, nulla interposita mora consulturi sibi
quamoptimè sunt. Nam qui recens in amicitiam venerint, nō infortunio, sed
beneficijs decenter affecti, seruare fidem cōsueuere. Accedit præterea quòd
penuria rei frumentariæ & fame cogentur, quæ minus velint vt faciant. Ipse
verò quum me satis intelligā tibi mortem debere, profectò cum vita nemo
me hinc deturbabit: aduerte tamen quid nam sit gloriæ tibi Belisarij mors al-
latura. His finem epistolæ quum demum fecisset, formidine imperator ingē-
ti percussus, copias & naues contrahere, & quibusuis modis diligenter sata-
gere cætera. Itaq; reuocatis vnde quaque militibus, Valerianum & Martinum
præfectos ad se venire celeriter mox iussit, & in Italiā ocyus nauigare. Hi ve-
rò quum in postremam Græciæ partem cum classe venissent, (non enim nauig-
atione præteruehi poterant) in Aetoliæ locis & Acarnaniæ hybernarūt. Cu-
ius classis profectiōnem quum Iustinianus Belisario significasset, longè hūc
plurimum, & non minus Romanos ad sustinendam promptius obsidionem
erexit. Dum hæc interea agerentur, Neapoli apertè id contigit. Theoderici
Gothorum quondā regis in foro ipso imago erat, lapillis scetilibus quadra-
tisq; varioq; colore infectis cōposita. huius imaginis caput, adhuc Theoderi
co superstite, nescio quo casu defluxit, derepente & sua sponte depulsa lapil-
lorum compage: vnde mox subsequutum, vt Theodericus vitam finiret. Post
annos deinde octo, lapilli qui imaginis eius ventrem effigiabant, quum eun-
dem in modum protinus excidissent, Athalaricus Theoderici ex filia nepos,
fato suo defungitur. Paulo post labentib. circa pudenda lapillis, Amalassun-
tha Theoderici filia ex humanis excessit. Gothi itaque obsidentibus Vr-
bem, à scemoribus ipsis ad imos eiusdem imaginis pedes, lapillorum compa-

Imp. Belisario
subsidiâ mittit.

Imago Theoderi
ci quæ varia por-
tenderit.

ges omnis dilabitur, & imago tota ex pariete penitus aboleuit. Qua ex re sunt Romani interpretati, Imperatoris exercitum bello hoc fore superiorē, nec aliud præ se ferre Theoderici pedes collapsos, nisi populum ipsum, cui is præfuisse. Vnde in optimam hi vel ex eo spem peruenere. Tunc & Patricij quidam Sibyllę dicta in medium proferebant, aßeuerantes ad Iulium vique mensē ciuitatem in discrimine fore; & necessariū postea, vt imperator tunc quispiam Romanorum existat, quum demum Roma nil Gethicum extimesceret. Gethicam quippe Gothorum hi nationem esse affirmant: quintum mensē Iulium esse, quem Sibylla rebus his terminum præfixisset: tum quia Martio mense obsideri sit ciuitas coepta, post quem Iulius quintus subsequitur mensis: tum etiam quia Martium ante Numę Pompilij regnum, primum hi ducerent mensē. Sed quum apud Romanos mensibus vndecim annus cōstaret, Iulius quintilis ab his dicebatur. Non tamen conuenienter Romanū hæc de Sibyllę vaticinio sentiebant, quandoquidem nec imperator his eo tempore erat, & post annum soluta obsidio sit, & rursus ciuitas esset, Totila Gothis imperitante, in eadem discrimina recasura. Iam verò vnde digressus sum redeo: Gothis itaque à muris, quos oppugnant, repulsis, per uigilium, vt supra iam diximus, vtrinque factum. Insequenti autem die Belisarius Romanis edixit, vxores ac liberos & imbellem cæteram multitudinem ab vrbe Neapolim transportarent, & cum his simul seruitia, quæ ad murorum custodiam minus necessaria ducerent, ne cæteri in comæatus penuriam, vitæque discrimen venirent: id ipsum & militibus vt facerent imperat, si cui fortè seruus seruaue esset. non enim posse se affirmabat in ea obsidione & diuturna, ex pristina consuetudine sibi comæatus præbere: sed necesse fore in singulos dies dimidiatam victus ab se portionem vt caperent, pro reliqua verò pecuniari. Tum omnes, vt iussi erant, rem peragunt. Iamque ingens mortalium turba in Campaniã statim contendere, & nauibus alij, quas Romano in portu naçti fortè tunc fuerant, eodem ire. Sed qui iter pedibus faciebant, vel equis deueherentur, Appia via, qua nullum ab hostibus discrimen aut timor impenderet, perrexere. Non enim poterant vniuersam barbari ciuitatem copijs vndique circumplecti, nec parua manu à munitionibus procul abscedere audebant, hostium veriti incursionem. Vnde obsessis ad aliquod tempus, magna fuit ad excedendum vrbe licentia, & aliunde necessaria importandum: noctu tamen præcipue barbari, dum ingenti afficerentur formidine, custodias factitare, & in castris quiescere. Siquidem vt Romanorum plerique, ita & Matrusij milites frequentius erumpendo, vbiunque hostes dormientes deprehenderent, vel iter fortè habentes, vt fieri in magno exercitu solet, exceptos mox obruncabant, lectisque ex hostibus spolijs, & si nonnunquam persequentibus barbaris, cursu citato sese in tutum recipiebant, vt qui miræ essent suapte natura velocitatis, & leuioribus armis muniti, fugiendoque hostem præuerterent. Qui itaque iam vrbe excefferant, in Campaniam partim se contulerunt, in Siciliam partim auecti secedunt, aut quò quisque abire commodius potuit. Belisarius autem quum militum numerum murorum ad ambitum obseruandum minimè suffeçturum putaret, vt qui per pauci (vt diximus) essent, nec ijdem semper custodias facere insomnes possent, sed tempore quidam suo & necessario capefferent somnum, & in custodijs alij dispositi essent, ac necessarijs iam prorsus carerēt, cum ciuibus eos & priuatis hominibus qui militiam exercerent immiscuit, diuisitque in custodias singulos, in mercedem certius aliquid priuato cuique, & si imbelli, pollicitus: hoc pacto constatæ cohortes, quæ ad murorum essent custodiam suffeçturæ, & per vices hos custodirent. Sic factum, vt tam ciuibus Belisarius quam militibus ipsis inopiam soluerit. Deinde oborta suspicione, Syluerium vrbis Romæ

Imbelles ex vrbe discedunt.

Papa suspectus relegatur.

pontificem defeçturum ad Gothos, hunc quidē confestim transmisit in Græciam, alterum verò quempiam illi suffeçcit Vigilium nomine: nec secus & alios quosdam, & hos senatorios viros, quum eadem de causa exterminasset, soluta deinde obsidione, & recedentibus barbaris, ad propria reuocauit: quos inter & Maximus erat, cuius & proauus Maximus aduersus * Valentianum * *Valentinianum* eiusdem compertus est criminis. Sed veritus iam Belisarius, ne quis fortè custodum ad portas insidias moliretur, vel externus alius quispiam pecunia subornaturus ad hos clam ventitaret, bis in singulos menses, destructis omnibus portarum clauibus, in aliam formam, & à priori longè diuersam, alias denuo *Prudentia Belisarii.* facere, custodesque ipsos, à primis custodibus procul statuere: haud secus in muro & custodijs ipsis in singulas noctes alios quosdam præficere, quibus id erat iniunctum, muros frequentius obeundo, nomina vicissim custodum describerent, & si quis fortè abesset, alium mox substituerēt, sibique demum nominatim referrent, qui fortè tunc à custodijs abfuisse, vt decenti velocius poena afficeret: & ad vigilias vt essent attentiores, iusserat musicis instrumentis vt artifices ipsi per noctem in mœnibus vterentur. Milites præterea quosdam, sed non Maurusios illos, noctu emittere, quibus ad fossas erat assiduo pernoctandum, cum hisque & canes, vt nemo vel è longinquo mœnia inuasurus lateret. Per id tempus Romani quidam Iani fanum aperire, foribus vi occultè *Iani facellum æneum in foro.* illata, tentarunt. Hic Ianus deorum antiquissimus fuit, cuius foro in medio & ex aduerso Capitolij facellum extat, paulo supra eum locū, quem nunc Romani Tres parcas appellant. Id verò Iani facellum totum ex ære cōstruatum fuisse sat constat, & quadrata quadam dimensione locatum, tantæque amplitudinis, quanta integri Iani statua poterat: quæ vtique & ipsa cum ænea sit, non minor quàm quinquepedalis esse apparet, per cætera omnia mortali similis, capite duntaxat bifrons, ita vt facies altera in orientem solem diuergat, in occidentem altera: portæ vtrinque & æneæ in faciem alterutram vertæ, quas fermè in pace & prosperis rebus, occludi Romani veteres quondam instituerunt, contraque aperiri dum interea bellum his esset. Sed Christianæ fidei disciplinam, si vspiam alij vnquam, Romani præcipue sunt venerati. Vnde has Iani portas perinde neglectas, ne bellantes quidem aperuerunt. In ea tamen obsidione nonnulli vetustæ illius, vt reor, opinionis & cultus memores facti, enisi clam sunt patefacere, haud tamen omnino id exequi potuerunt, nisi eatenus vt fores vim passæ non inuicem sic cohærent, ac antea arctius cohæsisent. Latuere tamen qui aggressi id facinus fuerant, nulla eius rei, vt in tanta omnium perturbatione, habita quæstione, quippe quum nondum ad principes ipsos id delatum fuisset. Vittiges verò tunc *Vittiges in senatorios obsides immanitas.* primum ira & indignatione accensus, & inops iam prorsus consilij, satellitibus nonnullis Rauennam dimissis, Romanos senatorij ordinis omnes, quos obsidum loco in huius belli principio eodem secum abduxerat, interfici iussit. Sed ex his re statim præcognita, paucis quidem euadendi facultas & opportunitas fuit: qui demum delati in Ligures, apud hos permantere, cæteri affecti supplicio mortem oppetiere. His peractis, Vittiges nimium hostibus ocij & libertatis tributum ratus, ita vt ex vrbe quæ vellent licentius asportarent, & necessaria terra marique inueherent, locum quem Portum dicunt Romani, præoccupare animo destinat, qui fermè ab vrbe centum sexque & viginti stadijs abest. hac tantula & sola intercapedine, ne maritima sit vrbs Roma, dirimitur. Est autem ea è regione hic locus, qua Tyberis fluius exitum habet: qui ab vrbe delatus, vbi proximus mari stadijs quindecim sit, in brachia bina diremptus, quam sacram insulam vocant, complectitur: quæ vtique & flumine sit procedente patentior, ita vt cum longitudine ipsa, latitudinis dimensio æqua constet propor-

Portus Romanus.

tione. Sed fluminis interscissus ille & vtrunque defluxus, stadiorum quindécim interuallo defertur. Tyberis vtraque ex parte insulæ nauigabilis est: sed eo ex latere, quod ad dexteram vergit, per portum in mare immittit. Vbi & prisca illi Romani ad ripam urbem struxere, muro præualido circumactam, & à portu ipso illi quam proximo denominarunt. Ad læuam autem, & ex altera parte, quæ in mare is influit, Hostia ciuitas adiacet, fluminis & hæc ripæ contigua, magni quondam apud prisca momenti, nunc verò nullis mœnibus circumducta, à portu via recta ad urbem ducit, plana quidem & prorsus nil impedita. hanc à principio Romani construarunt. hoc in portu naués ex composito onerariæ adstant, & boum vis ingens parata quamproximè, nam mercatores quum ex alio orbis tractu in portum hunc se nauibus conferunt, oneribus in actuaris naués & ad fluminis naturam cõstructas depositis, per Tyberim Romam adnauigant, non velis vsi vel remis, quandoquidem nullo vento impelli hæc possunt nauigia, circumfluctante & crebro quidem flumine, & ad multum spatii tortuosis sinibus dilabente: & remorum in eo nullus est vsus aduersis vndis in nauigantibus: sed laqueis ad onerarias illigatis, & boum deinde ad colla suspensis, veluti plaustra Romani via Portuensi has pertrahunt. Ex altera verò fluminis parte ad urbem ex Hostia pertinenti, via palustris est & limosa, meabilis tamen, non ripæ Tyberis proxima, atque adeo nullæ hæc naués trahuntur. Gothi igitur Portum urbem quum sine præsidio & custodijs deprehendissent, (non enim in portis statio excubabat, non in muris armati erant, Romanâ plerisque ex colonia trucidatis) confestim cum portu ipso hanc occupanti: ac mille ibidem ex suis ad custodiam loci dimissis, cæteri in castra se receperunt: quo factum, vt ea è regione, nihil omnino ad obsessos ex mari deuehi subsidij posset, ni ex Hostia fortè fuisset magno labore, & periculo ingenti deuectum, nec quoquam pacto ad locum eundem de cætero ex alto subduci poterant naués, sed ad Antium stationem habebant, quæ ciuitas diei iter ab Hostia distat, vndeque onera rerum necessariarum & comæatus ad urbem vix deferebant: cuius rei hominum paucitas causa erat. Belisarius nanque quum vrbis mœnibus timeret quammaximè, portum neglexerat, vt nullis custodijs per se communitum. Crediderim tamen, si trecentorum hominum imposuisset ei loco præsidium, nunquam hunc barbaros aggressuros fuisse, quia suapte natura munitissimus est. Hæc verò Gothi triduo confecerunt, à mœniũ oppugnatione die vigesimo. Martinus interea, Valerianusque ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcentos ductantes, quorum pars maxima Hunni erant, Sclauini, Antæque, qui trans Histrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Belisarius verò ex eorum aduentu læticia ingenti affectus, cum hostibus prælio decernendum censebat. Vnde è suis armigeris Traianum quempiam iubet, prudètem sanè & industrium virum, scutatis equitibus ducētis secum desumptis, rectè aduersus barbaros ducere, cumque vno agmine omnes ad eorum castra venissent, tumultum vt propinquum conscenderent, monet: eodemque se continerent: quod si in se impetum hostes fecissent, nullo pacto cum his conferebant manus, nec gladios aduersus eos, nec tela desumerent, sed sagittis duntaxat incesserent: quibus deficientibus, effuse & planè intrepidè capefferet fugam, cursuque se intra muros recipere, in quibus ipse ad sagittandum tormenta parata habebat, & artifices simul eius artis peritos, qui statim vbi barbaros Romanis in terga hærentes vidissent, è mœnibus sagittis & machinationibus alijs hos infestarent. Traianus deinde, vt imperatum illi iam fuerat, cum ducentis equitibus porta Salaria ad hostium castra contendit. tum barbari horum audacia obstupefacti, & re subita animo consternati, è castris vt cuique licuit, vel imparati in Romanos impetum facere, ac suis opitulari. Equites

Hostia, oppidũ.

Portum Gothi capiunt.

Antium, oppidũ.

Supplementum Belisarius accipit.

Strategemata Belisarij.

tes verò Traiano hortante, inscensò confestim, quem his Belisarius ostendebat colle: de loco superiore sagittis in subeuntes crebrò immisis, hostem ferire, & ascensu enixius prohibere: & quoniam in tantam hominum equorumque multitudinem emissæ cominus incidebant sagittæ, multis suis cum vulneribus hostes adnitebantur in collem euadere. Equites verò Romani pharbaris infestantibus effuso cursu contendere. Vbi verò ad muros est proximè ventum, qui in his positi erant, in tractandis bellicis tormentis edocti. Gothos missilibus laceffendo vulnerandoque ab infestandi studio represserunt. Hoc in insultu ex barbaris non pauciores quam mille cecidisse traduntur. Paucis post diebus Mundilam quempiam Belisarius, & hunc quidem suum armigerum, & Diogenem, fortissimos bello viros, cum scutatis equitibus trecentis ipsum id facere iubet, & eadem arte hostem impetere: qui iussa extemplo dum exequuntur, non minorem ex hostibus partem, si non fortè maiorem, parastu trucidant. Post hos & Oilandum cum trecentis delectis in hostem immittit, vt simili hunc clade afficeret: qui re strenuè gesta, haudquaquam præfecti opinionem aut vota sefellit. Tribus itaque Belisarius incursionibus in barbaros factis, ad quatuor milia hostium interfecit. Vittiges autem, vt qui nil satis calleret, in ductandis exercitibus quid potius esset, armisne copias communnire, an in bellicis rebus rectiora exercere consilia, perquam facilè sibi persuadebat, hostem haud secus posse incurabili iactura afficere, quam si huic modicis copijs insultaret: vnde equites quingentos emittit, murisque iubet appropinquare, & quæcunque ipsi ab hostibus fuissent perpeffi, in eorum vniuersum exercitum facere. Hi itaque quum ad locum quandam editiorem venissent, nec longiore ab vrbe interuallo, quam quod extra sagittæ iactum confisterent, Belisarius viris mille delectis, Bessioque illis præfecto, vno vt agmine ducerentur, mox imperat: tum illi à tergo hostibus comparentes, eorum terga dum cædunt, ex his quam multos obruncant, cæteros descendere in campum cogunt: vbi postquam aduersis viribus & pede colliato pugnatum est, Gothorum pars potior cecidit, pauci admodum, qui reliqui bello fuerant, vix fugientes sua se in castra recipiunt: quos vt ab imbellibus victos quum Vittiges castigasset, resarsurum se aliorum opera suorum iacturâ pollicitus, vt quieturus aliquandiu tunc videbatur. Post diem autem tertium, delectos ex omnibus castris viros quingentos, operam vt in hostes nauaret, suapte virtute dignam, hortatur. Quos vt primum propius aduentasse Belisarius vidit, viros mille & quingentos, Martinum Valerianumque cum his simul præfectos, confestim in hostes mittit: equestrisque prælio statim inito, Romani qui hostes numero superarent, sine vlllo labore in fugam hos vertunt, ad vnumque ferè omnes occidunt. Gothi verò iam tertio clade affecti, & suis toties occisis iam copijs, aduersari sibi omnino fortunam rebantur: quandoquidem & si antehac multitudine abundassent, à paucis tamè deuicti nunc hostibus sint: & modicis rursus cum hos copijs inuasissent, occidione ferè occisi perierint. At Romani Belisarium eius ob prouidètiã & bellicam artem publicè laudare, & miraculi loco in eo viro virtutes has ducere. Seorsum deinde amici ab eo & sedulo rogitare, quibus nam argumentis ea ex die, qua hostes fugasset, in spem bonam venisset, omnino se Gothos debellaturum. Tum ille ad ea respondens, vel à principio dixit, vbi primum tam paruis copijs cum Gothis manus conseruisset, apertè se periclitatum fuisse, quantum esset in vtroque exercitu per id tempus discrimen, idque certius præuidisse, quod si ex quo vires cum viribus comparètur, se haudquaquam existimare hostium multitudinem non suorum paucitatem deuastaturam: sed in eo differre exercitus ipsos quammaximè, quia Romani omnes ferè, & Hunni his socij ex equis ar

Vittiges hostem vicissim laceffit infelicitè.

Altera Vittiges clades.

Belisarij virtus admirationem Rom. excitat.

Vnde Belisarius hostem se superaturum cõiecit.

cus insinuare, sagittasq; in hostes immittere quam optimè norint: Gothorū verò nemini vnquam id studij aut curæ fuisset: sed equites ipsos satis constare telis duntaxat & gladijs vti consueuisse, istorum præterea pedites ipsos, & sagittarios ab armatis protectos in bello cōsistere: equites verò nisi cominus præliantur, quum nihil habeant quo se ab hostibus tueantur, quibus è lōginquo sagittadi sit vsus, facile èctos perire, pedites proinde incursiones in equites facere haud sat cōmodè posse. Inde factum deniq; affirmabat, quòd per Romanos fuissent sæpius barbari superiorib. pugnis deuicti. Gothi interea, vbi hæc altius animo in sedere, quæ sibi nil prosperè euenissent, ne parua quidem cum militum manu ad moenia vrbis procedere, nec hostes quidem vel sibi infestos de cætero insectari: sed id tantum eniti, vt suis hos à castris propellerent. Romani demum ex rebus iam prosperè gestis inflati, vniuersas Gothorum copias præliando inuadere gestiebant, cum hisque censebant acie decernendum iam esse. Belisarius tamen, magnum vtriusque exercitus adhuc esse discrimen ratus, tergiuersando antehac semper id distulit, ne summæ rei periculum faceret, vel vniuersis copijs cum hostibus decertaret: sed incursionibus barbaros infestare præcipue nitebatur, hisque sedulo niti animo agitarat. Postquam verò ab vniuerso exercitu, & item Romanis, eius ob id auctoritatem imminui, nec magnifieri animaduertit, mutata sententia cum omnibus copijs ineundum sibi prælium esse decernit, & alioqui ex incursionibus depugnare: idque vt faceret quandoque aggressus, sæpe interpellatur, ac demum cogitur intermittere, quū hostes ea de re factos iam antea per transfugas certiores, paratos esse ad prælium comperisset. Vnde aperto Marte cum hoste decernere, tandem animo destinat: iamque in aciem constiterant barbari, suo more instructi. Ex aduerso & Belisarius stabat, suis cum copijs ad bellum paratus, qui statim ad se omnibus suis militibus conuocatis, orationem huiusmodi habuit: Non equidem quòd vestri mollitiem improbarem, o viri commilitones, vel hostium horrescere vires, cum his pugnam capeffere antehac distuli: sed quia nobis ex incursione in hos decertantibus res prosperè succedebant, causam rei bene gerendæ seruandam assiduo esse existimabam. nam ea, quibus præsentia pro votis procedunt, velle aliter immutare, profecto inutile duxerim. nunc verò, quum vos apertius videam promptissimis animis in id discrimen ituros, in spe optima sum, nec quoquã pacto vestram hanc animi promptitudinem remorabor. Sat enim calleo maxima in bellis momenta, bellantium voluntatem sortiri, istorumq; ad pugnam animus propensior est, quàm multa ex officio geri consueuisse. Quòd autem pauci virtute instructi, maximas queat hostium copias profligare, nemo non vestrum intelligit, non auditione percipiendo, sed experientia ipsa quotidiana certamina ineundo. Ne itaq; vestre pristinae militiæ gloriam vel spem ex vestra hac animi magnitudine ceptam dehonestetis, in vobis situm erit o milites. Vniuersa nanq; per vos hoc bello iam antea gesta suo hæc dies euentu decernet. Vobis præterea, quantum præuidere animo possum, vel presens id tempus opitulabitur, quod vtiq; vbi vestris præteritis & egregie factis hostium subacti sunt animi, facilem, vti par est, ex his victoriam conferet. nam quibus antehac sæpe, nil prosperè periclitando & satagendo res successerūt, haudquaquam de cætero solēt rem fortius gerere. Equis verò sagittisue, vel armorum cuius generi vestrum nemo vt parcat velim. ipse nanque pro omnibus hoc bello deperditis, alia & potiora resarciam. His paucis Belisarius suos hortatus, inter Pincianam & Salariam portam eduxit exercitū, non multo primo in campos Neronianos abire iussis, quibus & Valentinum præficit equitum turmæ ducem: cui iniunxerat, ne pugnae initium faceret, nec hostium castris appropinquaret, sed præ se speciem ferret, hos se assiduo inuadendi:

quod

quod vtiq; idcirco agebat, ne ex barbaris quispiam ea è regione pontem per transeundo suis ferre suppetias posset, qui in castris alijs constitissent. nam cum barbarorum Neronianis in campis vis maxima cōsedisset, vt supra iam diximus, satis fore Belisario videbatur, si hi aliquandiu interpellati, disungi à cætero exercitu possent, ne prælio interessent. Romani interea dum plebei quidam armis desumptis in aciem sequi euntem Belisarium vellent, nullo per eum sunt pacto permisi, cæteris se vt copijs immiscerent, ne fortè quum in medio certamine forent, belli discrimine territi, vniuersum turbarent exercitum. Opificum nimirum id agmen erat, & rei bellicæ imperitorum. Hos tamen omnes vltra portam Pancratianam, supra Tyberim positam, phalange facta locauit, quieturos ibi tamdiu, quoad ipse his signum dedisset, quod postea accidit, suspicatus, si hos conspicati fuissent, nil ausuros hostes suis castris relictis cum altero suorum exercitu se oppugnatum venire. Vt sui præterea fore rebatur, idque permaximi faciebat, si tanta multitudine hostes, non vnà se in castra coniungerent. Placuit itaque ea vt die equestre prælium fieret, quando quidem suo ex peditatu plerique cum eo persistere ordine nolent, rapris ex hostibus equis, quum equitandi essent profus non imperiti, iam equites fierent. Pedites vero ex his, qui reliqui fuerant, quum nec phalangem de se præ eorum paucitate conficere possent, nec cum barbaris manus conferere auderent, sed in fugam daturi se primo congressu fuissent, haudquaquam visi Belisario sunt, qui tuto possent & procul à muris cum hoste pugnare. vnde quamproximè ad fossas manere iniunxit, vt si equites fortè Romani terga barbaris darent, fugientes ad se illos exciperent, & cum his simul vt integri & florenti ætate iuuenes prælio restituto in hostes pugnarent. Pigripius interea, è satellitibus quidam, vir sane strenuus, * Piffidius genere, Tarmutusque Isaurus, Ennij Isaurorum præfecti frater, Belisarij quum in conspectum venissent, huiusmodi hunc sunt verbis affati: Omnium optime princeps, noli copias quæsumus, quum hæc tibi perpauca sint, & barbarorum infinita sit cum multitudine conficiendum, à peditum phalange seiungere, nec Romanum duxeris peditatum iniuria quoquam pacto afficiendum, per quem prisca Romanis imperium ad id magnitudinis propagatum accepimus. nam si quid fortè hoc bello haudquaquam per hos sit nauiter gestum, non ipsorum id vel ignauitæ, vel formidinis est argumentum, sed duces ipsi non immeritò sunt incusandi, qui soli equis in aciem vecti, quum minimè dignarentur belli vnà communem fortunam subire, prius ferè quàm sit certamen initum, fugam capefferint. Ipse quidem peditum duces omnes iam vides equites factos, vt qui non dignum se putent cum suis peditibus, pedibus in aciem ire. in aliorum ergo equitum numero peditum duces istos constitue, nobis verò peditatum permittito in certamen ductandum. Quum enim nos pedites simus, hostium multitudinem sustinebimus. spe opuma freti, vtcunque deus geri rem siuerit, hostes nos posse iactura afficere. His Belisarius auditis, principio quidem haudquaquam illis postulata permittere. hos nanque quum bellicosissimi essent, ac fortissimi viri, ingenti amore prosequeretur. vnde haud satis placebat, cum multis vt pauci certamen inirent. Demum eorum precibus fatigatus, ac promptitudine victus, paucis supra portas & in propugnaculis ad munitiones & tormenta tractanda dimissis, cæteris Pigripium Tarmutumque duces ex ordine sequebantur iniunxit, ne fortè hi periculum reformidantes, cæteras copias perturbarent, & si qua forsan in fugam equitum pars ageretur, haud procul ipsi secederent, sed hos ad se denique recipientes strenuè tuerentur, & in hostem suos insectantem conuersi prælium mox restituerent. Vittiges verò Gothos, qui circa se erant, vniuersos armavit, nemine profus præter imbelles quos-

B 2

Gothorum fore mudo.

Romanorum ala mites.

Belisarius cum hoste confidendum decernit.

Belisarij ad milites oratio.

Belisarius securitati suæ consulit

Opificum quibus Belisarius a suis segregat.

Strategema.

* Piffida.

Fortium quorumdam virorum postulata.

Pigripius et Tarmutus peditatum præficiuntur.

dam in castris dimisso; & his quidem, qui in campis erant Neronianis, & sub Martia duce, euestigio imperat, suo vt loco manerent, pontemque diligentius custodirent, ne eà se derepente inuaderent hostes: ipse verò cætero ad se conuocato exercitu, profatus huiusmodi est. Vestrum fortè nonnullis videri possum imperio huic meo extimuisse, atque adeo antehac sæpe vos sim ad fortitudinem cohortatus, & nunc vt ad optimè audèdum vos excitem, concionaturus aduenerim. Et id quidem haud longè ab humani ingenij consuetudine ex vobis quidam animo forsitan agitarint. Solent namque homines rudiores & imperiti, erga hos, quorum indigeant opera, mansuetudine vt, vel si longo sint interuallo inferiores: alijs verò aditu difficile se præbere, quorum non opus habeant ministerio. Mihi verò nec vitæ finis, nec imperij est amissio curæ. Cuperem equidem vel hanc purpuream & regiam vestem die hoc ipso deponere, si modò vir Gothus futurum sit hanc vt sibi desumat & induat. Atqui Theodati finem præ cæteris perbeatum fuisse tunc duxi, cum ei id euenit, vt à suæ gentis hominibus, & imperio priuaretur, & vitæ: nam propria cuique & sua calamitas, si nondum vniuersa gente deperditâ sit occursura, apud non insensatos haudquaquam consolatione priuatur. Mihi verò consideranti quæ antehac fuerit gens Vandalorum perpeffa, & quæsi Gclimerus dux sit finem sortitus, nec pensi quicquam in humanis offertur, nec moderati. Sed videre iam videor Gothos cū liberis abductum in seruitutem iri, coniugesque vestras infensissimis viris, & turpissimis in rebus ministraturas. Me verò & Theoderici ex filia nepotem, eò denique asportandos esse præuideo, quò hostilis libido mox duxerit. hæc equidem vellem & vos ne accidant veritos, in id bellum prodire. hoc pacto eo in loco in quo gerendum prælium est, vitam finire maioris longè facturi vos fueritis, quàm ex victoria partam salutem. Viri siquidem generosi & fortes, vel si aliqua vna in re fortè fallantur, vel vtcunque ad vota aliquid sibi minus successerit, apud hostes suam existimant auctoritatem immiui. Mors verò etsi acceleratius venerit, felices semper ex præterita ac prosperiore fortuna homines reddit. Et sanè perspicuum est, si hac mente & cogitatione id bellum gesseritis, perquamfacile vos ex his victoriam relatu-ros, vt qui perpauca sint, & Græculi homines quidam, & pro recens vobis illata iniuria promeritas exacturos nunc denique pœnas. virtute si quidem ipsi ac multitudine cæterisque rebus, superiores his esse facile gloriamur: illi verò maiora viribus audent, nostris inflati malis, & id solum præsidij nacti, nostram formidinem. sed eorum audaciam alit, præter dignitatem parta felicitas. His Vittiges suos hortatus, copias omnes iam iam in aciem prodituras hoc modo instruxit. pedites quidem in medium statuit, equites vtrinque in cornibus, haud longè à castris, sed quam proximè potest phalangem locat, vt vbi deucti iam hostes fugam capesserent, facile circumuenti trucidarentur, cum ingens spacium suis ad insequendum pateret. Sperabat namq; si pede collato prælium gereretur, ne ad breue quidem hostes repugnatos, ex re quidem absurdior coniectans, haudquaquam suis viribus fore bello præres hostium copias. Præfetti itaque vbi primum diluxit, cum prælium inceperent, rei gerendæ enixè insistere, postremiq; quidam cum in aciem issent, suos iubendo hortandoque, ad nauandam ingenti animo operam inflammare. Sed in principio statim superiores Romanæ res erant, & barbari crebro sagittis icæi frequentes cadebant. nullum tamen per hos fugæ initium factum. nam ingenti multitudine Gothi cum in prælio constitissent, facile in cadentium locum recentes alij succedebant, vnde nec sensum vllum suorum strenuè pereuntium dabant. Et Romanis quidem satis tunc visum, cum tanta paucitate his milites essent, hoc pacto diremptum sibi prælium iri.

iam

iam enim in meridiem pugnam extraxerāt. Denique iam potiti victoria, hostes vt se in castra reciperent perpulere, magna ex his parte occisa. In Neronianis autem campis diu ex aduerso Romani Gothiq; confederant, Maurusijque crebris in barbaros incursionibus factis, & frequenti telorum iaculatione, diutius hos laceffuerant: hi tamen immoti manebant, nec laceffentibus occursum duxere, Romanos veriti non procul astantes, quos sanè milites esse rebantur, cum turba essent imbellis, sibi molituros insidias, & iccirco tacitos hos quieuisse, vt à tergo se de improviso adorti, circumuentos occiderent. Iamque cum in meridiem sol inclinaret, Romanorum Neronianis in campis exercitus derepente in hostes impetum facit, fuganturque ex insperato Gothi, re subita territi, cumque recipere se ad castra minimè possent, proximos colles conscendunt, in hisque vt quieturi se continent. Sed Romanorum magna vis erat, haud tamen milites omnes, sed nuda immunitaque maximam in partem turba. nam & præfectum vndequaque in hostes perinde mox erupturum nauarum seruorumque ingens copia sequebatur, & vt beligerandi percipidi omnes, vel cum eo, qui circa flumen erat, Imperatoris exercitu se immiscuerant. Vnde cum tanta is multitudine abundaret, defixerat pavor cum admiratione, vt diximus, barbaros, & in fugam auerterat. Sed inter Romanos nullus inde seruatus ordo rem Romanam inturbauit fellitque: ob eam nãque intermixtam hominum colluionem, nec duces ipsi, etsi in rem pleraque Valentino iubente hortanteque, seruare poterant militiæ modum, quando quidem nil profus inconsultior turba dictis pareret: vnde factum, vt fugientibus Gothi: postremos quosque haudquaquam carpèdo necandoque, vt res militaris poscebat, spacium dederint in tutum vt sese & proximos in colles reciperent, indeque vt iam quieturi, intrepidè que gererentur spectarent. Porrò nec ea è regione Romani pontem in animum induxerant pertransire, barbaros prohibitori, ne ciuitatem vtrinque de cætero obsiderent, neue diutius possent vltra Tyberim stationes habere, nec hostibus saltem altera ex parte cum Belisario acie decernentibus, in terga & de improviso prorueret: quod vtique si opportunè fecissent, profectò suarum oblitum virium Gothi, sese daturi in fugam fuissent, & euasuri quò cuique licuisset. Sed barbari ipsi, qui paulo ante ex fuga insederant collem, sua in castra irrupisse Romanos ex ædito contemplati, aliquandiu se loco continuere: ira deinde & indignatione simul accensi, eruptione mox facta, incompositam impeditamque in auehendo auro argentoque & preciosa cætera supellectile turbam, ingenti cum clamore & de improviso adoriuntur, eamque partim obruncant, partim extemplo suis è castris eijciunt: & si qui fortè fuere qui non subito deprehensi occubuerunt, abiectis è dorso pecuniarum aliarumque rerum protinus sarcinis, volentes quidem fugam capessunt, & quocunque tum licuit confestim euadunt. Dum hæc interea Neronianis in campis geruntur, alter barbarorum exercitus quam proximè castra scutis munitus ab hostibus se & strenuè tuebatur: hisque dum fortiter repugnaret, facta equorum magna imprimis strage, non paruum nostris intulit cladem. qua ex re cum Romani affecti partim vulneribus, partim amissis equis prælium remississent, eorum statim perspicuam fecere paucitatem, & Gothorum agmen quam maximo præstaret hos interuallo, comparuit. Qua re barbarorum equites animaduersa, dextro ex cornu in hostes mox aduolant, hosque cursu citato inuadunt. Quorum insultum armaque cum minus ferrent Romani, qui ea in parte constiterant, sese in fugam proripiunt, ad peditumque se recepere phalangem, tum verò nec pedites ipsi hostes se inuadentes tulere, sed cum equitibus agmine vno diffugiunt. Vnde cæteris subsequentibus copijs, & simul instantibus barbaris in terga caduntur, passimque fieri cœpta est fu-

B 3

Vittiges ad militum
regis oratio.

Gothorum error.

Confusio in exercitu Rom.

Gothi victores castris expellunt.

Actus Vittigis.

ga. Pigripius interim Tarmutusq; peditatus tunc duces, cum paucis qui circa se erant peditibus, nauiter se in ea pugna gessere, quippe qui praeliando & resistendo haudquaquam se dignum duxere, vt & ipsi cum cæteris fugarentur. Qua ex re coepit tum pauor cum admiratione Gothos, impetumq; mox repressere: vnde ex ea interposita mora, pedites ipsi fugiendi spacium nacti, in tutum se receperunt. Pigripius tamen corpore toto cõcisus, eodem quem infederat saktu moribundus procubuit, cum eoq; & pedites duo de quadraginta occumbunt. Tarmutus verò cum tela Isaurica bina gestaret in manibus, seque inuadentes barbaros aduersis ictibus continenter feriret, postquam cæso vndique corpore de se iam desperasset, Enniusq; frater cum non nullis equitibus opitulaturus venisset, recuperato aliquantisper iam spiritu, cursu citato vulneribus cruoreq; plenus, nullo adhuc iaculorum amisso ad vrbis mœnia contendebat. erat nanque suapte natura hic perniciosissimus, atq; adeo ad fugam validior capeffendam, tametsi corpore esset tam male affectus. Cum verò Pincianam ad portam hic peruenisset, statim procubuit: quẽ murorum custodes nonnulli, vt iam exanimem factum, clypeo impositum sustulere. Is tamen cum ad dies duos superuixisset, vt Isauris ipsis, ita & Romano exercitui desiderio sui relicto, & ad posteros fama, ex humanis excessit. Romani interea ex re male gesta exterriti, custodias in muris diligenter curare, foribusque portarum occlusis, tumultuosius suos ad urbem refugientes, haudquaquam de repente admittere, veriti ne cum his simul & hostes inuenti reciperentur. Quicumque igitur non admissi in urbem fuerat, fossam pertranseuntes muroque tergis hærendo, virium suarum obliti, & trepidantes pedibus consistebant. In barbaros tamen qui sibi è proximo insultarent, & fossa propemodum superata se essent iam iam inuasuri, pugnare nil poterat, diffractis in fuga amissisq; in praelio telis. Ad hæc accedebat, quòd arma inuicẽ conglobati exercere nullo poterant pacto. Gothi verò quoad in propugnaculis haud sat multos videre, impetum in hos faciebant, spe freti, non solum exclusos illos occifuros se esse, sed qui intus ad propugnacula constitissent violaturos. Sed vbi militum & Ro. populi vim magnam sunt conspicati in se venientium, confestim vt iam desperantes, hostibus formidine simul & ignauia identidem exprobrata, retro se retulere. Pugna igitur in castris occepta, ad vrbis fossas murosque finitur.

*Pigripius occisus
Tarmuti fuga
& mors.*

PROCOPII DE BEL- LO GOTHORVM LIBER SECUNDVS.

ROMANI deinde re male gesta, vniuersis copijs decertare haudquaquam de cætero audebant, equestri tamen & ex incursionibus praelio quammaximè barbaros superabant. non enim aduersus Gothorum vtrunque exercitum pedites ipsi in phalangem instructi prodibant, sed equites suos consectabantur. Et Bessas quidem primo mox impetu in hostem facto, vbi cum telo statim profiluisse in mediũ, tres ex equitum numero fortissimos viros occidit, cæterosque in fugam auertit. Constantianus deinde cum circa serum diei, Neronianos rursum in campos Hunnos duxisset, vbi hostes præ multitudinem vim sibi facturos peruidit, tuendi se viam hanc cepit. Erat ibi tum fortè stadij locus patentior quidam & sanè vetustus, vbi singulare quondam inibat certamen. multa eodem

Bessæ facinus.

Constantiani stragegema.

ædificia

ædificia construxerant veteres, indeq; calles vndiq; angusti diuersim ducebant. Constantianus itaq; cum nec superare hostium agmen posset, nec sine ingenti periculo in fugam se dare, iussis omnibus ex equis descendere, pedes & ipse cum his simul angustiore in loco consistit: vnde è tuto cum barbaros Hunni ferirent, magna his inferunt cladem. tum Gothi, etsi affecti vulneribus, aliquandiu obsistunt, ea spe freti, cum primùm sagittæ ex pharetris his defecissent, illos se facillè circũuenturos, & comprehensos demum constrictosq; delaturos in castra. Postquam verò ad vnum omnes ferè vulnerati, vt tam denso in agmine per Massagetarum Hunnos emissa nulla in cassum cadente sagitta, sensere Gothi dimidiam suorum partem se amisisse, iamq; in occiduum sol ipse vergebat, tum verò cum nihil haberent quò se verterent Gothi, in fugam demum vno agmine ruunt, in eaq; multi mortem oppetere, Massagethis sagittandi peritis postrema carpentibus. nam & ingens hic cursu emensi iam spacium, dum terga insectando identidem cædunt, magnam Gothi inferunt cladem. His gestis Constantianus cum Hunnis ad urbem peruenit. Perannius verò non multos post, vbi hæc gesta sunt, dies, Romanorum dux factus, per Salariam portam cum in hostes duxisset, & effusam egisset in fugam Gothos, ac reciproca deinde circa occidentem solem fugatis Romanis per Gothos insectatio fieret, Romanus quidam ex peditatu, plus nimio formidine captus, altiore in foueam, ad condendum vt reor frumentum per priscos paratam de improviso prolabitur: vnde cum nec vocem ex ea ædere auderet, quia in propinquo hostium aderant castra, nec quoquam pacto euadere posset, vt cui nec aliquid esset, quo se inde efferret, cogitur noctem vnam ibi peragere. Die autem insequenti, barbaris rursum in fugam actis, Gothus vir quidam eandem in foueam cadit, in quam & Romanus ceciderat. Vbi statim conciliata inter se amicitia, & necessitate cogente, fidem sibi mutuo tradunt, alterius salutem curæ vtrique fore. Demum igitur ambo ingentes ædere ex imo voces. Ad quas Gothi qui proximi erant conuersi, attractiq; in summo foueæ procumbentes percontabantur, cuius nam vox esset. Tum Gothus Romano ex industria subticente (nam sic visum vtrisque fuerat) sua & patria lingua respondit, in eam se nuper ex fuga foueam cecidisse, & restem vt demitterent petijt, qua euadere ad auras posset. Tum illi statim reste summissa Gothum se rati hominem attracturos, Romanum mox euehunt: vnde rei miraculo obstupescit, re vti se habuisset accepta, residem in fouea Gothum protinus extrahunt: qui statim de fide Gothi certioribus factis mutuo data, suis cum socijs abiit. Romanus verò impunis dimissus sese ad urbem recepit. Equites deinde non multum vtrique in pugnam armis se commutare, intentique bello esse: & vt coeptum praelium erat, in singulare certamen aliquod desinebat, in quo penes Romanos semper victoria fuit. Haud longo post tempore cum in campis Neronianis pugna committeretur, alternisque se equitum turmæ & dubia insectarentur victoria, * Chorsomantis vir sanè inter Belisarij armigeros strenuus, Massagetharum gente ortus, paruo cum comitatu, septuaginta ex hostibus milites insequatur: quo deinde in magnum iam campi spacium euadente, Romanis qui hunc sequebantur, retrò se ad suos recipientibus, solus relictus hostes insequi nil desinebat: qua re Gothi animaduersa cum equos circumegissent, in hunc omnes vno agmine ruunt. tum ille medios hostes peruadens, vno ex his quodam lancea per medium corpus traiecto, in alios imperũ facit, & indefinenter impugnat. tum illi terga iterato vertentes turpè in fugam aguntur. exercitus deinde astantis verecundia ducti (iam enim cõspici se à suis rebantur) cū iterato versis in hostem equis se insectantè inuadunt, eadè qua prius afficiuntur iactura: siquidẽ vno atq; itè altero prœuali

Romanus & Gothus in eadem foueam cadunt.

Gothus fidem datam seruat.

*Tharsamutibet

Præ LXX parte sequitur.

dis viris amissis in fugam mox auertuntur. quos Tharsamunthes vsque in castra acriter infectatus solus victoriam referens incolumem se ad suos recepit. Sed cum paulò post aliud cum Gothis bellum inisset, læuam in tibiam ictus, atque adeò dies non paucos acceptum ob vulnus prælio abstulisset, vit perinde barbarus, rem grauius ferens comminabatur, se statim in Gothos pro accepta iniuria vindicaturum. Vbi eo ex vulnere breui conualuit, nimio iam cibo vinoque oppletus, solus ire in hostes animo destinatus, ab hisque pro accepto in pede iam vulnere poenas exigere. Cum itaque Pincianam ad portam denique peruenisset, emitti se ad hostium castra edixit. Custodes verò, qui Belisarij armigero & fortissimo viro nil fidei non exhibere induci non poterant, confestim fores aperuere, eumque quò vellet abire sinunt: quem hostes mox conspicati, per fugam ad se quempiam venire rebantur. Verùm vbi is arcum intendit, & Gothi non satis hunc noscitant, viginti ferme in eum milites prodeunt, quos Tharsamunthes paruo molimento reiectos, sensim infectabatur. Postquam verò aliquanto maior Gothorum se vis demum inuasit, velut immotus suo constitit loco. Ast vbi copiarum omnes aduersus hunc confluxere, ab omnibus se tueri pugnando adnitebatur. Quam rem cum è turribus prospexissent Romani insanire quidem hominem arbitrabantur, haud tamen Tharsamunthem hunc esse sat norant, qui opera præ se tulisset ingentia. Sed demum ab hostium vniuerso circumuentus exercitu, temerariæ audaciæ poenas hic luit. Cuius mors Belisario renunciata, non ipsum modò, sed cæteros omnes ita affecit, vt in maxima essent ex tanti viri iactura comploratione ac luctu, vt qui communem in eo milite sitam spem amisissent. Atalio interea quidam, dum se æstas in autumnum circumegisset, ex Bizantio Tarracinas se contulit, pecuniam deferens ab imperatore militibus debitam: veritus tamen ne obuij hostes vnà cum pecunia & se è medio auferrent, ad Belisarium scribit, curaret vt tutò ad urbem venire cum pecunijs quiret. Tum Belisarius è corporis sui custodibus centum delectos cum equitibus duobus & ducibus Tarracinas mox mittit, ad se vt pecunias eas deferrent: ipse interea suspicionem hostibus confirmare, cum vniuerso exercitu in hos se bellum gesturum, vt ea barbari cura detenti, nec pro necessarijs conuehendis, nec alia quauis de causa castris excederent. Postquam verò cum Atalio iam iam affuturos quò miserat milites demum cognouit, copias omnes vt pugnaturus disponit & instruit: ipsum id & barbari facere, & parati ad bellum astare. A mane itaque Belisarius circa portas paratum militem tenuit. Sciebat nanq; Atalium, & quos illi dederat socios, noctu ad se peruenturos, circa meridiem verò suos prandere mox iubet: hoc ipsum & Gothi facere, rati omnino sumpto iam cibo, hostes in aciem prodituros. Sed paulo post Belisarius Martinum Valerianumque suis cum turmis in campos Neronianos dimittit, iussos quàm maximè possent hostium copias perturbarent. A Pinciana autem porta equites sexcentos ad castra emittit, quibus tres ex armigeris suis præfecit. His statim aduenientibus hostium vis magna occurrit: diu non pede collato pugnatum, sed alternis concedere inuadentibus, & tergiuersando se inuicem infectari, ita vt volentes iam viderentur, & ex composito diei reliquum tempus conterere. Denique in alterutrum his ira & indignatione succensis, validè pugna inicitur, & multi vtrinque mortales ac fortissimi quique concidunt. Sed vtrisque cum ab vrbe, tum è castris superuenere subsidia: quibus inter cæteros strenuè se immiscentibus, prælij labor exaugeri coeptus, & vtrinque ingens editus clamor bellantes exterruit. Romani tandem sua hostes virtute impulsos in fugam vertunt. Hac ipsa in pugna Cutilas vir strenuus, telo caput medium ictus, idque præfixum adhuc in vulnere gestans, hostem infectabatur, & impetu facto cum cæteris,

Tharsamunthes
ex temeritate
perit.

Belisarij strates
gema.

Cutilas hastam
infixam capiti
diu gestat.

cæteris qui prælio fortè superfuere, circa occidentem iam solem urbem inuehitur cum tremula adhuc in capite hasta, magni profectò momenti spectaculum. Arxem præterea quempiam Belisarij præfecti armigerum, Gothus vir quidam & sagittarius inter nares & dexterum oculum vulnerarat, sagittæque spiculum ad occipitum vsque descenderat, haud tamen id vspiam comparebat, sed hastæ quod reliquum visebatur præfixum ita extabat in facie, vt Arxe hoc equitante concuteretur: qua vtiq; re Romani conspecta obstupere. In campis autem Neronianis barbarorum res superiores fuere, atque adeo vt vbi Valeriani, Martiniq; copiarum Gothorum infinita cum multitudine prælio gesto, strenuè se ab his explicassent, & vt grauiora Romani milites passi in maximum venissent vitæ discrimen, Bochem statim Belisarius insit laborantibus suis suppetias ire, & equitum turmam tam equis quàm viribus validam Neronianos in campos educere. Iamque serum diei erat, & turma Bochem ducem secuta Romanis opem latura, cum primùm comparuisset, subito facta barbarorum est fuga: quibus cum nimium Boches insistere fugientibus, à duodecim hastatis est circumuentus, & quia subiecto erat thorace munitus, inflicta illi per barbaros vulnera, haud multum hunc affecere. Sed Gothus quidam post terga mox subiens, ea ex parte corpus nudatum temerè nactus, vulnus quidem sed non letale infixit, vel quòd in mortis discrimen induceret, extemploque & ex aduerso alter læuum hunc in brachium ferit, eique lacertum transversa plaga præcidit. Valerianus verò ac simul Martinus quæ gerebantur protinus conspicati, auxilium lataturi accurrunt, & versis confestim in fugam hostibus, Bochemque equum ex habenis ductantes ad urbem perueniunt. Iamque nox apperebat, & cum pecunijs Atalio venerat, reuersiq; ex prælio milites vulnera procurabant. Sed Arxis ex facie cum auellere medici sagittam vellent, aliquandiu periculi magnitudine territi vulnere admouere manus nil audent, non oculi gratia, quem nullo pacto integrum seruari imposterum posse suspicabantur, sed ne venas ac nervos interrompendo, qualia in ea corporis parte sunt pleraque virum ex Belisarij familia fortissimùm perderent. Medicus deinde Theodestus nomine, in Arxis ceruicè innixus sciscitabatur ab homine num nimium suo ex tactu indoluisset: quo respondente, dolore se proculdubio affici: Saluus ergo futurus es, inquit, nec oculi vllam patieris iacturam. Hæc medicus fidens sedulo affirmabat, quia coniectura perceperat, haud procul à cute spiculum penetrasse. Hasta itaque quæ fortè extabat præcisa, colligatoque vinculis affecti hominis corpore, & ea parte qua plurimùm is indoluerat interscissa, auellit statim ac paruo molimine spiculum, tribus prominentibus hamis, cum eoque hastæ quod reliquum erat eduxit. Sic factum, vt Arxes liber omnino & sine vlla corporis offensione euaserit, nec aliquod ei in faciem vlcus relinqueretur vestigium. Cutilas verò auulso iam violentius telo (altius quippe in vulnus descenderat) linqui mox animo coepit, & manantibus venis sanguinis profluuium fieri: vnde phrenesis morbo correptus, non longè post moritur. Boches deinde affatim è brachio sanguine profluente, statim moribundus procubuit. Cuius tam repentinæ mortis id causæ medici afferbant, quia non recta sed transversa fuisset illi inflicta in musculo plaga, vnde post tertium diem è vita excessit: quorum virorum ex morte, per totam noctem in luctu ciuitas fuit. Gothorum verò & comploratio variâ & eiulatus quammaximi è castris exaudiri, Romaniq; item magnum in modum id admirari, cur tantopere barbari communem quererentur iacturam, cum nil mali, quòd magni esset momenti, in ea prima congressione his illatum fuisset visum, nisi quia perpaucos quosdam amiserint: quòd fermè etsi antehac sæpè, nec minori quidem cum detrimento his accidisset, haud tamen

Arxis confestim
robur.

Theodesti medici
opera vitæ
Arxis consultatur

Cutilas ex vulnere
moritur.

Bochem mors.

præ ingenti hominum multitudine eos terruerat. Sed compertum postea est, primores bello viros, è castris Neroniano in campo locatis, eo in prælio nuper amissos, Gothos tunc deplorasse, quos Boches vir strenuus primo impetu interfecisset. Post hæc, gesta nonnulla leuiora prælia sunt, & iccirco non necessariò visa litteris commendanda. Sed per omnem eam obsidionem sexagies certatum ac septies est, ac bis demum, vt in subsequentiis explicaturi deinceps sumus. Exacta autem hyeme & huius belli, quod Procopius scripsit, anno secundo iam finem sortito, cum in autumnum se verteret æstas, fames simul ac pestis urbem inuasit. Militibus nanque frumentum duntaxat defecerat, cætera abundè omnia erant. Romanis verò & res frumentaria deerat, & pestilens morbus hos acrius degrauabat. Quibus rebus cognitis Gothi, nec bellum cum his inire tunc velle, sed enixè curare, ne de cætero aqua urbem inueheretur. Aquæ ductus duo inter Latinam sunt & Appiam viam, celsissimi quidem, & fornibus quammaximè in altum euecti, sed eo in loco hi inuicem coeunt, qui ab vrbe quinquaginta stadijs abest, & modico interuallo diuersam in viam vertuntur, nam qui priorem sortitus est in dexteram locum, in læuam mutata regione excurrit: & vtrique rursum in vnum conueniunt, ac priore deinceps loco recepto, iterato se ab inuicem dirimunt: in intermedio autem loco præsidium extat vtroque ædificio hoc circumcinctum, cuius inferiores fornices dum varia materia effarciunt barbari, munitionis in speciem reddunt, ibique militum non minus milibus septem in custodiam positis, Romanos sedulo prohibere, ne quid ea è regione necessariarum rerum in urbem inueherent: vnde spe omnium iam destitutos quæuis mali species circumfudit, iam enim frumentum maturefcebat, & Romanorum militum audacissimi quique pecuniarum & lucri cupiditate ducti, equis inuecti, & alios vacuos post se trahentes, noctu in segetes haud procul ab vrbe perueniebant, desectasque cum stramento & iumentis impositas, hostes fallendo in urbem clam deferebant, ingenti que precio venditabant Romanorum primoribus: cæteri inferioris fortis tunc homines, ex herbis nonnullis in cibum desumptis degebant, quales intra moenia sua passim spontè nascuntur: & hæc quidem in agro Romano non hyemè, non alio quouis tempore defunt, sed assiduo florent ac de se germinant, & ea copia sunt, vt vel equos obsessi his alerent. Quidam præterea vel ex carne morientium in vrbe mulorum iumentorumque aliorum confecta farcimina clam venditabant. Sed postquam segetes defecere, & ad mala accumulata iam peruenerant Romani, Belisarium mox circumfudit, & prælio vno de summarum decernere cum hoste cogunt, Romanorum neminem à pugna vel defuturum polliciti: quem demum hærentem ac dubium, & rerum necessariarum angustia degrauatum, è plebe quidam affati huiusmodi sunt. Haudquaquam, præfecte, vt incautos hic nos deprehendit fortuna, sed omnia nobis aliter euenerunt ac ipsi sperauimus: quippe qui pro nostro pristino desiderio rem assecuti, in præsentem calamitatem peruenimus. Et superest quidem adhuc animis nostris concepta prius opinio illa, perquam optimè per Imperatorem nostris rebus prouisum iri, tametsi in demerentiam versa ea hoc tempore prouidentia sit, & in ingentium malorum materiam. Nunc verò ad id est demum necessitatis peruentum, vt vel in præsentia eniti velimus, & armati in hostem prodire audeamus: & certè danda nobis venia est, si in Belisarium fidentius forte, quam deceat, loquimur. Non enim vacuus necessarijs rebus venter pudere nouit. Excuset, vt lubet, præsens perulantiam nostram fortuna, omnium nimirum, & merito quidem, molestissima esse apparet producta infelicibus vita. Quæ nobis acciderint prospicere hinc potes: ager noster hic omnis, & loca hæc cætera hostium subiecta

*Boches virtus.**Fames & Pestis in vrbe.**Aquæ ductus Romani duo.**Celi Romani solique clementia & bonitas.**Romanorum ad Belisarium oratio.*

lecta manibus sunt. Vrbs ipsa hæc bonis omnibus est interclusa, nec satis scimus, ex quoto iam tempore Romanorum nonnulli iam vita perfuncti, sic strati iacent, vt recondi terra nil possint. Ipsi verò qui superstites sumus, summatim vt dicam, haud secus in nos ac in mortuos ipsos congeri mala omnia peroptamus: quæ profus tolerabilia vt fames his esse ostendit, qui in hanc fortè inciderant: ita vbi demum ipsa hæc comparuerit, cum cæterorum malorum obliuione inuadit, & præter mortem hanc ex se prodeuntem, quoduis aliud mortis genus voluptati vt sit mortalibus facit. Vt igitur & nos non id profus esuriendo detineat malum, pro nobis ipsis iam finito desumamus certamen, ex quo est omnino futurum, vt vel hostes nunc superemus, vel aliquando tandem liberemur his malis. Nam quibus salutis spem fortè allatura est mora, vecordia proculdubio arguentur, si anticipando periclitandoque rerum summam in discrimen deduxerint: hi verò quibus cunctando & prolatando difficilius certamen efficitur, si plusculum id vel ad breue extra xerint, huius nimirum moræ potius sunt incusandi, quam acceleratæ & subitæ petulantia. Ad hæc Belisarius ita respondit: Quæcunque à vobis vel antehac expectabam, nunc denique peregistis, & præter opinionem profectò mihi nil accidit, quippe qui iam pridem fat calleam vulgus rem esse inconsultissimam, nec præsentem ferre fortunam scire, nec alias de futuris consulere, sed rebus vel difficilimis perquam leuiter & enixè incumbere, ac præcipitanter suam in perniciem ire duntaxat nosse. Ipse verò pro vestra intolerantia, nec volentes quidem desperitum eam, nec Imperatoris res vobiscum vnà vt intereant, sinam. Bellum nanque non temeraria solet celeritate geri, sed optimè consulendo & prouidendo temporum momenta metimur. Vobis quidem aleam ludere existimantibus, vnum libet & semel pro rerum summa iactare talum: mihi verò non ea consuetudo est, vtilitati & commodis, temporis celeritatem vt præferam. Proinde vos pollicemini aduersus hostem pugnatum ire: Sed quando antehac vnquam belli vos studijs incubuistis? vel quibus nam perdidicistis hæc armis, quæ nec exercitatione tenus admittere res bellica nouit? Nunc verò pro vestra hac animi promptitudine equidem lætor, & pro excitato hoc vobis tumultu veniam do. Sed quemadmodum non suo per vos hæc gesta sint tempore, & hac nos mora vt plurimum profutura vtamur, significabo. Exercitum nobis vniuerso ex orbe contractum, multitudine infinita Imperator transmisit, classemque item quanta antehac nunquam Romanis fuit, quippe quæ & Campaniæ littora, & sinus Ionici partem iam maximam contegit, & post paucos fermè hæc dies cum omnibus ad vitam necessarijs est ad nos peruentura, ita vt nostram hanc rerum inopiam soluat necesse est: affuturaque propediem tot copiarum sunt, sagittarum multitudine barbarorum vt obruant castra. Animo itaque agitaui in aduentum iam iam affuturi exercitus, pugnae tempus differre, & cum securitate potius belli totius victoriam nostris afferre, quam temerario ac repentino consilio salutem omnium prodere. Vt autem quam primùm se hi ad nos conferant, nec moram de cætero trahant, prouidero. His Belisarius populum verbis solatus, ab se Romanos dimisit, ac statim Procopium, qui hæc litteris commendauit, Neapolim contendere iussit, (fuerat nanque fama perlatum, eò Imperatorem exercitum transmissurum) ei que imperat, magnam vim nauium frumento compleret, & milites omnes vt cogeret, quos tunc ex Byzantio aduentasse illuc contigisset, vel quicquid equitum esset custodia gratia eodem relictum, quorum non paucos in Campaniæ loca secessisse acceperat: nonnullos præterea asportaret ex eorum locorum custodijs, cum hisque vnà ad se demum rediret, Hostiamque demum frumentum conueheret, Romanorum præsidium. Procopius itaque, comite sibi

*Belisarii responsio.**Procopius à Belisario Neapolim ablegatur.*

assumpto Mundila armigero, & paucis equitibus alijs, Capenam portam noctu egressus hostes fefellit, qui secus Appiam viam custodias faciebant: qui verò cum Procopio Mundilaque abierant equites, cum Romam iam rediissent, in Campania Procopium esse & Romam venire nunciauerunt, nec in hostium quempiam incidisse, cum compertum Romani haberent neminem barbarorum nocte intempesta extra castra vagari. Belisarius verò fidentior factus vim magnam equitum in proximas Gothorum munitiones immisit, iussitque si quos fortè barbarorum deprehenderent, per causam necessaria in castra conuehendi iter hac facere, vel fortè excursionses sedulo factitare, vel suis quoquam pacto moliri insidias, quo minus hac agerent enixius prohiberét, vt & ciuitas ipsa minori quam prius penuria premeretur, & barbari obsideri potius quam obsidere alios viderentur. Martinum autem Traianumque cum militibus mille Tarracinas abire iussit: quibus cum & Antoninam coniugem misit, traduci que eam Neapolim imperauit, eandem ibi in tuto sortem expectaturam, quæ sibi met occurrura imposterum esset. Magnum deinde Sindusemque quingentorum militum duces, Tybur in præsidium destinat, quod oppidum stadijs centum distat & quinquaginta ab vrbe. In Albanum verò, quod stadijs totidem abest, & in Appia quondam via situm. Grinatæcum quempiam cum Erulis præmiserat, quos Gothi inde vi depulere. Extat autem Pauli apostoli templum Romanis procul à mœnibus stadijs decem & quatuor, iuxta quod Tyberis fuit, vbi nullum patet munitum esse præsidium. Porticus tamen eodem ab vrbe pertinens, circaque & ædificia alia pleraque non satis ad inuadendum opportunum locum hunc reddunt. Patebat & Gothis ad id sacrarium via, per quos omnibus constat per id belli tempus, id neutra dedicata apostolis æde quippiam editum, quod incolentibus vel molestius esset, vel quoquam pacto ingratum, sed sacros ibidem viros liberè permisisse rem diuinam peragere. Valerianum itaque Belisarius iussit in ea & propinquiora Pauli sacrario loca Hunnos educere vniuersos, ac iuxta fluminis ripam castrametari, vt ea è regione equi liberius alerentur, & simul coërcerentur acrius Gothi, ne liberè suis procul à castris & pro arbitrio vagarentur. Sed Valerianus cum suos castris iam communisset, ex præfati imperio Romam contendit. His omnibus Belisarius constitutis perfectisque, sic quiescebat, vt nullam incepturus per id temporis pugnam, sed è muris tueri malle se appareret, si quis fortè vim illaturus accederet, frumentumque nonnullis Romana è plebe hominibus impartiebat. Martinus interea & Traianus noctu hostium castra transgressi, postquam Tarracinas venere, dimissa in Campaniam cum paucis Antonina: ad eius regionis præsidia cum denique peruenissent, inde mouentes, Gothos qui eam diuagabantur irruptione facta, de improviso adoriuntur, & ita coërtere, vt ea per loca vagari haudquaquam iam liberè possent. * Magnus verò Sindusque præfati Tiburtini præsidij muros, sicubi fortè collapsi iam essent, breui restituunt: & vbi in tuto hi consistere, hostes qui non procul inde munitionem haberent, acrius statim incessere, & crebris incursionibus factis, barbaris tandiu terrorem incutere, suis necessaria conuehentibus, quandiu Sindus integer viribus fuit. Is nanque in dexteram manum lancea ictus, præcisus neruis bello inhabilis redditur. Hunni insuper, vt supra iam diximus, quamproximè hostes castris locatis, non minoribus malis Gothos afficiunt: qui utique cum haudquaquam ad victum possent necessaria, vt soliti erant, inferre, pestifero morbo protinus opprimuntur. Lues igitur cum hos inuassisset, magnam vim hominum sustulit, & in his præcipuè castris, quæ circa Appiam viam locauerant barbari: è quibus qui fortè incolumes euasere, ad altera castra se transfulerunt: ipsum id Hunni

Belisarius obses-
sore obsidere ni-
titur.

Antoninam vxo-
rem Neapolim
mittit.

* Magnus vero
Sindusque.

Gothos lues in-
uadit.

perpessi,

perpessi, urbem mox ineunt. Procopius verò vbi primùm in Campaniam venit, non minus militum quadringentos contraxit, frumentique maximum numerum nauibus recens impositum, præparatum habebat. Antonina huic haud longe post adfuit, quæ secum classis curam suscepit. Per id tempus & Vesuuus mons emugierat quidem, sed haud dum cineres eructarat, tamen si ex eius mugitu eructaturus iam credebatur, vnde & proximos accolæ formidine ingenti affecerat. Hic mons à Neapoli stadijs abest septuaginta, in eamque urbem vergit, & Boream versus: sed præcisus ille vndique est, inferiora eius frequentibus syluis umbrosa, superiora verò abrupta & penitus inuia. huius in montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita vt coniectari sat possit, in penitissima terræ hunc penetrare, ignemque ex infima parte existere quiuis poterit conspiciari, qui in eius voraginis supernum os procumbere auit. Vnde & flamma in semet foras alius excitatur, nulli tamen qui ea in regione sunt hominum negocium exhibet. Veruntamen vbi sonitum mugienti similem mons ediderit, non longe post cineris vim quandam ingentem emittit, & si quem fortè iter eam habentem emissus cinis deprehenderit, nulla huic erit vitæ spes reliqua. * Qui si in domicilia is fortè sublatus cinis inciderit, & hæc quidem nimio degrauata onere collabuntur. Porro si validior tum ingruerit ventus, sublimem adeo cinerem agit, vt spectari ab homine non amplius queat, & eò defertur, quò procliuior ventus abstulerit, in longinquam plerunque delatus regionem illabatur. Ferunt nanque cum in Byzantium semel cinis hic recidisset, sic eius loci homines terruisse, vt eo ex tempore ad nostram ætatem annuis deum supplicationibus placent. In Tripolique item Libyæ, altero & subsequenti anno illapsum affirmant, & ante centesimum annum eodem in monte mugitum factum, & hunc alterum paulo post subsecutum. His præterea mirifice factis affingunt, hoc ipso in Vesuuio monte si ea rursus cinerum eructatio fieri contigerit, necessarium fore omnino, ea in regione loca omnium frugum iacturam vt subeant. Eo in monte aer quidem nitidissimus est, & suapte natura omnium saluberrimus. Ad hunc montem & medici diutina tabe affectos transmittunt. Sed de hoc hæc tenent. Aliæ interea ex Byzantio copiarum ad Neapolis portum delatæ nauigijs sunt, & hæc quidem tria milia fuere Isaurorum, quos Paulus & Conon ductabant. Ad Hydruntem verò Thraces equites octingenti numero appulere. Ioannes Vitaliani tyranni olim ex sorore nepos, his præerat, cum eoque milites alij equestri ex ordine mille. Iamque & Zenon cum equitibus trecentis per Samnium Latinamque viam Romam peruenerat. Ioannes deinde cum cæteris omnibus in Campaniam venit, contracta non parua plaustrorum ex barbaris copia. his deinde quingenti alij quidam se adiunxere, & agmine vno iuxta littus iter habebant, vt si quid hostile his obuium fieret, castrorum in speciem rhedis se circumdarent, indeque vt ex vallo strenuè tuerentur: iussis quidem qui circa Paulum erant & Cononem, vt celerins nauigarent, secumque vnà Tyberina ad ostia peruenirent Romanorum præsidium, frumento plaustris quod satis foret imposito, & nauibus non modo re frumentaria priusquam discederent oneratis, sed vino & cæteris necessarijs. Rebantur enim Martinianos Traianosque milites in circumiectis Tarracinæ locis se conuenturos, indeque vnà abituros ad urbem. Sed cum in propinquo venissent, certiores sunt facti paulo antè reuocatos hos Romam venisse. Belisarius interea Ioannem suis cum copijs aduentare præmonitus, & veritus admodum hostes qui multitudine abundarent, ne sui præ paucitate opprimerentur, si obuiam his processissent, nouo consilio adiecit animum. * Flammineam portam iuxta quam hostes castra locauerant, & ipse in huius belli primordijs, grandibus faxis iccirco obstru-

Vesuuus montis
mugitus.

* Quid se

Nova Belisario
subsidiâ missa.

Belisarius strate-
gema.

* Flammineam.

xerat, vt supra iam diximus, ne ea Gothi vel vim sibi inferre facillè possent, vel insidias in urbem moliri, præsertim cum ad id tempus ea ex parte nec pugna quidem attentata fuisset, nec barbari aliquid inde suspicarentur sibi hostile fore, noctu & clam amolitur, & maiorem exercitus partem ibidem instruxit: atque vt primum dies illuxit, Pincianam per portam Traianum Diogenemque cum equitibus mille emisit, iussos imprimis barbarorum castra ita inuadere, vt si hostes his obuiam irent, fugam haudquaquam capessere vererentur, sed ad mœnia vsque cursu effuso contenderent. Ipse interea nonnullos constituit milites, qui refugientibus ad se præsidio forent. Atille, vt erat iniunctum, barbaros statim incessere, & ad prælium irritare: qui protinus prouocati, nulla interposita mora è castris omnibus prodeuntes, oppugnatum hunc conuenere: quo factum, vt concitatissimè utique se ad muros conferrent, Romanis quidem fugam dissimulantibus, & Gothis existimantibus hostes se insectari in fugam actos. Quos quidem vt primum suorum tergis insistere Belisarius vidit, Flamminea patefacta mox porta, eaque ductum exercitum, in barbaros nil tale sperantes immisit: quorum propinqua ad castra & eadem via locata, angustior in fronte aditus erat, præcepsque, & ferè imperuius, in eo armatus quidam constiterat, optima quadam habitu dine corporis barbarus, qui vbi hostes aduentare peruidit, locum præoccupat, ibidemque se tuendo insistit, & à loci angustijs alios prohibendo, socios sibi ad opem ferendam concibat: sed hunc statim Mundilas nactus obtruncat, & in eas angustias succedere barbarum deinceps neminem sinit. Romani deinde progrediendo, nullo è barbaris iam retinente, quamproximè eorum ad castra venère, quæ statim nonnulli, etsi inuadere demum tentassent, violenterque capere, paucis tamen resistentibus barbaris, in custodiam positus, his caltris potiri minimè potuerunt. Nam amplissima quædam, & in immensam profunditatem descendens fossa intercedebat. terra nanque quæ inde iam fuerat egesta, interiori semper castrorum in partem rectà cum in altitudinem excreuisset, pro muro barbaris erat: qui utique cum circumuallati præacutis & conspissatis sudibus essent, fidenter ac fortius subeuntem in hostem pugnabant. Quidam verò Belisarij armiger *Acilinus nomine, vir sanè acerrimus, equo euectus in media hostium castra prosiluit, ibique barbaris interfectis nonnullis, seque alijs circumstantibus multis ac tela crebrò eiulantibus, equus quidem ictus mox cecidit: ipse verò ex insperato per medios hostes euasit, pedesque ad Pincianam cum socijs portam deferebatur: barbaros tamen Romani quosdam se adhuc insectantes, conuersi in terga dum feriunt, nec opinantes quidem occidit. Quod utique egregium facinus cum Traiani milites, qui tum fugabantur, spectassent, & ipsi simul, equitatu iuuante, qui eà fortè instructus paratusque aderat, fuga repressa, cursuque citato hostem inuadunt se antea insequentem. Tum Gothi de improviso ab his circumuenti foede contrucidari, & his ingens inferri clades, perpauci tamen in castra se ex fuga recipiunt: quo factum, vt istorum ex casu ceteri se intra castra trepidi rerum suarum sedulò continerent, extemplo rati Romanos se inuasuros. Eo in prælio barbarus quidam Traianum in faciem ac supra dexterum oculum ferit, & spiculum quidem sic totum introrsus adegit, vt ex eo nil penitus compareret, tametsi illud porrectius esset: sagittæ verò lignum quod foris extabat, vi nulla excussum, solo mox decidit, quia opinor, hastæ spiculum non satis adhæserat. Traianus verò cum ictum nil præsensisset, hostem erat ad insectandum trucidandumque profus intentus: post annum autem quintum sua id sponte spiculum in fronte illi sic prominebat, vt eius summitas facillè compareret. tertius iam agitur annus cum paulatim semper exit, & spero fore non longe post excussum id penitus iri, tametsi nil quicquam

Castra Gothorum inuaduntur.

* *Aquilinus*

Traiani vulnus.

quam gestanti negocij afferat. Barbari interea de bello iam desperare, & identidem consultare, quemadmodum soluta obsidione abirent. Quippe qui partim in se lue defæuiente, ab hoste partim ita deperderentur, vt ex infinita illa hominum multitudine, reliqui facti perpauci essent: haud tamen opprimere hos desierat pestis, & cum verbo quidem alios obsiderent, re tamen ipsi obsidebantur, vt omnibus necessarijs interclusi. Sed postquam exercitus alios ex Byzantio terra marique aduentasse Romanis suppetias accipere, nec ex sua hos magnitudine metirentur, sed tales esse iam crederent, quales in maius solet rumor efferre, magnopere futurum reformidantes discrimen, de discessu apertius decernebant. Vnde Romam oratores miserunt, & Romanum inter cæteros virum apud Gothos vt probitate, ita & autoritate tertium post regem locum diu iam consecutum. Qui Belisarij in conspectum vt venit, orationem huiusmodi habuit: Neutri nostrum ad utilitatem bellum hoc concessisse, nemini incognitum est, qui ad rerum difficilimarum ex belloque prodeuntium experientiam venerit. Quis enim ex utroque exercitu vir, quem vtrinque res gestæ haudquaquam prætereant, stultorum esse hominum neget, innumeris velle calamitatibus, repentinæ ob gratiam contentionis & peruicaciæ affici, nec vllam molestiarum solutionem denique inuenire? his equidem dictis neminem reor qui non profus desipiat, contradicturum. Cum hæc itaque se habeant, decet quidem vtriusque exercitus duces, propria gloria subditorum salutem ducere potiore, quæ uæ æqua & utilia sunt, non sibi solum deligere, sed hostibus vel utcunque infensis, & hac via præsentibus difficultates dissoluere. nam quæ mediocria sunt concupiscere, quascunque molestias demit, contendendo verò & diffidendo nil peragi potest, quod deceat. Nos itaque vt bellum id dissoluatur, huc ad vos venimus, ea sedulò præferentes, quæ vtriusque nostrum sint profutura: tametsi creditum sit, de nostro nos iure vobis hoc modo concedere. Ipsi verò nolite nobiscum vnà altercando & diffidendo potius interire, quam optimè consulendo deligere quæ vobis plurimum sunt conductura: nec mutuas finite ac perpetuas inter nos orationes haberi, sed vt libuerit, mox interfari, ac breuibus demum absolui, si quid fortè amicè dictum haudquaquam visum sit. Sic enim & explicari vtrinque paucis quæcunque animo fuerint, & decentia omnia peragi poterunt. Ad hæc Belisarius ita respondit: Dialogus noster iste si longius prouehatur nil impedit, dum modo pacifica æquioraque sint, quæ per nos proferantur. Tum Gothi rursum: Iniuriam nobis intulistis Romani, quippe qui in amicos & socios arma desumitis. Sed dicturi iam sumus, quæ singulos vestrum non ignorare existimamus. Gothi quondam loca hæc sibi Italiæ pepererunt, cum Romanis vobis nil violentius ademissent. Sed Odoacer olim Imperatore sublato in tyrannidè Rempublicam hanc immutatam obtinuit. Zenon interea, qui Orientis tunc temporis potiebatur imperio, cum vindicare alterius vellet, & Gothi Imperatoris iniuriam, & has terras tyrannide liberare, Odoacrique vires dissoluere de se minimè posset, commemoratis Theoderico Gothorum duci honoribus, quos ab se accepisset, (fuerat nanque inter Romanos patricos & consulares ascriptus) facillè suadet, etsi obsessurus is Byzantium erat, vt depositis erga se odijs, ex Odoacre pœnas ob iniuriam Augustulo Imperatori illatam exigeret: quibus exactis, & de tyrannide Odoacro eiecto, ipse sibi & Gothi hæc loca rectè iusteque parta haberent. Hunc igitur in modum ipsi, Italiæ suscepto imperio, leges simul & Rempublicam saluas non minus reddidimus, quam superiorum alius quisquam Imperatorum. Theoderici vero siue alterius qui Gothi antea imperasset, nullæ nunc extant vel scriptæ vel sine scripto leges. Quæ autem ad diuinum attinent cultum fidemque,

Gothi de obsidione soluenda cogitant.

Legati Gothorum ad Belisarium oratio.

Belisarij legatorumque colloquium.

Iura Gothorum in regno Italiæ.

Predicatio gubernationis Gothicæ.

fic integrè Romanis seruauimus, vt Itatorum opinionem, Gothorum nemo in id, quod ipse sentiret, vel violenter vel vltro transtulerit: quin potius in eorum plerunque concedentibus Gothis sententiam, nil prorsus per nos curæ adhibitum. Accedit etiam quòd Romanorum sacraria eo in honore sint apud nos habita, vt à nullo nostratum hominum sit, qui ad ea confugerit, violatus. Omnibus præterea vrbis antehac magistratibus Romani perfungebantur, Gothus vir nemo eorum particeps factus: vel procedat in medium qui profari nos ista non verè existimet: addat & consularem quispiam dignitatem, qua etsi Gothi ab orientis Imperatore donati, Romanis tamen perfungi liberè permiserunt. Vos verò, cum hæc ita se habeant, Italiam quidem per Odoacri barbaros malè tunc habitam, haudquaquam tuendo vestri vt iuris vendicabitis, præsertim cum ad decimum annum grauissima illi in Italos ac nefanda exercuissent. Nunc verò iustè hanc possidentibus, cum vestra nihil intersit, inferre vim vultis. Abite ergo à nobis hinc procul, & vobis quæ vestra sunt habetote, ac cætera item quæ depopulando diripuistis, nuda saltem quæ reliqua sunt nobis relinquire. Ad hæc Belisarius: Etsi breuiter, inquit, & iusta quædam vos dicturos polliciti estis, oratio tamen hæc vestra vt longior fiat, ita & per vos insolentius habita. Zenon quidem Imperator in Italiam Theodericum transmisit, Odoacro vt bellum inferret, non sibi vt huius imperium vendicaret. (quid enim poterat apud Imperatorem à tyranno tyrannus differre?) sed vt ea prouincia ab se liberata, imperanti sibi subijceretur. Theodericus verò aduersus tyrannum strenuè omnibus constitutis, ingratitude est & in rebus quidem non mediocribus vsus, quippe qui has Italiae terras domino restituere haudquaquam decreuit. Sed eius equidem sententiæ sum, eiusdem esse criminis reos, qui vim cuiquam inferat, & qui res proximo non volens restituat. Ipse verò Imperatoris hæc loca alteri cuiquam non sum proditurus. Si quid verò à me impetrare aliud vultis, explicandi quid vobis animo insit, facio potestatem. Tum barbari: Nos quidem ad verum explicasse iam omnia vestrum neminem latet, non enim volumus rem in contentionem deduxisse videri. Sicilia insula, opulentia quidem & magnitudine præstantissima vobis concessimus, sine qua nec Libyam in potestatem redigere poteratis. Ad hæc Belisarius. Et nos item Britanniam Gothos habere sibi permittimus, Sicilia longè præstantiorem, Romanorum quondam ditionis effectam. Par enim est, vt qui priores beneficia contulere, vel gratiam parem vt referant, benefactorum vicissitudinem. Non enim si de Campania vobis, siue Neapoli aliquid de me pollicerer, adhibitori mihi fidem essetis, quia Imperatoris bona haudquaquam dispensare pro nostro arbitrio possumus. At si pecuniam cõstituerem illi per vos in annos singulos dependendam, ad eius sunt voluntatem omnia peragenda. non enim alterius est, nisi possidentis, loca tueri. Effet itaque ad Imperatorem omnino ex vestris quispiam per nos dimittendus, qui rerum condiciones ab eo acciperet: & tempus insuper aliquod statuendum, quo exercitus ipsi in indutijs essent. Sed esto, (si modò id placet) res ita vt diximus, peragantur. non enim vobis pacem volētibus, quominus hæc fiat, obstiterim. His dictis colloquio vtrique soluto, legati ad castra se receperunt. Subsequentibus deinde diebus, cum vltro citroque ventitarent, de indutijs agi cœptum, & pro his confirmandis decretum, obsidum loco è suis quosdam vtrique vt darent. Dum hæc interea agerentur, Isaurorum classis Romanum ad portum adplicuit, Ioannisque milites Hostiam tam facilè peruenerunt, vt hostium nemo siue ex alto aduenientibus, siue castrametantibus impedimento his fuerit. Veruntamen à nocturnis vt hostium incursionibus se tuerentur Isauri, iuxta portum fossis perduc-

Responsio Belisarij.

De indutijs agitur.

ctis, per vices custodias facitabant. Qui verò Ioanne duce aduenerant, castris curribus circumdatis conuiescebant. Belisarius verò primis mox tenebris Hostiam cum equitibus centum peruenit, & simul quæ in acie accidissent, quæue inter se & Gothos conuenta fuissent commemorando, ac suis denique animos faciendo, onera quidem vt Romam transmitterent, imperat, & promptius se eodem conferrent: ipse verò sine discrimine ac tatio vt iter inquit, ad nos peragatis, prouidero. Romam deinde primus, ac summo mane contendit. Antonina interea cum optimatibus alijs vbi primum illuxit, quemadmodum deferri onera possent, consilium habuit. Nam grauis admodum & perdifficilis videbatur ea res factu, quandoquidem boues in trahendis oneribus eniti nil amplius poterant, sed præ nimio defatigati labore, omnes in terram vt semimortui prostrauerant corpora: & erat sanè periculosum per angustos calles iter cum plaustris facere. naues præterea actuariæ omnes, vt superiore consueuerant tempore, per flumen trahi nullo molimine poterant. ea nanque iuxta fluuium, & ad læuam, vt diximus via, ab hostibus tenebatur, ita vt nullus istac Romanis transitus esset: quæ verò in alteram fluminis partem vergebat, immeabilis erat omnino. vnde maioribus nauium lembis delectis, & altius circumquaque contabulatis, vt in his nauis vectores que ab hostibus vulnerari nil possent, & sagittarijs simul impositis, & oneribus demum inuectis, vt quæque poterat nauis deferre, per Tyberim prosperum nacti ventum ad urbem mox nauigant, ab exercitus parte quadam adiuti, tractique, qui ad Tyberis dexteram erat, subsequentibus Isaurorum magna vi nauibus, ita vt vel aduerso amnis defluxu cum deferentur, haudquaquam difficilis fuerit his nauigatio, velis ad summum mali sublatis euntibus. Vbi verò ad id loci peruentum, vbi se fluuius circumagens, patientiore spatio ferebatur, cum nullo vela spiritu agerentur, remigio fluctibus vim inferendo, non mediocriter nauis infudabant. His tamen barbari, cum in castris quiescerent, nil prorsus negocij exhibebant, siue periculi magnitudine territi, siue quia nil commeatus eam inferre Romanos existimarent, siue quia ex re non magni momenti interpellare indutiarum spem nollent, Belisarij verbis firmatam, & inutile sibi id fore arbitrarentur. Crebra igitur nauigatione vltro citroque facta, inuectis liberè demum intra urbem oneribus, nauis protinus abscessere. iam enim tempus in hyemem declinabat, & reliquæ copiarum urbem inierant: solus cum Isauris Hostiæ restiterat Paulus. Datis deinde obsidibus, inter Romanos Gothosque mensium trium ea conditione indutiæ fiunt, vt incursiones interea nullas inter se facerent, & ex Byzantio oratorum reditum expectarent, & vtri eorum iniuriam priores inferrent, ad se nihilominus paterentur legatos transmitti. Dum hæc agerentur, Antoninæ gener Heldigerus magno cum equitatu ex Libya Romam peruenit. Gothi verò, qui Portus præsidium occupauerant, deficientibus iam necessarijs, Vittige non inuito id reliquerunt, & euocati se ad exercitum recepere: quod statim ex Hostia Paulus eodem cum Isaurorum manu profectus, occupatum retinuit. Sed Romani tunc barbaris eius rerum necessariarum inopiæ autores fuisse, quippe qui mare in potestatem haberent, & nil prorsus permetterent ad hos commeatus inferri. Vnde factum, vt etiam urbem maritimam Centumcellas & magnificam, necessarijs ad victum priuati, per id tempus deseruerint barbari. Est autem ciuitas illa vt magnitudine præstans, ita & hominum multitudine copiosa, propius Romam & in Thuscis, & ad occidentem sita, ab eaque stadijs ducentis & octoginta abest. Qua etiam occupata, Romani virium sibi facta accessione, maiorem in modum aucti sunt. cum & Albanum haberent hi oppidum, Romæ propinquius, & in orientem

*Impedimentorū
vecturæ difficul-
tas.*

Heldigerus.

Portus receptus.

*Centumcellas
Gothi relinquunt.*

positum solem: quod eadem de causa per barbaros destitutum, qua & alia pleraque deseruerant, paulo antè præsidia receperunt. Quibus ita recuperatis, iam vnde quaque ut redactos in medium circumuenerant Gothos. Vnde & hi pactiones & conuenta dissoluere, vel quoquam pacto Romanos laceßere quammaximè verebantur. Sed legatis ad Belisarium missis, per indutias affectos se iniuria querebantur. Siquidem suos Vittige nonnulla de causa ad se reuocante, Portus præsidium Paulus cum suis Isauris, ad breue recedentibus Gothis protinus inuasisset, id ipsumque in Albanis, Centumcellisque per Romanos fuisse milites factum: sedulo criminari, & criminando denunciare, ni sibi quæ accepissent, ocyus restituerent, se nullo pacto impune id permissuros. Belisarius itaque irrita hominum vanitate, & Gothorum legatis abire iussis, rerum velamenta hæc esse respondit, sed neminem ignorare, cur ea Gothi loca reliquerint. Vnde eo ex tempore Romani Gothi que suspecti alternis esse, nec inuicem sibi satis confidere. Belisarius deinde confluyente ad urbem militum iam multitudine, cum equites alios circa urbanos vicus in hyberna misisset, Ioannem Vitaliani ex sorore nepotem, suo cum equitatu Albam contendere in agro Piceno sitam mox imperat, eodemque hybernare, cum eo que ex Valeriani cohortibus trecentos misit: nec secus suis ex armigeris octingentos, egregios bello viros, Ioanem sequi ducem quouis abeuntem ductantemve iussit, prius tamen & seorsum admonitum, tandiu hostibus conuenta seruaret, quandiu hos quieturos videret. Cæterum cum primum sibi ipse significaret, solutas illis indutias esse, monet cum omnibus copijs de improviso in agrum Picenum facta incurfione, circumiecta ea è regione loca inuaderet, & hostibus opprimendis celeritate sui famam præueniret aduentus: cum satis constaret illis in locis perpaucos admodum reliquos Gothorum esse, vniuersis, vt facillè apparebat, aduersus urbem sub Vittige militantibus, & foeminas duntaxat puerosque cum rebus ipsis domi resides factos: quos omnes diligenter curaret in seruitutem abducere, & proxima quæque depopulari. caueret tamen, ne quid iacturæ Romanis inferret. Quod si quidem fortè ad locum veniret hominibus abundantem, vel munitionibus communitum, enixè in potestatem redigere pertentaret, vnoque aliquo præsidio capto ad alia statim inuadenda progrediretur, nihilque quoad fieri posset inexpugnatum relinqueret. In hostili nanque progredi velle, loco munito post terga relicto, periculosum fore asseuerabat, quandoquidem nihil in proximo sit, quò se tueri vel recipere queat. Denique abiturus, sicunde fortè infestius exorti hostes ingruerint, prædam omnem cum cura seruaret iniunxit, vt eam partiri ex æquo exercitus posset. Proinde & illud subridens adiecit: Non enim par est, vt per alias apes magno fuci labore leuètur, & sine fatigatione alij vlla vt melle fruantur. His Belisarius Ioanni iniunctis, cum agmine hunc suo dimisit. Ex Medioloano interea vir sacer quidam Dacius nomine, ciuiumque primores nonnulli cum Romam venissent, à Belisario suppliciter petiere, modicum ad se vt præsidium mitteret, quo satis se posse asseuerarent non modò Medioloanum, sed Liguriam omnem à Gothis abductam Imperatori recuperare. Hæc verò ciuitas per Ligures habitata, inter Rauennam est & alpes sita, quæ in Galliarum confinibus sunt. Vnde ad Medioloanum octo dierum expedito cuique patet, primaque inter occidentis vrbes post Romam esse hæc ciuitas creditur, & facillè cæteras anteire, vt magnitudine, ita & hominum copia, reliquisque item fortunæ bonis. His itaque oratoribus cum Belisarius polliceretur, eorū se petitionibus satisfacturum, eodè tamen in loco hybernaturus permanfit. Fortuna interea Romanis rebus inuides, dum ingens aduersus Romanos malū parturit, vt quæ

Gothi de violatis indutijs querebantur.

Belisarij responsum.

Belisarius quæ suis ablegatis mandata dederit.

Præcepta militaria.

Legati Mediolanensium ad Belisarium.

Medioloanum prima post Romam in occidente.

his prosperè omnia cedere animaduertens, hæc voluit aliquo infortunio interturbare, iurgia quædam nullius momèti ob causam inter Belisarium & Constantianum excogitauit. Præsidius Romanus vir erat, nec obscura ex familia ortus. Rauennæ cum is habitaret, & Gothis esset infensor, Vittigesque ad urbem ducturus exercitum esset, cum paucis suis familiaribus venandi per causam fugam capeßit, nulli hominum eius communicato consilio, nec vlla re alia prorsus præter duos pugiones auecta, quorum capulum auro multo preciosisque lapidibus ornabatur. Cum itaque Spoletum venisset, extra urbem ad ædem sacram quandam diuertit. Quod vbi Constantianus accepit (nam ibi adhuc morabatur) ex amicis quempiam Maxentium nomine misit, qui etiam per iniuriam pugiones illi utrosque adimeret. Quod vbi est, vt iusserat, factum, dolore Præsidius ingenti affectus, quam celerrimè ad Belisarium & Romam contendit, eodemque euestigio & Constantianus ipse peruenit. Iam enim Gothorum exercitum haud procul abesse nunciabatur. Itaque quamdiu in tumultu ac periculo Romanæ res erant, tacitus quidem Præsidius illatam sibi iniuriam tulit. Vbi verò superiores has redditas esse peruidit, & missis Byzantium Gothorum oratoribus, vt supra iam diximus, indutias factas, Belisarium hic frequens adibat, & iniuriam questus, quæ se Constantianus tam nequiter affectisset, identidem precabatur, vt æquitas sibi præsidio foret. Tunc Belisarius sæpe ac multum Constantianum commonefacere, per aliosque item hunc castigare, & sedulo criminari quæ fecerat, seque vt opere iniquo ac turpi nota exolueret, hortari iubereque. Constantianus tamen, vt cui in malum erat sua improbitas obuentura, vt Belisarij ita & cæterorum monita aspernari, & affecto iniuria aperte illudere. Belisario interea equo in forum deuecto, cum fortè obuius fieret Præsidius, ex habenis equum mox prehensit, sistitque, & ingenti edita voce rogabat, num imperatoris leges iuberent, ei qui barbaros fugerit, vt ad quos supplex venisset, quæ in manu gestaret, violenter diriperent. Tum igitur circumstantibus multis, iubentibusque habenas dimitti, non prius ille prehensare has destitit, quam Belisarius ipse polliceretur redditurum se pugiones. Insequenti autem die Constantiano & plerisque principibus alijs in curiam conuocatis, quæ sibi die præterita accidissent, commemorat; & Constantianum commonefacit, aliquando tandem vt pugiones domino restitueret. tum ille haudquaquam se redditurum respondit, sed in flumen potius hos abiecturum, quam Præsidio illi hos restitueret. Ira itaque succensus iam Belisarius mox sciscitari, num duceret Constantianus sub sua esse se potestate. Ille verò cætera Belisario assentiri fatentique, quandoquidem sic placitum esset Imperatori: quod tamen in præsententi iuberet, se nunquam facturum. Tum Belisarius satellites corporisque custodes ad se venire mox imperat. Qua re Constantianus animaduersa, num inquit, iccirco hos vocas, vt me interficiant? Haud quaquam, Belisarius inquit, sed Maxentium satellitem tuum, qui violenter substractos ad te detulit pugiones, vt cogant, domino hos vt restituat. Constantianus interea, cum se statim moriturum iam crederet, priusquam morte ipse afficeretur, facinus aliquod magnum patrare animo destinat. educto itaque acina ce, qui sibi tum fortè ex foemore dependebat, de improviso Belisario in ventrem hunc adigit. At ille exterritus retro se referens ictum gratia euitandi, quamproximè astantem Bessam complectitur. Constantianus tamen adhuc ira præferuidus, hominem vtcunque poterat enixe inuadere. * Uldiger * Haldigerus suus verò, Valerianusque facti statim atrocitate animaduersa, Constantianum à dextera læuaque manu comprehensum mox retrahunt. Satellites interea, quos antea ad se Belisarius euocarat, domum ingressi, Constantianum,

Inter Belisarium et Constantianum lites oriæ.

Præsidio pretiosos pugiones adimitur.

Constantiani pertulantia.

Eiusdem pertinacia.

Belisarius prope occiditur.

Haldigerus suus pra.

*Constantianus
Belisarij iussu ne
catur.*

*Gothi per aquæ-
ductum urbem
ingrediuntur.*

*Belisarius insidi-
as hostiū depræ-
hendit.*

*Il digeri hostem re-
ijcit.*

*Novus Vittigis
dolus.*

summa vi prius illi detracto è manibus acinace, cum tumultuosius inuolaf-
sent. nec villo affecissent interea malo, astantium (vt reor) principum verecun-
dia, in aliud traductum subito domicilium, Belisarij iussu paulopost interfi-
ciunt. Id solum Belisario crudeliter gestum, præter eius tamen morum & m̄a
suetudinis dignitatem, quippe qui benignū se aliās in cæteros præstitit. Sed
fatale fuit Constantiano, id mali vt pateretur. Gothi deinde non longe post
muris insidias moliantur, & in aquæductum, quo ipsi in principio belli præ-
ciso Romanis aquam ademerant, homines noctu immittunt, qui lumina in
manibus & faces gestantes, moliri in urbem hæc aditum pertentarent. Eius
autem aquæductus vno in fornice Pinciana ex porta haud procul distante,
foramen erat, è quo cum ignis comparuisset, portæ custos hoc statim perspe-
cto, rem ad socios defert: tum illi pertranseuntis lupi oculorum fulgorè con-
spicari se affirmabant, idque sibi iccirco persuadebant, quia ea è regione a-
quæductus ædificium illud non multum terræ superficiem superabat. Barba-
ri verò, qui in aquæductum euaserant, vbi per huc ad medium urbis, & eum
ad locum venire, vnde in curiam aliās descensus erat, obstructum in ædifica-
tione aditum inuenere: quare ne ultra progredi possent, de cætero arceban-
tur. Hunc nanque Belisarius locum pro sua prudentia, cum primùm obside-
retur, obstruxerat. Barbari itaq; vno duntaxat lapide inde & paruo quidem
sublato, redire qua venerant via, decernunt. Cumque ad Vittigem reuertif-
sent, lapidem illi ostendunt, quem inde sustulerant, & quemadmodum res
se haberent, renunciant. Vittiges verò cum Gothorum primoribus quo pa-
cto vrbi moliretur insidias, consultare nil definit. Sed Romanos deinde &
Pincianæ portæ custodes visam quidem noctu lucem, lupi fuisse oculos cre-
didisse, vulgatiore iam fama ad Belisarium demum defertur: qui statim non
id temerè factū ratus, deletos ex omni exercitu probatissimos bello viros,
duce Theogene armigero, in aquæductum dimisit, iussitque euestigio omnia
perscrutari. Illi verò hostium lucernis inuentis, & quæ passim per aquædu-
ctum ex facibus exciderat cera, animaduerso insuper loco vnde lapidem ab-
stulerant barbari, de omnibus Belisarium faciunt certiozem. Tum ille aquæ-
ductum eo diligentius custodire, cauereque omnia. Quod utique Gothi cū
præsensissent, ab eo conatu penitus destitere. muros deinde inuadere ma-
chinati, prandij tempore obseruato, scalis secum igneque delatis, hostibus
nuspian sibi obuiam prodeuntibus, Pincianam ad portam venire, spe freti
ex incurfione se urbem capturos, & eo facilius, quo non multos in vrbe reli-
quos esse milites scirent, tunc fortè eius portæ custodia Idigeri cuidam obti-
gerat. nam singuli in custodijs per vices statuebantur. Is itaque vbi incompo-
sitos aduentare hostes perspexit, his statim occurrit, non ad pugnam instru-
ctis, sed nullo prorsus ordine prodeuntibus. Quos vbi primū se inuassent,
facile in fugam versos affatim obruncat: clamore deinde, vti par erat, ingen-
ti tumultuque per urbem facto, ocyus Romani ad muros confluxere, & Go-
thi se propinquiora in castra recepere. Sed rursus Vittiges ad mœnia inua-
denda cum se præpararet, animo secum id tacitus agitabat, vt cuiuspian in-
teruentu & opera, munitiones siue muri aliquam partem redderet negligen-
tius custoditas, siue turrim quoquam pacto efficeret custodibus vacuam, per
quam ipse inuectus vrbe se potiturum rebatur. non enim vbique custodia
habebantur. Romanos itaque duos fortè tunc nactus, quibus iuxta beati Pe-
tri ædem domicilium erat, pecunia ita corruptit, vt facile suaderet, vini vt v-
trem iam accensis luminibus primisque tenebris, ad custodes quosdam &
notos deferrent, illisque vinum per amicitia liberalitatisque causam largi-
rentur, & ad multam noctem vnà perpotarent, singulisque immitterent po-
culis ad soporem, quam ipse dedisset medelam. In alteram interea fluminis
ripam

ripam præparatos habebat hic lembos, quibus barbari signo accepto, vbi so-
porati custodes iam essent, traicientes, mœnibus scalis admotis, in muros
euaderent: ad idque exercitum totum instruxerat, perinde ac Roma vrbs es-
set per se vniuersa in potestatem euestigio redigenda. Sicigitur compositis
inter se rebus, ex his alter, qui nauaturus operam ad præparatum id facinus
fuerat, (non enim erat futurum, vt Romani hoc Gothorum exercitu caperē-
tur) vltro ad Belisarium venit, & ei quæ gererentur, vniuersa mox aperit, ac
proditionis socium prodit, à quo omnibus quæstione expressis, quæ factu-
rus is erat, fatetur; & medicatam simul ad soporem medelam ostendit, sibi
per Vittigem traditam. Hunc Belisarius statim, naso & auribus mutilatum, ad
hostium castra impositum asello dimisit: quem barbari conspicati, intellexe-
re deum nil permisisse eorum consilia sua via procedere, atque adeo nec vr-
bem ab se capi quandoque posse. Dum hæc interea agerentur, Belisarius
ad Ioannem litteras dedit, vt in agro Piceno, vti sibi iniunxerat, rem statim
aggrederetur. tum ille extemplo cum equitibus mille ea circumuagatus, v-
niuersa depopulari, liberos vxoresque hostium seruorum in morem abdu-
cere, ferro flammaque omnia deuastare. Liteum deinde Vittigis regis auun-
culum cum exercitu sibi obuiam prodeuntem protinus debellatum interfi-
cit, cum eoque simul eius ferè copias omnes deleuit: quo factum, vt secum
nemo manus conferre de cætero auderet. Postquam verò ad Auximum vr-
bem peruenit, nullum ibi Gothorum alicuius roboris adesse exercitum didi-
cit, sed aliās munitissimum de se locum esse inexpugnabilem intellexit: vnde
nec immorandum ibi diutius censuit, sed inde contestim progressus, præte-
rita Urbini pari de causa ciuitate, Ariminum eius incolis loci ducibus vsus
contendit, quæ vrbs à Rauenna iter diei abest. tum barbari, qui præsidium de-
tinebant, Romanorum ibidem inhabitantium nimia capti suspicione, vbi
Romanum ad se venire exercitum accepere, agmine vno discedunt, & cur-
su citato mox abeuntes Rauennam perueniunt. Ioannes Arimino hoc pacto
potitus, hostium post terga Auximi Urbinique reliquit præsidia: nec sanè Be-
lisarij mandatorum vt immemor factus, vel sua fortè & temeraria vt auda-
cia niteretur, id egit, quippe qui cum summa rerum gerendarum industria
coniunctam haberet & prouidentiam: sed quia illud animo agitasset, quod
factum postea est, vt Gothi si quamproximè Rauennam Romanum proces-
sisse exercitum accepissent, vt rerum suarum pertrepidati, urbem obsidione
mox soluere cogentur. Et sanè pro eius hic vera opinione ex voto est
rem consecutus. Siquidem Vittiges & eius exercitus omnis, vbi Ariminum
intellexere per Ioannem occupatum teneri, ingenti quadam Rauennæ ob-
gratiam formidine capti, id præter nil aliud cogitatione versabant, & cu-
ris nimium ea de causa conflictabantur, atque adeo, vt discessione ab vrbe fa-
cta Rauennam rectà abeundum decernerent, vt explicaturi in subsequenti-
bus sumus. Ioannes interea egregiam ex ea re gloriam tulit, tametsi antehac
celeber esset, & factis clarus. is nanque consultando & audendo præclara
inter cæteros omnes aggrediebatur facinora, & de se ingentia factitabat: &
erat quidem in adeundis periculis impiger, viteque duritiem & laborum af-
fiduam tolerantiam non in se minus seruabat, quam barbarus quisquam, vel
gregarius miles seruasset. Mathasuntha autem Vittigis vxor, cum viro esset
infensor, quia illi inuita denupserat, & Ioannem venturum propediem Ari-
minum accepisset, animo exhilarata, clam ad hunc misit, qui suo nomine de-
nuptijs simul & proditione nonnulla communicaret. posthac factum, vt con-
tineret vtrique inscijs omnibus, vltro citroque internuncijs missis, eadem
hæc pertractarent. Gothi verò de his, quæ Arimini gesta fuissent, facti iam
certiores cum essent, & suis iam omnibus copijs necessaria defecissent, etsi

Proditio detecta

*Ioannis in Pice-
no res geste, qui
Iustiniani cogna-
tus erat.*

*Liteus auuncu-
lus Vittigis occi-
ditur.*

*Auximi singula-
ris munitio.*

*Ariminū à Ioan-
ne capitur.*

*Ioannis consilio-
rum causæ.*

*Mathasuntha
contra maritum
cū Ioanne que-
dam molitur.*

*Gothi obsidionē
vrbis solunt.* mensium trium indutiæ factæ existens, ab vrbe Romæ obsidione discedunt, non expectata Byzanti per se missa ad Imperatorem legatione: iamq; se circumegerat ætas, cum annum barbari & dies nouenos urbem circumfedisent. Sed hi demum omnibus castris incensis, simulac primum illuxit, iter agrediuntur. Romani verò fugam inisse hostes subito conspicati, in ancipiti erant, quid nam essent in re præfenti ac subita peracturi, quandoquidem nullæ apud se reliquæ hostium copiæ essent, vt quas diuersim, vt diximus, dimississent, se tamen bello pares, vel fugientibus tanta multitudine hostib. haudquaquam satis fore rebantur: nihilominus vniuersos tam pedites quàm equites apud se reliquos armant, & Belisarius vltra dimidiam hostium partem vbi potest transisse animaduertit, Pincianam per portam traduxit exercitum. & inito cum barbaris prælio, pugnatum vtrinque tam acriter est, vt nulli superiorum certaminum fuerit hæc pugna inferior, atque adeo vt in principio barbaris fortiter resistentibus, quam multi in primo cōgressu ceciderint. Sed demum auersi in fugam sibimet auxere in maius calamitatem. Nam aduentibus singulis vt primi euaderent, in angustias coartati, grauissima quæque patiebantur, vt qui suametipsi compressione perirent, & hostium caderentur insultu, multiq; ex vtroque latere pontis delapsi, in flumen inciderent, armisque nimium degrauiati, mortem obirent. Sic itaque magnam suorum perpeffi iacturam, postremi se primis, qui pontem transissent, immiscuere. *Mundilæ virtus
induello.* Eo in prælio Longinus Isaurus Mundilasq; Belisarij armiger, egregiè operam nauarunt. Sed Mundilas quaternis cum barbaris vbi ad singulare certamen venisset, omnibus obruncatis, solus euasit incolumis. Longinus inde, qui auertendi in fugam hostes potissima causa fuerat, eodem prælians cadit, relicto Romanorum exercitui sui quàm maximo desiderio. *Vitriges opida
præsidij munit.
Clusum.
Vrbientum.
Tudertum.
Petra.
Auximum.
Vrbium.
Cesena.* Vitriges igitur cum reliquis copijs Rauennam perueniens, vi magna custodum, locorū præsidia communiuit. In Clusio siquidem Thuscorum vrbe mille viros cum Gelimero duce reliquit, totidemq; in Vrbiento, quibus Albilangothum præfecit. Tuderti præterea Vhgilaum quempiam cum quadringentis dimisit: in Piceni autem agro & in Petra præsidio quadringentos, qui ea priores loca incoluissent. In Auximo verò, vt ea in regione vrbium maxima, Gothorum quatuor milia delectos locauit, præfectumq; acerrimum virum Visandrum nomine cum Tomora quodam collega. In Vrbino demum ad hominū duomilia in custodiam posuit. Supererant & præsidia alia duo, Cesena Monteferetrumq;: his in vtrisque, præsidium haud minus hominum quingentorum imposuit, ipse demum cum cæteris copijs Ariminum obsessurus rectâ contendit. Iam enim & Belisarius, vbi Gothi obsidionem soluissent, Ildigerem & Martinum cum equitibus mille præmiserat, vt accelerato itinere contententes Ariminum, hostium præuenirent aduentum, indeq; Ioannem ac suos excirent, & longè plures ibidem in ciuitatis custodiam collocarent, ex Anconæ deductos præsidio, supra sinum Ionicum sitæ, quæ ciuitas ab Arimino bidui via distat. Iam enim non longè antea captum id præsidium fuerat, & in Belisarij concesserat ditionem. Ad Ariminum verò tuendum, Conconem cum non parua militum manu paulo is ante transmiserat, ea spe ductus, si pedites tantum & præstantiores præfecti, eam urbem strenuè tuerentur, nunquam Gothos suis hanc viribus obsessuros, sed Rauennam potius alterius loci neglecta obsidione denique redituros: vel si fortè obsessuri Ariminum essent, commeatus tamen peditibus suis in eius vrbe custodiam positus, affatim fore rebatur, ac diutius esse his suffecturos, & equitum duomilia, qui cum altero exercitu essent, hostes, vti par erat, malis affecturos ingentibus, & facillè coacturos, eum vt locum soluta obsidione mox deferant. Hac ex sententia Belisarius abeuntes cum Martino Ildigereq; præfectis tunc milites,

milites, multis cōmonefecerat: qui statim per Flamineam portam profecti, longo posthabitos interuallo barbaros præuenerunt. nimirum tanta multitudine Gothi lentius ibant, sensimq; processerant: tum quia necessariorum rerum penuria, longiore vti circuitu cogeretur: tum quia Flamminea via appropinquare Romanorum munitionibus nollent, hostibus præsertim, vt dictum est supra, Narniam, Spoletum, ac Perusiam ipsam tenentibus. Romano interea copiæ vbi ex itinere ad Gothorum in Picète præsidium Petram *Petra munitio.* venissent, superuacaneum fore duxerunt velle id pertentare, non hominum manu extructum, sed suapte natura munitum: quandoquidem ad illud est in præcipiti via, & ad dexteram amnis, vt rapidissimo cursu delatus, ita & traiectu difficilis: ad læuam verò nec procul rupes existit prærupta quædam, & in tantam altitudinem prominens, vt his planè, qui in eius cōstiterint culmine, si deorsum ad ima homines adstantes despexerint, minutissimis auibus hi similes videantur. progredienti verò ad Petram summum nullus quondam exitus erat, siquidem ipso hæc subiecti amnis defluxu abluitur, in eoq; definit, vnde nec eâ quidem cuiquam transitum præbet. Fossam præterea veteres ibidem altius perduxere, portulaq; ei loco imposita, & ex aduerso aditus maiori parte obstructus, nec spatio ibi patentiore relicto, quàm qui alteram & angustior caperet portam, ex hisque præsidium, & si de se satis munitum, aditu difficile reddidere, quod Petram postea vocitarunt. Quum igitur Martini & Ildigeri copiæ priorem illam quam diximus portulam crebrius percussam acriter oppugnassent, inanes prorsum earum conatus fuere, vel ipsis quiescentibus barbaris, nec se quocquam tuentibus pacto. Romani deinde à Petra dorso per abrupta in ascensum vi enitendo, vbi in Petra cacumen denique euasere, de loco superiore Gothos mox cedere & acrius infestare: quibus perterritis, cursu citato intra domos ac maximo cum tumultu refugientibus, nec de cætero quicquam conantibus, quum hostium neminem possent Romani lapidatione contingere, præcisam è rupibus saxorum molem magnaq; hominum vi & multorum deorsum impulsam, barbarorū *Petra deditio.* in domicilia deuoluere: quæ vtiq; saxa supernè demissa, in quamcunq; edificij partem tanto cum impetu incidissent, concussis diffractisque omnibus, terrore ingenti barbaros ipsos afficiebant: qui demum se hostibus præmittentes, data vltro citroq; fide, malorum immunes hos fore, se ac præsidium tradidere. Ex his tamen quam multos Ildiger Martinusq; proprijs excitos sedibus pari cum suis ac simili sorte futuros protinus abduxere, paucis ibidem cum liberis & vxoribus, & præsidio Romanorum relictis. inde Anconam venerunt, quo ex oppido præsidij peditibus plerisque abductis, tertio Ariminum die perueniunt, & quid sentiret iuberetq; Belisarius Ioanni renuntiant: qui vbi præfecti mandata accepit, nec ipse sequi abeuntes alios voluit, & Damianum apud se cum quadringentis retinuit. Martinus itaque Ildigerq; Arimini peditatu relicto, confestim cum Belisarij armigeris & satellitibus inde abscedunt. Non longepost Ariminum vniuersis cum copijs *Arimini obsidio.* Vitriges venit, ibiq; castrametatus, & ciuitatem obsedit, & ligneam excitatâ mox turrim, moenia altitudine superantem, quatuor rotis innixam, in eâ muri partem deduxit, quæ expugnata est facilius visa. Veruntamen ne in eandem *Ligneæ Gothorū
turris.* iacturam reciderent Gothi, qua & apud vrbe moenia fuissent paulo antè affecti, non boum hanc adminiculo vlllo, sed hominum intra vineas cōditorum quò vellet facillè pertrahebat. In interiorem verò turris huiusce parrem scala erat amplissima, qua liber Gothis patebat ascensus, spem antea nactis, vbi primum muris hanc admouissent, nullo inde negotio in propugnaculo se euasuros. in tãtam fuerat his altitudinem turris extructa. Sed postquam hæc sua cum machina mota muris appropinquauit, ipsi quidem, quia in noctem

noctē dies iam inclinauerat, dispositis primo circa turrim custodibus se omnes quieti dare & relanguescere, nil rati sibi obuium fore, vt quibus nil esset ad admouendam mœnibus turrim impedimento . . . . ne simulac illucescere caperentur, trepidi eam noctem egere. Ioannes tamen nec de se quidem, vt in tanto discrimine prorsus desperans, nec quoquam pacto formidine ter ritus, cæteris suis in vrbis custodiam & diuersim dimissis, cum Isauris solus ar reptis ligonibus & huiusmodi alijs ad fodendum idoneis instrumentis, in tempesta nocte, re nulli communicata, extra muros procedit, & sine strepitu iussit fossam è regione turris perducì. Tum illi dicto audientes, eruta inde vtrinque terra, & mœnibus applicata, quasi alterum murum efficiunt, & dormitantes hostes diu frustrati, profundiorē & satis patentem breui fossam ea ex parte fecere, qua & facilè murus poterat expugnari, & ea cum machina barbari erant insultaturi. Hostes verò quum in multam iam noctem quæ gererentur sensissent, fossore extemplo impetu facto inuadunt. Ioannes tamen cum suis Isauris, vbi quamoptimè omnia circa fossas habere peruidit, intrâ mœnia se statim recepit. Postquam verò illuxit, Vittiges quæ gesta fuissent iam cognitis, quum plurimum his fermè indoluisset, quæ pauloantè acciderant, nonnullis è custodibus interfectis, muris adhuc machinam admouere summo cum studio nitebatur. Aggerem itaque & ingētem vim fascium Gothos conferre mox iubet, celerrimeque in fossam conijcere, & turrim vt diximus pertrahendo, destinatum ad locum perducere. Tum illi vt erat iniūctum, rem satagendo summa cum animi promptitudine, quanquam hostib. in se de muro pugnantibus, certatim omnia exequuntur. Sed fasces illi & agger iniectus, turris mole superuadente, vt par erat, nimium degrauati, facile subsidebant: vnde nec barbari poterant ea cum machina progredi, & eo minus, quo & is locus progredientibus ex egesta per Romanos, vt diximus, terra accliuor reddebatur. Gothi igitur veriti, ne superueniente iam nocte egressi ex vrbe hostes machinam concremarent, denuo hanc retraxere: quorum conatus quum Ioannes impedire enixius niteretur, milites statim arma uit, quos inde ad se conuocatos huiusmodi verbis commonefecit. O viri, qui nobiscum estis discriminum tantorum participes, si quis est vestrum, cui & vita sit voluptati, & suos quandoque resides domi reuifere, profectò nulla ex re alia magis tantum ad id spei assequi posse se sciat, quam suis è manibus ac virtute. Quum enim dimissi tunc primum per Belisarium sumus, quam multa quidem partim spe, partim desiderio ad rem animo promptiore gerendam nos compellebant: quippe qui ne in maritima quidem vrbe obfessum nos iri dubitauerimus, præsertim possidentibus mare Romanis, nec tantum Imperatoris exercitum neglecturum nos esse quis suspicetur. Tunc quidem, vt istos omittam, vel ostentatio in patriam charitatis, & futura apud vniuersos mortales ex certaminibus gloria, ad audendum impulerant: nunc verò, nec superstites esse, nisi per animi magnitudinem, possumus. Erit igitur non rei alterius, nisi perfrundæ vitæ de causa, discrimen id subeundum, atque adeo, vt si quis antehac vestrum virtutis sibi aliquid vendicauit, liceat hoc maximè tempore, si se viriliter gesserit, & si alijs vllis in rebus, in his præcipue gloriosum & celebrem fieri: quandoquidem plurimum sibi laudis pariunt, non qui inferiores deuicerint, sed qui vel minori in apparatu animi magnitudine præstent. Qui verò suapte sunt potius natura timidiores, his vt audaces se præstent contulerit maximè. nam omnes plerunque, quibus à ferro & armis res pendēt, vt nobis ipsi hoc tempore, solo periculorum contemptu incolumes fiunt. His dictis Ioannes suos hortatus in hostem eduxit, paucis admodum ad propugnacula tuenda relictis. Hos in se venientes viriliter subeuntibus barbaris, acerrimum vtrinque committitur prælium. Turrim deinde

Ioannis strategema.

Vittigis conatus irritus.

Ioannis ad milites oratio.

Ioannes hostem adgreditur.

deinde Gothi vix in feruē diei sua in castra referre, & magno negotio potuerunt. tantam enim bellicosorum virorum iacturam hoc prælio fecerāt, vt haudquaquam de cætero murorum oppugnationem aggrediendā per se esse decernerent: sed desperatis iam rebus, quieti manebant, hostes lue oppressos impetū in se facturos opperiendo. Ad hæc accedebat, quòd barbaris necessaria omnia deerant, quum ea nullibi inuenirent, vt ad suos deferrent. Belisarius interea his, qui ad se ex Mediolano venissent, Isauros Thracēsque ad homines mille transmisit. Isauris Ennem præfecit, Paulum Thracibus, omnium tamen Mundilæ imperium demandauit. Isque quum cæteris imperaret, è scutatis Belisarii satellitibus nonnullos ductabat. Cum his & Fidelius erat, * aulæ eparchus regiæ factus. Ex Mediolano nanque quum Romam venisset, satis est idoneus visus, exercitum vt hunc sequeretur, vt qui in Ligures plurimum posset. Quū igitur è portu Romano soluisset, Genuam peruenerunt, postremam Thusciz urbem, in trāmissuque ad Gallias & Hispanias sitam: ibi relictis nauibus, factoque per continentem itinere progrediebantur, nauium lembis in plaustra positis secum delatis, Padum vt flumen sine mora traicerēt: quod demum traiecto, quum ad Ticinum urbem venissent, cum Gothis obuiā sibi tunc prodeuntibus manus conferre. Erant autem hi barbarorum proculdubio præstantissimi, & multitudine abundabant. nam & Gothi omnes, qui ea tunc incolerent loca, cum rerum suarum preciosissima quæque; eo in oppido condidissent, vt in loco satis munito, præsidium eodem præualidum ex delictis reliquerant. Pugna itaque fortiter facta Romani superiores fuere, & actis in fugā iam hostibus, ex his plerosque obruncant, & dum reliquos persequuntur, non longius abfuere quin & oppidum caperent, instantibus nanque sibi in terga Romanis, vix portis fores obijcere potuerunt. Dum itaque reciperent se domum Romani, Fidelius orandi gratia in eo conflictu sacram & proximam ingressus ædem, abeuntibus cæteris solus ibi relinquitur. equo inde inscens, ac paulo post hoc subsidente, solo affigitur: quem Gothi mox consequuti, (nam prope muros ceciderat) hostes frustrati obruncant. Cuius interitum vbi demum Romani Mundilasque præfectus intellexere, in mœnore esse, & rati viri casum commiserari. Ex eo deinde loco Mediolanum contendunt, ciuitateque cum tota Liguriæ regione sine prælio potiuntur. Quare Vittiges audita, maximas eodem copias mittit. Cui & Francorum dux Theodibertus, vt eius auxilio indigenti, viros mille suppetias misit; nō tamen Francos sed Burgundiones, ne videretur Imperatoris confœderati rebus iniuriam intulisse. Hi nanque sua perinde sponte, nec Theodiberti iussu, vt eius dicto non audiētes, aduersus Romanos præ se venisse ferebant. Quibus cum Gothi suis coniunctis iam copijs, Mediolanum, haudquaquam eorum expectantibus. Romanis aduentum, perueniunt; urbemque eam obsidione vndequaque sic cingunt, vt necunde Romanis inferri necessaria possent, quorum inopia premebantur, nec sanè militum satis iam erat, qui in muris custodias facerent. Mundilas nanque Romanorum præfectus, quas secum traduxerat copias, in circumiecta Mediolano oppida, vt Comum, Nouariam, & munitiora alia quædam castella, in potestatem redacta, partitus dimiserat; ita vt non paruifaciendā militum manum, in singulis his custodię gratia collocarit: ipse verò cum trecentis duntaxat, quos sibi reliquos fecerat, Mediolani manebat: cum eoque Ennes & Paulus erant. vnde vel ciues necessariò cogebantur per vices assiduò custodias facere. Iamque erat hyems exacta, ac tertius bello huic annus exibat, quod literis Procopius commendauit. Belisarius verò, quum æstas iam se in autumnum circumegisset, aduersus Vittigem & Gothorum exercitum contendebat, & paucis ad custodiam in vrbe relictis, reliquos omnes secum abduxit, præmissis * Tuderam nonnullis, & Clusium, qui castris locum para-

Mediolanum quosdam Belisarius mittit.

* præfectus prætorio.

Ticini præsidium Gothicum.

Fidelius a Gothicis occisus.

Mediolanum a Belisarianis captum.

Mediolani obsidio.

1111 annus belli Gothici.

* Tudertum.

rent, quos sequuturus ipse mox erat, & barbaros obsessurus, qui ea tunc essent in regione. Hi tamen ubi primum perdidicere in se Romanum aduentum exercitum, ne subire paulopost periculum cogerentur, ad Belisarium oratores dimittunt, & ciuitates quas vellet seque ac sua dedituros se pollicentur, dummodo indemnes ipsi relinquerentur. Vnde & in eius aduentu, quæ promiserant barbari, exequuntur. Ille verò Gothos omnes sedibus excitos suis, in Siciliam & Neapolim misit. Deinde in Clusio Tuderaque militum præsidij constitutis, exercitum ad vteriora loca ductabat. Vitiages interea copias alias & cum Boche præfecto dimisit, iussas imprimis Auximum ire, & se cum alijs ibi præsidarijs militibus iungere, cum hisque vnà aduersus hostes procedere, qui Anconæ tunc essent, & eodem præsidium pertentare. Ancona verò saxo imposita est, à quo quia anconi, id est insinuato brachio simile est, nomen accepit: abest autem ab Auximo ciuitate octoginta summum stadijs: cuius & promontorium est, sed eius vrbis munitum præsidium in edito est ac tuto situm: extra id verò, & in lateribus ædificia cætera, & si pleraque sint, iam pridem tamen sine muris fuere. Tum Conon, ubi Bachis exercitum in se aduentum accepit, nec procul abesse, inconsideratè se mentis esse ostendit: quippe qui cum non magni in eo discrimine præsidium faceret, in quo se suosque tueri sat poterat, munitissimo loco sine custodijs destituto, milites omnes ad stadium vnum procul inde, & inferiorem in partem deducit, ac in aciem instruit, phalangeque facta nec densiore, collis radices venantium more, militum corona circumdat: qui ubi hostes viderunt ingenti hominum multitudine superare, terga vertentes, fuga se in præsidium receperunt. hos barbari insectati, eorum quam multos, qui nondum intra muros se recepissent, foedè obtruncant, & scalis admotis ascensum tentant, absumereque item incendio alij subiectas præsidio domos nituntur. Romani interea veteres præsidij incolæ, præsentibus malis exterriti, foribus patefactis, turpem in fugam milites actos ad se tum primum recipiebant. Sed postquam è proximo barbaros fugientium tergis insistere aduertere, veriti ne cum suis simul & hostes irrumperent, obiectis statim foribus portis, restibusque è muro demissis, cum alijs nonnullis & Cononem præfectum ad se pertraxerunt, illique saluti fuere. Barbari interim, quum per scalas eniterentur, non longius abfuere, quin præsidio potirentur: sed duo quidam mirificè nauantes, vt in tanto discrimine, operam barbaros in propugnacula iam euadentes, sua virtute præcipites deorsum egere: quorum alter Belisarij armiger erat, & ex Thracia oriundus, Vlimuth nomine: alter Valeriani Gubulter dictus, genere Massagera. Hi namque fortuna quadam prospera, nauigio paulo ante delati Anconam peruenerant: cuius præsidium cum egregie faciendo, de muro ascendente iam hoste præcipitato, præter omnium opinionem seruassent, ipsi corpore toto accisi, per alios elati deferebantur. Ped id autem temporis Belisario nuntiat, Narsetem magno ad se cum exercitu ex Byzantio aduentare, & in Piceno iam esse. Narsetem hunc eunuchum fuisse sat constat: ac regie custodem pecuniarum: alias tamen vir acer ingenio fuit, & rebus gerendis accommodatior, quam eunuchi natura ferat. Militum hunc quinque milia sequebantur, quos alij quidam cum Iustino ductabant, Narsesque alter ex Armenia quidam. Eruli præterea ad duo milia subsecuti. Sed vnde nam gentium Eruli hi fuerint, & quemadmodum cum Romanis inierint foedus, nunc explicabo. Constat sanè, supra Histrum flumen quondam hos habitasse, & ea fuisse credulitate ac superstitione detentos, vt multos esse deos putarent, eosdemque per homines sacrificijs ac litationibus placari religiosum esse ac pium arbitrentur: legibus autem multis ac varijs, vt ceteri homines, non eundem fuisse in modum vsos: siquidem nec senescentibus suis, nec morbo affectis vita frui apud hos fas erat impostum, sed ubi primum

Belisarius opida complura capit.

Ancona situs.

Conon is temeritas.

Vlimuth et Gubulter, viri fortes.

Narses ad Belisarium subsidia ducit.

Erulorum origo & mores.

primum ex his quisquam siue consensisset, siue infirma corporis valetudine caperetur, protinus cogebatur à propinquis efflagitare, se vt quantocyus ex humanis delerent. Tum illi lignorum in altitudinem strue ingenti congesta, desuperque vt in summo fastigio impositum hominem, morti iam destinatum, Erulorum quempiam mittunt, vt pugione conficiat, sed sanguinis illi propinquitate penitus alienum. non enim fas erat propinquus aliquis & necessarius vt hunc interficeret. Vbi verò qui hominem illum occidit, ad eos descendit, mortuo illi cognatione iuncti, ab infimo ad summum culmen pyra incensa, ubi flamma demum resedit, collecta è rogo iam ossa sub terram ocyus condunt. Erulo itaque viro defuncto, necesse erat vt vel vxor ipsa, quæ virtutis estimationem aliquam fuisset ad id tempus adepta, vel sibi gloriam relinquere in posterum vellet, laqueo apud viri sepulchrum non longè post vitam finiret: ei verò, quæ se non ita gessisset, relinquebatur de cætero ignominie nota, odijque in viri propinquos conuincebatur. His Eruli pro vetusto eorum more legibus utebantur. Temporis deinde processu vt viribus, ita & hominum multitudine cæteris & finitimis barbaris facti superiores, quum (vti par erat) hos inuasissent, singulosque peruincerent, vi illata eorum bona populabatur; atque adeo, vt Longobardos, qui celebre illud ac planè sanctissimum Christi nomen profiterentur, & gætes alias infinitas suæ subegerint ditioni, veltigalesque fecerint: res sanè eius regionis barbaris insueta, sed alioquin præ auaritia & insolentia ad id sunt demum euecti. Anastasij verò hi tempore, quo primum tunc Romanum suscepit imperium, quum de cætero quos demum inuaderent, nullos haberent, positis armis conquieuerent. Eo in ocio quum annum iam tertium peregissent, idque agerrimè ferrè, de eorum duce Rodulfo contemptim loqui, & inter se maledictis incessere. Quumque ad hunc frequentius ventitarent, mollem effoeminatumque dicere, & foedis nuncupationibus alijs irridere, indecenterque criminari. Rodulfus igitur suorum iniurijs tandem permotus, aduersus Longobardos ductauit exercitum, nulla re profus hos causatus. non enim conuenta dissoluerant. Ad hunc itaque Longobardi sciscitatum miserunt, quum Eruli hoc tempore in se armati venissent: quod si quid fortè de veltigali sit his minus de pensum, confestim fore, vt maius persoluât. Sin verò id causentur, quod mediocre sibi sit tributum impositum, id ipsi merito pro arbitrio auerent, nec aucti fore vt vnquam se pigeat. Cum his mandatis oratores dimissi minaciter per Rodulfum repulsi, ad suos abire, quæ venerant, extemplo iubentur. Iterato tamen ad hunc Longobardi alios item atque alios delegare, & eadem semper ab eo deprecare. Quibus haud secus ac prius reiectis, postremò ab his oratores venerunt, qui Erulis Rodulfoque apertius inhiberent, ne sine causa bellum Longobardis inferrent. Quod si hostiliter in se rursus irruerint, & si nolentes, ituros se tamen obuiam insultantibus pollicentur, deum inter cætera obtestando, cuius vt nutus, ita vel breuior ymbra, humanas omnes superet vires. illati belli præcognita causa, vtrisque pugnae finem dispensaturum. His comminationibus Longobardorum legati Erulis timorem incutere se posse rebantur, & eorum in se imperium coercere. Illi verò nec his quidem repressi, conferere cum Longobardis omnino manus decernunt. Vnde quum vtrique in aciem constitissent, cæli pars ea, quam Longobardorum imminere capitibus fortè contigerat, obscuro quodam ac densissimo nimbo contegebatur: quæ verò Erulis supernè institerat, nitidior erat ac lucida. qua ex re contemplari quis poterat, suo cum infortunio ituros in pugnam Erulos. non enim acerbius vllum barbaris poterat hoc esse portento in prælio constitutis: tametsi minus huic animum intenderent, quin potius quum nil curæ adhibuissent, in hostes securi vadebant, hominum multitudine belli finem metiti. Postquæ verò manus pugnando conse-

Senes & egros Eruli comburebant.

Vxor ad maritorum tumulos suspensa.

Longobardi ab Erulis subacti.

Rodulfus rex Erulorum.

Plures Longobardorum ad Erulos legationes.

Eruli ab Longobardis victi. ruere, ex Erulis quidem pars maxima cadit, & cum his simul Rodulfus occidit, ceteri omnes effuse fugam capeffunt. Ex hisq; instantibus hostibus, & postrema carpentibus, pars maior interiit, ac pauci admodum incolumes euasere. Quo factum, vt nec in patrijs laribus hi permanere de cetero possent: sed illis penitus destitutis, quam celerrimè in anteriora semper loca procedere, & circa Histrum flumen terras omnes vt profugi cum liberis atq; vxoribus circumire. Verùm vbi tandem ad locum venere, quem Rugorum quondam gens incoluerat, in Italiam demum se contulerunt, ibiq; sedibus obfirmatis mansere. Vnde cū peste, vt in vastæ solitudinis loco, opprimerentur, non longepost ad Gepidas peruenerūt: quos illi tum primùm vt supplices factos secum cohabitare, & sibi finitimos esse permiserant. Postea verò, cum temere in Erulos hi desauirent, (quippe qui eorum vxoribus violatis, & indigna in hos facinora exercendo, ac bona diripiendò, nil reliquum ad iniuriam fecerant. quæ omnia ferre Eruli vltra nil poterant) flumine Histro trāsmissis, cum Romanis eam regionem tunc incolentibus cohabitandū sibi perpetuò censuerūt, Anastasio imperante, qui hos per benignè admissos eodē sedes habere permisit. huic tamen nō longo post tempore Eruli infestiores iam redditū, indignis eius regionis habitatores Romanos iniurijs affecere: quibus Imperator permotus, exercitū aduersus hos misit, eoq; prælio cū superiores Romani fuissent, ex Erulis quam plurimos interfecere, ad internecionēq; omnes occidere potuissent, ni à præfecto ex his, qui fortè superfuere, precario sibi vitæ depoposcissent, seq; imposterū precarentur, vt Imperatoris cōfœderatos, vel seruituti haberet obnoxios. Quæ utiq; prout gesta fuissent, Anastasium, vbi primū rescivit, ingenti affecere læticia. Sed destitutos ab eo Erulorum nōnullos fuisse fat cōstat: quando quidem cum Romanis per id tempus non firmis fœderibus iungebantur, nec boni quicquā his intulerunt. Iustinianū deinde, vt primū suscepit imperium, optimis locis rebusq; alijs cum hos abundè donasset, vel arma consociasse cum Erulorum gente fat liquet, & Christi vt fidē susciperent, persuasisse. Vnde feris & pristinis moribus in mansuetudinē cōmutatis, Christianorum legibus sese quam maximè addixerunt, & cū Romanis hoc tempore ex inita societate aduersus hostem in aciem prodeūt. Sed alioquin suo pte ingenio infidi sunt, & habendi semper ac rapiendi cupiditatibus inhiāt, finitimosq; violare quam maximè student, quum nullum his dedecus ea res ferat, impiosq; item & detestabiles coitus, & si cum alijs multis, cū viris tamen & beluis impudentius habent, ac omnium perditissimi sunt, & vt mali male perdendi. Ex his verò perpauca quidem in Romanorū perstitere societate, ac ea de causa ab his ceteri defecere. Eruli siquidem eorū rege Anirico temere interfecto, cum suorū morum vt feritatem, ita & animi præ se furorē tulissent, pro patrato iam scelere nil aliud causæ afferebāt, nisi quòd sub nullius se velle imposterū dicerent imperio esse: tametsi antehac nemo ferè, qui in hos imperiū habuisset, à priuato quouis differret, vt cui omnes sine discrimine & assidere, & cōuesci vnā, impudenterq; & vt cuiq; placitū, cōiuriari iurgariq; soleant, adeo vt nullis vsquam hominū Eruli fuerint intemperantia & leuitate inferiores. Iamq; eos facti pigebat, nec sine principe esse, nec sine duce ad bellū, vitam se ducere posse apertius affirmabant. Itaq; quum multū ac sæpe ea de re consultassent, prestare id omnibus visum, ex Thule vt insula aliquem sibi regio ex genere confestim excirent, qui his imperaret. Sed quæ admodum ea res se habuerit, paucis explicabo. Postquam Eruli per Longobardos, vt acie victi, ac penitus debellati, patrios mores pristinis excitibus reliquerunt, alij, vt suprā iam diximus, in Illyricis loca incoluere: quidam verò quum Histrum flumen haudquaquam traicere statuissent, in vltimos terræ fines se collocarunt: sed qui regij sanguinis sunt, duces secuti, Scla-

Sclauinorum gentem prætereundo, quum in loca deserta iam euasissent, ad Harmos populos se contulere: post hos ad Dacas pertranseunt, ad Oceanum mare quum peruenissent, nauibus ad insulam Thulem delati, in ea deniq; consistere. Constat autem Thulem hanc insulam lōge plurimum vnde *Insula Thulitarum descriptio.* quaq; potentissimam esse, quippe quam decies ferant maiorem, esse quam Britannia sit, à qua longius abest, vt in Boream sita. Hac ipsa in insula deserta pleraq; sunt, & ingentibus vacua spatij loca. Quæ verò frequentiora ædificijs sunt & hominum cultu, nationes tredecim numero incolunt, affluentissima quadam mortalium multitudine, regesq; singulis nationibus præfunt. Et apud *Perpetui dies.* has vniuersas mirandum quod fieri contigit. siquidem circa extremū ætatis tempus, dum in autumnum hæc se circumagat, ad quadragesimum plurimū diem, haudquaquam sol in occiduum vergit, sed per omne id tempus supra terram existit & visitur. Dein non minore quam mēsiū sex interuallo circa *Perpetuæ noctes.* hyemis postrema eadem in insula, per dies sol quadraginta nuspiā cōparet, sed perpetua hæc offunditur nocte: vnde & per id temporis negociorū omnium remissio tenet qui ea in regione sunt homines, quando quidē nullo pacto versari inter se hi mutuò queant. Mihi verò hanc insulam adeundi, & si nimum peroptanti, oblata nunquam occasio est, vt miranda ista conspicerem. Ab his tamen quærendo & sciscitando, qui inde se ad nos contulerunt, num ea in insula statis temporibus sic oriretur (vt traditur) sol, & occideret, certior rem esse eius rei comperi famam, ex eorum præsertim relatu, qui solem ea in insula identidem affirmarent, per dies hos quadraginta, nec occidere quidē: sed eius regionis hominibus in oriētem alibi comparere, & nonnullis in locis ad occidentem, in horizontemq; rursum hunc redeuntem, eundem sese in locum recipere, vbi & die superiore orientem conspexerant, & hūc in modum noctem vnā hos computare iam pertrāsisse: rursumq; quum noctium tempus aduenerit, vt lunæ, ita & syderum cursibus aliorū animaduertis, dierum hos spatia contemplari. Deniq; dierum quinq; & triginta magnæ huius *Nox dierum naturalium XXXV.* & perpetuæ noctis transacto iam tempore, in montium cacumina ex eorum consuetudine nonnullos emittere speculatum, vt sicunde fortè & ex aliqua specula solē perspexerint, hominibus statim inferiora tenentibus loca renūcient, post quintum diem vt his sol omnino illuceat, fore. Tunc vniuersos vt fausta sibi re nunciata panegyricis laudibus celebrare, & hæc ipsa in tenebris agere: & Thulitis hæc quidem hominibus præcipua quædam sunt solennia cæterorumq; maxima. Mihi verò formidine detineri insulæ huius habitatores videntur, tametsi id eis in singulos annos contingat, ne se prorsus sol ipse destituat. Ex his verò, qui Thulem hanc insulam incolunt, barbarorum natio quædam, ac sola, qui Scritifini vocantur, beluarum in morem vitam ducunt, *Scritifini, barbarissima natio.* vt qui nec vestibus operiantur, nec calciati incedant, nec vino vtantur in potū, nec vllum habeant è terra edulium, quando quidem nec eam excolunt, nec foemina quicquam his operentur, sed cum vxoribus viri venationibus studēt. bestiarum nanq; & animantium cæterorum vim maximam his exhibent syluæ, quæ vastæ ea in regione proculdubio sunt, & æditissimi montes: vnde ferarū carnibus diuescuntur, assiduo quas venando cōprehendunt: & earum tergoribus vestiuntur, quum apud hos lini lanæue nullus sit vsus, nec consuendi ars vlla, vel instrumentum, sed beluinis hi neruis inuicem tergora colligātes, totū integunt corpus. Ad hæc accedit, quòd nec infantes apud hos ipsi, vt apud cæteros homines, nutriuntur, quum Scritifinorum pueri haudquaquam lacte cibentur, nec maternas mammās attingant, sed ferarū duntaxat medullis. Si quidē vbi primū foemina parit, infantē pelle mox inuolutū suspendunt ad arborē, ferinisq; cerebellis eius in ore ingestis, ad consuetā inde eum viro venationē sine mora puerperam mittunt. nam vt cætera vtriusq; cōmunia sunt,

ira & id studij simul & artis pertractant. Atqui barbarorum id genus vitam sic transigit: alij verò in rebus Thulitæ omnes non magnum in modum à cæteris mortalibus differunt. deos siquidem ac dæmones plurimos colunt, cœlestes partim, vt rentur, partim aëreos, & qui terræ ac mari præsideant, & eiusmodi alios, qui in aquis ac fontibus fluuijsque versari traduntur, hisque frequentissimè immolant cuiusvis generis hostias. Sed victimarum apud hos potissima vir aliquis est, quem omnium primum in prælio ceperint, hunc nimirum mactando Marti sacrificant, vt quem deorum maximum ducant. Sed ea est apud hos immolandi consuetudo, vt non solum hostiam mactent, sed in arborem viam hanc prius suspendant, indeque inter senticeta & vepres proiectam, sic varijs ac miseris modis excruciendo conficiant. Id vitæ genus Thulitæ ducunt, gens sanè in terris haud dubiè vnica, quæ hominum exuberet multitudine. & hos quidem fuisse sat constat, ad quos olim cohabitandi ob gratiam aduenæ Eruli diuerterint. Nunc verò Erulorum è gente, qui apud Romanos sibi, vt diximus, paruerant, sui regis cæde patrata, è primoribus quosdam ad Thulem insulam mittunt, qui diligenter peruestigando ad se demum deducerent, si quem fortè regio ex sanguine oriundum ea in insula inuenirent. Tum illi, vbi eò est peruentum, plerosque comperiunt regij generis homines ibi adesse: è quibus vno duntaxat, qui sibi perplacuisse, de lecto, ac secum deducto, reuertebantur. Sed qui fortè deducebatur, morbo correptus emoritur: vnde rursus Eruli insulam repetunt, & alterum quempiam Datim nomine secum abducunt. Hunc Aordus germanus frater, & ex Erulis, qui Thulis erant, iuuenes ducenti sequuntur. Longas igitur in itinere faciundo his moras trahentibus, Erulos, qui ad Thulem insulam nuntios miserant, cogitatio subiit, nullo suo ex còmodo id se facturos, si Iustiniano inuito ex Thule principem sibi exciuerint. Vnde confestim Byzantium mittunt Imperatorem precatum, ducem quem mallet, sibi vt traderet. Tum ille Erulū his quempiam Byzantij diu versatum mox mittit Suartuā nomine, quæ Erulitum primum benignè susceptum, volentes quidem vt regem salutāt & venerantur, iubentiq; consueta obsequuntur & parēt. Haud multos inde post dies aduenit, qui his nuntiaret, in proximo esse, qui ex Thule insula ad se missi cum rege redirent. Suartuas verò venientes hos perditurus, obuiam ire Erulos mox iubet. tum illi regis voluntate probata, hunc statim sequuntur. Verū vbi diei iter ab suis hi abfuere, nocte clam rege deserto, vno agmine omnes ad eos, qui nuper ex Thule aduenierant, vltro transfugiunt. Suartuas verò ab omnibus destitutus Byzantium solus profugit, quem Imperator in principatum restituere omnibus viribus nitentur. Sed Eruli Romanorū potentiam veriti, ad Gepidas desciscere statuunt. Belisarius interea & Narses, ac alij Romanorum præfecti circa Firmium copias iungunt, quæ ciuitas Ionici sinus adiacet littori, & ab Auximi oppido diei iter hæc abest. Eodem in loco principes ipsos consultabatur, quò nam prius & maiori suo commodo ducturi copias essent. Si enim in eos, qui Ariminum obsiderent, iretur: suspicio statim subibat, ne hostes, qui Auximi essent, dum ætergo inuaderent, se ac Romanos, qui ea incolerent loca, indecenti affecturi essent, vti par erat, iactura: & suis simul, qui tunc temporis obsidebantur, timebāt; ne fortè ob necessariorum rerum inopiam grauius aliquid paterentur. plerique tamen vt Ioanni infensiores, hunc quidem temeritatis & audaciæ insimulabant, qui pro sua nimia pecuniarum & lucri cupiditate in tantum discriminis peruenisset, vt nec ordine suo, nec qua Belisarius via ductasset, id bellum geri permetteret. Narses verò, cui Ioannes cæterorum erat mortalium amicissimus, veritus ne principum orationibus Belisarius persuasus, circa Ariminum gerendis posthabitis rebus, aliò diuerteret animum, verba istiusmodi fecit:

Viri

Viri principes, de rebus vobis consultatio est, quæ nec venire in meditationem consueuere, nec tales sunt, vt de his quispiam queat ambigere, sed eius esse conditionis videntur, vt vel rei bellicæ imperitis, ex his liceat, si optio detur, quæ sunt potiora deligere. Non enim est de præsentibus hisce sic discernendum, & ab his præcipuè, qui consilio plurimum & prudentia valent, ac aliàs consultare homines solent, quum ex quò imminere videtur discrimen, & vtrinque non minor victori quàm victo incumbat. Nos verò si nostros in Auximum aliud in tempus differre insultus placuerit, eorum sumus nil penitus amissuri, quæ necessaria sunt. Non enim multum intererit, vtrum hoc tempore, an aliàs id oppidum nos inuaserimus. De Arimini verò possessione siquando, vt bona venia dicam, nos exciderimus, Romanas proculdubio vires penitus dissoluemus. Sed Ioannes, optime Belisari, si ad ea fortè, quæ iusseras, contumacior fuit, magnas ex eo pœnas exegisse iam crederis, quum in tuo sit illud arbitrio situm, saluum hunc facere, vel hostibus prodere, vt delinquentem: id tamen caueas velim, ne fortè ob admissum ex inciticia crimen, dum Ioannem pœnis afficere studes, ab Imperatore & nobis ipsis has sumas. Nam si Ariminum ceperint hoc tempore Gothi, proculdubio & Romanum præfectum, impigrum virum, exercitumque hunc vniuersum, & Romam urbem, ac cætera, quæ in Imperatoris sunt ditione, capturos hos esse nihil dubites: nec còtenus id mali subsistet, sed ne belli quidem fortunam frenare quis poterit. De hostibus verò sic sentias velim, vt hos planè intelligas militum nos multitudine plurimum superare, sed pro rebus per se malè antehac gestis, in ignauiam & non iniuria recidisse. aduersa quippe & sæpè fortuna, audaciam his prorsus ademit. Si igitur in præsentibus his res prosperè cesserint, profectò & animos simul recuperaturi haud longe post sunt, & nobis impostero aliquid in se audentibus non modò occurruri protinus sunt, sed vel acrius longè bellum gesturi. Solent nanque qui difficultates & infortunia quandoque euaserint, prudentia hos longè magis præstare, qui nondum infelices fuere. Vbi demum Narses hæc perorauit, miles quidam custodias barbarorum frustratus, ex Arimino Romanorum in castra peruenit, & à Ioanne ad Belisarium literas in hanc sententiam detulit. Omnia nobis iam diu defecisse necessaria scito, nec nos de cætero posse inuadentibus barbaris quoquam pacto obsistere, * vel eorum propulsare insultus: sed post diem septimum fore, vt ipsos nos simul atque oppidum vel inuiti dedamus: quandoquidem præsentem necessitatem per nos tamdiu subitam posthac ferre nil possumus, hanc ipsamque nobis ad excusationem perpetuò valituram sat reor, siquid fortè indecenter egerimus. His Belisarius literis motus, vt animi dubius, diu hæsitans constitit. nam pro obsessis hunc timor inceserat, & hostes, qui Auximi erant, suspicabatur ea è regione loca circumeundo populaturos, suisque copijs molituros insidias vereretur: præterea atque adeo angebatur, si se cum hostibus hi coniunxissent, multis & ingentibus malis se & exercitum affecturos. diu itaque animo fluctuatus, rem ita peregit. Aratium statim cum hominibus mille in Auximi regionem dimisit, & simul iniunxit, vt positis ad mare castris, quod ab Auximo ducentis stadijs abest, ne inde abirent, nec quoquam pacto inirent cum hostibus prælium, vel si his insultantibus ad id cogentur, sed è castris duntaxat se pugnando defenderent. Sperabat nanq; hac via barbaros præcipuè homines propinquiora habentibus Romanis castra, intra oppidum quieturos, nec fore vt suos quacunque de causa insectentur vel detrimento afficiant. Delectas deinde ex omni exercitu copias, nauibus iubet imponi, & ad Ariminum rectà contendere, ac simul commune facit, ne procul à pedestri, quæ missurus erat, exercitu nauigarent, cum eoq; vt simul in littus de-

D 4

*Humane victimæ.**Dates. Aordus.**Suartua rex Erulis a Iustiniano datus.**Consultatio militum.**Narses ad Belisarium oratio.**Ioannis ad Belisarium litere.**+ vel ipsi vultu resistere, αὐτοὺς τοῦ δῆμονος. * vel inuadentes propulsare, τοῦς ἐπιβολὰς ἀποῦναι.**Strategemata Belisary.*

scenderent. moxq; non paruam militū manum, cui Martinū p̄fecerat, iuxta littus incedere, & classem sequi ex ordine imperat: & ita vbi hosti demum appropinquassent, longe plures vt ignes, quā pro militum numero, excitarent; maioris vt hostibus exhiberent multitudinis speciem. Ipse verò cum reliquis copijs & Narsete diuersum à littore, & per Urbifaliam oppidum iter aggreditur, quod superiore Alaricus tempore ita deleuerat, vt pristini decoris nil ei reliquum esset, pr̄ter portulam vnam, & breues aliquas fundamentorum reliquias. Quo in loco aliās mihi huiusmodi oblatum spectaculum est. Quum enim in agrum Picenum Romanorum exercitus Ioanne duce paulo antè venisset, ingens, vt par erat, eius regionis homines inuaserat terror. Fœminæ itaque cum repente fugam partim capefferent, comprehensæ, partim indecore ac turpiter agerentur, eodem ipso in loco, vbi Urbifalia oppidum fuerat, mulier quædam edito partu, eoq; pannis (vt licuit) inuoluto, & in terram relicto, nusquam deinde comparuit, aliquo vt cunque casu sublata. Infantem itaque ea in solitudine destitutum, vbi vagientem capella quædam aduertit, commiserata: (nam & ipsa recens fœtum ediderat) & simul accedens vbera illi mox pr̄buit exugenda, diligentique cura seruabat, ne canis aut alia quæuis ipsum hunc belua deuastaret. In ea itaque rerum perturbatione quum plurimum temporis tereretur, Picentes certiores iam facti, Imperatoris exercitum, Gothorum in malum iam iam aduentare, nec quicquam Romani nominis homines ab his molestiæ perpessuros, reduces omnes confestim domum reuertuntur: quumq; in Urbifaliam permixtæ cum viris & fœminæ peruenissent, puerum adhuc superstitem conspicatæ, cum coniectura capere id factum nequirent, pro ingenti miraculo ducere, & identidem demirari quòd viueret. Vnde & certatim de se quæque mammillam porrigere, blandiriq; puero autem humanum lac respicienti, in tutelam capella mox affuit, & crebriore balatu fremens hunc circumibat, ita vt grauiter ferre fœminis his videretur, quòd ipsæ puero appropinquassent, & illi perinde intulissent molestiam, eundemq; non aliter ducere ac de se genitum, & simul fouere: quo factum, vt nec puero mulieres de cætero negocij quippiam exhiberent, & capella non minus hunc intrepidè aleret, quā diligenter seruaret, vnde & Aegistum populares dixerunt. Me verò quum eà fortè contingeret iter vt facerem, loci tum incolæ, vt rem miram & planè absurdam ostenderent, ad puerum duxere, illumq; de industria infestare molestosq; se exhibere, vocem vt ederet gemebundus: tum verò capella, quæ ad lapidis aberat iactum, festina ac balans accurrit, & desuper adstitit, vt nemo illi molestior esset. Belisarius per eius regionis montes ductabat exercitum, hostibus multitudine longè inferior, nec quoquam pacto animo inerat repente cum his manus conferere, quippe quos destinatos ad mortem ex aduersa fortuna iam nouerat: sed animus illi vt crederet inclinabat, quum primū in se hostes iri vidissent, suarum virium ac roboris immemores factos fugam protinus inituros: & sanè res ei ex vero ad opinionem successit, vt erant, futura omnia suspicanti. Nam vbi tandem per montes hic duxit, & ab Arimino diei via abesset, paruam Gothorum manum necessitate aliqua iter hanc facientium obuiam habuit: qui ex improviso quū in hostilem exercitum incidissent, non prius iter diuertere potuerunt, quā à præcedentibus cæsi, eodem pars maxima caderet, vt reliqui faucij intra montis rupes & superiores anfractus refugientes, vt licuit, delitescerent. Vnde Romanorum exercitum contemplati, ac per omnes locorum difficultates & saltus vagati, longè plures esse hos sunt suspicati, ac numero vero constarent: proinde & Belisarij signa quum præferri vidissent, ipsum hunc copijs præesse intellexerunt. Nocte autem superueniente Romanis ibidem stationem

Urbifalia deleta ab Alarico.

Capra nutrix infantis cuiusdam.

Felicia Belisarij consilia.

Insigne Belisarij strategema.

stationem habentibus, ex Gothis, qui affecti vulneribus erant, Vittigis ad castra clam ire contendunt, eoq; circa meridiem quum demum venissent, cicatricibus ostentatis adesse iam iam Belisariū nuntiant, & maiori cum multitudine quā numerari sat queat. Tum Gothi se ad bellum parabant, tracto ad Arimini latus in Boream versus exercitu. nam eā hostes summis ex montibus aduenturos facile omnes prospexerant. verū vbi nox superuenit, depositis armis, cum in castris se quieti tenerent, ignes quā multos ex altera parte in orientem vergente, sexaginta procul stadijs conspiciantur, quos Martini incenderant milites. Trepidatione itaque ingenti perculsi, & suspicantes simulac illucesceret ab hostibus circūuentum se iri, eam noctem trepidanter ac magna cum formidine transigere. Die autem subsequente ingentem nauium classem animaduertunt. Quum verò ne hiscere quidem præ timore iam possent, in fugam se statim proripiunt, compressiq; inuicem præ celeri studio, tanto tumultu ac clamore abeuntes detinebantur, vt ne auribus quidem quæ iuberentur admitterent, nec aliud quippiam cogitarent, quā vt repentiū singuli è castris euaderent, seque Rauennam & intra mœnia extemplò reciperent. Quòd si obsessis vel virium aliquid, vel audaciæ superfuisset, multos hostium exeundo & insectando interfecissent, & eodem in loco belli totius fuisset tum denique finis. Sed iniectus his ex malis præteritis horror, vulgatiq; ob rerum necessariorum inopiam morbi, ne id facerent, interpellarunt. Barbari itaque dum præ tubæ tumultusq; magnitudine intra castra relictis rebus suis nonnullis, Rauennam cursu contendunt, primus Romanorum Ildiger suis cum militibus Gothorum in castra irrupit, & quos ibi fortè morbis correptos deprehendit, seruitiorum numero habuit, instrumentumq; omne collegit, quod Gothi fugientes reliquerant. Iamq; & Belisarius meridiano tempore Ariminum venit, & vbi Ioannem ac cæteros apud hunc milites pallenti ac squalida obstipa; facie animaduertit, eius audaciæ temeritate increpita, gratias dixit Ildigero se magnas debere. Ioannes verò non illi, sed Narseti obnoxium se esse fateri; vt e quidem reor, significando, non libenti admodum animo Belisarium sibi superias aduentasse, sed hortante ac persuadente Narsete. Vnde factum, vt suspicatiores de cætero sibi hi inuicem essent, & amici Narsetem haudquaquam permitterent suas cum Belisarij exercitu vt copias iungeret: quin potius persuaderent, illi in dedecus cedere, vt cui Imperator arcana cōmunicaret, non eundem liberè exercitibus imperare, sed militari subesse viro: & identidē affirmarent, nunquam sua Belisarium sponte id permissurum, ex equo vt Narsetes exercitibus præsit, vt qui solus ductare hos malit: maioremq; militum partem, atq; adeo potiore principes alios subsequuturam, Erulos peltatosq; eiusdem exercitus alios: ac cæteros, quibus Iustinus & Ioannes præfessent, cum his qui Aretium & se Narsetē sequuntur, non minori numero esse, quā * militum decem præualidorum egregiorumq; bello virorum, & hos quidem peruelle Italię totius victoriam, non solum Belisario ipsi ascribi, sed & laudis partem Narsetem referre, vt quem non iniuria ducerent, non idcirco Imperatoris contubernium reliquisse, vt ex sui discrimine Belisarij gloria confirmaretur, sed de se operam strenuè ac sapièter nauando, præ seq; egregia facta ferendo, eius & virtus apud omnes mortales celebrior, vt par esset, ac testator foret. Ad hæc præterea asseuerare, nec Belisarium quidem sine hac tanta militum copia perfungi demum re aliqua posse: siquidem sui pars maior exercitus in præsidiorum & ciuitatum tutelam, quas antehac cepisset, relicta per eum fuisset: ita deinde progrediendo vel ab vsque Sicilia ad agrum Picenum omnia recensebant. Istorum igitur persuasionibus Narsetes lætior factus, nec animum continere de cætero poterat, nec in officio

Ildiger hostium castra primus ingreditur.

Emulationum inter Belisarium et Narsetem occasiones.

*millium.

Belisarij ad suos oratio.

permanere. Vnde & Belisario aliquid imperante, tergiuersando, & alia item atque alia causando, quæ iubebantur, repudiare, & insolenter reniti. Quæ omnia Belisarius vbi demum præsentit, principibus omnibus ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit; Non equidem, o principes viri, perinde de hoc bello non eadem vobiscum sentire nunc videar: animaduerto non secus hostes parui vos ducere, ac si debellati iam essent. Ipse verò pro vestra hac confidentia in apertum discrimen præcipitatum iri vos reor, quandoquidem barbaros nec vestra fortitudine vlla, nec præ eorum paucitate deuictos fuisse sat calleo, sed prouidentia solùm atque consilio superatos fugæ se demum mandasse: vereor tamen ne vos non ea, quæ veriora sunt, repurando, falsi demum vt vos ipsos, ita & rem Romanam malis affecturi nunc sitis insanabilibus. Facilius nanque qui gestis ex rebus videntur retulisse victoriam, si fortè ex ea inflatiores reddantur, deperdi abolerique possunt, quam qui ex inopinato ab ea exciderint, de cætero tamen vel pauentes quidem ac dubij in hostes contendant. negligentia nanque, atque ignauia, vel optimè constituta corrumpunt, labor verò cum meditatione coniunctus & cura, vel re malè gesta pluribus profuit. Siquidem qui per inertiam atque sordidiam ad rem gerendam se conferunt, viribus debilitari atque imminui sæpè consueuere: cura verò ac diligentia augeri quammaximè. Vestrum igitur quisque id animo verset, Rauennæ Vittigem esse, & Gothorum milia multa, Vraiam verò Mediolanum nunc obsidere, & Liguriam omnem liberè peruagari, Auximum præterea urbem non parui momenti refertam copijs esse, & ad urbem vsque Vetanam, quæ Romæ propinquior est, pleraque loca per barbaros viros fortissimos custodiri. Quo sit vt longe magis hoc tempore res nobis in discrimine sint, atque antehac fuerint, qui vbi que in hostes incidimus. Dicere illud omitto, quòd Francos in Liguria ferunt cum his societatem inisse. Quod sanè non sine ingenti formidine Romanis omnibus vt animos subeat, non indignum videtur. Necessarium itaque fore nunc dixerim, vt nostri pars quedam exercitus in Liguriam & Mediolanum mittatur: cæteræ verò nunc copiarum quamcelerrimè in Auximum eiusque regionis hostes vt eant, pro dei nutu omnia peracturæ, ac cætera belli munia ibi pertractaturæ, vbi vel commodius poterunt, vel quamoptimè pertractari. Hæc Belisarius. Narses verò ita respondit: Tibi quidem, præfeste, non omnia ad verum explicata nemo non dixerit. vniuersum nanque Imperatoris exercitum, si inter Mediolanum duntaxat & Auximum quis partiatur, indecens fore omnino nunc duxerim. Quocirca haudquaquam erit indignum, Romanos ipse & pro arbitrio in hæc loca vt ductes: nos verò id satagamus, Imperatori vt Aemyliam vendicemus, quam sibi Gothos enixius vendicasse affirmant, Rauennamque adeo infestemus: vt cæteros circa nos hostes ceu spe omni prorsus subsidij interclusos, ipse (vt lubet) iactura sis affecturus, nam si tecum vnà Auximum obsidere delegerim, vereor ne ex Rauenna nouis inuadentibus interim hostibus, nobis solum id relinquatur, vt partim ab his circumuenti, partim necessarijs interclusi: eodem ac simul dispereamus. Hæc vbi Narses differuit, Belisarius magnopere veritus, ne abeuntibus diuersim Romanis, & inter se dissidentibus, Imperatoris res ipsæ defluerent, & illorum temeritate perturbarentur, Iustiniani mox literas profert ad principes datas, & hanc in sententiam scriptas: Narsetem * pecuniæ nostræ & bonorum custodem, non vt exercitibus præsit, in Italiam misimus, quippe qui Belisarium volumus omnibus & solùm præesse, & quò illi sit fatius visum ductare. * Hunc itaque vniuersos vos sequi vt vestræ in vitæ salutem, ita reipubl. commodis in præsentia consultari iubemus: * vnde nec necessarium fore, se vt omnes sequantur. His Belisarius auditis, Perannium statim non parua

*Iustiniani de Narsete litteræ.
* In Græco, τὸν ἡγετὸν ταπεινὸν, quæstorem nostrum, aut eorum præfectum.
* rectius sic, Atque illi vos vniuersos, vbi reipubl. nostræ expediet, sequi conuenit.
* Hic locus non est integer.*

parua cum militum manu Vrbeuetanâ obsessum dimisit: ipse verò Urbinum copias duxit, urbem sanè præualidam, & Gothorum præsidio non mediocri munitam: abest autem hæc ab Arimino diei via vnus expedito cuiquam viro emetienda, Narses deinde Ioannesque hunc sequebantur, quumque vrbi appropinquassent, ad collis radices binis seorsum positis castris (non enim ipsis inter se satis conueniebat) Belisarij milites vrbis latus quod vergit in orientem tenebant, Narsetes verò ad occidentem confederant. Situm autem Urbini ad oppidum est in obrotundo & eminenti admodum colle, qui tamen nec præruptus omnino neque imperuius est, sed præ multa accliuitate aditu * difficilis. Ciuitas tamen in plano sita, & in ipsa planicie in Boream versa, aditum habet & vnicum. Belisarius itaque obsidentibus hanc urbem Romanis, dedituros se sibi facilius barbaros ratus, vt periculum formidantes, oratores ad eos mox mittit, quam multis se hos beneficijs affecturum pollicitus, si in Imperatoris Romani ditione venirent, idque vt facerent monuit. Oratores verò quum portis appropinquassent (non enim intra urbem hos Gothi exceperant) & si multa quidem & allicibilia præfati fuissent, loci tamen hostes munimento confisi, & affatim necessarijs affluentibus rebus, Romanos inde abire confestim iussere. Belisarius verò vbi hæc audiuit, suis statim iniungit, virgas vt crassiores colligerent, cæteramque materiam, quibus per porticum oblongam, quam testudinem dicunt, vt in ea delitescerent in tectique eam ad portam contenderent, cuius è regione planities esset, ac inde muros aggredierentur. Narsetem interea ex amicis nonnulli mox conuenire, conuentumque facere certiore, & identidem admonere, rem Belisarium fuisse adortum, finem non aliquando habituram, & item asseuerare, factu impossibilia quædam illum animo cogitasse. Iam enim Ioannem Urbinum antehac pertentasse & si modico tunc temporis præsidio communitum, sensisseque nullo pacto capi id oppidum posse: & sanè ita res erant: sed Imperatori recuperanda potius esse Aemiliæ loca. Hac itaque Narses suggestionem permotus, vel Belisario deprecante vt secum maneret, & vnà id oppidum caperent, obsidionem nocte concubia soluit, Ariminumque agmine citato contendit. Subsequenti itaque die, vbi dimidiam hostium partem abscedere barbari conspiciantur è mœnibus, Romanorum qui residere erant irridere identidem, cauillarique item & ignauiam exprobrare. Belisarij deinde militibus, qui reliqui fuerant, animo inerat muros continuè oppugnare. His itaque se ad id præparantibus mira quædam & prospera fortuna offertur. Urbini tunc fons vnicus erat, vnde vniuersi eius loci incolæ aquabantur: is de improviso ac breui exaruit, & intra tertium diem sic prorsus aqua euauit, vt hanc limo immixtam potarent. Qua ex re barbari territi, Romanis se dedere statuunt. Belisarius interim vt eius rei prorsus ignarus, muros aggredi velle & pertentare, collemque productis armatis in medium copijs cingere, & nonnullos iubere, vt compactam è cratibus machinam in summam collis planiciem paulatim propellerent. Tum isti testudinem subeundo, atque hostem fallendo trahebant. At barbari dextera è pinnis manu protensa, signoque dato pacem suppliciter deposcebant. Sed Romani, vt quibus fontis casus esset ille incognitus, hostibus prælium ac machinam simul terrori fuisse rebantur. Vtrinque igitur bello & animo quam lubenti cessatum, Gothique se atque urbem Belisario his statim conditionibus tradunt, vt incolumes ipsi & prorsus indemnes relinquerentur, Imperatori Iustiniano obtemperaturi, & cum Romano exercitu æqua & simili sorte vt haberentur. Narses itaque, quum iam accepisset, quæ Urbini fuissent per Belisarium gesta, calamitati sibi hæc fore ratus, quietus ipse Arimini mansit, Ioannem verò vniuersum exercitum ducere Cæsenam iussit. Hi itaque cum scalis secum delatis, vbi præsidio demum appro-

Situs Urbini.

* non difficilis.

Elabella discedit.

Narses a Belisario discedit.

Urbini fons exaruit.

Urbinum Belisario deditum.

Cæsenam frustra tentauerunt.

pinquarunt, confestim illud aggrediuntur, & muros tentando oppugnant. Barbaris verò fortiter repugnantibus, & ex Narsetis exercitu cadentibus multis, Phanitæus simul Erulorum præfectus occumbit. Ioannes deinde spe omni præsidij potiundi amissa, periclitari de cætero fortunam quum iam destitisset, vt cui sat visum capi nullo molimine id præsidium posse, cum Iustino vnâ, & cæteris copijs, dimissa eius loci obsidione progreditur, & ciuitate tradentibus incolis statim recepta, quæ Forum cornelij dicitur, ac progredienti sibi continenter cedentibus barbaris, nec vsquam secum conferentibus manus, vniuersam Aemiliam Imperatori recuperauit. Belisarius interim ineunte iam hyeme, Urbino in potestatem redacto, Auximum ducere inutile fore rebatur, vt qui eius in loci obsidione plurimum esse temporis conterendum suspicaretur, nam repente id oppidum, & vi subita capi non poterat, tuentibus vt magna multitudine barbaris, ita & fortissimis viris, & qui pleraq; antehac populati ingentem sibi rerum necessariorum copiam importassent. Vnde Auximo per id tempus ciuitate relicta, Aretium cum magna exercitus parte Firmium hybernatum dimisit, & simul iniunxit, hostes sedulo obseruaret, ne de cætero ac licenter adeo ea è regione excursions hi facerent, vel intrepidè vim his locis inferrent. Ipse verò ad Vrbeuetanam ductauit exercitum. id nanque vt faceret, Perannius quidam impulerat. nam Gothi, qui hunc locum infederant, necessaria defecisse à transfugis quibusdam is fortè acceperat. Vnde spes erat, si ad eam necessitatem accederet, vt Belisarium cum copijs vniuersis adesse, & in se euntem viderent, facilius sese dedituros, vti & factum postea est. Siquidem vbi Belisarius Vrbeuetanam peruenit, iussis militibus loco idoneo castrametari, ipse urbem mox circumiuit, speculaturus sicunde illi inferri vis posset. Quumque visum iam esset, nullo hanc pacto in ditionem viredigi posse, per insidias tamen vt caperetur, non omnino impossibile fore rebatur. Tumulus nanque terrenus è profundo & infima valle productus supereminet solus, cuius in summo fastigio planities est, inferiora verò prærupta sunt omnia. Circa hunc tumulum ad lapidis iactum pari altitudine saxa ab eo distantia surgunt, & perinde corona hunc circumcingunt. Sed prisca tunc homines supra hunc tumulum urbem condiderant nullis vel moenibus cinctam, vel alio quouis opere communitam, quando quidem suapte natura locus vt occupari facile posset, non satis opportunus est visus. vnus nanque ad eum circumiectis è rupibus patet accessus, quem si incolæ asseruando infederint, nullum aliunde vereri ab hostibus impetum queant. nam vt loci difficultatem omitam, vnde natura ipsa ingressum extruxit, vel amnis quidem accedit pro sua magnitudine omnino inperuius, qui medium intra saxa obiectamque rupem & oppidum spatium occupat, vnde & paruo in ipso aditu veteres illi ædificio structo, portam imposuere, quam tunc Gothi seruabant. Belisarius itaque vniuersis cum copijs ad obsidionem spe ea confedit, vt aut fluminis è regione Vrbeuetanum oppidum detrimento afficeret, aut in ditionem hostes redigeret fame demum compulsos, barbaris tamen non omnino necessaria deerant, tamen parcius his vterentur, quàm naturæ necessitas postularet: inopiæ tamen vltra quàm credi potest obnitebantur, siquidem qui non ad satietatem ciborum venirent, sed in singulos dies sic his vtebantur, vt non penitus inedia deperirent. Sed postquam demum necessaria prorsus his defuere, madefactis aqua tergoribus diutius vescebantur. Arbilas nanque Gothorum præfectus vana iam diu spe hos coaluerat. Verum quum iam se verterat annus, & messis tempus adesset, in campis frumentum sua sponte maturefcebat: non tamen qua prius id copia fuit, sed longe minori, vt quod ne hominum manibus, nec bouum labore fatum humo que reatum fuisset,

Aemilia se dedit.

Vrbeuetani oppidi obsidio.

Annone caritas.

fuisset, sed temerè in agri superficiem iactum: vnde eius pars quædam terræ vi fota emerferat, ipsum id tamen quum demeteret nemo, præ nimia sui maturitate in terram iteratò excidens renascebatur. Quæ res quum eundem in modum in Aemylia accidisset, eius regionis homines proprijs sedibus ac bonis relictis in agrum Picenum profugerant, haudquaquam existimantes eius prouinciæ loca, quia maritima essent, eadem omnino rei frumentariæ inopia premi. Thuscōs præterea haud secus & pari de causa fames attigerat. Ex his tamen, qui montes incolerent, frumenti in modum è glandibus commolitis confectum panem edebant: vnde vulgatis veluti in pecua morbis, vt par erat, multi mortales capiebantur, & paucis superstitibus interibant. In Picentes autem tradunt non minus quinquaginta milia hominum præ inedia interisse, & longe plures extra Ionicum sinum. Qua autem morbi specie & quemadmodum hi morerentur, mox explicabo. Quum enim nihil his esset, quo vescerentur, extenuati nimirum omnes pallentesque reddebantur, caroque vt cibo diutius carens, in seipsa retracta cohaeserat: fel item, quum nimium abundaret, atque adeo corpora ipsa vi sua oppressa iam infecisset, haudquaquam sinebat suo è pristino cursu in his venas defluere. Malo itaque peruicente nil prorsus succi corporibus relinquebatur. Cutis præterea obdurata, corio persimilis erat, præ se maximè ferens, quod impacta ossibus inhæssisset, liuore iam in nigredinem commutato: vnde & homines exustis facibus nihil ab similes videbantur, eorumque facies stupidior erat, toruusque & furentis aspectus. Mortem itaque passim obibant, cibi partim inopia, nimia partim saturitate. Nam postquam in his fuerat calor omnis extinctus, quem natura introrsus exusserat: si quis fortè eos ad satietatem, & non paularim cibasset, vt recens nati lactari solent, cum ingestos minus digererent cibos, celerius longe moriebantur. Fuere qui fame cogente alternis se esitarent. Foeminas item duas fuisse tunc tradunt, quæ viros septemdecim interfectos absumperint. Hæ nanque, vt ferunt, cum solæ & residues domi, cæteris mortuis superfuissent, diuertentibus ad se peregrinis, noctuque dormitantibus interfectis diuescebantur. septem itaque ac decem diuersis temporum spatijs in cibum absumptis, octauus ac decimus, qui ad has fortè diuerterat, somno tunc subito experrectus, quum in se eadem, quæ & in cæteros hæ fecerant, molirentur, cognita primùm facti ab his ratione vtrasque obtruncat. Sed eò iam alibi euaserat famis necessitas, vt quicquid vbiq; herbarum esset, celerius nonnulli adirent, & genu in terram nixi, cum auellere has niterentur, deficientibus viribus (nam è corporibus vigor omnis abscefferat) porrectas ad herbas solo moribundi procumberent, insepultique passim manerent, quum nemo hos humo contegeret. non enim erat, qui sepulturæ rationem haberet. Belisarius autem, vbi Vraiam & barbaros Mediolanum obsidisse accepit, Martinum Vliaremque non paruis cum copijs in hostem mox misit: qui vbi ad Padum fluuium peruenere, qui à Mediolano abest diei via, positis castris ibidem mansere, multumque his temporis eòdem contritum, de fluminis transitu consultantibus. Mundilas verò, vbi eò hos aduentasse cognouit, ex Mediolano Paulum quempiam & Romanum ad eos protinus misit, qui hostes frustratus quum ad fluminis ripam venisset, nullum in promptu nauigium nactus, depositis vestibus summo cum discrimine flumen tranauit. delatus inde Romanorum ad castra, Martinum Vliaremque affatus huiusmodi est. Nec iuste quidem, nec pro vestre gloriæ dignitate ipsi vos geritis, quando quidem Romanarum rerum gratia tuendarum verbo duntaxat huc adueneritis, re verò ac factis hostibus vires accumulatis. Mediolanum tam amplissima ciuitas, quæ cæteras Italiæ vrbes, vt magnitudine, ita & hominum copia ac reliquis fortunæ bonis facile superat, & vt ista præteream, aduersus Germanos & barba-

Panis e glande factus.

Morbi ex fame descriptio.

Feminae duæ viros xvij deuorât, ab octauo & decimo necatæ.

Legati Mediolanensium pro auxilio oratio.

ros alios propugnaculum est, & vt ita dixerim pro obice totius imperij Romani exposita, partim antehac per Mundilam, partim per Imperatoris exercitum prodita, magnum in discrimen incidit: quandoquidem obsessa ab hostibus nimium infestetur, & vobis hoc tempore neglectui sit. Sed quanta Imperatorem iniuria affeceritis, dicere nunc intermitto. Non enim id temporis finit, vt pluribus vtar, quod vtiq; potius acceleratum deposcit vrbi praesidium, quamdiu spei est aliquid reliquum. Vos itaq; oportere nunc duxerim supplicias Mediolanensibus in tanto discrimine constitutis confestim ire. Quod si longiore mora, & negligentia vsuri erga hos estis, illis quidem id est occursum, vt acerbissimis poenis affecti dispereant: vobis vero, vt hosti Imperatoris vires prodatis. Nam proditores iure non solum sunt nuncupandi, qui portas hostibus patefecerint: sed longe magis qui obsessis & amicitia coniunctissimis ferre dum auxilium queunt, id tamen vel periculum veriti, vel quia ocium potius quam negocium malint, quum negligunt, in hostium ditionem hos tradant. Haec Paulus. Martinus vero & Vliares duces, se statim hunc sequuturos polliciti, hominem dimiserunt. Qui rursus in redeundo ludificatus hostem, noctu Mediolanum ingressus, vt milites ipsos, ita & Romanos ad bene sperandum hortatus, ad seruandam erga Imperatorem fidem maximè confirmauit. Martinus tamen, ac caeteri, qui circa se erant, Mediolanensium nulla de caetero habita ratione, in segnitiam ac fociordiam prorsus relapsi, haudquaquam se loco mouere, in eaq; plurimum temporis negligentia terere. Sed Martinus vt morae causam excusaret, in hanc sententiam literas Belisario scribit. Huc idcirco nos miseris, vt Mediolani periclitantibus nostris opem auxiliumque ferremus: Nos vero vt iusseras, ad Padum vsque flumen + peruenimus, quem tamen transire exercitus hic noster veretur: quandoquidem magnas Gothorum copias, cum hisque ingentem *Burgundionum multitudinem in Liguria esse accepimus, quibus cum haudquaquam bellum ex aequo nos gerere posse existimamus. Iube itaque Ioannem Iustinumque, qui Aemyliano in agro, & nobis proximi sunt, suis cum copijs nobiscum id vt periculum subeant. Hinc enim si iunctis in hostem exercitibus imus, nostra hunc cum salute aliquo afficere malo poterimus. Belisarius itaque literis Martini perlectis, Ioannem Iustinumque iubet, Martini simul cum copijs agmine citato Mediolanum contendere. Illis vero facturos se quippiam Narsetis iniussu negantibus, ad Narsetem epistolam dedit huiusmodi: Vniuersos Imperatoris exercitus vnum esse corpus existimato: quos si forte vt hominis membra non vnum sentire contigerit, sed seorsum abinuicemque disinctos gerere aliquid velle, nobis proculdubio id relinquetur, vt eorum quae deceant quum nihil egerimus, vtrique simul dispereamus. Quocirca * relicta, quae nec munimenti quippiam habet, nec Romanis nunc queat rem vllam afferre, quae magni sit momenti futura, Ioanni Iustinoque imperato, confestim vt recta cum Martini, quae ad Padum sunt, copijs sibi propinquiorebus Mediolanum in hostes contendant: siquidem ad barbaros superandos, liberandamque eam obsidione urbem satis sint valituri. Apud me nanque nullae sunt reliquae, quas destinem, vires. Accedit etiam, quod inutile duxerim, vt apud me si qui forte sunt equites, Mediolanum hinc abeant, nam & plurimum esset temporis conterendum, & tardius longe, quam oporteret, + ad nos demum redirent, nec equis possent aduersus hostes * vt itineris longitudine defatigatis, si statim cum his esset acie configendum. Caeterum * si nostri vna exercitus iuncti Mediolanum concesserint, & vti par est, hostes peruicerint, in Aemyliam nemine prohibente iterato se conferent. His literis Narsetes perlectis, Ioanni Iustinoque imperat, cum altero ad Padum exercitu suas vt iungerent copias, & Mediolanum confestim abirent.

Ioannes

Ioannes vero per maritima loca extemplo dimissis, qui in Padum ad traiciendum exercitum acates inferrent, ad iter se praeparabat: & ex Aemylia quum demum mouisset, morbo in via corripitur, qui vtiq; rem omnem interpellauit. Nam dum interea Martini milites ad transitum segniter se haberent, Ioannisque copiae aegrotantis rursus Narsetis iussa opperiantur, plurimum Gothi in ea Mediolani obsidione temporis terunt, & qui intra urbem inclusi obsidebantur, admodum fame oppressi, & urgente nimium malo, canibus muribusque, & caeteris item obscenis, quae antea nunquam mortalibus in esum fuere, diuescebantur. Gothi interea, qui eam obsederant urbem, ad Mundilam Romanorum praefectum oratores legarunt, sese ac Mediolanum his sibi vt conditionibus dederet, vt ipse imprimis suisque milites cuiusvis mali expertes relinquerentur. Tum ille ita se facturum spondit, si modo vt sibi suisque militibus, ita & ciuibus ipsis futurae indemnitate ac salutis fidem darent. Militibus deinde in concionem vocatis, orationem huiusmodi habuit: Si qui hominum vnquam, quum turpiter his viuere licuisset, cum gloria mortem oppetere maluerunt, & cum momentanea quadam & breui salute decentiorem vitae finem & laudabilem commutare: ex eorum equidem numero in praesentia vos esse peruelim, nec pro viuendi cupiditate per ignauiam vitam hanc ducere. Et vobis praecipue, vt Belisarij disciplina instructis, nil penitus conuenit, nec plane fas est, non plurimum fortitudine valere & audacia. Nam & in lucem prodeuntibus vniuersis, haudquaquam similis est vitae finis, & mortis genere ipso, vt in alijs multis inter se differunt homines. Siquidem vel ignaui imbellesque contumelios primùm affecti, & risum de se hostibus exhibendo, ad praestituta per superos tempora, fatum nihilominus complent: quod tamen generosis & fortibus viris, cum virtute & optima abundantiaque gloria, ipsum vt id patiantur, contingit. Et vt ista praeteream, si Mediolanensibus istis salutem afferentibus nobis, barbarorum vtrumque subeunda seruitus sit, veniam allatura forsitan esset aliena per nos parta haec salus. Quod si Romanos oporteat viros, tantam hominum vt multitudinem spectent, hostium trucidari: quis non denique fateatur, quouis mortis genere id nobis acerbius fore? Nam si barbaris sumus id vt faciant permiffuri, videbimur profecto tam atrox facinus cum his confecisse. Quamdiu igitur nostri compotes sumus, nostrique iuris, & virtute sat possumus necessitatem ornare; gloriosam quaecumque, acciderit, fortunam ducamus. Oportere itaque duxerim, armis vt ipsi quam optimis communiti agmine facto, in hostes improvidos irruamus. nam ex duobus alterum nobis reliquum erit. aut enim nobiscum fortuna longe melius aget quam forte spes sit: vel felicem ipsi exitum consequuti, a praesentibus malis summa cum gloria nos vindicabimus. Postquam Mundilas finem dicendi fecit, militum nemo id subire discrimen velle, sed tergiversari protinus omnes, atque adeo vt hostibus, quemadmodum postularant, sese ac ciuitatem mox proderent. Quos barbari nulla in praesenti affectos iniuria, vna cum Mundila praefecto in custodijs habuere. Mediolanum vero amplissimam urbem solo aequatam delent, in eaque virorum trecenta milia sine vlllo aetatis respectu trucidant: foeminas vero seruitiorum in morem abductas Burgundionibus dono dedere, vt promeritas his gratias redderent pro inita secum belli societate. Reparatum vero, qui ad Romanos defectio nis causa fuerat, inuentum comprehensumque, & minutatim concisum, vorandum canibus abiecere. Birgentinus tamen eiusdem non expertis noxae (nam & is Mediolani tunc aderat) fugiens in Venetos abiit, indeque subsequenter suis in Dalmatiam venit, & ex ea prouincia ad Imperatorem se Byzantium contulit. Ingens nimirum ex Mediolani iactura Romanis per id tempus vel haec accessit calamitas, Gothis praesertim omnia occupantibus, quae

*Mediolanenses
scelerate negli-
gantur.*

*Mundila ad
suos oratio.*

*Mediolani tri-
stis occupatio &
euerfio.*

Martini socordia.

*Litterae Martini
ad Belisarium.*

*+ maxima festi-
natione perue-
nimus. sic in
Graeco.
* Βουγιουζιδων.*

*Epistola Belisarij
ad Narsetem*

** in Graeco, Aemy-
lylia relicta.*

*+ vti
* in Graeco sic,
eam ad urbem ve-
nient, scilicet
Mediolanum.
+ in Graeco, si
Martini & Vliaris
militibus
Mediolanum, &c.*

ipforum præsidij tenebantur, & vniuersa potitis Liguria. Martinus interea Vliarum præfecti cum exercitu Romam se contulere. Belisarius verò adhuc eorum ignarus, quæ in Liguria accidissent, exacta iam hyeme, vniuersis cum copijs quum in agrum Picenum mox duceret, in ipso itinere cognitis, quæ Mediolani paulo antè contigerant, maximo in lætu ac diu fuit: nec de cætero permisit Vliarem, quem tantæ cladis causam fuisse existimabat, in eius conspectum venire, & quemadmodum se res habuissent Imperatori ad verum cuncta perscripsit. Is verò acceptæ calamitatis ob gratiam, nemine è suis offenso, Belisarij tamen & Narsetis accepta diffensione, Narsete ad se reuocato, Belisarium vniuerso bello & solum præfecit. Narsete itaque paucis secum militibus ductis, Byzantium redijt. Eruli verò ex Italia excedente Narsete, sub quo antea militabant, vel Belisario pollicente, ab Imperatore pleraque his bona fore, si apud se restitissent, manendum haudquaquam duxere: sed coeuntes in vnum omnes ad iter parati in Liguriam eunt, & in Vraie exercitum quum incidissent, captiuos omnes & cæteram animantium prædam, quam secum abduxerant, hostibus tradunt, ab hisque ingenti accepta pecunia, iureiurando se obstrinxere, nunquam de cætero Gothos oppugnatum venturos, vel cum his conferturos in bello manus. Hunc illi in modum ab his pacificè discedentes, ad Venetiæ loca venere, vbi Betalione conuento, eorum coepit hos poenitere, quæ in Imperatorem & Belisarium deliquissent, delictique gratia deprecandi, Visandro ex præfectis altero ibidem cum suis dimisso, cæteri omnes Byzantium deuehuntur, Aliuth ducibus Philimuthque, qui mortuo Faniteo, Erulorum obtinuit præfecturam. Vittiges interim, & cæteri circa se Gothi, vbi Belisarium accepere simulac Ver inceperat, aduersus se & Rauennam venturum, trepidare tunc maximè, & de præsentibus inter se consultare: consiliaque quum diu agassent, (non enim se solos bello pares Romanis fore arbitrabantur) optimum factu rati, barbaros sibi in auxilium confociare, abstinere tamen à Germanis vt fraudulentis & aliis infidis præsidium petere, vel saltem ab ipsis his impetrare, vt neutris fauendo à pugna procul abessent. Ad Bachem Longobardorum tunc principem oratores dimittunt, oblataque ingenti pecunia ad belli secum ineundam societatem hortantur: qui vbi Bachem Imperatori & amicum & focium esse intellexere, re infecta discedunt. Vittiges igitur ex præsentis rerum conditione consilij inops, & animi profus incertior redditus, seniorum ad se continenter multitudine conuocata, crebrò ab his sciscitari, & identidem petere, quid nam sibi agendum iam esset, vt rectius se res suæ haberent. Sed variæ ab his, qui ad concilium venerant, sententiæ dicebantur, haud tamen præsentibus rebus conuenientes: nonnullæ tamen prolatae, aliquid præ se momenti ferentes, quas inter & illud assertum, Romanorum Imperatorem, quamdiu antehac sibi in Hesperia barbaros oppugnandi facultas fuisset, ni fortè ex inducijs antea factis id sibi vt faceret haudquaquam fas esset, barbaros omnes & Maurusios disperdidisse, in Gothosque ipsum id effecisse. Quòd si quis illi hoc tempore Medorū regem hostem reddiderit, haudquaquam Romanos, si cum hac gente gesserit bellum, cum vilo mortalium de cætero pugnaturus. In hanc sententiam quum Vittiges & cæteri inclinassent, visum est demum ad Chosroem Medorum regem mittendos legatos esse, non Gothorū ex natione, ne fortè ea ex re proderentur, atque adeo perturbarentur quæ gerenda tunc essent: sed Romanos nonnullos, qui Chosroem adirent, & infensum Iustiano hunc redderent. Vnde sacratos duos ex Liguria viros, ad id operæ nauandū vi magna pecuniarum corrumpunt: quorum alter vt dignitate præstantior, & episcopi nomen sortitus, oratoris munereungebatur, alter hunc vt minister sequutus. Per hos itaque

Narsete a Iustiano reuocatur

Eruli a Romanis deficient.

Bachem Longobardorum principem

Consilium de Persis contra Iustianum concitandis.

Episcopus ad Chosroem legatus.

iraque literas ad Chosroem perferendas Vittiges misit, quibus Chosroes denique persuasus, malis ingentibus eius regionis Romanos affecit. Iustianus verò, vbi primùm Chosrois conatus in suos factos accepit, Italiae & occidentis finire bellum constituit, Belisariumque ad se reuocare, vt aduersus Persas ductaret exercitum. Et Vittiges ad se oratores (nam adhuc Byzantij erant) dimittit, viros ex suis Rauennam se missurum pollicitus, qui cum Gothis foedus conficerent, in rem vtriusque futurum. Quos postea Belisarius oratores, quum ad se primùm venissent, haudquaquam prius dimisit, quam Gothi Iustianiani ad se legatos dimitterent. Iamque hyems se circumegerat, quartusque huius belli annus finiebatur, quod vtrique Procopius scripsit. Belisario autem animo inerat Auximum Fefulasque imprimis delere. Vnde Cyprianum Iustinumque suis cum copijs & Isaurorum nonnullis Fefulas misit, peditesque ex ea cohorte quingentos, cui Demetrius præerat, qui omnes circa eius loci præsidium castrametati, barbaros in eo tutando impositos obsidebant. Alterum verò exercitum, quem Ioannes ductabat, ad Padum flumen transmisit, diligentiusque vt curarent iniunxit, ne ex Mediolano Vraias Gothorum præfectus cum suis in se aduenteret. Quòd si hostium propulsare insultus nequirent, sensim per se referrent, & à tergo hostes clam sequerentur. Hi igitur protinus abeuutes, Dertonam flumini propinquam urbem nullis munitam moenibus nacti, positis ibidem castris vnà consistere. Belisarius deinde vndecim milium hominum exercitum ductans, ad Auximum urbem contendit: quam satis constat in agro Piceno præstantiorem cæteris esse, quippe quam Romani Metropolim vocant. Abest autem hæc ab Ionico sinu ad summum stadijs octoginta, & in edito colle est sita, aditum ad se nullum à planicie habet, vnde & hostibus est omnino imperuia. Eo in loco Vittiges quicquid inter Gothos roboris erat, in præsidium collocarat, Romanos ratus, nisi prius hanc ceperint urbem, Rauennam exercitus ducere non ausuros. Sed postquam Romanorum copie Auximum peruenerunt, ad collis radices & vnde quaque castra vt ponerent, imperatur. Illis verò pagatim casae & diuersim perturmas fugientibus, cum conspicati eos ex edito Gothi fuissent, longis abinuicè interuallis & solutis ordinibus constitisse, ita vt sibi alternis auxilia ferre, vt patientiore in campo, haud facile possent, de improviso & circa ferum diei è regione vrbis in orientem vergente, in hostem impetum faciunt: quo fortè adhuc Belisarius quum castra locaret, cum armigeris suis paratus adstabat: qui statim armis desumptis in se aduertentes acrius impugnatos, ac demum reiectos in fugam verterunt, fugientesque insequi ad collis mediū peruasere: vbi quum barbari se conuertissent, vt loco munito confisi, se instantibus occurrendo, fugam denique sistunt, multosque è Romanis vt hostem iam subeuntibus ex edito ferientes tamdiu obruncant, quoad nox superueniens eadem interpellauit. Sic demum prælio intermisso diremptoque, per eam vtrique noctem in peruigilio perstitere. Superiore autem ante hanc pugnam die, Gothorum quidam prima luce comitatus gratia importandi ad circumiecta eadem è regione loca, per suos missi discesserunt: qui de hostium aduentu certiores nil antè facti, quum noctu redirent, conspectis Romanorum mox ignibus, admiratione simul & formidine perciti, tum primū hære: nonnulli deinde periclitando & audendo hostes frustrati, eadem Auximum nocte ingrediuntur: qui verò subito pauore correpti in proximis syluis delituere, vt Rauennam se inde reciperent, non longe post, quum in hostium potestatem venissent, cæsi procubuere. Belisarius verò, quum fermè animaduerteret Auximum præualidam esse ac munitissimam urbem, & eius se non alicunde posse muros inuadere, haudquaquam rebatur, vi se hunc locum quandoque capturum: sperabat tamen arctius obsidendo, redacturum se tan-

Initium 7° anni belli Gothici.

Auximi situs & obsidio.

Obsidentium & obsessorum stragemata.

dem hostes ad rerum necessariorum inopiam, & hos subacturum non longo post temporis intervallo. Et erat forte haud procul à muris ager, qui sua sponte herbas affatim ferret, quæ utiq; Romanis item & Gothis quotidiana pugnæ causam præbuere. Romani namq; quum has defecum ire, equorum in pabulum Gothos viderent, cursu citato in collem euadere, & confertis cum barbaris manibus operam nauando præ se virtutis specimen ferre, ita ut equitibus hostium plerumque cæsis, pabulari cæteros non liberè sinerent. Barbari itaq; Romanorum astu ac viribus superati, id demum excogitarunt. Demptas è plaustris cum axibus rotas in summo collis paratas sistunt. Ipsi interea pabula defecare incipientes, quum ad collis medium superasse Romanos vidissent, rotas confestim in subeuntium capita vi magna ac supernè compulsas deferri sinebant. Quumq; id sæpè contingeret, ac ad infimam rotæ vallem delatæ neminem offenserent, & barbari sua spe falsi, fuga se intra muros reciperent, aliam inde tuendi se viam aggrediuntur. Ex sua phalange, quæ fortè tunc mœnibus fuerat propinquior constituta, delectos quosdam in insidijs locant: & quum interea qui pabula demetebant, è suis nonnulli comparuissent, & cum Romanis iam manus conseruissent, exorti ex insidijs statim qui delituerant barbari, in hostem profiliendo, dum multitudine superarent, & territando ne ultra progredierentur, quam multis occisis in fugam cæteros auertere. Romani verò è castris omnia conspicati, cum ex insidijs barbaros peruidissent in suos protinus euadentes, & clamore ingenti socios ad se reuocarent, nil profus proficiebant, ab his nimirum ut pugnæ intentis, & à suis longo distantibus intervallo, nullo pacto illorum exaudiri poterant voces. Belisarium interim, ut in re trepida hæsitantem, Procopius qui iuxta tunc aderat, & hunc librum conscripsit, hunc in modum affatus est. Nonne Imperator aduertis, in prælijs nil quicquam apertè posse clamoribus denunciari, tum armorum præ crepitu, tum bellantium sensibus præ turba ac formidine occupatis? Age pro vetusto Romanorum more, tubicines para, qui tubis modulos bifariam ædant, alterum qui iubenti hortantiq; ad prælium persimilis sit, & milites in pugnam compellat, alterum qui è pugna se in castra recipiant, iubeat. Belisarius igitur Procopij suasionibus delectatus, vniuerso ad se exercitu conuocato, orationem huiusmodi habuit. Animi promptitudinem milites tamdiu esse profuturam existimo, & magna laude dignam, quamdiu moderatior sit, nec se possidentibus iacturæ quid afferat. Nam & bona omnia cum nimia fuerint, in deteriora verti consueuere. Cauendum itaque id maximè est, ne contentiosa vos audacia fallat. fugere namq; qui mala sit ingesturus, nullum profectò in dedecus cedit: qui verò in promptissimam sese calamitatem ingesserit, vel si incolumis fiat, dummodo res ita eueniat, temeritatis est proculdubio & dementiæ incusandus. strenuus verò & generosus habebitur, si cum necessitas cogit, virilem se præbeat. Barbari quidem cum pari nequeant Marte vobiscum pugnare, per insidias perdere conituntur. Sed vos longe magis culpandi, qui subire discrimen mauultis, quam eorum dolos vitare: siquidem nil esse turpius constat, quam se hostium voluntati permittere. Per me igitur ne in istorum de cætero insidias præcipitatis, curabitur: Vestrum autem erit, cum primùm receptui signum ædidero, citato cursu ad castra redire. hæc autem significatio tuba fiet. His dictis Romani conspectis circa pabula hostibus, quam celerrimè in eos impetum faciunt, ex hisque prima incursione nonnullos obruncant, ex quibus & inter cæteros vnum Maurusius conspicatus aurea veste indutum, comprehensum à crinibus spoliandi cadaueris gratia per terram trahebat. In hunc vir Gothus alius quidam pilo immisso traiectum denique cum cadauere ipso coniunxit.

Nihilominus

Procopius Belisario consiliū dat

Belisarij ad suos oratio.

Nihilominus à crinibus mortuum Maurusius trahere, secumque enixè de-
ferre. Interea barbari, qui in insidijs erant, tum surrexere: quos Belisarius è castris ut primùm prospexit, pedites, quibus id fuerat negocij demandatum tuba ut cænerent iubet: tum milites classico reuocati, statim se retro ad castra recipiunt, & Maurusium telo traiectum mox referunt: quos Gothi nihil ausi insectari, re infecta discedunt. Tempore autem progrediente cum rerum necessariorum inopia plurimum laborarent, inter se consultabant, quæ admodum Vittigi significarent, quo apud se statu res essent. Cumque nemo id sibi muneris delegari facile pateretur, vel auderet id adire discrimen (non enim se obsidentes latere, qui mitterentur, posse rebantur) arte vsi hac sunt. Nocte concubia quadam, & suboscra attentius obseruata, præparatisque quos ad Vittigem ire iam animo destinarant, hisque in manus traditis litteris ad hunc deferendis, cum multum noctis iam esset, ingenti omnes ac vario barbari clamore vociferari ac strepere, atque adeo, ut crederet quispiam trepidanter hos perturbari, hostesq; his ipsis, ut capta in vrbe, insistere. Cum itaque nil possent Romani quoquam pacto, quid nam gereretur, coniectura percipere, ex Belisarij sententia omnes castris se continere, & ex oppido suspicari aliquid parari insidiarum, vel Gothorum aliunde exercitum hostibus opem laturum in se aduentare. Quæ omnia veriti, existimabant longè sibi melius fore, ut in tuto manerent, quiescendoque incolumes seruantur, quam in apertum discrimen, & nocte præsertim luna deficiente obtenebrata irruere. Sic itaque barbari hostibus frustra iam habitis, quos animo destinarant, Rauennam misere. Qui cum hostium nulli in conspectum venissent, post diem tertium Vittigem adeuntes, huic litteras tradunt, in hanc sententiam scriptas. Dum in Auximi nos præsidium ò rex collocares, facile affirmasti, non solum nobis Rauennæ clauces, sed totius imperij te commendasse: vnde & id nobis iniunxeras, totis ut id oppidum viribus seruaremus, ne pro nostra virili Gothorum hostibus traderemus imperium. Assue rabas præterea, cum omni exercitu vltro te affuturum, si ope tua indigeremus. Nos verò ad id temporis fame partim opprimimur, partim per Belisarium oppugnamur, fidosque cum satis iam constet tui nos esse regni custodes, tu tamen nostri nulla habita ratione, nondum afferre subsidium statuisti. Caue ergo ne fortè Romanis clauces has detrahentibus, eorum quos ita contemnis, in hac conclusione & com meatu penuria, teneri corpora haudquam de cætero queant. Vittiges verò litteris statim perlectis, dimissisque nuntijs, extemplo se pollicetur Auximum cum vniuerso exercitu aduenturum. denique animo pleraque agitando, nec quippiam exequendo conquiscebat, Ioannem veritus, ne post terga se insectando in medium cogeret vtrinque cædendum. Ad id accedebat quòd bellicosissimos viros totius Romani exercitus robur, apud Belisarium esse existimabat, qua ex re nimium turbabatur. Sed omnium maximum fames hunc perturbabat, cum minus haberet, vnde exercitibus necessaria sumministraret; cum Romanis, ut mare iam possidentibus, & habentibus Anconæ præsidium, ex Sicilia com meatu, Calabriaque abunde in castra facile quidem ac suo tempore deportarent: Gothi verò in agro Piceno tunc militantibus necessariorum rerum nil quippiam esset, nec satis succurreret, vnde nam suppeditari victus his posset. Itaque his anxius curis conflictabatur. Iam verò Auximum redierant nuntij, & Vittigis promissa retulerant, atque adeo vana spe confirmauerant barbaros. Sed his omnibus ex transfuga quodam Belisarius cognitis, diligentius custodias fieri iniunxit, ne quis id ipsum esset iteratò facturus. Cypriani autem, Iustiniq; copiarum Fesulas obsidentes, nec muros quidem aggredi poterant, nec his profus appropinquare. Erat namq; id oppidum vnde quaque

Mirum Memi cuiusda facinus.

Strategema obsessorum Auximi.

Obsessorum ad Vittigè litteræ.

Vittiges suos negligit.

Fesulana obsidio.

• in Liguria.

Franci de Italia
inmadenda cogi-
tant.

Theodibertus
rex Francorum
Italiam ingredis-
sunt.

Francorum im-
manitas.

aditu difficile. Sed barbaris crebro iam erumpentibus, & volentibus bello decernere potius, quàm rerum necessariorum inopia premi, cominus tum primùm pugnatum: deinde cum superiores Romani euaderent, conclusos intra moenia hostes diligenter adeo asseruabant, vt inde nemini deinceps exeundi potestas fieret. Barbari igitur inopia commensus affecti, & ex præsentibus rebus incerti, quid acturi nam essent, Romanos rursus frustrati ad Vittigem mittunt, qui enixissimè precarètur, statim sibi vt opem & auxilium ferret, & simul denuntiarent, haudquaquam se hostibus resistere de cætero posse. Vittiges itaque Vraia mox iussit, cum eo, quem * in Ligures haberet, exercitu, in Picenum se agrum conferret, nuntiisque se affirmavit cum vniuersis Gothorum propediem copiis, obsessis suppetias aduenturum. Vraias itaque Vittigis iussu Picenum versus è Liguria exercitum mouit, traiecto que Pado quamproximè Romanorum ad castra peruenit, ibique & ipse stationibus communitis hostium ex aduerso confedit, & ab his haud longius stadiis sexaginta. neutris tamen pugnae initium factum, Romanis satis fore ducentibus, si impedimento hostibus essent, ne ad obsessos quoquam pacto accederent: barbaris verò eodem manentibus, & volutantibus animo, quemadmodum cum hoste pugnarent, ne fortè si re male gesta, ea pugna deuicti, spe fallerentur, Gothorum res funditus perderent, quippe qui ne coniunctis quidem cum Vittige copiis obsessis sint aliàs opitulatum venturi. His itaque sic varia sententibus, nihil vtrinque innouabatur. Franci interea certiores iam facti, Gothorum vires affiduis fuisse bellis debilitatas, per eosdemque facile sibi confiderent maximam se Italiae partem vendicatos; molestè ferebant, si tamdiu de eius prouinciæ principatu hi bello decernerent, quæ sibi esset tam proxima, ipsi verò quiescendo & segniter omnia peragendo nil cuiquam negocij exhiberent. Extemplo itaque iurifurandi & foederum prorsus obliti, quæ paulo ante vt cum Romanis, ita & Gothis iniuerant, (est namque ea hominum natio ad fidem prodendam cæterorum mortalium longè promptissima) ad hominum milia centum contracto exercitu, Theodiberto ducè in Italiam veniunt. Sed maiorem in partem hi pedites erant, perpauci equites, & hi quidem hastati, cæteri verò nec arcus quidem, nec tela gestantes; sed enses & clypeum securimque, cuius ferrum crassius erat & vtrinque acutum, hasta verò breuior admodum. hanc Franci securim in primo ipso congressu in hostem iacere cõsueuerunt, & eo impetu, vt hostium scuta perfringant, & ipsos simul interimant. Sic Franci Alpibus superatis, à Gallis Italos dirimentibus, in Liguriam peruenere. Quorum leuitatem & audaciam primi omnium Gothi, qui in Liguria erant, nimium demirati, molestè hos & grauitè ferre, quòd cum & loca ipsi his pleraque & pecuniarum vim maximam polliciti antehac sæpe pro ineunda secum societate fuissent, adduci nūquam potuerint, pro ipsorum Gothorum promissis, quicquam vt rei exequerentur, nunc vtrò in Italiam veniant. Sed Gothi, qui in Piceno constiterant, vbi Theodibertum Francorum ducem maximis adesse cum copiis accipere, animo exhilarati, speque optima freti maximum in modum efferr, & nullo negotio superaturos se Romanos putare. Franci verò in Liguria quum interim essent, nil prorsus Gothis molestiæ intulere, ne Padi se transitu prohiberent: vbi verò ad eam Picentium partem se contulerunt, cuius flumini veteres Romani constrato pontem imposuere, eius loci custodes cum alia pleraque benignè his præbuisent, vt Padum simul traicerent pro arbitrio ac liberè permiserunt. Tum Franci ponte præoccupato, & præsidio in potestatem redacto, vxores liberosque Gothorum, quos ibi deprehenderant, immolare: in eosque acrius, defauire, corporaque in belli primitias in flumen iacere. Nam barbari hi, etsi Christum iam colerent, pleraque tamen prisca

opinio

opinionis & cultus vel ad id temporis seruant. nam & hostijs vtuntur humanis, nec piè quidè, nec pro vera religione sacrificando vaticinijs student. Gothi itaque quæ gerebatur, animaduertissignauiter mox trepidare, & ad fugam intenti sese intra muros recipere. Franci demùm flumine Pado transmissi, Gothorum ad castra se conferunt: qui vtiq; volentes & hilares paulatim hos ad se adeuntes per benignè suscipiunt, rati quidem iungendorum foederum gratia hos ad se peruenisse. Postquam verò Gothorum castra magnis Franci agminibus inuasere, multitudine freti, in ferre his bellum coeperunt, securesque iaculando ingenti iactura afficere. Vnde mox Gothi castris exuti sese in fugam proripiunt, per mediaque Romanorum castra vadentes, rectà Rauennam & cursu citato contendunt. Quos fugientes Romani protinus conspicati, Belisarium adesse rebantur, & captis hostium castris sibi opitulatum venisse, ex hisque vt bello victorem barbaros eiecisse. Eunt itaque vno agmine omnes, sese vt Belisario iungant, & celeri cursu & in explorato armati mox procedunt. Hostium deinde, nil tale quippiam opinati, quum in exercitum incidissent, nec retro possent, quæ venerat, se quoquam pacto recipere; in Thusciam omnes fuga contendunt. Quò demum vbi est ventum, & in tuto iam constitere, Belisarium de his faciunt statim, quæ sibi acciderat, certiores. Franci igitur Gothi, vt diximus, Romanisque superatis, captisque duorum exercituum, sed sine milite, castris inuentam in his rerum necessariorum affluentissimam copiam præ hominum multitudine breui absumunt: quumque eius regionis in locis igne ferroque vastatis, præter boues & Padi fluminis aquam nil prorsus aliud quippiam in cibum potumue haberent, bouillisque carnibus ingurgitati, & aqua abundè epota, digerere affecto iam stomacho cibum nequirent, ventris statim profluuiò dysenteriaque morbo eorum pars maxima capitur. Quo malo cum haudquaquam liberari præ rerum necessariorum inopia possent, tertiam ferunt Francorum exercitus partem interiisse. vnde cum ad progrediendum nulla vis esset, eodem mansere. Belisarius verò cum Francorum exercitum adesse intellexisset, Ioannis Martinique copias victas fugatasque esse, incertus quid ageret, angebatur; vt qui cæteris copiis non parum timeret, & his præcipuè, quæ Fesulas obsiderent, vt quibus propinquiores esse barbaros accepisset. Itaque statim Theodiberto Francorum duci litteras huiusmodi scripsit. Vtrum equidem, o Theodiberte, qui virtutis sibi quippiam vèdicet, mentiri ac fidem fallere nequaquam decere existimo, & eum præsertim, qui tantæ sit multitudinis princeps. quin etiam iurandum litteris traditum violare, pactionesque recens factas contemnere, nec abiectissimis quidem hominibus fuerit non indecorum. In his omnibus quantum deliqueris, satis iam nosti, & eo magis, quo & bellum aduersus Gothos nobiscum vnà te suscepturum promiseras. Nunc verò ne nostrum vtrisque auxilium ferres, non solùm haudquaquam procul & seorsum aliquo constitisti in loco, sed armis temerè ita desumptis, nos oppugnatum nunc venis. Desine ergo nobis arma inferre, & maximum Imperatorem laceffere, & eum afficere in præsentiniuria, qui vicem reddere maioribus in rebus sat queat. Constat sanè id longe esse præstantius, sua vt quisque securè possideat, quam dum aliena nimium appetit, vel de necessarijs admodum rebus periclitetur. Hac Theodibertus perlecta epistola diu animo fluctuatus, cognita sui temeritate, atque adeo grauitè se

Franci Gothos eas
stris per fraudem
exuunt.

Romanorum ere-
ror.

Franci lue pere-
unt.

Belis. ad Franc.
regem epist.

Theodiberti coc
Italia discessio.

Burgentius proditor Gothorum litteras curat.

Goth. ad Vittigē epistola. * in Græco sic, Cibi quorum habere copiam possumus, sunt gramini vicinum muro, quod vti que &c. Vittigis responsio.

* ἡμεῖς ἐν τῷ ἰσθμῷ, καὶ τῆς σφῆρας αὐτῶν σάλιγγας προσβλέβλυται, qui Ravennæ vos, & suæ ipsorum salutis præsecerunt.

Obsessorum summa constantia.

si, iterato Vittigem obtestandi percupidi, cum haudquaquam fallere hostium custodias possent, istiusmodi nacti sunt rei conficiendæ occasionem. Erat cum Romanis ad proximam vrbis custodiã destinatis Bessus genere quidam Burgentius nomine, sub Narsete Armenio constitutus. hunc Gothi & solum die medio habentem custodiam, ne quis fortè eã ad urbem vltro citroque ventiret, vel inde exiret, relictum vt primum viderunt, cum eo mox conferre sermones, proximeque adire, & fidem dare, nil mali ab se hunc pessurum, iubereque item ad se vt tuto veniret, & magnam identidem illi pecuniam polliceri. Vbi verò simul est ventum, precari eundem barbari, hortarique, epistolam vt Rauennam deferret, polliciti certum auri pòdus ei se statim persoluturos, daturisque postea maius, vbi ab Vtrige litteras retulisset. Miles itaque pecunia persuasus, operam se ad id nauaturum fatetur, & promissa statim exequitur. Litteris itaque ob signatis à Gothis acceptis, celerrimè Rauennam peruenit, Vittigique in manus has tradit, quæ inferrentur, significantes. Quemadmodum apud nos se præsentia habeant, apertè moxque didiceris, si modò roges, quis nam is sit, qui ad te epistolam defert, quandoquidem Gotho homini cuiquã nulla prorsus hinc sit abeundi facultas. * Nobis nimirum abundantissima est circa pomerium herba, quam vti que ne attingere quidem in præsentia possumus, sine magna nostrorum hominum, dum pro ea legenda certatur, iactura. hæc nobis quem finem sint allatura, te quidem, & Gothos, qui Rauennæ sunt, decet animo volutare. His litteris perlectis Vittiges ita respondit. Nemo vestrum, ò omnium amantissimi viri, existimet ita me animo concidisse, neque eo venisse malignitatis, vt præignavia atque socordia res ipsas Gothorum neglexerim. Mihi siquidem nuper ad exercitum apparatu quammaximo educendum, summum studium fuit. Vraias deinde, quem Mediolanum antea miseram, per me reuocatus iam venit. Francorum tamè insultus ex insperato incidens omnem nobis conatum inturbauit, cuius rei haudquaquam ipse sum incusandus. nam quæcumque supra humanas sunt vires, vel his, qui spe nonnunquam sua fallantur, veniam præbent, & vt crimine vacent, efficiunt; fortuna semper ad seipsam trahente rerum gestarum delicta. nunc verò, vbi & Theodibertum à nobis procul abcessisse compertum habemus, si deo id placitum sit, cum vniuerso Gothorum exercitu paulopòst affuturi vobis auxilio sumus. Oportet igitur, vt præsentem strenuè fortunam feratis: & vos ipsos necessitati accommodetis, vestræ imprimis habita ratione virtutis, cuius ob gratiam Auximi vobis vt planè delectis custodiam demandavi: & Gothorum de vobis expectationem vt vereamini, * qui vestram salutem suæ Rauennæque anteponunt. Cum his Vittiges litteris nuncium magna prius donatum pecunia à se statim dimisit. Qui vbi ad Auximum venit, primum se ad socios contulit, pro eius absentia valetudinem non satis prosperam causatus, vnde in sacram quandam & proximam eadem concedens, aliquandiu in ea permanfit: ad suum deinde custodiæ munus reuertens, suos frustratus hostibus litteras tradit: quibus præfidiarij milites palàm perlectis, ceteros, etsi fame oppressos, spe futura confirmant. vnde & Belisario, etsi his pleraque pollicenti, dedere se haudquaquam volebant. Sed rursus hi (haud dum enim ex Rauenna exercitum ad se aduentare nunciabatur) necessariorum rerum inopia quammaximè vrgebantur. itaque iterato ad Vittigem Burgentium mittunt, id solum per litteras significantes, ad quintum duntaxat diem, nec eo amplius, cum fame colluctari se posse. Ad quos nuncius idem ab Vittige litteras defert, ad spem prioris similem erigentes. Romanis interea iam ægrè ferentibus, quòd in terra penitus deuastata in tam longa detinerentur obsidione, animos defixerat stupor, cum barbaros viderent ipsos, etsi tot malis conflictarentur, nondum tamen

men ad se concessisse. vnde & Belisarius id sedulo niti, egregium aliquem bello ex hostibus virum in potestatem redigere, vt per hunc iam certior fieret, cuius nam rei fiducia tam grauiam barbari tolerarent. Animo itaque hæc agitati, Valerianus ea in re operam illi nauaturum se pollicetur. esse namque sua ex cohorte affirmans, Sclauinorum ex gente nonnullos, qui vel angustiore sub rupe arbuſtoſe deliteſcere conſueſſent, eoque pacto ex hostibus, quem Sclauinorum insidie. vellent, arripere: cuius rei cum ad Histrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tum Romæ in barbaros alios periculum factitassent. Belisarius itaque, cum sibi hæc dicta perplacuisse, Valeriano statim iniunxit, id vt negocij diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem vnum, qui corporis magnitudine multis præstaret, ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret, misit; promissisque hunc oneravit, si modò factis id rei exequeretur. Sclauinus itaque ille Sclauini cuiusdam industria in capiendo Gotbo. mox abiens antelucano tempore eum in collem euadit, in quo pro pabulo defecando quottidie certabatur, ibique humi prostratus, ruboque & senticetis intactus delituit. Tum simulac dies illuxit, vir Gothus quidam eodem adueniens, herbas mox legere, nec ex rubo quippiam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despiciere, cauereque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum derepente Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium, & simul elatum Romanorum in castra mox intulit, Valerianoque in manus contradit. Qui barbarum diligenter sciscitari mox cœpit, cui nam rei confisi Gothi, quidum spei vel roboris nacti, Romanis se dedere recusarent, sed vltro ea tunc paterentur, quæ essent grauiſſima toleratu. Tum barbarus quæ cum Burgentio acta per Gothos fuissent, omnia explicauit; illumque in eius conspectum productum apertè prodicionis conuicit. Burgentius verò, postquam se proditum sensit, eorum que fecerat nihil occultuit. Quem sua ex confessione Belisarius condemnatum socijs tradidit pro arbitrio trucidandum: illi verò in hostium conspectu non longe post viuum cremarunt. Belisarius interim cum non minus in eorum animaduerteteret pertinacia Gothos & calamitate persistere, ad adimendam his aquam aliquid moliri adiecit animum, & facile id se facturum rebatur. Erat fons Auximi quidam in boream versus, & loco prærupto exortus, ad lapidis iactum ab vrbe procul. qui tamen modico cursu in vetus aque receptaculum influebat: quod vti que interiori ex parte, etsi pertenui fluxu, aquationem tamen oppidanis præbebat. Itaque si non vnum in locum aqua subsisteret, sed diuersim fluxura dispartiretur, haudquaquam barbaros à Romanis missilibus impetitos implere amphoras posse in posterum videbatur. Denique cum irrumpere vrbem antiquam illam peruelleret, ad id commodius peragendum hunc modum excogitauit. Omnes imprimis copias armat, hasque circa muros in pugnam constituit, speciemque hostibus præbuit, vnde quaque se mœnia & protinus aggressurum. Vnde & Gothi Romanorum insultus iam veriti, in propugnaculis taciti constiterunt, vt inde hostem oppugnaturi. Belisarius interim Isauros quinque architecturæ peritos, cum dolabris instrumentisque alijs ad lapides excidendos idoneis, in aquæ receptaculum illud, prælatis clypeis tectos immisit, demoliri que illud, & interſcindere omnibus viribus, & quam celerrimè iussit. Barbari itaque, quamdiu mœnia hostes aggressuros suspicabantur, quieti manebant, vt subeuntes quamproximè facilius cæderent, cum alioquin quod altera ex parte in se gerebatur, nullo pacto aduerterent. Sed postquam intra aquæ receptaculum Isauros prospexere, saxa in hos statim & telorum genus omne supernè conijciunt. Vnde Romanis omnibus territis, & cursu citato in castra se referentibus, soli Isauri quinque illi relicti, vbi in tutum sese recepere, operi demoliendo incubuerunt. Et concameratum fortè supra aquam ædi-

Proditionis poema, ex uſto.

Belisarius aquam adimere statuit obſeſis.

Pro Isauris pugnat.

Belisarij periculum auertit armiger.

Operum a priscis factorum vis & durabilitas.

Fesulani praesidij deditio.

Belisarij deliberatio varia.

ficiam erat à priscis hominibus adumbrandi loci de causa structum: sub eodem Isauri quum constitissent, & in se immissa per barbaros tela nil magnificerent, Gothi præ indignatione quum se mœnibus continere haudquaquam de cetero possent, patefacta ex ea regione mox portula, aduersus Isauros vno agmine omnes indignabundi feruntur. Tum verò Romani Belisario adhortante, celeri studio Gothis occurrunt. Fit itaque fortior pugna diutina quadam ac crebra impulsione, cædesque vtrinque immodica: ex Romanis tamen plures cadebant, vt è loco superiore barbaris in hos depugnantibus: vnde vel pauci vim plurimis inferebant, atque adeo ex impressione superiores iam facti non incruenta & ipsi victoria mortem oppetiendo super stragē hostium procumbebant, non enim his cedere Romani volebant, vt quos Belisarij præsentis hortantisque ad bellum puderet. Quo in tumultu ab vno quodam ex hostibus immissa in Belisarij ventrem sagitta, magno cum impetu ferebatur. Sed illi, vt in re trepida & minus præuila (non enim in angusto cauere sibi sat poterat, vel aliò iter diuertere) saluti armiger fuit: qui cum è propinquo astaret, venientem auertit opposita manu ab eo sagittam, qua ipse percussus, prælio statim excessit: quod vtiq; cum prima luce cœpisset, extractum in meridiem est. Sed in eo viri septem Armenij, è Narsetis cohorte & Aretij præfectorum, egregiè se gesserunt: quippe qui præruptis in locis & difficillimis, vt in planitie decurrentes, hostium plerisque & resistentium interfectis, tamdiu ea è regione barbaros sunt insectati, quoad tandem in fugam penitus auertere. Cum his & Romani quidam Gothos vnà insequendo effusè in fugam actos, operam eo bello nauarunt: barbari denique intra muros se receperunt. Sed Romanis demolitum per Isauros fuisse iam edificium illud existimantibus, compertum postea est, ne lapidem ex eo hos detraxissent. nam veteres opifices illi, cum maximam fabricandis operibus solertiam impendissent, id tam validè struxerant, vt nec facilè posset temporis diuturnitate collabi, nec satis foret ad hominum iniurias opportunum. Vnde re in facta Isauri, quum à Romanis eum locum teneri iam cernerent, in castra se receperunt. Belisarius deinde quicquid erat vbique cadauerosum letiferum uè, cõijci eam in aquam iubet, & calcem affatim restingui. Barbaris verò modicæ aquæ intra mœnia puteus vsui erat, sed longe minus, quàm necessitas postularet. Belisarius demum nihil de cetero diligentia adhibere, vi vt oppidum caperet, vel vt aquam adimeret barbaris, vel aliud quippiam in hos moliretur, sed sola fame superaturum se hostem sperare, & iccirco vt perquam diligenter vigiliæ fierent, studebat. Gothi verò, qui in Auximi præsidio erant, ex Rauenna adhuc auxilia præstolantes, in summa rerum necessariorum inopia quiescebant. Iam enim & qui Fesulis per Romanos obsidebantur, quum maximum in modum fame diuexarentur, neque id ferre mali diutius possent, desperatis ex Rauenna subsidijs accedere ad hostes constituunt. Vnde vbi cum Cypriano & Iustino in colloquium demum venissent, fide pro corporum incolumitate accepta, seipsos & oppidum dedunt: hisque per Romanos inter Cypriani milites æqua cum cæteris sorte receptis, & Fesulis imposito valido satis præsidio, Auximum omnes se contulerunt. Belisarius verò Gothorum duces, qui subactis ex Fesulis ad se nuper peruenerant, barbaris ostentando qui Auximi erant, vt insanire tandem desinerent, hortabatur; & affuturi ex Rauenna subsidij spe omni reiecta, se potius dederent: quandoquidem, etsi plurimum fame iam essent & inedia macerati, eandem tamen in sortem venturos se scirent, quam & Fesulis barbari habuissent. Tum illi cum hæc animo agitaissent, nec famem possent diutius tolerare, ea conditio ne dedituros se oppidum Romanis decernunt, vt saluis corporibus ac simul fortunis, liberè Rauennam abirent. Vnde & Belisarius quid nam esset in præ-

senti aucturus, vt animi dubius, etsi id fore sibi inutile ratus, eo vt robore ac multitudine hostes, cum Rauennæ exercitibus iungerentur: tempus tamen longius extrahi haudquaquam censebat, sed Rauennam statim aduersus Vittigem suspensis adhuc & ambiguis rebus ducendum existimabat. Franci nimirum hunc obrubarant, quos Gothis putabat suppetias aduenturos. Quorum aduentum cum præuenire summo studio niteretur, obsidionem solueret, nisi Auximi præsidio potitus, non poterat. Ad hæc accedebat, quòd nec milites ipsi id fieri sinebant, vt abeuntibus è præsidio barbaris res suæ concederentur, cicatrices & vulnera ostentantes, quibus per hos affecti fuissent, & laboribus recensitis, qui in ea sibi obsidione antehac contigissent, quorum præmia deuictorum hostium spolia essent. Sed Romani demum temporis breuitate coacti, & Gothi fame coerciti inuicem in id conuenere, bonorum vt partem dimidiam Romani inter se partirentur, reliquam Gothi vt sibi haberent, seque præstarent Imperatori Iustiniano ad obedientiam faciles. Pro his omnibus data vtrinque fides, Romanis principibus iurciurando asseuerantibus, firmiora apud se fore conuenta: & Gothis pollicitantibus, nihil se rerum suarum occultaturos. Partitis itaque inter se rebus, Romani quidem Auximo potiti sunt oppido, barbari verò Imperatoris exercitibus se miscuerunt. Belisarius autem Auximo vrbe in potestatem redacta, Rauennam vt obsideret, dum iter accelerat, eò confestim copias duxit, Magno prius præfecto cum exercitu non paruo dimisso, iussuque supra Rauennam fluminis Padi ripas continenter circumeundo diligentius asseruare, ne inde Gothi necessaria sibi conueherent. Vitalio præterea, qui cum exercitu ex Dalmatia nuper redierat, alteram fluminis ripam seruandam tradit. Sed his fortuna oblata celerius est, præ se apertissimè ferens, quemadmodum in omni re plurimum dominetur. Iam enim nauigiorum vim maximam in Liguria contraxerant Gothi, & in Padum flumen immiserant, cum hisque frumento & necessarijs alijs rebus repletis, animo destinarant Rauennam protinus nauigere. Sed per id tempus sic fluminis aquæ defecerant, vt tandiu nauigandi facultas esset his interclusa, quoad superuenientes Romani nauigia simul cum oneribus caperent. Sed flumen ipsum non longè post in pristinū decentemque fluxum reductum, nauigabile de cetero fuit, quod vtiq; antehac accidisse nunquam accepimus. Iamque & barbari cœperant rei frumentariæ inopia premi. siquidem nec ex Ionico sinu, hostibus maris imperium obtinentibus, inferre aliquid poterant, & flumine profus excludebantur. Cognitis igitur Franci, quæ gerebantur, vt vendicandæ sibi Italiæ cupiditate detenti, ad Vittigem oratores, sub prætextu ineundæ se cum societatis dimittunt, cum aliàs his animo esset Gothorum locis imperitare. Quam rem Belisarius vt primùm accepit, alios & ipse ad eundem Vittigem legat Francorum oratoribus contradicturos, quos inter & Theodosiū misit, suæ familiæ præsidem. Priores igitur Germanorum legati, vbi in Vittigis conspectum est ventum, orationem huiusmodi habuere: Germanorum nos principes ad te miserunt, permolestè ferentes, per Belisarium vos obsideri, quibus ex fœdere auxilium ferre, & quàm fieri celèrius potest, nunc student: virorum autem fortium nō minus, quàm quinquies centena milia superasse iam Alpes existimamus, quos vtiq; vel securibus ipsis Romanorum exercitum omnem primo impetu obruturos esse gloriari sat possumus. Enimuerò haudquaquam par fuerit eorum sententiam sequi, qui redacturi in seruitutem vos sint: sed illorum potius, qui pro sua in Gothos beneuolentia, in belli discrimen constiterint. Accedit & quòd si nobiscum arma ceperitis, nulla spes sit Romanis deinceps futura, cum duobus exercitibus posse se manus conferre, quin potius ex his ipsi relaturi in bello victoriam sumus. Quòd si cum Romanis se iunxerint Go-

Auximi delitio.

Adparatus ad obsidendam Rauennam.

Mira Belisarij fortuna.

Franci per fraudem inbiant Italia.

Francorum legati ad Vittigem.

thi, neq; hoc pacto sat poterunt Francorum genti resistere. non enim ex patribus esset viribus futurum certamen: sed illud vobis relinqueretur, vt cum omnium sitis infensissimis vnà peruincendi. Atqui in promptum velle apertūq; discrimen irruere, cum liceat extra periculum consistendo saluari, dementia est. Romanum præterea genus vniuersis infidum barbaris est, quippe quod suapte natura oderit omnes, & cæteros hominum pro hostibus ducat. Nos igitur vobis volentibus vniuersæ Italiæ vnà imperabimus, & terras hæc quæ optimè administraturi sic sumus, vt visum nostrum vtriusq; fuerit. Te itaque & Gothos par erit ea deligere, quæ vobis sunt profutura. Romanorum deinde legati hunc sunt in modum locuti. Quemadmodū Imperatoris Romani exercitibus haudquaquam offectura Fræcorum sit multitudo, qua perterrere isti vos volunt, quid nobis opus est pluribus explicare? qui ex diuturna bellicæ rei experientia belli momenta satis callemus, & ex hominum aduersantium copia, innatam fortibus viris virtutem nil posse imminui non ignoramus. Omitto id dicere, quod Imperator militum numero longe plurimum hostes nunc superet. Istorum autem fides, qua in vniuersos barbaros vti se iactant, post Toringos, & Burgundionum gentem, & nos socios spectata antehac fuit. Sed Francos istos, & tam iactabundos libenter rogauerim, per quem nam deum iuraturi id sint, cum vobis affirmant se fidem daturos, quæ aliquid habeat firmitatis? Nam quem antehac iureiurando obtestati fuere, quo nam sint demum profecti honore sat nostis: quippe cum nostra hæc ornamento fuisset societas, ne belli quidem discrimen subire nobiscum statuerint: quin potius contra nos arma impudenter desumpserant, si qua fortè eorum, quæ ad Padum antehac obtigere, apud vos fama seruatur. Sed quid præteritam recensendo istorum impietatem arguerim, cum præsentem hac legatione nil fieri scelestius queat? Nam perinde eorū oblitū iam sint, quæ suamet ipsi confessione vobis polliciti sunt, vobiscum adhuc omnium volunt participes fieri. Quod si per vos isti id assequantur, quod nam tandem istorum euasura sit inexplebilis fames, est aduertendum. Vbi dicēdi per legatos finis est factus, Vittiges cum Gothorum primoribus diutius collocutus, cum Imperatore pacisci, posthabitis cæteris maluit, Germanorum dimissis re infecta legatis. Interea Gothi Romaniq; inuicem se inuitare, versariq; mutuò. Belisarius tamen custodias identidem asseruari iubere, ne barbari comæatus inferrent, Vitaliumq; in Venetos ire, vt rerum inde copiam asportaret, Idigerum verò ad Padum, vt flumen vtriusque diligentius seruaretur, & barbari rerum necessariorum urgente inopia, ocyus se sibi permitterent, & ad eius arbitrium inter se facerent conuentiones. Sed cum frumenti vim magnam Rauennæ in publicis horreis recondi adhuc cognouisset, ex incolis quempiam corrupit pecunia, horrea cum frumento vt occultius concremaret. fertur tamen Mathassanthæ Vittiges vxoris imperio hæc conflagrasse. Frumento itaque concremato, Gothi mox suspicari cuiuspiam fuisse id insidijs factum, partim etiam arbitrari, eum locum fulmine & cœlitus tactum: vtrunq; id tamen vt Gothi ita & Vittiges ipse quo plus animo volutabant, eo magis & fieri eius rei incertiores, atque adeo, vt ne sibi met satis fidei exhiberent, à deo ratif se potius, quàm ab hominibus impugnari. In Alpibus autem, quæ à Gallijs Liguriam dirimunt, frequentiora præsidia sunt, quæ Gothi quondam multi & fortissimi viri cum coniugibus simul ac liberis, vbi hisce in locis iam consedisent, strenuè tuebantur. Quos Belisarius vbi ad se desciscere velle, & imperata facere audiuit, Thomam quempiam cum modica militum manu ad eos dimisit, vt fide his tradita eius regionis tunc barbaros in potestatem reciperet. Hos itaque, ad Alpes cum iam peruensissent, Sitiges Gothus, qui cæteris custodibus præerat, vbi honorificè ac benignè excepit, prior ipse

Romanorum cõtra Francos oratio.

Vittiges opem Francorum respicit.

Horrea Rauennæ concremata.

Sitiges Belisario eum alijs se dedit

Romanis

Romanis se tradidit, & post se cæteros compulit ipsum id facere. Vraias interea quatuor milibus ex Liguria partim, partim ex Alpium præsidijs confestim delectis, Rauennam celerrimè auxilio Gothis futurus contendit. Postquam verò qui secum aduenerant, quid Sitiges ille egisset in Alpibus, resciuere; suis & familiaribus non parum timentes, eò prius cum omnibus copijs eundem ducebant. Vnde ad Alpes Vraiam vt duceret, cogunt: qui vbi ad has tandem peruenit, Sitigem Gothum Romanosq; alios mox obsidere, & cætera, quæ in rem essent, satagere. Quorum ad Alpes profectioem Ioannes Martinusq; qui tum fortè circa Padum stationem habebant, vbi deniq; accepere, citato mox agmine, & cum vniuerso exercitu suis opem laturo sub sequebantur: & vbi ad Alpes est ventum, primo impetu præsidia ibi nonnulla ceperunt, locorum incolis omnibus in prædam actis, in quibus & Gothorum coniuges ac liberi erant, qui sub Vraia tunc militabant. Nam his ex præsidijs pars maxima militum huc sequebatur, qui vbi sua omnia per Romanos abacta fuisse cognoscunt, relicto Gothorum exercitu ad Ioannem conferre se protinus statuunt. Ab his itaque Vraias denique destitutus, neque in Alpibus ex voto quicquam perficere potuit, nec periclitantibus Rauennæ Gothis opitulari, sed rebus infectis in Liguriam se cum paucis recipit, ibi diutius quieturus. Belisarius interea Vittigem ipsum Gothorumque principes intra Rauennæ muros iam coercuerat, & per id temporis ex Byzantio Imperatoris ad Belisarium legati Dominicus & Maximinus Senatorij vtriusque ordinis viri Romanorum in castra perueniunt, & his cum mandatis, vt cum Gothis pacem conciliaret: cuius condiciones hæc erant, vt Vittiges dimidiam regis opulentis partem sibi haberet, & his locis imperitaret, quæ trans Padum fluiuium sunt, alteram verò vt partem Romanorum Imperator teneret, eiq; cis Padum omnia vestigial penderent. Legati itaque traditis Belisario litteris, Rauennam contendunt. Vittiges verò & Gothi cognita causa, quod hi aduenissent, animo perlibenti se profitentur his conditionibus, quæ traderentur, foedera inuituros. Quam rem Belisarius vt primùm cognouit, quam maximè angere, & rem molestius ferre, vt qui pro ingenti calamitate id duceret, se si quis interpellaret, quo minus quæ coeperat exequeretur, cum iam sibi in manibus victoria esset, & nullo negotio de Gothis esset hanc propediem relaturus, abducturusque Byzantium vel Vittigem ipsum armis iam captum & debellatum. Vnde redeuntibus ad se ex Rauenna Imperatoris legatis tergiversari, & planè abnuere, suis ex scriptis condiciones se vllas cum barbaris firmarurum. Quod fermè Gothi vbi primùm sensere, ex dolo pacem sibi per Romanos prætendi suspicabantur. Belisarius itaque cum accepisset exprobrari per principes quosdam, & crimini id maximè dari, quod Imperatoris rebus insidias moliretur, nec huic vellet finem bello imponere, omnibus in concionem ad se conuocatis, Dominico Maximinoque legatis astantibus ita differuit. Belli fortunam non in tuto semper consistere, & ipse sat calleo, & quemque vestrum de ea mecum id ipsum sentire crediderim. nam & multos spes ea sefellit, quod ad se esset victoria peruentura: & qui rem male gessisse plerumque sunt visi, superasse ex insperato hostem iam contigit. Quocirca necessarium duxerim, per eos qui de pace consultant, non solum esse spem optimam proponendam, sed futurum vtrinque rebus animaduertendum euentum, ac sententiæ potioris delectum habendum. Hæc itaque cum ita se habeant, vos quidem exercitus duces, & hos Imperatoris legatos, ea de causa in hunc locū contraxi, vt in præsentem pro arbitrio deligatis, quod Imperatori in rem fore censebitis, ne me in posterum imprudentiæ ex rebus peractis insimuletis. nam & absurdissimum esset, velle nunc subtericere, quando quæ potiora sunt, per vos deligi possunt, & ex fortuna rerum exitum con-

Ioannes Gothorum liberos & vxores capit.

Vraias a suis deseritur.

Alieno tempore pacem Gothis offert imp.

Belisarij ad suos oratio.

siderantibus liceat & causas simul afferre. Quæcunque autem & ad bellum soluendum Imperatori sunt visa, & Vittiges Gothorum rex velit, vos utcunque iam nostis. Vtrum igitur ad vtilitatem concessura nobis hæc videantur, accedens vestrum quisq; vt lubet, nunc promat. Quod si omnem Italiã Romanis recuperari posse existimatis, deuinciq; bello hostes nil impedit, vt audacter & planè intrepidè explicetis. Postquam Belisarius finem dicendi fecit, tum omnes decernere & pertinacius profiteri, omnium esse potissima Imperatoris consilia, nec hostes de cætero posse aduersus hunc quicquam insidiarum moliri. Belisarius itaq; principum sententia delectatus, hanc vt litteris demandarent, mox iussit. Tum illi ex scripto significarunt, nullo se pacto hostes superaturos. Gothos deinde tum fame oppressos, cum resistere presenti miserix haudquaquam diutius possent, Vittigis imperij pigere iam cepit, vt qui rem pessimè gesserit, & suam ad Imperatorem defectionem cunctando & prolatando distraheret. Sed illud præcipuè hos deterrebat, ne si Romanorum in ditionem venissent, ex Italia exciti, abire Byzantium cogentur, ibique vitæ reliquum agere. Vnde Gothorum inter se optimates inito consilio, Hesperix Belisarium regem appellare constituunt, ad eumque occultius mittunt, qui obsecrarent, vt imperium id ipse susciperet, hac via fore asseuerantes, vt non inuiti hunc sequerentur. Belisarius verò sine Imperatoris permisso suscepturum se id regnum negare, nimirum qui tyranni nomen & grauissimè ferret, & oderat, & per Imperatorem grauissimo iureiurando adactus præuentusque fuerat, ne quo pacto se viuo aliquid vspiam inouaret. Veruntamen rem vt præsentem egregie constitueret, perquam libenter excepisse est visus, quæ barbari ad se pertulissent. Quibus cognitis Vittiges rebus, vt formidine percitus, Gothis quidem consilium quamoptimè dixit, Belisarium tamen seorsum & ipse ad suscipiendum imperium hortabatur, vt cui nil esset ad eam rem impedimento futurum. Tunc Belisarius rursus Imperatoris legatis & principibus cæteris ad se conuocatis, ab his sciscitabatur, num magni momenti videri res possit, Gothos armis Vittigem que subactos in potestatem venisse, eorumque suppellectilem omnem pecuniasque his prædæ fore, & vniuersam recuperari Romanis Italiam. Tum illi egregium sanè id facinus & fortissimum dicere, seque precari id utcunque liceret confestim exequeretur. Extemplo itaque ad Vittigem & Gothorum primores ex amicis Belisarius quosdam dimittit, vt omnia: quæ illi de se facturos pollicerentur, peragerent. non enim in aliud rem tempus extrahere fames his permittebat, quin acriter potius compellebat, eam vt sine mora perficerent. Rursus igitur Gothi oratores Romanorum ad castra protinus mittunt, aliud quidem in vulgum ferentes, seorsum tamen Belisarium aduent, accipiendæ pro pacta salute fidei gratia, ipseque communi suorum consensu, vt Italicensium ita & Gothorum rex esset, hisque conditionibus cum Romano exercitu Rauennam vt accitus veniret. Belisarius itaque iureiurando cæteris omnibus pro Gothorum arbitrio confirmatis, pro imperio tamen suscipièdo apud Vittigem & Gothorum primores se iuraturum respondit. Gothorum interea oratores nunquam hunc reiecturum imperium rati, sed id illum præ cæteris cupere, statim vt secum Rauennam iret, hortantur. Belisarius itaque Bessam, Ioannem, Narsetemque & Aretium, quos fortè sibi infensiores putabat, diuersim abire cum suis quandoque copijs iussit, commeatus sibi ac suis per causam comparandi, id sedulo causatus, haudquaquam se posse eo in loco vniuerso necessaria exercitui suppeditare. His abeuntibus, & Athanasio simul prætoriorum * eparcho, qui recens ex Byzantio venerat, subsequente; ipse cum reliquis copijs, Gothorum legatis se comitantibus, Rauennam contendens, frumento primùm & necessarijs

Belisarij prudens factum.

Belisario regnū occidentis offeritur.

Callidum Belisarij consilium.

* præfecto.

rijs alijs, nauibus oneratis, confestim ad * Classium Rauennæ portum deduci has imperat. Mihi verò Romanum exercitum tunc temporis Rauennam inuentem spectanti (nam & his rebus interfui) subiit animum cogitatio, nulla omnino vel sapientia, vel virtute, quæ per mortales geruntur administrari, sed esse demonem nescio quem, aut fortunam humanos fouentem animos, ita vt eò tandem & temere nescio quo pacto traducant, vbi nulla sit gerendis in rebus interpellatio. Gothi siquidem vt multitudine, ita & viribus cum longè plurimum superarent, & tam egregiè antehac gesserint bella, vbi Rauennam venire, fractos adeo feroces quondam præ se animos ferre, humilesque ita incedere, vt à victore exercitu & numero longe inferiori turpiter anteagerentur. Vnde Gothorum coniuges, quæ prius acceperant, magnitudine corporis Romanos præcellere, contemptim primo de Romanis loquendo, suos viros conspuere, & tantulæ staturæ hostes ad ludibrium illis & digito ostentare, eorumque increpitare socordiam, qui à tantulis viris deuicti fuissent. Belisarius itaque Rauenna potitus, Vittigem in primis honorificè custoditum seruabat, Gothos verò, qui circa Padum incolerent, abire in agros singulos iussit, hisque pro viribus excolendis incumbere. non enim inde hostile aliquid verebatur, nec Gothos putabat ea vnquam è regione inter se conuenturos. nam maximam sui exercitus partem his ipsis in locis antea collocarat. Gothis itaque gratanter & lætis abeuntibus animis, resides Rauennæ Romani in tuto fuere, vt qui cætera Gothorum turba ea in vrbe relicta, & numero præstarent & viribus. Regiam deinde inuentam Rauennæ pecuniam, & diligentius conquistam apud se cum cura seruauit, vt eam Imperatori paulopost Byzantium delaturus. Gothorum nulli vel ipse quicquam ademit, nec suos permisit, vt ex his quempiam violarent, sed sua quisque sibi ex conuento habebat. Barbari demum, qui vel Gothorum præsidia, vel alia loca custodiebant, vbi Vittigem Rauennamque acceperere per Romanos teneri, oratores ad Belisarium legant, qui nunciarent, eos sese illi nec inuitos quidem, & præsidia dedituros, quæ in potestatem haberent atque custodiam. Tum Belisarius omnibus fide promptius data, Taruisium & aliud quoddam in Venetos munitissimum oppidum in ditionem redegit. Cæsena in Aemylia & sola relinquebatur, quam antehac aliàs cum Rauenna receperat. Gothi verò & cæteri omnes, qui circumiectis Rauennæ præerant locis, à Belisario fide prius accepta, & facta ad eum deditione, secum mansere. Ildibaldus præterea vir sanè industrius Veronæ vrbis tunc fortè custodiam nactus, oratores cæteros subsecutus ad Belisarium misit, qui eius apud se liberos detinebat, haud tamen Rauennam se contulit, nec Belisarij se seruitute obstrinxit, fortuna quadam interpellatus, quam equidem vt memoratu dignam explicaturus nunc sum. Romani exercitus præfæcti quidam Belisarium, vt illi prosperam inuidentes fortunam, appetitæ apud Imperatorem tyrannidis vt se minus decentis insimularant: Imperator tamen non tam delatis criminibus, quam Medorum vrgente iam bello, Belisario ad se celerius reuocato, vt in Persas ductaret exercitum, Bessæ Ioanni que Italiæ curam prouinciæ demandauit, ad quam & ex Dalmatia demigrare Constantianum mox iussit. Cæterum Gothi, qui Rauennam trans Padumque alia loca incolerent, cum iam accepissent per Imperatorem Belisarium ex Italia reuocari, tum primùm non magni momenti id facere, haudquaquam Belisarium rati maioris vnquam facturum Iustiniano traditam fidem, quam Italiæ regnum. Vbi verò hunc ad recessum paratum videre, primores omnes, qui reliqui erant, inter se coeuntes in Picenum, ad Vraiam Vittigis ex sorore nepotem, agmine vno se conferunt, complorationeque inuicem facta, & communem simul ac præsentem commiserati fortunam, sic eum affari exorsi sunt, Go-

* Classem, nomē proprium. Rauennam Belisarius occupat.

Plures paucis de diti.

Vittiges captiuus.

Belisarij abstinentia.

Opida Belisario dedita.

Taruisium.

Inuidetur Belisario.

Belisarius reuocatur.

Gothorum noua molitio.

Gothorum ad Vraiam oratio.

thorum alium præter te neminem præsentium nobis malorum fuisse causam scimus. nos nanque auunculum tuum, nec nauiter quidem, nec prospere pro eius ignauia regnum administrantem, ea iam diu cura absoluissemus, ut aliàs Theodatum Theoderici nepotem; ni tui, qui nobis sis industrius visus, verecundia tenuisset. Sed Vittigi antehac imperanti regium duntaxat nomen relinquere in animo est, re verò Gothorū tibi imperium tradere. Quod utiq; cum illi detulimus, superuacanea tunc nostra fuit visa benignitas, quæ nunc arguitur fuisse dementia, subsequentiūque calamitatum & infortunii causa. Siquidem Gothorum, ut tute nosti, Vraia, hoc bello quamplurimi & fortissimi viri mortem oppetere. Ex his verò, qui superstites sunt, si quid est roboris reliquum, cum Vittige rege & pecunijs simul in alias per Belisarium terras traductum procul dubio interibit. Id ipsum & nos ad hanc paucitatem redactos, & in extrema miseria positos, paulopost perpeffuros nemo non hominum fateatur. Tantis igitur nobis circumuentis iam malis, longe magis præstiterit cum gloria mortē obire, quàm liberos vxoresq; nostros ab hostibus cernere in extremos terrarū terminos tam fœde abduci. Aggrefuri itaq; sumus, uti nos decet, virtute dignum & egregium facinus, si modò Gothorum sumus te principem habituri. His dictis, Vraias respōdit, eos quidem quodcunq; subire discrimen malle, quàm præsentia mala seruitutemq; pati secum vnā probè se scire, Gothorum verò se ducem creari non in rem fore omnino se ducere, tum quia sit Vittigis nepos, hominis ita infortunati, & tam parui apud hostes momenti iam habiti, (nam & ad familiam referri, qualiscunq; fortuna sit, solet) tum quia non pietatis exiure videri se facere posse, si viuentis auunculi principatum inuaderet: qua ex re crederet, plus odij sibi, quàm benevolentie posse conciliari. Sed factū id se necessarium ducere, Gothorum ut ducem * Theudibaldum Visigothum creent, virum sanè ut virtutibus præditum, ita & cæteris in rebus industrium: cui & Theudas Visigothorum sit princeps auunculus, & iure cognationis nil fore absurdum, si bello hunc iuuerit: ex eoque Gothis rem melius processuram, si cum spe aliqua futuri subsidij præliō cum hoste decernant. Vraias itaque cum ita differuisset, ea dixisse iam videbatur, quæ Gothorum genti conducerent plurimum. Vnde Theudibaldum communi omnium consensu ex Verona accitum, & ad se venientem veste statim purpurea donant, regemque astantium acclamatione & plausu creant, & simul precantur, ut rectè præsentibus consulat, eaque & probè disponat. Hoc modo Theudibaldus rex constitutus, non longè post Gothis ad se omnibus conuocatis, verba istiusmodi fecit. Cum satis intelligam, o viri commilitones, ex diuturna iam belli experientia multorum certaminum vos esse peritos, haudquaquam opportunum nunc duxerim, derepente ac temere ut in bella ruamus, cum satis constet, hæsitabundam & formidolosam peritiam egregium aliquid audere haudquaquam consueuisse. Aequum itaque fuerit, pristinos casus omnes vos meminisse, & de præsentibus ut postmodum consulatis. nam plerique vestrum præteritorum obliti, non suo & decenti in tempore præ insolentia forsitan extulerint animos, ita ut maximis in rebus falli sat queant. Vittiges itaque nec vobis quidem inuitis, nec repugnantibus in hostium manus peruenit. Sed tunc sanè desperatis aduersis fortunæ casibus, vtilius fore existimastis Belisario ad vos domum accito parère, quàm de summa rerum periclitari. Nunc igitur, cum ex Italia decessurum hunc acceperitis, & nauigaturum Byzantium, profecto & alia quædam de integro esse hunc aggressurum non ignoratis. Sed illud est vestrum singulis aduertendum, non omnia mortalibus ad vota succedere, sed aliter sapius euenire, ac visum his sit. nam ex insperato nonnunquam & temere fiunt nonnulla. id fermè si Belisario sit occur-

* Ildonaldum, ac
lias. item, Ildibaldus.

Theudibaldus
rex Gothorum
creatur.

Theudibaldi ad
Gothos eratio.

surum quandoque, haudquaquam videri absurdum debet. Consultius itaque fore existimauerim, si prius, quid sibi is velit, rogemus; tentemusque vtrum ad priores huic placeat redire conuentiones: hoc deinde pacto ad ea progrediemur, quæ secundo sunt loco gerenda. His Theudibaldus suos affatus, rectè visus est Gothis consuluisse: vnde & legatos confestim Rauennam ad Belisarium mittunt, qui illi conuenta commemorarent, & fœderum, perinde ruptorem arguerent, voluntariumque hunc vocitarent mancipium & sedulo id exprobrarent, quòd seruitutem quàm imperium malit, & eiusmodi alia fando, ad id statim suscipiendum quammaximè hortarentur. Quòd si de se facilem ad obsequendum hunc viderint, extemplo denunciant Theudibaldum ad se concessurum, regali prius veste deposita, veneraturumque ut Italiae regem. Hæc & huiusmodi pleraque in Belisarij conspectu Gothorum oratores profati, cum iam planè existimarent, imperatorium nomen hunc mox admissurum: tum ille præter eorum expectationem aperte respondit, Iustiniano superstite nunquam Imperatoris nomen se inuasurum. Gothi demum eius cognita voluntate, ocyus abeuntes omnia Theudibaldo renunciant. Belisarius interim iter aggreditur, Byzantiumque rectà contendit. Et annus tunc quintus huius belli exibat, quod Procopius historiae demandauit.:

Legati Belisario,
quòd regnū non
acciperet, expro-
brant.

Belisarij constan-
tia in repudiando
imperio.

VI anni huius
belli principium

PROCOPII DE BEL- LO GOTHORVM LIBER

TERTIVS.

VSPENSIS Belisarius adhuc & dubijs rebus, cum Vittige Gothorumque optimatibus, & Theudibaldi liberis, pecuniaque omni, & regia, preciosaque cætera supellectile secum deuectis, Byzantium venit, Ildigere, Valeriano, Martino ac Erodiano præfectis sequentibus. Vittigem verò cum vxore Iustinianus gratanter suscepit, barbarorum item agmen pro eximia corporum specie ac magnitudine mirabatur. Theoderici deinde in curiam dignas spectaculo receptas gazas senatorijs viris seorsum visendas exposuit, rerum gestarum magnitudinem gloriae ducens. Non enim vel has populo spectandas hic præbuit, nec Belisario ut triumpharet permisit, quemadmodum aliàs, cum ex Gelimere rege & Vandilis victoriam retulisset. Sed in omnium ore Belisarius erat egregijs virtutibus ornatus, quales antehac mortalium nemini contingere: quippe qui reges duos Byzantium captiuos deduxerit, & * Gererici Theodericique ingentes opes præter omnium spem Romanis ut ex hostibus spolia essent: vnde vel apud barbaros ipsos nemo vnquam clarior & fama celebrior fuit, quippe qui deuectis ex hostibus in publicum ærarium maximas rursus inuexit diuitias, & terræ marisque dimidiam partem tam breui recuperauit. Erat igitur Byzantinis ciuibus voluptati Belisarium intueri, in forum quotidie prodeuntem, vel se inde domum recipientem, atque adeo ut tanti spectaculi hos nulla satietas caperet. nam eius pompa spectatior ob præeuntium turbam & subsequentiū erat, ut quem Vandilorum, Gothorumque & Maurusiorum multitudo sequeretur non mendiocris. Ad hæc accedebat, quòd pulchritudo hunc magnitudinē corporis

Belisarius Byzantium cum
victis ingreditur

Belisario triumphus
negatus.

Belisarij auctoritas.

Gererici res
eius in greco.

* in Greco sic,
Erat & corpore
pulcher ac proce-
rus, & vultu os-
tensum formosissimus.

*Belisarij statura
& forma et vir-
tutes.
* sic verti debet
it, Amor autem
virtutis eius
tam in militi-
bus, quam agris
colis, inexpugna-
bilis erat.
† casum aliquem
pertulissent.
* Rectius, armil-
las & torques,
spada & ceteris.*

** in iure, equi-
tatis, aut eque-
stris copie.
† arborum, mas-
tuos fructus.*

*Hec notis hinc
[ ] inclusa, de
Græco codice nos
adicimus, omis-
sa ab interprete.*

** quorum reijci
nemo poterat.
† sua e domo.
Rursus inclusa
reliquerat in-
terpres.*

* imperatoris.

*† ac neq; iam si-
bi satis consulere
poterant, nec mi-
lites dictis audi-
entes habebant.*

** res vniuersæ
sunt, quod equi-
dicturus sum
quo pacto factū
sit.*

honestabat. humilem præterea se benignumque adeo, atque aditu obuijs quibusque perfacilem exhibebat, vt infimæ fortis viro perfimilis videretur. * Milites item, & rusticani, & cuiusque generis homines certatim hunc benevolentia prosequerentur, nam in suos præcipuè milites munificentia cæteros anteibat: & qui bello rem fortè malè gessissent, pro acceptis vulneribus pecuniam non paruam donando, indignationem ac simul mœsticiam sæpius permulcebat: ei verò qui in acie se egregiè habuisset, varia dono dabat in præmium ornamenta. Et qui præterea aut arcus, aut rei alterius bellicæ iacturam præliando fecisset, confestim alia & potiora per Belisarium parabantur. Erga agricultores agrestesque homines tanta hic indulgentia ac prouidentia utebatur, vt Belisario ductante exercitum nullam hi vim paterentur: sed ex insperato potius opulenti ac diuites reddebantur, vt qui crebrò ad se aduentantibus copijs, maiori omnia in victum precio venditaerent. Segetes insuper dum in agris maturefcerent diligentius tuebatur, ne fortè equorum greges has deuastarent, frugesque cæteras inuitis dominis suos attingere prohibebat. Erat item vir continentior, vt qui præter denuptam sibi vxorem nouerit nullam, nam ex Vandilis Gothicis tanta multitudinè & forma egregia foeminas quum bello cepisset, earum nullam vel in eius conspectum venire, vel se alloqui quoquam pacto permisit. Ad cætera eius huiusmodi ornamenta perspicax quidem & viuudum accedebat ingenium, quippe qui vel dubijs ipsis in rebus, ad ea quæ potiora forent excogitanda, mirum de se in modum & opportunè valeret, in ipsoque belli discrimine animi præstaret magnitudinè, è tutoque & consideratius ad res gerendas audentior esset. festinare præterea, cunctarique in ipsis aduersus hostem conatibus, vt res deposcebat. in rebus trepidis bene sperare, nec terrore aliquo capi: non prosperis insolens esse, nec vitam in delicijs agere nec quisquam vnquam hominum fuit, qui temulentum hunc viderit. [Et quàm quidem diu Romanorum exercitui tam in Africa, quàm in Italia præfuit: perpetuò victor erat, & obuia quæuis occupabat. Vbi verò Byzantium arcessitus venit, magis etiam multò, quàm antea, virtus eius innotuit. Nam ipse omni virtute præstans, & opum magnarum potentia, protectorumque ac satellitum subsidio viros omnes illustres, qui vnquam fuerunt, excellens; non abs re formidabilis erat vniuersis magistratibus atque militibus. quippe si quid imperaret, aduersari audebat nemo, nec iussa vlli perficere vllò modo dedignabantur, tum virtutis reuerentia permoti, tum potentiam metuentes. Nam] suis hic sumptibus equitum milia septem & delectorum in hostem ductabat: quorum singuli in aciem stare, ad pugnamque prouocare hostium fortissimum quemque, se dignum ducebant. [Romani quidem ciues prouectiores ætate, quum ab Gothicis obsessi, quæ fierent in bellicis conflictibus, viderent: admiratione magna rapti aiebant, domum vnicam Theoderichi potentiam euertere.] Belisarius igitur vt dignitate auctus est: ita & ex sententia iam validior factus, ea maximè consulebat, quæ rebus Romanis conducerent plurimum, consultaque aliorum sic aduertebat, vt suoapte arbitrio cuncta perageret. Cæteri verò præfecti ad Italiæ gubernationem relictæ, & inter se pares, nihil non priuata ad commoda gerere animis destinarant, militumque libidini permittere iam subditos coeperant: quibus nec decentius quidem prospicere, nec militem dicto obedientem habere: quo sanè efficiebatur, vt plerisque in rebus delinquerent, deperditæque breui Romanorum res sint. Nam postquam Theudibaldus ex Ra-uenna Belisarium discessisse est certior factus, barbaris circa se omnibus in vnum contractis, & Romanis simul militibus, quibuscunque res innouari placebat, quæ ad obfirmandum imperium pertinerent, diligentissimè procurabat,

curabat, & omni studio nitebatur dominationem Italiæ Gothicis recuperare. Sed quum primùm regnare is cœpit, non vltra homines mille hunc sequebantur. Quumque vnum duntaxat in agro Piceno reliquum esset barbaris oppidum, paulatim tamen & cæteri omnes, qui in Liguria & Venetorum in regionibus erant, ad hunc concessere. Alexandrum interea quempiam Imperator, Belisario ad se reuocato, in Italiam misit, procurandæ Reipublicæ causa. Is vbi primùm Rauennam se contulit, absurdiora quædam animo agitare, & rationis expertia, quippe qui Italos homines, qui regiam ne attigissent quidem pecuniam, nec vlla rempublicam vel iactura vel iniuria affecissent, ad pœnas luendas ad se euocabat, & peculatus item infimulabat & fraudis, siue in Theodericum quondam admiffæ, siue in Gothos principes alios: vnde & dependere sine mora cogebat, quodcunque is affirmasset per fraudem illos interceptisse, vel sibi vendicasse in lucrum. Militum præterea vulnera, & subita discrimina, egregiaque eorum facinora exilioribus premijs compensabat, & muneribus longe, ac ipsi sperassent. Quo factum, vt Italos omnes Imperatori breui infensos reddiderit, & militum nemo iam vellet discrimen in bello subire: vnde cum odijs inter se hi decertarent, vt rem Romanam perosi, effectum facile est, vt hostium res in maius procederent, & Romanorum præfectis iam cæteris quiescentibus, solus Vitalius, qui in Venetos tunc fortè abierat, vt militum multitudine fretus & Erulorum ingentibus copijs, ausus sit cum Ildibaldo manus conferere: id maximè veritus, quod & factum postea est, ne si auctis nimium viribus, is in se aduentaret, coerceri per se minimè posset. Cum itaque apud Taruifium fortiter pugnatum fuisset, eo Vitalius prælio longe inferior factus, fugam cepisset, paucis quibusdam recuperatis, complures in ea pugna amisit, & Erulorum præsertim pars magna absumpta, cum hisque & Visandrus eorum præfectus. Vitalius verò solus profugit. Qua ex re per Romanos tam infeliciter gesta, Ildibaldi nomen celebre factum ad Imperatorem perfertur, & mortalibus ferè innotuit cæteris. Haud longe post, vbi peracta hæc sunt, inter Vraiam Ildibaldumque inimicitia hoc modo intercessere. Erat Vraia tunc vxor, quæ vt opulenta muliebrem mundum præ cæteris Gothorum foeminis consecuta, ita & egregia corporis forma primatum faciliè obtinebat. Hæc verò inter alias barbaras magno cum ornamentorum & vestium apparatu quum in balneum semel curandi corporis gratia descendisset, Ildibaldi in eo vxorem lineis obductam vestibus conspicata, non ceu Gothorum regi matrimonio iunctam decuit, venerata est, sed contemptim de ea potius loqui, & denique aspernari. Qua de re illa, & ex acceptæ iniuriæ absurditate, ingenti percussa dolore, ad virum lachrymabunda Ildibaldum venit, & simul efflagitauit opem vt ferret, seque ab Vraia vxoris iniuria vindicaret. Ildibaldus itaque his verbis indignatione accensus, Vraiam apud barbaros partim carpendo, partim & ad Romanos defectionis infimulando, comprehensum denique interfecit. Ex eoque tam tetro facinore hunc oderant Gothi, ægreferentes tam temerè Vraiam fuisse ex humanis sublatum. iam enim multi inter se coeuntes, Ildibaldo, qui tam impium scelus patraffet, apertè conuiciari, haud tamen ab eo pœnas exigere audent. Erat inter hos quidam Bellas nomine, genere Gepes, nondum tamen ad id dignitatis euectus, vt regius armiger haberetur. Hic sanè vir Vraia vxoris tam venustæ speciem dum animo versat, mirum hanc in modum deperibat. Ildibaldus itaque, cum interea Bellam hunc in hostem emittit, Vraia hanc quondam vxorè barbaro alteri cuidam matrimonio iungit. Quamobrem Bellas cum è castris redisset, vt erat suoapte natura ad iram propensior, acceptam ea ex re contumeliam minimè ferens, Ildibaldum obtruncare animo destinat, rem

*Alexander Bes-
lisarij successor
auarus & cru-
delis.*

** minoribus
longe.*

** Idem cū Theu-
dibaldo qui alias
Ildouadus.*

*Incrementa regni
Theudibaldi.*

*Emulationes
muliebres.*

*Vraia a rege occi-
ditur.*

* Vlla alia.

*Theudibaldus
rex interficitur.*

omnibus Gothis pergratam facturum se ratus. Itaque Gothorum cum optimatibus epulantem hunc nactus, quod per insidias agendum antea duxerat, tunc & apertè tam audax facinus exequendum decernit. Sed aderant circa diuescentem Ildibaldum ex regio more circumfusi satellites, iamque rex stratis incumbens manum cibus admouerat, cum Bellas ipse ex improviso cibum adhuc detinentibus digitis, inopinanti illi caput ademit, quod fermè supra mensam statim collapsum conuiuas exterruit, & planè obstupescit. Vraia itaque cæso, has dedit Ildibaldus poenas, iamque & hyems exacta tum erat, & belli huius quod Procopius scripsit, annus sextus euaserat. Erat tum fortè in Gothorum exercitu † Araricus quidam Rugus genere, quem statim Rugi (nam & hi Gothica erant ex natione) cum ob Ildibaldi interea eadem turbulentiora omnia essent, regem pronunciarunt, non tamen cæteris volentibus Gothis, vt quorum pars maxima rem ægreferret, non enim recuperandæ Italiæ spem prorsus amiserant. Sed Araricus iste nil quippiam gessit memoratu dignum, nam cum paucis superuixisset hic mensibus, ex humanis decessit. Totilas interea quidam Ildibaldi nepos, cum valeret prudentia plurimum, & in rebus gerendis maximam esset solertiam consecutus, magni apud Gothos momenti habitus est, & his qui Taruisij in præsidio erant, fortè tunc præerat. Nam vbi primùm de Ildibaldi morte est incertior factus, Rauennam ad Constantianum euestigio misit, qui pro eius & comitum suorum salute, fidem ab eo & precariam peteret. Qua impetrata, pollicebatur eius in potestatem se, dum vellet, venturum; dediturumque illi Taruisium oppidum, & præsidarios milites. Quibus Constantianus mandatis, iam lætior factus, iureiurando facturum se omnia, quæ peteret, confirmauit. Die itaque constituta, qua ad eam rem peragendam vtrique erant inuicem conuenturi, in eo denique constitere, vt Taruisini eius custodes præsidij, Constantiani admissis intra urbem familiaribus, oppidum statim his traderent. Iam verò & Gothi Ararici grauiter ferebant imperium, virum hunc haudquaquam idoneum rati, qui cum Romanis gereret bella, eundemque plerique apertius oderant, vt qui magnarum rerum occasionem his sustulisset: demum concordî animo omnes ad Totilam Taruisium mittunt, & ad Gothorum imperium suscipiendum hortantur. Nam cum summo adhuc Ildibaldi regis desiderio tenerentur, in Totilam, vt sanguine illi coniunctum, spem omnem victoriæ verterant, satis sperantes ea virum hunc velle, quæ ipsi deferrent. Is verò vbi Gothorum mandata accepit, propalam ad Romanos retecta defectione respondit, Si Araricū regem in tempore obruncarent, confestim se hos secuturum, facturumque pro eorum arbitrio vniuersa. His barbari auditis in Ararici exitium moliri insidias, & his continenter inniti. Dum hæc barbarorum in castris geruntur, Romani exercitus perinde in tuto iam constitissent, Gothorum negocijs satis confisi, vt quieturi deinceps, nec scire quidem, nec quoquam pacto animo agitare, quemadmodum aliquid in barbaros molirentur. Vnde Araricus Gothis ad se vniuersis vocatis, monere eos pacis & concordie cœpit, & ad Iustinianū Imperatorem oratores deprecatum vt mitterent, pacemque secum his conditionibus facerent, quibus & fœdus inire cum Vittige antehac voluissent, Gothi scilicet vt trans Padum loca tenerent, & reliqua ipsi Italia Imperatori cederet. Araricus igitur eius per Gothos consilio comprobato, suis ex amicissimis ad Iustinianum nonnullos legauit imprimis admonitos, vt sub specie hæc peragendi, quæ diximus, cum Imperatore nil aliud agerent, nisi id duntaxat ab eo deposcerent, vt vbi vniuersam ei tradidisset Italiam, cum eaque non paruum pecuniam, inter patritios se viros ascriberet. Dum interca igitur oratores Byzantium eunt, Gothi Araricum per fraudem ac dolos

VII anni principum.
† Araricus, alius Araricus Rugianus rex Gothorum. alij Eutaricus.

Totilas Theodibaldi nepos.

Totilas rex creatus.

Ararici ad imperatorem legatio.

Araricus occiditur.

ob-

obtruncant: quo mortuo, Totilas ex conuento suscepit imperium. Iustinianus verò de Ararici interitu certior factus, de quo suscepto per Totilam principatu, odisse nil desinebat sui præfectos exercitus, simul & irridere. Ioannes interim, Bessasque, & Vitalius, ac cæteri omnes, qui per Belisarium relicti ad custodiendam Italiam cum exercitibus fuerant, dispositis per singulas vrbes custodijs Rauennam conueniunt, vbi Constantianus & Alexander, cuius antea memini, stationem habebant, consilioque ad inuicem habito, potius fore & longè commodius visum Veronam, quæ in Venetis est, prius ductare, eaque cum Gothis eodem manentibus in potestatem redacta, aduersus Totilam, & in agrum Picenum deinde contendere. Sic itaque ad hominum duodecim milia contractum exercitum præfecti vndecim numero Veronam duxere. Ad quam vbi stadijs sexaginta est proximè ventum, medijs in campis locarunt, qui ea è regione patentissimi sunt, & ad urbem Mantuam pertinent. Erat tum fortè Marchianus nomine quidam, vir sanè præcipuus, qui à Verona non procul locum veluti præsidium incolebat, & Iustiniani Imperatoris studiosissimus erat. Vnde Veronam Romanis prodere miro studio nitebatur. Erat præterea illi ex portarum custodibus quidam vnus à pueritia cognitus: ad hunc ex amicis nonnullos dimisit, qui hominem pecunijs suadendo corrumperent, vt Imperatoris exercitum intra urbem reciperet. Quod fermè vbi custos ille se facturum promisit, eosdem nuncios Marchianus ad præfectos Romani exercitus mittit, conuenta vt his per se facta renunciarent, & secum vnà nocte vt insequentem Veronam urbem inirent cohortarentur. Visum itaque demum præfectis illud conducere, vt eorum ex numero vnus cum paucis quibusdam præcederet, & si custos fores aduenientibus aperiret, his protinus occupatis exercitum inde securius intra urbem exciperent. Sed cum subire nemo id discriminis vellet, Artabazes solus Armenius genere, & bello egregius, ad id rei conficiendum non inuitus se obtulit. Is verò Persas quondam ductauerat, quos Belisarius cum Bliscane quodam è Persia Byzantium paulo antè transmiserat, Isaurorum delecto præsidio. Is itaque ex vniuerso exercitu viris centum delectis, nocte iam intempesta, quamproximè muros accessit: & vbi custos ex conuento portam aperuit, nonnullis ibi in custodiam collocatis, exercitum ad se euocauit. muro deinde milites Romani inscensu, quos fortè deprehendunt custodes, de improviso inuadentes obruncant. Quod malum Gothi vbi primùm vniuersi sensere, per portas alias ab hac longè diuersas fuga euadunt. Non procul Veronæ à muris rupes quædam eminentior extat, vnde quæ intra urbem geruntur conspici omnia veluti è specula possunt, & hominum in ea numerus haud difficulter iniri, prospectusque longior subiectos in campos patet. Eò se Gothi cum recepissent, nocte tota conquieuerunt. Romanorum verò exercitus, qui stadijs inde aberat quadraginta, haud dum vrbi progrediendo appropinquarat, Romanorum ducibus ipsis, de rebus vrbanis bonisque Veronensium ciuium diripiendis inter se altercantibus. Vbi itaque dies illuxit, & Gothi à summo rupis, quam infederant, vertice diligentius cognouissent, quoti nam hostium per urbem diuagarentur, quantumve exercitus alius ab vrbe distaret, cursu citato per easdem portas, quibus prius euaserant, reperunt urbem. non enim ingressi antea hostes portas has occuparant. Romani itaque cognito Gothorum in urbem iam reditu, pari omnem consensu in muri propugnacula fuga statim se recepere, & superuenientibus ingenti multitudine barbaris, cum hisque conferentibus bello manus, Romanorum ex agmine milites plerique & Artabazes ipse mira de se opera ædendo, ac fortius decertando, hostes in se effusè ruentes validius impugnabant. Romani demum exercitus principes, Veronæ rebus, etsi haud

Romani ad Veronam accedunt.

Marchianus prodere Romanis Veronam nititur.

Romani Veronam ingrediuntur.

Gothi Veronam recipiunt.

Romani de præda secundum partem libigant.

dum partis, inter se distributis, cum cæteris copijs Veronam eundum esse tandem decernunt: cuius portas cum clausas inuenissent, & hostes simul se summa vi defendentes, celeri cursu mox retrocedere, profectioemque facere fugientibus similem, tametsi suos conspicarentur supra muros pugnantibus, suppliciterque petentes, ne se destituerent, sed ibidem tam diu operirentur, quo ad ipsi fuga se ad eos & incolumes recepissent. Sed quia misericordiam haudquaquam recipit timor, Romano iam abeunte exercitu, qui circa Artabazem erant, cum præ hostium multitudine, aperta vi pellerentur, suorum desperatis iam auxilijs, è muro se statim saltu præcipitant, & ut cunque his licuit, euasere. Ex quibus qui fortè molli ac leni solo prolabantur, corpore in offenso, agmine vno Romanorum se ad castra recipiunt, quos inter & Artabazes fuit. Qui verò confragosis in locis ceciderant, ad vnum omnes interiire. Romani deinde traiecto Eridano Fauentiam se receperunt, quæ utique est Aemylia ciuitas, à Rauenna stadijs centum & viginti disiuncta. Totilas verò, vbi ea, quæ Veronæ gesta fuissent, perdidit: Gothorum vim magnam ad se euocauit, qui cum præsto fuissent, ad quinque milia hominum contracto exercitu in hostem ductauit. Qua de re certiores iam facti Romanorum præfecti, de rebus præsentibus consultabant. Artabazes itaque cum in medium prodijisset, verba istiusmodi fecit: Nemo vestrum, o principes viri, hostes contemnendos iccirco nunc ducat, quia multitudine sint nobis inferiores, vel quia cum deuictis à Belisario sit decertandum, & in eos eundum, qui fracti iam animo sint. Multi nanque falsa opinione decepti, se ipsos sæpius sefellerunt, & dum nil opportunè alios paruifaciunt, paratas iam vires dissoluere potuerunt. nam aliàs antehac res malè gestæ, viros solent ad egregium aliquod facinus factitandum hortari, nimirum cum fortuna ipsa vel desperatis iam rebus ad optima quæque & maxima audendum compellit. Et hæc equidem non aliqua vestri suspitione captus nunc differo, qui exercitum ducitis: sed quia recens cum his decertavi, satis istorum iam hominum perdidici audaciam. Sed nemo hostium duxerit suis viribus ascribendum, si modicis cum copijs quis superetur, quando quidem ut præstantium multitudine virtus, ita & succumbentium innotescit. Reor itaque vobis potius id conducturum, si fluminis transitum asseruando, cum barbaris bellum tunc ineatis, cum eorum pars amne dimidia superato, in alterius ripæ regionem euaserit, quàm cum istorum copijs vniuersis & vnum in locum contractis manus denique conseratis. hoc modo si vincimus, profectò nulli non id gloriam feret. gloriam nanque & ignominiam rerum ipsarum nuncupare exitus solet. Et victores ipsos efferre laudibus consueuere mortales, dum quemadmodum sit victoria parta, perquirunt. His Artabazes peroratis, dum Romani inter se præsidia diuersa ac repugnantia sentiunt, nil opportunè exequabantur, sed ibi diutius commorati, tempus in cassum terebant. Iam verò Gothorum appropinquabat exercitus, cumque traiciendus his fluuius esset, suos ad se Totilas conuocatos his verbis commonefecit: Cætera bella, o viri, mihi propinquitate iuncti, easdè ferè de se exercitibus solent pugnas promittere, in certamen euntibus: nos verò fortuna haudquaquam cum hostibus pari, sed longe diuersa nunc vsi in id bellum prodimus. illi nanque deuicti, si ita contigerit, non longe post aduersum nos sunt prælium integraturi: quando quidem per Italiam passim, & in oppidorum præsidijs magna vis militum his reliqua sit, ex Byzantioque exercitum alium his affuturum subsidio haudquaquam possit absurdum videri: vobis verò si ipsum id patiamur, hoc duntaxat relinquetur, Gothorum nomen cum spe simul dispereat: quippe qui ex hominum milibus centum, ad quinque milia redacti iam sumus. Illud deinde ut ad memoriam reuocetis, non

Fæda Rom fuga

Artabazis ad Romanos oratio

Ducum perniciofa discordia.

Totilas ad suos oratio.

ab re fore existimauerim, cum arma in Imperatorem efferre Ildibaldo duce antehac decreuistis, non maiores copias superfuisse, quàm hominum mille, & in agro Piceno oppidum vnum vnde quaque hostium locis obductum. Vobis tamen eo bello superioribus factis non solum militiam accreuisse constat, sed imperium propagando res melius processisse. Nunc itaque si nauare vos operam vultis, bello (vti par est) prosperè succedente, hostes omnino superaturum me spero, quando quidem qui numero ac viribus prævalent, victores euadere plurimum solent. Vestrum quisque enixè in hostem ac promptius eat: in quo si vos non nauiter strenueque gesseritis, nullo hi poterunt pacto de cætero expugnari. Agite itaque, spe optima freti cum hoste nunc manus conserite: nec secus istorum vel iniustitiæ satis confisimus in prælium, qui in subditos ita se habuere, vt ad nostram vindicandam iniuriam, Italicensibus ipsis pro eorum in Gothos audaci facinore ac simul proditione, non aliud vt inferatur supplicij genus sit necessarium, ad eò summam vt dicam, his omnia mala sunt per Romanos ingesta, quos in fidem susceperant. Quid enim hoc hostium genere captu facilius, apud quos nec diuina quidem, nec humana sat iura valent? Accedit etiam, quod terror per nos istis iniectus, vt bene sit nobis in ipso certamine sperandum, effecerit. non enim in alios nunc homines imus, quàm qui nuper cum Veronam venissent, ea vrbe tam temerè destituta, nec villo mortalium persequente, tam turpiter se in fugam dedere. His Totilas suos hortatus, ex his qui se sequebantur militibus, viros trecentos stadijs viginti trans amnem abire mox iussit, & in hostium terga ex improviso vt comparerent, cædendoque hos acrius infestarent, vt turbati & pauefacti, nec roboris vllius reminiscerentur, nec virium. Ipse verò flumen confestim pertranseundo rectà in hostem duxit. Romanis deinde huic obuiam prodeuntibus, & copijs vtrinque instructis, vir Gothus Vlaris nomine, corporis magnitudine præstans, ita & visu terribilis admodum, ac factis acer, belloque bonus, ex alteris castris quo medium in campum immisso, armatus galeatusque prodijt, & ad singulare Romanos certamen identidem prouocauit, conciuitque. Vnde cæteris præ formidine quiescentibus, solus Artabazes aduersus hunc statim processit: Itaque vtrinque equis calcaribus concitatis, vbi inuicem est, & in proximo ventum, infestis se impetunt pilis. Sed prior Artabazes dextrum Vlari latus transfigit. tum barbarus letali excepto iam vulnere, ex equo supinus in terram prolabebatur, ni fortè quod gestabat adhuc in manu telum & à tergo petra inhæserat, hunc labi nil sineret. Tum verò Artabazes acrius insitendo in hominis viscera telum, ictus crebrius iterando, tam diu adegit, quoad usque tandem vulneribus confectum hunc crederet. Sed dum incautius conficere is hostem contendit, pili fortè tum ferrea cuspis, quod Vlaris adhuc retinebat, vt erat subtecta, se ingentis thorace sensim traiecto, cuteque leniter lacerata, ex insperato inde ad fauces lapsa, arteriam huic interrupit, vnde sanguine multo sine villo doloris sensu mox defluente, Artabazes Romanorum ad castra equum dum concitat, Vlaris Gothus moribundus in terram lapsus procubuit. Sed Artabazes ipse sanguinis profluuium nil penitus remittente, post tertium diem ex humanis excessit, sui que desiderium vel mortuus quidem Romanis reliquit. Exercitus deinde manus vtrique conferrere, & in inuicem fortiter decertare, in ipsoque pugna ardore barbari trecenti illi, quos supra meminimus, Romanis post terga ex insperato comparuere. Quibus hi visis, maioremque esse multitudinem rati, pauore ingenti percussi, sese in fugam proripiunt: quos barbari infestati, fœdè concidunt, & quos viuos cepissent in custodijs habuere, signaque omnia, quod antea nunquam Romanis contigerat, adimunt. Romani verò exercitus duces, vt

Vlaris ad duellum prouocat.

Artabazes Vlari duello vincit.

Artabazes viator fluxu sanguinis extinguitur.

Successus stragematis Gothici.

cuique licuit, cum paucis quibusdam iam fugam capefferant, & in quæ se forte receperant oppida, vigilijs statim & custodibus firmant. Hoc Totilas bello peracto, non longe post aduersus Iustinum & Florentiam urbem copias misit. Hisque * Vndellam Rodericumque & Vliarem bellicosissimos viros præfecit: qui vbi eò demum venere, circa muros mox confidendo, obsidione hos cingunt. Iustinus verò, quia nullos in urbem conuexerat antehac commeatus, perturbatione affectus immodica, Rauennam statim ad Romani exercitus principes misit precatum, sibi vt periclitanti opitulatum venirent. Noctu qui mittebatur frustratus hostem, Rauennam peruenit, resque pro statu Florentiæ essent denunciauit. Tum verò Romanorum non parui momenti exercitus extemplò Florentiam Cyprianus & Ioannes duxere: de quorum aduentu per exploratores Gothi facti iam certiores, soluta obsidione, in locum qui Murcia dicitur, & diei via à Florentia distat, secedunt. Postquam verò Romanus exercitus cum Iustini se copijs iunxit (is nanque paucis ad eius urbis relictis in custodiam, suis obuiam venerat) præfecti omnes in hostem duxere. Hisque progredientibus perutile fore est visum, vt ex omni exercitu lectissimi quique præcederent, ex incurfioneque cum hoste repentius confererent manus, eodemque & cætera copiæ sensim videntes superuenirent. Sorte itaque in primores exercitus missa, fortunæ sententiam singuli expectabant: & ea demum in Ioannem cadente, statim is cogitur cum suis militibus præeundo in hostem ire. Barbari verò aduentu in se Romanorum præcognito, campo eodem, in quo tunc fortè habebant castra, præformidine destituto, in vastiorem & proximum collem, qui ea prominente regione, effugium tumultuosius habuere. Ioannis verò tum milites, vbi ad hostes venerunt, operæ in hos nauandæ incumbunt. Et barbaris viriliter defendentibus, impulsione res acrius gerebatur, vnde permulti vtrinque specimen de se virtutis ædendo cadebant. Ioannes interea clamore ingenti ac turba in hostes dum impetum facit, suis è satellitibus quidam telo per barbaros ictus procubuit. Cuius ex casu Romani parumper submoti, pedem iam referebant: superuenientes deinde in campum Romanorum tunc copiæ, phalange facta ibidem quum constitissent, refugientes ad se Ioannis iam milites recipiebant: cum hisque simul prodibant in hostem, & ex ea re tulere pugna victoriam, atque adeo, vt barbaros delere non difficulter poterint, ni forte quadam per Romanorum castra falsus delatus rumor fuisset, Ioannem à suis armigeris esse eo prælio interfectum. Quæ fama vbi primum ad principes ipsos peruenit, haudquaquam diutius ibi manendum duxere, sed indecoram omnes discessionem mox facere, in compositisque abire, non turmatim aut ex ordine: sed seorsum vt poterat quisque, sese in fugam proripere, in qua multi mortales insectantibus barbaris interiire. Qui verò incolumes fortè euaserant, multos iam dies nemine insectante turpiter fugitabant. Demum se in præsidia vt licuit recipientes, præter Ioannis interitum falso iam creditum, aliud nihil timoris fuisse ac fugæ causam compererunt. Qua ex re territi adeo fuerant, vt ne coeundum quidem inter se ducerent: sed seorsum singuli intra muros se continebant, ac simul ad futuram omnia præparabant obsidionem, nimirum veriti, ne in se barbari irent. Totilas interim quum in captiuos Romani exercitus studij plurimum ac beneuolentiam præ se non mediocrem tulisset, eos tantopere sibi conciliauit, vt volentes plerique apud se militarent. Iamque hyems hoc bello, quod Procopius scripsit, finiebatur. Cæsena deinde mox Totilas ac Petreæ præsidia cepit, & paulo post se in Tusciam contulit, locisque in ea iam pertentatis, quum ad se nemo concederet, amne Tyberino transmissis, non tamen urbis ingressus confinia, ad Campanos & Samnitas diuertit, Beneuen-

* Beldam aliàs

Obsidio Florentiæ.

Pugna Rom. in hostes, initio felic.

Falsus rumor rem Romanam perturbat.

Totilas in captiuos humanitas.

tum inde munitissimum oppidum nullo in potestatem labore redegit, eiusque muros ad solum mox diruit, ne fortè exercitus aliquis ex Byzantio eò se conferens, vt è loco munito, in Gothos impetum facto, negotium his exhiberet. Neapolitanos deinde obsidere decreuit, quandoquidem se intra urbem recipere, & si pleraque quidem & allicibilia prædicantem hi prorsus renuerent. Conon eam tunc urbem custodiebat, cum Isauris Romanisque mille. Sed Totilas ipse cum maxima copiarum parte haud procul à mœnibus castris positus quiescebat, parteque exercitus ad Cumas dimissa, cum his simul & alijs munitissimis locis potitur, pecuniarumque numero non mediocri. Fœminas verò quasdam patritias, captis in oppidis per suos comprehensas, nulla prorsus affectit iniuria, sed summa cum diligentia liberè abire permisit. Vnde factum, eius vt nomen vt sapientiæ, ita & benignitatis celeberrime apud Romanos iam esset, ac maximi fieret. Quumque nusquam hostes sibi obuiam irent, paucis è suo exercitu circummissis, res memoratu dignas gerebat. Brutios nanque, & Lucanos subegit: Apuliaque & Calabria simul potitus, publica tributa frequenter exigere, & omnium rerum prouentus rapiendo & fraudando sibi habere, cætera haud secius facitare, ac Italiæ sortitus iam esset imperium. Exercitibus autem Imperator suis, quia statutis temporibus haudquaquam stipendia retulissent, magnam debebat pecuniam. Eamque de causa Italos homines Romani milites bonis priuabant. Idque quum frequentius facerent, magno omnes in luctu esse, & in vitæ bonorumque discrimen venire. Itaque nec ducibus quidem obedientes milites erant & libentius longè in urbibus, quam in castris manebant. Constantianus nanque Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Spoletum Bessas, Iustinus Florentiam, Perusiam Cyprianus, & cæteri item omnes diuersa, vt quemcunque ex fuga salutis locum tunc nacti fuissent. Quibus de rebus certior Imperator iam factus, calamitatis loco hæc ducens, Maximinum prætoriorum Italiæ * eparchum creat, vt cæteris præfectis in bello præfesset, & militibus necessaria, vt opus cuique erat, subministraret; cum eoque classem misit exercitibus plenam, ex Armenis & Thracibus comparatis. Cum his simul & Hunni pauci quidam nauigationem suscipiunt. Maximinus igitur ex Byzantio cum vniuersa Græciæ classe profectus, vt primum in continentem venit, frustra tempus & diu terendo, vno quodam in loco ociosus & torpens confedit. Erat nimirum rei hic bellicæ imperitus, vnde & formidolosus mirumque in modum cunctator & negligens. Post hunc Imperator & Demetrium misit, qui sub Belisario militarat, cohortisque & pedestri militi præerat. Quum itaque in Siciliam Demetrius nauigasset, Cononemque accepisset & Neapolitanos arctius obsideri, in summa rerum omnium angustia esse: & si percupidus opem laborantibus ferre, viribus tamen quum nondum satis valeret, & queque parui momenti copiæ sequerentur, rem huiusmodi vt faceret, animo agitauit. Ex vniuersa Sicilia nauibus quam multis contractis, frumentoque & necessarijs alijs rebus completis, ex insula soluit, hostibus speciem præbens magnos exercitus tanta nauium copia deportari. Et sanè sic erat hostibus periuasum, vt qui magnas in se adduci iam copias crederent. nam & ingentem aduersum se classem è Sicilia soluisse acceperant. Sed quum ea Demetrius nauium multitudine, & si Neapolim rectè contenderet, hostibus vt equidem reor, terrori vt esset, vrbique & Neapolitanis salutis: veritus tamen discrimen, Neapolim nauigatione transgressus, Romanum diuertit in portum, indeque contrahere milites summo studio nitebatur: qui tamen perinde à barbaris debellati, & maximum in modum ab his sibi timentes, Demetrium sequi aduersus Totilam Gothosque nullo pacto tunc velle, nec duci se in prælium pati, vnde cum his solum, qui ex Byzantio secum aduene-

Beneuenti a Totila muri diruti.

Totilas in sexu feminæ non scuit.

Totilæ successus

Militum stipendijs non solutis petulantia.

* præfectum

Maximinus P. P. Italiæ, vir ad res gerendas ineptus.

Demetrius bonum consilium non exsequitur.

rant, ire Neapolim cogitur. Erat tum fortè Demetrius alter quidam genere Cephaleus, nauta quondam maritimum operum, & simul discriminum apprimè peritus. Is quippe in Lybiam Italiamque cum Belisario nauigarat, ex eaque nauigandi longa consuetudine rerum huiusmodi peritiam ceperat. Vnde Neapolitanæ vrbs procuratorem Imperator hunc constituerat. Sed postquam barbari obsidione locum cœpere, vt erat is lingua immodicus, ea Totilam obsidione maledictis frequenter incessere, & simul conuertiari, atque adeo vt linguæ parcere nil videretur. Is itaque ex longa obsidione nimium iam increbrescentibus malis vehementer affectus, ex Cononis præfecti sententia clam lembum conscendit, & ad Demetrium, qui ex Byzantio venerat, animo ingenti nauigationem solus suscepit. Vnde quum mirabiliter ad eum incolumis peruenisset, ad rem gerendam quam maximè concitauit. Totilas verò de Romanæ in se classis aduentu iam certior factus, cum nauibus alijs & multis in statione antea præparatis, dum hostes ad litus applicant classem, non procul ipse à Neapoli de improviso adueniens, terrore primo statim congressu iniecto, in fugam hostes auertit, in eaque multos obtruncat, viuos quam plurimos capit, solis his euadentibus, quibus in nauium lembos primo ipso insultu licuit desilire, quos inter Demetrius fuit, classis eius præfectus: naues autem omnes cum ipsis oneribus virisque barbari confestim cepere, cum hisque & Demetrium illum, quem diximus, Cephalencum comprehendunt, quem tamen non vita priuarunt, sed lingua manibusque præcis, abire quò vellet denique permiserunt. has tandem Demetrius luit ex sua dicacitate pœnas. Demum & Maximinus cum omnibus nauibus Siciliam appulit, & Syracusas profectus, pro belli formidine ibidem vt quieturus permansit. Quod vbi Romani exercitus duces perdidicere, ingenti celeritate ac studio ad eum miserunt, qui suppliciter peterent, omni postposita mora sibi vt auxilium ferret periclitantibus: & inter cæteros Conon, qui intra Neapolim urbem à barbaris validissimè obsidebatur. iam enim sibi ac suis defecerant necessaria. Maximinus verò pro innata sibi ignauia pauoreque, Imperatoris veritus minas, ab alijsque item increpitus, & conuictijs demum affectus, iam sui desperans, Syracusis manendum sibi decernit, copias tamen omnes cum classe Erodiano Demetrioque ductandas ac Phassæ, media hyeme Neapolim mittit. Sed ea classis vbi prope Neapolim venit, & violentior mari ventus incubuisset, immensasque excitaret procellas, Demetrius secundis se fluctibus permittebat: iamque tempestas nauium detererat remos, & nautis ad exequenda officia nil temporis permittebat, ita vt nec iubentium quidem & hortantium dicta exaudirent, præ vorticum sonitu obturbati: sed confusè omnia facere, dum perflantis spiritus vis intolerabilis quædam omnia superaret, quæ vel inuitos eo in littore deturbauit, in quo hostes tum fortè statiuia haberent. Vnde mox barbari eiectas ad se naues ingressi, milites in his partim nemine repugnante obtruncant, partim demergunt, viuumque cum alijs Romanorum plerisque præfectum classis Demetrium capiunt. Erodiano tamen & Phassæ fugam interea capeffere licuit, quia non propinqui admodum hostium castris eiecti peruenerant. Totilas verò circumiecta collo Demetrii reste, & ad Neapolis muros protractum, monere obsessos hunc iussit, ne de cætero vana spe falsi auxilia expectando sese deperditum irent, sed urbem quantocyus dederent Gothi, & malis se ingentibus liberarent: quandoquidem posthac Imperator nulla sibi transmittere subsidia posset, & identidem affirmare, ea cum classe omnes prorsus his vires ac spem deperisse. Tunc verò obsessi, quum necessariarum rerum inopia ac fame ultra, quam credi potest, opprimerentur: ad hæc conspicati, quam indigna Demetrius patere-

Pœna dicacis & effrenis linguæ.

Maximini vercordia.

Classis Romana calanitas.

tur, spe omnia missa, ad vlulatus & gemitus summa cum animi molestia reciderunt. vnde ciuitas omnis tumultu & comploratione repletur. Totilas demum, qui in propugnaculis erat, hostibus euocatis, verba huiusmodi fecit. Nihil ipsi vel criminationis, vel causæ in vobis nacti, viri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendam concessimus, sed vt ab infensissimis omnium dominis, vos denique in libertatem vindicarem, & cuique vestrum gratias quandoque possemus & pro arbitrio reddere, pro vestris erga nos in bello hoc beneficijs, pro quibus his, quæ à Romano antehac hoste perpeffi fuistis. Soli nanque Italicensium omnium maximè erga Gothorum hanc gentem benevolentiam prætulistis, & compertum sat habeo, in hostium vos ditionem vel inuitos quidem venisse: vnde quia cum illis vnà & vos obsidere nunc cogor, vestra erga nos fidei pudet, tametsi non Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus. non igitur quia obsidionis mala ægrè nunc fertis, odio Gothos habendos esse in præsentia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficijs conituntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, vel si per ea, quæ non nunquam iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur. hostium autem formido nulla vos subeat, nec præterita recensendo, relatores ex nobis illos victoriam existimate. nam quæ in vita hac mirabiliter & fortuito nonnunquam vel insperato contingunt, temporis processu defluere solent ac labi. Nos igitur ea erga vos benevolentia sumus, vt vestri ob gratiam vel Cononem præfectum ac milites cæteros malorum prorsus immunes abire quò velint, & suis cum rebus permussuri nunc simus, si nobis tradita vrbe hinc statim abscesserint: pro his verò proque Neapolitanorum salute, nihil impedit, quo minus iusiurandum fidemque demus. Huiusmodi Totilæ orationem tam ciues ipsi quam Cononis milites comprobarunt. nimium namque iam famis necessitas degrauiabat. Vt fidem tamen erga Imperatorem serua-

Totilas ad Neapolitanos oratio.

Neapolis deditio

*septimus VIII anni principium. Totilæ singularis humanitas.

*Altera Totilæ
In hostes benig-
nitas.*

lorum deniq; pœniteret, neue per eum ingenti aliquo malo afficeretur. Quibus de rebus Totilas certior factus, vniuersos ad se conuocatos, solando & confirmando, & integrata quam dederat fide, bonum animum habere hos iussit, & suo cum exercitu vt se immiscerent, indeque necessaria sibi coempta vt ab amicis deferrent. Deniq; quum ea vis venti rursus & continenter ingrueret, ita vt temporis plurimum tereretur, equos & iumenta his tribuens, insuper & viaticum elargitus, per continentem Romam versus iter vt facerent, imperauit; viam simul comitibus datis Gothis & probatissimis viris, vt tuto abirent. Neapolis interea muros solo æquare is coepit, ne è loco munito impetum facitudo, Gothis negocium exhiberent. Malebat is sanè aperiore in campo cum Romanis & hostibus armis decernere, quam dolo & fallacijs depugnare. Itaque quum eius muri maiorem demolitus iam partem fuisset, quod reliquum fuit, dimisit intactum. Per id tempus Græcus quidam & Calaber genere ad Totilam Neapolim venit, ex eius armigeris quendam incusaturus, quod eius filiam virginem per vim constuprasset. Totilas verò id ægrè ferens, summo studio nitebatur, vt qui delatum crimen patrasse se minus negaret, commissi pœnas facinoris lueret. vnde comprehendi mox iussus in carcerem trudit. Huius vicem barbarorum primores quidam solliciti, (erat nimium vir ille acer, belloq; strenuus) inter se coeuntes, Totilam statim conueniunt, conuentumque enixè precantur, missum illi crimen vt faceret. Tum ille, quæ dicebantur, benignius auditis, nec perturbatione vlla affectus, oratione apud suos huiusmodi habuit. Non equidem, o viri commilitones, vel quia nimis sim inhumanitati obnoxius, vel quod propinquorum meorum calamitatem habeam voluptati, hæc vt facerem apud vos verba, constitui; sed vt ne quid Gothis mali contingat. Non enim me præterit, magnas hominum turbas rerum nomina in contrarium vertere, vt qui humanitatem dicere improbitatem consueuerunt: vnde & rectora quæq; corrumpi ac perturbari contingit. Sinistrum quippe, & planè improbum dixerim, qui leges velint ad verum acrius circumscribere, vt earum nominibus pro velamentis ad impietatem & nequitiam vsi, peccare intrepidè queant, & prauitatem præ se tutius ferre: Sed vobis equidem consulo, ne mortalium cuiquam id permittatis, vt cum vestri ipsorum salute viri cuiuspiam delicta commutet, nec quoquam pacto vos sceleris, qui nulli iniuriam intulistis, participes reddat. Delinquere nanque, & in delinquentes inferenda supplicia intercipere, vt equidem reor, æquè se habent. Velim itaque ea vos mente, & sic de præsentibus hisce decernere, vt si vobis optio detur, è duobus alterum deligatis. aut enim vir iste pro illata iniuria luiturus est pœnas, aut Gothorum est, vt non salua Respublica sit necessarium, nec bello vt vsquam victoria pariatur. Animaduertite, quanta antehac nobis in huius belli primordijs militum copia fuerit, vtque in subeundis periculis quam sit clarior facta. Et paucis vt rem omnem absoluam, pecuniarum vis quanta & innumerabilis, equorum præterea armorumque quanta antehac vis, quot in Italia ipsa munitiones, quæ omnia haudquaquam pro inutili comiteu his esse videntur qui bella gerunt. Sed postquam Gothi sub Theodato fuere, homine quidem qui æquitatem præ diuitiarum assequendarum cupiditate minoris fecisset, quam deum nobis minus propitium reddiderimus, quòve nostra fortuna euaserit notis, & à quibus quantisque sumus viris deuicti. Nunc verò à nobis Deus pro his, quæ deliquimus, iam satis pœnarum quum habeat, pro arbitrio rursus dirigit vitam. Et breuiter vt rem omnem expediam, supra vota nobis rem administrat: quippe qui supra vires hostes iam superauimus. Comple-ri itaque velle victoriæ causam, iustitiam exercendo, nobis profectò plus

*Neapolis muri
diruit.*

*Gothus quidam
de illato stupro
accusatur.*

*Totilæ ad suos
oratio de punien-
dis flagitijs.*

longè

longè conduxerit, quam huic aduersandovideri inuidiâ nobis ipsis fecisse. fieri enim non potest, vt qui vel iniuriam fecerit, vel vim fortè intulerit, in certaminibus ipsis probè se gerat, quandoquidem pro singulorum vitæ conditione regitur & belli fortuna. His Totilæ dictis Gothorum primores collaudatis, armigerum, qui virgini stuprum intulerat, de cætero haudquaquam repetere, sed de eo & pro arbitrio vt Totilas ageret, permisere. Tum ille morte affecto, qui virginem vitiat, bona quoque eius, quæcunque fuere, vitiatæ mox tradit. Dum hæc interea Totilas peregrisset, Romani exercitus principes, & simul milites ipsi res subditorum diripere, contumelijsque & sceleribus nil reliquum facere, adamasque habere in præfidijs foeminas, luxuriam ac temulentiam operam dare. Sed milites ipsi, quum se præfectis inobedientes contumacesque exhiberent, in omnem absurditatis & flagitij speciem incidebant. Italicis præterea vniuersis relinquebatur, vt ab vtroque exercitu grauissima paterentur. nam & agris ab hostibus priuabantur, & suppellectile omni ab Imperatoris, vt dominantis, militibus. Ad hæc accedebat, quod quum rerum necessariorum inopia premerentur, vt vapulate impunè hi possent, & planè deperdi. nam & Romanos milites ipsos, quum suos ab hoste oppressos tueri nil quirent, ne suorum quidem tunc foedè factorum pudebat, sed pro eorum sceleribus deniq; effecere, barbarorum vt Itali desiderio tenerentur. Quibus rebus Constantianus permotus, literas ad Imperatorem perscripsit, hisque apertè significabat, nullo pacto se posse hoc bello Gothis obsistere. Cæteri que item præfecti in eandem sententiam concedentes, suam denunciabant, veluti expressa confessione, ad certamen ignauiam. Totilas interea Romanorum senatui literas in hanc sententiam misit. Quicumque finitimis iniuriam inferunt, siue id ignorantia egerint, siue obliuione, merito debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sint mala perpeffi, nam peccandi quæ incidit fortuitò causa, maximam delicti his adimit partem, & deprecatur. Si quis verò præmeditatus iniuriam infert, huic certè nil reliquum fiet, quo eius facta excuset: quippe quem non solum rei patratæ crimen, sed voluntatis etiam culpam vt ferat, par erit. Quum igitur hæc ita se habeant, vobiscum animis agitate, quo pacto sint per vos excusanda, quæ in Gothos gesseritis. Num'ne Theoderici & Amalassunthæ in vos beneficia ignorantis? an temporis diuturnitate & vestra obliuione, nullius momenti fuisse ea sunt visa? tametsi istorum neutrum sit. non enim leuibus & vanis quibusdam in rebus, in maiores vestros, in vosque nuper gratos quondam nostri se principes ostenderunt, sed in grauibus quidem & necessarijs. Atqui in suæ ditioris homines quid nam virtutis exerceant Græci, vel auditione percepisse reor, vel experientia didicisse. Proinde Gothorum & Italicensium bona istorum fore decernitis, quibus & vos inhæsisse existimo. Sed quæ nam ab his sitis hospitibus & amicis adepti, vos fortè non præterit, si qua ipsi in parte eorum nunc meministis, quæ Alexander Romanorum præfectus facturum se animo destinarat, vt milites ipsos omittam, & militum duces, quorum beneuolentia & animi magnitudine fruebamini, & eorundem de causa ad id fortunæ res peruenere. Me verò vestrum existimet nemo, barbarorum vt principem, per iactantiam his verbis nunc vti. nam illud pro indubitato asseuerauerim, quempiam ab his esse facinorosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pacto non fore id absurdissimum videatur, quum deus ipse pro illata tam multis iniuria, militibus istis præfectisque sit supplicia denique illaturus; vos verò in istorum tam foedè facta libentius concedatis, nec eximi malis vos patiamini, quæ à sceleratis hominibus inferuntur. Occasionem itaque aliquam præbetote, qua apud Gothos ipsos rem vestram excusatius tueamini, & ipsi vobis errati vt veniam demus. Sed ad hanc

Pœna stupratoris.

*Romanorum deus
cum & militibus
scelera.*

*Totilæ ad senatum
Rom. literæ*

consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli sine non expectato, quum adhuc quippiam est reliquum spei, quæ potiora sunt, delegeritis; & emendatione denique facta, ea insuper sarciat, quæ per vos sunt indecentius gesta. Literas in hanc Totilas sententiam scriptas ex captiuis cuidam Romam deferendas, & ad Senatum mox tradit. Ioannes fortè in vrbe tunc erat. is Senatoribus interdixit, ne Totilæ quippiam responderent. Vnde Totilas iterato literas alias atque item alias ad Romanos perscripsit, in quibus grauissimo se iuramento apertè obstrinxerat, nulli vnquam de cetero Romanorum mali quicquam Gothorum quempiam illaturum. Quis verò mortaliū iteratas tabellas Romam pertulerit, nil equidem habeo, quod affirmare sat queam. nocte nanque intempesta publicis illæ in locis affigebantur, & vbi iam illuxisset, innotescabant. Sed Romanorum præfecti, quum sacros quosdam, Arianæque sectæ viros suspectiores haberent, ex vrbe omnes protinus eiecerunt. Quibus rebus Totilas cognitis, exercitus parte in Calabriam missa, Hydruntis præsidium vt tentarent, iniunxit. Sed eius loci custodes quum haudquaquam vltro ad Gothos concederent, Totilas suis mox imperat, vt oppidum obsiderent. Ipse verò cum maiori & reliqua exercitus parte ad circumiecta vrbi Romanæ loca ductare statim contendit. Cuius protectione cognita Imperator, & si fortissimè adhuc sibi insistentibus Persis, mittere rursus in Italiam Belisarium cogitur. Iamque hyems se circumegerat, nonusque belli huius annus exhibat, quod scripsit Procopius. Belisarius itaque secundo iam in Italiam venit, per paucis admodum ex Byzantio abductis secum militibus. nam quos antea is habuisset, ab exercitu, qui in Media erat, nequaquam eduxerat: vnde militum apud se raritate compulsus, Thraciam omnem circumeundo, pecuniamque effusè præbendo, iuniores & voluntarios quam multos contraxit. Huic ex Imperatoris permisso & Vitalius aderat Illyricorum præfectus, qui ex Italia nuper redierat, vbi & Illyrios reliquerat milites. Vtrique igitur, quum ad hominum milia quatuor contraxissent, Salonas se contulerunt, ea mente vt Rauennam inde & imprimis contenderent, ex eoque loco bellum Gothis, quoad liceret, inferrent. nam per Romanum agrum nec tuto transire hi poterant, nec hostes fallere trāseundo, quos in Calabria Campaniaque castra habere acceperant: nec vim his quoquam pacto inferre. non enim æquis aduersus Gothos hi viribus ibant. Interea, qui in Hydrunte obsidebantur, Romanis, quum commeatus penitus defecissent, cum obsidentibus barbaris ad colloquium conuenerunt, pactique inter se sunt, Gothi vt præsidium traderetur, & ad id peragendum vtrique diem præfiniunt. Belisarius interim commeatibus in naues impositis, ad anni spatium suffecturis, cum his Valentinum iussit Hydruntem ocyus nauigare, indeque primos statim custodes abducere, quos morbo & fame acceperat contabuisse, aliosque ex his, qui secum tunc nauigarent, ad custodiam loci habendam sufficere: quibus perfacile foret, vt integris & vigentibus, & ab unde suppetentibus rebus ad victum necessarijs, præsidium tutius asseruare. Valentinus itaque secundum nactus & validum ventum, nauigatione Hydruntem quarto ante præstitutum dedendi oppidi diem peruenit, & sine custodijs portum deprehensum mox occupat, præsidiumque nemine interpellante iniuit. Gothi nanque præfidiariorum militum promissis fidentes, nec quicquam interea sibi impedimento fore ad capiendum præsidium rati, negligentius se erga proxima Hydruntis loca habere, & in segnitiam quiescendo relabi. Quo factum, vt classe de improviso in se veniente conspecta, trepidi obsidionem mox soluerent, & procul inde facta discessione, translatisque aliò castris, quæ sibi iam obrigissent, ad Totilam perferunt. Valentini deinde milites quidam, quos fortè cupido inceserat eius regionis loca depopulari, incurso-

*Ioannes Totilæ
responderi vetat*

*Ariani Roma
eiciuntur.*

*Initium anni X.
Reditus in Italiam
Belisarij.*

Belisarius Hydruntem seruat.

incurfione inconsultius facta, ad maris litus quum hostes obuios habuissent, cum his manus conseruere: quo prælio vt prorsus deuicti, non paruo numero fuga se in mare præcipitant. Vnde centum septuaginta desideratis, cæteri se Hydruntem ad præsidium receperunt. Valentinus verò veteribus eius præsidij affectis inedia inuentis custodibus, & his inde abductis, ex Belisarij ipsius imperio alios & recentes validioresque primis substituit, & commeatibus ad integrum suffecturis annum, cum reliquis copijs Salonas venit. Vnde & Belisarius cum classe vniuersa mox soluens, Polam applicuit, vbi & moram exercitum disponendo, aliquamdiu contraxit. Totilas interim, vbi eò Belisarium applicuisse accepit, id eius cognoscendi vires iam cupidus egit. Bonus nomine quidam, Ioannis nepos, Genuæ dux præsidij erat. huius nomine literas ipse adulterinas ad Belisarium scribit, enixius obsecrando, ad se vt maximo in discrimine laborantem celerrimè opitulatum venirent. Viris deinde cautiorebus quibusdam delectis, & vafredine probè imbutis, perferendas ad Belisarium literas tradit, & simul commonefacit, eius vt vires aduertendo diligentius & speculando cognoscerent, & à Bono se Genuæ præfide missos dissimulanter prætenderent. Quos Belisarius, vbi in eius conspectum venire, pro sua consuetudine beneuolè ac perbenignè suscepit, & literis deinde perlectis, Bono præfecto vt renunciarent iniunxit, cum vniuerso exercitu se non longe post affuturum. Illi verò, vt fuerat per Totilam imperatum, rebus omnibus perlustratis, & diligenter animaduersis, quum se ad Gothorum exercitum recepissent, non magni momenti Belisarij esse copias affirmarunt. Totilas interim Tybur, quod Isaurorum præsidio tenebatur, prodicione hoc pacto cepit. Ex incolis quidam cum Isauris portarum custodibus, nullo ipsorum crimine paulo ante iurgati, hostes, qui proximè castra habebant, noctu introduxere. Vnde Isauri quum urbem in hostium esse potestatem aduerterent, agmine vno inter se coeuntes, integri omnes ferè fuga euadunt. Tum Gothi ciuium nemini parcere, sed cum vrbis * præfule * forte, præfide. occidione vniuersos occidere, & cædibus tantopere in hos desæuire, vt explicaturus has minimè sim, ne inhumanitatis & sæuitiæ monumenta posteritati relinquam. Inter cæteros & Catelus interijt, vir sanè inter Italos probus. Iamque & Tyberim barbari occuparant. Vnde factum, vt haudquaquam Romani de cætero possent flumine commeatus deuehere. nam & secus amnem situm id oppidum est, supra urbem Romam stadijs centum & quinquaginta. Quod quum à Gothis iam teneretur, veluti è propugnaculo è regione siue per Anienem fluuium hi nauigantibus, siue terra iter habentibus infesti erant. Belisarius autem, vbi cum vniuersa classe Rauennam peruenit, Gothi qui fortè tunc aderant, & simul Romanis in vnum contractis, orationem huiusmodi habuit. Haudquaquam nunc primum, ô viri, id contigit, vt egregia virtutis probitatisque opera per nequitiam & praua delerentur facinora. Iampridem enim humanis id rebus apertè insitum est, & sanè plerique proborum hominum facta, deperdita pessimorum quorundam prauitas interciderit ac corrumpere potuit. Quod utique nunc & Imperatoris rem planè sefellit, cui tantopere, vt delicta castiget, est curæ; vt de Persis paruis facta ac demum posthabita, quæ in manibus erat, victoria; me rursus ad vos per id temporis transmittendum censuerit, ea vt sarciam, & ad sanitatem reducam, quæ per præfectos & exercitus duces nil rectè antehac sint, siue in milites, siue in Gothos, & vtcunque in cæteros facta. Enimverò nil prorsus delinquere, nec humanum esse equidem reor, sed præter mortaliū ipsorum naturam. Delicta verò corrigere Imperatorem admodum decet. vt charos præterea, & amicos soletur, eius & dignitatis est, & prudentiæ: quo fiet, vt non solum nunc ipsi à molestijs quondam illatis & gra-

*Totilas fraude
vires hostis ex
plorat.*

*Tybur a Totila
capitur.*

* forte, præfide.

*Belisarij ad suos
et Gothos oratio*

uibus vindicemini, sed statim vt liceat Imperatoris beneuolentia frui, quare nil dignius afferri mortalibus potest. Quum itaque ad hæc exequenda præsto nunc sim, vestra intererit, totis eniti nunc viribus, futuris vt commodis perfruamini. Vos igitur, vt cuique siue necessarij sanguineque coniuncti, siue amici beneuolique apud Totilam hoc tempore sunt, euestigio reuocate. id si egeritis, & pacis bona habituri propediem estis, & ab Imperatore non mediocris ad vos est peruentura vtilitas. Ipse verò, non vt belli huc cupidus veni, nec vt hostis Romanæ ditionis hominibus sim. Quòd si non operæ precium ipsi duxeritis, quæ potiora sunt vobis, deligere, & nobis obuiam ire plerique * velint, necesse erit omnino, vt vel inuiti pro hostibus habeamus, qui contra nos arma desumpserint. Hac habita Belisarius oratione, Teramunthem armigerum, & ex his alios, qui se sequebantur, nonnullos, cum Vitalio vnà, Illyricisque militibus in Aemyliam misit, eius regionis vt locos tentaret. Vitalius itaque suis cum copijs quum Bononiam peruenisset, præsidij sese tradentibus captis, quietum eo se in oppido continebat. Illyrici interea milites, quos eò traduxerat, nullis prorsus malis affecti, nec voce tenus, quæ se offendisset, derrepente & temere abeuntes domum se contulerunt, missisque ad Imperatorem legatis, veniam dari sibi deprecabantur: quando quidem non alia se domum de causa recepissent, nisi quia necessarijs, ac simul stipendio fraudari se dicerent. his fermè respública magnam debebat pecuniam. Ad hæc accedebat, quòd & Hunnorum exercitus quum Illyriam inuasisset, eorundem liberos coniugesque pauloante abduxerant, quibus Illyrici illi rebus compulsi, agmine vno abierant. Sed his imperator, & si tum primum succensuisset, veniam tamen errati postea dedit. Vnde & Totilas cognita Illyriorum secessione, exercitum Bononiam misit, Vitalium perinde ac reliquos milites vt statim inuolaturum. Vitalius tamen, ac simul Teramunthes hostium in se aduentu præcognito, locatis in aduentantes insidijs, magno ex eis numero interfecto, cæteros auertere in fugam. Eo in prælio Nazares aderat, vir quidam egregius, natione Illyrius, & ex Illyria militum quondam præfectus: cuius præter cæteros omnes singularis & admirabilis opera fuit. Hac deinde pugna confecta, Teramunthes Rauennam ad Belisarium redit, qui alios ex suis armigeris ternos & delectos cum militibus mille Auximum Romanis ibi per Gothos obsessis suppeditas misit, qui fermè Totilam cum copijs suis frustrati, Auximumque ingressi, incurfiones in barbaros facere animo destinarant. Sed postera die circa meridiem certiores iam facti hostium nonnullos in proximo esse, vrbe egrediuntur, vt his occurrerent. Exploratores tamen prius mittendos ad hostes esse decernunt, eorum vires diligentius speculatum, ne temerè in barbaros & inconsideratius ruerent. Ricilas verò Belisarij armiger, sed tunc temporis temulentus, inuitis cæteris, solus ipse ad speculandum equo in cursum acto celerrimè iter arripuit. Quum que in Gothos tres incidisset, & loco præcipiti, primum quidem vt oppugnaturus hos constitit, & rem strenuè gerit: sed vbi hostium vim magnam peruidit in se vnum coortam deferri, in fugam statim concitat equum, quo ex insperato & loco difficili procumbente, ingenti hostes clamore in hunc tela conijciunt. Quam rem Romani ex ædito conspicati, suo vt militi opem laturi concurrunt. Ricilas interea pilis iam multis opertus emoritur. Teramunthis verò tunc milites barbaris in fugam versis, sublatum sui commilitonis cadaver in Auximum intulere, exitum vitæ sortitum non sua virtute dignum. Tunc verò Sabinianus Teramunthesque cum Magno ipso eius præsidij duce, communicato consilio, non vsui fore sibi comperiebant, illic de cætero immorari, id animo agitantes, hostibus nunquam pares fieri se posse. Et dum interea obessorum cibos absument, eò celerius se effecturos, vt à barbaris præsidium

* nolint.

Illyrici domum se recipiunt.

Ricilas in temulentia temerarius occiditur.

um capiatur: quæ vtique vbi sic fore sunt visa, ipsi quidem cum militibus mille se ad discessum parare, & noctu iter aggredi velle. Qua re sic cõstituta, ex his ipsis militibus quidam occulta profectioe & voluntaria ad hostium castra se contulit, denunciauitque, vt res se apud Romanos haberent. Vnde & Totilas ipse cum delectis duobus milibus viris nocte insequenti stadijs triginta ab Auximo itinera asseruando infedit, eiusque rei nulli præbuit sensum. Gothi interea hostes noctem circa mediam conspicati pertranseuntes, exercitis hos ensibus de improviso adoriuntur incautos, ex hisque ducentos interfecerunt. Sabinianus interim Teramunthesque cum reliquis, vt in tenebris delitescendo, Ariminum fuga contendunt. Gothi verò sarcinarijs iumentis omnibus potiuntur, quæ commeatus & arma gestabant. Ad littus Ionici sinus oppida duo Pisaurum Fanumque inter Auximum & Rauennam sunt sita, quorum domibus in huius belli primordijs Vitruges concrematis, muros ad mediam partem deleuerat, ne fortè illis Romani præoccupatis Gothi se infestos præberent. His verò ex oppidis alterum, & id quidem Pisaurum, Belisarius occupare decernit, vt cuius ager illi esset tum visus equorum in parabula peridoneus. Missis itaque noctu ex amicis quibusdam ad id peragendum idoneis, qui portarum singularum latitudinem altitudinemque clam & diligentius metirentur: fores postremò ad eandem dimensionem cõstructas, & ferro munitas nauigio impositas Pisaurum misit, iussitque Sabiniani militibus vt eas portis mox coaptarent, ipsique intra muros manerent, ac vbi in tuto iam constitissent, quicquid è moenibus dirutum collapsumue fuerat, lapide vt cunque limoque sarcirent. Sed Totilas, quæ per hos gerebantur, præcognitis non paruis cum copijs Pisaurum venit, & præsidio pertentato aliquandiu ibi moratus, quum capere illud non posset, re demum infecta ad Auximum reduxit exercitum. non enim Romanorum adhuc quisquam in hostem exibat, sed intra muros omnes se continebant. Belisarius interim suis ex armigeris duos Romam transmisiit, vt simul cum Bessa vrbis custodias asseruarent, nec quoquam pacto exirent in hostem. Totilas deinde, & Gothorum exercitus, vbi Belisarij copias acceperere non ea multitudine esse, vt suis resistere conatibus possent, locorum validissimas quasque munitiones infestandas per se ac suos esse decernunt: vnde & in agro Piceno parte copiarum ad Firmium Asculumque dimissa, positis castris ad hæc oppida obsidendum sedulo constitunt. Iamque & se circumegerat hyems, & annus huic decimus bello finiebatur, quod historiae Procopius commendauit. Belisarius verò cum obsessis auxilio esse non posset, Ioannem Vitaliani nepotem Byzantium misit, grauissimoque iureiurando adegit, ad se enixè vt reditum, & quoad posset, acceleraret; Imperatoremque suo nomine precaretur, magnam vt sibi pecuniam maioresque copias & arma insuper mitteret, milites quippe deberi sibi pecunias cauendo, seque omnium egentissimos esse, prælia detrectabāt. Vnde & Imperatori in hanc sententiam scripsit epistolam. In Italiam Imperator optime venimus, non viris, non armis, non pecunijs demum muniti: quæ vtique qui non ad necessitatem sit consecutus, bellum (vt reor) gerere nunquam sat commodè poterit. Thraciam ipsi & Illyriam obeundo, milites non paucos demum contraximus, sed miserabiles quosdam & planè inermes imbellesque. Spectamus præterea & qui hic sunt reliqui milites haudquaquam satis ad id bellum valere, & hostes reformidare quammaximè, vt qui ab his sæpius victi animum adseruitutem transtulerint. nec sanè hi frustra hostem antehac veriti fugitabant, & equis dimissis, proiectis in terram armis turpi se dederant fugæ. Nec fieri præterea potest, pecuniarum prouentum vt ex Italia capiam, quippe quæ iterato per hostes pristinos occupata nunc detinetur. Nostri præterea milites quia contumaces iam red-

Proditur confilium Rom.

Pisaurum Belisarius munit.

XI annus belli Gothici.

Belisarij ad Imp. epist.

diti sunt, nostro haudquaquam parent imperio: vnde nec iubere his aliquid possumus. Accedit etiam, quod debita illis pecunia imperandi nobis audaciam sustulit. nec illud te lateat velim, maximam tuorum militum partem vltro ad hostes se contulisse. Si igitur in Italiam duntaxat Belisarium mittere animo inerat, bene habet: sum namque in medijs ferè nunc Italis. At si libido est hostes pervincere, necessarium est, vt per te alia pleraque ad id præparentur. non enim fieri sine ministris potest rebus in bellicis imperator. Neceffe est itaque, vt armigeri & satellites mei omnium primi ad me transmittantur. Magno deinde qui Auximum seruat, Hunnorum barbarorumque aliorum non parua manus, hisque in stipendium vt pecuniæ dependantur. Ioannes verò quum plurimum temporis Byzantij contriuisset, nil profus eorum peregit, quorum ob gratiam per Belisarium mittebatur. Sed virgine ex Demetrio Imperatoris nepote progenita in vxorè traducta, Veneri operam dabat. Totilas interea Firmium & Asculum cepit: in Thuscos inde profectus: Spoletum Asifiumque obsedit. Spoleti verò Erodianus custodiæ præerat, Sifridus Asifij Gothus genere, aliàs tamen miri erga Romanos & Imperatoris res studij. Sed Erodianus cum hostibus in colloquium venit, ab hisque dierum triginta indutias petijt, his tamen conditionibus, vt si nulla interea per Belisarium auxilia mitterentur, cum militibus ciuitatem & incolas Gothis dediturum se diceret, filiumque pro futura deditioe obsidem dedit. Postquam verò constitutum iam aderat tempus, nec aliunde Romanis subsidia ferebantur, Erodianus & cæteri, quibus fuerat præsidij custodia credita, factis ex pactioibus se & Spoletum Totilæ dedunt. Ferunt nonnulli Erodianum, quia Belisarium ipsum odisset, Gothis sese Spoletumque prodidisse, vt qui vitæ factorumque rationem exacturum ab se Belisarius minaretur. Sifridus autem cum suis militibus facta in hostes eruptione, è suis complures amisit, & ipse simul occubuit. Asifini deinde duce amisso in re præfenti consilij inopes vrbem extemplo hostibus tradidere. Post hæc Totilas ad Cyprianum protinus misit, & Perusiam sibi vt proderet, precabatur: post preces, & minas adiecit, si minus obtemperaret: varièque animum eius versando, pecuniarum insuper vim maximam se illi daturum pollicebatur si postulata perageret. Verum vbi apud Cyprianum nec minis sibi, nec precibus res succedebat, ex illius armigeris Vliarum quempiam corrumpit pecunia, hominem vt dolo necaret. Tum ille Cyprianum solum conuentum, de improviso obruncat, & fuga ad Gothos se recipit. His Totilas rebus peractis, Romam contendit, quam statim vbi est proximè ventum, obsedit. Agrorum verò cultoribus per omnem Italiam mali nil quippiam intulit: sed terram vt intrepidè colerent, nil secus ac antea, imperauit; sibi que ac Reipublicæ tributa dependere, & fructus dominis reportarent. Gothi verò, dum muris interea appropinquant, Artasires Barbationque non paucos secum ductantes, & si improbante id Bessa factum, eruptionem in eos fecerunt, & statim compluribus interfectis reliquos in fugam vertere. Quibus quum diu insisterent, & ad plurimum viæ euecti insecrandi studio essent, in hostium insidias precipitarunt, vbi maiore suorum parte amissa, vix duces ipsi euasere. Quo factum, vt haudquaquam de cætero auderent hostibus obuiam ire sibi vel acriter insultantibus. Vehementior exinde fames Romanos vrgebat, quum nullas possent ex agris fruges inuehere, & rebus essent maritimis interclusi. Gothi nimirum Neapoli in potestatem redacta, minoribus varijsque nauigijs, circa eius regionis insulas vltro citroque ad nauigando diuagabantur, & diligentius obseruabant, qui nam eà nauigationem haberent. Vnde vniuersas è Sicilia naues, quæ Romanum ad portum cursum tenebant, eorum in manus cum nautis ipsis perueniebant. Totilas deinde in Aemyliam transmissio exercitu,

Placen-

Ioannis negligentia in curandis rebus commissis.

Cypriani constantia.

Indigna Cypriani cedes. Romam Totilas obsidet.

Victores victi.

Annone caritas Romæ.

Placentiam siue vi, siue deditioe suis, vt caperent, imperauit. Hæc fermè ciuitas inter cæteras Aemyliæ vrbes præstantior est, & præsidium habet præualidum, ad flumenque Padum posita est, ac sola ex omnibus ea è regione oppidis Romanorum in ditione relinquebatur. Vbi verò Gothorum Placentiæ appropinquauit exercitus, oppidanos leniter compellendo hortari & suadere, vrbem Totilæ ac Gothis pacificè traderent. Quibus vbi pro voto nil succedebat, non procul ab vrbe positis castris, ad obtidionem se hi præparabant, & eo impensius, quo & oppidanos præsenferant necessarijs indigere. Per id tempus Imperatoris præfectos, qui Romæ tunc erant, proditio- nis suspicio cepit, vt quibus Romanus vir Cethegus & inter senatores facile princeps, suspectior esset, qui ea statim de causa Centumcellas ab vrbe discedens se contulit. Belisarius interim vt vrbi Romæ, ita & summæ rerum quum non parum timeret, vt qui ex Rauenna aliò nil quicquam afferre ex tantulis præcipuè copijs subsidij posset, Romam inde proficisci animo destinat, & circumiecta vrbi loca euestigio occupare, vt è propinquo suis laborantibus quiret præsidio esse. Iam enim, quod à principio Rauennam venisset, hunc poenitebat: quod tamen Vitalio suadente & Magno præfectus cum Imperatoris incommodo fecerat. Nam vbi se primum intra Rauennam incluserat, visum est hostibus, se iam liberius posse, & pro arbitrio bella tractare. Belisarius itaque Iustino cum paucis quibusdam ad Rauennæ custodiam constituto, inde mox soluens, Dalmatiæ oram legens, eiusque regionis loca iuxta ad nauigando suis cum copijs Epidamnum deuehitur, vbi exercitum ex Byzantio expectando aliquandiu quieuit, perscriptis primum ad Imperatorem literis, quibus & præsentem ad cætera rerum statum significabat. Ille verò non longe post Vitalij nepotem, Isaacem Armenium Aratij & Narsetis germanum fratrem cum exercitu misit ex barbaris Romanisque contractum militibus, qui omnes Epidamnum deuecti, cum Belisario se coniungere. Imperator deinde Narsetem & hunc eunuchum ad Erulorum principes legat, vt his suaderet, in Italiam traducerent copias, & cum suis vnà militarent. Vnde ex Erulis quammulti Narsetem secuti, in Thraciæ loca hybernatum venire, vt postea vere proximè ineunte ad Belisarium inde transmitterentur. Aderat cum his & Ioannes, quem Fagam cognomine dicebant. His itaque iter habentibus fortuna contigit quædam, quæ ingentibus bonis Romanos ex insperato affecit. Magnæ nuper Sclauinorum hominum manus Histrum flumen transiientes, & eius regionis loca depopulati Romanorum vim maximam cepere. Cum his Eruli inopinantes quum manus conseruissent, & simul spem præter vicissent, magno eorum numero interfecto, captiuos omnes per eosdem abactos, abire ad propria permisere. Sed Narsetes interea quempiam nactus erat, qui Childibij nomen, clarissimi quondam Romanorum præfecti, falso sibi ementiretur. Childibius enim quidam ex Iustiniani familia fuerat, de vir sanè rebus in bellicis acer admodum atque industrius, contemptorque adeo pecuniarum, vt in re sua familiari pro maximis opibus duceret, nil penitus possidere. Hunc Imperator quarto imperij anno Thraciæ vniuersæ præfectum ad Histrum tuendum constituerat flumen, & tam cautè asseruadum, ne de cætero barbaris peruium esset: quando quidem antehac sæpe vt Hunni, ita & Antarum Sclauinorumque gentes flumine eodem traiecto, insana- bilibus malis Romanos affecerant. Sed Childibius posthac adeo terrori barbaris fuit, vt per triennij spatium, & quamdiu eo præfecturæ hic munere fungebatur, barbarorum nemini vnquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce ac sæpe transuecti, barbarorum vim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Post tertium tamen Childibius annum mo-

H

Placentiæ situs.

Cethegus proditio- nis suspectus.

Subsidia Belisario missa.

Eruli Narsetem sequuntur.

Eruli Sclauinos cedunt.

Childibio.

Antarum natio, vnde cognomen Antici Iustiniana- no.

Childibij inter-
ius.

Childibius alter,
suppositicius.

Hominis vafri
versutum confis-
sim.

dicis Histrum quum copijs traiecisset, vniuersam Sclauinorum gentem obuiam habuit: vnde inuito fortiter prælio, cum Romanis permultis & Childibius cadit: quo mortuo barbari liberè Histrum flumen trajicere, Romanorumque res sæpius incurfare. Quo factum, vt vel vniuersæ Romanæ tunc vires non ea in re vnus Childibij æquare virtutem potuerint. Antis deinde Sclauinisque longo post tempore inter se diffidentibus, & certamen deniq; ineuntibus, Antæ ab hostibus superantur. Vir itaque quidam Sclauinus ex captiuis iuuenem nactus Childibium nomine, primum tum pubescentem, domum abduxit. Sed Childibius ipse temporis progressu bellicis est in rebus industrius factus, & miræ erga dominum charitatis, vt qui eius tuendi gratia vitæ sæpè discrimen subierat, & bello se perstrenuè gesserat, quibus ex rebus ingentem retulit gloriam. Vnde non longe post Antarum vis magna Thraciæ loca quum intrasset, depopulatis ea è regione agris, Romanorūq; rebus direptis, multos mortalium demum cum cætera præda ad proprios lares quum se referrent, traducunt: his ex captiuis quempiam vnum in domini clementioris potestatem & perhumani fortuna deduxit. Erat nimirum captiuus ille vir sagax, & sanè versutus, & qui facile posset in negotio homines circumuenire ac fallere. Itaque quum magnopere cuperet Romanorum ad terras redire, nec vlla id arte assequi posset, rem excogitauit huiusmodi. Dominum imprimis conuentum, pro eius humanitate, & in se diligentia mirificè laudat, & suæ probitatis ob gratiam ex deo pleraque sibi bona fore affirmat, seque haudquaquam ingratum pro eius in se benignitate videri impossibile posse: verum si sibi optima consulenti obsequi velit, non longo post temporis interuallo magnarum pecuniarum dominum se eum facturum strenuè pollicetur. Esse nanq; apud Sclauinos ait Childibium, Romanorū quodam præfectum, habitu nunc quidem seruili, sed barbaris ipsis incognitum. Si igitur illi placeret, pro Childibio redimendo dependere precium, hominemq; Romanorum ad loca traducere, pro indubitato asseuerare, maximam à Romanis se gloriam relaturum, & ab Imperatore non paruas opes. His dictis, Romanus ille, & seruus, domino, quæ voluit, persuasit. nam & secum vtrā ad Sclauinos contendit, cum hisque, quia fama vtriq; innotuerant barbaris, mutuo ac tuto diuersabantur. Pecunijs itaque multis Childibij domino persolutis, hominem, quem petierant, coemerunt. Inde profecti quum protinus abiissent, & domum se iam recepissent, rogat mox hominem emptor ille & dominus, num ipse Childibius esset Romanus ille præfectus. Tum ille nil dedignatus, quæ vera essent, ex certa confessione fateri, quem admodum antehac secum actum sit explicat, vt Antius & ipse genere sit, & quum aduersus Sclauinos vnā cum suæ nationis hominibus pugnam inisset, ab hostium sit quopiam captus: nunc verò quum in patriam venerit, liber & ipse sit ex lege futurus. Tum igitur, qui argentum persoluerat, ne hiscere quidem tunc primum, sed mœrore mox affici, & suæ simul factæ iacturæ non mediocriter indolefcere. Romanus verò, & seruus ille, qui dominū cōsolari, & quæ in vero essent, refellere vellet, ne qua sibi res fortè in patriā reditum moraretur, hūc quidem virum Childibium esse identidem affirmare; sed præ formidine, vt qui in medijs hostibus nunc diuersetur, haudquaquam ex vero sibi velle cūcta retegere: quòd si Romanorum ad terras peruenerit, non solum nihil omnino hūc veritum, occultaturum se esse qui sit, sed vt par est, gloriæ honoriq; id habiturū. Dum interea de huius viri nomine ea controuersia fieret, vulgatus iam sermo ad omnes perferri coeptus. Antarum gens itaq; eius rei ob gratiam quum adinuicem conuenissent, cōmune decernunt id sibi fore negotij, atq; adeo ex ea re ingentia quædam se habituros sperabant, quando quidem Romani exercitus principem redactum in potestatem haberent. Atqui An-

tarum

tarum Sclauinorumq; nationes, non ab homine aliquo vno reguntur: sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtilis sint, vel fortè difficiles, in cōmune consilium deducuntur. Cætera verò omnia vtriq; ferè gēti paria sunt & simillima. His præterea barbaris lege cautum est, & à suis maioribus proditum, inter deos aliquem vnū, qui fulminis fit fabricator, rerum omnium dominum ac solum esse vt credāt, illiq; boues & hostias cæteras maectent: fortunam verò nec sciunt quidem, nec aliās vim aliquam in homines habere fatentur: sed postquā sibi siue domi morbo correptis, siue in prælio cōstitutis è propinquo mors imminet, iubentur quidē, si incolumes fortè euaserint, deo confestim pro anima sacrificium facere. Vnde quum primum mortis illud discrimen defugerint, sacrificium ex voto ac promissis absoluunt, & putant fermè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse. Syluas præterea & Nymphas hi colunt, & dæmones alios, hisq; sacrificia peragunt, & inter sacrificandum vaticinantur. Habitant autem in condita quædam tuguria, & longo abinuicem interuallo, & singuli domicilij locum, vt sæpe fit, mutant. In prælio autem pedestres pleriq; in hostem eūt, clypeum telaq; in manu gestantes, thoracem tamen non induunt: nonnulli verò nec tritam quidem & obsoletam habent, dum interea bellum fit, vestem; sed velamenta duntaxat quædam, ad foemur vsq; tendentia. hunc in modum aduersus hostes consistunt, porrò vna vtriq; & barbara lingua. quinetiam nec corporis specie inter se differunt. nam & prolixiore statura sunt omnes, & viribus plurimum valent. Corporum verò, & comarū colore nec candido admodum, nec rutilo prorsus, nec in nigredinem omnino vergente, sed subrutili magnopere sunt. Vitam verò vt duriorē, ita & planè incultam negleatq; Massagetarum more ducunt, & quidem sordibus, vt illi, cibo, ingurgitantur: callidi tamen siue malefici minimè sunt, sed in populando ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem. Et sanè Sclauinis quondam Antisq; vnum erat ac simile cognomentū, quippe quos Sporos prisici idcirco denominarunt: quia, vt reor, dispersi per tabernacula & seorsum singuli habitabāt: affatimq; terras habent, vt qui maximam in vltiore Histri fluminis ripa incolunt partem. Antæ itaq; isti inter se tunc tēporis coeūntes, vt ad proposita redeamus, hominem identidem cogere, sibi vt fateretur, Childibium se esse, & Romanorum præfectum: quod si inficias iret, supplicia se illaturos acrius comminari. Dum hæc agerentur, imperator Iustinianus missis ad barbaros hos oratoribus quammaximè hortabatur, vnum vt omnes incoherent locum, & veterē præcipuè urbem Turrim cognominatam, supra Histrum sitam, per Traianūque quondam ædificatam, nunc tamen ex barbarorum direptione penitus destitutam. Hanc igitur urbem imperator Iustinianus, vt Romano attinētem imperio, daturum se gratis his fatebatur, adniscurumq; familiaritate eosdem sibi, quoad posset, coniungere; & magna insuper donaturum pecunia, vt cōfoederati sibi in posterum essent, Hunnosq; perpetuò infestarent, qui in Romanorum vellent excurrere principatum. His barbari acceptis, probatisque simul cōditionibus, facturos se omnia polliceri, si Childibium Romanorum præfectum de integro constitutum, vt secum cohabitaret, permiserit; identidem affirmando, eum haud dubiè Childibium esse, quem apud se tunc detinerent. Quibus ex rebus vir ille, quem Childibium barbari nuncupassent, quamoptimè sperando elatus, peruelle quidem, ac planè fateri, se Childibium esse, qui Romanos quondam ductasset. Vnde quum ea de causa Byzantium is mitteretur, eodem itinere Narfes obuiam veniētem offendit, & in colloquium venit. Sed vbi demum hominem hunc nebulonem quempiam esse deprehendit, & Childibium se planè mentiri, tamen Latinam vocem emitteret, Childibijq; indicia de se non pauca æderet, vt quæ antea sic didicisset,

Eorundem religio & mores.

Spori, vetus Antarum & Sclauinorum appellatio.

Turrim oppidū Iustinianus Antis offert, et alia.

Childibij nomen suppositicius quidam accipit.

Childibium Narfes carceri mandat.

vt satis iam posset ea dissimulare, in carcerē statim coniectum vera profari cogit, Byzantiumq; traducendum curauit. Sed iam vnde digressus sum redeo. Belisarius interea Valentinum ex suis armigeris, alterum Focam nomine, & hunc quidem bello egregium, Romanum ad portum cum exercitu misit, eius vt loci præsidium cum prædialijs militibus alijs, quibus Nocentius præerat, custodirent; & quoad possent, crebris eruptionibus hostium copias infestarent. Valentini itaque Focæq; milites ex præfectorum permisso Romam clam mittunt, Bessæ qui nunciarent, hostium statim se castra de improvisoq; inuasuros, & simul rogarent, ex militum numero, quos intra urbem haberet, vt pugnacissimos quosq; delectos, quum primum factam per se incurSIONEM præferret, quàm celerrimè sibi subsidio mitteret, vt vtriq; exercitus iuncti ingentem inferre iacturam barbaris possent. Id tamen Bessæ præfecto haudquaquam vt fieret, placebat; tametsi militum tria milia secū haberet. Quibus Valentinus & Focas confisi, cum quingentis duntaxat hostium castra nil tale sperantium de improviso quum inuasissent, paucos quosdam interfecerunt. Cuius tumultuariæ pugnae, & si celeriter sensus ad obsessos peruenit, nemo tamen ex vrbe opem his allaturus prodibat. Tum illi iam suis diffisi ad portū integri omnes & nullo suorum desiderato se receperunt. Rursumq; hi ad Bessam nuncijs missis, ignauia hunc & formidinis inculcabant, nil opportunè se occupantis affirmantes præterea, paulopost in hostem se incursum, hūc hortabantur vt in tempore sibi adesset, & cum omnibus copijs barbaros ipsos adoriretur. Bessas verò negare identidem acie cum his decernendi obgratiam in hostes se proditurum. Valentinus interea & Focas maioribus in barbaros viribus impetum facere animo agitabant, iamque se ad id præparabant. Sed Nocentij quidam interim miles sponte ad Totilam veniens nunciat, die proximè insequenti futurum omnino ex portu in se insultus vt fiat. Tum ille locis ad id opportunis homines bellicosos in insidijs locat, in quas demum quum Valentinus & Focas suis cum copijs incidissent, cum magna suorum iactura & ipsi mortem oppetere, pauci ex his quum vix effugissent, in portum se receperunt. Per id tempus Vigilius vrbis Romanæ præsul, quum in Sicilia esset, magnum nauium numerum frumento complet, & Romam transmittit, ratus omnino urbem tuto adire hos posse, qui onera nauibus importarent. Quæ vtrique quum Romanum ad portum cursum tenerent, hostes earum aduentu præcognito, pauloantè priores ipsi quum in portum venissent, intra muros delituerunt, vt eò naues iam descendentes nullo negotio caperent. Sed hos, qui in mœnibus erant, custodes mox conspicati, è propugnaculis veste altius agitata, signum nauis ad se nauigantibus dabant, ne vltra progredierentur, sed aliò quocumque possent, verterent vela. Illi verò prodito signo non intellecto, sed rati potius, qui in portu erant, Romanos, præ gaudio & ex suo aduentu alacres factos, id signum dedisse, seque ad portum in eundem hortari, prospero ac præsentis affante his vento intra portum celerimè cum nauibus peruenerunt. In quibus Valentinus episcopus quidam, cum Romanis plerisque alijs nauigabat. Tunc barbari ex insidijs confestim exorti, naues omnes nemine defendente mox capiunt, episcopum cum Romanis comprehensum ad Totilam ducunt, cæteros verò obruncant, & cum oneribus naues remulco trahentes euestigio abeunt. Totilas interea quum episcopum, quid sibi nam vellet, rogasset; & mendacij apertius conuicisset; vtraque illi manus præcidit. His ita peractis, iam hyems se circumegerat, & vndecimus belli huius se verterat annus, quod scripsit Procopius. Vigilius interea Romanus antistes ab Imperatore ex Sicilia euocatus Byzantium venit. nam vt eò contenderent, diutinam ea in insula hic traxerat moram. Eodem tempore & Romani in Placentia vrbe obsessi omnibus

iam necessarijs deficientibus, fame coacti cibi genere utebantur mortalibus insueto, vt qui se inuicem esitarent: quo factum vt se ac Placentiam hostibus deditio tradiderint, salute pacta. Nec secus & in vrbe Roma obsessis necessaria omnia defecere. Erat tunc fortè inter Romanos & sacros viros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantij commoratus, maximam sibi cum Imperatore conciliarat amicitiam. Vnde & pecuniarum vi maxima circumfulsus, Romam se pauloante, quàm obsideretur, contulerat. In eaque deinde obsidione necessarijs indigentibus, eius pecuniæ partem largiter impartitus, quum vel antehac esset inter Italos omnes vir probus, maiorem vt par erat, charitatis & in proximos quosque benevolentia gloriā retulit. Hunc igitur quum præ fame indigna quædam Romani & difficillima pateretur, facile suadent, conuentum vt Totilam precaretur, paucorum sibi dierum indutias his conditionibus daret, vt si intra constitutum inter se tempus nemo sibi suppetias ex Byzantio venerit, sine mora se ipsi urbemq; barbaris proderent. His cum mandatis vbi ad Totilam Pelagius venit, & ab eo est perbenigne susceptus, prior Totilas ita exorsus est. Constat sanè apud barbaros omnes id lege cautum esse, oratores vt hi plurimum colant & venerentur. Mihi verò, qui virtutis sibi aliquid compararunt, qualis tu es, honorem deferre simul & reuerentiam iam pridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores, siue illatam his ignominiam, non personarum mansuetudine, siue verborum tumiditate & elegantia discerni reor, sed quum vera quædam fatentur, vel non sanis admodum verbis vtuntur. Oratori itaque illi honor deferri maxime solet, qui veritate mox patefacta ad suos dimittitur: sed is ignominia præ cæteris affici, qui vbi commentitia quædam & subdola fecerit verba, ad suos mox redeat. Cætera quidem Pelagi, quæ à nobis petieris, facile consequeris, tribus duntaxat exceptis: & vbi hæc caueris, vt planè subijcias, magis expediet, ne fortè maximam ipse causam præbeas, quo minus eorum vel peragas, quorum ob gratiam huc aduenisti, vel nos fortè ex re infecta incuses. Petere nanque, quæ præsentibus haudquaquam rebus conueniant, plurimum proculdubio facit, nemo pro votis vt quippiam consequatur. His autem sic interdico, ne quoquam pacto pro Siculis, vel vrbis mœnibus hisce, vel transfugis seruis verba nunc facias: quandoquidem fieri non potest, vt aut Gothorum opera vt pro Siculis queas, aut murus vt iste vrbis integer maneat, vel serui ipsi, qui nobiscum nunc militant, suis quondam de cætero vt dominis seruiant. Verum ne videantur hæc inconsiderata quadam per nos prætendi sententia, & causas ipsas explicaturi mox sumus. Fuit olim Sicilia insula & prisca quidem temporibus pecuniarum vt felix prouentu, ita & cuius generis frugum in ea nascentium, cæteris terris fecunditate præstantior, atque vt non solum hæ incolis suppetant, sed vel vobis Romanis indidem ad vitam sint necessaria per annos singulos exportantibus satis. Vnde tunc primum Romani Theodericum deprecabantur, ne ea in insula maius aliquod Gothorum præsidium collocaret, ne ea res fortè ad cæteras prosperitates eorum libertatem interpellaret. His ita peractis, hostium exercitus in Siciliam nauigauit, qui fermè nec hominum multitudine, nec re alia vlla nobis essent in bello pares. Siculi verò visa hostium classe, non ad Gothos quicquam denuntiare, nec se continere munitionibus, nec hostibus, saltem censere vt cunq; occurrandum tunc esse, promptissimè patefactis vrbium portis, supinis hostium exercitum manibus exceperunt, & haud secus egere, ac infidissima seruitia solent, quæ diutius in carcere asseruata dum dominorum volunt manus effugere, in nouos quosdam & alienigenas statim incidunt. Ea itaque ex insula hostes, vt è loco munito impetu facto, omni Italiae ora sine vlllo potiti negotio sunt: quin etiam vel urbem hanc Romam cepere, ac tantum inde

*Belisarij cœsus**Valentini & Pho
ce temeritas.**Proditio.**Valentini & Pho
ce interitus.**Vigilius episco
pus Romanus.**Frumentum
Gothis interceptum.**Episcopo præcise
manus.**XII annus belli
Gothici.**Placētia ad car.
nes humanas vē
tunt.**Pelagius ad To
tilam mittitur
intercessor.**Totile ad Pelas
gium oratio.*

frumenti numerum importarunt, vt vel obfessi in anni spatium queant Romanis obfistere. De Siculis hætenus, quibus per Gothos vt venia detur, fieri nullo pacto iam poterit, criminum magnitudine misericordiam ab his admente, qui affecti iniuria sunt. Nunc verò intra hos muros hostes se exercendo in campum quidem descendere, & nobiscum acie decertare minimè censent, dolis verò & deceptiunculis continenter & in singulos dies nos oppugnando, iniuste quidem nostris hi rebus & planè absurdus nunc potiuntur. Ne itaq; iterato hæc eadem patiamur prouidè dum iam ducimus. Qui enim præ ignorantia semel circumuenti falluntur, si rursus in infortuniū recidant, quia minus periclitando præuideant consuetam sibi calamitatē, haudquaquā ex aduersante fortuna id fieri videbitur, sed quia se deliquisse planè ignorēt: vel illud quidem adiecerit quisquam, & vobis omnibus maximè profuturū, vt vrbis hæc mœnia solo æquentur, ne cum alijs & ipsi demum coerciti, vel ab insultrātibus hostibus circumuallati, sed malis exclusi alieno periculo nec villo vestro discrimine victoribus futuri sitis in præmium. De seruis verò, qui vltro ad nos concesserunt, dicturi hæc sumus. Si enim qui nobiscum fuere in hostem instuati, & à nobis deinde fidem nostra ex confessione acceperūt, ne se vnquam veteribus dominis vtcunq; restituamus, vestras in manus dedendos esse nunc censuerimus, profecto nec vobis quidem traditam fidem seruaturi quandoq; essemus. Non enim qui vel cum omnium miserrimis pactiones factas neglexerit, erga alium quempiam firmiorem præ se ferre animū quiuerit. Quin potius veluti absurdioris naturæ indicium ad omnes, qui secum versantur, circumferre perfidiam videretur. Hæc Totilas. Pelagius verò ita respondit: Summum tibi, vir strenuè, in dicendo studium fuit, me simul & oratoris nomen extollere, & si aliàs in sordidissima statuisti nos forte. Virum nanq; amicum & oratorem, non solum eum affecisse contumelia duxerim, qui vel caput illi percusserit, vel aliquouis in hunc defæuiat modo, sed vel qui re infecta dimiserit ad se delegatum. nō enim homines oratoris munere idcirco funguntur, vt honorem ab his cōsequantur, qui suscepturi se sint: sed quod vsui Reipublicæ imposterum sit peragendo, ad eos, qui se legauerunt, mox redeant. Fit igitur, vt vel affectis iniuria longè magis conducat eorū aliquid effecisse, quorum ob causam venerint, quam principum verbis benignioribus auditis, nihil pro spe consequutos ad suos redire. Deprecari autē haudquaquam sat scirem, quæcunque præfatus nunc es. cur enim quisquam ei molestum se præbeat, qui antequam postulatis respondeat, conuentiones facturum se neget? Sed illud equidem minimè subdicebo, quod præ te facile feras, quantum erga Romanos, qui in te arma susceperint, ostensus benignitatis & benivolentiæ sis, qui in Siculos tibi nil aduersatos immortale quoddam decernas effundere odium. Sed ipse mea ad te omiſſa legatione, ad deum hanc transferam, qui supplicum contemptores odisse solet. His Pelagius dictis abscessit. Quem Romani vbi re infecta ad se redeuntem videre, eo acrius animo conſictari, quo & fames quotidie inualeſcendo insanabiliter eos afficeret: militibus verò nondum necessaria deerant, sed se adhuc sustinebant. Vnde Romani Græcis immixti, exercituum præfectos Bessam & Cononem adeuntes, lachrymabundi & multo cum gemitu profati huiusmodi sunt. Talem nobis præsentem esse fortunam spectamus, vt si vel impium aliquod aduersum vos facinus patraſſemus, haudquaquam posset id merito nobis in crimen ascribi. Necessitatis siquidem magnitudo excusationis in se plurimum habet. Nunc verò quum nobis ipsi ad opitulandum nil quicquam sit virium, verbis ostensuri calamitatem ipsam hanc deploratum nunc ad vos venimus. Sed benignè, quæ dicturi nos sumus, audiatis precamur, nec vlla dicendi audacia obturbari vos volumus, sed malorū ex ea penitrate

Pelagij responsio.

Romanorum ad præfectos oratio.

ficare nunc magnitudinem: nam qui de salute cogitur desperare, nec opere quidem, nec verbis decorum seruare de cætero poterit. Nos verò, ò principes, nec Romanos quidem, nec vobis consanguineos ducitis, nec eorundem vel morum vel legum socios esse, sed perinde rebelles, & qui Imperatoris non vltro intra urbem exercitum exceperimus, sed hostes potius ipsos in vos armis desumptis. Nunc verò veluti acie victis captisque bello, vobisque in seruitutem ex lege cedentibus, date vestris mancipijs alimenta, non ad necessitudinem suffectura, sed quæ ad tenuem saltem vitam ducendam sint satis, vt & nos superstites facti, vobis contra subministremus, quæcunq; dominis serui par est vt ministrent. Quòd si id vobis non facile placet, sed dignum duxeritis, sine vlla ope missos nos facere, id lucri estis denique habituri, quod in seruorum nihil operæ insudabitis sepulturam. At si ne id quidem de vobis sperandum relinquitur, saltem nos obruncate, nec morte honesta nunc fraudetis, nec vitæ exitum nobis inuideatis, omnium proculdubio suauissimum, sed vno facinore infinitis Romanos liberate difficultatibus. Præfecti itaque his auditis, comæatus Romanis quos tribuant, nullos in præsentia esse respondent, ipsos verò necare se impium ducere, nec planè sine discrimine fore, si sic relinquuntur, Belisarium tamen, & ex Byzantio transmisos exercitus identidem affirmare, affuturos propediem esse. Denique his verbis Romanos solati dimittunt. Fames interea inualeſcendo in immensum quum accreuiſſet, maximum in malum euasit, vt quæ ciborum absurdiora quædam suggereret genera, & naturæ excedentia terminos. Sed Bessas Cononq; vt vrbis præfecti custodia, frumenti maximum numerum intra mœnia sibi reconditum, sua necessitate militibus fraudatis, Romanorum primoribus, & his quidem diuitibus, ingenti pecunia venditabant. Medimni siquidem, quod vtrique mensuræ est genus, aurei septem precium erat. Sed quibus non tantæ erant domesticæ facultates, cibos tam delicatos vt possent, & tanti opulentiorum more absumere; eius precij parte quarta depensa, fursure medimnum complentes, pane inde sordidiorē confecto diuescebantur, id cibi genus necessitate ipsa suauissimum faciente. Bessas porò, & eius armigeri, qui bouem haberent venalem, aureis quinquaginta vendebant. Ex Romanis verò, cui vel equus fortè obisset, vel istiusmodi aliquid demortuum erat, & putidum, inter foedissimos habebatur, quia mortui animalis vesci carnibus posset: cætera hominum turba vtricas duntaxat edebat, quales circa vrbis pomerium & locis incultioribus passim æ affatim nascuntur, quas tamen decoctas, ne vel sapore, vel innatis offenderetur aculei, esitabat. Quamdiu itaq; aureus fuit Romanis numus, frumentum (vt dictum est) & fursures coëmebant. Verum vbi demum his defuit, domesticam supellectilem omnem in forum inferre, & pro diurno hanc victu in eorum commutare iacturam. Sed vbi militibus frumenti nil reliquū fuit, quod impartiri Romanis possent, ad vtricas vniuersi iam circumspicere. Quibus deficientibus, quum earum non magna his copia esset, atq; adeo ad saturitatem non omnes haberēt, corpore extenuari deniq; coeperant, colorq; quū in pallorem se paulatim & liuorē vertisset, simillimi idolis videbatur: pleriq; verò vel incedentes, vel dentibus adhuc ipsis vtricas mandentibus, de improviso exanimati cadebant. Iamq; vel purgamentis in cibum & stercoribus vtebantur, nonnulli etiam fame nimium degrauati, manus sibimet inferebant, quū nec canes quidem, nec mures de cætero inuenirent, nec aliud vsquam demortuum animal, quibus vt in cibum possent. Erat inter cæteros Romanus vir quidam, liberorum quinque factus iam pater. hunc filij omnes circumſistendo, prehensandoque vt assolent, cibum sibi efflagrabant. Tum ille nec ingemiscēs quidem, nec villo ædito turbationis indicio, se fortissimè dolore

Bessæ & Cononis scelestas avaritias.

Gravissima Romana fames.

dissimulato, filios iussit se subsequi, vt cibum mox accepturos. Vbi verò supra Tyberis pontem peruenit, capite obuoluto, velatisque oculis, in Tyberis aquas confestim desiluit, spectantibus filijs, Romanisque cæteris, qui eã tunc fortè regione constiterant. Vnde Imperatoris præfecti ex ea ciuium Romanorum desperatione terrore perculsi, traditis, qui abire ex vrbe vel lent, pecunijs; quocunque animus ferret, vt secederent, statim iussere. Quo factum est, vt paucis admodum Romæ relictis, in fugam se omnes proriperent, & quò cuique licuit, diuersim abirent: eorum tamen pars maxima arescentibus præ inedia viribus, mortem passim obibat, nonnulli ab hostibus intercepti interiire. Cum Romanis itaque sic, vt diximus, actum. Isaacis interea, & Ioannis vbi tandem exercitus Epidamnum venit, seque cum Belisario iunxit, Ioannes omnibus in continentem expositis copijs, eius regionis pedibus vt sinu peruaderent, iussit vt eandem cum vniuerso exercitu ferrent fortunam. Sed Belisario id fore inutile visum, quin potius ad circumiecta vrbi loca mox vnà nauigandum cunctis decernit. Et id quidem censebat longe plurimum rebus suis conducere, siquidem per continentem euntibus sibi, & tempus esse longius conterendum rebatur, & aliquid ad interpellandum se occursum: posse tamen Ioannem aiebat, per Calabros & gentes finitimas alias progrediendo, per paucos inde & reliquos barbaros propulsare, & intra sinum Ionicum omnibus locis in potestatem redactis, coniungere se demum cum alijs circa urbem affuturis tunc copijs, ad quam ipse descendere cum altero exercitu animo agitabat, vt qui magnopere vereretur, ne si acerrimè demum obsiderentur Romani, vel pauculam vtcunque interpositam moram plurimum posse publicis rebus officere, nauigantibus verò & vento secundo ac valido incidente, facilem sibi fore Romanū in portum descensum: sed pedestri exercitu ex Hydrunte ad urbem proficiscentibus quadraginta dierum spatium necessarium esse ad iter conficiendum. His Belisarius Ioanne commonefacto, cum vniuersa classe ex Epidamno soluit, nactusque prosperum ventum Hydrunte non longe post appulit: cuius aduentu Gothi præcognito, quicumque ad obsidendum præsidium tunc fortè constiterant, soluta statim obsidione ad Brundisium ferebantur, (quæ fermè ciuitas duorum dierum via ab Hydrunte abest, & ipso in littore Ionici sinus est sita) Belisarium rati eã regione fretum mox traiecturum. Ad Totilam inde, quemadmodum præsentia se haberent, euestigio perferunt. Tum ille vniuersum exercitum, vt iam iam hostibus occursum, parare; & Gothis iniungere, qui in Calabria essent, vt quoad possent, eã transitum custodirét. Sed Belisarius prospero sibi ad nauigationem afflante vento, ex Hydrunte Romam classe contendit. Et dum interea Gothi se negligentius gererent, nec diligentem in Calabria custodiæ curam haberent, Totilas ipse vel quiescendo intentius adeo omnes in urbem aditus obseruabat, vt comæatus inferri nil possent. Supràque Tyberim est excogitando id machinatus. locum in primis ea deligit parte, qua flumen in angustum descendit, stadijs ab vrbe nouemdecim, trabes ibi prælongas in vtranque pertinentes fluminis ripam locauit, pontis in speciem, ligneasque excitauit vtrinque turres, in hisque imposuit pugnacissimorum virorum præsidium, ne lembis nauigijsque alijs ex portu productis, aditus in urbem pateret. Belisarius interim Romanum in portum inuchitur, & Ioannem ibi exercitu præstolabatur. Sed in Calabriam ille, dum hæc gererentur, traiecerat; nil sentientibus Gothis, qui Brundisij, vt diximus, erant; ex hisque cum duos quosdam intercepisset, qui exploratum aduenerant, alterum exemplo obruncat, alterum verò, quia sibi ad genu procubuisset, virum seruauit, & eo libentius, quo nec præfecto ipsi, nec exercitui inutilem se fore prædixerat.

Ioannis de profectioe consilij.

Belisarij consilij melius.

Ioannis aduentus in Calabriã.

xerat. Hunc Ioannes sic sciscitando affatur: Quid enim ipse, si in columem missum te fecerim, mihi Romanisque allaturus es commodi? Tum ille se polliceri facturum, vt Gothis nihil omnino huiusmodi expectantibus de improviso insistat. Ioannes verò fide illi salutis data, necesse fore respondit, vt & equorum, quos Gothi haberent, greges sibi ostenderet. Vbi itaque vel ad id operam se nauaturum professus est barbarus, hunc ipsum ducem Ioannes secutus, hostium equos tum primùm pascentes deprehendit, immissoque peditatu, qui multitudine præualeret & robore, hos statim præoccupat: cursu deinde citato ad hostium castra mox ducit, in quibus barbarorum quàm multi, quum dearmati imparatique essent, re subita territi, ac pristinae simul virtutis obliti contrucidantur, pauci euadentes ad Totilam demum perueniunt. Ioannes deinde Calabros omnes solatus, eorumque animis delinitis, Imperatoris vt partes beneuolè tuerentur, effecit; ex eo permulta pollicitus, & Romanis ex copijs bona quandoque his fore. Ex Brundisio postea quam celerrimè potuit mouens, Canusium venit, quæ ciuitas est inter medios Apulos sita, dierum quinque à Brundisio via, in occidentem & Romam versus eunti distat: ab Canusio quinque & viginti stadijs haud procul & Cannæ sunt vicus, ingenti illa Romanis illata per Annibalem clade nobilitatæ. Eo in loco Tullianus nomine quidam, Venantij filius, vir sane Romanus, in Brutijs & Lucanis non minus diuitijs quàm viribus pollens, Ioanni quum in conspectum venisset, Imperatori id noxæ dabat, quòd in Italiam misisset exercitum: qui Italicenses grauitè affecisset: vnde pro indubitato asseuerabat, quòd si humanitate erga hos de cætero vterentur Romani, Brutios Lucanosque in potestatem se his traditurum, & Imperatori nil secus ac antea obedientes hos fore, tributaque depensuros, vt qui non vltro ad barbaros & Arianos concesserint, sed quia vim ab hostibus paterentur, & ab Imperatoris exercitibus effecti grauiore iniuria sint. Ioanne itaque curaturum ad nutum se omnia confirmante, & simul facturum, vt Italicis rectè cuncta succedant, suas Tullianus mox copias Romanis exercitibus iunxit. Qua ex re milites ab Italis nihil in posterum veriti, omnia ferè intra Ionicum sinum amicitia cum eius regionis hominibus planè conciliata, Imperatori obedientia reddita sunt. Quæ vtiq; vbi Totilas demum accepit, ex Gothis tercentum delectos Capuam misit, & simul iniunxit, vt vbi Ioannis exercitum apertè vidissent inde Romam contendere, ita hunc sequerentur, vt de se nullum hostibus sensum præberent, sibi verò curæ cætera fore. Ioannes verò ne ab hoste circumueniretur, sat veritus, à Belisario iter diuertens in Brutios & Lucanos secedit. Erat inter Gothos tunc temporis quidam *Recimundus barbarè vocitatus, vir sanè probus. hunc Totilas ad Brutiorum custodiam collocat. habebat is apud se Gothorum Romanorumque & Maurusiorum transfugas quosdam, cum hisque Scyllæ & Charybdis fretum, & eã è regione Calabriae littus seruabat, ne qui fortè eo ex loco in insulam transfretarent, neque inde ad se nauigarent. Intrepidè hunc in exercitum ex insperato quum incidisset Ioannes, derepente ita perterruit, vt nullius de cætero roboris recordati confestim in fugam auerterentur, & in montem eã è regione admodum prominentem adituque difficilem ac planè præruptum sese ex fuga reciperent. Quos Ioannes strenuè insecutus, vbi cum hostibus in eam montis accliuatam & suis cum copijs euasisset, inito cum barbaris prælio qui loco difficili minus se fortiter continerent, quam plurimos Maurusiorum Romanorumque militum, sed transfugarum, obruncat validissimè repugnantes, Recimundum & Gothos cum cæteris omnibus sese dedentes mox cepit. His Ioannes peractis, ibi aliquandiu permansit: quem Belisarius opperendo, dum Romano in portu se quietum teneret, non mediocriter incusa-

Ioannis strates gema.

Calabria recepta.

Tullianus Brutios & Lucanos Ioanni conciliat.

* Recimundus alias.

Recimundus a Ioanne capitur.

bat, quod nec in acie cum hostibus decertaret, nec cum trecentis illis barbaris, qui missi in Capuæ custodiam fuerant, manus conseruisset, neque hos persequi niteretur, cum & ipse barbaros secum haberet delectos. Ioannes verò transitu ad urbem iam desperato, retrò in Apuliam cessit, & loco quodam Cerbario vocitato, cum exercitu morâ, vt quieturus, trahebat. Veritus itaq; Belisarius, ne Romani tamdiu obsessi, necessarijs ad vitâ deficientibus, facinus aliquod insanabile aggredieretur, quouis modo in urbem commeatus inferre animo agitabat. Vnde cum non pares hostibus vires haberet, vt acie posset cum his in campo decernere, primùm id in flumine machinatur. naues duas, quas Græci acatas dicunt, & has quidem patentes inuicem iungens, tignis reuincit. his desuper ligneam inædificat & ea altitudine turrim, vt turribus plurimum prominere, quas hostes in ponte antea excitarent. has nanque quorundam opera vsus, quas transfugarum sub specie ad barbaros miserat, dimensus Belisarius fuerat. naues deinde ducentas, quas Græci Drodamas dicunt, in Tyberim iecit, ligneis circumuallatas muris, & his quidem vndique perforatis, vt ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire: frumenti que multum, & necessaria cætera nauibus affatim imponit, & bellicosissimis has complet militibus: alios præterea pedites equitè que vtrinque & circa fluminis ripas constituit, hisque iniunctum, si qui forsitan hostium in portum contenderent, aditu enixius prohiberent. Isaac deinde intra Portus ciuitatem relicto, vxorem illi & sua cætera commendauit, discedens que iussit, ne quo indidem pacto abscederet, sed eius semper insisteret loci custodiæ, vt si quid sibi ipsi ac suis aduersi accideret, haberent, quò se cum salute reciperent. non enim id præter ad effugium aliud his erat ea è regione præsidium, sed omnia circumquaue hostilia. His itaque sic constitutis, nauem ipse vnam ingressus præerat classi, quam eò vt traherent è terra milites, imperauit: vbi & ligneam ipse turrim construxerat, in cuius nauis fastigio lembum imposuit, pice ac sulfure seuo que plenum, & eiusmodi cæteris, quæ ignis velocissima sunt nutrimenta. Ex altera ripæ fluminis parte, Portuensique via, pedestris exercitus subsidio veniebat, ad Bessam nuncio prius dimisso, qui ei iuberet, die vt insequenti, magnis e ductis ex vrbe copijs hostium castra turbaret, quod illi vel antehac iusserat. Sed Bessas neque in superioribus prælijs, neque in præsentis & futura hac pugna Belisarii imperata exequitur. non enim liberari obsidione volebat. adhuc nanque sibi ac soli rei frumentariæ erat aliquid reliquum: siquidem ex eo frumento, quod antea principes sibi Romam ex Sicilia miserant, militibus simul ac populo suffeaturum, per exiguam partem Romanis ciuibus impartitus, maiorem sibi sub militaris annonæ prætextu seruarat, quod postea senatorijs viris ingenti precio venditabat. Belisarius igitur, Romanorum que classis ingenti labore aduerso flumine nauigâtes, Gothis nullibi occurrentibus, sed in suis quiescentibus castris, quum pontem propius peruenissent, in hostium incidunt custodias: qui utique ab utroque fluminis latere in pontis tutelam ferreas catenas iniecerant, quibus ad pontem procedere Romani prohibebantur. Sed barbaris hi partim interfectis, partim que auersis in fugam, ad pontem succedunt: quò denique vbi est ventum, enixè omnia agere, & operam certatim nauando in hostes eniti, repugnantibus fortiter è turribus barbaris. Quibus deinde remittentibus pugnam, confestim Romani superiores existunt, & cursu citiore in pontem euadunt. Tunc Belisarius nauibus statim, in quibus eius imperio constructæ turres antea fuerant, ad terram viæ Portuensis è regione subductis, ad pontis turrim & hostium machinas applicatis, incendi lembos mox iubet, in ligneam que barbarorum materiam extemplò immitti. Eo itaque igne turris correpta incendio confla-

*Belisarius strates
geni.*

*Bessæ recordia
& auaritia.*

*Successus strates
gematis Belisari-
riani.*

grauit,

grauit, cum eaq; & Gothorum bis centum arsere, & Osdeus simul præfectus, vir sanè omnium pugnacissimus. Romani autem ex re benè gesta fidentiores iam redditi, quum suis opitulatum è castris venissent, acrius longè, quàm antea, barbaros vulnerare, & armis continenter incessere: ille verò ex his, quæ acciderant, iam paucifasti, terga vertentes, sese in fugam dedere. iam enim & pontem turre incensa Romani aggressi, eò peruenierant, vt hoc celerrimè demolito, Romam nemine obsistente liberè peruenirent, ni Romanis rebus inuidisset fortuna. nam dum interea, vt dictum est, sic se haberent exercitus, rumor ad Portus urbem perfertur, sed in non paruam Romanorū iacturam, vicisse barbaros Belisarium, catenamque in flumine dissoluisse, cum turriq; & pontem cremasse. Ea fama euectus Isaac, qui in Portus fuerat relicto custodiam, quum se minimè continere iam posset, sed eius gloriæ per alios partæ particeps fieri studeret, Belisarii non magnifaculo imperio, in alteram fluminis ripam cum delectis equitibus centum mox trajicit, & ad hostium castra contendit. Quibus Roderichus fortè tunc præerat, vir sanè bello egregius. quumq; ea è regione de improviso barbaros inuasisset, hos simul & Rodericum sibi obuiam prodeutes primo insultu exterruit. Vnde mox Gothi castris relicto trepidi secesserunt, siue maiores subsequi copias suspicati, siue vt fallerent hostes, falsosq; vt factum est, caperent. Isaacis interea milites etsi trepidanter barbarorum inuasissent castra, argentum tamen & preciosam cæteram supellectilem, quæ passim iacebant, diripere, hisq; intenti esse. Sed Gothi interim dum celerrimè rediissent, ex his compluribus cæsis, Isaacem cum alijs paucis viuum cepere. Hac clade accepta, equites quidam, qui fortè euaserat, Belisarium cursu quàm celeri ad euntes, quemadmodum apud hostes sit & Isaacem actum, renunciant. Tum Belisarius trepido nuncio obstupescens, nil sciscitatur, quoniam Isaac modò in hostium potestate venisset, sed ratus Portum cum vxore simul fuisse amissum, iacturamq; se omnium rerum fecisse, nec aliud sibi suisq; rebus reliquum esse præsidium, quò se incolumes perditis in posterum rebus reciperent, ne hiscere quidem tunc potuit. dolor nanque intercluserat vocem, cum antehac sibi id nuspam contigisset. vnde quam celerrimè reducto ad Portum exercitu iter accelerabat, vt hostes adhuc incompositos inuasurus, & locum utcumq; recuperaturus, quem amissum crediderat. Sic itaq; re infecta Romanus exercitus a ponte quem coeperat expugnare, abscessit. Belisarius verò, cum ad Portum venisset, Isaacis cognita temeritate, se demum sensit non opportunè turbatum: quumq; aduersæ fortunæ indoluisset, in ægritudinem incidit. febris nimirum derepente oborta, & longior, maiorem in modum hominem maceravit, & in mortis discrimen perduxit. Post biduum deinde Rodericus ille Gothus, vbi eam Romanis intulit cladem, è vita excessit: cuius iactura tunc Totilas, & dolore simul ingenti affectus, Isaacem interfecit. Bessas interea frumentam adhuc impensius venditare, egentium necessitate precium augente: quumq; se prorsus & summo cum studio in eam curâ dedisset, murorum custodias facile in primis negligere, nec vllam ad vrbis rei alterius securitatem diligentiam adhibere. Tum verò moenibus insultari, & quidem licenter per hostes coeptum. pauci nanq; in muris custodes erant, & hi quidem negligentius agere. nam quibus per vices custodia euenisset, maxima erat dormitandi licentia, nemine præsidente, qui eius custodiæ rationem haberet, nec muros quispiam obeundo inuiseret, quidve custodes agerent, percontaretur. Ad hæc accedebat, quòd Romanus incolâ nullus cum peregrinis custodibus poterat vrbis moenia obseruare. Quum itaque perpauca, vt diximus, admodum ad murorum custodiam relinquerentur, & hi quidem iam fame confecti, quaterni custodes quidam, & Isauri genere, ad portam Asina-

*Isaacis temeritas
& ambitio.*

*Isaac a Gotho
capitur.*

*Belisarii nimia
trepidatio, rei
publ. & ipsi per-
niciosa.*

Isaacis interfectio.

*Roma Totila
proditur.*

riam custodias nacti, nocte concubia obseruata, qua cæteros somnus oppresserat, demissa è pinnis ad terram recte, & ea se demittentes, Totila inde adito, excepturos se Gothorum intra urbem exercitum pollicentur, idque se nullo negotio facturos affirmant. Tum Totilas gratias illis se redditurum ingentes professus, pecuniaque donaturum non parua, si ea, quæ obtulissent, peragerent; datos quosdam suis è satellitibus cum his statim dimittit, locum contemplaturos, vnde hi aditum affirmassent suis in urbem fore. Qui vbi ad muros venère, recte comprehensa in propugnacula ipsa nullo interpellante euadunt. Quò vbi est ventum, Isauri barbaris omnia ostentare, & nihil omnino edicere impedimenti vsquam fore volentibus muros conscendere, & item licentiæ plurimum, vbi iam conscendissent, quia nemo obfisteret. Proinde Gothi iussi Totilæ cuncta renunciare, quæ viderant, eodem quo prius ascenderant fune, protinus demittuntur. Quorum relatu omnibus Totilas cognitis, etsi eo fuisset ex nuncio lætitia non mediocri affectus. suspicione tamen propter Isauos captus, haud dum confidendum his nimium esse censebat. Non multos inde post dies ad Totilam Isauri iidem venère, ad id facinus hortaturi. Tum ille alios duos cum his rursus ire mox iussit, vt & ipsi diligentius omnibus & accuratè peruestigatis, visa renunciarent. Qui utique non longe post ad Totilam reuertentes, priorum simillima referunt omnia. Interea verò Romani milites multi exploratum quid hostes agerent missi, non procul ab vrbe Gothis decem occurrunt, iter eà habentibus: quos statim comprehensos ab Bessam deducunt, sciscitantiq; Bessæ, quid nam Totilas animo ageret: Gothi respondent, eum sperare Isauos quosdam eius in potestatem urbem daturus. Iam enim ad barbaros vt certior rumor is emanarat. Sed nihilominus Bessas Cononque vrbis tunc præfides his auditis, negligenter se (vt coeperant) gerere, nec aliquam tantæ rationem habere. Vnde factum, vt tertio demum Isauri Totilæ quum in conspectum venissent, ad aggrediendum id facinus incitarent. tum ille alios quosdam cum Isauris misit, cum hisque & sanguine quendam sibi propinquiorem, hi verò ad Totilam paulo post redeuntes, ad rem peragendam confirmant. qui omnium certior factus, primis tenebris, vniuerso armis instructo exercitu ad portam Asinariam duxit, quaternosque inde è Gothis præualidos viros Isauris ducibus per funem iubet in muros euadere. Qui nocte statim eadem qua & Isauris ipsis obuenerat per vices custodia, dormitantibus cæteris ad fores Asinarias aperiendas descendunt, præcisaq; lignea securibus obice, refractisque ferreis claustris, Gothis aditum patefaciunt, & patentibus portis, cum vniuerso exercitu Totilam intra urbem ad hostium arbitrium recipiunt. Sed ipse vbi intrò est itum, vnum in locum copias omnes coëgit, nec abire diuersim permittit, hostium insidias veritus. Verùm vbi (vti par erat) tumultuatum, & perturbatio inde, & timor, vt capta in vrbe, Romanos inuaserant; militum Romanorum pars maxima cum ducibus ipsis, vt facilè cuique, fugam capeunt: pauci quidam Romanis cum ciuibus se immiscentes in templo per fugium habuere: soli omnium ex patritijs viris Decius & Basilius cum alijs nonnullis, quum preparados ad id equos haberent, cum Bessa fugere potuerunt. Sed Maximus * Oliberiusque, & cum his simul Orestes, & alij quidam, in Petri apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sanè è plebe tunc homines ad quingentos in vrbe resides per id tempus fuisse, qui in diuorum se templa receperant. Cæteri omnes iam ex vrbe excesserant, & in alias se contulerant terras, vel (vt supra iam diximus) lue absumpti perierant. Multi interea, & noctu quidem, de Bessæ & hostium discessione Totilam fecerant certiore: quo affirmante, per gratam illos sibi rem nunciare, neminem tamen suorum, fugientium insistere vestigijs fuit, nihil esse homini

*Extrema Bessæ
& Cononis
cordia.*

*Totilas urbem
noctu capit.*

* Olybriusque

*Totilas fugientes
cur non per
secutus sit.*

homini suauius dicitando, quàm terga sibi vt hostes darent. Verùm vbi primùm illuxit, nec vlla ad insidias relinquebatur suspicio, Totilas ipse orandi gratia Petri apostoli templum ingreditur. Sed Gothi interea, quos obuios habent, obruncant. Vnde hoc pacto ex militibus quidem desiderati viginti duntaxat sunt, sexaginta è plebe homines. Ineunti itaque id Totilæ templum, Pelagius ipse sese obuium offert Christi in manibus euangelia gestans, supplexque omnibus factus, & genu procumbens: Parce, inquit, o princeps, tuis. Tum ille arridens, & sanè profusus, ita profatus est: Nunc mihi supplicaturus aduenisti, Pelagi? Ita quidem, respondit, quando quidem tuum me seruum effecit deus: sed ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutem cessere. His itaque victus precibus Totilas, Gothis militibus edicto mox imperat, Romanorum de cætero vt neminem obruncarent, & ei in primis preciosissima quæque delecta seruarent, cætera sibi haberent in prædam. quàm multa in patritiorum ædibus inuenta fuere: sed omnium maxima extitere, quæ Bessas reliquerat, vt qui velut omnium perditissimus homo, infaustum illud diuenditi frumenti precium Totilæ ad cæteram prædam accumulasset. Sic itaque cum Romanis & patritijs viris tunc actum: Vnde vel Rusticianæ Boëtij quondam vxori, & Symmachi filix, id reliquum fuit ad vitam, & miseriarum ad cumulum, vt ab hostibus panem, vel necessarium aliud quicquam emendicando deposceret, quæ facultates antehac suas egen tibus impartisset, & seruilibus ipsa rusticanisque indumentis amicaretur. Haud secus & Romanorum primores, amissis prorsus fortunæ bonis, domos circumeundo, foresque oppulsando, cibum dari sibi suppliciter precabantur, nil prorsus his ignominia ea re afferente. Sed Gothi in Rusticianæ mortem iam conspirauerant, eius hanc noxæ insimulantes, quòd tradita Romani exercitus ducibus non parua pecunia Theoderici statuas disturbasset, in Symmachi patris virique vindictam. Totilas tamen nulla hanc affici iactura permittit, sed eam ac cæteras foeminas omnes, vt extra iniuriam essent, seruauit; vel Gothis has sibi maximè cupientibus coniugio iungi. Quocirca factum, vt ex his nulla sit per barbaros vitiata, qua ille ex re maximam retulit continentia laudem. Postero autem die Gothis omnibus Totilas ad se conuocatis, verba huiusmodi fecit: Non equidem nouum aliquod, vel vobis incognitum monendi genus in præsentia facturus, o viri comilitones, huc vos conuocaui, sed eadè illa vel nunc disserturus, quæ apud vos antehac sæpè differui. Vobiscum verò, qui ea ex me accepistis, actum quàm optimè est, non igitur ita comonefactis in segnicem est relabendum. nam & verborum, quæ ad felicitatem traducunt, nulla esse mortalibus satietas debet, vel si quos fortè incitua opprimat rationis, quando quidem eorum nullo sunt pacto, quæ probè dicuntur, beneficia respuenda. Quorsum hæc? Fuere quondam & Gothis militum milia centum bellicosissimorum in vnum tunc coëntium, qui utique maximum in modum ad gloriam opibus utebantur, & equorum armorumque summa his copia suppetebat. Veteranorum præterea & prudentissimorum vis ingens, qui sanè ipsis in certaminibus constituti, nostris rebus conducere plurimum videbantur, & alioqui à Græcorum militum milibus septem hi omnes deuicti, imperio primùm fuere, deinde & cæteris rebus priuati. Nunc verò nos, qui reliqui sumus, & tanta præsertim paucitate, nudi quidem, ac planè calamitosi, & ignauissimi omnium, hostium ultra viginti milia vicimus, & summatim vt dicam, quæ gesta fuere eiusmodi sunt, vt credi vix possint. Causas verò, cur hæc ita nobis contigerint, statim aperiam. Gothi tunc primùm præ cæteris omnibus æquitate posthabita, vt inter se inuicem, ita & in Romanos tunc subditos indigna quædam patrabant: quibus vti par erat, permotus, & ira

Totila cum Pelagio colloquitur.

Rusticianæ Boëtij coniugis miseria.

Magnorum hominum mendacitas.

Totila modestia

Totila ad suos oratio.

Alioquin vitur pro tamen.

succensus deus, pro hostibus & contra nos depugnabat: quo factum, ut ex-
 si multitudine ac virtute cæteroque belli apparatu hostibus essemus maxi-
 mo interuallo superiores, vi quadam tamen occultiore ac planè diuina de-
 uicti nos simus. Vestra itaque interesse iam reor, quæ rectiora sunt ut ser-
 uetis, id est, ut æquitatem de cætero tueamini. nam hanc peruertentibus
 vobis, vel diuina quidem subsidia infestiora mox erunt. non enim deus si-
 ne vilo delectu vel temerè, humano generi, vel priuatæ cuiquam rationi
 ferre præsidium consuevit, sed his quammaximè fauet, apud quos æquita-
 ris ratio habeatur: & illi quidem haudquaquam difficile est ad alios bona
 transferre, ut qui rerum omnium habeat potestatem. Illud itaque vobis
 pernecessarium fore asseuerauerim, iusticiam ut inuicem, & in subditos
 quosque seruetis, hoc est, ut perpetuam vobis adipiscamini felicitatem. Hæc
 Totilas cum apud Gothos differuisset, senatorij ordinis ex vrbe viris ad se
 postmodum conuocatis, pleraque exprobrando indignandoque obijce-
 re, & illud imprimis, quòd per Theodericum quam multis affecti sint bene-
 ficijs, quòdque in omnibus semper constituti vrbis sint per eum antehac
 magistratibus, & Rempubl. ipsi eius permissu administrauerint, ut ingenti-
 bus præterea fuerint muniti diuitijs, & alioquin in beneficos Gothos ingra-
 tissimos se præstitissent, in quorum iacturam ad defectionem respexerint, ac
 Græculos simul inuexerint in patriam homines, suimet proditores tam su-
 bitò indecenterque facti. Sciscitari deinde, num ipsi à Gothis mali iam ef-
 sent quicquam perpeffi: effarique item mox cogere, num boni adhuc quip-
 piam sibi à Iustiniano obuenerit: & singula deinceps enumerare, quemad-
 modum omnibus ferè magistratibus sint per eum priuati, quòd ab exacto-
 ribus sæpe antehac vapulauerint, quòd demum coacti sint animum ad ea
 intendere, quæ aduersus Gothos gessissent, belloque pressi publica non
 minus tributa Græcis dependere, ac si pacifici essent: & alia pleraque his
 dictis adiecit, quæ domini solent infestiores subditis exprobrare, Erodia-
 num Romanis ostentans, & simul Isauros, qui sibi urbem prodiderant: cum
 ipsi vos, inquit, Gothorum socij facti, ne locum quidem vel desolarum ad
 hunc diem tradendum his censueritis: hi verò in urbem nos Romam Spole-
 tumque receperunt. quocirca seruatorum estis vos numero redditi, hi ut Gothi
 beneuoli, & nostri meritò consanguinei nobiscum sunt imperia habituri.
 Patritij igitur his auditis sedulo conticere. Pelagius verò pro viris fontibus,
 ita & infelicibus supplex Totilæ factus, non prius precari hunc desijt,
 quàm ille clementiorem in omnes se fore pollicitus Romanos dimisit. His
 ita peractis, Pelagium Totilas & ex vrbis Rhetoribus præcipuum vnum,
 Theodorum nomine, ad Iustinianum Imperatorem legauit, arctius iureiu-
 rando adactos, suas ut partes amicè ac beneuolè tuerentur, & in Italiam re-
 ditum accelerarent. His deinde iniunxit, totis ut viribus niterentur pacem
 sibi cum Imperatore & amicitiam conciliare, ne postmodum cogere, si
 pace infestare dirent, Romam ad solum diruere, interfectisque patritijs vi-
 ris in Illyrios bellum transferre. litterasque Iustiniano conscripsit. Iam enim
 & Imperator acceperat, quæ in Italia accidissent. Sed postquam ad se
 Totilæ oratores venère, expositis primùm mandatis, & litteras tradide-
 runt, in hanc sententiam scriptas: Quæ in vrbe Roma ad hunc diem con-
 tingerint, cum te fuisse edoctum iam putem, silentio prætereunda videntur.
 Ea verò, quorum de causa ad te oratores hos miserim statim intelliges. Bona
 pacis tute ut deligas, nobisque tradas, imprimis deposcimus. Quorum ip-
 sif monumenta quàm optima, & simul exempla Anastasium & Theode-
 ricum habemus, qui paulo antè regnarunt, paceque & cæteris bonis sua
 tempora compleuere. Si igitur hæc tibi placita erunt, meritò meus pater
 voca-

Totilas senatorios obijurat.

Pelagius Totilam mitigat.

Pelagius ad Imperatorem per legatum.

Totilas ad Iustinianum litteras.

vocabere, & belli nos socios, in quoscunque libitum fuerit, habebis. His cog-
 nitis Imperator mandatis, & oratoribus auditis, hos statim responso dato
 dimisit, Totilæque rescripsit, Belisarium bellicis rebus se præfecisse, & li-
 beram habere hunc potestatem, quæ ad Totilam pertinent, pertractandi.
 Dum interea oratores Byzantium mitterentur, & inde in Italiam iteratò ve-
 nirent, in Lucanos ita se res habuere. Tullianus ea è regione contracta agre-
 stium manu, saltum angustiorum quendam asseruando infederat, ne ho-
 stes detrimentum aliquod illaturi Lucaniæ loca peruaderent. cum Tulliano
 vnà & Antarum ex natione trecentos ad eius saltus custodiam Ioannes re-
 liquerat. hi nanque præ cæteris barbaris sunt in angustijs locorum bellige-
 randi periti. Quæ omnia Totilas ipse edoctus, Gothos quidem ad id bellum
 descendere non vsui sibi fore rebatur: vnde multitudine & ipse rusticorum
 contracta, & Gothi vnà nonnullis dimissis, omnibus viribus imperat eas
 angustias pertentare. Quò vbi demum est ventum, & cum Romanis bellum
 Gothi conseruere, crebræque factæ vtrinque impulsiones, Antæ illi ut suapte
 virtute, ita & loci difficultate se adiuuante, vnà cum ea agrestium hominum
 multitudine in fugam hostes mox auertere, non parua illata primùm his clade.
 Quibus cognitis Totilas rebus, Romam imprimis ad solum prostertere de-
 cernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua aduersus Ioan-
 nem in Lucanos contendere. Sed muri tantum, & diuersis in locis, hic di-
 ruit, quantum totius partem esse hanc tertiam coniectura quis consequi po-
 terat: pulchriora præterea magnificentioraque absumere incendio ædificia
 huic animo inerat, & urbem Romam in ouium pascua idoneam reddere.
 Quibus de rebus Belisarius certior factus, simul & litteras ad Totilam mi-
 sit: qui vbi illi in conspectum venère, & sui aduentus causam explicarunt,
 litteras tradidere in hanc sententiam scriptas. Ad vrbium ornamenta, ædi-
 ficia, quæ antea nulla fuissent, construere; sapientum ferè virorum inuen-
 tiones fuere, & ciuilitate viuere percallentium: quæ verò ad pulchritudinem
 extant delere, insipientium proculdubio est, & quos minimè pudeat in suæ
 malignioris naturæ argumentum monumenta posteritati relinquere. Ro-
 ma quidem ciuitatum omnium, quæ sub sole nunc sunt, maxima & magni-
 ficentissima esse facilè affirmatur. non enim est viri vnus virtute constructa,
 nec breui quodam temporum spacio in tantam hæc magnitudinem & de-
 corem euasit: sed Imperatorum multitudo, & maximi summorum virorum
 coetus, temporis diuturnitas ipsa, diuitiarumque & potentia magnitudo,
 ut cætera omnia, ita ex vniuerso terrarum orbe cogere hunc in locum opi-
 fices potuere, qui urbem hanc talem tantamque paulatim ædificando, om-
 nium monumenta virtutum posteris proderent. Fit itaque, ut facta per te
 in urbem hæc comminatio, iure appareat totius seculi sempiternam morta-
 libus ad iniuriam cedens: quandoquidem pro genitoribus ipsis virtutis me-
 moria demeretur, posteris verò operum tantorum spectaculum. His ita-
 que se ita habentibus, rectè velim intelligas, è duobus alterum necessarium
 fore. aut enim hoc bello victus ipse succumbes, aut si ita fortè contigerit,
 nos superabis. Quòd si viceris, & Romam demolieris, non alterius urbem,
 sed tuam delebis: quam si seruaueris, ex possessione cæterarum omnium
 præstantissima opulentior fiet. Sin verò ad tuam deteriore fortunam res
 nobis successerint, Roma incolumi reseruata, gratia tibi apud victorem con-
 ciliabitur, & non mediocri. Qua per te tum fortè deleta, nullus tibi de
 de cætero relinqueretur ad humanitatem consequendam & clementiam
 locus: nec facti vllus erit apud te vsus, quin potius re per te malè gesta, non
 indigna mortales omnes opinio ceperit, meritas pro demolita tam egre-
 gia vrbe luiffe te poenas. Nunc verò in vtramuis rem propensior fueris, vel

Totilas abolerè Romam cogitat, sed postea consilium mutat.

Belisarius ad Totilam litteras.

* ut his illata vis, iure &c. in his rebus inuenerit.

* existimatio enim apud omnes homines ipso facta dignam merere, nam quæ principum opera fuerint, tales necesse est ex his etiam nomen ferant. cætera redundant.

Romam seruabis, vel demum deperdes, tamen si qualiacunque principum opera fuerint, ex his & nomen ut ferant, necesse est. His literis Totilas saepe perlectis, & ut bene monentibus magnifacis, suavis demum urbem in offensam seruauit & integram, de qua eius in hanc voluntate certiore per oratores Belisarium fecit. Quibus dimissis, maiorem exercitus partem ab urbe haud longius stadiis centum & quinquaginta * in Algedone, loco quodam sic dicto, ad occidentem solem locauit, quietique ut manerent, indixit. Quod utique egit, ne vlla prorsus Belisarii militibus euagandi potestas fieret. Ipse deinde cum reliquis copijs aduersus Ioannem in Lucanos contendit, delectisque Romanis patitijs secum vna deducendis, caeteros omnes cum coniugibus simul & liberis ad Campaniae loca transmisit, nullo hominum in urbe relicto, quam penitus destitutam dimiserat. Ioannes interea ubi primum accepit in se Totilam ire, in Apulia immorandum haudquaquam diutius duxit, sed cursu citato cum copijs se ad Hydruntem recepit. Viri vero patitijs illi, qui abducti per Totilam in Campaniam fuerant, in Lucanos ex familiaribus quosdam, Totilae permissu, suos ad villicos, qui ad insidendum saltum accesserant, nuncios transmiserunt; his imperando ab inceptis desisterent, & ut antea consueuerant, ad excolendos agros redirent; bona his pleraque pollicendo, si dictis parerent. Tullianus interim cognito statim Totilae aduentu fugam cepisset, & Antae ter centum illi ad Ioannem se conferunt. Sic factum, ut omnia, quae intra Ionicum sinum sunt loca, iterato Gothi Totilaeque in potestatem concesso. Tum vero fidentes iam barbari, & turmatim dispersi, quacunq; animus ferret vagari, & intrepide omnia circumire. Quod utique ubi Ioannes aduertit, e suis militibus quam multos immisit, qui hostes de improviso quum inuassent, eorum vim magnam obtruncant: ex eoque tempore formidine Totilas captus, contractis ad se omnibus copijs, circa Garganum montem, qui in medijs Apuliae prominet locis, ubi & Llybicus Annibal quondam habuit castra, suis circumuallatis, quietum se diu tenuit. Dum haec agerentur, Cononis miles quidam, & eorum ex numero, qui post captam per barbaros urbem abscesserant, Martianus nomine, & genere Byzantinus ad Belisarium veniens petijt, ut sub transfugae specie ad hostes dimitteretur, magnis se bonis pollicitus affecturum Romanos. Vbi id demum est & Belisario visum, ad Gothos se contulit. Quem Totilas primum ut vidit, ingenti affectus laetitia est. nam & in singulari certamine iuuenem egregie se gessisse & audierat saepe, & viderat: vnde cum illius & liberi duo, & coniunx inter captiuos apud se essent, vxore quidem & ex liberis altero huic restitutus, alterum pro obside tenuit. Spoletum deinde cum alijs nonnullis & hunc quidem transmisit. Sed Gothi Spoletum per Erodianum his proditum quum primum cepissent, ciuitatis muris solo aequatis, Amphitheatrum in urbe extructum communiunt, eiusque aditus omnes diligentius obstruunt, imposito ibi ex Gothi Romanisque perfugis conflato praesidio, ut ea e regione loca seruarent. Martianus interea cum praesidiarijs nonnullis militibus inita societate, conspirationeque facta, hisque iam persuasis, ut grande aliquod facinus in barbaros auderent, ut & ipsi Romanorum ad castra egregie nauata opera demum redirent, missis nonnullis Perusiam ad eius praesidij ducem, hortatur Spoletum statim ut copias mitteret, eique rei summam significauit. Oldigam Hunnus tunc forte post Cyprianum suorum dolo necatum, Perusiam suffectus praesidio praerant. Is igitur cum copijs est Spoletum statim profectus: quas Martianus ubi ad se appropinquare praesentis, cum militibus quindecim, quos sibi conciliarat, de improviso praesidij ducem obtruncat, apertisque foribus Romanos omnes intra oppidum recipit: qui ferme hostium plerisque necatis, Hunnos nonnullos

* in Algedo

Ioannes hostem vagum coeret.

Martianus ad Gothos transfugam.

Martianus Belisario Spoletum recuperat.

inter

inter caeteros captos ad Belisarium ducunt. Quem paulo post cogitatio subiit Romam adire, & quonam illa fortis venisset, perspicere. Itaque cum mille delectis militibus ad urbem contendit. De cuius aduentu Gothi, qui proximè castra habebant, certiores iam facti, locatis circa urbem insidijs de improviso existunt, & in aduenientes Romanos impetum faciunt. Praelio itaque fortiter gesto, pro eorum virtute Romani auersis in fugam hostibus, & eorum parte maxima caesa, ad Portum se protinus receperant. Est autem Calabriae maritima Tarentum ciuitas, & ab Hydrunte dierum duorum iter abest, in Thurios & Rheginos eunti. Huc Ioannes cum Tarentinis nonnullis se introducentibus venit, militibus caeteris ad Hydruntis custodiam constitutis: & ubi urbem magnitudine praestare, non tamen muris munitam perspexit, impossibile fore omnino rebatur, se illam posse omni ex parte tueri: mare autem contemplatus urbi contiguum, & Boream versus circa locum quendam angustiore vtrinque in sinum longè porrectum, ubi & Tarentinorum est portus, isthmumque non minus stadiis viginti protensum, id eo in loco ut machinaretur, excogitauit. Praecisam quidem ab oppido isthmi partem ab vno maris tunc latere ad alterum usque aedificio cinxit, ac circa id fossam perduxit, hoc ipso in loco non solum oppidanos ipsos & incolas, sed qui ea e regione incolerent, statim contraxit, hosque non in parui momenti custodiam ibidem reliquit. Hac via Calabri vniuersi quum in tuto iam essent, ut a Gothi desciscerent, circumspicere, ad idque intendere animum. Totilas interim quum apud Lucanos praesidium quoddam cepisset, & id munitissimum, in Calabriae fines quam proximè situm, quod utique * Archerontida incolae vocant, in eo imposita trecentorum virorum custodia, ipse cum reliquis copijs ire Rauennam pergit, barbaris relictis quibusdam in ea Campaniae loca, quae per patricos viros incolebantur. Belisarius interim audacissimum aggreditur facinus, quod ferme tunc primum spectantibus & audientibus multis, furentis est visum, non sani hominis esse, cum aliam tamen egregium & excellentius esset. Paucis nanque in Portus custodiam relictis militibus, ipse cum caeteris Romam peruenit. hanc enim animo destinarat omni conatu in potestatem redigere. Cum itaque minimè posset eam moenium partem, quam Totilas diruerat, breui instaurare, lapides, qui in proximo erant, in vnum coaceruatos, nullo ordine componebat, nec vlla prorsus immixtos materia, ut cui cementi nil praesto esset, nec eiusmodi aliud quippiam: sed id duntaxat efficere nitebatur, ut aedificij saltem facies seruaretur: exteriori vero ex parte ingentem vim sudium fixit. Ad haec accedebat, quod fossam, & hanc quidem profundiore circa muros produxerat: vnde totius exercitus incredibili promptitudine operantis, per dies continuos quindecim, quod muri fuerat per Totilam disturbatum, reficitur. Romani praeterea, qui circumiecta urbi incolerent loca, in patriam reduces cogebantur, desiderio partim Romam rursus inhabitandi, partim rerum necessariorum inopia, cum omnium in urbe copiam inuenissent, quam Belisarius completis omni commeatus genere nauibus, & urbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus statim cum vniuerso exercitu aduersus Belisarium, ad urbem peruenit. Nondum enim Belisarius poterat, ut muris reficiendis intentus, praeposita raritate portis imponere. Postquam vero barbarorum exercitus quam proximè urbem accessit, positus castris secus Tyberim stationem habebat, ac postero die oriente iam sole ira simul & indignatione abreptus murum liberè circumibat. Tum Belisarius pugnacissimos quosque delectos ad portas tuendas locauit, caeteris vero supernè in hostem, ut de muro pugnarent, iniunxit. Sed barbaris spes quidem tum erat clamoribus hostem ac muros se primo insultu captu-

Ioannes Tarentum occupat, & munit.

* Archerontida, aeli.

Belisarius cum paucis Romam recuperat & restituit.

Totilas Romam redit.

Belisarius urbem defendit.

ros. Romani tamen præualidè repugnantes, dum rei accenduntur indignitate, indefinenter insistere, furore in audaciam præter vires hos incitante, vt qui ex insperato belli discrimen id nacti, vt par erat, ad animi magnitudinem erigebantur, & plurimum audebant. Barbarorum itaque, quum ex prominenti & grauius accidentibus telis exciperent vulnera, cædes ingens tum facta. Sed labore vtrique afficiebantur & lassitudine, bellumque quum à mane cœpisset, in noctem perducitur. Barbari demum, quum in castra se recepissent, faucios ex suis curando, quieti eam noctem egere. Romani verò in muris partim habere vigilias, partim qui præter cæteros se perstrenuè gesserant, per vices portas seruare tribulorum vi maxima extra portam per terram passim exposita disseminataque, ne ex incursione in se hostes venirent. Sed die postero Totilas cum copijs vniuersis mœnia oppugnare decernit. At contra Romani ad se tuendum intenti, & * externo prælio facti superiores, in hostem audentius irè, ac cedentibus barbaris, eorum nonnulli studio insectandi procul à mœnibus euehi, quos barbari erant confestim circumuenturi, ne se ad urbem recipere de cætero possent, ne Belisarius cognitis statim, quæ gerebantur, dimissis è suis nonnullis subsidio, ab eo discrimine liberasset. Sic demum repulsi iam barbari secesserunt, facta suorum & bellicosissimorum hominum non parua iactura, & compluribus faucijs in castra reductis mox quieuerunt, vulnera procurantes & arma ex parte diffracta, ac cætera præparantes, quæ vsui forent. Post multos deinde hi dies muros rursus oppugnatum venèrre, quibus Romani protinus occurrando pugnam nauiter inierunt. Eo in prælio fortuna Totilæ quadam signifer letali ictus mox vulnere, præceps ex equo in terram dilabatur, soloque signum illisit. Tunc Romanorum, qui inter primos tunc fortè pugnabant, facta impressione in hostem ruunt, vt signum simul ac mortui cadaver asportaturi: quos statim barbari audentissimi quidam præueniendo, manum aureo & ingentis precij ornamento munitam secum asportant, ne eo possent hostes potiri, vel vtcunque iactari, ex re ignominiam euitantes. Sed barbarorum exercitus indecoram demum in fugam auertitur. Romani verò mortui quæ reliqua fuerant, spolijs potiuntur, hostemque diutius insectati quàm multos obtruncant, & magna peracta cæde ad urbem omnes incolumes reuertuntur. Gothorum deinde primores Totilam adeuntes iurgari rum primùm, & temeritatem illi impudenter obijcere, quòd quum urbem Romam cepisset, non totam prorsus ad solum deleuerit, ne capi de cætero ab hostibus posset, nec ipse haberet in ea recuperanda negocium. ad eò innatum mortalibus est, animi sententiam ad rerum euentus dirigere, & mentem ad fortunæ fluxum accommodare; ex eoque versatiles quasdam & varias opinionis mutationes efficere. Vnde & Gothi Totilam in prosperis eius conatibus, vt deo parem demirabàtur, inexpugnabilem inuidumque hunc vocitantes, cum captarum urbium muros in partem aliquam demoliri hos fineret. Verùm vbi sua hic nonnunquam spe fallebatur, nec res prosperè cederent, contumelijs non indignum censebant, obliti prorsus eundem se & paulo antè laudibus extulisse, & aliter longè de eo sentire, ac antea senserant. Sed fieri non potest, in his & istiusmodi cæteris ne semper homines peccent, quandoquidem natura sit illis id insitum. Totilas demum soluta obsidione, Tyburtum se cum barbaris contulit, omnibus ferè Tyberis pontibus demolitis, ne facilè inde Romani subsequèdo inuaderent, Miluio duntaxat ponte relicto, quem demoliri, vt vrbì propinquiorem, non poterat. Sed Tyburti de integro exedificare præsidium Gothi omni conatu decernunt, quod antehac ipsi deleuerant, in eoque oppido pecunia omni deposita quiescebant. Belisarius interim foribus vbi que ad portas impositis ferro

* besteris

Secunda vrbis oppugnatio.

Pro vexillo pugnat.

Euentus rerum mutant hominum animos.

ferro contectis, clauis iteratò Imperatori transmittit. In his hyems se circum XIII belli Gothici annus. egit, & anni duodecimi belli huius aderat finis, quod Procopius ipse cōscripsit. Totilas verò iam pridem copias Perusiam miserat, quæ positis circa mœnia castris Romanos acerrimè obsidebāt; & quia deficere his necessaria senserant, ad Totilam mittunt precatū, vt cum vniuerso exercitu ad se confestim veniret. nam copijs iunctis facilius fore rebatur, Perusiam posse, Romanosque oppidi eius custodes in potestatem venire. Totilas verò non admodum promptos ad exequenda, quæ mandarentur, barbaros conspicatus, cum habere hos monitos vellet, omnibus ad concionem vocatis, verba istiusmodi fecit. Cum vos videam, o viri commilitones, erga me & id quidem iniuria animo esse infensiore, & grauius ferre aduersæ fortunæ casus, vestri nunc conuentum hunc feci, vt dempta vobis praua opinione, mentem queam ad rectiora redigere, ne vel mihi non gratias agere, quod minimè decet, nunc videamini, vel erga deum præ insipientia quadam ingratitude vti. nam longe falli humana nonnunquam consueuerunt. quicquid enim mortalis quum sit, & difficulter deinde appareat ad temerarios se habere fortunæ casus, is sanè vti par est, ruditis & insolentiæ arguatur necesse est, & nihilominus fortunæ subibit vel nolens necessitatem. Velim itaque præterita facta vobis commemorare, non magis vt rerum incidentium causas soluam, quàm vt eas rectius loque, quàm necessarium sit, nunc patefaciam. Vittiges nanque vel in huius belli principio dux constitutus, Fani Pisaurique muros prostrauit, Romam deinceps & alias Italiæ vrbes, sine vlla rerum iactura dimisit. Ex Fano quidem Pisauroque nil Gothi mali obuenit. Apud vrbis autem muros, & alias ea è regione munitiones ita res cum Vittige Gothisque se habere, vt ipsimet nostis. Ipse verò quandoquidem tradentibus vobis id imperium cepi, animo destinaui in rebus gerendis, quæ potiora sunt visa, potius sequi, quàm ex his, quæ factu facilia sunt, detrimentum vobis ac iacturam afferre. Sed constat equidem mortales ipsos natura nil prorsus differre, experientia tamen rerum magistra, peritum aliquem imperito meliorem esse cuius patet. Nos siquidem Beneuentum vt cepimus, demolitique eius mœnia sumus, extemplo & ciuitates alias in potestatem redigimus, quarum nil secus & muros deleuimus, ne fortè è loco munito hostium exercitus irrumpendo, protrahere bellum detrectare uè posset, sed descendere vt cogere in campum, & nobiscum manus conferere. Vnde his fugientibus vrbes in ditionem redactas deleri iubebam. vos verò optimum meum consilium admirati, nostram sententiam exequendo vestrum esse id operis ducebatis. nam qui operantem collaudarit, non minus & ipse vt gestor minister, non eius expertus laudis fiet. Nunc verò, vt videre iam videor, à pristina estis consuetudine immutati, amantissimi Gothi, vbi fortè id contigit, vt Belisarius temerarium facinus audendo, spem præter omnium, quæ aggressus est, vicerit: ex eoque vos & viros perstrenuos admiratio cepit, quandoquidem temerarij longe facilius audentes vocantur, quàm cauti & prudentes. Qui enim præter officium sit quippiam ausus, ex aliorum beneuolentia, quibus fortè vir acer sit visus, honorem assequitur. Is verò, qui prudenter & cautè periculum subterfugerit, nec tamen pro votis rem gesserit, incidentium proculdubio rerum subiturus est noxam, etsi quid eius ex animo ac sententia egerit, nil prorsus de se fecisse imperitis videbitur. Sed vt ista omittam, nonne vobiscum animo reputatis, quorum de causa mihi negocium exhibetis? quum ex his per me vobis sit potius succensendum. Quòd si nunc Belisarius contra vos gessisse rem prosperè iactat, & ab se, vt in fugam actos, bello deuictos insolescendo existimat, licuit tamen & sæpe me duce in prælio, & vobiscum vnà hunc superare. Porro si mea virtute ea vos gessisse feliciter contigit, huius saltem

Totilæ ad suos oratio.

verecūdia ducti, quæ gesta sunt silentio premite, vt humanorum delictorum non prorsus immemores, quandoquidem apud mortales eodem statu permanere diu nil potest. Quòd si qua fortuna eam vobis victoriam comparauit, hanc potius colere, quam omnino exacerbare contulerit, ne per vos fortè offensam, benignitatem dediscere compellatis. Quo præterea pacto non procul esse ab optimis & modestissimis moribus hi videantur, qui pauloante et si sæpe ac multum prosperis fuere fortunæ casibus communiti, vbi paululum deliquere, tam prorsus animis concidunt: quod sanè nil aliud præfert, quàm dedignari, ac planè negare se homines esse. nam nullo vnquam tempore quempiam falli, diuinitatis est proprium. Necessarium ergo fore nunc duxerim, cæteris vt rebus posthabitis cum omni animi promptitudine, agmine vno Perusiam in hostem eatis: quem si redigere in potestatem poteritis, rectè quidem & fortunatius nobiscum agetur. Quod enim semel acciderit, quo minus esse etiam iam sit, ne vniuersa quidem efficere secula poterunt. de linquentibus siquidem, alijs in posterum prosperè succedentibus rebus, præteritorum malorum solet recordatio * sulleuari. Perusia quidem sine vllò negotio potiemini. Nam Cyprianus, qui ei loco & Romanis tunc præerat, vt sua fortuna, ita & nostro cōsilio sublatus è medio est: restat sine imperio multitudo, cui ad cætera mala necessariarum rerum accedit inopia: vnde vt se strenuè gerant, fieri non potest. Nihil post terga præterea relinquendum, quod nobis queat quoquam pacto officere. Nam & fluminis pontes iccirco sum demolitus, ne quid fortè ex hostium incurfione & de improviso incommodi patiamur. Atqui Belisarium Ioannemque constat suspectos inuicem esse, quod utique eorum ex gestis perspicuum est. Nam & diuersa sentire ex eorum operibus arguuntur, vnde nec in vnum coire ad id temporis potuerunt. Nam mutua quædam suspicio ab inuicem hos planè disungit, ad quam accedere inuidia consuevit & odium, quibus intercedentibus fieri nil potest, quod factu necessarium sit. His Totilas peroratis, Perusiam versus eduxit exercitum. Quòd vbi demum est ventum, barbari quàmproximè ad muros castra metati, obsidione oppidum cingunt. Dum hæc interea agerentur, Ioannem quum Acherontida præsidium obsideret, & ei ex voto nihil procederet, cogitatio subijtrem audendi, qua Romanorum senatum seruaret, & sibi apud mortales gloriæ plurimum vendicaret & laudis. Totilam is cum Gothorum exercitu vrbis mœnia oppugnare acceperat. vnde cum probatissimis & delectis equitibus, re nulla cuiquam cōmunicata, in Campanos, nec noctu quidem, nec interdum intermisso itinere, proficiscitur. Eòdem fortè & Totilas venerat, vt de improviso hostes inuadens eripere actueri viros senatorios posset. Et in locis præsertim nullis mœnibus communitis, per id temporis accidit, quod & peractum utique est, & Totilas admodum verebatur, vt ne quis hostium ad captiuos accederet, malum his aliquod illaturus: vnde equitum turmas in Campaniam misit, qui vbi ad Minturnas venire, potius fore visum, vt maxima suorum ibi parte dimissa aliquandiu quiescerent, & equites defatigatos curarent. nam eo itinere magno hi fuerant labore affecti. Præmissis deinde nonnullis Capuam exploratum, & ad circumiecta huic vrbis cætera loca, quæ ab ea trecentis stadijs absunt. dum id viæ vt corporibus integris & equis recentibus Gothi celerius emensi fuissent, die vna eodemque tempore contigit, vt Ioannis exercitus & barbari illi trecenti Capuam peruenirent, quum neutri se consenserunt, & barbaris acie victis, eorumque maxima parte iam interfecta penes Romanos victoria fuit. ex illis verò pauci quidam effugere potuerunt, qui omnes celeri cursu ad Minturnas se contulere. hoc cæteri, qui intra oppidum erant, protinus conspicati, partim cruore aspersos, partim adhuc sagittis præfixos, & tacitos, vt qui nil prorsus

* sulleuari.

Ioannes patricios Rom. liberare conatur.

Ioannis fortuna.

prorsus denunciarent quæ gesta fuissent, continuo equis incensis fugã vnã capeffunt, & ad Totilam quum demum venissent, innumerabilem esse hostiũ nunciant multitudinem, hac arte fugæ turpitudine medicata. Erant in Campaniæ locis Romani ad septuaginta tunc milites eorũ ex numero, qui ad Totilam vltro concesserant. hi omnes ad Ioannem se contulere, qui tamen per paucos ibi quosdam senatorij ordinis viros inuenit, foeminas verò vniuersas ferè. nam vrbe capta milites fugientes Romani ciues se statim, in Portum se vrbem receperant, relictæ foeminae in captiuitatem cessere. Ex viris verò Clementinus quidam patritius quum ad Romanum quempiam Campaniam incolentem effugium habuisset, Ioannis exercitum sequi iccirco tergiuersari est visus, quia Imperatoris præsidium quoddam Neapoli proximum Gothis prodiderat. Orestes verò, vir consularis, præ equorum inopia, vel nolens quidem eodem, quo primum erat in loco, permansit. Ioannes interea patritios viros cum septuaginta militibus, qui ad se pauloante conuenerant, in Sicilia misit. Quibus de rebus certior Totilas factus mœrore afficiebatur, & grauius id factum ferebat, & exigendi ex Ioanne vel ea de causa poenas percupidus erat: vnde cum maiori exercitus parte aduersus eum contendit, partis relictis ad eius, in quo erat, loci custodiam copijs. Sed in Lucanos tunc fortè Ioannes cum militibus mille secesserat, exercitumque ad se contrahebat, & speculatores præmiserat, qui omnibus itineribus exploratis diligentissimè obseruarent, necunde in se hostium aduētaret exercitus. Quod Totilas facturum Ioannem mox suspicatus, consuetis relictis tunc itineribus, per montes, qui ea è regione plurimi præruptique & eminentissimi sunt, in hostem ductabat, quæ nemo venturum hunc poterat suspicari. nam & inuij esse hi montes creduntur. Sed per Ioannem vel ea ex parte missi exploratores, quum hostium præsensissent exercitum circa ea loca venisse, non tamen eius rei facti apertius certiores, agmine vno citatioreque cursu Romanorum ad castra contedunt: & accidit fortè, vt eodem fere temporis pucto, & noctu quidem, exploratores ipsi, & hostes Romanorum ad castra peruenerint. Sed Totilas improvide furibundaque mentis vesania præoccupatus, nullum suo aduentu fructum recepit. is quippe longe maiores, quàm hostes ipsi, habebat apud se copias, & ex vsu vt venit, ac rei bellicæ ars ipsa deposcit, qui militum numero præstat, plurimum longè conduxerit, ex aperto & interdum bellum si gesserit. vnde cum ineundum sibi fuisset oriente iam sole cum hostibus bellum, ne qui præpauitate facillè vincerentur, delitescere in tenebris possent, & fugam, quòd vellet, capeffere: ira is nimium indulgendo, nocte iam intempesta hostium castra aggreditur. Qui maiore ex parte somno prostrati, & prætumultu denique experrecti, nullis se viribus renitendo tueri, sed in proximos montes se statim ex fuga conferre, quos inter Ioannes Romanorum præfectus profugit, non magna militum iactura accepta. nam ex Romanis centum desiderati. Erat cum Ioanne Silacius nomine quidam, Armenius genere, per paucorum suæ gentis dux factus, qui nec Græce loqui, nec Latine, nec Gothice nosset, nec præter suam innatam vocem aliam adert. In hunc Gothi & fugientem quum incidissent, identidem sciscitari, quis nam hominum esset: non enim hi animo destinarant obuios quosque protinus obtruncare, ne & se inuicem, vt in bello nocturno, interficere cogentur. Is verò respondere nil aliud quiuit, nisi Silacium præfectum se esse. Id nanque muneris quum ab Imperatore ante accepisset, vt sapius repetiti nomen didicerat. Ea ex voce tunc barbari proditum hostem quum viuum cepissent, paulo post obtruncarunt. Ioannes interea, eiusque cæteri milites quum enixius se in fugam dedissent, cursu citato Hydruntem perueniunt. Gothi verò hostium castris direptis, retrocedentes mox abeunt. Dum hæc interea peraguntur, alium ad-

Erratum Totile

Ioannes fuga cum suis exadit.

Silacius seipsum prodit.

Novus ab imp. mittitur in Italiam exercitus.

versus Gothos Totilamque Imperator, ut Belisarii litteris diu iam fatigatus, transmisit exercitum, & Bacuum imprimis quendam Peranij, Sergiumque praefectos cum paucis misit, qui in Italiam demum profecti cum altero se statim exercitu coniungere. Post hos autem & Verum nomine quempiam cum Erulis trecentis, Varazemque Armenium cum militibus octingentis summittit. Valerianum praeterea Armeniorum praefectum cum hastatis pelatisque ultra mille abire in Italiam iussit. Verus itaque omnium primus cum Hydruntem applicuisset, nauibus ibi dimissis, apud Ioannem eo in loco moram trahere diutius noluit, sed equo vectus iter cum suis aggreditur. Erat nanque vir iste haudquaquam industrius, sed in temulentiae morbum plurimum resolutus: unde & temeraria semper audacia tenebatur. Is postquam proximè Brundisium venit, eodem & castrametatus mansit. Quod Totilas statim edocuit: Verus hic, inquit vel magnis fretus est viribus, vel maiori dementia detineretur. imus ergo in eum celeriter, huius ut hominis vel vires periclitemur, vel ipse ut suam vesaniam sentiat. His Totilas dictis, magnis cum copijs in eum contendit. Eruli verò hostes adesse iam denique conspicati, in syluam confugiunt proximam, ex quibus Gothi protinus circumuentis, ultra ducentos interfecere. Iamque in proximo erat, ut Verum praefectum, & qui reliqui fuerant ex hostibus, inter senticera delitescerent comprehendere. Sed fortuna hos quaedam ex insperato seruauit. Nam Barazes interim, & qui secum Armenij nauigabant, in littus descendunt, & ea forte è regione è qua Gothi Erulos inuaserant: quos utique Totilas conspicatus, & maiore fore, ac erat in vero, hostium exercitum ratus, sublatis castris inde mox abiit. Tum verò Eruli, qui cladi superfuere, & Verus ipse libenter ac celeri cursu ad naues se conferunt. Barazes verò cum ultra nauigandum sibi minimè celsuisset, cum his una Tarentum terrestri itinere venit, quò & Ioannes Vitaliani cum vniuersis non longe post profectus est copijs. Tum Imperator litteras Belisario scripsit, magnum se illi misisse exercitum, & necessarium fore, cum eo se in Calabria iungeret, unaque in hostem iret. Iamque & Valerianus iuxta finem Ionicum veniens, ea è regione si fretum traiceret, inutile sibi fore rebatur. Satis nanque prouiderat, non tam diu militibus ipsis equisque suffe-cturos esse, quos secum deuexerat, commeatus. nam & hybernū tempus iam aderat. Missis itaque è suis militibus ad Ioannem trecentis, significauit primo se vere & post hyberna cum ceteris affuturum. Belisarius interim litteris Imperatoris perlectis, noningentis, quos secum abduceret, ex exercitus robore statim delectis, in quibus erant equites septingenti, pedites verò ducenti, & ceteris Conone duce ad vrbs custodiam constitutis, in Siciliam protinus nauigauit, ut inde Tarentum traiceret. Est autem Tarenti in hemicycli speciem litus, quo plurimum recedente & mare ipsum perinde in sinum, longiore spatio in continentem immittit. Sed huius littoris transmissus quidem mille protenditur stadijs, & vtrinque ad aestus exitum oppida duo sunt sita, alterum Croto ad occidentem solem, alterum in orientem Tarentum; in medio autem littoris Thuriarum ciuitas iacet. Tempestate itaque aduersante, ventorumque intumescens violentia fluctibus, Crotonis ad portum reiectus, eò cum suis Belisarius appulit. Qui quum nullum ibi praesidium inuenisset, nec unde militibus necessaria importaret, ibidem ipse cum vxore & peditibus mansit, ut ex Tarento euocatum ad se exercitum regeret: equitatum verò procedere iussit, & castra in proximo loci saltus locare, eisque Hiberum Fazam & Barbationem praefecit. Sic enim fore sperabat, ut equites sibi equisque necessaria compararent, & hostes in angustias demum propelleret. Nam & Lucani montes vsque in Brutios pertinentes, in angustumque inuicem coeuntes, duos duntaxat hic aditus, & hos quidem angustiores

Bacuum imprimis quemdam Peranij &

Verus, homo temulentus & temerarius.

Totilas Erulos fundit.

Tarenti situs.

* Phassam alias

res efficiunt, quorum alter Petra sanguinis dicitur, Lambulam alterum incolae nuncupant. hoc loco ad litus Rufcia est promontorium Thurinorum: supra id stadijs sexaginta praesidium validissimum veteres construxerunt Romani, quod utique Ioannes antehac ceperat, & quam optimè communierat. Belisarii itaque milites dum eò contenderent, in hostium copias inciderunt, per Totilam missas, ut proximum praesidium pertentarent, cum hisque ubi ad manus venissent, suapte virtute in fugam barbaros omnes auertunt, tametsi essent numero longe inferiores: quos denique insectati ultra ducentos occidunt, reliqui ad Totilam adhuc trepidantes profecti, quae sibi acciderant, nunciarunt. Romani verò ibi positis castris manserunt, & perinde sine ducibus potiti victoria, intrepidè negligenterque agere. non enim in vnu coeuntes hi quiescebant, vel saltum insidendo seruabant: sed in socordiam reuoluti, noctu quidem longo abinuicem interuallo distantes, somno se dederunt, & interdum necessaria conquirendo licentius & incautè diuagari, ad se tuendos nil penitus in medium consulentes. Totilas igitur de his certior factus, tria milia equitum ex vniuerso delecta exercitu, in hostes extemplo duxit, eosque de improviso aggressus terrore iniecto turbauit. Sed Fazas praefectus (nam in propinquo, & ea è regione tabernaculum tum fortè habebat, quae se hostes inuaserant) irruentibus barbaris occurrando eximia virtutis de se specimen dedit, ut qui ad fugam nonnullis spatium suo interuentu exhibuit, & ad audendum plerisque animos fecit. Sed ipse demum cum suis omnibus praesidijs cadit, ingens sanè Romanis iactura. nam in his ceteri ut praestantissimis bello viris spem sitam habebant. Qui autem diffugere potuerunt, ut cuique licuit, in tutum se recepere. Primus omnium Barbation ille Belisarii armiger cum duobus alijs effusus fugiens Crotonem peruenit, & praesenti fortuna renunciata, adiecit se arbitrari iamiam Totilam affuturum. Belisarius verò ubi ea accepit, deplorato suorum militum casu, in naues statim desiluit, & cum eo ceteri omnes soluentes, ventum secundum nacti, eodem die ad Medium Siciliae locum applicuere, qui utique septingentis à Crotone stadijs abest, & Rheginis ex aduerso positus est. Per id tempus Sclauinorum exercitus, flumine Histro traiecto, Illyrios omnes adusque Epidamnū malis ingentibus affecere, partimque hos trucidando, & sine vilo partim etatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo; & eorum bonis direptis, desauiebant. Ad haec & praesidia illis in locis non pauca, & quidem praualida occuparunt, circuagatique omnia pro arbitrio ad rapinam quaeque scrutantur. Principes verò Illyriorum quindecim milium hominum exercitu comparato, etsi hostes protinus insecti, appropinquare tamen nil audebant. Eadem praeterea tempestate, hybernoque tempore, cum Byzantij, tum & in alijs locis terrae motus facti asperiores quidam & maximi, noctuque omnes, atque adeo ut qui ea incolerent loca, ruinis iam iam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cum alijs nullo affecti sint malo. Tunc item & fluuius Nilus ultra octodecim cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, ut sua inundatione vniuersam irrigarit Aegyptum. Quin etiam & in superiori Thebaide subsidentes adeo recedentesque aquas eam regionem colentibus praebuit, ut nec terram suis temporibus ferere, nec caetera procurare pro pristina consuetudine possent: à superioribus autem locis ubi primum leniter est superfusus, haudquaquam abscessit, eoque & sementis tempus omne interpellauit, cum id antea nunquam, nec vilo seculo accidisset. Extant praeterea & alia loca, in quibus vel aqua deficiente rursus Nili id flumen nec longe post tantopere inundarit, ut quod satum fuisset penitus contabuerit. Cuius rei & calamitatis absurditas, hominibus quidem stuporem, animantibus verò ceteris ut pabuli necessitate deficientibus exitum attulit. Per ipsum id tempus, & cetera quidem marinus piscis,

Belisariani Totilanos fundunt.

Totile stratagemata.

Fazae praefecti virile facinus & obitus.

Belisarii fuga.

* Messanae alias.

Sclauini inuadunt Illyricum.

Terrae motus.

Inuoluta Nilae inundatio.

Perphyrus ce-
tus capitur. quem porphyrium Byzantini vocant, mirificè capitur. Hi sanè circa annum iam quinquagesimum vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla, nam & nauigia pleraque ad imum deprefferat, multarumque nauium vectores ac nautas turbando, & vim inferendo longius disturbarat: quam beluam capiendi magnum Iustiniano studium fuit, peragere tamen quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc venerit, paucis explicabo. Erat fortè summa in tranquillitate tunc mare, delphinorumque grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subito ce te illo conspecto, quò cuique licuit, per fugium habuere, pars tamen maxima ad * Sagaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cete verò in eo tum primum delphinorum aduentu nonnullos ex his, sed improvidos quidem, vorauit. Siue itaque fame tunc fortè detineretur, siue id ex certamine ageret continenter & tandiu fugientes hos insecratur, quoad tandem in continentem ex incurfu delatus, nec volens quidem profundiore se limo immerfit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limosò è loco exolui: sed quo magis enitebatur, eo & acrius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas est & passim perlata, concursu vndique facto, in cete mox irruunt, securibusque vnde quaque & crebris ictibus præcidendo, neque hoc pacto conficere beluam potuere: funibus demum præualidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in longitudinem triginta, in latitudinem decem hanc esse comperibant. Quam illi per coetus partiti, vt cuique libuit, vel sibi sale conditam seruarunt, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò siue terræ motu, quem senserant, pauefactis siue fluminis Nili inundatione insolita moti, siue cete prodigio ducti, futura statim animo præfagire, & quisque prædicere, quæ de se fortè excogitarat. Solent nanque mortales, dum rerum admiratione præsentium capiuntur, & plerumque simul inscitia, futura quædam prognosticari, & dum molestijs opprimuntur, temerè contemplando futura prædicere. Ipse verò diutinam Nili supra terram factam tunc moram, calamitatum multis causam fuisse crediderim, cete verò illud absumptum, à malis homines vindicari præferre. Sed iam ad proposita redeamus. Totilas igitur his demum peractis, quæ supra iam explicauimus, postquam Romanis in Rusciæ præsidio necessaria defuisse accepit, potiturum hoc statim se ratus, si commeatus inferri nil possent, postis quamproximè castris in obsidione confedit. Et hyemis iam aderat finis, tertiusque ac decimus se belli circumegerat annus, quod scripsit Procopius. Iustinianus interea Imperator & in Siciliam nauibus misit, qui peditibus militiam facerent, & Valeriano iniunxit, ad Belisarium vt iter acceleraret. Qui freto traiecto, Hydruntem mox nauigat, vbi cum vxore Belisarium præfectum conuenit. Eadem hac tempestate Antonina Belisarij coniunx Byzantium mittitur, Iustiniani vxorem deprecatura, vt maioribus copijs bellum id pararetur. Sed Theodora tunc Imperatrix morbo correpta iam ex humanis excesserat, cum annos vnum & viginti, mensèque tertium in imperio peregisset. Dum hæc interea agerentur, qui in Rusciæ præsidio obsidebantur, necessariorum pressi inopia rerum, in colloquium cum hoste venerunt, aperteque polliciti sunt, in medio ad summum messium tempore, se his præsidium dedituros, nisi aliquod interea sibi subsidium afferatur, seque insuper his conditionibus permissuros, vt integri omnes seruentur. Erant ex Italis in eo præsidio multi electique viri, & ex Romano exercitu Illyrij equites trecenti, quos Ioannes ibi in custodiam collocarat, Chalazaro his quodam genere Massageta præposito, Godilaneque Thrace, præstantibus bello viris: pedites

tes præterea centum ad eius præsidij custodiam missi. Milites interea omnes, quos Belisarius ad vrbs Romæ tutelam reliquerat, Cononem eorum ducem obruncant, id illi crimini dantes, quòd frumentum & cæteros commeatus cum eorum iactura coëmeret simul & venditaret. Sacratos deinde viros nonnullos ad Imperatorem mox legant, id sedulo affirmantes, nisi quamprimum effecerit, vt patrati per se in præfectum facinoris nulla de cætero recordatio fiat, nec noxæ id cuiquam detur, & debita sibi stipendia non statim dependerit, ad Totilam se & Gothos protinus concessuros. Id verò ab Imperatore facilè impetratum. Belisarius interim Hydruntem ad se Ioanne celeriter euocato, cum eo & alijs ducibus maiore iam classe contracta, ad Ruscianum celerrimè nauigat, id summo studio nisus, vt obsessis subsidium ferret. Quam classem præfidiarj milites ex ædito conspicati, iam bene sperantes, haudquaquam de cætero sese hostibus dedere animis destinant, tametsi pacta ad deditionem dies instaret. Sed præ nimia tempestate reiectæ naues, cum aliàs esset ea è regione littus importuosum, & ab inuicem procul dispersæ non eò cursum, quò coeperant, tenere, sed ad Crotoniacum portum delatæ, cū in vnum iam omnes coissent, rursus Romani ad Ruscianum nauigationem intendunt. Quos barbari vt primum videre, in equos statim desilientes ad littus perueniunt, hostibus in terram descensum prohibitori. Totilas verò nauium prorsus patientiore per littus spatio suos obiecit, qui tela partim gestarent, partim arcus intenderent: qua re Romani animaduersa, animo mox consternati, accedere propius nil audere, sed aliquandiu nauibus à continenti procul in mare subtractis, quieti manere: vnde descensu demum in terram iam desperato, prorsus in altum versis, euectique longius Crotone in portum iteratò deueniunt, ibique consilio habito, satius fore est visum, Belisarius vt Romam contenderet, & dispositis ibi quamoptimè rebus necessaria in vrbs inferret, Ioannes verò ac Valerianus exercitus duces, vt militibus equisque in terram expositis, in Picentes mox irent, hostes perturbaturi, qui ea è regione oppida obsiderent. sic enim fore sperabant Totilam à Rusciæ obsidione submotum ad se demum contrahere. Ioannes itaque cum militibus mille consulta exequitur. Valerianus verò periculum veritus, sinu Ionico nauibus circumito, reicta Anconam enauigat. Sic enim tuto in agrum Picenum se peruenturum ducebat, & cum Ioanne copias coniuncturum. Sed ne hoc quidem Totilas pacto obsidionem soluere voluit, sed eodè ipse in loco perstans, equitum duo milia ex omni exercitu statim delecta in Picentes transmisit: vt vbi se cum barbaris alijs coniunxissent, Ioannis Valeriani que inde milites propulsarent. qui verò in Rusciæ præsidio obsidebantur, vbi his prorsus necessaria defuere, nec in Romanis quicquam spei reliquum esset, Gudilam Deoferumque ad Totilam mittunt, salutem sibi imprimis precatum, & pro his, quæ gesserant, veniam. Totilas verò in alium se neminem defæuiturum esse respondit, nisi in Chalazarum ipsum, qui factas prius conuentiones peruerterit, cæteris verò remissurum se noxam. Sic itaque Totilas recepto per deditionem præsidio, Chalazarum manibus primo præcisus, defectisque inde virilibus confestim interficit: milites autem qui permanere in præsidio vellent, sua sibi habere iussi, pari sorte cum Gothis futuri: quos verò non ea conditio oblectaret, abire nudos quò mallent permisit, quia neminem vellet inuitum apud se militare. Octoginta igitur suis rebus relictis Crotonem venerunt, cæteri in præsidio sine vlla suarum rerum iactura mansere. Cæterum Antoninam Belisarij coniunx Theodora defuncta, cum Byzantium peruenisset, ab Imperatore enixius depoposcit, ex Italia ad se Belisarium reuocaret, quod vtique facile impetratum. nam & Medorum ingruens bellum, id Iustinianum vt faceret, compellebat. Dum

Cono propter auariciam a suis occisus.

Irritus Belisarij conatus.

Aliud de obsessio ne soluenda consilium.

Totila pertinacia.

Rusciæ deditio

hæc agerentur, fuere qui Imperatori de infidijs comparandis inter se con-
*Insidiæ imp. stru-
antur.* sultarent. Sed quemadmodum per eos sit ad id facinus ventum, paucis ex-
 plicabo. Artabanem Imperatoris præfectum, Gonthare tyranno quodam
 delero, ingens cupido incessit Preictam, foeminam forma præstantem, Im-
 peratoris ex sorore neptem, sibi matrimonio iungere: quod utique & ipsa
 permixtè cupiebat, non hominis amore ducta, sed quia gratias se illi pro-
 * *Areobindi.* fiteretur debituram quam maximas, quod * Ariobintha viri tunc sui cædem
 per strenuè vindicasset, seque insuper à Gontharis seruitute ac tyrannide li-
 berasset, qui se vel inuitam vellet in vxorem traducere. Quum itaque vtrif-
 que cordi hæc essent, ut nuptijs inter se iungerentur, Preictam quidem Ar-
 tabanes ad Imperatorem remisit, ipse verò, etsi Libyæ esset vniuersæ præfe-
 ctus, Imperatoris tamen ad eam rem consequendam opera indigebat: vnde
 non sanas admodum commentus est causas, ut ille se Byzantium reuocaret.
 ad id namque nuptiarum Preictæ spes sola induxerat, quæ complura sibi ex
 his bona fore prætenderet, ut qui futurum se non longe post Imperatorem
 speraret, si Preictam vxorem duxisset. Homines nanq; qui temere cuiquam
 rei iccirco incumbunt, ut vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam
 hætenus quiuerint animos sistere, sed maiora quædam opperiantur, ac be-
 ne sperando continenter & tamdiu procedunt, quoad usque tandem vel ea
 priuentur felicitate, quam consecuti antehac fuerint. Imperator itaque Arta-
 banis precibus fatigatus, eum ad se Byzantium reuocauit, altero sibi in ea Li-
 byæ præfectura suffecto. Is itaque cum Byzantium se contulisset, admiratio-
 ni tum primum omnibus esse, & aliorum in se facile beneuolentiam prome-
 reri. erat nimirum staturæ prolixioris, & mira corporis pulchritudine, mores
 que honestabant hunc liberales, & ut perpaucorum vir erat verborum, ita &
 factis præcipuus. Sed Imperator maximis hunc decorauit honoribus, nam
 & militibus, qui Byzantij erant, præfecit; foederatorum deinde principem
 constitutum, ad consularem denique dignitatem prouexit, haud tamen il-
 li Preictam neptem iungere coniugio potuit, ut qui alteram sibi haberet
 & à primæua ætate matrimonio iunctam, quam utique à se procul reiecerat,
 nescio qua intercedente de causa, qua foeminæ solent cum viris iurgari. &
 hæc quidem quandiu Artabani nil prosperè res succedebant, domi ociosa re-
 sederat, tacita ferens mala præsentia. Sed postquã Artabanes ex rebus egre-
 giè gestis est clarior factus, & adiuuante fortuna magnitudine præstitit, cum
 de cætero foemina nil prorsus repudij tulisset iniuriam, Byzantium venit, &
 supplex facta, ut virum reciperet precabatur. Tum imperatrix, cui erat inna-
 tum infelicibus foeminis assiduo indulgere, hanc vel cum inuito Artabane
 ut cohabitaret, percensuit, Preictam verò Ioanni cuidam, sed consulari, ma-
 trimonio iunxit. Quam rem cum calamitatis loco Artabanes duceret, & æ-
 gerrimè ferret, vel eum quidem se, qui beneficijs affecisset, iam oderat: vxor-
 rem verò, quam ipse & volens destinando sibi parasset, etsi eius percupidum,
 ducturum tamen nemo existimabat, sed cum priore sibi perpetuò coeun-
 dum, quæ sibi esset omnium infensissima: quod fermè hominem cruciabat.
 quo factum, ut non longo post Artabanes tempore, vbi & Imperatrix ex hu-
 manis excessit, confestim & perlibenter priorem ab se vxorem propulerit.
 Borcudes interea, Germani cuiusdam nomine frater, recens fortè vitam fi-
 nierat, maxima parte pecuniarum fratri relicta, ac suis. Cumq; illi & vxor es-
 set, & vnica filia, hanc quidem suis ex rebus tantum ex testamento habere Bor-
 cudes iussit, quantum ipsa lex cogeret. Vnde & Imperator filia potius duxit
 opitulandū, quod sanè acrius Germanū offendit. Erat tū fortè Byzantij Arfa-
 ces nomine quidam Armenius genere, & Artabani propinquitate iunctus.
 Sed pauloante Rempublicā fraudasse deprehensus hic fuerat, & proditiōnis
 apertè

*Artabanes digni-
tates varias ad-
piscitur.*

*Theodora Augu-
sta offendit Arta-
banem.*

*Arfaces prodito-
ris poena.*

apertè conuictus, ut qui ad Cosroem Persarum regem per fraudem desciscē
 do, aduersus Romanos res innouasset. Hunc Imperator camelo impositū, &
 alia nulla iactura affectum, circumduci per urbem populo spectandum iniū-
 xit: quam Arfaces ignominiam grauissimè ferens, in Imperatorem statim mo-
 liri insidias, ac dolos ne cetero animo destinat. Cumq; & Artabanem eius pro-
 pinquum offensum vidisset, eo acrius ad iram concire, & verborum insidijs
 hominem occupando & deprimendo incessere, non die non nocte denique
 intermissa, quin de strenuo effoeminatum hunc factum identidem exprobra-
 ret, & alienis in malis antehac generosum tyrannidem dissoluisse, quando-
 quidem amicum & mensæ adhibitum Gontharem sua manu comprehensum
 nequiter & inter epulas obruncasset, nunc verò formidolosum se redditum
 dicere per ignauiam Byzantij refedisse, destituta sine vlla custodia patria, quæ
 se frèquenter seruasset, tamdiu insuetis emacerata tributis, patre amisso, &
 per causam conuentionis & foederum interfecto, cæteraq; eius progenie in
 seruitutem abacta, & per Romani imperij dispersa terras. Tum Artabanes sa-
 tis id sibi videri respondit, si Romanorum præfectus & consularis vir diceret-
 ur. At ille: Mihi deinde, inquit, ut tuo propinquo, & indigna quædam per-
 pessa nil indolescis? Sed duarum vxorum fortunæ me miseret, quarum alte-
 ra indecenter priuatus es, alteri vel inuitus cohabitare nunc cogaris. Atqui
 neminem decet, qui vel parumper prudentia valeat, Iustiniani cædem in a-
 liud ut differat tempus, quæ utique patrari spacio breuiore, & intrepide ac
 tuto potest. nam & incautus semper, & sine custodibus nugando & fabulan-
 do ad multam noctem hic sedet, circumstantibus sacratis quibusdam & ef-
 foetæ ætatis viris, Christianorum scriptis miro studio reuoluendis intentus.
 Tum Artabanes; Num nemo, inquit, tibi id facinus molienti ex Iustiniani
 propinquis est occursum? Tum ille; istorum quidem Germanus omnium
 potentissimus est, & is fermè tibi ac lubens suis cum liberis subsidio erit: qui
 pro eorum iuuenili ætate, & simul inuidia, miris in eum odijs ardent, & hos
 equidem spero de se factis omnia confecturos. Nam & ab Imperatore affe-
 cti tanta iniuria sunt, ut non ipsi simus maiori, nec Armenius quispiam vn-
 quam. Istiusmodi Arfaces Artabanem eblandiendo demum illectum, vbi
 suis annuere votis cognouit, ad Persarmenium alium quempiam, Chanar-
 sangem nomine, re protinus detulit. Erat sanè hic iunior & optima corporis
 valetudine, haud tamen rerum peritus, sed puerilis admodum & inexper-
 tus. Hunc itaque Arfaces vbi eadem cum Artabane ipso sentire effecit, & in
 colloquium ut inuicem conueniret, inde mox abiit, id modo præfatus, Ger-
 manum eiusque liberos omnes assentiendo ad id facinus se aditurus. Et
 erat quidem Iustinus cæteris Germani liberis ætate prouectior, iuuenis ta-
 men, & ante omnes pubescens, industrius præterea, & ad gerendas res prom-
 ptior, atq; adeo ut nondum annis maturus consularem inscenderit curram.
 Huic Arfaces conuento in æde aliqua sacra colloqui secum se velle prædi-
 xit, in quam vbi est denique ventum, à Iustino imprimis Arfaces petijt, ut iu-
 reiurando protinus confirmaret, nē quoquam pacto quæ inter se haberentur
 colloquia, nisi patri duntaxat hominum cuiquam aperiret. Hæc demum
 se iurantem facturum, exprobrare statim ignauiam atque socordiam Arfaces
 coepit, qui Imperatori quum sit sanguine iunctus, plebeios & gregarios ho-
 mines quosdam videret sibi præferri, magistratusque gerere: se verò quum
 talis tantusque sit, & sui officij esset ac dignitatis res omnes administrare,
 non solum Iustinianus contemneret, sed vel eius parentem, qui ad summum
 virtutis euaserit, nil secus ac eius fratrem non magnificeret, sed in priuata
 hunc sorte viuere perpetuò sinat. Ad hæc & illud adijcere, quod nec auun-
 culi quidem sui patri bona omnia delegantis in hæreditatem ipse successerit.

*Arfaces prodito-
ris poena.*

*Arfaces corrupit
Artabanem.*

*Artabanes cum
Arface conspira-
tio in caput imp.*

*Arfaces Iustinū
frustratentat.*

successerit, quum hæres esset abundè illi suffectus: idque sibi asseuerare ad ignominiam concessurum, quum futurum omnino esset, ut de cætero maximè cõtemnatur, & tunc præcipuè, quum ex Italia Belisarius Byzantium venerit, iam enim in medios ille Illyrios esse nunciabatur. His Arsaces dictis ad parandas Imperatori insidias, ut Iustinum impelleret, huic omnia aperit, quæ ad eam rem peragendam cum Artabane sibi * Charangeque composita essent. His auditis Iustinus ex rei absurditate exterritus adeo, ut sui vix compos esset, Arsaci respondit, nec per se quidem, nec patrem suum Germanum patrari id sceleris posse. Sic deinde à colloquio utrisque digredientibus, Arsaces quæ gesserat, Artabani statim renuntiat. Iustinus ad patrem rem omnem protinus detulit. Is verò ex ordine cuncta Marcello mox explicat, regiæ aulae præfidi. Sed dum visum illi maturius ea de re consultandum, utrum ad Imperatorem deferenda tunc esset, an silentio suppressenda, tempus in longum extrahitur. Erat nimirum Marcellus suapte natura vir sanè grauissimus, & pleraque subticendo quam optimè disponebat, nec pecunia vlla corrupi is poterat, nec sales quidem ferebat, & ludicra risum quoquam pacto mouètia, nec solutiore sumebat ex vita lætitiã, ut quam grauem moderatioremque duceret, & à voluptate quauis penitus alienam, iustitiæ præterea acerrimè studiosus, ac feruentissimus veri cultor is erat: vnde nec verba eiusmodi ad Imperatorem referri sinebat, excusans eius se rei nuntium fieri non vsui fore, & simul illud subijciens. Si enim seorsum Imperatori renũtiare aliquid velim, Artabanis ipsius suspicaturi statim domestici familiaresque sunt, de se aliquid delatum fuisse. Et Arsaces ipse si mea de causa fugiens delitescat, criminis conuinci non poterit. Ipse itaque ni diligenter sim aliquid perscrutatus, & id quidem compertum sat habeam, nec de facili fidem præbere, nec ad Imperatorem deferre aliquid quiuerim. Restatigitur diligenter ut cures, hæc eadem vel præfens ipse ut audiam, vel à probato dignoque fide viro accipiã. Tum verò Germanus filio imperat, Marcelli ut iussa mox exequatur. Arsaces autem ea de re Iustino nil prorsus de cætero communicare, quando quidem semel se id facturum negarat. Charangem itaque rogat Iustinus, num ex Artabanis permisso Arsaces se conuenisset, non enim arcani inquiens quicquam huic credere ausim: sed si ipse quippiam velis eorum, quæ factu necessaria sint explicare, in medium postea consulendo aliquid fortè & probè gesturi nos sumus. Tum Charanges quæ Artabani prius communicasset, Iustino mox aperit. Quum itaque quæ Arsaces sibi prædixerat, se peracturum Iustinus, ac patrem affuturum negotio fateretur, certus ad colloquium constituitur dies. Quibus rebus Iustinus Marcello renuntiat, petijt ex amicis ut aliquem ad eam rem destinaret, qui per se audiret, quæ Charanges effaretur. Tum ille Leontium dedit, cui & curæ æquitas esset, & vera profari quammaximè nosset. Hunc verò Germanus in domicilium introductum sic condit, ut audire quæ dicerentur, facile posset, non tamen videri. Eò quum Charanges ex instituto se contulisset, explicare ex ordine cœpit, quæ cum Artabane Arsaceque consultasset. Leontius interim interiore è loco, quæ dicebantur, apertius audire, & inter cætera ad ea, quæ deinceps Charanges dixit, aures enixè arrigere: quòd si vel Imperatorem occiderint, Belisario tamen paulo post Byzantium aduentante, haudquaquam sibi processurum consiliũ. nam si Germanus Imperator crearetur, affuturum mox Belisarium affirmabat, cõtractoque ex Thraciæ locis ingentibus copijs, impetum in se confestim facturum: vnde necessarium fore dicebat, ut rem in Belisarij aduentum extraherent, & hunc ut primum in curiam venerit, strenuè audendo cum Marcello vnà & Imperatore pugionibus trucidarent, & hoc pacto geri rem tutius possent. Marcellus interim vel de his omnibus certior per Leontium factus, tarditate

Charanges, supra.

Marcelli P. P. virtutes.

Iustinus conspiciationem patefacit.

Leontius audit apertem consilia Charangem

Marcelli tarditas.

ditate immodica detineri, nec ex præpropere acceleratoque nimium renuntiandi hæc studio, Artabani velle mortem inferre. Germanus verò ad Imperatoris discrimen moræ huius & dilationum impatiens, ad Buzen Constantianumque hæc eadem defert, veritus quod & factum postea est, ne ex diuturniore hac mora in suspitione & ipse veniret. Sed Marcellus multos post dies, vbi & Belisarius appropinquare Byzantium nuntiabatur, dicta factaque omnia Imperatori aperuit. Qua re audita, Iustinianus cõijci in carcerem iubet Artabanis milites, ab hisque ut quæstione verum eliceret, principibus nonnullis permittit. Vbi verò detectæ insidiæ sunt, & in lucem venere exscriptæ, omnes eosdem ad se in consilium principes ac senatorij ordinis cæteros vocat: his verò & palam, quæ quæstione expresserant, recitatibus, in Germanum Iustinumque filium id etiam crimen conferri cœptum. Germanus tamen Marcello Leontioque in eius excusationem rem probè testantibus, prodicionis suspitione exoluitur. Ad hæc & Constantianus ipse, ac Buzes iureiurando intrepidè confirmarunt, nullo se pacto Germanum condemnaturos, sed omnia ita se habuisse, ac per Marcellum fuissent, & Leontium explicata. Vnde senatus sententiam tulit, ne Germano ea res noxæ impostera aut fraudi foret, ut in Rempublicam nil quippiam delinquenti. Verum vbi per senatores ad Imperatorem intus est itum, Iustinianus parari sibi insidias ægerimè ferre, & Germano præcipuè acrius succensere, eiusque tarditatem longasque moras ad denunciandum sibi periculum identidem criminando. Dum interea Imperator sic ira succenditur, duo quidam ex senatoribus illi gratificando, rectè Iustinianum sentire asseuerabant, & eam rem ferre molestius videbantur, atque adeo ut Iustiniani iracundiam instigando in maius eueherent, homines nimirum quibus curæ id esset, ut ex aliena calamitate sibi gratiam apud dominum quærent. Cæteri verò, ut pauentes formidineque contracti, mox cõticere, & ad arbitrium Imperatori cuncta permittere, ne fortè obfistere viderentur. Solus Marcellus vera profatus Germano salutem fuit, & Imperatoris iram permulsi. Iustinianus igitur Artabanem exauctoratum imprius, coniuratosque cæteros alijs nullis affectos malis, asseruari in carcerem iussit. Dum hæc gererentur, totius Occidentis barbari imperio potiuntur. Romani verò cum Gothis & si paulo antè, ut diximus, debellatis bellum dum integrant, pecuniarum hominumque iactura ingenti facta, & sine vllò eorum commodo Italiam amisere, cum hac simul Illyrios omnes; Thracisque, quum à barbaris iam finitimis factis sua omnia agerentur in prædam, & ipsi item fœdè deperderentur. Galliarum partem suæ quondam ditionis effectam, in huius belli principio Gothi Germanis tradiderant, quum minus se posse existimarent Romanis simul ac Germanis resistere. Id sanè factum non solum nil prorsus Romani interpellarunt, sed ut Gallias sibi Germani haberent, Iustinianus vltro permittit, non enim illi has tuto se possessuros rebantur, nisi & Imperator ut suæ ditionis futuras perpetuò confirmasset. Quo factum, ut eo ex tempore principes Germanorum Massylia Focensium quondam coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiusque eius oræ maritimæ potiti imperio sint, vnde & Arelate nunc resident, ad certaminis equestris spectaculum. aureum nummum natiuo è Galliarum metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris, ut cæteri solent, imagine; sed sua impressa. Persarum siquidem Imperator, & si ad arbitrium argenteum numisma facit, aureo tamen non illi fas est suam ut imponat effigiem, nec barbarorum princeps alius quisquam id facere ausit. Sed de his hæcenus. Franci interea pleraque sibi & nullo iure in Venetos occupant loca, quum nec Romani tueri ea iam possent, nec Gothis tantum virium esset, ut his utrisque bellum inferrent. Gepedes insuper Sirmium urbem & Dalmatiæ alias ciuitates ma-

Germanus innocens venit in suspitionem.

Iustinianus in Germanum iniustus.

Marcellus Germanum conseruat.

Iustinianus occidentem amittit.

Germanus Iustinianus Gallias concessit.

Francorum reges soli numos aureos cum imagine sua cudunt.

Gepidarum reges.

ioiorem in partem præoccupantes tenebant, quas Imperator proximè à Gothis receperat: & Romanos, quos ibi deprehendunt, captiuos abducunt, progrediendoque semper Romanum populabantur imperium. Eaque de causa, nulla his de cætero Iustinianus stipendia persoluebat, quæ antehac à Romanis accipere consueuerant. Longobardos interim Imperator Norico vrbe, & in Pannonia nonnullis præsidijs, & alijs locis plerisque cum ingenti pecunia donat. Qua ex re Longobardi exciti, omnes à proprijs sedibus abeuntes, supra Histrum fluuium non procul à Gepedum natione confidunt. Sed ipsi insuper Dalmatiam omnem, & simul Illyrios adusque Epidamnum depopulati, in seruitutem, quos ceperant, abegere. Sed ex captiuis nonnulli ex fuga domum quum se recepissent, circumeuntes Romanorum imperium barbari, cum his perinde fœdere iuncti, quoscumque naçti vbique fuissent, qui ab se paulo ante profugerant, & inuentos apertius noscitant, seruilem in modum comprehensos vt fugitiuos, vel à parçibus ipsis abstractos, nemine resistente trahebant. Eruli præterea alia Dalmatiæ loca Imperatoris permisso & circa Sigidonum urbem habebant, vbi vel ad id temporis habitant. Deinde Illyrios hi, & supra Thraciam omnia incurstantes, iam pridem depopulantur & vastant. Sed longo post tempore Gepedes ipsi, Longobardi que, vt proximè habitantes, hostes inuicem facti, & armis decernere controuersias cupidi, ad pugnam tempus cõstituunt. Sed Longobardi haudquam Gepedibus pares se fore & solos rati, (nam numero erant hostibus longe inferiores) cum Romanis sibi inendum fœdus esse constituunt, vnde ad Imperatorem oratores dimitunt, ipsum id postulatum, haud secus & Gepedes faciunt. Chorifinus tunc temporis Gepedibus præerat, Longobardis * Abdinus. Imperator igitur aditurum utrosque, seorsum tamè, se pollicetur. Longobardi itaque quum in Imperatoris conspectum venissent, orationem huiusmodi habuerunt. Nos quidem, ô Imperator, Gepedum facta absurdiora maximum in modum & audaciam obstupescimus, quod quum ea & multitudine sint, ac pariter magnitudine præsent, quam multa que nequiter intuxæ ditionis homines fecerint, & nobis item hoc tempore, maximam iniuriam inferant, ad te isti nunc veniant societatem & amicitiam deprecatur, qui soli omnium finitimos extremis iniurijs affecere, quos ad iniuriam nouerant opportunos, & ad fallendum perfaciles. & hi quidem suæ vecordiæ pœnas nunc luunt, qui affecti semel iniuria ad hos rursus se conferunt. Sed illud imprimis aduertas, ô Imperator, deposcimus; quo nam animo Gepedes isti amicitias faciant. sic enim peragere poteris, quæ Romano sint imperio conductura. nam ex præteritis factis contemplari futura homines queunt, & in tuto eadem constituere. Enimvero si Gepedum mores quis velit, ingratitudeque simul & iniurias in omnes illatas ostendere, longiore huic proculdubio opus oratione foret ac tempore, externis que testimonijs. Verum vt cetera in præsentia omittam, è recentioribus istorum factis exempla nunc capere poteris. Gothi quondam Dacarum terras vectigales habebant. Gepedes omnes circa Histrum vtrinque fluuium sic habebant, vt veriti Gothorum tunc vires, suos excedere terminos ne attentare quidem potuerint. Nunc verò Romanorum confœderati, quorum & se studiosissimos dicunt, sub amicitia societatisque nomine, in singulos annos vt à præteritis quondam Imperatoribus, ita & abs te nunc multa & egregia referunt dona. Sed hos equidem perlibenter rogauerim, quibus nam beneficijs pro tantis receptis muneribus Romanos affecerint? At nihil profectò habituri sunt, nec minimum quidem, quod proferant. Quum causæ itaque nil profus his esset, quæ vobis iniuriam facerent, non voluntate, sed necessitate tunc quiescebant. Vos nanque Romani, quæ trans Histrum fluuium sunt, vestræ facere ditionis non

vultis:

vultis: hos verò, quæ citra sunt, quo minus sibi nunc vendicent, Gothorum formido coerces. Quis enim non animi improbitatem in posterum dixerit, vel quod nam amicitia fuerit stabilimentum, vbi peccandi licentia queritur? Non ita res ea se habet, ô Imperator, non ita. Potentia nimirum ipsa, hominis præcipue præfert naturam, prægerendarum rerum licentia suos emittentem in publicum mores. Nam vbi Gepedes ex vniuersa Dalmatia eieçtos Gothos videre, Romanos verò cum hostibus pacem & vbi que terrarum habere, vestras inuadere terras ausi sunt omnium scelestissimi. Quis enim verbis rei explicare absurditatem nunc queat? Nonne Romanum asperrati imperium sunt? nonne fœderum fœderatorum que hi leges soluerent? nonne in eos inquam cõtumeliosi fuerunt, in quos minus oportuit? nonne denique regie maiestati vim intulisse videntur? cuius vel seruitus perquam libere & merito subeunda his esset, si quod fortè nunc vobis belli gerande in hos studium foret. Gepedes, Imperator, Sirmium habent, Romanos in seruitutem abducunt, & vniuersam Dalmatiam sui se iuris fecisse iactant. Quod vnquam hi bellum pro vobis gessere, vel vobiscum vnà in aciem prodierunt, ni fortè contra vos ipsos potiti victoria sint? vel cuius nam in certaminis præmium, terram hanc suam fecere, tametsi mercennarij & vestri milites sint? Ad hæc accedit, quod nullo vnquam antehac seculo scelestius quippiam fuit hac & præsentis ipsorum legatione. Siquidem vbi ad inferendum vos sibi bellum ardentiores videre, Byzantium venire ausi sunt, in Imperatoris que iam tanta per se affecti iniuria conspectum prodire, & ea de causa vt pro innata his impudentia vos cohortentur, in nos bellum vt geratis, qui vestri tam maximo studio ac benevolentia detinemur, vel fortè vt vltro Romanis restituant, quæ indecenter inuaserint, & negligentia Longobardos incusent, suum apud eos vt facinus deprecetur, quorum formidine, inuita hac se, & fallaci, sed fera benignitate communiunt. Sed ei nimirum, qui ex necessitate gratiam fecerit, succumbat necessarium est, qui affectus beneficio sit. Quod si nunc demum ab eorum nolint indecentibus factis desistere, quid nam de cætero poterat tantam animorum malignitatem peruincere? Hæc igitur, ô Imperator, & si præ verborum barbarica quadam ineptitudine, pro rerum ipsarum dignitate non explicarim, tute tamen pro tua prudentia si quid fortè defectius, quam necessitas ipsa deposceret, enarraui; que Romanis sint Longobardisque tuis admodum profutura, vt visum fuerit, peragito. Demum ad cetera te eius rei admonitum velim, nos cum Romanis de vera iusticia, diuino que cultu, eadem semper, & rectè sensisse: hos verò vt Ariana hæreseos sectatores, nulla vobiscum in re conuenturos. Hæc Longobardi quum denique perorassent, Gepedarum oratores Imperatorem postmodum adeuntes, dicere ita exorsi sunt. Par equidem fore censemus, ô Imperator, vt qui pro ineunda societate ad proximos veniunt, imprimis edoceant, iustiora quædam se deprecatur venisse, & futuris vt socijs, ita & sibi percommoda, & in eam sententiam vt verba mox faciant. Sed quemadmodum à Longobardis priores ipsi affecti iniuria simus, ex eo quod inferetur, perspicuum fiet. Nos quippe vt ex equo altercationes soluamus, summo studio nitimur: & qui stare aliorum sententia student, violari non sine iniuria possunt. Gepedas verò & hominum multitudine, & virtute Longobardos præstare, qui nam eorum, qui id probè percalleant, in explicando non longior fiat? Et sanè eorū qui sapiant, neminè malle existimauerim in promptius aliquod malum incidere, si cū paucioribus iunctus certamen aliquod ineat: quandoquidem ei vel maximè liceat, cum validioribus in hostem socijs decertando, sine periculo referre victoriam. Vobis itaque in alios quoscunque euntibus Gepedes seipsos & arma consociabunt, vt qui vobis ob-

K 4

Gepedarum ad
Imp. oratio.

Longobardi.

Eruli.

Longobardi &
Gepedæ hostes facti.

* Alboinus,

Longobardorum
ad Imperatorem
oratio.

noxij pro acceptis beneficijs sint, & virium magnitudine vestrae Reipublicae victoriam vnà consequentur. Ad hæc & illud maximè aduertendum, Longobardos istos Romanorum in amicitiam nuper venisse: Gepedas verò vobis confederatos esse, & diu iam cognitos. Amicitia verò temporis diuturnitate conciliata, dissolui non facile potest. Fit itaque, vt belli socios non solum fortes nati vos sitis, sed stabiles ac planè perpetuos. Hæ sanè iustæ sunt nobis ad ineundam vobiscum societatem allicibiles causæ visæ. Sed aduertite quales nam Longobardi moribus sint. Controversias omnes inter nos ipsos obortas, vel hortantibus vobis, ex æquitate dissoluere minimè censerunt, audacia quadam & temeritate detenti: & vbi iam bellum in manibus erat, tunc ipsi, vt præposterius quidam, ordine nullo seruato, & eorum vt palam impotentia fieret, ad vos veniunt deprecatum Romanos, pro his vt indecenter certamen suscipiatis. Proinde prædones isti Sirmium oppidum & cætera Dalmatię loca belli vobis causam fore prætendunt: tamen Imperatori tibi ciuitatum tantum & locorum superfit, vt vel hominum nationes nonnullas perquiras, quibus imperij partem aliquam ad incolendum concedas, quemadmodum Francos, Erulorumque gentem, vel istos insuper Longobardos tot tantisque vel ciuitatibus, vel locis donasti, vt ea vix quispiam queat enumerare. Nos verò ex tua amicitia fiduciam nati, omnia vt tibi collibuit, egimus. nam qui alijs sua prodiderit, potiore longè est sorte, quam qui ea dono acceperit. putat nanque donum se accepisse, qui id prior contulerit, si modò pro munere in alios fortè collato non assequatur iniuriam. Atqui amicitia tecum conciliata quispiam id confidentia fecerit, quod & Gepedes fecisse erga Romanos sunt visi: quorum ipsi in nos beneficia recordati, quammaximè id ex foedere ipso deposcimus, nobiscum in Longobardos bellum geratis: sin verò minus id placet, at saltem neutris nostrum fauendo, vt seorsum abitis. Si rebus hoc pacto nostris consulueritis, quæ æquiora sunt facturi vos estis, & pro Romani imperij dignitate. Hæc Gepedes: His auditis Iustinianus, consilio habito, Gepedes quidem re infecta dimisit: cum Longobardis verò belli societate inita, iureiurandoque confirmata, equitum ultra decem milia ad eos mox mittit. Romanis ducibus commonestatis, Gepedarum vt gente celerrimè debellata, maximo in Italiam studio, cum equitatu omni contenderent. Hos inde ad Longobardos euntes, mille & quingenti duntaxat Eruli è socijs sequebantur. nam cæteri omnes Romanis paulo antè desertis, cum Gepedibus ipsis conuenerant. Sed Romanorum pars militum quædam dum ad Longobardos contendit, in Erulos quosdam Aorto duce ex insperato incidunt: inde pugna summa contentione & strenuè facta, Romani victores euadunt, Aortumque ducem, & Erulorum non paucos interficiunt. Gepedes interea cognito exercitus Romani aduentu, & hunc quidem appropinquare, omnes extemplo cum Longobardis discordias soluunt, & foederibus inuicem factis, in vnum vel Romanis inuitis mox coeunt. Quod utique vbi Romanorum cognouit exercitus, vt dubius animi, conflictari hæereque, quid nam in re præsentis esset, & periculosa facturus, non enim vel progredi poterat, vel retrò iam cedere, præfectis verentibus, ne Gepedes Erulique incurfantes, Illyriorum loca popularentur. Eodem itaque, quo constiterat loco, positis castris quum expectandum denique censuisset, quemadmodum secum tunc ageretur, Imperatori significauit. Sed de his hæc tenus. Ipse verò vnde digressus sum, redeo. Belisarius interim nulla referens militiæ decora Byzantium venit, quum per quinquennium ex Italia nusquam abscessisset, nec potuisset per eam quoquam pacto vagari, sed tacita fuga quadam deterritus, vt vitabundus, id omne tempus de loco ad locum migrando consumpsit. Qua ex re factum,

Iustiniani cum Longobardis foedus, & in Gepidas expeditio.

Longobardorum perfidia.

Belisarius Byzantium redit inglorius.

factum, vt urbem Romam iteratò in seruitutem receperint Gothi, cum eaq; & cætera ferè Italiae oppida. Perusiam tamen in Thuscia primatum facile nactam Belisarius quum arctius obsideret, discedens reliquit, & ex itinere per suos captam accepit. Byzantium demum quum peruenisset, ibi diutius commoratus, ex ocio viuere, & in delicijs affluentibus opibus agere, rebus antehac feliciter gestis contentus. Vigilius autem urbis Romanae præsul cum Italicensibus alijs & primoribus viris, qui secum Byzantij erant, ab Imperatore suppliciter & enixius postulabant, Italiam omnibus in suam vt viribus redigeret potestatem. Sed Gothicus præ cæteris maximè vir sanè paritius, ad ipsum id hunc crebrò impellere hortarique, vt qui ea de causa Byzantium se contulisset. Imperator verò Italiam sibi curæ fore respondit. Sed circa Christianorum dogmata componenda nimis intentus, eorum altercationes vt rectè disponderet, nitebatur. Ildiges interea Longobardus vir quidam, eius rei ob gratiam se ad Sclauinos, & inde ad Gepedas contulit, quam explicaturus mox sum. Ea tempestate, qua Longobardis Baces imperitabat, huic nepos erat Risidulfus nomine, quæ lex ad eam præfecturam, si Baces decederet, euocabar. Sed Baces ipse dum filio prospicit, & ad hunc vt principatus veniret, enixè curat, criminis Risidulphum insimulauit, noxæ nil prorsus habentis, eoque hominem exilij iactura affecit, qui statim è patria profugus factus, cum paucis quibusdam ad Barnas profugit, liberis duobus dimissis. Sed Baces tradita non parua Barnis illis pecunia facile suadet, Risidulfum vt necarent: Ex Risidulfi verò tunc liberis alter morbo interiit, alter & hic quidem Ildiges se in Sclauinos fuga recepit. Non longe post Baces quum in ægritudinem incidisset, ex humanis abscessit. Hoc mortuo ad Baldarum Bacis tunc filium Longobardorum imperium venit, quumq; is puer admodum esset, * Abduinus tutor mox constitutus regnum administrabat, ex eoq; sibi quammaximis viribus comparatis, imperiū non longo post tempore & ipse obtinuit, puero ex morbo protinus decedente. Quum itaq; Gepedas inter & Longobardos bellum iam pararetur, Ildiges statim Longobardis, qui se sequebantur, & Sclauinorum compluribus secum eductis, ad Gepedas venit, satis sperantes suæ gentis hunc principem fore. Quum itaq; Gepedes per foederū causam iungendorū ad Longobardos venissent, Abduinus ab his statim, vt ab amicis deposcit, Ildigem sibi in potestatem vt traderent. Tum Gepedes, quum hominem proderè nil prorsus decernunt, inde abire, quò vellet, Ildigem liberè permiserunt. Tunc ille statim & nulla interposita mora, cum Gepedibus quibusdam comitibus suis & voluntarijs, ad Sclauinos iteratò se confert, indeq; ad Gothos & Totilam venit, exercitum non minoris numeri ductans quam militum sexcentorū. in Venetosq; demū profectus, quum Romanos Lazaro quodam duce obuios habuisset, cū his acie statim confligit. Vnde Ildiges Romanis in fugam actis, & compluribus interfectis, non tamen suas cum Gothis copias iunxit, sed flumine Histro traiecto rursus in Sclauinos secessit. Dum hæc interea gererentur, Belisarij armiger quidam Ilaus nomine, genere barbarus, suapte natura iracundus & acer, per Gothos aliàs in Italia captus, ad Totilam, & si ad defectionē nil prorsus causæ nactus, desciuit. Hunc Totilas copijs magnis præfectū ad Dalmatię loca cum classe transmisit. Qui vbi ad locū Muchirum vocitatum peruenit, qui ferè maritimus est, & Salonis quamproximus, principio quidem cum eius regionis hominibus haud secus diuersabatur, ac Belisarium tam magnæ opinionis virum propinquitate contingeret. ense deinde nudato, hortatusq; suos ad facinus, omnibus extemplo necatis, eorūq; rebus direptis, inde mox abiit, locumq; aliū quendam quem Laureatē vocant Romani, ad littus situm inuadit, & in continentē egressus, quos obuios habet obruncat. Quod vbi

Belisarij vitæ mutatio.

De Ildige Longobardo.

* Abduinus, nō Ildiges.

Ilaus ad Totilam desciuit.

factum Claudianus rescivit, qui Salonis tum præerat, exercitum nauibus, quas dromonas dicunt, impositum, aduersus hunc misit. Qui postquam Laureatem peruenit, maximo interuallo prælio vincitur, in fugamque versi, vt licuit, per continentem capessunt, relictis in portu dromonibus, vbi & nauigia aliqua pleraque aderant, frumento & alijs commeatibus plena. Quibus omnibus Illaus direptis, interfectisque quos propè deprehendit, aliarum rerum ingenti cum præda ad Totilam redijt: Sic demum exacta iam hyeme, quartus & decimus annus belli huius exhibat, quod literis Procopius commendauit. Totilas deinde copias vniuersas Romam ductauit, hanc que circumuallando obsedit. Dimiserat ad vrbis custodiam Belisarius milia hominum tria fortissimorum, hisque Diogenem hastatorum suorum ducem & solum præfecit: qui vtique & sapientia præstabat & viribus, proptereaque diuturna ea fuit obsessio. nam & obsessi superante virtute, vniuersis Gothorum resistere posse copijs videbantur, & Diogenes diligentior ad vrbis custodiam erat, ne mœnibus appropinquarent, frumentoque intra urbem iam fato, ne de cætero suis necessaria deessent, effecerat. Barbari verò, quò oppugnare mœnia attentassent, reiecti mox sunt, Romanis hos strenuè repellentibus, Portu tamen ciuitate potiti, Romam enixius obsidebant. Imperator interim Belisarium conspicatus ad se Byzantium aduenisse, alterum aduersus Gothos præfectum non longe post mittere animo destinat. quod vtique si denique peregisset, & milites ex Byzantio continenter in Italiam missi cum Romano exercitu se coniunxissent, profectò nil ambigam, Romam eius in ditione mansuram fuisse, Irique hostem facile superatum. sed quum Liberium, & si Romanum & consularè virum, ad Romanæ vrbis nunc deligit præfecturam, nunc alijs semet interpellat negocijs, cunctandoque interim, & rem prolatando prior illa animi promptitudo supprimitur; factum est, vt in longum extracta sit ea vrbis obsidio, & Isauri quidam, qui Capenam ad portam haberent custodias, exemplo partim Isaurorum alias Asinariam portam Gothis prodentium ducti, partim etiam causati non debita sibi stipendia solui, quam occultissimè cum Totila in colloquium venerint, & urbem illi prodituros se faterentur. Vnde constituta dies ad facinus est, quæ vbi demum aduenit, id rei Totilas machinatur. In Tyberim fluuium prima noctis vigilia naues longas duas immisit, hisque viros imposuit strenuos, & nonnullos tuba canendignos, imprimis admonitos, flumine vt aduerso remigantes procederent, & vbi quamproximè muros venissent, quanta vi possent, buccina clangorem eliderent. Ipse interea hostem frustratus, Capenam ad portam paratum habebat exercitum: quumque animo agitaasset multos militum Romanorum noctis beneficio euasuros, habiturosque aliquod, vt in tenebris delitescendo, effugium; eiusdem regione portæ fortissimos viros, & alijs nonnullis in locis in insidijs locat, & simul iniungit, Romanos vt fugientes necarent. Qui itaque in nauibus erant, vbi proximè ad muros venerunt, vt imperatum his fuerat, ingenti clangere sonitu coepere. Romani verò rei nouitate obstupefacti, maiori que perculsi formidine, ac repente turbati, temerè relictis custodijs eò omnes statim concurrere, vbi datum fuerat buccina signum, eam muri partem hostes fuisse adortos rati. soli omnium proditores Isauri in suis custodijs persistere, & portis hostibus patefactis, hos intra urbem excipiunt. In gens eo in loco superuenientium cædes facta, multi iam ex Romanis per alias, & ab hac diuersissimas portas abibant: sed qui Centumcellas petebant, in insidiatores delati trucidabantur, vix paucis euadentibus, quos inter & Diogenem ferunt præfectum iam saucium in tutum se recepisse. Erat in Romano exercitu Paulus quidam genere Cilix, qui Belisarij domui paulo antè præfuerat, & equitum deinde

XV annus belli Gothici.

Roma rursus obsessa.

Diogenis præfecti singularis industria.

Isauri Romani iterum produnt.

Paulus Cilix molem Adriani occupat.

deinde præfectus est turmæ, in Italiaque vel antehac militauerat, & cum Diogene vnà denique fuerat ad vrbis custodiam constitutus. Is itaque Romam iam capta cum equitibus quadringentis ad Adriani sepulchrum confugit, ponte præoccupato, qui ad sacram beati Petri fert ædem. Gothorum itaque copiarum prima luce hoc ipso in ponte vbi cum his pugnam conseruere, vel Romanis validissimè resistentibus superiores iam erant. Sed barbarorum, quia in angusto suamet ipsi præ multitudine conferti nimis & pressius dimicarent, magna vis cecidit. Quod vbi Totilas ipse animaduertit, & magno suorum detrimento rem geri, signo receptui dato pugnam remisit, Gothosque monuit, vt ex aduerso hostium insidendo quiescerent, fame ratus Romanos se viros ocyus comprehensurum. Paulus interea, & equites quadringenti, quò inedia laborarent, eam noctem insomnem egerunt. Insequenti autem die inito consilio, equos interficere statuunt, & eorum carnibus quoad possent, de cætero vesci: sed insoliti cibi tedio ac nausea capti, in serum dietem differunt, tametsi acerrimè iam fame opprimerentur. Itaque diu secum fluctuati animo, inuicem ad audax facinus se cohortando, longè sibi melius fore decernunt, decenti potius aliquo mortis genere vitam finire, quàm fame turpiter indecenterque interire. In hostium igitur impetum & deimproviso facere statuunt, ex hisque tam multos occidere, quantum cuique virium foret, ac strenuè demum mortem obire: vnde se mutuo ac derepente complexi, deosculati que mortis vitam gratanter mox ineunt, vt omnes vnà ac subito perituri. Quare Totilas cognita, veritus ne homines morti se deuouentes, desperata salute, insanabilibus Gothos malis affecturi mox essent, ad hos protinus misit, qui alteram ex his optionem offerrent, vt aut equis dimissis, armisque depositis, iureiurando dato, ne in Gothos de cætero militarent, integri omnes dimissi Byzantium irent: vel sua sibi habentes, æqua cum Gothis sorte apud se militiam exercerent. Quibus conditionibus Romani libenter acceptis, tum primùm abire omnes Byzantium malle: deinde pedites & inermes abscedere quum hos puduisset, & ad hæc veriti, ne in tam longo itinere in insidias præcipitando perirent, & simul id incusarent, longi temporis Romanam Rempublicam debere sibi stipendia, Gothorum demum se copijs voluntarij omnes immiscent. Paulus duntaxat, & Isaurus Mindus Totilæ quum in conspectum venissent, Byzantium dimitti se precabantur; filios affirmantes, vxoresque sibi in ea patria esse, sine quibus vitam ducere minimè possent. Quibus Totilas vt verà fatentibus, viatico condonatis, com meatuque dato, & qui se insuper ducerent, liberam Byzantium abeundi potestatem permisit. Cæteri deinde Romani, qui ad sacras ædes confugerant, trecentorum ferè hominum numero, fide salutis accepta, extemplò ad Totilam concesserunt: cui urbem Romam nec delere quidè animo inerat, nec penitus destituere, sed ea de causa, quam explicaturus mox sum, potius duxit, vt per Gothos Romanosque ipsos incoletur, & senatorios viros. Miserat is paulo antè Francorum ad principem deprecatum, sibi vt filiam in matrimonium daret: cuius ille repudiatis petitionibus, Italiæ eum nec esse Imperatorem in præsentia dixit, nec in posterum fore, vt qui vrbe capta, nec eius quidem seruare possessionem potuerit, sed per se in partè deletam, hostibus iteratò habendam permisit. Quo responso Totilas ipse permotus, tunc statim & sedulò cōmeatus in urbem importari, sarcinisque omnia imperauit, quæ vel igne absumpta fuissent, vel per se demolita: Romanosque & patritios viros & ceteros omnes, quos in Campaniam antea emisisset, in patriam reuocandos curauit. In vrbe deinde equestri certamine constituto, Iustrauit exercitum, vt in Siciliam confestim ducturus. Haud secus & naues numero quadringentas naualem perinde in pugnam mox comparat, ratiūque aliarum vim

Desperantia virile consilium.

Romani ad Gothos accedunt.

Paulus & Mindus Totilam benignè experiantur.

Totila Francorum rex filiam negat vxorem.

Romam Totilas instaurat.

Legatus Totilæ ad imp.

maximam, quas ex oriente per Imperatorem in Italiam missas, cum viris omnibusque per omne id belli tempus exceperat. Stephanum deinde Romanum virum ad Imperatorem delegat precatum, ut bellum id solueret, & sibi ex foedere iungeretur, Gothosque haberet socios, quum in alios esset hostes eundum. Sed Imperator neque in conspectum quidem sibi ut Totilæ legatus veniret, permisit; nec eius mandata admodum magnificavit. Quæ omnia quum Totilæ fuissent per legatum renunciata, reintegrare bellum parabat, idque sibi in commodum cessurum rebatur, si Centumcellis antea pertentatis, in Siciliam se denique conferret. Centumcellas verò Diogenes asseruabat, Belisarij armiger, & magnas habebat apud se copias. Gothorum verò exercitus, vbi ad hanc urbem peruenit, Romanorum stationem quamproximè positis castris in obsidionem confedit. Totilas inde missis ad

Diogenem Totilas tentat, ut Centumcellas dedat.

Diogenem oratoribus, primò si se dedere & oppidum vellet, tentauit: mox vbi frustra id factum vidit, milites ipsos ad prælium prouocauit, si fortè armis decernere mallent, rem ut statim aggredierentur: & alioquin sedulo hos demum admonuit, nil his spei reliquum fore, nec alias vnquam ab imperatore affuturas sibi suppetias vires: huncque identidem dicere, haudquaquam bellum de cætero cum Gothis gesturum, ut qui captam urbem iam diu fuisset aduertat, nec vllam recuperandi eam spem habeat. Itaque optionem his obtulit, ut pro arbitrio hanc & statim deligerent. aut enim paribus se cum Gothis conditionibus iungerent, aut inde quò vellent, abirent incolumes, vel Byzantium se statim reciperent. Tum verò Diogenes eiusque milites, non suæ voluntatis esse respondent pugna decernere, vel Gothorum se exercitibus intermiscere, ut qui sine liberis vxoribusque obsidum loco datis viuere nequeant: oppidum deinde, quod eorum in fidem custodiendum acceperint, dedere se sine decenti aliqua ratione non posse: si sibi liceret ad Imperatorem nuntios mittere, eius fortè permissu id dedituros. rem itaque in tempus aliquod extraheret, precabantur; dum Iustiniano vtcunque significarent, quo statu res in præsentia essent: quòd si intra præstitutum his per se diem nullum sibi ex Byzantio auxilium venerit, abituros se statim, traditurosque urbem. Hæ demum conditiones quum Totilæ placuissent, de die inter se conuenitur, qua ea, quæ dixerant, peragerentur. Viri deinde triginta vtrinque in obsides dati, Gothique obsidione soluta in Siciliam recesserunt: qui vbi Rhegium peruenere, haudquaquam prius intermedium fretum traiciunt, quam Rhegij præsidium pertentassent. Præerat tum eius loci custodiæ Philimuth Huneriusque per Belisarium præfides constituti: quum multos & fortissimos apud se milites tum fortè haberent, à moenibus non solum hostes erumpendo propellunt, sed vel pugnam cum his conferentes victoriam retulere. Verum quum numero essent longe inferiores, intra muros quieti de cætero se continebant. Totilas verò exercitus ibi parte in obsidionem relicta, potiturum se fame præsidio, & Romanos simul opperiendo victurum ratus. Tarentum cætero exercitu misso, sine vllò negotio præsidium capit. Gothi interea, quos ipse in agro Piceno reliquerat, Ariminum proditione ceperunt. Quod vbi primùm Imperator accepit,

* Teremundus & Imerius auxiliis.

Ariminum à Gothicis captum.

Iustinianus consilia bona mutat

Germanum ex sorore nepotem bello aduersus Totilam Gothosque præfecit: cuius in Italiam vbi demum aduentus perlata est fama, Gothi imprimis curis ingentibus affici, Germanumque nimis reformidare, ut cuius nomen apud omnes celeberrimum esset, eoque & Romani sperare quamoptimè, cæteri que Imperatoris in Italia milites ferre omnia tolerantius mala. Imperator tamen nescio quo pacto quum eum poenituisset, Liberium Romanum, cuius iam supra meminimus, ad id bellum gerendum Germani loco decernit: qui etiam quum ad iter se præpararet, & cum exercitu nauigaturum statim se

tim se crederet. Imperatoris secundo iam poenitentis iussu interpellatur. Dum hæc interea agerentur, Verus nomine quidam, & sanè bellicosissimus non magna suorum manu prælium cum Gothis à Rauenna non procul conseruit, vnde militum non parua facta iactura, & ipse simul moribundus occubuit. Sub id tempestatis & Sclauinorum exercitus non vltra tria milia hominum Histrum nemine obsistente traiecit, eoque non difficulter traiecto, diuersi abinuicem abiire: quorum pars altera mille & quingentos viros habebat, totidem verò & altera. His cum vtrisque barbarorum cohortibus, seorsum tamen, Romani exercitus duces, in Illyria partim, partim in Thracia congressi vincuntur. Hisque cadentibus, & ingenti accepta suorum clade, qui prælio fortè integri superfuere, fuga in tutum se receperunt. Romanis itaque ducibus per barbaros interfectis, numero impares, cum altera barbarorum cohorte & Asbadus Imperatoris antehac armiger, equitum deinde turma præfectus congregitur. Isque suis fugatis caesisque viuus quum in hostium potestatem venisset, demptis primò à tergo loris, & per Sclauinos in ignem coniectus crematur. His ita peractis, omnia Illyriorum barbari Thracumque, loca depopulati, pleraque obsidione præsidia capiunt, non moenibus primò (ut assolet) oppugnatis, non vllòs in campos attentato descensu, ut qui nec Romanorum terras excurrere niterentur, nec aliàs vnquam Histrum pertransire ausi sint, nisi semel & superiore quodam, quo diximus, tempore. Barbari igitur Asbado deuicto cæsoque ad mare vsque cuncta depopulantes, urbem maritimam moenibus expugnatis ceperunt, tametsi ea præualidum intra se haberet præsidium, & mari adiacentium urbium Metropolis esset, quæ à Byzantio abest dierum duodecim iter: arte tamen hac eam urbem cepere. Barbarorum pars maxima circa muros & locis difficilimis se fortè abdiderant, pauci quidam quum ad portas venissent in orientem versus, qui in propugnaculis erant, Romanos acius infestabant. Milites itaque qui in præsidio stabant, non maiori numero barbaros esse rati, quam quo viderentur se inuasisse, desumptis mox armis & eruptione facta, ex urbe in hos impetum faciunt. Tum verò barbari retrò mox cedere, ac pedem referre, in se irruentibus fugæ speciem ac formidinem præferentes, Romani verò studio hos insectandi euecti, quam procul à muris recesserant. Tunc barbari ex insidijs confestim existunt, & insectantibus post terga Romanis comparuere, hisque ad urbem reditum intercludunt: qui verò fugere videbantur, ex insperato quum se in hostem vertissent, dubijs Romanis mox redditus interclusisque, & ad vnum denique omnibus interfectis muros aggrediuntur. Sed urbis incolæ militum viribus destituti, ut prorsus consilij inopes hostes se inuadentes hac arte oppugnant. Oleum pice multa immixtum & feruefactum in subeuntes supernè infundunt, saxorumque in hos moles tam crebrò prouoluunt, ut non procul abesset quin periculum propulsarent. Sed barbari oppidanos assiduis telorum immissionibus quum à propugnaculis discedere summa vi coëgissent, admotis moenibus scalis, urbem primo impetu capiunt, & ad hominum quindecim milia interficiunt, rebisque vniuersis direptis, pueros ac foeminas in seruitutem abducunt, tamen si quum agrum Romanum inuadere tum primùm coëpissent, nulli ætati perpercerint, ut qui eos, in quos incidissent, sine vllò delictu necarent, atque ad eò ut Illyriorum Thracumque terra insensibilis cadaueribus repletur: quos verò obuios habuissent, non ense, non telo occidere, vel armorum genere aliquo consueto, sed acutissimos in terram palos figentes, summa vi miseros superimponere, summumque pali & id præ acutum per inferiorem pudendamque partem trudendo, & per viscera adigendo interiora excruciare. Constat his sanè aliud tormenti genus excogitatum. nam & ad sudas quernas &

Sclauinorum excursiones & via Scyria.

Sclauinorum strategema.

Sclauinorum immanitas.

crassiores altius in terram defixas, pedes manusq; captiuorum deligant, fuste deinde caput diuerberantes, veluti in canes serpentesve, & eiusmodi cetera defæuendo morte conficiunt. Alios verò cum bobus pecudibusq; & id cæteris genus, quos abigere domum non satis commodè præ senio possunt, locis arctioribus coercendo igne inclementius cremant. Hunc igitur in modum Sclauini quoscunque offenderant, interfectis, coorti inter se demum, ac nimio profuso iam sanguine temulenti, captiuorum numero infinito, prædaq; ingenti abactis, ad pristinos lares se receperunt. Gothi interea Rhegij adorti præsidium, id expugnare perterriti. Sed qui intus obsidebantur, fortissimè repugnantes, hos procul ab se perpulere. Totilas verò quum necessaria cognouisset obsessis deesse, dimissa ibi ad custodiam exercitus parte, ne aliquid hostes inferrent, sed commeatus inopia se dederent Gothi, ipse cæteris traiectis in Siciliam copijs, Messanæ adortus est mœnia. cui mox Domentiolus, qui ei vrbi & Romanis militibus præerat, extra muros occurrens, certamine cum Gothi inito, bello non inferior fuit. Intra urbem deinde quum se recepisset, eius intentus custodiæ quiescebat. Gothi verò nemine sibi deinceps obuiam prodeunte, Siciliam ferè omnem depopulantur. Sed Romani in Rhegio circumfessi, quum sibi necessaria penitus defuissent, se simul & oppidum hostibus tradidere. Quæ omnia vbi Imperator accepit, contracta mox nauium classe, & exercitu ex peditum cohortibus non parui momenti parato, nauibusque statim imposito, Liberium vniuersis præfecit, & quam celerrimè iussit vt in Siciliam nauigaret, eamque enixè seruaret periclitantem. Liberium tamen classi se præfecisse poenituit, vt effectæ ætatis iam virum, rei que bellicæ imperitum. Vnde Artabanem delicti in se venia data. Thraciæ cohortibus ducem præfecit, & paruis cum copijs in Siciliam confestim transmisit, iussitque vt Liberij, quem ad se reuocarat, classem reciperet. Summæ tamen totius aduersus Gothos & Totilam belli, Germanum ex sorore nepotem præposuit, cui non magnum exercitum tradidit, sed ingenti pecunia data, ex Thracibus Illyriisque quammaximas vt egeret copias imperauit, coactasque in Italiam celerius duceret. Sed magno Germanus studio tenebatur, Gothi quandoque tandem deuictis, ingentem ex eare sibi laudem comparare, vt quemadmodum Libyam Romano imperio conseruasset, ita & Italiam vendicaret. Stoma namq; in Libya tyrannidè exercente, & eius prouinciæ imperio occupato, Germanus statim per Imperatorem eò transmissus, superatis mirificè bello seditiofis nonnullis, & tyranno deleto, tyrannideque profus extincta, Romano Libyam recuperat imperio. Vnde vel Italiam in potestatem recipiendi magna illi spes erat: quandoquidem & Mathasuntham Amalassunthæ filiam, Theodericique neptem nuper in vxorem traduxerat, Vittige mortuo, cui prius illa denupserat, & Gothos Mathasunthæ vxoris verecundia ductos, quam secum in expeditionem ducere constituerat, aduersum se arma sumere non ausuros fidebat, repetita præsertim Theoderici memoria, & simul Alarici, in se aliàs imperantium. Germanus itaque ingentem pecuniam, partim Imperatoris, partim suam, & hanc non minorem, effusus prodigendo, ex bellicosissimis viris quàm maximo contracto exercitu, breuè non modicas consequutus est vires, nam Romani egregij bello viri præfectis alijs fastiditis, quorum ipsi hastati peltatique milites extitissent, Germanum promptius sequi, & ex Byzantio item ac Thraciæ locis Illyricisque permulti, Germanique ipsius liberi in hanc secum expeditionem miro studio ferri. Ex nonnullis præterea equitū turmis, qui in Thracia collocati iam antea fuerant, Imperatoris permisso deletus habitus est. barbarorum insuper multi ad Histrum flumen nec stationem habentium, tanti viri fama ac gloria ducti,

Totilas Siciliam ingreditur, obfesso prius Regio & Messana.

Regij deditio.

Artabanus in Siciliam mittitur.

Germanus bello præfectus cū potestate maxima.

Germani res in Africa gesta.

Mathasuntha Germani vxor.

Magnitudo copiarū Germani.

ducti, non mediocri accepta pecunia Romano se exercitui adiungere: haud secus & ex barbaris alij vnde quaque terrarum contracti, ad hunc confluebant, Longobardorumque dux ipse armatos mille, quos paratos habebat, produxit. His itaque & longe maioribus in Italia apparatibus nunciatis, quæ lia solet fama progrediendo humanis in rebus efficere, Gothi statim formidine capi, & in ancipiti esse, vtrum aduersus Theoderici genus belligerandum sibi iam esset, an minimè. Milites verò Romani, qui cum Gothi inuiti fortè tunc militabant, ad Germanum qui nunciaret miserunt, vbi se primùm in Italiam aduentasse cognouerint, & in castris eius exercitum resedisse, nulla interposita mora ad eum se conuenturos. Imperatoris præterea exercitus milites, qui Rauennæ fuerant, & alijs in Italiæ locis relictis, vt spe optima confirmati, Iustiniano per se loca omnia diligenter seruanda duxere. Quin etiam & cæteri omnes, qui vbi cum hostibus manus conseruissent, deuicti prælio essent, & ex fuga (vt licuit) diuersim dilapsi superfuere, postquam Germanum iter in Italiam facere acceperunt, agmine vno in Histriam se conferentes, ibique Romanum exercitum præstolando, quieti manebant. Ad hæc & Diogenes (iam enim constitutus pactusque aderat dies) cum ad se Totilas Centumcellas ex conuento vt dederet, nunciatum misisset: respondit, haudquaquam in sua tunc esse oppidum potestate, & audisse Germanum se interim ad bellum administrandum imperatorem creatum, & cum exercitu non procul inde abesse: veruntamen ni suos sibi reddere obsides nolit, se derepente, quos ab se accepisset, interfecturum. Nuncio itaque cum his mandatis dimisso, ad tuendum oppidum suæ fidei traditum diligentius se comparabat, Germanum opperiens cum exercitu propediem affuturum. Dum hæc agerentur, exacta iam hyeme, quintus ac decimus annus huius belli finiebatur, quod scriptis Procopius demandauit. Germanus interea dum Sardis & in Ilyria exercitum cogit disponitque, ac fortissimè cuncta ad futuri belli apparatus constituit, Sclauinorum vis ingens, & quanta non aliàs vnquam Histri flumine pertransito, ad * Narsum venit, quorum perpaucos quosdam ab eorum exercitu seiunctos, errantesque, in ea circumuagatos iam loca, Romani nonnulli captos coercerent, quæstioneque habitaretunt, qua nam de causa Sclauinorum exercitus, quidve facturum Histrum transferit. Tum illi sedulo affirmare, Thessalonicam urbem, circumiectaque huic loca ad occupandum hos aduentasse. Quæ utiq; vbi Imperator accepit, periculi magnitudine magnopere territus, ad Germanum literas scripsit, in Italiam vt iter differret, Thessalonicamque veniret, vt illi, ita & alijs eius regionis urbibus opitulatum, Sclauinorum quanta vi posset insultus propelleret. Vnde Germanus posthabitis cæteris, eodem quo erat loco permansit. Sclauini deinde ex captiuis facti iam certiores, Sardis Germanum esse, ingenti formidine percelluntur. Iam enim Germanus idcirco erat apud barbaros celebris, quia quum primùm Iustinianus eius auunculus imperio potiretur, Antarum gentes, quæ Sclauinis finitimæ sunt, flumine Histri traiecto magnis copijs agrum Romanum quum iam inuasissent, Germanus idem, qui paulo antè præfectus Thraciæ fuerat, inito cum barbaris prælio, & eorum exercitu debellato, ad interneccionem hos tandem deleuit. Quæ ex re tam prosperè gesta, magnam sibi hic famæ & nominis peperit apud omnes mortales celebritatem, & apud barbaros istos præcipuè laudis plurimum & autoritatis est consequutus. Sclauini igitur Germani, vt diximus, formidine perciti, quum ingentes hunc copias ducturum existimarent vt qui per Imperatorem aduersus Totilam Gothosque in Italiam mitteretur, ab eo itinere, quod rectà Thessalonicam ducit, aliò confestim diuertunt, nil ausi prorius in campum descendere, sed Illyricis montibus super-

Fama rerum mutationem efficit.

XVI annus belli Gothici.

* Narsum

Germanus propter Sclauinos reuocatur.

Germanus Antarum victor.

ratis, in Dalmatiam peruenere. Eorum itaque cura Germanus denique liberatus, vniuerso mox exercitui imperat, ad iter se prepararet in Italiam post biduum eundem. Ipse iuterim nescio qua sinistra fortuna, morbo nec longe post capitur, & vitam cum morte repenti commutauit, momentoq; temporis Germanus ex humanis excessit, vir sane ut strenuus, ita & bello imperator egregius. Iustinianus interea ex tanti viri iactura, ut decuit, dolore ingenti affectus, Ioannem iussit vnâ cum Germani liberis, exercitui in Italiam eunti praesse. Hi vero in Dalmatiam statim hybernaturi proficiscuntur, quum factu impossibile iudicarent, ut eâ sinum circumeundo in Italiam peruenirent. Fretum nanq; traicere, quum mille his essent in praesentia naues, nil poterant. Liberior interea nondum certior factus Imperatorem poenituisse, quod se in Siciliam miserat, Syracusas applicuit, ab hostibus tunc forte obsessas, impetuque in barbaros facto, in portum descendit, cum vniuersaque classe muros subiuit. Artabanes deinde non longe post, quum Cephaloniam venisset, vbi Liberium intellexit, ac suos inde soluisse, & Syracusas aduectos, hos subsequutus Adriatico mari prouehitur. Sed vbi demum Calabriae appropinquauit, de improviso tempestate coorta, & ingentibus ex aduerso violentissimis ventis sic inuicem eius dispersae sunt naues, ut in Calabriae littus pleraq; delatae, in hostium venerint potestate: nonnullae vero vi nimia ventorum impulse, & incredibilem in modum procellis coactae, retrò cursum tenentes Peloponnesum, vnde profectae erant, redirent: reliquae omnes vel solutis compagibus periire, vel integrae, quocunq; tum licuit, euaserunt. nauis tamen, qua praefectus classis Artabanes vehebatur, malo ex tempestate diffracta in id discriminis venit, & fluctibus sic ferebatur, ut Melertum denique sit applicando seruata. Quo factum, ut incolumis Artabanes ex insperato euaserit. Liberior interim, quum neque in hostes prodiret, nec pares hic esset, ad decertandum vires sat nactus, nec commeatus haberet, suis diutius ut multitudine abundantibus suffecturos, è Syracusis cum his, quos ductabat, profectus; & hostem frustratus, Panormum se contulit. Totilas vero Gothique omnibus ferè Siciliae locis depopularis, equorum pecorumque aliorum numero ingenti abactis, frumentoque & cuiusuis generis frugibus ex insula ipsa transuectis, & maioris precij rebus in naues impositis, insulaque mox destituta, celeri Italiam navigatione, Supino quodam percauto viro ad id hortante, mox repetunt. Ioannes vero, dum haec agerentur, & Imperatoris exercitus in Dalmatiam peruenisset, Salonis hybernare constituit, ut inde exacta iam hyeme, rectâ Rauennam contenderet. Sclauini vero, qui Imperatoris antehac terras inuaserrant, & gentis eius alij subsequuti, Histro transmissi, cum suis statim se iungunt, qui eam regionem paulo antè & licentius incurfarant, nonnullis existimantibus Totilam ipsum, barbaros hos pecunia non parua corruptos, atque adeo persuasos, idcirco in eam Romanorum prouinciam immisisse, ut Imperatori aduersus Gothos nulla de cetero foret ex equo bellum administrandi facultas, quum in expugnandis barbaris vires intenderet suas. Siue igitur ut Totilae gratificaturi, siue de se, nec vocati quidem Sclauini se eò contulerint, nil habeo quod pro certo affirmare sat queam. Quum in tres itaque partes Sclauini partiti copias essent, diuersim vagati, Europam malis insanabilibus affecere: quippe qui non ex incurfione, ut assolent, agros popularentur, in praedamq; omnia agerent: sed perinde domi hyberna habentes, hostile nil prorsus reformidarent. Sed in hos demum egregium Imperator exercitum misit, cui inter ceteros Constantianus, Aratius, Nazaresque praerant duces; Iustinus item, Ioannesq; praefecti, quibus omnibus Scholasticum quendam praefecit, & hunc eunuchum. Is igitur Romanus exercitus

*Germani obitus**Nullae**Artabanis classem tempestas disijcit.**Gothi redeunt in Italiam.**Exercitus Sclauinis oppositus.*

sic comparatus, barbarorum partem circa Adrionapolim statim adeptus est, quae ciuitas in Thraciae mediterraneis sita, quinque à Byzantio abest dierum via. Sed progredi barbari non vsquam poterant, ut qui hominum pecudumque, & ingentis precij rerum abacturi simul praedas essent: vnde eodem in loco manentes praedium cum Romanis inire sic nitebantur, ut eorum ab his haudquaquam praesentiretur incurfus. Sclauini itaque in colle castra, qui ea prominet regione, locarunt; Romani in campo, & non procul ab hostibus confederunt. Dum itaque suis utriusque se continent stationibus, in eaque mora plurimum conteritur temporis, Romani milites ut taedio simul & indignatione affecti, rem aegerrimè ferre, praefectosque acrius incusare, quod quum ipsi commeatibus abundarent, ut Romani exercitus principes nullam haberent militum rationem, qui rerum necessariorum inopia premerentur. Quare velle se omnino praedicere, atque id sedulo affirmare, eorum iniussu cum hoste manus conferere: vnde suorum pertinacia militum. duces pugnam cum barbaris conferunt. Fit itaq; fortiter praedium: vincuntur demum & fugantur Romani, ex hisq; praediando quam multi & fortissimi qui que occumbunt. Nec duces ipsi admodum abfuere, quin in hostium potestatem venirent, cum reliquis tamen fusi fugatiq; tunc licuit, in tutum se receperunt. Barbari igitur Constantiani signo potiti, certatim procedunt, & alycum agrum ad id tempus intractum, liberè & pro arbitrio populatur, ingensque in eo praeda inuenta. Omnibus itaq; Romanorum rebus direptis, ad longos muros perueniunt, qui diei iter vel paulò plusculum à Byzantio absunt. Non longe post tamen Romanorum exercitus, vbi se ex fuga recepit, in vnâ contractus barbaros insequutus, & de improviso istorum exercitus partem adeptus, impetu facto in fugam auertit fuditque, non parua his clade illata, Romanorumque, quos hi antea ceperant, vi magna recuperata, Constantiani que amissum signum inuentum recipiunt. Qui vero è barbaris ex ea caede superfuere, cum reliquis suae gentis hominibus demum se protinus receperunt. Sed iam ad ea, quae intermissa sunt, redeamus. Belisarium itaque quum ad se Imperator (ut diximus) reuocasset, maximo in honore habebat. haud dum tamen id curae susceperat, ut eum Germano suo iam fato defuncto, in Italiam rursus transmitteret, sed Orientis praefectum hunc fecit, sui que corporis custodum principem constitutum apud se detinebat. Erat itaque Belisarius Romanis ceteris dignitate praestantior, qui vel patritij fuerint, vel antehac consulares. Vnde & ceteri honorum huic & decorum primatum concedere, suumque ius, virtutis ob verecundiam, vel sibi ex lege datum permittere. Ioannes interea eiusque milites dum Salonis hybernant, & hos in Italia Romani exercitus duces ad se venturos opperiantur, ociosi omnes & imbelles manebant. Iamque hyemis aderat finis, sextusque & decimus belli huius annus exhibat, quod scriptis Procopius tradidit. Insequenti autem anno, & primo ineunte iam Vere, Ioannes ex Salonis mouere animo agitabat, & aduersus Totilam Gothosq; ductare. Sed eius profectio per Imperatorem interpellatur, iubentem eodem manere, & Narsetis eunuchi aduentum ad se praestolari. hunc nanq; ei bello praeficere iam animo destinarat. Narsetes igitur non paruo exercitu & magna pecunia ab Imperatore acceptis, iter aggreditur. Vbi vero cum suis militibus mediam in Thraciam venit, Philippis Macedoniae ciuitate ab incepto itinere interclusus, aliquandiu se tenuit. Hunnorum nanq; exercitus quum Romanum ea è regione inuasisset imperium, nemine oblitente agere omnia & peruastare. Sed quum hi partim Thessalonicam se contulissent, & partim Byzantium irent, è Philippis vix tandem egressus ceptum iter prosequitur. Vnde hac intermedia mora dum Ioannes Narsetem Salonis interea opperitur, & Narsetes Hunno-

*Milites ad dimicandum suos duces cogunt.**Romani suam ignominiam vicissim abolent.**Belisarius P. P. orientis.**XVII annus belli Gothici.**Narsetes belli dux mittitur contra Gothos.*

rum insultu interpellatus iter tardius faceret, Totilas Narsetis expectando exercitum res ita Romæ disponit. Curam urbis tuendæ patitijs nonnullis Romanis Gothisque tradit, cæteros quos fortè habebat suspectiores, in Campaniam misit, præ se proculdio ferens, eorum se denique poenitere, quæ ad urbis desolationem molitus antehac esset. Trans Tyberim præterea ex Romanis plerosque perinde ac seruitia ad habitandum exposuit, ademptis his primùm publicis ac priuatis pecunijs. Sed Romanos equidem præ cæteris reor mortalibus suæ patriæ studiosissimos esse, patriosque ritus ornare & tueri magnopere posse, ne quid omnino ex vetusto decore ac pristino illo depereat. Totilas itaque rebus ita dispositis, longas naues Gothi militibus complet, ireque in Græciam iubet, quosunque offenderent enixè prædatum. Sed ea classis non prius mali quippiam * est passa, quàm Phæacum ad terram, quæ Corcyra nunc dicitur, peruenisset. Hanc nanque Gothi non solam primo ipso appulsu diripiunt, sed insulas huic circumiectas deuastant. In continentem deinde pertranseunt, omnia circa Dodonem urbem loca, & Nicopolim præcipuè, Anchialumque populantur: ubi incolæ ferunt, si credere dignum, Anchisem Aenææ patrem, capto iam bello, quum illuc denique cum filio appulisset, excessisse è vita, nomenque loco dedisse. Maritimam deinde oram omnem ea è regione adnauigantes, Romanorum non in paruam vim nauium quum incidissent, cum ipsis oneribus ad vnam omnes mox capiunt, in quibus & rates fuisse sat constat, quæ ipsa ex Græcia ad Romanum & Narsetis exercitum necessaria ferrent. Totilas interim in agrum Picenum iam copias miserat, quibus & viros præfecerat rei bellicæ gnaros, Anconam ut oppidum caperent: his ipsis & naues septem & quadraginta attribuit, ut Anconæ præsidium terra marique enixius obsidendo, facilius & minori negotio in potestatem redigerent. Sed in ea obsidione quum temporis plurimum contritum fuisset, contigit fortè, ut qui intus obsidebantur, commeatus inopia premerentur. Quod utique ubi Valerianus, qui Rauennæ tunc erat, perdidit; quum de se minimè posset Romanis Anconæ obsessis subsidium ferre, Ioanni, qui Salonis erat, in hanc sententiam literas scripsit. Solùm nobis Anconæ oppidum, ut tute nosti, intra hunc finem reliquum est, si modò ad id tempus relinquatur. Sic enim cum Romanis ibi prædiarijs & per Gothos obsessis nunc agitur, ut admodum verear, nisi in præsentis his auxilio simus, ne omnino præposterè videamur nostris rebus studium impendisse. His literis Ioannes perlectis, & si inde abscedere Imperatoris iussu prohiberetur, vltro tamen urgente discrimine præponendam fortunæ necessitatem Iustiniani imperio ratus, delectis egregijs bello viris, hisque in octo & triginta naues impositis, ad nauigationem præceleres, & optimè ad bellum nauale instructas, ac quouis genere commeatus affatim inuecto, è Salonis euestigio soluens Romanam ad classem suam applicuit, ad quam cum nauibus duodecim & Valerianus non longe post venit. Vbi verò hi duces se inuicem coniungere, communicatis denique rebus, quæ factu potiores sunt visæ, inde profecti in alteram continentis partem vnà omnes delati, cum in locum descendunt, quem Dysim in Gallias Romani dicunt, ab Ancona non procul situm. Quorum aduentum ubi Gothorum principes accepere, naues confestim longas septem & quadraginta, quæ præsto his erant, delecto milite complent, & reliquis copijs ad præsidij obsidionem relictis, rectà in hostes ducunt. Vbi verò in conspectum venerunt, utriusque naues à cursu parumper continuere. Hisque demum in vnum contractis, & paucis monendi milites gratia vsi, Ioannes in primis ad suos orationem huiusmodi habuit: Nemo vestrum, o milites, pro Ancona duntaxat, proque in ea Romanorum præsidio obsessorum

Totila classis.

* forte, intulit

Ioannes iniussu
imp. cum classe
soluit.

Ioannis ad suos
exhortatio.

obsessorum seruando, præsens certamè id fore existimet, nec eotenus decernendum nobis pugna hac esse: sed summatim ut dicam, belli caput ibi consistere, ubi & prælium id declinarit, & eum finem ut fortiatum necessarium fore, quæ fortuna ipsa obtulerit. Sed in præsentis ea vos subeat cogitatio velim, maximè in bello momentū, bellique apparatus comæatus copiam esse. nam qui necessarijs ad vitam indigent rebus, ut ab hoste vincantur necessarium est. Non enim fames ipsa sat nouit cum virtute cohabitare, quum esurire & strenuè facere humana natura uil ferat. Hæc quum ita se habeant, illud velim vos minimè fugiat, ex Hydrunte adusque Rauennam præter id nullū relinqui præsidium, in quo nobis equisque in escam perneccessaria deponantur. Sic enim hostes terris his potiuntur, ut in hac maritima ora non aliquis sit pacatior locus, unde nobis vel minimos liceat commeatus parare. In Ancona ergo spes nostra omnis nunc refidet, ut ex Dalmatia, quæ huic ex aduerso est sita, solutibus nostris applicare huc liceat, & se in tutum recipere. Quocirca si hodie hac die strenuè vos in nauali hac pugna gesseritis, non solum sub Romano hanc urbem confirmaturi vos estis imperio, sed & de summa, aduersus Gothos quod geritur, belli spes nobis optima ut de cætero sit, effeceritis. Quod si forte, quod minus optem, in hoc certamine fallimur, & inferiores ipsi hoc prælio fueritis; vel illud vobis occurrat necesse est, has hostibus passim præoccupantibus terras, & mari insuper præualentibus, ut nusquam sit Romanis perugium. Salutis spes igitur his est in dexteris sita, & ut gestæ res bello fuerint, sic est proculdubio successura. Agite ergo quantum viribus ipsi valetis, præstare vos viros, & bellum strenuè gerite, illud animo agentes, victoribus vobis partam ob gloriam perpetuam fore felicitatem, victis verò postremū id in vita certamen. Gothorum deinde duces ita suos hortatos ferunt. Etsi hostes hi detestandi ex Italia eiectione antehac fuerint, haud sat liquet, quum in re conditis & penitissimis antehac, & tam diu delituerint locis, siue in terris, siue in mari fuerint, unde nunc demum emerferint, nobiscum initari certamè. Sed necessarium est temeritatis & audaciæ hos ut aliquando tandem poeniteat, nil permittentibus nobis eorum dementiam in maius excrescere: quæ utique si principio non statim reprimitur, in insanabilem audentiam desinat necesse est, & in superuenientium nobis rerum calamitatem. Ostendite ergo è vestris egregiè factis Græculos hos homines esse & natura imbelles, vel victos aliàs, incautos nunc audere: nec quoquam pacto vos finite tentationem hanc istis procedere. nam paruifacta istorum statim ignauia in maiorem eua det licentiam, quæ paulatim progrediendo sedula fit audacia. Nolite strenuè pugnantibus vobis existimare diu hos obstituros, qui enim cum viribus non animum suum metitur, principio statim pugne arguitur, nam ea inita defluere & simul flaccescere consuevit. Hæc itaque quum ita se habeant, meminisse vos velim, eos hostes hos esse, qui vestra virtute sæpius pertentata in fugam se aliàs dederint. Considerate præterea, nil meliores nunc redditos contra vos aduentare, sed ut præteritorum simillima audētes, ita & non absimilem in præsentis habituros fortunam. His dictis Gothorum præfecti suos hortati, cum hostibus occurrando sine mora conferunt manus. Itaque fortiter nec secus nauale utrinque geri certamen coeptum, ac pedestri pugna decertaretur. Nam hostes in se inuicem proras aduersa fronte conuerterant, sagittasque immittendo certabatur: & qui viribus præualebant, pede collato ut iam cohærentes inter se depugnabant, è transis nil secius ac patenti in campo acie decernentes, gladijs se mutuò ac telis ferire. Sed barbari deinde incompositi & solutis ordinibus decertabant. nam partim quidem sic naues disiunxerant, ut hostibus ad expugnandum opportunas, ut eius pugne ignari, offerrent: partim verò inter se adeo coeuntes condensauerant naues, ut sibimet essent ad pugnam

Gothorum ducū
oratio.

Romanorum
Gothorum pugna naualis.

impedimento. nam earum & malos contemplari quis poterat confertos adeo inter se extitisse, vt vel sagittas ac tela facile interciperent in hostem immissa, nec armis vt ipsi iam possent, quum sibi Romanos insistere prauidissent: sed clamore & impulsione nitendo se inuicem temerè offendeabant, retroque naues & nullo ordine compellebant contis summotas, vt quarum in angustum proras agmine vno conferrent, nunc verò diuersi abinuicem cum eorum iactura discederent, vel in proximos quisque suos ingenti cum ululatu impetum faceret potius quam hortaretur in hostem. Vnde dum suam met demum imperitiæ student, de se vt hostes referrent victoriam, effecere. Romani autem, quum viriliter ea in pugna se gererent, bellumque nauale scitè nimium pertractarent, nauibus in frontè omnibus constitutis, & abinuicem non longè distantibus, nec vltra quam necessarium inter se coeuntibus, sed ea moderatione & arte, vt in vnum se statim cogere possent, & rursus dissiuagere: si quam fortè hostium nauem diuersam à cæteris conspicantur, nullo negotio inuadentes mox supprimunt: vbi verò tumultuari barbaros demum animaduertunt, crebra sagittarum immisione hos eminus necant. Victi itaque, & desperatis rebus iam Gothi, nec aduersanti fortunæ poterant repugnare, nec ea sarcire, quæ prælio deliquissent. non enim nauali hoc bello vt pedestri in pugna transiris insistere norant, vel inde fortiter depugnare, sed suo cum periculo certamine intermisso ita torpuerant, vt belli perinde euentu fortunæ permisso ad turpem deditiōem & magna cum ignominia demum se verterent, nec fugæ decentioris cuiuspiam, nec virium vlla his recordatio fuerit, nec aliud quippiam suppeteret ad salutem: sed inter hostium naues suis in dissipatis quid factū opus tunc esset dubij & incerti constiterant. eorum tamen nonnulli cum nauibus vndecim fugam ceperunt, & hostes frustrati integri euasere; cæteri omnes Romanorum in potestatem venerunt, quos euefugio partim hi interficiunt, partim cum nauibus ipsis demergunt, qui fortè reliqui fuerant viuos ceperunt. Ex Gothis verò, qui cum ratibus vndecim è pugna profugerant, quum in continentem iam descendissent, his statim incensis, ne in hostium ditionem venirent, ad ea castra pedibus feruntur, quæ Anconam tunc obsidebant, & omnibus explicatis, quæ sibi iam accidissent, cum Gothorum exercitu & ipsi mox abeunt, desertisque castris, cursim ac simul tumultuantes ad Auximum propinquam his urbem se ceperunt. Romani interea Anconam profecti, hostium statim castris direptis, illatisque in præsidium comæatibus, inde soluerunt, Valerianus Rauennam Ioannes Salonas redit. Hæc fermè Totilæ pugna & Gothi simul animos fregit. Per id tempestatis Romanorum res in Sicilia ita se habuere, vt explicaturus mox sum. Iam enim Liberius per Imperatorem Byzantium reuocatus redierat, & Artabanes, vt Imperatori est visum, Romanis tunc copijs imperabat. Is dum Gothos eius in insulæ relictos præsidij, & si per paucos obsidet, deuictis tamen qui in pugnam exissent, & cæteris maximam in comæatus deductis necessitatem, in deditiōem demum omnes recepit. Quibus rebus territi Gothi, ob belli que naualis iacturam dolore affecti, prælium detrectabant, quum de cætero sibi nil prosperè successurum sperarent, & illud agitarent iam animis, quando quidem recès ab hostibus superati fuissent ac planè deperditi, si quod fortè ad breue Romanis subsidium aduentaret, se nullo his posse pacto resistere, neque ad temporis quidem punctum sperare in Italia se permansuros, vel ab Imperatore impetraturos veniæ aut gratiæ quippiam, quum antehac Totilas sæpe ad hunc nuncios miserit significatū, maximam Francos Italiæ partem præoccupasse, quod reliquum terræ in ea esset, longe lateque vacare, desertumque ab humano cultu iam esse, Sicilia verò, atque Dalmatia, quæ solæ integræ permansissent, Romanis Gothos

Artabanes Gothos in Sicilia ex terminat.

Gothi vincuntur.

cessisse. Fateri præterea societatem se velle cum eo inire, si modò sibi id animo sedeat, illiq; se in cæteris obsequi cupere: & Imperatorem satis cōstaret, vt qui Gothorum esset nomen perosus, atque adeo è Romano imperio propulsare hos animo destinasset, oratores inauditos ad Totilam remisisset. Theudibertus interea Francorum dux moritur, & Cortias deinde (Liguriæ loca nonnulla) Alpes, Venetorumque pleraque nullo sibi iure stipendiaria fecit. Sed Franci bellantium inter se studia, quum propriam ad res gerendas opportunitatem fecissent, debellatorum ex bonis creuere, & eorundem ex opibus aucti sunt. nam Gothi castella nonnulla in Venetos impartiti, & maritima quædam Romanis loca, cætera suæ ditionis fecere. Romanis itaque & Gothi, sicut diximus, armis inter se decernentibus, nec novos alios hostes nactis, Gothi quidem & Franci ad colloquium venerunt, in idque conuentum, vt quoad Gothi prælio essent cum Romanis decertaturi, sua vtrique haberent, pacificeque inter se viuerent, nec quippiam integraretur hostile. Quod si vnquam contigerit, Iustinianum Totilam bello peruincere, tunc quidem vtrisque vt liceat sua sic moderari & regere, vt expedire fuerit ipsorum cuique visum. Theudiberto deinde Theudibaldus filius in regno successit, ad quem Imperator Leontium quendam legauit, consulari ex gente virum, secum aduersus Totilam Gothosque vt societatem iniret, & Italiæ locis insuper abstineret, quæ ille nimio inuadendi & indecentius studio tenebatur. Leontius itaque quum ad Theudibaldum venisset, dicere ita exorsus est: Alijs fortè non nullis spem præter euenisse aliquid potuit, in Romanos verò quæ per vos gesta fuere, nulli adhuc contigisse mortalium puto. Constat sanè Iustinianum imperatorem non prius se ad id bellum aduersus Gothos parasse, nec suscipere antea peroptasse, quam Franci ipsi sub societatis & amicitie nomine ingenti ab se accepta pecunia, certamen id secum & se suscepturos pollicerentur. Hi tamen non solum quæ polliciti sunt, non exequenda duxere, sed tanta Romanos affecere iniuria, quanta ne suspicari quidem quispiam possit. Pater nimirum tuus Romanæ ditionis terras inuasit, ad se nil penitus attinentes, vt quas vel absentibus à suis conatibus Francis, in potestatem & maximo cum labore, summoque belli discrimine Iustinianus redegerat: à quo nunc venio ad te delegatus, non peracta & iam præterita inculaturus, sed ea postulaturus moniturusque, quæ tibi futura vni sunt, consulturusque denique tuam vt firmiter serues felicitatem, & habere, quæ sua sunt, Romanos quâdoque sinas. nam & pusillæ rei plerunque iniusta possessio, vel magnas vires iam consequutos priuare præsentibus potuit bonis, vel maioribus antehac partis. nam & prosperior cum iniquitate fortuna coire nil solet. Nunc verò rursus aduersus Totilam bellum nobiscum vt geras, hortamur, hoc pacto & patris exequi promissa nunc poteris, quum liberos omnium maximè deceat, parentum delicta sarcire, si quid hos vspiam deliquisse contigerit, & aliàs benefactis, quæ optimè gesserint, confirmare: quando quidem sapientissimis viris id sit optandum quam maximè, suorum maiorum rectè facta vt imitentur, praua verò rectora vt liberi faciant. Ad hæc accedit, quod ne inuitatis quidem Francis, id vobis necessariò bellum esset contra Gothos cum Romanis suscipiendum: siquidem cum barbaris istis iam diu vobis certamen est, qui à principio & hostes Francis fuere, ac suapte natura vt leues & infidi hostiliter & implacabilem in modum per omne vos æuum antehac oppugnarunt: nunc verò quando quidem nos reformidant, haudquaquam indignum se ducunt vobis seruiliter adulari, quos fortè à nobis si vtrunque abducere poterunt, non longe post quid in Francos animi babeant, patefecerint. Nam improbi homines nec in prospera quidem, nec in aduersa fortuna suos immutare mores sat possunt: quos tamen dum aduersi aliquid

Francorum in Italia progressus.

Theudibaldus rex Francorum.

Legati Imp. ad Francos oratio.

patiuntur, oculere solent, & ita vt dum finitimorum opera indigent, cogente necessitate, vel suam quidem occultent improbitatem. Hæc ergo ipsi memoria repetendo, renouate cum Imperatore nunc fœdera, & in veteres hostes illatas quondam iniurias enixius vindicant. Hæc vbi Leontius perorauit, Theudibaldus ita respondit. Socios nos aduersus Gothos nec rectè quidem, nec vestro merito vos inuocatis. sunt namque nobis hoc tempore Gothi amicitia iuncti: vnde si erga hos se instabiles præstiterint Franci, nec vobis quidem fideles erunt, mens nanque, quæ in amicos prauitatis & inconstantia semel arguitur, diuertere ab æquitatis via assiduo solet. Ad ea verò, quæ de occupatis per nos locis nunc meministis, responsuri id sumus, Patrè meum Theodibertum olim, nec finitimorum quempiam violandi studium habuisse, nec alienam inuasisse possessionem. cui rei argumento ipse sum ego, qui ex eius hæreditate nil sim opulentior factus. non igitur ille hæc loca, vt Romanis sublata, tenebat, sed Totila ipso tunc possidente ac palam prode te accepit. Quæ de re potius Iustinianū oportuit Francis congratulari, quando quidem qui rerum suarum fraudatores perspexerit re aliquā item per alios fraudari, lætari proculdubio poterit, haudquaquam immeritò pœnas luisset hos ratus: ni fortè his demum inuideat, qui illatam sibi iniuriā vindicant. nam hostium æquitatem suam fecisse inuidiam, facere vt pleraque homines arbitrantur. Sed de his rebus cognitionem permittere iudicibus possumus, vt si quid, quod Romanorum fuerit antehac ditionis, genitor meus abstulerit, sine vlla mora vel nolentes ipsi restituamus. De hisque Byzantiū oratores per nos non longe post transmittentur. Leontio igitur demum dimisso ad Imperatorem iam quartò Lendardum legauit. Totilas Gothorum interea primores quosdam cum classe emisit, qui primū in Corsicam nauigantes, nemine resistente in potestatem insulam redegerunt. Sardinia deinde potiti, vtrisque Totilæ insulas vestigales fecerunt. Quam rem Ioannes quū didicisset, qui in Libyā tum fortè exercitui præerat, classē & ipse mox nauium ac hominum copias in Sardiniam misit: qui vbi Caralem urbem propius peruenere, positis castris hanc obsidere animo agitabant. nam muros expugnare nil poterant, obsistentibus Gothis, qui validum ibi haberent præsidium. Barbari itaque cognito Romanorum aduentu, eruptione ex vrbe facta, quum hos repenti inuasissent, nullo negotio multis iam interfectis in fugam vertunt. Demum qui prælio superfuere fugientes se in naues recipiunt, ac paulopost inde soluentes Carthaginem cum vniuersa classe perueniunt, ibique in hybernis mansere, vt ineunte mox vere maiori cum apparatu in Corsicam ac Sardiniam exercitus ducerent. Atqui Corsicam veteres Cyrenum dixere. in ea simiæ ad humanam ferè nascuntur effigiem, equorumque armenta passim vagantium, sed paulo supra oues hi magnitudine sunt. Sclauini præterea ingenti multitudine Illyrios inuadentes, malis inexplicabilibus affecerunt. Aduersus quos Imperator exercitum misit, qui quum hostium copijs esset longè inferior, haudquaquam cum his congregi potuit, sed barbarum sequutus vestigia postremos carpebat, vnde non paucos ex his interfecit. Quos verò viuos cepisset, ad Imperatorem Byzantium misit. Haud tamen prohiberi omnino barbari poterant, ne damna grauiora inferrent, sed in ea populatione quum temporis plurimum hi contriuisent, itinera passim cadaueribus complent, & infinita hominum copia in seruitutem abacta, omnibus prouinciæ rebus direptis, neminè hic occurstante cum omni prædā domum se tandem incolumes receperunt. non enim vel Histrum flumen traiecientibus barbaris Romani moliri insidias potuere, vel vim alia quavis arte inferre: quippe quos Gepedes exceperant mercede conducti, precio ab his non paruo exacto. Sed Imperator interim permolestè rem ferre, & grauius angere,

Francorum re-
sponsio.

Corsicam & Sar-
diniam Totilas
capit.

Sclauinorum in-
cursus.

angi, quum nullo pacto barbaros posset Histri transire prohibere, quem iccirco traieciebant, vt Romanum deprædarentur Imperium, eaque de causa Iustinianus fœdera iungere cum Gepedum gente animo destinarat. Sed Gepedes interim Longobardi: inter se bellum gesturi cupidius erant, tametsi Gepedes Romanorum vires reformidantes, in nos hos prorsus cõtumaces esse exhiberent. Imperator tamen cum Longobardis belli fecit societatem, iure iurando ac sanctius cõfirmatam, ipsis primo studentibus cum Romanis amicitiam & fœdus conciliare. Vnde & oratores confestim ad Imperatorem Byzantium mittunt, hunc enixius deprecatur, secum vt societatem iniret: quare ocys impetrata, data vltro citroque fide Longobardorum oratoribus ipsis petentibus, duodeni senatorij ordinis viri iuramento facta omnia confirmarunt. Iustinianus deinde Longobardis ex fœdere id postulantibus, exercitum aduersus Gepedas mittit. ex eo tamen, præter Amalafriam præfectū, eiusque milites ad Longobardos nemo peruenit. nam cæteri Imperatoris iussu circa Vlpianam in Illyrios urbem stationem habebant, ob seditionem ea de causa inter incolas ortam, qua Christiani solent de fide solertius disceptando inter se altercari. Longobardis itaque cum Amalafriam Romanorum duce vnà in Gepedas proficiscentibus, vt bellum mox inituris, & illis in occursum euntibus, prælio strenuè gesto Gepedes superantur, quorum pars maxima fertur in ea pugna occubuisse. qua demum peracta, * Abduinus * Longobardorum tunc Imperator ad Iustinianū è suis quosdam legauit, qui rem feliciter gestam, hostesque superatos denunciarent, & item mox quererentur, haudquaquam sibi iuncto ex fœdere Romanorum exercitum in tempore affuisse, cum aliàs ipse immodica suæ gentis multitudine homines ad Narsetem aduersus Gothos misisset sub eo militaturos. Per id autem temporis ingens terræ factus est motus, vt qui * Boëtiam omnem, & simul Achiam, cæteraque circa sinum Creseum concusserit: loca insuper alia quidem & infinita, octonasque ciuitates ad solum prostrauit, Coroniam præterea Coronamque: Petram item, & Naupactum deleuerit prorsus. Quorum in oppidorum excidio ingens hominum facta est consternatio: terra verò nonnullis in locis cum maximum in chaos hiasset, in se rursus ac priorem in statum coibat: alibi tamen sic interscissa permanfit, eius vt regionis tunc homines, nisi longiore circuitu, inuicem versari nil possent. In freto autem, quod inter Thessaliam esse & * Boëtiam constat, tantus derepente obortus est æstus, vt circa urbem, quam Echinorum appellant, & in * Boëtia ipsa Scasiam oppidum cum in continentem plurimum descendisset, ac ea è regione sic cætera inundauerit loca, vt magna ruentium ædificiorum & hominum simul facta sit strages, in hisque tandiu ea inundatio mansit, vt longiora transacta sint temporis spatia, atque adeo vt vel supra id fretum insulæ ipsæ, vnde aquarum illuies illa exæstuarat, sic peruiæ sint hominibus factæ, vt pedibus ad eas haud secus peruaderent, ac fluctibus destitutas, aliarum terrarum longe lateque superficiem omnem ad montes vsque operientibus, qui ea prominent regione. Sed vbi mare in pristinum se locum recepit, destituta in terram tanta & passim vis piscium est, vt vel insuetum antehac eius regionis hominibus piscium genus portenti loco sit visum. In eo autem terræ motu, quia validius incidisset, maior longe hisce in locis est facta, quam in reliqua Græcia strages, & in ludo præcipue quodam ac panegyrico, ad cuius spectaculum Græcorum magna conuenerat multitudo. Hac eadem tempestate Crotoniæ vnà cum præsidiarijs militibus ipsis ad arcis custodiam positus, acerbissimè per Gothos obsessi, quum necessariorum rerum inopia premerentur, spe hostes frustrati in Siciliam transmissere, obtestati que sunt Romani exercitus duces, & Artabanem ipsum præcipuè, ni ce-

Fœdus Longobar-
dorum.

Amalafriam mis-
situr, vt Longo-
bardos inuict.

* Abduinus.

* Boëtiam.

Terræ motus.

Hiatus terræ, ac
inundationes.

* Boëtiam.

* Boëtia.

Crotonis obsidio.

lerrimè sibi opitulatum venirent, etsi non sponte, se tamè ipsos ac simul præsidium hostibus non longe post dedituros. Sed nemo his suppetias venit, cū hyems exacta iam esset & septimus decimus annus belli huius exiret, quod scripsit Procopius. Imperator verò de his iam certior factus, quæ Crotoni tunc gererentur, in Græciam misit, qui Thermopylarum custodibus imperarent, in Italiam confestim nauigationem susciperent, opem his enixè laturi, qui Crotoni obsiderentur. Tum illi dicto audientes, inde statim profecti, ac prosperum nauci ventum, de improviso ad Crotonis portum perueniunt. Barbari verò prospecta hostium classe, & metu ingenti percussis, tumultuosius obsidione soluta Tarentinum in portum cum nauibus partim se receperunt, partim intra Scyllæ delati fretum mox abiire: quæ fermè res quum sic accidissent, magnum in modum Gothorum animos subegere. Vnde & * Roganes inter Gothos vir impiger, qui Tarentino præsidio præerat, & * Morax insuper Gothus Acherusæ præfectus custodijs, cum * Bacuio Peranio in Hydrunte Romanorum duce suorum ex militum voluntate in colloquium statim venire, proque eorum salute pacta ab Imperatore fidem quum accepissent, sese ac suos Romanis dedunt, & simul munitiones, in quarum fuerat custodias constituti. Narfes interea ex Salonis profectus, aduersus Totilam Gothosque cum vniuerso & ingenti progrediebatur exercitu. iam enim magnas acceperat ab Imperatore pecunias, quibus is erat copias cõparaturus quàm maximas, & alijs belli satisfactorum necessitatibus, & simul militibus, qui in Italia erant, integrè persoluturus stipendia, eorumque animos largitionibus erigendo ad se demum reuocaturus, qui ad Totilam se vltro contulerant. nam quum negligentius id antehac Imperator bellum gessisset, maximi tandem momenti ad id exequendum fecerat apparatus, hortante Narsete, & operam simul ad ipsum id pollicente, vt qui quum in Italia sibi esset acie decernendum, animi ferebat præ se magnitudinem præfecto dignam. Non enim aliter id bellum se administraturum pollicebatur, nisi & copias esset barbaris pares in prælium producturus. Factum itaque est, vt pecunias secum, virorumque robora, armaque pro Romani imperij dignitate ab Imperatore acceperit, & ipse simul quum impigerrimam de se ostendisset animi promptitudinem, maximum contraxit exercitum. Nam ex Byzantio Romanorum militum non paruas eduxerat copias, exque ipsis Thraciæ locis & simul Ilyricis hominum vim magnam coegerat. Ad hunc deinde suis cum copijs, & cætero, quem reliquerat Germanus, exercitu & Ioannes accessit. Audusesque item Longobardorum dux magnis pecunijs vt ipsum id faceret persuasus, & ipso ex foedere, ac iuncta cum Romanis societate, duo milia & quingentos ex suis delectos Narseti in auxilium misit, subsidiariosque alios milites ad trium milium numerum, & bellicosos. Erulæ præterea gentis equitum vltra tria milia hos subsecuta, Hunnorumque ingens manus. Ioannes deinceps Fagas Romanis præfectus cohortibus bello præualidis. Cæterum Narfes in largiendo profusior erat, ad beneficiaque in indigentes conferenda promptissimus, & ad ea intrepidè exequenda, in quæ antehac fortè intenderat animum, miro studio utebatur. Qua ex innata liberalitate superiore tempore plerique principum beneficio huius erga se vsi fuerant. Vnde aduersus Totilam Gothosque Narfes vbi imperator est declaratus, libētius omnes sub hoc militare iam velle, idque enixè satagere, partim ei pro veteribus in se beneficijs vt gratias redderent, partim verò quod (vti par erat) summa cum spe expectarent aliquod se ab eo insigne beneficium accepturos. Sed præter cæteros omnes, Eruli ac barbari alij hunc benivolentia prosequerantur, hi que præcipuè, qui aliquo affecti antehac beneficio fuerant. Postquam autem Narfes Venetorum ad loca quàmproximè venit.

Francorum

Francorum ad duces, qui ea è regione præsidijs præerant, nuncios misit, qui ab se peterent, vt eorum permissu eà sibi transire liceret. Tum illi nullo se pacto id permissuros respondent, nõ alia vlla apertius prodita causa, siue quia Francis ea res minus conducere, siue quia Gothorum potius rebus studerent: vt cunque tamen ad excusationem demum id causæ prætendebant, nec iustæ quidem nec verisimilis, quòd Longobardos scilicet infensissimos Francis secum Narfes duceret, & eum iccirco transitu se prohibere. Narseti itaque, vt in re dubia, animo fluctuanti roganti que Italos, qui fortè tunc aderat, quid nam esset in præsentia agendum, apertè illi denunciant, nisi Francis permiserint, vt eà omnes pertranseant, neque Rauennam se inde posse contendere, nec Veronam quoquam pacto diuertere; quum planè constaret, quòd roboris in Gothorum exercitu esset, Totilam delegisse, ac Teiam in re militari præstantissimum virum his copijs præfecisse, Veronamque transmississe, Gothorum ditionis tunc urbem, vt quoad posset Romanum exercitum transitu prohiberet. Et sanè hic Teias vbi Veronam peruenit, aditus hostibus omnes ea è regione obstruxerat, locaque omnia circa Padum vnde quaque imperuia fecit, infestaque hosti & comitatibus reddidit, aditibus vndique interseptis, ipse deinde ita se suosque pararat, vt inuasurus statim Romanos fuisset, sicunde fortè transitum pertentassent. Sed Totilas hæc iccirco machinabatur, quia Romanos putabat per Ionici sinus tunc littora facere iter non posse, quando quidem intermedia flumina, quæ transiri nauibus antehac poterant, per id tempus tantopere inundassent, vt nemini transitus ea vt cunque è regione pateret: & satis callebat, non eam nauium his copiam esse, vt traiecturi simul omnes per pontum Ionicum exercitus essent, quòd si per vices transfretare & cum paucis vellent, cum reliquis Gothorum se copijs in dies singulos abeuntes illos nullo negotio repressurum. Sed Narsetem interea animi dubium Ioannes Vitaliani, vt eius regionis & locorum peritus, identidem admonere cum vniuerso exercitu secundum mare iter vt faceret, cum suæ ditionis homines essent, qui maritimam oram incolerent, nauiumque nonnullas iuberet se subsequi, & lemborum vim maximam, vt quum ad fluminum exitum exercitus peruenisset, ex his ponte mox facto facilè pertransiret. Narfes itaque his monitis persuasus quum ira egisset, cum omnibus copijs Rauennam peruenit, cum hisque Valerianus Iustinusque duces suos milites iungunt. Et dum Rauennæ interea dierum nouem contempserunt tempus, Vfdrilas Gothus, vir bello clarus, qui Arimini custodia præerat, ad Valerianum litteras huiusmodi dedit. Omnia vos complexi rumoribus, & imaginatione vmbatili quadam Italia vniuersa potiti, nec humanitus planè insolescentes, terreri hac via Gothos posse existimatis, perinde Rauennæ nunc confeditis, tanquam hostes falli sic posse rati, & haud secus ac barbarorum ignauissimæ turbæ tempus in locis minus decentibus teritis. Sed agite dum, celerrimè omnes consurgite, ac bellica quandoque tandem attingite opera, vosque Gothis ostendite, neque spe longiore suspensos nos detinete, qui iam spectaculum id expectamus. Narfes verò vbi hæc ad se delata cognouit, irrita barbari insolentia, & Iustino in custodia Rauennæ relicto, cum vniuerso exercitu se ad exeundum parauit. Quum itaque Ariminum omnes quàmproximè iam peruenissent, transitum eà haudquaquam facilè inuenere, quum Gothi non longè ante eorum aduentum pontem eà è regione interrupissent. Amnis nanque, qui iuxta Ariminum fluit, expedito cuiquam vni ac dearmato iter pedibus facienti vel nemine interpellante vix ponte peruius est, ne dum cum militum copijs & armatorum, & barbaris præsertim ex aduerso instantibus, eà quis transmittere queat. Narfes igitur quum ad pontem venisset, diu animo fluctuatus, vnde nam transitum

M

XVIII annus
belli Gothici.

Regnaris et Morax
alias.

* Bacurio Peranio
nij F.

Narsetis adparatus.

Franci transitum
Narsetis impedi
re volunt.

Teias contra Narsetem
Veronæ subsistere iubetur.

Ioannis de profectio
cõsiliium.

Vfdrilas hostem
litteris prouocat.

Narsetis liberalitas.

inueniret. nam & Vsdilas Gothus eodem iccirco peruenerat, non tamē magna cum equitum turma, vt nulla ex parte, quæ gererentur, se præterirent. Sed ex his quidam, qui Narsetem tunc sequebantur, in hostes protinus sagittam immisit, & ex equitibus quempiam vnum mox nactus interfecit: quare exterriti Gothorum tum equites fuga citatiore intra Ariminum se receperunt, & alijs statim & recentibus secum eductis, per aliam portam aduersus Romanos deferebantur, vt ex improviso hos inuasuri, & Narsetem simul obtruncaturi, qui ex vtraque fluminis parte transitum suis copijs quæsitum abierat. Sed Eruli fortuna quadam quum Gothis in se venientibus obuiam processissent, Vsdilam præfectum primo congressu occidunt: cui statim per Romanum quempiam cognito, præcisum caput, vt ad Narsetem deferrent, quum sustulissent, in castra perueniunt: vnde omnes ob nauatam per Erulos Romanosque egregiè operam & animi promptitudinem identidem affirmare, Gothis deum esse infensorem. Narfes verò Vsdila cæso, suo cum exercitu procedebat. non enim ei animo inerat, quæ per Gothos tunc tenerentur, aliquo pacto præsidia infestare, ne quid interea temporis incassum contereretur, vel quibus maximè intenderat animum moram aliquam faceret. Hostibus itaque præfectò orbatis iam quiescentibus, nec quoquam se pacto interpellantibus, Narfes intrepidè flumine ponte constrato, & nullo negotio traiecto exercitu, omisso Flaminiam versus itinere, ad læuam diuertit. nam ad dexteram Petra præsidium, suapte natura munitissimus locus, præoccupata ab hostibus fuerat, & omnia ea ex parte, quæ in Flaminiam defert, Romanis omnino imperuia & planè infesta effecerat. Narfes itaque via, quæ breuior erat, dimissa; in eam contendit, qua transitus tutò patebat. Interea Totilas factus de his, quæ in Venetos accidissent, iam certior, Teiam quidem imprimis & eius copias præstolando, Romanorum in locis quietus & nuspiam mouens se continebat. Vbi verò qui expectabantur denique affuere, duoque equitum milia adhuc tamen deessent, his haudquaquam de cætero expectatis, cum reliquo exercitu statim profectus, idoneum in locum hostibus occursum contendit. Quo in itinere cum Vsdilæ casum perdidicisset, & hostes Ariminum præterisse, Thusciam omnem hos conquiendò emensus, ad Apenninum montem peruenit, ibique castris locatis, vicum quàmproximè constitit, quem Taginam vocant. Eodem & Romanorum exercitus duce Narsete non paruo post temporis interuallo adueniens, stauis habitis procul ab hostium castris stadijs centum in ipsa planicie mansit, ei loco propinqua, in quo Romanorum tradunt Imperatorem Camillum potitum victoria Gallorum quondam innumeram multitudinem trucidasse: cuius illatæ ob memoriam cladis, vel ad nostra hæc tempora Gallorum busta locus hic dicitur. nam & adhuc tumuli interfectorum visuntur, & frequentissimi. Narfes itaque viris ad Totilam idoneis missis, hominem commonefacere imperauit, vt bello deposito quandoque tandem de pace confuleret, secumque id reputaret, se quidem hominibus paucis quibusdam præesse, recensque & temerè in vnum contractis, nec vllò pacto diutius posse cum vniuerso Romanorum imperio decertare. Ad cætera & illud iniunxit, quòd si belli cupidum eum viderent, iuberent statim vt diem ad pugnam statueret. Legati igitur quum Totilam in conspectum venissent, Narsetis iussa mox peragunt. Sed Totilas iam insolens factus & iactabundus, pugandum omnino his esse respondit. Tum verò legati: O strenue, inquit, certum aliquod pugnae statue tempus. at ille, octauum in diem prælio vnà decernemus. Legati deinde quum in castra redissent, conuentum inter se & Totilam ad pugnam diem Narseti denunciant. Sed is Totilam suspicatus dolos animo agitare, sic se præparabat, vt in alterum diem dimicaturus:

nec

nec sanè hunc suspicio ea fefellit. nam & postera Totilas die cum vniuerso exercitu in conspectum mox affuit. Iamque ex aduerso vtrique cōfederant, nec ab inuicem longius, quàm ad sagittæ duplicem iactum. Erat autem intermedius breuior collis, quem præoccupandi vtriusque studium fuerat, vt sibi hunc fore peridoneum ratis, vnde à dextera possent hostem ferire: & loca quidem ea in parte (vt antea diximus) prominentia erant, atque adeo vt circumuenire à tergo hostem aliunde Romani non possent, nisi ex calle quodam colli propinquiore. Neceffe itaque erat, vt maioris vtriusque hunc facerent collem, & præoccupare tentarent; Gothi quidem, vt hostes in pugna circumuedo dubios redderent; Romani, ne dolo capi se paterentur. Sed Narfes præueniendo quinquaginta ex peditum cohorte delectos, nocte intempesta eum in collem dimisit, vt occupatum tenerent. Tum illi nullis se hostium prohibentibus, in collem quum denique euassent, taciti quiescebant. Ad huius verò collis radices torrens præterfluit quidam, & ab eo non procul calle, cuius & nuper meminimus, ex aduersoque loci, in quo castra Gothi locauerant, labitur. Quinquaginta itaque illi inter se & ex ordine cōglobati in phalangem, vt in angusto, constiterant: Totilas verò vbi primum illuxit, hos conspiciens, inde propellere summo studio niti: vnde in eos statim equitum turma immissa his imperat, vt de colle hostes extemplo reijcerent. Equites itaque Gothi tumultuosius ac magnis clamoribus in quinquaginta illos sic irruunt, perinde hos vocibus tantum ac repentiùs sublaturi. Sed illi in arctum sese colligendo, scutisque loco ex necessitate obstructo vnà constitere: quos inde Gothi celerius inuadendo turbandoque insectati, haudquaquam loco mouerunt, quum milites illi vmbonum impulsione, ac telorum crebro diuerberatu, suoque ordine stantes, in subeuntes validissimè depugnarent: nam & de industria ad terrorem clypeis concrepare territareque hac arte astuque equos, & lanceis viros incessere. Tum verò retrocedere præ pauore equos videres, vt loci difficultatibus, ita & clypeorum sonitu perturbatos: quumque nuspiam esset, qua possent pauefacti euadere, cum ijs vt nil voci obtemperantibus & equites ipsi trucidabantur, qui cum Romanis tam benè munitis, & ne vestigium quidem cedentibus dimicarent. Quo factum, vt in principio Gothi repulsi retrò iam cederent, rursusque pugnam tentantes quum eadem paterentur, pedem protinus referebant, ac sæpius demum ita refugientes fusi fugati que sunt: vnde his in castra se referentibus, alteram Totilas equitum alam ad eam rem peragendam summisit. Quibus nil secus ac primi refugientibus, alij tercio summittuntur. Totilas itaque quum turmas iam equitum multas aduersus Romanos per vices sic transmisisset, & cum his omnibus nil penitus effecisset, desperata re tandem ab incepto mox destitit. Qua ex re Romani milites illi quinquaginta pro nauata tam impigrè opera gloriam retulere ingentem. His demum peractis, vtrique se ad acie decernendum parare. Sed Narfes angustiore in loco contracto exercitu, huiusmodi verbis hunc cœpit ad rem gerendam hortari. Hostibus his quidem, o milites, qui ex aduerso sunt ad certamen instructi, adhortatione forsitan maiore est opus, quæ ad animi promptitudinem excitet, qua sibi victoriam referant: vobis verò, o viri, quibus vt ob innatam virtutem, ita & belli obdecora, & ad hæc insuper ob apparatus multitudinemque, quãdoquidem cum longè inferioribus pugna est ineunda, nil aliud reor necessarium fore, nisi deo vt ipso propitio in aciem nunc prodeatis, continenterque vestris hunc pro meritis in socium nacti, de istis prædonibus maximo cum eorum contemptu victoriam referatis: qui magno Imperatori, etsi à principio seruitute obstructi fuissent, fugitiui tamen effecti, tyranno sibi è turba homine constituto, Romanum Imperium aliquandiu & furaciter perturbarunt: tamen istos existimauerit quispiam vt animo

M 2

Vsdilas interfectus.

Totilas ad hostes contendit.

Narsetis prudentia.

Narsetis strategema.

Narsetis ad suos exhortatio.

decentiora versantes, haudquaquam nobis in acie nunc occursuros. Quod si vt mortis cupidiores ex temeraria audacia aliqua & furibunda preſe petulantiam tulerint, apertamq; & certioſam ſibi audeant mortem deligere, proſectò his nihil euenit, quod ex fortunæ caſibus præſtolantur, ſed pro eorum vita factisq; diuino ipſo ex numine in ſupplicia adigentur, vt qui ſpòte ſe in tormenta proripiant, quibus fuerant iam pridem afficiendi. Cæterum vt iſta omittam, vos quidem pro æquitate proq; Republica eſtis decertando in aciem prodituri: hi verò res innouando, vel ſuis quidem quum inter ſe legibus prorfus diſſideant, & ad poſteros nihil ſe tranſmiſſuros expectent, deperituraq; ſecum omnia putent, ex Ariana conſuetudine ad dei vnus ſpem viuunt. Fit itaq; vt contemnendi permaximè ſint, nam quæ nec legibus conſtant, nec optimis quibus ſuis inſtitutis, ab omni virtute deſtituantur neceſſe eſt. His Narſes quum ſuos commoniſſet, Totilas ipſe Romanorum copias admiratus, & ſuis ad ſe conuocatis orationē huiusmodi habuit. Poſtremò vos nunc, o viri commilitones, commoniturus hunc in locum vt conueniretis effecti, nam poſt id hodiernum certamen, nulla opus fore exhortatione de cætero duxerim: ſed vnus hic dies vniuerſum bellum decernet. adeo nanq; nos omnes Juſtinianumq; Imperatorem debilitatos iam eſſe perſpicuum eſt, viresq; nobis vtriſq; omnes continenter pugnando, & calamitatibus tandiu inſueſcendo ſic intercifaſ fuiſſe, vt ſi hoc prælio hoſtes vicerimus, haudquaquam reperituri nos aliàs ſint: ſi verò deuicti ſuccubuerimus, nulla erit redintegrã di id bellum Gothiſ ſpes reliqua. Vtriq; tamen ſat ſumus ad iuſtam perinde quietis excuſationem victoriam habituri, mortales nanque cum ipſis ex reb. quæ deteriora ſunt, ſemel delegerint, ad ea redire haudquaquam de cætero audebunt, vel neceſſitate ad id impellente, cum voluntate hæc ipſa refugiãt, malorum recordatione animos territante. Hæc milites cum ex me acceperitis, enixè operam hoc bello nauate. non enim in aliud tempus animi differenda eſt virtus, inſudate inquam enixius, nec in aliud id corpus diſcrimen vllũ feruate, non equis, non armis nunc parcite, vt vlli poſthac vobis vſui affuturis. Fortuna ſiquidem cæteris reb. proſtritis, ſpei duntaxat ſummam in hũc diem ſeruauit. Quocirca animi vobis exercenda eſt magnitudo, & ad audendum vos præparate. nam quibus ſpes dubia eſt, vt in præſentia vobis, nec breuiſſimum quidem momentum excidiſſe conduxerit. temporis ſiquidem vbi occaſio ipſa rei bene gerendæ præterijt, inutile procul dubio fit, quodcunq; poſthac impenditur ſtudij, vel ſi id quidem permaximum fuerit, rerum natura ſuperuacaneam nil admittente virtutem. nam & prætereunte neceſſitate, vel ea quæ impoſterum fiunt, vana & inania ſint, & nil oportuna, neceſſarium eſt. Arbitror itaque vos perdecere, vt opportuniſſimo tempore, & impigrè factis certamen aggrediamini, vt bonis ex hoc prodeuntibus vti poſſitis. Sed illud interea ſcire vos velim, letiferam fugam omnibus fore. Fugere nanque iccirco homines ſolent, aciemq; ac ſigna deſerere, vt eſſe ſuperſtites queant. Quod ſi mortem, & hanc quidem conſpicuam illatura eſt fuga, proſectò qui diſcrimen ſubierit, longe tutior erit, quàm qui fugam capeſſerit. Hoſtium contemnenda vobis erit hæc turba, ex varia hominum colluione inuicem coeuntium facta, quæ vtiq; cum multis ex locis auxilia & ſocietates contraxerit, nec fide quidem, nec viribus valet, ſed vt nationibus eſt interciffa, ita & merito diuiſa ſententijs. Non enim exiſtmetis Hunnos, Longobardosq; & Erulos, quos Romani mercenarios habent, pecuniaq; conductos, mortis diſcrimen pro his prælio ſubituros, vt quibus non tam parui anima ſit, vt argento inferior habeatur. Sed ipſe equidem iam ſatis intelligo, iſtorum tam varios milites, non vltro in nos impetum ac ſtatim facturos, vt videantur potius bellum

Totilas ad ſuos
conuocatio.

gesturi,

gesturi, quàm vel mercedem mereantur acceptam, vel ſuis vt pareant ducibus. nam & hominibus vel ea quidem, quæ ſuauiſſima ſunt, nedum hoſtilia dixerim, ni ſponte ſua vltroq; geſſerint, ſed inuiti fortè coactiq; operam precio locent, haudquaquam ſunt voluptati futura, ſed laborioſa potius videbuntur, dũ cogit neceſſitas. Hæc igitur rerum recordatione, & animi promptitudine imus in hoſtem. Hæc vbi Totilas prorauit, ad pugnam vtrinq; cogebantur exercitus, & hunc in modum inſtructæ copię conſtitere. verſa in inuicem facie acies vtræque ſtabant. profundiffimam duces phalangem effecerant, fronte ipſa extenuatam oblongamq;. Sed leuam Romanorum cornu Narſes Ioannesq; circa collem tenebant, & cum his ſimul quicquid erat in Romano exercitu roboris iungebatur. Sequebantur deinde præter barbaros Hunnos, haſtati alij, peltatiq; milites, & delectorum virorum vis ingens. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesq; Fagas, & Dagifteus cum cæteris Romanis conſtiterant, pedites ſagittarij vtrinque à lateribus erant: in phalange autem media Narſes Longobardos Erulorumq; gentem, ac cæteros barbaros collocarat, ex equis deſcendere iuſſos, & peditum loco manere, ne fortè ipſo in prælio vel formidine caperentur, vel vltro timorem diſſimularèt, ſed ad obtemperandum vt paratiores efficeret. In læuo autem cornu poſtrema Narſes ipſe tenebat, & Romani poſiti in fronte erant, equitum in ea quinq; milibus conſtitutis; è quibus mille & quingentos præmonuit, Romanis vt ſtatim auxilio eſſent, ſi quos fortè terga vertere contigiſſet: reliquis verò iniunxit, quum primum rem aggredi hoſtium peditatus coepiſſet, poſt terga his protinus comparerent, & dubios redderent. Eundem in modum & Totilas in hoſtes copias omnes inſtructas produxit, ſuasq; acies obeundo ad audendum milites ſuos horrari, & animos his vultu verbisq; facere: id ipſum & Narſes ſatagere, diuerſa futuræ victoriæ præmia haſtilibus imponendo, & ad ſubeundum belli diſcrimen incitamenta omnibus oſtentare. Sed aliquandiu cum ex aduerſo hi conſtitiffent, neutra ex parte coeptum eſt prælium, vtriſque per hoſtem in ſe primo impetum fieri opperientibus. Vnus deinde quidam è Gothorum exercitu, Docas nomine, bellicę indiſtriæ famam adeptus, equo in hoſtem adacto, quàm proximè Romanorum ad caſtra peruenit & ad ſingulare certamen ſtrenuè prouocat, qui ſecum velit armis conſfigere. Fuerat is autem Docas ex eo militum numero, qui ex Romano exercitu omnium primi ad Totilam vltro conſeſſerant. Tum illi è Narſetis haſtatis militibus quidam ſtatim occurrit Armenius genere, equo & ipſe veſtus. At Docas in hoſtem aduerſus ſe venientem prior proceſſit, ventrem illi vt lancea percuſſurus: ſed Armenius ille in alteram partem equo ſubducto, periculum declinauit, & in ſe irruentis ſuperuacaneum impetum fecit: ipſe verò in hoſtem conuerſus, dexterum illi in latus telum adegit. Quo ex vulnere Gothus ex equo moribundus prolabitur, proſtratusq; iacuit. Ingens deinde per Romanum exercitum ex re bene geſta clamor attollitur. Rebus igitur ita peractis, à neutris tamen adhuc pugne initium fieri. Sed ſolus Totilas medium in campum prodire, non ſingulare initurus certamē, ſed vt tempus extraheret. Gothorum nanque duo milia equitum, qui ad ſe haud dum venerant, quum appropinquare iam accepiſſet, in eorum aduentum protrahere prælium nitebatur, & aliàs haudquaquam ſe indignum putabat, hoſtibus ſe oſtentare, qualis quantusq; eſſet. nam ad cætera ornamenta armis indutus proceſſerat auro abunde celatis, ex equiq; vt ornatiffimis phaleris, ita & pilo ac lancea noſcitabatur, purpureaq; & regia veſte, & ex equo ipſo præcipue, quo ille miræ magnitudinis vehebatur: in medio autem campo vt bellicę artis peritus ac ludibundus proceſſerat, equum diuerſim calcaribus concitando in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in au-

Actes Narſetis.

Docas ad duellũ
Rom. prouocat.

Prouocator occi-
ditur.

Totilas equeſtris
rei peritiã hoſ-
tibus demonſtrat.

ras sursum versus aptè diuerberare, & ipsum id rursus ad terram delatū impigrè excipere, momentoq; temporis exceptum vibrare, & eodem alternis per manus translato, gloriæ id artis plurimū ducere, supinandoq; se desuper equum, inclinandoque vtrinq; ad terram & vicissim in latera, vt qui à pueris fuisset desultandi ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendo, à prima luce ad multum diei hic tempus extraxerat, vt qui longiores vellet ad pugnandum moras producere. Vnde & ad Romanorum castra transmisit qui nunciaret, colloqui cum præfeto se velle prius, quàm prælium iniretur. Narfes verò ludificari se hunc affirmabat, & fallacijs agere, quandoquidem principio statim, quū acie secū configere cuperet, ad colloquendum loci satis fuisset: nunc verò vbi in medium prodijt campum, ad colloquia tandem descendit. Dum hæc interea peraguntur, ad Totilam equitum duo milia expectata tandiu venere, quorum ipse aduentum quum cognouisset, cibū omnes vt caperent, imperauit. Id ipsum & Romani acie resoluta, & signo receptui dato mox faciunt. Sed Totilas vbi se in statua recepit, duob. milibus equitū prandere etiam iussit, vt ad huc erat armis indutus, & suis hominib. militum more armatis astantibus, extemplo in hostem educit exercitum, incautos improuisosq; se inuasurum Romanos ratus, quos tamen ne hac quidem arte imparatos deprehendit. Narfes nanq; iam antea veritus, quod demum euenit, ne de improviso se hostes aggredierentur, suis omnibus iubendo denunciabat, nullo pacto vel prandium iumerent, vel somnum capefferent, vel arma prorsus deponerent, vel equis remitterent frenos. Hos tamen haudquaquam omnino impastos dimisit, sed vt instructi paratiq; erant, cibum vt caperent, iussit continenterq; in hostes intenti illorum opperirentur insultum. Haud tamen eodem hi ordine constitere, quo antea fuerant instructi. Romani nanque, in quibus sagittariorum quaterna milia erant, in semilunaris circuli sese cōtraxerant speciem. Gothi verò post equites locati omnes astant, vt si fortè qui ex equis pugnabant, ab hostibus fugarentur, ad peditatum statim refugiētes sese in tutum reciperent, vnaq; rursus in hostem procederent. Prædictū autem Gothis per Totilam fuerat, ne quoquam pacto sagittis, vel alio telorum genere, præterquam pilo, in prælio vterentur. Qua ex re Totilam cōstat contra militarem id disciplinam, & inconsultè fecisse, vt qui in pugna hac in eunda, nescio quo nam persuasum inductus, hostibus suas copias præbuit, nec armis quidem, nec ordine, nec vlla re alia pares, quum Romani ipsi quouis armorum genere, vt erat cuiq; opportunum, in prælio vterentur, siue sagittis feriēdus hostis esset, siue telo reijciēdus, siue necandus ense, siue aliud quippiam exequendum. Ad hæc accedebat, quod Romanorum equites ipsi ac pedites in aciem constituti, vt erat necesse, in vnum coibant, & ita, vt alibi à tergo hostem circumuenirent, alibi verò in se venientem excipiendo & resistēdo clypeis propulsarent impressionem. Gothorum verò equitatus suis post terga relictis, confusus peditibus, & pilorum fiducia audendo, temerè quum se in hostem inferret, mediaq; in acie versaretur, suæ temeritatis poenas mox luit. Hi nanq; quum se confertos in hostes proripiunt, dum inconsideratius in aciem ruunt, nil prorsus aduertunt, intra octo milium hominum peditatum se pertuenisse, vnde sagittis quum vndique peterentur, sui iam desperantes, vt ab vtroque sagittariorum cornu inter se coeuntium circumuenti paucis euadentibus cadunt. multos mortalium hoc prælio Gothi, equorūq; vim maximam amiserunt. tametsi vbi cum hoste vix dum manus conseruissent, & iam essent insanabilibus malis affecti, vix tandem perpauci quidam ad instructas suorum peditum acies penetrarint. Sed hoc equidem prælio Romanorum ne aliquos, an sociorum & barbarorum ex re nauiter gesta magis demirer incertum est, quum satis constet, vnam omnium ac similem animi

Narfes circumspectio.

Erratū Totila.

Alacritas omnium in exercitu Narfis.

animi promptitudinem & virtutem fuisse, idemque certaminis studium, quandoquidem singuli hostium se inuadentium impetus fortissimè repugnando retulerint. Iamque serum diei erat, & derepente vtrique loco moti exercitus sunt, Gothorum quidem in fugam, Romanorum verò vt fugientes insectarentur. non enim Gothi Romanis se insectantibus quoquam pacto conando, fugamve sistendo obnitebantur, vel vim propulsabant, sed se inuadentibus cedere, & effusè in fugam verti, suaque met multitudine impediti, turbationeue territi, ad vires, quibus se tuerentur, haudquaquam respicere, quin potius vmbri perinde inquietati ac pauefacti, fugam capefferent. Gothorum itaque equites quum ad suos se pedites retulissent, fugam pauoremque auxere, non enim ex ordine discessione tunc facta ad suos se insectantes aggrediebantur, vel pugne saltem præ se speciem ferre; sed temerè trepidanterque omnia exequi, ordinesque suos turbare: vnde factum, vt eorum plerique ab hostium equitatu oppressi ceciderint, & pedites ipsi nec suos ad se receperint equites, nec agmine constiterint vno, vt hos tuerentur, salutique forent sed cum equitibus simul & ipsi cursu effuso, se ita in fugam proripuerunt, vt in nocturno veluti concursu suamet omnes impressione eo in prælio perderentur. Romani præterea milites fugientium pauore freti, inclementius trucidabant, quos nacti è propinquo fuissent; quum illi quidem nec se tuerentur, nec ex aduerso victorem in hostem attollere oculos auderent, sed his potius se exhiberent, vt pro arbitrio vterentur. adeo illos vel occupauerat pavor, vel terror infederat. Gothorum itaq; eo in prælio sex milia ceciderunt, multi se hostibus dedidere: qui fortè viui in potestatem capti peruenierant, paulopost ad vnum omnes necantur: nec Gothi solum peribant, sed ex veteribus & Romanis militibus plurimi, qui fortè ad Gothos vltro transfugerant. Cæteri verò è Gothorum exercitu, qui bello superfuere, delitescendo vel fugiendo euadunt, vt quisq; fuerat vel equū celerem nactus, vel pedibus valuit, vel fortuna. Hunc igitur id prælium habuit finem, iamq; & nox superueniens vniuersa obtenebrarat. tunc demū & Totilas cum quinque duntaxat militibus fugit. Sed hunc fugientem Romanorū nonnulli insectabantur, ignari prorsus eum Totilam esse, quos inter & Asbadus aderat Gepes, qui statim Totilam è propinquo adeptus, vt telo feriret, inuasit. in eo insultu adolescentulus ex Totilæ fortè familia quidam, præsentè agrè domini ferens fortunā, fugientem subsequēbatur. Vt primū Asbadum aduertit in Totilam irruentem: Quid canis, inquit in clamitans, irruis dominum percussurus nunc meum? At ille nil territus quanta vi maxima potuit in Totilam telum intorsit, ipse verò à Scipuardo, qui Totilæ fugienti aderat comes, in pedem ictus persequi non vltra hunc potuit, sed Scipuardus & ipse ab hoste se insectante percussus mox constitit. milites verò quaterni, qui cum Asbado hostes insequebantur, hunc vt saluum in castra reducerent, Gothos de cætero insectari desistunt, qui tamen Romanos adhuc se insequi rati, cursum tenebant, & Totilam letali affectum iam vulnere, & animam ferè exhalantem abducere celerius cogebantur. Stadijs itaque quatuor & octoginta fugiendo peractis, ad locum Capras nomine veniunt, vbi à fuga deniq; quiescentes, Totilæ vulnus curabant, ex quo paulo post morientem funere procurato terræ recondunt, ipsiq; inde mox abeunt. Is itaque Totilæ fuit & imperij ac vitæ finis, cum Gothis annos vndecim præfuisset. nec sanè rebus per eum primū tam feliciter gestis par exitus fuit. Sed in hoc verò fortuna, quàm humana hæc sæpe extollat, ac deprimat rursus, quantumve in se habeat temeritatis & inconstantia, præ se facillè tulit. quippe quæ Totilæ vt leui de causa diutinam contulit vltro felicitatem, ita temerario suo quodam impulsu pauorem simul ac mortem iniecit. Sed Totilam è vita iam excessisse quum Romanos lateret, foemina his quædam, & Gothicæ gentis, om-

Gothorum fuga turpissima.

Maxima Gothorum clades.

Totile fuga.

Totilas ab Asbado letale vulnus accipit.

Totilus moritur.

Totilas exemplum vicissitudinis rerum humanarum.

nium primâ denunciavit, locumque simul, in quo defossus iam fuerat, ostensuram se dixit. Tum illi quum id accepissent, nil sani inesse foeminae dictis tunc rati; eum ad locum confestim perueniunt, impigreque humo effossa; Totilam inde mortuum efferunt: quo satis superque iam cognito, expletaque ex eius spectaculo hostili cupiditate, in terram iteratò recondunt, ad Narsetemque rem deferunt omnem. Alij tamen haudquaquam hoc pacto Totilam interiisse affirmant, sed modo alio quodam, quem in presenti describere non absurdum fore existimaui. Ferunt nanque nil temere Gothorum exercitum fugæ se commendasse, sed immittentibus sagittas Romanis, ex his alteram item atque alteram non tam sagittantis prudentia, quam casu delatam in Totilam incidisse, ut qui in gregarij militis speciem armatus instructusque, eo in loco constiterat, ubi phalangis pars erat neglectior, quum nollet ab hostibus noscitari, illum tamen mortifero affectum vulnere, præ dolore ingenti acie excessisse, cum paucis quibusdam se subsequenter equo auectum, ad Capras (id loco nomen) venisse, ibique vulnus curantem obiisse non longe post mortem. Gothorum deinde exercitum, etsi bello hostibus impari, duce amisso, plurimum fuisse id demiratos, si non Totilam hostes per insidias occidissent. unde perterritos, & planè exanimè factos, turpem in fugam se denique coniecisse. Narses itaque ex re bene gesta lætior factus, id omne deo acceptum, ut erat in vero, indefinenter referre. Conuersus deinde ad ea, quæ proxima erant, administrandum; Longobardorum in primis nefanda facinora se in expeditionem sequentium, vindicare simul & expiare curauit. Illi nanque ad cæteram vitæ factorumque impietatem & scelus, vel ædificia ipsa, in quæ fortè diuerterant, iniussi cremabant, stuprumque foeminis, & vim inferebant, sacras in ædes refugientibus. Vnde magna pecunia hos primùm donatos ad proprios redire penates permisit, Valeriano Damianoque suis cum copijs ducibus traditis, qui eos tamdiu deducerent, quoad in Romanorum confinia peruenissent, & illis iniunctum, ut sine aliorum iniuria pertransirent. Longobardis itaque Romanæ ditionis excedentibus terras, Valerianus circa Veronam, & hanc obsessurus redacturusque Romanorum in potestatem, castra locauit. Gothi verò, qui in eius loci præsidio erant, hostium ex insperato aduentu perterriti, cum Valeriano in colloquium veniunt, & simul huic pollicentur, urbem se illi, ac suos non longe post dedituros. Quam rem Franci cum accepissent, præsidia, quæcunque in Venetos Gothi, & loca haberent, præoccupare; conuentaque omnia inter hos facta de Verona urbe tradenda promptius impedire, eaque terra Romanos, ut sibi debita, enixè, & dignum denique ducere, per se hanc esse recuperandam. Vnde Valerianus re inde infecta discedere cogitur. Ex Totilæ autem copijs, qui nuper è prælio integri euaserè, flumine Pado traiecto, cum his, qui in Picentibus & ea è regione loca tenerent, Teiam sibi inducè constituiunt, qui inuentis pecunijs omnibus per Totilam paulo antè in Picente depositis, in belli societatem Francos asciscere animo agitabat, & Gothos interea vnde quaque moderando ornandoque contrahere ad se satagebat. Quod ubi primùm Narses accepit, iussu Valeriano suis cum copijs Padum ut fluium custodiret, ne pro arbitrio Gothi & licentiùs inter se conuenirent, ipse cum cætero exercitù Romanam contendit. Cumque in Thusciam peruenisset, Narniam Spoletumque deditione mox cepit. Quæ oppida quum sine moenibus essent, præsidio ibi relicto edicit, ocyus ut muri tantundem extruerent, quantum antehac Gothi prostrauerant. Perusiam deinde transmisit, qui præsidium pertentarent. Cui tum * Melidius Vlisusque præerant, à Romanis ad Gothos transfugæ aliàs facti: quorum alter, & is quidem Vlisus quum Cypriani miles fuisset, à

Alia interituri
Totilæ narratio

Narses pietas

Longobardi propter
admissa scelera
exauertorati

Franci res imp.
impediunt.

Teias rex Gothorum.

Narses victor
multa recuperat

* Melidius &
Vlisus aliàs.

Totila

Totila pleraque pollicente suatus, Cyprianum paulo antè præsidij eiusdem præfectum per fraudem obtruncarat. Melidius verò Narsetis postulationi assensus, de Perusia Romanis prodenda, suis cū militibus consultabat. Tunc itaque & qui sub Vlisio erant, cognitis statim, quæ querebantur, apertè se ad Melidium conferunt, & Vlisus inde cum paucis beneficiarijs suis ab his interficitur. Tunc demum Melidius Romanis Perusiam tradit. Sed Vlisio diuinitus ea illata est mortis pœna. Nam & eodem interiit loco, quo & Cyprianum antea obtruncarat. Gothi autem, qui Romam custodiebant, ubi Narsetem & Romanorum exercitum acceperunt in se aduentare, & in propinquo iam esse, strenuè se præparabant, his ut pro viribus occurrerent. Sed quum demum hi animo agitassent, ad eam se paucitatem redactos, ut haudquaquam vrbs moenia vniuersa custodire sat commodè possent, breui admodum ædificio circa Adriani molem complexi, eodemque priori muro annexo in præsidij formam mox redigunt, ibique preciosissimis rebus depositis, diligentissimè præsidium id asseruabant, vrbs moenibus cæterisque destitutis ac planè neglectis. Sed inuadentium hostium facturi periculum, paucis ad eius præsidij relictis custodiam, murorum in propugnacula se contulerunt, moeniumque tamen ambitum omnem prælongitudine nimia, nec inuadentes quidem Romani poterant circumire, nec Gothi seruare: unde factum, ut quum Romani moenia vrbs sparsim, & ut cuique licuit, aggredierentur; Gothi ipsi obsistendo pro viribus defenserent. Sed Narses sagittariorum vi magna producta, moenium dum partem vnam oppugnat, alteram Ioannes inuadit, ad aliam deinceps Erulis se subsequenter, & nauantibus operam, Philimuth succedit. Hos inde cæteri infecuti longoque interuallo distantes, muros viriliter impugnabant. Tum verò barbari per se inuicem coeundo impetum Romanorum excipere ac strenuè repugnare. Itaque dum ea ingruunt Gothi, quæ & Romani muros adorirentur, relinquebatur sine villo præsidio muri pars quædam, & custodibus vacua: ad quam Dagisteus præfectus, Narsetis imperio inferri signa mox iussit, copiasque ductauit, & numero scalis ingenti admotis, nemine defendente in muros euadit, & nullo negotio cum suis militibus urbem ingreditur, proque arbitrio aperit portas. Quod ubi Gothi factum sensere, sine villo pristinae virtutis respectu, fugam quocunque tum licuit, vniuersi capessunt, partimque intra præsidium se receperunt, partim ad Portum urbem contendunt. Hæc me narrantem cogitatio subit, quo nam modo humana hæc & præsentia fortuna ipsa variando eludat, cum haudquaquam eadem se semper mortalibus præbeat, nec æquis hos oculis conspicietur, sed pro tempore simul immutetur & causis, hisque ludificari appareat calamitosorum hominum dignitatem, hanc sæpius commutando. Bessas siquidem nobis primùm vrbe Roma deperdita, paulo post in Lazico agro Petram oppidum amissum recuperauit. Contra verò Dagisteus cum Petram eandem hanc hostibus permisisset, momento temporis paruo, Romam Imperatori restituit. Sed hæc quidem vel à mundi sunt primordijs facta, & ut fiant semper necesse est, quoad fortunæ nutibus mortales reguntur. Tunc igitur Narses cum vniuerso exercitu expugnaturus barbarorum præsidium prodijt. cuius terrore barbari capti, fide pro eorum pacta salute accepta, seipos statim & Adriani molis præsidium dedunt, quarto & vigesimo Iustiniani imperij anno, quum annum antehac quintum, quo is ceperat imperare, capta vrbs Roma à barbaris sit. Narses inde recepto vrbs præsidio, claues extemplò ad Imperatorem Byzantium misit. Vrbe Roma recuperata, apertissimum fuit mortalibus argumentum, hisce hominibus, quibus cum malè agi occæptum esset, necessarium fore aduersa semper contingere: & quæ feliciora fuere, in perni-

Exemplum pœ-
næ diuinæ.

Romam Narses
accedit.

Romam Narses
capit.

Vicissitudines
rerum humanarum.

Claues vrbs ter-
tio misse ad im-
per.

ciem verti. Plerique nimirum, post adeptam ex voto iam libertatem, & post declinata pericula, vel cum eadem fortunæ sæpius indulgentia disperditum eunt. In Romanos nanque, ut senatorios, ita & de plebe tunc homines, parta hæc per Narsetem victoria, liuoris & odij maior longe causa fuit. Gothi nanque iam fugientes recuperandæ Italiæ spe destituti, iter incassum quum facerent, quos ex Romanis obuios habuere, defæuendo obruncant; & è Romano exercitu quos in primo ipso vrbis per se captæ ingressu fortè offenderant, pro hostibus vsu interfecerunt. Ad hæc præterea & illud accessit, quod patritij viri plerique, qui Totilæ ipsius imperio post redactam in potestatem urbem, in Campaniæ loca secesserant, vbi urbem teneri per Romanum exercitum cognouere, & è Campania se domum referrent, Gothi ipsi re cognita, qui per id tempus in proximis præsidij erant, patritios passim ea regione & diligentius conquisitos interficere; quos inter & Maximus fuit, cuius & supra meminimus. Iam enim & antea Totilas, quum ex vrbe occursum Narseti prodiret, primorum quorundam contractis ad se ciuium liberis, ex his que trecentorum ad numerum pro voluntate quibusque delectis, quos egregia esse corporis specie viderat, & parentibus compellatis vitæ comites se hos habiturum, obsidū loco detinuit, & trans Padum abire mox iussit, quos inde Teias ea è regione conuentos, ad vnū omnes necauit. * Ragnares verò vir Gothus, qui Tarentino præsidio præerat, & à Pacurio Romano Hydrunti præfecto pro Imperatoris arbitrio fide accepta ad Romanos se concessurum promiserat, dediturumque urbem, ut supra iam diximus, & ea de causa fenos Romanis Gothos obsides dederat, postquam Teiam accepit Imperatorem Gothis creatum, Francosque hunc eius in auxilium traditurum, ac cum vniuerso velle exercitu in hostes contendere; exequi quæ pollicitus fuerat, de cætero noluit: quumque studio obsides suos recuperandi nimio teneretur, & ei rei intenderet animum, id doli excogitauit. Ad Pacurium Romanum mox mittit, qui suo nomine peteret, Romanorum aliquot sibi ut militum destinaret, quibus cum Hydruntem se tutò transferret, indeque Ionico sinu transmissis Byzantium deferretur. Pacurium verò, quid aliàs sibi Gothus vir vellet, prorsus ignarus, è suis militibus quinquaginta ad Ragnarem mittit, quos ille intra præsidium statim admissos, in arcto coërcuit, Pacurioque ipsi significauit, si suos ad se missos redimere milites velit, necessarium fore, Gothos sibi, quos obsides haberet, restituar. His auditis Pacurius, paucis quibusdam ad custodiam Hydrunti dimissis, cum cæteris copijs extemplò aduersus hostem contendit. Ragnares verò nulla interposita mora quinquaginta illis Romanis militibus interfectis, hostibus occursum ex Tarento Gothos eduxit. Vbi verò manus conseruere, victis prælio Gothis Ragnares ipse non parua accepta suorum iactura, cum reliquis cursu citato elabatur: quumque se Tarentum recipere nullo pacto iam posset, circumstantibus vndeque Romanis, Acherontidam venit. Romani verò Narsete duce, ut iam Roma potiti, Portum non longe post obsidendo in potestatem recipiunt, & in Thusciam simul præsidium, quod Neptes dicitur. Teias interea, ut qui suas Romanis non pares bello fore copias duceret, ad Theudibaldum Francorum principem misit, qui magnam se illi daturum pecuniam polliceretur, si secum arma hoc aduersus Romanos bello confociaret. Franci tamen, ut reor, quum rebus suis perquam bene consulere, ne pro Gothorum quidem, Romanorumve libertate subire mortis discrimen velle, sed sibi Italiam vindicare summopere niti, ob eamque & bella suscipere malle. Sed Totilas vim pecuniarum ingentem in Picene, & loco munito condiderat, pars tamen maior in validissimo Cumarum præsidio, & Campaniæ oppido per hunc deposita antehac fuerat, in eo-

Sequitur in ciues Rom. & patritios.

* Roganes sup.
† Pacurio Perennio.

Ragnaris dolus, pro recuperandis obsidibus.

Ragnaris immitas.

Teias Francos allicere ad defensionem sui nititur.

custodibus constitutis, quibus eius in primis germanū fratrem cum Erodiano præfecerat. His Narsetes pecunijs potiundi percupidus, exercitus partem Cumas obsessum misit, ipse verò Romam instaurandi ornandique hanc causa mansit: & aliam paulo post Centumcellas emittit militum manum, ut vel hanc obsiderent. Teias verò Cumarum custodibus, & simul pecuniæ timens, Francorum desperatis iam auxilijs, sic suos instruxit, perinde ac esset protinus in hostem ducturus. Quare Narsetes accepta, Ioannem Vitaliani, Philimuthque suis cum copijs in Thusciam loca abire mox iussit, ibique stationem habere; ea hostes via prohibuit, quæ in Campaniam ducit; ut qui Cumas tunc eius imperio obsiderent, fidentius vel vi, vel deditone hascaperent. Teias verò breuioribus sæpe omissis ad dexteram, consuetisque itineribus, longis circuitibus, & ingentibus spacijs vias obeundo emensus per maritimam oram Ionici sinus, hostes frustratus in Campaniam venit. De cuius aduentu Narsetes certior factus, militibus ad se reuocatis, qui cum Ioanne Philimuthque in Thusciam Teie transitum prohiberi concesserant, Valerianique copijs, quæ Petram præsidium ceperat, ad se redire mox iussit, contractis insuper vndeque iam viribus, cum vniuerso & ipse exercitu, ut ad bellum instructo, in Campaniam ducit. Est autem in Campania mons Vesuuius dictus. Is plerunque mugienti sonitum non absimilem ædit, qui ferme cum fit, ingens vis cinerum subsequitur statim & feruentium eructatio. Huius autem montis haud secus atque in Siculos Aethnæ, media omnia abruptaque sunt, & in profundum tendentia, pari ab imo ad summum fastigium dimensione, in infimo verò sic ignis exæstuat, & in tantam descendit vacuitas ea profunditatem, ut si quis fortè summo ipso in culmine montis constiterit; procumbensque, si modò id ausit, oculos deorsum intendat, haudquaquam ei exorta ex igne flamma compareat. Cum igitur ea, ut diximus, cinerum eructatio fit, præcisos ab imis penetralibus lapides, exustosque flamma, sublimes ac varios violentior spiritus agit, ad summumque propellit fastigium, expulsosque inde dispergit ac temerè. Ex ipso præterea montis culmine in Aethnæ morem fluidus ignis descendens, magna illuue ad radices usque pertendit, fluentique aquæ similis, quæ fortè defertur, vniuersa absunt. huius montis ad infima potabilis aquæ sunt fontes, à quibus & amnis Dracon nomine quidam deriuat, qui iuxta Nuceram labitur. Is verò Dracon leni quodam & breui cursu defertur, haud tamen pediti equitave peruius est, nimirum qui in angustiorem se cogit defluxum, præcisamque vndique terra, ripas vtrinque perinde præruptas erectioresque reddit. Huius itaque fluminis Gothi ponte præoccupato (nam & proximè castra habebant) turribus ligneis in eo impositis, machinis statim, tormentisve locum communiunt, hostes ut inde infestiores ferirent. Nam flumine intermedio, ut pede collato prælium iniretur, fieri non poterat: crebris tamen è ripis vtrinque sagittarum immissionibus se inuicem incessabant. Gerebatur & singulare non nanquam certamen, Gotho viro Romanum ad prælium prouocante, & pontem pertranseunte. & in his quidem contritum exercitibus est duorum mensium tempus. Sed eo in loco ut maritimo plurimum poterant Gothi, nam & nauibus necessaria transuehendo præstabant, ut qui non procul à mari castra locassent: quas naues Romani, Gothi hominis & classis totius præfecti prodicione ceperunt, & aliæ item ex Sicilia & alijs Romani Imperij locis in auxilium, & infinita ferè multitudine, conuenere. Ad hæc accedebat, quod Narsetes turres contabulatas supra fluminis ripas construxerat, vnde Gothorum sic fregerat animos, ut rerum necessariarum demum inopia territi, in proximum montem confugerint, quem Laeteum Itali dicunt. Hos verò Romani, cum eò se recepissent, haudquaquam præ loci iniquitate in se-

Teie strategema.

Montis Vesuuii miracula.

Dracon fluminis ortus è Vesuuiio.

qui potuerunt: sed barbaros eum in montem se confugisse iam poenitebat; vt qui commeatus penuria sic premerentur; vt nec sibi quidem, nec equis arte vlla ministrare necessaria possent. Itaque vitam cum morte ex praelio commutare, fore longè potius rati, vno agmine omnes, & de improviso in hostem erumpunt. Tum verò Romani, vt in re subita, ac præsenti fortuna mox licuit, barbaro impugnando consistunt. nondum enim per principes instructæ acies erant, non equitum turmæ dispositæ, non vlli ex antepreparato in insidias collocati, non ordine suo milites distributi; sed pro se quisque, vt in re trepida, hostibus enixè occurrere, nec impetum in se factum pro viribus coercere. Gothi igitur equis dimissis, facie in hostes versi, in densiore phalange statim se colligunt. quos conspicati Romani, & ipsi se equis amotis, globoque facto mox instruunt. Mihi verò hoc loco operæ precium est hanc postremò pugnam describere, quæ ob præstantem viri vnius virtutem quammaximi est proculdubio faciendâ, & sanè heroum quondam nullius certamine hæc vt inferior per me litteris commendabitur: in qua Teias mirum de se fortitudinis specimen dedit. Et Gothos quidem ad optimè audendum præsentis fortunæ desperatio compellebat: Romanos verò in hos consurgendi secum tam auidos, vt non statim impetum facere, ita & deterioribus cedere iam satis pudebat. Vtrique igitur infensissimis animis, & ira simul incensi, appropinquantem in hostem eunt; hi quidem mortis contemptum, virtutem illi præ se ferre percupidi. Et prælium quidem oriente sole inceptum. in eo Teias omnibus conspicuus factus, prælato clypeo vibratoque telo, paucis se ex phalange sequentibus, primus omnium ante aciem constitit: quem vt primùm Romani viderunt, haud dubiè rati, si Teias hic caderet, Gothorum dissolui aciem posse, extemplò aduersus hunc coeuntes, vt quisque sibi virtutis quicquam & virium vendicaret, magno virorum agmine irruunt, eundemque vniuersi telis partim inuadendo, partim missilia iaculando laceffunt. Teias interea clypeo se protegendo, excipiendoque hoc ipso immissa in se omnia tela, in Romanos impetu facto quam multos obruncat. Quumque præfixum vndique telis clypeum, quem gestabat, vidisset; hoc proximo statim satelliti tradito, alterum arripit. sic ille ad tertiam diei partem strenuè prælians, duodena iam scuto pila cum affixa gestaret, nec mouere id quidem, quò vellet, sat posset, nec hostem in se insultantem propellere, ex armigeris demum quodam ad se euocato, non loco motus ne ad vestigij spatium, nec retrocedens, vel hostibus progrediendi locum permittens, vel ad suos fortè conuersus, nec scuto incumbens, sed solo perinde affixus, eodem se vestigio tenuit, dextera quidem obuios obruncando, læua strenuè repellendo in se venientes, & identidem accersendo, qui scutum sibi aliud ferret. Quo demum allato, quod telis præfixum degrauabatur, mox reddit. Sed contigit fortè, vt dum breui temporis puncto hæc factitaret, pars pedis inferior illi denudaretur, ad quam fortuna quadam, & temerè delatum telum mox accidit. Quo statim ictus, moribundus prolabitur: cuius deinde caput Romanorum nonnulli præcisum, hæstæque impositum, vt cunctis conspectius fieret, exercitibus vtrisque circumeundo ostentant, vt Romani fidentiores de cætero essent, & Gothi de summa rerum vt iam desperantes prælium soluerent, victique abirent. Hi verò neque hac quidem iactura perterriti pugnare desistunt, sed ad noctem vsque strenuè præliantur, etsi satis iam scirent regem sibi hoc prælio cecidisse. Verùm vbi tandem terras operuerant tenebræ, bello dirempto, in armorum vtrique apparatus noctem eam egere: die autem postera & luce prima, eundem in modum in acie instructi mox prodeunt, pugnatumque ad vesperum est, nec tamen adhuc ab inuicem inde discessum, nec quoquam pacto

Gothorum in desperatione pugna.

Pugna postrema in his libris descriptio.

Teias virtus singularis.

Teias clipeos aliquoties mutat.

Indigna mors Teias regis.

Gothorum animos facinora.

pacto versa hostibus terga, etsi magnam vtrique cladem iam accepissent: sed crudelius inter se efferati enitendo insistere, Gothis optimè percallentibus, vltimum id se cum hoste bellum gesturos; Romanis se indignum existimantibus, si ab his non relata prorsus victoria discessissent. Sed barbari tandem se victos professi, primoribus Gothorum nonnullis ad Narsetem dimissis, perdidicisse se affirmabant, cum deo sibi certamen fuisse, idque ex oppositis præsenfisse viribus, & ex his, quæ sibi acciderant, malis facile coniectari, ac de cætero secum ipsos armis malle configere, quàm cum Romanis certare, hisque conditionibus & bella prorsus se relictuos, vt liberi cum barbaris cæteris viuant: orare interea pacificum sibi Romani commeatum vt darent, & simul permitterent abeundi liberè facultatem: nec sibi id voluntatis ac moderationis inuideant: se verò firmiter polliceri pecuniam omnem perinde ad commeatum his in præsentia donaturis, quamcunque in Italiæ præsidij antehac condidissent. Narsetem itaque ea de re consultantem Ioannes Vitaliani identidem commonere, barbarorum vt postulata admitteret, ne de cætero esset prælium initurus cum deuotis mortis hominibus, nec periclitari audaciam vellet, quæ in vitæ desperatione exoritur, & vt ex ea nitentibus, ita & his obuiam prodeuntibus perniciem demum sit allatura, satisque dicere fore ad gloriam viris prudentibus victoriam ex hostibus retulisse: nimia autem velle, cuique posse vel in iacturam conuerti. Narsete itaque his monitis nec inuito quidem acquiescente, in id tandem conuentum, vt barbarorum, qui reliqui essent, suis omnibus rebus secum auctis ex vniuersa Italia confestim abscederent, bellumque cum Romanis nulla occasione, nec quauis de causa in posterum gererent. Dum hæc interea agebantur, barbari suis è castris mille numero abeuntes Ticinum ad urbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum flumen agmine vno contendunt. Cæteri iureiurando adacti, fideque data, conuenta omnia confirmant, executique sunt. Sic Cumis demum Romani & alijs nonnullis potiti præsidij sunt, duoque de viginti belli huius anni exacti, quod Orator Procopius, qui & rebus hisce interfuit, cum fide præscripsit.

Gothi se tandem victos fassentur.

Quibus conditionibus dimissis, Gothi.

Procopij de bello Gothorum libri tertij ac vltimi finis.

N

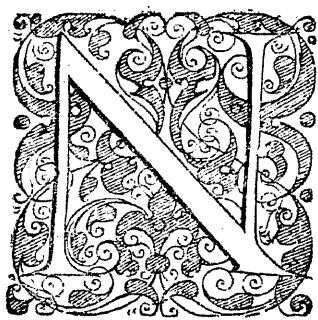

422

PROCOPII RHE- TORIS ET HISTORICI DE IUSTINIANI CAESARIS ædificijs * Orationes sex,

ARNOLDO VESALIENSI
interprete.

* ORATIO PRIMA

NON virtutis ostentatio, non sermonis facultas, non locorum regionumque experientia, ad hanc historiam describendam me compulit, quandoquidem nihil in me agnosco, quo in hanc fiduciam pertrahar: sed quia sæpe ea mihi cogitatio incidit, qualia quantaque bona ciuitatibus asserre consuevit historia, quæ eorum, quæ prius facta sunt, memoriam transmittit ad posteros, & resistit temporibus egregia facinora obscurare ac in obliuionem perducere conant. Cuius autem gratia isthæc præfatus sum, mox ostendam. Nostro sæculo Iustinianus rex adeptus curam reipublicæ per varios errores commotæ, non solum illam maiorem & splendidiorum effecit, quemadmodum * à nobis, tametsi humili sermone, in prioribus libris dictum est, verum etiam innumeras ciuitates quæ prius non erant construxit, opinionem de deo erroneam & in multa distrahentem correxit, euerisquæ vijs omnibus in errorem ducentibus, in solidæ fidei vnico fundamento stare procurauit. Optimum planè regem Cyrum Persam fuisse * aiunt, sed illum auditu, non visu cognoscimus. si quoque talis Cyrus ille fuerit, qualis à Xenophonte Atheniensi instituitur, scire non possum, fortassis dexteritas scribentis, & exuberans sermonis elegantia efficere potuerunt, vt plus æquo exornata opera viderentur. Præcipuam regis nostri clementiam illi indicant, qui regi ad mortem vsque, structis insidijs, manifestè deprehensi, non solum non superfuerunt adhuc, & sua bonaliberè possident, sed etiam Romano exercitui præfident, & consulari dignitate honorantur.

DE SACRA SOPHIA.

VIRI gregarij olim & sordida turba, templum Christianorum concremare ausi sunt, templum inquam, quod Byzantini Sophiam vocant, oportuno imprimis nomine excogitato. Permisit deus impium opus fieri, præuidens nimirum in quantam olim elegantiam templum restitui deberet. Etenim totum templum in cineres redactum Iustinianus, quamquam multo post, ita reparauit & expoliuit, vt quisquis de priori templo audiuerit, is, monstrata præsentem venustate, optare possit, illud iam dudum perisse, vt in præsentem faciem mutatum cernat. Opifices ex omni terra aduocauit, Anthemiũ Trallianum, mechanicæ artis peritia nobilissimũ, nõ inter eos solũ, qui nunc viuunt; sed alios etiã, qui nos præcesserunt, * si studiũ animaduertas in disponendis emetiendisq; operibus. Et qui nos sequetur in exsculpèdis celandisq; simulachris. accersit quoq; Isidorũ Milesium artificem egregium.

egregium. Extructa igitur Ecclesia est in spectaculum planè pulcherrimum. ijs quidè, quos videre contigit; stupendum; illis verò, qui audiunt, incredibile profus. assurgit enim in altitudinem caeli, & tanquam alijs ædificijs præeminens impendet * alteri subiectæ ciuitati, quam perinde exornat, atque si in ipsa templum esset. in tantum surrigitur templum, vt hinc exornetur, & veluti à specula prospiciatur ciuitas. Longitudo & latitudo templi tanto studio composita sunt, vt & longum & omnino latum, non inconcinne tamen dici poterit, elegantia in enarrabili decoratum, mole politum & mensura; nihil, quod abundet, nihil, quod desit, continens. [quandoquidem & consueto more magnificentius est, & immoderatum mediocri elegantia superat.] Lumine & Solis splendoribus mirificè abundat. Diceres locum illum non externo sole illuminari, sed fulgorem in ipso templo enasci. tanta copia luminis templo affunditur. Et hæc est templi facies. Ea autem, quæ ad solem orientem vergunt, vbi deo sacra + peraguntur, hoc modo ædificata sunt. structura quædam; dimidia parte in rotundum procurrens, quam, harum rerum periti, semicylindrum vocant, in altitudinem præcipientem erecta est. huius fastigium in sphaeras per quatuor partes distinctum est, & desuper alia quædam structura huic finitima lunæ figuram tenens, ornata & decencia admirabilis, infirma (vt apparet) compage terrorem incutiens. Etenim non in solido suspensa, sed in discrimen & periculum eorum, qui illic diuersantur, subiecta in altum esse videtur, quanquam singulari quodam artificio, securam soliditatem habeat. huic enim structuræ vtrinlibet columnæ à pavimento subditæ sunt, & tumuli ingentibus saxis, aptè congesti, sciteque ab opificibus inter se compositi in altitudinem magnam penetrant. Assimilare eos poteris scopulis montium præruptis. Post hos quattuor fornices à quattuor lateribus assurgunt, quorum duò + aduersus nouum aera extructi sunt ad solem scilicet orientem & occidentem, reliqui structuram quandam & subtus columnas quasdam sustinent; supra verò, circulare ædificium in orbem erectum est, vnde primùm dies illucescit. Nam hoc ab alia structura discretum, sequaci lumine abundat. Isthæc arbitrator linguam balbucientem & prætenuis soni explicare non posse. Videri cuiquam potest hoc ædificium, eò quod ab alia structura separetur, non in terra stare, sed veluti aurea cathena è coelo esse suspensum: neque spectatores dicere queunt, quidnam præ cæteris magis intueri debeant, sed mente passim hebetata, & palpebris nutantibus & reflexis, artificium capere non possunt. quinetiam potestate aspiciundi ædificij negata, mox visum auertunt. Puto enim auro fastigium intectum + nitore stridorem admiscet. Vinctamen lapidum splendor ex aduerso auro affulgurans. sunt autem duæ vtrinque porticus, quas fastigiata testudo & aurum venustant. harum vna viros orantes, altera mulieres admittit, aliàs nulla re differentes. Quis tabulata, in quibus versantur mulieres, exponet? quis numerosas porticus enarrabit? quis columnis firmatas aulas, quibus templum obcingitur? quis faxorum & columnarũ ornamenta, quibus templum decoratur, enumerabit? Præto se quispiam inesse putabit floribus ameno, demirariq; florũ colorem aliorum purpureum, quorundam viridem, & quibus ceruleus rubor aut fulgidus albor adest. Insuper quos natura perinde ac pictor aliquis, contrarijs etiam coloribus variegauit. Templi huius * thesaurum & commodissima va-
sa ex argento lapidibusque preciosis detornata, quæ rex hic deposuit, nemo exactè satis enarrare potest, ex vno cætera pensiculanda coniectandaque relinquo. Locus ille templi & imprimis purus & solis sacerdotibus peruius, + quattuor myriadas cælati argenti habuisse fertur. Quædam ex testudinibus, quas opifices Loros vocant, ad orientem solem vergens, nondum

* rectius, libri.

* Liber I.

* nobis partim hanc tractantibus.

* aiunt, ex regibus ijs, de quibus auditione accepimus.

* Viles quidam & vulgi sæx.

* Artifices.

* alius sensus horum.

+ reliquæ incumbens

+ Hæc omiserat interpretes.

+ sacra ineffabilia

+ ad liberũ aera

+ elegantia fastigium admiscet

* xxiij. milia

+ quadraginta milia librarum argenti habet.

absoluta, sua mole subiectos talos degrauabat, qui non ferentes molem, subitò rupti, longo etiam tempore dissolui non potuisse videbantur. Hi * qui tum Arthemio & Isidoro aderant, ex ijs quæ acciderant, consternati rem ipsam ad regem perferunt, nihil artificio plus confidentes. Mox rex diuinitus actus, testudinem hanc in finem vsque operis differri iussit. quandoquidem futurum, vt subiectis talis in sese conclusa testudo non egeat. Itaque testudo tota securè erecta, experimento * intelligentiæ veritatem indicauit. Et id quidem hinc peractum. Alijs autem testudinibus, quæ ad meridiem vergunt, & borealem ventum, eiusmodi quiddam accidisse relatum est. Testudines, quas Loros vocant, templo acclinatæ, in altum erigebantur, his inferna fundamenta degrauabantur omnia, adeò vt columnæ hinc stantes, quasi parua lapillorum rudera veluti rasæ demitterent. qua re rursus percussif artifices, præsentem iacturam regi nunciarunt. Mox rex hisce occurrit. Nempe testudinum nutantium summas partes reteri iussit, reiectasque dispersari, atque multo post imponi. * Postquam enim humor testudinibus extractus est, ex illis aptè concinnatis, structura deinceps firma & secura permansit.

DE AVGVSTAE O.

Hoc in Græco deest. **I**N loco, quem Augustæum vocant, [siue Macello] columna stabat, præcipua magnitudine admiranda, non tamen simplex & vniformis, sed grandibus in circuitu lapidibus composita. hanc æs optimum in tabulis & verticibus circumfusum, vndique vestit, lapides ipsos suo robore vinciens & ornatu tegens, colore quidem auro puro obscuris, * dignitate verò non multò inferius, par planè & æquiparandum argento. In huius columnæ vertice stabat prægrandis equus ære confatus, versus ad auroram, admiratione dignus, similis ituro, & ante se pulchrè proclinato. Nam inter priores pedes sinistrum scilicet leuat tanquam terram pulsaturus, alter pes lapidi, super quem graditurus est, infixus hæret, posteriores verò pedes ita contrahit, vt si stare prohibeatur, in parato sint. Huic equo infidet æreum regis simulachrum, + statuæ persimile. Achillem vocant propter figuram, quam refert. Etenim soleas subligatas habet absque ocreis. Pectus heroica thoracæ munitum est, & caput galea, perinde ac concuteretur, opinionem præbent. Splendorem quendam projicit, spectans ad orientem solem, iter (vt opinor) arrepturus ad Persas. Gerit sinistra manu * urbem, quo nimirum cælator inuit, terram & vniuersum mare illius seruitio subdita esse. Nihil armorum tenet, neq; ensen, neq; hastam, sed * solam crucem, per quam regnum & belli victoria illi obuinit. Dextram manum ad orientem solem extendit, & porrectis digitis iubet, vt barbari illic commorantes domi confideant, neq; vltra progrediantur. Istæ hoc modo habent. Erat hospitale, in quod recipiebatur languidi & infirmi, superioribus annis à religioso quodam viro, cui Samson nomen erat, exstructum. + restabant quædam vestigia neque gregariis militibus satis commoda, cætera perierant vnà cum templo exusta, & collapsa. instaurauit istud hospitale Iustinianus, structuræ splendore magnificentius & mansionum multitudine multo amplius. Locupletata vitæ magnæ pecuniæ annuo censu, ita vt plures pauperes excipere possit. Porro nulla honorandi dei satietas illum cœpit, quam obrem duo hospitalia huic opposita, in domibus, quæ Isidori & Arcadij vocantur, extruxit: cœptum adiuuante regina eius Theodora. Alia templa, quæ Christo hic rex reposuit, tot sunt multitudine, & tanta mole, vt + tenui sermone explicari nequeant. Nunc ad Christi matrè nobis eundè est. Etenim dei genitrici passim per Romanum imperium multas ædes Iustinianus consecrauit, adeo planè magni-

magnificas & præstantes, tamque ingenti pecuniarum aceruo constructas, vt si quis vnâ duntaxat ædem conspexerit, hoc solum opus ab ipso elaboratum existimabit, & in eo perficiendo omne regni sui tempus confecisse. Vnâ profectò ædem dei genitrici extruxit ante vrbis mœnia, in eo loco, quem vocant Blachernas, mari finitimam, sacratissimam planè & admodum augustam. Mirabitur quispiam in templo existens, magnitudinem, citra casus suspensionem, collocatam, & magnificentiam ab indecoro vindicatâ. Altera ædes diuæ virgini reposita cernitur in loco qui * fons vocatur, vbi lucus opacus est cypressis abundans, pratium mollibus flosculis vernans, paradisus pulchra & iucunda abundè proferens, fons citra strepitum effundens placidam aquam & portabilem, & omnia, quemadmodum sacris conuenit, decenter instructa. Hanc faciem locus habet templum circundans. ipsum templum non est facile neque dignis nominibus complecti, neque cogitatu adumbrare, aut sermone etiam * ebalbutire. Id solum dixisse sufficiat, quòd plurima templa elegantia superet ac magnitudine. Hæc templa ante murum vrbis erecta sunt. Vnum quidem, vbi murus incipit apud littus maris, alterum verò prope aureas (vt vocant) portas, * quæ propugnaculo vicinæ, inexpugnabilia sunt ciuitatis munimenta. In Heræo tamen, quod nunc Hierium vocant, dei genitrici ædem, quæ facilè explicari non possit, consecrauit. In + eo vrbis loco, qui secundus cognominatur decoram planè & augustam ædem construxit Diuæ Annæ, quam fuisse quidam opinantur matrem dei genitricis & auiam Christi. Deus enim, quatenus voluit, homo factus, parentum ex triplici gradu, successionem sustinet, & genealogiam matris secundum hominis similitudinem. Non multo supra in + extremo ciuitatis itinere + Zæ martyri venerandam admodum ædem extruxit. Michaelis Archangeli templum, quod in Byzantio reperit * breue admodum & tenebricosum, minimeque dignum Archangelo, + à patricio viro olim erectum, in eam formam, qua nunc apparet, transfulit. Quam erga Christi Apostolos fidem habuit, hoc modo declarauit. Principiò Diuis Petro & Paulo templum extruit iuxta regiam aulam, ab Hormisda olim agnominatam, vbi priusquam imperaret, domicilium fouebat. Deinde aliud templum huic ex obliquo finitimum illustribus Diuis Sergio & Baccho collocauit. Inter hæc duo templa neutrum altero est neq; excellentius, neq; inferius, siue elegantiam, siue magnitudinem, siue aliud quidpiam existimabis. Vtrumque fulgore lapillorum solem vincit: auri copia vndique satiat & exornat + simulachris. vno tamen discernuntur. Vni enim longitudo in rectum est elaborata, alteri columnæ in semicirculo vt plurimum subiectæ sunt. Tanta autem est horum templorum magnificentia, vt non solum totius vrbis, sed ipsarum etiam regiarum præcipuum ornamentum esse videantur. Erat antiqua apud Byzantium ædes Apostolis consecrata, longitudine temporis iam emota, & quæ (vt + suspicabatur) amplius stare non poterat. hanc instaurauit * pro dignitate. Vbi latomi & artifices, effosso fundamento, inuenerunt ligneas arcas tres, insculptis literis indicantes: trium scilicet Apostolorum esse corpora, Andree, Lucæ, & Timothei, quæ Rex ipse & omnes Christiani maximo cum seruore conspexerunt, & conspecta rursus terra occuluerunt, non negligentes locum, & vicinis orbatum relinquentes, sed Apostolorum corporibus dedicatū cum pietate constituentes. + Constat autè quòd apostoli beneficiorū memores, ad regis honorem nunc hominibus apparuerint, regis inquâ pij & religiosi. Neq; enim ab humanis negocijs recedūt diuina, sed admisceri percipiūt & hominū conuersatione oblectantur. Quis Acacij templū silentio præterire poterit? quod collapsum à fundamētis restituit, admiratione planè dignū, tale ac tantū splendore, vt eā de se

opinionem præbeat, quasi totum niuibus perfluat. Præterijsem fermè monumentum illud, quod sancto * Platoni posuit, magnificum imprimis & augustum valde. Præterea templum Mocio martyri consecratum magnitudine sua etiam cætera templa superans. Insuper ædem Thyrsio martyri factam, & templum Sancti Theodori ante urbem exædificatum, in loco qui Resius appellatur. Templum quoque Theclæ martyris, urbis portui vicinum & sanctæ Theodoræ in suburbio, * cui Septimo nomen est. Hæc omnia hic rex * Diuo Iustino imperante ex fundamentis erexit, quæ verbo quidem explicari facile non est, visu & oculis pro dignitate perlustrari, impossibile. * Prægrauat sermonem Sancti Agathonici templum, & * tardat vocem, quando neque rebus idonea nomina aptare possimus. Quocirca id nobis dixisse sufficiat: quod scilicet huius templi pulchritudinem & magnificentiam alijs enarrare permittimus, quibus & floridior sermo, & ad omnia magis paratus fuerit. De reliquis mox dicam, interim declaraturus, quoniam modo Byzantium exoriet mare præter alias commoditates & fortunas. Habet mare aptè dispositum, nempe circum se in maximum sinum curuatum, deinde in magnum pelagus effusum, præbens ipsi urbi pulchrum admodum aspectum, & nautis stationem quietam. Duo maria vicina sunt urbi, Aegæum & Euxinum. Confluunt ad orientalem plagam urbis, & confluxu mixta, urbem per circuitum exornant. Quæ ad sinum maris pertinent, eiusmodi sunt, Iustinianus rex sinus elegantiam ædificijs & structuris splendidiorem reddidit. In læua parte sinus sancti Laurentij monumentum, obscurum antè existens, in eam figuram, qua nunc cernitur, traduxit. Et ante hoc, Diuæ dei genitrici templum, in loco, qui Blacherneæ dicitur, tale exstruxit, quale nuper à nobis descriptum est. Deinde Diuis Prisco & Nicolao nouum templum extruxit, ubi iam Byzantini ut plurimum demorantur diuersanturq; *, * publicos illos diuos & opitulatores venerantes & obstupescentes. Circa sinus terminum in arduo satis & ædito loco Sanctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est. Vbi Iustinianum grauiter ægrotantem, & iam morituri speciem præbentem, nempe à medicis desperatum, & inter cadauera iacentem, isti diui per somnum & visum apparentes curauerunt. Cuius beneficij memor, pristinam structuram permutans, impolitam planè & indignam tantis coelitis, elegantia, magnitudine & fulgore luminis templum illustrauit. Ab altera parte sinus monumentum ædificauit, quod antè non fuit, in honorem Anthimi martyris prope littus maris vsque adeo, ut littus marginem templi, qui maris fluxu alluitur, tueatur & defendat. Illud aspectu satis iucundum, quod vnda intumescens citra fragorem & impetum saxi illis illiditur, quodque citra magnum sonitum & spumæ speciem tacitè profluit, & quietè terram pulsatur. Intus templum in quadrangularem altitudinem assurgit lapidum præstantia & auro circumfuso decoratum. Tantum autem distat à latitudine ipsa latitudo, quantum locus ille purus, in quo secreta sacra peraguntur, à latere ad solem orientem verso excurrit. Hæc igitur sic habent. Deinde iuxta * orificium sinus Irenes martyris templum fundatum est tanta magnificentia, ut satis enarrare non possim. hinc asseruantur ex antiquo reliquiæ sanctorum virorum non minus quam quattuor, qui in Romano exercitu æra merentes, militabant in duodecima legione, apud Melitenem, urbem Armeniæ olim collocata. Etenim latomi effossa humo inuenerunt arculam litteris indicantem, esse scilicet reliquias horum virorum. Quod deus latere voluit, donec manifestari congruum foret. * Porro Iustinianus corpore erat malè affecto. vehemens enim fluxus in genua delapsus, virum dolore confecit, cui tamen ipsemet occasionem præstitit. Nempe omnibus illis diebus, qui Paschalem solennitatem præcedunt, ieiunio

* martyri Plas
toni

* quod Hebdomas
mum dicitur.
* auunculo

* Trahit ad se
* hæc malè red-
dita.

* indigetatis il-
los sanctos vene-
rantes.

* ostium.

* Quippe

ieiunio additus, duram quandam vitam egit, nedum regi alienam, sed neque priuato cui aliquo modo acceptabile. Per duos dies cibus abstinebat. Summo mane identidem è lecto surgens, reipublicæ inuigilauit, cuius negocia verbo & opere pertractans, matutinum, meridianum, & non minus nocturnum tempus impendit. Nam in seram noctem lectum petens, mox surrexit, quasi plumarum pertæsus. Cibus appetens, vinum, panem, & id genus alia cibaria abesse voluit, * brassicam solum & agrestes herbas, longo tempore sale & aceto emaceratas edebat. Potus aqua erat sola. Neque ijs ad saturitatem utebatur, sed petitum cibum paulisper degustatum, mox dimisit, non eo sumpto, qui naturæ erat satis. Hinc igitur morbus succrescens, medicorum operam euicit. Interim audiens inuentas esse reliquias, relicta ope humana, ad has fidem conuertit, & vera opinione in ijs, quæ maximè necessaria erant, usus est. Postquam enim * lapidem reliquiarum sacerdotes genu regis imposuerunt, euauit dolor, corporibus quæ deo seruiuerunt, cedens. Quod profecto deus nolens esse dubium, magnum signum ostendit eorum, quæ acta erant. Nam ex sanctis illis reliquijs subito oleum manauit, & arculam perfundens, pedes & totam purpuream vestem regis imbuit & humectauit. quambrem vestis hoc modo humectata, asseruatur in regijs receptaculis, in eorum quæ tum facta sunt, testimonium. * subscriptum enim est Iustiniano Regi repositum esse cornu, Litora insigni quadam venustate extructa sunt in hunc modum. Duo templa Archangelo Michaeli consecrata, ex aduerso vtrimlibet portum occupant, Vnum in loco, qui Anapulus dicitur, ad læuam firum ei, qui Euxinum mare ingreditur: alterum in opposito termino. Antiqui litus Proochthus vocabant, quod fermè promineat hac parte litoris. Hæc templa vetustate collapsa, ut nihil prioris spurcitæ & fœditatis relinquere- tur, funditus euerfa mirabili artificio reparauit. quibus ædes illa, quam Rex Ioanni Baptistæ posuit, in loco qui appellatur Hebdomos, perquam similis est, quanquam hæc non sit vicina mari. In opposito litore olim regiæ erant spectatu dignæ. Has deo in hunc modum consecrauit. Apud Byzantium conuentus erat mulierum in lupanari Veneri seruientium, non quidem sponte, sed vrgenti paupertate. à lenone victum accipientes, cogebatur subinde per singulos dies corpora vulgare, & viris ignotis, quos casus ferebat, admisceri. Olim enim hic erat lenonum copiosa familia, quippe qui ex libidinis officina lucrum aucupabantur, in foro publicè alienam pulchritudinem venditantes, & illaqueantes castitatem. Rex autem Iustinianus, & Theodora regina inuicem pietate moti, scelestum lupanaris conuentum expurgarunt, & expulso lenonum nomine, mulieres paupertate oppressas, ab intemperantia feruili liberarunt, dato illis libero victu, & castitate libera. * Hæc igitur Rex ad- ministravit in litore, quod in dextra occurrit ingredienti Euxinum mare. Priores regias in celebre monasterium commutauit, in receptaculum scilicet mulierum, quæ propter vitam male actam poenitentiam agunt. quapropter hoc mulierum conuenticulum ob rei similitudinem cognominabant, Poenitentiam. Multis pecuniarum prouentibus Reges ipsi hoc monasterium locupletarunt. multa præterea, venustate & sumptibus inprimis excellentia ad consolandas mulieres edificarunt, ne ad seruanda castitatis munia quoquomodo segniores fiant. Hæc quidem hoc loco sic habent. Euxinum mare hinc intranti occurrit alta quædam rupes, iuxta litus * portui præterea, in qua * sancti Panteleemonis templum situm est, principio quidem negligenter con- structum & diuturnitate tempore fatiscens, quod euersum Rex inter ea quæ nunc hic visuntur templa, magnificentissimè reparauit, seruato martyris honore, & * portus elegantia. Ante hoc templum in loco, qui Argyronius vocatur, pauperum olim erat receptaculum, quos * morbus incurabilis peruase-

* brassicæ nulla
in Græco est mē-
tio.

* δίδυμοι, lanceni.

* In hunc modum
exornatum est a
Iustiniano prin-
cipe Ceras siue
cornu, & sinus.

* ista hæc cornua
sunt.

* freto.
* sancti martyris
Ioannis, qui Pan-
teleemo dicitur,

* freto.
* lepra.

rat. hoc vetustate collapsum, tandem omni alacritate instauratum est, futurum miseris hominibus refrigerium. Iuxta auiam, cui Mocharion nomen, vicinam loco, qui * Ieron nominatur, aliud templum Archangelo erexit vehementer elegans. Tryphoni martyri ædem collocavit in vrbs via, multo labore & tempore in venustatem inexplicabilem detornatam. Præterea in Hebdomo Menæ & Menæo Martyribus sacellum statuit. In sinistra autem parte, qua itur ad aureas portas, Sanctæ * Ias templum inuentum ruinofum magnifico sumptu renouavit. Quæ igitur Iustinianus egit in reficiendis templis, eiusmodi sunt. Quæ per totum Romanorum imperium elaboravit, singulatim recensere difficile est, quin etiam sermone complecti prorsus impossibile. Sed quid dico per totum Romanorum imperium? quando nec aliorum ædificiorum, quæ hic perfecit, vnumquodque enarrare facile sit. Vt autem summatim dicam, quæ in alijs vrbibus & regijs in honestiorem speciem traduxit, tametsi relatu sint dignissima, non tamen enumerari necessarium esse duco; cum sint à nobis in historia de bellis diligenter declarata omnia. Vnum duntaxat nunc scribam. Regiarum scilicet vestibula, & * porticum, quæ vocatur Xalce, vsque ad domum Arææ, deinde ex regijs balneum, quod Zeuxippus dicitur, magnas porticus, & deinceps vtrilibet omnia, vsque ad forum Constantini nomen referens, huius regis esse opera. Præterea domum ab Hormida cognominatam, regijs proximam, permutavit; & splendidius formatam, decenterque regijs aptatam, palatio imposuit. Est forum ante regias columnis circummunitum, Augustæum vocant Byzantij. in hoc, ad auroram, curia, seu prætorium extructum est, Iustiniani regis opus, quo Romanorum senatus conueniens in principio anni, solemnem festiuitatem peragit. ab hoc etiam foro non longe abest Regis domicilium. Quemadmodum ferunt leonem ex vnguibus æstimandum, sic quoque regiarum præstantiam, qui isthæc legerint, ex vestibulo cognoscent. Tale est vestibulum, quod Chalcen vocant. Quattuor parietes in cœli altitudinem erectos, & in quadrangulum dispositos, lapidum quorundam apte sculptorum moles sustentat per singulos angulos, adeo vt à fundamento vsque ad summitatem muris acclinetur: non tamen loci pulchritudinem violans, sed etiam aliquid similis artificij & commensurationis afferens. Supra parietes octo fornices suspensi sunt, testudinem totius operis in medio ad sublimitatem sphericam arctatam continentes. fastigium picturis expositum est, non liquenti cera & diffuente materia coactum, sed concinnatum exiguis tenuibusque lapillis & vario colore nitentibus. Imitantur cum alia, tum homines. Qualis autem pictura sit, indicabo. Pugna est & bellum. diripiuntur multæ vrbes, hinc Italiæ, inde Libyæ. vincit Iustinianus, duce Belisario. Accedit ad regem dux integrum habens exercitum, tradit spolia, reges, & regna, & quæ ab hominibus desiderari possunt. Stant in medio Rex & regina Theodora lætis similes, & ob victoriam ferias agentibus. Vandilorum & Gotthorum reges adueniunt victi & captiui, circumstat Romanorum senatus, omnes ferias agentes. Hoc lapilli hilari plane & florida facie ostentant. gestiunt omnes & adblandiuntur regi, diuinos honores illi propter gestorum magnitudinem impartientes. Et hæc quidem sic habent. Ex propontide ad orientalem plagam vrbs nauiganti occurrit publicum balneum, quod Arcadianæ dicitur, Constantini vrbs aliàs variam exornans. Hic * atrium rex extruxit, quod vrbi prætenditur, & leniter alluitur mari, vt qui hic deambulant præternauigantibus loqui possint. Hæc igitur in confinio maris in prædicto atrio sic habent. Est enim atrium aspectu pulchrum, quod lenes venti perflant, cuius inferna pavimenta, columnarum & marmorum præcipua venustate integuntur. Tantum enim splendorem effundunt, vt solis radijs certare videantur. Multa quoque

* sicer.

* vox corrupta.

* portam, quæ vocatur Xalce.

* aulam.

simulacrâ atrium exornant, partim ænea, partim lapide cælata, præsentia mehercules spectaculum multa ratione dignum, diceres à Phidia Atheniensi, aut Lyfippo Sicyonio, vel Praxitele illa esse elaborata. Hic Theodora regina in alta columna cernitur, quam ciuitas constructum atrium illi acceptum referens, posuit. Est effigies facie decora, sed reginæ venustate inferior. Nam illius elegantiam sermone complecti, & effigie imitari, homini prorsus impossibile * est. Purpureum colorem habet columna, & quod reginam ferat, ex cælatura liquido ostendit. Quidnam hic rex effecerit ad habendam aquæ copiâ, iam nunc referam, Aestate enim regia ciuitas aquis egebat. Nam siccitate eo tempore prævalente, fontes minus aquarum, quàm alijs * horis effundentes, riuorû ductus tardiores vrbi præbebant. Quapropter rex isthæc excogitavit. Circa Regis porticum, vbi iam rhetores, * aduocati, & alij quibus hæc res curæ est, exercentur, & sententias concipiunt, ingens quædam aula est, oblonga & satis ampla, columnis in quadrato latere fulta, non in terrestri pavimento, sed petra cõstructa. hanc in magnam altitudinem suffossam, aptum receptaculum aquarum pro æstiuo tempore effecit. hæc etenim receptacula, scaturientium riuorum influxum excipientia, opportunam indigentibus copiam præstant. Sic itaque Iustinianus curauit, vt Byzantini aquis potabilibus non indigeant. Regias alibi instauravit, in * heraio, in Lucundianis * (vt vocant) locis, quarum magnificentiam cum artificij subtilitate, & magnitudinem cum decora ratione, ego satis eloqui non possum. dixisse sufficiat, regia esse opera, à Iustiniano peracta præsentem, artificium dirigente, nihil non perlustranti, & pecunijs non parcente. Hæc enim fieri non potest, vt sermone explicentur. Hic * testum etiam, quod ante fuit, expositum est. Inuentum enim litus vtrilibet ventis & vndis expositum, nauigantibus salutare constituit. Arcis enim (vt vocant) innumeris & ingentibus constructis, & deiecta vtrinque litoris compage, prioribus arcis desuper alias subinde imponens, obliquos muros inuicem oppositos erexit, duos planè ex profundo in summitatem vsque aquarum, quibus prærupta saxa superstruxit, à quibus dum vnda reijcitur, impetus sedatur, & duro vento hibernis horis ingrauescente, quæ intra murum sunt, quieta manent omnia, vno duntaxat aditu relicto nauibus, qua interim portum ingrediantur. Hic quoque sacræ ædes collocatæ sunt, quemadmodum ante retulimus, porticus, publicæ viæ, & balnea, & id genus alia, quæ fermè omnia eiusmodi sunt, vt regijs, quas vrbs habet, non cedant. Portum etiam alium struxit in aduerso cõtinenti, in ijs puidem locis, quæ Eutropij nomen ferunt, non procul ab ipso Hæreo. Quæ igitur Iustinianus in regia vrbe fabricauit, (vt paucis dicam) hæc sunt. Quod autem * à nobis hic omissum est, mox exponam. Ex vniuerso orbe fit hominum in hanc vrbs concursus. Accedit vnusquisque allectus aut opere quopiam, aut spe, aut etiam fortuna. multi quoque quorum negocia domi non bene habent, * regem oraturi, hic demorantur, propter violentiam quandam, quæ vel premit, vel instat. Quibus, præter alia incommoda, hospitia denegantur, * & qui satis lucri & mercedis, vt vitam hic transigant, habere nequeunt, ijs hanc molestiam Iustinianus & Theodora regina ademerunt. In loco enim mari proximo, qui nunc Stadium vocatur, (certaminibus enim quibusdam opinor locum olim dedicatum) ampla Xenodochia extruxerunt, huiusmodi hominum cum paupertate & miseria conflictantium oportuna habitacula.

* erat.

* anni temporibus.

* ἀστυνομία.

* ἡγεσία.

* quas vocant.

* ἰστέρας.

* solum a nobis.

* principi preces oblaturi.

* quum pensionem ædium præstare nequeant.

* liber II.

* ORATIO SECUNDA.

Quotquot templa in Cõstantini vrbe Iustinianus, aut noua erexit, aut vetustate collapsa reparauit, quotquot præterea alia ædificia hic iã extru-

* libro.
* limites.

it, in priori * sermone declaratum est: restat, ut ad munimenta, quibus * extre-
mas Romanorum regiones vallauit, procedamus. Hic ex sermonis humilita-
te & defectu laboremus, necesse est. Non enim pyramidas, eorum, qui in Ae-
gypto regnarunt, monumenta referemus, rem quidem famigeratam, sed pla-
ne inutilem, & in fauorem & adulationem effictam, sed arces & propugna-
cula recitabimus omnia, quibus hic rex regnum seruauit, & obsepsit, atque
barbaris viam præclusit, qua Romanis insultarent ac insidiarentur. A^a Medi-
cis promontorijs narratione ordiri, non absurdum fore mihi videtur. b^b quan-
doquidem Medi è Romanorum terra profecti sunt, Anastasius olim rex in
lo excessisset, & c^c Daras.

a Medicis firmis
bus.

b Quum Medi
Romanorum so-
lo excessisset, & c^c
Daras.

d quia in fœdere
expressum fuis-
set,

e solo, limitibus, al-
terutrum finiti-
mo,

f conditiones præ-
texentes, opus il-
lud impediebant,
quamuis & c.

g quumque hosti-
les impressiones
semper expecta-
rent, structuram
accurate non ab-
soluebant.

* corrupta.

* Daras.
* totus hic locus
est male versus.

* partim.
* partim.

Et^d cum fœderis tempore extructum esset, quod Theodosius quodam rex
cum Persis pepigerat, ut neutri scilicet in suo^e loco, alterorum promontori-
js finitimo, nouum aliquod propugnaculum moliretur; Persæ pacis^f condi-
tionibus adherentes, à negocijs suis impediti sunt. Et quamuis Hunnico bel-
lo premerentur: Romani tamen illos imparatos animaduertentes, citius ala-
criusque ædificium occuparunt & communierunt, magno studio illos præ-
uenire cogitantes, priusquam in ipsos irruerent. Et^g subinde secum mente
reputantes, nequid fortassis impedimenti intercideret, non exactè structuram
erexerunt, festinantia diligentiam remorante. Nunquam enim festinato cum
seculo conuenire solet, & celeritatem diligentia non sequitur. Sic igitur tu-
multuario propugnaculum instaurant, non quasi ab hostibus expugnari nõ
possit, sed in iustam altitudinem subuectum, non saxi commodis obualla-
runt, non saxorum compagem, prout oportuit, adglutinauerunt, neque^h ter-
ræ aggerem pro mensuræ modo adhibuerunt. Quo factum est, ut ne breui
quidem tempore tures imbris, niui, & solis feruori, propter fragilem ædi-
ficij structuram resistere valentes, dirumpi & collabi quàm plurimas conti-
gerit. Hoc modo priora moenia in vrbeⁱ Daras reparata sunt. Cum Iustinia-
nus animaduerteret, * Persas non dispicere, eam structuram contra ipsos à
Romanis iactam esse, sed arbitrari, iccirco obcinctam, ut locupletiori habi-
tatione exornaretur, inaccessum prorsus locum istum & inexpugnabilem
hostibus effecit. Etenim antiqua moenia saxi collectis impositis in angustum
contraxit, solis fenestris relictis quæ illorum vestigia referrent. iecit quoque
solidiora fundamenta, ne moles imposita degraaueret, & iactura operi con-
tingeretur. Deinde extra tures, quas ruinosas diximus, ut euertere minimè
possent, (obseruantibus semper opportunitatem hostibus & peruestiganti-
bus, sicubi partem propugnaculi muro non obseptam offenderent) ædifici-
um aliud quadratum extruxit, & fossa iustæ latitudinis & profunditatis in lō-
gum protesa, perinde ac vallo, ædificij terminos communiuit, & sic hostibus
insidias ad murum præclusit. Aquarum quoque receptacula elaborauit,
* hac, inter vallum & propugnaculum, * inde ad solem occidentem propè
templum Bartholomæo Apoitolo cōsecratum. Profluit fluuius ex suburbio,
cui Cordes nomen est, dirimente urbem duobus signis, quorum vtrilibet im-
minet scopulus admodum præceps & durus. deduxit autem fluuium in vr-
bem hoc pacto. Opifices aquæ ductum ex propugnaculo instruunt, & ferreis
clauis obducto fistulæ ore, densis & crassissimis meatibus, his quidem reie-
ctis, illis verò obliquis aquæ exceptæ viam in urbem parauerunt. Hac ratio-
ne fluuius urbem ingressus, oppletis aquarum receptaculis, alia vrbs parte
elabatur, effecta facilitate ad obsidendam urbem. Illic enim propter aquarum
copiam, hostilem exercitum consistere non foret difficile: quod ut minus fi-
eretur, excogitauit rex huic rei oportunitate remedium. Deus id, quod regi im-
possibile factu videbatur, curans; facile peregit, & nulla data opera urbem
serua-

seruauit, idque hoc modo. Erat ex ijs, qui in exercitu æra merebant, quidam
inter opifices & ædificiorum magistròs longo tempore diuersatus. hic, siue
per visum admonitus, siue casu in hoc pertractus, fossam seu puteum fieri iussit
intra propugnaculum, indeque aquam potui commodam ex intimis terræ ve-
nis emanaturam prædixit. Puteum itaque rotundum in altissimam profunditatem
effoderunt, quæ res vrbi salutaris fuit. Imbrium enim magno impetu coorto,
fluuius, cuius meminimus, ante propugnaculum subferuescens, vehemen-
ter intumuit, & muro adlapsus, hinc stagnat: inde reflexus atque inundans, pul-
sato iam muro & refractis portis, urbem occupans omnia peruagatur; dein-
de ingenti colluie facta, in fossam delapsus disparuit. Et deinceps in vrbe
media copiosis aquarum receptaculis effectis, fluuius per meatus apte fabri-
catis urbem elabatur, quemadmodum iam pridem relatum est. Postquam ho-
stilis exercitus urbem obsessurus adgreditur, tum meatus ferreis clauis ac ve-
tibus obstruunt, & fluuium resilire ac cursum mutare coactum necessitate
quadam manufacta, in fossam & puteum circūducunt. Quare oppressi hostes
propter aquarum raritatem & penuriam, obsidionem dissoluere coguntur.
Hæc in vrbe Daras Iustinianus construxit. Quid autem fecerit, ut nihil dein-
ceps huiuscemodi ipsa vrbs à fluuiio pateretur, nunc declarabo. Erat quidam
ingeniosus artifex, patria Alexandrinus, Chryses nomine, qui Regi in cōstru-
endis ædificijs operam suam frequenter locauerat. hic tum aberat, cum vrbs
à fluuiio periclitaretur. Post ubi ea, quæ acciderant, audiuisset; dolore perci-
tus, & in lectum secedens, per somnum huiusmodi visum vidit. Quidam in-
genti statura, & planè eminentiori quàm ut hominis esse putetur, illum per
somnum admonuit, & artem quandam docuit, ad impetum fluuij compescen-
dum satis idoneam. Mox ille diuinam rem suspicatus, artem & insomnium
regi nūciauit, adumbrata instructione, quam per somnum acceperat. Multo
iam ante rex audiuerat, vehementer dolens super ijs, quæ contigerant, & ea
Isidoro atque Anthemio, quorum ante meminimus, ad se accersitis exposuit:
& velut numine quodam afflatus, præter omnem opinionem per se ipse me-
ditabatur & delineabat illud ipsum, quod somni effigies præ se ferebat, non
dum Chryse literis visis. Nam regi adhuc animi suspensio, quidam literas Chry-
sæ reddidit, insomnij speciem definiens. Mox rex ad se vocatis artificibus,
ut ad memoriam reuocarent, quæ ipsis de opere visa erant, iussit. Illi memori-
ter ex ordine referebant omnia, quæcumque rex sibi ipse indulgens demanda-
uit fieri. Tum rex protulit litteras Chryse, & illos ingenii admiratione * perci-
dit, cogitantes deum esse, qui regi patrocinaretur in illis peragendis, quæ rei
publicæ forent comoda. Vicit itaque regis ordinatio, cedente artificum pruden-
tia & arte, & Chryses in vrbe Daras operi præficatur à Rege, ut omni cura per-
ficiat, quæ ei præscripta sunt. Hoc igitur pacto, quæ ei mandata sunt, perfecit.
Inter vtrumque scopulum, qua medius defluit amnis, munimentum collocauit
iustæ altitudinis & latitudinis, cuius extremitates vtrumque colliculum ita cō-
tingebant, ut fluuius nusquam essent peruiæ. Huiuscemodi structuram harum re-
rum periti phracten seu arida vocant. Ianuas in munimento disposuit, qua sta-
tim fluuius inundans deflueret, non impetu quodam, sed sensim effluxum bre-
uem abundantis molis dmitteret. Portas etiam, quas ante fluuius impeditus
repente perfregerat, vndique circumdans, ingentibus saxi priorem illarum lo-
cum obstruxit, & in accliuo loco secundum propugnaculi præcipitium portas
ordinauit, qua fluuius cursus non patebat. Et isthæc quidem sic habent. Erat
autem aquarum in vrbe magna penuria. non enim habebant fontium scatu-
rigines, sed iuxta quos fluuius ferebatur alueo suo, hi egrè aquam haurientes
bibebant; qui verò longius à defluxu amnis habitabant, illos è duobus alterum
pati necesse erat, aut extrema oppressos experiri, aut siti euctos interire. Ce-

* percussit.

terum rex ingentem ductum fabricavit, per quem aqua iam vndiq; circum urbem deriuata, a penuria illic habitantes liberavit. Et duo templa extruxit, vnum, quam magnam ecclesiam vocant: alterum, Diuo Bartholomæo apostolo sacrum. Præterea gregarijs militibus ampla hospitia instituit, ne illic habitantibus molesti essent & insultarent. Amidæ quoque vrbis muros & vallum, quæ ruinæ proxima videbantur, noua quadam structura comprehendit, & vrbis securitatem restituit. Quæcunque in præsidij, in promontorij horu sitis, rex gesserit, iam dicâ. Eunti ex Daras vrbe in Persarum terram, regio quædâ à sinistris est, nullos prorsus equos, nulla plaustra vel currus habens, protensa in eam longitudinem, vt viro robusto duobus diebus sit permeabilis, desinens in locum obliquum & præruptum, cui Rabdios nomen est. Habitatur autem Rabdios in petris omnino præruptis & rigidis, intusq; locum continet, quem Romanorum agrum vocant, à principio (vt arbitror) grauius ferentes incolæ, quod in meditullio regionum Persicarum locus situs ad Romanos pertineret, depressus & supinus, sed bonarum frugum admodum ferax: quod ex his facile quispiam conijciat, quoniam hunc locum vndiq; Persarum montes cingunt. Apud Persas oppidulum satis illustre, cui nomen Sifauranon, quod olim Iustinianus euersum solo æquavit, vt magnam equitum turbam illinc captiuam adduceret, abest ab vrbe Daras itinere duorum dierum, à Rabdios verò, tribus maximè signis. Hi, qui agrum, cuius satis meminimus, colebant, quotannis exoluebant Persis quinquaginta aureos, vt sua ipsorum quiete possiderent, & fructus illic enatos possent diuendere. Effecit Iustinianus rex, vt omnia ipsis agricolis nascerentur. Cinxit Rabdios muro ad petrarum, quæ illic assurgunt, altitudinem; & reddidit locum hostibus inaccessum. Cum illic habitantes laborarent inopia aquarum, nullo existente fonte in scopulorum cacumine, duo referuacula aquarum extruxit, & passim perforatis petris amplos pluuiarum aquarum thesauros excogitauit. Alias arces & præsidia omnia, quæ in monte posita, hinc ex Daras in Amidam eunti occurrunt, & quæcunque hic olim in deridiculam quandam speciem fastigiata erant, reparauit, & in eam elegantiam quæ nunc apparet, ac tutum munimentum transposita in firmissimum Romanorum terræ propugnaculum constituit. Hic mons in cælum assurgens impendet, præceps adeo, vt conscendi nequeat. in subiecta planicie locus est commodæ admodum & mollis terræ, utilis aratro, utilis pecoribus, abunde herbas & gramina fundens. Hic frequentes pagos ad radicem montis extractos homines habitant, necessarijs quidem facultatibus felices, sed crebris incursionibus expositi. Quod ne amplius fieret, Iustinianus rex emendauit, erecta in vertice montis arce, quo preciosam maximè supellectilem conueherent, & irruentibus hostibus, cursu & fuga seruarentur. Regalem arcem vocant. Arces Amidæ vrbis vicinas, cæno & luto obcinctas & hostibus pervias vndique exactissimè instaurauit. Omnia sigillatim & exquisitè describere facile non est. In summa vniuersa enarraui. Nam quæ prius insidiatoribus erant exposita, ea nunc inexpugnabilia fecit. Mesopotamiam Persarum generi, manifestè inuiam reddidit. Non est silentio prætereundum id, quod in arce Baros excogitauit. Arx in præcipitio alti montis posita est, intus omnino aquis carens, extra imprimis absurdum ac inutile esse videtur, ad radicem montis arcem muro circumdare, ne scilicet ea pars in decliu loco sita facilis capru foret. Excogitabat autem hæc, iubens ea quæ intra murum, perfodi, donec ad planiciem iam pertingerent quod vbi factum est, mox hinc tanquam ex fonte præter opinionem aqua ebulliens apparuit. quocirca arx iam in tuto posita, & aquarum beneficio non indigere videtur. Eodem modo, Theodolij vrbis, quæ ad Aboram fluuium sita est, muro reparato, quem diuturni-

a πρὸς τὴν πόλιν

b castellis
c finibus harum
vrbium.
d qua nec equis,
nec curribus iri
potest.e delectatis incolæ
lis, ἀγαθὸν ἔστιν.

f. limites.

g οὐκ ἔστιν, militia
vrbis.h septa & munita
ta erant,

tas temporis labefactauerat, cum primis hic rex Persarum excursiones in Mesopotamiam prohibere diligenter curauit. Qualia in Constantina demonstrauerit, dignum esse arbitror, vt referatur. Erat prius Constantinæ murus, si altitudinem spectes, scala superabilis, si aliam structuram penetrabilis admodum, tanto interuallo turres distabant, vt si qui irruentes in medium locum procurrissent, non poterant hi, qui in turribus stabant, illos vilo modo propellere. Vrbis propugnaculum aderat, sed eiusmodi, qualis murus esse videbatur, infernè duro lapide erectum parumper; supernè, albo lapide, fragili prorsus & molli, vt iam leui impendio ab irruentibus hostibus occupari posset. Iustinianus rex passim in duas turres aliam collocauit, vt sic omnes sibi ipsæ quæ propinquissimæ urbem obcingerent; toti verò muro, & omnibus moenibus tantam altitudinem imposuit, vt ab hostibus expugnari nequirent. Atq; vrbis nedum fastigia communiuit, sed & abditos ascensus in turres constituit, triplicia recta lapidum iniectu disposuit, testudines incuruauit, vnumquodq; ipsorum Pyrgo castellum seu turratam arcem & esse & vocari fecit. Castella enim arces Latina voce appellant. Patiebatur etiam Constantina circa aquarum inopiam ea, quæ emendari non poterant. Extra urbem ad vnus signi spacium fontes sunt aquarum potui commodarum, deinde quoq; saltus satis magnus altissimis arboribus consitus. Intra tamen urbem, vbi iam non in plano, sed in accliu vias esse contingit, olim aquarum erat penuria. Iustinianus autem rex aquarum riuus intra murum deductis, perpetuis quoq; fontibus urbem exornauit, quare haud iniuria ipsorum instaurator appellari poterit. Habebant Romani in extremis Mesopotamiæ finibus arcem propè Euphratem fluuium, à Diocletiano rege prisca temporibus extractam. Nomen arci Circesion, hanc Iustinianus nunc regnans, temporis diuturnitate collapsam, neglectam & incustoditam inueniens, in munitionem firmissimam constituit, urbemq; fundauit magnitudine & elegantia claram. Diocletianus cum hanc arcem extrueret non totam in orbem muro circundedit, sed vsq; ad Euphratem muri structuram extendit, constructa vtrilibet extrema turre, & relicto altero latere absque muro, arbitratus fluminis vndam illinc munitionis & propugnaculi loco fore. Procedente autem tempore, extremam turrim ad Austrum versam, fluminis vnda continuè radens concussit totam, vt manifestum iam casum minaretur, nisi quis quam celerrimè succurreret. Visus est Iustinianus ad eam dignitatem à deo euectus, vt totum Romanorum imperium repararet, qui iam non solum ruinofam turrim molari & duro lapide instaurauit, sed eam etiam arcis partem, quæ muro carebat, firmissimo muro circundedit, duplici munimine urbem defendens, fluminis scilicet ad lapsu, & ambitu propugnaculi. Quæ ad Circesium pertinent, hoc modo reformauit. arces, quæ vrbis à Theodosio nomen sortitæ adiacent, partim muris carentes, partim luto, & deridicula compage, sepum more obcinctas, formidabiles nunc & omnino irruentibus hostibus inaccessas effecit. Erat hic quidam locus, in quem excurrere Sarraceni facile poterant, & per amplam ac densam siluam in monte sita dispergi atq; dilabi, & Romanos illic habitantes, crebris incursionibus intrepidè molestare. Cæterum Iustinianus, excogitato aduersus hostes obice, ingentem turrim extruens, hostium incursus prohibuit. Isthæc à Iustiniano rege in Mesopotamia peracta sunt. Necessè est hoc loco Edessæ quoq; meminisse. Erant Edessæ muros & vallum diuturnitate temporis ruinosa. quapropter ambo reparata, noua constituit, & multo solito munitiora. Quin & Caron & Callinici vrbis muros & valla, cui intercurrentis longitudine collapsa subuertit, & inexpugnabilia effecit. Arcem præterea, quæ in Bamis erat, neglecta & muris non obcincta, munitissimis moenibus circundedit, in eum, qui nunc apparet, ornatum traductam. In antiqua regione Comagene, quæ nunc Euphratesia est,

* accessu facilis.

* in iudicio, ex se
lice.

* inter duas.

* miliaris.

* in iudicio, vrbis cō
ditor.
* castellum.* eodem modo et
castella, quæ vrbis
bi.

* Carrarum.

* in regione quæ
olim Comagena
nunc.

Romani & Persę prope se non habitabāt. locus enim sterilis & desertus vtro rûq; fines longissimè disternat. Iccirco arces ædificabant vtriq; suis terris finitimas, nulla data opera, ex crudis lateribus, quandoquidē non habebant cui hostes insidiarētur. Diocletianus rex hoc modo treis illis arces extruxit, inter quas vnā, cui Mambri nomē, longo tempore dirutā Iustinianus renouauit. Quinq; * signis ab hac arce versus Romanorū sedes Zenobiā olim vxor Odonathi Sarracenorū regis, vrbē locauit prisca tēporibus, à se (vt par erat) appellatam. Huius mœnia deinde longū tempus interfluēs ruinosā cōstituit, adeo vt Persis facultas esset in medios Romanos diuagandi. Iustinianus effecit, vt mœnia instaurata, Romanis essent propugnaculū, & terriculamentum Persis. Multo enim munitiorē instituit, quā ante erat. scopuli quampropinquissimè cingunt mœnia, à quib. eos, qui vrbem tæbantur, licuit hostibus à vertice proijcere. Quam rē diligenter repellens & emendās, alteram quandam structurā mœnia excedentem, vbi scopuli maximè propinquabant, erexit. Alā vocant eiusmodi structurā, quod à muro scilicet suspensa videatur. Præterfuit Zenobiam ad orientē solem Euphrates fluuius, murū quam propinquissimè radens, qui imbribus coortis exundat, & affusus muro, statim nō solum fundamenta, sed * fastigia quoq; obruit, & saxorum compaginationes cōfundit, relicta fragili & incerta saxorū compositione. sed ingens admodū saxum molaris generis, muro æquali longitudine adstruxit, sicq; murum ab omni nocumento liberum ac tutum Iustinianus reliquit, etiā si in magnam altitudinē fluuius exēstet. Non solum vrbē securam & tutam hic rex reddidit, sed etiam templa in vrbe fundauit, & * gregariorū militum habitationes. præterea balnea, & publicos porticus. Ultra Zenobiā Surum est oppidulū in ripa Euphratis fluuij situm, muro cinctum tam despicabili, vt olim Chosroæ irruētī, ne horæ quidem dimidio resistere potuerit, sed * recto itinere à Persis occupatum. Hoc oppidulum totum perinde atq; Callinicum instaurauit, muroq; & vallo obfirmans effecit, vt amplius irruentib. hostibus non cedat. Est præterea templum Sergio dicatum apud Euphratesiam illustri diuo, quē priusci homines colentes, Sergiopolim locum appellarunt, circumdantes * breuissimo muro, vt illic habitantes Sarracenos propellere possent, & ab incursum locum tueri. * Aduersum muros pugnare suapte natura Sarraceni impotentes sunt & inepti. Murus quamlibet paruus & fragilis, illorum impetum sistit. Tandem hoc templum donariorum accessione opulentū & nobile omnino factum est. quam rem Iustinianus secū reputans, curauit vt nobilissimo muro cingeretur: extruxitq; aquarū receptacula, præterea domus, porticus, & alia ædificia loco imposuit, insuper & militum præsidia. Simili cura oppidulā & omnes arces in vltimis Euphratesiæ * collibus sitas reparauit. Ad hæc animaduertens * sacram vrbem insidiari volentib. expositam, prouida mēte liberauit, + occulto ambitu ipsam defendens, & in angustiorem securitatem murum coarctans. Erant & alia in Euphratesia loca, nomine quidem vrbes referentia, muris verò circumdata sepum more, quę Iustinianus veris muris cingens, & alio apparatu firmans, + vrbes instituit, quę & iustè appellentur, & præstantiores sint, quā vt hostium insidijs pateant. Sed & vrbes, quas Chosroes occupauerat (hic enim barbarus, oportunitate accepta, propter Romanorum exercitum in + Hesperia relictum, clam irruit in Romanorum terram) ita securas constituit & politas, vt nunc multo feliciores esse videantur, quā prius; & amplius non formident barbarorum, qui mala minantur, incursum. In primis Antiochiam, quę nunc Theopolis dicitur, exornauit & muniuit multo præclarior, quā prius ornari contigit. Orontem fluuium, qui vrbem alluit, per circuitus & ambages deerrans, transuersum compulit muro propinquare. Quo ductu cursum suum quampropinquissimè vrbi circumflexit,

* militariibus.

* pinnas.

* militarium se-
gnorum domos.* mox eadem ho-
ra sit.

* pertenui.

* nauis ad muros
oppugnandos.

* limitibus.

+ Hierapolim, mo-
men propriū est.
* inutili ambitu
sublato.+ effecit vt iure
appellentur opi-
da, & validiora
sint,
+ occidente.

cumflexit, & eatenus partem vrbs, quę munita * per indispositionem non erat, erexit, & ex Oronte tutiorem reddidit. Intra muros locus erat, totus ferme desertus, * & feculentus, & graueolens. Petrę excelsę & specus inuij locum occupabant, nullam semitam facientes illac. * Arbitratus igitur petram illam, tamen plurimū oblectamenti præstaret in vicino muro posita, perniciosam esse, nempe per quam vrbs non obscure capi posset, locum illum intra murū olim præcipitem & cliuofum planū effecit, & illac itinera disposuit, quā non solū pedites irent, sed & equites proficiscerētur, ducerenturq; curus & plaustra. Balnea quoq; & aquarum reseruacla in hisce montibus extruxit. Intra muros apud quamlibet turrim puteum effodit, vrbi, quę prius aquis egebat, pluuijs vndis succurens. Hęc circa muros Antiochię a Iustiniano rege peracta sunt. Vniuersam vrbem ab hostibus exustam ipse reparauit, purgatis carbonibus & cineribus, liberum aera reddidit. Pavimenta vrbs vbiq; grauib. saxis instrauit, distinxit vrbē porticibus & foris, biuia angiportis discriminauit, constituit fontibus, & aquarum fluxibus, & ductibus. Et quibus vrbes exornantur, theatris, balneis, & alijs ædificijs decorauit, quibus vrbs felicitas illustrari consuevit; & vt facilè & citra laborem incolę suas ipsorum domos extruant, præstitit. Hoc modo Antiochiam nunc illustriorem esse, quā prius, contigit. Hic etiam dei genitrici ingens templum dedicauit, cuius splendorem & magnificentiam oratione æquare impossibile est. Præterea Michaeli archangelo magnam admodum eadem consecrauit. Prouidit & pauperibus ægrotis, diligenter & domo, & ijs, quę ad curam & infirmitatum mutationem pertinent, ordinatis; seorsum viris & seorsum mulieribus. Nilominus prouidit & peregrinis ex oportunitate factis hic in quilibet. Chalcidos etiam vrbs murum vetustate collapsum, vnā cum vallo reparauit, & multo constituit munitiorem. Erat in Syria oppidulum vehementer neglectum, Cyros nomine, à Iudęis olim extructum. Nam Iudęi ex Palestina à Medorum exercitu in Assyriam captiui abducti, & longo post tempore, à Cyro Rege dimissi, vt qualem cunq; gratiam benefactori referrent, locum illū Cyrum appellarunt. Iustinianus rex * prouidentiam reipublicę administrandę perscrutans, & in primis diuos colens Cosmam & Damianum, quorum corpora prope vsq; ad mea tempora requiescunt, Cyrum vrbem felicem reddidit, muri securitate, * custodiarum multitudine, & magnitudine publicorum ædificiorum. Hac ratione Syriam Iustinianus tutam seruauit. In Phœnicia Libano propinqua, oppidum, cui Palmyra nomen, vetustate fermè desertum, munimentis firmavit, & aquarum copia, coercito Sarracenorū incursum.

* propter immo-
deratam magni-
tudinem non ce-
rat, securiorem
fecit.* et accessu dis-
ficilis rupes &
valles inuie.
* corrupit ista in-
terpres.* partim reipus-
blice commodis
prospiciens, par-
tim diuos.
* præsidiariorū.

* ORATIO TERTIA.

* liber III.

Rientalem plagam Iustinianus hoc pacto firmavit. Nunc mihi eundem est ad Armenios, qui ab vrbe Amida, ad alteram vsq; Theodosiopolim loca habitāt Persis finitima. Armenijs * præerat rex eiusdem gentis. Postquā verò Alexander Macedo Persarum regem euicit, Persę in seruitutem redacti, quietè degebant: Parthi autem Macedonibus resistentes, & bello superiores, expulerunt eos, & omnia vsq; ad Tigrim fluuium occuparunt. Quo factum est, vt Persarum res deinceps quingentos annos Parthis subiectę sint, donec Romanis Alexander Mameas imperaret. tunc enim quidam Parthorum rex fratrem suum Arfacem nomine Armenijs regem præfecit. Perdurauit itaq; pax per hanc cognationem quingentis annis. Residebat autem Armeniorum rex in magna Armenia, Romanorū imperatori ex antiquo subiectus. Posteriori sæculo, cuidam Armeniorū Regi Arfaci, duo fuerunt filij, Tigranes & Arfaces. Hic morti vicinus, condito te-

* olim præerat.

staméto, ambos filios regni successores instituit, nō definita vtrilibet æ quali potentia, sed Tigrani relicta quadruplici parte. Et sic administrato regno pater è viuis excessit, Arfaces filius grauitè ferens, se fraudatū esse, rem ad Romanorum imperatorem detulit. Theodosius Arcadij filius * adhuc iuuenis, Romanos tum ingenuè rexit. Tigranes timens, ne data pœna regno pelleret, tradito Persis imperio, sibi ipse manum intulit. Quocirca subortum est dissidium inter Romanos & Persas propter Armeniorum regionem. tandem inter eos conuenit, vt Tigrani partem, Persæ; Arfacis, Romani haberent. Deinde vtrilibet foedere pacto, Romanorum rex Armenijs semper regem & dominum præfecit. Sed quoniam huiuscemodi regnum hostiles incurfus propulsare nō potuit, carens militari exercitu, Iustinianus rex animaduertès Armeniam identidem sine ordine ferri & gubernari, regni nomen extinxit, præside instituto, & militaris exercitus descripta multitudine. Hæc in magna Armenia sic administravit. In Armenia, quæ * Sophanice dicitur, vrbs est Martyropolis nomine, ad Nymphium fluuium Romanorum & Persarum fines dīsterminantem sita, * è cuius fluuij regione locus habitatur Arpane dictus, olim Persis obtemperans. Deniq; Cabades Persarum rex Anastasio regnante, ingressus est Romanorum terram, & tanquam itineris * compendium aliquod excogitans, relicta vrbe cœpit, non quassatis muris, nō facta obsidione, sed hoc solum ostenso, quod iam illuc accessisset. Incolæ vrbs perpendentes, sese non posse neque ad breue quidem temporis momentum exercitui obistere, Cabadi occurrerunt, se suaque & Martyropolim ipsi tradentes, tributaque publica duorum annorum in manibus habentes. Quibus oblectatus, vrbe & rotam regionem, perinde ac ad Persarum regnum * accedētem viurpauit, & homines indēnes dimisit. deinde promotō exercitu, & Amida [ab] obsidione capta, ad Persarum fines redijt. Huius Martyropoleos murus, in latitudine quatuor, in altitudine viginti pedes habuit, adeo vt hostes murum facile permearent, & omnino saltu transmitterent. Quapropter Iustinianus rex extra murū, aliud extruxit propugnaculū, & vallum * multa ratione dignum, aliāq; omnia, quibus iam vrbs munimentū seruari possit. Martyropoli ad solem occidentem locus adiacet Phison appellatus. supra hunc locum ad duo maximè * signa, prærupti montes sunt, nusquam peruij, qui inter se congregientes, duo flumina non longe distantia effundunt, quæ Cleisuras appellare consueuerunt. In his angustis locis Iustinianus munitiones spectatu dignas iecit, & constituta militum custodia inexpugnabili, locum illū barbaris omnino præcludit. In Citharisi loco, arcem non habenti, eximiam quādam arcem, & perpolitam, & scitè inexpugnabilem, in loco edito seu colle construxit, vt qui habitant illic, partim Romanis, partim Persis subditi, nullo amplius inter se pauore concutiantur, nullam insidiarum inter se suspiciōne habeant, sed nuptias inter se contrahant, nundinas rerum commodarum agant, & quæ ad agriculturam pertinent, exerceant. Alium locum, cui Artalefon nomen, firmissimo muro obcinctum, arcem cum primis insuperabilem effecit, collocato inibi delectu militum, quibus iam vt * princeps præesset, quem Romani Latina voce ducem vocant, ordinauit. Hęc quidem à rege hic peracta sunt. Quęcunq; verò in alia Armenia elaborauit, nunc dicam. Satala hic vrbs stabat modicæ olim spei. Nō enim longe aberat ab hostiū terra, & in humili loco sita, sub multis collibus circum ipsam assurgentib. latebat. ad huiusmodi loci naturā accedebant infirmę inprimis, & dubię munitiones, tum à principio male instructæ, tum etiam longo iam tempore collapsæ. Rex ipse vniuerso loco subruto, nouum hic murum exædificauit, tanta quidem altitudine, vt vicinos colles supergredi videretur, ea verò latitudine, quæ firmæ & securæ stationi sufficeret. Propugnaculo etiam * multa ratione digno,

* admodum ad
huc iuuenis Ro-
manis sperabat
Tigranes am-
fianem regni ti-
mens. Persis se
dedit, regno
tradito.

† Sophosena, &
Sopbena.

* cuius ad vtran-
que ripam habi-
tatur Arpane re-
gio.

† heic ab inter-
prete multa cor-
rupta.

† pertinentem.

* non contem-
dum.

† miliaria.

* magistratus.

* magni momen-
ti.

in

in circulum disposito hostes perterritit, & arcem valde munitam non longe * in loco qui Oroenon dicitur, extruxit. Erat etiam in hac terra arx quædam ^{† in regione, quæ} in vertice percipitis montis posita, quam olim Pompeius dux Romani ex- ^{Osroenorum.} exercitus, bello hanc terram superans, captam, & paulo post munitam, Colo- niam nominauit. Hanc arcem vetustate fatiscentem Iustinianus rex omni po- testate restituit. Quin & Sebastia & Nicopoleos Armeniæ oppidorum mu- ros, quoniam longitudine temporis corrupti ruinam minabantur, instau- ratos, nouos effecit. Extruxit quoque hic templorum & monasteriorum æ- dificia. In vrbe Theodosij templum dei genitrici fundauit. In Nicopoli qua- dragintaquinque diuis monasterium. In Byzanis Georgio martyri templum dedicauit. Prope vrbe Theodosij, monasterium, quod quadraginta Marty- rum cognominatur, renouauit. Erat * quidam locus apud Armenios, non ^{* quædam regio.} procul ab Euphrate, in quo Romanorum militum * cohors residebat, * lo- ^{* turma.} ^{* regio.} cus Melitene, cohors legio appellabatur. Hic superioribus annis in loco su- pino & decliui propugnaculum quadrangulum Romani extruxerant, quod deinde Traiano imperatori visum est, vt in vrbs munimentum verteretur, & * parua vrbs genti constitueretur. Procurrente itaque tempore factum est, vt ^{† metropolis lege} Melitenorum vrbs cresceret, fieretque populosa, adeo vt intra propugnacu- ^{re debuit, non} lum habitationes non sufficerent. nam angustus locus erat. collocarūt ergo ^{magistratus} in vrbs area & campo, templa, * principum hospitia, forum, tabernas merca- ^{* Magistratū.} torias, publicas vias, porticus, balnea, theatra, & si quid aliud est, quod ad or- natum magnæ vrbs facit. Quocirca hoc modo Melitenam muro non obcin- gi contigit Anastasius rex vniuersam muro circundare cæpit, sed morte pre- uentus, voluntatem implere non potuit. Iustinianus verò rex vndique muro vrbe obcingens, * egit, vt Melitena sit Armenijs magnum & munimentum ^{* perfecit.} & ornamentum. Hæc igitur in Armenia, quæ ad dextram Euphratæ fluuij est, peregit. Quæcunque autem ab ipso in Armenia magna gesta sunt, dicam. Theodosiopoleos olim murus facilis erat captu & expugnatu, quippe quem non defendebat neque vallum, neque fossa, & cui imminēbat locus quidam ad vrbe propinquissimè deducens. Iccirco Iustinianus ex aduerso isthæc machinatus est. Primum quam profundissimam fossam in circuitu effossam, specubus præruptorum montium similimam construxit; deinde loco, qui vr- bi imminēbat, defecto, naturam illius in cauernas & hiatus, qui transiri & pe- netrari nequeunt, transmūtavit; fecitq; murum auctiorem, vt iam insigniter altus, & prorsus inexpugnabilis esset, si quis irrueret. In Byzana nihil constru- ctum est à Rege propter hanc causam. locus enim planus est, campos habēs equitibus peruios, & multos lacus corruptos aquæ stagnantis. Quo fit, vt ho- stibus sit facilis expugnatu, & pestilentissimus habitatoribus. quo perse- cto, alibi vrbe erexit, dignissimam planè quæ ipsius Regis nomen referret, in loco scilicet, qui * Tzoumina vocatur. quæ igitur in Armenia gesta sunt, sic ^{* Tzumna.} habent. Vt hic autem Tzanorum gentes iam describā, mihi non videtur esse alienum à ratione. sunt enim Armenijs finitimè. Tzani suis legibus sine rege ex antiquo degunt, beluinam vitam agentes. Deos quidem lucos, volucres & alia animalia arbitrantur, & colunt. In altissimis montibus, & opacis totam ætatem consumunt, terram nequaquam colentes, sed identidem furtis & la- trocinijs viuentes, negligentes terram exercere. Vbi montibus præruptis non cinguntur, locus est collibus & tumulis abundans: vbi tumuli, ibi quæ terræ imminent, talia non sunt, vt fruges afferant, si colantur. Valde enim as- pera sunt & supra modum dura, nullarum penitus frugum feracia. Quam obrem fieri non potest, vt hic vel terram ares, vel campum segetum demet- tas, vel pratum innenias. Floret autem arboribus Tzanica, sed infrugiferis, & omnino sterilibus. Quoniam vt plurimum nulla est hic temporum recipro-

catio & vicissitudo, vt nunc scilicet frigidis & humidis horis occupetur terra, nunc verò iuuetur calore solis; sed perpetua hieme oppressa est, & affluuis niuibus irrigatur. Propter hæc ex antiquo suis legibus viuunt Tzani, Iustiniano verò imperante, à Romanis pugna victi, & iam amplius certamini non fidentes, statim sese omnes dederunt, magis eligentes quietam seruitutem, quàm libertatem periculosam; & mutata religionis opinione, omnes Christiani facti sunt; & vitam humaniorem amplexati, dimissis latrocinij, Romanos in suos hostes progredientes semper comitati sunt. Iustinianus ipsis ecclesiam construxit in loco, qui Camalinichon dicitur, effecitque, vt sacra obirent, accederent ad mysteria, sacrificijs deum placarent, & alijs quoque rebus sacrentur, intelligentes tandem, se homines esse, structis etiam arcibus, passim per regionem Romanorum militum præsidia hic collocauit, atque Tzanos commercium cum cæteris hominibus habere instituit. Eunt hinc ad solem orientem, præcepis vallis occurrit, procurrens vsque ad terram boreæ vento subiectam. Hic in infima parte vallis, caulæ sunt, quibus Tzanorum boues stabulantur, ad colendam terram educati. Inertes autem laborum sunt omnino Tzani, & rusticorum operum ignari, perpetuò lac mungentes, & visitantes carnis. Ultra montis radicem loca quidem sunt, non tamen vacua, in plana terra; deinde à sinistris ad Boream locus quidem est, quem vocant incolæ Longini fossatum, quoniam priscis temporibus Longinus Romani exercitus dux, patria & genere Isaurus, ducto aduersus Tzanos exercitu, illic castra fixerit. Hoc loco arcem Iustinianus rex extruxit, cui nomen Burgusnoce, diei itinere à Sifilison distans. Sifilison quoque arx est ab ipso rege ædificata firmissimè. Hæc igitur à Iustiniano rege apud Tzanos peracta sunt. In Amoria multa templa longo tempore diruta renouauit. Post Trapezontinorum terminos locus est, Risæum appellatus, què ipse instauratum in munimentum sepsit præstantius, quàm vel verbo explicari, vel auribus percipi possit. Apud Lazos Christianorū ecclesiam vetustam & structura putidam & emarcidam reparauit. Sebastopolim, quæ olim arx erat, muro & alijs munimentis facilis captu, publicis vijs & alijs ædificijs adornatam, in urbem inter præstantissimas etiam, elegantia & magnitudine imprimis famigeratam rededit. Bospori etiam, ac Chersonis, vrbium in illo litore maritimarum, post stagnum scilicet Mæotidè, post Tauros & Tauroscythas, in vltimis Romani imperij finibus habitantes, muros penitus collapsos inueniens, in magnam quandam elegantiam & securitatis admirationem restituit. Hæc igitur sic habent. Urbem etiam quandam Thraces habitant mari finitimam in litore Euxini ponti, Anchiolum nomine, vbi non procul ab vrbe, aquæ natura calidæ scaturiunt, incolis imparata balnea præstantes. Hunc locum, olim muro non munitum neglexerant prisci reges, quamuis vicina loca barbara gens habitaret. frequentabant locum ipsum ægroti, cum periculo alleuamen inquirentes. Iustinianus igitur nunc muro vallauit, effecitque, vt citra periculum infirmis remedium contingat. Hæc igitur munimenta à Iustiniano rege constructa sunt, in oriente, in Armenia, in Tzanica regione, & circa pontum Euxinum. Nunchinc nobis eundem est ad ædificia, quæ in Europa extruxit.

* paludem.

* Liber IIII.

* ORATIO QVARTA.

Si pelagus sulcet, qui ad gubernandam nauiculā instructus nō est, perniciosam rē esse puto, magnorum discriminū impēse plenam. idē dixero, si quis Iustiniani Regis ædificia, sordidissima oratione emetiri

emetiri velit. Animi enim magnitudine hic rex alia (vt ita dicā) omnia, & quæ ad ædificia non minus, multo præstantiora perfecit, quàm vt oratione explicari queant. In Europa, curans ministeriū applicare necessitatis postulationi, opera absoluit, quæ narratu facilia non sunt, aut etiam prompta ad conscribendum. Urgebat enim necessitas in confinio Istrum fluminis, & deinceps propter adhabitantes huic loco barbaros. Nam vicina est gens Hunnorum, Gothorum, Tauroū, Scytharum, & Sclabenorum, & eorum qui cum Sauro-^{* Sclauinorum} matis in plaustris degentibus bella gerunt, & si quod aliud beluinum genus hominum est, hic morari & sedes figere consuetum. His iam incessanter bella mouentibus occurrere cogitanti Iustiniano regi necessarium erat, innumera propugnacula iacere, militum inenarrabiles custodias constitueri, & alia, quæcunque hostibus forent impedimento ad promouenda dominia. Ceterum quod de historia restat, prosequemur. Operis enim inchoati, quocumque modo ad finem peruenire magis conueniet, quàm relicto imperfecto retrorsum ire. Constituentes itaque huius regis ædificia, quæ in Europa construxit enumerare: pauca quædam huius regionis præfari dignum duximus. E mari, quod Adriaticum dicitur, influxus quidam ab alio mari decurrens, Epirum ingreditur, fermè terram diuidens, Ionium sinum efficit, in dextra Epirotas & illius regionis gentes, in sinistra Calabros habens. supra quos è regione maris defluit Ister fluius. Hic multa ædificia relatu dignissima Iustinianus rex construxit. Totam enim Europam obualans, barbaris, qui Istrum fluij accolæ iam erant, inaccessam reddidit. Sed à patria regis mihi ordiendum esse arbitror. Hanc enim solam decet extolli, diulgari, venerari, quæ talem regem enutriuit, talem Romanis præstitit; cuius opera verbis enarrare, & litteris commendare impossibile est. Apud Dardanos Europæ, qui iam post Epidamniorum terminos habitant, locus est Tauresium nomine. Hinc Iustinianus rex orbis reparator oriundus erat. Hunc locum muro circumdans quadrangula figura, singulis angulis turrin imposuit, effecitque, vt & esset, & vocaretur Quadriturrita. Iuxta hunc locum urbem nobilissimam condidit, quam Iustinianam Latina voce appellauit, atque hoc modo nutritionis officium altrici patriæ rependit. Fabricauit etiam canales aquarum, vt vrbs aquis abundaret, & multa alia narratu digna. Non est facilè enumerare deo consecrata templa, verbis comprehendere ^{* magistratum} principum habitacula, ingentes porticus, nitida fora, fontes, vias, balnea, loca vbi res venum exponuntur. Magna planè vrbs est, & totius regionis metropolis Illyricorum, archiepiscopum fortita; alijs vrbibus ipsi, tanquam magnitudine præstanti, cedentibus. Quo fit, vt etiam honorem regi rependat. Vt enim ipsa vrbs rege ^{* se iactat,} honoratur, tanquam alumno, ita è diuerso rex ^{* honori sibi ducit, quod urbem ædificauerit.} locum illum in urbem euehere curauit. Et tantum de hac re dixisse sat erit. nam omnia diligenti subtilitate persequi impossibile est. Nam si ad regis præstantiam vrbs quoque accesserit, necesse est omnem orationem deficere, & ipsam re inferiorem fieri. Erat olim apud Dardanos vrbs, Vlpiana nomine; huius murum deiectum (erat enim totus inutilis) in præsentem nitorem permutauit, appellauitque urbem Iustinianam secundam. Prope quam & aliam quandam urbem, quæ prius non erat, condidit; & Iustinopolim vocauit, auunculo cognominem. Sardicæ quoque & Naifupoleos, præterea Garmaæ & Pantalix muros, qui vetustate disrupti erat, in securitatem reparauit, & hostibus inexpugnabiles effecit, & inter has oppidula à fundamentis restituit, firmissimum etiam propugnaculum horum, & totius Europæ, Istrum fluium facturus, ^{* crebris munitionibus fluminis.} validis densisque munimentis fluminis ripas cingit, passim per ripas dispositis militum præsidijs, ne barbari agris custode carentibus semper insidiarentur,

ne homines cuiusvis ætatis captiuos abducerent, & vniuersam supellectilem atque pecuniam prædarentur. Erat hic quædam antiqua vrbs abundans aquis, nomen à natura loci adæpta. Euroea enim ab origine dicebatur. Ab hac non procul * mare diffusum in insulam in medio tenet, colle insignem. Huc Euroeæ incolis traductis rex infirmissimam urbem erectam muro sepfit. Post totam Epirum, Aetolos, Acarnanas, † nunc Crissæus sinus, nunc Isthmos, nunc Corinthus, nunc denique alia Græciæ loca, huius regis prouidentiam liquidò testantur. quapropter nemo contenderit, * per omnem ætatem fuisse quempiam ex omnibus hominibus Iustiniano rege magis prouidum, & accuratiorem, cui difficile non fuit, mare montibus allisum, circumfulsum, vnda efferuens, & arena fluidum, iactis fundamentis frenare & firmare; atque ijs, quæ vel maximè inter se diffident, applicare & connectere, vt artificio hominum conueniant, & cedant cogentibus. Hic etiam rex saltus & lucos copulauit, adaptauitque montibus mare. * Atque vniuersam Græciam munimentis obseptam reliquit, sedata subditorum diligentia. Arces etiam multas intra muros extruxit, consulens humanæ fortunæ, cui nihil satis firmum & constans, nihil inexpugnabile est; vt si muros quocumque modo aut tempore capi contingeret, in arcibus præsidia seruarietur. Vbiq; res frumentarias, & aquarum raseruacula in tuto disposuit, ordinauitque milites custodes. Sic per Græciam Iustinianus arces & propugnacula firmavit. In Heraclæa hæc facta sunt. Ex Illyricis in Græciam eunti occurrunt duo montes plurimum distantes, sed tandem inter se quam propinquissimè conuenientes, angustum reddentes interstitium locum. fons per medium fertur, æstiuus horis aquam placidam, & potui non incommodam effundens ex montibus istac assurgentibus, in breuem deinde riuum contractus. sed postquam pluit, torrentem exundans altum vehementer, & satis immanem; ex scopulis & saltibus ingentem fluxum congregat. Ex vtraque parte angusti loci duo erant olim munimenta. hinc Hereclæa vrbs, cuius sufficienter meminimus, inde Myropolim non parua intercapedine distans. Ambo munimenta ruinæ proxima Iustinianus rex reparauit, & validissimo muro angustum locum circumdans, barbaris transitum præclusit. Omnes Græciæ vrbes, quæ Thermopylis includuntur, vt in tuto essent, effecit, renouatis omnibus muris. Concederant enim multo antè in Corintho, ex vehementi terræ motu, Athenis, Platæis, & in Bœotia terminis, vetustate corrupti. Nihil autem expugnabile, nihil incustoditum reliquit. Postquam ipse Iustinianus salutem subditorum inuigilans animaduerterit, barbaros mali aliquid esse machinatos, Græciam passim muris & mœnibus vallauit, vt iam necessarium foret hostibus, singulas vrbes separatim obsidere. Atque hæc effecit, quoniam expectatio minimum producta, miseriam non patitur, & semper prorogata auxilium non petit, sed instantem fortunam propter tarditatem & dilationem abijcit. In Peloponneso etiam, vbi rescuuisse omnes vrbes muris carere, ne multum temporis attereretur in singulis curandis restituendisque, vniuersum mare securum reddidit, erectis arcibus, & constitutis præsidijs. Atque hæc sic processerunt. Vrbs quædam erat Thessaliæ Diocletianopolis nomine, à barbaris * occupata, & longo tempore ab habitatoribus deserta, vicinum habens stagnum, & insulam in medio stagni aquis circumfulsam. Quapropter hic rex vrbs † explorato loco, quoniam facilè penetrari poterat, firmissimam urbem in insula ædificauit, dimisso (vt par erat) priori nomine. In Echinæo, Thebis, Pharfalo, & alijs vrbus maritimis omnibus propugnacula renouata aptè confirmavit. Sed quoniam in Thessaliam peruenimus, sermo in Pelium montem & Peneum fluuium pergat. Ex Pelio monte Peneus placido lapsu defertur, mox suo allapsu urbem Larissam decorans.

Nam

Nam Phthia hic amplius non est. defuit autem hic fluuius admodum leniter in mare, finitimam regionem feracem reddens omnigenorum fructuum & potabilibus aquis abundantem. Quos planè fructus qui illic habitant, vendere non possunt, formidantes subinde barbarorum incursum & molestias. Nusquam enim hæc loca munimentum habent, quo sese incolæ conferentes seruentur, sed Larissam & Saream, collapsis iam mœnibus, muris fermè spoliatas esse contigit. Rex igitur Iustinianus ambas vrbes muris obcingens, regionem illam in legitima & natua felicitate conseruauit. Inde non procul montes assurgunt prærupti, altissimis arboribus abundantes, & Tauris peruij. In hac terra Lapitharum aduersus Centauros flagrauit pugna, quemadmodum fabulæ nobis asseuerant, temerè persuadentes, fuisse scilicet præscis temporibus genus hominum extraneum, & ex animalium natura quadam perperam mixtum. Reliquerunt fabulæ testimonium vetusta tempora in appellatione. Nam structæ in montibus arcis locus Centauropolis in hanc usque ætatem vocatur, cuius murum dirutum Iustinianus rex instaurauit & obfirmavit. Multas preterea arces in Thessalia renouauit, quarum nomina non multo post à me perscribentur. Sed nunc ad Euboiam insulam eundem est, quoniam Athenis & Marathon propinquissima est. * Euboia in mari obiecta est Græciæ, videtur autem olim abrupta esse. Quandoquidem prius vna erat terra, quæ post freto est diuisa. maris vndoso fluxu hic circa Chalcidem urbem, continentem perumpente, & quod à terra defectum est, in insulam redigente, fretum Euripus dicitur. Euboia igitur huiusmodi existens insula, vna etiam trabe sinui maris superposita, terræ & continenti iungitur, quam incolæ, quoties libitum sit, imponentes, * Epirotæ videntur esse, pedibus in oppositam terram progredientes, quam rursus deponentes, nauibus traiciunt, insulani iam facti. Itaque vnus ligni & trabis impositu & depositione seu ablatione, pedites sunt aut nauæ. Hanc Euboiam Iustinianus rex penitus inexpugnabilem & inuisitam reddidit. Non procul à Thessalonica fluuius decurrit Rechius nomine, qui bonam planè terram & frugiferam circumiens, in vicinum mare exonerat, & leni defluxu placidam & potabilem aquam effundit. Hic plana terra, * multa profert odoramenta, & paludem pabulosam; hac quidem parte ferax, sed barbarorum incursum misera, est enim facilis accessu. quocirca Iustinianus rex in litore maris, quæ Rechius exonerat, validissimam arcem extruxit, quam Artemisium appellauit. Et hæc quidem hætenus. Quo autem modo ripas Istri fluminis firmauerit, nunc exponam. Romani olim imperatores, vt barbaris ultra fluuium habitantibus transitum præcluderent, vniuersam ripam huius fluminis propugnaculis vallarunt, propugnaculis inquam non ea quidem ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari nequirent, & forent inaccessa; sed vt ripa fluminis virorum custodia non vacaret, quod tum satis erat ad deterrendos barbaros, vt cauerent ab incursum in Romanos. Posteriori seculo Attila cum ingenti exercitu ingressus, nullo fermè labore propugnacula euertit, quæ deinde euersa Iustinianus rex reparauit, non quidem qualia prius erant; sed validissima, hic præsertim vbique restituit, amittente iam securitatem Romanorum imperio. Quæ quomodo facta sint, exponam. Oritur in Cætarum, qui nunc Galli vocantur, confinio Ister fluuius; circumfluit autem multas regiones vt plurimum desertas, alicubi barbaros accolat habens, beluini moribus, & nulla societate alijs hominibus deuinctos. Postubi Daciam attigerit, hic iam disternare videtur barbaros, sinistram partem occupantes, à Romanorum terra ad dextram sita. Urbem igitur in hac parte litoris Iustinianus ædificauit firmissimo muro circumstantem, spectatu planè dignam eam reddidit. Aliam item nouam arcem erexit, impensè munitam, ab hac vrbe octo maximè * signis distantem. Ante quam vrbs antiqua erat Viminacium

* palus diffusa

† tum Crissæus sinus, tum Isthmos. & sic deinceps.

* ab omni æuo

* Alius sensus in Græciæ.

* borrea

* euerfa

* neglecto

* Eubœa.

* terræ continentis habitatores.

* frequentes agrorum cultura, palus pascua;

Attila rex Hunnorum.

Ortus Istri fluminis.

† maximi sanè momenti. * miliaribus

* exhibuit.

quam rex reparatam penitus nouam * esse ostendit. In opposito signo, alias multas arces ab ultimis fundamentis ædificauit, & deinceps oppidulum antiquo nomine Zanes, à quo non longe abest arx, cui * Pontes nomen. Hic fluuius effluens, & modicum litoris spacium euagatus, mox in suum alueum reuertitur. facit id non suapte natura, sed hominum industria coactus, * propter quod iam locus ille Pontus appellatur. Cur autem huc deducentes coactum Istrum, Danubium uocent, dicam. Romanorum Imperator Traianus ferox & strenuus, quasi indignè ferens regnum sibi cefisse finitum, & Istro fluuius terminari atque concludi, fluminis ripas ponte diligenter iunxit, ut iam penetrare posset, & amplius ipsi impedimento non foret, in barbaros ultra flumen habitantes progredienti. Quomodo pontem hunc extruxit, mihi planè curæ non sit, * expendat autem Apollodorus Damascus totius operis præcipuus artifex. nullam tamen utilitatem inde senserunt Romani, sed pontem Ister exundans postea, & tempus intercurrentes euerterunt. Erexit autem Traianus ex utralibet fluminis ripa, arcem, hanc quidem Theodoram nomine, illam verò in Dacia ex opposita regione, Pontem, operi * cognomen. Sed quoniam fluuium naues pertransire non poterant, propter rudera & fundamenta pontis hinc posita, cogunt fluuium alià traducere cursum, & rursus transitum suum deflectere, ut iam nauigari queat. Ambas arces corrumpi contigit, collapsas uetustate temporum & barbarorum incursum. Iustinianus rex Pontem, arcem in dextra fluminis parte collocatam, inexpugnabili ædificio renouatam, Illyrijs securum propugnaculum constituit: alteram verò in opposita parte sitam, cui Theodoræ nomen erat, tanquam barbaris illic habitantibus incumbentem, nequaquam curandam esse putauit. Alias quoque arces post Pontem extructas renouauit, & alia plurima, quæ sermone complecti impossibile. Igitur Illyricorum arces iuxta fluuium Istrum sic habent. Ad Thraciam nunc eundum est, enumerandæque sunt arces hinc in ripis à Iustiniano rege exædificatæ. Primum igitur hinc ad Mysos progrediamur, quos bellaces Poetæ uocant, Illyrijs conterminos. Post locum, quem Burgum appellant, Securiscam arcem Iustinianus renouauit. * præterea quæ Quintodemi tempore diruta sunt, restituit. Deinde urbem, quæ antè non fuit, erexit, à Regina nomine Theodoropolim appellatam. Insuper Quintorum arcem fundauit, postquam Trismacarias propugnaculum; è cuius regione in opposito continenti Constantinus quondam Romanorum rex arcem non contemnendam construxit, Daphnen nomine, nõ inutile fore arbitratus, si hac via utrimlibet fluuius custodiretur. Hanc arcem procedente tempore à barbaris funditus euersam, Iustinianus ex fundamentis reparauit. Sunt in ripa Istri tria propugnacula, in quibus ea, quæ collapsa erant, non indiligenter correxit. Sic ergo apud Mysos in ripa Istri & locis vicinis arces sunt dispositæ. Ad Scythas tandè progrediar. Hic prima arx Sancto Cyrillo cognominis est, in qua quæ corruerant, Iustinianus non segniter restituit. Deinde propugnaculum ex fundamento construens, loca illa tuta reddidit Sclauenorum incursum atque insidijs. Est etiam hinc Ibeda urbs, cuius propugnaculi magnam partem collapsam reparauit, & nullo quasi labore validissimam effecit, extructa noua arce, Aegistum appellata. Quæcumque igitur apud Dardanòs, Epirotas, Macedonas, & Illyricas gentes, præterea in Græcia, & iuxta Istrum fluuium ædificia construxerit, iam à me explicatum est. restat ut in Thraciam progrediamur, iactò optimo sermonis fundamèto à locis Byzantio finitimis. Hæc enim urbs non solum potentia, sed etiam situ & natura cæteris locis Thraciæ præstat, ueluti in Europæ arcem quandam exurgens, & terminos illius maris, quod Europam ab Asia dispescit, obueniens. Vniuersas urbis structuras, & quicquid templorum siue intra, siue extra

* obseruens.

muros

muros Constantinopoleos expoliuerit, antè declarauit: iam quæ sequuntur, dicturus adgredior. Arx est in suburbio, quem * Stroggylon seu rotundam à figura & compositionis dispositione uocant. Hinc via, quæ in Regium procurrit, admodum inæquabilis & salebrosa est, & decidentibus fortè pluuijs, lutosa efficitur, & prorsus inuia illac transeuntibus. Hanc vastis lapidibus substratam Iustinianus rex, peruiam & omnino viatori facilem reddidit. Longitudo huius viæ, ad Regium usque protenditur, latitudo tantundem patet, ut citra compressionem, binos currus inuicem occurrentes excipiat. Lapidés admodum asperi sunt, & in ridiculam figuram defixi, ut non se contingere, non subtili artificio se mutuo integere, sed cognati atque concreti esse videantur. Et hæc quidem huiuscemodi sunt. Stagnum Regio vicinum est, in quod fluuij ex supernis locis defluentes exonerant, in mare usque diffusum, adeo ut vno litore cum mari copuletur, quamquam in angusto admodum loco, unde & Myrmecis seu formicæ nomen accepit. Hic olim traiectus mare cum stagno (ut dictum est) copulans, ligneo ponte permeabatur non sine maximo discrimine, si quando (ut fit) ligna compurruissent. At Iustinianus pontem saxis concinnè deiectis in fornix erexit, & rem profectò magnam, transitum scilicet sine ullo periculo compendiosum constituit. Supra Regium urbs est Athyras nomine, cuius cum incolæ uehementissima siti oppressos inuenisset, penuriam dissoluit, structo illic aquarum receptaculo, renouatisque muris iam fatiscensibus. Ultra Athyras locus quidam est, quem indigetes Episcopa uocant; quem postquam Iustinianus rex animaduertit hostium incursum expositum, quippe qui nullo propugnaculo munitus esset, arcem hic ædificauit mœnibus & turribus cinctam; non, quo consueuit, sed hoc modo eminebat quædam ex vallo structura à principio angusta, & sensim in amplam latitudinem desinens, turribus munita. per hanc fieri non poterat, ut hostes muro appropriarent, quandoquidem intra vallum existentes inter medias turres, facillimè à mœnibus propelluntur, & à custodibus iugulantur. Hic etià portas non consueto more inter cætera opera collocauit, sed ex obliquo, in angusto scilicet loco prominenti ante murum, ut sic ab hostibus non cernerentur, sed laterent à tergo. Hic conatum Regis adiuuit Theodorus olim Silentiares, vir admodum sagax & prudens. Talis itaque arx hinc extructa. Priusquam hinc * ad alia progrediamur, dignum fore duximus, ut pauca præfaremur. Mare, quod ex Oceano & Hispania profluens, Europam à sinistris habet, ad Thraciam usque procurrit; deinde ad orientem deflectens, scinditur; inde orientalem plagam, hinc paulatim incuruatum, Euxinū fretum efficit, atque Byzantium deproperans, perinde ac à repagulo quodam repulsum, decurrit ad eam urbis partem, quæ auroræ subest, & iam in multo vastiorem curuaturam retortum, portus angustia concluditur, & Isthmum (ut par est) exijs, quæ partim supra, partim infra Thraciam sunt, relinquit: non quòd in duos effluxus hic partiatur mare, quemadmodum in alijs isthmis fieri consueuit: sed quòd admirabili quodam modo reflectatur, & utrimlibet obcingat cum alias Thraciæ partes, tum Byzantij suburbana loca. Aedificant autem hinc homines, * & domos construunt, non ad necessitatem, sed ad iniuriam & delicias termino carentes, & ad id genus alia, quæ cunctique diuitiarum affluentia hominibus obueniens parit. Collocant hic ingentem supellestem, & creberrima exercitia habent. Cum igitur inopinati hostes per Romanorum terram discurrere cœperint, damnum patitur hic locus non conferendum cum alijs regionibus, quandoquidem malis irremediabilibus hanc terram opprimi contingit. Quod Anastasius Rex impedire conatus summo studio, longos muros extruxit in loco non minus quadraginta * signis à Byzantio distanti, & ambo maris litora itinere

* Strongylum

* dignitate, silentiarius, vir, &c.

* ad Longos muros, progrediamur, mur,

* & partim tendit ad orientalem

plagam, partim factum paulatim obliquius,

Pontum, qui Euxinus dicitur, efficit & Byzantium accedens,

uelut ad metam quamdam inflat.

* & ornant suburbana, non ad necessitatem, sed

* & ornant suburbana, non ad necessitatem, sed

* & ornant suburbana, non ad necessitatem, sed

* & ornant suburbana, non ad necessitatem, sed

* & ornant suburbana, non ad necessitatem, sed

* miliaribus

duorum dierum inter se diuisa coniunxit, sicq; arbitratus est, quæ intra muri septa continebantur, omnia in tuto fore. At structura illa maiorum incommoditatum [†] fomentum erat. neque enim fieri potuit, tantam molem, aut tutò perfici, aut perfectam diligenter custodiri. Postquam enim partem quandam longorum murorum hostes expugnassent, tum subiugatis ^{*} custodibus, in alios inopinati proruebant, & mala operabantur non facilia enarratu. Cæterum Iustinianus rex ijs, quæ con fracta erant reparatis; & quæ dubia erant ac infirma, validissimè communitis, propter custodes has structuras prioribus adhibuit. Exitus viarum, qui ex singulis turribus in vicina loca procurrebant, obstruxit omnes, vno duntaxat relicto accessu, quem oportune munitentes custodes, etiam intra vallum existentes hostes contemnebant: quoniam singulæ turres custodibus sufficiebant ^{*} cum ad securitatem, tum ad mansiones. ^{*} quæcunque iam erant muris finitima, tuta esse procurauit, & alia quoq; loca (quemadmodum nuper à me dictum est) ad meridiem vrbs sita renouauit cum ijs, quæcunque intra vallum collapsa erant. Isthæc igitur à Iustiniano rege peracta sunt apud longos muros. Heraclia vrbs, quæ ^{*} & Paralia, & à vicinis Perinthus dicitur, (cui olim primas Europæ tulerunt, nunc autem post Constantinopolim secundas sedes præbent) sitibunda & nimia olim siccitate premebatur: non quòd proximus locus aquis careret, aut huius rei negligentes fuissent ij, qui olim urbem condiderunt, quoniam Europa fontibus affluit, & vetustis hominibus curæ fuit aquarum riuos per canales deducere; sed quòd tempus consueti more vrbi canales abstulit, aut vetustate [†] collapsis ædificijs inuidens, aut in perniciem & interitum perducens, eò quòd Heraclote harum rerum curam non habuissent, sicq; breui tempore Heraclia ab incolis deserta est. ^{*} Hoc ipsum iam effecit tempus, & quæcunq; illic regio munere atq; adeo spectatu digna erant labefactauit. Iustinianus rex non obiter, sed quemadmodum imprimis regem decuit, conspectam urbem, potui commodis & pellucidis aquis irrigauit, & omnibus reparatis, non est passus urbem ^{*} regijs dignitatibus & ornamentis depriuari. Ab Heraclia, vnus diei itinere abest locus maritimus Rædestus nomine, nauibus per Hellepontum traieciendis valde oportunus. Quippe qui aptum portum habeat operis in mari exercendis idoneum, siue merces suas nauæ subducere, & naues leniter exonerare velint; siue rursus nullo quasi labore naues onerare ac deducere. Cæterum hic locus barbaris expositus erat, illac, si sic fors tulisset, decurrentibus & grassantibus: eò quòd neq; arte obuallatus, neq; natura munitus aut difficilis accessu esset. Quapropter mercatoribus ob metum periculi suspectus, à paucis colebatur. Iustinianus rex locum non modò tutum reddidit, sed & omnes vicinos seruauit, erecto scilicet Rædesto in urbem & muro potentem, & magnitudine insigniter amplam, quo iam barbaris irruentibus, vicini omnes comòdè suffugientes vnà cum suis rebus seruantur. Quæ à Iustiniano rege in Rædesto acta sunt sic habent: Sed quæ in Chersoneso elaborata sunt nunc dicam. [†] Chersonesus Thraciæ hic omnibus patet. procurrit enim in mare, & quasi priori loco continua sit, iam in Asiam videtur protendi, litus eius iuxta urbem Eleuntem prominens, mare in duas partes dirimit, quarum altera, vehemènti impetu à continente diuisa, & profuenti freto cedens, ^{*} pontum efficit, quem Nigrum vocant; reliqua verò penè insula sit, idoneum ab eo quod factum est, nomen tenens. Chersonesus enim (vt par est) dicitur, breui isthmo impedita, ne sit omnino insula. Hic antiqui homines negligenter satis & citra omnem curam, construebant propugnaculum scalis expugnabile: quandoquidem arbitantes sese hortum quempiam sepibus obcincturos, exile prorsus & parumper exurgens construxerant, luxta mare verò ex vtraq; parte Isthmi, breuib; quibusdam neq; satis

† origo

* præsidarijs,

* seorsum ad securitatem.

† horum ergo murorum mutationem celerimè perfecit, & quum alia factiscentia, (sicut aiebant modò) tum vrbs Mejembræ corrupta moenia refecit.

* & maritima, & vicina est, ipsa Perinthus scilicet.

† collapsum ædificium negligens

* Idè et eius loci palatio perquam spectabili diuinitate temporis acciderat.

* splendore palatij egere.

† Chersonesus insulari sibi Thraciæ toti est.

* sinum

† exiguis.

fatis idoneis munimentis fabricatis, locum inter vndas & propugnaculum obstruxerant; non vt illac infidiatores propulsarent, sed ad ingressum magis prouocarent. Sic iam prorsus despicabile, & ijs qui rem tentare volebant, opus facile captu moliti erant. Nam hostes Thraciæ regionem percurrentes, perinde atq; periculum facturi, huc quoq; per litus ingredi tentarunt, & territis custodibus propugnaculum transilierunt nullo planè labore, tanquam ludo quopiam sese exhilarantes. Pro salute igitur subditorum multa excogitans Iustinianus, hæc effecit. Primum, vetusti & eius quidem exilis muri vestigijs relicti, alterum in ipso loco erexit propugnaculum abundè latum & altum, ac desuper in mœnibus testudinem construxit in modum porticus, cuius fastigio intuebantur, qui ex propugnaculo præliabantur. Qui sub testudine propugnant, illis qui muros quatunt, prælium duplicant. Sed & fossæ extra propugnaculum existenti, continua opera suffossæ, ingentem quandam vastitatem latitudinis & profunditatis imposuit. Hæc autem sic muniuit & tuta reddidit. ijs nihilominus, qui intus habitant, munimenta edificauit, vt in tuto essent, qui Chersonesum colunt, tametsi longius quam par est, abest ab longis muris. Urbem enim Aphrodisiadem validissimo vallo cinxit, olim muro carentem. Cyberim urbem solo fermè equatam, rursus muro circumdatam, habitabilem effecit. Vbi & balnea, & hospitia construxit, ac quæcunq; ad splendorem & ornamentum vrbs pertinent. Sed & Calupolim firmissimo muro sepsit, quam prior ætas muro cingere neglexit, longis muris confisa. Vbi iam & ^{*} cauponas, & cellas vinarias construxit. Est quædam contra Abydum vrbs antiqua, Sestus nomine, non tuto satis loco olim condita, quippe cui vastus quidam & præruptus collis impendit. Hic iam arcem in accessam construxit, & expugnatum, si quis conetur, non facilem. Non procul à Sesto Elæus est. Hic petra à mari prærupta in cœlum affurgit, & summum verticem in muri naturam attollit, vbi Iustinianus arcem locauit difficilem aditu & irruentibus penitus inuiam. ^{*} fundauit etiam arcem in Enthesco ab altera parte longi muri valido munimento firmatam. Vndiq; igitur Chersonesi incolas tutos ipse reddidit. Post Chersonesum vrbs habitatur à conditore appellata. Hic Aeneas fuit (vt ferunt) Anchisæ filius. huius murus facile capi ac superari poterat. Etenim humilis erat, & aditu facto, mari vicinus, ab vndis aliquo modo pulsabatur. Sed Iustinianus rex murum in altum euexit, vt iam non solum non capi, sed ne tentari quidem possit, ^{*} & subductis impedimentis, ac vndiq; obstructis lacunis inexpugnabilem prorsus constituit, vt vrbs in tuto sit posita. facile autem erat barbaris per regionem discurrere ac grassari, quoniam Rodope raras ex antiquo munitiones habebat. Erat autem pagus quidam Bellurus nomine, diuitiarum potentia & hominum multitudine vrbi æqualis; quia tamen muro obseptus non fuit, prædatoribus barbaris crebrò patebat. Hunc rex ipse in urbem erexit, & circumdedit muro structuram se dignam relinquens. Alias quoq; vrbes in Rodope sitas temporis malignitate dirutas, omni diligentia & studio instaurauit. Isthæc igitur hoc loco elaborauit. Anastasiopolis hic sita, quamquam muris cingebatur, maritima tamen existens, litus habebat hac parte custodibus non munitum. quo factum, vt sæpenumero naues hic videlicet applicantes barbari, Hunni interciperent. Iustinianus rex muro vniuersam partem mari finitimam circumdans, tam naues, quam insulanos in tuto seruauit. Est in Rodope antiqua vrbs Toperus nomine, præcipitem colliculum sibi impendentem habens, per quem non multo antè à barbaris. Sclauenis iam capta erat. Iustinianus murum in tantam altitudinem euexit, vt hoc iam colliculo esset superior, quo prius inferior erat; turres autem singulas in firmas arces expoliuit. Hæc igitur à Iustiniano rege hic peracta sunt. quæcunq; verò monumeta exstruxerit per aliam

* borrea

* Itidè in Thebesco castellum struxit

* nec adire cum copijs. Vsq; adeo Euum obstruam prorsus inexpugnabile reddidit. Et ita quidem vrbs securitati consultum fuit. Regio verò barbarorum in Chersonibus exposita mansit, quoniam Rhodope

* Heminontas
nam,

* Philoppopolis

* castella, quorū

* castellū Thra-
sis,

* Castellum su-
minis

* Cephalæorum

Thraciam, & quam nunc vocant * Aemimonton, ego declarabo. Imprimis
Philippoleos & Berroæ, præterea Adrianopoli & Plutinopoli dirutos mur-
ros, & fatiscentes estructuras diligenter reparauit, & innumeras arces per to-
tam Thraciam fundauit, per quas effecit, vt ipsa regio iam depopulationes
non formidet. Præterea * arces & præfidia, quorum meminisse possum, hæc
sunt. In Europa Ludicæ, Elæ; In Rodope Cænurgia, Casera, Theodoro-
polis: * In Thraſo, Sudanelanæ, Mandepa, Tharſandala, Denizus, Toparum,
Dalafarba, Bre, Cucasbiri, Cusculis. In Thracia, Bospara, Besyparū, Capitu-
ria, Beripara, Isgipera, Ozarba, Borijarus, Tamonbari, Scelenas, Carasyra,
Pinzum, Tuleus, Arxen, Castrozarba, Zofiterpum, Bertisum, Dengium, Ca-
cisus, Curfazura, * Potamū, Castellan, Eisdicæa, Mercatatus * capitalium,
Taurorum, Bolao dypara, Scitæes, Bepara, Plysenum, & alia, quæ numero
comprehendi nequeunt.:

* Liber V.

ORATIO QUINTA.

QVÆ in tota Europa Iustinianus rex construxit, quoad fieri po-
tuit, in priori oratione explicata sunt. nunc ad ea nobis progre-
diendum est, quæ adhuc ex Asia restant. Vrbes, & munitiones,
ac cætera ædificia, quæcunque per orientis regionem erexit à
Medicis promontorijs vsque ad urbem Palmyram, apud Phœ-
nices Libani accolæ sitam, me iam prius exposuisse arbitror, nunc quidnam
egerit per * aliam Asiam & Lybiam, aut extruendis propugnaculis, aut con-
planandis itineribus, quæ permeatu erant difficilia, & periculorum affatim
plena, & partim propter procumbentes montes præcipitia, partim acceden-
tes viatores strangulantia flumine vicino; aut urbium defectibus curandis,
dicturus aggredior, hinc sumpto exordio. Ante Ephesum locus quidam est,
non argillosus aut frugum ferax, sed totus durus & asper. Hic indigenæ o-
lim Ioanni Apostolo templum erexerunt: Ioanni inquæ Apostolo, qui Theo-
logi cognomentum accepit, quoniam de deo scribendo [seipsum superat, &]
melius altiusq; narrauit, quàm vel natura hominis ferat. Hoc templum, exi-
le planè & angustum, & diuturnitate temporis collapsum, ad solum vsq; Iu-
stinianus rex diruit, & in tantam amplitudinem atq; elegantiam instaurauit,
vt (si paucis dicam) iam prorsus æmulum sit ac similitimū illi templo, quod in
Regia vrbe, omnibus Apostolis dedicauit, quemadmodum antè declaratum
est. Hæc in Epheso acta sunt. In Tenedo insula salutare quiddam, tum Regiæ
vrbi, tum ijs, qui apud mare diuersantur, effecit; quod mox declarabo, tan-
tundem præfatus. Mare Helleſponticum angusto imprimis meatu fertur.
Ambæ continentes, inter se quampropinquissimè coeuntes, * traiectus prin-
cipium constituunt iuxta Sestum & Abydum. Postquam naues huc perue-
nerint, quotquot iam rectà Constantinopolim proficiscuntur, * hæc decur-
runt. At hinc reduci non possunt, nisi ^b Notus afflauerit. quo fit, vt in frumen-
tariam ^c nauim ex Alexandrina vrbe huc deuectam, si secundus ventus inci-
derit, breui in Byzantinum portum deferatur, atq; exonerata statim reuerta-
tur: ^d Iccirco ante hibernas horas, omnes bis aut ter nauigatione peragunt,
& si velint, alijs mercibus oneratam hinc nauim reducunt. ^e Nam si contrarius
in Helleſponto ventus naues comprehenderit, tum accidit & naues, & fru-
mentum deperire ac computrescere. Quod animaduertens Iustinianus rex,
in Tenedo insula, quæ traiectui proxima est, domum frumentariam extru-
xit, omnium quæ illic exonerantur, abundè capacem; vbi, si quando publici
frumenti aduectores contrarijs ventis impediuntur, onus reponunt, & boreæ
cum zephyro, & si quis alius ex opposito illis flauerit, valedicentes, in alterâ
nau-

* reliquam

* freti

^a hic portum pe-
riunt.

^b auster

^c classem,

^d vti scilicet an-
te tempus hiber-
num omnes alte-
ram tertiamque
nauigatione con-
ficiant.

^e et verò si

nauigationem se præparant. Nam in patriam reuersi, cum oportuno de in-
de esse contingit, vt ad Byzantium nauigent, alijs nauibus ex Tenedo fru-
mentū perferunt ij, quibus hæc * sunt. Est apud Bithynos Helene vrbs, Con-
stantini regis matris cognominis. nam ex hac Helenam oriundam aiunt, vi-
co olim ignobili, cui Constantinus nutritionis officium exoluens, hunc lo-
cum nomine & dignitate vrbs decorauit; nihil tamen regium, nihil magnifi-
cum in ea extruxit, sed in apparatu prioris fortunæ permanentē, solius vrbs
nomenclatura, & Helenæ alumnæ cognomento honestauit. Rex autē noster,
tanquam ingratitude sui in regno prædecessoris [†] offuscaturus, primū ani-
maduertens urbem ipsam ex aquarum penuria laborare, mirabilem aquæ
ductū rudi principio effinxit, qui aquam administrat, oculis nō conspicuam,
sed tamen istis hominibus sufficientem, nedum ad bibendum, sed ad lau-
andum etiam, & quæcunq; alia, in quibus homines ad satietatem vsq; propter
aquarum copiam deliciantur, & voluptatem capiunt. Præterea publicum bal-
neum quod prius non erat, instituit; & alterū illic positum, propter raritatem
aquarum & incuriam collapsum reparauit. Quin & templa, & regias, & por-
ticus, & hospitia * principum hic exædificauit. Decurrit prope hanc urbem
flumen, quod à figura & dispositione Draconem vocat incolæ. Circumfluit
enim in vtramq; partem se flectens, & ex aduerso contrarias sibi vertigines
agens, obliquo impetu, hæc in dextram, illac in sinistram fertur, vt scilicet i-
stac transeuntibus necesse sit, supra quam vicies flumen traicere, & multos
deperire contigerit [†]. Ad hæc aquarum abundantia, & calamorum, qui hic
enascuntur, magna vbertas, fluuium retardant & illigant, quod segnius & dif-
ficilius ex istis regionibus in mare exoneret. Igitur non multo nec longo
ante tempore propter immensos imbres stagnans fluuius, & * in gyrū contor-
tus in magnū terræ spacium se effudit, & irremediabilia mala operatus, ma-
ximis diuexationibus inquilinos attriuit. quos miseratus Iustinianus rex, ist-
hæc effecit. Nam [†] colliculis expurgatis, & euulsis excisisq; * calamis, liberum
in mare excursum fluuium parauit; & montibus, qui per illa loca assurgebant,
deiectis, viam qua plaustrum veheretur, instruxit; & duobus pontibus ad-
modum latis flumini, curauit, vt deinceps citra periculum omnes istac tran-
cant. Qualia autem bona apud Nicæam Bithyniæ egerit, dignum planè est,
vt dicamus. Primò renouatis vniuersis aquarum canalibus passim corruptis,
urbem aquis exsaturauit; deinde templa & monasteria ædificauit, hæc quidē
feminis, illa verò viris. Regias domos quadam ex parte iam collapsas accu-
ratè reparauit. Præterea balneum in diuersorio * Beredariu, olim dirutum.
In hanc urbem, qua solem occidentem conspicit, quampropinquissimè tor-
rens vehementer irruere tentat. hic construxerāt pontem, qui defluentem
torrentis impetum neutiquā ferens, vndarum violentiæ cessit, & ruptus vnâ
cum torrente defluxit. Rex Iustinianus hic alterum pontem fundauit, in tan-
tam altitudinem ac latitudinem excurrentem, vt & prior pons huius neque
millesima pars esse videatur, & * torrens nimio æstu inudans, in tuto seruet
hæc euntes. Ingens fluuius, quem nunc Sangarin vocant, fluxu adeo impetuo-
so decurrit, vt in medio fundum non habeat, & latitudine mare æquiparet.
hunc ex quo homines esse cœperunt, nemo ausus est ponte attingere, sed
nauium multitudine colligata, & sportarum more inter se concinnata, cona-
ti sunt pedites transire, quemadmodum aliquando Medorum exercitus
ob merum Xerxis. Cæterum id citra perniciem ipsorum non contigit. Nam
sæpenumerò fluuius vniuersas rates vnâ cum vinculis conuellens, meatum
illac transeuntibus interclusit. Supra fluuium autem Iustinianus rex conatus
est pontem erigere, nunc solum inchoato opere, ad quod perficiendū mul-
ta secum reputauit, & quod (bene scio) non multo post absoluet. Experitur

* imposta sunt.

* excusans.

* magistratibus.

* flumine præter
morem & subie-
to exundante, ad
hæc aqua fluit
vtrinq; obſta,
& arundinum,
que
intumescens
fluit
arundinibus

* Veredariorum,
qui vocatur, iam
olim corruptis.

* torrente nimio
æstu inudante.

enim deum esse, qui ei in omnibus operibus peragendis auxiliatur & succurrit. Quare in hoc usque tempus nihil excogitavit, quod imperfectum permanisset, quamquam ab initio plurima conari visus est. Apud Bythynos via quaedam est, hinc euntem ad Phrygas deducens, ubi ingens multitudo tum hominum, tum animantium* hibernis horis disperire solet. Est enim supra modum terraceus locus, qui non solum ex vehementibus imbribus, coelo eruptis, aut magna niue superfusa, & tandem dissoluta, sed etiam ex parvis aquarum guttis, si forte irrigetur, in profundum lutum subsidit, & vias coenofas efficiens, illac iter agentes suffocat. Hoc periculo rex magnanimitate sua, & regina Theodora, viatores eripuerunt. + Nam via, cuius dimidium robustus vir per diem transit, vastissimis saxis interiecta, effecerunt; ut solidum iter percurrant illac transeuntes. Isthac a Iustiano rege hic peracta sunt. Aquas suapte natura calidas apud Bithynos fontes effundunt in loco, quem incolae Pythia vocant. has in solatium [& refrigerium] habent cum multi alij, tum imprimis Byzantini. Hic magnificetiam rege dignam Iustinianus ostendit, structis regijs domibus, quae prius non fuerunt, aedificatis in publico lauacris calidarum aquarum illic scaturientium; & deductis per canales in hunc locum fontibus potabilium aquarum, ut unicuique scaterent, priorem terrae squalorem atque siccitatem abstulit & dererit. Quin & Archangeli templum, & infirmantium refocillatorium multo maiora ac splendidiora effecit. Apud Galatas fluvius est, quem indigetes Tiberim dicunt, qui saepe repentino incremento vehementer exundans multos illac iter agentium absorbit. Qua re nunciata rex consternatus, huiusmodi de cetero malum prohibuit. Etenim firmo opere per fluvium* transitum apparavit. ad orientem, pontes figura & specie, muro in aggere collocato, quem harum rerum periti aggerem seu scopulum vocant. Templum quoque hic fundavit occidentem versus ijs, qui hac praetereunt, hibernis horis salutare futurum. Heliopoleos moenia fluvius, qui ad occidentem urbem alluit, turbauerat ac diruerat, quae & hic quoque rex interclusit, ante moenia iacto munimento latitudine pedum non minus quingentorum. In Cappadocia haec peregit. Hic Caesarea urbs est maxima & populosa ex antiquo cincta quidem muro, sed qui propter + inertem mensuram, facile expugnari, nulla ratione custodiri, & ab insidiantibus cito penetrari possit. Is enim, qui urbem condidit, altos colles, qui hic assurgunt, intra muri ambitum comprehendere curavit, & securitatis nomine, ne scilicet aduersus urbem hostibus propugnaculum essent, opus infirmum extruxit. Nam multos campos, hortos, scopulos, & pascua muro inclusit. + Neque custodias secundum rationem muri, ut loca magis periculosa contingerent, obseruavit. Verum huius tantae curam habere non poterant homines illius seculi. Porro qui muris carere videbantur, hi continuè trepidabant. At Iustinianus rex deiecitis muri partibus non necessarijs, securo propugnaculo urbem cingens, inexpugnabile munimentum extruxit, & sic Caesarienses afferuit in securitatem. Est apud Cappadocas arx Mucillus nomine, in plano sita, quam emarcidam rex Iustinianus diruit, & ad occidentem arcis murum valde magnum erexit in loco accliuo & admodum arduo, ut etiam si quis conetur, accedere nequeat. Vbi iam sacra templa multa, peregrinorum receptacula, & publica balnea instituit, insuper quaecunque felicem [& augustam] urbem declarant. ex quo iam in Metropoleos dignitatem euecta est. Apud Cappadocas igitur huiusmodi opera facta sunt. Ex Autiochena urbe, quae nunc Theopolis appellatur, in Ciliciam eunti semita occurrit ex antiquo stricta, propter praetensos in angustum montes, quae etiam ex imbribus longo tempore illic stagnantibus ferme* obruta, periculosum transitum praebat viatoribus. Quod Iustinianus rex prouida mente reuoluens, statim huic malo remedium inuenit

* hiberno tempore

+ Nam quantum via dimidio die expeditus conficere potest, ea vastissimis

* pontem struxit, alio quodam muro instar publicae, ad orientale pontis parte ducto, qualem periti verum istarum subliam vocant.

+ nimiam magnitudinem.

+ nec studium adhibuit, ut excubiuarum loca pro murorum ambitus ratione adlitius pertingeret: nec eius loci homines murum tantae magnitudinis factum testum seruare poterant. ideoque, ceu nullis viderentur cincti manibus, perpetuo in metu versabantur.

* nimis accisa

inuenit. * Nam magnum exigens censum, montes illos in longum valde spacium assurgentes excidit omnes, ac superatis ijs, quae videbantur impossibilia, locum qui prius non citra admirationem praecipuus erat, adeo humilem reddidit & supinum, ut plaustris & curribus pateat [luculenter] nimirum ostendens nihil esse, quod homo prouidentia mentis & contemptu pecuniarum penetrare non possit. Istuc igitur hic factum est. Apud Cilicas urbs est * Mopsouestia, antiqui illius vatis (ut aiunt) opus. hanc praeterfluit Pyramus amnis, solo ponte permeabilis: longo autem tempore intercedente, magna pars ipsius pontis* defecit, & propter eorum, qui praerant negligentiam, iam casui & ruinae proxima videbatur. Rex noster ijs, quae diruta erant, diligenter reparatis omnibus, pontem transeuntes tutos seruauit & amoenam urbem ostendit, quippe quam fluvius citra periculum exornaret. Ultra hanc Adana urbs est, ad cuius orientalem plagam fluvius fertur Sarus, ab Armenia montibus descendens, nauium capax, pedestribus viris neutiquam [patens ac] peruius. Hic ex antiquo constructus pons erat eximius plane & admiratione dignus. Hunc, cum iam immenso tempore, veluti crebris aquarum incursum certasset, in plurimis locis euastari contigit, adeo ut breui in fluvium casurus videretur. Sed Iustinianus rex per alterum alueum effossum, oportune fluvium deferri coegit, & citra aquarum impedimentum, structuram exorsus, quae collapsa erant, nulla quasi cura reparauit, ac deinde fluvium ad priorem viam, quam Alueum vocant, reduxit. Cydnus fluvius Tarsum urbem mediam interluit, qui quancquam alias nihil ingratum fecisse videtur, semel tamen incurabile damnum attulit ex huiusmodi causa. Tempus erat circa * vernas Solis versiones, quando vehemens Notus subito exortus, resoluit omnes niues, quibus per hiemem delapsis vniuersus ferme Taurus mons integebatur. Riuus itaque aquarum vndique ex illis scopulis confluebant, & lacus omnes effundebant torrentes, ut iam tam vertices quam radices Taurinorum montium aquis scaterent. His aquis Cydnus propinquus inundauit, quoniam in illum exonerabant, & simul crebri imbres decidebant. Omnia igitur Tarsensium suburbana loca, quae meridiem respiciunt, aquis obruens, penitus deuastauit, & exastuans urbem ingreditur, & deiecit * breuibus aliquot pontibus, omnia fora occupauit, vias + translapsus est, & edita loca supernatans in immensum excreuit. Noctem atque diem totam urbs in periculo degebat, eiusmodi fluvius sensim decrescens, in solitum rursus locum recubuit. Quod postquam rex Iustinianus audiisset, talia excogitavit. Primum alium alueum flumini ante urbem aptauit, per quem sese diuidat, & cursum aliunde partiatur, ut dimidiatus Tarsum ingrediatur. Deinde pontes multo ampliores construxit, atque praestantiores, quam ut ab inundanti Cydno dimoueri possent. Hac ratione effecit, ut absque metu & periculo urbs perpetuo habitetur. Quae igitur apud Cilicas Iustinianus rex egerit, hoc modo habent. In Hierosolymis templum dei genitrici locauit, quod nullum plane aliud aequiparare potest. Nouam ecclesiam incolae vocant, quod quale sit, ipse declarabo, tantum praefatus, quod haec scilicet urbs ferme tota collibus abundet, collibus inquam non glebaceis, sed asperis, duris, ac praecipitibus, per quos biuia ac semitae ad graduum similitudinem ex arduo in decliue protenduntur. Caetera igitur urbis aedificia vniuersa in vno loco constructa sunt, in colle videlicet, aut in plano, secundum terrae aperturam. Solum templum hac ratione non exurgit. Mandauit enim Iustinianus rex illud fieri in radice collium, praeter caetera quoque declarans, quantam fore oporteret templi latitudinem & longitudinem. Non sufficiebat itaque collis, regis mandato & operis inchoandi necessitati. Nempe ad meridiem & solem orientem, ubi sacerdotes sacra obire conuenit, quarta pars templi defectura videbatur. Quapropter ij, quibus opus com-

* nam expensa vi pecuniae innumera merabili.

* Mopsouestia, nutabat.

* vernas aequinoctium, quando vehementer aufer.

* exiguis inundauit, per gulas aedium supernatans.

missum erat, isthæc excogitauerunt. super fundamenta in extremas partes subiectæ terræ deiecta, structuram erexerunt in altitudinē scopuli assurgentem, deinde in summo vertice murorum testudinibus collocatis, ædificium applicant alij terræ pauimento. Hac ratione templū, hinc in solida petra firmatur, inde in sublime erectū est, dum regis potentia colli aliam molem artificio imposuit: Huius autem structuræ faxa hæc quidem * * * illa verò magnitudine, qualia nouimus. Etenim huius operis artifices, cum in dolo loci certantes, & molem altitudinē scopulum æquantem ex aduerso statuentes; omnibus, quibus vti consueti erant, destituti, in admiranda & prorsus ignota studia & molimina se conuerterunt. Nam vasta & ingentia faxa, ex montibus, qui in longum ante urbem assurgūt, delecta & scitè expolita, hoc modo huc deuexerunt. Saxis magnitudine æquales affixerunt currus, & singulis curribus singula imposita saxa, electissimi boues quadraginta, à rege substituti protaxerunt. Sed cum per vias, quæ in urbem ducunt, currus perferri nequirent, ex electos plerosq; montes, perducendis curribus aptarunt, & sic templum oblongum extruxerunt, quemadmodum rex voluit, cui quoq; latitudinem adhibuerunt secundum mensuræ rationem: templo autem testum imponere minimè poterant. Proinde nemora, & loca siluosa perambulantes, sicubi audiuiissent locum sublimibus arboribus consitū; inuenerunt siluam quandam cedris abundantem, cedris scilicet in tantam altitudinem subnatis, quanta finiri possibile est. Ex his iam testum templo indiderunt, secundum mensuræ rationē subiecta altitudine. Hæc igitur potestate humana & arte rex Iustinianus effecit. Creuit autem religionis spes, quæ & regi honorem rependit, & hoc studiū adiuuit ac promouit. Templo vndiq; opus erat columnis, * quarū tamen species & magnitudines sumi non oportuit ab externa elegantia, sed vt iam molem ipsis impositā sustinerent. Regio autem in medio terræ sita longe à mari aberat, vndiq; præruptis quibusdam montibus vallata, quemadmodum dictum est. Addubitabant ergo opifices, quæ scilicet aliunde possent columnæ inferri. quod cum rex propter operis difficultatem molestè ferret, deus in proximis montibus lapidis naturam indicauit, huic operi satis congruam, qui planè lapis, aut prius existens hic delituit, aut nunc primū conditus est. Vtriq; probabilis ratio adest, quæ causam indeū referat. Nos humana potestate omnia metientes, multa arbitramur impossibilia. Deo nihil omnium neq; anceps, neq; impossibile. Hinc igitur ingentium columnarum, & ignis flammam quandā colore imitantium, magna copia vndiq; suffulciunt templum: partim supernè, partim infernè, ad porticus quoq; totum fermè templum obeuntes præterquam ad latus auroræ obuersum. Imprimis tamen excellentes duæ columnæ stant ante fores templi, nullis fortasse columnis totius orbis secundæ. Deinde altera quædam porticus excurrit, à ferula (vt opinor) nomen habens, quod scilicet in latum non protendatur. Post hanc atrium similibus columnis in quadrangulo exurgens. Atrij fores adeo magnificæ sunt & decentes, vt ijs, qui extra vagantur & deambulant, palam significant, quæse spectaculum sint adituri. Vestibula inde admirationis plena. Nempe veluti fornix quidā, duabus columnis euectus, immensam atq; inexplicabilem altitudinem procul accedenti ostentans, & duo hemicycla aduersas inter se facies habentia. In via, qua ad templum itur, stant * hospitia vtrinlibet duo, vno hospites peregrini excipiuntur, altero requiescunt ac refocillantur pauperes ægroti. Hoc templum dei genitrici consecratū, Iustinianus rex magnarum pecuniarum * accessione honorauit. Quæ igitur Hierosolymis à Iustiniano rege acta sunt, sic habent. Est in Palæstina vrbs Neapolis nomine, prope quam mons altus exurgit, quem Garizin vocant. Hunc olim Samaritani tenuerunt, in cuius verticem, tanquam or-

* altitudinē tantum non infinitam tendētibus. Ex his iam

* quarum forma templi elegantia respondet, et ea magnitudo foret, quæ molem impositā sibi sustineret.

* Xenones

* reditu

raturi conscendebāt, nullo etiam tempore neglecto, non quòd templū illic ædificassent, sed quòd summitatem ipsam venerantes præ omnibus admirarentur. Quando enim Iesus dei filius in corpore apparens, cum hominibus inibi habitantibus conuersaretur, loquereturq; cum muliere quadam illius regionis, interroganti de monte respondit, olim futurum, vt in hoc monte, non Samaritani adoraturi essent, sed hic veri adoratores ipsum essent adoraturi, Christianos significans. Postero enim tempore factum est, vt prædictio sit effectum sortita. Neq; enim fieri potest, vt qui deus est, fallat aut mētiatur. factum est autem hoc modo. Tempore Zenonis regis, Samaritani subito tumultuantes irruerunt in Neapolim, & multos ex Christianis Pentecostes solemnitatem in ecclesia agentibus, trucidarunt; & episcopum Terebinthium nomine, sacræ mensæ astantem, obeuntemq; sacra, gladijs percussum vulnerant, defectis manuum digitis, atq; ita mysterijs iniuriam intulerunt, quemadmodum Samaritanis quidem facere collibuit, nobis verò silentio præterire. Mox sacerdos hic Byzantiū profectus, & regis conspectui sese insinuans, ijs quæ commissa erant, enarratis, vulnera sua ostendit, atq; prædictionis Christi mentione habita, vltorem ac vindicem in omnibus ipsum regem fore petebat. Zenon rex consternatus, eos qui nefanda patrarunt, digna pœna affect. Nihil enim moratus, Garizin montem, pulsus Samaritanis, mox Christianis restituit, & in vertice structam ecclesiam, deque genitrici dedicatam, ea solum ratione muro vallauit, vt reuera cinxisse videatur, collocato inibi militum præsidio. Quam rem ægre ferentes vehementer excanduerunt, sed tamen ob metum regis, iram silentio deuorabant. Postero tempore cum Anastasius imperaret, tale quiddam contigit. Quidam ex Samaritanis à muliere persuasi, verticem & præcipitium montis conscendunt præter opinionem, & templum ingressi, illic constitutos custodes trucidant, elataque vehementer voce, eos qui in vrbe adhuc erant Samaritanos aduocant, hi milites formidantes, ijs qui tantum nefas ausi sunt, nequaquam opitulari voluerunt. Non multo post, is qui regionem illam gubernabat, vir disertus, Procopius nomine, ex Edeffa vrbe, tam diri sceleris auctores comprehensos occidit. Nulla tamen ratio aut prouidentia munitionis tunc à rege facta est, sed nunc Iustinianus rex Samaritanis vt plurimum Christianis effectis, vetustum in monte Garizin templi propugnaculum obcinctum reliquit, quemadmodum diximus, sed externo quodam altero muro circumdans, prorsus inexpugnabile constituit, & quinque hic templa, à Samaritanis olim exusta, reparauit. Isthæc igitur hic peracta sunt. In regione, quæ olim Arabia, nunc Palæstina tertia vocatur, locus quidam desertus in longum protenditur, non fructuum, non aquarum, nec vllius boni ferax, montem habens præcipitem, & vehementer asperum, suspensum procumbentemq; in mare, quod rubrū dicunt, Sina nomine. Cæterum non oportet hæc me loca, & quæ finitima sunt, sermone complecti, quando quidem omnia, quæ rubro mari adiacent, & quæ vicina sunt Arabico ponto, Aethiopibus, Auxomitis, & conterminorum Sarracenorum generibus, in ijs * orationibus quas de * bello conscripsi diligenter enarraui. Vbi & hoc quoque à me relatum est, quonam modo Iustinianus rex Palmetum Romanorum imperio addiderit. Quocirca isthæc iam memorare desino, ne insolentiæ vitium opinionemque incurram. Montem Sina monachi colunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissima liberius perfruuntur. hisce monachis, postquam nihil habuit Iustinianus rex, quod optarent, (nempe humana omnia contemnescentes, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebant) templum extruxit, extructumq; dei genitrici consecrauit, vt hic iam liceat ipsis preces effundere, obire sacra, & vitam degere. templum istud

* libris, quos * bellis.

non in montis ambitu ædificauit, sed infernè ad radicem. Nam in vertice homo pernoctare non potest, propter assiduos strepitus, & fragores, aliaq; ter-
 riculamenta quædam diuiniora, quæ nocturnis horis illic exaudiuntur, hu-
 manam mentem & sensum percellentia. Hic quondam Mosen aiunt acceptâ
 à deo legem, ad montis vestibulum protulisse. Firmissimum præsidium rex
 hic constituit, & militum custodiam famigeratissimam, vt hinc tanquam steri-
 li & deserta, vt dictum est, regione, non possent barbari, Sarraceni, irrumpe-
 re in Palæstinæ loca. Hæc igitur hic peracta sunt. Quæcunque autem in mo-
 nasterijs, quæ vel hic, vel ad aliam orientis regionem sita sunt, effecerit, mox
 à me veluti in summa perscribentur. Renouauit templum sancti Thalelæi,
 sancti Gregorij, sancti Panteleemonis in eremo Iordanis, construxit hospita-
 tale in Hiericho, & templum dei genetrici in eodem loco fundauit. Iberorū
 templum in Hierosolymis, & Lazorum in Hierosolymorum eremo, [sanctæ
 Mariæ in monte oliuarum, fontis sancti Elissæi Hierosolymorum] item Sile-
 theon, abbatis Romani in Bethlehem, similiter & Ioannis abbatis in Bethle-
 hem muros instaurauit Puteos & aquarum receptacula hoc modo exedifica-
 uit. Ad templum sancti Samuelis, puteum & murum; ad templum abbatis
 Zachariæ, puteum; ad Sofannæ puteum; item puteum ad Aphelij, ad sancti Io-
 annis in Iordane, ad sancti Sergij in monte, quem Cissæronem vocant, item
 murum Tiberiadis, & pauperum hospitium in Bostra fundauit. In Porphyre-
 one Phœniciaæ sacram ædem genitrici dei collocauit, & monasterium sancti
 Phocæ in monte. In Ptolemaide eadem diuo Sergio sacram. In Damasco, di-
 uo Leontio. * In Apamia pauperum hospitium sancti Romani reparauit, &
 murum beati Maronis. * In Theopoli templum Daphnes instaurauit. In Lao-
 dicea, sancti Ioannis, in Mesopotamia monasterium sancti Ioannis restituit.
 Monasterium Telphrachæ, Zibyni, Theodoti, Ioannis Sarmathæ, Cyrini, Be-
 gadæi. Monasterium ad Apadnas in Isauria; vrbis Curici balneum, & hospita-
 le renouauit. Pauperum receptaculum sancti Cononis, & aquæ ductum eius
 in Cypro: ædem consecratam diuis Cosmæ & Damiano, in Pamphylia, ho-
 spitale sancti Michaelis in loco rerum venalium, cognomento Epenij, apud
 vrbem Pamphyliaæ Pergen.

* Supra Apamiã.
 * Supra Theopoli-
 lim.

* Liber VII.

* ORATIO SEXTA.

Næc quidem à Iustiniâno imperatore in hoc loco peracta sunt. In
 Alexandria verò eiusmodi. Nilus fluuius ad Alexandriam vsq;
 non decurrit, sed oppidulum quoddam, quod Cheræum vocant
 alluens, in sinistram deinceps fertur, relictis Alexandrinorum
 * promontorijs. Quamobrem antiqui habitatores, ne fluuij commoditate
 vrbs omnino careret, egesta * profunda fossa quadam, angustum fluminis
 meatum ad vrbem perduxerunt, in quem alij quoq; effluxus è stagno, quod
 Maria dicitur, exonerant. Hæc fossa magnarum nauium * patiens non est,
 sed lembis Aegypti fruges ex Cheræo transferentes, ad vrbem conuehant,
 quæ per fossam fluminis ope iam propinquare possunt; atque fruges expo-
 nuntur in locum quem Phialen Alexandrini vocant. Sed * cum populum se-
 ditione & discordia sæpe flagrantem, fruges destituisse contigerit, Iustinia-
 nus rex locum hunc propugnaculo obcingens, diripiendis frugibus insidias
 remouit. Postquam verò ab Aegypto in Libyæ conterminam regionem nūc
 oratio nos pertraxit, * eia describamus iam & quæcunque hic acta sint à * Iu-
 stiniano. Postubi vniuersam Libyam Barbaris subiectam hic rex inuenit, alte-
 ri imperio Romanorum scilicet adiunxit, Nilus fluuius ab Indis in Aegyptū
 decurrens, finitimam terram vsque ad mare in duas partes dirimit, quæ dirē-
 pta,

* finibus.

* inde vsq; a Che-
 ræo profunda.

* capax.

* quod populo se-
 pius in seditione
 cōcitato, factum
 esset, vt frumen-
 tum disperdere-
 tur.

* age.

* Iustiniâno, po-
 steaquam is Afri-
 cam quoq; totã,
 quam barbarorū
 diuisionis inuene-
 rat, reliquo impe-
 rio Rom. coniun-
 xit. Nilus.

pra, binis hincinde nominibus secernitur. Nam quæ ad dextram sita est, Asia
 dicitur, vsq; ad Phasin, qui Asiam ab Europa determinat, aut vsque * Cume-
 rium traiectum & Tanain fluuium (nam super hac re variant scriptores ista-
 rum rerum periti) quæ verò ad sinistram est Nili, Libya appellata est vsque
 ad Oceanum, qui sub occidenti sole vtramq; * Epirum dirimit, effluxū quen-
 dam emittens, & mare istud constituens. Vniuersa igitur Libya, secundum
 vnamquamq; regionem, alia atque alia nomina quædam sortita est, ab indi-
 genis (quemadmodum par est) agnominata. Quæ ab Alexandria * promōto *
 rijs vsq; ad Cyrenem vrbem protenditur, in Pentapoleos districtu, hoc dūta-
 xat nomine iam Libya dicta est. Hic vrbs est dieci itinere ab Alexãdria distã,
 Taphosiris nomine, vbi Aegyptiorum deum Osirin sepultum aiunt: in hac vr-
 be præter alia multa, & * regum domicilia, & balnea Iustinianus rex extruxit.
 Huius Libyæ pleraq; loca deserta sunt, ne quid autem pateretur ab incurfu
 Maurusiorum finitimarum gentium, duo hic propugnacula atque præsidia
 rex noster prouida mente ac vigilantia collocauit, quorum vnum Paratoni-
 um nominant, alterum Antipurgon, non procul à Pentapoli. Est autem Pen-
 tapolis ab Alexandria distita itinere, quod * robustus vir decem diebus con-
 ficere potest. In Pentapoli Teuchiriam vrbem validissimo muro cinxit, atque
 Bernices vallum ex fundamentis restituit, vbi & balneum ad publicam vr-
 bis necessitatem extruxit. In finibus Pentapoleos, duo monasteria propu-
 gnaculis vallauit, ad propellendos illinc barbaros, ne clam excurrentes, su-
 bitò irruerent in terram Romanorum. Est hinc vrbs Ptolemais olim felix &
 populosa, sed progressu temporis propter magnam aquarum penuriam, pau-
 cis admodum habitata. Incolarum ingens turba siti multo ante oppressa,
 hinc demigrantes, aliò profecti sunt, quò vnicique possibile erat. At rex,
 reparatis in vrbe aquarum ductibus ac canalibus, pristinam felicitatis spe-
 ciem vrbi reddidit. Vltima Pentapoleos vrbs Boreum, vbi montes inter se
 concurrentes, & angustia viarum obstructi, hostibus ingressum occludunt.
 Hanc vrbem muris carentem firmissimo propugnaculo rex cinxit, & iam tu-
 tam constituit. Habitantur etiam duæ vrbes cognomines. vtraque enim
 Aegila dicta est, quæ à Boreo absunt itinere, quantum robustus vir quattuor
 diebus conficere potest. Vetustæ profectò vrbes, & ad notum ventum ver-
 sæ, incolarum antiquos mores ac studia referentes, omnes enim mea adhuc
 ætate errabant, capti religione multorum deorum. Olim Ammoni & Ale-
 xandro Macedoni hinc ædes positæ erant, quibus vsque ad Iustiniâni imperi-
 um hostias mactabant indigenæ. Erat autem eorum, qui sacris seruiebant, in-
 gens turba. Cæterum hic rex non tam subiectorum corpora tueri satagens,
 quàm animas seruare procurans, hominibus hinc commorantibus omni dili-
 gentia prouidit, non vt impense alia corrigeret, sed vt veram religionis opi-
 nionem doceret, per singulas familias Christianos factos, & trãsmutatos ab
 obscænis patriæ moribus. apud quos templum dei genitrici ædificauit. Isthe-
 c igitur sic habent. Boreion vrbs Maurusijs barbaris vicina, in hæc vsque tem-
 pora ab exoluendo tributo libera fuit, neque vnquam, ex quo homines esse
 coeperunt, ad illam peruenerunt publicani aut tributii exactores. Prope eam
 Iudæi olim morabantur, vetusti templi, quod imprimis venerabantur, pos-
 sessores; quos omnes Christianos Iustinianus rex efficiens, templum in ec-
 clesie speciem transformauit. Post hos Syrtes sunt, quas magnas appella-
 runt. Cuius autem dispositionis ac figure sint, vndeque nomen sortiantur, ego
 declarabo. Prominet hinc littus quoddam, quod maris affluxu ruptum, & vn-
 darum impetu disiectum discedere videtur, ac dum per semetipsum suffugi-
 ens retro labitur, in longissimū sinum lunaris figure cōuersum est. inchoãtis
 lateris penetratio in quadringenta protenditur stadia. Lunaris figure ambi-
 pta,

* ad traiectum
 Cimmerium.

* continentem.

* finibus.

* magistratum
 hospitia,

* expeditus

* *continente.*

tus in sex dierum iter excurrit, hic mare interiori * epiro compressum, sinum facit, in quem cuncti nauis vel vētis, vel vndis impulsæ, intrauerit; nequaquam illinc remeare potest. Nam subinde protrahi videtur, & semper in anteriora loca propelli. Ab hoc (vt ego quidem arbitror) euentu, & nauium periculoso protrahit, vetusti homines locum istum Syrtes appellarunt, neque nauigio li-
 * *Leptis magna.*
 * *palatium.*
 * *magni aestimādo.*
 * *continentem.*
 * *primo diluculo continens mari vestita tumore fluctuum regitur.*
 tori applicare possunt propter petras & scopulos eam sinus partem, quæ nauigari posset, occupantes; sed in breuibus hærentes naues lacerat, Solis lembis hoc mare sulcantes feruari possunt, si fortuna volet, cum periculis penetrantes. Tripoleos hic promontoria sunt, habitantq; Maurusij, barbara gens, ex Phœnicibus oriunda, & Romanis antiquo foedere iuncta. Hij omnes à Iustini-
 * *Carthagine.*
 * *murum collaspsam.*
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 iano rege persuasi, Christianorum dogma sponte amplexati sunt, vocanturque nunc Pacati, quod Romanis semper confœderati sint, à pace Latinorum vocula. A Pentapoli Tripolis abest itinere, quantum viginti diebus robustus vir possit conficere. Inde vrbs est * Leptimagna, olim plane ingens & populosa, postero tempore propter infrequentiam deserta. huius propugnaculum & murum ex fundamentis noster rex reparauit, & præter quattuor alias, quas struxit ecclesias, magnificum & insigne templum dei genitrici collocauit, præterea restituit * basilicas olim hic fabricatas & iam collapsas Seueri Regis hinc oriundi. Sed cum huc me sermo pertraxit, ne utiquam silentio pretereundum est, id quod in Leptimagna, nostro sæculo contigit. Iustinianus cum iam imperium adeptus, nondum Vandilicum bellum confecisset, Maurusij barbari Leucathæ cognominati, Vandilis Libyæ tunc dominis congressi, Leptimagnam, vt hominibus desolaretur, omnino effecerunt. In colliculis enim & saltibus non procul à Leptimagna, vnâ cum ducibus suis agentes, subito in medio vrbs coortam ignis flammam prospiciunt, & hostes irruisse arbitrati, magno cursu suppetias ferre contendunt, nemine autem inuento, totum negocium in vates referunt, qui de eo, quod accidit, præfagientes, Leptimagnam non diu habitatum iri prædixerant, non multo post regis exercitus illuc perueniens, Libyam aliam & Tripolim obtinuit, Vandilis Maurusijsq; bello superatis. Sed nunc vnde digressus sum, reuertor. In hac vrbe Iustinianus rex lauacra instituit, reparato ex infimis fundamentis vrbs muro, & contèrminos barbaros, qui Gadabirani dicuntur, in ea vsque tempora, Græcorum impietati deum perneganti, nimium addictos, Christianos effecit. Hi etiam Sabathram vrbs muro cinxit, extructo in ea templo * multa ratione digno. In postrema parte huius regionis, duæ sunt vrbes, Capa & Girgis, in quarum medio Syrtes parua sunt, vbi singulis diebus res contingit admiranda. Mare in angusto compressum Lunaris figuræ sinu efficit, quemadmodum de alijs quoque syrtibus dictum est. Excurrit in * Epirum longius, quàm vel vno die robustus vir permeare possit. Ad vesperam iterum recurrit, sicco littore ad modum aliarum riparum relicto. Nautæ in Epirum perlati, oportunum mare intra diem præter consuetum quàm longissimè penetrant. Cæterum cum miser eos vespèr præuertit, tanquam in terra hærentes consistunt, interim longos contos, quos in parato habent, expedi-
 * *id consilij cepit.*
 dentes. postquam enim aquarum quasi redeuntium procellas senserint, in ordinem digestis contis impigritè desiliunt naui, primum natantes, deinde stantes vbi faciem vnda non superauerit, ex alto contos in terram iam siccam vel mox exsiccandam demissos, nauibus subijciunt; ac erigentes rectos constituunt, ne in alterutram partem nauès proclinantes rumpantur. Atque ita postridie, dum * profundo ad huc manè Epirus mari inundante obducta cõ-
 * *id consilij cepit.*
 trahitur, subleuatae nauès fluitant, & nauè rursus, contis commodissimè extractis, nauigationem perficiunt. Nullam huius operis intermissionem fieri contingit, sed singulis diebus horum elementorum fit successio. Post Tripo-
 lim

lim & Syrtes, ad Libyam aliam transeamus, vbi à Carthagine nobis inchoandum est omnium vrbiū quæ hic sitæ sunt, maxima. tantum præfatum esse sufficit, quod cum Gizerichus & Vandili Libyam occupassent, perniciosam planè, sed quæ barbaros decuit, * existimationem habuerunt. Nam sua ne-
 * *cogitationem conceperint.*
 * *Carthagine.*
 * *murum collaspsam.*
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 gicia meliora fore arbitrati sunt, si loca illa sine munitionibus ac propugnaculis essent; ne Romani, illis recuperatis, mali quidpiam intentare possent aduersus Vandalos. Omnes muros igitur, omnia propugnacula solo repente æquarunt. Barbari enim omnes (vt plurimum) in perniciem Romanorum consultant quam acerrimè, & perficiunt quam celerrimè, quæcunque ijs visa sunt. Solum * Carthaginis pauca quedam in antiqua specie man-
 * *Carthagine.*
 * *murum collaspsam.*
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 ferant, & ipsa quoque diurnitate temporis iam collapsa. Iustinianus autem rex, nemine quidem rem approbante, sed omnibus exhorrescentibus, solo autem duce deo, auspice & opitulatore, misso cum exercitu in Libyam Belisario, Gelimerem & Vandilorum potentiam contriuit, & omnia propugnacula, quæ passim diruta erant, reparauit; & renouatis multis alijs, in aliam speciem extruxit. Primum Carthaginis * vallum dispaetum repara-
 * *murum collaspsam.*
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 uit totum; fossa, quæ antè non fuit, egesta. posuit quoque sacra templa dei genitrici, & in palatio cuidam indigenarum sanctæ Primæ: præterea ab vtraque parte fori, quod Martimi dicitur, porticus extruxit. Insigne insuper in publico balneum, reginæ cognomine Theodorianum. Intra * vallum etiam mona-
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 sterium ædificauit mari vicinum, quod firmissimo munimento cinctum, in * custodiam, quæ expugnari nequeat, crexit. Hæc igitur in Carthagine noua
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 Iustinianus peregit. In regione contermina vrbs est muris carens Baga nomine, non barbarorum incurfu, sed sorte quadam facilè expugnabilis. Hac validissimo propugnaculo vallata, incolas in tuto seruauit, qui iam gratiam referentes, in honorem Reginæ urbem Theodoriadem vocant. In Byzacio vrbs est maritima Adramyttus dicta, magna olim & populosa, & ob id Metro-
 * *murum.*
 * *castellum quod*
 * *id consilij cepit.*
 poleos nomen & dignitatem sortita. Huic murum ingentem circumdedit Iustinianus, & necessaria hic constituta custodia, effecit vt incolæ deinceps hostiles incurfus non curent. Quapropter iam urbem Iustinianam vocant, hanc solum assertionis & salutis mercedem regi exoluentes, solaque nominis transpositione gratitudinem animi declarantes: postquam nulla re alia Regis beneficium neque ipsi compensare poterant, neque rex ipse, vt compensarent, volebat. Erat in maritimis Byzacij locis regiuncula quædam, ab incolis & indigenis Capudbada appellata. Huc primum Regis classis appulit, & Libyæ terram ingressa, aduersus Gelimerem & Vandilos exercitum duxit: vbi iam admirabile illud, & maius, quàm ratio excogitare potest, donum ac munus in Regem deus ostendit. Nam cum locus ille aquis careret, ac magna aquarum penuria Romanorum exercitus premeretur, tellus tametsi aridissima esset prius, fontem tamen emisit, quem milites aggere concludentes, deinde foderunt. fons autem ebulliens, terram, naturali siccitate abiecta & mutata natura, aquis potui commodis humectauit: vnde hic dein exercitus fixit tentoria, & postridie tanquam ad pugnam instructus (vt ea quæ in medio, constringam) Libyam obtinuit. Diuini igitur doni vero testimonio comprobatus Iustinianus rex, statim * consuluit, vt locus ille in urbem transferretur,
 * *id consilij cepit.*
 muro firmatam, & alio apparatu in felicis vrbs cumulum descriptam. Atque mox consilium Regis in opus exijt. Nam murus exædificatur, & ciuitas, mutata repente agri fortuna, & agrestes homines abiecta stitua, ciuilem vitam amplectuntur, non agrestem diætam, sed vrbanam obseruantes, omniaque agentes, quæ ad ciuilem dignitatem pertinent. Hæc in Byzacio mari vicino peracta sunt. In meditullio, quod ad regionis extrema vergit, vbi iam Maurusij barbari habitant, munitiones validissimas extruxit, ac vrbes hic

in confinijs sitas, firmis propugnaculis cinxit, arcibus struētis, & militūm præsidij constitutis. Hoc quoque pacto Numidiæ fines propugnaculis & militum custodia tutos reddidit, quorum singula iam dicturus adgredior. Mons est in Numidia, quem * Abrasium cognominant, qualem alibi in terra habitabili non contingit esse, in cæli sublimitate præceps affurgit, comprehenso itinere trium dierum in ambitu, accedenti inaccessus, nullū ascensum nisi per præcipitium habens, in vertice prata sunt & plani campi, amœnæ viæ, pascua fertilia, loca arboribus confita, aromata omnigena, & fontes è scopulis scaturientes, aquæ tranquillæ, & fluuij vndarum copia verticosi, & quod omnium vel maximè est admirandum, segetes & arbores in hoc monte, fructus proferunt duplo maiores, quàm in alijs Libyæ partibus. Quæ ad * Abrasium montem pertinent, hoc modo habent. Vandili à principio montem possederunt, quibus iam pulsus Maurusij occuparunt, quos hinc Iustinianus rex eductos alij Romanorum imperio adiunxit; prouidens nimirum, ne deinceps barbari hinc excurrentes, rursus alijs damna inferrent. Vrbes, quas prope montem inuenit desolatās, & muris carentes, muro vallauit. Præterea duabus arcibus, & sufficienti militum præsidio hic constitutis, nullam spem * in Abrasium excurrendi barbaris hic commorantibus reliquit. In vrbibus quoque * alterius Numidiæ inexpugnabilia propugnacula collocauit. In Sardo insula, quam nunc Sardiniam vocat, vrbs est à Romanis * arx Traiani appellata. hanc muro & mœnibus, quibus antè carebat, Iustinianus cinxit. Apud * Gadiros in altera parte columniarum Herculis, in dextra, ad litus Libyæ, arx olim erat * Septon nomine, à Romanis superiori ætate constructa, & propter Vandilorum incuriam, vetustate collapsa, hanc muro firmavit rex Iustinianus & præsidio validam reliquit, vbi & templum spe statum dignum dei genitrici posuit. Nam cum ab hac inchoaret politia proœmia, effecit, vt nulli prorsus hominum generi sit hæc arx expugnabilis. Et hæc quidem eiuscemodi sunt. Nulli autem dubium sed omnibus hominibus liquidò patuit, ex orientis * promontorijs vsque in occidentem solem, quibus terminatur Romanum imperium, nō solum munitioibus, sed & militum præsidij ac custodij politiam Iustinianum Regem confirmasse. Quæcunque igitur Iustiniani ædificia nosse potui, aut ipse spectator factus, aut spectatorum auditor, quanta vi potui, sermone percurri. Scio me inter dicendum multa alia præterisse, quæ vel in obscuro latent, vel prorsus ignota manent. Quare si quis conatus fuerit diligenter omnia perscrutari, atque * oratione complecti, is planè rem decoram faciet, & * honestam consequetur gloriam.

F I N I S.

AGATHIAE VITA EX SVIDA.

Agathias Scholasticus Smyrnæus fuit, qui scripsit historiam illam post Procopium Casariensem, ea videlicet quæ sub Belisario acciderunt, et in Italia atque Libya gesta sunt, hoc est, quæ sub Narsete, in Italia ac Lazorum regione atque Byzantio contingere. Hic composuit alios quoque libros & metricos, & oratione soluta, tum illa quæ vacantur Daphnica, & Orbem nonorū epigrammatum, quæ ipse coegit ex poetis iuxta tempus. Floruit autem cum Paulo Silentario, atque Macedonio consule, ac Tribuniano, Iustiniani temporibus.

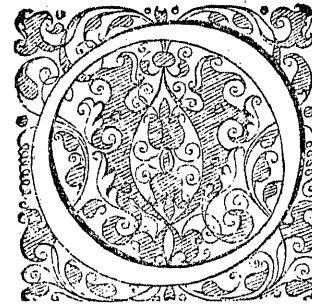
AGATHIAE SMYRNÆI

DE BELLO GOTHORVM ET ALIIS

PEREGRINIS HISTORIIS, LIBRI V. PER

Christophorum Personam Romanum, priorem sanctæ Balbinæ, à Græco in Latinum traducti.

P R O O E M I V M.

PERAEPRECIVM in bello victoriæ sunt, trophæa, *Præfatio in laudem historię.* vrbiumque exedificationes, & ornamenta, cuncta denique, quæ vel magnitudine præstent, vel digna sint laude. hæc fermè & istiusmodi cætera adeptis iam & gloriam afferunt, & voluptatem: mortuos verò, & ad vitam aliam abeuntes, haudquaquam sequi facile volunt, quin potius obliuio mox interueniens, occultando auertit veros rerum gestarum euentus, & vbi è vita excefferint, qui eas nouerunt, abscedit simul, & fugit vnà obliterata cognitio. sic fit, vt nuda recordatio quædam & simplex, inutilis sit, & planè inconstans, ita vt nequeat prorsus in longum extendi tempus. Ipse verò haudquaquam existimauerim vllos hominum, aut pro patria subijisse pericula, aut alios suscepisse labores, quum essent non nescij, quòd si vel maximas gesserint, deperituram secum vnà quandoq; & gloriam esse, defluxuramq; breui, vt quæ eorum duntaxat vitæ curriculo dimensa sit, nisi quis (vt apparet) prouidentia quadam diuinæ naturæ obfirmante fragilitatè, quæ historiæ insunt, quæ tunc ex ea sperantur, superinduxerit bona. Non enim coronæ ob gratiam, quæ ex oleastro, * selinoque constet, Olympionicæ athletæ in palæstris exuebantur: nec bello boni decertatores exutiæ de causa assequendarum, & futuri mox lucri auiditate, in prompta sese & aperta discrimina ingerunt: sed ob firmiorem immortalemque gloriam, qua frui haud sanè aliter queunt, nisi accedat historia, quæ ipsos faciat immortales: non vt Zamolxidis instituta, & Getica desipientia faciunt, sed modo quodam diuino & immortali, & quo solo mortalia ista viuere perpetuò possunt. Non igitur facile fuerit omnia explicare, aut enumerare, quot bonis historia humanam expleat vitam; & summam vt dicam, ciuili philosophia haud longè inferioriorem hanc duxerim, ni fortè plus aliquid conferat. Siquidem hæc ipsa historia haud secus ac domina, nec nutabunda quidem, nec adulatrix, iubet plerumque & planè constituit, quibus nam sit inhærendum, quæ tunc sint fugienda; & perinde necessitatem persuadendo immiscet, in animos se dum insinuat, virtutemque collocat, vbi plurimum allicibili vtitur oratione, vel exemplorum varietate, veluti condimentis, quæ narrantur, excolit; ea dicendo confirmans, in quibus homines rectiore consilio vsi, vel æquitate probatioris sint redditi, vel fortè pro cuiusquam sententia, siue fortuna duce & hac aduersante falsi quandoque à recto decoroque aberrauerint. nam mortalium animis est illud præcipuè insitum, vt ad virtutem inclinent, & vltro hanc appetant. Ipse igitur hæc iam pridem animaduertens, & admiranda esse maximum in modum ratus, collaudandos existimaui, vt in omnes beneficos, qui tale aliquid scribendo elaborarunt. sed mihi haudquaquam antehac visum, id vt laboris aggrederer, vel à principio attentarem. fueram nan-

* Aurassum.

* Aurassum.

* occupandi Aurassij.

* reliquiae.

* castellum.

* Gades.

* Septum.

* limitibus.

* huic libro insere
re,
* industrij laudē
feret.* Historia ciuili
philosophie par.* Agathie prima
studia.

Q

que vel in primæua illa mea ætatula heroicis modulationibus apprime dedi-
tus, & poëticæ artis suauitudinibus delectabar, atque adeo, vt in hexametro
breuia poëmata quædam ediderim, quæ Daphnica nuncupantur, amatorij
fabulis variata nonnullis, & eiusmodi plena deceptiunculis. Et sanè tum
primum dignum id laude videbatur, & nihil ingratum, si ea, quæ apud quos-
dam recens conscripta essent, nec in apertum à nonnullis vt mussitantibus
ederentur, in vnum, vt cunq̃ liceret, colligerem; & singula quæque ordine
suo distincta perscriberem: & id quidem mihi sedulo factitatum. Hic igitur
nostra ætate, vbi magna vndeque terrarum bella ex insperato contigerit
erupisse, exciriq̃ sedibus suis barbarorum nationes non paucas, & rerum
gestarum fidem vix capientium, absurdiores constet fuisse euentus, temera-
riosq̃; & diuersos fortunæ casus, generationes præterea ad internecionem
attritas, & vrbes captas, traductosq̃; aliò incolas, atque adeo, vt cõmotã om-
nia sint; timor incessit animum, ne fortè haudquaquam par sit ea facta, quæ vt
ingentia sunt & miranda, ita & posteris profutura, in explicata relinquere, ac
silentio præterire. Quocirca non indecens fore existimaui, vt cunq̃ illa pe-
riclitando perscribere, ne omnis vita in fabulis & superuacaneo quodam la-
bore consumeretur, & quamuis haud prius me ad historiam conscribendam
contulerim, quàm Iustinus ipse, & iunior, Iustiniano suo iam fato perfuncto
imperium gubernaret, recurram tamen ad tempora ipsa superiora, ita vt
quæ alius nemo scribendo elaborauit, proprium opus facturum sim: tametsi
pleraque Iustiniani tempore gesta, quæ Procopius Cæsariensis rhetor dili-
genter conscripsit, prætereunda nunc videantur, vt per eum sufficienter
iam explicata: quæ verò deinceps sunt subsequuta, pro viribus mihi narra-
nda desumpsi. Cæterum Procopius ab Arcadij morte exorsus historiam
est, qui Ildigerti Persarum regi & imperij procurationem, & * Theodori fi-
lij curam reliquit; & ab his insuper, quæ Urbano Perozoque accidere. Nar-
rat præterea, quemadmodum * Cauades Imperator creatus regno priuatus
sit, quod statim recuperauit. Vtq̃ & Amidam Anastasius Romanorum rex
ceperit, & post hunc item Iustinus Imperator & senior, eadem in re vt pluri-
mum insudarit. Post hæc Persarum prælia explicat, & quæ Iustinianus Impe-
rator aduersus Cauadem Cosroemque reges circa Syriam Armeniamque,
& * per Pelasgorum confinia gesserit, vtq̃ Vandalorum Gelimer, id loco
est nomen, * Carhedonque vrbs, & Afrorum regio omnis per Bonifacium
Gericumque præfectos post defectionem multis post annis Iustiniano in-
feruitatem concesserint, quum aliàs quondam sub Romanorum fuissent im-
perio, delectisq̃; Vandalis, quæ nam gens illa siue intulerit, siue perpeffa sit
mala, quum in Libya & multis in locis contra Romanos acie instructa proces-
serit; vtq̃; Stozas ille & Gontharis, & si partium Romanorum fuissent, tyran-
ni tamen iam facti ingentium calamitatum & seditionum Libys causam præ-
buere. nec prius sedata sint mala, quàm viri isti deperderentur. Ciuilem præ-
terea scribit Byzãtij aduersus Imperatorem seditionem exortam, maximum
processisse in malum, & damno Rempubl. affecisse, factasque per Hunnos
incurfiones, qui ea tempestate Histrum flumen transgressi Romanum impe-
rium acerbissimè deuastarint, Illyrios, Thessalosque, & Europæ alia plera-
que depopulati, & Asiæ partem nonnullam, in Hellepontum transferint. Su-
rorumque vrbes in Syria Berrhœaque, & ad Orontem fluium Antiochi-
am hostiliter fuisse à Cosroë Persarum rege deletas, Edessamque ciuitatem
obsessam, à qua postmodum depulsus abscesserit. Poterunt igitur ex Proco-
pij scriptis, non solum hæc noscitari: sed Aethiopum Homeritarumque aci-
es peruideri, & causa simul, quæ vtræque hæc gentes ad inimicitias venerint.
Quammulta ille de morbo pestilentissimo differit, qui tunc temporis in ge-
nus

*Agathie Daph-
nica.*

*Causse, cur ad hi-
storiam scribens
dam animi ad-
iecerit.*

*Initium historiæ
Agathianæ.*

*Procopiana se cõ-
tinuaturum pro-
mittit.*

* Theodosij.

** Idem qui supra
Cauades.*

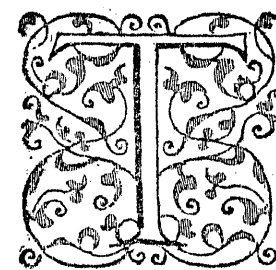
*† per Abasgorum.
* Carthago.*

*Epitome Proco-
piana historiæ.*

nus humanum irreperat, & quam absurda cum eo simul inuaserint. Poterit
deinceps ex eodem ipso Procopio colligi, quemadmodum multa & strenuè
Romanus exercitus circa * Alazorum castella, & Petræ præfidium aduersus * Lazorum.
Chorianem, & Mermeroem, Persarumq̃; multitudinem gesserit. Porro trãs-
gressus ad Occidentis plagam, haudquaquam præterijt, Theodericum Go-
thorum regem excessisse è vita, eiusq̃; * filium Aminundam per Theodatum * filiam Amalaa
quendam * occisum, vnde & Gothicum bellum eruperit. Nec planè omisit suntam.
Vittigem quempiam, qui post Theodatum Gothorū potitus imperio est, per * occisam.
Belisarium præfectum post multa certamina bello fuisse deuictum, Byzanti-
umq̃; demum ad Imperatorem transmissum; Siciliamq̃; & Romã, & vniuer-
sam Italiam barbaris peregrinis eiectis, iteratò patrium & pristinum decus
recuperasse; Narsetemq̃; eunuchum liberæ mox potestatis præfectum, ad-
uersus Totilam Gothorum imperatorem creatū egregiè bella gessisse. Post
hunc * Phredigerni Teiam, Gothorum suscepto imperio, fuisse haud longè
post interfectum. Hęc omnia ad annum vsq̃; vigesimum sextum imperij Iusti-
niani sunt gesta. Deniq̃; Procopius Rhetor in his finem historiæ fecit. Ipse ve-
rò ad ea, quæ ex his ipsis dependent, & subsequuta postmodum sunt, explican-
da accedam, hincq̃; mihi initium historiæ sumam. * Fredigerni filia
um Teiam.

A G A T H I A E H I S T O R I A R V M

L I B E R I.

SIAS post Totilam Gothorum dux factus, in vnum cõ-
tractis iam exercitibus, aduersus Narsetem Romanos-
que vniuersis viribus bellum parauit, in eoque ad inter-
necionem deuictus proelians cadit. Qui verò ex prælio
& si non multi, superfuere; Romanis instantibus, nec fu-
gæ spaciū permittentibus, crebris tamen oppressi in-
curfionibus, vbi in loca aridiora se coëgissent, à Narsete
has pacis acceperunt conditiones, vt suas terras liberè &
sine formidine regerent, Romanorum tamen Imperatori obedienter tributa
denderent. Quum itaq̃; hisce in locis res prosperè cederent, visum est om-
nibus, belli finem Italiam de cætero habituram: quū id alioquin alterius bel-
li principium esset, atq̃; adeo vt planè aurumem, nunquã nostrū id seculum
mala huiusmodi relictura, sed permanens perpetuò, & in maius hæc semper
auctum iri, quoad humana hæc natura perstiterit: quandoquidè vel à princi-
pio, vt ita dixerim, cum vita simul mortalium inuecta sint prælia: & sanè poë-
tica omnis, & quæuis historia bellorum sunt plenæ, nec aliud es in his cõper-
turus vberius proditum. Cuius rei causam haudquaquam, vt volunt pleriq̃;
astrorum esse decursus, vel fatum, vel absurdas quasdam necessitates credi-
derim. Nam si fortuna in omnibus superaret, demereturq̃; & mortalibus ar-
bitrari, & velle, profectò instructiones omnes, & artes disciplinasq̃; vanas, &
planè inutiles iudicarem, deperdereturq̃; & euanesceret, infructuosaq̃; fo-
ret spes rectè viuientium. Haud tamen ita se habet, non enim deum, qui mihi
cognitionis sit causa, præliorū ducem esse & cædium cõuenit, eum nãq̃; qui
& summæ sit bonitatis, & malorum abactor, homicidam esse, & prælijs dele-
ctari, nec affirmanti quidem fidem sum præbiturus. Sed in cupiditates & in-
iusticias animi hominum sponte labuntur, discordijsq̃; & perturbationibus
omnia complent. Hinc nimirum pernicies affatim occurrit, nationesq̃; diri-
piuntur mortaliū, & mortes infinitæ exoriuntur. Hunc igitur in modū ea tem-
pestate & Gothi, ietis cum Romanis foederibus, diuersi mox abiere. Siquidè
qui infra Padum loca incolerent, in Thusciam Liguriamq̃; quocūq̃; animus

*Pacis cõditiones
Gothis date.*

Bella perpetua.

*Bellorum conti-
nuorum causæ.*

ferret, vel fortè singuli insueuissent, mox abscessere. Alij verò Pado traiecto circa Venetiam per castella & oppida dispergebantur, in quibus antea permansissent. Quò igitur Gothorù hoc statu res essent, perdecuisset hos haud dubiè re ipsa & factis vt confirmarent, quæ iureiurando sanxissent, suaq; securius iam possidentes à diuturnis periculis vindicarent, vt aliquando tandem à malis respirarent præteritis. At contrà hi quum se ad breue continuissent, res nouandi percipidi, vel denuò aggredi bellum parabant. suis tamen hi viribus parum confisi, quum se pares Romanis minus existimarent, confestim ad Francos se contulerunt, longè melius præsentia processura sibi hoc pacto rati, vtilitatemque ex eo esse ad omnia suffecturam, si cum finitimis propinquisq; ciuitatibus belli societatem inirent, sic fore vt hostes ocyus debellerent. Est autem Francorum hæc natio Italiæ proxima, & terminis iuncta. Veteres tamen hos esse Germanos dixere, quod vtiq; ex eo sat liquet. nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt terras, Galliarumq; maximam possident partem, non propriam, sed vi & in posterum occupatâ. Habent præterea Massiliam urbem, Ionum olim coloniam. Hanc enim Phocenses quondam per Medos sedibus suis abacti incolere, Dario * Idaspis filio rege Persarum regnante: nunc verò Græca ex vrbe, reddita iam barbara est. Nam patrio illo reiecto & prisco viuendi modo, imperantium vtitur institutis: tamen si hoc tempore videatur nõ admodum pristina dignitate defectior: nimirum quum Germani haudquaquam sint, vt plurimi barbarorum, pastores: sed Romanorum politia & alijs institutis, & multis vtuntur, hisdemq; legibus viuunt, & cæteris item, vt in conuentibus faciendis, & nuptijs, medellisq; eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani, & rectissimæ inter ceteros omnes opinionis. Habent præterea per ciuitates antistites, sacerdotes que, festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sanè hi mihi, & si cætera barbari, moribus tamè videntur quàm optimis præditi, & maximum in modum ciuiles, nec quicquam habere, quod à nobis hos faciat alienos, præter vestitus barbariem, & vocis innatæ sonum linguæque: quos equidem cum ob eorum virtutes, tum ob in cæteros æquitatem, inter seque concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus prosequor & magnifico. Nam & si antehac sæpè, & nostris his quidem temporibus, in principes tres pluresue eorum sit partitum imperium, nunquam tamen in inuicem bella suscepisse hos constat, nec ciuili patriam sanguine inquinasse. Quum alioquin vbi magni esse videntur, & non impares, aut dubij potentatus, ibidem & necessarium sit omnino & multis de causis inflatiores animos fieri, honorumq; exoriri & primatus cupiditates, & infinitos alios animorum affectus, vt perturbationis ita & seditionum plenissimos. Apud hos tamen, & si diuisa imperia sint, nil prorsus effertur huiusmodi. Sed si qua fortè de re inter principes oriatur contentio, cæteri omnes ad bellum se parant, vt armis decertaturi, & ita instructi simul procedunt. quibus conspectis, vtrinque dissidentium principum copiæ, depositis euestigio odijs, in gratiam redeunt, iussique parent, vt iure potius ea, de quibus ambigitur, quàm armis decernant: aliàs verò si pergant, suo se malo scirent decertaturos, perinde haudquaquam par foret, nec patria id sineret consuetudo, vt pro priuatis inimicitijs detrimentum Respublica ruinamue patiat. His moniti phalangas mox soluunt, & arma deponunt. hoc pacto pace conciliata placantur, ex tutoque accessus & mutuo fiunt, vnaque versantur, & odia abscessere. Sic fit, vt inferiores & subditi iusticiam simul ac patriam colant: Principes verò, vbi opportunum est, & benignos se præbeant, & faciliè obsequantur. Vnde & vires quum habeant hi firmiores, & legibus hisdem vtantur, nulla rerum suarum facta iactura, quam multa sibi & sedulo vendicant. Iusticia nanque & charitas vbi-

Gothorum noui moris.

De Francis, qui & Germani.

* Hystaspis, Massilia.

Francorum mores laudati.

Concordia Francorum.

cunque inter mortales fouentur, felicem proculdubio Rempubicam reddunt, stabilemque atque adeo diu mansuram efficiunt, nec faciliè iniuriæ oportunam, vt capi ab hostibus queat. Franci igitur quum optimum degant id vitæ genus, seipsos imprimis, & proximos quosque pertuincunt, & ex parentibus filij regna suscipiunt. His verò per id temporis, quo ad se Gothi oratores misissent, reges tres erant. Sed haudquaquam ab re fore existimauerim, si istorum genus paulo altius repetendo, & breuiter enarrando quæ his antea contigissent, in eos sit transgressio nostra hæc desitura, qui nam ea Gothorum tempestate imperio potirètur. Constat sanè Childebertum, Clotharium, Clodamirum, ac Theodericum germanos fratres fuisse. Hi itaq; patre defuncto, in partes quatuor partiti imperium, quantum cognitione capere potui, æquam singuli partem ciuitatù & gentium acceperunt. Clodamirus verò haud longè post aduersus Burgundiones, qui & Gothicæ sunt nationis, ductauit exercitum: qui quum suapte natura & insolenter esset ad res bellicas promptior, pectus telo transuerberatus occiditur: eo cadente mox Burgundiones coma animaduersa profusiore, quæ illi ad tergum protendebatur, sensere hostium ducem se occidisse. Neq; enim fas erat Francorum imperatoribus comam tondere, sed à pueris intonsi manènt, atq; adeo, vt à tergo his defluant crines, nam à fronte discriminati vtrinque feruntur. Nec sanè Turcorum more, barbarorumq; impexi & squalidi sordidioresque capilli his sunt, vel aliàs calamistrati, & indecenter perplexi; sed varia his superinfundunt vnguenta, & diligenter pectendo expoliunt. Idq; perinde præcipuum & regium decus constitutum est, solis vt regibus permittatur. nam subditi circumtonsi sunt omnes, nec prolixior his coma conceditur. Burgundiones igitur Clodamiri præcisum mox caput hostium exercitibus ostendunt: vnde desperare hi de summa rerum iam coeperunt, & ignauiter adeo eorù diffracti sunt animi, in eamq; trepidationem iam venerunt, vt de cætero inire prælium recusarent. Quo factum est, vt victores, vti his visum est, datis conditionibus, & pro arbitrio pacti, bello se liberarint. Francorum copiæ, quia incolumes & integri omnes dimitterentur, volentes ad suos se receperunt. Sic itaq; Clodamiro occiso, quia nondum liberos suscepisset, eius statim imperium inter se partiti sunt fratres. Theodericus verò haud multo post tempore morbo correptus interiit, Theodiberto filio inter cætera bona præfecturæ etiam dignitate relicta; qui paterno suscepto iam regno, & Alemannos bello prostravit, & gentes alias viciniores peruicit. nam & audacissimus erat, & turbulentissimus, ac præter modum cupidius discrimè omne adibat. Vnde in ipso belli ardore, quod aduersus Totilam Gothorum ducem Romani susceperat, id Theodibertus animo agitabat, & curabat enixius, vt dum interea Narfes in Italia & Romani simul exercitus labore & sollicitudine tenerètur, ipse quàm maximis posset, fortissimisque & bellicosissimis copijs in vnum coactis, ad Thraciæ regionem ductaret, ibique omnibus deuastatis, Byzantium regiam urbem bellum transferret: atque adeo id consilij re ipsa & factis exquebatur, apparatusque superbiorem & præpotètem insuper factitabat, vt vel ad Gepedas, Longobardosque, & finitimas alias nationes quosdam legarit, vt secum hi omnes bellum susciperent. non enim ferendum esse existimabat, Iustinianum Imperatorem suis & imperatorijs præscriptionibus, titulisque Latine, Alemannice, Gepediceque, & Longobardice, & eiusmodi nuncupationibus prædicasse, se gentes has omnes & nationes subactas habere, & quemadmodum ipse hanc grauius ferret iniuriam, ira & cæteros vt molestius tolerarent orabat, vt secum vnà contumeliam passos. Ipse verò si expeditionem hanc ille fecisset, non in bonum audaciam sibi cessuram crediderim, nam siue in Thraciam, siue in Illyrios ille ductasset, quandoquidem v-

Francorum tres reges.

Clodamirus a Burgundionibus occiditur.

Cæsaries regum Francicorum.

Theodiberti virtus.

Theodiberti consilium arduum.

Tituli, quibus Iustinianus vtēbatur.

trobiq̄ue omnino & necessariò erat futurum, vt Romanas incideret copias, cum ignominia haud dubiè erat delendus. Quòd si hæc ille animo demandasset, deinde id voluisset, aut optasset, vniuersaq̄ue & pro votis de se perfecisset, expediebat tamen sese vt audaciæ & temeritatis argueret, qui furorem atque dementiam fortitudinem duceret. Nam si haudquaquam eius vitæ finis rem quam animo destinaret mox præuenisset, iter fortè aggressus foret. Sed quum interea venatum is isset, miræ magnitudinis taurus porrectis in altum cornibus, ei obuiam venit. erat autem is non ex pusillis hisce, qui terram aratro scindunt, sed siluestris, montanus, ferusq̄ue & cornupeta, & magna corporis mole. vnde quodcumque obuium habet, obterendo occidit. istiusmodi multi in his terris aluntur, vmbrosæ nanq̄; ibi sunt syluæ, densi montes, locaq̄ue ipsa frigidiora: his omnibus suaptè natura animal id deletatur. Hunc namque taurum Theodibertus quum è loco superiore in se ruentem vidisset, mox constitit, vt venabulum obiecturus: tum ille vbi in proximo fuit, cursu delatus, impetu & arborem, haud sanè magnam, fronte & cornibus impetit, quæ statim omnis concussa procubuit, simulq̄ue ex ea ingens diffractus ramus, & solo violèter impactus, Theodiberti caput affixit. tum ille, quum letifera esset & incurabili plaga affectus, supinus mox cecidit, & vix dum domum delatus, die eadem è vita excessit. Theodobaldus itaque filius regnum suscepit, quem & si iuuenis admodum esset, & sub pædagogico adhuc nutrire, lex tamen patria ad paternum regnum vocabat. Eo igitur tempore, quo Teias suo perfunctus est fato, & Gothicis rebus peregrina erant pernecessaria auxilia, apud Francos Theodobaldus, & is quidem adolescentulus, Childebertusq̄ue & Clotharius reges, Theodobaldi coniunctissima, iuxta leges Romanas, cognatione patrum erant: ad hos tamè, quia longius aberant, haudquaquam eundem Gothi existimarent, non tamen ex vniuersæ gentis consensu, sed eorum, qui iuxta Padum tunc habitarent. nam cæteris Gothicis haud dubiè erat rerum hæc innouatio voluptati, & status firmitatis turbatio. percellerant tamen futuri prænotione, & fortunæ inæquabilitatem extimescebant: siquidem suspensis hi animis, & dubijs essent, expectando & rogitando quæ interea fierent, quum alioquin eius sententiæ essent, victoribus in ditionem vt cederent. Gothorum itaque oratores vbi regi in conspectum venere, & magistratibus cæteris coram adstiterent, ne se despicerent, precabantur, à Romanis oppressos; sed secum vnâ aduersus hos certamen susciperent, gentemq̄ue vt finitimam, ita & beneuolentia coniunctissimam subleuarent, quæ ne euerteretur in discrimine esset. Monebant præterea, non minus & illis permaximè id profuturum, si Romanis nil cesserint, ad tam magnas vires euectis, sed enixè nunc, ne ultra prouerentur, coërceant. nam si Gothorum genus omne procul abegerint, haud longe post vel aduersus Francos venturos hos esse assueverant, instauraturosq̄; pristina bella; nec fore, vt honestior aliqua causa ad auariciæ prouocationem his desit, quin potius iure hi videbuntur & vos attentasse, dum Marios, & Camillos, & Cæsares plerosque commemorabunt, vt qui bella quondam priscis Germanis intulerint, & trans Rhenum occupauerint vniuersa. hac via, non vim intulisse hi videbuntur, sed iure exercitus immisisse, vt nil alienum repetituri. possessionem nec absimilem quidem, contra nos aliàs quondam ad inuenta occasione, perinde Theodericus, qui Gothicis post vnde uigesimum regem tunc imperabat, & nouas his sedes pararat, indecenter Italiam occupasset, nostra omnia diripere, ac nostræ gentis maiori parte occisa, felicitum tunc hominum & primorum vxores liberosque indecentius abduxere: tametsi non vi Theodericus cepisset Italiam, sed Zenonis eorum imperatoris permissu

Venatio Theodiberti.

Tauri siluestres

Theodobaldus filius Theodiberti

Gothi auxilia Francorum implorant.

Francorum ad Gothos oratio.

suæ fecisset hanc ditionis, quum nil prorsus ademisset Romanis, quippe qui Italia priuati iam essent, quin potius Odoagro, aduentitio & peregrino, strenuè debellato tyranno, belli iure, quæ illius fuerant, obtinuit. At hi vbi vim inferre iam poterant, nihil ex equo mox agere, sed Theodato primum Amalassunthæ ob gratiam infestiores esse, idque belli principium & causam facere, atque adeo vt ne vel ad id tempestatis bellum id intermiserint, sed violenter omnia agunt & rapiunt. Isti ergo sapientes haberi volunt, & acerrimi deorum cultores, vt qui soli in terris iuste se viuere iactent. Ne itaque nos, qui ista nunc patimur, negligentia demum & nil opportunè pœniteat, vel erit ab hostibus his præcauendum, nec præsens id tempus intermittendum, quo minus exercitum in hos bellicosum mox immittamus, atq̄; adeo è vestris imperatoribus quempiam belli peritum, qui prælio aduersus Romanos optimè gesto, hinc eos confestim propellat, & quam celerrimè saluas nobis terras has faciat. Si ita egeritis, & Gothicæ genti rem gratam facturi estis, vt quibus salutis eritis autores propulsatoresq̄; malorum: & vestra simul in tuto constituetis, vel si nobis aliud nihil, qui Romanis infensissimi sumus, ex vestra propinquitate vtilitatis accederet. Ad hæc autem & pecuniæ nobis innumeræ non modò Romanorum res populantibus, sed aliæ per nos dependentur. Vbi verò legati dicendi finè fecere, Theodobaldus vt erat adolescentulus, abiectior quidem & planè imbellis, ac iam morbidus factus, vt qui corpore esset inualido, legatis haud multum fauebat; nec fermè dignum existimabat, pro alienis calamitatibus proprios vt sibi labores insumeret. Leutharis tamen, Bultinusq̄ue, & si res ea regi minus placeret, cum his fœdera inierunt, erant hi duo germani fratres, genere Alemanni, sed apud Francos vires quammaximas consequuti, ita vt suæ genti Theodobaldi permissu præessent. Alemanni autem, si Alfinio Quadrato viro Italicenti fides præstanda est, qui res Germanorum diligenter perscripsit, aduentitij sunt, & ex varia hominum colluione, quod sanè eorum cognomento præfertur, hos nimirum Theodericus, olim Gothorum rex, quum totius Italiæ potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc subegerat vniuersam. Vbi verò is humanis excessit, & Iustinianus Romanorum Imperator, & Gothi bella inter se vel acerrima gererent; Gothi ipsi, quum Francis interea adulando gererent morem, & enixè quauis arte machinarentur, vt amicos hos sibi, & beneuolos conciliarent, quammaximè vel ex alijs pluribus suis eieci sunt locis, iamq̄ue Alemannorum gentem reliquerant. nam vnde quaque cogendas sibi tunc vires esse existimabant, & subditos omnes, quos superuacaneos ducerent, & nil opportunos, mox omittendos; perinde haudquaquam iam de imperio & gloria decertaturi, proque ipsa Italia, ne ad internecionem deperderentur, propulsaturi discrimen. vnde quum futuri temporis periculum animo percepissent, voluntariam fecerant necessitatem. Sic itaq̄; Alemannorum gentem, per Gothos dimissam, Theodibertus in ditionem accepit: quo mortuo, (vt supra iam diximus) ad Theodobaldum filium cum cæteris & hi simul in potestatem cessere. Huic genti legitima quædam & patria sunt instituta, siquidem in Rebus publicis administrandis, & magistratibus, Francorum politiam sectantur, & leges; in his tamen, quæ ad religionem ac deum spectant, ab his longè dissentiunt: nimirum qui arbores quasdam adorent propicientq̄; nec secus & fluminum aquas, collesq̄; & saltus: quibus perinde religiosè id agant, equos & boues, & infinita huiusmodi pecora defectis ceruicibus immolant. Sed cū Francis assidua conuersatio maximum his in modum conducit, & ornamenti plurimum affert, ad seq̄; quotidie trahit, qui sui compotes sint; & spero fore, vt non longo post temporis interuallo istorum peruicacia sit peruicaciam. Nam & prauæ opinionis

Alemannorum origo & instituta.

absurditas ipsa atque vesania vel vtentibus ipsis innorescent quandoque, & facile vanitatis coarguentur, restringiq; haud magna vi poterunt, ni forte omnino demerant & efferantur. Sed hi profecto misericordia potius sunt, quam odio digni, vt omnes veniam assequantur, quocumque a vero aberrant, non enim hi vel captantur, vel labuntur volentes, sed boni forsitati duci cupiditate; & si alioquin iudicio falsi, conceptis opinionibus, qualescunque sint, pertinacius haerent. Ipse vero huic sacrificiorum immanitati, & infelici deorum cultui, haud quaqua intelligo, vtrum mederi verbis quis possit, siue in syluis hec peragantur & lucis, vt apud barbaros, siue legitimis fiant priscorum dijs, vt apud Graecos, & quondam gentiles. Sed nil equidem aris inesse reor, quod iocundius sit, sanguine inquinatis, & violentissima bestiarum pernicie. Quin potius ad istiusmodi quodcumque concesserit, nec bonum omnino futurum est, nec mansuetum, sed ferum magis, & furibundum, qualem Pauorem Timoremque fingunt poetae, Bellonamque quandam, iacturam insuper, ac indefessam vt perhibent isti contentionem, adde si velis vel apud Persas Anininem quempiam vocitatum, & ex inferis * phantasmatis, quaecumque malefica sint ac sanguinaria. Sed haec forsitan videri cuiquam poterunt non admodum nostrae historiae conuenire, quin potius superuacanea esse, & ab his aliena, ad quae ipsi contendimus. Me vero iuuat in medium cuncta producere, quae cognita sunt, & quae rectiora fuerint, collaudare; apertiusque improbare quae non istiusmodi sint, & perinde inutilia coarguere. Nam si haud ita se haberent historiae, vt hoc pacto diuariat meliores delectabilioresque; efficerentur, & vitae magis conducerent, sed sola fieret rerum gestarum simplex & diligens quaedam narratio, in discrimen hec forte apud nonnullos venirent, si dictum id sit non admodum graue, ne haud multum viderentur praestantiores, ac decantatae in opere muliebri sint fabulae. Verum de his, vt lubet, sentiat quisque; mihi vero ad ea quae coeperam, progrediendum. Leutharis itaque, Bultinusque, vbi se primum aduersus Romanos ductare exercitus impetus coepit, inflati ac spei pleni, nec sua sorte contenti, Narsetem Romanorum praefectum, nec primam quidem incursionem laturum existimabant; sibi vero Italiam omnem in possessionem cessuram, & se simul in potestatem Siciliam redacturos, mirarique se Gothos iactabant, qui homuncionem cubili assuetum, & vmbrae delicijs deditum, & plane effoeminatum reformidarent. Hi itaque dum ita sentirent, fremendo & acies magnificando suas, ex Alemannis Germanisque exercitu ad duo & septuaginta milia fortiorum virorum coacto, sese ad bellum parabant, vt iam iam Italiam inuasuri. Narsetes vero Romanorum praefectus, & si ea, quae apud hos gererentur, haud satis calleret; prouidentia tamen fretus maxima, vt qui mallet semper hostium impetus praenire, intellexit castella quaedam in Thuscia per Gothos iam occupata, summa vi communiri. Is sane vir nec victoria praeter modum vel indecenter efferebatur, nec post labores ad delicias declinabat & luxum, vt alij solent plerique, sed confestim exercitu moto ad Cumas ductabat. est autem oppidum id in colle situm, aditu difficili praeruptoque, & in Tyrreni maris prospectum; & quoniam supra litus sic imminet collis, vt ad inferiorem partem ingenti cum strepitu diffracti fluctus illidant, & loco superiore validis circumcingitur muris, turribus & propugnaculis firmiter elaboratis, idcirco eo in oppido, perinde tutissimo, per Torilam Teiamque, qui inter Gothos priores reguarant, quaecumque vel preciosa, vel admiranda his erant, recondabantur. Eodem igitur Narsetes vbi ventum iam est, quammaximi faciebat, vt celerius oppido & pecunijs potiretur; ne de caetero Gothi locum haberent, vnde insultus tuto & pro arbitrio facerent, & ipse tandem victoriae finem enixe satagendo & operando asse-

* spectris,

Leutharis & Bultinus contra Narsetem Gothos militant.

Narsetis ingenium.

Cumarum situs, & ibidem thesaurus regius.

Cumarum obsidio.

assequeretur. Fuerat Aligernus Teiae Gothorum ducis germanus frater, is intra oppidum erat, exercitumque circa se, quoad licuit, maiorem coegerat, nec pacificum quicquam animo agitabat; tum quia Teias in bello ceciderat, tum etiam quia Gothorum res iam declinassent, & dissolutum has ita pro indubitato acceperat, sed alioquin nec animo angebatur, nec allatam & praesentem fortunam extimescebat, sed loco confusus, & rerum necessarium vbertati & copia, audentior erat, & ea animi magnitudine, vt in hos videretur, qui se vtcumque aggredierentur, vindicaturus. Tunc Narsetes iubendo copias statim oppido applicauit. Romani vero vbi non paruo labore in collem proximum euasere, tela mox cominus in hostes iaculabantur, qui in propugnaculis comparebant; & crebra sagittarum emissionem stridorem arcus edebant, fundisque lapides sublimes deferebantur, admovebanturque & bellica caetera instrumenta, quaecumque ad murorum oppugnationem parari solent. Contra vero, qui circa Aligernum milites erant, e turribus coeuntes haud segnus iaculando, sagittasque emittendo praebantur, e muroque magna molis saxa manibus prouoluebant, sudes securesque demittebant in subeuntes, armorumque genus omne, quod ab ea videretur necessitate non alienum; hostesque oppugnando seque tuendo, tormentis & machinis utebantur; ita vt nihil omnino sit intermissum, quod ad se tuendos valeret. Sed imprimis Aligerni ducis sagittationes Romanis praecipue noscitantur. Nam & stridore multo per hunc emissae sagittae, & velocitate non segni deferebantur; atque adeo, vt si in lapidem incidissent, siue aliud quippiam durius, praevocitate & impetus violentia mox prorsus illisae perfringerentur. Vnde Palladium, qui apud Narsetem non inter segnes locum tunc obtineret, sed copijs praefesset Romanis, & inter primores praefectus esset, vbi Aligernus ferro & thorace armatum, animoque ingenti & celeritate nimia inuadentem aduertit, sagitta in eum ex prominenti immissa cum thorace simul & scuto transfodit: tantopere viribus multos hic anteibat, & tam illi validae erant, dum arcum inflecteret, manus. Sic multis diebus pugnatum leuibus praelijs, neutrisque ex spe votoque res pro cedebant. Romanis quidem turpis discessio videbatur, nisi prius in potestatem oppidum redigissent, & Gothos iam satis constabat obsidioni nil concessuros. Narsetes vero praefectus fluctuanti animo angebatur quammaxime, aegerrimeque ferebat, si tempus esset longius in expugnando tam perexiguuo oppidulo conterendum. Versanti haec animo, ac singula meditati, visum est tandem hoc pacto praesidium experiri. Sub ea collis & superimpositi praesidij parte, quae ad orientem solem vergebat, spelunca erat vtrinque patentior & profunda, penitissimisque & amplissimis penetralibus, voraginitibusque immensis in abruptum descenderat. hanc ferunt Sibyllam Italicensem illam & magnam incoluisse, quae Phoebo capta, & spiritu diuino instincta, petentibus futura praediceret. Siquidem Aeneae, Anchisae filio, tradunt se aduenti omnia praedixisse, quae illi essent in posterum occurrura. Et speluncae castelli pars quaedam innitebatur, quam vt dirueret Narsetes, secum tacitus versando praecogitabat, & hunc in modum peregit. Magnam vim hominum in speluncae concauitates immisit, iussitque vt dolabra & instrumenta eiusmodi caetera ad lapides excindendos, murosque demoliendos accommoda, secum deferrent, sensimque speluncae fastigium ea ex parte praecideret, qua praesidij fundamenta obfirmarentur. Quo factum est, vt eotenus excindendo, edificij hi basem purgaret, vt prima ipsa fundamenta denudarentur: quibus nudatis, erecta ex ordine tigna subiiciunt, quibus muri innixa moles sustinebatur, ne statim rueret, vel compages ipsa dissolueretur; vel Gothi, quae gererentur, celerius praesentirent. nam alias principio statim sarcita iactura suis mox rebus

Aligernus Teiae frater.

Aligerni peritia sagittandi.

Aligerni robur.

Antrum Sibyllae.

Narsetis strates gema.

opem tulissent, de cæteroque firmissimis custodijs omnia asseruassent. ne itaq; omnino, quæ fierent, his innotescerent; neve decisorum & cadentium lapidum fragor exaudiretur; ex altera superiore castelli parte, quam maximè licuit, Romanus inferebatur exercitus, ita vt conclamantibus vniuersis & ex adhortatione mutua perstreptibus, perturbatio quidem iniecta hostibus fit, & obsidio horridior reddita. Verùm vbi iam murus eo spacio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus & sublimis est factus, ita vt lignis dum taxat incumberet, quæ erecta ex ordine solo collocabantur, aridiorè & vnde quaque collecta materia ac tignis supposita, igne iniecto confestim ipsi specu ex infimo prodire. Flamma igitur non longe post excitata, sustentacula statim igne correpta perfringebantur, & imposito ponderi concessere: præsidij autem pars omnis, quæ tignis subleuata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit; turresque ea è regione & propugnacula celerrimè à compage diuulsa, in decliue deferebantur. Fores præterea portis arctissimè inhærentes, quæ vt in hostium conspectu sitæ claustris per custodes obseruata validius occludebantur; cum vetibus ipsis obicibusque, vadofum in littus & saxa extantia excutiuntur. His gestis Romani aditu facilè oppidum iam fore rebantur, & hostes de cætero contemnendos. Sed falsa hæc spe ducebantur, siquidem abruptæ iam foueæ, & infra collem ipsum præcipitia & patentia loca, vt subsidente iam solo fiunt, eum locum nil minus præruptum & ascensu difficilem ostendebant. Sed Narses iteratò præsidium oppugnando aggreditur, vt celerrimè direpturus: Gothis tamen in vnum iam coeuntibus, enixeque depugnantibus, re infecta repellitur. Tum Narses, vbi nec bello, neque incursionibus expugnari oppidum poterat, nec vlla vi capi, statuit non omnibus copijs tantum hæc laboris infumere: sed Florentiam Centumcellasque, parua tunc Thuscianæ oppida, se statim conferre, ibique omnibus pro tempore constitutis, hostium præuenire aduentum. Iam enim Leutarum Bultinumque cum Francorum Alemannorumque exercitibus infra Padum esse nunciabatur, vnde quam concitatissimè maximam exercitus partem eò ductabat. Interea verò Philimuth sequentium se Eruorum præfectus, non multis antè diebus morbo correptus obierat, vnde quum esset necesse, vt sub altero & suæ gentis præfecto hi militarent, Fulcarem mox eis præfecit, Phanicei nepotem; iussitque vt cum Ioanne * Bataliani, Valerianoque, & Artabane, & alijs nonnullis præfectis ac ducibus, & exercitus maiori & bellicosissima parte, Alpium monte, qui Thuscianæ Amyliæque intermedius prominet, circumito, circa Padum se flumen reciperet, ibique belligerando, & loca præoccupando munitiora, hostium propulsaret insultus & coerceret ea conditione, vt si abigere prorsus hos quiret, gratias haberet fortunæ: sin verò præ multitudine vim pateretur, idque exequi nequeat, illorum saltem vt iter moretur, indicit; nec sinat, vt fidenter & intrepidè progrediantur, sed quam maximè illos perterrendo & insultando quam longissimè abigat, quoad ipse in proximo omnia, quemadmodum geri velit, constituat. Tum illi sic moniti abiire. Narses verò ad Cumarum oppidum, quod oppugnare occoepat, exercitum non contemnendum reliquit, vt sedendo & cohibendo hostes contra oppidum contineret, & longa obsidione hoc denique potiretur. vnde fossa Romani circumducta exitus asseruabant, si quem forte pabulatum euntem comprehenderent. rebantur namque, si per annum obsiderentur, omnia his defutura. Narses autem ciuitates aggrediendo maiorem in partem nullo labore in potestatem recipiebat. Florentini namque obuiam illi & pacificè prodeundo, fide accepta, ne quid hostile paterentur, spontè sese suaque omnia tradiderunt. Centumcellenses deinceps id ipsum fecere, Volaterranique item hos subsecuti, nec secus Lucenses Pisanique. Hoc pacto

* Suprà, Vitaliani.

Vrbes Narses deditæ.
Florentia.
Centumcellæ.
Volaterra.
Luca.
Pisa.

pacto Narses prosperè & ex voto omnia procedebant, atque adeo, vt veliter agendo proxima quæque reciperet: soli Lucenses ciuitatis deditonem differre tentabant, nec illi se permittebant, tametsi pactationibus factis, & obsidibus datis iureiurando id confirmassent, quod si infra dies triginta nemo sibi suppetias miserit, nec auxilia ferat, quibus apertè bello tutari se queant, & non è turribus mœnibusve depugnando, sed pede collato manus conferere; euestigio urbem, seque tradituros. sperabant nanque, non longe post Francorum exercitum sibi præsidio affuturum: vnde his illi confisi, huiusmodi cum Narsese fecerant pactiones. Iamque conuentum exierat tempus, Franci verò nondum his opitulatum aduenerant. Lucenses itaque cum *Luca obsidio.* perinde conuenta & paruifacere, & renuere vellent; illusus Narses, vt par erat, quum molestè id ferret, ad expugnanda mœnia se comparabat: quum interea è suis plerique decernerent, à Lucensibus accepti vt obsides necarentur, & hoc pacto ingenti ciues dolore affecti perfidiæ luerent pœnas. Sed Narses, qui prudèter omnia factitabat, ne iræ frenos laxaret, haudquaquam ad id crudelitatis euasit, vt eos necaret, qui nulla se iniuria affecissent, præsertim cum alij innoxij essent: sed arte hac vsus, obsides quamprimùm produxit in medium, manibus post terga reuinctis, capiteque ad terram demisso, suisque hos ciuibus tam calamitosè affectos spectaculum præbuit; comminabaturque se iamiam hos necaturum, ni Lucenses ipsi, quæ iurassent, exequerentur. obsidibus autem à tergo ad collum lignum summittebatur, pannis opertum, ne hostes possent vel è longinquo dolum prospicere. his vbi ne hoc quidem modo productis, ciues parèrent; iussit omnes ex ordine capite luere truncarique. tum statim strictis milites gladijs violentissimè feriebant perinde ceruices his præcisuri, sed illata plaga sine illorum pernicie ligno infligebatur: obsides tamen, vt erant instructi, proni in terram vt moribundi prolabebantur, pedibusque identidem calcitrando simulabant se morte affectos. Tunc verò qui in ciuitate erant, vbi tam atrox facinus prospectassent, vt sæpe fit, quum minus possent tam longo ex interuallo vera prospicere, comploratione mox facta, calamitosa sibi existimabant, quæ patrata iam essent. erant nanque obsides illi non vulgares quidam, & sordidi generis, sed insignes & nobiles. Quo factum est, quum suis se Lucenses priuatos putarent, vt exortus mox multiplex fletus circumsonaret, ululatusque frequens, & flebiliter lamentabiles voces, foeminarumque cœtus percutientium pectora laceratis vestibus in propugnaculis vagarentur, siue matres hæc essent, quæ de se natos mortuos crederent, siue sanguine propinquiores, siue aliàs vtcunque illis afficerentur. Iamque omnes Narses apertius ingerere contumelias, insolentiamque exprobrare, & vanitatem; & re quidem hunc violentum esse, & sanguinarium dicere, quum alioquin pius se frustrà iactaret, & dei cultorem. Hæc his inclamantibus, Narses respondit; Nonne vos istis exitij causam præbuisstis, quorum nulla apud vos sit habita ratio? quandoquidem & hos proditos per vos esse fat constat, *Narses ad obsessos concio.* ac vobis ipsis videmini nil rectè consuluisse, qui iurando & peierando, fractis conuentionibus, & sacris contemptis, prodideritis fidem. Verùm si placet iteratò perdiscere, quæ vobis sint profutura, & factis conuenta peragere; nihilo estis à me minora impetraturi. Nam & obsides ipsi ad vitam redibunt, & ciuitatem hanc vestram inoffensam tuebor: sin minus, necesse erit omnino, vt malefactis demum indoleatis. nunc verò quid facturi sitis, considerate; ne & vos omnes eadè hæc patiamini. Hæc vbi acceperunt Lucenses, eludere & se irridere præfectum rebantur, quia reuicturos mortuos diceret: & erant proculdubio pro eorū captu ludibria, quæ dicebantur, haud tamen eò tendebant. Sed alioquin tunc rursus promptissimè fatebantur, & iuramento *Mira mortuorum resuscitatio.*

to affeuerabant, seipfos Narseti ac ciuitatem, vt pro arbitrio vteretur, mox dedituros; si obsides superstites cernerent, tanquam quum impossibile factu id videretur, ad se demum æquitatem transferrent. Tunc Narfes extemplò omnes simul existere iussit, ac satis spectandos exhibuit, integros quidem, & nil imminutos. Quibus hi visis, vt par erat, spectaculi nouitate obstupere; haud tamen idcirco omnes obseruandum esse iusurandū censebant, sed erant, qui promissis obsisterent. nam vbi & suos viuere certiores sunt facti, & quod molestum animis fuerat, seq; angebat, quammaximè in spem bonam euasit; rursus, vt vulgus solet, ad ingenium redibant, & fraudem; perfidiaq; apud eos superior erat. Demum vbi ad id est dementia ventum, Narfes præfectus magnitudine animi fretus obsides omnes ad suos remisit, nulla in redimendis vel accepta pecunia, vel à ciuitate expressa confessione. Lucensibus itaque stupore affectis, & cuius rei ob gratiam id Narfes egisset, addubitantes: non suæ esse consuetudinis dixit, vana quædam, & spem lubricam aliquam gloriæ ducere: sed vel nullis acceptis obsidibus se omnino facturum, nisi se ocyus dedant, vt his armis (gladios ostentando) in potestatem venirent. Obsides verò, qui dimissi ad suos iam fuerant, ciuibus suis immixti coetus hominum obeuntes Narsetem laudibus ferre, & identidem memorare, apud eum se comiter & amicè, non hostiliter habitos, perhumanumque Narsetem esse, & popularem, & cum iusticia hunc coniunctam habere animi magnitudinem vbiq; mustitabatur: vnde futurum erat, vt vulgatus hic sermo maiora esset non longe post effecturus, quàm arma; nimirum quum obsides multitudinem contentiosam & inconstantem facillè volutarent, & pluribus suaderent, Romanorum vt partes susciperent. Narfes verò, quum Lucam adhuc obsideret, vbi alterius exercitus, quem in Aemyliam miserat, acceptum detrimentum intellexit; perturbatione affectus, vt decuit, animi moerore ingenti capiebatur. Siquidem postquam eò, quò mitebatur exercitus ille, peruenit; consultius omnes omnia factitabant, in hostili nanque, siue in vicis prædatum, siue in oppida eundum erat, compositi omnes admodum procedebant; nec temerè agebant prædas, etsi diuersi abibissent, non dissipati palantesque vagabantur; sed ordines suos seruabant, custodijs opportunis in locis ad omnem necessitatem locatis, & agmine quadrato incedendo in medium prædam recipiebant, vt eam firmissimè tenerentur. Sic itaque tum primùm depopulatis hostium agris, paucis post diebus vniuersa, quæ gesserant, euauere. Fulcaris nanque, Herulorum præfectus, etsi cætera strenuus adeo, vt hostile nil quippiam extimesceret, quum audax esset & turbulentus, & nil opportunè vires tum nactus, (imperatoris nanque & præfecti non modò phalangem ordine suo disponere peritiam esse sibi arbitrabatur, sed vbi in aciem iam produxisset, & furibundè medios infiluisset in hostes, rem vt mox bellicam exerceret, hæc ille fremendo iactandoque gloriabatur.) tunc itaque insolentia magnum in modum elatus, incursionem in Parmam urbem extemplò fecit (erat autem hæc sub Francorum tunc temporis potestate) quum potius hunc decuisset, vt dimissis primò speculatoribus, quid sibi hostes vellent, perdisceret; deinceps ad præcognita se statim offerret. At ille peruiçacia ductus, impetuoseque satis & temeraria audacia fidens, Herulorum sine vllò ordine copias in hostem duxit, & prosequentibus Romano ex agmine multis concitatus iter habebat. Hæc verò vbi Bultinus Francorum princeps accepit, (habebat enim ad amphitheatrum per id temporis stationem haud longè à ciuitate situm, quod utiq; his erat extructum qui cum bestijs populo inspectante certarent) habito statim eorum delectu, qui ex suo exercitu & audacia plurimum, & bello valent, hisque in clandestinas insidias collocatis, expectabat simul, & obseruabat

Narfes Lucensibus obsides spontè reddit obsides

Fulcaris Herulorum tribunus.

uabat bene gerendæ rei occasionem. Sed postquam Fulcaris Herulique in Herulos adorti sunt Franci. medios hostes sese contulere, dato tunc signo impressioneq; facta, Franci omnes vno agmine hos inuadunt segniter & temerè prodeuntes, extemploque qui tam turpiter in manus venissent, subito & inopinato casu perterrefactos, & retibus perinde comprehensos gladijs cædunt, vix tamen istorum pars maior, vbi tandem, quò calamitatis venissent, non ignorarent; ignobilem & turpissimam maluerunt salutem. nam terga hostibus dantes, celerimè in fugam se coniecere, pristina prorsus virtutis obliti, & diurnæ in periculis adeundis solertia. Sic itaq; deleto exercitu, Fulcaris Herulorum præfectus solus cum satellitibus & beneficiarijs suis nonnullis relictus, haudquaquam se dignum existimauit, vt cum cæteris simul fugam capefferet; sed longe melius sibi, & consultius fore, si cum gloria obeat mortem, quàm vitam per ignominiam duceret. vnde & constitit, vt licuit tutius, ac proximo munimento tergo innixus, ex hostibus plures bellando occidit; quum nunc hostem inuaderet, nunc facie aduersa se sensim reduceret, & cum ei licuisset, vel facillima quidem fuga salutem peteret, suiq; id vt facerent, hortarentur: Et quonam pacto, respondit, Narsetis linguam postea tulerim, me temeritatis insimulantem? Criminationem itaq; vt videbatur, magis hic veritus alienam, quàm gladios, diutius obsistendo haudquaquam pugnam intermittebat, quousque tandem multitudine circumfusa, & multis telorum ictibus pectore iam aperto exceptis, securique capite interciso, vix demum vt moribundus supra scutum procubuit. Super hunc & cæteri ad vnum omnes, quos circa se habuisset, siue spontè, siue inuiti, vt ab hoste coacti, contrucidatur. Præfectus itaq; hoc modo occisus, nec diu honoribus fretus, sed breui prospera vsus fortuna, haud secus ac somniantis læticia, celerem habuit præfecturæ & vitæ finem. Id igitur Romanis iacturæ perpeffis, Francorum animi magnum in modum intumescebant, confirmabanturq;: & Gothi, qui Aemyliam, Liguriam, locaq; illa propinquiora incolerent, etsi prius dissimulanter quidem, nec liberè pacem alioquin, & formidine potius quàm voluntate cum Romanis societatem inissent; resumptis tamen iam animis, fidentius & aperte ruptis foederibus quamprimùm ad barbaros, & sui similes se contulere. Romanorum verò exercitus, quem Ioannes Vitaliani, vt diximus, & Artabanes præfecti ductabant, Herulorumque copiarum reliquæ, quæ fortè fuga integræ iam euaserant, Fauentiam confestim se receperunt. Præfecti nanq; haudquaquam eorum referre arbitrabantur, circa Parmam urbem tempus diutius terere, præsertim hostium coeunte iam multitudine, quæ pro reru successu in delicijs ageret, nec prosperam ferret moderatè fortunam: siquidem ad eos Gothorum ciuitates affatim iam conuolabant, ita vt validioribus receptis in potestatem præsidij, satis illos constaret omnibus viribus in se incursum: quo metu perculsi, quamproximè possunt, Raennam se recipere statuunt, vt hac via hostes vitarent, quibus se bello haudquaquam pares fore rebantur. His rebus Narseti renuntiatis, acerrimèangebatur, & barbarorū vt insolentiam, ita & Fulcarem tam subito interisse moleste ferebat, virum sanè nec ignobilem quidem, neq; obscurum, sed bello egregium, & factis clarum, victorijsq; ornatum multis, & qualem nec bello capi ab hostibus potuisse crediderim, si coniunctum cum fortitudine consilium habuisset. Ob hæc igitur decora Narfes & dolore afficiebatur ingenti, & tanti viri interitum deplorabat; haud tamen, vt quidam in aduersis consuevere, perterrebat. Interea tamen apud exercitum, qui circa se erat, pro re subita & clade accepta, animi consternatione perculsum, qualem esset habiturus orationem, non ignorabat; vt ad bene sperandum hunc reuocaret, & formidine captis iam mederetur. Erat nimirum Narfes sui admo-

Fulcaris virtus singularis.

Fulcaris mors.

Fulcaris lans, vna cum vitio coniuncta.

Virtutes Narsetis insignes.

dum compos, industriaque pollebat ac factis, & incidenti fortunæ aptare se percallebat, tametsi non magnam haberet literarum peritiam, nec eloquentiæ studuisset; sed naturæ dexteritate in his tam clarus euaserat, ut vel confirmare cum ratione sat posset, quæ in consultationem venissent, etsi apud principes fuisset per delicias enutritus. Erat autem statura is corporis breui exiliq; sed alioquin eam fuerat strenuitatem, & in rebus gerendis magnitudinem animi iam consecutus, ut credi vix posset: unde sat liquet, cui animus in sit liber ac strenuus, nil prorsus impedimento fore, quo minus quauis in re plurimum valeat. Narfes igitur ubi in medium prodijt, ad milites verba istiusmodi fecit; Existimo equidem, qui quotidie hostes vincere consueverunt, & continenter res prosperas experiri, si quid fortè vel ad breue præter vota acciderit, dempturum extemplò id ei ex re præterita & bene gesta læticiam, & spem omnè hebetaturum. Enimvero decere sapientes nil ambigo, ne cum fortuna simul secundis in rebus se efferant, sed quemadmodum facile præsentia hæc immutantur, ita & animum ad varios velim hi præparent casus. nam his quidem, qui hoc pacto se habent, suauissima apparebit felicitas; non tamen molestum, si qua in re præter eorum sententiam utcunque fallantur. Nunc verò, ô viri, animaduerto vos longe plus angere, quàm recens hic exigat casus, & constat id planè non aliundè vos pati, nisi ex nimia gloria & vincendi consuetudine: tum quia in animum induxistis, nulla in re aut falli, aut peccare vos posse. quòd si opinione hac ipsa deposita, rem gestã duntaxat spectabit, haudquaquã id tam graue videbitur, ac ipsi vos frustra existimatis. Nam si Fulcaris præfectus, ut barbarus, petulanter & temerè in tantas se hostium copias periclitando ingessit; profectò iam habet, quæ se ut sequerentur, par erat: haud tamen vobis iccirco vel præsentia negligenda hæc sunt, vel imposterum; quæ præcognita sunt, differenda. Nam si Gothi vel eorum gente deperdita, qui reliqui sunt, belli socios sibi asciscunt, & maiores excitant nobis labores, nec tamen prorsus in aduersis desperant: turpe proculdubio fuerit, si hac sola de causa victos nos esse duxerimus, quia non ipsi strenuè vicimus, & hoc pacto præteritarum rerum gloriam negligamus, animi amissa iam promptitudine: quum deceat potius pro re malè gesta ut alacritate afficiamur, in ea nanque fuisse reor felicitas magnitudinem castigatam, nosque hoc pacto inuidiam declinasse, atque adeo ut de cætero liceat animo esse fidentiore, ex ea iactura iteratò nos posse & detrimentum sarcire, & certamina vincere. Nam etsi hostes multitudinè iacent, ordine tamen & prouidentia, si modò sapimus, superaturi hoc sumus, est nanq; cum aduenis nobis susceptum certamen, & cum his quidem, qui in aliena necessarijs indigent, quum alias ipsi nos omnibus abundemus; quandoquidem & præfidia multa, & ciuitates securitatem nobis necessitas cogat, præstabit; quum illis nulla sint vsquam ad receptum loca. Quin etiam omnia nobis veri dei cultoribus pro æquitate, pro patria, pro liberis & propinquis pugnantibus præsidio erunt, quum illi aliena depopulentur. Fit itaq; ut absurdus videatur, si non vndequa; quam optimè sperandum duxeritis, ne dicam timore percelli quoquam pacto vos posse. Nunc verò Lucensibus istis ne respirangi quidem locum obsidendo iam demus, ad bellique finem se quisque vestrum enixè & promptius paret. His Narfes dictis & exercitum ad meliora sperandum erexit, & Lucenses acrius obsidione vrgebat. Illis verò, quos emissis iam præfecerat copijs, succensebat; quia locis opportunioribus derelictis Fauentiam paulo antè se recepissent, & res aliter longè procederent, atq; ipse pro eius prouidentia iniunxisset. Siquidem circa Parmam præsidij & obicis loco statuendas esse copias illas rebatur, quæ hostes, ne ultra progredierentur, arctius coercerent, ut ipse paulo post in Thuscia rectè omni-

bus

bus constitutis aduersus eos confestim ductaret. Nunc verò relinquebatur, Romani ut milites, qui circa Narsetem tunc erant, Lucensi ommissa obsidione, & procul ab hostibus abscedendo, omnium primi Francis obuiam irent: unde quum haudquaquam ferendum id Narfes censeret, extemplò ad præfectos peridoneum virum legauit, cui Stephanus nomen erat, ex Epidamno ortum, castello Illyrico, ut hos castigando timoris & fugæ infimularet, & planè argueret, deprehensos hos esse Rempublicam prodidisse, ni iteratò, quæ dimississent loca, repeterent. Tum Stephanus equitibus ducentis & bellicosissimis secum deductis, apprimeq; armis instructis, concitatissimè iter aggressus est: sed multo cum labore vigilijsq; cautiore illa profectio erat. Francis nimirum cum exercitus parte per proximos campos, ut pabuli, ita & prædæ gratia vagabantur, quam ex agris auerent. Unde Romani noctu potius, quàm interdiu acie instructa progrediebantur. Exaudiebatur itaque agrestium eiulatus, & abactorum mugitus bouum, sonitusq; præcisæ materiæ, & fragores huiusmodi aures circumsonabant, ita ut vix tandem Fauentiam ad exercitum equites perueuerunt. Legatus verò ubi in conspectu affuit præfectorum; Quod malum, inquit, vos cepit, ô viri? ubi nam rerum quondam gestarum nunc gloria, & tantorum trophæorum commemoratio? Quo nam pacto Lucenses ceperit Narfes, & quæ infra Alpes sunt, omnia est subacturus, si vos hostibus transitum perinde confederati dederitis, hosque siue ritis pro arbitrio, quò velint, abscedere? Sed ipse equidem nil prorsus, quod vos vrgeat malum, dicturus in præsentia fuerim: erit fortè qui dicat, molliorem rem istam præferre, & eorum ignauiam, qui Rempublicam iuuent. Sed vnum illud vos monitos velim, nisi quamprimùm redeundo Parmam vos contuleritis, haudquaquam succensere vobis, nec iniuria desiturus est Narfes, pro futurorum euentu vestram inertiam causando, si quid fortè inferatur hostile. cauendum præterea, ne & vos oderit Imperator. His auditis præfecti non nescij Narsetis hæc esse mandata, nec quicquam haberent, quo iniustius se infimulari arguerent, argumenta quædam & causas præferebant, ut coacti necessitate discesserint, perinde non potuissent ex circumiectis Parmæ oppidulis tantum com meatu habere, quod satis exercitibus esset. Nec Antiochum sibi eparchum in tempore affuisse, cui ea cura demandabatur. Quinetiam nec pecuniam in stipendium consuetum sibi depensam fuisse. Tum Stephanus celerrimè Rauennam se conferens, & eparchum ad præfectos perduxit, & ambiguis omnibus, quoad licuit, iam medicatis, his persuasit, ut Parmam repeterent, eodemque ut stationem haberent. His omnibus breui peractis Lucam reuertit, Narsetemq; iussit bono animo esse, & promptiore rem exequi, ut minus verendum, hostes sibi impedimento fore, sed eorum coerceri iam impetus, Romanis exercitibus his opportunè instantibus. Narfes igitur quum haudquaquam ferendum esse iam duceret, quòd Lucenses obsessi remissius, tamdiu sibi repugnando obstiterint, mœ-

Legati ad Rom.
oratio.Industria Ste-
phani.Lucæ oppugna-
tio.

R 2

dum compos, industriaque pollebat ac factis, & incidenti fortunæ aptare se percallebat, tamen non magnam haberet literarum peritiam, nec eloquentiæ studiuisset; sed naturæ dexteritate in his tam clarus euaserat, ut vel confirmare cum ratione sat posset, quæ in consultationem venissent, etsi apud principes fuisset per delicias enutritus. Erat autem statura is corporis breui exiliq; sed alioquin eam fuerat strenuitatem, & in rebus gerendis magnitudinem animi iam consecutus, ut credi vix posset: unde sat liquet, cui animus in sit liber ac strenuus, nil prorsus impedimento fore, quo minus quauis in re plurimum valeat. Narses igitur ubi in medium prodijt, ad milites verba istiusmodi fecit; Existimo equidem, qui quotidie hostes vincere consueverunt, & continenter res prosperas experiri, si quid fortè vel ad breue præter vota acciderit, dempturum extemplò id ei ex re præterita & bene gesta læticiam, & spem omnè hebetaturum. Enimuero decere sapientes nil ambigo, ne cum fortuna simul secundis in rebus se efferant, sed quemadmodum facile præsentia hæc immutantur, ita & animum ad varios velim hi præparent casus. nam his quidem, qui hoc pacto se habent, suauissima apparebit felicitas; non tamen molestum, si qua in re præter eorum sententiam vrcunque fallantur. Nunc verò, ô viri, animaduerto vos longe plus angere, quam recens hic exigat casus, & constat id planè non aliundè vos pati, nisi ex nimia gloria & vincendi consuetudine: tum quia in animum induxistis, nulla in re aut falli, aut peccare vos posse. quòd si opinione hac ipsa deposita, rem gestã duntaxat spectabitis, haudquaquã id tam graue videbitur, ac ipsi vos frustra existimatis. Nam si Fulcaris præfectus, ut barbarus, petulanter & temerè in tantas se hostium copias periclitando ingessit; profectò iam habet, quæ se vt sequerentur, par erat: haud tamen vobis iccirco vel præsentia negligenda hæc sunt, vel imposterum, quæ præcognita sunt, differenda. Nam si Gothi vel eorum gente deperdita, qui reliqui sunt, belli socios sibi asciscunt, & maiores excitant nobis labores, nec tamen prorsus in aduersis desperant: turpe proculdubio fuerit, si hac sola de causa victos nos esse duxerimus, quia non ipsi strenuè vicimus, & hoc pacto præteritarum rerum gloriam negligamus, animi amissa iam promptitudine: quum deceat potius pro re malè gestã vt alacritate afficiamur, in ea nanque fuisse reor felicitas magnitudinem castigatam, nosque hoc pacto inuidiam declinasse, atque adeo vt de cætero liceat animo esse fidentiore, ex ea iactura iteratò nos posse & detrimentum sarcire, & certamina vincere. Nam etsi hostes multitudinè iactent, ordine tamen & prouidentia, si modò sapimus, superaturi hoc sumus. est nanq; cum aduenis nobis susceptum certamen, & cum his quidem, qui in aliena necessarijs indigent, quum alias ipsi nos omnibus abundemus; quandoquidem & præsidia multa, & ciuitates securitatem nobis necessitas cogat, præstabit; quã illis nulla sint vsquam ad receptum loca. Quin etiam omnia nobis veri dei cultoribus pro æquitate, pro patria, pro liberis & propinquis pugnantibus præsidio erunt, quum illi aliena depopulentur. Fit itaq; vt absurdus videatur, si non vndequa; quam optime sperandum duxeritis, ne dicam timore percelli quoquam pacto vos posse. Nunc verò Lucensibus istis ne respirangi quidem locum obsidendo iam demus, ad bellique finem se quisque vestrum enixè & promptius paret. His Narses dictis & exercitum ad meliora sperandum erexit, & Lucenses acius obsidione vrgebat. Illis verò, quos emissis iam præfecerat copijs, succensebat; quia locis opportunioribus derelictis Fauentiam paulo antè se recepissent, & res aliter longè procederent, atq; ipse pro eius prouidentia iniunxisset. Siquidem circa Parmam præsidij & obicis loco statuendas esse copias illas rebatur, quæ hostes, ne ultra progredierentur, arctius coercerent, vt ipse paulo post in Tuscia rectè omni-

Narses ad milites concio.

bus constitutis aduersus eos confestim ductaret. Nunc verò relinquebatur, Romani vt milites, qui circa Narses tunc erant, Lucensi omiffa obsidione, & procul ab hostibus abscedendo, omnium primi Francis obuiam irent: unde quum haudquaquam ferendum id Narses censeret, extemplò ad præfectos peridoneum virum legauit, cui Stephanus nomen erat, ex Epidamno ortum, castello Illyrico, vt hos castigando timoris & fugæ infimularet, & planè argueret, deprehensos hos esse Rempublicam prodidisse, ni iteratò, quæ dimississent loca, repeterent. Tum Stephanus equitibus ducentis & bellicosissimis secum deductis, apprimeq; armis instructis, concitatissimè iter aggressus est: sed multo cum labore vigilijsq; cautiore illa profectio erat. Franci nimirum cum exercitus parte per proximos campos, vt pabuli, ita & prædæ gratia vagabantur, quam ex agris auerent. Unde Romani noctu potius, quam interdiu acie instructa progrediebantur. Exaudiebatur itaque gressuum eiulatus, & abactorum mugitus bouum, sonitusq; præcisæ materiæ, & fragores huiusmodi aures circumsonabant, ita vt vix tandem Fauentiam ad exercitum equites perueerunt. Legatus verò ubi in conspectu astitit præfectorum; Quod malum, inquit, vos cepit, ô viri? ubi nam rerum quondam gestarum nunc gloria, & tantorum trophæorum commemoratio? Quo nam pacto Lucenses ceperit Narses, & quæ infra Alpes sunt, omnia est subacturus, si vos hostibus transitum perinde confederati dederitis, hosque siueritis pro arbitrio, quòd velint, abscedere? Sed ipse equidem nil prorsus, quod vos vrgeat malum, dicturus in præsentia fuerim: erit fortè qui dicat, molliem rem istam præferre, & eorum ignauiam, qui Rempublicam iuuent. Sed vnum illud vos monitos velim, nisi quamprimùm redeundo Parmam vos contuleritis, haudquaquam succensere vobis, nec iniuria desiturus est Narses, pro futurorum euentu vestram inertiam causando, si quid fortè inferatur hostile. cauendum præterea, ne & vos oderit Imperator. His auditis præfecti non nescij Narses hæc esse mandata, nec quicquam haberent, quo iniustius se infimulari arguerent, argumenta quædam & causas præferrebant, vt coacti necessitate discesserint, perinde non potuissent ex circumiectis Parmæ oppidulis tantum commeatus habere, quod satis exercitibus esset. Nec Antiochum sibi eparchum in tempore affuisse, cui ea cura demandabatur. Quinetiam nec pecuniam in stipendium consuetum sibi depensam fuisse. Tum Stephanus celerrimè Rauennam se conferens, & eparchum ad præfectos perduxit, & ambiguis omnibus, quoad licuit, iam medicatis, his persuasit, vt Parmam repeterent, eodemque vt stationem haberent. His omnibus breui peractis Lucam reuertit, Narsesq; iussit bono animo esse, & promptiore rem exequi, vt minus verendum, hostes sibi impedimento fore, sed eorum coerceri iam impetus, Romanis exercitibus his opportunè instantibus. Narses igitur quum haudquaquam ferendum esse iam duceret, quòd Lucenses obsessi remissius, tamdiu sibi repugnando obstiterint, moenibus ipsis admouit exercitum, iamque & machinationes tormentaque ad diruendam urbem muris applicabantur, ad locaque eminentiora cum igne emittebantur sagittæ, simulque qui in turribus comparebant, feriebantur; subruebanturque nonnulla in parte & moenia, atque adeo vt quæuis species mali urbem iam circumfisteret. Tunc qui prius obsides fuerant, oblata occasione, Romanam rem enixè ciuibus optimè consulendo iuuabant, & quantum in eis erat, ciuitas ad deditonem mox inclinasset, ni Francorum legati, qui intus constituti ad vrbis custodiam fuerant, mox obstiterint, & quam acerrimè alios ad prælium concitassent, armisq; propullassent obsidionem. Unde extemplò factum, vt apertis & dispatentibus portis eruptione repentinus facta, impressionem in Romanos hi facerent, hac via existimantes se fo-

Legati ad Rom. oratio.

Industria Stephani.

Lucæ oppugnatione.

re superiores. Sed parum hostibus obfuerunt, sibi verò quammaximè. Nam pleriq; Lucensium his planè confisi, quæ in vrbe iam gererentur, vltro præliabantur. Verùm vbi sæpe iam tentata fortuna spes nulla procederet, sed suorum iacturam maximam facerent, turpiterque & per ignauiam fugam capefferent, & intra urbem sæpe reiecti ita coërcerentur, vt nulla his esset de cætero in hostem prodeundi facultas: tunc vniuersi, quandoquidem alia nulla iam esset ad salutem via, compulsi ad pacem animum induxerunt. Ita demum à Narsete fide accepta, vt sibi pro præteritis factis nil succenseret, ciuitate tradita libenter exercitum intra mœnia exceperunt, tertium iam mensem obfessi, sic iteratò Lucenses Romanorum in ditionem venere. Narses verò post eam Lucæ obsidionem, quandoquidem nec hostile aliquid reliquum esset, ibidem moram vt diutius traheret, necessarium fore nil ratus, tamdiu immorandum censebat, quoad respirare milites à laboribus sineret. Relicto itaque ibi Bono, id illi erat nomen, præfecto ex Mysia oriundo ad Histrum flumen apposita, viro sanè qui & mirificè saperet, ac domi forisque maximum in modum valebat, traditaq; ei magna militum copia, qua hos facillè posset, si quam fortè rem innouarent, & vincere, & cohibere; hisq; sic constitutis, rectà ire Rauennam pergit, ibique exercitum in hibernis dimisit. Nam quum autumnus finis adesset, & tempus iam in hyemem vergeret, haudquaquam per id tempestatis belligerandum esse Narseti est visum. Id nanque Francis, quibus æstus infensior est, & molestiæ plurimum affert, quammaximè conduxisset, vt qui haudquaquam volentes per æstatem ineunt pugnã, sed in ipsis algoribus, dum maximè rigent, validissimi fiunt, & labores perlibenter insumunt. Sunt enim frigoribus assueti, vt qui gelidam sint patriam nacti, & algere perinde his ingenitum est. Hisce de causis Narses rem extrahere nitebatur, & ad Neota oppidum bellum transferre: vnde cum centurionibus tribunisque militum partito exercitu, circa finitima castella & loca sic hibernare iniunxit, vt Veris principio statim Romam omnes aduentando se cogerent, vt inde cum vniuersis copijs ductarentur. His illi iussis in hiberna iam abscessere. Narses verò se Rauennam recipiens, familiares & satellites priuatos quosdam secum reduxit, & alios nonnullos, qui sibi in magistratu famularentur, nec secus & qui eius dignitatem curæ haberent, ne pro arbitrio se adeundi potestas omnibus fieret. Hunc præterea Zandilas præfectus eorum, qui domi nutriebantur, & domestici cæteri sunt secuti, eunuchi que item cubiculares. hoc trecentorum is hominum comitatu Rauennam peruenit. Interea verò Fridigerni filius Aliger-nus, Teiæ germanus frater, cuius & supra in Cumarum obsidione meminimus, vbi Franci iam in Italiam aduenissent, Gothiq; omnes ad eos transirent; solus visus est nosse, quod sibi in rem fore existimasset, & contemplatus futura, de que præsentibus consultando, ad eam peruenit cognitionem, vt satis iam animo præuideret, Francos sub nominis prætextu decenti quodam, & simulatione ineundæ cum Gothis societatis, perinde ac si acciti venissent, & aliud sibi vellent, ac præ se ferrent, nec fore omnino vel Romanis deuictis, vt hi Italia Gothis decedant, sed hos potius, quibus verbo, non re supetias ferre venerint, confestim vt subigant, & cum imperio simul sublati prorsus patrijs legibus, his ipsis vt Francos præficient. Hæc igitur Aliger-nus quum animo frequenter versaret, obsidioneq; simul coërceretur; fore id longe satius iudicauit, Narseti vt oppidū cum pecunijs traderet, ac de cætero Romanis vt viueret moribus, ab omniq; discrimine & barbarico cultu procul abesset. par nanq; fore cētebat, non amplius Italia Gothos potiri, sed veteres vt eam habitatores & pristini duces recuperarēt, vt terrę affueti & geniti, & suis nō perpetuò rebus fraudarētur. Hęc ipse de se exequi & priuatim decer-

Lucæ deditio.

Francis tempus hibernū ad pugnandum idoneum.

Aligerni de futuris consultatio

Aliger-nus Narseti se dedit.

decernit, vt cæteris suæ gentis exemplo foret. Vnde obsidentibus Romanis significauit, se velle, si eorum permissu liceat, præfectum mox conuenire. Permissus ille ad Classis castellum, & in Rauennate, agro situm, vbi Narsetem morari dedicerat, venit; ibique vbi coram astitisset, præsidij clauis illi in manus tradit, proque sua virili beneuolè ministraturum ei de se omnia, nauaturumque operam pollicetur. Tum Narses aduenientem benignè suscepit, & maioribus bonis id se beneficij compensaturum asseuerabat: deinde eam exercitus partem, quæ Cumas obsederat, inire præsidium iussit, cum eaque simul vt pecuniam omnem reciperent, in tutoque omnia conseruarent: quod reliquum eius exercitus fuit, secedere in alia castella iniunxit, ibidemq; hibernare. Sic Narses egregiè rem omnem ad id tempus confecit. Verùm quū Herulorum iam copiæ iteratò fuissent suo duce orbatæ, duoquidem inter hos erant viri insignes, quorum studio diuersim plebs ipsa detinebatur; interscissa tamen sententijs rem in dubium euocabat. nam pars altera Aruth maximi faciebat, & omnia sibi processura in melius arbitratur, si ad hunc esset præfectura delata. Alteri verò placebat Ofindual, vt strenuus factisque clarus. Hunc Narses assentiendo Herulis præfecit, emisitque vbi commodius hibernaret. Aligernum verò ad Cassiam urbem ire iussit, monitum vt vbi eò se contulisset, murum conscenderet, illique sic aperte incumberet, vt quis esset, ab omnibus facillè nosciturus. Hæc autem illi iccirco mandauerat, vt Franci (nam eà erant pertransituri) eum viderent, qui spontè ad se concessisset, desperarentque per Cumas se iter facturos, vel pecunias habituros eodem reconditas, vel fortè vt de summa belli, opportunis iam locis omnibus præoccupatis, nihil his esset in posterum spei. At Aligernus, vbi Francos illac transeuntes ex eminenti vidisset, irridere hos simul & increpare, frustra se tandem, & tam serò venisse, & rebus perfectis; quandoquidem Gothorum opes cum ducibus ipsis Romani sibi iam vendicarent, ita vt si quis intet Gothos compareat imperator, neminem habeat, cui vel cognitus, vel honoratior sit, sed militarem is vt induat vestem sit omnino futurum, & ex habitu ipso priuatus vt viuat. Tum Franci hunc probis afficere, & incessere contumelijs, suæque gentis proditorem identidem nuncupare; vnde factum est, vt pro præsentium rerum conditione in ambiguo his animus versaretur, atque adeo, vt vtrum bellum gerendum esset, inter se consultarent. vicit tamen ea sententia, ne coeptæ iam rei hos poeniteret, sed ad ea quæ aggressi iam essent, progredierentur. Narses verò dum hæc agerentur, Rauennæ quum esset, ibidemque cum manentibus copijs versaretur, suo ex ordine omnibus constitutis, se Ariminum contulit; deducto, quem secum habuerat, comitatu. Vacarus interim Burnus genere paulo antè è vita excesserat, vir sanè grauis & bellicosus. Huius Theudibaldus filius, qui cum Burnis suis sequacibus Imperatori Romano statim accessit, Arimini aderat, vt Narsetem iam conuenturus, cuius gratia eò contenderat. itaque auro donatis liberaliter omnibus, firmissimam cum Romanis iniuit societatem. Quum itaque hæc Theudibaldus ageret, Francorum milites ad duo milia peditum equitibus intermixti, qui prædatum in agrum Ariminensem aduenerant, à suis præfectis dimissi, quum ciuitati appropinquassent, agro depopulato arantium bouum prædam agebant, impudenterque omnia peruastabant. Quæ Narses vbi ex ædito ædificij loco spectasset, vnde in campum erat prospectus, indecorum esse ex malis præsentibus iudicauit, non statim vim & iniuriam vindicare. itaque equo insenso ductu perfacili superbioreque, qui non modò agilius profilire & desultare non indecenter, sed incurfiones insuper facere, & media in acie aptè versari experientia & exercitatione perdidicisset, iussisque omnibus, qui non omnino certaminis

essent ignari, confestim se sequi, urbem egreditur, in hostesque ducit. tum illi mox equis inscensis (erant enim viri trecenti) decem vnâ sequebantur, & cursu citato rectâ hostes petebant. Tum hi, quum in se iri vidissent, non dispersi, vt prius, populabantur. neque enim hos prædæ duxerim opportunos. equites quippe ac pedites in vnum protinus coiere, & se in phalangem coegerant, haud tamen hanc densiorem. qui enim fieri id poterat, cum prædaturum non multi prodissent? sed validam alioquin, quia communi defensione & coeuntibus cornibus ex ordine se tuebantur. Romani verò vbi ad sagittæ iactum ad hostes venissent, cum his tam bene instructis manus conferere & præliari haudquam in rem fore duxerunt, sagittando tamen & iaculando, qui primi bellando starent, fallere pertentabant, & à fronte densitatem perturbare. Sed illi scutis optimè communiti stabiles permanebant, & planè immoti, aciemque tam bene densatam nusquam auellebant, & eo minus, quo & spissiorum syluam tunc nacti pro munitione arboribus uterentur, iamque telorum iaculatione se tuebantur. Verùm vbi nihil inferri iacturæ his poterat, omnibus Narses animo agitat, belligerandi genus quoddam & barbarum excogitandum machinabatur, Hunnorum gentibus primùm tunc adinuentum. Iussit nanque qui circa se essent, vt hostibus terga dando quamprimùm retrò se verterent, tanquam timore in fugam actos, & hostes insuper à syluis ad nudos expeditosque campos, quam possent longius, auocarent; sibi verò reliqua curæ fore. Militibus itaque imperia exequendo fugam iam capebantibus, Franci hac fuga illusi, & veram esse formidinem rati, intrepidè phalange soluta, & siluis relictis, ad hos insectandos enixè incubuere; ac primi quidem equites cucurrerunt, hos pedites sequebantur, qui & fortissimi essent & perniciosissimi, ita vt fugientibus effusè omnes insisterent, perinde Narses ipsum viuum capturi, & exiguo cum labore imposituri bello optatum iamdiu finem. Sed hi quidem militaris disciplinae prorsus obliti, effusius & incautè procedebant, alacres & bona spe freti. Romani verò laxatis habenis Ariminum versus deferebantur. Diceres illos certiore captos formidine quadam fugam inisse, adeo hi ad verum quamproximè timorem dissimulant, & vbi nudo in campo erant iam barbari dissipati, & à nemore quamlongè diuulsi, tunc Romani Narses significatione & iussu, equis conuersis, ex aduerso que sese explicantes, persequentibus hostibus obuiam his in frontem eundo se obtulerunt, & omnes re subita confternatos inclementer vrgebant, ita vt qui fugere videbantur, euestigiò hostes insectarentur. Barbarorum igitur equites, vbi instans periculum præsensissent, celerrimo cursu exercitui ad siluam reducto salutem fuere, pedites tamen relictis foedè & passim iam cædebantur; atque adeo, vt torpentes iam redditi ne manus quidem mouerent. erant nimirum ex subita rerum immutatione obstupefacti, & quasi sui nil compotes, vnde pecudum more prostrati per campos iacebant. His itaque supra noningentos iam cæsis, cæteri abscessere, & ad suos sic se recepere duces, vt non aliàs se in tuto fore existimarent, quam à cæteris copijs adgregati. Narses igitur Rauennam repetens, omnibus ibi egregiè dispositis rebus, Romam se demum hibernandi causa contulit. :

Narses Hunnicam strategema.

A G A

A G A T H I A E H I S T O R I A R M.

L I B E R S E C V N D V S.

ERE autem iam ineunte, vt editum per Narses ante fuerat, ad urbem Romam magna vis militum se conferebat, & non parui cogebantur exercitus: quos Narses magnum in modum, vt in bellicis simulachris exercerentur, iniunxit; sic militantium animos assidua exercitatione firmabat. * Nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiler defilire, armatosque tripudijs agitari, & tuba classicum perfonante obtundi, * ne fortè ex longa hibernorum quiete & ocio, belli prorsus obliti in veris prælijs remollescerent. Interea barbari dum liberius vagarentur, quæ in promptu erant, populabantur & peruastabant: ab vrbe tamen Roma, & locis vrbi proximè circumiectis iter quamlongè habentes progrediebantur, ita vt ad dexteram Tyrrhenum mare haberent, vtrinque verò Ionici sinus littora protendebantur. Sed vbi in agrum Samnitum venere, hinc inde diuisi ab inuicem principes abiere. Bultinus nanque cum maiori copiarum parte per Tyrrhenum littus tendebat, & quam multa Campaniæ loca deprædabatur; Nam & Lucanos transgressus est, & ad Brutios deinde diuertit, ad fretumque demum peruenit, quod Siciliam insulam & Italiæ dirimit fines. Leuthares verò, quod reliquum erat exercitus ductans, Apuliam & Calabriam petit, & adusque Hydruntem urbem processit, quæ supra littus insidet Adriatici maris: vnde Ionicus incipit sinus. Eò vbi ventum iam est, Franci omnes, qui locis hisce ante insueuissent, erga sacra pietate & reuerentia utebantur, vt qui ad potiores leges tanquam veræ fidei cultores concesserant, vt supra iam diximus, & haud secus ac Romani sacrificarent. Sed Alemanorum exercitus omnis (nam aliter longè hi sentiunt) sine vllò delectu & per impietatem templa diripiebant simul & deformabant, sacraque ex auro vasa, & ad peragendam rem diuinam parata, preciosamque cæteram suppellectilem quum sustulissent, in possessionem turpiter vendicabant: quumque ea patraissent, necdum malefactis exatiati, vel urnas ipsas, quibus templorum structores recondebantur, frangebant; euertebantque pauimenta, & cruore templa foedabant, prædæque omnis conspurcabatur, quum mortuos insultos disijcerent. haud tamen diuina longe post ira, quæ ob tanta hæc scelera inferebatur, hos poenis affecit; quandoquidem bello partim, partim morbo interiire, ita vt eorum nemo quippiam sit ex pristina rapiendi spe consecutus. Iniusticia nanque, & erga deum impietas, vt fugienda permaximè sunt, ita & prodesse nil poterunt, & in ipso præsertim bello. Nam patriæ opem ferre, ac patrias leges tueri, & has deuantibus se minus permitttere, sed enixius hos impugnare, æquum proculdubio fuerit & generosum. Qui verò lucri & auaritiæ gratia odijque, nulla ratione subnixi, quum nullum criminandi ius habeant, si velint in aliena irrumperere, & eos incesse, qui iniuriæ nihil intulerint, profecto insolentes hi sunt & planè insaniunt, neque quid ius fasque sit norunt, nec magni id faciunt, si maleficis sit infensor deus. Quo fit, vt aciora his inferantur supplicia, & ad insanabilem calamitatem qui prauè gesserint, recidant; etsi ad breue felices existimètur. Leuthari itaque Bultinoque istiusmodi euenere. Nam vbi ea tam scelestè patrarunt, manubiarumque & prædæ ingenti se copia obduxere, & iam Veris tempus & frumenta in proximo erant, vt demeterentur matura: Leuthares interea

Exercet in armis suos Narses.

* faciès eos in orbe decurrere, & in equis deceter velitari, et in speciem armatae cuiusdam pyrriche circumuehi, & confestim tuba classicum canente ad signa turmatim cogi. ex Hadriano Iunio lib. 1. Animadu. cap. 4.

Alemanorum militum impietas.

ex ducibus alter animo agitabat se domum recipere, & opibus male partis ingurgitare: vnde & eius germanum fratrem Bultinum nuntijs missis ad celum in patriam reditum hortabatur, abire in rem malam & bella iubens, & fortunæ incertitudines. Bultinus verò, quum iureiurando iam confirmasset aduersus Romanos & pro Gothis se bella gesturum, hiq̄ue adulando barbarum permulcerent, ac suum imperatorem fore se prædicarent; visum est tandem, manendum apud hos potius esse, & peragenda conuenta: vnde apud Gothos is mansit, & ad bellum necessaria comparabat. Leuthares itaq; cum cæteris circa se copijs prædam omnem quàm primum deferre secum accelerabat, & domum contendere: sed maximè is confidebat germanum statim ad se transmissurum, qui periclitanti sibi præsidio forent, versi tamen, nec illi quidem, quæ cogitarat optatum sunt finem sortita, cum fratri auxilia mitte re Bultino nil placuisset. Leuthari igitur eadem, qua venerat, via iam redeunti, adusque Picenum agrum nihil hostile obuium fuit: vbi autem eò peruentum est, positis circa Fanum oppidum castris, præmissis extemplo, vt antea consuerat, exploratoribus, ad hominum tria milia, qui non solum, quæ ante se fierent, specularentur; sed sicunde etiam hostes forsitan compareret, cum his bellum capefferent: Artabanes interea & Vldah Hunnus, qui ad Pisaurum iunctis exercitibus stationem habebant, & saltum infederant, vbi præuios hostium equites conspexere, in ipso littore Ionici sinus iter habentes, ex oppido mox prodeuntes, hostes inuadunt, multosq̄ue gladijs cædendo obtruncant: nonnulli rupe præcipiti superata, deinde in decliue delati, in mare prono capite desultantes, vorticibus absorpti moriebantur. Eo nanque in loco littus aliquanto erigitur, & tumulum perinde facit, non vnde quaque sat peruium, nec illi, qui ad eius summitatem peruenerit, facilem præbet descensum; lubricum præterea, & id quidem abruptum, vt pleraque, in ponti profunditatem deurgit. Ex his itaque maiori suorum parte amissa, qui fortè superfuere, nullo ordine in fugam se coniecerunt, & clamore ingenti & eiulatu, in sua castra trepidi irrumpentes, perturbationis & tumultus sic omnia cõplent, ac si Romani iam iam instando in se aduentarent. Tum Leuthares ipse ad ineundum prælium excitatus, vniuersum exercitum mouit, atque ita vt armati omnes in phalangem instruerentur, & hanc quidem densissimam & longè protensam. Quum igitur ita se Franci haberent, & nihil aliud, quod animos faceret, tempus afferret; captiui, quorum apud hos magna vis erat, quum relictis sine custodijs essent, hostiũ occupationibus opportunè abusi, quam celerrimè poterant, se in fugam dedere; exuuias, quasunque his licuit, è castris direptas in proxima oppida contulerunt. Sed Artabanes Romanorum & *Valdach Hunnorum præfeti, quum haudquaquam in hostes educerent copias, nimirum qui nec bello his pares se fore existimarent; tamen Franci soluta iam acie, vbi in castra se recepere, quanta rerum fuissent iactura affecti, intellexerunt. Prius itaque, quàm damni aliud quippiam paterentur, visum est in bonum his concessurum, si celerrimè educto exercitu vltra progredierentur. Extemplo itaque iter aggressi, relicto à dextera Ionico sinu, & littore omni harenosaq̄ue via, iuxta Apennini montis radices iter fecere. Sic itaque in Aemyliam procedentes, vix Pado transmissis, quum ad Venetiæ loca iam peruenissent, Cenedam urbem suæ tunc ditionis incoluere, in ea de cætero, vt in tuto, victuri. Angebantur tamen, & perquam molestè ferebant, quia tanta ex præda haud multum his reliquum esset, visumque est frustra tantos subiisse labores. Sed non eotenus processit his infortunium. nam & paulo post pestilens morbus repente quum hos inuasisset, multitudinem absumebat, ita vt partim circumiectorum locorum aërem vt noxium causarentur, & eius mali originem fuisse hunc ducerent; partim etiam vitæ incu-

Bultinus apud Gothos constanter se mansurum iurat.

Leuthares domum properat.

Germanorum clades.

*supra Vldah.

Pestis alij, seu uisissimi morbi Germanos perierunt.

rent mutationem, quandoquidem ex assidua belli exercitatione, longisque itineribus ad ocium & delicias diuertissent. morbi tamen principium, & calamitatis necessitatem non admodum pernoscebant. Iniusticia nanque, & rebus factis humanisque legibus illata iniuria, exitij causa his (vt equidem reor) fuisse: cui rei vel princeps ipse argumento sat fuit, quem ex deo ingesta supplicia diuexabant, quippe qui demens iam factus in apertam est rabiem versus, vt amentes solent & furibundi. vertigo præterea crebrior quædam eum excepit, eiulatusq; edebat horribiles, cernuusque nonnunquam, vel vtrunque in latus se proruendo illis solo volutabatur, abundantiq; spuma os ipsum proluebatur: tamen oculi horribiles visu inuersiq; erant, & eò iam miser vesaniæ venerat, vt vel propria membra desæuendo gustaret. brachijs siquidem vbi iam mordicus inhæsisset, dentibus carne dilacerata in feræ bestię morem his vescebatur, defluentemq; lingebat cruorem. sic demum suo exsatiatus, & paulatim deperditus miserrimè ex humanis excessit: cæteri verò passim moriebantur, nil penitus remittente malo, quousq; tandem vniuersi interiire. quin etiam vel febre maior pars degrauiata mortem obibat, nonnullos apoplexiæ morbus acerrimus inuadebat, alij capitis dolore peribant, & mentis excessu quidam. Itaq; dum variè omnes afficerentur, in pernitiè morbi ipsi cedebant. Cum Leuthare igitur, & cæteris omnibus, qui se sequebantur, sic actum, & hunc ea expeditio habuit finem. Vnde quum Venetiæ se res ita haberent, Bultinus interea alter Francorum præfectus oppidis castellisq; omnibus ad Siculum vsq; fretum ferè deuastatis, extemplo Campaniam versus, urbemq; Romam redibat. intellexerat nanq; Narsetem & Imperatoris exercitus eodem iam conuenisse. vnde inerat animo, illis in locis nec moram diutius trahere, nec aliàs diuagari; sed cum omnibus copijs acie decertare, & summè rerum periculum facere, quandoquidem sui exercitus pars non exigua interiret morbo correpta. iam enim æstas finierat, & autumnus mox subeunte vineæ fructibus abundabant, quos tamen Narsetis milites, quum summa rerum his esset omnium copia, continentissimè iam præripuerant. Bultini tamen copię omnes, direptis vis, & manu compressis, noui se odoris multo ingurgitabant: vnde intumefactus his venter distumpebatur, atque adeo, vt euestigio interirent nonnulli, quidam verò morbi vim superarent. Sed Bultinus ipse prius, quàm omnes hic morbus peruinceret, belligerandum esse percensuit, vt cunque belli futurus esset euentus. Quocirca quum se in Campaniam contulisset, haud longe à Capua castrametatus est, & in ipsa Casilini fluminis ripa, quod ex Apennino defluens monte, per proximos circumagens se campos in Tyrrhenum mare defertur. Hic itaq; quum locasset exercitum, fossaq̄ue & vallo firmissimo communisset, ei loco satis fidebat. ab læua namque pro munitione esse proximum flumen existimabat, ne quis ea ex parte liberè insultaret: & è curribus rotas, quos secum affatim deduxerat, inuicem iunctas in terram ad axem vsque ita defixit, vt supernè semicirculus duntaxat exraret. his ille & magna stipitum vi exercitu communito, exitum quendam non satis amplum nec vallo obductum reliquit, vt eà faciliè ire dum vellent sui, in hostem possent incursum recursusque facere. quin etiam ne supra flumen pons sibi incustoditus relinqueretur, neue ex eo iacturam acciperet, hunc statim præoccupat, & lignea turri desuper structa, in ea viros imponit, vt pugnacissimos, ita & armis optimè communitos; quum vt è tecto præliarentur, tum vt hostes transitu prohiberent, si transire forsitan pertentassent. His itaque singulis hoc pacto dispositis, visum est opportunè se omnia præparasse, ita vt vel dormienti sibi liceret iam bellum inferre, nec quoquam pacto sibi id contra posset inuito inferri. Quæ autem fratri apud Venetiam accidissent, nondum intellexerat: admiratione ta-

Leutharis in morbo amentia, tristesq; cruciatus.

Bultinus proelio decernendum statuit.

Bultini castrorum munitione.

men capiebatur, cur sibi, ut inter se fortè conuenerant, nondum ille misisset exercitum: nec deerat, quin in suspicionem veniret, haudquaquam eum moræ id tamdiu traxisse, nisi aliqua sibi & grauiā occurrissent. Sed alioquin vel sine fratris præsidio superaturum se hostes sperabat, ut qui maiores, quàm illi, haberet apud se copias, nimirum quod reliquum sibi exercitus fuit, ad triginta milia virorum fortium accedebat; quum Romanis vix duo de viginti milia essent: vnde quammaximè confidebat, se rem bene gesturum. Itaque vniuersum exercitum pro imperio hortabatur, ut scirent non paruis de rebus præsens id fore certamen. nam aut Italiam possessuri, inquit, nos sumus, cuius rei huc gratia venimus: vel planè id relinquetur, ut omnes hic per ignauam moriamur. Quocirca, o viri fortissimi, illud potius, quàm hoc velle debemus; quum satis constet, si bello boni futuri sumus, ea nos consequi posse, quæ diu optauimus. Bultinus itaque his multitudinem commonefacere nihil intermittebat. Milites verò, ut spei iam pleni, confirmabantur; & vtrunq; visum, arma parabant: siquidem alibi secures acuebantur, hic patria tela, quæ illi anconas dicunt, illic verò fracta refarciebantur eiusmodi cætera. Huic nationi tenuis est & neglectior armatura, & quæ non varia ad ornatum indigeat opificum arte, nisi eorum qui ea vtuntur, si quid forte (ut fit) corrumpatur. non enim thoraces hi, vel ocreas norunt. plerisque in bello detecta sunt capita, perpauci casside operiti, armis decernunt; sed pectore nudato, & tergis ad infimos renes amiculo præterea lineo partim, partim è corio succincti & tibias contegunt, equis haudquaquam vtuntur, præter paucos admodum ut qui patrio more pedestri in pugna coaluerunt, itaque exerciti egregiè sunt, ensis à foemore læuo, ex latere scutum dependet. arcus, funda, & tormenta eiusmodi cætera tela saxaue torquentia insueta his sunt, sed dolabra secures uè ancipites gestant, & breuia pro patria consuetudine tela, quæ ipsi anconas (ut diximus) vocitant, & quibus res magnas, quum opus est, gerunt; ac tunc præsertim, quum pede collato decertant, aut in hostem incurrunt. huius teli pars maior ferro obducta est, ita ut ex hasta parum aliquid, præter capulum totum, vix proferatur: in superiori autem parte circa ferri aciem ipsam recurua extant vtrinque, tanquam hami, laminulae quaedam coarctatae peracutaque, & ad ipsius teli partem inferiorem deurgunt. id teli genus in ipso congressu emittunt, ita ut si altius fortè inhæserit corpori, subeat mox (viti par est) & acies ipsa hamata: vnde nec qui vulnus exceperit, nec alius quispiam queat id telum auellere. virget namque recurua acies illa ceruice latius hærens, doloresque affert acerbiores, atque adeo, ut si non aliàs hostis letali sit vulnere ictus, ex eo tamen emoritur: quod si impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hæret & circumfertur, per solumque trahitur. vnde ea est Francorum consuetudo, ut vbi affixum scuto telum id viderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hostis scutum vmbone quassatum perfringant: quo fit, ut & gestantis manu depressa, caput illi nudetur & pectus. hoc pacto hostem nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro trajiciat, confestim obtruncat. Istiusmodi igitur Franci sunt arma, & in prælium ituri hoc se armati communicabant. Narses verò Romanorum præfectus vbi Francorum in se aduentare exercitum comperit, extemplo omnibus eductis ex vrbe copijs, tam longè ab hostibus castra locat, ut & audire strepitum posset, & vallum prospicere. Sic itaque duo exercitus quum ad inuicem in conspectum venissent, dum interea acies vtrinque instrueretur, & locarentur præsidia, vigiliæque frequentes iam fierent, ac duces spectando copias circumirent; spes quidem & timor mutuus erat, & affectus huiusmodi cæteri, quibus affici solent, qui magnis de rebus contendunt, vicissim hos inuadebant: nec secus & Italiae oppida vniuersa suspen-

Bultini ad suos concio.

Arma Germanorum id temporis

Anconæ Germanorum nunc Haken vocamus. itaque scribendum videretur, Hakenæ.

Variis vsus hanciarum.

sa quidem & nutantia erant, & ad quos nam accederet, dubia. Franci interea proximos vicos depopulati, necessaria apertius importabant. Quod Narses vbi primùm aduertit, sibi quidem, si id pateretur, indecorum fore arbitrabatur; & aliàs animo haud satis æquo ferebat, si aduersus onera gestantes exequum iam esset, qui tam liberè & quamproximè vagarentur, perinde ac in repacata hostile nihil spectarent. Itaque visum est tandem, haudquaquam de cætero tantum his licentiæ permittendum, sed inhibendos enixius esse. Charanges vir quidam Armenius erat, ut corpore validissimus, ita & prudentia mirifice præditus, & quum res posceret, adire pericula assuetus. huic itaque (fuerat namque in vltimis castris hostibus imminens ex aduerso locatus) iniunxit Narses, ut in eos, qui vehicula ducerent, confestim irrumperet, & quamcunq; his posset iacturam inferret, ne vltra hi auderent pabula tam licenter inuehere. At Charanges equo inscens cum paucis suæ turmæ militibus carpenta partim hostibus demit, ductores partim obtruncat. Vnum fortè arido & siluestri onustum sceno ad turrim, quam Franci supra pontem & ligneam fabricarant, quamproximè applicat, & igne immisso, flammaque ingenti ocyus excitata, machina omnis illa contabulata corripitur. Tunc barbari, qui in eo fuerant præsidio collocati, quum se ac turrim tueri nil possent, relinquere locum decernunt, & vix quum se ex alto præcipitassent, ad Francorum exercitum fuga se receperunt, & Romani ponte euestigio potiuntur. His igitur ita peractis, Franci quamprimum (viti par erat) turbati, tumultus & trepidationis omnia complent, frementesque, ac ira succensi, & rabidi ad arma capeffenda procedunt: ita ut animum continere nil possent, sed præter modum omnia auderent, & ea confidentia essent, ut nec quiescendum sibi amplius esse censerent, nec belli tempus aliud expectandum, sed die eadem in aciem procedendum: tametsi his Alemanicæ vates prædixerant, ne eo die bellum susciperent: quod si fecissent, sciret se omnes ad internecionem interituros. Ipse verò nil ambigo, siue in alterum diem, siue in aliū item, atque alium vtrunq; fuisset prælio decertatū, eundem euentū hos habituros fuisse, qui & tunc fuit. Non enim diei hæc immutatio his satis fuisset, ne impietatis & scelerū luerent poenas. Siue igitur ob eorum facinora id ita euenerit, siue pro suarum vatū oraculo, prædicentium vtrunq; futura: haud tamen vel vanum fuisse id vaticinium, vel non finem sortitum, ut multis iam visum fuerat, sat constat. Nunc verò quemadmodum res gesta hæc sit, ad verum iam explicemus. Franci quum eo animi impetu essent, & iam arma tractarent, Narses armari suos mox iussit, & in eum locum eduxit exercitum, vbi in phalangem erat hic militē instructurus. Dum interea mouetur exercitus, & præfectus equum inscenderet, interuenit qui nunciaret, Herulum quempiam, nec apud suos vulgarem, neque obsecurum, sed clarum & primariū virum, domesticum seruum & delinquentem miserimè occidisse. Tunc Narses inhibito frenis equo, deduci in medium iubet, qui hominem occidisset, perinde haudquaquam par esset prius in prælium ire, quàm abolitum esset & expurgatum scelus. Eo igitur factum id percontante, fatebatur barbarus, nec inficias ibat, & licere dominis assererat, pro arbitrio seruos necare, ut eiusmodi sortis & cæteri scirent, eadem se, nisi sapiant, perpeffuros. At Narses vbi hominem vidit commissi facinoris nil poenitere, sed audaciam adhuc præ se & insolentiam ferre, & prudentiæ sibi nimium vendicare: licetque iubet, in eum iure ut agerent, & necaret, vnde mox illa ense transfossus occubuit. Herulorum tamen turma omnis, ut barbari, id ægrè factum ferebat, & acerrimè angebatur. Tum Narses cædis iam scelere expiato, & Herulorum non magna habita ratione, in aciem statim processit, ingenti voce id clamitans: Quicumque victoriæ vult se participem fieri, me sequatur, ea hic erat animi magnitudine, atque adeo diuino, præ-

Charanges a pabulatione iubetur hostem arcesse.

Alemanicæ vates pugnare vellent. Verior causa, Franci victi.

Iusticia Narsensis.

Narsensis animi magnitudo.

fidio confidebat, & ad rem procedebat longè ante præcognitam. Sindual autem Herulorum præfectus, & turpe simul, nec planè ingenuum fore rebatur, si in tanta belli mole quum ipse, tum Herulorū exercitus defectionis & perfidiæ arguerentur; & re quidem apparet se hostes reformidare, & alioquin sub prætextu quodam in mortuum benevolentia conceptam animo formidinem occultarent. Igitur quum non vltra interpositam iam moram tulisset, Narseti significauit, se vt statim cum exercitu venturum opperiretur; etsi aliàs vnquam, nunc tamen quammaximè opem laturum. Tum ille expectandi tempus non esse respondit, curaturum se tamen, vt & hi ordine suo locètur, si vel paulo serius ad se aduentarint. Heruli itaque armis quamoptimè communiti & instructi sensim progrediebantur. Narsetes verò vbi ad locum peruenit, quo erat acie decernendum, exercitum extemplo in phalangem instruxit. Equites vtrinque dispositi erant, postremi peltati hastatique, quiue gladios præacutos, & sarissas gestarent. Narsetes ipse in dextro constitit cornu. Zandalas deinceps, familiae & domesticorum præfectus, non tamen imbellium, hunc sequebatur: è duobus lateribus Valeriani & Artabanis milites erant, his imperatum, in densiore se siluæ partem occulerent, & vbi in congressionem hostes venissent, de improviso aggredierentur, terroremque illis incuterent. pedites deinde, quicquid erat intermedium loci, tenebant. In fronte præterea principes stabant, quibus ad bellum erat cum Romanis inita societas, thoraces oblongos induti, & solidissimos cassides capitibus gestantes: post hos & alij densiores sibi inuicem incumbebant, sic ad postremos vsque agmen claudebatur. Leuis insuper armaturæ omnes, & sagittatores post hos collocavit, sagittandi tempus opperientes. Fuerat Herulis locus in phalangis medio seorsumque destinatus, isque adhuc vacuus erat. nondum enim aduenerant. Interea ex Herulis duo, vbi iam aduenissent, sua sponte ad hostes se paulo ante contulerant; signari tamen, quid postea Sindual eorum præfecto animi esset; Francosque concitarunt, vt quamcelerrimè in Romanos iruerent. fore nanque hi affirmauerant, vt Romanos turbatos terrosque, & sine ordine vlllo deprenderent, quandoquidem Herulorum exercitus his meritò succenseret, negaretque pro his se bellum gesturos, vnde & pro istorum defectione cæteram esse multitudinem territam. Tunc Bultinus his facile persuasus, vt qui ita rem fore quammaximè cupiebat, confestim in hostes copias duxit, rectaque & animi non mediocri cum promptitudine barbari in Romanos prodibant non quieti neque ex ordine, sed pro Herulorum & transfugarum dictis rapidi & volitantes, barbarico cum vlulatu, turbido quidem & petulanti, perinde clamoribus reuoluturi quodcunque obuium fieret. Erat autem barbarici agminis species triangularis, & Δ litteræ similis: frons ipsa anterior, quæ in acutum claudebatur, frequens quidem & densior erat, quia circunquaque scutis obstruebatur. dixeris sanè suis hos caput, ex ea instructi agminis serie, figurasse. Alæ autem vtrinque per turmas & agmina condensatae, & quammaximè introrsus protensa, placidè ab inuicem dirimebantur, in progressuque in vastam terminabantur hæ latitudinem; ita vt in medio vacuus locus relinqueretur, è quo terga nudata ex ordine comparerent. Nā terga tergis inuicem verterant, vt facie versi in hostem essent, è tutoque & scutis prælatis certarent: posteriora verò opposita erant, vt se acrius tuerentur. Narseti verò, vt prosperam fortunam iam nacto, & his, quæ gerenda essent, quamoptimè arte & prudentia præparatis, cuncta in rem successere, nam postquam barbari cum clamore ingenti & vlulatu, citatoque cursu vadentes impetum in Romanos fecere, extemplo qui in fronte principes erant, circa vacuum locum Herulis relictum irruendo mouerunt, mox primi ex barbaris agminum densitate perfracta, & strage haud sanè magna tunc

Heruli duo trans fuga.

Acies Francorū.

Narsetis procliu contra Francos.

ædita, ad postremam aciem peruaserunt: nonnulli etiam impetu facto hanc præteruerti pertransierunt, vt Romanum profus exercitum sublaturi. Tunc Narsetes inflexo sensim porrectoque cornu, phalange facta, equitibus sagittarijs iussit, vtrinque in hostium terga sagittas immitterent. At illi iussa exequabantur, ex equis nanque pedites barbaros distantes dispersosque, & ex ædito ferire quamfacillimè poterant, & quum non procul ea ex parte hi ab equitibus essent, qui tunc extrema tenerent, hostes haudquaquam longè astantes & ea è regione, qua & ipsi bellaret, sagittis erat minus difficile superare, & qui se ex aduerso offerrent, ferire. Vnde quaque igitur Francis terga traiciebantur, quum interea à dextro cornu Romani ex ea regione hostes vastarent, & alios, vti qui vtrinque pugnarent; quo factum est, vt quum non ex ordine Romani, sed alterni in hostes ferrentur, & obuium quodcunque fieret, deperderent; barbaros profus lateret quemadmodum se tuerentur, nec vnde nam ictus exciperent, satis considerarent. nam quum in Romanos versi hi astitissent, & sibi quisque duntaxat intenderet, cum armatisque, qui in conspectu essent, manus consererent, sagittarios equites à se profus auersos instructosque nondum conspicati, quandoquidem non pectore cæderentur, sed tergo, quod malorum venissent, nosse nil poterant: tamen multis, vt hoc animo agitarent, nec locus quidem daretur subsequente mox vulnus morte. Nam primis, qui in fronte præliarentur, affatim cadentibus; alij, qui in interiorem aciem erant, prodibant: quumque continenter id fieret, consumebantur his copiarum, & magna vis hominum interibat, & ad paucitatem redigebatur. Interea Sindual Herulique quum è proximo pugnae intervenissent, hostibus obuiam fiunt, qui acie iam excedebant. cum his statim vbi ad manus venissent, rem enixè gerebant: tamen illi re subita cõsternati, insidias veriti, extemplo in fugam versi, Herulos transfugas prodicionis insimulabant. Sindual verò agmine toto in hostem immisso, temporis nihil intermittendo tam diu fugientibus institit, quoad partim prostrasset, partim in fluuium impigisset. His peractis, vbi in acie reducti hi constitissent, locus ille & vacuus in phalange relictus oppletur. Franci itaque perinde retibus inuoluti, vndique cedebantur, nam & ordo ipse dissolutus his penitus erat, & se passim & temere confusi inuicem adglomerabant, quum sibi quid agendum esset, vt in re trepida, nil internoscerent. Tum Romani non solum hos sagittis necabant, sed vna omnes, qui vel armis cõtegebantur, vel leuioris armaturæ milites essent, acrius his insistebant, iaculandoque & fudes diuerberando turbatos insectabantur, & gladijs obtruncabant: haud secus & equites cornu altero facto in medium hostes excipiebant, & si qui fortè gladios declinassent, præcipites his insectantibus in flumen deferebantur, & gurgitibus hausti interibant. vnde & barbarorum continens eiulatus vbi que miserimè morientium audiebatur, demum & Bultinus ipse Francorum præfectus cum vniuerso exercitu ad internecionem occiso occumbit, ita vt Francorum nemo se ad proprios lares receperit, præter homines quinq; qui vt cunctique euaserunt, inter hos & Heruli duo illi & transfugæ cecidere. Quo igitur pacto non perspicuum fuerit, luisse hos scelèrum pœnas, & maiorè vim aliquam hos affecisse? quandoquidem infinita illa Francorum Alemanorumque multitudo, & cæteri omnes, qui hos consecrati bella gesserunt, sublati funditus sint: Romanorum verò octoginta duntaxat desiderati, qui primam hostium impressionem susceperant. In hoc prælio egregiè se gessere Romani agminis ferè omnes; sed barbarorum, qui simul belligerassent, Aligernus Gothus, qui & pugnae interfuit, Sindualque Herulorum præfectus, & hic nemini inferior factus. Narsetem tamen omnes laudibus ferre & demirari, quod eius prudentia fuerint ad gloriam ingentem euecti. Ipse verò victoriam tam claram & celebrem, non alteri cuiquam antehac duxerim exercitui contigisse: etsi quos

Herulorum aduentus.

Bultinus ad internecionem cum suis ceditur.

*Huius victorie
magnitudo.*

fortè quondam compereris non abfimilem fuisse cladem perpeffos, quàm & Franci hoc prælio tulerint, ob iniufticiã tamè inuenies hos interiffe. Datis olim Darij præfectus & ftrapes, vbi cum Perfarum exercitu Marathonem fe contuliffet, euertendam Atticam effe censebat, cum hac fimul & Græciã vniuerfam. Caufa eius aduentus quidem nec iufta, fed vti apparet, quum Dariũ totius Afia nō caperet magnitudo, moleftè ferebat, nifi & Europam in fuper occupaffet: vnde per Miltiadem deuicti cum Date ipfo & principe, & debellati funt Medi. Fuere nanq; tam multi eo prælio cæfi, vt Athenienfes ferant nonnulli, antequam ad bellum inirent, pro interfectis hoftibus parem hircorum numerum fe Dianæ immolaturos comminatos fuiiffe, & in eam neceffitatem redactos, vt deficientibus hircis, quum nequirent voti compotes fieri, nec promiffa perfoluere, vel capras in fuper immolarint, nec tamè ad numerum has fuffeciffet. Xerzes præterea ille & magnus, cum fuis mirandis eodem modo deuictus à Græcis eft, fiue quia in folens effet & nebulo, & fubaçturus venerit qui nil deliquiffent, multitudini duntaxat confiffus, armorumq; apparatibus, rectiore confilio non admodum vtebatur. Sed iufte pieq; Athenienfes fecerunt, qui pro libertate pugnant, & nihil pro viribus omittèdo, quæ in rem effent & confultarent & gererent. Lacedæmonij præterea Gylippi aduerfus Athenienfes trophæa, * Niceæque & Demofthenis internecionem, & mala cætera, quæ apud Syracufas perpeffi hi fuerant, num ob aliam cauſam facta fuiiffe comperturus eft quifpiam, nifi ex temeritate & iniuftitia? Quid enim ſibi in aliena Athenienfes volebant, qui hoftibus omiffis, qui pro foribus effent, quam longiffimè à domo vt ductarent exercitus, & pro Sicilia aſſequenda iactura afficerentur? Poſſet quifpiam & eiufmodi alias temeritatis & iniufticiæ origines recenſere, & quemadmodum hæc autoribus ipſis offecerint plurimum. Sed de his hæcenus. Hoc bello peracto, debellatisque Francis, quum tempus iam effet, vt in patriam ſe quiſque reciperet; Romani ſuis, qui in bello ceciderant, pro eorum more rituque ſepultis, lectisque ex occiſis hoftibus ſpolijs, facto in fuper ingenti armorum cumulo, & eorum pecunia omni auerſa, direptisque rebus cæteris, ac præda onuſti, præana canentes, læti & alacres coronatique ante præfectum ordine incedentes Romam venerunt. Poterat circa Capuam quiſque campos ſpectare cruore ac ſanie diutius inundaffe, & proximum flumen exceſſiſſe iam ripas; quia vltra quàm ferre poſſet, hoſtium cadaueribus repletur. Mihi verò ex incolis quidam nonnulla elegia recitauit in vnam inſculpta lapideam, ſub Caſilini fluminis ripas locatam, quæ huiufmodi ſunt; *Aquas Caſilini fluminis mortuis grauat as ſuſcepit Tyrreni maris littus, quando Francorum gentem occidit Auſonius enſis, vbi miſero hac geſſit morem Bultino. felix etiam iſte fluctus, & erit barbarico pro trophæo diutine eructans ſanguinem.* Id epigramma ſiue in vero lapide fuerit inſculptum, ſiue aliàs vtcunque celebre ſit, ad me peruenit: haud tamen diſſido fuiſſe hoc modo inſcriptum. erat nimirum eorum fortè in monumentum, nec ſanè ingratum, qui in ea congreſſione & bello fuere. Interea Romanis renunciatur, quemadmodum Venetiæ cum Leutharis ſuisque omnibus actum fuiſſet: vnde quum ciues ipſi, tum & exercitus tripudia paſſim & panegyricos ludos præ voluptate agebant, perinde nihil his effet hoſtile de cætero occuſurum; ſed futurum, vt pacificè in poſterum, & per quietem ducerent vitam, quando quidem vbi que deperditis Italiæ inuaſoribus, minus putarent alios ſe de integro inuaſuros. & vulgo quidem hoc animo hi agitabant, vt qui vera contemplari haud ſat noſſent, ſed delicijs inuoluti ad voluptatem omnia & pro arbitrio iudicarent. Narſeti verò ex æquo omnia meditant, vt rerum imperiti & planè deſipientes hi videbantur, qui non vltra neceſſarium ducerent, alios ſibi ſubeundos eſſe

*Athenienſium
votum ante pugnam
Marathonem.*

* Niceæque.

*Epigramma reſertum
de clade Francorum.*

*Vulgi poſt victoriam
ſecordia.*

eſſe labores, ſed ad vitæ mollitiem potius relabendum. relinquebatur ergo, vt arbitror, pro vini vt amphora ſcutum & caſſidem darent. adeo hi ſuperuacanea & inutilia in poſterum arma fore rebantur. Narſes tamen, qui decenter cuncta calleret, iteratò ſibi cum Francis ſuſcipiendum omnino bellum exiſtimabat. vnde quammaximè verebatur, ne Romanorum ocium iners corrumpere animos ita, vt ſi ruſum eſſet in aciem prodeundum, ſegnitie marcentes pericula declinarent, quod ſanè haud longe poſt erat futurum. idcirco ſtatim exercitu cõuocato, ad continentiam & fortitudinem militum animos transferendum, inſolentiamq; immodicam præcidendam, orationem huiufmodi præcipuam habuit & elegantem. Qui temerè & non aliàs quondam felicitatis participarunt, non indecenter hos duxerim ad rerum imperitiã declinare, inſuetudineque perterri, & tunc maximè, quum de improviſo, & præter dignitatem ſe aliquid offerat. Vos verò, o viri, quam excuſationem aut prætextum oppoſituri iam eſtis, ſi quis vos forſitan inconfiantia & leuitatis inſimularit? num illud dicturi, quia nunc primùm victoriam deguſtaſtis, non antehac vincere aſſueti? Vos tamen Totilam Tetamq; præfectos, & vniuerſam Gothicam nationem quam longiffimè propulſaſtis: nunc verò ſupra vires fortunam periclitamini. Quenam enim felicitatis magnitudo cum Romana poterit gloria comparari? Eſt ſanè nobis innatum & patrium, hoſtes continenter peruincere. Vincite ergo, & non minus, quàm veſtra ad vincendum dignitas poſtulat, nec præter decus, rerum experientiam imminutam præſtare. horum nanq; vos decorum participes facti iam eſtis, non ex ocio aut voluptatibus, ſed labore continuo, & ſudore, & in aduendis periculis ſtudio & exercitatione. Quo circa inſiſtendum his erit, quibus antea inſueuiſtis; nec ſolùm oportet præſentibus delectari, ſed futura proſpicere, vt vel ea pari felicitate ſequantur. Iſta verò haudquaquam conſiderantibus, nec firmior erit rerum proſperitas, ſed fortuna in contrarium verſa, vt ſæpe aliàs contigit, mox immutabitur. Et Franci ipſi ex his, quæ ſunt recens perpeffi, vobis ſunt documento; quibus deuictis non iniuria vos gloriamini. Hi nanq; eorum rebus rectè agentibus, in inſolentiam verſi, bellũ aduerſum nos ſuſceperunt; quũ nil præuiderent, quàm falli ſpes ſolet. ſunt enim ſua potius temeritate, quàm noſtris armis deperditi. Indecorum igitur vos viros Romanos his ipſis affici malis, quibus & barbari; & non magis ſapientia hos ſuperare, quàm robore. Non enim quis veſtrum exiſtimet, nihil in poſterum hoſtile nos inuaſurum, vniuerſis iam hoſtibus trucidatis. Quod ſanè etſi ita ſe habeat, haud tamen idcirco mores ſunt immutandi, nec decus priſtinum omittendum. accedit etiam, quòd veſtræ opinioni præſentium rerum naturam conuenire poſſe comperturus eſt nemo. Francorum namque id genus, & vi hominum ingenti abundat, & latè diffunditur, in rebusque bellicis eſt probè exercitatum: iſtorum pars quædam, & pauca, quos vicimus, ſunt; adeo vt illorum iactura nō iſtos perterreat, ſed in iram potius concitarit: vnde haudquaquam futurum eſt, vt quieſcant, vel acceptam iniuriã vt tacitam ferat; ſed maiores in nos ducturi ſunt copias, & bellum haud longe poſt illaturi. Nunc itaque ſi id fore videtur, reiecta ſecordia ad bella gerenda acius longe, quàm antehac, animos reuocate; & eo magis, quo longe maiora, quàm præterita fuerint, futura ſint expectanda. vobis nanque ita agentibus, ſi illi quamprimùm irruerint, paratos aggredientur, & eo in ſtatu, vt ad cogitandum, quæ in rem ſint, nulla mora indigeatis. quòd ſi fortè ceſſauerint, (nam dictum eſſe vtrunque velim) noſtra ſunt tamen in tuto manſura, & quamoptimè videbimini vobis rebusq; veſtris conſuluiſſe. His Narſes Romanos commonefecit. cepit mox omnem exercitum pudor, furoris priſtini poenitentem: quo factum eſt, vt negligentia proſus eieçta, & depul-

*Boni ducis poſt
victoriam cogitationes.*

*Narſetis ad milites
conſilio.*

Motus reliquiarum Gothicarum.

sis, quæ prauè iam senserant, ad patriæ consuetudinis decus redierint. Gothorum autem agmen ad hominum milia septem bellicosorum, qui plerisque in locis Francos bello adiuuerant, quum Romanos crederent haudquaquam se missos facturos, sed non longe post incursum; confestim in Capsum oppidum se receperunt. Erat sanè validus hic & munitissimus locus, ut in ædificiis & præcipiti situs, præcisusque vndique & extantibus saxis protenditur, ita ut hostibus sit haud facillè peruius. huc Gothi quum se recepissent, in tuto se fore rebantur, non enim his quoquam pacto animo inerat Romanis se dedere, sed totis viribus impugnare, si qui fortè contra se irent. & hos quidem vir barbarus concitabat eorum dux factus, Regnares huic nomen, haud tamen Gothicæ gentis, nimirum qui Brito esset, (Hunnica natio Britones sunt) sed alioquin vir acer is erat & vafer: & vtcunque vires iam nactus agmini præerat. renouandi aduersus Romanos hunc bellum cupido inceserat, ut ex eo ceber fieret. Extemplo itaque Narfes cum vniuerso exercitu ad hos oppugnandum processit: quumque minimè posset castello ex incursum appropinquare, & loco nollet difficili bellum is gerere, in obsidionem mox circumfedit, dispositis circumquaque custodijs, ne quid inueheretur, neque quò libitum esset, illi abscederent. Ex his tamen haud magno afficiebantur barbari detrimèto, quum in oppidum necessaria omnia & magnam vim pecudum iam antea importassent: sed alioquin molestè ferebant Romanorum obsidionem, indecorumque fore rebantur, si moram ibi diutius traherèt, & ipsi in mediocri præsidio coercerentur. eruptiones tamen crebras hi factitabant, si inde possent Romanos propellere, sed nihil memoratu dignum gessere. Interea transacta iam hieme, & vere incipiente, barbarorum præfectus colloquendum de presentibus rebus cum Narfete necessarium duxit. permittitur itaque, ut cum paucis ad destinatum colloquio locum veniret, vbi eò conuentum, plerisque de rebus disceptatione iam facta, vbi Narfes iactari iam & insolescere barbarum vidit, & magnificis verbis nimium sua efferre; conuentum mox soluit, de cæteroque ne se adiret prohibuit, illumque ad suos re infecta dimisit, in sua & priori conditione mansurum. Tum barbarus vbi in collem euasit, nec longè ab oppidi muris abesset, grauitè ferens quòd nihil sibi pro spe successisset, sensim & clam arcum intendit, & in hostem versus sagittam in Narfete immisit: qua aliò spem præter delata, & neminem offendente, consecuta est statim barbari hominis nequitiam poena. Siquidem qui circa Narfete tunc temporis erant satellites, illi ob audaciam ira succens, euerberatis sagittis letali vulnere miserum affecere, quo enim pacto non erat id perpeffurus, qui tam audax facinus, & tam nequiter admiffisset? Vix itaque ille in castellum per suos relatus, & biduo viuens inglorius è vita excessit, & hunc barbarus habuit temeritatis & perfidiæ exitum. Hoc mortuo Gothi, (non enim de cætero se obsidionem laturos existimabant) Narfete precibus fatigarunt, ut fide data incolumes se abire permitteret: qua re iureiurando firmata, se ipsos & oppidum tradidere. Tunc Narfes integros omnes seruauit, & quia facturum se ita iurauerat, nec æquum fore decerneret, victos crudelius trucidari, ne tamen iteratò res innouarent, Byzantium omnes ad Imperatorem transmisit. Dum hæc agerentur, Theodobaldus adolescens, qui Francis Italiæ proximis imperitabat, ut supra diximus, miserrimè iam ex humanis excesserat: morbo, quo afficiebatur, confectus: Chilbertum verò, Clothariumque, ut generis propinquitate quamproximos, ad hæreditatem leges vocabant. hos inter tam grauis contentio nata, ut non multum abesset, quin tota natio deleretur. Chilbertus grandis iam natu erat, senioque & ægritudine tenebatur, atque adeo, ut emaceratum haberet & tabidum corpus: liberos mares nullos susceperat, qui sibi essent in imperio successuri, sed ad filias

Britones Hunnicæ natio.

Regnares fraudem de Narfete mittitur.

Gothi se dedunt.

Francorum fratrum discordia.

filias redijisset hæreditas. Clotharius verò adhuc validior erat, & non multum ætate prouectus, sed rugare tamen primùm ei facies cœperat, iuuenes huic filij erant, & ad omne facinus promptiores, & qui rem aggredi iam incoepissent, apertiusque inter se consultarent, patrique identidem dicerent, haudquaquam Theodobaldi bona esse per se omittenda; præsertim quum vel Chil deberti ipsius imperium, quia exactæ ætatis iam sit, ad se suosque liberos esset haud longe post recasurum. Haud tamen spes eos sefellit, nam senex ille sua sponte his regno cessit, verebatur nimirum, ut arbitrator, alterius vires, & & declinare inimicitias cupiebat, ipse tamen paulopost vita excessit, vnde Francorum imperium ad Clotharium integrè statim peruenit. Italorum itaque Francorumque res ita se tunc habuere. Tempestate hac ipsa, maturis iam frugibus Byzantij & alijs plerisque in locis terra vehementius mouit, atque adeo, ut ciuitates quam multæ tam insulares, quam continentis der repente quassatæ euerterentur, habitatoresque funditus interierint. vnde Berytos ciuitas illa pulcherrima, Phœnicie maximum ornamentum, prorsus dehonestata prostratur, & incluta illa & celeberrima mira varietate antehac ædificia corruerunt: ita ut præter pauimenta nihil ferè sit reliquum factum. multi mortales ut incolæ, ita & perigrini ruentium ædificiorum mole oppressi occubuerunt: haud secus & iuuenes alienigenæ quidam, & sanè ingenij, & quam optimè eruditi, qui perdiscendarum legum de causa Romanarum ea in vrbe commorabantur; cui id patrium erat, & perinde munus præcipuum, legum apud se ut haberet studia constituta. Hac ciuitate deleta, qui leges docebant & cladi superfuere, Sidonem propinquam urbem se transfulerunt, quousque * Beryton exædificata iteratò iam staret. instaurata tamen haudquaquam prioris specimen præbet, tametsi recognosci sat queat, pristinam illam hanc esse * Berytos. Per id temporis & in vasta illa Alexandria vrbe, quæ ad Nilum flumen est sita, sensus quidam eius turbinis fuit, breuis tamen & pauculus, nec omnibus cognitus: vnde incolæ omnes, & præcipuè iam ætate prouectiores, pro ingenti miraculo quod contigit habuere, quum ibi antehac nunquam terræmotus fuerit: præformidine tamen omnes rem mira & subita consternati, in publicum se effundebant: & me simul, qui ibi tunc legum & cruditionis gratia aderam, etsi parui motus terror inuasit, & eo magis, quia mecum tacitus cogitarem, Alexandria ædificia nec firmiora esse, nec satis ampla, nec posse vel ad breue comota subsistere, nimirum quum extenuata hæc sint, & sub vno lapidum contextu extructa: qui timor haud sanè superuacaneus videbatur, quum vel viri literatissimi eodem pauore, non præteritæ adeo concussionis de causa, quam futuræ detinebantur. hi nanque exhalationes quasdam esse asseuerabant, inflatiores quidem & ficcas, infra terræ concavitate coercitas; & quia non facillè euaporarent, in interiori terræ has partem violentius conuolutas vniuersa superstantia commouere, quosque tandem impetu violento compressionis in apertum feratur. Hi præterea, qui pro rerum natura ista edisserunt, Aegypti terram affirmant suapte natura nil posse, ut humilem quidem & planam, nec confragosam, inflari spiritibus, eosdemque præ eius fragilitate crebrius eructare, si hos fortè admiserit. Sed quum opinatio ista, etsi non fortè iniquior esse deprehenderetur, arguebatur tamen haud satis iam firmitatis: vnde non iniuria cæteri verebantur, ne in contrarium, ut aiunt, his cederet titulus, & in discrimine forent, ut non solum Aegiochum Iouem experirentur, sed & terram quatiuentem Neptunum. Sed si fortè Aegypti pars quatiatur, profectò non deerunt, qui eius motus & causam satis percalleant, nec aliæ defuturæ sunt rationes, quibus quæ de terræ vaporibus hi senserint, confirmentur. Mihi verò videntur, quantum homini spectare licet, argumentis fretò, ut recondita interno-

Terræmotus grauis.

Beryti ruina.

Berytus, schola iuris ciuili Rom.

* Berytus.

* Berytum.

Alexandrina legum Academia. Procopij motus.

De terræ motu. Aegypti disputatio.

*Procopij de causis
sis terræmotus
sententia.*

scat, non omnino à verisimili decentique hi aberrare, à verò tamen quam maximè. Qui enim ad verum nouerit quispiam, quæ minus videatur, & superna esse sat constet? Nos verò contenti erimus, si cognitione eousque pro uehimur, vt non ignoremus, diuino quodam & potiori consilio fuisse omnia instituta, sed naturæ principia simul & motus, & singulorum quæ fiunt, causas contemplari, & ratione quadam scrutari, & si non omnino inutile, haud tamen ingratum fore existimandum est. At opinari, & pro indubitato habere, quemadmodum attingi, quæ vera sunt, possint, vereor vt insolentia ea res sit, & rudior longe, quàm duplex sit ignorantia. Sed de his satis: & iam redeat vnde digressa paululum oratio est. Eodem igitur tempore & Coi insulæ in Aegæi maris terminis sitæ, terræmotu concussæ, pars minima quædam ser uata est, cætera solo prostrata. varijs nanque & fidem ferè excedentibus affecta est malis. mare siquidem in immensum euectum, proxima littori ædificia merfit prostrauitque, cum hominibus ipsis, & rebus: tum magnitudo ebullientium fluctuum, hisque in altum euectis, vbi redire in se non poterant vortices, vniuersa protinus diruendo sternebat: ciues verò & incolæ omnes, siue in templa hi confugissent, siue domi manerent, siue alibi in vnum coissent, seruatim paucis, interiere. Mihi nanque ex Alexandria Byzantium tunc temporis nauiganti, in eam insulam fortè delato (est nanque in eo transmis su sita) miserum id spectaculum fuit, atque adeo vt verbis explicari haud sat possit. nam ciuitas omnis in terræ cumulum & sanè immensum redacta iam erat, lapides dispersi passim iacebant, itemque columnæ diffractæ, tignaque præcisa, & pulueris vis tanta supernè deferebatur, vt aërem sic obscuraret, vt ne vel publica loca & viæ internosci facitè possent. domus tamen perpauca integræ stabant, non calce & lapide, vel eiusmodi materia structæ; sed crudo, puroque, & argillaceo latere fabricatæ: perrari homines comparebant, & hi mœrorem præ se ferentes, & summissis in terram capitibus, vt qui de vita iam desperassent: & quod ad cætera mala accesserat, dulces & potabiles aquæ sua & puriore natura priuatæ, saliores iam redditæ erant & impotabiles. cætera verò ita solo prostrata, vt ciuitati ad ornamentum nil reliquum esset, præter inditum illud Asclepiadum nomen, & quod de Hippocrate incolæ gloriantur. Ista igitur commiserari, non alienum ab humana natura videtur: mirari verò atque adeo perterriti, hominum foret, vetera haud satis callentium, & qui nec planè intelligant loca ista inferiora suapte natura varia in se mala continenter suscipere, quandoquidem & sæpe aliàs quondam sic terræmotu ciuitates deletæ penitus sint, vt veteribus colonis amissis, per alios fuerint habitatores denique restitutæ. Tralles ciuitas olim in Asia, quæ Chora nunc dicitur, iuxta flumen Mæandrum sita, Paphlagonum quondam colonia fuit. hæc Augusti Cæsaris tempore terræmotu quassata euerfaque funditus est, ita vt ei nil integrum relinqueretur. Hoc modo calamitosius ciuitate iacente, hominem quempiam ferunt ex his, qui suo labore terram excolunt, Chæremon illi erat nomen, magnum in modum eius ex casu mœrore affectum, quum non diutius illius ruinam tulisset, rem sanè miseram & incredibilem peregisse; quandoquidem ne longitudine viæ, nec rei magnitudine, quam esset à principe petiturus, nec periculis subeundis absteritus, (præferim quum esset pro incerta fortuna, domestica relicurus) à cœptis hic destitit, vel aliud quicquam, vt homines solent, animo agitabat, quo sententiam immutaret, quum illi non iam Romam eundum tunc esset, sed Cantabrorum circa mare Oceanum petenda loca, (eò nanque Augustus contenderat, gentes alias debellaturus) vt illi, quæ iam contigissent, renunciaret: vnde Imperatoris animum dicunt ita persuadendo cepisse, vt protinus septem delectis ex vrbe consularibus

*Terræmotus in
insula Coi*

*Asculapidarum
in Co. familia.*

Tralles.

*Tralles euerfa
terræmotu.
Chæremon pro
patria longum
iter suscipit.*

*Augustus Tral
les instaurat.*

laribus & primoribus viris, iussisque cum magna vi hominum in Coloniam ire terræmotu excussam, tradita his ingenti pecunia, vrbe iteratò extruxerit, ita vt vel ad id temporis exædificatæ forma seruetur. Nunc itaq; eius vr bis ciues haudquaquam Pelasgi, vt olim, de cætero sunt; sed Romani potius nuncupandi, tametsi vocis sonus in Græcum sit, & hunc Atticum, versus. qui enim aliter fieri id poterat, quum finitimi Ionum sint? Hæc autem ita se habuisse, argumèto sunt ciuitatis annales, nec secus & titulus, quem ipse equidem, quum eò fortè me contulisset, perlegi; & in agello quodam vrbi propinquo, vnde oriundus erat Chæremon, Sidirus est loco nomen, ara erat & vetulissima collocata, in qua olim (vti apparet) Chæremonis statua insidebat, nunc tamen in ea nil prorsus videtur impositum. Erat præterea elegion aræ adhuc his verbis insculptum; *Fracta terræmotu iam patria, Cantabriam Chæremon mox aduolauit, aduolutus pedibus gloriosam excitauit Trallim, olim sic vocitatam, pro quibus hanc illi statuam fecere propinqui, vt ære merito astrictam hanc referant gratiam.* Trallianorum res hoc pacto habuisse se creditur. Haud secus & alias in Asia ciuitates, vt Ionicas, ita & Aeolidas per id temporis quàm inulta fuisse ex terræ cõcussione perpeffas, sat constat. Sed ea mihi nunc omittenda, & prosequenda quæ dicere cœperamus, ad Perfarumque prælia cum Romanis in Lazico agro eodem hoc tempore gesta transeundum. Nam inter Romanos & Persas iam pridem maxima sunt bella inita, ita vt crebris incursionibus alternis agros popularentur & deuastaret, nunc re-
Bella Persica.
peatinos machinando insultus, nunc copioso exercitu in aciem apertius prodeundo, ita vt etsi paulo antè fecisse inducias viderentur, haud tamen omnino pacifici erant, neque vbique bella cessabant, nisi Orientem versus, & circa Armeniæ fines, vbi vtrisque sancita pax erat firmior; circa Colchos verò prælia gerebantur. Lazi quondam Colchi dicebantur, & hos illos esse perspicuum est, de quæ his ambigit nemo, qui Phasidem fluuium & Caucasum montem aduertat, & accolas effusè his circumiectos. Ferunt autem Colchos Aegyptiorum fuisse coloniam, siquidem longe prius, quàm Iasonis & eorum eò nauigatio fieret, & antequam Assyrj potirentur imperio, antequæ Ninæ & Semiramidis, Sesostrum quempiam tradunt Aegyptiorum regem, ingenti suorum coacto exercitu, vniuersam Asiam peruagatum: vbi eam euerit, ad id loci venisse, eodemque reliquisse agminum partem, vnde Colchorum id genus deriuat. id ipsum Diodorus Siculus asserit, & alij multi, qui res gestas veterum conscripserunt. Hi igitur siue Lazi, siue Colchij, siue Aegyptij in aliena locati, nostra ætate bellis vndique diuexantur, & multa ipsi inire certamina, eorumque de causa oppida nonnulla solo æquata sunt. Chosroi nanque Perfarum regi opportunioribus quibusdam ea è regione Colchorum locis præoccupatis, haudquaquam est visum semel armis parta relinquere, sed potius Colchidæ quæ reliqua essent, surripere animo inerat. Iustinianus autem Romanorum tunc Imperator Gobazem Lazorum regem, gentemque omnem, vt sibi obedientem atque beneuolam, ita & de deo secum eadem sentientem, vt volenti cuique diripiendam iam proderet, nec ferendū quidem, nec æquum fore censebat; sed longe magis enitebatur, vniuersis vt viribus hostes inde propelleret. Ac illud animo agitabat, atque adeo verebatur, ne si bello fortè vincerent Persæ, regionemque omnem suæ facerent ditionis, nihil his fore impedimento, quo minus in Euxinum pontum intrepidè nauigent, interioraque omnia imperij Romani percurrant: vnde ingentes & bellicosissimas copias circa Colchos constituit, hisque & duces præfecit quam optimos. Bessas nimirum Martinusque, & Buzes eas ductabāt, viri vt summi, ita & bello exercitatissimi, cum his & Iustinum *Germanicum iuuenem admodum misit, sed rei bellicæ non imperitum, Nunc verò quæ Mermeroës Perfarum præfectus antehac gessit

*Lazi quondam
Colchi.*

*Persicus rex Laz
orum loca quæ
dam occupat.*

*Cur Lazos Ius
tinianus defen
derit.*

* Germani filij.

rit, quum de his ad id vsque loci Procopius rhetor satis perscripserit, prætereunda videntur. Sed quum præsentis historiæ hinc mihi initium sim desumpturus, decentius erunt, quæ subsequuntur, his coaptanda.

Initium suæ historie unde summat Agathias.

Muchirism itaq; præfectus Persarum Mermeroës & Coataisim oppida petit, ea mente, ut locorum difficultate superata, se in infra Phasidem amnem reciperet, ut re subita Romanis perterrefactis, tentaret si qua posset castella in potestatem redigere, quod tamen quum palam incederet, & in hostem veniret, fieri non poterat. Martinus namque præfectus cum suo exercitu ad Telesim stationem habebat, (est autem Telesis oppidum validum, quidem & munitissimum) ibique saltus diligentissimè asseruabat. Erat præterea locus ille aditu difficilis, & qui è proximo peti non posset. nam & præruptæ illi sunt rupes, & saxa vnde quaque præcisa, inuicemque in seipsa vergentia, ita ut angustissimam subiectam semitam redderent, aliundeque oppidum, nisi hæc, adiri non poterat. nam & circumjecti campi palustres nimium sunt & limosi, ex altera parte densiores siluæ arbutaque extantia, ut vel expedito

Mermeroës Persæ consilium.

nulli hæc pateat iter, nedum armatis agminibus. Romani verò quum laboris nil intermitterent, sicubi fortè locum immunitum & peruium inuenissent, stipitibus & saxis reficiebant, & enixè huic operi insudabant. Interea Mermeroës meditabundus & dubius hisce in rebus, quid opus factum esset, quum diu secum versaret; subijt animum cogitatio, quòd si vtcunque Romanorum præsidium solueret, & sensim propelleret, non omnino esse non se perfecturum, quæ ad demolendum clausum iter parasset. nam hostibus saltus continentissimè insidentibus fieri non posse existimabat, ut hos superaret, & illos peruinceret: sed si fortè abscesserint, id solum relinqui, ut locorum iniquitatibus mederetur, & difficiles itinerum aditus ut peruios redderet, quod vti que non impossibile factum fore rebatur. Sperabat namque, nauante multitudine operam, & præcisa materia, repurgatisque saltibus, & excussis sublatisque demum obicibus, non difficulter se transiturum. Verum

Mermeroës morbum simulat.

ut iam perficeret, quæ animo agitarat, hanc excogitauit fallaciam. graui & insanabili morbo se teneri dissimulauit, cuius ut impotens mox lecto decubuit, & perinde grauiter ferens hunc casum, flebiliter querebatur. Huius rei fama totum persuasit exercitum, præfectum grauiter ægrotare, atque adeo, ut in proximo illi sit moriendum. Id tamen, ut in re erat, haudquaquam his creditum est, qui quæstui haberent suorum prodicionem, & hostibus occultè omnia aperirent, quæ gererentur. Sed præfectus, quid sibi vellet, pertinacissimè occultebat, atque adeo, ut ne ad amicissimos quosque illud aduenerit, nam qui Romanis id rei significarunt, ædita & sola in vulgus fama facilè fallabantur, & Romani ipsi facilius his fidem præstabant, neque adeo nuncijs mouebantur, quàm quia sic fore peruellent. vnde remissa fortiore illa & diligenti cura, segnius custodias faciebant. paucis post diebus Mermeroëm obisse mortem his nunciatur. Nam interea in domicilio quodam sic delituerat, ut vel apud familiarissimos, qui rei dissimulatæ essent nil conscij, mortis suæ opinio vicerit. Tum demum Romanis superuacaneum fore est visum, ad saltus tutandos multum de cætero vigilare, vel labores suscipere: vnde relictis quos iam obstruxerant locis, & simul in his insudatis operibus, omnem solertiam in segnitiam commutarunt; quandoquidem noctibus somnus æquando, locis immorando amœnioribus, nec exploratores præmitterent, nec quæ in rem essent exequerentur: nimirum quia Persas existimarent, ut antehac rei bellicæ imperitos, in se nunquam ituros; sed ab se procul potius abituros. His omnibus Mermeroës cognitis, rem aliquandiu dissimulatam præter spem omnium patefacit, ac Persis visendum se talem præbet, qualis antehac fuerat, confestimque copijs omnibus quanta potuit celeritate

Mermeroës fraudulenter de morte sua famam spargi curat.

Rom. segnitias.

Mermeroës reuulsiuit.

leritate motis, itinerum difficultatibus (ut antea cogitarat) perquam bene dispositis, oppido appropinquauit: & iam proximus erat, Romanis pro rei miraculo animo consternatis, nimirum quum de improviso oppressi tutari se minimè possent. Tunc igitur Martinus deserere prius locum decreuit, quàm ad se Mermeroës penitus peruasisset, & ingenti malo, quos deprehendisset, Romanos afficeret. Quo enim hi pacto, quum perpauca essent, tantam hostium multitudinem sustinuisset, & non statim obruti potius deperissent? Hac itaque arte deuicti à barbaris turpiter discessione facta Romani ad suos se receperunt, qui cum Bessa & Iustino tunc essent haud longè à Telese positus in campo castris. nam inde septem stadijs aberant. quo in loco præter venales ollas nihil operis exercetur, è quibus & loco est inditum nomen. nam Ollaria dicunt Latini, nos Chytropolia. Sed quum ad exercitus quam multi fuga præcepta Martinum iam præuenissent, denunciaissentque hostium celerem & futurum aduentum, seque in tuto iam recepissent; præfecti omnes communi consilio decreuerunt, hostes expectandos ibidem esse; instruendasque acies, & his strenuè obstitendum, si progredi pergant. Erat inter duces exercitus vir sanè clarissimus Theodorus, qui Zanus genere, sed apud Romanos nutritus, barbaricos mores, quos è patria ceperat, iam planè depositos, dexteritate quadam ornauerat. Is igitur suo cum agmine (non enim minori numero, quàm hominum quingentorum, & suæ gentis hunc milites sequebantur) circa Telesim stationem habebat, per Martinum iam iussus; ne prins inde abscederet, quàm hostes vidisset iam irrupisse, & quoad fieri posset, numerum imaginando complecteretur; ac demum cognosceret, quid nam his virium, quidve animi esset. Tum ille, ut ad omnia audax & industrius erat: iussa exequatur, & hostium copias infra præsidium adesse iam conspicatus, satis gnarus non eotenus staturum hostem, sed bellandi percupidum fore, confestim loco abscessit, in ipso itinere quum Romanos non paucos deprehendisset, non rectè ad Chytropolia contendentes, uti erat iniunctum, sed in Lazorum domicilia impetu facto, ordeum & alia id genus diripientes, ut eos abduceret, nitebatur; & istorum temeritati obuiam iret, qui planè nescirent, quibusnam in malis tunc essent. Itaque qui gulæ erant non admodum dediti, nec omnino deperditi homines, vbi potiora moniti didicissent; Theodorum mox sequebantur, & sensim se referebant. Interea Persæ de improviso superuenerunt, & Romanorum nonnullos militum ex insperato obruncant, cæteri cursu citato in fugam versi abibant; derepenteque in suorum castra cum trepidatione & eiulatu irrumpunt; atque adeo, ut omnes re subita pauefacti, & præformidine tumultuati prætermodum, sic trepidi confurrexerint, ut vno agmine castris excederent. Tunc præfecti (non dum enim instruxerant copias) veriti ne sibi & imparatis insisterent barbari; sprete priori sententia, (non enim in re trepida, quid acturi iam essent, offerebatur; quandoquidem de presentibus consultare nec tempus ipsum permetteret, præsertim omnibus animo consternatis) motis confestim è campo castris, coactisque in vnū iam copijs, instrenuè, in compositisque ac pro arbitrio ferebantur, & à continente cursu non prius hi destitere, quàm ad insulam peruenissent. abest autem hæc à Telese insula quinque summum parasanges. nam tantum viæ perstrenui illi vna die emensi sunt & fuga celerrima. Parasanges autè, ut Herodoto & Xenophonti videtur, triginta stadia sunt: iuxta ludæos verò & Persas, vno & viginti stadijs terminatur. Et ipsum id sentiunt Lazi, & iure, ut arbitror. nam & apud hos baiuli, vbi singulos parasanges pertransiere; & onera, quæ gestant, deponunt; & ipsi parumper quiescunt, alij in ferendo vicissim onere succedentibus: idque quoties factitant, eodem spatio itinera metiuntur & interrumpunt. Vtcunq; tum parasanges dicantur,

Martini fuga.

Theodorus Zanus natione.

Romanorum turpifuga.

Parasanga quantum habeat spatij.

* *Hystaspis** *Hystaspes**Perse Manichæorum secta imbuti.*

potest. Persæ nanque nostræ huius ætatis * Idaspis temporibus, simplicitet tamen hunc fuisse affirmant; ita ut in ambiguo sit, nec planè satis dignosci queat, utrum Darij pater, an aliis quispian is fuerit * Idaspes. Sed quouis ille floruerit tempore, magister tamen & Persis fuit, & magici sceleris adiuventor, qui prisco sacrorum ritu mutato, promiscuas quasdam & varias opiniones induxit. Siquidem vetustiores illi Iouem, Saturnum, & huiusmodi cæteros, apud Græcos quondam per celebres, ut deos venerabantur, quum alioquin cognomenta minus seruarent: nam Iouem Belum dicebant, Herculem Sandem, Anaitida Venerem, & alios item aliter vocitabant, quemadmodum Berofus Babylonius, & Athenocles Symmachus, qui Assyriorum Medorumque res antiquissimas conscripserunt, historia produnt. Nunc verò maiorem in partem cum Manichæis Persæ conueniunt, & in eo præcipuè, quòd duo illi & prima inducunt principia, alterum quidem ut bonum, ita & optima quæque parturient, alterum quod penitus vtrisque his aduersetur: nomina verò istis imponunt & barbara, & pro eorum lingua composita. bonum nanque siue deum, siue creatorem, Hornusdatim dicunt: Arimanes pernicioso ac pessimo dæmoni est apud hos nomen. Festum autem omnium apud se celeberrimum, quod vitiorum vocant interitum, peragunt, in quo & serpentium pleraque, & quorumuis animantium, quæ fera & solitaria sunt, interficiunt; & magicis offerunt, perinde in signe aliquod pietatis argumentum. hac via se arbitrantur ei, quod bonum dicunt, gratam operam insudare; molestiam verò, & perniciem Arimani illi inferre. Venerantur autem quammaximè aquam, atque adeo, ut ne hac quidem faciem abluant, nec eam quoquam pacto attingant, siue potandi gratia, siue arbores irrigandi, siue ut aliascunque. Quin etiam deos alios plerosque hi nuncupant, & Græco ritu propitiantur. Utuntur præterea sacrificijs, purgationibus, oraculisque & his quidem Græcorum more. Porro ignis his preciosus videtur, & planè sanctissimus. vnde in ædiculis quibusdam, ut sacris semotisque, ignem hunc Magi perennem seruant, eundemque dum intenti custodiunt arcana peragunt sacra; & de futuris interrogant. Hæc autem instituta siue à Chaldeo, siue à quouis hominum genere coeperint (non enim multis hæc congruunt) ita tamen hi sentiunt, & pertinacius hanc tenent opinionem, è plurimis nationibus haustam: quo fit, ut quemuariè composita sit. Et sanè id mihi non ab re factum videtur, nondum enim aliam Rempublicam vidi in species varias formasque mutatam, quæ diu consisteret. sed quoniam multarum gentium dominatum hi admiserunt, idcirco & vnà specie legum cognitionem nunc seruant. Primos omnium Syrios ferunt vniuersam Asiam occupasse, præter Indos, qui supra Gangem siti sunt fluium. Nam Ninus videtur tunc primùm hic imperium obfirmasse, post hunc Semiramis illa: & huius deinceps posteritas omnis ad vsque Belum Decortari cognomento, in quo Semiramidis & regnum habuit finem, & genus: Belitaras deinde quidam sic vocitatus, plantarum quondam infector, & regionum hortorum magister, mirum sibi in modum imperium vendicauit, ad suosque bene plantatum transmisit, quemadmodum Bion & Alexander scripsere, ita ut ad vsque Sardanapalum, ut iidem affirmant, successio ista peruenerit: sub quo hebescente iam principatu, Arbaces Medus, & Belesis Babylonius ab Assyrijs rege deperdito sublatum ad Medos transtulerunt imperium, quum anni mille, sexque & trecenti, aut paulò plusculum pertransissent, ex eo tempore, quò Ninus tunc primùm eas res tenuit. Sic enim Cresias Gnidius, cui & Diodorus Siculus assentitur, de his temporibus scripsit. Medi deinde sic rursum hoc potiti imperio sunt, ut omnia pro horum legibus statuerentur: deinde per annos ccc. his in principatu agentibus, Cyrus Cambyfi Astyage deuictus, ad Persa

*Vetustissima regna, eorum successiones. Assyrij.**Finis Assyrij regni.**Medorum regnum.*

Perfas traduxit imperium. qui enim non id erat facturum cum Persa is esset, & Persæ insuetus, pro gesto que cum Astyage bello oderit Medos? Vbi verò & Persici reges per annos ducetos additis octo & viginti regnassent, vel istorum denique regnum defluxit peregrino exercitu, & à regè alienigena dissolutum. siquidem per Alexandrum Philippi Dario Arsamiam interfecto, vniuersaque Perside in potestate redacta, ad Macedonicos mores res tranlire. Nam adeo rebus quammaximis gestis hic valuit, ut vel eius post mortem Macedones viri alienam & peregrinam diu tenuerint, & ad multum prouecti virium sint. & sanè crediderim, vi quadam perceptæ apud homines de Alexandro opinionis, vel ad id temporis fuisse hos regnatos, nisi inter se inuicem dissidendo, atque ut in seipsos, ita & in Romanos exercitus comparando, plura habendi ducti cupiditate, suas ipsimet vires soluissent: quo factum est, ut non de cætero capi non posse sint finitimis visi, tametsi non minori hi tempore, vel summum annis septem minus, quam Medi, regnauerint. Vnde his tamdiu potitis imperio, Parthorum gens alterius ditioris iamdiu facta, nec olim admodum celebris, Macedones regno priuarunt, ipsique Asiæ totius, præter Aegyptum, imperium susceperunt: Arsacem tum primùm defectio nis autore. vnde eius vel posterius Arsacidæ dicti. Inter Arsacem & Artabanum regem anni ducenti intercessere. Eodem autem tempore, quo res Græcorum per Alexandrum * Mammæam adolescentem administrabantur, & Chosrois apud nos cepit genus regnare: ex quo præfecto instituta & mores, qui apud Persas ad id temporis obseruantur, ortum coepere perinde prima stabilimenta, siquidem Artaxerxes quidam vir Persa, in glorius imprimis & obscurissimus, aliàs tamen factis sat potens, & sanè industrius pe. idoneusque posse constituta mouere, & obturbare pacata, coniuratorum manu mox facta, Artabanum regem obruncat, & tiara, regio in ligni sibi imposta, Parthorumque viribus debilitatis, denuò Persis pristinum regnum restituit. Erat is sanè ex magica arte sacrorum peritus, de seque arcana confecit: vnde & Maiorum gens omnis ex eo validior facta & insolens, iam pridem id nominis seruat. haud dum tamen ad id honoris fastigium, in quo nunc sunt, venerant; neque eò licentiæ prouehantur, sed plerunque principibus contemptui erant. quod utique ex eo apertius liquet. Non enim Persæ, qui circa Darium erant, Smerde quodam & Mago post Cambysem Cyri imperium subtrahente, id factum calamitatis loco duxissent, Smerdemque obruncassent, & alios tanti facinoris conscios; quia haudquaquam fas esse existimassent, Magos homines regiæ insidentes sellæ ornari. vnde his obruncatis tantopere eam cædem nullius momenti facere, atque adeo nec scelus ex ea se admisisse rebantur, sed dignum potius memoratū patrasse se facinus, ut eius seditionis ob gratiam in patratæque cædis memoriam, festos quosdam & celebres statuerint dies, quos Magophonios nuncuparunt, & sacrificia fecerint ob victoriam dijs. Nunc verò Magos huius temporis Persæ & honorant quammaximè, & venerantur, ut quorum consilio publica omnia & prædictionibus administrantur, seorsumque quid quisque præmij pro re bene gesta promereatur, quidve supplicij, qui flagitium fecerit, prædendo & cognoscendo decernunt. nec sanè Persis vel legitimum aliquid fore, v. l. æquū videbitur, quod Magorum non sit sententia confirmatum. Ferunt quondam Artaxerxis matrem Paueco cuidam nupsisse, infimæ fortis viro, & comariam exercenti, qui tamen siderum decursus calleret, & scientissimus esset perquam facillè posse futura prospicere. apud hunc semel * Sannum quempiam & militarem per Cadusiorum agrum iter habentem, in tugurium diuertisse. tunc & Pauecum perinde vatem, ut cunquē hospitis semen & maximum fore & celeberrimum præuidentem, & euasurū quandoque ad summam felicitatem

*Persicū regnum.**Imperium Macedonum.**Parthorum regnum.*** Mammææ filium.**Persæ regnum recuperant.**Magophonia.*** Zanum Sannus Artaxerxis pater, lenocinio Paueci.*

tem, affectum primò mœrore fuisse, ac flebiliter questum, quòd sibi nec filia esset, nec soror, nec foemineum denique aliquid, quod se propinquitate contingeret, vt cum Sanno illo & hospite necessitudine iungeretur. Sic demum illi & noctu vxore apposita toro cessisse, sprèta perstrenuè verecundia, & breui cum nota futura, & optima commutata fortuna: quo ex nocturno congressu Artaxerxem natum, sub Pauecoq; educatum, ad iuuenilesq; annos prouectum fortissimè sibi imperium comparasse. vnde inter Sannum Pauecumq; ortam fuisse contentionem, dum eorum quisq; iam vellet puerum ex se filium dici, & vix tandem in id conuenisse, vt puer Paueci filius diceretur, sed alioquin ex Sanni femine ortus. Hoc pacto dum Artaxerxis genealogiam repetunt Persæ, vera fuisse, quæ de eo traduntur, affirmant; vt in regum iuorum annalibus literis prodita. Nos verò posterorū omnium nomina, qui post hunc in imperio successerunt, paulo post explicabimus, nec secus & quamdiu eorum quisq; regnauerit: quod tamen ad id temporis est ab his intermissum, qui annales conscripserant, nec magni fecerunt ista perquirere. Nam qui de imperatoribus Romanis scripsere, à Romulo, siue quum altius repetunt, ab Aenea Anchisæ filio initium sumunt, & ad Anastasium vsq; Iustinumq; seniore[m] illos recensent. Persarum verò reges, hos ipsos dico, qui post deletos Parthos regnarunt, haud æquè annis sua serie explicatis peruestigando enumerarunt scriptores, quum fieri sic decuisset. Mihi tamen de regibus istis Persicis, ipsorum ex scriptis certiora omnia & vera collecta accuratius sunt, & reor equidem præsentis historiæ plurimum conuenire, istorum omnium meminisse. Itaq; quum opus fore existimauerim, hæc suo loco commemorabo, tamen si istorum nomina varia sint, & ea quidè barbarica recensenda, & quorundā pleraq; qui memoratu dignū nil gesserint. Sed illud in præsentia, vt res apertius pateant, & plurimū conferant, sum dicturus: trecentorum & vndeuginti annorum, ad annum hunc vsq; quintum Chosrois imperij, finem adesse, quo & bella in agro Colchico gerebāt, & Mermeroès est suo fato defunctus, Iustiniani verò Romanorum Imperatoris annos octo & viginti. Nunc autè vbi de Chosroe perpauca explicarim, confestim ad eam me referam, quæ narrare iam cœpi. Non enim hunc Persæ solūm vltra, quàm decet, laudibus ferunt & demirantur: sed Romanorū pleriq; vt eloquentiæ studiosum, & qui ad nostræ philosophiæ summā peruenerit notionem, & Græca opera in Persicam linguam nonnulla transfulesit: * [addunt tamen & stagiretē, id est, vini amphoram longè melius perpotasse, quàm rhetor pænicus olori perscripserit fabulam.] quineriam Platonis imbutum dogmatibus tradunt, atq; adeo, vt ne Timæus hunc quidem prætereant, tametsi linearum speculatioe diuarietur, & naturæ rimetur motus, nec Phædon ipse, neq; Gorgias, vel dialogorū autor alius quisquam, vt Parmenides, & cæteri item, quibus varia sententiarum profunditate sunt multa cōscripta. Ipse verò non egregiè adeo hunc eruditum fuisse existimauerim, vt summam disciplinarū teneret. Quī enim fieri id poterat, veram illam & liberam vt veterum nominum prononciationem, ita & rebus ipsis maximè congruentem, lingua quædam vt agrestis, & rudiior, & à Musis penitus aliena feruaret? quo inquam pacto vir regio fastu ex immodicis adulationibus ab ineunte ætate ille ætus, ac viuendi consuetudinem nactus supra modum barbaricam, & qui bella semper & acies animo agitarit, exerceri in his poterat disciplinis, ex hisque sibi fructus aliquid vendicare? Quòd si quis idcirco hunc laudet, quia quum rex esset, & Persa, tantarumq; gentium & maximarum rerum curam haberet, vt-cunque tamen degustare artes literarias voluisset, ex eaq; vt gloriam, ita & animi capere voluptatem, profectò & ipse hunc laudarem, perinde præ cæteris barbaris admirandum. Sed qui hunc nimium sapientem appellant, &

Contentio inter Artaxerxis patres.

Annus xxviii imperij Iustiniani.

Adulatores Agathias, & imperiosos historicos taceat.

* Quocirca distictat, quod totum, Stagiriten melius deuorarit, quàm Olori filium Pænicensis orator. Ex Adriano Iunio lib. 1. Anis maduef. cap. 4.

Modica laus doctri-
ne principibus tribuenda.

& quasi philosophos cæteros præstitisset, omnium artium disciplinarumque causas nosse affirmant, & qualem fortasse peripatetici maximè eruditum præfinit: deprehendetur is haud dubiè nihil profus ea, quæ vera sunt, peruidisse; sed vulgi duntaxat famam sectari. Vir quidam genere Syrus, Vranius vocitatus, dum Byzantij versaretur, artem quidem medicam profitebatur; sed Aristotelicæ disciplinæ profus ignarus, nil deniq; vera cognitione tenebat; fremebundus tamen & insolens quam multa se percallere iactabat: & quum fortè inter coetus hominū versaretur, vt erat suapte natura contentiosior, sæpe etiam pro regijs porticibus ipsis astabat, plerunq; in librariorum tabernis venalitijs affidebat, & ad hominū turmas se eodem cogētium, verba magnifica perinde mirabundus & stupidus factitabat, consueta quædam de deo, longis verborum ambagibus. his, qui se circumfisterent postulanti- bus, qualis nam scilicet esset illi natura, quæ nam substantia, vtrum afficiatur, vtrum curæ sit expers, & alia quædam eiusmodi. qui verò ista profitebatur, ne grammaticum quidem adijisse vnquam crediderim, nec vitam fortè rectiorem egisse. Proinde putent hi facile aliquid esse & planè promptissimum, aut cuique peruium, quod vulgò fertur, pedem porrigere, & Theologiam attinge: quum hanc constet rem esse & probatam, & inexplicabilem, & longe superiorem, quàm vt eam assequi cogitatio queat imperitorum, qui ignorando hanc demirentur. Sunt namque, qui vesperi ex ipsa statim ebrietate & crapula impediti quam multa deblaterent, de quæ excellentissimis rebus illis, diuinisque quæstionibus sermones indecenter inceptent, & in eiusmodi nugando delirent, & haud secus ac qui aleam ludunt, rixentur. Hisce in rebus principatum nactus Vranius, perinde Homericus ille Therfites alios arguebat, extrahereque in longum sermones minimè desistebat, & si aliàs de deo haud satis rectè sentiret: nec sanè disceptationem sinebat iamdiu occceptam, ordine saltem suo procedere; sed apertiora potius confundebat, & quæsitæ rei propulsabat inuentionem. Volebat hic forsitan Platonis Pythonem, Sextumq; deniq; imitari, & eorum more responsiones vt fierent, vt finis esset nil obturbari, quia id animo præsumptum iam esset, nihil esse penitus constitutum. Sed Platonica ista haud satis ille didicerat, ni fortè alicunde venatus perpauca collegisset, quibus posset ineruditos iam fallere. Et quemadmodum literarum erat is re ignarus, ita & bonorum morum omnium expers. istiusmodi quum esset Vranius, ad Persas se contulit, per Areobindum Persam, & regis tunc oratorem, vt cothurnus & nebulo ductus, nimirum qui ea sibi ornamenta stolidè vendicasset, quibus omnino careret, palliumque protinus induit, quod disciplinarum magistri gestare apud nos solent. Sic itaque obstipa superbaque facie Chosroem adiuit. tum ille inopinato miraculo percitus, & sacrum aliquid esse imaginatus, suspicatusq; verum hunc esse philosophum, (nam & ita apud Persas vocitabatur) eundem hunc & libēs vidit, ac benignè suscepit. Magos deinde ad se conuocatos, cum nouo philosopho vt sermones conferrent, constituit: de quæ rerū ortu naturaq; vt disceptatio haberetur, iniūxit: & vtrum id omne, quod visitur, finem sit habiturum; numque vnum esse omnium rerum principiū putandum sit. Tum Vranius, quod ad rem faceret, nil opportunè respondens, qui nec responsurum quidem se à principio cogitarat, sola audacia & dicacitate, vt in Gorgia Socrates, inter ignaros ignarus peruicit. Quo factum est, vt vanus ille & demens regem sic ceperit, vt non solum pecunia ab eo sit, & non parua, donatus; sed regiæ mensæ admissus, & eo honore dignatus, vt rex ipse & prior pateram huic prælibarit, quod utique nondum in alios factitasset, & iureiurando dixerit, alias nunquam se talem virum vidisse, tametsi antehac summos in vero vidisset philosophos, qui hinc ad se concessis-

Vranij veritas.

Rerum diuinarum summa difficultas.

Vranius ad Persas se confert.

Ineptum hominem rex ineptum admiratur.

sent. nam paulo antè Damascius Syrus, Sympliciusque è Cilicia, & Eulamius Phryx, Prifaniusque Lydus, Hermias præterea, & Diogenes ex Phœnicia, Isidorusque Gazæus in Persiam se ad regem hunc visendum contulerant, qui omnes facillè hac nostra ætate omnium erant philosophantium principes. hi quidem quum minus placerent, quæ de deo Romani rectius sentiunt, & multorum relatu persuasi iam essent, Persarum instituta & mores cæteris longè præstare; in Persiam ad regem, ut in ea victuri, vna concesserunt, & eo libentius, quod regem in primis iustissimum continētissimumque esse acceperant, & qualem vult Plato, ut philosophia sit cum imperio iuncta: subditos verò pollere virtutibus, quandoquidem nec fures apud hos essent, neque prædones, nec denique qui iniustiora cætera facerent, atque adeo ut preciosissima quæque vel in solitudine quauis relicta qui fortè inuenerit, haudquaquam sit sublaturus, sed relinquenti utcunque domino integra omnia adusque reditum maneat. Vbi tamen eò est tandem peruentum, quum omnia aliter longè, ac ipsi acceperant, sese habere iam comperissent, & omnem scelerum apud hos speciem exerceri; ipsique hæc molestissimè ferrent: inconstantia & leuitatis se statim insimularunt, & mutati loci coepit hos poenitere. vnde & si Chosroes eos & benevolentia persequeretur, & ut apud se manerent, precibus fatigasset: confestim tamen ad pristina loca, è quibus excesserant, se receperunt; extimantes longè sibi potius fore, initis mox Romanorum confinibus mortem, si fortè contingat, obire: quàm apud Persas morando, maiora sibi præmia comparare. Sic demum omnes ad pristinas sedes reduti, barbarica detestabantur hospitia. Sed quum interea iter hi facerent, mirandum quiddam his ferunt, & dignum memoria contigisse. nam quum in agrum quendam & Persicum philosophi diuertissent, hominis eiectum cadauer viderunt recens demortui inhumatum. tum hi legis barbaricæ prauitatem commiserari, quandoquidem nec par fore existimarant, ut vel in partem aliam natura iniuriam pateretur, cadauer illud per seruos elatum terra, ut licuit, obruerunt: noctu verò his quiescentibus, vnus quidam eo ex comitatu, (non enim nomen fat calleo) obuersari sibi speciem vidit hominis senioris, sibi que incogniti, aliàs tamen grauis & venerandi, & qui philosophiæ studentem, ut pallio, ita & barba promissiore nihil esset absimilis, sibi que perinde iubendo, monendo que, huiusmodi inclamasse; Noli inhumatum humare, permitte canibus lacerandum. Terra vniuersorum mater, matris corruptorem hominem non suscipit. Tum ille quamprimùm præformidine expulsetus, alijs somnium statim renunciauit. At illi tum primùm dubij animi erant, quò nam esset id somnium euasurum: antelucano autem tempore surgentes progrediuntur, quò erat iter occœptum, agrum eundem carpendo, cogente ad id loci situ, in quo pridie mortui cadauer suffoderant. Nudum illum iteratò inueniunt, in agri superficie iacentem, tanquam sponte sua in apertum remittente terra, nec tolerante non à bestiis absumptum seruare. illi igitur rei miraculo obstupescit, iter prosequerentur, omisso humanitatis officio, quod sibi ex lege iniungebatur: somnium tamen quum interea sermonibus agerent, ex eo facillè fatebantur, poenas luere Persas pro impudico & materno concubitu, eo que & insultos manere, & non iniuria per canes dilacerari. Chosroes igitur, & si tantorum philosophorum periculum fecerat, Vranium tamen longè plurimum & mirabatur, & benevolentia prosequutus est: cuius rei causam insitam puto humanæ naturæ, qua ducimur omnes, ut nostra nostri que simillima gratiora ducamus, & planè omnium maxima reputemus, declinemus [tamen] quod est alienum, & si præstantius sit. Chosrois igitur erga Vranium benevolentia, argumento literæ sunt

Philosophi Chosroem multi adierunt, propter pagane religionis studium.

Philosophi leuitatis crimen incurunt.

Philosophi pagani è Persia redeunt.

Visum quoddam philosophi, qui sepeluerat incestu pollutum.

Incestuosi cadauer reiectum à terra.

Chosroes Vranium suum deamare pergit.

sunt & grauissimæ per eum ad hunc post eius ad nos reditum missæ, in quibus Vranium præceptorem appellat. Quò factum est, ut Vranium iste non vltra videretur ferendus, ex regia amicitia iam insolens factus; atque adeo, ut æquè in symposijs atque conuentibus his verbis vniuersos obtunderet, quòd se honorasset Chosroes, quòd apud hunc pleraque disputasset, ita ut finisterior longè strenuus ad nos se receperit, quàm antea fuerit, perinde ac eius rei duntaxat de causa, tantum itineris sit emensus. Sed alioquin, ut mendacissimus est, & perridiculus; quum sæpe barbarum hunc laudasset, multis tamen quammaximè persuasit, Chosroem esse apprime eruditum. Et sanè ex usu euenire id solet, ut qui ad omnes accedant, & res miras atque ad eò fortè absurdiores intenti hiantesque audiant, haud difficulter per eum fallantur, qui & sua iactare sit solitus, & ad gratiam aliena perinde ingentia explicare, quum minus intelligitur, qualis nam sit, qui vel suas, vel alienas laudes canat, & quotus sit ille qui laudatur, vel cuius rei gratia laudetur. Sed in exercitijs comparandis, exornandisque armis, & bellandi exercitatione quadam assidua, iure forsitan Chosroem quis demiretur, ut qui nec præignauia labori succumbat. nec senectutis debilitate: in eloquentia verò, & philosophia, talis erit existimandus; qualis esse non indecenter arguitur, qui & amicus, & auditor Vranij sit.

*Vranium à doctri-
na Chosroem lau-
dat.*

*Multum multi
scabunt.*

A G A T H I Æ H I S T O R I A R V M

L I B E R I I I.

QVAB apud Persas legitima sunt, & varia quædam vitæ & consuetudinis immutatio, & alia quæuis, quæ de Chosroë, eiusque gente dicenda esse necessario duximus, & si prolixius fortè sunt explicata, ita ut à superioribus non multum dependeant; haud tamen vel superuacanea videbuntur, vel inutilia, sed ad nostram opinionem delectationem cum vilitate complexa. Ipse verò perquammaximè vellem, si in me foret, & id plurimi facerem, musis (ut aiunt) gratias immiscere, tametsi aliò me distrahunt curæ, nec volens quidem vel sequar, vel subeam circumagentem necessitatem. nam & scribendū id munus, opus sanè egregium, ut lyra Bœotica dixit, occupationibus quibusuis excellentius, præter occœptum mihi, detritumque iter exigitur. non enim mihi fas est in his vitam ut ducam, quæ maximum in modum oblectant. siquidem quammaximè opus foret, ut imitationis gratia priscorum illorum & sapientium scripta repeterem, & per ocium lectitarem, ut vniuersa quæ ubique literis prodita sunt, & in rem facerent, scrutata diligentius nossem, animumque his rebus intentum, & solum cæteris curis haberem: ipse verò aliter longè facere cogor. nam in porticibus regijs libellos multos forensium causarum & negociorum repletos à mane ad occidentem solem contemplor & verso, & obstrepentibus alijs nimium grauior, & angor rursum, nisi & obstrepant, ut qui nequeam sine labore atque molestia necessarijs fatis expleri. Sed neque hoc pacto, quod ad me attinet, sum relicturus, nec planè ab incoeptis desistam, quoad mea hæc me cupiditas duxerit: ni fortè quispiam mihi succenseat perinde maiora, quàm vires sint, cupientis & in dolio, ut aiunt, regulam operanti. Quòd si cui mea scripta adulterina in vero & leuia videbuntur, & perinde ex animo prodeuntia in multa distracto: me tamen forsitan oblectabo, ut solent canentium quidam insuauissimi. Veruntamen ne de cætero ad alia item atque alia eundo & transgrediendo, in

*Agathias sese ob-
scriptionem in ea
laboratū excusat*

*Occupationes de
gathia.*

*Agathias cause-
sarum patronus,
vnde scholastici
nomen habuit.*

*figulinam.

rem videar indecoram deferri, iam mihi resumenda certamina sunt, & ad præposita redeundum. Tunc igitur, quum Chosroi esset renunciatum, mortem obiisse Mermeroem; dolore (vt decuit) pro accepto iam detrimento affectus, maximè angebatur: vnde ne in Lazico agro exercitus duce orbatifine præside essent, Nachoragan protinus præfectū creauit, virum sanè & eloquentem, & celeberrimum, qui com meatibus præparatis, ad exercitum se conferebat. Dum hæc interea agerentur, mira quædam & planè nefanda in agro Colchico obtigere. Nam postquam Romani, vt diximus, ignominiosissimam fugam inierant, rebus ipsis in partem hostibus & in prædam relictis, Gubazes Lazorum tunc imperator, quum minus ferendum acceptum dedecus duceret, veritus ne in maius delictum res ea prodiret; Iustiano mox singula detulit, præfectos maximè causatus, & eorum dementia, quod accidisset, ascribens; Bessam tamen acrius incusauit, post hunc Martinum, & Rusticum. Ex Galata oriundus is erat, & Græcus; in exercitu verò nec ducis, nec præfecti munere fungebatur, nec miles quidem, quæstor alioquin, & regie pecunie custos, haud tamen earum, quæ militibus in stipendium pendebantur: (nam alteri erat cura hæc demandata) sed quæ ex Imperatoris ærario ad exercitum his & in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent: qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeo vt arcanorum esset inter ceteros particeps, ita vt firmitatis tum plurimum & fidei principum dicta viderentur habere, quum illi placerent. Iustianus verò & si Bessæ antea succensebat, quia Petram præsidium ante Mermero's aduentum in potestatem redactum amiserat, quum è regione Hiberiæ fauces omnes fuissent huic ex præfecturæ officio obstruendæ, loci præsertim adiuuante natura, & Lazici agri montes inuij barbaris faciendi: id tamen præignauia facere intermisit, sed tempus incassam terens ciuitates obibat suæ traditas potestati. Quorum omnium Imperator nihil oblitus, & recentibus malefactis facilè persuasus, Bessam confestim exautoratum, priuatumque omnibus bonis in * Asbascos exterminauit, ibi tam diu mansurum, quoad de eo aliud decerneretur. Martino autem & si erat infensior, permisit tamen præfecturæ primatum: ita vt inter præfectos primus is esset, & secundum locum Iustinus teneret: post hunc Buzes, deinceps item & cæteri sigillatim subsequerentur. Martinus tamen & Rusticus vel antehac Gubazi erant infensiores, cum eoq; inimicitia intercesserant grauiore, ita tamen, vt adhuc latitarent, ex inuidia alioquin haud longè antea coeptæ, præq; assidua & inconsiderata suspitione maximum in modum excreuerant, vnde quicquid per Gubazem gerebatur, ex affectu animi libidine scrutabantur: & quum nimium ex odio hi angerentur, reuocatam molestiam confirmabant. Gubazes igitur illorum in se animaduersa maleuolentia, vicem vt redderet, verbis incessendo prouectus, ignauia illos & insolentia sæpe insimularat, vt quibus curæ nil essent, quæ gerenda necessariò viderentur, atq; adeo vel in ipsis symposijs, vel fortè conuentibus odisse hos præ se tulerit, vnde nec oratores finitimarum gentium, hos vt adirent, is permittebat. Quæ sanè quum hi minimè ferrent, & ex delatis paulo antè aduersum se ad Imperatorē criminibus iam satis callerent, nō hunc desiturū de cætero se criminari, vtcūq; fortè deliquerint; mutuo inter se inibant consilia quemadmodū Gubazem procul ab se propularent, & in præsentem ex eo pœnas exigerent, & in futurū hunc minus formidarēt. Vbi igitur diu est inter hos consultatum, ei steterē sententiæ, non prius Gubazē obruncare, quàm imperatorē tentassent. Mittunt itaq; Byzantium Ioannē Rustici fratrem, Imperatori qui nunciaret, Gubazē Persarum partes tutari fuisse deprehensum. Ioannes itaq; seorsum Imperatorē alloquitur & Gubazē defectionis insimulat, abiturūq; mox dicit ad Persas, seq; his paulo post

Nachoragas
Mermero's suffe-
ctus.

Gubazes apud
imp. duces accu-
sat.

Rustici officium
& auctoritas.

Bessas à Iustiano
proscriptus.
* Asbascos

Similitudo in-
ter Gubazem et
duces.

Ducū in Gubazem
consultatio

Calumnie contra
Gubazem.

post ac sua omnia proditurum, nisi extemplo coërceatur. Imperator igitur rei absurditate obstupescens, nondum tamen ita rem fore omnino crediderat. Age, inquit, curate ad nos ille vt veniat, tum Ioannes veritus, ne illo adueniente detegeretur insidia: quid ergo, subdit, si sponte is veniendum nō duxerit? num erit cogendus vt veniat? Imperator itaq; Quum nostræ sit is ditionis, respondit, quauis est arte mittendus. Ioannes verò ad ea subiecit; Si coactus obstitit, quid deinceps agendum? Quid aliud, inquit, nisi vt quæ pati tyranni solent, ea hic patiat, & pessimis deperdatur modis? nil ergo, Ioannes ait, ei erit verendū, qui hunc obruncauerit? minimè, inquit, si obstitendo & minus obtemperando, vt hostis, dispareat. Hæc ferè eadem Imperator ad præfectos perscripsit. Ioannes verò quum satis hæc fore ad ea, quæ ab Imperatore quæsierat, duceret; rursus se ad Colchos cū literis recepit: quibus perlectis, Martinus & Rusticus instructum decentius dolum comperientes, ad patrandum facinus protinus processerunt. Iustiano itaque & Buzes ad se conuocatis, confilio occultato, ad Gubazem esse dicunt quamcelerrimè contendendum, cum eoque consultandum, quo pacto ad Onogorim Persas inuaderent. Tum illi his præstita fide, vnà iter arripuerunt. sequebatur hos pars non magna exercitus. Gubazes verò, vbi ad se ire præfectos cognouit, hostile nil suspicatus, circa Cobum amnem his obuiam miser incautus quidem & fidens procedit cum paucis, & his quidem inermibus, nec ad bellum paratis, quor enim non ita venisset ad amicos & familiares, ac terræ custodes, & qui se ac sua à peregrinis hostibus liberassent? Itaque omnes vbi in vnum conuentum est, equis adhuc insidentes inter se differebant, quemadmodum esset res præsens administranda. Tum Rusticus; Age, inquit, o Gubazes, cura nobis aduersus Persas euntibus opem simul vt feras, & laborem infumas. Persis nanque Onogorim insidentibus indecorum videtur tam diu vt permitatur, intrepidè vt nostra possideant, præsertim quum pauci sint & imbelles. Tum Gubazes; Vobis, inquit, o strenui, hac erit in re præcipuè contendendum, qui soli eorum, quæ proximè obtigere, causam præbuitis, nam si in rebus gerendis capti non ea desidia fuissetis & animi pusillitate, haudquaquam hoc tempore nostris ceruicibus præsidium id immineret, neque ignobiliter adeo foedeque fugam cepissetis, nec demum eorum aliquid accidisset, quæ minus decerent. Nunc itaque, o viri optimi, si gloriæ amatores vos esse fatemini, & animo principe non indigno nunc gloriamini, recuperanda sunt vobis, quæ per negligentiam amisistis: ipse verò nec vos antea sequor, nec prius bellum sum initurus, quàm ea vos omnia in integrum sarciat, quæ iam deliquistis. Tunc Ioannes perinde quæ responderat Gubazes, satis iam essent ad præmeditata defectionis & tyrannidis argumentum, vt fuerat antea malorum prænunciator, euaginato clam pugione, Gubazi pectus mox ferit, sed non letale illi inflixerat vulnus. tum Gubazes, vt erat eques, & apposito fortè pede equi ceruicibus insidebat, protinus corruit; non adeo, vt reor, ex manu infligta iam plaga, quàm re subita consternatus. Interea dum solo is volutatur, dum assurgere nititur, adstitit Rustici iussu confestim satelles, & ense caput diuerberando Gubazem confestim obruncat. Iustianus verò & Buzes pro re gesta angebantur quammaximè, & ægerrimè id scelus ferebant: quieti tamen mansere, Imperatorem rati prudenter eam licentiam repressurum. Lazorum tamen exercitus omnis perturbatione ingenti affectus, acriter adeo ob regem amissum indignabatur, vt neque se intermiscere Romanis in posterum vellet, nec bella gerere: sed mortui interea pro eorum ritu procuratis funeribus, tanquam sine bello futuri, à Romanis secesserant, vt qui graui affectos se contumelia crederent, & patriam amississe iam dignitatem. Et sanè Lazorum gens maxima est, & natura inflatior.

Ioannes astutem
agit.

Martinus & Ru-
stici ducum frau-
des.

Gubazes vulne-
ratur.

Gubazes occidit-
tur.

Lazis innata
quædam animosum
elatio.

nam & in alios imperium habent, qui pari magnitudine præstent, veterique Colchorum nomine iactabundi supra quam decens est gloriantur, & forte non temere admodum: siquidem inter gentes, quæ sub alieno imperio sint constitutæ, nusquam equidem nationem aliam viderim inclytam adeo atq; felicem, & amplissimis diuitijs, subditorumque multitudine celebrem, opportunioribus insuper locis, necessariarumque rerum abundantia, & optimorum denique morum ornatu & dexteritate tam nobilem. Istorum maiores Colchi illi & prisca habitatores, prius quidem maritimorum bonorum erant prorsus ignari, ut apud quos non antea fuisset celebre aliquod fanum, quam ad se Argonautæ peruenissent. Sed huius temporis Colchi sedulo nauigant, & mercaturæ referunt lucra: quo fit ut nullo pacto sint barbari, nec sane barbarè viuunt, sed ad cultiorem viuendi modum se transtulerunt, pro Romanorum assidua consuetudine: ita ut si quis æneis pedibus tauros demat, & prodeuntium è terra gigantum, & alia plæraque portentosa & fidem vix facientia, quæ Aetis cuiusdam poemate iactantur, proculdubio comperturus præsentia sis longè plurimum prioribus potiora. Istiusmodi itaque Lazi isti quum sint, non iniuria se intoleranda quædam perpeffos arbitrabantur, ut qui suo essent imperatore nulla ratione priuati. Martino interea ad id concitante, confestim Romani vniuersis viribus ducebantur, Persas ad Onogorim præsidium inuasuri. Onogoris verò hic locus ab antiquo id cognomen sortitus est. Hunnorum nanque antea fuerat, qui & Onoguri dicebantur: & quia ibi cum Colchis prælio decertassent, deuictique sint, in eius rei memoriam, & trophæi in signum, id loco inditum nomen: nunc verò apud multos non id nominis tenet, siquidem quum beatissimi Stephani, quem pro optima Christianorum opinione omnium primum ob Christi nomen certamen inisse, & ab aduersarijs obrutum lapidibus ferunt, eodem templum inædificatum fuisset, eius ex nomine vocitari & locum instituerunt. nobis verò nil fore impedimento existimauerim, si ad loci cognitionem vetustissima & sua appellatione utemur, nam & historiarum longè magis id nominis conuenit. Romanorum igitur copiarum omnes ad iter se præparabant, ut Onogorim statim contenderent, nam & sceleris autores in id incumbabant, spei iam pleni, diruere se præsidium posse, & hac via fore credebant Imperatorem, vel si id rescisceret doli, quem ipsi sceleratius commississent, ut sibi non acrius succensere. Præfecti igitur omnes cum vniuerso exercitu in Archæopolis campo, castris iam communitis, testudines, vineas, balistasque & alia tormentorum generis machinabantur. Est autem testudo viminibus intertexta, concamerataque, & in tecti speciem facta firmior quidem prædensitate, & ipso curuamine eodem contextu latera habet ad solum vsque demissa & protegentia subeuntes, ne à latere feriantur. coria desuper vnde quaque superiniecta & obfirmata integunt machinam, ut maiori sint munimento, sagittarumque & iaculorum ictus excutiant. intus milites sunt in tuto delitescentes, qui machinam trahunt, & quacunque volunt, deportant: vbi verò vel turri vel mœnibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram amoliuntur, qua frequenter auecta fundamenta mox nudant. vestibulis deinde & dolabris continenter incussis, ædificium quatunt, & demum demoliuntur. Interea verò per Iustini satellites Persa vir quidam comprehenditur, qui circa præsidium vagabatur. is in castra confestim delatus, quæstione habitacogitur vera profari, & sibi quid vellent hostes, edicere. Tortus itaque, Nachoragam dixit in Hiberiam iam peruenisse, se autem missum, ut qui in præsidio essent, bona spe confirmaret, significaretque & præfectum ocyus affuturum. Referebat præterea & Persas, qui ad Muchirifim essent, & Cotaisim collocati, dixisse: non longè post & se suppetias aduenturos, quum certiores essent de

*Lazorum opes.**Onogorim Romanam recipere conantur. Onoguri quoque dicti Hunni.**Onogoris obsidio**Testudo bellica.**Explorator captus.*

de Romanorum in se aduentu iam facti. His verbis quæstione extortis, Romani de rebus præsentibus sedulo consultabant: sed Buzes eius sententiæ erat, ut cum vniuerso exercitu hostibus in se aduentantibus mox obuiam irent: quibus erat necesse propter paucitatem deuictis, ut id sequeretur, ut Persæ qui in præsidio essent, iam destituti quamprimum se dederent: quod si vel forte obstiterint, paruo hos momento deperdi posse rebatur. Placebant hæc dicta Vtilago Herulorum præfecto. vnde is vsurpatum prouerbum, & si barbarum & parui momenti, vtile tamen & alicuius energiam identidem prædicabat, primum abigendas apes esse, deinde & mel subtrahendum. Tum Rusticus, ut audax iam & violentior factus, perindeque ex nefario scelere fremens, & cum Martino per flagitium inita concordia, Buzem & si optimè consulentem infestius & contumeliose coarguebat, ut minus quæ in rem forent animo agitantem: sed longè potius fore asseuerabat, ut superuacaneo labore exercitum minus defatigaret, sed euestigio applicarent præsidio copias, quibus id dirui facile possit, & auxilia aduentantia præuenire, ac paucos his obuiam mittere, qui eos morentur, ne forte ex improviso in se impetum facerent. Buzis tum ut pro rei natura, ita & optima belligerandi arte, longè melius consilium erat, & facta simul cum securitate præbebat. Sed quum omnium multitudo patrati sceleris ut particeps facta, scelesti facinoris autores principes sequeretur, deterior & planè inutilis sententiâ vicit, ut extemplo hilerent pœnas. In Persas igitur, qui ex Muchirife veniebant, equites sexcenti mittuntur, quos Dabragezas & Vfigardus ductabant barbari genere, Romanorum tamen cohortium duces: cæteri omnes cum ipsis præfectis præsidium statim operam nouando aggrediuntur. nam machinis & operibus confestim ad motis, portas amoliri tentabāt, mœniaque celeriter obeundo, vndique tela in hostem iaculabantur. Persæ verò (nam & hi quidem ex propugnaculis excurrentes, vtcunque licebat, sese ex instantibus tuebantur) crebrius sagittando, exterioraque defendendo, linteos nanque, & culcitræ ex summo suspenderant, quibus & ictus hebetiores reddebant, & vbi primum inflicti essent, inuoluebantur. Summa itaque cum diligentia & animi promptitudine bellum vtrinque & inuicem gerebatur, & spectari iam poterat acie magis quam obsidione de summa rerum decerni. tantus ex vtraque parte tumultus excitabatur, & in rebus gerendis ardor & ostentatio, his quidem pro salute pugnantibus, ut non mediocri instante discrimine illis enixè iam facientibus, quia indecorum admodum videretur, si re infecta in præsentia abscederent, & iteratò esset ad hos redeundum, vel non statim præsidium caperent, & huius propinquitate Archæopolim liberarent. Persæ interea ad equitum tria milia & bellicosi, acie instructa, ex Cotaise Muchirifeque mouerunt, Onogorim petitori. hi quum incautius fortè progredierentur, perinde hostile nil veriti, in Draugezam & Vfigardum præfectos derepente incidunt, quos hi ex insperato turbatos extemplo in fugam verterunt. Qua re Romanis renunciata, audacius ex re bene gesta & mox impetu facto, de præsidio pendentia vela subtrahere, & perinde omnia direpturi, & hostibus in fugam actis, ac nemine repugnante, passim per muros disijcere. Dum hæc peraguntur, equites illi, qui suis auxilio veniebant, vbi certiores sunt facti, non vniuersum Romanorum exercitum, quod prius crediderant, in se irrupisse: sed perpaucos quosdam, tanquam exploratores potius, quam bellatores reliquos esse: confestim sese in hostes barbarico & maximo vululatu ex fuga conuertunt, quorum quum impetum & subitam rei immutationem Romani minus tulissent, retrocedere statim coguntur, & magna celeritate fugam capessere, instantibus quamproximè Persis, atque adeo ut vnà deferrentur, quum hi hostes ut caperent, illi ut fugiendo euade-

*Buzis consilium**proverbum barbarum.**Rusticus Buzis consilio repugnans.**Vincit consilium peius.**Persæ caesi.**Victi persequentes se persequuntur.*

rent niterentur. quo factum est, ut tam insectantes quam fugientes ad Romanorum alia castra mixti peruenerint; ubi tumultu, uti par erat, protinus excitato, Romanorum copiae omnes contempta obsidione, & proxima praesidij euerfione nil magni facta, cum praefectis ipsis abibant; & praecipites adeo, ut ne tam diu sint fugam morati, quoad saltem resciscerent, quid nã esset, quod gerebatur; quotiã hi forent, à quibus tam turpiter fugarentur; sed irreuerfissim deferebantur, perinde lymphatici & pauore subito perciti tumultuabantur. Persae verò audentiores iam facti, acius Romanos insectabantur. accesserat & praesidiarum militis manus, quae quum ex ædito quae gererentur, spectasset; ex praesidio mox prodeundo suis se immiscuerat. unde alterna exhortatione hostes in fugam apertius compulere. Quo factum est, ut Romanorum iam equitatus facile extra iactum sagittarum effuso cursu eueheretur: pedites tamen quam multi cadebant, in Cithari fluminis ponte nimium coarctati, unde transeundum omnino his erat: ubi quum praefecti loci angustijs euadere non multi possent, concutiendo se inuicem, alternisque compellendo, in vnas partes partim praecipitabantur, partim quum retro se verterent, ut quae venerant redituri, in manus hostium ventitabant, & erant passim mala malis immixta. Et sanè nil ambigo fuisse ad internecionem omnes casuros, ni Buzes praefectus vociferantibus & ingemiscuntibus suis, cognita periculi magnitudine, se cum familiaribus copijs conuertisset, ac barbaris obsistendo sensim insectationem intercidisset, quousque sui ponte transgresso in tuto, ubi & ceteri, constitissent. nam & ad alia castra, quae proximè Archæopolim metati iam fuerat, nemo se nec vnus quidem à fuga recepit, sed praefecti formidine hæc praeteregressi, in intima loca incolumes profugerunt, relictis omnibus, quae in castra fuerant antea per se importata, siue victui necessaria, siue alia & cariora maiorisque precij: unde non solum gloriosam & superabam, sed vberem & lucrosam hostibus victoriam concessere: qui quum campos hominibus vacuos comperissent, solutis munitionibus, & omnibus quae intus essent, in praedam actis, læti & alacres redierunt, & prioribus sunt locis potiti. Veruntamen quum non perspicuum fuerit, diuinam iram pro sanguine tam impiè fusso, Romanorum copias fefellisse, ne ea, quae in rem essent, viderent; quum peiora sibi consulissent? Siquidem quum ad hominum quinquaginta milia essent, à milibus tribus Persarum fugati tam ignauiter sunt, & cum magna suorum iactura, quum alioquin & hi, qui foedi essent facinoris autores, & sanguine se inquinauerint, haud longe post poenas dederunt, ut in progressu sumus explicaturi. Hyeme igitur iam subeunte, per castella atque praesidia vniuersus exercitus dispergebatur, ut cuique erat, ubi iam hibernaret, iniunctum. Interea verò Colchorum res in ambiguo erant, & magnum in modum obturbabantur, quum principes omnes dubij animi essent, quorum nam fierent, aut quorsum se verterent: unde & in quosdam sub Caucafo monte secessus, in occulto gente vniuersa coacta, ne Romanis de quibus consultaretur, notiora forsitan fierent, in concilio propositum est, utrum esset ad Persas deficiendum, an de cætero apud Romanos manendum. Tum multa in utramque partem dici iam coepta. Alijs itaque atque alijs in diuersa hortantibus, confusus & turbulenter concilium inibat, quum nemo vel proderet nomen, vel quid diceretur, intelligere apertius posset. Tunc verò qui inter hos potentissimi erant, multitudini indicto silentio edixerunt, ut qui dicere aliquid vellet, ex ordine confestim prodiret, & agenda quae viderentur, differeret; quicumque is esset vir. Itaque perfacundus quidam, cui nomen Aetes erat, perquam grauissimè praefectis omnibus, quod contigisset ferebat; quum aliàs esset Romanis infensior, & Persis semper accederet: unde & eo magis causae æquitate abusus, in maius semper rem gestam extollere, & praeter modum

Buzes suos seruat.

Pœna diuina, propter eadem Gubazis.

Consultatio Colchorum.

dum adnitebatur, nec praesentibus in rebus opus consulto fore distabat, sed ad defectionem extemplo progrediendum. Obstantibus alijs, & affirmantibus, haudquaquam prius esse de tota vita deliberandum, quam sibi maturius consulere, quid nam sit factu potius visum: Aetes demum ubi in medium & turbulentius prosiluisse, tanquam in liberi populi concione, orationem habuit & hanc luculentam. erat namque suapte natura ad dicendum hic promptior, quam barbarorum ferat consuetudo, ut qui ex sententijs videretur naturae dexteritate ex arte loqui. dicere itaque hoc modo exorsus est. Si verbis nos qui offendissent Romani, verbis item & nos in eos agendum existimarem. nunc verò tolerari quo pacto id potest, quum ipsi quibusuis nos & grauissimis malis affecerint? nobis verò id temporis ad reddendam vicem opportunè oblatum, differendo & consultando iam defluat, neque enim affirmari id potest, & si hostes hi sunt, haud tamen re ipsa hostiliter in nos se gessisse istos deprehendi. nam & coniectura id percipi poterat, si modò vel animo id voluissent: & sanè qui si rem gestam velint pro certo iam confirmare, haudquaquam argumenta sunt ei commemoranda, quibus insidiae latentes patescerent. Gubazes noster ille & tantus tam miserè nuper deperditus est, ac quiuis posset è turba neglectior homo deperdi. Euanuit Colchorum vetus dignitas illa, nec de cætero nobis, ut alijs imperemus, est annitendum; sed gratiae loco habendum, si modò liceat ab his non multum imminui, quos olim in potestate habuimus. Quo igitur pacto non absurdum maximè id videatur, si sedendo nunc de his consultemus, quibus nostra coercentur, & utrum Romani amici, an inimici habendi sint, iudicemus? Enimverò vos esse non nescios decet, Romanorum audaciam non cœtenus staturam. quod si patratum id crimen nos his relinquamus, haudquaquam à coeptis desituri hi sunt, sed vel quietos impudentius perdent. sunt namque nescio quo pacto nimium in subditos audentes, & assueti qui ni sibi gesserint morem contemnere. habent isti & imperatorem nequissimum, & quem plurimum iuuet assidua rerum praesentium commutatio. quo factum est, ut extemplo caedis sit scelus admissum, illo quidem superbè iubente, his promptius iussa administrantibus. Et iam profus evertimur, quum nec priores ipsi iniuriam intulerimus, nec aliàs odia intercesserint, sed ea qua prius nitebantur consuetudine, teneri hi ad id tempus videntur. nam omnium scelestissima commiserunt, ut qui tam subito crudelitate, odio, furij sint & eiusmodi cæteris ingurgitati. Haud tamen istiusmodi Persarum sunt mores, sed plurimum differunt, hos namque, quibus cum amicitiam semel conciliarunt, conseruare firmiter adnituntur, & iram in hostes tam diu exercent, quam diu sunt hostes. Sed vellem equidem pristinas Colchorum Reipublicae nunc vires adesse, ita ut nec peregrinis & aduentitijs quoquam pacto praesidijs indigeret, sed in omnes de se tam bello, quam pace sufficeret. Veruntamen ubi vel temporum varietate, vel aduersante fortuna, vel vtrisque simul urgentibus, ad id tandem impotentiae venimus, ut sub aliorum ditione nunc simus; longè potius Persas duxerim ad eundem, qui & modestiores videntur, & erga iuos se beneuolos exhibent, & firmiter tenent, quod semel sanxerunt. hac via & de hostibus certioram victoriam referemus, quia non omnino impunitum id facinus relinquetur: & in posterum quae profutura sunt, si comparabimus, ut in tuto constituentur. Nam isti, qui versutis sunt & subdolis moribus, & falsam praeseferunt benignitatem, verbisque ex arte delinientibus credulos fallunt, inutiles proculdubio sunt. His tamen de cætero uti nos minimè poterunt, quando quidem intercedentibus inimicitijs, nulla nobis cum his sit futura consuetudo, sed seorsum erimus & palam dissociati. Quod si nos fortè oppugnare tentauerint, ubi omnino cum Persis & Lazis his sit ineundum certamen, & in hostili praesertim, profecto

Aetes ad Colchos oratio.

nostrorum nec primum quidem hi impetum ferent. nam & nuper vniuersis eductis in praelium copijs, vbi cum tantula Persarum parte manus cōseruissent, in fugam turpissimam versi, & ingenti accepta clade, præcipites abiere; atque adeo, vt vel ad id tempus ex accelerato itinere spiritum trahant, & quum omnibus sint imminuti, sola celeritate se insectantes vicerunt: cuius rei perspicuam & promptissimam causam, eorum ignauiam fuisse quis dixerit, & praua consilia. Istiusmodi dedecora familiaria profecto his sunt & innata, ad quorum naturæ ingenta mala patratum ad recens scelus accessit, & infortunium duplicauit: siquidem à prouidentia illa diuina ob admissum flagitium exciderunt. victoria nanque non armis adeo, ac pietate paratur. non enim reor bonitatis illius & summæ præsidio frui, prauos quosdam & nefarios viros: vnde nec istorum quidem, si sapimus, habenda ratio est, quibus nec bona mens insit, & planè sit ille infensior, qui vniuersis afferre salutem queat. Quòd autem facilè nobis res sint processuræ conducturæque plurimum, ac deo sint ipsi acceptiores, ex factis potius liquet, quàm verbis: quia potius nec iniuriam videbimur intulisse, nec quoquam pacto perfidiæ arguemur. Persæpe nos & si ante hac affecti per Romanos contumelia sumus, in officio tamen permanendum censuimus, fore vanissimum iudicantes, leuiter adeo & quibusuis de causis immutari, vel si fortè grauissimæ fuerint, & tolerabiles tamen, & non omnino absurdæ. At ingentia detrimenta & insanabilia pati, continenterque & sine molestia ferre, reque nulla vel indecenti vel absurdissima commoueri, non sapientis esse asseuerauerim; sed calamitosi & timidi, & eius denique, qui sub imperitiæ nomine desidiā in Rebus publicis velit. Hoc verò cædis facinore nullum atrocius duxerim vsquam gentium fuisse patratum, neque antehac factum videri posse: vnde nec illud quidem per nos contemnendum, quibus omnino futurum ignominia est, si Imperatoris videbimur nil reminisci, vel occisoribus eblandiri. Si enim liceret nunc ei adesse, quibusuis modis nos increparet, & acrius nostram animi incusaret ignauiam: isti verò omnium scelestissimi pro commisso in regem tam atroci facinore, eius in terris nunc immorantur, è quibus paulo ante eiectioni sunt. Sed quoniam neque affuturus est ille, neque apud nos verba facturus: vos tamen hunc virum animis vestris versate, ac perinde in hoc nostro conuentu astantem cogitando & imaginando conspiciate, intuemini ostentantem exceptum sub pectore vulnus, & caput, orantemque suæ gentis homines, de hostibus pœnas vt exigant. Proinde quis vos tolerabiles ducat, aut collaudet dubios tam diu & consultantes, vtrum par sit à Colchis vt Gubazes id cōsequatur, vt scilicet sui misereantur? Nobis verò verendum erit, si deo placet, ne defectionis perinde indecentiam dum interea extimescimus, patrati sceleris participes simus, si mortuo sumendas pœnas relinquimus. quin potius vel ex eo perfidiæ arguemur, si eius duntaxat ex vita nostram erga se metiendo benevolentiam, illius memoria perfruamur. nam rebus prosperè succedentibus, maioris demetiæ fuerit præcognita velle iteratò perdiscere: rebus verò aduersa fortuna delatis, inutile duxerim, non protinus se casibus coaptare, est nanque firmitas omnis in his iudicanda, quæ ratione nitantur, presentibus verò insistere, haudquaquam semper est laudabile, nisi accedat cū rebus ipsis & sapientia. Quum autem illud contigerit, ea vt nos contemnamus, quæ opus est meminisse, & minus decentibus inhærendum ducamus, qui ad priora accesserit & semel contempta, magis est incusandus, quàm qui se ad alia transferat. Si itaque Persæ his auditis & cognitis, nos iure admittant & tueantur, quum bonitate hi, & animi magnitudine præstent, & peridonei sint finitimorum posse animos contemplari, & in terram hanc nostram tam maximè opportunam, exercitusque hospites satis percalleant, quos facile

cilè multis pecunijs potiores hi duxerint, & eo magis, quo & volentes in societatem sint admissuri: quid aliud lubet præter id cogitare, nisi vt quàm primum rem ipsam aggrediamur? & quid diu animo agitamus? hoc pacto & laudem consequemur non mediocrem, & æquiora quædam sumus facturi, & ad vtilitatem inuenta. Hæc vbi Aetes denique perorauit, extemplo multitudo omnis elata, magnis clamoribus concitabatur, ne secus ac die eadem ad defectionem ituri; tametsi nec Persas quidem ea de re certiores fecisset, *Vulgi noxia tabilitas.* nec alios suis in locis constituissent, per quos res tanta occuleretur, & prohibeantur Romani, si se fortè oppugnatum venirent, nec futura cætera his erant præmeditata, nec planè præuisum, quò eis esset cœptum id opus denique euasurum, vnde confusi omnes, & sine ordine ferebatur. & sanè id omni multitudini natura insitum est, vt rerum nouitate & immutatione lætetur. Colchij tamen acerrimè concitabantur; non solùm & barbarè, sed quia æquiorum sibi defectionis causam oblatam esse arbitrabantur. itaque Aetis orationem quàm maximi faciebant, & mirabantur. His igitur ita tumultuâtibus, vir quidam Pharazes nomine, qui apud Colchios & autoritate valebat, & gratia, prudens quidem & popularis, istorum impetum retardauit, ardoremque fregit, deprecatus ne prius ad facta prodirent, quàm se audissent pauca disserturum. Vix tandem suis ob verecundiam his persuasis, & suo loco manentibus, Pharazes ipse in medium prodeundo verba istiusmodi fecit. *Pharazis ad Colchos oratio.* Iustiora quædam perpeffi estis, ò Cholchij, qui vi quadam exultæ & nimium exintumescens orationis estis iam animis obturbati. Est sanè eloquentia ipsa res quædam difficilis oppugnata, quippe quæ vniuersos mortales & capere, & perterrefacere queat, & eos præcipuè, qui haud dum fuerint quid de se oratio valeat, periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo, & ex rerum pendenti iudicio non peruincibilis est. Nolim igitur vos, quæ per Aetem sunt explicata, oblectent; considerantes sola temeritate & consuetudine hæc fidem fecisse. Sed nosse vos velim, quòd si vel grata hæc vobis admodum videantur, deligi tamen etiam alia posse, quæ longè sint his potiora, & quibus persuaderi vobis facilius liceat. Illud verò deceptionis perspicuum vobis sit argumentum, quòd qui falsa velit persuadere, maiori quodam verborum ornatu & varietate is indiget, vnde delinimentis vtatur, quibus desipientes pelliciat: eundem & ipsi in modum Aete deceptiunculas proponente, etsi aliàs allicibiles quasdam & planè absurdiores, haudquaquam nofistis per vnū hunc vos seduci & falli. nam etsi aliud nihil, illud tamen in promptu positum quiuis inuenerit fallaciæ argumentum. nam in orationis principio aliud quiddam exorsus est, longè plurimum ab his alienum, quæ in præsentia agimus: siquidem perinde nobis omnibus, quæ obtigerunt, nil esse graua asserentibus, nec eam cædem vt iniustam absurdamque incusantibus, & illud duntaxat considerantibus, num deliquissent, qui Gubazem occiderint, hos quidem criminari iam desijt, quum alioquin de his, quæ cognita sunt, quàm plurimis egit. Ipse vt abominandos fore hos duxerim & infelices, & quos lubens viderim morte deperdi omnium atrocissima, nec percussores solum, & qui illatis manibus cædem fecerunt, sed & cæteros omnes, qui quum cohibere hos possent, pro arbitrio tamen agere permiserunt, & eos insuper quibus sic voluptati cædes hæc fuit, vt non plurimum indolerint: haud tamen, etsi ita afficior, ad Persas ire expediret. neque id eam in partem quis ceperit, perinde par sit æquitatem ipsam id sibi congruens subsequatur, vt si alij nequiter egerint, & nobis necesse sit patrias leges relinquere, & non potius eorundem odisse perfidiā, sed in similem opinionem concedere. Nunc verò quando quidem quod semel euenit peractumque est, quo minus effectum sit, natura haudquaquam admiserit; cauendum erit

omnino, ne fortè dum per iram & animo conceptam molestiam consultando obliuiscimur nostri, iudicium confundamus, omiffa potiorum inuentione: sed eotenus subtrahenda hæc est animi perturbatio, ne videamur id facinus neglexisse, & rebus ipsis in posterum ita prouideamus, vt quamoptimè constituentur. Atqui desipientium est, malis præteritis continenter indoluisse & angisapientium verò, temerarios fortunæ casus prænosse, & rerum vicissitudine nil commoueri, nec cum his simul, quibus priuati iam sumus, vel futurorum spem omnem amittere. Sed Aetes iste tam bonus consultor, etsi antehac cum Persis sentiret, ad hosq; vos simul transferre cupidior sit, proinde pueros nos nititur pauifacere, quum Romanos dixit nõ his deinceps staturos, quæ iam ausi sint, sed maiora nobis exhibituros negocia, & Imperatorem nouarum esse rerum percupidum, eumq; vt Gubazes occideretur, mandasse; vt iam pridem id procuratum, decretumq; fuerit: & eiusmodi narrans, effert laudibus Persas, & demiratur, persuasurum se ratus, vt intensissimis natura hominibus vltro in seruitutem nos concedamus, volentesq; ad hos desciscamus. ad id nanque eius omnis contendit oratio, ipsumq; id etsi diu paritur, nunc machinatur, eius vt cogitata factis iam ad exitum prouehat: & dum temere, indiscussisq; rebus ad ea vos concitat, consultandi ordinem confundit & turbat, ad idque quod inutile est, demum traducit. Consultatio nanq; semper præcedere consuevit, obscuraque & ambigua opportunè castigat: vbi verò mox cõsultando, quid sit agendum, apertè dignoscitur; tunc demum est vt ad sit necesse, & consequi velle, & peroptare, quæ placita sunt. Iste verò ex epilogo exordium facit, & prius eligit decernitque, quàm rem apertius contempletur. Quid igitur ex consilio sequetur vtilitatis, si ea, quæ prius sunt decernenda, postremò constituentur? Vobis itaque, o viri Colchij, præoccupatis re aliqua animis, finemq; vnum aliquem iam destinatum considerantibus, ad ea, quæ in rem faciant, & conquirenda, & consultanda prodeundum est. Possunt nanque nescio quo pacto violari rerum euentus, & ad animi voluptatem traduci: quum contra vt fieret decentius esset, vt eas in res simplex quædam & libera cogitatio ita immitteretur, vt casus maturius decernendo, ad ea denique perueniret, quæ profutura omnibus essent. Sic itaque consultantibus nobis protinus videretur, neque ex Romanis agminibus, neque ex omnium præfectorum consensu, & eo minus nec Imperatoris Romani, Gubazi comparatas fuisse infidias: siquidem apud hos celeberrimum sit, & planè indubitatum, Rusticum & Martinum nostro regi ob eius felicitatem magnopere inuidisse, vnde & in voluntariam præcipitasse infelicitatem; quum satis constet, præfectos alios nullam his opem in nefario scelere attulisse, sed præ se potius rem ægrè tulisse. quocirca iniquum pariter atque inutile duxerim, vt vno quodam, vel altero delinquente, in omnes simus & communes leges iniuriam illaturi, quas vtique per nos obseruandas statuimus, Rempublicamque vniuersam, & conuersationem diutinam & peramicam prodituri nunc simus, & demum tam leuiter euersuri, vt eos insuper prodidisse cõarguamur, qui has terras tuentur, discriminaq; & multa susceperint, vt ipsi tot bonis affecti viuere tutius valeamus; & quod omnium impijssimum foret, vt rectiorem ad dei cultum opinionem, ita & sacrorum & * arcanorum videamur venerationem spreuisse, qui enim non id agere nos videmur, si ad eos, qui deo sunt infensissimi, concesserimus? Quod si prohibitori nos fuerint, ne in nostro hoc cultu de cætero maneamus, in suumq; fortè auerterint; quid ea re esset grauius toleratu, quandoquidem vel viuentibus nobis esset mors obeunda? Quid enim ex eo esset emolumenti futurum, si Persidem vniuersam (ita vt dixerim) consecuti, animæ iactura afficeremur? Qui si fortè vel nostris nos ritibus viuere sint permiffuri, haud tamen stabili bene-

* μυστηρίων, facta
mentōντων.

benevolentia prosequantur, sed falsa & simulata, & necessitati ad mensa. qui enim varia senserint, versari simul nil possunt: & sanè nec timore intercedente, nec beneficio duce fides in his stabilis manet, ni fortè eadem & rectius senserint. sic enim nobis & cognatione iungerentur, & fide. sin verò defore hæc viderentur, nominatenus familiaritatem prætenderent, factis verò alienissimos se exhiberent. Sed qua nam bonorum spe ducti, ad Persas sumus nos transaturi? qui vtique nobis futuri sunt hostes, nec plus aliquid sumus ab his habituri, quàm nunc habemus, nisi quòd eo facilius affici per hos iactura & maiore quadam poterimus, quo ex occulto possit minus caueri, quàm ex aperto. Sed concedatur, neque iniquius fore id facinus, nec indecorum, si ad hos desciscamus: fateamur præterea Persarum mores & stabiles esse, & fidos, & qui semper in pactis & conuentionibus perseuerent; velim etiam nihil sint nobis impedimento futuri. At virium nobis satis non erit, quo enim pacto ad alios sumus nos concessuri, Romanis instantibus tanta hominum copia fortissimorum, & tot peritissimis præfectis illas ductantibus? vel quouis modo non pœnas denique luituri, quum Persæ ipsi, qui nobis opem essent forsitan allaturi, procul hinc in Hiberia commorentur; Romani verò, qui nos affecturi supplicij sint, terras has omnes iam occuparint, & nostras inhabitent ciuitates? Porro vir iste perstrenuus, nec nostrum quidem impetum Romanos dixit laturos, cuius rei in argumentum his vtitur, quæ paulo ante in bello his obtigerunt. Sed quis nam ignoret belli vicissitudines non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eandem semper sortiri fortunam, sed aliter longè, vt pleraque, euenire: siquidem comperit iam sit, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos fortunam plerumque iuuare. Non igitur vobis est supraquàm deceat, his confidendum, quòd Romanis sit consuetum in omnibus cerraminibus vinci. nam si ea solum de causa sunt hi superati, quia quæ in rem essent, non rectè satis consulissent; cauendum nobis est potius istorum exemplo, & ex prauis consilijs præcauenda pericula. non enim sat liquet, vtrum hos sitis tam faciliè superaturi. par nanque est, qui prius iam deliquere, vt experientia moniti, quæ vitanda his sint, de cætero non ignorent, & olim neglecta futuris in rebus adhibita diligentia sarciant. Quòd si his deus infensior est, quia tam prauum admiserint facinus, & iccirco his malis afficiuntur: quid opus & vos deo adesse, & operam simul insumere, perinde haudquaquam de se satis is valeat, quæ æquiora sunt exercere, sed vestra ad id exequendum indigeat ope? Cæteris verò quid relinquetur impietatis, si pietatis apud nos præcipuum bonum non honoratius sit ad Persas deficiendo futurum? quòd sanè vel quiescentibus nobis decenter opitulatur. Sed nemo vestrum mortuum producat in medium Gubazem, verbis perinde instrenuè admodum & flebiliter quiritantem, ac suos, dum se cæsum ostentat, orantem vt sui misereantur: quòd vtique prauis ignauisque animis potius forsitan congruit. non enim regi & Lazorum præcipuè, & Gubazi ipsi deploranda hæc fuerint, nam si nunc ille adesset, profectò vt dei vir amantissimus prudensque, istiusmodi vos velle insimularet, iuberetque bono animo esse, nec adeo emolliri, vt seruitorum more fugam capefferetis; quin potius Colchia illa & libera resumpta iam animo fortitudine, occurrendum esse calamitatibus duceret, neque ad facinus turpius aliquid prodeundum, & patrijs indignum legibus; sed præsentibus insistentibus rebus, parendumque, & bene sperandum, haudquaquam deum Lazorum gentem paruifacurum. Proinde quo pacto non absurdum id fuerit, vt is, qui violenta morte occubuit, tam decenter hæc censeat; nos verò, qui erga hunc benevolentiam fortè simulamus, aliter longè, ac ipse sentiat, sentiamus? Sed vereor equidem, ne ea & sola de causa, quia hæc animo agitauit

mus, quàm maxima simus supplicia subituri. nam si dubijs in rebus, spèq; ambigua ad Persas defectionem animo versaremus, esset vel id fortè molestius, in rerum tantarum motu à fortuna dependere; sed licuisset forsitan eos, qui ad Persas deficiendum esse prædixerant, intrepidè obiurgare. Verùm quùm vnde quaq; apertè id malum esse arguitur, quo pacto non hi digni odio sint, qui in eam vos cogitationem induxerint? Quemadmodùm igitur vobis sit ab his desistendum, mediocriter iam explicauimus: nunc verò quæ gesta sunt, vt Imperatori renunciètur, decernò; vt quàm iustissimè sceleris puniat autores. Quòd si illi id agere animo inerit, desinent tandem aduersus Romanos nostram iam odia, & cum his rursùm & bella gerere, & in expeditionem ire poterimus, ac pristinae consuetudinis participes fieri. Sin minus, erit tunc denuò consultandum, vtrum aliò diuertere cõferat. Si ita egeritis, nec mortui regis oblitos nos fuisse constabit, nec petulanter potius, quàm prudenter res nostras gessisse. His dictis Colchi in aliam sunt sententiã versi, ad idq; præcipuè ea inducti formidine, ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul diuini & optimi cultus iacturam. Postquam igitur Pharis sententiã vicit, exemplo ex gente primores quidam & nobiles, Iustiniano Imperatori, quæ in Gubazem patrata iam essent, renunciarunt; omnemq; illi fallaciam aperuere, & sedulo confirmarunt, nec illum cum Persis sensisse, nec deprehensum fuisse aduersus Romanos aliquid consultasse; sed mortis eam sibi fuisse occasionem, quia Martinum & Rusticum, eorumque simul familiares in delicijs potius degentes, quàm gerentes bella, & plerisque in rebus per desidiam delinquentes, ignauia coarguisset, nec iniuria his succenseret, vnde & illos eam in Gubazem criminationem non solum commentos fuisse, sed vel innoxium obruncasse. orabant igitur, vt defuncti iam animæ id saltem gratiæ fieret, vt tantùm id facinus non impunè ommitteretur, sibiq; nouum Imperatorem præficeret, nò peregrinum vel aduenticium quempiam, sed Zatem Gubazis germanum fratrem iuniorem, qui tunc fortè Byzantij versabatur: demùm vt leges his patriæ seruarentur, ex regioque & prisco genere principes. Iustinianus igitur vbi equiora esse postulata sunt visa, Athanasium protinus iussit, consultissimum virum, & primorem locum in consilio natum, ad exercitum ire, & patrati iam sceleris veritate inspecta, pro Romanis legibus noxios condemnaret. Vbi eò peruentum est, Rusticum Apfaruntham oppidum confestim transmisit, vbi in carcerem detrusus asseruabatur: Ioanni verò, qui & Imperatorem deceperat, & eadem patrarat, quum se clam subtraxisset, & fuga sibi salutem parere niteretur, ex insperato obuiam fit Metrianus regius miles, qui ad ipsum id mittebatur, vt ea in re Athanasio ministraret, facturus quæ is iudicasset. Is itaque Ioannem comprehensum, & ex fuga retractum ad Athanasium duxit; quem ille eundem ad locum deduci Apfaruntham iniunxit, in arctoque & compedibus asseruari, quousque de vniuersa causa decerneretur. Verè autem incipientè, Nachoragan Muchirifim venit, exercitusque diligenter cogebat, & præparabat quæ ad bellum fore necessaria duceret. Haud secus & Romani quùm ad insulam vndique conuenirent, suis rebus prospiciebant, ita vt factu prius nihil existimarent, quàm vt ordinem bello seruarent. Interèa tamen de fontibus, vt par erat, decernebatur. Iamque & Zates vnà cum Sotire præfecto à Byzantio ad castra peruenerat, paterno regno & simul insignibus ab Imperatore, vt erat ex prisca consuetudine institutum, receptis: quæ vtique erant, corona aurea preciosis distincta lapidibus, vestis deaurata oblongaque, rubri calcei, mitraque item auro & lapillis diuariata: chlamydem verò porphyream haudquaquam fas erat Lazorum regem gestare, sed albam duntaxat, haud tamen admodum communem & tritam; in medio tamen auro vtrinque intertextam & splendidam. fimbriae

Colchi propter religionem à Persis abhorrent.

Colchi Martinum & Rusticum accusant, aliumque principem ab impetunt.

* regem.

Rusticus & Ioannes fratres Apfaruntham deportantur.

Zates rex Lazorum fratri succedit.

Insignia regni, quæ regibus impetrabat pro inuestitura.

briae verò pendulis & preciosis lapidibus sunt, & aliò apparatu insignes. Zatem igitur per sua iam incedentem, regia stola ornatum quàm primum præfecti & Romanus exercitus omnis excipientes efferentesque laudibus, armati ornatique & equis inuecti præibant. Lazi deinceps lætiores iam redditi, vix tandem dolore deposito, hunc sequebantur, tubæque clangentes dulcem elidebant sonum, signaque erecta deferebantur. Et erat sanè hæc pompa vt barbara, clara nimis & elegans, & amplior longè, quàm Lazici regni dignitas ferret. Zates igitur in regno iam constitutus, singula suo ordine disponebat, & gentem omnem pro suo exornabat arbitrio, vtque mos patrius cõsulebat. Sotiris verò præfectus destinatum mox iter aggressus, argentum ab imperatore collatum secum ferebat, quod ex initæ societatis coniunctione, inter finitimos erat barbaros partiturus, consuetum iam pridem in annos his singulos tribui. Sequebantur hunc ex filijs duo maiores natu, Philagrius, Romulusque, vt è domo profecti, labori insuescendo deceniter instruerentur. nam vtrique iam ad ætatis florem peruenerant, ita vt laboris essent non impotentes. Ex tribus quos hic susceperat liberis, tertius Estratius relictus Byzantij fuerat, quum puer admodum esset, etsi aliàs corpore validus. Sotiris itaque in Misianorum agrum peruenit, qui vtrique sub Colchorum sunt ditione, nec secus atque Abilij, etsi lingua ab his alieni & legibus, ac magis sub boream siti, & ad orientem solem paululum versi. Hunc vbi eò est ventum, mox cogitatio subijt, præsidium quoddam in Lazorum confinio situm, quod Buchium incolæ vocant, Alanis ea ratione vt proderet, vt gentium oratores, quæ longius habitarent, eodem conuenientes tributa deferrent, nec de cætero foret necesse, vt qui pecunias detulisset, subiectos circumiret Caucaſo monti fines, nec ipse ire ad barbaros cogeretur. Quare cognita Misiani, siue his fortè suspecta, viros duos è suis Chadium & Thianem sanè facundos, ad præfectum misere: quo iuxta præsidium illud stationem habente conuento, eoque confirmata validius suspicione: Non iuste, inquit, agis Sotires. nostra nanque vel auferre volentibus alijs, vt id exequi possent, haudquaquam esset per te permittendum, nedum ipse id agere velis. quòd si à nostris abstinere non libet, age hinc confestim abscedito, & in alienum agrum hinc abi commoraturus. neque enim tibi defectura sunt necessaria, quippe quæ ipsi mox deferemus. hic nullo pacto traxeris moram. non enim ipsi laturo iam sumus te diutius hic immorantem, vtcunque fueris alia item atque alia causatus. Hos itaque tam licenter dicere ausos, haudquaquam præfectus ferendos ratus, vt Colchorum subditicijs viris, aduersus Romanos, qui & Colchos in ditione haberent, & magistratus præcipuè tantum audaciæ esset, sequentibus se nonnullis iniungit, vt fustibus, quos fortè secum ad eam rem detulissent, Misianorum oratores percuterent. Tum illi iussi intrepidè inruunt, seminecesque illos ad sua dimittunt. Quibus peractis, Sotiris ab his nihil hostile de cætero veritus, sed domesticorum potius seruitiorum in morem plagis eos affectos fuisse ratus, eodem in loco mansit. Insequenti autem nocte Sotiris intrepidus quidem & sine vigilijs quiescebat, sic item & filij, satellitesque, & familiares cæteri omnes, siue liberi, siue serui, eadem negligentia tenebantur, perinde non in hostili iam constitissent. Misiani interea quum acceptam nil profus iniuriam ferrent, armis quam optime præmuniti, domicilium confestim inuadunt, vbi præfectus iam obdormierat; extemploque seruis proximè accubantibus obruncatis, & tumultu (vt par erat) iam excitato, malorum iam imminentium sensus ad Sotirem ipsum & cæteros, qui circa se erant, peruenerat. tunc subito excitati è lecto se illi proripere, somno adhuc degrauati, nec satis exciti repugnare, nec tamen ab ingruentibus tueri se poterant, quum par-

Pompa inaugurationis regie.

Buchium Sotiris alienare Misianis inuitis statuit.

Legatorum libertas.

Legati fustibus caesi.

Misiani se vincunt.

tim veste oblonga mox præpediti ab incessu coercerentur, partim ad arma capienda prouerent, vix prælio attentato, quum bellandi speciem potius, quam præ se bellum tulissent, miserimè errabundi diuagabantur, vt in tenebris dubij & parietes inuadentes, ac prorsus obliti, vbi nam arma deposuissent: partim verò quum denique caperentur, spe omni amissa nihil in hostes machinabantur, sed comploratione facta vociferabantur enixius, quum nihil haberent quo se tuerentur. Sic itaque obstupefactos quum barbari inuassissent, extemplo Sotirem ipsum obruncant, cum eo que simul & liberos, ceterosque omnes occidunt, ni fortè per portam impetu facto quis euassisset, vel vt aliâscunque delitescendo sibi salutem peperisset. Hæc quum scelesti illi patrassent, mortuos spoliabant, direptis simul cum Imperatoris pecunia & rebus cæteris, eodem delatis, tanquam veris hostibus, non amicis & ducibus interfectis. Verum vbi peracta est tanta hæc cædes, & animi indignatio ira que cecidit, & exfariata cupiditas sedari iam cœperat, quum demum intellexissent, quantas iam excitauerint turbas; agitabant animo, & satis callebant, qualem iactassent iam aleam, & Romanos quamproximè de se pœnas sumpturos, nec fore quoquam se pacto vt ferant. apertè demum à Romanis ad Persas desciscunt, ad hosque legatos postulatam miserunt, se vt susciperent, & vt subiectis præsidio essent. Quare præfectis renunciata, etsi Misanis iam essent infensiores, & rem grauius ferrent; derepente tamen in eos animaduertere, maiori ingruente necessitate, nil poterant. iam enim Nachoragan Persarum præfectus virorum fortium milia sexaginta in Romanos ductauerat, & ad insulam iter habebat, vbi Martinus Iustinusque cum vniuerso coacto exercitu stationem habebant, adiunctis auxiliarijs copijs, quarum pars Hunnorum milites erant mercede conducti, pars Sabyri ad hominum milia duo, quos Bamalch Cupilfesque & Lager ducebant, viri sanè apud hos celeberrimi. Sabyri tamen circa Archæopolim, & ea è regione campos Martini iussu castra habebant, vt hostes (nam illac erant pertransituri) quacunque possent, iactura afficerent, difficiliusque his & infestum redderent iter. Nachoragan verò vbi Sabyros ibi ad id constitutos fuisse accepit, ex Dilimnitis auxiliarijs hominum tria milia delecta in hos extemplo immisit, iniunxitque, vt erat is insolens atque adeo iactabundus, vt omnes statim delerent; ne fortè sibi, quum acie decerneretur, vt in terga hærentes, insidias machinaturi relinquerentur. Dilimnitarum autem maxima omnium natio est, qui infra Pigritum flumen ea incolunt loca, & maximum in modum bellicosissima, sagittandi tamen non satis perita, vt sunt Medorum plerique. lanceas nanque & sarissas hi gestant, ense que pendente ab humero, pugionem præterea breuiorem læuo brachio circumligatum: sentibus plerique muniuntur, dixeris sanè neque leuis omnino armaturæ hos milites esse, neque armis nimium degrauiatos, nec qui pede collato prælia inire queant, quippe qui è longinquo & iaculantur, & è proximo bella manibus gerunt, satis idonei & in acie impetum facere, & impulsione condensatos perrumpere cuneos, ad motumque agiles casibus se coaptare, & è loco inferiore in eminentem excurrere. sic loca opportuni ora præoccupant, & quamuelocissimè, quum opus est, fugam accipiunt, insistentque acrius hostium tergis, vbi hos in fugam auerterint. vnde dum omnem belli speciem pertractatam exercitatamque habent, hostibus maiorem in modum officunt, vt iam pridem cum Persis bella gerere assueti. haud tamen vt subditi in expeditionem ire coguntur, nimirum qui suis legibus viuant & libertate fruuntur, nec eius naturæ sunt, vt à quouis hominum possint precibus duci. Istorum igitur Dilimnitarum pars quædam quum iam primum aduersa sperasset, aduersus Sabyros, vt his erat iniunctum, prodibat: fo-

Sotiris & liberorum eius cædes.

Misanis ad Persas desciscunt.

Dilimnitarum natio.

arripiunt.

Dilimnita alijs insidiantes ruunt in insidias.

re

refatius rati quiescentes inuadere, & eo tempore hos posse facilius cædi. & sanè reor nõ falsa spe ductos fuisse, nisi fortuna incautos sefellisset. His nanque aduersus Sabyros tendentibus, vir quidam & Colchus nocte concubia & sub obscura in solitudine obuiam ex insperato offertur, quem statim comprehensum, vt ad Sabyros duceret, cogunt. tum ille iussa promptius exequendo, hos præcedebat. sed vbi primùm densiorem syluam est nactus, sensim subsedit, latitando que sequentes se subterfugit, & cursu citato ad Sabyros peruenit: quos quum negligentius quiescentes stertentesque deprehendisset, ingenti edita voce; O miseri, inquit, vobis iam pereundum est. His de nunc vix excitatis, & reuocatis ad vigilantiam hostes in propinquo adesse denunciat: tum illi tumultuosius surgunt, seque armis circundant, & extra vallum proripiunt proni, hinc inde diuisi clam in insidias locant, aditu sine custodijs in castra relicto, & casis item desertis syluestri materia structis. Dilimnitæ igitur multos iam calles locorum inscitia emensi, vbi sub obscuro adhuc Sabyrorum castra tandem peruenissent, in ea mox audacter & cum suo ingenti malo irrumpunt: ingressi verò vbi nec crepitus quidem, nec vox auditur, perinde hostes eorum aduentum nihil præsensissent, nec experrecti iam forent, in latibula sensim inq; turguria iaculabantur, vt dormientes obruncaturi, & iam perfecisse rem se omnem arbitrabantur. Sabyri interea ex insidijs vtrinque exiliunt, & impetu facto hos de improviso inuadunt. tum illi re subita consternati, & aliter longè, ac ipsi sperassent, iam circumacti, dum quid agendum his esset haud satis constaret, perturbabantur. neque enim angusto in loco coactis fuga facilis erat, nec hostes sat poterant internoſse, vt in bello nocturno & trepidi. Passim ergo per Sabyros cæduntur, quum tentato vix prælio se tuerentur: vnde in castris homines ex his octingenti occubuerunt, cæteri vix euadentes, dispersi tamen & palantes capiebantur, nescij prorsus quò se conferrent: ita vt quum sæpe fugam capeſſisse sint visi, eodem in loco circumacti inuoluerentur, in hostesque incidebant. Hoc pacto nox ea transacta. Quum iam verò dilucularet, [&] apparente iam die, Dilimnitarum si qui fortè euaserant, per notos calles ad Persarum castra quamconcitatiſſimè contendebant, Sabyris semper in terga instantibus. Babas interim Romanorum quorundam præfectus, qui iam pridem in Colchidem fuerant in præsidium collocati, quum per id temporis Archæopoli pernoctasset, & per eam noctem vndeque circumsonuissent clamoribus aures, vbi primùm diluxisset, & sol montium verticibus affluxisset, quæ gesta fuerant apertè peruidit, & quum Sabyros spectaret Dilimnitas adhuc insectari, confestim ex oppido suo & præſenti cum agmine decucurrit, & non exiguam ex his partem occidit; atque adeo, vt tanta ex multitudine vix mille ad Nachoragan se præfectum receperint. Qui vbi ea, quæ recens tentauerat, aliter euenisse cognouit, extemplo se ad insulam contulit, & iuxta Romanos castrametatus, Martinum ad se, in colloquium vt veniret, exciuit. Vbi verò coram astiterunt; O Martine, inquit, quum tantum ingenio & sapientia valeas, & apud Romanos potentissimus sis, numne iam vis meum ac tuum Imperatorem labore & odio liberare, quum hos sciueris tam diu sua mutuo deuastare? Igitur si tibi nunc animo sedet in gratiam nobiscum redire, & foedera iungere, age Trapezuntium Ponticam urbem traducas exercitum, nos verò hic manebimus Persæ, sic fiet, vt per fidos alternosque internuncios pacem celeriter ineamus. Quòd si haud spontè exercitum hinc asportaueris, intelligas te necessitate hinc & vi abiturum. nam certissimam victoriam habeo, & ea haud difficilius, quam re ista abducor, anulum ostendens, quem manu gestabat. Ad hec Martinus subiecit: Mihi verò pax & peroptabilis est, & maximi fit, offerentique tibi & confirmanti non deero: sed longè melius facturos ista nos di-

Dilimnita cæduntur.

Nachoragan cum Martino colloquium.

Responsio Martini.

xerim, si mox in Hiberiam exercitus ipse traduxeris, ego me ad Muchirum referam. sic sanè rebus his nostris rectè & breuiter consulatur. De his autem, quæ ad victoriam pertinent, liceat tibi, vt lubet, verbis iactari, & insolere, proq; vilibus & partu facillimis ducere: ipse verò assuerauerim, dei arbitrio expendi victoriam, neque ad insolentissimos quosque illam accedere, sed ad eos duntaxat, ad quos conditor ille rerum & moderator ire adnuerit. Hæc Martinus quum perstrenuè iustissimeque respondisset, perosus barbari insolentiam, pace infecta abscessit, seque ad insulam contulit. Nachoragan verò ad exercitum redijt, & quum eodem non diutius duceret immorandum; Phasin oppidum repetere animo agitabat, eoque ad bellum Romanos excire. nam facile expugnari id præsidium posse arbitrabatur, vt quod è lignis esset ædificatum, & subiectos campos exæquatos & patentiores haberet, ac peridoneos, in quibus ipse castrametari posset. Quemadmodum autem sit Phasis oppidum situm, multis (vt reor) perspicuum est, vtq; ex amne nomen accepit quam proximo perfluente, & circa se in Euxinum immittente pontum. nam extremo in littore, & fluminis exitu positum id oppidum est, distat autem ab insula ad summum stadijs centum in occidentem solem. Nachoragan igitur lembis, quos plaustris & noctu deuexerat, in flumen extemplo immisis, de improviso desuper ponte contabulato firmatoq; totum exercitum inscijs Romanis traiecit. Huic verò inerat animo oppidi partem copias ducere, quæ ad austrum vergit, vnde fluminis vortices haudquaquam sibi impedimento forent, quin derepente applicare se moenibus posset. Nam amnis pars quedam in * arcturum defluit tenditque, pars verò circa orientem confragosa ex littore in mare defertur, & insula longo interuallo relicta in anteriora prouehitur. Romani itaque vix demum ex abundanti multitudine hostium cognita transiitione, trepidi rerum suarum tumultuabantur, & maximi faciebant hostes posse ad oppidum præuenire. euestigiò namque cum triaconteris triremes, quæ fortè in portu his aderant, armatis complent, & secundo fluminis adiuuante cursu concitatissimè deferuntur. Iam verò Nachoragan ad locum, qui circa oppidum & insulam intermedium erat, peruenerat; & vniuersam illam vorticum latitudinem lignis lembisque obstruxerat, retrò elephantorum opposita multitudine, quantum his licuit pro ingenti corporis mole succedere: quod sanè classis Romanam longius contemplata, confestim remulco cessim abibat, aduersoque fluminis impetu, quoad vires sufficerent, remigando & intendendo reduces omnes se recepere, duobus tantum amissis nauigijs epibatis vacuis. Nam homines, qui naues has defensuri conuehebantur, in vndas se audacius dedere præcipites, & pro maiore & certo discrimine, quod minus erat, protinus elegerunt, & id subire potius maluere, quam fortunæ incertitudinem periclitari: vnde leuissimè in aquas defiliendo immerfi, & loci plurimum subnantes, vix demum sunt ad suos delati. Romani itaque Buzæ præfecto in insula cum exercitu suo relicto, curam ei omnium permiserunt, vt dubijs rebus (vt opus foret) succurreret, cæteri verò medio flumine trajicientes per continentem transuerso itinere, ne eadem & ipsi, quæ hostes irent, progredirentur; ad oppidum Phasidem veniunt, & portas ingressi quamprimùm præfecti custodiam inter se moenium partiuntur, non enim viribus pares Persi fore se arbitrabantur, si pede collato acie decernere niterentur. Primus igitur Iustinus ipse suo cum agmine superiori in parte, & in mare vergente locatur. Paulò longius & Martinus præfectus astabat, & huius copiarum omnes: medium autem Aggilas tenebat, qui Aurisij hastatis peltatisque præerat: Theodorus deinceps, qui Zannos ductabat armatos: post hunc Philomathius, quem Isauri funditores iaculatoresque sequebantur: haud procul ab

Phasidis oppidum situm.

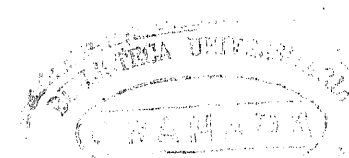
* arctum

Romani Phasidem præsidium ingressi muniant.

his Longobardorum Herulorumque portio posita in custodia erat, vtrosque Gibrus ductabat. Muri verò pars reliqua orientalibus erat agminibus curæ, sub Valeriano præfecto tunc constitutis. Hunc in modum in præsidio tutando ex ordine astabat Romanus exercitus. erat autem ex anteriori oppidi parte lorica validissime facta, ita vt confestim inde obsistere primis hostium incursionibus Romani possent, & propugnaculi loco moenibus inhærere, quibus & non iniuria, vt ligno constructis, haud satis considerent, & aliàs præ vetustate nonnulla in parte labentibus: ipsi deinde fossam latè patentem effodiendo oppido circumducunt & aquis complent, atque adeo vt supra fossæ labra excreverent, & his pali occultarentur in ea defixi & conspiciati, nimirum quum paludem, quam pusillum mare vocitat incolæ, & in Euxinum pontum fluxu deferretur, in eam fossam hi diuertissent. onerarias præterea miræ magnitudinis naues in ipsis fluctibus, inque Phasidis fluminis exitu quamproximè oppidum ancoris obfirmarunt, ita vt sublatis altè dolonibus suspensas gestarent acates ad summum vsque mali euectas, quæ utiq; magno interuallo turres oppidi superarent subirentque: desuper milites astabant, & nautæ simul, qui audacia plurimum & bello valebant. his arcus erant, & fundæ tormentaque, quæ his procul imposita deturbarent, iam antea ad id preparata, erant & naues his aliæ per flumen dispositæ, & ad vtrunque aderant latus simili munimento instructæ, vt vtrinque hostes à peritissimis icti propulsarentur, si appropinquare munitionibus cuperent. cæterum ne naues hæ à quouis hostium detrimento affici in flumine possent, Darragetas vir quidam & Hunnus Elmigerus, qui primores ordines ducerent, per præfectos iubentur, vt speculatoria nauigia & biproas decem suis è turmis armatis complerent, flumenque vigilantius tuerentur. tunc illi transitus omnes in medio nunc fluminis cursu, nunc circa ripas ad nauigando, circumspectabant. Interea ridiculum quidpiam & volupe accidit, vt in bello & acie iam instructa pergratum. In Romanorum triaconteris supra iam memoratis, hominibus vacuis, & per Persas exceptis, Medi erant, & in flumine funibus ad palum deligatis se continebant. primo autem vesperè his quiescentibus, præ nimia fluminis rapiditate & naues simul [se] ob grauedinem subtrahente, distractis iam funibus vincula vnus subito disrumpuntur. hanc solutam & liberam vortices statim excipientes, quum neque remigio teneretur, nec gubernaculis aliò inuerti posset, quam celerrimè flumine secundo deuectam ad Romanos, quibus Dabraces præerat, deferunt: qui ex insperato oblatam conspicati venationem, volentes quidem & alacres acceperunt, & fortunæ gratulabantur, quòd quum ea nauis vacua ab se recessisset, hominibus ad se repleta redisset. Dum hæc agerentur, Nachoragan cum omnibus viribus è castris mouit, & oppido appropinquabat, sagittisq; summa præsidij petere animo inerat, & Romanorum periculum facere, vtrum exire obuiam vellent. hac via se appertissimè cogniturum rebatur, quemadmodum sibi de cætero esset belli ratio ineunda. Persæ itaque vbi ad sagittæ iactum venerunt, vt assolent, quamprimùm in hostes sagittas emittunt. vnde cum ex Romanis non pauci vulnerarentur, partim obsistebant bellando, partim bello mox excedebant. Aggilas verò, & Philomathius, & eorum ex cohortibus viri ferè ducenti, tametsi per Martinum præfectum antea iussi, quisque suo vt loco maneret, è tutoq; præliaretur, ex ea porta, quæ his proxima erat, quam celerrimè euolarunt, in hostesq; ferebantur. Theodorus tamen Zannici agminis præfectus repressit quidem primùm istorum tunc impetum, & increpita petulantia intercudit. Postquam verò haud satis parebant, & ipse simul, etsi non spontè, cum cæteris ferebatur, ne timoris argueretur; & hoc solo rectoris præ se consilij decorem tulit, quum alioquin haudqua-

Romani nauim amissam vacuam, plenam hostibus recuperant.

Rom. quorundam alacritas inspecta ratio prospera.

quam placerent, quæ gererentur, eorum tamen se participem fieri utcuque ferebat, quemuis res esset exitum habitura: & sanè in ea congressione ad vnum omnes occubissent, nisi rector aliqua ex deo confirmata sententia his salutem fuisset iam enim & Dilimnita, qui ea fortè è regione constiterant, phalange facta, & hostium sprete paucitate hos sensim opperiendo suspiciebant: vbi verò iam propius affuere, extemplò hi cornua paulatim insinuantes, vniuersos obducunt, infraque circulum vnum & validissimum cogunt, tunc fermè Romanis vndique circumactis, in hostes quid agerent, nihil de cætero succurrebat. vnum tamen peroprabile his videbatur, sed factu prope modum incredibile, vt per medios hostes euaderent: vnde cuneo facto, in vnumque coeuntes, oppositis telis in hostem impetum faciunt, qui è regione vrbis in acie locum tenebat. tum Persæ vbi Romanos videre ingenti in se impressione, vt desperata salute, deferri; hominibus morti iam destinatis, & omnia vt in extremo periculo audentibus, euadendi locum dedere. sic itaque cedentibus Persis, Romani vbi iam euasissent, perquam libenter iteratò se infra mœnia receperunt. eò nimirum hi discriminis venerant, quum re alia nulla victoriam retulissent, nisi quia petissent ex fuga salutem. Persæ interea iam diu gestandis oneribus fatigati fossam implerunt, atque adeo, vt quod interruptum disiunctumque antea fuerat, exæquatum iam ita & peruium esset; vt milites oppidum oppugnaturi machinas omnes, quibus vrbes delentur, traducere & mœnibus admouere iam facile possent. tamen plus temporis in his contriuisent, quam tantam operantium multitudinem decuisset; hand tamen quæ in obsidionem sat forent, sumministrabant, lignorum præsertim non præsentimateria, quam utique è procul distantibus siluis cedere deferreque cogebantur. nam Romani iam pridem agros oppido circumiectos igne immisso incenderant, & cætera simul eà iter habentium diuersoria, siue propinquiora alia domicilia deuastarant, ne ex his hostes in promptu materiam nacti, facilius opera machinarentur. ea igitur die nil aliud gestum memoratu dignum. nocte autem insequenti Nachoragan cum omnibus copijs se in castra recepit. Martinus interea, dum suorum vellet animos confirmare, & hostem terrere, vniuersumque Romanorum coegisset exercitum, vt de præsentibus aliquid consulturus; superuenit vir quidam (id enim ipse fuerat antea machinatus) haud sat cognitus, puluere circumspersus, ita vt dignosci facile posset, longius iter emensum ad se aduentasse, qui diceret ex Byzantio se statim venisse, literasque ad exercitum ab Imperatore deferre. Præfectus itaque hunc quum humanissimè suscepisset literarum vincula vniuerso astante exercitu soluit, easque non tacitus legit, sed voce tam edita, vt audire omnes facile possent. Quæ autem scribebantur, hæc erant. Misimus ad te exercitum non eo inferiorem, qui apud te est, quod si numero vos hostes excedant, haud tamen tantum vos sunt multitudine superaturi, quantum ipsi hos fortitudine. quo fit, vt omnino id sit occursum, vt vel paucitas ipsa, vel numerositas æquè se habeant. veruntamen ne hostes multitudine glorientur, alterum hunc exercitum accipe, gloriæ & ostentationis potius gratiâ, quam necessariò ad te missum. Estote ergo fidenti iam animo, & rebus gerendis incumbite. Nos verò quæ vobis vsui sunt futura, neglecturi nil sumus. Nuncius verò quum mox rogaretur, vbi nam nouus iste exercitus esset, respondit non longius stadijs octoginta abesse, seque circa Neognum flumen hunc reliquisse stationem habentem. Tamen Martinus iracundiâ facie præferens simulatam: Abeant retrò quam celerrimè, inquit, & domum iam redeant. non enim hos vnquam permiserim huc ad nos veniant. esset namque id permolestum, quum hi viri iam diu sub me militauerint, & maximis sint multos iam annos affecti laboribus, & cum hoste sæpius

Stratagemâ
Martini.

acie

acie decertarint, nunc verò haud procul sint, vt hostes propulserint, atque adeo vt vltima palma ornentur, alij postmodum, nec necessarij quidem, vt nunc suppetias veniant, & vix dum periculis degustatis parem cum meis hisce & veteranis militibus referant gloriam, ac demum confecto bello impositus finis nouis his ascribatur; & quod omnium iniquius foret, & præmia æqua portione surripiant. Velim tamen illos eodem vt maneant loco, quousque ad iter se parent. satis nanque nobis est virium, vt quam optime finire bellum possimus. His dictis ad multitudinem se statim conuertens: Num & vobis, inquit, o milites, eadem ista videntur? at illi clamoribus præfecti sententiam comprobantes, iusta esse vociferabantur, quæ ipse in præfenti consulisset. Quo factum, vt hi fidentiores sint redditi, perinde non alieno indigerent præsidio: hos tamen præcipuè prædæ spes mouit, & quod non longè post crederent se omnia, vt deletis iam hostibus, asportaturos; & nil aliud curæ haberent, quam quo pacto prædas inter se partirentur. Martini itaque ex sententia id vtcunq; euenit. siquidem ea fama in vulgus elapsa, & quæ iam diuagata, vel ad ipsos demum Persas peruenit, exercitum alterum Romanorum ad Neognum flumen venisse, in propinquoque fore, vt alteri se statim exercitui iungat. quocirca defixerat Persas cum admiratione pauor, quam maximè veritos; ne sibi tam multis attritis laboribus cum recenti florenteque hoste dimicandum iam esset. Nachoragan verò nulla interposita mora mediocrem quandam equitum turmam ex agmine vniuerso Persarum ad eum saltum transmisit, vnde rebatur (vt fama deceptus) hostes pertransituros. Equites verò; vbi eò est demum peruentum, studio & vigilantia in re prorsus superuacanea vtebantur: siquidem locis opportunioribus occupatis, occulti hostium aduentum opperiebatur, qui venturi non erant, & ea mente, vt in eos temerè forsitan progredientes de improviso impetum facerent, vt eorum tam diu interpellarent vig celeritatem, quoad obsidione hostes in oppido vincerentur: qua ex re haud modicè Persis vires & in cassum decesserant. Nachoragan itaque raptim è castris educto exercitu, eos præuenire iam cupidus, qui affuturi nusquam essent, superbè admodum aduersus Romanos processit, aperteque fremens & mirabundus sese iureiurando adiecit, eodem die urbem cum hominibus crematurum; oblitus (sicuti apparebat) præ insolentia fanaticus homo, vtrum ad bellum procederet, rem sanè dubiam & incerti euentus, & quod momenta reciperet in vtramque partem repentina, alternasque vires, & quod omnium maximè è diuina quadam & superna necessitate penderet, ac nihil esset vel minimum quidem in hac vita mortali, quod eodem semper statu permaneat: sed nationes hominum infinitæ, ciuitatesque multæ, vitæque mortalium vniuersa, eodem (vt ita dicam) cursu feruntur & perturbantur, & de summa rerum omnium spes ipsa concutitur. Nachoragan verò eò superbiæ efferebatur, vt vel opera facientibus & ministris, qui per filias dispersi lignandi de causa, vel pro bellicis parandis operibus arbores præcidebant, iniunxerit; vt vbi primùm elatum prospicerent fumum, scirent omnes mœnia se inuasisse, potitumque oppido; itaque opere protinus, quod in manibus esset, relicto, citato cursu ad se venirent, & faces summitterent, vt omnia igne comprehensa mox conflagrarent. Hæc iactabundè locutus prodibat, vt Phasim oppidum aggrediretur. Interea verò Iustinum (non enim Nachoragan de improviso affuturum putabat) cogitatio subijt, & diuinitus quidem, (vt reor) templum quoddam sanctissimum & apud Christianos haud dubiè permagnificum sacrificandi gratia adeundi, haud procul ab vrbe situm. Delectis itaque ex vniuerso exercitu equitum milibus quinque fortissimis & bellicosissimis viris, haud secus instructis armatisque, ac acie esset mox decertandum, processis frequentibus signis, & militari cete-

Suos Martinus
confirmat.

Hostes territat.

Persici ducis
terror.

Nachoraganis
superbia.

Iustinus imprudens
rem feliciter gerit.

ro apparatu: & fermè tunc accidit, vt nec Perfæ hos abeuntès præuiderint, neque hi illos in se aduentantes: sed alià ducti, moenia de improviso aggrediuntur, & in his oppugnandis maiori longè, quàm priore aduentu, sagittarum sunt copia vsi; atque adeo, vt Romanis iam obturbatis quamprimùm viderentur oppidum direpturi. nam & sagittæ densiores eminus ferebantur, & super his crebriores aliæ item aque aliæ, & ita vt coelum ipsum, quod intermedium erat, sagittarum præ densitate obtegeretur. diceret quispiam ingenti * morbo abundantique grandini nimio & violentissimo immixtæ ventò perstreptentique has similes ferri. Persarum interea pars quædam machinationes mœnibus applicabat, sagittas pars alia ardentès euerberabat: testudinem alij subeuntès, muros securibus inuadebant, vt qui ex ligno constarent, & facilè cederent: alij fundamenta subruere nitèbantur, & ad basim infimam peruenire, & eo pacto euertere ac lacerare, quod compactū coagmentatumque fuerat. Romani verò in turribus & propugnaculis stantes, promptissimè oppugnando hostibus obsistebant, vt qui experientia ipsa & factis præ se tunc ferre maximè vellent, non alia virium accessione se indigere. Qua in re Martini dissimulatio illa & profuisse plurimùm, & valuisse est visa. tunc enim omnes indefinenter operam insudare, & ad defensionem nil profus reliquum facere, telisque supernè & ex eminenti dimissis hostes conuulnerare, vt quæ in multitudinem, & eam quidem inermem accideret grauius, nec in cassum ferrentur, saxaque ingentia in subiectam testudinem è muris prouoluere, quæ texturam omnem deprimerent: nec secus & minores alij fundis Persarum capita scutaque perfringere, atque adeo, vt hostes violentius deturbando mœnibus appropinquare nil sineret. Qui verò suspensis acatibus, vt supra iam diximus, superstabant; sagittis partim & crebrioribus, vt ex edito, missis detrimenti plurimùm hostibus inferebant; machinas partim peritissimè contrestabant. hastilia præterea pennata quædam, ad id fabricata, magna cum violentia excussa procul deferebantur, ita vt barbarorum non paucos iam iam incursums, & adhuc aduentantes cum ipsis equis de improviso & longo ex interuallo ita transfigerent, vt subito prosternerentur. tum clamor ingens efferri, & vtrinque classicum tubæ insonare melos, Perseque item tympanis sonitum edere, & vlulatu ingenti territandi ob gratiam strepere, ad hæc & equorum fremitus accedebat, vmbonum pulsationes, & thoracum fracturæ, quæ omnia varium quendam & ferum contexuerant sonitum. Iustino interea à templo iam redeunti, ex ipso tumultu & armorum concussione, quæ gererentur innotuere: vnde equitatu statim conuerso, & ordine suo quodam instructo, iussisque antesignanis vt signa erigerent, vniuersos operam vt nauarent hortatus, suos certiores mox fecit; noia sine diuino nutu ex oppido se excessisse, sed hostes vt re subita territos obsidione abduceret. Itaque progressi parumper, Persas mœnibus insultare iam conspicati, confestim simul omnes impetu facto, & clamore ingenti edito, in eam hostium partem incurrunt, quæ ad mare stabat instructa. ex ea namque & ipsi regione aduenerant. sudibus partim sarissisque, ensibus alij, quod obuuium offerebatur, sternebant; iamque in densiores hostium acies penetratum, violentiusque impressio facta, vmbonibus hos illosve impellendo, conspissatum & continentem hostium ordinem perfregerunt. Tunc Perfæ hunc illum esse exercitum suspicati, quem iam intellexerant affuturum, & iccirco tamdiu delituisse, vt apertè demum & opportunè in se ventitaret; tumultuati iam, & turbati, & suomet agmine confusius impediti, sensim iam retrocedere, & in fugam moueri iam coeperant. Quibus rebus magno ex interuallo Dilimnitæ animaduersis, (nam ad mediam hi muri partem præliabantur) paucis ibi in speciem relictis, cum vniuersis copijs suis, vt opem

* fortè, turbini

Perse Phasidem oppugnat.

In tempore Iustini adest.

Persarum error.

& laborantibus ferrent, citatiore cursu tendebant: quorum paucitatem contemplatus Aggilas Theodorusque, qui (vt supra iam diximus) inter Romanos, ordines ducerent, cum agmine satis munito ex oppido prouunt, aduerti que hos partim obruncant, partim insectari non desinunt qui euadendo excefferant. Dilimnitæ verò, qui ad mœnia oppugnanda relictis per suos fuerant, quo statu res essent iam contemplati, tanquam laborantibus Persis & ipsi auxilium allaturi, hærentes & dubij vtram in partem se verterent, quum & obuuiam ire Romanis vellent, fore tamen satius rati celerius suis opitulandum; studio quodam diligenti & temerario, cursuque nimio ferebantur, itaque vt turpem fugam inisse potius viderentur, quàm velle alijs insultare: quum alias tamen iccirco procurrerent, vt suis præsidio essent, sed trepidationis plus longè quàm iræ his inerat. Perse verò quum Dilimnitas vidissent trepidanter adeo & sine ordine procedentes, præter fugam nihil aliud esse eius rei causam rati, nimirum quum haudquaquam eos ad tantum dedecus peruenisse putarent, nisi magnum aliquod & incredibile his instaret discrimen, tunc demum & ipsi terga hostibus dare, & ignobiliter dissipari, & præcogitata iam fuga apertius ferri. Persis itaque effusè iam fugientibus, Dilimnitæ & ipsi fugè se comites his addidere, & vnà cursum tenebant, vt qui suos iam fefellissent, & ipsi tunc ab his fallerentur. His itaque ita peractis, ex oppido magna vis Romanorum mox prodeundo, exercitusque extrema carpando semper obruncando, clariorem longè hostibus discessum fecere: & quum alij aliundè irrumperent, aduersus adhuc resistentes, in vnūque coeuntes, pugnando elaborabant. nam læuum hostium cornu apertè iam inclinauerat, solutumque erat, & profligatum: in dextero verò ordine suo instructi fortissimè repugnabant, siquidem præsidij loco elephantum opponerentur: qui vbi in medium prorupissent, Romanorum sicubi fortè constiterat, aciem obturbabant: & sagittarij, qui his vehebantur, magno detrimento afficiebant, qui in se impetum facerent, nimirum qui elati in altitudinem essent, & ex eminenti tela consideratius iacerent. ad hoc accedebat, quod equitum turmas decurrendo facilè inuadebant, & peditibus ipsis armis insignibus communitis essent infestiores. iam enim ea ex parte Romani in fugam iam inclinantes, per eas belluas agebantur. Martini verò satellites quidam, Ognaris illi erat nomen, in angustissimo sic coartatus, vt inde euadere haud liberè posset, vt iam sui desperans, perinde fortunam periclitatus, elephantorum quendam intrepidè se impetentem in supercilium magna vi lancea ferit, spiculumque illi ita impexit defixitque, vt hastæ reliquum quod iam extitisset, à fronte penderet. tum ille vulnere ipso excepto, tremuloque & vibrante circa oculum telo, turbatus in suos conuersus deferebatur, resiliensque & circumactus, nunc promuscidem veluti stimulum agitando Persarum quam multos percutiebat, & in altum iaculabatur, in longumque hunc porrigendo, asperum ferumque stridorem & crepitum edebat, & protinus superstantes Persas excussos sternere & obritos occidere. quo factum est, vt Persarum agmen profus is fuderit. equos præterea, ad quos proximè accessisset, terrebat, dentibusque præcidebat, vel lacerabat quod prehensisset. Itaque eiulatus & tumultus omnia complebantur. equi siquidem ex tetro belluæ insolitoque clamore pauefacti, habenis contineri nil poterant sed vngulis altè elatis, quum in pedes se erexissent, insidentes decutiebant, moxque per medium agmen soluti passim, saltuque delati, frementesque vagabantur. Sed multi mortales mutua concussione & alterno compulso elisi inuicem, singulos singulis fuga præcedere contendentibus, fato defungebantur. Eò igitur vbi iam magnitudinis Persarum euecta trepidatio est, omnes qui ex oppido hostis gratia insectandi excefferant, & si qui fortè intus reliqui erant, phalange

Persarum foeda fuga.

Elephas vulnerratus Persis nocet.

facta & fronte ipsa quamualidissimè scutis munita, hostes inuadunt adhuc trepidantes. Illi verò vt recens defatigati, quum Romanorum impetum minus tulissent, fugæ se celerius permiserunt, nullo seruato iam ordine, quo vel fugiendo tutari se ab insistentibus possent; sed palantes, vt cuique succedebat, diuersi abibant. Nachoragan verò (nam & hunc quidem rei gestæ miraculo defixerat stupor) citato cursu retrò ad suos deferebatur, vniuersis flagello, quod manu gestabat, significans iubensque, vt concitatus fugerent; quod tamen iam pridem hi & sedulo factitabant. sic illi iactantiæ malum in contrarium recidit. Romani interim haudquaquam prius ab hoste vel insectando, vel obtruncando desistunt; quàm Martinus præfectus, vbi satis iam se habere victoriæ duceret, sub tubæ clangore exercitum reuocasset, & ardor iam deniq; refrixisset. At Persæ vix tandem se ad sua castra contulerunt, non minori quàm decem milium bellicosissimorum virorum in eo bello iactura facta. Romani demum, vbi ab inseguendis hostibus in Phasim oppidum se receperunt, testudines omnes & cætera Persarum tormenta, circa muros relicta, protinus incenderunt: vnde ingenti excitata flamma, quum Persæ, qui in siluis materiam cederent, ministri simul & qui onera deportabant, visio longè serpente in altum fumo, in aëraque mobili trepidatione eo in sublimine euecto, extemplo miseri ad oppidum concesserunt, ea ducti opinione, vt crederent, quod Nachoragan iactitaret, mœnia conflagrare: vnde effuso cursu deferebatur, veriti (vt equidem reor) ne agendæ rei tempus se præteriret, & omnia prius in cineres collaberetur, quam eodem se ipsi conferrent. Vbi verò eò est ventum ad vnum omnes à Romanis comprehensi protinus obtruncantur, perinde ac sola de causa aduenissent. Occisa sunt itaq; ad hominum milia duo. Tot sanè viris operi faciundo duntaxat intentis, & rei bellicæ imperitis, vt qui nunquam in aciem processissent, repentini exitij & temerarij Nachoragan ille causa fuit, qui ea his stolidè imperasset. Vbi igitur hæc obtigere, Romani quidem spei iam pleni posse in posterum se barbaros superare, si fortè hi aliam belli fortunam tentassent, recensito exercitu non ultra homines è suis ducentos hoc bello cecidisse cõperiebant: quos decem tiffimè humatos demirabantur, & ob animi promptitudinem extollebant, vt qui viri fortes fuisse arguerentur. spolijs deinde ex prostratis hostibus lectis, armorum aliarumq; rerum, quibus illi exornabantur, ingens cumulus fuit. non enim scuta duntaxat, thoracésve, & pharetras eorum, qui ceciderant, quidam gestabāt, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendentia ornamenta, ac eiusmodi cætera effœminatorum varia & superuacanea opera, quibus Medorum primores præcipuè decorantur, vt spectatiores cæteris sint, & à vulgaribus alijs ac infimæ sortis hominibus noscitur. Nachoragan autem quia ei necessaria defecissent, & iam hiems appropinquabat, videbatur quidem adhuc belli percupidus; haud tamen ad id se præparabat, nec factis quod visus est velle, exequabatur: sed Dilimnitarum agmine demum circa Romanorum stationem dimisso, quod fidem perinde faceret, se mox aduenturum, extemplo cum omnibus copijs Coraisim & Muchirisim versus lentius iter habebat. Itaque quum ad multum viæ iam processissent, tum demum & Dilimnitæ solutis ordinibus leuissimè abscesserunt, quippe qui ad res vacuas semper inanesque mitterentur, etsi alijs validiores sint & præceleres. Aberat præterea & Persarum equitum turma, quæ per Nachoragan in saltum ad Neognium flumen (vt diximus) ob Martini dissimulationem iam fuerat destinata. Hi igitur cognita suorum fuga, & Romanorum victoria, istorumque eius loci possessione, occultis mox callibus publicis à vijs remotis ad Muchirisim se receperunt, certaminum quidem expertes, fugæ tamen & ignominia participes facti.

Nachora

*Dux Persicus fuga suis auctor**Martinus receptui canit.**Calones Persarum errore decipi semet neci offerunt.**Nachoragan abscedit.**Dilimnitæ sequuntur.*

Nachoragan verò, vbi vniuersus iam exercitus cõuenisset, equitatus robore eodem relicto, larchæque, & præfecto Hualsezæ, viro sanè apud Persas clarissimo in Hiberiam cum paucis redijt, ea in regione hibernaturus.

A G A T H I A E H I S T O R I A R V M

L I B E R I I I I.

VM interea ad hanc Romanis victoriam bellum cum Persis gestum iam euasit, & perinde rebus induciæ essent, armis iam quiescentibus, in quæstionem mox venit audax illud in Gubazem facinus. Athanasius igitur ad id delegatus altiore throno decenter insedit, veste indutus, qua ciuium Romanorum primores vtuntur magistratu fungentium: huic aderant viri & scribere velocius docti, & literas cursim perlegere. cum his simul & administri graues quidam, & seueriores, & scientissimi in foro iudiciali vafredinis circumstantabant, & tonanti voce præcones lictoresque magistratibus assueti. his permissum, vt ferrea vincula, collarios circulos, compedesque, & huiusmodi cætera ad torquendum homines instrumenta secum deferrent. Et sanè mihi Iustinianus Imperator ipse videtur nec indecenter, nec temerè, sed sapientissimè contemplatus, quæ vsui mortalibus forent, iudicium hoc pacto procedere ea de causa iniunxisse, vt non solum barbari homines maiori quadam dignatione & reuerentia traditas sibi Romanas leges demirarentur, sub ipsisque pati imperium insuescerent; verum etiam vt si Gubazes desciscere ad Persas voluisse deprehenderetur, iure posset is cæsus videri, & Colchij de cætero nil angerentur, nec perinde rem grauem perpeffi molestè id ferrent. tum & hi, qui cædem patrassent, si falsò Gubazem arguerentur defectionis insimulasse, ita essent affiendi & condemnandi; vt præcone se comitante per hominum coetus circumacti, exitiali gladio astantibus vniuersis capite plecteretur: futurum esset, vt rei exitus per barbaros magnifieret, & duplicata simul & aucta his viderentur supplicia. Satis enim Imperator callebat, quòd si seorsum, & repentius, moreque barbarico Rusticum Ioannemque interfici iniunxisset: Colchios omnino existimatuos fuisse, haudquaquam sufficienter acceptam iniuriam deleri hoc pacto posse, nec decentes delicti poenas hos pependisse: sed iudiciale forum si suo ex ordine maneat constitutum, ita vt vtrique contradictione & litibus decertetur, ministris iudicialijs vtrò citroque cursitantibus, reis actoribusque coram constitutis, ita vt rogati respondeant, comparente iudicum maiestate, & grauibus sententijs auditis, & (quod horribilius est) in exitium sæpe pronuntiatis, profecto maius aliquid barbaris visum id iri existimabat, & quòd admissi facinoris excederet merita, nimirum quum iudicialia hæc institutio vel ipsos Byzantij ciues, etsi continenter in ea exercitatos, perterrefacit; & plerunque non satis sui compotes reddit, nedum barbaros homines & talium insuetos. Vnde nil ambigam, Romanas has leges, imò & Atticissimas, vel adusque Caucasum prodisse. Rusticus demum Ioannesque producti è carcere, iudici ad læuam, vt rei, astabant; vtrunque accusatores aderant, Colchiorum sapientissimi, Græcæque loqui iam pridem instructi, orabant imprimis Imperatoris epistolam in medium recitari, quam antea Ioannes de his rebus ad præfectos detulerat: quod vtrique & Athanasio iudici placuit, vt ex his quispiam ad hæc institutis epistolam magna voce perlegeret, quæ istiusmodi est. Incredibile quidem & absurdum videtur, quod nobis renunciatum est, Gubazem scilicet vo-

*Questio de cæde Gubazis.**Iustiniani hoc in iudicio constituto endo sapientia.**Processus iudicij criminalis in percussores Gubazis.**Iustiniani epistola de Gubazis recitari primum iubetur.*

luisse patrijs ritibus derelictis, & qui secum iam pridem de diuinitate vnum & sentiunt & fatentur, Romanis dico & suis ducibus destitutis ad infensissimos & alienissimos velle desciscere, & qui de deo aliter longè ac ipsi nos sentiunt, præfertim quum nil prorsus molestius sit à nobis perpeffus. Verum tamen quum satis intelligamus humana omnia mutabilia & labentia esse, & cum ipsa rerum incidentium varietate naturam etiam circumferri: non omnino diffidendum etiam renunciatis censuimus, nec committendū, quo minus quæ huic sunt, aut alteri cuiquam prauè cōsulta, vel hoc tempore caueamus, ni fortè curas nobis relinquere superuacuas & cogitationes velimus ambiguas, quum incertior adhuc rerum exitus maneat: tamen si alienū quidem & turbulentum maximè sit, quum non omnibus possit fides firmior adhiberi, suspicione semper & timore repleti, vel ex his quidē qui familiarissimi sint. Sed alioquin etsi id in omnibus vincat, sequamur & ipsi naturam, & relatis nil fidei demus. Sed ne quid sæuè crudeliterq; in Gubazem per nos fortè agatur, nè non perinde decentius remollescamus, sed euitemus [vt] potius vtrinq; futuram forsitan poenitudinem; rectè consultum nobis est visum, & quod medium teneat, vt vir ille se ad nos conferat. Mittite itaque eum siue volentem, siue inuitum. Quod si, vbi id velle vos ille cognouerit, obstitat tamen, & vobis se comprehendentibus siue trahentibus venturum se neget, quod isti factu erit perfacile: siue propulset, aut obuiam eat, siue utcunq; in vos manus extulerit: quandoquidem rei præmeditatæ argumenta nobis hæc forent, & vos infensissimi hostis loco hunc haberote; & si quis hunc huiusmodi audentem occiderit, meritò cęsum censebimus, eritq; id facinus patranti impune; nec homicidij punietur, sed perinde erit, ac si tyrannum occiderit, laudandus. Hæc igitur Imperatoris epistola eiusmodi demandante perlecta, mox Colchij viri, qui ad accusandum parati erant, quam do quidem iudices ita decreuerant, vt priores hi dicerent, ita exorsi sunt. Satis iam esset scelus id iudices, quod hi ausi sunt, vel nobis tacentibus acerrimis hos supplicijs subdere: sed quoniam nostris legibus visum est oportere de patentibus maximisque criminibus haudquaquam sententiam ferri, nisi prius quæ gesta sunt, sermonibus agitentur; accedimus iam, quæ facta sunt, narraturi. hoc pacto nobis, quod lege cautū est, absoluetur; si ea, quæ dicturi sumus, simpliciter & sine arte nunc explicamus: & sanè hæc haudquaquam talia sunt, quæ sceleris queant magnitudinem perscrutari. Verum que nam his excusatio relinquatur, qui virum vt vobis amicum, familiarem, & socium eiusdem vitæ, eorundē & foederum, ita & de deo vobiscū vnà quam optimè sentientē; & omnia, quæ vobis consuetissima sunt, assecutū, impudenter adeo obtruuarint; deprehensiq; sunt, quandoquidē & hostibus pergratam rem fecerint, aduersum vos inimicitias exercuisse? Imperator, o iudices iam interfectus genere non ignobilis erat, sed virtutis studiosissimus, & Romanorū partes longè acrius tuebatur, quam parricidę isti & scelerati. Euerse iam Colchorū res sunt, & penitus defluxere, sed verius Respub. ipsa: etsi pars quædā ipsi nos sumus non perexigua huic subditorū. Et vobis sanè deperijt nostrarum rerū constans habitus ille, & ad id temporis inoffensus: ac virium non parū decessit, vesterq; præfens iste viuendi modus non vndequaq; integer est, sed paululū imminutus, nec decenter constitisse videtur, sed contrā arguitur ratio nominis cognomentum mentiri, quum sua sit integritate priuatus. Quum istorum delicto res vestræ ita se habeant, haud tamen oportere affirmant, quod per se patratum iam sit, etsi pergrauè admodum videatur, vt ipsi nunc aduertatis, sed mentem ipsam scrutandam adeundamq; esse, qua gesta res sit, & obscurioribus argumētis nonnullis, id est, satis decentibus vos incendendo, animis vestris vt potius constringatis maximum vobis inde

Accusatio Colchorum.

inde beneficium accessisse, quàm ex iacturæ perspicuitate, quæ utique re ipsa & factis ostenditur, credere ea malitis. His hi argutiolis priusquam in iudicium venissent iactatis vulgatisque, multos se fallere arbitrabantur. Si igitur, o iudices, in his certaminibus isti hæc addant, quæ apud eos habentur, qui planè intelligant, haudquaquam par fore tam apertam & expeditam iniuriam prætermittere, & in certis quibusdam potius de causis falli, & his frustra dissimulatis. non enim ferendum id est, vt hi apertè fatendo se hominem occidisse, portentosa nunc narrent, plurimum scilicet vtilitatis vestris publicis rebus fuisse ea ex cæde allatum. Quo nam pacto sibi ipsis contraria sunt nunc isti confirmaturi? vel quæ fieri id queat, vt factum id dum graue absurdumque nuncupamus, mentem ipsam mox laudemus, qua patratum id sit, inde Reipublicæ quæ in rem forent præmeditatum? Enimvero vtilitas hæc, & iustitia, disiunctę ab inuicem iam pridem fuere: proin sæuitia quidem, & æquitas, nec iungi inter se possunt, nec commisceri. Quod si nuda istorum peruestiganda cogitatio, vel ex ea quidem hi prauæ mentis fuisse, & pessimi ingenij arguerentur, vt qui Persis gratificari voluerint: vnde nec Romani sunt carnifices isti meritò nuncupandi, nec vt eiusdem gentis hominibus beneuolè cum his ducenda sit vita, neque vt admodum infestissimis, quandoquidem sunt à communi naturę lege seiuncti, nedum à nostra, & scripta. Aduersarij nimirum & alieni ex opere sunt, non ex loci distantia internoscendi. Qui enim quæ hostibus placeant, promptius exequatur, iure pro hoste habendus est; siue præfens is sit, siue vnà militiam faciat, siue suæ genti fuerit quamproximus. Sed dicturi forsitan sunt, neque amicum, neque Imperatorem se obruncasse; sed hostem potius & tyrannum, & qui Persarum rebus studeret. Eò vesaniæ hi peruenerunt, vt ad Persas defectionis insimulent mortuum: ita nec misero illi relinquitur, vt malis eximi vel mortuus queat. Nunc verò proditoris fit reus, tamen vbi victor euaserit, nihil malorum sit de cætero habiturus. Quæ nam enim siue apud vos, siue apud barbaros lex accusationem collaudarit, quæ post iudicium fiet? Hi nanq; accusatores, & iudices facti, & hostes, indicta causa omnia simul nil delinquenti supplicia intulerunt, quæ vero tyranno & condemnato subeunda fuissent. Nunc itaque prodeunt se vt defendant, qui interfectum iniuria criminantur: tamen si eos oportuisset, si criminationibus iam satis fidebant, vt priusquam obiecta refellerent, quicquid iuris in hunc habuissent protinus confirmare, & primi in iudicium trahere, non nunc criminando rursus & incusarent. Nam si permissum id omnibus fuerit, cur ipsi carnifices istos nō occidamus, si liceat nobis in iudicium fortè deductis, vt his fato defunctis, quæ antea deliquissent referre: & hac via eniti, iure nos contrā peccasse, quandoquidem priores ipsi pro re nequiter gesta affecti molestia, non iniuria in hos vindicaturi essemus: hoc pacto altercationes decenter procederent. Sed neque nobis id audendum, nec alteri cuiquam, si pro patrijs fuerit institutis viuendum. Agedum si cuiq; liceat eos, quibus cum inimicitia intercedant, subito obruncare, idque sæpius factum vel in infinitum permitteretur quempiam audere: quoniam pacto & vobis liceret intrepidè sententias ferre, & tutius confirmare, quum pro arbitrio quos velint interficiant omnes & interficiantur, & inuicem insidijs vt impunè confidant? vel quomodo adepturi vos quempiam estis, in quem supplicia inferre possitis? quin potius gens tota ad internecionem peribit, prærepturaque est quæstionis & tempus, eorum proculdubio prauitas, qui sese quotidiana impugnatione deperdant. Sed cur, inquiunt, molestum id fuerit, si homine vno & hoc proditore deperdito, cæteri omnes, quibus sunt foederibus societateq; iuncti, cōtinentiores reddantur? Enimvero ex proditorum interitu, vel si infiniti dispereant, si nihil aliud

intersectoribus afferatur utilitatis, istiusmodi tamen ut è medio prorsus tollantur, de se satis ad aliorum commodum valent. At si prodicione nulla deprehensa occidatur temerè vir præcipuus aliquis, & tormentis afficiatur, perinde in eo facinore apertè deprehensus: quo pacto socij poterunt continentiores iam reddi? quo inquam pacto non isti potius cõventiones dissoluant, si sceleris participes fuisse vos duxerint? id sedulo animo agentes, quòd si erga familiares & coniunctissimos charitatis atq; iustitiæ fueritis prorsus expertes, in alienigenas & peregrinos serò vos stabiles fore, nec eos nisi incidente necessitate de cætero cognituros. Nobis tamen sat constat, nec eius vos consilij participasse, neq; quod his duntaxat insedit scelus, in omne Romanorũ genus iam peruasurum: neq; nostram de vobis conceptam opinionem, quòd fideles ex vestra consuetudine constantioresq; sitis, æquissimarumq; ut sit apud vos legum eximius vsus, istorum est malignitas peruictura. Sed aliter longè sentimus, & vestrũ id iudicarium forum pro communi gloria constitutum videmus, ut vniuersi intelligant homines, haudquaquã vestra voluntate id factum, ut tam grauia & violenta Colchi paterentur. Sed nunc fortè in ambiguum multitudinis sententię distrahuntur, & in incertum feruntur, quæ sunt cuiq; visa: ex vestro tamen iudicio, quod ab hoc & vulgari longè plurimum differt, ò iudices perspicuũ fiet, non familiarium proditores vos esse, sed peccantium castigatores. Hi verò etsi verba videntur in sui defensionẽ fecisse, satis tamen co arguuntur sese incusasse, & sceleris absurditatem fateri. Siquidem per Imperatoris epistolã præfectis iniungitur, Gubazem ad se ut Byzantium mitterent, & primò persuasionibus agerent: proinde si dicto minus parerent, ut cogere, non tamen prius necarent, quàm ad defensionẽ penitus descendisset, seu in Romanos cõpisset hostiliter agere. Hi verò quum neq; præfectorum munere fungerentur, nec aliàs istis permitteretur, ut licentius & pro arbitrio agerent, confestim miserum obruncarũ, haudquaquam prius ut Byzantium iret, hortati; vel mediocriter ut renitentĩ vim intulerunt, nec tunc primũ hominem periclitari, si quo forsitan modo non iussis obsequi auderet, tametsi gloriantur quammaximè, & iactare nil desinant, imperatoris mandata sese peregisse, quum illius potius aspernentur sententiam, ausi in primis falsò Gubazem incusare, & de se facere, quæ à rectoribus essent imperatis alienissima: & quod cæteris erat absurdius, nec præfectis ipsis epistolam ostenderunt, ut perceptis, quæ scriberentur, satis facienda decernerent. Quo igitur pacto istorum audaciam non quæuis pernicie, & quibusuis supplicijs longè superiorẽ quis duxerit? Liqueat sanè nulli hominum inferendam esse iniuriam, idq; & fugiendum, & vetitum iam pridem fuisse; præsertim quũ amicus sit, & beneuolus, qui à proximis impugnetur, & iniuriam patitur. Quis enim nostrũ pro Persarũ diuitijs sua omnia offerentium erga vos pristinam immutauit beneuolentiam? Quis Cosrois Persarum regis non est amicitiam aspernatus, & quum ei sat licuisset in omnem felicitatem procedere, erga vos amorẽ imminuit? Quis, inquam, quũ vestra loca per Persas diu opprimerentur, vestris adhuc contantibus auxilijs, à vobis descivit, & ita ut subito ad Caucaſi montis miranda transfret, & non potius rulerit in belluę morem vitam hinc ducere, quàm hostiũ liberalitate admissa, post reditum domi in delitijs viuere? Quis demum erat, qui vestri ob gratiam minus reformidaret quæuis grauissima pati? Gubazes nimirum, (ò leges, ò iura) qui ad Persas defecit, qui tyrannidem cõepit, & Romanorum res prodidit, à Rustico & Ioanne, abiectissimis quidem & perditissimis viris, vir regius est ille occisus. Sed haudquaquam oportuit tam subito hunc per istos disperditum iri, sed per publicos potius Romanorum Colchorũque magistratus maturius condemnatus, per Imperatorem denique, ut cæ-

terorum

terorum quauis de causa maximum, ut pœnas promeritas lueret. Verũ quum nulla his esset tanti sceleris iusta causa committendi, sed odia potius absurdiora quædam, & ex inuidia nata, ad id hos mali prouexerint; non iniuria rectoribus consilijs, prudentibusq; cogitatis, & utilitatis cognitioni nil temporis reliquere: sola his audacia liuorq; licentiæ plurimum exhibebant, & quod diu animis agitauerant quũ deniq; parturissent, sic temerè sunt executi, ut nec præsentis temporis obseruaret necessitatem, nec quoquã pacto conceperint animo, tanto ingruente Romanis bello prudentis viri officium fore, ut vel peregrinas & nondum cognitatas nationes beneuolentia sibi & humanitate conciliarent: hi verò vel iam pridem familiarissimos, hostes Romanis ut reddant, quammaximi faciunt, & iam ad id isti peruenerant. nam & hostibus cõmissus, & aduersus amantissimos olim consilia inibant: terra Persarum erat, & iam patrias leges apertius apud nos euauisse contigerat, & cætera inerant, quæcunque factionum sunt & dissidiorum indicia. Quum itaq; hæc omnia sic re ipsa processerint, & peracta iam sint, resque nobis tam prorsus defluerint, exquisita quædam sunt his supplicia inferenda. nam si nos in Romanos fidem seruauimus, & in hac permanendo stabiles sumus; haud tamen, ò iudices, par esse censemus, ut nostrę benignitatis fructum hi referant, vel minoribus pœnis afficiantur, quàm facinoris natura deposcit. Postquam accusatores istiusmodi criminationibus vsi dicendi finem fecere, Colchorum turmæ audire quidem, quæ dicebantur, haud sat poterant: sed cognitis postea, quæ producta per suos in concilium fuerant, vel ipsæ quidem certando operam animi promptitudinẽ insudare, gestuq; corporis ipso & nutibus identidem circumferri, & sic animo affici: ut quid ipsi sentirent, quid uerè commiserarentur, præ se facile ferrent. Dum interea iudices in dicto silentio inuicem consultando tacitò rem incusarent, condemnarentq; , atq; adeo grauius ferrent, non statim reos perditum iri, sed alioquin hos hortarentur, in eorum defensionem quæ vellent, ut dicerent. Colchorum multitudo processit in medium, & apertius clamitando fremebant, ita ut in apertum voces iam ederentur. Colchi tamen, qui ad incusandum destinati astabant, manibus significando, suos tumultuantes cohibuerunt: unde silentio facto, in medium Rusticus cum Ioanne germano productus, verba huiusmodi fecit. Fortuna nobis, ò iudices, nostrorum consiliorum exitum subito immutauit, & plane in contrarium vertit. nam quum necesse fuisset rerum per nos gestarum ut magnitudine frueremur, nunc verò ut mortis rei, dicturi iam causam vobis astamus. Sed suauissimum id nobis certamen videtur, & gloriæ plenum, si quidem omnibus hoc modo perspicuum fiet, nos solum egregiũ id facinus peregisse, ut hominem tyrannum & proditorem iccirco occideremus, ut Imperatoris nostri res integræ forent; ita ut si vel mors nobis sit obeunda, suscepturi ut non ingrati & volentes quidem hanc simus, ac voluntarium id effecturi, quod angit cogitque, & moriemur optimum mortis hunc commercium & læticiæ habituri, quod satis callemus Romanos adhuc in Colchos habentes imperium nos relicturos, & nondum illud ab his fuisse per alienos subtractum. Quòd si apud Persas dicenda nobis causa esset, negaturi omnino essemus, quæ fecisse arguimur; extimescendaque essent certiora iudicia, timoreque percussi in ambiguo forsitan versaremur, quibus nam verbis utendum esset apud iudices præcipuè immanissimos, & ægerrimè ob id, quod patratum esset, ferentes, si spe fallerentur. Romano verò iudicium gubernante, qua nam de causa sumus, quod fecimus, negaturi; quid præterea excusaturi, quibus & vos affecti beneficio estis, quum tyrannum occidimus? Non enim inclytum illud & Imperatorium nomen illi reddendum, qui ex rebus ipsas ab ipso hoc nomine sit alienissimus visus, tametsi accusatores

Rustici ad iudices oratio.

isti ingenti voce apud vos proclamarint, indignum facinus fuisse nos ausos, qui Imperatorem necarimus. non enim ex purpura, seu quouis amiculo, & extrinsecus quæ visuntur, alijs ornamentis, id regium nomen est cuiquam tribuendum; sed ei, qui æquitatem exerceat, nec decentia aspernetur; & cupiditates his solum rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam. Si enim ipsi virum hunc occidendo iniustam rem ausi sumus, æquior futura esset in nos criminatio, meritoque & violenti, & insolentes per Colchos nunc dicemur. sin verò suis ex moribus procul is à regijs hisce officijs aberat, ita vt nec moderati quicquam, nec pensi per eum consuleretur, nisi vt clam in nos Persas deduceret, & his hæc proderet loca: quur non potius his egregiè factis imminenti mali tempus erat præueniendum, quam regiam stolam vrendo sub hostium ditionem venire? Enimverò qui periculum sibi aliunde præmeditatum prænouerit, quum protinus queat insidias declinare, & præsens vtcunque propulsare discrimen, vt imposterum occursuris consideratus queat se coaptare: profectò maiori sæuitiæ ascribetur, si tum primum tormenta ingesserit, & non potius sua sit potestate contentus, qua contra possit, quum velit, malum inferre. At vbi consilia sint ad rem ipsam deducta, & ad opem ferendam nihil sit temporis reliquum, sed euestigò sint omnia peritura, & cum omnium communi salute dematur etiam huius spes omnis recuperandæ, hic nimirum sapientibus celeritas est præeligenda, ac ne quid indecentius patiantur, mox procurandum. Si igitur nunc isti irrumpant accusatores, inquinatum scelus fœdamque cædem identidem clamitantes, & eiusmodi nuncupationibus id factum decantent, & rem gestam enixè narrant intendere: vestrum erit, ô iudices, eos ad memoriam reuocare, & contemplari, qui priores eiusmodi causas obtulere, quibus ipsi per nos rem gestam inuasimus, & facti ex æquitate animi bonitatem pernoscere: quando quidem plerisque in locis per ciuitates vagos quosdam & perditos homines siue fures spectamus siue alios, qui grauiora quædam admiserunt facinora, hos quidem capite plecti, illis verò pedes præcidi: haud tamen factum id incusamus, & si sit inhumanissimum visum, nec præsidibus ipsis, qui ea supplicia inferunt, succensemus; nec perinde crudeles, scelestos, ac infelices hos dicimus: sed priorum illorum scelera animo agitantibus ad memoriam reuocando, pro commissis pœnas hos luere credimus, perinde ea oblectemur crudelitate, si modò dicenda crudelitas est. Quid ergo commisimus sceleris? Hominem necauimus nobis infensum: tamen inimicitarum accusatores id nomē aptius partiendo, non ei tantum, qui longo sit interuallo sepositus, astruant conuenire; sed cuius hominum, qui & si eiusdem sit nationis, quæ hostes faciunt, facere adnitatur. Et nobis item vt optima ac verissima hæc probatur sententiæ, vt quæ rei ipsius naturam perspexerit. Quum itaque vtrisque nostrum id placeat, agendum hostem fuisse Gubazem, & prodito vtamur nunc argumento, quando quidem huic innitendo iure is cæsus videbitur. Vniuersa hæc nanque barbarica natio, & si Romanorum sit ditioni subiecta, animo ab his tamen alienissimo quamprocul abest, & legum ordine degrauata, ad res nouandas tumultusque excitandos suapte natura defertur, suoque more & liberè viuere his haud dubiè perquam suauissimum esset, nec cuiquam subditi, ne improbitatis pœnas subirent: vnde quum id assequi nequeant, alias tamen hi nationes; quæ hisdem secum vel ritibus viuunt & quamproximè sint, vt sibi adiungant, quammaximè student. Quo vitio & si apertè Gubazes tenebatur, quia & barbarus natus, & communi hoc genti perfidiæ morbo tunc laboraret, eò est tandem aduersum nos liuoris euectus, vt non de cætero duceret, quod animo inerat, occultandum; quin potius accelerare, & re ipsa iam odia exequi, prauo fixa iam pridem ingenio ac male dissimulata: siquidem insudantibus

bus nobis & quoduis discriminum atreçantibus, nec permittentibus hosti quippiam ex voto procedere, ipse tamen domi manendum cum suis iam duxerat, & à laboribus procul abesse malebat, quum alioquin & diligentius obseruaret, & percontaretur certaminum motus, quò loci essent; tum si quid Romanis fuisset bello egregie gestum, exque victoria quid certioris fuisset & veræ gloriæ partum, confestim is infensissimi animi prodita vanitate, & obrectare adnitebatur, & perinde parui momenti facere ex rebus gestis laudem comparatam, vanum rei principium, ac vanissimum item euentum iactans fore, nec nostra id quidem virtute factum, sed fortunæ temeritate. Quòd si fortè spem præter aliquid minus prosperè gerebatur, (qui enim id fieri potest, vt res humanæ non plerunque in contraria aduersaque deuantur, vel eodem vt semper statu procedat?) tum is veluti promptior quippiam rerum gestarum censor, fortuna ipsa perinde innoxia statim ommissa, tanquam expers illa vt eius casus fuisset, quod haud satis probè per nos gerebatur, præ animi pusillitate, debilitateue manuum, & consultationibus solidè factis euenisse id decernebat, non fortunæ temeritate vel inconstantia: nec huiusmodi cætera, quorum contumeliosius nos arguebat, hostium ascribebat fortunæ, qua nos superassent. vnde quum nihil tacitum ferret, non solum Persarum exercitibus notiora hæc faciebat, quibus omnem operam infudaret, sed vel in Hiberiam vsque ad Alanos, Suanorumque nationes, & ceteros barbaros, qui & vltra Caucasum incolunt loca, vel alios item atque alios, qui ab his longo sunt interuallo, & vltimos habitant terrarum fines, nuncios dimittebat, qui fermè significarent Romanos bello inualidos à barbaris deuictos debellatosque esse. Et sanè huius rei ob gratiam nuncios transmittere nunquam desisset, si modò continenter id facere potuisset. Quod vti que studium non solum ad Romanorum is efferendam ignominiam ceperat, & si magnum id erat infensi animi argumentum: sed aliud quiddam, & longè maius elaborando machinabatur, nimirum qui eam famam, quæ de Imperatore Romano apud barbaras gentes peruicit, quòd potentissimus sit, trophæisque & plurimis præditus, in partem dissoluere idcirco animum intendisset, vt barbaras gentes, & si virium Romanarum admiratione simul & formidine captas, audentiores fidentioresque redderet. Num igitur hostis erit & iure, qui ista faciat, nuncupandus, an amicus potius & beneuolus imperator sociusque & fœderibus iunctus, siue vt aliascūque denominare accusatores hi glorientur? Tametsi id nomen vtrisque si commuuniter tribuatur, haud tamen aliter amicus discerni ab hoste queat, nisi ex incidentium rerum euentu, & vtrū rectè an aliter affectus animo sit. Si igitur Gubazes nostram victoriam ægrè tulisse arguitur, & iocunditate affectus, si quid ipsi fortè reliquimus, quur aduersus Romanas leges barbari isti inclamant, quibus in hos animaduertere consueuimus, atque adeo, vt has fortè sustulerint, quum Reipub. firmitatem in partem obturbant, demoliuntur, & vastant? Sed si videtur, quæ dici decentius possent, nunc omittamus, & rerum duntaxat contemplemur experientiam, quonam nos illa sit traductura. Tenebatur à Persis præsidium Onogoris ex Archæopolis circumiecto agro adempta: & erat quidem intolerandum id dedecus, hostilem exercitum infra nostrorum locorum conspectum tam validè confedisse, vicerat in præfectorum concilio ea sententiæ, vt in hos cum viribus vniuersis iretur, euertereturque, siue saltem depelleretur, quòd ibi reliquum esset exercitus diu iam collocatum. Erant quidem nobis Colchorum pernecessariæ copiæ, vt non modo pro sua eorum locorum peritia plus aliquid, quam hi, qui eius regionis sunt imperiti, ad communem vtilitatem excogitarent, sed vt bellantibus nobis aduersus armatos & è munitibus propugnantes, vel in Persas etiam, qui essent è Muchiride aduenturi,

auxilio forent, & simul obuiam irent. Quid tum igitur hisce in rebus præfētis agendum fuisset? Nimirum precario gentis ab duce Lazorum deposcendum auxilium erat, factaque petitionis mox æquitate in belli societatem ea gens asciscenda. Precati sunt itaque, & rei ipsius aperuere necessitatem. Ille tum, ut qui pro indubitato Imperatorem se duceret, perinde ac fas sibi iam esset pro arbitrio viuere, nec militare quidem nobiscum volebat, nec ad præsidium expugnandum contendere, atque adeo, ut ne adesse quidem tunc tolleraret, nec pertinaciam deprecari suam, nec ad negandum saltem aliquem prætextum moliri creditu facilem: sed præfectorum reiiciebat petitiones grauius longè & planè acerbius, quàm mercenarij & subditi hominis dignitas pateretur. Ad hæc in præfētos odium accedebat, & hostiliter illis conuiciabatur, perinde strenuè factum id duceret, & Imperatore sat dignum: quin etiam nomine singulos compellendo, iamdiu præmeditatus & fidens criminationibus incessebat. Deinde cunctandum fuisset, vel egregium opus diutius differendum, & castigationes ab eo expectandæ maiōres, vel Imperatoris epistola depromenda, cuius hic iussu Byzantium iret, qui tamen in terris ne* breuius quidem iter facere nostri gratia vellet. Sed qua nam arte ad Imperatorem transmitti hic poterat homo, qui tantopere nobis esse infensior occœpisset, nisi cum infinitis & turbulentissimis seditionibus, ac ciuium cæde, & aperta quadam ad Persas defectione; tum haudquaquam, ut hostis impudentissimus, & vim omnino factururus, dictis esset obsequiturus: & eius gēs omnis ad seditiones sit promptior, tum quia suapte natura ad res optimè cōstitutas, more barbarico commouendas & obturbandas feratur, tum etiam quia in proximos habeat qui se tueantur. vnde & nos principe seditionis sublato, tantarum calamitatum materiam tanta facilitate sedauimus, ut nunc apertius credi non possit, quod erat omnino futurum. Non itaque, iudices, hūc nunc epistolam proferant, neque idcirco nos deprimant, quia quæ in ea perscriberentur, sectati nil simus. Id nanque quod haud satis pateret, ut Gubazē esset Byzantium ad Imperatorem eundem, profectō periclitatio erat & tentatio quædam iure composita, vtrum spontè is iussa subiret. Vbi verò facile nobis eius animi peruicacia cognita est & contentio, quandoquidem id, quod minus esset, repudiaret: quo pacto nobis non ad maiora erat progrediendum, & non euestigio ad eum finem mox concedendum, ad quem multis intercedentibus malis aliquando tandem peruenimus? Non enim ei, qui temporis opportunitatem neglexerit, nec se rebus gerendis tunc statim ac commodet, licebit in posterum, quod omissum est, reuocare. Relinquebatur ergo, uti apparet, & accusatores isti faterentur, ut Gubazem in iudicium euocarem, & iocularia quædam excitarem certamina, & verborum potius ut grauitatem & elegantiam, quàm rerum securitatem deligerem: Haud tamen permisissent id Persæ, qui præfentes iam essent, & rebus incumberent. Sed postquam Gubazes hostis esse, & proditor, vnde quaque arguebatur, ad spēque erigebatur tyrannicam: quid interesse Colchi putant, siue per nos, siue per alios sit is obruncatus? Non enim præfētis solum, siue aliās præpotentibus, necesse est ut bona mens innascatur, & planè infideat: sed cuius hominum, qui eius vitæ conditionis, in qua sit constitutus, cursum ut teneat, de coremque cupiat insudare, & quod omnibus conferat, pro viribus exequi. Quamobrem & si vani quidem & conspuendi apud vos iudicamur, summæ tamen erga Imperatorem fidei sumus, & mirificè Romanos nos colimus: vnde & qui parare his infidias vellent, quo minus id facerent, coërcebamus. Quòd si aliud quippiam id præter dicendum erit, nosse vos velim, ô iudices, pulchrum esse, & in verò æquissimum facinus, quòd opportunè nos ausi sumus, nec sine Martini voluntate patratum. His peroratis, Athanasius

* perexiguum.

nasius non minus tunc primùm Rustici dicta, quàm Colchorum, ut simillima veri, admisit. Vbi verò bis iam ea est de re consultatum, diligentius omnibus perscrutatis, quum de prodicione & tyrannide factum nullum apertè cōstaret, quo deliquisse Gubazes deprehenderetur, sed iniuste potius videretur, & iniquiter fuisse commissa cædes, nec per Romanorum opprobrium ad Onogorim cum his simul in expeditionem iturum se Gubazem negauisse cōperiretur, sed quia præfētis esset ob militiam admissam infensior, præ delictijs nimijs & negligentia debilitatis; confestim Athanasius, quod de Martino dixerat Rusticus, quòd eius voluntate patratum fuisset id facinus, referendum Imperatori potius, quàm in præfentia iudicandum existimabat. His verò, ut apertè se cædem patrasse faterentibus, ex scripto sententiam intulit, qua interfici iubebantur, & capite plecti. Tunc demum Rusticus & Ioannes comprehensi, mulis impositi, & publicè circumacti, maximum de se & horribile spectaculum Colchis præbuere. nam obstupefacti astabant, præcone voce ingenti & apertius proclamitante, monenteque, leges ut vererentur, iniustaque cæde vel singuli abstinere. Vbi verò præfisa his capita sunt, tum omnes decussa molestia è Gubazis morte concepta in commiserationem sunt versi, & in his certamen omne solutum. proinde Colchi Romanos rursus summa beneuolentia prosequi, & pristinos renouare mores. His ita peractis, Romanorum exercitus per castella præfidiaque hibernabat, ut cuique erat iniunctum. Interea viri quidam Misianorum primores in Hiberiam ad Nachoragan Persarum regem profecti, renunciatis quæ in Sotirem ipsum egissent, vera profectiois causa occultata querebantur, quòd postquam Persarum partes sectandas sibi delegerant, per Romanos & Colchos contemnerentur, & inter abiectissimos habiti, denique sibi Romanorum præfētum Sotirem instituisse, & verbis quidem prætere, eorum se oppidum velle ut socijs inde aurum impartiret, sed finem fore in suæ gentis perniciem: vnde quum in præfenti liceret vel funditis his interire, vel Romanos præueniendo ex audaci facinore apud nonnullos sibi gloriam vindicare, vel hoc saltem pacto imminui, viuere tamen se pro arbitrio malle, & sua utcunque expedire sit visum disponere, delegisseque potiora, & quæ magis humanis inhæreant moribus, aliorum siue conuicia siue criminationes parui se ducere, maximi tamen salutem. Sotirem deinde fateri se obruncasse, ut exactis ex eo pro illata iniuria pœnis ad se & Persas facta hoc pacto erga hos beneuolentiæ fide cum gloria maiori transirent: Romanos tamen non desituros asseuerabant, quum pro re gesta, tum defectionis ob causam ad Persas facta, rem molestius ferre, sed se quam celerrimè inuasuros; sublaturusque, vbi eò concesserint, vniuersos. Quocirca decentius fore, ut qui se suaque dederent, rex ut benignè suscipere opemque ferret, eorumque locis prospiceret, ut suæ ditionis iam factis, nec per negligentiam gentem nec paruum quidem, neque obscuram & periclitantem iri disperditum fineret, quippe quæ ad eius imperium non parua sit futura vtilitatis accessio, nam & peritos se belli esse facile se comperiturum aiebant, seque pro Persis quum opus foret fortissimè pugnuros, suamque regionem quia supra Colchos resideat, peridoneam fore, vnde tanquam è munitionibus in hos tutò fieri insultus queant. His Nachoragan auditis, Misianorum oratores perquam lubens excepit, factamque ad se defectionem probauit, fidentesque abire hos iussit, ut in tempore Persica auxilia habituros. Hi itaque, vbi ad suos reditum est, singulis uti acta fuissent renunciatis, spei plenos hos faciunt. Vere autem incipiente, Romani in vnum coactis iam exercitibus, aduersus Misianos ducere eas partes asseruaturi, & curæ ut his cætera forent. ad hominum autem

Athanasij iudicis consultatio.

Ioannes & Rusticus capitis dās nati.

Exemplum iusticie.

Misianorum ad ducem Persarum profectio.

Bellum in Misianis.

tria milia equitibus pedites intermixti ab bellum sunt missi, inter quos erant clarissimi viri Maxentius Theodorusque Zanicarum copiarum praefecti, utrique, ut saepe iam diximus, bellicosi, & ordinum duces. & hos quidem in expeditionem profectos subsequitur haud longè post erat Martinus, ut omnes simul duceret. Hi tamen interea ne in exercitati manerent, eius exercitus praefecturam sunt nacti, quoad his esset per agrum pacatum iter, Barazes Armenius, & Pharfantes Colchius; qui ne laborum tolerantia, neque alia dignitate ceteris praestarent militibus, sed nonnullis inferiores potius essent. Lazorum praefectus alter militum erat, dux alter Colchici imperatoris familiarium agminum. haud tamen tantum his vel prudentiae vel audaciae inerat, ut fidentius iubere praesseque Romano exercitui possent. Et Romanorum iam copiae in Misianorum agrum peruenerant, & progredi iam cupientibus impedimento fuit Persicum agmen eodem coactum. Persae nanque, quum se Romanos ad bellum parare praescissent, & aduersus Misianos ituros, ex Hiberia motis & castellis circa Muchirifim castris, eodem quò & Romani tendebant, agrum Misianorum ut mox defensuri, ita & allaturi his opem. Quum itaque circa Psilliorum praesidia Romani stationem haberent, tempus extrahere nitentur, quoad aetas exiret. Nam velle tunc Persis simul & Misianis obuiam ire, nec commodum fore, & falli se posse rebantur. Sic itaque utrinque exercitus quiescebat, & in neutram partem progrediebantur: sed se inuicem asseruabant, intentique expectabant, si quis prior in se impetum faceret. Aderant autem Persis Hunni Sabirique auxiliares & mercede conducti. Constat hanc gentem & maximam esse, & hominum copia abundare, bellique studiosissimam, ac rapinis admodum deditam, ac alieni percupidam: sed lucri auaritate, & praedae spe nunc his, nunc illis sese in belli societatem adiungunt, & simul pericula subeunt, ad alteriusque partis hostes, suos fallendo, saepe pertranseunt: siquidem cum Romanis plerumque, cum Persis saepe & mutuo in aciem prodeunt, & certamina ineunt, momentoque temporis ad utroque exercitus alternis versi stipendia faciunt, nam & priore bello aduersus Persas pro Romanis pugnarunt, & Dilimnitarum vim magnam notu se inuadentem interfecerunt. Quo bello confecto, pro conuenta acceptaque mercede à Romanis alio abierunt, ita ut rursus qui paulo ante Romanorum hostes acerrimi extitissent, hi sequerentur, siue iidem illi hi fuerint, siue alij quidam, Sabiros tamen fuisse sat constat, & eorum ex gente, qui Persis auxilio mittebantur. Hoc itaque Sabirorum ex agmine homines ad quingentos sub diuo confederant, & haud longè à cetero Persarum exercitu stationem habebant. Quod ubi Maxentio Theodoroque cognitum fuit, & quod de armati per negligentiam, & in hostico solutius uiuerent, confestim in eos trecentorum equitum turmam duxerunt, valloque circumfesso (non enim plurimum is eminebat, nisi quantum extrinsecus hominis equo insidentis caput duntaxat compareret) unde quaque & è propinquo lanceis, saxis, sagittisque, & alio quouis armorum genere, quod manibus occurrisset, barbarios confodiebant. Tum illis plures esse, quam in verò erant, hos suspicantibus, & simul re insperata perterritis, sese tuendi nulla animum cogitatio subijt, ne fugae quidem locus patebat, vallo muroque circumactis. ibi ergo ad unum omnes & passim caduntur, quadraginta & soli, qui hostes mirifice laetissent, vix euasere. Hi nanque è muro, quem reptando inscenderant, in alteram se partem praecipitarunt, in densioremque & proximam siluam delituere, quos tamen Romani ceteris caesis insectando peruestigabant. His itaque Persis renunciatis, extemplo duum milium equitum turmam, acie instructa in Romas miserunt. illi tamen tanta multitudine in tempore declinata, iam factis contenti, citatiore cursu retro in praesidium, unde profecti erant

Sabirorum mores & inconstantia.

Sabirorum cladis.

rant, se receperunt. Pro re quidem egregie gesta gloria elati mutua gratulatione efferebantur, tametsi Maxentij ducis ob gratiam grauius angerentur. Is namque una cum ceteris dum eos insectaretur, qui se in silua abdiderant, telo traiectus desperantibus omnibus salutem recepit. Iustinus interea suis è ducibus quempiam Hunnum genere, Ehninzur huic nomen erat, ex insula cum duobus milibus equitum ad Rhodopolim oppidum misit. Rhodopolis verò Colchiorum quondam oppidum fuit, à Persis tamen tunc tenebatur, per Mermereoem regem antea captum, & valido praesidio obfirmatum. Quemadmodum autem transacta ea res sit, quandoquidem Procopius rhetor de ea satis perscripsit, praetereo. Eò igitur ubi est ventum, prospera quaedam iuuuit fortuna, excesserat namque tum fortè ex oppido Persarum praesidium ad breue alibi permanfurum, incolarumque multitudo ipsa diuersim diuagabatur. Opportunitatem igitur nactus Ehninzur, sine ullo labore vrbe potitus, per eam ingressus discurrit, & Persarum quos reliquos esse intus deprehendit, occisione occidit. Ciues verò ubi cognouit externo potius pauore, quam sua perfidia cum Persis sensisse; ut patriam incolerent rursus permisit, & acceptis obsidibus omnia in tuto constituit. Hoc pacto Rhodopolis ad priorem statum redacta patrias leges recepit, & sub Romani Imperatoris denuo ditione concessit. Sed ea aetate nil aliud actum memoratu dignum. hyeme verò iam appetente, Persae quidem sublatis castris ad Cotaisim in Hiberiam se receperunt ut his ipsis in locis hibernaturi, auxilia detestati, quae Misianis tulissent, non enim id aequum esse censebant, nec patrio more permittum, ut eo tempore anni in tam longinquam expeditionem labore attererentur. Romani verò perinde obsidione iam liberati occoptum iter tenebant. Verum ubi ad Tibelium (id praesidio nomen) iam peruenerunt: (id namque Misianorum Absiliorumque agrum determinat) superuenit Martinus, qui ceteras copias secum duceret, & exercitu uniuerso disposito eodem confedit. Sed interea morbo & graui correptus, ademit quidem & intercidit suimet animi promptitudinem. Is siquidem ea hic mente immorabatur, ut in Colchicum agrum, & eius regionis castella paulopost rediturus. Qui verò relinquebantur, quum ad Misianos progredierentur, à prioribus praefectis deducti, primò quidem tentandos hos esse duxerunt, si fortè vellent ad bonam mentem redire, ac suis recognitis ducibus commissorum iam denique poeniteret, & redditis simul Sotiri ablati pecunijs Romanis se dederent. unde delectos Absiliorum ex gente facundissimos viros ad Misianos oratores dimittunt. Misiani verò tantum abierant, ut coeptam amitterent crudelitatem, vel futuris officijs ut hanc compensarent, hisque perinde ornarent rerum suarum absurditatem; ut tanquam nefarij ac perditii homines ius gentium aspernando, & conculcando, oratores confestim occiderint, viros praesertim Absilios, eiusdem vitæ, eorundemque morum finitimos, praeterea & eorum prius expertes, quorum ipsi Romanos & Sotirem incusassent, praesertim quum se amicè beneuoleque, & quae in rem essent, commonefacerent; nec molestius mandata referrent. eò hi furoris euecti. At tunc primùm impia quaedam adorti, praecipites de cetero eisdem oppressi malis, & maiori cum impietate deferebantur. siquidem cognito Persarum discessu, & desperatis ex conuentione pristina auxilijs, consili tamen locorum difficultatibus, quòd eà nec se adire, nec transcendere Romanos posserebantur, deteriora quaedam aggrediuntur. Est mons quidam vrbi obiectus non admodum eminens, ascensu tamen accliu difficilius, abscisus undique & planè abruptus. in medio breuis quidam & non multum attritus apparet callis, expedito cuiquam vni vix peruius, atque adeo ut si vnus aliquis eius montis summum fastigium armatus insederit, hostes omnino sit transitu prohibiturus, vel si eorum infinita sit multitu-

Rhodopolis a Iustino recepta.

Rursus animi Misianorum tentantur.

Misiani legatos occidunt.

Extrema Misianorum amentia.

AGATHIAE

530

do, vel leues quidam & agiles sint, quales esse Isauros ferunt. Huic itaque loco confisi, in violentissimam quandam desperationem venerunt. Romani verò, patratum in oratores scelus ubi his primùm renunciatur, ira commouebantur. Sed dum interea barbari cunctarentur, & in monte nondum praesidia collocassent, praueinendo mox hi verticem occupant, & nemine prohibente in planiora ex altera parte loca, ac latè patentes campos descendunt. Misiani verò ea spe destituti, ex omnibus praesidijs rebus auectis, & minus necessarijs igne absumptis, in vnum se, quod munitissimum videbatur, praesidium coegerunt, Zachar ab antiquo denominatum, sed Ferreum deinde illi cognomen est inditum, quia & validissimum esset, & captu minimè opportunum. Dum hæc peragunt, Romanos quosdam ad equites quadraginta, praestantes tamen, vt qui ordines ducerent, quum seorsum à suis iter haberent, Misiani mixti equitibus pedites viri sexcenti inuadunt, rati se omnes facilè necaturos: quum illi vt belli peritiores, ubi in collem se receperunt, operam se tuendo nauabant. sic diu strenuè & accipiti Marte pugnatum, Misianis Romanos equites circumuenire nitentibus, illis verò enixè adeo impetum in hos facientibus, vt hostium nunc phalangem irrumperent ac protinus profligarent, nunc rursus cedendo sese in tutum recipere. Sed quum interea ex edito monte Romanorum aliæ copiae se ostendissent, dolo id agi barbari, & sibi parari insidias suspicati, concitatissimè statim sese in fugam dedere. Romanorum verò exercitus (iam enim inter se vniuersi coierant) hos in se statum, tergis mox hostium insistebat, eorumque maximam partem occidit, atque adeo, vt tanta ex multitudine octoginta duntaxat in praesidium se illud receperint. Quod utique si eodem impetu inuassent Romani, trepidantibus adhuc ex his, quæ acciderant, barbaris; cum vniuersis capi tunc potuisse nil ambigo, & die eadem bellum finire. Sed quum his nullus adesset praefectus, qui vel praestaret prudentia, vel viribus esset & factis clarus, & perinde pares se ducerent omnes, atque adeo, vt nunc se inuicem ignauiae incusarent, nunc verò alternis iuberent, & huiusmodi alia quæ vel fecisse vel audisse hos dixerit quispiam. nam quidam & planè inglorij istorum fuere conatus. nam quum hi diuersa sentirent, diuersaq; item & singuli vellent, & nihil eorum, quod varij cuperent, perageretur; grauius nimirum quisque ferebat, non fieri quod sibi collibuisse, negligenter & segnè ad rem gerendam prodibant, & acceptum infortunium plerisque volupe erat, vt & iactare apud proximos possent, & sua extollere, & delicti causam fuisse id præter nil aliud demonstrare, quàm quod suis iussis minus fuisset obtemperatum. Quum in his versarentur hi certaminibus, quàm procul ab hostibus, vt hos obsessuri, castrametati sunt: vnde nec, vt belli consuetudo deposcit, oriète iam sole è stationibus prodeuntes hostibus insultabant, sed in segnicem societateque relapsi, superuacaneum fore existimabant, diligenter aliquid & suo tempore exsequi velle, sed præproperè quidem & non opportunè in hostem ire, & celerius se ad stationes recipere. Quibus rebus Martinus iam cognitis, ad hos hominem misit, qui vniuersis praesset, Cappadocem genere, praefecturae dignitate iam antea nobilem: Ioannes illi fuerat inditum nomen, Dagan aliàs cognomèto hunc vocitabant. is fermè paulo ante ad Colchos fuerat per Imperatorem transmissus, & Rustico suo illo in munere statim susceptus. Itaque in Misianos ubi demum peruentum est, quum praesse vniuerso exercitui iam occoepisset, omnibus extemplo circa praesidiū coactis agminibus, id obsidere adnitebatur; & simul eos inuadere, qui extra praesidium essent, & omnia pro viribus obturbare. Barbarorum autè domicilia non intra circumactū erant praesidio murū, sed in proximo scopulo quodā & porrectiore sita, circa verò saxa abscisa abruptaq; praecipitia & in profundum

profundum tendètia, vnde & locus aditu difficilis reddebatur, peregrinisq; & insuetis erant planè incognita, quæ eodem sunt, omnia ita vt vix incolæ ipsi pro locorum peritia ex angustissimo calle quodam & sublatente, ac maximo cum labore vitam tenerent: descendunt tum, & iteratò sursum versus, quum opus fuerit, obrepunt. ad huius autem loci radices in planicie ipsa & loco patentiore fontes potabilis aquæ sponte sua emergunt, quibus potantur, qui arcem incolunt summam: vnde quum interdiu aquari per Romanos barbari prohiberentur, noctu aquam descendendo haustam asportabāt. Vir igitur Isaurus quidam, Illius nomine, qui ea fortè è regione custos erat appositus, ubi primùm non paruam Misianorū manum longè ex intervallo & nocte intempesta descendente peruidit, vt aquam deferrent, rem tacitus tulit; abeuntes tamen occultè subsequitur, & simul ascendit, quousq; ad montis cacumen perueniens, loci situm, quantum in tenebris licuit, optimè contemplatus est, nec vltra viros decem ad aditum asseruadum fuisse appositos, quibus omnibus cognitis, descendens protinus, praefecto quæ viderat, singula explicauit. Praefectus verò eo ex nuncio gaudio ingenti affectus, nocte insequenti viris centum delectis validis quidem & audentibus, ad aditum illū emisit, vt & locum simul contemplarentur, & si res posceret, impetum facerent. His deinde iniunctum, vt ubi in tuto iam constitissent, buccina signum darent, vt cæteris copijs muros repentius & summa vi inuadentibus, vtrinque hostes obturbarentur. Qui verò ad id erant delecti, illum ducem in ascensum sectati, & hortati se mutuò euadebant. Vbi verò ad medium est montis peruentum, incensum vigilum ignem apertissimè cōspiciantur; ipsos verò quamproximè decumbentes, quorum septem sopiti stertentesque iacebant: vnus duntaxat cubito innixus, perinde excitus declinaret. nā & is capi somno iam coeperat, & capite inclinari, nec satis patebat quòd nam euasurus iam esset, quum identidem dormitādo excitaretur. Interea Leontius quidam in lubrico quodam cœnosoq; loco in terrā prolapsus, clypeo diffracto defertur: vnde crepitu, vt par erat, iam edito existunt vigilantes statim, exterritiq; & cubilibus adhuc insidètes, nudatis gladijs, & capitibus circumactis quoquo versus respiciebant. haud sat tamen imaginari factum id poterant, siquidem accensus & lucidus ignis visum his interceperat, quo minus possent qui in obscuro se continebant, apertius contueri: crepitu præterea, quem dormitantes exceperant, nec clarius quidem, nec qualis armorum fragorem significaret, ab his poterat intinosci. Romani verò apertius omnia intuebantur. nā gradu represso taciti morabantur, haud secus ac terræ hærentes, vocemq; adeo continebant, vt ne hiscerent quidem, immotosq; pedes velut terræ impactos eodem tenore seruabant, siue hos sentibus, siue cautibus & faxis imposuissent. quòd si haud ita se habuissent, sensusq; aliquis eorum, quæ gererentur, ad vigilantes peruenisset; futurum omnino erat, vt per hos in decliue præuoluta saxorum ingentium mole hi omnes attererentur, qui praesidium inuasuri eò peruenierant. Stabant itaq; taciti immoti que omnes, atque adeo, vt vel ipsum in super spiritum continerent silentio pressum. Barbari autem, ubi nil graue esse, quod auribus accidisset, existimarent; iterato in id, quod his gratius erat, si mox relabuntur, libentissimeq; decubando redormiunt. Romani itaque in somnum hos iam resolutos cōfestim inuadunt obtruncantq; , cum his simul & semisomnem illum perinde illusum & compellatum occidit: demum intrepidè prodeuntes, ubi in frequentiora ædificijs loca diuersi effundebantur, tuba mox classicum cecinere: quod vt primum Misiani auribus exceperunt, rei nouitate obstupescit, & eorum ignari, quæ tunc gerebantur, surgentes tamen suos mutuò conuenire, coireq; simul, & aliunde alius profilire. Romani verò vel in foribus ipsis obuiam his prodeundo, gladijsq; eos excipiendo,

Occasio capti Misianorum praesidijs.

Romani noctu hostile praesidium inuadunt.

Excubitores occi-

Zachar castellum postea Ferreum.

Misianorum strages.

Erratum militum Rom. ob inopiam ducis auctoritate praediti.

Confusio in exercitu Rom.

ingentem edidere cladem, quum partim è domibus proruentes, partim præfentes naçti, partim paulopost affuturos contrucidarent; ita vt nullum effet eius mali leuamen, vniuersis iam irruentibus, magna præterea vis foeminarum comploratione facta extra domos sese in publicum effundebant, nec ab his tamen Romani ira incensi, manus deniq; abstinebant, sed crudelissimè & hæ necabantur: vna tamen & elegantior quædam ardentes faces quum manu gestaret, publicè vagabatur, quæ protinus telo in ventrem ista quam miserimè moribûda procubuit: è cuius manu vbi miles quidam faces extorsit, circumiectis domicilijs ignem subiecit, quæ quum è ligno essent, & eiusmodi leui materia edificata, euestigio conflagrarunt, flammaq; adeo in sublime euecta est, vt * Afiliorum genti, & alijs, qui longo tunc aberant interuallo, quæ gere rêtur, significaret. tum barbari effusius interire, & mortem occumbere. quippe qui domi manebant, & cremabantur simul, & ruinis contegebantur: qui verò è domo prouerent, in promptu gladiatorum pernices ingrebat. Pueri præterea multi flebiliter matres nomine vocitâtes, mox rapti faxis partim inclementer illisi discerpebantur, partim verò per milites, & ludibûdos quidem, ex alto præcipitabantur, quos postea de loco inferiore subeuntes alij erectis exceptos lanceis perforabant. Et fortè haudquaquam immeritò Misianorum genti grauiter adeo succensebant Romani, tum quia occidissent Sotirem, tum quia & oratores sceleratius violassent: non tamen tantopere erat in teneros & recens natos ac ea iniuria desæuendum, qui paternæ audaciæ & ignari prorsus, & expertes fuissent. Sed non impune Romanis id scelus fuit, siquidem nocte tota in his malis transacta, quum delictum esse oppidum his videretur, debellatiq; Misiani; viri quingenti & armis admodum communiti, è præsidio prodeuntes, de improviso Romanos adoriuntur, & quam multis affectos vulneribus violentius impellendo in fugam vertunt. tamen illi, vt in præcipiti acti, & abunde conuulnerati, ægerrimè se ad exercitum receperunt. nam instantibus hostibus, telaque ingerentibus quum præcipites agerentur, in saxa cotesq; tibias & crebrius offendendo dilacerabant, atq; adeo, vt ad scopulum reptare nulla de cætero subiret his animum cogitatio. muros tamen ea ex parte, qua expugnari facilius poterant, inuadendos esse, & fossam complendam Romanis visum: vnde & calis, tugurijsque quamproximè structis, è tuto mœnia iam oppugnabant, sagittisq; & machinationibus vsi, quibus grauissimam his demum obsidionem & planè intolerandam efficerent. Barbari verò & si labore ingenti afficiebantur, & acrius vrgerentur, haud tamen vel coarctati sese & muros tueri desierant. iam enim ex his quidam ad alteram Romanorum munitionum partem testudinem importarant, vt omnia ad terram prosternerent: prius tamen quam vallo appropinquarent, vel in testudine penitus delituisent, Surranus vir quidam Hister in quempiam hostium & conspectiorem telum intorsit, letaleque huic vulnus inflixit, eo cadente confestim concussa testudo ipsa inuertitur, & aluo circumacta supinoque reiecti omnes nudatiq; sunt, quos Romani hastas eiaculari interfecerunt. Vnus verò, qui fortè euaserat, quum ad præsidium proximè peruenisset, portulam iam iam ingressurus, sagitta ictus interiit, cadensque in limine iacuit in interiorem partem porrectior. Qua re Misiani animaduersa sinistrum id futurorum omen euitandum sibi quammaximè, ac detestandum (vt arbitror) rati, desperatisque suis iam viribus, & Persici auxilij spe tandem deposita, cupidi pro vi Romanis illata metu denique liberari, proprias vires emens, quòd nec bello pares Romanis fore se ducerent, nec bellum sustinere diutius possent; vix aliquando tandem resipiscentes, ad Ioannem oratores miserunt, precatum, ne se perdere ad internecionem iam vellet, gentem ab antiquo obedientem, & eadem secum de deo quam-

Præsidium barbarorum incensum.

* Afiliorum supra.

In infantes exercita crudelitas.

Pena seuitiæ.

Misianorum supplicatio.

optimè sentientem, & quæ quia prius affecta iniurijs sit, ad id demum descendit. Barbarica quadam dementia factum, vt Romanis obsisterent, haud tamen commiseratione & venia indignos omnino fore se affirmabant, qui tot mala perpeffi, pœnisque tam acerrimis & tam multis affecti iam essent, præsertim quum circumiecta præsidio loca incendio conflagrarint, virorumque non minus mille & quingentorum iacturam fecissent, & pubescentium puerorumque item & foeminarum numeri amplioris, atque adeo, vt haud multum defuerit, quin Misianorum gens sit prorsus sublata. Ioannes verò animo perquam lubenti, & multis de causis istorum preces admisit, tum quia ne diutius in loco deserto præalgidoq; cum vniuerso exercitu periclitaretur, tum quia satis pœnarum iam dederant, qui in se deliquissent: vnde acceptis obsidibus, & omni pecunia, quam præfectus Sotiris secum detulerat, recuperata; Imperatorisque auro in potestatem redacto, quod utiq; perfectorum proborumque numismatum fuit octo & viginti milium, additis octingentis, prædaque multa onustus, permisit rursus sua hi vt intrepidè possiderent, vitamque innouando, pristino more vt viuerent. Ipse demum in Colchicum agrum reuertens, inclytum quidem & gloria superbiètem, triginta hominibus duxat desideratis, reduxit exercitum. Post hæc Imperator Iustinianus Martino prorsus exautorato, Iustinum * Germanicum copijs vniuersis, quæ apud Colchos & Armeniam erant, liberæ potestatis & solum præfecit. Iam pridem enim illi id animo inerat, ne de cætero his imperaret Martinus, quia in Gubazem insidiarum non minima causa fuisse argueretur. Continuerat tamen antehac animum, & rem planè dissimularat, haudquaquam per id temporis ratus principes esse vel concitandos, vel loco mouendos, rebus adhuc ea in regione turbatis, & eo minus, quo & is esset exercitibus gratus, tum quia bellicæ rei peritissimus erat, tum etiam quòd opportunè decenterq; bello cuncta disponeret: cuius rei apprimè gratia incolumen ad id tempus seruatum fuisse nil ambigo. nam aliàs cum Ioanne & Rustico mortem simul obisset. Nunc verò præ trophæorum à se partorum, rectorisque consilij reuerentia, quo in ipso rerum gerendarum discriminè utebatur, depresso paulatim, erectoque demum permagno illo superboque imperatorio nomine, titulum quidem illi permisit, dominari tamen in cæteros vetuit, sed priuatam iniunxit vt duceret vitam, pœnarum se satis iam ratus ex eo per ignominiam exegisse, tamen patrati in Gubazem sceleris fuisset hic particeps. Quum itaque Persæ quietius agerent, & haud secus res pacificæ essent, ac si factæ induciæ intercederent; tunc demum Iustinianus Martino è præfectura eiecto, Iustinum vt propinquitate sibi & genere coniunctissimum, ita & tunc temporis communi omnium opinione percelebrem, Byzantium ad se euocatum, & copijs vniuersis præfecit, Colchosque remisit, vt omnibus prospecturum; Quum itaque Iustinus præfectus iam omnibus esset, nec Persæ vt acie decertaturi se ad bellum pararent, neque in hos Romani ductarent exercitus, sed sua vtrique custodijs tuerentur, & quoad possent consilia inuicem explorarent, & neutra pars bellandi initium faceret, sed vtrò libenterq; conquiesceret; Chosroës Persarum rex, vbi primum quæ ad Phasidem contigissent, rescieuit, & Nachoragan fuga ex acie excessisse; ex Hiberia protinus euocatum pro patrijs legibus sæuum in modum excruciauit. Non enim satis fore destitutam duxit ignauiæ pœnâ, & simplex aliquod mortis genus vt illi inferret; sed à ceruicibus cutem ad imos pedes detraxit, vniuersamq; ita, vt genitalia ipsa inuenterentur & comparerent in vtris morem, cõstatam super scopulum quendam vt suspenderent, suis iniunxit miserabile visu, & crudelissimum facinus, quod sane * Sauorem illum, qui Chosroem in regno præcessit, ausum fuisse, & solum existimo. Simillima tamè poëta quidâ & Phrygius de Marfia

Ioannes in gratiam supplices recipit.

Martinus exautoratur. * Germani filius.

Iustiniani prudentia in dissimulatione.

Martini vitæ propter res feliciter gestas parcatum.

Iustino summa potestas concessa.

Nachoragan vitæ excoriatus iussu Chosrois.

* Sauorem.

celebriora fecit, qui vbi de arte tibijs canendi cum Apolline contendisset, victus demum pro eius petulantia victori poenas has dedit, vt ei detractū suspenderet arbori corium. sed ista quidem poëtarum miracula sunt, & fabulæ ludicra, quæ vtiq; nec vera esse, nec decencia hi conspiciantur, quod si tibi cinem dicant Apollinem factum, & ex arte decertatorem, atq; adeo vt post victoriam sit sic ira euectus, vt indignas quasdam & furibundas victo poenas intulerit; quo nam pacto ex vetere hunc comparentem tam inhumanum & nefarium facinus oblectauit? Hæc autem tum primū prisci cecinerunt poë

Nonni Dionysia tæ, & ab his iuniores excepta simul decantant, quos inter & Nonnus ille ex *corum mentio.*

Pano vrbe Aegyptia oriundus, poëta, in opere suo quodam, quod Dionysia ca nuncupauit, pauca quædam de Apolline narrans (non enim præcedentiū verborum sat memini) ita subsequitur; Eo ex tempore, quo Marsiam deū impugnantem tibicinem redarguisti, corium arbori suspensum ventis inflatur; Quod autem Perfarum regum postremum id scelus ex prisco & poëtico illo prodierit, quum non antea fuisset mortalibus cognitum, apertiora sunt argu

* Sapo

menta, & apud eos sat valida, qui & vetustissima contemplari percallent, nec ad poëtarū figmenta illa reiecerint. * Sapo quondam vir iniustissimus fuit & humano sanguine contaminatus, ira is fermè inflammabatur, & in sæuitiâ proruebat, ad parcendum verò dandamq; peccantibus veniam segnior erat. Vtrum verò id scelus in alios prius patrauerit, nil habeo, quo affirmare id a-

Valerianus imp. *excoriat.*

pertum queam. Quod autem Valerianum tūc Romanorum imperatorem is, cui fuerat per hunc bellum illatum, victum ab se, viuūq; captum eodē modo excruciauit, testis est omnis historia. Haud secus & priores illi futuri his rebus testimonio sunt, qui post deletos Parthos, Perfarum susceperunt imperi

* Sapo

um. Artaxerxes * Sapo, reges vtiq; omniū iniquissimi, siquidem alter proprio domino obruncato, per vim & tyrannidem sibi imperium vendica

* regim.

De Persicis regi *bus σαβαθη λόγος.*

uit; alter verò, quia à supplicijs grauioribus, odijsq; impijs regnandi initium fecit. Sed quum ex intercedentibus alijs item atq; alijs rursus ad Artaxerxem delata oratio sit, offertur in præsentī occasio ea nunc absoluēdi, quæ supra dicturus nos esse promisimus, & * imperatorum, qui subsequuti hos sunt, meminisse. De Artaxerxe verò quibus sit parentibus ortus, qua de causa, quoque modo cidarim, insigne regiū, sumpserit; supra satis iam explicauimus. illud tamen adiecturi his sumus, Annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis principatum, quaternis post alterius Ale-

* Mamæe filij.

* Sapo

* eorum.

Saporis felicitas.

xandri * Mamæi, Artaxerxes Perfarum (quem admodum diximus) suscepit imperium, in quo annos quindecim, mensibus demptis duobus, peregit. Huic in imperium * Sapo ille succedit, omnium crudelissimus. vixit hic vnū & triginta integros annos, & ingentibus iacturis Romanos affecit. nimirum qui regem * suum necando, nil denique sibi ad eam rem impedimento fore præcogitarat. Is fermè imperium propagauit, nam & Mesopotamiorum vastauit agrum, deinceps finitimos quosque, Cilices, Syros, Cappadoces vsque peruadens depopulatus est, & incredibilem his intulit cladem; atq; adeo, vt abruptas illas & vacuas montiū intercapedines anfractusq; cætorum repleuerit cadaueribus, complanauerit colles, & loca editiora inter se distātia, ac postmodum fertur sic equitasse & peruasisse, ac si mōtium fastigia in infimo descendissent. Hūc igitur, quum domum redisset, nec mediocriter vteretur, quæ per impietatem parasset, sed immodica elatū iam insolentia, haud lōgè post, vt superbire desineret, * Denathus Palmirinus coëgit, vir quidem tum primū obscurus & planè incognitus, sed qui ex illatis * Sapo calamitatis, & rebus aduersus hunc gestis ingētem retulit laudem, & plerisq; priscis historicis vt dignus memoria nobilitatus est. Mortuo deinde * Sapo, huius filius * Ormisdates regnum suscepit, vixitq; in eo breui admodum tempore.

* Odenathus Palmyrenus.

* Sapo.

* Sapo.

* Ormisdates.

Post

Post annum siquidem vnum & decimum diem, fato suo perfundus is obijt mortem, nulla re gesta, quæ meritò tradi memoriæ posset. Post hunc * Vraranes annos tres quum obtinuisset imperium, eius filius patri non ab simile nomen fortitus, annos sedecim in regno permansit. Deinceps Vraranes tertius, menses duntaxat quatuor imperium degustauit. Seganesna ei cognomen erat, quod illi inditum nō ab re fuisse existimari, nec temerè eum ventusti & patrij moris participasse. Perfarum siquidem reges quum magnam aliquam nationem oppugnando cepissent, essentq; illorum locis potiti, haudquaquam de cætero victos necabant, sed subactos dependere tributa cogebant, & loca inhabitare, ac captum armis agrum excolere, primoribus duntaxat gentis miserrimè trucidatis: vnde & sæpe noui principatus & nationis ex nomine liberos vocitabant, memoriæ (vti apparet) pro trophæis iam paratis & iactantiæ gratia. Vbi itaque Seganorum gens illa ab Vrarane huius patre deuicta est, iure & filius pro regia illa consuetudine Seganesna, id est, Seganorum rex nuncupatus est. Hoc confestim deperdito, Narses imperium annos septem & menses nouē tractauit. Huius Misdates filius in principatu succedit, patris heres effectus, non solum potentiæ, sed annorum æqualitatis & spatij. Miretur nanque id quispiam, patri filioque annos mensesque imperij exactissimè fuisse pares ad mensos. Hos * Sapo rex subsequutus; longissimis temporum spatijs potitus imperio est, quum tot annos regnasset, quot etiam vixerit. Hunc mater adhuc ventre gestabat, & regij generis successio ad regnum vocabatur, qui ex matre hac nasceretur: erat autem dubius partus, marē ne paritura hæc esset, an foeminam. Vnde principes omnes & satrapæ præmia magicis viris ac dona exposuere, vt ea de re futura prædicerent. Grauidam deinde equam producunt in medium partui proximam, iussereque magos super hac prius periculum facere, vaticinarique quodcunque futurum existimarent. Hoc pacto se paulo post cognituros putabant, quò processuræ istorum essent de equa prædictiones: ex hisque posse se simul imaginari haud secus euasura, quæ de homine & mare futuroque rege prædicerentur. Quid verò magi de equa prænunciarint, nil habeo quod pro certo affirmem: sed alioquin sic omnia euenere, vt prædictum ijs fuerat. Quum itaque & cæteri cognouissent, vaticinandi artem magos optimè percallere, præmiserunt reginæ qui explicarent, quæ ipsi non ignorarent futura. Hi itaque, affirmantibus Magis, mare omnino fore, qui partu edendus propediem esset, nulla interposita mora cidarim ventri imponunt, & vix dum conceptum regem pronunciant, & nomine interno sci recens formatum his placuit, quod vtiq; organum eotenus iam suscepisset, vt & palpitaret iam sensim & subsiliret. Sic igitur quod naturæ obscurum est & incertum, pro re certiore indubitataque hi opinando suscipiunt. Haud tamen spes eos fefellit, sed longè magis ad opinionem succedentibus rebus, quam opinati iam essent, assequuti sunt quæ sperabant. nascitur nanque non longe post & cum imperio * Sapo, in eoque & iuuenilem agit ætatem, & confenescit, nimirum qui septuagesimum annum iam exegisset, vbi ad quartum eius & vigesimum imperij annum Nisibis ciuitas sub Perfarū ditionem, quæ Romanorum fuisset, peruenit; Iouiano hanc imperatore prodente. is nanque in ipsis mediterraneis Perfarum locis eorundem ditionis & iuris, Iuliano repente deperdito, per milites exercitusq; & cæteram multitudinem imperator mox declaratur: & quoniam nuper sibi delatū fuisset imperium, perturbatis (vti par erat) iam rebus, & in hostili præcipuè, haudquaquam in præsentia poterat lentius, vt decuisset, res ipsas disponere; præsertim vt inde abscedere cupidus, ne in aliena moram parumper diutius traheret, & ad suamquam primū rediret, ignominiosè & turpiter cum Persis paciscitur, con-

* Vraranes

Persicorū regnū filijs vnde indentur cognominata.

Seganorū natio Seganesna.

* Sapo Saporis anni vixit regniq; pares.

De magorū prædictionibus.

Magi reginæ filij partum prædicunt.

Ventri corona imposta.

* Sapo

Iouianus imperium facilitate sua deminuit.

uentionesque facit, quibus vel ad id temporis iacturam non mediocrem Romana Respubl. patitur, & nouis quibusdam terminis Romanum retraxit imperium, idque quum porrectius esset, & ultra fuisset antea propagatum, stolidè intercidit. Sed quoniam quæ per id temporis accidissent, plerique ex priscis scriptoribus literis commendarint; haudquaquam mihi his immorari ocium est: sed ad ea progrediamur, quæ dicere cœpimus. Post * Saborem Artaxerxes germanus frater, ut regni tum particeps, quatuor ubi regnans egisset annos, emoritur. huius filius † Sabor & ipse dictus, annos quinque regnauit; totidem verò & geminatos, alteroque adiecto Saboris filius Varanes, qui & Cermasat à Cermanatione quadam, ut dictum est supra, in potestatem redacta, haud secus dictus, ac Romani assueuere, qui ab Africa Africanum dixerunt, & Germanicum à Germania, & ex alijs item alios denominarunt. Post hunc Isdigertes filius suscipit principatum, qui & magnus apud Romanos habetur, & celeberrimus. Arcadius nanque fermè iam moriens quum more mortalium sua disponderet, hoc usum custode ferunt, Theodosij filij & totius imperij curatore. Is sanè vulgatiore sermo per priscos posteris proditus, vel ad hanc tempestatem, ut apud doctos, ita & imperitos sedulo circumfertur. haud tamen vsquam literis commendatum comperimus, vel celebratum, nec apud eos fortè, qui de Arcadij morte pleraque historie tradiderunt, nisi in Procopij rhetoris scriptis, nec sanè miror hominem, qui multa didicerit, & omnem, ut ita dicam, collegit historiam, vel id factum commemorasse, alteri cuiquam prius fortè elaboratum, me verò, qui minimam in partem hæc nouerim, haudquaquam eius narratio ceperit. Sed illud equidem admiratione dignum existimauerim, quòd quum hæc Procopius narret, haud tamen simpliciter per se cognita explicet, sed Arcadium ipsum laudibus ferat, quòd optimo sit vsus consilio. ait nanq; in cæteris eum haud quaquam satis ingeniosum fuisse, in hoc solo & sapientem & prudentissimū visum. Mihi verò qui id demiretur, apparet nullam habuisse primi & repentinis consilij rationem, sed rei euentus. Quo enim pacto par erat homini alieno ac barbaro, & * nationis regibus infensissimæ, alienæque opinionis & mentis viro; nec satis iam cognito, vtrum æquitatem & fidem seruaret, quæ charissima sunt, commendasse? Quòd si nihil ille in infantem deliquit, sed huius imperium firmissimè procurate se seruabatur, præsertim quum infans sub mammis adhuc nutriretur; Isdigertes potius ille benignitatis erit collaudandus, quàm Arcadius facti. De his verò ut senserit quisque, sententiam ferat. Isdigertes igitur quum vnum & vigesimum regnasset annos, aduersus Romanos bellum nunquam suscepit, neque vlla hos vnquam affecit molestia; sed beneuolus semper erga hos, & pacificus fuit; siue ita tulerit casus, siue quia parceret puero, communibusve liberis procreandis & legibus. Hoc mortuo Vranes filius quum præfesset imperio, in Romanos quidem impetum fecit, quem quum Romanorum præfesset, qui ad fines tuendos locati erant, amicè & remissius suscepissent; confestim iter auertit, & se ad suos recepit sine vlla vel finitimorum iniuria, vel illata agris iactura. Is quum annos viginti regnasset, ex filijs alteri imperium tradidit, cui deinde quum in regno annos septemdecim exegisset, & menses quaternos, Perozes in regno successit, vir sanè audax admodum & bellicosus, animique magnitudine præstans, & si cætera mente & cogitatione haud sat constans, & longè plus audacia, quàm consilio pollens, in expeditione aduersus * Neptalitas interijt, nec ad eò hostium robore, quàm eius temeritate, nam quum in hostili ut turò proccederet, huic curandum fuisset, præuidendæque simul & præcauendæ latentis insidiæ essent; horum tamen oblitus, in insidias statim præcipitauit, in serobes nanq; & fossuras cadendo, ingenti per campos spatio in capturam paratas,

* Saporem

† Sapor

Isdigertes rex clarus.

Contra Procopij disputatio.

* reginationis

Isdigertes pacificus cum regnum.

Varanes

Varanis filius

Perozes

* Neptalitas. Procopius Eneptalitas vocat.

paratas, cum vniuerso exercitu perijt vigesimo imperij anno, vitamque finiuit inglorius, ut ab Hunnis turpiter debellatus. * Neptalitarum verò gens ipsa Hunnica est. † Valens huius germanus frater, deinde ad regnum euectus, nihil est visus siue domi siue bello memoria dignum fecisse, non solum quia mitior esset, & placidis moribus, & ad impetus temerarios, inimicitiasque obeundas non admodum promptus; sed etià quòd haud diu superstes fuit. siquidem quaterni duntaxat anni huic decursi in imperio fuerant. Interea verò * Cauades Perozi, qui Persicis agminibus præerat, quam multa Romanis intulit bella, ac sæpe de barbaris sibi finitimis victoriam retulit, nihilque temporis intermittebat, quin turbis se & periculis inuolueret: vnde & in subditos sæpe defæuebat, & implacabilis erat, ita ut perturbare res optimè constitutas sat posset, & ciuili in statu res innouare, ac consueta peruertere. Ferunt præterea hunc legem tulisse, qua viris essent & in communi expositæ foeminae, non tamen iuxta Socratis Platonisque instituta, & reconditas eorum in dictis commoditates: sed ut cuius ex lege liceret, ad quamuis animus ferret, accedere; priuatique tori participare, vel si alteri denupserit mulier, & in alterius esset hæc potestate. vnde id sequebatur, ut iure & crebrò ea in re peccare quis posset. Sed primoribus ipsis apertius id molestè ferentibus, nec esse existimantibus id iniuriæ tolerandum, ea lex regi & insidiarum & exitij præcipua causa fuit: siquidem conspiratione facta, insurgentibus vniuersis principatu hic statim deponitur, vndecimo postquam regnare cœperat anno, & in * obliuionis præsidium traditur. Imperium verò † ad Zambasem transfertur, & hunc Perozo progenitum, aliàs tamen humanitate iusticiaque polere sat visum. Hoc pacto illi rebantur rectè sibi peracta iam omnia, ut de cætero possent faciliter & per delicias viuere. Cauades verò è præsidio breui euadens, siue ut scribit Procopius, vxore ad id doli iuuante, ut quæ viri vitam prætulit suæ, siue ut alia cunque; ad Neaptalitas se contulit, Imperatoremque supplex adiuit. Tum ille ubi animo agitasset temerarios fortunæ casus, hunc perquam benignè suscepit, hortatus ut bono animo esset, & demeret prorsus in se conceptam molestiam, in primisque e blandiendo & quam optimè admonendo, mensamque opimam, dubiam, & lautio rem cum charitatis dexteritate quadam apponendo, donandoque veste perlucida & ampliore, quæ omnia sunt ad veram hospitalitatem promptissima argumenta, ad meliora denique sperandum confirmat, & paulo post filiam hospiti in vxorem despondit, traditoque ei exercitu ad reditum valido remisit in patriam, ut obuios quosque & resistentes disperderet, ac pristinam recuperaret felicitatem. Verum ut arguatur longè alios plerumque habere res ipsas euentus, ac sit hominibus visum, id ipsum quemadmodum explicatū est contingit: & sanè ad utrosque & varios fortunæ hos impetus, motusque longo interuallo distantes, Cauadis vita expendebatur, & temporis spatio mediocri, quandoquidè ex pristino illo & imperatorio statu reus sit & captiuus effectus: & ubi è carcere demū euasit fugitiuus, & mutata veste redditus hospes, regisque gener & coniunctissimus, moxque ad patrios lares descendens sine labore & periculis haud secus regnum recepit, ac nunquā amiserit, vacuumque id, & se perinde opperens repperit. * Zambazes nanq; cui id traditū fuerat, volens quidem regio huic throno cōcessit, & imperium censuit per se relinquendū, in quo quaternos annos cum voluptate vixisset, idque renuere ex animi magnitudine, & sua cum gloria maluit, & priuatā cum securitate vitam deligere. quo factū est, ut necessitatem ipsam optimū præueniret consilium. Cauades verò iteratò potius imperio, ad priores & vndenos iam annos monarchiæ in principatu alios triginta permanfit. Sed quæ huic vel antehac, vel in posterum accidissent, priscis & sapientibus in historie modū elaborata & prodita

* Neptalitarum
† Blasius Procopius.

* Cabades

Lex Cabadis de polygamia.

Lex ista Cabadi exitio fuit.

† Lesbos castellum de quo Procopius & alij.
† ad Blasium

*Agathias ab az-
lyis relicta nar-
rat.*

*Similitudo cala-
mitatū in coe-
taneis principib.*

*Zenonis exiliū
* Ilum;
† Perina*

*Nepotis augusti
calamitas.
* Oreste*

*Chosroes Cabadi
succedit.*

*Chosrois exiliū
parum eius an-
teactae vitæ con-
ueniens.*

sunt. Quæ verò vetustiores illi reliquerant, & posteris transmittenda essent, vt cognitu necessaria, vel superioribus gestis per eum rebus factu optimum ducerem, si adderentur: ceperit tamen nonnullos forsitan admiratio, quòd iisdem illis ferè temporibus, tam apud Romanos, quàm apud Persas per- multa & similia quædam acciderint, tanquam sponte sua in vtraque Republ. aduersus imperatores sinistra tunc quædam fortuna ingrueret. Siquidem paulo antè Zenon ille Isaurus Romanorum Imperator, qui & Tharasis Codicus vocitabatur, per * Ilum, Basilium, Basiliscum, & Cononem in infidias præcipitatus enixissimè ad id † Berinna coadiuuante, vbi ex imperio excidisset, eiectus exterminatusque demum, vix in Isauriam abiens salutem inuenit. Postea verò in imperium restitutus, Basilisco annos duos tyrannidem exercente occiso, dempto illi in primis regio insigni, rursus potitus imperio, vniuersaque moderando, non ad multum temporis quum regnasset, vita excessit. Haud secus & Nepos in occidente quum imperaret, simillimis quidem est, sed longè maioribus inuersatus calamitatibus. ab * Horeste illusus ex Italia profugit, regiamque vestem, & trabeam semel depositam, de cætero nunquam resumpsit, sed inter priuatos viuens occiditur. Sic itaque eo tempore reges & principes temeraria quadam & aduersa fortuna immutabantur. Si qui verò quæ hæc fiant, quæsierint rerum principia reconditarum scrutari, quamcunque (vt lubet) proferant causam: mihi verò ea sunt repetenda, vnde primùm facta digressio est. Cauade itaque mortuo, anno Iustiniani imperij quinto, Chosroes apud nos maximus ille paternum suscepit imperium, resque eximias gessit, quas rhetor Procopius & prior quidem historie demandauit: cætera verò, quæ ille omisit, partim nobis sunt explicata, partim subsequenter explicabuntur, quoad temporum continuatio ipsa exactissimè obseruetur. Sed illud in præsentia dixerim, per octo & quadraginta iam annos, quibus potitus imperio est, quam multas hunc retulisse victorias, & eò magnitudinis euasisse, vt nullus priorum apud Persas regum fuisse huic similis comperiatur, vel si cum singulis eum quis conferat, ne Cyrum dicam Cambysi huic parem facturum sit: sed ne Xerxem quidem ipsum, quæ mare ferunt contabulasse, equitabileque id reddidisse, & nauigabiles montes. Chosroes itaque & si sua magnitudine cæteros anteuuit, vitæ tamen exitum vt calamitosum & inglorium nactus, ita & alienissimum à sui temporis principum sine. Is namque quum interea circa Carduchios montes æstiuo tempore in Thamanorum vico quodam vitandi æstus ob gratiam, & ob locorum temperiem secedendo diuersaretur, Mauritius Pauli per Tiberium Constantini Romanorum imperatorem Orientalibus copijs præesse iussus, in Arxianum agrum incursionem de improviso fecit, qui vtrique contiguus erat circumiectis vico, vbi rex erat Persarum. castellis & agris protinus & intrepidè deuastatis, Zirna flumine traiecto, in anteriora processit, & proxima quæque depopulatus, igne demum succendit. Quum is itaque armis igneque omnia peruastaret, Chosroes ipse (non enim longius aberat, quàm vt in altum euectam lateque diffusam flammam intueretur) hostilis perinde incendij insuetus, haudquaquam eius prospectum tulit. vnde pudore simul ac formidine percitus, nec hostibus obuiam iuit, nec quoquam pacto iniuriam vindicauit, sed præter modum ex ea clade dolore ingenti percussus, ac sui prorsus desperans, morbo statim insanabili quodam corripitur, vnde quamcelerrimè ac per manus elatus, ad Seleuciam Ctesiphontem regiam fertur, & in fugæ morem facta discessione non longè post vitam finiuit. Ipse verò haudquaquam satis intelligo, quò nam modo orationis decursus me ceperit, quæ, vt equidem reor, rerum gestarum admiratione & voluptate prouecta eo me petulantique duxit, vt, quæ in medio explicanda fuissent, omis-

terna

terna quædam & aliena meminere. Nunc igitur vbi mihi sat constat, quousque peruenerim, & vnde digressus sim; his prætermittis, vt suis locis postmodum describendis, ad ea me referam, quæ priora illa & subsequi, & cum his contineri facillè videbantur. quandoquidem siue Persarum successiones imperatorum, siue annorum numerum, & summam vt dicam, siue quodcunque dicturum me pollicitus sum, ad finem perduxim; nil equidem ambigam, vt veriora hæc me confirmasse, & in his perscrutandis diligenter elaborasse, vt quæ ab archiuis, & Persicis libris desumpserim. Sergius namque interpres ille, me deprecante, vbi eò ad Persas se contulit, ab his quibus Persarum annalium fuerat custodia demandata, petijt supplex, vt de regum gestis sibi traderent monumenta, & causam protulit, non alterius rei ob gratiam ea se velle, nisi vt apud Romanos etiam literis commendentur, quæ apud se condita essent, & magni momenti facta. quæ vtrique illi & rectè quidem petenti, mox Sergio tradiderunt, rem fore non insuauem rati, sed suis magis regibus ad gloriam concessuram, si futurum esset, vt vel apud Romanos non incognitum foret, quales ipsi, quanti que fuissent, vt que apud se seruata gentis series sit. Sergius itaque, vt nominibus, ita & temporum intervallis, & ex his, quæ per hos gesta fuissent, opportunioribus quibusque exceptis, è Persicæque in Græcam linguam ornatè traductis, ad me omnia, quæ ab se depoposceram, detulit; permisitque vt causam ad verum absoluerem, ob quam ipse à Persis ea acceperat monumenta, quæ iam ipsi ad finem perduximus. Erat nimirum Sergius ille interpres omnium præstantissimus, & quem Chosroes rex ipse maximi faceret: quia vt in Græca, ita & Persica lingua, & in ea esset interpretandi arte facillè princeps. De * Cauade autem rege si qua fortè Procopius rhetor aliter edidit, nos tamen Persarum scripta sequenda potius duximus, & innitendum quæ in his scriptis prodantur. Nunc itaque vbi tantum laboris ad finem deduximus, age iam ad continuandam historiam redeamus, quam de rebus apud Lazos tunc gestis occceptam iam intercidimus, vt ad hæc veniremus. Nacohoragan igitur, quum ob morum ignobilitatem, & turpem in Hiberiam fugam, tum ob debellatum per Romanos, quem ipse ductarat, exercitum, crudelissimè discruciatum interijt. Chosroes verò quum animo agitasset, haudquaquam se posse in Colchico agro Romanis obsistere, vel mare ipsum tenentibus, quo exercitibus necessaria transuectabantur, & longè aliter ipse vt longis desertisque itineribus, ita & per baiulos homines onerariaque iumenta summa difficultate perpauca cibaria mittere suis copijs cogere; decreuit non de cætero sibi cum Romanis bellandum. Vt itaque pax non locis quibusdam, & ad breue perscriberetur, neve non diu esset vt imperfectior permansura & mutilata, sed eodem tenore vbi que confirmaretur; ad Iustinianum oratorem Byzantium mittit Persam virum inter cæteros facundissimum. Zich illi erat nomen. qui vbi ad Imperatorèp eruenit, multis vltro citroque dictis, in id denique conuentum est, vt Romani Persæque ea tenerent, quæ in agro Lazorum belli iure cepissent, siue castella, siue præsidia forent, neque de his in posterum certaretur, nisi maius aliquod interueniret rei principium. Zich itaque rebus pro suo & oratoris officio hoc modo peractis, ad sua se contulit. Hæc vbi exercitibus nunciantur, ad multum temporis quieti & sine vllò prorsus bello mansere, & quod spontè antehac fecerant, expansione fuit tunc protinus confirmatum.

*Vnde sumserit
has historias Agathias.*

Sergius regis interpres res Persicas impetrat a gathias.

* Cabade.

Chosroes ad pacem animam adijt.

Pax probata conditiones.

D V. M. interea hæ nationes numero ac magnitudine sua præstantes, armis ex conuento depositis, iamdiu conquieuisent, atque adeo, vt nil prorsus in inuicem molirentur; Zanorum gens ea, quæ sub Notum ventum in Euxino mari sub Trapezuntium incolit loca, & si sub Romanorum ditone tunc esset, eius tamen pars quædam maiorum suorum vestigijs sic iusistebat, vt incontinenter & perditè facere haud sat nosset: quidam tamen optimarum rerum constitutione omissa, prædonum in morem vivebant, excurrendoque circa Pontum loca, agros quidem populabantur, viatoresque; iactura afficiebant, in Armeniamque; transgressi, multa diripiebant, vnde nihil his alienius erat, quam veris cum hostibus bellum inire. Mittitur igitur ad eos Theodorus eiusdem nationis & gentis, qui post Iustinum inter cæteros obtinebat Romanorum præfectos primatum, & eorum locorum scientissimus esset, & vnde nam fieri insultus possent, vbique stationes firmari, & quemadmodum peruestigandi hostes essent, satis calleret: cuius rei gratia per Imperatorem is & non iniuria iussus aduersus Zanos tendebat. Moris itaque e Colchico agro castris, cum vniuersis copijs extra Phasidem fluium fines transgressus, occidente iam sole in penitissima tunc hostium loca descendit, castrisque inter Theodoriadem urbem & Zizeum locatis, fossaque exercitui circumducta, Zanorum partem, quæ perstitisset in amicitia, quietiorque mansisset, neque adhuc descuiisset, muneribus ad se reuocando donabat, & his bene consultum fuisse gratulabatur: qui verò iam defecissent, rupissentque impudentius foedera, poenis afficere mox debellando parabat. Illi verò nulla interposita mora ad Romanorum munitiones venerunt, in proximum collem eminentem, magna hominum coacta iam multitudine, in Romanos & in dextrum latus iaculabantur, sagittasque immittebant, ita vt ex improvisa illorum repentinaque audacia vniuersus perturbaretur exercitus, multi tamen e castris in hostes promptissime ferebantur, sed incompositi, & nullo ordine procedentes, nec tamdiu morati, vt in campi planiciem hostem pellicerent, sed versis in barbaros clypeis, & supra caput elatis, collis dorsum subire adnitebantur. Tunc Zani ex edito frequenti impulsu lapides prouoluendo, excutiendoque; tela facile hos repulere, irruptioneque; facta ad homines quadraginta interfecerunt, & in fugam cæteros mox auertere. Elati itaque barbari pro re feliciter ex insperato gesta, quam proximè à Romanorum munitionibus copias applicarunt, ibique; fortiter & diu bellatum: his in castra vt penetrarant nitentibus, & vniuersos vt manu comprehensos protinus inuolarent: illis vt indecorum ac turpius fore existimantibus, nisi euestigio hostes propulsent, vel hos funditus perdant. Sed vtrique se inuicem compellendo, innitendoque; confertis iam manibus, nihil prorsus pro animi magnitudine memoria dignum gessere, sed pari marte iam diu decertabatur, strepituque; multo, permixto clamore omnia complebantur, nec cuius partis victoria esset, dignoscebatur. Theodorus verò Romanorum præfectus, vbi primum hostium animaduertit rei bellicæ imperitiam, quod iniquo loco, nec satis tuto præliarentur, nec multis ex partibus castris insisterent, sed vnum in locum omnes iam declinassent, iussis qui circa se erant, vt pro loco manerent, & hostes in faciem oppugnarent, e suis quam maximam partem ex occulto decumanaque porta in barbaros decursuros emittit: qui clam profecti, vbi his in terga comparuerunt, clamore ingenti simul sublato, tubisque in bellum cientibus confestim elisis, hostem turbant. Zani itaque

Zanorum tunc multus.

Theodorus contra Zanos ciues suos mittitur.

Theodori præfectus.

itaque tunc aliud nihil vel circumspicere, vel sibi consultum malle, quam per ignauiam fugam capeffere: quos statim fugientes insectati Romani, præformidine amentes iam redditos facillimè obtruncabant. Ex his igitur duo milia ceciderunt, qui reliqui fuerant, diuersim palantes deferebantur. Theodorus itaque vniuersa gente in potestatem redacta, Imperatori quæ gesta fuissent significauit, sciscitanti que quid de his fieri placeret: vt his tributa imponerentur iniunxit annis singulis in posterum persoluenda, vt ex his intelligerent se subditos fore & vectigales, & sub iugum penitus missos. Vnde recensiti mox omnes descriptique tributi pensione degrauebantur, & eo ex tempore ad hanc nostram ætatem Romanis hi vectigal pendunt. Iustinianum Imperatorem ex omnibus rebus, per suos egregie gestis, hæc maximè oblectarunt. Siquidem in lege quadam e suis, & priuatis ex legibus, quas Nouellas nos dicimus, quum alias recenseret iam partas victorias, vel huius gentis præcipuè meminit. Hunc igitur habuit Zanorum insolentia exitum, & Theodorus ad Lazorum se loca recepit. Paulò antequam hæc gererentur, iteratò Byzantij vehementer adeo terra mouit, vt omnis ferè colapsa ciuitas sit. Hunc terræmotum & alter tantæ magnitudinis insequutus, quantæ (vt reor) nunquam antehac fuerat, nimirum qui sit exæstantibus aquis salientisque terræ perseuerantia factus: & is sanè eo horridior videbatur, quo & pleraque periculosius occurrebant. Exierat nanque autumniam tempus, & pro nominibus ex Romana consuetudine symposia peragebantur. frigus tunc erat, quale per id esse tempus decebat, solque; in occiduam vergens in capricornum deferebatur: quum interea circa mediæ noctis custodiam ciuibus altiore somno detentis, & iam quiescentibus, derepentè id malum inuasit, atque adeo vt à fundamentis omnia quaterentur: motus que ipse & si à principio statim violentissimus fuit, in maius tamen continenter excreuit, ita vt alio atque alio addito ad id incremento, in immensum euaderet. Demum itaque omnibus excitatis, eiulatus vnde quaque complorationesque exaudiebantur, & vox item illa, quæ in eiusmodi malis afferri spontè ad deum solet, nam sonitus quidam grauis, ferusque perinde tonantis e terra stridor fragorque; remittebantur, remissosque ventorum turbines subsequiebantur, & terrorem ingeminabant pauentibus. siquidem terrestris spiritus quidam fumosa nebula, nescio quo pacto, sursum versus expulsus desæuiebat, vt turbulentior & sonorus: quo territi homines, & pauore correpti, mente quadam torpidiore e domicilijs se proruebant, tum publicæ angustioresque viæ multitudine complebantur, tanquam non domi deperituri, si pereundum iam esset. nam frequentia & continuata, connexaque inuicem eius vrbs ædificia sunt, atque adeo, vt vix locum sub diuo situm apertumque, & omnino non adiacente edificio altero vacuum reperiat quisi-
quam. Sed alioquin quum ad superiora dirigerent oculos, & vtcunque cœlum spectarent, deumque hoc pacto deprecarentur, summitti timor animi omnis, & perturbatio denique sensim his videbatur, & perinde leuiter cadente niue irrigabantur, algore iam degrauiati, haud tamen vel ita affecti tecta iteratò subibant, ni fortè sacras ædes inissent nonnulli, eodemque prouoluti ex deo opem deposcerent. Videre tunc licuisset foeminarum vim maximam, nec infinxæ sortis, sed familiæ honoratissimæ cum viris simul deferri, & turbæ immisceri, omnemque ordinem & pudorem confundi, nec cuius conditionis homines præformidine sine vllò discrimine proculcari. Dominos præterea serui aspernabantur, nec dicto parebant, quum maiore quodam terrore victi se in templa reciperent: haud secus inferiores priuatique homines magistratus gerentibus sine vllò honoris respectu permixti iam aderant, vt ex communi omnibus incidenti periculo, vniuersis existi-

Zani redacti in potestatem.

Nouel. j. in principio.

Terræmotus horrendi.

Ædificiorum Byzantij arte sita.

mantibus se non longe post perituros. Frequentiores ea sunt nocte euerſæ domus, & præſertim in Regio (urbis arx Regium est) quam multa præterea & incredibilia contigere. Nam alibi fortè siue lapide tecta, siue ligno ædificata, velut renuciata compage hiantia abinuicem diuellebantur, ita vt æther inde atraque nil secus ac sub diuo conſpicerentur, & mox simul iteratò in præſtinam compagem coibant. Alibi verò columnæ è superiori domicilij loco, firmiter collocatæ, violentia exæſtuantis motus depulſæ excutiebantur, superuectæque proximas domos, ad eas quæ longius aberant, veluti funda emiſſæ euehebantur, & fragore ingenti omnia conterebant. Alibi verò horribilia acciderant, sed aliàs sæpe, & superioribus temporibus facta, & vt in poſterum fiat neceſſe est, quoadulque terra hæc perſtet, & humanæ naturæ peccata. tunc tamen in maius omnia occurrerunt. nam è turba magna vis hominum & obſcuriorum interijt. Ex his verò, qui Senatorum numero eſſent aſcripti, ſolus Anatolius periijt, vir ſanè conſularis dignitatis honoratiſſimus: ad quod accedebat, quòd Imperatoris domus vt curam ſuſceperat, ſic & bonorum eſſet procurationem omnium naſtus. Is itaque quum ſuo & conſueto lectulo conqueſceret, marmoris iuxta ſe fruſtum in cubiculi ædificio fixum aſtabat, pulchrè ac decenter elaboratum, qualia parietibus ſolent ad ornatum & oſtentionem, non ad neceſſitatem per eos aſſigi, qui iſtiusmodi ſuperuacaneis inhiant rebus, & non admodum neceſſarijs ornamentis. Ea igitur ſaxi moles præ terræ nimio motu diffracta laxataque, è pariete pulſa huic in caput concidit dormienti, & planè contriuit. Anatolius verò tanta mole oppreſſus, ad id modo ſuffecit, vt grauiter ex cordeque ingemiſcens, eodem tamen in lecto procumberet moribundus. Hæc nocte die autem comparente perquamlibenter ſe inuicem ciues contuebantur, quum obuiam offerrentur amantiſſimi quique & familiariffimi, complorationeque mutua cætere ſe turbæ inſinuantes, alterniſque ſinguli pro data redditaque vltro ſalute, & ſi ſui iam deſperantes, voluptate afficiebantur. Interea verò dum Anatolius ad ſepulchrū effertur, è plebe homines quidam, vt ſit, dictitare, non iniuria eum hoc mortis genere fuiſſe affectum, quippe qui & iniuſtiſſimus fuerit, & quam multis multa ſubtraxerit, & facile confirmare deſcriptas illas per eum tabellas, ſuppuniceas veſtes hunc ſibi demum exitum habuiſſe, quas ſub prætextu in Imperatorem beneuolentiæ in domos felicitium frequenter congeſſerat, & hac via omnia ſibi vendicaſſet, violatæque impudentius ſimul, & fregerit quæ teſtamento mortui delegaſſent, abire in rem malam legibus iuſſis, quæ liberos velint in paternæ ſubſtantię hæreditatem ſuccedere. Iſtiusmodi vulgus ſubmurmurando, tanti caſus comperam habere ſe cauſam opinabatur: ipſe verò quòd affirmem nil habeo, quur illud acciderit. Eſſet nimirum is terræ motus vt peroptabilis, ita & laude dignus, ſi à probis ſecerneret improbos, & hos quidem malè deperderet, illis verò vt bene vellet, & indulgeret. ſed concedamus hunc iniuſtiorum fuiſſe, at erant & alij in vrbe quamplures huius ſimillimi, vel fortè longè plurimū nequiores: & alioquin hic derepente abreptus eſt, illi impunes manſere. Nil itaq; vel ſatis patere, vel facile eſſe id cognitu dixerim, quur Anatolius ex omnibus vnus ſic vita exceſſerit: ſiquidem Plato maximū eos in modum miſeros eſſe & infelices affirmat, qui vbi vitā peſſimè duxerint, peccatorum non ſtatim pœnas hi luant, ſiue mortis genere aliquo & violento, ſiue vt aliaſ cunq; excruciat: ſed hinc ita abceſſerint, quemadmodum ex ſtigmatibus affecta ſeruitia commiſſorum facinorum liuoribus maculati, neq; hi ſaltem vt repurgarentur, id retulerint lucri. Quòd ſi concedatur, felicitior longè futurus ipſe erat, qui tunc ſimul cū cæteris morte afficeretur, quàm qui ſaluus eualeſcit. Sed hac de re ſentiat quiſq; vt lubet, ipſe verò priora illa & intermiſſa

Anatolij viri conſularis interitus

Vulgi de Anatolio iudicium.

Agathias iudicium ſuum interponit.

reſumpſerim. Tunc igitur & deinceps dies quamplurimos terra mouit, breuior tamen, nec qualis tunc primū hic motus inuaſit: ſed validus alioquin, vt qui reliqua, quæ Byzantijs eſſent, concuteret. Tum portenta mox quædam & prædictiones abſurdæ in vulgus temerè diuulgari, & mundi hanc machinam prædicari quam concitatiffimè collapſuram: nebulones præterea quidam, & deceptores, veluti diuini quidam & vates ſponte ſua circumire, & ſibi viſa prædicere, terroresque multis incutere, quibus facile poterat, vt antea territis, perſuaderi. Hi itaque ſiue in caſſum furere, & prauo exagitari dæmone ſe ſimularent, grauiffima quædam paſſim iactabant, & tanquam ex adnata ſibi prauorum dæmonum ſpecie fuiſſent futura edocti, de que ſuis admodum furijſ iactarentur. Alij præterea aſtrorum decurſus figurasque animo agitantibus, maiores calamitates, & perinde communem rerum euerſionem fore ſignificabant. itaque terrore omnes percellabantur. Et ſanè ſolet hominum iſtiusmodi & è turba examen, grauioribus ſemper in rebus, vt pauefacti, renaſci quodammodo & immutari. Sed illorum vtrunque id & rectè mentitum eſt vaticinium. erat nimirum (vt puto) per neceſſarium, impietatis reos hos fieri, qui talia ſomniarent, & nullam deo relinquerent rerum cognitionem. Eorum tamen nemo, qui aſſuiſſent, ſibi non admodum formidoloſus terrore obſteſcebat. Vnde & ſupplicationes publicæ factæ, hymniq; ſupplices vniuerſis aſtantibus ad id vnum coactis exaudiebantur: quin etiam quæ verbotenus antea laudaſſent, ſed factis rariuſ cõfirmatiffent, tunc mira cum animi promptitudine exquebantur. æquitatem præterea vniuerſi in ſuis commercijs præferrebant, ita vt vel principes ciuitatis lucri cupiditate reiecta, ex lege cauſas iudicarent: tum alij item etſi potentes, taciti ſecum quieteſcere, iuſtioraque facere, & à turpiſſimis abſtinere. nonnulli verò immutato proſus viuendi more, ſolitariam potius vitam, & in montibus ducere maluerant, relictiſ honoribus pecunijsque, & eiufmodi cæteris, quæ ſuauiſſima dicunt mortales, vel fortè in ſacras ædes, ſacrosque viros collatiſ. nocte præterea primores vrbiſ publicas circumuecti vias, abundè cibis veſtitique miſeros quoſque & calamitoſos donabant, quorum plerique vt corpore mutilati, in terram proiecti, neceſſaria tunc fortè emendicabant. Hæc fermè per tempus aliquod geſta, & quandiu recens timor incubuit. Poſtquam verò ſubleuari parumper diſcrimen eſt viſum, conſeſtim ad præſtinam rediere plerique conſuetudinem. Dum enim neceſſitas vrget, & formido ingruerit, quæ rectiora ſunt factu, vt cunq; & leuiter deguſtamus. Tunc demum de ventorum exhalationibus quam multa vltro citroque diſceptari mox ceptum: & in conuentibus ipſis Stagiretes quidam præcipuus habebatur. Is nanq; quū de his pleraq; & aſſatim, ac rectius fortè eloqueretur, nunc terræ motus cauſas interpretabatur, nunc quod in vero eſſet, minimè peruidebat. Nonnulli verò, vt Stagiretis confirmaturi opinionem, quòd ſpiritus denſior quidam & fumidus ſub terræ concavitatibus coarctatus hos faciat motus, propoſuere ocepto ſermoni, quòd * Arthmeſius quidam fuerat emachinatus, cui Tralles ciuitas patria fuit: (ars verò, machinari mutationes) qui linearem contemplationem ad materiam traducendo, imitationes nonnullas & perinde idola rerum exiſtentium operabatur. Is itaq; machinationum huiusmodi peritiſſimus erat, & ad mathematicæ artis ſummum haud ſecus peruenerat, ac eius germanus frater Metrodorus grammaticæ artem tenebat. Ipſe verò beatiorem hanc dixerim matrem, quæ variæ diſciplinæ pleniffimum ſemen ediderit: hæc nanq; non ſolum hos genuit, ſed Olympium etiam, qui ſe ad legum exercitationem, & fori iudicialis contulit diſciplinam. Poſt hunc Dioſcorum Alexandrumque, vtroſque artis Medicæ peritiſſimos. Quorum alter & Dioſcorus in patria ſuæ artis conſideratiuſ opera

Variæ prædictiones in vulgus præſæ.

Supplicationes et emendationes populi.

Auſti coetus monachorum ex trepidatione ſuperſtitioſa.

Simulatae poenitentie fruſtus.

Ariſtotelcm intelligit.

* Procopius Anathemium vocandum docet.

Fratres V. ex vna matre doctiſſimi.

* hoc est, urbem
Romanam veterem.
* Anthemij

edocendo vixit, alter * urbem antiquam honoratissime accitus incoluit. Artim-
mesij tamen & Metrodori quum gloria quaque diuagaretur, ad ipsum demum
Imperatorem peruenit. Vocati igitur, ubi se Byzantium contulere, eodemque
omni vita peracta, maximum in modum utriusque specimen pre se virtutis tulif-
sent, celebritatem sibi & gloriam compararunt: quum alter tam magnos iu-
uenum coetus & sanè nobilium erudiret, & his ipsis pulcherrimam doctrinam
impartiretur, ut ad eloquentiam studium, desiderium vniuersis iniecerit: alter
verò ut in hac urbe, ita & alijs multis in locis mira quaedam & planè ingen-
ria factitaret. Quae utique etsi silentio praetereantur, huic tamen, quandiu vi-
xerit, ad memorabilem sunt gloriam suffectura, illud verò, cuius ob gratiam
huius viri commemini, mox explicabitur. Erat Byzantij Zenon quidam &
rhetor, alias tamen ut clarus, ita & Imperatori notissimus. Is * Arthmesium
quam proximè habitabat, ita ut utrisque iuncta esse domicilia viderentur,
iisdem finibus & canali imo dimensa. Temporis haud longo post inter-
uallo inter hos difficilis altercatio nata, siue alterius & mathematici perspi-
cacia ut antehac insueta, siue nouo ex aedificio, quod nimis in altum proue-
heretur, lumini contigua domus officeret; siue alia quavis de causa, ut saepe
inter vicinos sit & proximè habitantes, lis necessariò oritur. Arthmesius
quum, ab aduersario, ut causas procurante, dicendi arte peruinceretur, &
minus posset illius eloquentiae sicubi verborum vel vi vel ornatu obistere;
sua ex arte hunc in modum illati mœroris vicem Zenoni reddidit. Domum
excelsam habebat Zenon, & ampliorem, pulchramque, & curiosius ac va-
rio quidem ornatu extructam, in quam multos visendi cœnandique causa
introducebat, & hos amicissimos. eius domus pars inferior quaedam, ad so-
lum Arthmesij erat, ita ut inter medium solarium esset, & desuper tectum.
In inferiori igitur parte & sua * Arthmesius lebetes magnos aqua plenos per
domus spacia diuersim disposuit, his è corio fistulas exteriori ex parte cir-
cumdedit, & latiores quidem, ut totum lebetum circum complecterentur.
Deinde in tubae speciem illas summisit in altum, ita ut ex proportione
sua desinerent, extremaque fortiter ad tigna & tabulas offirmauit defixitque;
ita ut conceptus his aer liberè per eam vacuitatem euaderet, solariumque per-
tingeret nudum, & ut erat necesse, intra fistulas ipsas circumferretur, nec
quoquam pacto efflueret. His itaque ex occulto sic constitutis, sub lebetum
fundum multum ignis subiecit, ingentemque excitat flammam. Tunc de-
mum aqua subsiliente exaestuanteque, vapor multus elatus per fistulas in al-
tum serpebat citus & densior, quumque non haberet quò aliò effunderetur,
per has reuolutus & angustia pressus, violentior sursum versus impellaba-
tur, ita ut quum ad solarium offendisset, iteratò deorsum simili violentia de-
ferretur: qua reciprocatioe saepius facta, sic domus tota concussa est & com-
mota, ut sensim, hæc tremere & ligna stridere inciperent: qua ex re, qui apud
Zenonè fortè tunc aderant, obturbati omnes, & tam graui malo perterriti,
diuinam implorantes opem, & cum ingenti clamore se protinus in publicum
è domo proripere. Vnde factum, ut quum paulo post ad regiam se Zenon
conferret, notos rogaret, ecquid de terræ motu recens factò sentirent? num
ve eorum quispiam extimuisset? Tum illis meliora ut diceret imperanti-
bus, & respondentibus nec factum esse, nec fieri se cupere, ei que insuper suc-
censentibus, qui talia ut fugienda, ita & sinistra perinde portenta narraret,
nihil habebat quod ad hæc cogitare, nedum respondere sat posset, nimirum
qui nec sibi ipsi diffidere poterat, & in his praecipue, quae nuper calleret fuif-
se omnino facta, & satis pudebat pertinacius & diu velle cum tot viris iur-
gari, ita se incusantibus. His itaque & pluribus repetebant, qui ventorum re-
flationes, inflatioresque spiritus quatientis terræ originem dicerent, id sedu-
lò affir-

* Anthemium
Arthmesius Ze-
nonem aduersa-
rium territat.

* Anthemius

lò affirmantes. quum enim machinator ille eius terræ motus causam cogno-
uisset, & ipse simile quiddam effecit, arte imitatus naturam. Mihi verò similia
veri ista videntur, vel ut cunquē elegantius adinuenta; non tamen eorum,
quae in vero fiebant, certiora signa vel argumenta. Nec enim quia catelli
minutuli isti & melitæi, vel leuissimo quodam incessu solaria quatiunt, eam
rem huic quis similem dixerit, vel hoc sufficienti utetur is argumento. Sed
illa equidem eius machinationis ludibria, nec vana omnino, nec insuauia
putanda sunt. Materiae autem defectus quarendae simul decenter & causae
sunt. Nec sanè id solum * Arthmesius est in Zenonem machinatus, sed huius
praeterea domum fulgoribus simul & tonanti fragore repleuit. is siquidem la-
pideum orbem in speculi speciem comparatum, excavatamque leniter ac
Solis oppositum radijs, splendore complebat, moxque in quos vellet inuer-
tens, tantum his intorquebat fulgorem, ut oculorum aciem hebetaret, & vi-
sum praestringeret. Excogitauit praeterea organorum quorundam attritiones
collisionesque, ex hisque crepitus sonoros quosdam & violentos edebat, &
planè tonantes, ac tanti fragoris, ut sensus hominum pauefaceret; atque adeo,
ut quum Zenon ipse vix intelligeret, vndenam ea prodirent, ad Imperatoris
pedes in conspectu omnium prouolutus, vicinum * Arthmesium improbita-
tis & iniusticiae incusarit, & ea animi cogitatione, ut ira commotus ioculari
quippiam eloqueretur, & poetica quaedam mox decantaret, astanteque sena-
tu perinde irridens proclamitabat, haudquaquam se solum & hominem, pos-
se aduersus fulminantem Iouem, grauitonantemque, ad hæc & terram ipsam
concutientem pugnare. Et sanè sunt non inuenusta, quae ea ex arte ludicra
fiunt: haud tamen talia, ut ex his vel imitari naturam queas, vel huic ea simil-
lima reddere. Sed de his quisque pro arbitrio sentiat. mihi verò ad ea, quae
narrare iam coeperam, redeundum. Per eam itaque hiemem in his malis ci-
uitas versabatur, adeo ut ad plurimos dies terra visa sit commoueri, etsi mi-
nus concuteretur. Insederat id hominum mentibus & suspicio inerat animi
cogitatus obturbans. Imperator interea aedificia pleraque, quae vel putren-
tia, vel debilia essent, vel fortè prolapsa instaurare adnitebatur. Sed curæ illi
praecipue fuit dei maximū illud & egregium templum, quod antea ipse per
populū quondam incensum, conspicuum & admirandū iteratò extruxerat,
& ut pristina magnitudine excellentius, ita & formae decore, & metallorum
varietate ornat, contexeratque, cocto ex latere calceque, ferro plerisque in
locis constrictum & conligatum, sine vllò tignorum vel ruderum usu, ne de
cætero tam facile conflagraret. * Arthmesius verò, cuius nuper meminimus,
hoc templum machinabatur & extruebat. erat autem in eo pars quaedam
testudinis & intermedia quidem, quae cæteras superaret aedificij partes, ter-
ræ motu excussa, quam Imperator longè firmiter exaedificari curauit, & ma-
chinatores alij quidam formam prius inter se contemplati, & quemadmo-
dum offensa pars ad integrum reliquum se haberet, & quousque offensio i-
psa procederet, eam fastigij portionem, quae in Orientem & * Hesperiam
vergeret, suo in statu consistere permiserunt: quae verò * Arcturi Notiae è re-
gione esset super concameratum aedificium structa, introrsus paululum por-
rexerunt, sensimque sic ampliarunt, ut cæteris aedificijs plurimum conueni-
ret, fatereturque se inspectantibus obrotundum laterum & æquabilem di-
mensionem habere, ut via hac possent vacui vastitatem illam in angustum
cogere, pusillamque oblongi portionem subtrahere, quousque vnde quaque
quadraret forma. His proinde ita aedificatis desuper obfirmarunt, quod in
medio extat, siue rotundum * hemisphaerium fuerit, siue ut cunquē murarij
id nuncupent fabri. Hunc itaque in modum extructum est templum, rectius
quidem & optimè circumactum, & vndique quadrans; angustius tamen & in

Agathia iudicium

* Anthemius

* Anthemius

Iustinianus colo-
lapia restituit.

* Anthemius

Hemisphaerium
sanctae Sopsie
refectum.
* occidentem

* arcti

* Procopius hunc
κύλιτρον vocat.

acutum porrectius, ac denique tale, ut non tantopere spectatores, ut quorundam, in sui admirationem conuertat, sed ut longè tutius ad omnes subsultus euaserit. Sed satis multa de hoc templo sunt per nos explicata, quæ utique erant commemoranda. nam uelle quæ in ea sunt admiratione digna, uerbis expromere; superuacaneum fore apparet, nec huius operis proprium. quod si quis forsitan uelit, qui procul hinc absit, haud secus, ac si præfens contempleretur, apertius ea pernoſſe; legat Pauli Flori in hexametris scripta, qui præmatum apud Imperatorem hoc tempore inter eius terræ præfides tenet, & sicut generis gloria decoratur, ita & à suis maioribus opes est amplissimas nactus: ad quæ tamen accedit & eruditio, & impensa eloquentiæ opera, quibus maximè gloriatur. Scripsit hic & alia plura poemata, memorata & laude digna: quæ uerò de hoc templo præscripsit, labore & arte referta eo magis uidentur, quo & mirabiliorè constat esse materiam. Apud hunc nanq; quemuis optimum collocati templi comperturus es ordinem, metallorumq; item naturas subtilissimè conquisitas, vestibulumq; ipsum, decentius quidem & necessarium; magnitudinem præterea altitudinesque & figuras in rectum productas, ac quæuis alia siue circularia, siue pendentia, siue porrectiora. huius ex uersibus nosse insuper poteris sanctius illud sacellum argento auroq; constare, & in mysteria duntaxat sepositum, preciosissimis rebus & mira uarietate ornatum: & si quid aliud in eo templo fuerit cognitione dignum, haud secius atque hi noueris, qui crebris inambulationibus omnia spectando rimentur. Eodem anno Vere iam ineunte de repente & iteratò urbem pestilens morbus inuasit, & infinitam sustulit multitudinem. haud tamen prorsus cessauit, ex quo tunc primùm anno Iustiniani imperio quinto irreperere nostram hanc regionem occœpit. Interea uerò aliò item atque aliò diuersim ea pestis transgressa, locis iam multis mutuo deuasatis, his qui reliqui Byzantij fuerant; ad breuè quiete data, tanquam (ut reor) tunc statim eludens, iteratò eòdem se contulit, rata (ut arbitror) citius inde se abscessisse, quam decuit. Interibant itaque repentina morte quam multi, tanquam apoplexiæ graui morbo correpti: qui plurimū resistebant, ad quintum uix diem uita defungebantur. Morbi autem recentioris species erat pristinae similis. Febres siquidem ad ægritudinem aliam intumescens adiectæ continuè, non ad diem durabant, nec mediocriter lassabant; sed solo eius interitu, quæ fortè cepissent, finiebantur. Nonnulli uerò nec febre præuerti, nec dolore ullo affecti, secretum dum facerent, ut domi, ita & publicis in locis, sicubi id contigerat, procumbebant extemplò exanimes facti, perinde mortem in promptu haberent. Omnis itaque ætas passim iam interibat, & pubescens præcipuè & florida, & in his mares quammaximè. nam feminae non admodum simili morbo afficiebantur. Qui uetustissima igitur Aegyptiorum dicta, qui ut iuxta Persas, & supernorum motus quamoptimè callent, temporum quorundam reuolutiones, quæ infinito mundo deferri affirmant, nunc prosperas felicesque, nunc aduersas & planè infaustas, esseque præsentem periodum sinistrorum numero & pessimorum. Hinc nanq; ubiq; uidemus constari, & omnia denique commisceri. Quidam uerò diuinam iram exitij mortalibus esse causam dicunt, quæ non immeritò humani generis nequitias puniat, & hominum multitudinem mutilando concidat. Mihi uerò utranque opinionem inquirere, & ueriores decernere, haudquaquam est hoc tempore adnitendum, quum id fortè ignorem: uel si fortè satis intelligam, necessarium tamen haudquaquam id uisum presentibus, de quibus dicendum est conuenire. Nam si breuiter quæ obtigere commemini, hoc solo historiae legi est inseruitum. Super his autem ciuitati & alia pleraque eodem tempore inciderunt tumultuosa & turbida, & nil minus, quam ea, quæ diximus,

Pauli Flori de
sanctæ Sophie
structura liber.

Pestis grassatio
æstiuina.

permolesta. Sed qualia fuerint explicaturi mox sumus, si prius & breuiter uetustiora quædam nos transegerimus. Hunni quondam circa lacum Mæotidem loca incolere in * Arcturum potius uersi, ut barbarorum cæterè natio-^{* arctum.} nes, quæ quod infra Imaum montem Asiam insident, hi omnes & Scythæ & Hunni uocitabantur, seorsum tamen & per generationes. nam partim Cotriguri appellantur, partim Utrizuri, partim Burgundi, partim aliàs utcunque patrium illis est gentibus & consuetum denominari. Hi itaque Hunni longo post tempore in Europam subito traiecerunt, certo (uti fert fama & in uero) tunc primum his duce facto, siue aliena quadam uis fortuna, siue lacus aquæ, quæ in pontum Euxinum deferuntur, defestiores sint his interea uisæ. utcunque tamen res se ipsa habuerit, ubi hi transmiserunt, diu per aliena uagati, de improviso incursione facta ingentem iacturam locorum incolis intulerunt; atque adeo, ut primis illis depulsis habitatoribus, eas ipsi sedes tenuerint, in quibus erant non diu alioquin permanfuri; sed funditus, ut aiunt, per dendi. Sed Utrizuri Burgundiq; ad Leonis usq; tempora Romanorum Imperatoris celebres extitere, & robore præstare sunt uisi. Nos uerò huius ætatis homines nullam istorum habemus cognitionem, nec habituri in posteris sumus; siue quia prorsus obsoleuere & nuspiã sunt, siue quia suis exciti sedibus aliò sunt & quamprocul abducti. Eo itaque anno, quo pestilentissimum morbum Byzantium diximus inuasisse. Hunnorum reliquiæ saluabantur, erantque adhuc celebritate & nomine clari. Descendentes itaq; Hunni ad notum uentum haud longè ab Histri fluminis ripis, pro eorum arbitrio confidebant. Tunc igitur hieme iam ineunte, huius fluminis aquæ, ut aliàs semper, nimio præ algore magnam in profunditatem concretæ obstricteque obduruerant, adeo ut peruiæ tam uiris essent, quam equis iam redditæ. Zabergan igitur Cotrigurorum Hunnorum præfectus magna cum hominum equorumque multitudine dum per cõstrictos fluminis uortices nil secus ac terra iter haberet, facillimè in Romanæ ditionis loca pertransit, nimirum quæ deserta iam essent, & prodeunti sibi nihil impedimento fuisset. Quo factum est, ut quamprimum Mœsiam Scythiamque transgressus, in Thraciam demum peruenerit: quò ubi est uentum, exercitus partem in Græciam, ut de improviso sine custodijs loca excurreret & popularetur, dimisit. Et alias deinceps manus in Cherronnesum Thraciæ. Cherronnesi uerò pars quædam, quæ in eorum notumque uergit, ad meridianum usque centrum circa Hellepontum porrigitur, cuius fretum Cherronnesum fere omnem circumfluit, insinuatis littorum flexibus in angustiorem usque continentis partem exin circumfertur. quadraginta duntaxat stadijs coercetur, ne Cherronnesum insulam faciat. In hoc igitur isthmo porrectior inædificatus est murus, in utrunque mare productus. Interiorem in partem constitutæ sunt ciuitates nonnullæ, Aphrodisias, Sestos, * Tiberis. Ab his quamlongissimè ut iuxta Isthmum & sinus litto-^{* Procopius Cibem vocat.} reos sita, & apud poëtas celeberrima Sestos ciuitas est, nec alia ut puto de causa, nisi ex illo heroum cœtu, Leandrique amore & morte. Huic haud longè aliud quoddam adiacet castellum, perexiguum quidem & inuentum, & nil penitus nactum quod iuuet. Callipolis est denominatum. vicos tamen huic circumiectos agri exornant, promontoria item & arborum copiosa uarietas, aquarumque fluxus, terra irrigua & planè foecundior, & ad necessaria omnia abundè admodum suffectura. Tot itaque Cherronnesi castella, tantamque agrorum amplitudinem ita munitiones circumplectuntur, ut adiri per hostes haudquaquam facillè queant. Zabergan igitur spe bona depastus, id animo agitabat, ut si obiectum hunc caperet murum, & uersari in locis interioribus posset, uel mare simul in potestatem se protinus redacturum: ex eoque somniabat affuturam sibi non paruam nauium copiam, quibus in

De Hunnorum
nationibus.

Hunnorum in
Europam irassee-
tio.

Zabergan Cotri-
gurus per glas-
ciem Rom. terras
inuadit.

Cherronnesi sit-
tus, & castella,
& munitio.

* Procopius Cibe-
rim vocat.

Callipolis.

Zaberganis ab-
reptiones.

Asiam esset per angustissimum illud & intermedium fretum, quod nec asperis quidem scinditur vndis, summa facilitate & mox traiecturus, Abydoque capta, & portorium simul decimarium illud protinus sublaturus. His itaque vanis consilijs concitatus, in Cheronesum tantum exercitus misit, quantum ad id negocij satis fore existimabat. Ipse vero cum equitum milibus septem recta ire Constantinopolim pergit, agros depopulando, tentandoque proxima quaque castella, ita ut passim omnia perturbaret. Sed eius in has partes profectio causa fuit barbarica iniusticia quaedam, & nimia habendi cupiditas; dissimulando tamen Cotrigurorum pretebat & causabatur inimicitias. Siquidem Sandichlus quidam & Hunnus suae gentis praefectus erat, ut benevolentissimus, ita & foedere Romanis iunctus. Hunc nimirum Romanus Imperator colebat, benevolentiaque & honore prosequabatur, & multis simul muneribus condonabat. Cotriguri igitur, quum nihil huiusmodi essent rerum participes facti, sed omnino despicerentur, & apertioribus afficerentur potius contumelijs; hunc comparandum esse exercitum censuerunt, ut & ipsi terrori caeteris essent, & sibi perinde illatam iniuriam vindicarent, & digni iam viderentur, de quibus haberi ratio posset. Quum itaque prodeuntibus ijs nemo obuiam iret, incurfiones liberè faciebant, & agros depopulati ingentem auertebant praedam, magna vi captiuorum coacta, quos inter & feminae quam multae ut nobiles, ita & continentissimae crudelius trahebantur: quae utique infeliciores eo maxime erant, quo & barbarorum ministrare profusae libidini cogebantur. quinetiam barbari homines plerisque vel è sacrario abductis vim inferebant, quae à * paruis iam pridem nuptijs renunciasent, & seculi voluptatibus, ac castam vitam ut degerent, in remoto aliquo domicilio recondentur, deo ad supplicandum idoneo, & id magnificerent, ut semotae omnino & liberae à quouis hominum contubernio quamprocul abessent, quietique se solum permitterent. Erant praeterea, quae quum barbarorum repudiarent concubitus, vel partui proximae, si quae forte istiusmodi esse tunc contigisset, ita distrahebantur, ut si necessitas ipsa pariendi ingrueret, in ipso itinere in propatulo foetum mox aederent, nec verecundos possent partus dolores obtegere, vel hos urgentes significare: unde vel aediti plerunque infantes canibus discerpenti, & auibus in solitudine relinquerentur, perinde iccirco essent in lucem producti, & frustra, quod nati fuerant, hi degustassent. rem sane calamitosam, ut eò tandem res Romanorum redactae iam essent, ut vel in circumiectis regiae urbis locis à barbaris, etsi per paucis quidem, mala haec inferrentur. quibus tamen non eotenus audacia finiebatur, sed urbem versus progrediendo, ad longos (quos nuncupant) muros se facile contulerunt, & praesidijs, quae infra hos essent, appropinquabant. iam enim praevetustate & negligentia maioris * praesidij dissolutum ceciderat aedificium. tum barbari ipsi vel stantes in partem aliquam muros haud secus ac sua intrepidè disturbabant, nec aliquid erat, quod hos coereret, quum nullum eodem esset militare praesidium collocatum, nec vlla ad defensionem tormenta, nec demum, si forsitan affuissent, qui ea tractare satis celerent. non canum latratus audiebatur, non hominum fremitus. & si non id dictu ridiculum sit, tanquam porcorum in claustris Romani exercitus interclusi manebant, tamen vel eo numero essent, quo tunc primum & veterum Imperatorum tempore recensentur, & non in minimam partem redacti, haudquaquam sint tamè Imperij magnitudini suffecturi. nam quum ad quinque & quadringenta milia sexcentaque; bellicosissimorum virorum, vires omnes apud Romanos tunc temporis cogerentur, vix ad centum quinquaginta nunc milia rediguntur, quae partim in Italia, partim in Libya, partim in * Hispania, partim apud Colchos, partim Alexandrino in agro, & circa Theben

Aegypti

Cotriguri ex emulatione quaedam ad hoc factus impulsus.

Cotrigurorum stupra.

* alias puero.

Barbarorum immanitas foeda.

Longi muri.

* castelli.

Exercitus Rom. quantum deminuti fuerint.

* Hiberia, scilicet Asiatice. nam in Hispania nihil Iustinianus habebat.

Aegypti erant. Pauculi praeterea quidam in Oriente circa Persarum terminos stationem habebant pro iunctis foederibus & offirmatis indutijs. Non enim multis hisce in locis opus erat. Sic itaque ad perexiguam partem redactae tot hominum copiae sunt, & principum negligentia interscissae. Imperator namque ubi Italiam omnem in potestatem redegerat, & Libyam cepit; totque & tam maxima confecit bella, primusque (ut dixerim ita,) Romanorum omnium, qui Byzantij imperium tenuere, ut nomine ita & re ipsa liberae potestatis esse Imperator arguitur, & alia pleraque in ipsa iuuenta, & corporis robore gessit: circa ipsum denique & postremum vitae decursum (iam enim senuerat) renunciasse laborat, ut inter se hostes armis decernerent. Unde & donis nonnullos mulcebat, vel ea arte, ut cunquē poterat, repellere: vel fortè efficiebat, ut sibi confiderent plurimum, vel suo ipsi discrimine bella gererent: quo factum est, ut exercitus ipsos [etsi] desidia & belandi desuetudine diuturna corruptos, perinde non in posterum necessarios, negligeret. Unde vel eodem tempore capti, qui secundum in principatu locum tenerent, & exercitus regerent, à subditis vestigal exigendi curam susceperant, ex eoque exercitibus necessaria impartiri, partim superbius stipendium fraudare, partim tardius longè, quam opus esset, illud dependere, vel eo ut cunquē depenso, computationem fraudulenter & turpiter exercere, scribis instando, vel persoluta stipendia reuocando, impudentius agere, idque praemij & dignitatis militibus soluere, criminationesque alias item atque alias & saepe inferre, cibariorum partem subtrahere, & haud secus atque in aquarum defluxu refluxuque, nescio quo pacto vel stipendij partem, quam fortè agminibus dependissent, retrò ad se, unde defluerat, reuocarent. Hoc modo ars omnis belligerandi, vel acie decernendi negligebatur, ita ut partim cibi oppressi carentia, certamina ipsa relinquerent, in quibus diutissime coaluissent; partim aliò se conferrent, ut ad vitam aliam transirent. unde in scorta, aurigasque, & homines cuiusmodi effeminatos ac delicijs deditos, civilesque in seditiones duntaxat intentos & corporum curam, contentiosos, fures, audaces, & in alia demum minoris longè momenti, militare stipendium infumebatur, quo factum est, ut non solum Thracia, sed vel proxima regiae urbi loca, deserta iam adeo essent, & sine vllis custodijs derelicta; ut barbaris peruia fierent, & ad incurfiones nimium opportuna. nam illi eò euaserant insolentiae, ut vel ad Melantidem vicum castra posuerint, quae à Byzantio ne

Iustinianei imperij dignitas.

Vitium senectae Iustiniani.

Duces militum stipendia fraudulenter intercipiunt.

Rei militaris inertitas.

Melantis. Atyras fluvius.

Blachernae.

paratu his necessario, partim plaustris deferentes intra urbem deposuerunt. partim inuecta nauigijs, & intermedio traiecto freta in aduersum littus in continentem mox deuehunt. videres tunc sacras nudatas ædes, suo splendore sic & ornatu priuatas, perinde antea nunquam dicatas, nec religionis quicquam aut sanctitatis sortitas, sed vt nuper fundata. adeo autem terribilia erant, & ingentia illa discrimina, & tantopere vt occursura omnino animis ipsis concepta; vt vel in Syces mœnia, Chiseamque portam, primores quidam, præfectiq; & armorum vis magna infederint, hostes oppugnaturi, si se forte inuaderent. Dum interea ciuitas omnis tumultuando maximum in modum perturbaretur, & barbari haudquaquam proxima quæque depopulari intermisissent, Belisarius clarissimus olim præfectus, etsi præ senectute in curuitatem iam declinasset, mittitur tamen per Imperatorem in hostes eo armorum habitu circumactus, quibus à pueritia iam insueuerat: vnde & rerum per se quondam gestarum recordatio succurrebat, & ipse quidem de se mira animi promptitudine, iuuenis munera exequabatur. id nanque vltimum illi in vita certamen fuit, nec sanè minorem ex eo retulit gloriam, quam ex Vandalis olim, Gothisque deuictis. Siquidem malorum præteritorum & futurorum iam desperatio, vt conatus hosce maiores fore superbioresque arguebant, ita & victoriam periocundam. Belisarius itaque haud procul ab urbe progressus, ad Cherumefum (id loco nomen) positis castris, summam præ se rei militaris peritiam tulit, & maiora ausus est, quam eius canicies ferret. erat nimirum iam effœta ætatis, debilitateque (vti par erat) non mediocri detinebatur; haud tamen adeo videbatur laboribus concessisse, nec aliàs vitæ percupidus. Hunc viri trecenti, vel eo amplius numero sequebantur, præliandi omnes periti, & qui secum vnà nonnullis certaminibus antea & strenuè insudarant: cæteri turba erat inermis, & planè imbellis, & qui sola inexperientia pro suauissimis pericula ducerent, quippe qui visendi gratia potius, quam rei gerendæ in expeditionem iuissent. His præsidio erat è proximis vicis agrestium copia, qui per barbaros deuastatis iam agris quum se quò aliò verterent nihil haberent, ad Belisarium agmine facto se mox contulerunt. Tum ille in tempore agresti multitudine fretus, patientiori fossa se suosque circumegit, & exploratores crebrius emittebat, hostium vires spectatum; ita quoad poterat fieri, vel illorum exercitum recenserent, ac demum referrent, quæ ex his percepissent. Hunc ille in modum omnia secum versando, ex sententia exsequabatur. quum autem iam serum diei esset, & nox aduētasset; per campos ignes passim incendi iussit, vt vbi hos hostes spectassent, maiorem esse exercitum crederent, quum hunc ex ignibus metirentur. Et sanè ita esse sibi iam barbari persuaserant. vnde & formidine capti, taciti considerabant. Haud tamen hisce fallacijs, tanquam rei militaris prorsus ignari conquierunt. iam enim intellexerant, Romanorum adesse perexiguas manus, & sibi non bello pares. Belisarij tamen milites mira animi promptitudine tenebantur, hostesque iam aspernati, vel si infiniti in se impetum facerent, propriæ virtuti quamproximè confidebant; vt qui & Romani essent, & in magnis periculis suas vires periclitati, rei bellicæ studuissent. Quorum virorum Belisarius quum vt animi magnitudinem, ita & iactantiam percepisset, & quòd acrius longè, quam oporteret, instantibus periculis tam multum infremere veritus, ne dum in ipso vitæ discrimine versarentur, & pede collato cum hoste manus consererent, defecturi forsitan sint, vel in nimium spei eucti effusè subirent, & pro arbitrio quò vellent ferrètur, quum faciles quidem & placidi rerum his viderentur euentus; & ne hæc euenirent, cauendum ratus, coacto mox in vnum exercitu, vt iam imminente certamine progressus in medium orationem huiusmodi habuit, Non equidem, viri, vt à timore ad

Belisarius vltimum patriæ per soluit.

Belisarij senis prudentia.

Strategema.

Belisarij ad milites conuocatio.

con-

confidentiam vos erecturus, quòd fieri antè certamen initum solet, huc ad vos venio pro consuetudine verba facturum, si quo forsitan modo Romanos milites semper in bello versatos, & qui (ita vt dixerim,) magnarum gentium Respublicas euerterunt, nunc verò aduersus barbaros bella gesturos, vagos hos quidem, & Hunnos Cotriguros, perinde formidinem adempturus comonefaciam. Sed quum in vobis vt animi inesse multum perspexi, ita & audaciæ plurimum, & vltra quàm decet, vos demum efferri; non superuacaneum fore existimaui, veteris vestræ modestiæ & vos meminisse. siquidè quòd modum excedit, vbi que cauendum est sapientibus: vel si in laude fortè id sit concessum, eotenus his tamen gloriantum, qui pro rebus olim egregiè gestis forsitan efferuntur, quoad credulitas ipsa & confidentia, quæ & ipse est posse vos semper similia consequi, ex animo propulsare prudentiam nequeant, vel se ad insolentiam prorsus euehere. Enimverò qui ad id prouecti dementia sunt, vt nec moderati quippiam audire, nec pensi queant, profectò vel ad deum ipsum oppugnandum sunt euasuri. Ad hæc considerandum, quòd si barbari nostris sint viribus longè inferiores, sed alioquin multitudine superent; vel si id, quòd vtrinque abundat; scrutando nos expendimus; in æquum id, quo exceditur, redigatur necessarium sit. Cur non indecorum fuerit, vos propinquo ex apparatu, ad id petulantis & incontinentiæ peruenisse, vt nec tempus quidem, nec ordinem, nec temerarios fortunæ casus magni nunc faciatis? Non enim reor corporis viribus potius, quàm recto iudicio, & prouida cogitatione posse hostes peruinci. Quo enim pacto & ipse, qui ad id senectutis peruenerim, & belligerandi iam tempus excessi, in acie versari nunc & periculis possem, nisi consilij vt cunquè probis considerem? Si igitur & senectutis infirmitatem, mens quidem validior, ac decentium rerum percipida fortiorem proculdubio reddit, ad eaque excitat, & peragenda confirmat, prouidentia quadam supplendo ætatis defectus; quomodo non potius longè adiuuerit, si iuuenili huic vestræ ætati, & corporis robori sit hæc affutura? nam minus prosperos rerum euentus, qui vel fortuna fiunt, vel manuum debilitate atque ignauia, tutior fortè & prudens aliqua cogitatio, & quæ coaptare se casibus nouerit, in ea transferre, quæ expedit, poterit; & si quid peccatum est, confestim sarcire. verum vbi mens labat, & facile fallitur, ne ea, quæ in rem sint, internoscant; si eorum, quæ incon-sultius fiunt, quicquid acciderit; vnde nam tibi desumpseris, quòd sit salutis futurum, & præsens reuocare periculum queat, si fortè præcipuè illud, quòd hæc omnia pariat, auertatur? Sed subibit quempiam admiratio, nouum me quoddam comonefaciendi milites genus per id tempus adinuenisse, quum longè prius erigenda in vobis confidentia esset, & animi promptitudo. At contra, hæc quidem ipse nunc subleuo, moneoque, & in dubios quosdam cogitatus immitto, & segnes moras, ac spem ambiguam facio. Sed alioquin id mihi periocundum videtur, & ad sperandum quamoptimè ducit, si cum huiuscemodi viris in bellum concessero; quibus si id queam persuadere, vt sibi audaciæ paululum demant, satis eloquens videar. Velim autem certiores vos factos, haudquaquam fore validioribus viribus, quæ prudentia careant, optimos ascribendos esse conatus, & præclara facinora; sed inconsultæ potius audaciæ ac petulantis, & bene constitutæ consuetudinis euerfioni. Animi itaque promptitudo apud vos maneat velim, & maximum in modum vt floreat; si modo à mente castigata quadam & continenti, rebusque decentioribus pendeat, & audaciæ quòd nimium est, & in temeritatem vos ferat, intercidatur. Non enim socordiam timoremue infert, cogitatione versare, quemadmodum præsentibus rebus vtendum sit; sed grauitatem & audentiam, si enim vbi demum, quæ profutura sunt, innotuerint; il-

lud sequetur omnino, vt iure audere omnia queas, tanquam non in ancipitem fortunam euectus. Sed vestrum quis dixerit, haudquaquam posse generosam naturam, que non iniuria commouetur, & labori quammaximè optet continenter insistere, tam subito cogi, violenterque ad quietem & remissionem traduci, & vltra quam necessitas postulet, moras protrahere, vel tempori intermittere opportuna consilia; præsertim quum eadem ipsa natura ea molestius ferat, quibus in nos barbari debacchantur, qui omnia impudenter & agunt & vastant, ita vt vel ad regiam ipsam urbem incursiones audeant factitare. Sed habeant ita se ista, & experientia confirmetur, vt merito hostibus succenseatis, qui abusi vestra patientia sint. Sed facile equidem fore sapientibus duxerim, animi iracundiam & perturbationes frenare, continereque in obuios quosque temerarios impetus, & salua duntaxat vt dignitate, ita & animi magnitudine atque constantia aduersantibus quibusque obsistere. Nam ex hisce animi motibus quicumque rerum sint delectum aliquem nacti, his fuerit enixius inhærendum, qui puri veri que ac decentiores denique sint. Qui verò seorsum & in contrarium euentum deuoluti feruntur, haudquaquam semper vtendum est, nisi quandiu in commodum cesserint. Sapientiam igitur puriorem rem esse, probamque, nec vlla ex parte adulteratam, nemo non vestrum fatebitur: ex iracundia verò, quod strenuè fit, & quidem gloria dignum, nimia tamen audacia fugienda est, nec prorsus conducit. Quocirca ex ea ipsa, quæ potiora sunt, deligendo; & rebus bene gerendis intermiscendo prudentiam; imus sic audacter in hostes, vt re nulla & necessaria paruifecta, id solum intelligamus, esse nobis aduersus barbaros decertandum, qui prædonum quidem in morem excursions facere assueti, nec satis grauitè in acie decertare, vel in prælijs ipsis diutius perdurare prorsus indocti, vbi primum statarium & se inuadentem in aciem militem viderint, ac suo ordine ductum extra munitiones, & non infra moenia se oppugnantem; profecto mox sunt pristinam eorum deposituri consuetudinem. cogentur vt se nobis immisceant, ac pede collato armis nobiscum decernant, necessitate ipsa ad id instruite. Nobis verò modestia fretis, patrij ritus ex vsu ad rem gerendam consultius prodeuntibus; experientia ipsa intelligent, diuturnam exercitationem & animi promptitudinem fore cuique potiorè, quam repentini sint & inuiti conatus. Vbi hæc Belisarius perorauit, milites, quæ vsui forent, iteratò edocti, etsi suo & pristino corporis vigore & viribus tenerentur; plus tamen his modestiæ inerat, quam antea iactantiæ fuerat: & sanè his animis hisdemque institutis plenos Lacedæmonios autumem, (vt maiora minoribus comparem) quos circa Leonidam fuisse ad Thermopylas ferunt, Xerxe iam se inuadente. Sed illi ad internecionem omnes interiire, hoc solum strenuè ac probè fecisse comperti, quòd non turpiter & per ignauiam mortem occubere, quippe qui Persarum quammultos antea occidissent. At Romani, qui tunc sub Belisario militabāt; Laconica proculdubio vsi sunt audacia. nam & hostes in fugam primo congressu penitus auerterunt, magna illis illata clade, quum ab his ipsi minimè sint vel molestiæ, vel magni momenti rei quippiam passi. Barbarorum nanque ad duum milium equitum turma, quum tumultuosius, & ingenti cum vlulatu, aduersus Romanos iam aduentaret, & facile hostes se comprehensuros rati: de subito eorum aduentu Belisarius per speculatores certior factus, copias omnes his obuiam suas extemplo educit, occultans (quoad poterat fieri) suorum paucitatem, & delectis equitibus ducentis, scutatis omnibus, hastatisque, vtrinque intra proximum nemus in insidias locat, quæ hostes in se facturos incursionem existimabat; præmonitòs, vt vbi iubendo his signum dedisset, existerent omnes, barbarorum phalangem hastas in hos iaculando inuaderet, vt aliunde pres-

Belisariani barbaros vincunt.

fi &

si & ipsi reprimerentur, quibus futura erat inutilis multitudo, quum in angusto acies extendi non posset, sed in seipsa conuolueretur, tum Belisarius agrestibus iussis, hostes vt altius in clamando, deterrendoque, iter consequerentur, inter suos medius constitit, vt ex aperto hostium exciperet impetus. Barbaris itaque hoc pacto progredientibus, in insidiarum loca quum eorum maxima pars peruenisset; suis protinus his obuiam Belisarius ipse eductis, vbi in conspectum venit, impetu facto fortissimè hostes inuasit. subsecuti agrestes, & imbellis cætera multitudo ex hominum varia colluione conflata, cum ingenti clamore, fustibusque ad id secum delatis, quorum ex mutua collisione sonoro crepitu facto, bellantibus suis animos faciebant. tunc demum dato insidiatoribus signo, & hi ex insidijs de improviso existunt, & transfuersam induunt aciem. Itaque vtrinque feriunt Romani hostes in medium actos, vlulatusque plurimus, & strepitus pariter maior longè, quam pro belli magnitudine factus. Tunc Barbari, quum vndique iaculis ferirentur (id nanque Belisarius ita fore præcogitarat) in se ipsos adglomerati pedem iam referebant, & coangustati, compressique, tueri se bellando minimè poterant, siquidem nec sagittandi locus ijs esset, neque obequitando liceret excursions crebrius facere, nec cornua ipsa quoquam pacto extendere. nam orbe facto contineri haud secus circulo videbantur, ac magno essent exercitu circumuenti, porro qui à tergo iam incubuerant, ingentium clamore & crepitu his terrorem incusserant. puluis præterea in sublime elatus, haudquaquam his permittebat eorum numerum, qui secum certarent, satis nosse. Primus omnium Belisarius ipse eorum, quos obuios habet, quammultos obruncat, depulsosque suo è latere hostes in fugam compellit. proinde alijs item atque alijs sibi iam insistentibus, barbari terga vertunt, & incompositi palantesque feruntur, nullis post se custodijs positis, sed vt cuique visum, fugam capeffunt. Romani verò acie instructa hos insectati, carpendo postremos quosque, qui in manus offerebantur, obruncant. cædes magna in barbaros facta effuse iam fugientes. nam & equis habenas prorsus laxauerant, ad hæc & flagella equos vrgentia accedebant; atque adeo, vt cursu & concitatione equorum celeritatem præuicere viderentur. Defecerat præterea barbaros præ timore ars illa, quam exequi pro eorum consuetudine quammaximè solent, vt fugiendo acrius longè se insectantes oppugnent, dum ex equis in hostem mox versi sagittas immittunt, quas vtiq; tunc violentius, in quem destinariint, insigunt: quòd sanè eo facilius fit, quo illi in persequentes rectà & ex aduerso maximo impetu deferruntur, & insectatores ipsi effuso cursu in arcus prouendo sagittis se induunt, & vulnera acriora excipiunt, dum his obuiam eunt. Tunc tamen Hunnis arma iam omnia obtorpuerant, & intractabilia videbantur, nec attentare quidem vllam repugnandi artem mens erat. Barbarorum igitur quadringenti ferè eo prælio cecidere, Romanorum nemo desideratus, pauci vulnerati. Zambergan Hunnorum præfectus vix tandem cum paucis è fuga se, & libens quidem, in castra recepit. nam Romani equis ab insectando cohibitis, maxima his causa salutis fuere: nimirum qui si paulo acrius institissent, occidione proculdubio hostes, vt metu percussos, interfecuri fuissent. sed barbari tam tumultuose, ac trepidè se in munitiones receperant; vt & cæteros, qui his in custodiam relictis erant, maximè obturbarint, ratos iam & se perditum iri. vlulatus & barbaricus protensior quidem exaudiebatur. nam & defectas cultris facies lacerabant, comploratione more patrio facta, tum & Romani cum Belisario sua mox repetunt, rebus spe potioribus gestis, & dignis quidem præfecti prudentia. Barbari demum ea iactura

*Belisarij senis ca
regia virtus.*

*Hunni fugientes
hostem sagittis
lædunt.*

AA

* *supra, Melanti de.*
Cur hostem non sit persecutus Belisarius.

Virtutis inuidia comes.

* *Germanus Dorothei filius, iuuenis admodum Bederina patria Iustiniani.*

Germani præclara tirocinia.

affecti, sublatis exemplo è Melantiade castris, retrorsum, quâ venerant, trepidi ferebantur. Belisarius itaque, etsi vti ars bellica poposcisset, abeuntes iam barbaros tergis insectando, & postremos vt metu perculsos carpendo, maiori cæde afficere potuisset, præsertim quum in fugæ modum discessionem fecissent; ad urbem se tamen cum victore exercitu non libens, sed Imperatoris iussu recepit: quem populus vniuersus ex fama rerum tam egregiè & recens gestarum effusus obuiam, quum urbem ineuntem spectassent, diuersim & per conuentus laudibus efferebant, vt qui salutem his peperisset. sed magistratus plerosque, & principes ciuitatis ea pompa offendit, inuidia & liuore captos, vitijs (vt fit) quæ potiora sunt, obtrahentibus. Belisarium siquidem superbix incusabant, vt gloria elatum, etsi iam defluentem, populique fauore & benevolentia perinde maiora quædam sperantem; quorum de causa quam celerrimè rediisset, atque adeo, vt iuxta se non integram retulerit gloriam, nec pro defudatis laboribus debitis sit honoribus fretus; sed defluxisse iam illi victoriæ pompas iactabant, vanaque omnia reddita, & silentio pressa. Et sanè hoc pacto maximorum plerumque animorum vis hebetatur, quum nec honoribus hi extolluntur, nec digna factis recipiunt præmia. sic fermè Respublicæ pro sapientum prædictionibus defectiores redduntur, in quibus ea sit & exercita consuetudo, vt nulli dignis deferantur honores, siue litterarum in disciplinis præstiterint quidam, siue istiusmodi opportunius aliquid, vel pernecessarium, laudabiliter gesserint. Hunni verò quum insectaturos se fore Romanos suspicarentur, tumultuosiusque longos (quos nuncupant) muros iam excessissent; vbi Belisarium reuocatum fuisse intellexerunt, neque alius quisquam his insultaret, lentius iter habebant. Interea pars altera illa exercitus, quæ Cherronesum obsidebat, crebrius iam factò in muros insultu, admotisque scalis, & machinationibus alijs, quibus vrbes deleri solent, quam sæpissimè à Romanis repellabantur; quibus * Germanus Orothei, iunior admodum, præerat, & tunc primùm pubescens, qui non minus peritia militari præstabat, quàm animi magnitudine. patria illi erat Illyrica ciuitas Bederina vetusto nomine dicta, deinde Iustiniana denominata. Iustinianus nanque, quia ibi primùm editus in lucem fuisset, mirificè eam ornauit, & ex obscura prius, nobilem postea felicemque fecit, ac suum illi impartitus est nomen. Ea ex vrbe Germanus quum originem duceret, non iniuria miro quodam illius studio tenebatur. Ex ea nanque octauum & decimum annum natus ad regiam urbem se contulit, vbi perquam diligentissimè cultus cum literatorum hominū disciplinis sedulo versabatur, & ad literarios ludos quum sæpius iret, latinæ etiam eruditio nis partem consecutus est aliquam. verùm vbi ad pubescentis ætatis finem peruenit, missus in Cherronesum est, vt exercitui, qui ibi tunc erat, præesset & eodem iuuetutis acumen illud & animi promptitudo, appetitusque gloriæ, decentioribus rebus & necessarijs expleretur, nec ad temerarios motus vulgaresque impetus quamprimum vel discurreret, vel prosiliret, vel equorum coloribus distincta certamina, in quibus iuuenes, si non alijs his se potioribus applicant, vt plurimum exercentur, facillè humi serpant necesse est, & obturbentur. Ad Cherronesum itaque affidentibus Hunnis, & molestos se exhibentibus, interciderè eorum insultus indefinenter Germanus, & in sui defensionem excogitare quascunq; posset in hostem insidias, erat nimirum de se & suapte natura sic prudentissimus, vt quæ in rem essent, facillè nosset, etsi aliàs ætate prouectioribus, quæ faciendæ essent momentibus, facillimè obsequeretur, fidemque his adhibebat, qui antea multis laboribus diligentique cura hostium certamina aduertissent. Quum itaque barbaris nihil omnino relinquere-

queretur, quod exequi possent, nec vt de cætero moenia vel obsiderent, vel expugnarent; destinant animis rem aliam, vt audacem ita & generosam, & quæ non minus se in discrimen deduceret, pertentare; eaque via vel Cherronesum protinus occupare, vel demum deferere, ac conuiescere, ad suosque se recipere lares. Harundinum longitudinis æquè ac crassitudinis non mediocris vi magna coacta, hisque inuicem intertextis, resteque & vimine colligatis, cratibus perinde compluribus factis, perticisque oblongis tanquam transtris superiniectis, media cratium extremaque circumplexi, hæcque maioribus vinculis colligando, inuicem omnem eam materiam committebant, constrictam validius compressamque, ita vt crates tres ad summumque quatuor nauiculam vnã conficerent, latitudine satis ampla, quæ homines quatuor exciperet; & tanti fundi, vt inuecta pondera firmiter & tuto deueheret, ne sui leuitate demergeretur. Istiusmodi nauigia centum & quinquaginta breuifac fabricant, vt ad nauigandum agiliores his essent. quorum formam sic construunt. partem ipsam anteriorem in proræ speciem leuius porrexere & recuruarunt, è lateribus verò vtrinque remigationem machinati sic sunt, vt agi facillè nauicula quæque sex palmulis posset. Hunc itaque in modum, vt licuit, in tuto omnibus constitutis, classem hæc omnem & harundineam è regione * Hesperij littoris, ex eoque, qui supra urbem circumagitur, sinu, occultè immittunt. Hæc nauigia homines sexcenti ingressi, palearum ingentem mox copiam in harundinum commissuras intrudunt, & rudi remigio in altum à terra longius prouehuntur, optimis armis muniti ad operam nauandam instabant, hoc pacto rati mare retrorsus euectos, facillè se finem ad nauigando superaturos, qui in infimam muri partem porrigitur, & intrepidè demum inuituros se penitissima loca, quæ nullis essent munitionibus, nisi freto Hellespontico circumacta. Quibus de rebus per exploratores certior factus Germanus, sat callens, haud longius processuram harundineam classem, hostium irridebat temeritatem, vel potius ea oblectabatur, vt quam sibi vsui fore sperabat. extemplo actuaris viginti multiplici remigio naues, & ipsas amphiproras, armatis complet, clypeos & arcus gestantibus recuruasque lanceas, remigibus nauclerisque intromissis, muri interiori in angulum, veluti in insidias, sic in recondito collocavit, vt haudquaquam longius comparerent. Barbari autem anteriore, postremaque muri parte, & in littore prominente iam superata, in interiora declinauerunt, ingenti que animo, & maiore audacia deferebantur; quum ex improviso Romanorum actuariæ (quas diximus) naues comparuerunt, obuiam his venientes, vel aquarum secundo defluxu has adiuuante, obiectisque proris iam descendentes, violentius harundineas naues inuadunt, quæ primo statim ictu immersæ supinataeque exastuante salo ita inuoluebantur; vt in tuto nulla consistendi superstantibus potestas fieret, sed partim in fluctibus præcipitati emergerentur, partim in nauibus residerent, quid nam sibi agendum subdubij: partim vel stantes quidem, etsi non multum intumescentibus fluctibus obturbantur, qui utique etsi perexigui essent, ad nauium leuorumque motum, harundinibus tamen, vt vacuis, profectò grauissimi. nam & sublimes frequenter euehebantur, & incurfantibus subleuata gurgitibus referebantur retrorsum. quo factum est, vt ne tentare quidem bellum barbari possent, vt quibus curæ quidem vel studij nil aliud esset, quàm vt consistere pedibus possent, & obfirmari. His itaque tantopere obturbatis & hæsitantibus, Romani quocunque res posceret, agiliter occurrando, haud secus impulsione nitentur, ac si pede collato dimicaretur. hac arte quam multos mox supprimunt, quippe qui firmiter in actuarijs nauigi-

Hunni classem ex harundinibus conficiunt.

* occidentalis.

Germanus hostili classi suos opponit.

bus inniterentur, & plerisque gladio ferientes obruncant. in barbarorum verò nauigia, quæ procul abessent, neque ad se propius peruenissent, tela confestim immittunt, recuruatis præfixa spiculis, quibus iunceas præscindendo restes dissoluunt. Tunc demum lassatis ab inuicem harundinibus, & dispersim aquis desuper fluitantibus, hinc inde propellebantur. Hunni itaque, ubi se iam defecisset, quo sisterent gradum; euestigio in profundum demergebantur, ut mortem mox obituri, insueta potione ingurgitati. hoc pacto ad internecionem ad vnum omnes disperiere, nec quisquam eorum superstes in continentem euasit. Romani verò lectis extemplo hostium (spolijs, quæcunque per aquas delabebantur, ad sua & priora loca reductis ingenti cum læticia nauibus, summa iocunditate & voluptate animi incredibili ouantes ipsi & alacres vniuersum exercitum impleuerunt. vnde in vnum coacti omnes, vtendum esse temporis opportunitate rebantur, ex re bene gesta vel imposterum profutura. Itaque paucis post diebus armis quàm optimè communiti de improviso è muro in hostes eruptione facta, reliquam inuadunt barbarorum se obsistentium multitudinem, adhuc pro recenti accepta calamitate moerentem & territam. & prior ipse Germanus, vt qui pro iuuenili nimium ac pubescenti ætate haud dum quiret naturæ impetum coercere, sed gloriæ cupiditate, effrenatæque audacia plus longè euectus, quàm prudentia in his necessaria, & continentia postulare; intrepidè hostibus insistendo præliabatur, non periti præfati in morem incumbendo, iubendoque, sed militis potius, acie in media versabatur: vnde & in fœmore sagittæ sic idum excepit, vt non multum abfuerit, quin curadum esset, vt à pugna abscederet. necessitas tamen incumbentium rerum, & magnitudo ipsa incepti conatus dolorem vicit, ita vt non prius operam de se nauando hortandoque suos desierit, quàm ingentem iacturam hostibus intulisset, multosque obruncasset. Vbi verò pugnae finis est factus, intra munitiones Romani se receperunt, nihil ignari, nec tutum sibi, nec rectè consultum fore; si cum hostibus, qui multitudine præstitissent, bella cominus gererent. Barbari verò & naufragio facto, & Romanorum in se eruptione excepta, animo ancipiti erant, vtrum eadem die & Cherronensi campis excederent, & ad Zabergan præfectum, & eius agmina, vt ad deuictos, iam victi se statim conferant; quando quidem nec illi in Græciam prius immissi memoratu dignum quippiam effecissent, nec secum vnà Isthmum oppugnatum venissent, nec à principio pertransissent Thermopylas, ob impositum ei loco Romanorum præsidium. nam eà hi erant è Græcia in Thraciam pertransituri, vt ubi se cum Thracibus coniunxissent tutius se inde ad sua omnes reciperent. Interea verò qui circa Zabergan erant, non prius è Græcia se recessuros iactabant, quàm quemadmodum Cotriguræ nationes illæ, & barbaræ, & ipsi item magnam pecuniarum vim accepissent, & quos iure belli cepissent, necessarij quamprimum redimerent. aliàs enim obruncaturos se hos ad vnum omnes comminabantur. Sed Imperator his tantùm auri misit, quantum ad redimendos captiuos satis fore existimabat, ac ea de causa, vt pacifici & sine maleficio suis ex terris abscederent. Barbari verò inter captiuos & Sergium præfectum restituere, quem pauloantè, vt aduersa fortuna usum, cepissent. Sed barbari demum accepta pecunia à præda vix abstinendo, vt domum iam abituri, per Romanorum agrum iter habebant; receptis paulo post & alijs copijs è Græcia ad se aduentantibus. Cæterum vrbis regiæ ciuibus conuenta per Imperatorem cum barbaris facta, perinde ignominiosa & planè seruilia videbantur, nec planè existimabant id quoquam pacto ferendum, quòd barbari hominès ubi tam proximè vrbem venissent, vt denique illufuri.

non

non ad internecionem fuissent deperditi: sed post tot illatas sibi iacturas, vel aurum dono tulisse, tanquam priores ipsi affecti iniuria sint. Imperatoris tamen sententia alia quædam & longè maiora conspicabatur, vt non longe post ex voto denique euasura: siquidem qui prius se incusassent, sic ciuibus persuasit, vt sui prudentiam simul & ingenium mirarentur. Decreuerat nanque quauis hic arte barbaricas gentes inter se ipsas discordes efficeret, & intestinis seditionibus debellare. Vt autem, quòd animo agitarat, mox eueniret; dum interea Zabergan præfectus suo cum agmine iter lentius faceret; ad Sandichlum alterum barbarorum præfectum, qui sibi non solum esset & fœdere & beneuolentia iunctus, sed mercede conductus, in hanc sententiam litteras misit. Si non te fugit, quòd nuper Cotriguri aduersus nos animo agitarunt, & volens quiescis; non iniuria vt tuam perfidiam, ita & nos ipsos magnopere miramur, qui tuum erga nos animum haud rectè perspeximus, & nostrum de te iudicium [non] frustra habuimus. quòd si nondum illud perdidicisti, etsi venia non indignus videbere, ipsum id tamen sic præ te tuleris ignorasse, si de cætero haudquaquam neglexeris. Cotriguri huc se contulerunt, non ea mente ac studio, vt perinde frustra suscepro itinere non nostra depopulanda censerent; sed re ipsa significantes longè nos falli, qui potioribus prætermisisti tibi magis credere maluerimus: non enim ferendum esse id arbitrantur, si quis Cotriguris pares se dixerit, vel hos mediocriter anteire: sed vix tamen laturos sunt, vel si maximo fateatur excellere hos interuallo. Et sanè non antea vagari per Thraciam desicere, quàm omne id auri, quòd tibi singulis annis mercedis gratia elargiri soliti sumus, ipsi mox tulerint: tamen nobis perquam facillè fuerit funditus omnes, si modò id libuisset, deperdere; vel saltem vacuos propulsare. sed id vtcunque omisimus, tuæ voluntatis facturi periculum, quòd si in verò fortitudine ac sapientia vales, & te talem præstiteris, vt haudquaquam permittas, vt tua sibi hi vendicent; nil minus à nobis es imposterum habiturus, nam vt hostes nunc vlcisaris, opportunitas adest; & de his relata victoria propriam vt mercedem recipias, tanquam per Cotriguros istos delatam: sin minus, & tanta ab his affectus iniuria quiescere malis, timore (vt puto) percussus, & turpissimam in segnitiam labis; tu quidem, o strenuè, priuatus præmio eris, & illi per nos donabuntur. Relinque igitur, si videtur, superbiam, & disce potioribus subigi. Non enim ignoras fœdera nobis esse ad hos transferenda, quæ antehac tecum, tuæque cum gente coniunxeramus. Stultum quippe & superuacaneum fuerit, cum victis sentire, ubi conciliari viatores possunt. His Sandichlus litteris per interpretem recitatis, rem grauitertulit, & planè furebat, frenareque iram vix poterat: sed eadem mox die à Cotriguris, quòd in se adeo insanissent, poenas exacturus processit. Quo enim pacto non ipsis ex litteris perturbaretur ingenio barbarus, & de se insolens, ac lucri indefinenter percupidus? Suo is igitur moto exercitu, primùm quidem de improviso hostium loca inuadit, & re subita, qui in his resides fuerant, perterrefactis; feminarum vim magnam & puerorum captiuam abduxit. deinde Cotriguris è Thracia redeuntibus, & pauloantè Histrum flumen transgressis ex insperato se obuiam offert, multisque cæsis pecunias simul, quas ab Imperatore acceperant, & cæteram prædam his adimit. qui verò ex his euasere, quum ad suos se vix recepissent, cum alijs coeundo, & exercitu comparato aduersus hostes in aciem prodeunt: vnde factum, vt eo ex tempore in inuicem versi, validius confirmatis inimicitijs, nunc quidem insultus mutuò facerent, nunc agerent prædas, nunc tandiu acie decertarent, quousque vtrinque solutis debilitatisque viribus, sic suis

AA 3

*Hunnorum interitus.**Germani iuuenilis ardor.**Germanus vulneratur, & tamen acie non excedit.**Captiuo pretio redimuntur.**Vulgi stulta ferocia.**Iustiniani prius deus consilium.**Iustiniani ad Sandichlum epistola.**Sandichlus in suæ gentis homines incitatus vult.**Cotriguri a Sandichlo cæsi.*

prorsus exciti sedibus sint, vt vel patrium illud & vnicum cognomentum amiserint, & eò est calamitatis Hunnorum gens omnis redacta, vt vel eorum pars aliqua & dispersa alijs in seruitutem concesserit, & vt in dominorum nomen suum denique commutarint. tantopere præteritæ impietatis & scelerum poenæ hos affecere. Sed vtriusque gentis impostero subsecuta internecio est, atque adeo, vt generationem hi prorsus amiserint. Barbarorum itaque adhuc gliscente leditione Byzanti; renuntiata, fateri tunc omnes, & apertissimè peruidere, per Imperatorem fuisse prouisum quam optimè, & perquam bene consultum; quandoquidem se inuicem deperdentibus barbaris, sine vilo armorum motu in vtrunque belli euentum sua ipse fretus spe potitus victoria sit, nimirum quum quotidie barbari laboribus insudantes, & domesticis malis intenti, haudquaquam de cætero aduersus Romanos ire animo agitabant. Nunc verò vbi nam gentium sint, plerisque incognitum est.

Iustiniani laudata prudentia.

HISTORIARVM AGATHIAE SMYRNAEI

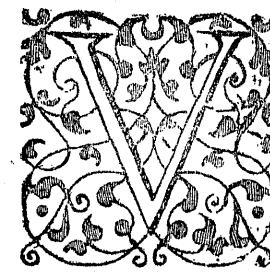
FINIS.

IORNANDIS SIVE IORDANI VITA EX
scriptoribus ecclesiasticis abbatis Spanheimensis.

Iordanus ex monacho episcopus Gothorum, vir in diuinis scripturis studiosus, & in secularibus literis competenter eruditus, ingenio mitis, & apertus eloquio, scrutator temporum, & rerum gestarum scriptor insignis. Fertur quædam præclara composuisse volumina, de quibus ad meam notitiam paucissima peruenerunt. Reperi enim tantum historiarum lib. 11. In quorum primo recensuit gesta Romanorum, in secundo verò originem & gesta Gothorum, vsque ad finem regni ipsorum. Claruit autem sub Iustiniano imperatore, anno domini D. XXX.

Ior-

IORNANDES VIGILIO S. D.

VIGILANTIÆ vestræ, nobilissime frater Vigili, gratias refero, quòd me perlongo tempore dormientem, vestris tandem interrogationibus excitastis. Deo magno gratias, qui vos ita fecit sollicitos, vt non solum vobis tantum, quantum & alijs vigiletis, mactæ virtutis & meriti. Vis enim præsentis mundi cognoscere ærumnas, aut quando cœpit, vel quid ad nos vsque perpeffus est, edoceri. Ad dis præterea, vt tibi, quomodo respublica cœpit & tenuit, totumq; penè mundum subegit, & hæcenus vel imaginariè teneat, ex dictis maiorum flosculos carpens breuiter referam: vel etiam quomodo regnum à Romulo, & deinceps ab Augusto Octauiano, in Augustum venerit Iustinianum. Quamuis simpliciter, meo tamen pandam eloquio. Licet nec conuersationi meæ, quod admones, conuenire potest, nec peritia: tamen ne amici petitionibus obuiemus, quoquo modo valuimus, latè sparsa collegimus; & prius ab autoritate diuinarum scripturarum, cui & inservire conuenit, inchoantes, & vsque ad orbis terræ dibuium, per familiarum capita currentes, deuenimus ad regnum Nini, qui Assyriorum in gente regnans, omnem paenè Asiam subiugauit, & vsque ad Arbacem Medum: qui destructo regno Assyriorum, in Medos illud conuertit, tenuitque vsque ad Cyrum Persam. Qui itidem Medorum regnum subuersum in Persas transtulit, & exinde vsque ad Alexandrum Macedonem, qui deuictis Persis, in Græcorum ditionem Rempublicam demutauit. Post hoc quomodo Octavianus Augustus Cæsar, subuerso regno Græcorum, in ius dominationemque Romanorum perduxit. Et quia ante Augustum, iam per septingentos annos, consulum, dictatorum, regumque suorum solertia, Romana respublica nonnulla subegit, ab ipso Romulo edificatore eius originem sumens, in vicesimo quarto anno Iustiniani Imperatoris, quamuis breuiter, vno tamen in tuo nomine, & hoc paruisimo libello confeci, iungens ei aliud volumen, de origine actaque Geticæ gentis, quod iam dudū communi amico Castalio edidissim, quatenus diuersarum gentium calamitate comperta, ab omni ærumna liberum te fieri cupias, & ad deum conuertas, qui est vera libertas. Legens ergo vtrosque libellos, scito quòd diligenti mundum, semper necessitas imminet. Tu verò ausculta Ioannem apostolum, qui ait; Chrarisimi, nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. quia mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem dei, manet in æternum. Estoque toto corde diligens deum & proximum, vt adimpleas legem, & ores pro me, nobilissime & magnifice frater .:

IORNANDIS EPI- SCOPI DE REGNORVM AC TEMPORVM SVC- CESSIONE LIBER.

ROMANI, ut ait Iamblichus, armis & legibus exercentes sese, orbem terræ suam fecerunt. Armis siquidem construxerunt, legibus autem conseruauerunt. Quod & ego sequens eruditissimum virum, dum aliqua de cursu temporum scribere delibero, necessarium duxi opusculo meo velut insignne quoddam ornamentum præponere. Cupio nanq; ob inquisitiones amici fidelissimi, ex diuersis voluminibus maiorum prælibans aliquos floscu-

los, pro captu ingenij mei, in vnum redigere, & in modum historiunculæ, tam annorum seriem, quàm etiam eorum virorum, qui fortiter in rempublicam laborauerunt, gesta strictim breuiterque colligere. Quod quamuis simpliciter reor dictum videri doctissimis, gratum tamen fore existimo mediocribus, dum & breuia sine fastidio legant, & sine aliquo furo verborum, quæ lectitauerint, sentiant. Ab origine etenim orbis, primaque creatione, tam hominum quàm elementorum, vsque orbis terræ diluuium, secundum veridici legislatoris verba Moyfi, duo millia ducentos quadraginta & duos annos collegimus. In quibus annis adhuc rudi & simplici hominum natura, non reges, sed familiarum capita in suo genere erant. Quorum tamen ordo huiuscemodi fuit. Adam protoplastus primusque mortalium, vixit annos ccxxx, & genuit Seth. Seth vixit annos ccv, & genuit Enos. Enos autem vixit annos clxxxx, & genuit Cainan. Cainan autem vixit annos clxx, & genuit Malalehel. Malalehel vixit annos clxv, & genuit Iareth. Iareth verò vixit annos clxij, & genuit Enoch. Enoch verò vixit annos clxx, & genuit Mathusalem. Mathusalem vixit annos clxxvij, & genuit Lamech. Lamech quoque vixit annos centum octoginta octo, & genuit Noë. Noë verò secentorum erat annorum, quando diluuium mundi crudelissima facinora expiauit. A cuius regimine, vel ab ipso diluuium vsque ad confusionem linguarum, quæ item ob delicta edificantiū turrim facta est in campo Sennaar, & Heber, in quo Hebræorum genus & lingua prisca remansit, quia nec in illa conspiratione interfuit, sunt anni quingenti viginti quinque per familias sic. Arfaxat filius Sem, nepos Noë, qui post diluuium anno secundo est genitus, vixit annos cxxxv. Cainan verò vixit annos cxxxv, & genuit Sale. Sale autem vixit annos centum xxx, & genuit Heber. Heber quoque vixit annos cxxx, & genuit Falech. A confusione verò linguarum, & primatu Heber, à quo Hebræi, & vsque natiuitatem Abre, quando & primus rex in gente regnabat Assyriorum Ninus, anno regni sui xlij, supra scripta familiarum serie, currentes fiunt anni quingenti quadraginta vnum. Sic Falech vixit annos cxxx, & genuit Ragan; Ragan vixit annos cxxxij, & genuit Saruch. Saruch autem vixit annos cxxx, & genuit Nachor. Nachor verò vixit annos lxxix, & genuit Thare. Thare quoque vixit annos lxx, & genuit Abram. Simul ergo ab Adam vsque ad natiuitatem Abre, id est ab ortu mundi vsque quadagesimum secundum annum regis Assyriorum Nini, ut supra diximus, per familias capitaque eorum fiunt generationes viginti. Anni autem tria milia ccc & octo, vnde iam reli-

Gubernatio hominum prima.

Turris Babel.

Ninus rex Assyrius.

ctis familijs, regum seriem prosequamur: & sicut Eusebius seu Hieronymus, primum Assyriorum, deinde Medorum, Persarumque, & Græcorum regnum percurrentes, ad Romam imperium quomodo delatum sit, vel quali tempore, latius, si dominus permiserit, exequamur. Origo ergo regum regnorumque antiqua Assyria nobis amplexanda est. In qua primus Ninus Beli filius, urbem sui nominis fabricans Niniuen, regnavit annos xlij. vbi à primo anno ipsius Nini, & vsque in vltimum annum Thonos Concoloros, quem regem Sardanapalum appellant, quem occidit Arbaces Medorum præfectus, regnum illud transferens in Medos, regnatum est à regibus xxx & sex, per annos mille ducentos quadraginta, sic. Ninus rex Assyriorum post natiuitatem Abre, regnavit annos decem. Semiramis vxor Nini annos xlij. hanc dicunt quasi Babyloniam conditricem, quamuis non legatur quia condidit, sed quia reparauit. Sub ea Abram adolefcit in Chaldea. Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis annos xxxvij. Cuius tricesimo tertio anno facta est promissio ad Abraham, quum esset annorum lxxv. Arius annos xxx, cuius decimo anno centenarius Abraham genuit filium Isaac. Aralius regnavit annos xl. huius in vltimo regni anno nascuntur gemini Isaac, id est Iacob & Esau. Xerxes qui & Baleus annos xxx. In huius regni tempore Iacob germanum fugiens Esau, descendit in Aegyptum solus, ditatusque cum turba ascendit. Armanitres annos xxxvij. Iacob à seruitute foci Laban recedens, ad patrem reuertitur. Belochus annos xxxj. hoc regnante Ioseph adolefcens somnia sua fratribus & patri narrauit. Baleus annos xlij. huius anno tricesimo Iacob penuria famis descendit in Aegyptum, ibique filium suum repperit præpositum terræ totius Aegypti. Altadas annos xxxij. hoc regnante Iacob defunctus in Aegypto, cuius cadaver Ioseph cum magno honore locat in terram Chanaan. Maminthus annis xxx. sub istius regni tempore, moritur Ioseph, & Hebræos deprimunt Aegyptij grauissima seruitute. Manchaleus annos xxx. & hoc regnante seruitus durat in Aegypto Hebræorum. * Sперus annos xxx. huius regni temporibus vltimis, Ambra ex tribu Leui genuit Moysen. Mamilus triginta annis. & hoc regnante Moses adolefcens omnem philisophiam didicit Aegyptiorum. Sparetus annis quadraginta, quo tempore Moyses occiso Aegypto in terram fugit Madiam. Ascades annos quadraginta. huius regni anno octauo Moyses quadringentesimo xxx anno repromissionis populum Hebræorum in signis & virtutibus educit ex Aegypto, eisque in eremo per annos quadraginta legem exponit. Amyntes xlv annis. huius nono anno moritur Moyses, & Iesus Naue ducatum populo præbet. Belothus annis xxv. sub quo Othoniel iudex Hebræorum, populum & sacerdotium continet Finees. Belebates annis xxx. quo tempore Hebræorum Iudex Aioth, Allophylique infesti omnino Hebræis. Lamprides annis xxxvij. & in huius regno ipse perdurat Aioth. Sofares annis xx. & huius temporibus quamuis senex, tamen adhuc consistit Aioth, pugnatque cum alienigenis, & vicit adiutus à deo. Lampares annos xxx. quo regnante Iudæis præerat Debora. Panias annis xlv. sub cuius tempore præfuit Gedeon, qui & Ierobail, Sofarnius annos xviiiij. sub cuius tempore Thola & Abimelech iudices erant Hebræorum. Mithreus annis xxix. sub quo Iudæis præerat Iair. Tantanes xxij. annis cuius sub regno iudices Hebræorum, Hesebon & Labdon. Nam & ipso tempore Græci Troiam vastauerunt. Vnde Aeneas fugiens in Italiam venit, se quoque cum Latino Fauni filio, Pici nepote, Saturni abnepote, affinitatis gratia iungens, accepta filia eius in vxorem Lauinia, vnitos Phrygas, Italosque populos nominauere Latinos, & sic deinceps quamuis in pauper-

Origo regnorum ab Assyria.

Ninus, Semiramis.

Ninias.

* alius, Ibericus

Bellum Troianum.

Latinorum ab Aeneae & Latino origo.

Post Latinum Aeneas & successores eius, qui & Siluij Albani que vocati, pro Albana vrbe & pro postumo Aenea eiusdem Aeneae, qui iccirco Siluius dictus est, quia Lauinia post mortem Aeneae, timens Ascanij inuidiam, clam eum in filia generauit, Aeneamque Siluium nominauit. Ante quem, vt superius diximus, Italiae regnatum est, à Iano, Saturno, Pico, Fauno atque Latino, per annos circiter clxxx. Teuteus annos xl, sub quo Samson ille vltra fortes fortissimus iudex Hebraeorum. Tinneus annos triginta. hoc regnante anno decimo octauo, Heli sacerdos audito nuncio de morte filiorum, arcaque testamenti ablata, cadens mortuus est. Dercilius annos xl, sub quo aliquantum tempus, Saul rex Hebraeorum, alius verò rex Dauid ex tribu Iuda constitutus regnauit. Eupales xxx annis & octo. hoc regnante anno tricesimo secundo, Salomon templum domini inchoauit, & perfecit singulare in mundo, per annos septem. Laosthenes annos xlv, & hoc regnante Assyrijs, Salomon regnat Hebraeis, Sadoch verò & Achias Selonites prophetant. Pritiades annis xxx. sub quo iam mortuo Salomone, inter Roboam & Ieroboam regnum diuiditur Hebraeorum, & alij Iudaei, alij dicuntur Israelitae. Ofraethaus annis xx. sub isto in parte Iudaeorum regnat Iosaphat, Israelitarum verò celeri morte Nabad & Bafa, Ela & Ambri obeuntibus, tenebat regimen Achas cum Hiesabel. Ofraethenes annis l. sub quo Ioram, Ochozias, & * Godolia, & Ioas parti Iudee regnabant; Israelij verò Ochozias, Ioram, & Iehu, principatui vnus post alium successerunt. Acraiapas annis xlij. sub quo Amasias in Iuda regno ascitus obtinet principatum; Israelij verò * Ioab, & Ioas, vnus post alium regnat. Thonos Concoloros, quem Graeci Sardanapalum nominant, annis xx. sub quo Iudaeorum Azarias, qui & Ozias, Israelitas verò * Roboam. Regnum verò Assyriorum, post numeros annorum mille ducentorum & quadraginta finem tantae diuturnitatis accepit, ad Medosque translatum est. Nam Arbaces praefectus Medorum, Sardanapalo occiso regnum eius inuasit, & in Medos deduxit.

REGNI MEDORVM SVCCESIO.

Arbaces Medorum rex annos xxviiij. sub quo regnat adhuc Azarias, qui & Ozias, Iudae in parte. In Israel autem post Roboam paucis diebus fuerat Zacharias, rursusque Sellum, quibus successerat Manae. Sofarinus annis xxx. In Iudee parte regnabat Ioatham, Israelitis Facee, quando & quintodecimo anno prima * Olympiades coepta est numerari. Tunc etenim post innumerabiles, vt ira dicam, Laurenti loci, & Latij reges Siluios Albanosque, qui trecentos per annos in parte Italiae regnauerunt, quamuis pauperime, Amulius rex Numitoris fratris sui filiam Rheam nomine, quae & Ilia vocabatur, vestalem virginem fecerat. Quae grauida inuenta, dum scelus suum nititur excusare, à Marte se compressam mentita est. Ex qua genitis duobus, geminos rex exponi praecipit. Quos vagientes meretrix quaedam, Lupa nomine, quum audisset, statim tollens ad Faustulum pastorem adduxit. Quos Accia vxor eius nutriens, inter alios pastores conuersari edocuit. Madiclus annos xl. quo Medis regnante, Iudaeis regnabat Achas, Israelitis alius Facee. annoque Madicli nono, septima Olympiade, Romulus eiusque germanus, quos inter pastores enutritos diximus, collecta pastorum multitudine, Romanae vrbs aedificia inchoauerunt, suoque ue de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem vocari Romam praecipit. Cuius actus, seriemque successorum eius saltu quodam praetergrediens, externa regna, vt coepi, percurram; & quum se locus obtulerit, ad eum ordinem redeam. tantum qui legis, aduerte, ab origine mundi, ad huius vsque

* Athalia.

* Ioab.

* Ieroboam.

* olympias
* etiamRomulus &
Remus.

Romae initium.

que magnae vrbs exortum annos fuisse IIIIM. DCL. Cardices annos xiiij. sub quo Ezechias filius Achas succedens regnat Iudaeis. Nam Israelitarum gentes supradicti Madicli quintodecimo anno, à Salmanassar Chaldaeorum rege, Medorum sunt in montibus transductae captivae, postquam regnassent in Samaria annos ccl. * Deloces annos liij. huius tempore primo Hebraeorum ex Iuda Manasses ductus captiuus, & ferreis vinculis illigatus, fertur poenitentiam egisse. Cuius & canticum poenitentiae legitur. Postea verò reuersus in regno suo, successorem reliquit filium suum Ammon. Fraortes annos xxiiij. sub quo Iosias rex Iudaeorum, qui lucos succidit, & gentium idola de suo regno abiecit, deumque caeli integrè coluit. Cyaxares annos xxxij. sub quo Iudaeis regnat Ioachim, cui successit Heliachim, qui & Ioachim, alterque & Ioachim primo adhuc Cyaxare viuente successit, in quo & finis regni euenit. Astyages annos xxxij. huius anno octauo Iudaei de Hierosolyma captiuantur à Nabuchodonosor rege. Sic regnum Medorum, quod per annos cclvij durauit, destructum est, & in Persas translatum, quia Cyrus rex Persarum, Darius Medorum, filius suprascripti Astyagis, parentela coniuncti, nepos auunculusque fuerunt: irruentesque super Balthasar ab nepotem Nabuchodonosor regem Babyloniae, id est Chaldaeorum, regnum eius peruadunt. Mortuoque Dario, Cyrus & suum, id est Persarum, & affinis sui Darij, hoc est Medorum, cum illo, quod captiuauerat, tertio regno obtinuit. Post is admodum gentem Persarum elcuauit. Quae gens à Cyro praedicto, & vsq; ad Darium filium Arsami, regnat per annos plus minus ccxxx. & sic ad Graecos deuenit, post reges xiiij Persarum de gente.

* Deloces

Cyrus monarcha

REGNUM *GRAECORVM IN PERSAS translatum.

* Medorum

Cyrus Persa annos xxxij. hic ferè quingenta milia Iudaeorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudaeam: qui constructo altari, templi fundamenta iecerunt. Quumque à vicinis gentibus impediretur opus, vsque ad Darium remansit imperfectum. Cambyses annos viij. & sub isto opus impeditum à vicinis consistit, nec aedificatur. Magi duo fratres regnant mensibus viij. Darius annos xlvi. cuius secundo reaedificatum est templum à Zorobabel & Iesu filio Iosedech quingentesimo duodecimo anno, post primam Salomonis aedificationem, ab Adam verò plus minus iiiij m d ccccxxx. Xerxes deinde filius Darij annis xx regnauit Persis, Medis, atque Chaldaeis. Artabanus mensis vij. Artaxerxes, qui Macrochir dicebatur, annos xl. Xerxes mensis duos. Sogdianus mensis vij. Darius cognomento Nothus annos xviiij. Artaxerxes * Mimmon * Mnemon Darij & Parisatidis filius annos xl. Ipse est ab Hebraeis qui dicitur Asuerus, sub quo liber Hester confectus est. Artaxerxes qui & Ochus annos xxvj. Hic etenim Sidonem subuertit, Aegyptumque suo subegit imperio, Syriamque cunctam inuasit. Arses filius Ochi annos iiiij. Sub quo Iadus Maximus & insignis pontifex Iudaeorum. Darius filius Arsami annos vj. Hunc Alexander Magnus Macedo occidit, regnumque eius in suum redegit dominium, qui Alexandriam in suo nomine condidit, vbi regnatum est à regibus Graecorum per annos ccxcvj. sic.

Cambyses.

Darius.

Xerxes.
Artaxerxes.

* Mnemon.

Reges Aegypti.

Alexander Magnus post mortem Darij annos vj. Ptolemæus Lagi filius annos xj. Hic iterum gentem Hebræorum captiuam ducit in Aegyptum. Ptolemæus Philadelphus annos xxvij. Hic captiuitate Iudæorum relaxata, muneribusque Eleazaropontifice Iudæorum placato, diuinas scripturas per septuaginta interpretes, ex Hebræa lingua vertit in Græcam. Ptolemæus Euergetes annos xxvj. Huius temporibus Iesus filius Syrach Sapientiæ librum scripsit. Ptolemæus Philopator annos xvij. Sub hoc iisdem victi Iudæi, & sexaginta milia eorum cæsa ab Antiocho rege Syriæ, quando & pontifex magnus Onias. Ptolemæus Epiphanes annos xxix. Hic directo Scopaprincede militiæ capit Iudæam. Rursusque Scopasuperante, Iudæam sibi sociat in amicitiam Antiochus. Ptolemæus Philometor annos xxv. Sub hoc rege Aristobulus inde Paripateticus philosophus scripsit commentarios in libros Moyfi, & regi obtulit Ptolemæo. Antiochus agens contra legem Iudæorum multos interemit. Contra quem Iudas, qui & Machabæus, arma commouit. Ptolemæus Euergetes annos xxvij. Hocregnante Ionatas dux Iudæorum præclarus, qui cum Romanis & Spartiatis fœdus iniit. Ptolemæus * Fista, qui & Soter, annos xvij. sub hoc Aristobulus Ionathæ filius, rex pariter & pontifex constitit Iudæorum. Ptolemæus qui & Alexander annos x. quoregnante multa Iudæorum populus, tam ab Alexandrinis, quàm etiam ab Antiochenis tolerabat. Ptolemæus qui à matrefuerat eiectus, annos viij. Iudæis tunc regnabat Amæus, qui & Alexander. Ptolemæus Dionysius annos xxx. sub cuius regno Alexandra, quæ & * Salina, vxor Alexandri regis Hebræorum, Hierosolymis regnat. Ex cuius ætate Iudæos rerum confusio & variæ clades opprefferunt. Cleopatra annos xxij. qua regnante Iudæi in amicitiam Romanorum se sociantes, eorum iam legibus viuunt, quia Pompeius sublato regno ab Aristobulo, Hircanum fratrem eius præfecerat. Hanc siquidem Cleopatram Romanus ductor suscipiens Antonius, & suo socians lateri, contra ciues proprios dimicat. Quem Augustus Octavianus in certamine superans Asiatico in littore, egit, vt vtrique iugales seipsos perimerent, regnumque eorum in Romanorum Imperium deuenit, vbi & vsque hætenus, & vsque in finem mundi secundum Danielis prophetiam, regni debetur successio. Et quidem abhinc Augustalis exoritur potestas, quod animo recondendum est. Augustus Imperator, qui & Octavianus dicebatur, à quo posteriprincipes vocati sunt Augusti, tam ciues patrios rebelles, quàm etiam gentes externas superans, singularem sibi vindicat principatum, regnans per annos * Lxij. Huius quadragesimo secundo imperij, dominus noster Iesus Christus de sancta virgine natus, vt verus deus, ita & verus homo, insignis & virtutibus admirandis enituit, anno ab origine mundi v m d. ab vrbis autem Romæ conditione anno d c c l v. Et quia Romanorum regum ordinem actusque inquirere statuisti, & nos breuiter tuis percontationibus respondere sumus polliciti, necessarium est ergo, nobis ea interim, quæ ad tempora Augusti Imperatoris dicuntur, omittentes; & rursus ad Romanæ vrbis primordia repedare, originemque Romuli eius conditoris exponere, simulque successorum eius, regum consulumque annos actusque ad liquidum demonstrare. Qui sunt hi . .

*Aristobulus Moyfis libros explanauit.*** Fyscon,*** Salome,**Augusti monarchia.*

LVII.

REGNI

B origine vrbis Romæ & vsque Tarquinius regem cognomento Superbum, qui expulsus est, numerantur anni ccxliij. Nam primus ille, & vrbis & imperij conditor Romulus, fuit à Marte *Romulus.* (vt ipsorum verbis loquamur) genitus, & Rhea Siluia. hoc sese sacerdos grauidatam confessa est. Nec mox fama [†] dubitatur, quum Amulij [†] *dubitauit* regis imperio abiectus in aquam profluentem cum Remo fratre, non potuit extingui. Siquidem & * Tiberis amnem repressit, & relictis catulis lupa ^{*} *Tiberinus* secuta vagitum, vbera admouit infantibus, matrisque gessit officium. Sic repperitos Faustulus regij gregis pastor tulit in casam, atque educauit. Alba tum erat Latio caput, Iuli opus. Nam Lauinium patris Aeneæ contempserat. ¹ *Ab his* Abhinc Amulius iam ² *bis septima* septima soboles regnabat, fratre pulso Numitore, cuius ex filia natus erat Romulus. Igitur statim prima ³ *iuuentis facie* paruulum ab arce deturbat, auum reponit. Ipse fluminis amator & montium, apud quos erat educatus, moenia noua vrbis agitabat. Gemini erant, vter auspicaretur, & regeret, adhibere placuit deos. Remus montem Auentinum, hic Palatinum occupat. Prius ille sex vultures, hic postea duodecim vidit. Sic victor vrbem augurio excitat, plenus spei bellatricem fore, id assuetæ sanguini & prædæ aues pollicebantur. Ad tutelam nouæ vrbis, sufficere vallum videbatur: cuius dum angustias Remus increpat, saltu transiit. Dubium an iussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit, munitio- *Roma conditur.* nemque vrbis nouæ sanguine suo consecrauit. Imaginem vrbis magis, quàm vrbem fecerat, incolæ deerant. Erat in proximo ⁴ *locus.* locus, hunc asylum facit, & statim mira hominum vis. Latini Thusci que pastores, etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea; Arcades, qui sub Euandro duce confluerant. Ita ex varijs quasi elementis congregauit corpus vnum, populumque Romanum ipse fecit.

Erat verò vnius ætatis ⁵ *populus viro-* ^{rum. itaque} populus. Virorum itaque matrimonia à finitimis petita, quia non impetrabantur, manu capta sunt. simulatis quippe ludis equestribus, virgines, quæ ad spectaculum venerant, prædæ fuerunt. Hæc statim causa bellorum, pulsi fugatiq; Veientes. ⁶ *Cenimensium* Veientium captum ac direptum est oppidum. Spolia insuper opima de rege Agrone Feretrio Ioui manibus reportauit. Sabinis prodita porta per virginem Tarpeiam, non dolo: sed puella pretium rei, quod gerebant in sinistris manibus, petierat; dubium clypeos, an armillas. Illi vt & fidem soluerent, & vlciscerentur, clypeis obruere. Ita admissis intra moenia hostibus, atrox in ipso ⁷ *aditu* foro fit pugna, adeo vt Romulus Iouem oraret, fœdam vt suorum fugam sisteret. Hinc templum, & Stator Iuppiter. Tandem funeribus interuenere raptæ, laceris comis: sic pax facta, ⁸ *cum Tatio,* [†] *mira* cunctatio fœdusque percussum. Secutaque res [†] *mira* misera dictu, vt relictis sedibus suis, nouam in vrbem hostes demigrant, & cum generis suis auitas opes pro dote sociarent. Auæ breui viribus, hunc rex sapientissimus statum Reipubl. imposuit. Iuuentus diuisa per tribus, in equis & armis, vt ad subita bella excubaret, consilium Reipubl. penes senes esset, qui ex auctoritate patres, ab ætate senatus vocabantur. His ita ordinatis, repente cum cocionem haberet ante vrbem, apud Capræ paludes, è conspectu ablatu est. Discerptum aliqui à senatu putant, ob asperius ingenium. Sed oborta tempestas, Solisq; defectio, consecrationis speciem præbuit. Cui rei mox Iulius Proculus fidem fecit, visum à se Romulum affirmans augustiore forma, quàm fuisset: mandare præterea, vt se pro numine acciperent. Quirinum in cœlo vocari placitum dijs, vt gentium Roma potiretur. Successit Romulo *Numa Pompilius.* Numa Pompilius, quem ⁹ *Curibus* curibus Sabinis agentem vltro petiuerunt, ob in-

BB

clytam viri religionem. Ille sacra, caeremonias, omnemque cultum deorum immortalium docuit: ille pontifices, augures, salios, caeteraque sacerdotia: annumque in xij menses, 10 festos dies nefastosque descripsit. Ille ancilia atque palladium, secreta quaedam imperij pignora, Ianumque bifrontem, Fidem pacis ac belli, in primis focum. Festae virginibus colendum dedit, ut ad simulachrum caelestium siderum, custos imperij flamma vigilaret. Haec omnia quasi monitu deae egregie, quo magis barbari acciperent. Eo denique ferocem populum redegit, ut quod vi & iniuria occuparat imperium, religione atque iustitia gubernaret. Excepit Pompilium Numam Tullus Hostilius, cuius honori & virtuti regnum vltro datum. Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi instituit. Itaque mirum in modum exercitata iuuentute, prouocare ausus est Albanos, grauem & diu principem populum. Sed quum pari robore frequentibus proelijs vtrique comminuarentur, missio in compendium bello, Horatijs, Curatijsque, trigeminis hinc atque inde fratribus vtriusque populi fata permixta sunt. Anceps & pulchra contentio, exitumque ipso mirabilis. Tribus quippe illinc vulneratis, hinc duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad virtutem dolo, ut dijs traheret hostem, simul ad fugam, singulosque pro ut sequi poterant, exhortatus exsuperat. Sic rarum decus alijs, vnus manu parta victoria est, quam ille mox parricidio foedauit. Nam flentem spolia circa se sponsi quidem, sed hostis, sororem viderat: hunc tam immaturum amorem virginis vltus est ferro, ut audiret leges, nefas: sed abstulit virtus parricidam, & facinus infra gloriam fuit. Nec diu in fide Albanus perstat. Nam Fidenates bello mixti, in auxilium ex foedere medij inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus vbi inclinare socios ad hostem videt, tollit animum quasi magna sit spes. Deinde Rom. metus hostibus incussus. sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoste victo, ruptorem foederis M. Suffecium religatum inter duos currus, pernicious equis distrahit, Albanique ipsam, quamuis parentem, aemulam tamen diruit, quum prius omnes opes vrbis, ipsumque populum Romam transtulisset: prorsus ut confanguinea ciuitas non perisset, sed in suum corpus redisse videretur. Ancus deinde Marcius nepos Pompilij ex filia, prauro ingenio. Igitur & muro moenia amplexus est, & influentem vrbis Tiberim ponte commisit, Ostiamque in ipso maris fluminisque confinio posuit coloniam, iam tunc videlicet praeficiens animo futurum, ut totius mundi opes & comitatus, illo velut maritimo vrbis hospitio reciperentur. Tarquinius postea Priscus, quamuis transmarinae originis, regnum vltro petens accepit, ob industriam atque elegantiam, quippe qui oriundus Corintho, Graecum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatum centum patrum numerum ampliauit, & centurijs tribus auxit, quamuis Aetius Neuius numerum augeri prohiberet, vir summus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset, quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. At quoniam hoc, inquit, agitur: an cotem illam secare nouacula possem? Et Augur, potes, inquit, & secuit, inde Romanis sacer auguratus. Neque pace Tarquinius, quam bello promptior. Duodecim namque Thusciae populos frequentibus armis subegit. Inde fasces, trabes curules, anuli, falerae, paludamenta, praetextae. Inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur. togae pictae, tunicaeque palmarum. Omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminent, sumpta sunt. Seruius Tullius deinceps gubernacula vrbis inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatum. Nam eximiam indolem vxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore visa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinij mortem adnitente regina substitutus in locum regis, quasi in tempus regnum dolo partum sic egit industrie,

vt iu.

vt iure adeptus videretur. Ab hoc populus Rom. relatus in censum, digestus in classes, decurijs ac collegijs distributus, summaque regis solertia ita est ordinata respublica, ut omnia patrimonij, dignitatis, etatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac sic maxima ciuitas minimae domus diligentia contineretur. Postremus fuit omnium regum Tarquinius, cui cognomen Superbus ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod a Seruio tenebatur, rapere maluit, quam expectare: missisque in eum percussoribus, scelere partem potestatem non melius egit, quam adquisierat. Nec abhorrebat moribus Tullia, quae ut virum regem saluaret, supra cruentum patrem veeta carpento, consternatos exegit. Sed ipse in senatum caedibus, in plebem verberibus, in omnes superbia, quae crudelitate grauior est, bonus grassatus, quum saeuitiam domi fatigasset, tandem in hostes conuersus est. Sic valida Latij oppida capta sunt, Ardea, Orniculum, Gabij, Sueffa, Pometia. Tum quoque cruentus in suos. Neque enim filium verberare dubitauit, ut simulantis transfugam apud hostes hinc fides esset. Quo a Gabijs, ut voluerat, recepto & per nuncios consulenti, quid fieri vellet; eminentia forte papaueri capita virgulta excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes vellet intelligi, ea superbia sic respondit, ut senserat. Tamen de manubijs captarum vrbium templum erexit. Quod dum inauguraretur, ceditibus ceteris dijs, mira re dicitur extis resistere Iuventas & Terminus. Plecuit patribus contumacia numinum, si quidem firma omnia & aeterna pollicebantur. Sed illud horrendius, quod molientibus aedem, in fundamentis humanum caput repertum est. Nec dubitauere cuncti, monstrum pulcherrimam imperij sedem, caputque terrarum promittere. Tamdiu superbiam regis populus Rom. perpeffus est, donec aberat libido. Hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum cum alter ornatissimae feminae Lucretiae stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit. imperium tum regibus abrogatum. Haec est prima aetas populi Romani & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem, per annos, ut diximus, cccxlii, quadam fatorum industria tam varijs ingenio, ut reipubl. ratio & vtilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? Tali opus fuit, ut inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? Ita res poposcit, ut ferox populus, deorum metu mitigaretur. Quid ille militiae artifex Tullus? bellatoribus viris quam necessarius, ut acueret ratione virtutem. Quid aedificator Ancus? ut vrbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam vero ornamenta Tarquinij & insignia, quantam principi populo addiderunt ex ipso habitu dignitate? Actus a Seruio census quid effecit, nisi ut ipsa se nosset Romana respublica? Postremo Superbi illius importuna dominatio non nihil, imò vel plurimum profuit. Sic enim effectum est, ut agitatus iniurijs populus, cupiditate libertatis incenderetur, mutataque regali dominatione, ad consulum infulas se conferret; qui bini annis singulis, rempublicam gubernantes, sequenti anno ab alijs venientibus succedebantur, scientesque se annis tantum singulis praesse in populo, erga alios agebant, qualiter eos erga se acturos postea cupiebant. Qui ordo usque ad Augustum Caesarem obtinuit priuilegium, per viros nongentos quindecim in annis cccclviii. Nouem siquidem annis, sine consulibus, sed tantum sub tribunis plebis fuit, quatuor sine iudicibus. Nam post exactos reges annum vnum quinis diebus, singulis diebus singuli senatorum Rempub. obtinuerunt, & tunc duobus creatis consulibus, Bruto & Collatino, in posterum usque ad Paufam & Sergium seruauerunt per annos prenotatos. Et quia omnium consulum nomina actusque conscribere, & mihi tedium, & tibi, qui legis, fastidio fore praecauis; aliqua exinde praelibans, multa superfedo, quod penè nonnullis iam usurpatum esse breuiatumque opus cognoui.

BB 2

10 fastos

† Vestae

* Egeriae

Tullus Hostilius.

† distraheret hostem, simulat * adortus

* Fidenate bello missi in

† mandasset, spes inde Romanis,

† Metium, Fufetium

† pavi Ancus Martius.

Tarquinius Priscus.

† senatus maiestatem numero

* Aetius Neuius

† Atqui hoc, inquit, agitabam, an

Seruius Tullus.

Tarquinius superbus.

* consternatos equos egit. † est bonus.

* Orniculum

† virgula

* mirares dictu, resistere.

Finitis regni.

Quae in singulis regibus eximia fuerint.

† Paufam & Hirtium

REGNUM ROMANORVM, PVLVIS

regibus. annuus excipit consulatus.

Gitur primi consulum Brutus & Collatinus, quibus ultionem sui matrona moriens mandauerat, populus Roman. ad vindicandum libertatis ac pudicitiae decus quodam quasi instinctu deorum cōcitatus, regem repente destituit, bona diripit, agrum Marti suo consecrat, imperium in eisdem libertatis suae vindices transfert, mutato tamen, vt diximus, & iure, & nomine. Quippe ex perpetuo annum placuit, ex singulari duplex; ne potestas solitudine vel mora corrumpere, consulesque appellauit pro regibus, vt consulere ciuibus suis debere meminissent. Tantumque libertatis nouae gaudium * intercesserat, vt vix mutati status fidem caperent, alterumque ex consulibus Lucretiae maritū, tantū ob nomen & genus regium, fascibus abrogatis, vrbe dimitterent. Itaque substitutus + Horatius Publicola, summo studio Nisus est ad augendam populi maiestatem. Nam & fasces ei pro * contentione summisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit: & ne species arcis offenderet, + eminenti sede sua, in plana se submisit. Brutus verò fauori ciuium etiam domus suae clade & parricidio velificatus est. quippe quum studere de reuocandis in urbem regibus liberos suos comperisset, protraxit in forum, & in concione media virgis cecidit, securi que percussit, vt planè publicus parens, in locum liberorum adoptasse sibi populum videretur. Liber iam hinc populus Rom. prima aduersus externos arma pro libertate corripuit, pro finibus mox, deinde pro socijs, tum gloria & imperio, laceffentibus assidue vsquequaque finitimis: quippe cum patrij soli gleba esset, sed statim hostile pomœrium, mediusque inter Latium atque Etruscōs, quasi in quodam biuio, collocatus, omnibus portis in hostem incurreret, donec quasi contagione quaedam per singulos itum est, & proximis quibusque correptis totam Italiam sub se redigeret. Nam Porfena rex Etruscōrum ingentibus copijs aderat, & Tarquinius manu reducebat. Hunc tamen, quamuis & armis, & fame vrgeret, occupatoque Ianiculo, in ipsis vrbeis faucibus incubaret; sustinuit, repulit, nouissimè etiam tanta admiratione perculit, vt superior vltro cum paenè victis amicitiae foedera feriret. Nam Mucius Scæuola Romanorum fortissimus, regem per insidias in castris ipsius aggreditur. Sed vbi frustratus circa purpuratum eius illatus ictus, teneretur; ardentibus mox focis intulit manum, terroremque geminat dolo. En vt scias, inquit, què virum effugeris, idem treceti iurauimus. Cum interim immane dictu, hic interritus, ille trepidaret, tanquam manus regis arderet. Sed ne sexus quidem muliebris altera laude cessaret, ecce & virginum virtus. vna ex obsidibus regi data, elapsa custodia Cloelia per patrium flumen equitabat. Rex quidem tot tantisque virtutum territus monstris, valere liberosque esse iussit. Tarquinius tam diu dimicauerunt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occidit, superque ipsum vulnere mutuo exspirauit, planè quasi adulterum ad inferos vsque sequeretur. Nec secus Latini * Amulio Tusculano duce apud Regilli lacum expugnantur, vincuntur, atque subijciuntur. + Oriculum atque Corniculum, Soraque & * Alsum, eorum vrbes captæ, prouinciaque effecta. de + Verulis & de Bouillis pudet, sed triumphauere Romani. Tibur nunc suburbanum, & æstiuè Præneste deliciae, nuncupatis in Capitolio votis petebantur: idem tunc Fesulæ, quod Carræ nuper: idem nemus Aricinum, quod * Herculis saltus: Fregellæ, quod + Cæsarea: Tiberis quod Euphrates. Coriolos quoque, pro pudor, * inuictos adeo gloriae fuisse, vt post captū oppidū igneus Marcus Coriolanus quasi Numatia aut Africa nomini [Ro.] induceretur. Extat & de * Antis spolia, quæ + meminimus in suggesto fori, capta hostium

* inceserat,

* Valerius Publicola,
* c. n. i. o. n. e
+ eminentes aedes
suas in plana sub
misit.

* Mamilio
+ Satricum
* Algidum
+ Veis

* Hercinius
+ Gessoriacum:
* victos
+ Caius
* Antio
+ Moenius

hostium classe, infixit: si tamen illa classis, nam sex fuere rostratae. Sed hic numerus illis inijs nauale bellum fuit. Peruicacissimi tamen Latinorum Aequi, & Volsci fuere, & quotidiani (vt sic dixerim) hostes. Et hos praecipue * Titus Quintius domuit, ille dictator ab aratro, qui obsessa & paenè iam capti + Mallij consulis castra egregia victoria recuperauit. Medium erat tempus fortè sementis, quum patricium virum innixum aratro suo, licet in ipso opere deprehendit. Inde in aciem * prouectum, ne quid à rustici operis imitatione cessaret, victos pecudum more sub iugum misit. Expeditione finita, redijt ad boues rursus triumphalis agricola + fide numinum. Quae felicitate intra quindecim dies coeptum peractumque bellum prorsus, vt festinasse dictator ad relictum opus videretur. Pari tenore Veientes, Falisci, & Fidenates, tunc magno labore deuicti sunt. Qui modò & si fuerint, nō videntur aliquod reliquisse vestigium. Laborat enim annalium fides, vt Veios, Faliscos, Fidenates fuisse credamus. Galli autem Senones, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus, adeo Romano generi terribilis fuit, vt planè nata ad hominum interitum, vrbium stragè videretur. Hi quondam ab vltimis terrarum oris, & cingerēt omnia oceano, ingenti agmine prouecti, quum iam media vastassent, positus inter Alpes & Padum sedibus, ne his quidem contenti per Italiam + baccabantur. Tunc Clusium Thusciae vrbem obsidebant, vbi pro socijs & foederatis Romanus interuenit, missis ex more legatis. Sed quod ius apud barbaros, ferocius agunt, & inde ad certamen cum exercitu conuersi Galli, Clusio Romam. Quibus ad Alliam flumen cum exercitu Fabius consul occurrit. non * temerè foedior clades. Itaque hunc diem fastis Roma damnauit. Fuso exercitu, Galli iam moenibus vrbis appropinquabant, vbi paenè nulla erant praesidia. Tum igitur sic, vt nunquam aliàs, apparuit illa vera Romana virtus. Iam primū maiores natu, amplissimis vsi honoribus in foro coeunt. Ibi deuote pontifice, dijs se manibus consecrant. Statimque in suas quisque aedes regressi sunt, sicut in trabeis erant, & amplissimo cultu, in curulibus sellis sese reposuerunt; vt quum venisset hostis, in sua quisque dignitate moreretur. Pontifices autem & flamines, quidquid religiosissimi in templis erat, partim in dolijs refoffa terra recondiderunt, partim imposita plaustris, secum Veios auferunt: virgines ex sacerdotio Vestæ, nudo pede fugientia sacra comitantur. Tamen excepisse fugientes vnus è plebe fertur Albinus, qui depositis vxore ac liberis, virgines in plaustrum recepit. adeo tunc quoque in vltimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Inuentus, quam satis constat vix mille hominum fuisse, duce Manlio, arcem Capitolini montis insedit, obtestata ipsum quasi praesentem Iouem, vt quemadmodum ipsi ad defendendum templum eius occurrissent, ita ille virtutem illorum numine suo tueretur. Aderant interim Galli, apertamque vrbem adeunt. Ibi sedentes in curulibus suos praetextatos senes, velut deos, geniosque venerati, mox eosdem postquam esse homines liquebat, alioquin nihil respondere dignantes, pari vecordia maestant, facesque testis iniiciunt, & totam vrbem igni * ferroque manibus exaequant. Sex mensibus barbari (quis crederet?) circa montem vnum pependerunt, nec diebus modò, sed noctibus quoque omnia experti; quum tamen Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, à summa rupe deiecit: & vt spem hostibus demeret, quamquam in summa fame, tamen ad speciem fiduciae, panes ab arce iaculatus est: & * statuto die, per medias hostium custodias, Fabium pontificem ab arce dimisit, qui solenne sacrum in Quirinali monte conficeret: atque ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio redijt, propitiosque deos renuntiauit. Nouissimè quum iam obsidio sua barbaros fatigasset, mille pon-

* Lucius

+ M. Minucij

* profectus

+ Fides numinū,
qua velocitate?

Galli Senones in
Italiam profecti,
qui deinceps inter
Teutones &
Vindelicos recen
sentur.
+ vagabantur.

Clades Alliensis.
* Cremera
Roma capta.

Capitolii Manlii
tuetur.

* ferro, manibus,
solo

* stato

do auri recessum suum venditantes, subito aggressus à tergo Camillus cecidit, ut omnia incendiolorum vestigia Gallici sanguinis inundatione deleret.

Igitur pastorum quondam casa, vrbs enituit, & post seruata à Manlio faciem, restitutaque à Camillo, acrius etiam vehementiusque in finitimos surrexit. Nec tamen contenti Romani suis eos moenibus expulisse, quum per Italiam naufragia sua latius traherent, sic persecuti sunt ductante Camillo, ut hodie nulla Senonum vestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, quum singulari certamine Manlius aureum torquem barbaro inter spolia detraxit, unde & Torquatus est dictus. Item in Pomptino agro, quum simili pugna Valerius insidente galeæ sacro alite adiutus retulit spolia, dictusque est ipse Corvinus. Necnon tamen post aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria, ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit, ne quis exstaret ex ea gente, qui incensam à se Romanam urbem gloriaretur. Conuersoque à Gallis Torquato, Latini experti sunt, & deuicti. Indeque Sabini, qui eorum belli socij ductante Tatio extitissent, à Curio Dentato subiecti, eorumque

loca à Baranio fonte * in Adriatenus mari, igni ferroque vastata, tantæque Romano populo additæ opes, ut nec ipse posset extimare, qui vicerat. Precibus deinde Campaniæ motus, non pro se, sed pro socijs Samnitas inuadit. Omnium namque non modò Italia tantum, sed pænè toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. nihil mollius cælo, denique bis floribus vernat. nihil vberius solo, ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. hic ille nobilis portus Caieta, Misenus, tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus, quædam maris hostia. Hic * amici vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius Aetnei ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque, numeranda. Pro hac vrbe, & his regionibus populus Romanus Samnitas inuadit; gentem, si opulentiam quæras, aureis & argenteis armis, & discolori veste, usque ad ambitum armatam: si fallaciam, saltibus ferè & montibus grassatam: si rabiem ac furorem, sacris legibus humanisque hostijs in exitium urbis agitatum: si pertinaciam, sexies rupto foedere, cladibusque animosiorum. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios ac Papirios patres, eorumque liberos, ita subegit & domuit, ita ruinas ipsas urbium diruit, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur, nec facile appareat materia quatuor & viginti triumphorum. maximè tamen nota & illustris apud Caudinas Furculas ex hac gente clades, Veturio Posthumioque consulibus accepta est. Clauso per insidias intra eum saltum exercitu, unde non posset euadere, stupens tanta occasione dux hostium Pontius, Herennium patrem consuluit, num illos sub iugum mitteret, an occideret. Sapienter, ut senior, suaserat. Hic armis exutos mittere sub iugum maluit, ut nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis.

Itaque & * consule statim magnificè voluntaria deditio turpitudinem foederis dirimunt, & ultionè flagitans miles, Papirio duce, horribile dictu, strictis ensibus, per ipsam viam ante pugnam fugit, & in congressu arsisse omnium oculos hostis auctor fuit. Nec prius finis cædibus datus, quam iugum [sibi] promissum Romani & duci Samnitum, & hostibus reposuerunt. Hactenus cum singulis gentibus certatum est, mox * certatim. sic tamen quoque par omnibus fuit. Etruscorum duodecim populi, Umbri in id tempus intacti, antiquissimus Italię populus Samnitum, & reliqui in excidium Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens tot simul tantorumque populorum. latè Etruriam infesta quatuor agminum signa volitabant. * Gemini interim saltus in medio, ante ^b Iunius planè, quasi ^c Candonius vel Hercinius, adeo terrori

erat

erat

erat

erat

erat

erat, ut senatus consuli denunciaret, ne tantum periculi ingrederetur. Sed nihil horum terruit ducem, quin fratre præmisso exploraret accessus. Ille per noctem pastorali habitu speculatus omnia, refert totum iter. Sic Fabius Maximus periculosissimum bellum sine periculo explicuit. Nam subito incòditos atque palantes aggressus est, captisque superioribus iugis, in subiectos suo iure detonuit. eanantque species illius fuit belli, quasi in terrigenas è cælo ac nubibus tela iacerentur. Nec tamen incruenta illa victoria. nam oppressus in finu vallis alter consulum Decius, more patrio deuotum dijs manibus obtulit caput, solennemque familiæ suæ consecrationem in victoriæ pretium rededit.

Necdum Etrusco bello exempto, mox sequitur Tarentinum, vnum quidem in nomine, sed multiplex in victorijs. Hoc enim Campanos, Apulos, atque Lucanos, & caput belli Tarëtinis, id est totam pænè Italiam, & cum his omnibus Pyrrhum regem Epirotarum, Græciæ regem, vna velut ruina pariter inuoluit; ut eodem tempore & Italiam * consumeret, & transmarinos triumphos auspicaretur.

Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriae quondam, & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, cum magnitudine, & muris, portuque nobilis; tum mirabili situ; quippe in ipsis Adriæ maris faucibus posita in omnes terras, Histriam, Illyricum, Epiron, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum theatrum, quod quidem causa miseræ * cupiditatis [caput] fuit omnium calamitatum. Ludos fortè celebrabant, cum ad remigantem litori Romanam classem vident, atque hostem rati, emicant sine discrimine & insultant. Qui enim? aut unde Romani? Nec satis. Aderat sine moraque querelam ferens legatio. Hanc quoque foedè per obscenam turpemque dictu contumeliam violant, & hinc bellum. Sed apparatus horribilis, quum tot simul populi pro Tarentinis confurgerent, omnibusque vehementior Pyrrhus, qui semigræcam ex Lacedæmonijs conditoribus ciuitatem vindicaturus, cum totis viribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisque in id tempus elephantibus, mari, terra, viris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore veniebat.

Apud * Eracleam & Campaniæ fluuium Lirim, Leuino cõsule prima pugna facta est, quæ tam atrox fuit, ut * Forentanæ turmæ præfectus Obsidius inuectus in regem turbauerit, coegeritque proiectis insignibus prælio excedere. Actum erat, nisi elephantum conuerso in spectacula procurrissent bello. Quorum cum magnitudine, tum deformitate, & nouo odore simul ac stridore cõsternati equi, cum incognitas sibi belluas amplius, quam erant, suspicarentur fugam stragemque late dederunt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Minutius quartæ legionis hastatus vnus * promuscide abscessa, mori posse belluas ostenderat. Itaque & in ipsas pila congesta sunt, & in turres * fibratæ faces, tota hostium agmina ardentibus ruinis operuerunt. Nec alius finis cladi erat, quam nox dirimeret, postremusque fugientium rex ipse à satellitibus saucius in armis suis referretur. Lucaniæ suprema pugna, * in his, * sub Arusinis, quos vocant, Subarros quos vocant, campis, ducibus iisdem, quibus superius, sed cum tota victoria exitum, quem datura virtus fuit, casus dedit. Nam prouectis in primam aciem rursus elephantis, vnum ex illis pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit. Qui quum per stragem suorum recurrens stridore quereretur, mater agnouit, seque quasi vindicare vellet, exhibuit; quum omnia circa quasi hostilia graui mole permiscuit, ac sic eadem feræ, quæ primam victoriam abstulerunt, secundam * partim fecerunt, tertiam sine contouersia tradiderunt. Nec verò tantum armis, & in campis, sed consilij & domi quoque intra urbem cum rege Pyrrho dimicatum est. Quippe post primam victoriã,

erat

erat

erat

erat

Bellum Tarentinum.

* consummare.

* ciuitati. Origo belli Tarentini.

Pyrrhus Tarentinis auxilium fert.

* Eracleam. * Forentanæ.

* proboscide.

* vibratæ.

* sub Arusinis, quos vocant.

* partem. Pyrrhus dolo Rom. tentat.

intellecta Romana virtute, statim desperavit armis, seque ad dolos contulit. nam interemptos cremavit, captiuosque indulgentius habuit, & sine precio restituit, missisque legatis in urbem omni modo annisus est, ut facto foedere in amicitiam reciperetur. Sed & bello, & pace, & foris, & domi omnem in partem Romana virtus tum se approbavit. Nec alia magis, quam Tarentina victoria ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiam, ducum magnanimitatem. Nec alius pulchrior in urbem, aut speciosior triumphus intravit. Ante hunc diem, nihil praeter pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma vidisses. Tum autem, si captiuos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus: si pompam, aurum, purpura, signa, tabulae, Tarentinaeque lauticiae. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, quam illas, quas timuerat cum turribus suis belluas, quae non sine sensu captiuitatis submissis cervicibus victores sequebantur. Post Tarentinam cladem, domiti Picentes, & caput gentis Asculum, a Sempronio duce, qui tremante inter proclium campo, Tellurem deam promissa aede placavit. Salentini vero Picentibus additi, caputque his regionibus Brundisium, inclyto post Vutilio duce, & in hoc certamine victoriae pretium templum sibi pastorale ultro poposcit. Postremi Italicorum in fidei munere Vulsi opulentissimi Etruscorum implorantes opem, adversus vos quondam suos, qui libertatem a dominis datam in ipsos erexerant, translataque in se republ. dominabantur. Sed hi quoque duce Fabio Gurgite poenas dederunt.

Domita subactaque Italia, populus Rom. Appio Claudio consule, primum fretum ingressus est, famulosis fami monstris, aestuque violentum. Sed adeo non est exterritus, ut ipsam illam ruentis aestus violentiam pro munere amplecteretur, quod velocitas navium iuaretur, statimque ac sine mora Hieronem Syracusanum tanta celeritate deicit, ut ille ipse prius se victum, quam hostem videret, fateretur.

Duellio Cornelioque consulibus etiam mari congruere ausus est. Tum quidem ipsa velocitas classis comparatae, victoriae auspiciu fuit. Interea enim sexagesimum diem, quam caesa fuerat, centum sexaginta navium classis in ancoris steterit; ut non arte factae, sed quodam munere deorum conversae in naues atque mutatae arbores viderentur. Proelii vero forma mirabilis, quum illas celeres volucresque hostium naues, haec graues tardaeque comprehenderent longè plus illis nauticae artis, detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Iniectae enim ferreae manus, machinaeque validae, ante certamen multum ab hoste coacti, atque hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparam mersa aut fugata hostium classe, primum illum maritimum egit triumphum. Cuius quoddam gaudium fuit, quum Duellius imperator non contentus vnius diei triumpho, per viam omnem, ubi a coena rediret, praelucere funalia, & praecinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Prae tanta victoria, leuè huius proelii damnum fuit, alter consulum interceptus Asina Cornelius, qui simulato colloquio euocatus, atque ita oppressus fuit, perfidiae Punicae documentum. Calatino dictatore fere omnia praesidia Poenorum Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybeoque detraxit. Trepidatum est semel, circa Camerinensium saltum. Sed eximia virtute Calpurnij tribuni militum periculo euasimus. Qui lecta trecentorum militum manu, inessum ab hostibus tumulum occupauit, adeoque moratur hostes, dum exercitus omnis euaderet: ac si pulcherrimo exitu, Thermopylarum & Laconidè famam adaequauit. Hoc illustrior noster, quod expeditioni tantae superfuit, & nihil inscripserit sanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia suburbana esset populi Rom. prouincia, serpente latius bello Sardinia adnexa atque Cor-

Victoria triumphi, Tarentini splendor.

Picentes & Salentini domiti.

* cum inclyto portu, M. Atilio. * pastorale Pala-

* fabulosus infame.

Romani Sicilia inuadunt.

* derise, coacti. Prima victoria Rom. naualis.

* per vitam.

* Leonide.

fica, transijt Olbiam. ibi Atericae urbis excidio incolas terruit, adeoque omni terra & mari Poenos fugauit, ut iam victoriae nihil, nisi Africa ipsa restaret. Marco Attilio Regulo duce, iam in Africam nauigabat bellum. Nec defuerant, qui in ipso Punici maris nomine ac terrore deficerent: insuper augente Minatio tribuno metum, in quem, nisi paruisset, securi districta irruisset imperator. Merus mortis nauigandi fecit audaciam, mox deinde ventis remisque properatum est, tantusque terror hostici aduentus fuit Poenis, ut apertis penè portis Karthago caperetur. Prima praemium belli fuit ciuitas Clypea. Prima enim a Punico littore, quasi arx & specula procurrit. & haec, & trecenta amplius castella vastata sunt. Nec cum hominibus modo, sed cum monstribus quoque dimicatum est; quum quasi in vindictam Africae nata mirae magnitudinis serpens posita apud Bracadam castra vexauerit. Sed omnium victor Regulus, quum terrorem nominis sui late circumtulisset, quumque magnam vim iuuentutis, ducesque ipsos aut cepisset, aut haberet in vinculis, classemque ingenti praeda onustam, & triumpho grauem in urbem praemisisset; iam ipsam Belli caput Karthaginem vrgebat obsidione, ipsisque portis inharebat. Hic paululu circumacta fortuna est tanta, ut plura essent Rom. virtutis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam conuersis ad extrema auxilia hostibus, quum Xanthippum illis ducem Lacedaemon misisset, a viro militiae peritissimo Regulus victus est, foedaque clades, Romanisque usu in cognita, nam viuus in manus hostium venit fortissimus imperator. Sed ille quidem par tantae calamitati fuit. nam nec Punico carcere infractus est, nec legatione suscepta, quippe diuersa, quam hostis mandauerat, censuit, ne pax fieret, nec commutatio captiuorum reciperetur. Sed nec illa voluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo siue carcere, seu crucis supplicio deformata maiestas. In omnibus admirabilior, quid aliud, quam victor de victoribus? Ad quae etiam Karthago non cesserat, de fortuna triumphauit. Populus autem Roman. multo acrior intentiorque pro vltione Reguli, quam pro victoria fuit.

Metello igitur consule conspirantibus arctius Poenis, & reuerfo in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes caecidit Rom. exercitus, ne amplius ea insulam aggredi cogitarent. Argumentum ingens victoriae centum circiter elephantorum captiuitas. Sic quoque magnas egit praedas, ut gregem illum, non bello, sed venatione cepisset. Appius Claudius consul non ab hostibus, sed a dijs ipsis superatus est, quorum auspicia contempserat; ibi statim classe demersa, ubi ille praecipitari pullos iusserat, quod pugnare ab his vetaretur. Marcus Fabius Buteo classem iamiam in Africo mari apud Aegimurum ostium in Italiam ultro nauigantem caecidit. Quantus tum triumphus tempestate intercidit cum opulenta praeda? Classis aduersis acta ventis, naufragio suo Africam & Syrtis, omnium imperia gentium, insularumque litora impleuit. Magna clades fuit, sed non sine aliqua principis populi dignitate interceptam tempestate victoriam, & triumphum perisse naufragio constat. Et tamen cum Punicae praedae omnibus promontorijs, insulisque fluitarent, populus Rom. & sic triumphauit. Lutacio Catulo consule tandem bello finem imposito apud insulas, quibus nomen Hecate. Nec maior alias in mari pugna [aderat] nec maior aetatibus, exercitu, propugnaculis, armis grauis classis, & in ea quasi tota Karthago, quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, leuis, & expedita, & quodam genere castrensis, ad similitudinem pugnae equestris, sic remis agebatur quasi habenis, & in hos vel illos (ictus) mobilia rostra, speciem viuientium praeferebant. Itaque momento temporis laceraatae hostium rates, totum inter Siciliam Sardiniamque pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta denique fuit illa victoria, ut de excidendis hostium

* Cavale

Bellum in Africam transiitum.

* Minatio.

* Bracadam. Reguli virtus.

* tantum externa

Regulus a Xanthippo victus.

Reguli constantia.

Metelli victoria.

Appius victus.

Naufragium classis Karthaginensis.

* impositum

* legates.

* quippe commeatibus

Catuli de Karthaginensibus victoria.

moenibus non quæreretur. Superuacuum visum est, in arcem murosque; saui-
re; quum iam in mari esset deleta Karthago.

*Bellum contra
Ligures.*

Peracto quidem bello Punico, nec dum aliquantulum respirato, sequi-
tur Liguricum. Nam Ligures hi, imis Alpium iugis adhærentes, inter Varum
Macramque amnem impliciti, dum siluestribus victitabant; quos pænè ma-
ius fuit inuenire, quam vincere. Tuti siquidem locis & fuga, durum atque ve-
lox genus, ex occasione atrocina magis, quam bella faciebant. Itaque quum
diu multumque eluderent saltu, vijs, latebris, Deceates, Oxybij, Euburiates,
Iuganni; tandem Fulvius latebras eorum igni sepsit, Bebius verò in plana de-
duxit, Postumius ita exarmavit, ut vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

*Bellum aduersus
Insubres Gallos.*

Post quos mox Galli, Insubribus & his alpium incolis, animi ferarum, corpo-
ra plusquam humana erant. Sed experimentum deprehensum est. quippe vir-
tus eorum sicut primo impetu maior, quam virorum est; ita sequens minor,
quam feminarum. Alpina corpora humete celo educata, habent quoddam
simile niuibus suis. Cum mox caluere pugna, statim in sudorem eunt, & leui
motu quasi sole laxantur. Hi sapè & aliàs, & * Viridomare duce non prius po-
situros se balthea, quam Capitolium ascendissent, iurauerant, factum autem
est, & victos eos Amilius in Capitolio * extinxit. Et quod dux eorum de Ro-
mano milite prædam Marti suo torquem aureum deuouisset, intercepit Iup-
piter votum, & de eius ipsius * ariobistinis aliorumque Gallorum torquibus
aureum trophæum Ioui erexit Flaminius. Rex quoque eorum Viridomarus
Romana arma Vulcano promiserat. Aliorsum vota ceciderunt. Occiso enim

* Britomaro,

* discinxit.

* Arouistinis.

* arma suspendit

* Arsa Titia.

eo, Marcellus tertia post patrem Romulum Feretrio Ioui * optima suspen-
dit. Illyrici autem, id est, Veneti seu Liburni sub extremis Alpium radicibus
agunt, inter * Asiam Tidumque flumen longissimè per totum Adriatici ma-
ris litus effusi. Hi regnante Teutana muliere populationibus non contenti,
licentiæ scelus addiderunt. legatos Romanos ob ea, quæ deliquerant, iure
agentes, ne gladio quidem, sed ut victimas securi percusserunt. Præfectos na-
uium igni comburunt. Idque quo indignius foret, mulier imperavit. Itaque
Gnæo Fulvio Centimalo duce latè domantur, strictæ secures in principum
colla, legatorum manibus litauere. Post primum autem Punicum bellum,
vix quadriennium requies: ecce alterum bellum, minus quidem spacio. (nec
enim amplius decem nouem annos tenens) sed adeo cladum atrocitate ter-
ribilius, ut si quis conferat damna vtriusque populi, similior victo sit popu-
lus ille, qui vicit. Vrebat nobilem populum mare ablatum, raptæ insulæ, da-
re tributa, quæ iubere consueuerat. Hinc vltionem puer Hannibal ad aram
patris iurauerat, nec morabatur. Igitur Saguntus in causam belli * electa est,
velut Hispaniæ ciuitas, & opulenta; fidei erga Romanos magnum quidem,
sed triste monumentum. Quam in libertatem communi foedere exceptam,
Hannibal causas nouorum motuum quærens, & suis & suorum manibus e-
uertit, ut Italiâ sibi rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis reli-
gio est. Itaque ad auditam sociæ ciuitatis obsidionem, memores icti quoque
foederis cum Pœnis, non statim ad arma procurrunt, dum prius more legiti-
mo quæri malunt. Interim iam nouem mensibus fessi, fame, machinis, ferro,
versa denique in rabiem fide, immanem in foro excitantrogum, dum desu-
per se suosque cum omnibus opibus suis ferro & igni corrumpunt. Huius
tantæ cladis autor Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Pœnis, dux legatio-
nis: Quæ, inquit, mora est, Fabius. In hoc sinu bellum pacemque porto, v-
trum eligitis? Susclamantibus bellum; Bellum ergo, inquit, accipite. Et ex-
cusso in media cûria togæ gremio, non sine horrore, quasi pleno sinu bellum
ferret, effudit. similis exitus belli inijs fuit. Nam quasi has inferias sibi Sa-
guntinorum vltimæ diræ in illo publico parricidio incendioque mandas-
sent:

*Bellum Punicum
secundum.*

* deleta est, ve-
tus Hisp.

Saguntæ clades.

sent: ita manibus eorum vastatione Italiæ, captiuitate Africæ, ducum & re-
gum, qui id bellum gesserunt, exitio parentarum est. Igitur * semel se in Hi-
spaniam mouit illa grauis & luctuosa Punici belli vis atque tempestas, de-
stinatumque Romanis iamdiu fulmen Saguntino igne conflauit; statim quo-
dam impetu rapta medias fregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitu-
dinis niuibus velut celo missa descendit. Ac primi quidem impetus tur-
bo inter Padum & Ticinum valido statim fragore detonuit. Tunc Scipio
ne duce fusus exercitus, saucius etiam ipse venisset in hostium manus impe-
rator; nisi protectum patrem * protectus admodum filius ab ipsa morte ra-
puisset. Hic erit Scipio, qui in exitium Africæ crescit, nomen ex malis eius ha-
biturus. Ticino Trebia succedit. hic secunda Punici belli procella defæuit,
Sempronio consule. Tum callidissimi hostes, frigidum & niualem diem na-
cti, quum se ignibus prius oleoque fouissent (horribile dictu) homines à me-
ridie & sole venientes, * nostraneos hieme vicerunt. Thrasimenus lacus ter-
tium fulmen Hannibalis, imperatore Flaminio. Ars noua Punicæ fraudis:
quippe nebula lacus, palustribusque virgultis tectus equitatus, terga subito
inuasit pugnantium. Nec de dijs possumus queri. imminet em temerario du-
ci cladem prædixerant insidentia signis examina, & aquilæ prodire nolen-
tes: commissamque aciem secutus terræ tremor, nisi illum horrorem soli e-
quitum virorumque discursus, & mota vehementius arma fecerunt. Quar-
tum, id est pænè vltimum vulnus imperij, Cannæ ignobilis Apuliæ vicus, sed
magnitudine cladis emerfit, & * sexaginta millium cæde patrata nobilitata.
Simul in exitium infelicis exercitus, dux, terra, celum, dies, tota rerum natu-
ra consensit. Siquidem non cõtentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox
terga pugnantium cæciderunt; insuper callidus (hostis) aliàs imperator, in pa-
tentibus campis, obseruato loci ingenio, quod & sol ibi acerrimus, & pluri-
mus puluis, & eurus ab oriente semper; quasi ad constitutum ita instruxit aci-
em, ut Romanis aduersus hæc omnia obuerris, * secundum coelum tenens, vè
to, puluere, & sole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi ad hostium sa-
tietatem, donec Hannibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum alter fugit,
alter occisus est, dubium vter maiore animo. Paulum puduit, Varro non de-
sperauit. Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pons de cadaue-
ribus iussu ducis factus, in torrente Vergello: modij duo anulorū missi (sunt)
Karthaginem, dignitatisque equestris taxata mensura. dubium deinde non
erat, quin vltimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra di-
em epulari Hannibal in Capitolio potuerit. Sic Pœnum illum dixisse Mahar-
balem * Hamilcari ferunt, si Hannibal, quemadmodum sciret vincere, sic vti
victoria scisset. Sed tum quidem illum, ut vulgo dici solet, aut fatum vrbs im-
peraturæ, aut ipsius mens mala, & auersi à Karthagine dij in diuersum abstu-
lerunt. Et cum victoria posset vti, frui noluit; relictaque Roma, Campani-
am Tarentumque perrexit, vbi mox & ipse, & ipsius exercitus ardor elan-
guit; adeo ut verè dictum sit, Capuam Hannibali Cannas fuisse. Siquidem
inuidtum Alpibus, indomitumque armis Campani (quis crederet?) soles,
& tepentes fontibus Baiæ subegerunt. Permissum est interim Romanis re-
spirare, & quasi ab inferis emergere. arma non erant, detracta sunt templis:
deerat iuuentus, in sacramentum liberata seruitia: egebat ærarium, opes su-
as senatus in medium libens protulit: nec non pariter quod in bullis cingu-
lisque & annulis erat, nec quicquam sibi auri reliquerunt. Eques secutus ex-
emplum, imitaturæque equitem tribus. Denique vix suffecerunt tabulæ, vix
scribarum manus, Leuino Marcelloque consulibus, quum priuatorum opes
in publicum referrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ cen-
turiarum sapientia, cum iuniores à senioribus consilium de creandis consuli

sent: ita manibus eorum vastatione Italiæ, captiuitate Africæ, ducum & re-
gum, qui id bellum gesserunt, exitio parentarum est. Igitur * semel se in Hi-
spaniam mouit illa grauis & luctuosa Punici belli vis atque tempestas, de-
stinatumque Romanis iamdiu fulmen Saguntino igne conflauit; statim quo-
dam impetu rapta medias fregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitu-
dinis niuibus velut celo missa descendit. Ac primi quidem impetus tur-
bo inter Padum & Ticinum valido statim fragore detonuit. Tunc Scipio
ne duce fusus exercitus, saucius etiam ipse venisset in hostium manus impe-
rator; nisi protectum patrem * protectus admodum filius ab ipsa morte ra-
puisset. Hic erit Scipio, qui in exitium Africæ crescit, nomen ex malis eius ha-
biturus. Ticino Trebia succedit. hic secunda Punici belli procella defæuit,
Sempronio consule. Tum callidissimi hostes, frigidum & niualem diem na-
cti, quum se ignibus prius oleoque fouissent (horribile dictu) homines à me-
ridie & sole venientes, * nostraneos hieme vicerunt. Thrasimenus lacus ter-
tium fulmen Hannibalis, imperatore Flaminio. Ars noua Punicæ fraudis:
quippe nebula lacus, palustribusque virgultis tectus equitatus, terga subito
inuasit pugnantium. Nec de dijs possumus queri. imminet em temerario du-
ci cladem prædixerant insidentia signis examina, & aquilæ prodire nolen-
tes: commissamque aciem secutus terræ tremor, nisi illum horrorem soli e-
quitum virorumque discursus, & mota vehementius arma fecerunt. Quar-
tum, id est pænè vltimum vulnus imperij, Cannæ ignobilis Apuliæ vicus, sed
magnitudine cladis emerfit, & * sexaginta millium cæde patrata nobilitata.
Simul in exitium infelicis exercitus, dux, terra, celum, dies, tota rerum natu-
ra consensit. Siquidem non cõtentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox
terga pugnantium cæciderunt; insuper callidus (hostis) aliàs imperator, in pa-
tentibus campis, obseruato loci ingenio, quod & sol ibi acerrimus, & pluri-
mus puluis, & eurus ab oriente semper; quasi ad constitutum ita instruxit aci-
em, ut Romanis aduersus hæc omnia obuerris, * secundum coelum tenens, vè
to, puluere, & sole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi ad hostium sa-
tietatem, donec Hannibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum alter fugit,
alter occisus est, dubium vter maiore animo. Paulum puduit, Varro non de-
sperauit. Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pons de cadaue-
ribus iussu ducis factus, in torrente Vergello: modij duo anulorū missi (sunt)
Karthaginem, dignitatisque equestris taxata mensura. dubium deinde non
erat, quin vltimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra di-
em epulari Hannibal in Capitolio potuerit. Sic Pœnum illum dixisse Mahar-
balem * Hamilcari ferunt, si Hannibal, quemadmodum sciret vincere, sic vti
victoria scisset. Sed tum quidem illum, ut vulgo dici solet, aut fatum vrbs im-
peraturæ, aut ipsius mens mala, & auersi à Karthagine dij in diuersum abstu-
lerunt. Et cum victoria posset vti, frui noluit; relictaque Roma, Campani-
am Tarentumque perrexit, vbi mox & ipse, & ipsius exercitus ardor elan-
guit; adeo ut verè dictum sit, Capuam Hannibali Cannas fuisse. Siquidem
inuidtum Alpibus, indomitumque armis Campani (quis crederet?) soles,
& tepentes fontibus Baiæ subegerunt. Permissum est interim Romanis re-
spirare, & quasi ab inferis emergere. arma non erant, detracta sunt templis:
deerat iuuentus, in sacramentum liberata seruitia: egebat ærarium, opes su-
as senatus in medium libens protulit: nec non pariter quod in bullis cingu-
lisque & annulis erat, nec quicquam sibi auri reliquerunt. Eques secutus ex-
emplum, imitaturæque equitem tribus. Denique vix suffecerunt tabulæ, vix
scribarum manus, Leuino Marcelloque consulibus, quum priuatorum opes
in publicum referrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ cen-
turiarum sapientia, cum iuniores à senioribus consilium de creandis consuli

* simul.

*Proelium ad Ti-
cinum.*

* pretextatus.

*Proelium ad Tre-
biam.*

* nostranos
*ad Thrasimenum
pugna.*

*Clades Cannæ
sis.*

* quadraginta.

* quasi secum

*Maharbalis de
pophtegma de
Hannibale.*

*Maximum Ham-
nibal erratum.*

*Romani respi-
rant.*

bus petierunt? Quippe aduersus hostem totiens victorem, tam callidum, non virtute tantum, sed suis etiam pugnare consilijs oportebat. Prima redeuntis, & vti dixi, reuiuiscētis imperij spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale victoriam commentus est, non pugnare. Hinc illi cognomen nouum & reipublicæ salutare, Cūctator: hinc illud ex populo, vt imperij Scutum vocaretur. Itaque per Samnium totum, per Falernos, Gauranosque saltus sic maceravit Hannibalem, vt quia frangi virtute non poterat, mora comminueretur. Inde Claudio Marcello duce, etiam congredi ausus est; cominus venit & pepulit e Campaniam suam, & ab obsidione * notæ urbis exclusit. Ausus est & Sempronio Graccho duce per Lucaniam sequi, & terga premere cedentis; quamuis cum, ô pudor, seruili pugnaret exercitu (nam hucusque tot mala compulerunt) sed libertate donatos, de seruitute Romanos fecerunt. ô horribilem in tot aduersis fiduciam, ô singularem animum & spiritum populi Romani, tam arctis afflictisque rebus, vt de tota Italia dubitare debuisset, ausus tamen est in diuersa respicere. Quumque hostis in iugulo per Campaniam & Apuliam volitaret, mediamque de Italia Africam faceret, eodem tempore & hunc sustinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hispaniamque diuisa per terrarum orbem arma mittebat. Siciliam mandat Marcello, nec diu, restituit. tota enim insula in vna vrbe superata est. Grande illud, & ante id tempus inuictum caput Syracusæ, quamuis Archimedis ingenio defenderetur, aliquando cesserunt. longè illi triplex murus, totidemque arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethusa. Nisi quod hætenus profuere, vt pulchritudini victæ urbis parceretur. Sardiniam Gracchus arripuit. nihil illi gentium feritas, In sanorumque (nam sic vocantur) immanitas montium profuere. Sæuitum in vrbes, vrbeque vrbiū Caralim, vt gens contumax vilisque mortis, saltem desiderio patrij soli domaretur. In Hispaniam verò missi Gneus & Publius Scipiones, pænè totam Pœnis eripuerunt prouinciam. Sed insidentes Punicæ fraudis insidiæ, alterum ferro castrametantem, alterum quum euasisset in turrim, cinctum facibus oppresserunt. Igitur in vltionem patris & patrii missus est cum exercitu Scipio, cui iam grande nomen de Africa facta decreuerant. Bellatricem illam viris, armisque nobilem Hispaniam, illam seminarium hostilis exercitus, illam [iam] Hannibalis eruditricem, incredibile dictu, totam à Pyrenæis montibus, in Herculis columnas, in Oceanum recuperavit. Eodem quidem die, quo obsessa est Karthago, capta est, nescio citius an felicius; quam facilè, vel vna probat; omenque Africanæ victoriæ fuit quod tam facilè victa est Hispania Karthago. Certum est tamen, ad profligandam prouinciam maximè profecisse ducis sanctitatem; quippe qui captiuos pueros puellasque præcipuè pulchritudinis barbaris restituerit, ne in conspectum suum quidem passus adduci, ne quid de virginiratis integritate deliberrasse saltem oculis videretur. Hæc in diuersa terrarum populus Romanus, nec ideo tamen visceribus Italiæ inherentem submouere poterat Hannibalem. Pleraque ad hostem defecerant, & dux acerrimus contra Romanos Italicis quoque viribus utebatur. Iam tamen eum plerisque opidis & regionibus excussere Romani. Iam Tarentum tulerant, iam & Capua sedes, domus, & patria altera Hannibalis tenebatur. Cuius amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, vt (de) inde totis viribus Romam conuerteretur. O populum dignum orbis imperio, dignumque omnium fauore & admiratione hominum ac deorum. compulsus ad vltimos metus ab incepto non desistit, & sua de vrbe sollicitus, Capuam tamen non obmisit; sed parte exercitus sub Appio consule relicta, parte Flaccum in vrbe secuta, absens simul præsensque pugnabat.

Quid ergo miramur, mouenti castra a tertio lapide Hannibali iterum ipsos

ipsos deos restitisse? Tanta enim ad singulos illius motus, suis imbrum copia effusa est, tantorum ventorum violentia coorta est; vt diuinitus hostem submoueri, non à cælo, sed ab vrbe ipsius mœnibus & Capitolio videretur. Itaque fugit & cessit, & in vltimum se Italiæ recepit finem, quum vrbe tantum non * adornatam reliquisset. Siquidem ab Hispania Hasdrubal frater Hannibalis cum exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat. actum esset proculdubio, si vir ille cum fratre se iunxisset. Sed hunc quoque tantum, quod ab Alpe descenderat, apudque Metaurum castrametantem Claudius Nero cum Liuiio Salinatore debellat. Nero in vltimos Italiæ angulos submouerat Hannibalem. Liuius in diuersissimam partem, id est in ipsas nascentes Italiæ fauces signa conuerterat. Tanto, id est, omni, qua longissima est Italia, solo interiacente, quo consilio, qua celeritate, consules castra coniunxerint, inopinatumque hostem collatis signis oppresserint, neque id fieri Hannibal fenserit, difficile dictu est. Certè Hannibal re cognita, quum proietum fratris caput ad sua castra vidisset; Agnosco, inquit, infelicitatem Karthaginis. Hæc fuit illius viri non sine prælagio quodam fati imminentis prima confessio. Iam certum erat, Hannibalem etiam ipsius confessione posse vincis; sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus magni æstimabat, aspernum hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsam Africam tota mole conuersus, imitari cœpit Hannibalem, & Italiæ suæ clades in Africa vindicare. Quas ille, dij boni, Hasdrubalis copias fudit? quos Syphacis Numidici regis equitatus? quæ quantaque vtriusque * classis * hostis. castra facibus illatis, vna nocte deleuit? denique iam non à tertio lapide, sed ipsas Karthaginis portas obsidione quatiebat: sic factum, vt inherentem atque incubantem Italiæ extorqueret Hannibalem. Non fuit maior sub imperio Romano dies, quam ille, quum duo omnium & antea & postea ducum maximi duces, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, collatis cominus signis, direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis. steterunt diu, mutua admiratione defixi: vbi verò de pace non conuenit, signa cecinerunt. Constat vtriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiumque victoriæ Africa fuit: & secutus Africam statim terrarum orbis. Post Africam iam vinci neminem puduit, sed æquo iure vbique subacti. Primum igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ litora, velut triumphante classe peragravit. Spolia quippe Siciliæ, Sardinia, Africa præfererat, & manifestum victoriam, quam nata in prætoria puppi laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus rex Pergamenorum, aderant & Rhodij, nauticus populus, quibus à mari consul, à terris omnia equis virisque quatiebat. Bis victus, bis fugatus rex Macedonum, bis exutus castris; quum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnerum aspectu, quæ [tamen] non spiculis, nec sagittis, nec vlllo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladijs ultra morem patebant. Enimverò Flaminio duce, ad inuios antea populo Romano Chaonum montes, * Sauumque amnem per abrupta vadentem, & ad ipsa Macedonia claustra penetratum victoria fuit. Nam postea nunquam ausus congredi rex, ad tumulos, quos Cynocephalos vocant, vno, ac ne eo quidem in iusto prælio opprimatur. In Numidia tunc amici populi Romani regnabant. Sed Iugurtha contra se bellum mouit Romanorum, propter necem Adherbalis & Hiempsalis Micipsæ liberorum, expugnataque est primum à Metello consule, dehinc à Mario Numidia domita. Mauritaniam verò * Sochoris tuebatur. sed quum collectio omnium Maurorum facta est, Iubas rex videns quæ pugna fuisset

* adortam.
Hasdrubal a Rō.
cesus.

Translatum in
Africam bellum.

* hostis.

Scipionis & Hannibal
colloquium
ante pugnam.

Transiunt in
Græciam Rom.
contra regē Ma-
cedonum.

* Pindumq.
Philippus rex
vincitur.

Namide supera
ti.

* Bochoris.
Mauritania sub
acta.

fio, mox superatum sese sensit. veneno hausto defecit, omnisque Maurania Romanis subacta. Tripolis nanque, & vtraque Mauritania, Sitifensis, & Cæsariensis, similiter Romano iuri, ceterorum formidine tactæ, vltro se subegerunt. Hispanias quamuis vt superius diximus, Saguntina elades ab amicitijs Romanorum segregasset, Scipio tamen eos tam gratia, quam virtute rursus coniunxit Romanis, rursusque resistentes Sylla consul sedauit. Celtiberos similiter cum Numantinis aduersus Romanos insurgentes, Scipio iunior sedauit, compescuit, atque pænè subuertit. Cantabri & Astures confisi montium suorum munimine, dum resistere moluntur, plenissimè demoliti sunt, & in prouinciam redacti. Tarraconenses, Lusitani, Gallici, Karthaginenses, & Seticaniæ contra promontorium Africa sitæ, omnes vno pænè prælio superatæ, & in prouincias Romanas descriptæ sunt. Epirotæ, qui in Illyrico quamuis cum Pyrrho rege suo contra Italiam conspirassent, tamen primum pacem moliti, secundò ac tertio rebellantes, cum Achuis & Thessalis edomiti, Romano iugo subacti sunt. Macedonia namque primò sub Philippo, deinde sub Perseo, tertio sub Pseudophilippo arma contra se prouocauit Romana, oppressa; primo Flaminio consule, secundo à Paulo, tertio à Metello superata, colla submitit, Romanaque prouincia facta. Illyriam autem, cum Gentione suo rege, Macedonibus auxiliantibus vicit Romanorum Lucius prætor, & in prouinciam redegit. Dardanos, Moesiosque Curione primò proconsule domuit, primusque omnium Romanorum Danubium amnem vsque profectus, cuncta eius loca vastauit. Pannoniarum quoque regem in certamine superans, idem Lucius redegit in prouinciam vtrasque Pannonias. Amantinos autem qui inter Sauum Draumque flumina insident, rege eorum interempto, ipsa vice Romanam fecit prouinciam. Marcomanni & Quadi in illa Valeria, quæ inter Draum Danubiumque interiacet, ab eodem tunc ductore oppressi, fines que inter Romanos & barbaros Augustæ Vindeliciæ per Noricum Mesiam que dispositi. Daces autem post hæc iam sub imperio suo Traianus Cebulorum rege deducto, (in) terras vltra Danubium, que habent mille millia spacia, in prouinciam redegit. Sed Galienus eos, dum regnaret, amisit; Aurelianusque imperator, euocatis exinde legionibus, in Mesia collocavit, ibique aliquam partem Daciam mediterraneam, Daciamque Ripensem constituit, & Dardaniam iunxit. Illyricus autem cuncta per partes quidem & membra deuicta, ad vnum tamen corpus aptata est, quæ habet intra se prouincias decem & octo. hæc sunt, Norici, duæ Pannoniæ, duæ Valeriæ, Sueuia, Dalmatia, Mesia superior, Dardania, Daciæ duæ, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiros, Præuales, Creta, simul decem octo. Thracias autem non aliter, nisi occasio Macedonici belli, fecit aggredi. Dirinque homines, omniumque gentium ferocissimi sunt Thracæ, quorum sæuitiam pariter habent & Scordisci, & Emimontij, Asticique, ob quorum immanitatem, Romani multa & grauiam pertulerunt, crebrisque certaminibus exercitus cæsus. Ad postremum à Marco Claudio & ipsi subacti, & loca eorum in prouinciam redacta, iugum exceperunt Romanum. Nam Marcus Drusus intus eos in montibus eorum contriuit, Minutius in Gebro amne eorum multos extinxit & vicit. Rodopeni per Appium Claudium deuicti sunt, & ciuitates maritimas Europæ, quæ dudum Romanæ fuissent, & postmodum rebellassent, Marcus Romanis subegit. Lucullus siquidem primus in Thracia contra Bessos pugnans, eos qui in fortitudine famaque præbant, deuicit; Emimontiosque debellans, Pulendenam quæ nunc Philippopolis, & Vitudamam, quæ Adrianopolis vocatur, in Romanorum redegit dominium. Similiter & capiens ciuitates, quæ litori Pontico inherebant, id est Apolloniam, Galatho, Parthenopolim, & Tomos Istri omniaque loca vsque ad Danubium subdens, Scythias Romanorum ostendit virtutem.

* Gallici

Epirus domita.

Macedonia in formam prouinciae redacta.

Gentio rex Illyriorum victus.

Pannoniæ occupata.

* ab Augusto per Vindeliciam,

* Decebalo

* deuicti

* decies centum mille passus,

* Norici duæ.

Thraciæ in dittonem venere.

* Marco Didio

* Hebro

Bessi a Lucullo deuicti.

* infra Pulpendena dicitur. alijs

Eumolpida

* al. Olympiade.

* Galatana.

virtutem. Haftenus ad partes occiduas, nunc quæ in ea plaga sunt percurramus. Primum quidem in Asia locum Romani hereditario iure inuenerunt. Nã Attalus rex, amicissimus populi Romani, humanis rebus excedens, per testamentum suum Romanos suo in regno heredes constituit: quod pænè non ante Romanus populus adiit, nisi & suo labore vicina loca cepisset, id est Lydiam, Cariam, Hellespontum, vtramque Phrygiam. Nam Rhodus opinatissima insula, & totius Adriæ insularum metropolis pænè cum omnibus Cycladibus arma pertimescens Romana, iam dudum se foederatam populo illi coniunxerat, & nauali bello solatia condonabat. Cum quibus Seruilius proconsul directus, quasi piratico bello, obtinuit tamen Pamphyliam, Lyciam, Pisdiamque; deuicit, fecitque prouincias. Bithyniam verò Nicomedes rex moriens, testamentariæ voce reliquit. Gallogræciam autem, id est Galatiam Syriaci belli ruina conuoluit. Fuit namque inter auxilia regis Antiochi. an fuisset cupidus triumphum? Manlius, dubium est. Dubijs namque proelijs fusi fugatique sunt, quamuis sub aduentu hostis sedibus relicti in altissimos temones recepissent. colonos abegit. Olympum tecti sago & magaba infederant. Vtrimque fundis fagittisque; detracti, in perpetuam se pacem dederunt: sed alligati miraculo quodam fuere, quum cathenas morsibus & ore tentassent, quum offricandas in vices fauces præbuisent. Nam Orgia Contis vxor à centurione stuprum passa, memorabili exemplo custodiam euasit, reuulsumque adulteri caput ad maritum reportauit. Deiotarum siquidem amicum senatus præfecit Galatiæ, sed posthæc Cæsar eos redegit, prouinciamque fecit. Cappadoces quoque sub Epaphra rege constituti, primò per legatos suos Romanorum amicitias petierunt, dehinc Curio Barzane rege succedente, & à Mithridate expulso, vltro se Romano seruitio tradiderunt, magnamque ciuitatem suam Mazacam in honore Cæsaris Cæsaream appellauerunt. Post hæc iterum sub Claudio imperatore rex eorum Archelaus Romam adueniens, quasi amicus populi Romani. ibique defunctus, testamentariæ voce Cappadociam Romanis dedit, & sic iam ex integro in prouinciam facta est. Pontus à Pompeio deuicta, cum suo rege Mithridate, & facta prouincia est. Paphlagoniæ Pylemenes rex amicus populi Romani, à multis dum inquietaretur, Romanorum petijt auxilium. Se quoque dum de inimicis vlcisceretur, defunctus, Romanos per testamentum heredes reliquit. Haftenus intra Taurum. nunc vltimus transgrediamur, & quæ patria, aut quibus subiugantibus populo Romano coniunctæ sint, memorabimus. Antiochus Syriæ fortissimus rex magnum apparatus belli contra populum Romanum commouit. triginta milia siquidem armatorum, currusque; falcatos, quam plures elephantos, innumeros turratos, & instar murale in acie ordine sitos, cui obuiauit Scipio Africanus Scipionis frater in Asia ad Magnesiæ ciuitatem. commissoque prælio, Antiochus victus est, percussumque foedus cum Romanis, ab Asia discessit, & vltra Taurum ex senatus consilio regnare permissus est, filiosque eius in obsidatu Romæ deductos post patris obitum regnare genitili loco concessit. Cilices cum Isauris piratæ effecti, & in mari magno sæpè latrociniis concitantes, à Seruilio proconsule victi & prostrati sunt. hic quoque Seruilius, primus Romanorum Tauri iugum peruium fecit, triumphansque de eorum spolijs, Isauricus & Cilicus vocatus est. Cyprum Cato classe nauigera directus inuasit. Cypris negantibus habere se aliquid, magnas illic oppes reperit, proscriptionibusque multauit. Quod non ferens Gnosius rex eorum, veneno hausto semet occidit, & sic Cyprum Romana facta prouincia. Libyam, id est Pentapolim totam, primo illo Ptolemæo Romanis sub libertate concessam, tamen resistentes dehinc, Appionis consilium populo Romano subdidit. Aegyptus omnis ab amicis Romanorum, id est Lagi-

* in Eoa

Attalus pop. Rõ. heredem instituit.

Asiam Rom. occupant.

Bithynia testamentario Rom. relicta.

* Mumijs

* Ariobarzane

Cappadocia testamentario Rom. data.

Antiochus victus et spoliatus * al. trecenta milia.

* muralis

* consulto.

* concessum.

Cilices & Isauri victi.

Cyprus in prouinciae formam redacta.

Aegyptus.

*Armenia,**Syria.**Pompeij res in Asia gesta. Armeniorum*** autem in Maiori Armenia dñi persequeretur Tigranem, * minorem*** Daphnensem.**Crassi exitium,*** ludibrio fuit, neque indigno. aurum enim**Ventidij res gesta.*** Mediam*

tis per Ptolemæos possessa, posthæc Cleopatra & Antonius iure proprio vindicantes, & se, & illam amittunt. Montes verò Armeniæ primùm per Luculum Romana arma viderunt, per quem & (in) Osroene & Saracenorum phylarchi deuicti, Romanis se dediderunt: Mesopotamiamque idem ipse, Nisibem quoque urbem inuasit. Post quem Pompeius eadem loca ingrediens, Romano confirmavit imperio. Syriam Comagenen iusto prælio Tigrane deuicta inuaserat. Arabes & Palestini eodem Pompeio ductante deuicti sunt. Babylonij autem crebro concertantes, sæpenumero victi, nunquam tamen ad integrum domiti sunt. Quos tamen primùm Lucius Sylla proconsul sub Arface eorum rege deuicit, ab eoque rogatus per legatos pacem concessit. Secundò dum Lucius Lucullus à Pontico regno Tigranem regem Armeniæ cum decem & octo millibus superatum expelleret, omni Armenia inuasa, ad Mesopotamiam venit, ibi Nisibem cum fratre regis Parthorum cepit, æqua sorte Persidem cupiens deuastare, nisi Pompeius à Senatu directus, ei aduenisset successor. Hic etenim Pompeius ilico veniens, mox nocturno prælio in minori Armenia super Mithridatem irruens, xlij milia * armentorum eius prosternens, castra succendit. Vnde Mithridates cum vxore & duobus satellitibus fugiens Bosporum venit, nimiaque desperatione detentus venenum accepit. Sed dum nec sic mors ei accederet, alterum è duobus satellitibus rogauit, vt se perimeret. Pompeius * autem maioris Armeniæ dum persequeretur Curtigrani contra Romanos auxilium commodantem, ille in Artaxata vrbe regno depositus, vltro diadema suum Pompeio obtulit: sed Pompeius pietate ductus, vltra * maiorem Armeniam ei concessit regnare, auferens ab eo Mesopotamiam, & Syriam, partemque Phœnicis cum Armenia. Nam Bosporanis Colchisque Aristarchum regem Pompeius præposuit, Albanosque insequens, Orodem regem eorum tertio superauit, ad postremum rogatus, pacem concessit. Hiberiam similiter cum Artace rege in deditione excepit. Sarracenos Arabasque exsuperans, Hierosolymam inde captiuauit. Cum Persis fœdere percusso, reuertens * Daphnensem agrum Antiochenis concessit ob nimiam loci amœnitatem pro munere. His & alijs rebus in Syria bene gestis, vnus fœdauit avaritia. Nam Crassus consul, dum Parthico inhiat auro, vndecim legiones penè cum suo capite amisit. Cuius in cõspectu & filius hostilibus telis effossus, & ipse peremptus, caputque eius præcisum cum dextera manu, ad regem reportatum * ludibrium fuit. Neque indigno aurum ei liquidum in rictum oris infusum est, vt cuius animus auri arferat cupiditate, eius etiam mortuum ex sanguine corpus auro vreretur. Reliqui verò infelicis exercitus, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distracti, vix cladis tantæ nuncium retulerunt. Hac ergo clade altius Parthi animos eleuantes, per Pacorum ducem Syriam inuadunt, ducemque Labinium, quem dudum ceperant, exercitui præponentes, contra socios, id est Romanos, in prælio dirigunt.

Sed Ventidius Bassus Persas sub vtroque duce, Syriam populates, superatos effugit, Labiniumque interfecit; Pacorum verò regium iuuenem telis vndique circumseptum extinxit, moxque capite eius dempto & circumlato per vrbes, quæ desciuerant, Syriam sine bello recepit. Sic Crassianam cladem Ventidius Pacori capite, Labiniique morte pensauit. Nec sic contentus populus Romanus, Crassianum interitum obliuisci, inde adhuc sæuit in Parthos. Nam Marcus Antonius, in * Madianam ingressus, contra eos arma commouit, ibi superans eos, deinde cum duabus legionibus inedia hiemeque correptus, vix in Armeniam Parthis sequentibus fugit, ibique ereptus est. Sub Augusto dehinc Octauiano Armenij cum Parthis commixti, per Claudium Cæsarem nepotem Augusti ocyus superantur. Armenij siquidem vtilius

vtilius rati, Romanorū amicitia recõciliari; & proprias sedes incolere; quàm cū Parthis coniuncti, & sedes perdere, & Romanos infestos habere. Sic quoque dum in partibus orientalium Romanus laborat exercitus, occiduae plagæ infestæ sunt. Norici, qui in Alpibus Noricis habitantes, credebant quasi in rupes & niues bellum non posset ascendere: sed mox omnes illius cardinis populos, Brennos, Teutones, Senones, atque Vindelicos, per eundem Cæsarem gladio Romanus vicit exercitus. Quæ tamen fuerit Alpinarum gentiū feritas, facile est vel per mulieres ostendere, quæ deficientibus telis, infantes suos afflictos humi, in ora militum aduersa miserunt. Nec minore his sequitia, Illyrici pariter accenduntur. Contra quos Augustus è vicino egressus, pontem, vnde aquam transfret, fieri imperavit. Dumque aquis & hostibus ad ascensum milites turbarentur, scutum ipse rapuit, & viam primus ingressus est. Tū agmine secuto, cum subruptus multitudine pos succidisset, saucijs manibus & cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo augustior, terga hostium cecidit. Pannonij verò duobus saltibus, tribus fluuijs, Drao, Sauo, Histroque; vallantur, contra quos * Duennium misit, qui eos plus feliciter vicit, quàm eorum flumina cursu rapido currant. Dalmatæ similiter siluis cõmanentes, plurimam partem latrocinando vastabant: ad quos edomandos * Iubium mandat, qui efferum genus fodere terras coegit, aurumque è venis repurgare. Mœsi verò quàm feri, quàm truces erant? vnus ducum ante aciem postulato silentio; qui vos estis? inquit. Responsum est, Romani gentium domini. Et ille, Ita fiet inquit, si nos viceritis. Sed mox ad bellum ventum est, nec classicum audire valuerunt. sic à Marcio superati sunt. Thraces antea sæpe, tunc tamen * Romæ Talca regnante sibi à Romanis desciscunt. Nam hic barbaros & disciplinae & signis militaribus assuefecerat: sed à Pisone perdomiti, in ipsa captiuitate rabiem ostendebant. nam catenas, quibus ligati erant, morsibus vellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Daciam quoque vltra Danubium sitam, exindeque sæpius elatos, gelato Danubij alueo, ad furta in * Camoniam transeuntes, Lentulo misso, vicit, expulit, atque subegit. Sarmatas quoque per eundem Lentulum vltra Danubium pepulit. Qui nihil aliud, vbi degunt, præter niues pruinasque, & siluas habent, tantaque barbaries in illis est, vt nec intelligant pacem. Marmaridas verò, & Garamantes in orientali hiemali plaga per * Quirinum subegit. Germanos, Etallos, Britones, Hispanos, Hiberos, Astures, Cantabros occidua axe iacentes, & post longum seruitium desciscentes, per se ipse Augustus accedens rursus seruite coegit, Romanisque legibus viuere. Cleopatra verò Alexandrinorum regina ex genere Lagitarum, Ptolemæorumque successor, prius contra viri sui Ptolemæi insidias Caium Iulium Cæsarem interpellauit, qui ob stupri (vt perhibent) gratiam, regnum eius confirmavit, ipsamque in urbem cum magna pompa deductam, Alexandriae permisit regnare. Cassius Iudæa capta templum spoliavit. Occiso verò in curia Romæ Cæsare Iulio, nepos eius Augustus suscepit principatum, quem Antonius, dum inuideret, nihilque lædere posset, urbem Romanam ingreditur, & ad partes Aegypti, quasi Romanæ prouisor reipublicæ, accedit. Ibi iam viduam à viro regnantem reperiens Cleopatram, se quoque cum illa consocians, coepit sibi dominationem parare, nec tacite, sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, in monstrum illud vt mente, ita animo cultuque desciuerat, aureus in manu baculus, in latere acinaces, purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis. Diadema deerat, vt regina rex & ipse frueretur. Quòd Augustus Cæsar audiens, à Brundisio Calabriae, in Epirum, vt eum à cœpta remoueret tyrannide, transferat. Nam Antonius omne Adriacum litus iam classicibus obsidebat. Sed mox vbi ad prælium ventum est, & Cæsaris classis illius coepit turbare nauigium; prima

*Bella Rom. in Germania sub Augusto.**Illyrici victi.**Pannonij. * Vibium Dalmatæ. al. Vibium Mœsorum ferocia.*** Rometalca.*** Pannoniam.**al. Turmiam.**Antonius Cleopatram ducit vxorem. Antonij mores degeneres.**Antonius & Cleopatra victi & occisi.*

mox fuga regina cum aurea puppi, veloq; purpureo in altum se dedit. Mox secutus Antonius, sed instat vestigijs eorum Cæsar. Itaque nec præparata in Oceanum fuga, nec munita præsidij vtraque Aegypti cornua Parctonium atque Pelusium profuere. Prope fuere, prope manu tenebantur. * primum inferum occupauit Antonius, regina ad pedes Augusti prouoluta tentauit oculos ducis. frustra quidem. nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. nec illa de vita, quæ auferebatur, sed de parte regni laborat. Quod vt desperauit à principe, feruarique se triumpho cognouit; incautiorem nacta custodiam, in mausoleum se * regnum recepit, ibique maximos, vt solebat, cultus induta, in referto odoribus folio, iuxta suum se collocauit Antonium, admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est. Hic finis bellorum Augusti Cæsaris, tam cum ciuibus, quam cum extraneis. Sic quoque Augustus, vt Cæsar Octavianus; quo nullus imperatorum in bellis felicior, nec pace moderatior fuit, ciuillissimus in omnibus; qui ab oriente in occidentem, à septentrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus vna pace compositis, * iam portas ipse tunc clausit, & censum Romæ cum Tiberio cogitans, inuenit hominum nonagies trecenta septuaginta milia, omnemque orbem venientis Iesu Christi natiuitate, pacatum censeripræcepit, regnauitque annos quinquaginta sex; sed imperio eius secundo ac quadragesimo anno, Dominus Iesus Christus ex spiritu sancto ac Maria virgine deus verus ac homo verus nasci dignatus est. quatuordecim residuos annos post domini aduentum corporali præsentia, in pace regnans, & ipse singularem obtinuit principatum, & posteris eandem imperij potestatem, cum suo nomine Augusti derelinquens, rebus excessit humanis, successorem relinquens Tiberium priuignum suum. Tiberius Augustus Cæsar regnauit annos viginti tres, qui multos reges ad se blandicijs euocatos, nunquam ad propria regna remisit, in quibus & Archelaum Cappadocum regem, Cuius & regno, postquam defunctus est, in prouinciã verso, Masacã ciuitatem eius de nomine suo Cæsareã vocitauit. huius verò annos xvij dominus noster Iesus Christus sub Pontio Pilato in Iudæa carne passus est, non deitate. Caius Cæsar cognomento Caligula regnauit annos tres, menses decem. hic namque Memnium Regulum coëgit, vt uxorem suam sibi lege filia coniugem daret, instrumentaque matrimonij vt pater conscriberet. hæc & hijs similia perpetrans, necnon & in templo Hierosolymitano Iouis statuam per Gaium Petroniũ statuens, & in Alexandria Iudæos per Flaccum Aniliũ præfectum opprimens, postremo à protectoribus suis in palatio Romæ occisus est, anno ætatis vigesimo nono. Claudius dehinc huic succedens, regnauit annos tredecim, & menses nouem. fecit etiam hic Claudius expeditionem in Britanniam insulam, quam iam nemo ante Iulium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, exercitum duxit ibique sine vilo prælio ac sanguine, intra paucissimos dies, plurimam insulae partem in deditiõnem recepit. Orchadas autem insulas intra Britanniam in Oceano positas, Romano adiecit imperio. Ac sexto, quo profectus erat, mense Romam repedauit, ibique defunctus est annorum sexagintaquatuor. Nero nepos Caij Caligulae regnauit annos tredecim, menses octo: tantæque luxuriæ fuit, vt frigidis & calidis lauratur vnguentis. Is etenim non solum quidem non profuit reipublicæ, imò obfuit nimis. Nam duas legiones in Armenia cum ipsa prouincia simul amisit, qui Parthico iugo seruiens, grauem infamiã * rationis dederunt. iuxta omne scelus & paricidium, quod in proprios parentes commiserat, addidit facinus, vt ad instar Troiæ Romam incenderet, manusque iniiciens in Christianos, persecutionem concitat, ipsosque doctores fidei Petrum

* primum inferum occupauit.

* offereratnr.

* regum

* Iam Augustus Iam geminum claudit.

Tiberius.

Caius Caligula.

Claudius.

Nero.

Romanis.

trum ac Paulum in vrbe interemit, alterum cruci affigens, alterum capite plectens, eoque cum dedecore regno euulso, Galba in Hiberia, Vitellius in Germania, Ottho Romæ imperium arripuerunt, omnesque tamen celeri interitu interierunt. Vespasianus apud Iudæam ab exercitu in regnum ascitus, regnauit annis decem. Nam relicto filio suo Tito ad expugnationem Hierosolymorum, ipse Romam profectus regnauit in pace. Titus filius Vespasiani, idemque Vespasianus debellator Iudææ gentis, regnauit annis * duodecim mensibus duobus. hic nanque secundum Iosephi fidem, vndecies centena millia Iudæorum fame & gladio interemit, & alia centum milia captiuorum publicè vendidit. Tantam multitudinem in Hierosolymis autem paschalis festiuitas adunauerat. Domitianus frater Titi, filius Vespasiani, regnauit annos xv, menses quinque, tantæque fuit superbiæ, vt se deum ab omnibus primùm appellari præciperet. multosque nobilium exilio relegans, nonnullosque occidens, de substantijs eorum aureas argenteasque sibi statuas fecit, manusque in Christianos iniiciens, Ioannem apostolum & euangelistam, postquam in feruenti oleo missum non potuisset extinguere, in Pathmos eum insulam relegauit, vbi apocalypsim vidit. Cuius crudelitatem non tolerantes Romani, in palatio Romæ interficere statuerunt; omneque, quod constituerat, irritum fore. Nerua admodum senex regnauit anno vno, mensibus quatuor, qui vt priuata vita leuis, leuior fuit in regno, nec quicquam profuit Reipublicæ, nisi quòd Traianum se viuente elegit.

Galba. Vitellius. Ottho. Vespasianus.

Titus.

* duobus

Domitianus.

Nerua.

Traianus.

* Italice Adrianus.

* Eliam

Antoninus pius.

M. Antoninus philosophus.

Quadi.

Commodus.

Traianus paenè omnium Imperatorum potior regnauit annis xvij, mensibus vj. hic enim de Dacis Scythisque triumphauit, Hiberosque & Sauro-matas, Odroenos, Arabas, Bosforanos, Colchos edomuit, postquam ad feritatem proruperunt. Seleuciam, & Ctesiphontem, Babyloniamque peruasit & tenuit. Necnon & in mari rubro classem, vnde Indiæ fines vastaret, instituit; ibique suam statuam dedicauit, & post tot labores apud Seleuciam Isauriæ profluuiõ ventris anno ætatis extinctus est sexagesimo tertio, ossaque eius in vrba aurea collocata, & in foro sub columna posita, solusque omnium Imperatorum intra urbem sepultus. Adrianus * Italiae de Hispania natus, consobrinae Traiani filius, regnauit annis viginti vnum. hic paenè nil profuit reipub. nisi quòd dudum subuerfas, Alexandriam & Hierosolymam proprijs reparauit expensis, nonnullisque in locis publica relaxauit tributa. Hierosolymam siquidem suo de nomine * Iliam appellans, nulli Iudæorum ingredi permisit. Nam claret eum inuidum factis Traiani, quia mox vt ei successit, ilicò nulla necessitate faciente, exercitum ad se rouocans, Mesopotamiam, Assyriamque, & Armeniam Persis reliquit, Eufratem fluuiũ finem terminumque inter Parthos Romanosque constituens. Quo regnate, Aquila Ponticus scripturas de Hebræo transtulit. Adrianus morbo apud Baias quatiante obiit. Antoninus cognomento Pius cum suis liberis Aurelio & Lucio regnauit annis xxij, mensibus iij. Et si non profuit quidquam Antoninus, nullam tamen læsionem respública sensit. Defunctus est duodecimo urbis miliario, in villa Sualoris nuncupata, anno ætatis septuagesimo sexto. Regnauit annis xix. mense vno. Marcus Antoninus, qui & Verus, & Lucius Aurelius Commodus affinitate coniuncti, æquo iure imperium administrauerunt. E quibus iunior contra Parthos arma mouens, magna egit & fortia, Seleuciamque urbem eorum cum quadringentis milibus accepit pugnantium. Senior verò multis sæpe bellis interfuit, sepiusque per duces suos triumphum reuexit maxima de gente Quadorũ, è quibus cum magna gloria triumphauit. Sed vnus in Aleno apoplexiam passus defunctus est; alter in Pannonia vrbe perijt. Commodus filius Antonini regnauit annis tredecim, magnumque

* *Helius Pertinax.* triumphum de gente reuexit Germanica, & post hæc in domo Vestiliani strangulatus defecit. * Helius Pertinax maior sexagenario, quum præfecturam ageret, ex senatusconsulto imperator creatus regnavit menses sex. Hic etenim obsecrante senatu, ut uxorem suam Augustam, filiumque Cæsarem appellaret; Sufficere, inquit, debet, quod ego ipse inuitus regnaui, quum non mererer. Nimis æquissimus, omniumque communis, quem Iulianus iurisperitus in palatio eius peremit, ipseque postea à Seuero occisus est. Seuerus genere Afer, Tripolitanus, regnavit annis decem & octo, vltusque est occisionem Pertinacis in Iuliano. se quoque Pertinacem appellauit. Hic etenim Parthos & Adiabenos, contra Romanos insurgentes, mirabiliter superavit. Arabas quoque interiores ita cecidit, ut regionem eorum Romanam faceret provinciam. Sic quoque triumphans, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus dictus est. Hoc regnante Samarites quidam Symmachus, Iudæorum factus profelytus, item diuinas scripturas ex Hebræo sermone, Græca lingua transfudit, suamque condidit editionem, * postquam paenè tertio anno secutus Theodotion Ponticus, item suam in eodẽ suo opere editionem scripturarum composuit. Britannicum bellum exortum, vnde Seuerus mirabiliter triumphauit.

Caracalla. Antoninus cognomẽto Caracalla, filius Seueri, regnavit annos septem. Nam ideo hoc nomen nactus est, (eo) quod * eiusdem vestium genera Romæ de manibus erogans, sibi nomen Caracalla, & vesti Antoniana dederit. Sub hoc iterum editio scripturarum diuinarum, quam Quintam vocamus, in Hiericho in dolio reperta est. Hic etenim Imperator, dum contra Persas

* in Osdroenes Edessa Macrinus. Heliogabalus. mouit procinctum, Osdroene Aedessa defunctus est. Macrinus præfecturam agens prætorionam, Imperator creatus est. regnavitque anno vno, occiditurque ab Archelaide. Marcus Aurelius Antonini Caracallæ filius, templique Heliogabali sacerdos, imperator factus, anno quarto Emaus in Iudæa constructa, & Nicopolis nominata. Tunc & Africanus egregius scriptor

* ad principem. temporum, pro ipsa legationem suscepit * à principe. Sed imperator dum nullum genus obscenitatis in regno suo, quod non faceret, prætermittebat;

* III s. Alexander. occisus est à tumultu militari. regnavit annis * tredecim. Alexander Mameg filius, ignobilis fortunæ existens, adhuc iuuenis, regni moderationem suscepit: moxque contra Xerxem regem Persarum arma arripens, mirabiliter de Parthorum spolijs triumphauit. Sub huius item imperio, in Nicopoli Actiaca, id est, Epiro, editio, quæ sexta dicitur diuinarum scripturarum, in dolio

Maximinus Gothus. reperta est: ipseque Mogontiaci tumultu occiditur militari. Maximinus genere Gothico, patre Micca, Abaqua Alana genitus matre, sola militum voluntate ad imperium conscendens, bellum aduersus Germanos feliciter gessit. Indeque reuertens, contra Christianos intestina prælia, vix annos tres regnans, Aquileiæ à Pupieno occisus est. Gordianus admodum puer Imperator factus, vix regnavit annos sex. Hic etenim mox ut Romam ingressus est, ilicò Papienum & Balbinum, qui Maximinum occidentes tyrannidem arripuerunt, occidit: Ianumque geminum aperiens, ad Orientem prouectus, Parthis intulit bellum, indeque cum victoria reuertens, fraude Philippi præfecti prætorij, haud longè à Romano solo interfectus est.

Philippus. Philippus imperium impudenter ingressus, regnavit annis septem. Hic etenim filium suum, id est, Philippum consortem regni fecit, ipseque omnium imperatorum Christianus primus effectus est, tertioque anno imperij sui, festiuitatem Romanæ vrbs millesimo anno, quæ expleuerat, celebravit; vrbemque nominis sui in Thracia, quæ dicebatur * Pulpudena, Philippopolim reconstruens nominavit. Decius Pannonia inferiore Bubalia natus, occisus

* supra Pulpendena. alias Eumolpida. Decima. Philippis vtrisque, regnavit anno vno, mensibus tribus, armisque in Christianos

Christianos erectis, ob Philipporum nominis odium, ipse bellantibus Getis cum filio suo crudeli morte occubuit abrupto. Gallus & Volusianus regnarunt annis duobus, mensibus quatuor. Hi quum aduersum Aemilianum, qui in Mœsia res novas moliebatur, ex vrbe profecti essent, in Forostaminij interfecti sunt. Aemilianus verò tertio mense inuasæ tyrannidis extinctus est.

Gallus & Volusianus. Valerianus & Gallienus, dum vnus in Rhetia à militibus, alter Romæ à senatu in imperio leuarentur, regnauerunt annos quindecim. Valerianus siquidem in Christianos persecutione commota, statim à Sapore rege Persarum capitur, ibique seruitute miserabili confenescit. Gallienus illius exitum cernens, Christianis pacem dedit: sed dum nimis in regno lasciuiret, nec virile aliquid ageret, Parthi Syriam Ciliciamque vastauerunt. Germani & Alani Gallias deprædantes, Rauennam usque venerunt. Græciam Gothi vastantes, Quadi & Sarmatæ Pannonias inuasertunt. Germani rursus Hispanias occupauerunt. idcirco Gallienus Mediolani occisus est. Claudius regnavit

Valerianus & Gallienus. anno vno mensibus octo. Qui Gothos iam per xv annos Illyricum Macedoniamque vastantes, bello adortus, incredibili strage deleuit, scilicet ut in curia ei clypeus aureus, & in Capitolio statua aurea poneretur, occisusque apud Sirmium est. Post cuius mortem Quintilius frater eius à senatu Augustus appellatus, octauo decimo imperij sui die Aquileiæ occisus fuit. Aurelianus

Quintilius. Aurelianus. Dacia Ripensi oriundus, regnavit annos quinq; menses sex. Qui mox Tertrico apud Catalaunios prodente exercitu Gallias recepit, expeditioneque facta vltra Danubium, Gothos magnis prælijs profligauit, cultoresque diuini nominis persecutus est. Odenatus Palmyrenus ante ipsum collecta rusticorum manu, Persas de Mesopotamia expellens, ipse ea loca inuaserat. Quo

occiso, vxor sua orientis tenebat imperium: contra quam expeditionem suscipiens Aurelianus, apud Hymnas vicum Antiochiæ superavit, Romæque in triumpho viuam perduxit. Ac dehinc secundò arripens expeditionem, inter Byzantium & Heracleam in * Cenophrurio viæ veteris occiditur. Tacitus regnavit annos sex. Quo occiso apud * Pontem Florianus suscepit imperium, tenuitque diebus trecentis quinquaginta octo. Similiter & ipse apud

* nauoφουεργι Tacitus. Tarsum interfectus est. Probus regnavit annos sex, menses quatuor. Hic enim Gallos & Hispanos vineas habere permisit. Quo tempore Saturninus magister militum dum ad restaurationem Antiochenæ ciuitatis missus fuisset, abrepta ibidem tyrannide, mox oppressus est, & Apamiæ interfectus. Ipse quoque imperator Probus tumultu militari Sirmio in turre, quæ vocatur Ferrata, occisus est. Carus cum filijs Carino & Numeriano regnavit annos

* castellum ad Danubiū, de quo Procopius in ædificijs. Probus. vndecim, oriundus Narbona Galliarum. Hic admirabiliter pænè omni Perfide vastata, nobilissimas earum vrbes occupauit, * Clochem & Ctesiphontem. Bellum Sarmaticum feliciter superavit. Ipse quoque Carus super Tigridem amnem dum castrametaret, fulmine ictus occubuit. Numerianus autem oculorum dolore tentus, dum in lecticula veheretur, soceri sui Apri insidijs occisus est. foetor cadaueris vix tertio die agnitus est. Carinus verò apud Margum in prælio victus occiditur. Diocletianus Dalmata scribæ filius

Carus, Carinus, Numerianus. Imperator elatus, regnavit annis viginti. Hic etenim mox, ut in regno eleuatus est, ilicò Aprum in militum concione percussit, iurans sine suo scelere illum Numerianum interemisse, & mox in cõfortium suum Maximianum Herculum asciiuit. Qui Maximianus rusticorum multitudine oppressa, quos Bagandas dicunt, pacem Gallis reddidit. Quo tempore Carausius sumpta purpura, Britannias occupauerat, Narseus rex Persarum Orienti bellum intulerat. * Quinquegentiani Africam inestauerant, Achilleus Aegyptum inuasit.

* aliàs Seleucia Diocletianus. Ob quæ Constantius, & Galerius, ac Maximianus Cæsares assumuntur in regnum. Quorum Constantius, Claudij ex filia nepos fuit: Galerius in Da-

* Quinquaginta tani supra Cæsares creati.

586 IORNAND. DE REGNOR. AC TEMPO R.
cia, non longè à Sardica natus. Atque vt eos Diocletianus etiam affinitate coniungeret, Constantius priuignam Herculij Theodoram accepit, ex qua sex liberos procreauit: Galerius autem Valeriam Diocletiani filiam accepit, vtræque pristina matrimonia repudiantes. Carporum siquidem gens tunc deuicta, & in Romanum solum translata est. Tunc etenim primus omnium imperatorum Diocletianus adorari se vt deum præcepit, & gemmas vestibus calciamentisque inseruit: diademataque in capite ante cum omnes, cum chlamyde tantum purpurea, vt à priuatis discernentur, habebat, & vt iudices ceteri salutabantur. Assumpta ergo vnusquisque principum expeditione, Diocletianus Aegypti tyranno octauo mense deuicto, prouinciam cunctam subegit. Maximianus Herculus in Africa Quinguentianos exsuperauit. Constantius iuxta Lingonas vna die sexaginta milia Alemannorum cecidit. Galerius Maximianus victus primo prælio à Narseo, ante carpentum Diocletiani purpuratus cucurrit. Qua verecundia compunctus, secundo viriliter dimicauit, superauit Narseum, vxores eius abegit ac liberos, & cum debito honore à Diocletiano susceptus est. Postquam victoriam mirabiliter Diocletianus & Maximianus Romæ triumpharunt, ac de liberis, cedentibus sibi liberis vxoribusque regis Persarum, prædâque illa ingenti gentium diuersarum. Sic quoque concitata persequutione in Christianos, Diocletianus in Cappadocia defunctus est. Constantius

* præcedentibus sibi
Aliquot imp. heic desiderantur.

Julianus.

Julianus apostata regnavit anno vno, mensibus octo, relictaque Christianitate, ad idolorum culturam conuersus est, multosque blanda persequutione illiciens ad sacrificandum idolis compulit. Ipse quidem vir egregius, & Reipub. necessarius, Parthis ingenti apparatu intulit bellum, Vbi proficiscens, Christianorum post victoriam sanguinem dijs suis votauit. Nonnulla Parthorum oppida in deditioem accepit, multaque vi populatus est, castraque aliquandiu apud Ctesiphontem habuit. Vnde egressus dolo cuiusdam transfugæ in deserta perductus, cum vrentis ardore solis confectus periret exercitus, ipse tantorum discriminum anxius, dum per vasta deserti euagatur incautus, ab obuio quodam hostium equite conto ilia percussus interiit, anno ætatis suæ tricesimo tertio. Postquam sequenti die ab exercitu Iouianus, domesticorum in regno ascitus est. Iouianus regnavit menses octo, qui mox necessitate compulsus, Nizibin, & magnam Mesopotamiæ partem Sapori regi Parthorum contradidit, ipseque odore prunarum prouocatus defunctus est à Daclasthamæ, anno ætatis tricesimo tertio.

* post quem
† Iouianus
bonus domesticorum

* Dadastanis
Valentinianus
& Valens.

Valentinianus & Valens regnauerunt annos tredecim, mensibus quinque. Nam Pannonienses erant Cibalienses, vtrinque germani. in Nicomedia tribunatum Valentinianus agebat, qui Imperator creatus, fratrem suum Valentem regni socium assumpsit. Ipse verò egregius, & Aureliano similis moribus, nisi quòd seueritatem nimiam & parcitatem, quidam crudelitatem & auaritiam causabantur. relicto germano Orientali in regno, ipse Hesperium tenuit. Quo tunc regnante, alter Valentinianus in Britannia tyrannidem assumens, in continenti oppressus est. Constantinopoli quoque Procopius quidam contra Valentem insurgens, nihilque præualens, vrbe egreditur, & in Phrygiam salutarem tyrannidem extinguitur, multique partis Procopianæ cæsi atque proscripsi. Valens ab Eudoxio Arianorum episcopo suatus & baptizatus, contra Orthodoxos infestus insurgit. Gratianum filium suum Valentinianus Ambianis imperatorem constituit, quem habuit de serua priore iugali; & contra Saxones, & Burgundiones, qui plus octoginta milia armatorum primum Rheni in limbo castrametassent, mouit procinctum. sed apoplexia subito & sanguinis eruptione Brigione defunctus est. Tunc Gratia-

Gratianus.
† Seuera

Gratianus Valentinianum fratrem de Iustina Sicula vxore natum, in regno confortem assumit. Nam Valentinianus senior dudum laudante Seuera vxore sua pulchritudinem Iustinæ, sibi eam sociavit in matrimonio, legesque propter illam concessit, vt omnes viri, qui voluissent, impunè bina matrimonia susciperent; quia ideo populosa Arforum gens est, quia hoc apud eos solenne est, & multarum vxorū vnus auditur maritus. Decepta ergo, vt diximus, Iustina Valentinianus edidit ex ipsa quatuor filios, Valentinianum supradictum imperatorem, Gratam, Iustamque, & Gallam. de qua Galla dehinc Theodosius Imperator, Flacilla defuncta, que Arcadium Honoriumque pepererat, Placidiam generauit, que mater fuit moderni Valentiniani iunioris imperatoris. Sed nos ad propositum redeamus. Valens Imperator lege data, vt monachi militarent, nolentes iussit interfici. quando & Theodosius, Theodosij Imperatoris postea pater, multique nobilitum occisi sunt Valeris infania. Gratianus Imperator Alemannorum plus triginta milia apud oppidum Argentarium Galliarum in bello prostrauit, Galliasque pacauit. Gens Hunnorum super Gothos irruens, certos ex ipsis subiugat, alios fugat. Qui venientes in Romaniam, sine armorum suscepti dispositione, per auaritiam ducis Maximi fame compulsi, rebellare coacti sunt: superatisque Romanis in congressione, funduntur in Thracias. Contra quos Valens ab Antiochia exire compulsus, in Thraciam proficiscitur, ibique lacrymabili bello commisso, imperator sagitta faucibus, in casam deportatur vilissimam, vbi superuenientibus Gothis, igneque supposito, incendio concrematus est. Gothi verò occiso imperatore, iam securi ad urbem properant Constantinopolitanam, vbi tunc Dominica Augusta Valentis vxor multam pecuniam plebi largita, ab vrbe vastatione hostes submouit, regnumque cognati, vsque dum ille Theodosium ordinasset, fideliter vtiliterque seruauit.

Theodosius.

Theodosius Hispanus, Italicæ diui Traiani ciuitatis, à Gratiano Augusto apud Sirmium post Valentis interitum, factus est imperator, regnavitque annos xvij. veniensque Thessalonicam, ab Anatolio sancto episcopo baptizatus est, admodumque ecclesiæ religiosus enituit propagator, Reipublicæque defensor eximius. Nam Hunnos & Gothos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis prælijs vicit, atque à praua vastatione compescuit. Cum Persis quoque petitis pacem pepigit. Maximum autem tyrannum, qui Gratianum interfecerat, & sibi Gallias vindicabat, apud Mediolanum vnà cum Valentiniano imperatore aggrediens ab Oriente claudit, cepit, occidit. Eugenium quoque tyrannum atque Arbogastem diuino auxilio præditus vicit, deletis eorum decem milibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confusus viribus Arbogastis, postquam apud Viennam Valentinianum extinxerat, inuasit; sed mox simul cum vita imperium perdidit. Nam occiso Arbogaste desperans, sua se manu peremit: omnibusque inimicis Theodosius superatis, in pace rebus humanis apud Mediolanum excessit, vtramque Rempub. vtrisque filijs quietam relinquens. Corpus eius eodem anno Constantinopoli allatum atque sepultum. Arcadius & Honorius fratres, filij Theodosij Imperatoris, vtrumque imperium diuisis tantum sedibus tenere coeperunt, id est, Arcadius senior Constantinopolitanam urbem, Honorius verò Romanam. Tunc Ruffinus patricius Arcadio infidias tendens, Alaricum Gothorum regem, vt Græcias deuastaret, missis clam pecunijs inuitauit. Porro deiectus Ruffinus, ab Italiæ militibus & Arcadio cum Gama comite missus, ante portas vrbe detruncatus est. caput eius cum dextera manu Constantinopoli ad ludibrium circumductum, vxoreque eius exsulata, opes cunctas Eutropius spado promeruit. Gildo Africae comes à Theodosio dudum ordinatus, ac si iuuenile regnum vtrumque despiciens, sibi velle coepit Africam tenere, & à fratre proprio Mascelzer dum se

Arcadius & Honorius.

* detectus

* Gama comite missis

* Parthorum
* lata. intelligit autem, vt videtur, l. 26. C. de Decurion.

vidisset deiectum, oppressionique vicinum, propria se manu peremit. ^{+ Gama} Gama verò supra nominatus comes Constantinopoli civile bellum commouens, totam urbem igni ferroque turbauit, fugiensque ad Hellepontum piratico ritu vivebat: contra quem nauali praelio dato, multi Gothorum eius extincti. ipse quoque bello euadens, mox tamen complectitur. post cuius oppressionem, Isauri per montem Taurum cursitantes, ingens dispendium Reipubl. impetrarunt: contra quos ^{* Narbazapatus directus}, maius continuo rependit incommodum. Hesperiam verò plagam in regno Honorij imperatoris primùm ^{+ Radagaisus} Radagaisus Scyta cum ducentis milibus suorum inundauit. Quem Huldi & Sarus Hunnorum Gothorumque reges superantes, omnes captiuos, quos retulerant, singulis aureis vendiderunt. Stilico verò comes, cuius duæ filia, Maria & ^{* Hermancia} Hermancia, singulae vxores Honorij principis fuere, & vtræque virgines sunt defunctæ, spreto Honorio, regnum que eius inhians, Alanorum Suauorumque gentes donis pecuniisque illectas, contra regnum Honorij excitauit, Eucherium filium suum paganum, & Christianis infidias molientem, cupiens Cæsarem ordinare. Qui cum eodem filio suo deiecto, dolo occisus est. Quo anno & Arcadius orientalis imperator ^{+ regnans post obitum patris annos xiiij in imperio fuit.} Theodosius iunior Arcadij filius loco patris successit in imperio, adolescens egregius, regnauitque annos quadraginta tres. Alaricus rex Vuisigothorum vastata Italia, Romam ingressus est, opesque Honorij Augusti deprædatus, Placidiam sororem eius duxit captiuam. Quam post hæc Ataulfo successori suo, in matrimonium vt acciperet, delegauit. Constantinus tunc quidam Gallijs occupatis inuasit imperium. Hostes eius contra eum saeuientes, filiumque eius regno priuare cupientes, monachum fecerunt eum. Ipse sanus à Gallia reuertens, statim filium suum Constantem ex monacho Cæsarem ordinauit. Sed mox ipse apud Arelatum, filius eius apud Viennam regnum cum vita amiserunt. Itemque eorum exitus immemores Iouinus & Sebastianus in Gallijs tyrannidem moluntur: sed & ipsi ilicò esse desierunt. Heracleanus post hæc cum septingentis & tribus nauibus armatis ad urbem Romam deprædandam venit, contra quem Marinus comes egressus, sic eum perterruit vt tatum cum vna naui Karthaginem fugeret, vbi mox ingressus interfectus est. ^{Valia rex Gothorum.} Valia rex Vuisigothorum facta pace cum Honorio, Placidiam sororem eius reddidit: quam Constantio patricio, qui eam reuocauerat, in matrimonio iungens, Honorius, rebus excessit humanis. Maximus & Iouinus de Hispanijs ferro vinciti, adducti, atque interfecti sunt. Ioannes verò Honorio defuncto regnum Occidentale inuasit, contra quem Placidia creata Augusta, & ^{Valentinianus III.} Valentinianus filius eius Cæsar diriguntur: quem & dolo potius Asparis & Artaburis, quam virtute superauit. Occisoque Ioanne tyranno, Valentinianus Rauennæ imperator à patruuele Theodosio ordinatur, cuius germana Honoria dum ad aulæ decus virginitatē suam cogeretur custodire, clam missa clientulo, Attilam Hunnorum regem inuitat in Italiam. quumque veniente Attila votum suum nequiret explere, facinus quod cum Attila non fecerat, cum Eugenio procuratore suo committit. Quam ob rem tenta à germano, & in Constantinopolim Theodosio principi destinata est. Post hæc tertio anno Valentinianus Imperator à Roma Constantipolim ob suscipiendam in matrimoniū Eudoxiam Theodosij principis filiam venit, dataque pro munere ^{* socijs suis} tota Illyria, celebratis nuptijs ad sua regna cum vxore recessit. Africana prouincia per Bonifacium comitem Vuandalis tradita, à Romano iure subtracta est. quia Bonifacius dum in offensam Valentiniani venisset, malo publico se defendere voluit: inuitatoque ab Hispanijs Gizericho Vandalorum rege, dolum quem conceperat, peperit. Hunnorum

norum rex Attila iunctis secum Gepidis, cum Ardarico, Gothisque & Vuandalis, diuersisque alijs nationibus, suis cum regibus, omnem Illyricum Thraciamque, & vtramque Daciam, Mœsiam, & Scythiam populatus est. Contra quem egressus Arnegistlus magister militum Mœsiæ, apud Marcianopolim fortiter dimicauit: eo quoque sub se decidente præuentus est, & nec sic quiescens bellare, occisus est. Marcianus Imperator regnauit annos sex, ^{meses sex.} Hic enim mox defuncto Theodosio in regno ascitus, Pulcheriam germanam Theodosij, quæ in palatio matura mulier virginitatem seruauerat, in matrimonio adsumens; regnum, quod delicati decessores prædecessoresque eius per annos ferè sexaginta vicissim imperantes minuerant, diuina prouisione sic reparauit, vt exultatio ingens cunctis accresceret. Nam cum Parthis & Vuandalis omnino infestantibus pacem instituit, Attilæ minas compescuit, ^{* Nouades Blemmyesque} Aethiopia prolapsos per ^{Florum Alexandrinæ vrbis procuratorem} sedauit, & pepulit à finibus Romanorum, obitumque Attilæ & Zenonis Isauri interitum, antequam moreretur, felix comperit: infelicium omniumque inimicorum suorum colla domini virtute calcans, sexto anno, sextoque mense regnans, in pace quieuit. Valentinianus autem occidentalis imperator, dolo Maximi patricij, cuius etiam fraude Aetius perierat, in campo Martio, per Obtilam & Thransistilam Aetij [satellitibus] satellites, iam percusso Cerealio spadone, truncatus est. Imperiū quoque eiusdem Maximus inuasit, tertioque tyrannidis suæ mense membratim Romæ à Romanis discerptus est. Gizericus tunc rex Vandalorum ab Eudoxia Valentiniani vxore inuitatus, ex Africa Romam ingressus est, eaque vrbe rebus omnibus exspoliata, eandem Eudoxiam cum duabus filiabus secum in Africam rediens duxit. Leo Bessica ortus progenie, Asparis patricij potentia ex tribuno militum factus est imperator. Cuius nutu mox Valentiniani apud Rauennam Maioranus Cæsar est ordinatus, qui tertio necdum anno expleto in regno, apud Dertonam occiditur, locumque eius sine principis iussu Leonis, Seuerianus inuasit: sed & ipse tyrannidis suæ tertio anno expleto, Romæ occubuit. Tunc Leo Anthemium, diui Marciani generū, ex patricio Cæsarem ordinans, Romæ in imperio destinauit, Bigelemque Getharum regem per Ardaburem Asparis filium interemit, Basiliscum cognatum suum, id est, fratrem Augustæ Verinæ in Africam dirigens cum exercitu, qui nauali praelio Karthaginem sæpe aggrediens, ante eam victus cupiditate, pecunijs vendidit regi Vuandalorum; quam in Romanorum potestate redegerat. Asparem autem patricium, cum filijs Ardabure & Patricio-lo, Zenonis generi sui instinctu in palatio trucidauit, ocisoque Romæ Anthemio Nepotem filium Nepotiani, copulata nepte sua in matrimonio, apud Rauennam per Domitianum clientem suum Cæsarem ordinauit. Qui Nepos regno potitus legitimos Glycerium, qui sibi tyrannico more regnum imposuisset, ab imperio expellens, in Salona Dalmatiæ episcopum fecit. Sic quoque Leo Leonem iuniorem ex ^{* Ariadne} filia nepotem suum in imperio ordinans orientali, anno sui sextodecimo obiit. Leo iunior mox paucis ^{Leo minor.} mensibus quum puerile, ordinanter tamen, rexisset imperium; manu sua genitorem suum Zenonem coronans, imperatoremque constituens, rebus excessit humanis. Zenon natione Isaurus, gener Leonis imperatoris, regnauit annis decem & septem. Hic etenim dum processibus Chalcedone degeret, subito ^{Zeno.} Verina Augusta socrus sua fratrem Basiliscum in imperium inducens, Augustum in vrbe appellauit. Quod comperiens Zenon, Chalcedone sine aliqua Reipubl. læsione in Isauriam recessit, malens se solum cum ^{* Ariadne} Augusta exfulare, quam sua causa Reipubl. aliquid ex bellis ciuilibus incom-

590 IORNAND. DE REGNOR. ACTEMPOR.

modum provenire. Quod Basiliscus cognoscens, Zenonisq; fuga lætatus, Marcum filium suum Cæsarem ordinavit. Qui perfidia Nestoriana inflatus, multa contra ecclesiam tentavit protinus agere: sed volente Deo ante inflatus crepuit medius, quam paenitens stare potuerat. Nam revertens Zenon rursus in regnum proprium, & eum, & patrem, & matrem in exilium oppidi * Slemnij provinciae Cappadociae destinavit. Vbi quia charitas dei & proximi in illis refrixerat, frigore consumpti sunt, vitamque cum regno amiserunt. Partem vero Hesperiae, Nepote Imperatore Orestes fugato, Augustulum suum filium in imperium collocavit. sed mox Odouacer, genere * Rogus, Thorcingorum, Scirorum, Herulorumque turbis munitus Italiam inuasit, Augustulumque Imperatorem de regno euulsam in Lucullano Campaniae castello * exitij poena damnavit. Sic quoque Hesperium regnum Romaniq; populi principatum, quod septingentesimo nono urbis conditae anno, primus Augustorum Octavianus Augustus tenere coepit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum regni imperatorum quingentesimo vicesimo secundo: Gothorum dehinc regibus Romam tenentibus. Theodericus autem, Triarii filius, cognomento Strabo, rex Gothorum, à Sciris suis usque ad Apulum quarto urbis miliario armatus aduenit: nulli tamen Romanorum noxius, continuo est reversus. Porro in Illyricum properans, dum inter suorum mouentia plaustra progreditur, iacentis super carpentum teli acumine pavitantisque equi sui impulsione fixus, transfuerberatus interiit, & Reipublicam festum morte sua donavit. Vualamero rege Gothorum in bello Scirorum defuncto, Theodemir in regno fratris successit, cum Vuidimero fratre & filio Theoderico. sed missa sorte Vuidimero partes Hesperias, Theodemiro cum filio Theoderico Illyricum obuenit. Relicta ergo Pannonia, alter Italiam, alter Illyricum suscepit populandum: sed utriusque reges mox, ubi sortita loca ingressi sunt, ilico rebus humanis excedunt. Vuidimer Italia, Illyrico Theodemir relictis filijs decesserunt. Quorum Vuidimer ab Italicis praemij victus, ad partes Galliae Hispaniaeque, omissa Italia, tendit. Theodericus vero Zenonis Augusti pellectus humanitate Constantinopolim venit, ubi magister militum statim effectus, consulis ordinarij triumphum ex publico dono peregit. Sed quia tunc, ut diximus, Odouacer regnum Italiae occupasset, Zenon imperator cernens iam gentes illam patriam possidere, maluit Theoderico, ac si proprio iam clienti, eam committi, quam illi, quem nec nouerat. Secumque ita deliberans, ad partes eum Italiae mittens, Romanum illi populum, senatumque commendat. Ouansque rex gentium, & consul Romanus Theodericus in Italiam petit, magnisque praemij Odouacrum vicit, & Rauennam in deditioe suscepit. Deinde vero ac si suspectum Rauennae in palatio iugulans, regnum gentis suae, & Romani populi principatum prudenter & pacifice per xxx continuit annos. Ilus autem Isaurus, magister officiorum, & Zenoni imperatori in priuata vita amicissimus, charitateque coniunctus, dum secretò inde Thracionem Ariadnes Augustae, cum eius viro loquutus est, in zelo Augustum concitavit. Qui deliberans eam perimere, vni suorum rem tacite demandavit. Quod dum ille agere nititur, cuidam cubiculariae prodit scelus eadem nocte facturum. Regina scelus cognouit, suoque in lectulo eadem, quae rem suggererat, collocata; in * episcopium ad Acacium nemine sciente subterfugit. Postera die Zenon rem aestimans perpetrata, dum luctum quendam quasi moerens, neminem suscepit, Acacius episcopus ingressus, & facti arguit impietatem, veniensque fidem exposcit, Augustamque suspicionis innoxiam compromittit, acceptaque fide, veniae petitione Augusta reuertitur, secumque dum crebro deliberat, qua sorte de inimico exigat ultionem, nacta (ut opinata est) opportunitatem, vni suorum mandat in abditis stanti,

vt il-

vt illum à se recedentem perimeret. Qui parens praecipis reginae, dum auidus ferit in capite; ense non ceruicem, ut cupiebat, sed aurem illius amputavit. Quod periculum euadens Ilus, mox ad urbem recedens, Zenoniq; infestus, orientem inuasit. Contra quem Leontius directus, pellicibus verbis illectus, diadema arripuit, simulque Leontius & Ilus Reipublicae inimici effecti, tyranni in partes Syriae & Isauriae debachabantur. Additoque super solito Isauris dono, omnes simul conspirant contra Zenonem, cuius thesauris in * Papyrio castello munitissimo repertis, deserviunt. Sed non post multum ab exercitu Zenonis in eodem castello capti decollatique sunt, & capita eorum Constantinopolim allata, praefixaque hastilibus statuerunt. Sic quoque Zenon superatis inimicis suis, in pace bona quieuit. Anastasius ex silentiario subito ab Ariadne Augusta in imperio assumptus, simulque imperator & maritus innotuit, regnavitque annis xxvij, mensibus duobus. Contra quem Isauri dum sibi, quod Ilus tyrannus ille adiecerat donatium, & Zenon reconciliationis gratia inuitus largitus est, ab isto fraudantur; arma arripiunt, confertoque praelio, iuxta Cotzianum Phrygiae ciuitatem castrametati, paene per sex continuos annos Reipublicae aduersantur: ubi & Lilingis eorum & in bello & in consilio prauius, quamuis pedibus ob corporis debilitatem segnus, eques tamen in bello acerrimus, dum peremptus fuisset, omnes Isauri fugerunt, atque dispersi sunt & deuicti, & perquamquam exilio ablegati, urbesque eorum nonnullae solo usque prostratae.

* Varus namque sub Anastasio miles proelii fatigatus, & nunc in Illyrico cum Sabiniano & Mundone ad * Margum, nunc cum Pompeio ad Adrianopolim, nunc cum Aristo ad Zortam, nunc cum Parthis in Syria, ut omittam intestinas clades & pugnas in foro regiae ciuitatis, ad postremum contra Italiam plus piratico quam publico Marte concertans, frustratus est. Sed quod sit plus dolendum, contra vltimum suum famulum Vitalianum de Scythia per sex annos civile bellum extruxit. Is siquidem Vitalianus cum lx milibus armatorum, tertio paene miliario, non Reipublicae sed regi infestus, accedens; multa suburbana regiae urbis praedis spoliisque attriuit. Contra quem dum Hyparius nepos Caesaris cum exercitu numerofo pugnaturus egreditur, ante ab Hunnis auxiliariis capitur, & Vitaliano turpiter venditur, ante quam aperto praelio parte aduersa sese inimicus ostenderet. Post quem iterum suus gubernator magisterque militum sepe superati, sepe irrisi ab eo, & sprete sunt. Sic quoque diuersis partibus inimicorum vallatus agminibus Anastasius saepe congemuit, nulliusque tamen meruit inimicorum suorum vindictam audire: sicut nec ipse ecclesiae iura seruauit, imò moerens & furens maior octogenario aetatis anno, regnique vicesimo & octauo, rebus excessit humanis, contritaque Respublica vix Iustino ei succedente aliquantulum respirauit. Iustinus ex comite excubitorum à senatu imperator electus annos regnavit ix. Qui mox in hiantes regno suo Amantium praepositum palatij, Andream & Misaclem & Ardaburem cubicularios sentiens, afflixit. Nam Amantium & Andream ferro truncauit, Misaclem & Ardaburem Perdicam in exilium misit. Theocritum quoque satellitem Amantij, quem idem quoque Amantius ad regnandum clam praeparauerat, comprehensum carceratumque, saxi contisque ingentibus caesum, falsum in gurgitem iecit, sepultum tamen, imperio, cui inhiauerat, cum priuans: foedusque cum Vitaliano percussit, & ad se euocatum magistrum militum praesentem & consulem ordinari tum fecit: quem rursus in suspitione habens prioris facti, sedecim vulneribus in palatio cum Celeriano & Paulo satellitibus confossum perimit. Hic quoque imperator ante quartum mensem obitus sui senecturi suae consulens, & Reipublicae utilitatibus, Iustinianum ex sorore sua nepotem consortem regni, successoremque imperij ordinans,

DD 2

* Cucusi, Cedren.

* Rogus

* ex filij

Res Gotthicae.

De hoc Theoderico Triarii filio plura Iornandes lib. 2. sub finem.

Zeno Theodericum in Italiam mittit.

* hoc est, in episcopi domum.

* Vbara, cedren.

Anastasius.

* varijs Res sub Anastasio gesta. * infra Margum planum

Vitaliani seditio

Iustinus maior.

Vitalianus occisus.

*Iustinianus.
* regnoq;*

rebus humanis excessit. Iustinianus regnat iam iubete domino annos xxiiij. qui ut sceptris * genioq; ab auunculo suo mancipatus est, mox Parthos bella mouentes destinato exercitu compefcuit, & fines proprios tutans Parthorum saepe multos occidit. Postea vero facientibus peccatis, in die sabbati sancti paschae inito certamine, exercitus; & non ducis instinctu, in fluuio Euphrate fugiens Parthos, Romanus numerosus ruit exercitus. Illyricumque saepe ab Herulis, Gepedisq; & Bulgaris deuaftantibus, per suos iudices frequenter obstitit vi, subterq; caecidit. Post haec Hypatium Pompeiumq; regni sui insidiatores, coadunata manu ciuili * circumingressos, & Hipatium torque aureo redimitum pro diademate, locaq; imperatoris iam occupantem, Pompeium vero sub chlamyde loriatum, & iam palatium inuadentem, vtrumque detentum ante fores palatii captum cathenatumque discussit, amputatisque eorum capitibus, ante eos fecit imperium perdere quam haberent, sociisque eorum, qui euaserant hac caede, proscripfit; veluti grandi hoste prostrato, de manubijs triumphauit. Eodemq; anno post diuturnum immanemq; belli laborem, quod contra Parthos Romanorum fuisset gestum sudoribus, per Ruffinum patricium, perq; Hermogenem magistrum officiorum, & vtrumq; legatum directum ad principem pax de pacta est, foedusque initum, & munera ab vtroque principe sibi inuicem destinata. Mox quoq; soluto de orientali parte exercitu, eundem ductorem, quem dudum orienti transmiserat, elegit Belisarium, & numerosos fortissimosq; milites deputans, ad australem plagam contra Vuandilos mittit; qui fauente deo qua venerat facilitate, ea celeritate Vuandilos superauit, Libyamq; ad corpus totius Reipub. iungens, Gelimerem regem, opesq; Karthaginis in vrbe regia principi spectante populo obtulit. Cuius nutu remuneratus, consulq; ordinarius mox designatus, de manubijs Vuandilicis Belisarius triumphauit. In Italia vero Theoderico rege defuncto, Athalaricus nepos eius ipso ordinante successit, & annos octo quamuis pueriliter viuens, matre tamen regnante Amalasuenta degebat, quando & Gallias diu tentas, Francis repetentibus reddidit. Mortuoq; Athalarico, mater sua Theodahatum consobrinum suum regni sui participem faciens, non post multum ipso iubente occisa est. Et quia dudum se suumq; filium commendauerat principi Iustiniano, is mortem eius audiens doluit, nec passus est inultam transire; sed mox eundem ducem belli, qui Poenorum domitor fuit, & de opibus Vuandilicis triumphans adhuc in fascibus erat, agmini diuersarum praeponebat nationu, ad partes Hesperias destinauit: qui primo accessu mox Siciliam peruadit, ducem eius Sinderich superato: vbi dum aliquantulum temporis ob ordinandam patriam resideret, comperit in Africa ciuilia bella intestinaq; praelia debacchari. Nam Stozas penes vltimus militum, & Martini clientulus magistri militum, tyrannidem arripens, autorq; seditioforu effectus, Cyrillo, Marcello, Fara, aliisque diuersis iudicibus dolo peremptis, in ducem Salomonem sequebatur, totamq; Africam tyrannico ritu vastabat. Emenso ergo Belisarius a Sicilia in Africam pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouinciam liberat, Salomonemq; rursus Karthagine collocans, Siciliam redit. Vbi mox * Eurimund Theodahati Gothorum regis gener, qui contrarius cum exercitu venerat, cernens prosperitatem consulis, vltro se dedit ad partes victoris, oraturq; vt iam anhelanti suo aduentu suspectae subueniret Italiae. Constructo ergo Belisarius exercitu, & tam naualia quam equestria ductans agmina, vallauit Neapolim, paucisque diebus eam obsidens per aqueductum noctu inuasit, & tam Gothi qui aderant, quam Romanis bellantibus interfectis, urbem plenissime ipoliavit. Quod Theodahatus animaduertens, Vuitigem vnum inter alios ductorem exercitus praeponebat, contra Belisarium dirigit. Qui Campaniam

* Circum ingressos

Belisarij de Vuandilis victoria.

Belisarius in Italiam mittitur.

* Procopio Ebrimirus, Iornandi Euernor lib. 2.

Vuitiges rex Gothorum.

ingressus, mox vbi ad campos venisset barbaricos, ilico exercitus fauorem, quem contra Theodahatum suspectum habebat, rex cepit. & quid, inquit, vultis? At illi; tollatur, inquiunt, de medio, qui cum sanguine Gothorum & interitu sua cupit scelera excusari. factoque impetu in eum, consona voce Vuitigim regem denuntiant. At ille regno leuatus, quod ipse optauerat, mox populi voto consentit, directis è socijs Theodahatum Rauennam reuertentem extinguit, regnumq; suum confirmans expeditionem soluit, & priuata coniuge repudiata, regiam puellam Mathesuentam Theoderici regis neptem sibi plus vi copulat, quam amore. Dumq; ille nouis nuptijs delectatur Rauennae, consul Belisarius Romanam urbem ingressus est, exceptusq; ab illo populo quondam Romano & senatu, iam penes ipso nomine cum virtute sepulto, confestim vicina occupat loca, urbium oppidorumq; munimina. Primaque Graeca congressione Hunila ductante, Perusinum ad oppidum superat, & plusquam vij. milibus trucidatis, reliquos Rauennam vsq; proturbat. Secunda vero cum ipso Vuitige Romanas arces vallante congregatur, machinasque illius & turres, quibus urbem adire tentabat, igni consumptas, per anni spatium, quamuis inedia laborans deludit. Post haec ad Ariminum persequutus, exindeq; effugatum, Rauenna clausum in deditioem iulcepit: atque vnus consul, qui contra Getas dimicat, penes pari euentu de Francis, qui cum Theodeberto rege suo plus ducenta milia aduenerant, triumphauit. sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantibus Francis pacem concessit, & sine suorum dispendio, de finibus Italicis expulit, sumptoq; rege, & regina, simulq; & opibus palatii, ad principem, qui eum miserat, reportauit. Sicq; intra pauci temporis spatium Iustinianus imperator per fidelissimum consulem duo regna, duasque Respub. suae ditioni subegit. Quod Parthus comperiens, facibusq; inuidiae exardens, in Syriam mouit procinctum, & Callinicum Caesaremque deuaftans, Antiochiam venit. Vbi Germanus patricius cum Iustino filio suo, eodemque consule, postquam ab Africana prouincia remeasset, dum aduentui Parthorum obuiare nequit, relicta vrbe ad partes secessit Ciliciae. Persae vero vacuam ab exercitu Antiochiam nacti, * populumque perhorrentis alueum ad Seleuciam maritimam cum militibus mixtis fugientem aspiciunt, nec sequuntur; sed praedas per urbem certatim diripiunt, vicinasque vrbes, & oppida, partim inuasa, partim pecuniae quantitate multata praetereunt; & totius Coelestriae bona sibi vnus in anni spatium penes Parthus assumit. Nec sic quoque recedit, sed iugiter aduersus Rempub. Romanam dimicat. contra quem Vuandalicus & Geticus consul solite destinatur, qui & si non, vt reliquas gentes, eum edomuit; tamen vt intra suos se fines recolligeret, compulit; fuissetque de hac gente felici duci * partus victoria, ut clades in Italia, quae post eius discessum emerferat, celerem ei successorem dedisset Martinum. Qui & si viribus impar, consilio tamen quamuis cum Constantiano coniuncto non minor, dum resisti contra Parthos non praevalet, ne bella diu teneret, pacem effecit. Cladem vero, quam diximus in Hesperia plaga, vt liquidius lector cognoscat, apertius memorabo. Egremente Belisario consule ab Italia, & vt diximus, rege & regina, opibusq; palatii ad principem reportante; Gothi, qui trans Padum in Liguria consistebant, recrudescentes animo ad bella consurgunt, & ordinato sibi regulo * Hildebaldo milite, existunt aduersi: contra quos dum non vnus, sed diuersoru tentantur apparatus, illi fortiores effecti persistunt, anniq; spatio vix emenso, Gildebaldus interficitur, & loco eius succedit Er rarius: qui & ipse vix anno expleto peremptus est, & in regno maior Italiae * Badiula iuuenis nepos asciscitur Gildebaldi. Qui mox & sine mora Fauentino in oppido Aemilię solo, praelio commisso, Romanu superauit exercitu:

Theodahatus rex interficitur.

Nova Belisarij de Gothis victoria.

* populum quidem per Orontis alueum.

* partus

Absentia Belisarij res Italiae rursus turbatae.

* Procopio Theodibaldus

* Procopio Araricus.

* Graecis Totila. itaq; videtur legentiu Dadiula.

& nec diu post hæc item per suos ad cancellos annonariæ Thuscæ feliciter dimicans iudices, fugat exercitum, partim donis, partim blandicijs sibi confociat, totamq; Italiam cum ipsa Roma peruadit, omniumq; urbium munita destruens, cunctos senatores nudatos, demolita Roma, Campaniæ terra transmutat. Contra quem, vt superius diximus, Belisarius de oriente digreditur cum paucis, ratus omnem exercitum, quem dimiserat, integrum reperire. Et ideo postquam Rauennam ingressus est, nec cum quibus ei obuiaret, inuenit; remenso Adriatico mari, Epirum reuertitur, vbi Ioannes & Valerianus coniuncti, dum in conciones & iurgia concertant, Totila [cum Badiula] hostile opus in Italia peragit. Belisarius quoque *impatiens tantæ crudelitatis, naualem classem à Sicilia soluens, per Tyrreni maris æstum, Romani in portus se recepit stationem; egressusq; ad urbem, quam vi destruetam & desolatam attendit, hortansq; socios ad reparationem tantæ urbis accingitur: vbi necdum vallo circumseptus, infestum experitur Totilam, sed solutis victorijs intrepidus, quamuis cum paucis contra eum egressus, sic effugauit, vt plures fugientes Tiberi demergerentur, quam gladio caderent. Indeque hortatus exercitum, regreditur Siciliam, quatenus & Romæ faceret copiam *annonæ & vicinis ad fretum, Totilam turbaret in Campania commorantem. Sed vt affolet, rerum immutatione, & principum voluntate diuersa, quiescente in domino Theodora Augusta, euocatur ad urbem Belisarius de Sicilia. Post cuius discessum Totila securus, iterata rabie, & furentibus Isauris, inuadit Romam: & sic sumptis vndique viribus, militariq; vallatus auxilio ingreditur, cepitque Siciliam. Contra quem Germanus patricius dum exire disponit cum exercitu, Mathefuentam Theoderici regis neptem, & Vuitigi mortuo derelictam, tradente sibi principe in matrimonio sumptam, in Sardicensi ciuitate extremum halitum fudit, relinquens vxorem grauidam, quæ post eius obitum, postumum edidit filium, vocauitque Germanum. Qua felicitate sibi Totila comperta, totam panem insultans Romanis deuastrat Italiam. In Africa verò à Mauris dudum perempto Salomone, Stozas & Ioannes inuicem singulari certamine corruunt; aliusque Ioannes, qui Stozas iunior dicebatur, suscepta tyrannide + Guntharica magistrum militum secum esse suadet. Qui *interfecto Ariobindam, iugalem eius, neptem imperatoris sibi cupiens sociare, præuenitur ab Artabane. Qui eo in conuiuio trucidato, neptem imperatoris ereptam ad urbem principi dirigit cum honore, simulq; ferreis vinculis colligatum & tyrannum destinavit Ioannem, qui Stoza perempto, in eadem successerat tyrannide. Quem in urbem discussum, manibusque truncatis, ad exemplum cæterorum in patibulo fixit. Ioanni dehinc patricio cognomine Troglita Africæ procuratore commissa, Artabanus euocatus magistri militum præsentis accepit dignitatem. Nec diu intercedente in ipsum principem manus iniicere gestiens, detectus & comprobatus, pietati tamen principali impunitus permansit, & quasi beneuolus congratulatione in Siciliam cum Liberio patricio properauit. Ioannes verò in Africana prouincia feliciter degens, Mauris partis aduersæ per pacificos Mauros superatis, vna die decem & septem præfectos extinxit, pacemque totius Africæ iuuante domino impetrauit. Longobardorum gens socia Romani regni principibus, & Theodahati sororis filiam, dante sibi imperatore, in matrimonio iungens regi suo, contra æmulos Romanorum Gepidas, vna die pugna commissa, eorum paenè castra peruasit, cecideruntque ex vtraq; parte amplius quadraginta milia, nec par, vt ferunt, audita est in nostris temporibus à diebus Attilæ, in illis locis, præter illam, quæ antehac contigerat sub Calluce Magmilide cum Gepidis, aut certè Mundionis cum Gothis, in quibus ambobus autores belli pariter

*impatiens

*annonæ, & vicinibus

+ Guntharim
*interfecto Ariobindam,

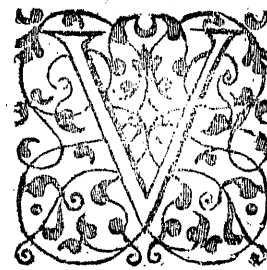
Longobardi.

ter corruerunt. Hæc sunt causæ Romanæ Reipublicæ præter instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum & Sclauinorum. Quæ si quis scire cupit, annales consulumque seriem reuoluat sine fastidio, reperietque dignam nostris temporis Rempub. tragœdia; scietque vnde orta, quomodo aucta, qualiter sibi cunctas terras subdiderit, & quomodo iterum eas ab ignaris

Bulgari, Antæ,
Sclauini Byzantinis
impp. molesti.

rektoribus amiserit. quod & nos pro captu ingenij breuiter tetigimus, quatenus diligens lector latius ista legendo cognoscat.

FINIS.

IORNANDES CASTALIO
S. D.

VOLENTEM me paruo subuectum nauigio, oram tranquilli litoris attingere, et minutos de priscorum (vt quidam ait) stagnis pisciculos legere, in altum frater Castali laxare vela compellis, relictoq; opusculo, quod intra manus habeo, id est de breuiatione chronicorum, suades vt nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine, aetateq; Getarum, ab olim vsque nunc per generationes, regesq; descendente, in vnum, & hoc paruo libello coartem. Dura satis imperia, & tanquam ab eo, qui pondus huius operis scire nolit, imposita. Nec illud aspicias, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus, quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inferuiamus. Sed vt non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamuis verba non recolo, sensus tamen, & res actas credo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex historijs Græcis ac Latinis addidi conuenientia, initium, finemq; & plura in medio mea dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti, suscipe libens, libentissime lege: & si quid parum dictum est, & tu, vt vicinus genti, commemoras: adde. Ora pro me frater charissime.

DD 4

IO R N A N D I S E P I S C O

P I D E O R I G I N E A C T V Q V E

G E T A R V M L I B E R.

Geographorum
labores.

MAIORES nostri, ut refert Orofius, totius terræ circum oceani limbo circumseptum triquetrum statuere, eiusque tres partes, Afiam, Europam, & Africam vocauere. De quo tripartito orbis terrarum spacio innumerabiles penè scriptores existunt, qui non solum urbium, locorumque positiones explanant; verum etiam & quod est liquidius, passuum miliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam maiores, quam etiam minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago fitas determinant. Oceani verò intranfeabilis vltiores fines non solum non describere quis aggressus est, verum etiam nec cuiquam licuit transfretare: quia resistente vluu, & ventorum spiramine quiescente impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei, qui eos constituit. Ceterior verò eius pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circum in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere voluerunt, perquam innotuit, quia & terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitabiles sunt, ut in orientali plaga, & Indico oceano, Hippodes, Iamnesia, sole perustæ, quamuis inhabitabiles, tamen omnino sui spacio longo latoque extensæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel possessionibus, dicunt munitissimas vrbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam Silestantinam, necnon Etheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantulas insulas, & penè cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et sunt iuxta fretum Gadiranum haud procul, vna Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamuis nonnulli & illa gemina Gallicia & Lusitania promontoria in oceani insulis ponant. In quorum vno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis. tamen quia extremitatem Gallicia terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quam ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen & alias insulas interitus in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Meuaniam: necnon & Orcadas numero xxxiiij. quamuis non omnes excultas. Habet & in vltimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus:

[Italia]
— tibi seruiat vltima Thyle.

Habet quoque is ipse immensus pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali amplam insulam nomine Scanziam, vnde nobis sermo, si dominus iuuerit, est assumendus: quia gens, cuius originem flagitas, ab huius insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ aduenit. Quomodo verò, aut qualiter, in subsequens (si dominus donauerit) explanabimus. Nunc autem de Britannia insula, quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, ut potuero, paucis absoluam. Cuius licet magnitudinem olim nemo (ut refert Liuius) circumuectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Iulius Cæsar prælijs, ad gloriam tantum quæfitis, aperuit peruiam: deinceps

Taprobana.

Insula beata &
fortunata.

Baleares.
Orcades.
Thyle.

Scanzia quæ &
Scandia.

De Britannia.

ceps mercimonijs, aliasque ob causas multis patefacta mortalibus, non indigent, quæ secuta est, ætati, certius sui prodiderat situm. quam, ut à Græcis Latinisque autoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixerunt, cono similem, inter septentrionalem, occidentalemque plagam proiectam; vno, qui magnus est, angulo in Rheno ostia: dehinc correptam latitudine obliqua retro abstracta in duos exire alios: geminoque latere longiore Gallia præterdit, atque Germaniam: In duobus milibus trecentis decem stadijs latitudo eius vbi patentior: longitudo non vltra septem milia centum triginta duo stadia fertur extendi: modò verò dumosa, modò syluestri iacere planicie, montibus etiam nonnullis increfcere: mari tardò circumflua, quod nec remis facillè impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat, quia remotæ longius terræ causas motibus negant, quippe illuc latius, quam vsquæ, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefactam Oceani crebris excursibus; ut subteritus sol per illum penè totum fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui, noctem quoque clariorem. In extrema eius parte Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quam homines aliat. Labi verò per eam & multa quammaxima, relabique flumina, gemmas margaritasque voluentia, sylorum colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus, rutilæ comæ: corpora magna, sed fluida: qui Gallis siue Hispanis à quibusque attenduntur affimiles. Vnde coniectauere nonnulli, quod ea ex his accolas continuo vocatos accepit, inculti æquè omnes populi, Regesque populorum: cunctis tamen in Calidoniis metallum concessisse nominandi, autor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, filiarumque illis sæpè sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperij cupidine, aut amplificandi, quæ possident, sæpius gerunt: non tantum equitatu vel pedite, verum etiam bigis, curribusque falcatis: quos more vulgari Effedas vocant. Hæc pauca de Britannia insulæ forma dixisse sufficiat, ad Scanziam insulæ situm, quam superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens. Est in oceani arctoo salo posita insula magna nomine Scanzia, in modum folij cedri, lateribus pandis post longum ductum concludens se eius ripas influit oceanus. Hæc à fröte posita est Vistulæ fluuij, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzie septentrionali Oceano trifidus illabitur, Germaniam Scythiamque determinans. Hæc ergo habet ab oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio: vnde Vagi fluuius velut quodam ventre generatus in oceanum vndosus euoluitur. Ab occidente nanque immenso pelago circumdatur: à septentrione quoque in nauigabili eodem vastissimo concluditur oceano, ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantum viuunt: ibi etiam paruæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ, ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari. ita non solum inhospitalis hominibus, verum etiam beluis terra crudelis est. In Scanzia verò insula, vnde nobis sermo est, licet multæ & diuersæ maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in ætate media quadraginta diebus & noctibus lucem habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio

Forma & situs
Britannia.

Latitudo.

Longitudo.

Nebulæ Britan
nicæ.

Memma.

Calidonia flua.

Bella.

Effeda.

De Scanzia.

Vistula flumen.

determinans.

Septem nationes
Scanzie.

Adogit.

Longissimi tan
dies, quam no
ctes.

alijs damnoque impar est. & hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem vident redeuntem, breuioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter; quia austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. *Cresenna.* Alij verò ibi gentes tres Cresennæ, qui frumentorum non quæritant victu, sed carnibus ferarum, atque auium viuunt: vbi tanta paludibus foetura ponitur, vt & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Alia verò gens ibi moratur Suetthans, quæ velut Thuringi equis vtuntur eximijs. Hi quoque sunt, qui in vsus Romanorum Saphirinas pelles commercio interueniente, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine. Hi quum inopes viuunt, ditissimè vestiuntur. Sequuntur deinde diuersarum turba nationum, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incurfionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Feruir, Gauthigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Eua geræ Othingis. Hi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu beluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnarij, Finni mitissimi, Scanzia cultoribus omnibus mitiores: nec non & pares eorum Vinouiloth, Suetthidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores, quamuis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos proprijs sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanzie nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quanquam & illorum positura Grannij, Aganzie, Vni xæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorum regis gremium conuolauit, & vt desiderabat, inuenit. Hæc itaque gentes Romanis corpore & animo grandiores, infestæ sæuitia pugna. Ex hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certè velut vagina nationum, cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui vt primum è nauibus exeuntes, terras attigere, ilico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, vt fertur, Gothiscanzia vocatur. Vnde mox promouentes ad sedes Vimerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosq; commisso prælio, proprijs sedibus pepulerunt, eorumq; vicinos Vuandalos iam tunc subiugantes, suis appellauere victorij. Ibi vero magna populi numerositate crescente, etiam penè quinto rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis consilio sedit: vt exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus, qui aptissimas sedes, locaq; dum quæreret congrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ouim vocabantur: vbi deletato magna vberitate regionum exercitu, & medietate transposita, pons dicitur, vnde amnem transiecerat, inseparabiliter corruisse, nec vltius iam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, vt fertur, tremulis paludibus voragine circumiecta concluditur: quem vtraque confusione natura reddidit inperuium. Veruntamè hodieque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adtestatione, quamuis à longe audientium credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur in terras Ouim emenso amne transposita, optatum potita solum. Nec mora, ilico ad gentem Spalorum adveniunt, confertoque prælio, victoriam adipiscuntur: exindeque iam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum & in prisicis eorum carminibus penè historico ritu in commune recolitur: quod & Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia. In quam sententiam & nonnulli cõsensere maiorum. Iosephus quoque Annalium relator venturinus, dum vbi que veritatis conferuit regulam, & origines caularum à principio reuoluit, hæc

hæc verò, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas & natione & vocabulo asserit appellatos: cuius soli terminos antequam aliud ad medium deducamus, necesse est vt iaceant, dicere. Scythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus vbi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Myfianum, tendens vsque ad flumina Tyram, Danastrum, & Vagosolam, magnumque illum Danubium, Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, vltraque Mæotida per angustias Bospori vsque ad Caucasum montem, amnemque Araxem; ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres vsq; digreditur. Hæc inquam patria, id est Scythia, longè se tendens, lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio ad littus Caspij maris commanentes; ab occidente Germanos, & flumen Vistulæ; ab arctoo, id est septentrionali, circumdatur Oceano, à meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo aluo Histri, qui dicitur Danubius ab ostio suo vsque ad fontem. In eo verò loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris inuoluitur, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersonæ, Theodosia, Pareone, Mirmycione, & Trapezunte, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permiserunt condere, sibimet commercia præstaturos. In cuius Scythiæ medio est locus, qui Asiam, Europamque ab alterutro diuidit, Riphei scilicet montes, qui Tanain vastissimum fundunt intrantem Mæotida, cuius paludis circuitus passuum milia cxliiij, nusquam octo vlnis altius subsident. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis, opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per aquilonem eius * Chorurumque discurrit. Ab africo verò magnus ipse Danubius, ab euro fluius Tausis secatur, qui rapidus ac verticosus in Histri fluente furens deuoluitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpebus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia venit, Vuinidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principali ter tamen Sclauini & Antes nominantur. Sclauini à Ciuitatenoua, & Sclauino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, vsque ad Danastrum, & in Boream Viscla tenus commorantur. hi paludes, syluasque pro ciuitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danastro extenduntur vsque ad Danubium, quæ flumina multis mansionibus abinuicem absunt. Ad littus autem oceani, vbi tribus faucibus fluente Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidioarij resident, ex diuersis nationibus aggregati, post quos ripam oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Vltra quos distendantur supra mare Ponticum Bulgarum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc iam Hunni quasi fortissimarum gentium fecundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alij Aulziagri, alij * Auri nuncupantur, qui tamen sedes habent diuersas. Iuxta Chersonem Aulziagri, quò Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos peruagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum inuitauerint pabula; hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidauit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo iuxta paludem Mæotidem, secundò in Mœsia,

De Scythiæ limitibus.

*Gepidæ.
* chorurumq;*

Dacia.

Vuinidæ.

Sclauini.

Antes.

*Bulgarum.
Hunni.*

** Græci Auares
vocant.*

Hunugari.

Thraciaque, & Dacia, tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in vna qualibet insularum in seruitutem redactos, & vnius caballi precio quondam redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstreperit. nos enim potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus consentimus. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythia, iuxta Mæotidem, commanentes præfati, vnde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Dacia, Thraciaque & Mœsia solo * Zalmoxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zeutam prius habuerunt eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zalmoxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcisque penè consimiles, vt refert Dio: qui historias eorum, annalesque græco stilo composuit. Qui dixit primùm Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & reges, & sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, vt dudum Martem, quem poëtarum fallacia deum belli pronunciat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius,

Gradiumq; patrem Geticis qui præsidet aruis.

Quem Martem Gothi semper asperissima placauere cultura. Nam victimæ eius mortes fuere captorum, opinantes bellorum præfulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vouebantur, huic truncis suspendebantur exuuiæ, eratque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, quum parenti deuotio nominis videretur impendi. Tertia verò sedes supra mare Ponticum. iam humaniores, & vt superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis seruibant. Quorum studium fuit primùm, inter alias gentes vicinas, arcus intendere neruis, Lucano plus historico quam poëta testante.

Armeniosq; arcus, Geticis intendere neruis.

Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibus, citharisque canebant, Ethespamaræ, * Hanalæ, Fridigerni, Vuidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda iactat antiquitas. Tunc, vt fertur, * Vesosis Scythiis lachrymabile sibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit autoritas. De queis feminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa voce testatur. Vnde cum Gothi eum dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolutè pugnasse cognoscimus, qui tunc à Boristhene amne, quem accolæ * Danubium vocant, vsque ad Tanain fluuium circa sinum paludis Mæotidis confidebant. Tanain verò hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo præceps ruit, vt quum vicina flumina, siue Mæotis, vel Bosporus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durefcit algore. Hic inter Asiam, Europamque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic vsque ad medium sui dulcis est & potabilis, piscesque nimij saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed vbi fit Pontio vicinior, paruum fontem suscipit, cui ex Amphæo cognomen est, adeo amarum, vt cum sit xl dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infectusque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas & Hipanis in mare defluit. Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis

* alius Zamolxē

Gothorum eruditio.

Dionis Getica.

Mars apud Gothos natus.

Cultus apud Gothos Mars.

Vesegothæ Balthus, Ostrogothæ Amalis parebāt.

* Anale

* Agathie Sofosthis. Amazonas.

* Danubij nomē heic corrupte legitur.

chillis nomine. Inter hos terra vastissima, siluis confita, paludibus dubia. Hic ergo Gothi morantibus, * Vesosis Aegyptiorum rex in bellum irruit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluuium, à quo Phasides aues exortæ, in toto mûdo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Aegyptiorum occurrit, eumque grauitè debellans, in Aegyptum vsque persecutus est: & nisi Nili amnis intransmeabilis obstiterent fluentia, vel munitiones, quas dudum sibi ob incurfiones Aethiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in eius eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisset lædere, reuertens penè omnem Asiam subiugauit, & sibi tunc charo amico Sorno rege Medorum ad persoluendum tributum subditum fecit. Ex cuius exercitu victores tunc nonnulli prouincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asia partibus resederunt. Ex quorum nomine vel genere Trogius Pompeius Parthorum dicit extitisse profapiam. Vnde etiam hodieque lingua Scythica fugaces, quod est Parthi, dicuntur: suoque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarij sunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quod diximus eos Parthos, id est fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, vt dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasis regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt. Post cuius decessum exercitu eius cum successore ipsius in alijs partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum à quadam vicina gente tentatæ, in prædamque ductæ à viris, fortiter restiterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua parata victoria, fretæque maiori audacia, inuicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentesque duas audaciores Lampeto & Marpesiam principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, vt propria defenderent, & aliena vastarent, sortitò Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia verò feminarum agmine sumpto, nouum genus exercitus duxit in Asiam, diuersasque gentes bello superans, alios verò pace concilians, ad Caucasum venit: ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, saxū Marpesiæ. Vnde Virgilius,

Ac si dura silex aut stet Marpesia cautes.

In eo loco vbi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominauit: quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazonas commanentes confortatæ sunt. Vnde egressæ, & Alym fluuium, qui iuxta Garganum ciuitatem præterfluit, transeunt; Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Pisidium, omniaque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Ionium, Aeoliamque conuersæ, deditas sibi prouincias effecerunt. Vbi diutius dominantes, etiam ciuitates, castraque suo nomini dicauerunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi, venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effulsis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythiæ gentis feminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum penè annos tenuerunt, & sic demum ad proprias locas in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror eius tractum, situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire iugo continuo. Is namque ab Indico mari surgens, quæ meridiem respicit, sole vaporatus ardescit. Quæ septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Euphratem Tigrimque nauigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit vberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri in sinum maris rubri fluentia de-

* Sesostris Agathie supra.

Parthorum origo.

Mulieres Gothiæ magnas res gerunt, prisca Amazones.

Marpesiæ expeditiones.

De Caucasumonte.

ponentes. Tunc in Boream reuertens, Scythias terras, iugum antefatum magnis flexibus peruagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyllum, & Cambyfen continuato iugo ad Ripheos vsque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum vsque descendit: confertisque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, & penè omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto iugo vallibus hiatur patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum qualis fuerit, facit: vix tamen plaustrum meabilis, lateribus in altitudinem vtrinque directis, qui pro gentium varietate diuerso vocabulo nuncupatur. Hunc enim *Iamnum, mox Propanisum Indas appellat: Parthus primum castra post Nisacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque complura gentes huic iugo dedere vocabula. Et quia de eius continuatione pauca libauimus, ad Amazones vnde diuertimus, redeamus.

* forte, Imaum.

Redit ad Amazonum facta.

Quæ veritæ, ne earum proles rarefceret, à vicinis gentibus concubitus petierunt. facta nundina semel in anno, ita vt futuris temporibus eis deinde reuertentibus in idipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid verò fœminæ sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Siue, vt quibusdam placet, editis maribus, nouercali odio infantis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod vbi que constat esse votiuum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, spes esset capto, vbi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra has, vt fertur, pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo quam virtute subegit. Theseus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere reginam nomine Penthesileam, cuius Troiano bello extant clarissima documenta. Nam hæ feminæ vsque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum. Sed ne dicas, de viris Gothorum sermo adsumptus, cur in feminis tam diu perseueret: audi & virorum insignem, & laudabilem fortitudinem. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, (qui) operi suo Getica titulum dedit: quos Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente. Hic Dio regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum: Ne verò quis dicat hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum esse; nemo qui nesciat animaduerti vsu pleraque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, coniugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem proprijs virtutibus æquans, Herculis genio formæ quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Mœsiam appellauere maiores. Quæ prouincia ab oriente ostia fluminis Danubij, à meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, à septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danaï, in qua pugna *Thessandrum ducem Græciæ interemit: & dum Aiacem infestus inuadit, Vlyxemque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillesque iaculo fœmore lauciatus, diu mederi nequiuit. Græcos tamen quamuis iam faucius, è suis finibus proturbauit. Telepho verò defuncto, Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Troiano, ac parentibus, soceroque ferre auxilium cupiens, mox vt venit,

Ex Geticis Dionis.

Telephus rex, Gothus.

* Thessandrum.

nit, extinctus est. Tunc Cyrus rex Persarum post grande interuallum, & penè post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginæ *Thamiri [sibi] exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ victoria, Getas nititur subiugare, in quibus (vt diximus) regnauerat Thamiris. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permittit, eligens armis cum vincere, quam locorum beneficio submouere. Quod & factum est, & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta; vt & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent: sed iteratò Marte, Getæ cum sua regina Parthos deuictos superant, atque prosternunt, opimamque prædam de eis auferunt: ibique primum Gothorum gens serica vident tentoria. Tunc Thamiris regina acta victoria, tantaque præda de inimicis posita, in partem Mœsiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi in ponte Mœsiæ colitur, & Thamiris ciuitatem suo de nomine ædificauit. Dehinc Darius rex Persarum Hystaspis filius, Antriregiri regis Gothorum filiam in matrimonium exposulauit, rogans pariter atque deterrens, nisi suam peragerent voluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem eius frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta milia armatorum contra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare contendens. Nauibusque penè à Chalcedonia vsque ad Byzantium in instar pontium tabulatis æquè confertis, petit Thraciam & Mœsiam. Ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus in taphis octo milia perdidit armatorum, timensque ne pons Danubij ab eius aduersarijs occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedauit: nec Mœsiæ solum credens sibi tutum fore aliquantum remorandi. Post cuius decessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlcisci se æstimans, cum suis ducentis & auxiliatorum trecentis milibus armatorum rostratas naues habens mille septingentas, & onerarias tria milia, super Gothos profectus ad bellum: nec tentata re in conspectu præualuit, animositate constantiæ superatus. Sic namque vt venerat, absque aliquo certamine suo cum rubore recessit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans, Medopam Gothilæ filiam regis accepit uxorem, vt tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempestate, Dione historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passus, Vdistanam Mœsiæ ciuitatem instructis copijs vastare deliberat, quæ tunc propter viciniam Thamiris, Gothis erat subiecta. Vnde & sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui pij vocabantur, subito patefactis portis, cum citharis & vestibus candidis obuiam sunt egressi paternis dijs, vt sibi propitij Macedones repellerent, voce supplicis modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes, stupefcunt: & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec moram, acie soluta, quam ad bellum construxerunt, non tantum ab vrbis excidio remouere; verum etiam & quos foris fuerunt iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inuito ad sua reuersi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens egregius, Gothorum ductor Sitalcus cum virorum milibus congregatis, Atheniensibus intulit bellum, aduersus Perdicam Macedoniæ regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri infidij potans interitum, Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inuito, Gothi superiores inuenti sunt: & sic pro iniuria, quam illi in Mœsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastauere. Dehinc regnante in Gothis Sitalco, Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatu, * quem Diceneus suscipiens Boroista, dedit ei penè regiã potestatem: cuius consilio Gothi Germanorum terras (quas nunc Franci ob-

Thamiris Gothorum regina.
* Thomyri.

Cyros a femina superatus.

Dario filiam rex Gothicus negat.

Xerxis expeditio contra Gothos

Philippus Macedo Gothicam uxorem duxit.

Gothici sacerdotes arte miram Macedonas flebant.

* quem Diceneus suscipiens Boroista Sitalcus.

Cæsar Gothos in vastos reliquit. tinent) depopulati sunt. Cæsar verò, qui sibi primus omnium Romanum viri dicauit imperium, & penè omnem mundum suæ ditioni subegit, omnia que regna perdomuit, adeo vt extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet, & qui nec nomen Romanorum auditu quidem nouerant, eos Romanis tributarios faceret; Gothos tamen crebro tentans, nequiuit subigere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseuerant. Quibus hoc erat salubre, aut commodum, aut vortium, vt quicquid [dici] Diceneus eorum consiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc vtile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem penè philosophiam eos instruxit. erat enim huius rei magister. Nam Ethicam eos erudiuit, vt barbaricos mores ab eis compesceret: Physicam tradens, naturaliter proprijs legibus viuere fecit, quas vsque nunc conscriptas Bellagines nuncupant: Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos: Practicam ostendens, in bonis actibus conuersari suavit: Theoricam demonstrans, signorum duodecim, & per ea planetarum cursus, omnem que astronomiam contemplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet, aut patitur detrimentum edixit: solisque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, vel quib. signis in cœli polo vergentes, aut reuergentes cccxliiij stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo voluntas, vt viri fortissimi quando ab armis *quadriuium vsque vacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? videres vnum cœli positionem, alium herbarum, frugum que explorare naturas? istum lunæ commoda incommodaque, illum solis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ... ad partem occiduum, qui ad orientalem plagam ire festinavit, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos inuenitur, vt non solum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit nanque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, numina quædam & sacella venerari suavit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, vt reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem Capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente verò Diceneo, penè pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & rex illis, & pontifex ob suam peritiam habebatur, & in sua iusticia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, & per xl annos in Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, vnum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellauere maiores, (quæ nunc, vt diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, à septentrione Sarmatæ & Bastarnæ, à Meridie amnis Danubij fluenta terminant. Tamazites à Roxolanis alueo tantum fluuij segregantur. Sed quia Danubij mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in Almanicis aruis exoriens, lx habet à fonte suo flumina vsque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum milia hincinde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas vt cratem intexunt. omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alueo habet profundam. Hic etenim annis inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum.

Hæc

Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum verò, vnde nos digressi sumus, adiuuante domino, redeamus. Longum nanque post interuallum, Domitiano Imperatore regnante, eius auaritiam metuentes, foedus, quod dudum cum alijs principibus pepigerant Gothi, soluentes; ripam Danubij iam longè possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus vastauerunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam *Pompeius præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis deuictis, *Pompeij Sabini capite abscisso, multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris publicè deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properauit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum electissimis viris amnem Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit, super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti, arma capestunt, primoque armati conflictu, mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto, diuitias de castris militum despoliunt, magnaque potiti per loca victoria, iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed semideos, id est Anses vocauere. Quorum genealogiam vt paucis percurrā, vt quo quis parente genitus est, aut vnde origo accepta, vbi finem efficit, absque inuidia qui legis vera dicentem auscultat. Horum ergo (vt ipsi suis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit Halmal, Halmal verò genuit Augis, Augis genuit eum, qui dictus est Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna, Isarna autem genuit Ostrogotha, Ostrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Achiulf genuit Ansilam & Ediulf, Vuldulf & Hermerich, Vuldulf verò genuit Valerauans, Valerauans autem genuit Vuinitharium, Vuinitharius quoque genuit Theodemir & Vualemir & Vuidemir, Theodemir genuit Theodericum, Theodericus genuit Amalafuentam, Amalafuenta genuit Athalaricum & Mathafuentam, de *Vtherico viro suo, cuius affinitati generis sic ad eam coniunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum, Hunnimundus autem genuit Thorismundum, Thorismundus verò genuit *Berimund, Berimund genuit Vuidericum, Vuidericus genuit Eutharicum, qui coniunctus Amalafuentæ genuit Athalaricum & Mathafuentam. Mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathafuentæ Vuitichis est sociatus, de quo non suscepit liberum, adductique simul à Belisario in Constantinopolim, & Vuitichi rebus excedere humanis, Germanus patricius fratruelis domini Iustiniani Imperatoris eandem in coniugio sumens, patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano verò defuncto ipsa vidua perseuerare disponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo (si dominus voluerit) edocebimus. Nunc autem ad id, vnde digressum fecimus, redeamus, doceamusque quando ordo gentis, vnde agimus, cursus sui metam expleuerit. Ablaius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, vbi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogotha, * (vtrum ab ipsius nomine, an à loco orientali) dicti sunt Ostrogothæ, residui verò Vesegethæ in parte occidua. Et quidem iam sicut diximus, eos transito Danubio aliquantum temporis apud Mœsiam, Thraciamque duxisse. Ex eorum reliquijs fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum *Mammeam, vt dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro. Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoueret, imperium simul & vitam amisit. Nam hic Seuero Impera-

*Acta sub Domitiano.*** Poppæus. Dorpaneus rex.*** Poppæi**Gothorum victoria de Fusco.**Anses, Gothorum proceres, sic dicti quasi semidei.**Amala primus auctor Amalorum.*** quem Entaricum historie vocant.*** infra Beremund.**Ablaij locus de Ostrogothis & Vesegethis.*** incertum vtrum*** Mammeæ, scilicet filium.**De Maximino imp. Symmachij locus.*

tores regnante, & natalem filij diem celebrante, post primam ætatem & rusticam vitam de pascuis in militiam venit. Princeps Seuerus quidem milites dederat ludos. Quod cernens Maximinus, qui erat semibarbarus adolescens, positis præmijs, barbara lingua petit ab Imperatore, vt sibi luctandi cum militibus licentiam daret. Seuerus admodum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, vt fertur, statura eius procera ultra octo pedes) iussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid à rudi homine militaribus viris veniret iniuriæ. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostravit, vt vincendo singulos, nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic captis præmijs, iussus est in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cum Imperator prodierat in campum, vidit eum exultantem more barbarico, iussitque tribuno, vt eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille verò vbi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum, equitantemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo* adiecto in cursum calcaribus incitatum, multos orbis huc atque illuc vsque ad suam fatigationem varijs inflexibus interpedauit, ac deinde ait illi: Numquid vis post cursum Thracisæ luctari? respondit, quantum libet, Imperator. Ita Seuerus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare iussit. At ille septem valentissimos milites ad terram elisit, ita vt antea nihil per interualla respiraret. Solus à Cæsare & argenteis præmijs, & aureo torque donatus est, iussus deinde inter stipatores degere corporis principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpè famam factis extendens, inter plures militiae gradus, centuriasque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingressio, recusauit militiam penè triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini, indignum ducens eius imperium, * quod perpetratum facinus erat quæsitum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium reuertens, tribunatum suum adiit, & post hunc sub Alexandro * Mammea contra Parthos mirabiliter dimicauit. Eoque Mogontiaci militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque Senatus consultu effectus est imperator, qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo voto foedauit, occisusque Aquileiæ à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia mutuauimus, quatenus gentem, vnde agimus, ad regni Romani fastigium vsque venisse doceamus. Cæterum causa exigit, vt ad id, vnde digressi sumus, redeamus. Nam gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est Ponti in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tanta spacia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, sub cuius sæpè dextra Vuandalus iacuit, stetit sub precio Marcomannus, Quadorum principes in seruitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est filio fuit, cuius & secundo anno regni Roma millesimum annum expleuit, Gothi, vt assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægrè, de amicis facti sunt inimici. Nam quamuis remoti sub regibus viuerent suis, Reipublicæ tamen Romanæ foederati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam Thraciamque vastauit, ad quem repellendum Decius senator à Philippo dirigitur, qui veniens dum genti nihil præualet, milites proprios exemptos à militia fecit vita priuata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factaque vtputa in suis vindicta, ad Philippum reuertitur. Milites verò videntes, se esse post hos labores militia pullos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox triginta millia virorum arma

Ingens Maximini robur.

XVI Maximinus luctando citra intermissio nem prostermit.

* adacto.

Alterum Maximini facinus.

Maximinus torque donatus.

Tribunatum adeptus sub Macrino quiescit.

* quoad

* Mammea

Imp. a milite dictus.

Vandali, Marcomani, Quadi Gothi superati.

Gothi Rom. stipendia faciebant.

Decius contra Gothos mittitur

Ostrogothæ regis expeditio.

ta produxit ad proelium, adhibitis sibi * Thaphilis & Astringis nonnullis. Sed & Carporum tria millia, genus huminum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc imperante Diocletiano, Galerius * Maximus Cæsar de ciuitate Reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab insula Peuce, quæ ostio Danubij Pontomergenti adiacet, Argaitum & Gunthericum nobilissimos suæ gentis prefecit ductores. Qui mox Danubium vadati, & secundò Mœsiam populati, Marcianopolim eiusdem patriæ urbem famosam metropoli aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his, qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc urbem Traianus Imperator hac re ædificauit, vt fertur, eò quòd Marcianæ sororis suæ puella, dum lauat in flumine illo, quod nimis limpeditatis saporisque in media vrbe oritur, Potami cognomento, exindeque vellet aquam haurire, casu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere grauatum, & longè post emerfit; quod certè non erat vsitatum, ac vacuum forberi, aut certè semel voratum vndis respuentibus renatare. His Traianus sub admiratione compertis, fontique numinis quiddam inesse credens, conditam ciuitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominauit. Ab hinc ergo, vt dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio ditatus Geta, recessit ad patriam: quem Gepidarum cernens natio subito ubique vincentem, prædisque ditatum, inuidia ductus, arma in * parentes mouet. Quomodo verò Getæ, Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absoluam. Meminisse debes, me initio de Scanzianæ insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum Berich suo rege, tribus tantum nauibus vectos ad citerioris Oceani ripam, quarum trium vna nauis, vt assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse, nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum est, vt paulatim & corruptè nomen eis ex conuitio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum profapia ducunt originem: sed quia, vt dixi, Gepanta pigrum aliquid, tardumque signat, pro gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. sunt enim tardioris ingenij, grauiore corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti inuidia, dudum spreta prouincia, commanebant in insula Viscle amnis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos, Nunc eam, vt fertur, insulam gens Viuidaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarij ex diuersis nationibus ac si in vnum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo (vt dicebamus) Gepidarum rex Fastida, qui e-

* Thaphilis & Astringis.

* Maximinus.

De Marcianopolis origine.

Aurum aque innat.

* hoc est, cognatos. Gallice parens.

Gepidarum origo.

Fastida rex Gepidarum bellicosus

Fastidia Gothi bellum infert.

Gothi victores.

inclinata denique parte Gepidarum, proelium mox diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis opprobrijs humiliatus, quam fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum * descensione contenti, suaque in patria nostri in pace versantur, vsque dum eorum prauius existeret Ostrogatha. Post cuius decessum Cniua exercitum diuidens in duas partes, nonullos ad vastandum Moesiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse vero cum septuaginta * militibus ad Eustesium, id est Nouas conscendit: vnde à Gallo duce remotus, Nicopolim accedit, quae iuxta Istrum fluium est constituta notissima; quoniam deuictis Sarmatis, Traianus eam fabricauit, & appellauit victoriae ciuitatem: vbi Decio superueniente Imperatore, tandem Cniua in Hemoniae partes, quae non longè aberant, recessit: inde apparatu disposito, Philippopolim ire festinans. Cuius secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius vbi ferre subsidium gestiens, iugo montis transacto, ad * Beroam venit. Ibi que dum equos, exercitumque lassum refoueret, ilicò Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam, rursus trans Alpes in Moesiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectoque tam exinde, quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniua vero diu obsessam inuadit Philoppopolim, praedaque potitus, Priscum ducem, qui inerat, sibi foederauit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, ilicò Decij filium sagitta faucium, crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est reipublicae diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem, aut vltionem filij exposcens, veniensque abrupto Moesiae ciuitatem, circumseptus à Gothis & ipse extinguitur, imperij finem, vitaeque terminum faciens. Qui locus hodieque Decij ara dicitur, eò quòd ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret. Defuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens morbus pænè istius necessitatis consimilis, vt nos ante hos nouem annos experti sumus, faciem totius orbis foedauit, supra modum quoque Alexandriam, totiusque Aegypti loca deuastans, Dionisio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus in libro, cuius titulus est de Mortalitate. Tunc & Aemilianus quidam, Gothis saepe ob principum negligentiam Moesiam deuastantibus, vt vidit licere, nec à quouam sine magno reipublicae dispendio remoueri, similiter suae fortunae arbitratus posse euenire; tyrannidem in Moesiam arripuit, omni que manu militari ascita, coepit vrbes & populos deuastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicae parturiuit, qui tamen in ipso pænè nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & imperium, quod inuadebat, amisit. Supradicti vero Gallus & Volusianus Imperatores, quamuis vix biennio in imperio perseverantes, ab hac luce migrarint; tamen ipso biennio, quo affuere, vbi que pacati, vbi que regnauere gratiosi, * propterque quòd vnum eorum fortunae reputatum est, id est generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox, vt imperium adepti sunt, foedus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo interuallo vtrisque regibus occumbentibus, Gallienus arripuit principatum, quo in omni lasciuiam resoluta, Respa & Veduco, Thuro Varoque duces Gothorum sumptis nauibus Asiam transiere, fretum Helleponticum transuecti, vbi multis

* discessione

Cniua.

* militibus

* Beroam

Decius à Cniua
victus.Decium cum
filio Gothi cecidit.Gallus & Volu-
sianus.Pestis orbem
peruagata.

* Aemilian. imp.

* praeterquam

Gallienus imp.

Haec Zosimus
quoque recenset.

multis eius prouinciae ciuitatibus populatis opinatissimum illud Ephesi Dianae templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniae delati, Chalcedoniam subuertere, quam post Cornelius Auitus aliqua parte reparauit. Quae hodieque, quamuis regiae vrbs ciuitate congaudeat, signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia reuinet posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intrauere partibus Asiae praeda spolioque potiti, Helleponticum fretum retrasmear, vastantes in itinere suo Troiam Iliumque, quae vix à bello illo Agamemnoniacò aliquantum respirantes, rursus hostili mucrone deletae sunt. Post Asiae ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Haemi montis mari vicinam Anchialos ciuitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris & Haemi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum deletati lauacris, quae à quindecimo miliario Anchialitanae ciuitatis sunt sitae, ab imo sui fontis igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino praecipue ad sanitatem infirmorum efficacissima. Exinde ergo ad proprias sedes regressi, post haec à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, vbi datis auxiliarijs, fideliter decertati sunt. Sed postquam Caesar Maximianus pænè cum eorum solatio Narseum regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, eiusque omnes opes, simulque vxores & filios deprædasset, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano superasset, & Maximianus Herculius in Africa Quinquagentianos adriuisset, pacem reipublice nacti, coepere quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo inuitabantur, sicut & sub Constantino rogati sunt, & contra cognatum eius Licinium arma tulere, eumque deuictum & in Thessalonica clausum, priuatum imperio, Constantini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famosissimam & Romae æmulam in suo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedere inito cum Imperatore, xl suorum millia illi in solatia contra gentes varias obtulere. Quorum & numerus, & millia vsque ad praesens in republica nominantur, id est foederati. Tunc etenim sub Ararici & Aorici regum suorum florebat imperio. Post quorum decessum successor regni extitit Geberich, virtutis & nobilitatis eximie. Nam is Helderich patre natus, auo Ouida, proauo Cniuida, gloriam generis sui factis illustribus exaequauit, primitias regni sui mox in Vuandalica gente extendere cupiens contra Visimar eorum regem [qui] Aldingorum è stirpe, quae inter eos eminet, genusque indicat bellicosissimum, Deuxippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem vix in anni spatio peruenisse testatur praenimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, vbi Gepidae sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare, & Gilfil, & Griffia, qui amnes supradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, à septentrione * Ermunduli, à meridie Hister, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vuandalis commorantibus, bellum indictum est à Geberich rege Gothorum, ad littus praedicti amnis Marisiae, vbi tunc diu certatum est ex aequali. Sed mox ipse rex Vuandalorum Visimar magna cum parte gentis suae prosternitur. Geberich vero ductor Gothorum eximius superatis deprædatisque Vuandalis ad propria loca, vnde exierat, remeavit. Tunc perpauci Vuandali, qui euasissent, collecta imbellium suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi à Constantino principe petiere, ibique per xl annos plus minus sedibus locatis, Imperatorem decretis vt incolae famularunt. Vnde etiam post longum ab

Anchialus.

* Quinquagen-
tianos infra, &
Quinquaginta
nos supra.Gothi Constanti-
no militant.Foederatorum
origo.

Geberichus rex.

Visimar rex
Vandalorum.

* Dexippo

* Ermunduli

Visimar à Go-
this superatus.

Stilico.

Stilicone magistro militum, & exconsule ac patricio inuitati, Gallias occupare, ubi finitimos depraedantes non adeo fixas sedes habuere. Nam Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod

* Ermanaricus.

* Ermanaracus nobilissimus Amalorum in regno successit, qui multas & bellicosissimas arctoi gentes perdomuit, suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro magno comparauere maiores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Nauego, Bubegentas, Coldas; & cum tantorum seruitio carus haberetur, non passus est, nisi &

Alaricus rex Herulorum.

gentem Erulorum, quibus praerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam suae subigeret ditioni. Nam praedicta gens (Ablauio historico referente) iuxta Maotidas paludes habitans in locis stagnantibus, quas Graeci

* Ele

* Ele vocant, Eruli nominati sunt omnes quanto velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quae non leuem armaturam in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quamuis velocitas eorum ab alijs saepe bellantibus non euacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subiucuit & tarditati, fecitque causa fortunae, ut & ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico seruiuerint. Post Erulorum caedem idem Ermanaricus in Venetos arma commouit, qui quamuis armis desperiti, sed numerositate pollentes, primo resistere conabantur, Sed nihil valet multitudo in bello, praesertim ubi & multitudo armata aduenerit. Nam hi, ut initio expositionis, vel catalogo gentis dicere coepimus, ab vna stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclauis: qui quamuis nunc ita facientibus peccatis nostris ubique defauiunt, tamen tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Aestrorum quoque similiter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse prudentiae virtute subegit, omnibusque Scythiae & Germaniae nationibus ac si proprijs laboribus imperauit. Post autem non longi temporis interuallum, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita extitisse comperimus. Filimer rex Gothorum, & Gandarici magni filius, qui post egressum Scanziae insulae iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut a nobis dictum est, repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone * Aliorumnas is ipse cognominat, easque habens suspectas, de medio sui proturbat, longeque ab exercitu suo fuagatas, in solitudinem coegit terrae. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, & earum se complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum edidit; quod fuit primum inter paludes minutum, terrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quae humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus aduenerunt. Quorum natio saeva, ut Priscus historicus refert, in Maotide palude vltiorem ripam insedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam creuisset in populos, fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbauit. Huius ergo (ut asolent) venatores, dum in vltiori Maotidis ripa venationes inquirunt, animaduertunt quomodo ex improviso cerua se illis obtulit, ingressaque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se viae tribuit. Quam secuti venatores, paludem Maotidem, quam imperuam ut pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque ut Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod credo spiritus illi, vnde progeniem trahunt, ad Scytharum inuidiam id egere. Illi vero, qui praeter Maotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terrae Scythiae, & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc aetatem notissimum, diuinitus sibi o-

Hunni contra Gothos.

Stilico. Hunni contra Gothos. Origo Hunnorum. * Aliorumnas hoc die dicimus Alorumnas.

Prisci historia.

Prisci historia. Hunni ceruam duccem sequuntur.

Hunni ceruam duccem sequuntur.

Hunni ceruam duccem sequuntur. Hunni Maotidem transiunt.

Hunni Maotidem transiunt.

Hunni Maotidem transiunt. Hunni Maotidem transiunt.

ostensum rati ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, per sua saepe gente sua; via, quam cerua indice didicere, ad Scythiam properant, & quantoscunque prius in ingressu Scytharum habuere, litauere Victoris, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, ilico Alipzuros, Alcizuros, Itamaros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripae istius Scythiae infidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis visu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subiugauere. Nam & quos bello forsitan minimè superabant, vultus sui terrore nimium pauorem ingerentes terribilitate fugabant, eod quod erat eis species pauenda nigredine, sed velut quaedam (si dici fas est) deformis ossa, non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiduciam toruus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata defauiunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt quia facies ferro fulcata, tempestiuam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus, sagittasque parati: firmis ceruicibus, & in superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura viuunt beluina saeuitia. Quod genus expeditissimum, multarumque nationum grassatorem Getae ut viderunt, expauescunt: suoque cum rege deliberant qualiter se a tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum, licet (ut superius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat; * Rosolanorum gens infida, quae tunc inter alias illi famulatu exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diuersa diuelli praecipisset: fratres eius Sarus & Ammius germanae obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere faucius, aegram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam aduersam eius valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas mouit procinctum: a quorum societate iam Vefegothae discessere, quam dudum inter se iuncti habebant. Inter haec Ermanaricus tam vulneris dolorem, quam etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandaeuus & plenus dierum centesimo decimo anno vitae suae defunctus est. Cuius mortis occasio dedit Hunnis praeualere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere, & Ostrogothas nuncupari. Vefegothae, id est, alij eorum socij, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quid nam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant, diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem fratrem Valentiniani Imperatoris senioris, ut partem Thraciae siue Moesiae si illis traderet ad colendum eius legibus viuerent, eiusque imperijs subderentur. Et ut fides vberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguae suae donauerit, fieri Christianos. Quo Valens commpto, mox gratulabundus annuit, quod vltro petere voluisset; susceptosque in Moesiae partibus Getas quasi murum regni sui contra caeteras gentes statuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia faucius, nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suae partis fautores ad illos dirigit praedicatores, qui venientibus rudibus & ignaris, ilico perfidiae suae virus defundunt. Sic quoque Vefegothae a Valente Imperatore Ariani potius, quam Christiani effecti. De caetero tam Ostrogothis, quam Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam euangelizantes, huius perfidiae culturam edocentes, omnem ubique linguae huius nationem ad culturam huius sectae inuis-

Gentes ab Hunnis victae. Alani.

Immanes Hunnorum vultus.

Forma staturae Hunnorum.

Rosolanorum Ermanarici exitus.

Sarus cum fratre sororem vlcis scitur. Balamir rex Hunnorum.

Vefegothae ad Valentem legatio, de qua Zosimus.

Gothi facti Christiani, vel potius Ariani.

*Sedes Gothicis
date.
Fames.*

*Romanorum duci
cum iniustitia.*

*Lupicinus fraudis
de Frigidigernum
occidere conatur*

*Gothi bello Romanos
adoriuntur.*

Gothorum victoria.

*Valens iusto Dei
iudicio exustus.*

Theodosius imperator.

*Hos duces Zosimus
commemoratur.*

tauere. Ipsi quoque (vt dictum est) Danubium transmeantes, Daciam Ripensem, Mœsiam, Thraciasque permisso principis infedere: quibus euenit (vt adsolet gentibus necdum bene loco fundatis) penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces, qui regum vice illis præerant, id est Frigidernus, Alatheus, & Safrach exercitus inopiam condolere, negociationemque à Lupicino Maximoque Romanorum ducibus expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit ad quiescere? Cœperunt duces (auaritia compellente) non solum ouium, bouumque carnes, verum etiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno cōtradere: adeo, vt quodlibet mancipium in vnum panem aut decem libras in vnam carnem mercarentur. Sed iam mancipijs & supellectili deficientibus, filios eorum auarus mercator victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum prouidentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quam vitam; dum misericorditer alendus quis venditur, quam moriturus seruatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso Lupicino & ductori Romanorum, vt Frigidernum Gothorum regulum ad conuiuium inuiteret, dolumque ei, vt post exitus docuit, moliretur. Sed Frigidernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad conuiuium veniens, dum intus in prætorio epulatus [est], clamorem miserorum morientium audiret, iamque alia in parte socios eius reclusos, dum milites ducis sui iussu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emissa, iam suspectis auribus intonaret; illico apertos ipsos dolos cognoscens Frigidernus, euaginato gladio in conuiuium non sine magna temeritate velocitateque egreditur, suosque socios ab imminente morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui nacta occasione votiua elegerunt viri fortissimi in bello magis, quam in fame deficere, & illico in ducum Lupicini & Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque securitatem ademit: cœperuntque Gothi iam non vt aduenæ & peregrini, sed vt ciues & domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales vsque ad Danubium suo iure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur; vbi lachrymabili bello commisso, vincens, ignorantibus quoque quod imperator in tam vili casula delitesceret Gothi, igneque (vt assolet) seuiente ab inimico supposito, cum regali pompa crematus est haud secus, quam dei prorsus iudicio, vt ab ipsis igne comburere-tur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore Vefegothæ Thracias Daciamque Ripensem post tanti gloriam trophæi, tanquam solo genitali potiti, cœperunt incolere. Sed Theodosium ab Hispania Gratianus imperator electum in orientali principatu loco Valentis patruis subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignauiam priorum principum & desidiam exclusam Gothi vt sensit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtuteque & consilio clarus, cum præceptorum seueritate, & liberalitate, blandicieque sua remissum exercitum ad fortia prouocaret. At verò vbi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt: sed Theodosio principe panè tunc vsque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothi audacia, diuisioque exercitu, Frigidernus ad Thessaliam prædandam, Epiros, & Achaiam digressus est: Alatheus verò & Safrach cum residuis copijs Pannoniam petierunt. Quod quum Gratianus imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Vuandalorum recesserat, comperisset; quia Theodosio fatali desperatione succumbenti, Gothi magis fauissent, mox ad eos collecto venit exer-

exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque & victualia illis concedens, cum ipsis * inito foedere fecit. Vbi verò post hæc Theodosius conualuit imperator, reperitque Gratianum cum Gothi & Romanis pepigisse foedus, quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit. Atanaricum quoque regem, qui tunc Frigiderno successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere inuitauit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ urbis: & huc illuc oculos voluens, nunc situm urbis, comitatumque nauium, nunc mœnia clara prospiciens miratur. Populosque diuersarum gentium quasi fonte in vno, è diuersis partibus scaturiente vnda, sic quoque militem ordinatum aspiciens; Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis aduersus eum manum mouerit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, maioreque à principe honore suffultus, paucis mensibus interiectis ab hac luce migravit. Quæ princeps affectionis gratia panè plus mortuum, quam viuum honorans, dignæ tradidit sepulturæ. ipse quoque in exequijs feretro eius præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in seruitio Theodosij imperatoris perdurans, Romano se imperio subdens, cum milite velut vnum corpus efficit, milliaque illa dudum sub Constantino principe foederatorum renouata, & ipsi dicti sunt Foederati. E quibus Imperator cōtra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam xx millia armatorum fideles sibi & amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potiturus, vltionem exegit. Postquam verò Theodosius amator pacis, generisque Gothorum, rebus excessit humanis; cœperunt eius filij vtramque Rempub. luxuriosè viuentes ad nihilare, auxiliariisque suis, id est Gothi consuetudine dona subtrahere. Mox Gothi fastidium eorum increuit, verentesque ne longa pace eorum resoluatur fortitudo; ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas, Baltharumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id est audax nomen inter suos acceperat. Mox vt ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suavitudo labore quærere regna, quam alienis per oculum subiacere: & sumpto exercitu, per Pannonias, Scythiam & Aureliano consulibus, & per * Firmium dextro latere quasi viris vacuum intrauit Italiam. Nullo penitus obistente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio miliario ab urbe erat regia Rauennate. Quæ urbs inter paludes, & pelagus, interque Padi fluenta vni tantum patet accessus, cuius dudum (vt tradunt maiores) possessores Eneti, id est * laudabiles dicebantur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Corcyra atque * Elladæ partibus nauigat dextrum latus, primum Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Histriamque, & sic Venetias radens palmula nauigat. Ab occidente verò habet paludes, per quas vno angustissimo introitu vt porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui fossa vocatur Asconis. A meridie idem ipse Pado, quem solum fluuiorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte mediam inluit ciuitatem. Ad ostia sua amoenissimum portum præbens, classem ccl nauium, Dione referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, vt Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spaciosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: verum de quibus non pendeant vela, sed poma. Trino siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exultat, id est, prima Rauenna, vltima Classis, media Casarea, inter urbem & ma-

* inita foedera

Atanaricus Byzantium venit.

Atanarici dictum.

Atanaricus Byzantij mortuus funere superbo effertur.

Alaricus ex Baltharum familia rex factus.

* Firmium

Alaricus Italiam ingreditur. Rauennæ situs.

* Helladis

Rauenna trino.

Gothorū ad Honorium legatio.

re, plena mollicie, arenaq; munita, veftationibus apta. Verū enim uero quum in ea ciuitate Vefegotharum applicuiffet exercitus, & ad Honorium imperatorem (qui intus refidebat) legationem miffet, quatenus fi permitteret, ut Gothi pacati in Italia refiderent, fic eos cum Romanorū populo uiuere, ut vna gens vtraq; credi poffit: fin autem aliter, bellando quis, quem ualere, expelleret; etiam fecurus qui uictor exifteret, imperaret. Honorius imp. vtramq; pollicitationem formidans, fuoq; cum fenatu inito cōfilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad poftremum fententia fedit, quatenus prouincias longè poftitas, id eft Gallias Hispaniasq; quas iam penè perdidiffet, & Gizerichi [eas] Vandalorum regis ualtaret irruptio; fi ualere Alaricus, fua cum gente fibi tanquā lares proprios uendicaret, donatione facro oraculo cōfirmata. Confeñtiunt Gothi, hac ordinatione, & ad traditam fibi patriā proficifcuntur. Poft quorum difceffum nec quicquam mali in Italia perpetratum, Stilico patricius & focer Honorij imperatoris, (nam vtrāq; eius filiam, id eft Mariam & *Ermantiam [quas] fibi princeps vnam poft vnā fociauit, vtramq; uirginem & intactā deus ab hac luce migrare precepit) hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatē in alpibus Coccij locatam dolosè accedens, nihilq; mali fufpiciantibus Gothis, ad necem totius Italiae, fuamq; deformitatē ruit in bellū. Quem ex improuifo Gothi cernentes, primò perterriti funt, fed mox recollectis animis, & (ut solebant) hortatibus excitati, omnem penè exercitū Stiliconis in fugam conuerfum, vſq; ad interuentionem dei ieiunt, furibundoq; animo arreptū iter deferunt, & in Liguriam poft fe, vnde iam tranfierant, reuertuntur; eiusq; prædis, ſpolijsq; potiti, Aemyliā pari tenore deuafāt, Flaminiaq; aggerem inter Picenū & Thuſciam, vſq; ad urbem Romam difcurrentes, quicquid inter vtrūq; latus fuit, in prædam diripiunt, ad poftremum Romam ingreffi, Alarico iubente ſpoliant tantum: non autē, ut ſolent gentes, ignem ſupponunt, nec locis ſanctorū in aliquo penitus iniuriam irrogare patiuntur. Exindeq; egreffi, per Campaniā & Lucaniā ſimili clade peracta, Brutios accefferunt: vbi diu refidētes, ad Siciliā, exinde ad Africam tranſire deliberāt. Brutiorum ſiquidē regio in extremis Italię finibus interiacēs, parte angulorū eius Apēnini montis initū fecit, Adriāq; pelagus ut lingua porrecta à Tyrreno æſtu ſeiungens, nomen quondam à Brutia fortitur regina. Ibi ergo ueniens Alaricus rex Vefegothorum, cū opibus totius Italiae, quas in præda diripuerat, exinde (ut dictū eſt) per Siciliam in Africam quietā patriam tranſire diſponit. Cuius, quia non eſt liberum quodcūq; homo ſine nutu dei diſpoſuerit, fretū illud horribile aliquantenas naues ſubmerſit, plurimas cōturbauit. Qua aduerſitate refulſus Alaricus dum ſecum quid ageret, deliberaret; ſubitò immatura morte præuentus, rebus exceſſit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, *Barentinū amnem iuxta Conſentinam ciuitatem de alueo ſuo deriuant. Nam hic fluuius à pede montis iuxta urbē dilapſus, fluit vnda ſalutifera. Huius ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine ſepulturæ locum effodiunt, in cuius foueę gremio Alaricum cum multis opibus obruunt, rurfusq; aquas in ſuum alueū reducētes, ne à quoquā quandoq; locus cognofceretur, foſſores omnes interemerunt, regnumq; Vefegotharū Athaulfo eius conſanguineo, & forma & mente conſpicio tradunt. Nam erat quāuis non adeo proceritate ſtaturæ formatus, quantum pulchritudine corporis, vultuq; decorus. Qui ſuſcepto regno reuertens item ad Romam, ſi quid primū remanſerat, more locuſtarum eraſit: nec tantum priuatis diuitijs Italiam ſpoliauit, imò & publicis, imperatore Honorio nihil reſiſtere præualete, cuius & germanam Placidiam Theodoſij Imperatoris ex altera vxore filiam vrbe captiuā abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem caſtitatis

Gallia Hispaniaq; Gothis conſeſſe ab Honorio.

* *Thermantia*

Stilico Gothos nec opinantes ad greditur.

Roma capta.

Gothorū conſilia

Alaricus moritur, conſilio ſuo non impleto.

* *alias Barentinū*

Athaulfus Alarico ſuccedit.

caſtitatis attendens, * in Foroluij Aemyliæ ciuitate ſuo matrimonio copulauit, ut gentes hac ſocietate comperta, quaſi adunata Gothiſ Republica efficacius terrentur, Honoriumq; Auguſtū quamuis opibus exauſtum, tamen quaſi cognatū grato animo derelinquens, Gallias tendit: vbi cū adueniſſet, vicinę gentes perterritæ, in ſuis ſe finibus cœperunt continere, que dudū crudeliter Gallias infeſtaſſent, tam Franci, quàm Burgundiones. Nam Vuandali & Alani, quas ſuprà diximus, permiſſu principum Romanorum vtraq; Pannonia reſedere, nec ibi ſibi ob metum Gothorum arbitantes tu tū fore, ſi reuertentur, ad Gallias tranſire. Sed mox à Gallijs, quas ante non multum tempus occupafſent, fugientes, Hispania ſerecluſere, adhuc memores ex relatione maiorū ſuorum, quid dudum Geberich rex Gothorū genti ſuæ præſtitiffet incommodi, vel quomodo eos virtute ſua patrio ſolo expuliffet. Tali ergo caſu Gallia Athaulfo patuere uenienti. Conſirmato ergo Gothiſ regno in Gallijs, Hispanorum caſu cœpit dolere, eosq; deliberans à Vuandalorū incurſibus eripere, per ſuas opes Barilonam cum certis fidelibus delectis, plebeq; imbelli interiores Hispanias introiuit, vbi ſepe cū Vuandalis decertans, tertio anno poſtquam Gallias, Hispaniasq; domuiſſet, occubuit gladio illo perforato Vernulſi, de cuius ſolitus erat ridere ſtatura. Poſt cuius mortem Regericus rex conſtituitur. ſed & ipſe ſuorum fraude peremptus, ocuus vitam cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex conſtituitur Valia, nimis deſtriſtus & prudens: contra quē Honorius Imperator * Conſtantinum uirum induſtria militari pollentem, multisq; proelijs glorioſum cum exercitu dirigit, ueritus ne cœdus dudū cum Athaulfo initū ipſe turbaret, & aliquas rurfus in Repub. inſidias moliretur, vicinis ſibi gentibus repulſis; ſimulq; deſiderans germanā ſuam Placidiam ſubiectionis opprobrio liberare, paciſcens cū * Conſtantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo ſi eam potuiſſet, ad ſuum regnum reuocaret, eiq; eam in matrimonium ſociaret. Quo placito † Conſtantinus ouans cum copia armatorum, & penè iam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorū non minori procinctu ad clauſtra Pirenei occurrat: vbi ab vtraque parte legatione directā, ita conuenit paciſci, ut Placidiam ſororem principis redderet, ſuaq; ſolatia Romanæ reipublicæ, vbi uſus exigeret, non denegaret. Eo namq; tempore Conſtantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium ſuum Conſtantē ex monacho fecerat Cæſarem, ſed non diu tenens regnum præſumptū, mox cœderatis Gothiſ Romanisq; ipſe occiditur Arelati, filius uero eius Vienna. Poſt quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam exiſtimantes, pari exitio periire. Nam duodecimo anno regni Valiæ, quando & Hunni poſt penè Lannos inuafa Pannonia à Romanis & Gothiſ expulſi ſunt, uidens Valia Vuandalos in ſuis finibus, id eſt Hispaniæ ſolo, audaci temeritate ab interioribus partibus Gallia (vbi eos fugauerat dudum Athaulfus) egreſſos, cuncta in prædis ualtare, eo [uero] tempore, quo Hierius & Ardaburius conſules extiſſent; nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizericus rex Vuandalorum iam à Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiano principi ueniens in offeñſam, nō aliter quam ſe malo Reipub. potuit uindicare. Is ergo ſuis precibus eos inuitans, per tractū anguſtum, quod dicitur fretum Gaditanū, & vix ſeptem millibus Africam ab Hispanijs diuidit, oſtiāq; maris Tyrrheni Oceani æſtum egerit, tranſpoſuit. Erat namq; Gizericus iam Romanorū clade in vrbe notiffimus, ſtatura mediocris, & equi caſu claudicās, animo profundus, ſermone rarus, luxuriæ contemprior, ita turbidus, habendi cupidus, ad ſollicitandas gentes prouidendiſſimus, ſemina contentionū iacere, odia miſcere paratus. Talis Africa Reipub. precibus Bonifacij, ut diximus, inuitatus intrauit, vbi ad di-

* *in Forocornelijs*

Vandali & Alani ſedes aliquoties mutant.

Athaulfus in Galliam ſe tranſfert.

Athaulfus occiditur.

Regericus.

Valia rex Gothorū.

* *Conſtantinum*

* *Conſtantio*

† *Conſtantinus*

Pax cum Gothiſ facta.

Conſtantinus imp. de quo Zoſimus.

Gizericus Vuandalus in Africa arceſſitus.

Qualis Gizericus eius fuerit.

uinitatem (vt fertur) accepta autoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmen accitū ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordinē quisq; & gradu suo, qui alijs superuieret, id est, seniori suo fieret sequens successor, & rursus ei posterior eius. Quod obseruantes per annorū multorum spatia, regnum feliciter possedere, nec quod in reliquis gentibus adsolet, intestino bello foedati sunt, suoq; ordine vnus post vnū succipiens regnū, in pace populis imperarūt. Quorū ordo iste ac successio fuit. Primū Gizericus, qui pater & dominus, sequens Hunnericus, tertius Gunda mundus, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis suæ, Gelimer immemor atauī præceptorū, de regno eiecto & interempto, tyrannidem præsumpsit, sed nō ei cessit impunē quod fecerat. Nam Iustiniani Imperatoris ultio in eo apparuit, & cū omni genere suo, opibusq; quibus more prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimum Belisarium, magistrum militum orientalem, & consulem ordinarium atq; patricium, magnū in Circo populo spectaculum fuit, seramq; sui pœnitentiam gerens, quum se videret de fastigio regali deiectum, primaræ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in diuisione orbis terrarū tertia pars mundi describitur, centesimo ferē anno Vuandalico iugo erepta in libertatē reuocata est regni Romani: & quam dudū ignauis dominis, ducibus infidelibus, à Reip. Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodieq; congaudet. Quauis & post hæc aliquantū intestino proelio, Maurorumq; infidelitate adtritā se lamentauerit, tamen triumphus Iustiniani Imperatoris à deo sibi donatus, quod inchoauerat, ad finem vsq; perduxit. Sed nobis quid opus est, vnde res non exigit, dicere? Ad propositū redeamus. Valia siquidem rex Gothorū adeo cum suis in Vuandalos sequebat, vt voluisset eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus, qui dudum Alarico ad Africam tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus nanq; intra Hispanias, incruentaq; victoria potitus, Tolosam reuertitur; Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas prouincias (quod promiserat) derelinquens, sibiq; aduersa post longū valetudine superueniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo *Beremuth Torismūdo patre genitus, de quo in catalogo Amalorū familiæ superius diximus, cum filio Vuitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorū oppressionibus subiacebant, ad Vesegotharum regnū migravit. Consciens enim erat virtutis & generis nobilitatis, facilius sibi credens principatum à parētibus deferri, quem heredem regū constabat esse multorum. Quis nanq; de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit, quis esset, ostēdere. Et illiam post mortem Valiæ Theodericū ei dedere successorem, ad quem veniēs Beremundus animi pondere, quo valebat, eximiā generis sui amplitudinē commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordināda cōfundi. Susceptusq; est cū filio suo à rege Theoderico honorificē nimis, adeo vt nec consilio suo expertē, nec conuiuio faceret alienū; non tantū pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quā non poterat occultare. Quid plurimū? defuncto Valia, vt superius quod diximus repetamus, qui parū fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorq; Theodericus successit in regno, homo summa moderatione compositus animi corporisq; vtilitate habendus. Contra quē Theodosio & Festo cōsulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliariis secū iunctis, in Gallias arma mouerūt. Turbauerat nanq; eos Gothorū foederatorū manus, quæ cū Cama comite Constantinopolim se foederasset. Aetius ergo patricius tūc præerat militibus, fortissimorum Mæstorū stirpe progenitus, in Dorostena ciuitate, à patre Gaudentio,

Gizerici de successione suprema voluntas.

Vandalorum in Africa reges.

Gelimer in triumpho ductus Byzantium.

Valia Vandalos persequitur.

supra Beremundus

Beremundus originem suam occultat.

Theodericus Valiæ successor

*vt illa ætate cum Cama comite Constanti nopoli Aetij patricij res gestæ.

dentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanæ singulariter natus, qui superbiam Sueuorum, Francorumq; barbariem immensis cædibus seruire Romano imperio coëgisset. Hunnis quoq; auxiliarijs Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus motus procinctū, diuq; ex vtraq; parte acie ordinata, quū vtriq; fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt, foedereq; firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit vterq;. Qua pacatur Attila Hunnorū omnium dominus, & penē totius Scythiæ gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remissus à Theodosio iunior Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidē flumina, id est Tyfiam, Tibisiamq;, & Driccā transeuntes, venimus in locū illum, vbi dudum Vidicula Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit. Indeq; non longē ad vicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus: vicum inquam, ad instar ciuitatis amplissime, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, vt vix ab intento posset iunctura tabularū comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusq; in omni decore dispositas. Area verò curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis barbariam totā tenentis: hæ captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanq; Attila patre genitus Mundzucco, cuius fuere germani, Ostar & Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamuis non omnino cunctorum. Eorum ipse post obitū, cum *Bleta germano Hunnorum successit in regnum, & vt antè expeditioni, quam parabat, par foret; augmentum virium parricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nece suorū. Sed *liberante iusticia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis inuenit. *Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorū, vniuersum sibi populum subiugauit, aliarumq; gentiū, quas tunc in ditione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vesegothasq; subdere peroptabat. Cuius exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in concussionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namq; superbus incessu, huc atq; illuc circumferens oculos, vt elati potentia ipso quoq; motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma breuis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis asperus, summo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamuis huius esset naturæ, vt semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiā gladius Martis inuentus, apud Scytharum reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Quum pastor inueniens, quidam gregis vnam buculam conspiceret claudicantē, nec causam tanti vulneris inueniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandemq; venit ad gladium, quē depascēs herbas bucula incautē calcauerat, effossumq; protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principem constitutum, & per Martis gladium potestatē sibi concessam esse bellorum. Huius ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Vuandalorū, quem paulo antè memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat, metuens ne Theodericus Vesegotharum rex filiæ vlceretur iniuriam, quæ Hunericho Gizerici filio iuncta, prius quidē tanto coniugio lætaretur: sed postea, vt erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspiciōnē tantummodo veneni ab ea parati, eam putatis naribus spolians decore naturali patri suo ad Gallias remisit, vt

Attila rex Hunnorum.

Prisci verba de Attila.

*Bledam Præper vocat.

*liberante *Buda

Qualis Attila fuerit statura et moribus.

De Martis gladio.

Gizericus Attilam contra Gothos exciuit.

Attila Gothos à Romanis diris mere nititur.

turpe funus miseranda semper offerret, & crudelitas, qua etiam mouerentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiam ad Valentinianum principem misit, serens Gothorum Romanorumque discordiam, ut quos proelio non poterat concutere, odijs internis elideret, adserens se Reipub. eius amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegothorum regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cetera epistolę visitatis salutationum blandimentis oppleuerat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regem Vesegothorum Theodericum erigit scriptum, hortans ut à Romanorum societate discederet, recoleretque proelia, quę paulo ante contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothos eorumque regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ vestrę est, fortissime gentium, aduersus * vrbes conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere seruitium, qui causas proelii non requirit, sed quicquid commiserit, hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentię fatiat. Qui ius fasque contemnens, hostem se exhibet naturę cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini quęso, quod certè non potest obliuisci. Ab Hunnis casus est fufus, sed quod grauius agit, insidijs agit appetitum. Unde ut de nobis taceamus, potestis hanc multis ferre superbiam? Armorum potentes, fauete proprijs doloribus, & communes iungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cuius membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia. His & similibus legati Valentiniani regem permouere Theodericum, quibus ille respondit: Habetis, inquit, Romani, desiderium vestrum, fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quocumque vocauerit, & quanuis infletur de diuersis superbarum gentium victorijs, norunt tamen Gothi configere cum superbis. Nullum bellum dixerim graue, nisi quod causa debilitat, quando nil triste pauet, cui maiestas arriserit. Acclamant responso comites ducis, lætū sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnae, hostes iam Hunni desiderantur. Producitur itaque à rege Theoderico Vesegothorum innumerabilis multitudo: qui quatuor filijs domi dimissis, id est Friderico & Turico, Rotemero & Himmerit, secum tantum Thorismund & Theodericum maiores natu participes laboris assumit. Felix procinctus, auxilantium suauē collegium habere, & solatia illorum, quibus delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte verò Romanorum tanta patricij Aetij prouidentia fuit, cui tunc innitebatur Respub. Hesperię plage, ut vndique bellatoribus congregatis, aduersus ferocem & infinitam multitudinem non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatę, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc verò iam in numero auxiliariorum exquisiti, aliarumque nonnullę Celticę vel Germanicę nationes. Conuenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricij nominantur, c. leugas, ut Galli vocant, in longum tenentes, & lxx in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conferuntur acies utraq; fortissime, nihil subreptionibus agitur, sed apertum Martem testantur. Quę potest digna causa tantorum motibus inueniri? Aut quod odium in se cunctos animauit armari? Probatum est, humanum genus regibus viuere, quando vnius mentis infano impetu strages sit facta populorum, & arbitrio superbę regis momento deijcitur, quod tot seculis natura progenuit. Sed antequam pugnae ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quę in ipsis bellorum motibus accidere, quia sicut famosum proelium, ita multiplex atque

Legatio Valentiniani ad Gothos.
* orbis

Theoderici responsum.

Theoderici vij filij.

Expediit contra Hunnos Gothorum et Rom.

Auxiliares copie

Leuga spatium.

atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilam (ei) se tradere pollicetur, & Aurelianam ciuitatem Gallię, vbi tunc consistebat, in eius iura transducere. Quod vbi Theodericus & Aetius agnouere, magnis aggeribus eandem urbem ante aduentum Attilam destruunt, suspectumque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali percussus euentu, diffidens suis copijs, metuens iniure confictum, intusque fugam reuoluens, ipso funere tristiores, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nec pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausa denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixere solatij, quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum foedaret. Quumque Attila necem Aetij, quod eius motibus obuiabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præfagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam proelium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subueniret, conuerteret partes, ut diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci decliuumore, in modum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non paruum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothę cum auxiliarijs occuparunt. Relictoque de cacuminis eius iugo certamine, dextrum (itaque) cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat, sinistram Aetius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, prouidentes cautioni militari, ut eum, de cuius animo minus præsumebant, fidelium cum turba concluderent. Facile namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diuerso verò fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suę robur positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua verò eius multiplices populi, & diuersę nationes, quas ditioni suę subdiderat, ambiabant. Inter quos Ostrogotharum præminebat exercitus, Vualamire & Theodemire, & Vuidemire germanis ductoribus, ipso etiã rege, cui tunc seruebant, nobilioribus; quia Amalorum generis eos potentia illustrabat. Eratque & Gepidarum agmine innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam, eius consilijs intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Vualamir Ostrogotharum regem super ceteros regulos diligebat. Erat namque Vualamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnatoribus. Reliqua autem si dici fas est, turba regum, diuersarumque nationum ductores, ac si satellites, nutibus Attilam attendebant, & vbi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore & tremore vnusquisque adstabat, aut certè quod iussus fuerat, exsequebatur. Sed solus Attila rex omnium regum, super omnes, & pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, sed à Thorismundo & Aetio præuentus est. Qui eluctati collis excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facile turbauere. Tunc Attila, quum videret exercitum causa precedente turbatum, eum tali extempore credit alloquio confirmandum. Post victorias tantarum gentium, post orbem sic constitutum edomitum, ineptum iudicauerim, tanquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vobis oportet audire. Quid autem aliud vos quam bellare consueti? Aut quid forti suauius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus à natura, animum vltione

Sangibanus Alanorum rex à nobis deficit.

Attila sibi metus

Haruspicum responsa de euentu proelii.

Acies Theoderici & Aetij.

Acies Hunnorum.

Reges Gothis et Gepidarum in exercitu Attilæ.

Ardaricus.

Vualamir.

Attila ad suos oratio.

fatiare. Aggrediamur ergo hostem alacres, audaciores sunt semper, qui in ferunt bellum. Adunatas despiciunt dissonas gentes. Indicium pauoris est, societate defendi. En ante impetum terroribus iam feruntur, excelsa querunt, tumulos capiunt, & sera poenitudine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt, quam sint leuia Romanorum arma, primo etiam non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur. Dum inordinatè coeunt, & acies testudinemque connectunt, vos configite praestantibus animis, vt soletis, despicientesque eorum acies, Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quaerere, vnde se continet bellum. Abscisa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Confurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia Hunni, nunc arma depromite, aut vulneratus quis aduersarij mortem deposcat, aut illaesus hostiū clade fatietur. Victuros nulla tela conuenient, morituros & in ocio fata praecipitant. Postremò quur fortuna Hunnos tot gentium victores adfereret, nisi ad certaminis huius gaudia praeparasset? Quis denique Maotidarum iter aperiret maioribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus condere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor euentu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela conijciam. Si quis potuerit Attila pugnante ocium ferre, sepultus est. His verbis accensi, in pugnam cuncti praecipitantur. Et quamuis haberent res ipsae formidinem, praesentia tamen regis cunctationem haerentibus auferebat. * Manu manibus congregiuntur, bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla vsquam narrat antiquitas, vbi talia gesta referuntur, vt nihil esset, quod in vita sua conspici potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, riuulus memorati campi humili ripa prolapsus, peremptorum vulneribus sanguine multo prouectus, non aëus imbribus, vt solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam situm vulnus inflatum, fluentia mixta clade traxerunt: ita constrikti forte miserabili sordebant, potantes sanguinem, quem fudere fauciati. Hic Theodericus rex dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alij verò dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attila praesagio haruspices prius dixerant, quamquam ille de Aetio suspicaretur. Tunc Vesegothae diuidentes se ab Alanis, inuadunt Hunnorum cateruas, & penè Attilam trucidassent; nisi prius prouidus fugisset, & se suosque ilico intra septa castrorū, quae plaustris vallata habebat, reclusisset. Quamuis fragile munimentum, tamen quaesierunt subsidium vitae, quibus paulo antè nullus poterat naturalis agger obsistere. Thorismund autem regis Theoderici filius, qui cum Aetio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte caeca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo deiecit, suorumque prouidentia liberatus, à proeliandi intentione desijt. Aetius verò similiter noctis confusione diuisus, quum inter hostes medios vagaretur, trepidus ne quid incidisset aduersi Gothi, inquirens, tandemque ad socia castra perueniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, quum cadaueribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erūpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientesque Attilam non nisi magna clade confusum, bello confugisse: quum tamen nil ageret vel prostratus abiectum, sed strepens armis tubis canebar, incussionemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec

*Pugna Hunnos
rum et Gothorū
Romanorumque
* manus.*

*Torrens sanguis
nis.*

Theoderici mors

*Attila ad castra
fugit plaustris
munita.*

*Thorismundi et
Aetij pericula.*

*Quid Attila post
pugnam fecerit.*

nec desinit fremitibus vicina terrere. sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conueniunt itaque Gothi Romanique, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonae copiam non habebat, quando ab ipsius sagittarijs intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus praedictū regem adhuc & in supremo magnanimum, equinis sellis construxisse * pyram, seseque, si aduersarij irrumperent, flammis iniicere voluisse; ne aut aliquis eius vulnere lætaretur, aut in potestatem tantorum hostium gentiū dominus perueniret. Verum inter has obsidionum moras Vesegothae regem filij patrem requirunt, admirantes eius absentiam; dum felicitas fuerit subsequuta. Quumque diutius exploratum, vt viris fortibus mos est, inter densissima cadauera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus absterunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymae, sed quae viris fortibus impendi solent, nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, vnde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando regis efferre cadauer cum suis insignibus inspiciebatur. At Gothi Theoderico adhuc iusta soluentes, armis insonantibus regiam deferunt maiestatem, fortissimusque Thorismund bene gloriosus, ad manes carissimi patris, vt decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum, mortem patris vindicare contendit; Aetium patricium, ac si seniore, prudentiaque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. Ille verò metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothi Romanorum premeretur imperium, praebet hac suasionem consilium, vt ad sedes proprias remearet, regnumque quod pater reliquerat, arriperet; ne germani eius opibus sumptis paternis, Vesegotharum regnum peruaderent, grauiusque dehinc cum suis, & quod peius est, miseriterque pugnaret. Quo responso non ambigunt, vt datum est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus incurrit, magna plerumque agendo, occasionem rerum intercipit. In hoc enim famolissimo & fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus elxij millia caesa referuntur, exceptis xc millibus Gepidarum & Francorum, quae ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis colligi solet, & inimicorum magis aestimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed vbi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia praesumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, vbi & pugnaerat, regia maiestate subuectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, vt nullius reperiret de regni successione certamen. Attila verò nata occasione de recessu Vesegotharum, & quod saepe optauerat, cernens hostium solutionem per partes, mox iam securus ad oppressionem Romanorum mouit prociectum, primaque aggressione Aquileiensem obsedit ciuitatem, quae est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cuius ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibique quum diu, multoque tempore obsidens, nihil penitus praualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu iam murmurante & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum vtrum solueret castra, an adhuc moraretur deliberat; animaduertit candidas aues, id est cico-

*Attila desperans
extremum
consilium.
* pyram.*

Funus Theoderici regis.

*Thorismundus
vindicare mortem
patris cupiens, ab
Aetio retrahitur*

*In silia mouetur
Aetius ad impediendum
hostium consilium.*

Numerus interfectorum.

*Attila contra Romanos
pergit.
Aquilae obsidio*

*Auolantium
coniarum augurium.*

nias, quæ in fastigio domorum nidificant, de ciuitate foetus suos trahere, atq; contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit, ad suos inquit; Respicite aues futurarum rerû prouidas perituram relinquere ciuitatem, casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præscijs cõsuetudinem mutat ventura formido. Quid plus? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiã inflammatur. Qui machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora, inuadunt ciuitatem, spoliant, diuidunt, vastantque crudeliter, ita ut vix eius vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc iam audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetum ciuitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam regiam urbem pari tenore deuastant, nec non & Ticinum equali sorte deiiciunt, vicinaque loca sæuientes allidunt, demoliunturque penè totam Italiam. Quumque ad Romam animus fuisset eius attentus accedere, sui eum (ut Priscus refert historicus) remouere, non urbi, cui inimici erant, consulentes; sed Alarici quondam Vesegotharum regis obijcientes exemplum, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire & non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma aduenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in Acrouentu Mamboleio, vbi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposuit excitatum furorem, & rediens qua venerat, id est, ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denunciando discernens, grauiora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidia Augustæ, cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoriam, dum propter aulae decus ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam inuitasset, ut contra fratris potentiam eius patrocinijs vteretur; prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet. Reuersus itaque Attila in sedes suas, & quasi ocij poenitens, grauiusque ferens à bello cessare, ad orientis principem Marcianum legatos dirigit, prouinciarum testans vastationem, quod sibi promissa à Theodosio quondam Imperatore minimè persolueret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat versutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua commouit, & quod restabat indignationi, faciem in Vesegothos retorfit. Sed non eum, quem de Romanis, reportauit euentum. Nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris confidentem statuit suæ redigere ditioni, quatenus mutata per ipsos belli facie, terribilior emineret. Igitur ab Dacia & Pannonia prouincijs, in quibus tunc Hunni cum diuersis subditis nationibus infidebant, egrediens Attila, in Alanos mouit procinctum. Sed Thorismundus rex Vesegothorum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentens, ad Alanos tota subtilitate prius aduenit, ibique superuenientis iam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertoque prælio, penè simili eum tenore, ut prius in campis Catalaunicis, à spe remouit victoriæ, fugatumque à partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarum victoriarum dominus, dum quærit famam perditoris abijcere, & quod prius à Vesegothis pertulerat, abolere; geminatam sustinuit, ingloriusque recessit. Thorismundus verò repulsis ab Alanis Hunnorum cateruis, sine aliqua suorum læsione Tolosam migravit, suorumque quieta pace composita, tertio anno regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab Ascacruo cliente inimicos nunciante, armis subtractis, peremptus est. Vna tamen

Mediolanum et
Ticinum Attila
perdit.

Attila de Roma
no itinere consul
tatio.

Leo papa legatus
ad Attilam.

Honorie damno
sa reip. libido.

Attila ad Mar-
cianum legatio.

Attila simulatio
nes.

Thorismundus
iterum vincit At-
tilam.

Indigna Thoris-
mundi cædes.

men manu, quam liberam habebat, scabellum tenens, sanguinis sui existit vltor, aliquantos insidiantes sibi extinguens. Post cuius decessum, Theodericus germanus eius Vesegotharum in regno succedens, mox Riciarium Sueuorum regem cognatum suum repperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, vniuersam penè Hispaniam sibi credidit occupandam, iudicans opportunum tempus surreptionis in composita initia tentare regnantis. Quibus ante Gallicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani ducis monumentum, à septentrione Oceanum, à meridie Lusitaniam, & fluvium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Sueuorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet à finibus alienis; verum etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille verò animo prætumido ait; Si hic murmuras, & me venire caufaris: Tolosam, vbi tu sedes, veni am; sibi si uales, resiste. His auditis, ægrè tulit Theodericus, compactusque ceteris gentibus, arma mouit in Sueuos, Burgundionum quoque Gnodiacum, & Hilpericum reges auxiliares habens, sibique deuotos. Ventum est ad certamen iuxta flumen Urbium, quod inter Asturicam, Hiberiamque prætermeat. Consertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex iusta parte pugnat, victor efficitur, Sueuorum gentes penè cunctas vique ad internecionem prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infecta victoria, hostem fugiens, in nauim conscendit, aduersaque procella Tyrrheni ostij repercussus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cum elementa mutauerit. Theodericus verò victor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sæuire permisit, præponens Sueuis, quos subiecerat, clientem Acliusum. Qui in breui animum ad præuaricationem ex Sueuorum suasio; commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virtute prouinciam obtinere, qua dudum cum domino suo eam subiecisset. Is siquidem erat Vuarnorum stirpe genitus, longè à Gothici sanguinis nobilitate sciunctus; idcirco nec libertati studens, nec patrono fidem seruans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de regno peruaso deijceret, destinauit. Qui venientes, sine mora in primo eum certamine superantes, congruam factorum eius ab eo exegerunt vltionem. Captus namque, & suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Sueui rectoris sui interitum contuentes, locorum sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia suscipiens, non solum impunitate Sueuorum indulgit; sed & ut sibi de suo genere principem constituerent, flexus pietate concessit. Quod & factum est, & Remismundum sibi Sueui regulum ordinauerunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertio decimo regni sui anno Theodericus occubuit. Cui frater Euricus percipida festinatione succedens, sæua suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more regnum inuasit. Quod audiens Gizericus rex Vuandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romamque ingressus, cuncta deuastat. Maximus verò fugiens, à quodam Vrso milite Romano interemptus est. Post quem, iussu Marcianus imperatoris orientalis, Maiorianus occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, mouisset procinctum, Dertonæ iuxta fluvium Ira cognomento

Theodericus fra-
tri succedit.
Riciarius rex
Sueuorum in His-
pania.

Theoderici imp
desidia.

Theoderici via
etoria.

Riciarij mors.

Acliusi defectio.

Vuarnorum stirps.

Acliusi suppliciu
um.

Remismundus
rex Sueuorum.

Euricus rex Goo-
thorum.

Gizericus Romam
capit.

* Marcianus,
* Maiorianus.

Multorum occi-
dentis imp. tem-
pore breui facta
successio.

occiditur. Cuius locum Seuerus inuasit, qui tertio anno imperij sui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in oriëntali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans, Romæ principem ordinavit. Qui veniens ilico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & penè tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum, & regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostravit. Euricus ergo Vesegotharum rex crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo iure nisus est occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus solatia Britonum postulavit. Quorum rex Riethimus cum xij millibus veniens, in Biturigas civitatem oceano è nauibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum aduenit, diuq; pugnans, Riethimum Britonum regem, antequam Romani in eius societate coniungerentur, superavit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore foederatam aduenit; Euricus verò rex Vesegotharum Aruernam Gallia civitatem occupavit, Anthemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sauiens, Romaniam triuisset, ipseque à genero peremptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filijs, illo quidem olim patricio, hoc autem Casare, generoq; Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio vulneratus interiit. Et nec dum Olibrio viij mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Rauennam plus præsumptione, quàm electione Casar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam patricij sororis filius, à regno deiciens, in portu Romano episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Aruernam occupat civitatem, vbi tunc Romanorum dux præerat Decius nobilissimus senator, & dudum Auiti Imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens imperium, vltro recessit Placentiam, ibique episcopus est ordinatus. Huius ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria, maximeque vrbe Aruernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Gallijs ad se venire, in locum eius Oreste magistro militum ordinato: qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, à Roma Rauennam peruenit, ibique remoratus, Augustulum filium suum Imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit priuatus regno, vbi iam Glycerius dudum imperator episcopatum Salonitanum habebat. Augustulo verò à patre Oreste in Rauenna imperatore ordinato, non multum post Odoacer Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos, diuerfarumque gentium auxiliares, Italiam occupavit, & Oreste interfecto, Augustulum filium eius de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castello exilij poena damnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis imperium, quod septingentesimo nono vrbe conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumque regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odoacer rex gentium omni Italia subiugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Rauennam occidit, regnoque suo confortato, penè per quatuordecim annos vsque ad Theoderici præsentiam, de quo in sublequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, vnde digressi sumus, redeamus, & quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum

Euricus Gallias occupare nititur

Riethimum suum cum Britonibus Euricus vincit.

Odoacer Rugianus Italiam occupat.

Arelatum & Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Vuandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, præcaueret. Egitque ut orientale imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in vtraque Repub. hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliasque sibi iam iure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatoque degens, de cimonono anno regni sui vita priuatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, & in Alaricis prouenisse cognoscitur, & in eis sæpè regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermisso, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum vtræque gentes tam Ostrogothæ, quàm etiam Vesegothæ in vno essent, ut valui, maiorum sequens dicta reuolui, diuisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosequutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam, actusque pari tenore exponere. Quos constat [morte] Ermanarici regis sui decessione à Vesegothis diuisos, Hunnorum subditos ditioni in eadem patria remorasse, Vuinithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui aui Aualfi virtutem imitatus, quamuis Ermanarici felicitate inferior, tamen [hæc] molestè * referens Hunnorum imperio subiacere, paululum se subtrahebat ab illis, suamque dum niritur ostentare virtutem, in Antarum fines mouit prociuctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, regemque eorum Box nomine cum filijs suis & lxx primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut deditiis metum cadauera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatium imperasset, non est passus * Balamber rex Hunnorum, sed ascito ad se Sigismundo Hunimundi magni filio, qui iuramenti sui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio subiacebat, renouatoque cum eo foedere, super Vuinitharium duxit exercitum. Diuque certantibus, primo & secundo certamine Vuinitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare, quam stragem de Hunnorum Vuinitharius fecit exercitu. Tertio verò proelio subreptionis auxilio ad fluuium nomine Erac, dum vterque ad se venissent, Balamber sagitta missa, caput Vuinitharij saucians, interemit; neptemque eius Vualadamarcam sibi in coniugio copulans, iam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit: ita tamen, ut genti Gothorum semper vnus proprius regulus (quamuis Hunnorum consilio) imperaret. Et mox defuncto Vuinithario, rexit eos Hunimundus filius quondam regis potentissimi Ermanarici, acer in bello, totiusque corporis pulchritudine pollens: qui post hæc contra Sueuorum gentem feliciter dimicauit. Eoque defuncto, successit Thorismund filius eius flore iuuentutis ornatus, qui secundo principatus sui anno contra Gepidas mouit exercitum: Magnaque de illis potitus victoria, casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, sic eum luxere Ostrogothæ; ut xl per annos in eius loco rex alius non succederet, quatenus & illius memoriã semper haberent in ore, & tempus accederet, quo Vualamir ambitum repararet virilem, qui erat ex consobrino eius genitus Vuandalario; quia filius eius, ut superius diximus, Berismund, iam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Hesperias Vesegotharum fuisset gentem sequutus, de quo & ortus est Vedericus. Vederico quoque filius natus est Eutharicus, qui iunctus Amalsuentæ filia Theoderici, item Amalorum stirpem iam diuisam coniunxit, & genuit Athalaricum & Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta

Gezerici astus in distinetis hostibus.

Alaricus patri succedit, alter huius nominis.

Vuinitharius rex Ostrogothorum.

* supra Balamir

Hunimundus rex. Thorismundus rex Ostrogothorum.

Eutharicus Amalorum stirpem diuisam coniungit

Constantinopolim inlata, de secundo viro, id est Germano fratru ele Iustiniani imperatoris genuit postumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo, quem cupimus, decurrat: ad Vuandalarij sobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum est. Hic etenim Vuandalarius fratruelis Ermanarici, & superscripti Thorismundi consobrinus, tribus editis * libris, in gente Amala gloriatus est, id est Vualamir, Theodemir, Vuidemir. Ex quibus per successionem parentum Vualamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vualamir militabat imperio. Vualamir verò pro altero iubet ornando, Vuidemir seruire pro fratribus aestimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod utriusque in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpè dictum est, imperabant; ut ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deseruissent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini etiam si paricidium iubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis, mors Attilæ prouenerit, quæ tam utilis fuit, ut vita mirabilis. Qui, ut Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Ildico nomine decoram valde, sibi in matrimonium post innumerabiles vxores, ut mos erat gentis illius, socians: eiusque in nuptijs magna hilaritate resolutus, vino somnoque grauatus, resupinus iacebat, redundansque sanguis, qui ei solite de naribus effluebat, dum consueta meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti verò luce, quæ magna pars diei fuisset exempta, ministri regij triste aliquid suspicantes, post clamores maximos fores effringunt, inueniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractâ, puellamque demisso vultu sub velamine lachrymantem. Tunc, ut illius gentis mos est, crinibus parte truncata, informes facies cauis tur pauere vulneribus, ut præliator eximius non foemineis lamentationibus. & lachrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Martiano principi orientis de tã feroci hoste sollicito in somnis diuinitas adhsitens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quod gens ipsa eo te lo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit adtestatione probare. Nam in tantum magnis imperijs Attila terribilis habitus est, ut eius mortem in locum muneris superna regnantibus indicarent. Cuius manes quibus modis à sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In medijs siquidem campis, & intra tentoria serica cadauere collocato, spectaculum admirandum, & solenniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambietes, facta eius cantu funereo tali ordine referebat. Præcipuus Hunnorum rex Attila patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica & Germanica regna possedit, nec non utraq; Romanæ urbis imperia captis ciuitatibus terruit, & ne præda reliqua subderet, placatus precibus, annum vestigal accepit. Quumque hæc omnia prouentu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gæte incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus aestimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est defletus, strauam super tumulum eius, quam appellant ipsi, ingenti commestratione concelebrant, & contraria inuicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadauer est terra reconditum. Cuius ferula primum auro, secundo argento, tertio ferri rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse: ferrum quo

* liberis.

Vualamir Vuandalarij F. Thorismundo succedit.

*

Attilæ mors.

Marciani visum

Epitaphium carmen in Attilæ funere.

Straua in funere celebrata.

quo gentes edomuit: aurum & argentum, quod ornatum reipublicæ utriusque acceperit. Addunt arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario gemmarum fulgore preciosas, & diuersi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et ut tot & tantis diuitijs humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emeritque momentanea mors sepelientibus cum sepulto. Talibus peractis, ut solent animi iuuenum ambitu potentie concitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est, & dum inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperium perdidere. Sic frequenter regna grauat plus copia, quam inopia successorum. Nam filij Attilæ, quorum per licentiam libidinis penè populus fuit, gentes sibi diuidi equa sorte poscebant, ut ad instar familiæ bellicosi regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot generibus indignatus, velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illatumque seruiendi pudorem sequuta felicitate deterfit: nec solum suam gentem, sed & cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absoluit: quia facile omnes appetunt, quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitum, bellumque committitur in Pannonia, iuxta flumen cui nomen est Nerad. Illic concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Diuiduntur regna cum populis, fiuntque ex vno corpore membra diuersa, nec quæ vnus passioni cõpaterentur, sed quæ exciso capite inuicem insanirent. Quæ nunquam contra se pares inuenerant nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissime nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat cunctis, pugnantem Gothum ense furem, Gepidam in vulnere suorum cuncta tela frangentem, Sueuum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem instruere. Post multos ergo grauesque conflictus fauit Gepidis inopinata victoria. Nam triginta ferè millia tam Hunnorum, quam aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius, conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ maior natus, nomine Ellac occiditur: quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diuersisque filijs suis in regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater oprasset interitum. Reliqui verò germani eius eo occiso fugantur iuxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos se disse descripsimus. Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur vniuersitas. Adeo dissidium pernicioza res est, ut diuisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorumque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votiuam erexit. Venientesque multi per legatos suos ad solum Romanorum, & à principe tunc Marciano gratissime suscepti, distributas sedes, quas incolerent, accipere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud à Romano imperio, nisi pacem & annua solennia, ut strenui viri, amica pactione postulauere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa à Romano suscipit principem. Gothi verò cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare: maluerunt à Romano regno terras petere, quam cum discrimine suo inuadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem, à meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, à septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina. Sauromatæ verò, quos Sarmatas

Occisi qui Attilam sepelire.

Ingens multitudo filiorum Attilæ

Ardaricus filios Attilæ primus inuadit.

Dilaceratio regiorum Attilæ.

Ardarici pugna & victoria. Ellac filius primogenitus Attilæ perit.

Dissidiorum effectus.

Gepidæ sedes Hunnorum occupant & solatia.

Gothi ab imp. Pannoniam petunt.

Sarmatæ quidam in Illyrico manent.

diximus, & Cemadri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Bliuilas dux Pentapolitanus, eiusque germanus Froilas, & nostri temporis Bessa patricius. Sciri verò, & Satagarij, & cæteri Alanorum cum duce suo nomine Cádax Scythiam minorem, inferioremq; Mœsiam acceperunt. Cuius Candacis Alanouamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus auus, notarius quousque Candax ipse viueret, fuit; eiusq; germanæ filius Gunthigis; qui & Baza dicebatur, magister militum, filius Andagis, filij Andalæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item (quamuis agrammatus) Iornandes, ante conuersionem meam notarius fui. Rugi verò, aliæque nationes nonnullæ Biozimeras, Scandiopolim, vt incolerent, petiuere. Hernac quoque iunior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emmedzar & Vzindur consanguinei eius in Dacia Ripensi. Vto & Iscaimus, qui ea potiti sunt, multiq; Hunnorum passim prouentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc vsq; Sacromontisij & Fosatisij dicuntur. Erant siquidem & alij Gothi, qui dicuntur Minores, populis immensus, cum suo pontifice, ipsoq; primate Vulfila, qui eis dicitur & literis instituisse, hodieq; sunt in Mœsia regione incolentes * Eucopolitanam. Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diuersi generis pecorum, & pascua, siluæq; lignorum, parum habens tritici, cæterarum specierum est terra fecunda. Vineas verò nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negotiantes, nam lacte aluntur. Plerique ergo, vt ad gentem, vnde agitur, reuertantur, id est Ostrogothorum, qui in Pannonia sub rege Vualemir eiusq; germanis, Theodemir & Vuidemir morabantur, quamuis diuisa loca, consilia tamen habuere vnita. Nam Vualemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluuios, Theodemir iuxta lacum Pelsodis, Vuidemir inter vtrosq; manebat. Contigit ergo, vt Attilæ filij contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes, venirent; ignarisque alijs fratribus, super Vualemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamuis cum paucis, excepit; diuq; fatigatos ita prostravit, vt vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in fugam veria, eas partes Scythiæ peteret, quas Danubij amnis fluuenta prætermeant, quæ lingua sua Hunniuar appellant. Eoq; tempore quum ad fratrem Theodemirem gaudij nuncium direxisset, co mox die nuncius veniens felicius in domo Theodemiris repperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus eius filius quamuis de Erelicua concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum rex Vualemir, eiusq; germani Theodemir & Vuidemir, consueti dum traderet dona à principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, vt pacis fœdera custodirent, missa legatione ad imperatorem, vident Theodericum Triarij filium, & hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumq; amicitijs iunctum, & annua solennia consequentem, & se tantum despici. Illico furore commoti, arma arripiunt, & Illyricum penè totum discurrentes, in prædam deuastant. Sed statim imperator animo mutato, ad pristinam recurrit amicitiam, missaq; legatione, tam præterita cum instantibus munera tribuit, quam etiã de futuro sine aliqua controuersia tribuere cõpromittit, pacisq; obsidem ab eis, quæ supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui iam annorum septem incrementa conscendens, octauum intrauerat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vualemir extitit supplicator, tantum vt pax firma inter Romanos Gothosq; maneret. Datus igitur Theodericus obles à Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi. & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam imperialẽ habere. Postquã ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta

Sciri & Alani ce-
deri quæ loca ce-
perint.

Iornandes de su-
is & seipso.

Rugi.

Vulfila Gothorũ
episcopus.
* Nicopolitanã.

Attilæ filij Vu-
lamirum adgre-
diuntur.

Hunniuar.

Theodericus fili-
us Theodemiris
ex Erelicua nas-
citur.

Alius Theoderi-
cus, Triarij F. de
quo & lib. 1.

Theodericus pu-
er obles datur
imp. Leoni.

fecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea, quæ ab imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, coeperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma mouentes. Quod vbi rex Hunnorum Dinzio, filius Attilæ, cognouisset; collectis secum, qui adhuc videbantur, quamuis pauci, eius tamen sub imperio remansisse, Vlingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Bassianam Pannoniæ ciuitatem, eamq; circumuallans, fines eius cepit prædari. Quo comperto Gothi, vbi erant, expeditionemq; soluentes, quã contra Satagas collegerant, in Hunnos cõuertunt, & sic eos suis à finibus inglorios pepulerunt; vt iam ex illo tempore, qui remanserant Hunni, & vsq; hæctenus, Gothorum arma formident. Quiescente verò tandem Hunnorum gente à Gothis, Hunimundus Sueuorum dux dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia deprædauit, quia Dalmatij Sueuia vicina erat, nec à Pannonijs multum distabat, præsertim vbi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunimundo cum Sueuis vastatis Dalmatij ad sua reuertente, Theodemir germanus Vualemiris regis Gothorum non tantum iacturam armentorum dolens, quantum metuens, ne Sueui, si impunè hoc lucrarentur, ad maiorem licetiam profilirent; sic vigilauit in eorum transitu, vt in tempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis, consertoq; inopinato proelio, ita eos oppressit; vt etiam ipso rege Hunnimundo capto, omnem exercitum eius, qui gladium euasissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta vltione, veniam condonauit, reconciliatusq; cum Sueuis, eundem, quem ceperat, adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueuiam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scirorum gentem incitauit, qui tunc supra Danubium confidebãt, & cum Gothis pacifice morabãtur, quatenus scissi ab eorum fœdere, secũq; iuncti, in arma profilirent, gentemq; Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de vtriusq; amicis vicinis cõsulis, bellum insurgit ex improviso, coactiq; necessitate ad arma confugiunt; solitoq; certamine arrepto, se suamq; iniuriam vliscuntur. In eo siquidem proelio rex eorum Vualemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sefforemq; suum deiecit; qui mox inimicorum lanceis cõfossus, interemptus est. Gothi verò tam regis sui mortem, quàm suam iniuriam à rebellionib. exigentes, ita sunt proeliati, vt penè de gente Scirorum, nisi qui nomẽ ipsum ferrent, & hic cum dedecore nõ remansissent, sic omnes extinxerunt. Quorum exitium Sueuorum reges Hunimundus & Alaricus veriti, in Gothos arma mouerunt, freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuga & Babai regibus suis auxiliarijs eorum deuenissent, ipsasq; Scirorum reliquias quasi ad vltionem suam acrius pugnatas accersentes cum Edica & Vulfo eorum primatibus habuerunt simul secum tam Gepidas, quàm ex gente Rugorum non parua solatia. Cæterisq; hincinde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad annum Bolliam in Pannonijs castrametati sunt. Gothi tunc Vualemire defuncto, ad fratrem eius Theodemir confugerunt. Qui quamuis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vuidemire fratre iuniore accito, & cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma profiliuit. Consertoque proelio, superior pars inuenitur Gothorum, adeo vt campus inimicorum corruentium cruore madefactus, vt rubrum pelagus appareret. Armaq; & cadauera in modum collium cumulata, campum plus quàm decem millibus opleuerunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod regis sui Vualemiris sanguinem & suam iniuriam cum maxima inimicorum strage vliscerentur. De innumeranda verò variaque

Satagas adorti
Gothi.

Hunni & Gothi
domiti.

Hunimundus
Sueuorum dux.

Vualemirus Sue-
uos cedit, Huni-
mundum capit.

Vualemiribuma-
nitas.

Ingratitudo Hu-
nimundi.

Vualemiri mors.

Internecone de-
leti Sciri, vnde
Scheirn in Bava-
ria.

Nota Gothorũ
de Sueuis, et Scir-
is, & alijs socijs
victoria.

multitudine hostium qui valuerunt euadere, effugati vix ad sua inglorij peruenērūt. Post certum verò tempus instanti hiemali frigore, amneq; Danubij solitè congelato: (nam istiusmodi fluuius ita rigescit, vt in silicis modum vehat exercitum pedestrem, plaustraq; & triaculas, vel quicquid vehiculi fuerit nec cymbarum indigeat lintre) sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorū rex cernens, pedestrem ducit exercitum, emensoq; Danubio, Sueuis improuisus à tergo apparuit. Nam regio illa Sueuorum ab oriēte Baiobaros habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septentrione Thuringos, Alemanni. Quibus Sueuis tunc iuncti Alemanni etiam aderant, ipsique alpes erectas omnino regentes: vnde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum ductauit exercitum, & tam Sueuorum gentem, quàm etiam Alemannorum vtrasq; ad inuicem foederatas deuicit, vastauit, & penè subegit. Inde quoq; victor ad proprias sedes, id est Pannonias reuertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, à Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus iam adolescentiæ annos contingens, expleta pueritia, octauum decimū peragens annum, adscitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi clientesq; consociauit, penè sex milia viros; cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurret, qui tunc de Camundo duce Romanorum victoria potitus, superbiæ tumore regnabat, eumque superueniens Theodericus interemit, familiamque & censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedauit. Singidonum dehinc ciuitatem, quam ipsi Sarmatæ occupassent, inuadens; non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni. Minuentibus deinde hincinde vicinarum gentium spolijs, cœpit & Gothi victus, vestitusq; deesse: & hominibus, quibus dudū bella alimoniam præstirissent, pax cœpit esse contraria. Omnesq; cum clamore magno ad regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacumque parte vellet ductaret exercitum. Qui accito Germano, missaque sorte, hortatus est, vt ille in partem Italiæ, vbi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse verò ceu fortiter ad fortius regnum accederet orientale quidem. Quod & factum est. Et mox Vuidemir Italiæ terras intrauit, & extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens regni Vuidemir filium suum. Quem Glycerius Imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ à diuersis circum circa gentibus præmebantur, adserens vicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Vuidemir acceptis muneribus, simulque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tendit, seseque cum parentibus iungens Vesegothis, vnum corpus efficitur, & sic Gallias, Hispaniasque tenentes, suo iure defendunt, vt nullus sibi alius præualeret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Saum amnem, Sarmatis militibusque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt, imò nec præualent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir vndique sibi prospera prouenire, Naissum primam urbem inuadit Illyrici: filioque suo Theoderico consociatus adstat, & in villam comites per castrum Herculis transmittit Vlpianam. Qui venientes, tam eam, quàm & opes mox in deditioem accipiunt, nonnullaque loca Illyrici inaccessibleia sibi tunc primū peruia faciunt. Nam Heracliam & Larissam ciuitates Thessaliæ primū præda capta, iure bellico potiuntur. Theodemir verò rex animaduertens tam felicitatem suam, quàm etiam filij; nec hac tamen contentus, egrediens Naissitanam urbem, paucis ad custodiam derelictis, ipse Thessalonicam petijt, in qua Clarianus patricius à principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniri Thessalonicam, nec se

Sueuorum limites.

Alemanni.

Theoderici præclara tirocinia.

Gothi pacis & quietis impatientes.

Vuidemir in Italiam tendens moritur.

Vuidemir filius in Gallijs confedit.

Theodemiri expeditionis & successus.

se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir regem, muneribusq; oblati ab obsidione eum vrbis retorquet. Initoq; foedere, Romanus ductor cum Gothis loca eis iam spontè, quæ incolerent, vt didit, id est Ceropellas, Europam, Medianam, Petinam, Bereum, & alia quæ * Sium * Pbtium vocantur. Vbi Gothi cum rege suo armis depositis, composita pace quiescunt. Nec diu post hæc & rex Theodemir in ciuitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filium regni sui designat heredem, & ipse mox rebus humanis excessit. Theodericum verò genti suæ regem audiens ordinatum imperator Zeno, gratum suscepit, eiq; euocatoria destinata, ad se in urbem venire præcepit, dignoq; suscipiens honore, inter proceres sui palatij collocauit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem eius in arma, sibi eum filium adoptauit, de suisq; stipendijs triumphum in vrbe donauit. Factusq; est consul ordinarius, quod summum bonum, primumque in mundo decus edicitur. nec tantum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante regiam palatij collocauit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio foedere sociatus, dum ipse in vrbe bonis omnibus frueretur, gentemque suam in Illyrico (vt diximus) residentem, non omnino idoneam, aut refertam audiret; elegit potius solito more gentis suæ labore quarere victum, quàm ipse ociosè frui regni Romani bona, & gentem suam mediocriter victitare, secumque deliberans, ad principem ait: Quamuis nihil deest nobis, imperio vestro famulantibus: * tantum si dignum ducit pietas vestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat. Quumque ei vt solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa; Hesperia (inquit) plaga, quæ dudum decessorum, prædecessorumve vestrorum regimine gubernata est, & vrbs illa caput orbis & domina, quare nunc sub regis Turcilingorum & Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, si præcipis, vt hæc expensarum pondere careas; & ibi, si adiutus à domino vicero, fama vestrae pietatis irradiet. Expedi namque, vt ego, qui sum seruus vester & filius, si vicero, vobis donantibus, regnum illud possideam; haud ille, quem non nostis, tyranni iugo senatum vestrum, partemque reipublicæ captiuitatis seruitio premat. Ego enim si vicero, vestro dono, vestroque munere possidebo: si victus fuero, vestra pietas nihil amittit, imò (vt diximus) lucratur expensas. Quo audito, quamuis ægrè ferret imperator discessum eius, nolens tamen eum contristare, annuit quæ poscebat, magnisque ditatum muneribus, dimisit à se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egresus vrbe regia Theodericus, & ad suos reuertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens; Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Quumque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorumque, aliquanto tempore resedisset; Odoacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille ad campos Veronenses occurrens, magna strage deleuit, castrisque solutis, finibus Italiæ cum potiore audacia intrat; transactoq; Pado amne ad Rauiennam regiam urbem castra componit, tertio ferè miliario ab vrbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odoacer, intus se in vrbe communiuit. Indeque subreptiuè noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorū exercitum inquietat. Et hoc non semel, nec iterum; sed frequenter, & penè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominū iam dicebat Theodericum, & illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus, & Romanis, qui aderant, & fame & bello quotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui & primū concedens Theodericus, postmodum

* Pbtium

Theodericus paucis tri succedit.

Euocatoria destinata, Zenone conuenitur.

Adoptatus, alios honores accipit.

Theodericus suorum, quam suū studiofior.

Ad Zenonem postulata. * tamen

Theodericus in Italiam profectus.

Odoacer a Theoderico victus.

Rauennæ obsidio triennalis.

hac luce priuauit. Tertioque, ut diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonisque imperatoris consulto priuatim habito, suæque gentis vestitum reponens, insignite regij amictus, quasi iam Gothorum Romanorumque regnator, adsumit. Missaque legatione ad Lodoin Francorum regem, filiam eius Audefredam sibi in matrimonio petit. Quam ille gratè libenterque concessit, suos filios Ildebertum, & Cheldepertum, & Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito foedere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista coniunctio, quia sæpenumero propter Gallorum terras grauitè inter se decertati sunt, & nunquam Gothus Francis cessit, dum uiueret Theodericus. Antequam ergo de Audefreda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, vnam nomine Theudicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox ut in Italiam venit, regibus vicinis in coniugio copulauit, id est vnam Alarico Vesegotharum, & aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem auus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum fouet atque tueretur, comperit Eutharicum Vuitrichi filium, Beremundi & Toremundi nepotem, Amalorum de stirpe descendente, in Hispania degere, iuuenili ætate, prudentia & virtute, corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eique Amalafuentham filiam suam in matrimonio iungit. Et ut ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem Theodati, qui postea rex fuit, Africæ regi Vuandalorumque coniugem dirigit Trasemundo; filiamque eius, neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat Hermenfredo. * Petzamin quoque suum comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Transarico, filio Traffile, re-tenta eius matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone parauerat * confictum, ad ciuitatem cognomine Margoplano, quæ inter Danubium, Martianumque flumina adiacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demoluit. Nam hic Mundo Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine vlliterræ cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus, Scamarisque & latronibus vndecunque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubij ripam positam occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo pænè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subueniens, è manibus Sabiniani eripuit, suoque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subiectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum comitem in Gallijs acquisiuit, plus xxx millibus Francorum in proelio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor eiusdem regnum ipsum inuadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispanijs pepulit, & vsque dum uiueret, Vesegothas continuat. Post quem Thiodis glossa regnum adeptus, non regnans defecit, occisus à suis. Cui succedens Hastenus agil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens Romani regni concitat vires. Vbi & Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum uiueret, aut amicitia, aut subiectione non deseruaret. Sed postquam ad senium peruenisset, & se in breui ab hac luce egressurum cognosceret, conuocans Gothos comites, gentisque suæ primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filia suæ Amalafuenthæ, qui Eutarico patre or-

Inuestitura ves-gia Theoderici.

Adfinitas cum Francis spei non satisfecit.

Filias naturales vicinis regibus copulat.

Filiam legitimam Eutharico iungit.

Adfinitates alie

* Petzamin quoque

* confictum Margoplano supra

Mundo rex grassatorum.

Amalarici mors.

Thiodis.

Theoderici suæ premii elogium.

orbatus erat regem constituit, eisque in mandatis dedit, ac si testamentali voce denuntians, ut regem colerent, Senatam, populumque Romanum amarent, principemque orientalem placatum semper propiciamque haberent. Quod præceptum quamdiu Athalaricus rex, eiusque mater uiuerent, in omnibus custodientes; pænè per octo annos in pace regnarunt. quamuis Francis de regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus, bellaque parare molientibus, quòd pater & auus * Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam, quam matris viduitatem orientis principi commendauit: sed in breui infelicissimus immatura morte præuentus, rebus humanis excessit. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate à Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accersitum à Thuscia, vbi priuata vita degens, in laboribus proprijs erat, in regnum collocauit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus à palatio Rauennate abstractam, in insulam lacu Bulfinensis eam exilio relegauit. Vbi paucissimos dies in tristitia degens, ab eius satellitibus in balneo est strangulata. Quod dum Iustinianus imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam iniuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore * de Africa à Vuandalis quum per fidelissimum suum Belisarium patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Vuandalico, contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Getharum subigere populum, si prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quòd & factum est. Trinacriamque ingressus, mox Gothi, qui Syracusanum oppidum infidebant, videntes se nihil præualere, cum suo duce Sinderich vltro se Belisario dederunt. Quumque ergo Romanos ductor Siciliam peruassisset, Theodatus comperiens, * Euermor generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interiaceret, & de Tyrrheni maris sinu valissimus Hadriaticus estus euoluitur, custodiendum dirigit. Vbi cum Euermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis & fidelissimis famulis conscijs mouit, vltroque se Belisarij pedibus aduoluens, Romani regni optat seruire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatum clamitat regno pellendum, & sibi ductorem suum Vuitigim, qui armiger eius fuerat, in regem leuandum. Quod & factum est. Et mox in campis barbaricis Vuitigis in regnum leuatus, Romam ingreditur, præmissisque Rauennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem mandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, & * occisum Theodatum regem, qui à rege missus adueniebat, ut adhuc in campis barbaricis erat, Vuitigim populis nunciat. Inter hæc Romanus exercitus emenso freto, Campaniam accedens, subuersaque Neapoli, Romam ingreditur. Vnde ante paucos dies rex Vuitigis egressus, Rauennam profectus, Mathafuentam filiam Amalafuenthæ, Theoderici quondam regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cumque his nouis nuptijs delectatus, aulam regiam fouet Rauennæ, Romæ egressus imperialis exercitus, munita vtriusque Thusciae loca inuadit. Quod cernens per nuncios Vuitigis, Cumunilam ducem Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Vbi dum magnum comitem cum paruo exercitu residentem, obsessione longa euellere cupiunt; superueniente Romano exercitu, ipsi euulsi, & omnino extincti sunt. Quod audiens Vuitigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Rauennamque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata eius audacia, post

* per Gallias

Theodatus rex.

Ingratitudo Theodati.

* de Africa & Vand.

Belisarij felicitas

* Procopio Ebrimirus, Iornandi supra. Ewimund

Vuitigis rex Gothicus.

* occiso Theodato rege.

Romæ obsidie.

xiiiij menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Vnde pari tenore frustratus, fugatusque Rauennam se recepit. Et obsessus, nec mora, vltro se ad partes dedit victoris, cum Mathasuentha iugali, regiisque opibus. Et sic famosum regnum, fortissimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentium diuersarum Iustinianus imperator per fidelissimum consulem vicit Belisarium, & perductum Vuitigim Constantinopolim patricij honore donauit. Vbi plus biennio demoratus, imperatorisque in affectu conuictus, rebus excessit humanis. Mathasuentam verò iugalem eius fratri suo Germano patricio coniunxit imperator. De quibus postumus patris Germani natus est filius, item Germanus. In quo coniuncta Anitiorum gens cum Amala stirpe, spem adhuc vtriusque generis domino præstante promittit. Huc vsque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit, & fortiori duci manus dedit: cuius fama nullis seculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Iustinianus imperator, & consul Belisarius, Vuandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterum secutum scripta, ex eorum spaciolis pratis paucos flores collegisse, vnde inquirenti pro captu ingenij mei coronam contexerem. Nec me quis in fauorem gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quam quæ legi, aut comperi. Nec sic tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur, aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem, quantum eius laudem, qui vicit, exponens.

F I N I S.

CONRADI PEVTINGE- RI AVGVSTANI DE INCLL-

*natione Romani imperij, & exterarum gentium, præcipue
Germanorum commigrationibus,
epitome.*

THALARICVS ex celeberrima Balthorum familia ortus, à Vuifigothis stipendio eorum, quod Athanarico rege defuncto iam annis xxv, sub ducibus Cæs. meruissent, Stiliconis perfidia exautoratis, rex constitutus, Thracia vastata Radagasi Gothi, postea in Apennino interempti, exercitui in Pannonia coniunctus, ipsam mox Pannoniam, Illyricum, Noricum, & tandem Italiam ferro & igne populatus, foedere iccto, à Cæs. Honorio Aug. Gallia partem obtinuit. abiens Saulum Hebræum copiarum ducem contra se per Stiliconem missum profligauit. Inde factus ferocior, urbem Romam gentium vetricem (eius tamen templa iam Christianæ religioni dicata obseruans inuiolata) anno postquam condita est centesimo sexagesimo quarto supra millesimum, Christianæ verò salutis ccccij. Kal. Aprilis, diripuit atque incendit, & post tertium siue sextum diem onustus præda eam dimittens, Gallam Placidiam Cæs. Theodosij & Flacillæ Augustæ filiam secum captiuam ducens in Forocornelij Ataulpho propinquo suo copulauit.

Incidium factum Iornandes alijs negant.

* Rectius Alaricum dixisset.

pulauit. Campaniam, Lucaniam, & Brutiam deuastando, Consentie demum in fata concessit, cuius corpus, ne refoffum dilaniaretur; accolæ in alueo fluminis * Busenti sepulchro condiderunt. Habuerunt postea Gothi sedes apud Vascones in prouincijs Tolosanjs & Auxitanis. Interim etiam * Vuedegisilus rex cum Vandalis suis & Germanis Burgundionibus, cum quibus comilitium fecere Alani, Scythæ origine, cohabitatione tamen Vuandalis proximi: Sueui item à Cæs. Augusto in citeriorem Rheni ripam translati, denuò Gallias atque Hispanias ingressi sunt. Burgundiones apud Belgas, Aeduos, Lingones, Vesontios, Matisconenses, & Cabilonenses sedes à Burgis vicatim constitutis fixerunt. Francones Germanos Rhenum etiam transmissos, in Galliasque irruentes, propter veteres similitudines, in patriam eorum Germanicam, Franconiam repulerunt, Vandalis, Alanis atque Sueuis Hispanias occupantibus: ex diuisione Vuandali Bethicam à nomine eorum Vandelsiam dictam, mox etiam Africam Genferico eorum rege, Alani Emeritam, Augustam Lusitanie cum omni Gallicia, & Sueui Olixipponem obtinuerunt. soli Austures atque Cantabri tunc in Romanorum fide permanserunt. Ad Sueuos deinde Gallicia defecit. Regnauerunt eo loci annis circiter clxxvij. donec eandem Lusitanorum partem Andeta Sueuorum rege pulso, Leuogildus Gothorum rex cum Liba fratre eius occupauit. Francones sub Cæs. Valentiniano Aug. iij, cum ducibus eorum Clodione & Meroueo denuò Rheno transmissos, capta primùm Carbonaria silua, & oppidis Camera-co atque Tornaco, regnum in Senonum prouincia apud Aurelianos & Parhisios constituerunt, & eam partem, quæ inter Rhenum & Mosam, Austriam: & Mosam inter, & Ligerim est sita, Neustriam (vel vt potius credo) Vuestriam à nominibus Germanis vocabant. Inde Franconum vniuersum regnum Orietale Austria Osterrich, Occidèrale Vuestria Vuesterrich dictum: quod etiam quisque eruditus monumentis publicis facile comprobare poterit. Nec Hunnis, Scythis spes commigrandi tunc defuit. hi enim Pannonias, quas pacto à Longobardis habuerant, Attila duce egressi, cum Vuesigothis, Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis & Rugis, per mediam ferè Germaniam, & etiam Rhenum transgressi, cæso Gunditario Burgundionum rege, in campis demum Catalaunicis cum Romanis, Francis, Alanis, Gothis, Saxonibus, Lutetianis, Armoritanis, Riparolis, Olibrionibus, Sarmatis, Britonibus, & Lambrionibus conflictu acto, strage maxima commissa, in Pannoniam retrocesserunt. Mox deinde Italiam ingressi, Aquileia vi capta, Venetia prouincia deuastata, Rauennates in deditionem coegerunt. Sed Leonis Pont. Max. precibus denuò, vnde exierant, redierunt. Sic regnorum interitus, & funditus excisa imperia, nihil que in terris perpetuum, sed de Langobardorum commigratione ad Paulum Diaconum lectorem remittamus.

** alias Barētini
* Procopio Gothidiscus.*

SIDONIVS AGRICOLA
LAE SVOS.

De Theoderico rege Gothico.

Mores.

Forma statu-
rae corporis.

Occupatio-
nes diurnae.

Coniuiua pran-
diorum.

AEpenumerò postulauisti, ut quia Theoderici regis Gothorum commendat populis fama ciuitatem, literis tibi forma suae quantitas, vita qualitas significaretur. Pareo libens, in quantum epistolaris pagina sinit, laudaturus vita tam dulcata sollicitius ingenuitatem. Ipse etenim est & illis dignus agnosci, queis cum minus familiariter conuiuatur, ita personam suam deus arbiter, & ratio natura, consummata felicitatis dote sociata cumulauerunt. Mores autem huiusce modi, ut laudibus eorum nihil ne regni quidem defraudet inuidia. Si forma quera tur, corpore exacto, longissimis breuior, procerior eminentiorque mediocribus. Capitis apex rotundus, in patulum à planicie frontis in verticem caesaries refuga crispatur. Ceruix non sedet neruis, geminos orbes hispidus superciliarum coronat arcus. Si verò cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo propè peruenit. Aurium legula, sicut mos gentis est, crinum superiacentium flagellis opperiantur. Nasus venustissimè incuruus. Labia subtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata. Pilis intra narium antra fruticantibus cotidiana succisio. Barba concauis hirta temporibus, quam in subdita vultus parte surgentem stirpitus tonsor assiduus genas ad usque forficibus euellit. Menti, gutturi, colli non obese, sed succulenti, lactea cutis, quae propius inspecta iuuenili rubore suffunditur. Namque hunc illi crebro colorem non ira, sed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patule manus, recedente alio pectus accedens, aream dorsi humilior inter excrementa costarum spina discriminat: tuberosum est utrumque, musculis prominentibus latus, in succin-ctis regnat vigor ilibus, corneum femur, intermodia poplitum bene mascula, maximus in minimè rugosis genibus honor, crura suris fulta turgentibus, & qui magna sustentat membra, pes modicus. Si actionem diurnam, quae est forinsecus exposita, perquiras: antelucanos sacerdotum suorum coetus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur, quumque sit sermo secretus, possis animaduertere, quod seruet istam pro consuetudine potius, quam pro ratione reuerentiam. Reliquum mane curae administrandi regni sibi deputat. Circumsistit sellam comes armiger, pellitorum turba satellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur: sicque, pro foribus immurmurat exclusa velis, inclusa cancellis. Inter haec intromissis gentium legationibus, audit plurima, pauca respondet. Si quid tractabitur, differt: si quid expedietur, accelerat. Hora secunda surgit è folio, aut thesauris inspiciendis vacaturus, aut stabulis. Si venatione nunciata procedit, arcum lateri innectere citra grauitatem regiam indicat. Quem tamen, si cominus auem, feramque, aut venanti monstres, aut vianti, manus post tergum reflexa puer inserit, neruo lorove fluitantibus: quem sicut puerile computat gestare thecatum, ita muliebri accipere iam tensum. Igitur acceptum modo insinuatis eregione capitibus intendit, modo ad talum pendulum nodi parte conuersa, languentem chorda laqueum vagantis digito superlabante profectur, & mox spicula capit, implet, expellit, quidve cupias percuti, prior admonet. Eligis quid feriat, quod elegeris, ferit. Quod si ab alterutro errandum est, rarius fallitur figentis ictus, quam destinantis obtutus. Si in conuiuium venit, quod quidem diebus profectis simile priuato est, non ibi impolitam congeriem liuentis argenti mensis sedentibus suspiriosus minister imponit. Maximum tunc pondus in verbis est: quippe quum illic aut nulla narrantur, aut seria. Toreumatum, peripetasmatumque, modo conchiliata profertur supellex, modo bysina. Cibi arte, non precio placent: ferula nidore, non pondere. Scyphorum & paterarum raras oblationes, facilius est ut accuset sitis, quam recuset ebrietas. Quid multis? Videas ibi elegantiam Gracam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italicam, publicam pompam, priuatam diligentiam, regiam disciplinam. De luxu autem illo sabbatario narra-

tioni

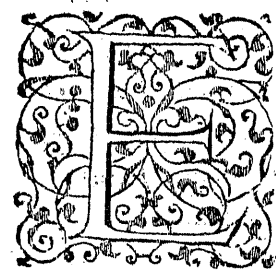
tioni mea superfedendum est, qui nec latentes potest latere personas. Ad caepa redeatur. Dapibus expleto somnus meridianus saepe nullus, semper exiguus. Quibus horis viro tabula cordi est, tesseras colligit rapide, inspicit sollicitè, voluit arguere, mitit instanter, ioculenter compellat, patienter expectat. In bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in vtriusque philosophatur. Secundas fastidit vel timere, vel facere. Quarum opportunitates spernit oblatas, transit oppositas, sine motu euaditur, sine colludio euadit. Putes illum & in calculis arma tractare. Sola est una cura vincendi. Quum ludendum est, regiam sequestrat tantisper seueritatem. Hortatur ad ludum, libertatem, communionemque. Dicam quod sentio, timet timeri. Denique oblectatur commotione superati. Et tunc demum sibi cessisse collegam credit, quum fidem fecerit victoriae suae bilis aliena. Quodque mirere, saepe illa laticia minimis occasionibus veniens ingentium negotiorum merita fortunat. Tunc petitionibus diu ante per patronorum naufragia iactatis absolutionis subita portus aperitur. Tunc ego etiam aliquid obsecraturus feliciter vincor, quando mihi ad hoc tabula perit, ut causa seruetur. Circa nonam recrudescit moles illa regnandi, redeunt pulsantes, redeunt summouentes, ubique litigiosus fremitus ambitus, qui tractus in vespere ram caena regia interpellante rarefcit, & per aulicos deinceps per patronum varietate dispergitur, usque ad tempus concubia noctis excubaturus. Sane intromittuntur (quanquam raro) inter cenandum mimici sales, ita ut nullus conuiuia mordacis linguae felle feriat. Sic tamen, quod illic nec organa hydr aulica sonant, nec sub phonaico vocalium concentus meditatatum acroama simul intonat. Nullus ibi lyristes, choraules, mesochorus, tympanistria, psalteria canit. Rege solum illis fidibus delinito, quibus non minus mulcet virtus animum, quam cantus auditum. Quum surrexit, inchoat nocturnas aulica casa custodias. Armati regia domus, aditibus assistunt, quibus hora primi soporis vigilantur. Sed iam quid meas istud ad partes? qui tibi indicanda non multa de regno, sed pauca de rege promisi. Simul & stilo finem fieri decet, quia & tu cognoscere viri non amplius quam studia, personamque voluisti: & ego non historiam, sed epistolam conficere curavi. Vale.

Precibus re-
spondet.

Cenae.

Excubiæ.

LEONARDI ARETINI IN LI-
BROS DE BELLO ITALICO
aduersus Gothos, Prooemium.

TSI longe incundius mihi fuisset, Italiae felicitatem, quam clades referre: tamen quia tempora sic tulerunt, se quemur & nos fortunae mutabilitatem, Gothorumque inuasionem & bellum, quo Italia tota paene euersa fuit, in his libris describemus, dolorosam profecto materiam, sed pro cognitione illorum temporum necessariam. Neque enim Xenophontem Atheniensem, summo ingenio virum, quum obsidionem, & famem, ac diruta moenia Athenarum descripsit, non dolenter id fecisse reor: scripsit tamen: quia vtile putabat illarum rerum memoriam non deperire. Neque Livijs noster, quum urbem Romam à Gallis captam, & incendijs conflagratam refert, minorem meretur laudem, quam quum P. Aemilij triumphum illum praclarum de Macedonibus, aut P. Aphricani victorias enarrat. Historiae quippe est, tam prosperas, quam aduersas res monumentis literarum mandare. Itaque optanda quidem meliora sunt, scribenda verò quaecumque con-

Cur de calami
ratibus Italiae
scripserit.

HH

Optanda patriæ prospera, scribenda que eueniunt. *tigerint. Ne certè hæc ipsa scribentem, quanquam multa pro singulari amore meo erga patriam conturbant: tamen illa ratio consolatur, quod etsi res tunc maxime aduersas Italia perpeffa fuit; ad extremum tamen superatrix externarum gentium, nostram adusque etatem terra marique potentissima remansit, ciuitatesque in ea ornatissimæ magnis opibus, magnaque autoritate vigerunt hæcenus, hodieque vigent; quarum gloria & imperium longè lateque extenditur: vt non tam ingemiscendum sit pro his, quæ tunc acciderunt, quàm letandum. Ceu Herculem magni labores celebratiorem fecere, quàm si nunquam tam periculosè laborasset. Taceo morum elegantiam, humanitatemque præcipuam, ac bonarum artium disciplinas, in quibus parens simul & alumna incomparabilis Italia reperitur. Sed commendationis aliud fuerit tempus. Huius autem belli, quod*

Gothicæ res Latinis litteris nõ proditæ

nunc scripturi sumus, nulla apud Latinos noticia supererat: fama tantummodo quædam, & ea ipsa tenuis admodum & obscura ferebatur, Belisarium & Narsetem, Iustiniani duces, Gothos Italia pepulisse: vbi verò, vel quomodo, vel quibus rebus gestis, nihil penitus sciebatur. Nobis autem ex Græcorum commentarijs earum rerum noticia fuit. Itaque vt alia satis multa, sic etiam hæc iam planè obliterata ad cognitionem nostrorum hominum reducere studuimus. Atque eo libentius fecimus, quòd cæteræ quidem historiæ de alienis rebus ferè existunt, hæc autem tota de nostris est. In qua operæ precium fuerit, quæ tunc per Italiam

Historia patriæ cuique cognoscenda.

vrbes, qui populi, quæ conditio rerum esset, recognoscere; quæ obsessæ vrbes, quæ expugnatae ac victæ, & quibus in locis prælia commissa. Hæc enim omnia & scire pulcherrimum est, & ignorare turpissimum. Diligentis siquidem viri est, patriæ suæ originem & progressum, & quæcumque illi per superiora tempora contigerint, non ignorare. Habet præterea historiæ cognitio voluptatem animi per maximam, quum omnes natura scire concupiscant, & vtilitatem plurimam per exempla similium ceptorum atque exituum, multarum rerum instructionem, qua senes adolescentibus sapientiores existimantur, quoniam plura conspexerunt in vita, & non ex suis tantum, verum etiam ex alienis periculis cautioreseffecti melius iudicant, melioraque consilia assumunt. Opes verò atque imperia maximorum regum potentissimorumque populorum, qui vsque adeo faciliter corruisse leguntur, hi quàm stultum sit intelligunt, pro illis superbire, quæ nemo exploratum habere potest vsque ad vesperras esse duratura. Ita & sapientiores, & modestiores nos historia efficit. Ego igitur, reuerendissime pater, hos libros ad te mittere constitui, vt & amorem meum erga te præcipuum recognoscas, & index existas laborum nostrorum: quos ita demum rectè suscepisse putabo, si à te homine doctissimo ac sapientissimo probabuntur.

Principium verò narrandi hinc potissimum assumemus.

LEONARD

LEONARDI ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSUS GOTHOS LIBER I.

ZENO Romano principe imperante, Gothi Theoderico duce inuadere Italiam statuerunt, iam pridem afflicta varijs barbarorum incurfionibus, & tunc Odoacri tyrannide occupatam: quibus de rebus dicere aggrediemur, paulo superius conditionem illorum temporum repetentes; vt vnde ortus sit Gothorum aduentus, & quibus de causis spes inuadendi susceperint, innotescat. Post Valentinianni iunioris mortem, quem Romæ interfectum à suis

Gothorum in Italiam expeditio.

Imperij Rom. inclinatio.

constat, occidentale imperium vacillare coepit, & quodam modo exinaniri. Erant verò per id tempus in Italia permagnæ externarum gentium copiae, aduersus terrorem Attilæ nuper à Valentinianno comparatæ, & postea contra Vandalos Romanis adiunctæ. Hi quum afflicta opes ac vacillationem imperij viderent, audaciam exinde sumentes, ac simul conspirantes, partem agrorum tertiam sibi per Italiam tribui postularunt. Nomen imperij ad Augustulum quendam Romanum per id tempus deuenerat, qui quum esset admodum puer, ab Oreste patricio, eius patre gubernabatur. Quum igitur partem agrorum exercitus deposceret, Orestes autem vir prudens & grauis quum eorum desiderio refragaretur; milites eum interfecerunt, moxque Odoacrum duce secuti Romam venientes Augustulum deposuerunt, ipsique iam planè dominantes, partem agrorum tertiam sibi diuiserunt.

Barbari tertiam partem agrorum petunt.

Orestes interficitur.

Odoacer igitur per hunc modum dominationem adeptus, suo & exercitus nomine ciuitates pro libidine gubernabat. Zeno autem, Constantinopoli imperans, valde suspectam habere coepit Theoderici potentiam. Gothi enim per superiora Thraciæ loca degentes, vexare iam coeperant vicinas regiones, ac minimè quieturi aduersus Romanum imperium videbantur. Itaque quo se ac regiones finitimas Gothorum metu liberaret, Theoderico suavit, vt in Italiam transfret, & ab iniustis occupatoribus ciuitates vindicaret. His ergo de causis ex Thracia mouens Theodericus, Gothos cum coniugibus & liberis, cumque omnibus rebus suis per *Syrinium & Illyricum, aliasque regiones ducens, Italiam petijt. Quam quum tandem ingressus esset, Odoacri duces & copiae eis obuiam fuere, primumque inter eos proelium fuit non procul Aquileia super Fontium amnem, in quo post acerrimam pugnam victores Gothi Odoacri duces profligarunt. Post hæc quum vrbes circumstantes Gothi cepissent, & copias hostium alijs locis profligassent; tandem in vrbe Rauenna Odoacrum obsiderunt. Hæc obsidio longius remorata est Gothos, quàm ipsi ab initio existimarent. Idque accidit natura loci, quod neque à mari faciliter obsideri Rauenna potest, quum sit in ipso littore constituta, neque à mediterranea regione, quum fossam habeat ex Pado deriuatam, ac stagnis quibusdam & paludibus coartetur. Itaque Gothi triennio fermè toto circa illam commorati, capere nequuerunt. Finitima tamen Rauennæ oppida per hoc ipsum tempus ceperunt omnia, præter Cæsenam, quæ & ipsa valido Odoacri presidio tenebatur. Ad extremum verò fatigatis obsidentibus & obsessis, pacatione res composita fuit, vt Theodericus simul Odoacerque socij dominationis essent. His peractis, Theoderi-

Odoacer rex barbarorum.

Zeno Gothos ab se in Italiam auertit. * Sirmium

Odoacer vincitur. Obsidio Rauennæ

cus & Gothi Rauennam intrarunt, nec posthac vllæ partes Italiæ illi clausæ fuerunt. Verùm hæc regni societas non diuturna permanfit. quum enim occultas inter se suspiciones haberent, præueniens Theodericus Odoacrum ad coenam inuitatum occidit, solusque cum Gothis per Italiam dominatur. Fuit autem eius dominatio non admodum dura, etsi partem agrorum, vt nuper Odoacer diuiferat, pro suis retinuit. Cæterùm ciuitates per se ipsas, ac per ciues suos gubernari permisit. Ipse verò sedem regni Rauennæ constituit, ibique inhabitauit. Septem & triginta annis Theodericus in Italia regnauit. Nec tamen interea segnis ociosusque permanfit. Nam & Siciliam totam cum omnibus adiacentibus insulis regno adiunxit, & Dalmatiã quoque sibi subiectam fecit. Quin etiam per hæc ipsa tempora magno cum exercitu Alpes Rhodanumque transgressus, in vltiorem Galliam contra Francos transiuit. Itaque multa gessit hic rex, fuitque nomen eius admodum celebre ac gloriosum, nisi quòd extremo tempore crudelitatis & sceleris infamiam subiit, ob Symmachum & Boëtium senatores vrbis Romæ, & alios quosdam præstantes viros ab eo necatos suspitione duntaxat affectatæ libertatis. Theoderico rege sine virili prole defuncto, Amalafuentha filia tunc vidua existens, cum Athalarico eius nato, in regno successit. Erat verò Athalaricus admodum puer. Itaque cura ac gubernatio tota reginæ incumberebat. Statim igitur regina pueri curam suscipiens, litteris Latinis erudiendum & moribus formandum curauit. Præceptores enim litteram & quosdam ex Gothorum senioribus homines grauißimos & compositos circa puerum esse iusserat. Ipsa verò seuerè admodum gubernationem exercebat, prohibens Gothorum iniurias, nonnulla etiam Theoderici facta retractans, & ad mitiorem formam reducens: inter quæ & illud fuit, quòd Boëtij ac Symmachi filijs patrimonia dudum à Theoderico publicata restituit, afferens eos falsis delationibus, ac temerè à rege creditis, fuisse damnatos. Theodatum verò consobrinum suum, qui magnas in Thuscis possessiones habens, multa vicinorum prædia quasi pertyrannidem occupauerat, ad restitutionem ablatorum faciendam cum acerba increpatione malignitatis coëgit. Hæc reginæ seueritas multos Gothorum sibi inimicos reddidit. Itaque simul conspirantes quidam Gothorum proceres, fouere puerum contra potentiam matris statuerunt. Quare ad reginam venientes, non placere Gothis dixerunt, vt rex eorum sub magistris ac præceptoribus viuat, nec vt senioribus traditus obtemperet: decere magnum regem equos & arma, & iuuenum exercitia, non seniorum frigiditatem, aut magistrorum sedulitatem meditari. His enim & corpus, & animum regis effoeminari: illis autem vigorem & peritiam crescere. Non enim factum esse regem, vt disciplina litterarum populos doceat, sed vt bello & armis potentiam extollat. Hæc & si reginam non latebat, quorsum tenderent; tamen ne refragari eorum postulationi videretur, concessit. Adolescensque æqualium conuersationi traditus, breui admodum tempore in lasciuiores vitam, scortaque, & libidines, ac cæteras huiusmodi voluptates transuectus est: matri verò vsque adeo repugnans & aduersus, propter malos suos, vt neque adire illam, neque alioqui dignaretur. Regina igitur quum se per has artes ab aduersarijs oppugnari, ac regno spoliari videret: non tulit dolorem ingentis spiritus foemina, sed tres Gothorum proceres, qui autores suosque; malorum consiliorum puero erant, missis clam percussoribus, occidi fecit. Ipsa verò adolescente sibi reconciliato, gubernationem resumpsit. Sed Athalaricus ex superiori vite lasciuita in varias ægrotationes prolapsus, decimo octauo ætatis anno defunctus est. Regnauit autem Athalaricus vnà cum matre post Theoderici mortem annis decem, Regina verò post obitum filij commodius sibi processuram guber-

Odoacer occiditur.
Theodericus Italia potitur.

Sicilia & Dalmatia cum alijs victæ.

Postremus ætatis vitæ Theoderici seuerus.

Amalafuentha cū filio succedit.

Amalafuenthæ administratio bona & moderata

Seueritas odium reginæ parit.

Gothi regis adolescentis educationem bonam improbant.

Corruptela regis

Occisi consiliorum malorum auctores

Athalarij mors.

gubernationem arbitrata, si socium & adiutorem aliquem haberet; Theodatum consobrinum suum, cuius supra mentionem fecimus, in consortium regni assumpsit. Erat autem Theodatus literis Græcis Latinisque liberaliter eruditus, multamque Platoni operam, & philosophiæ impenderat: cæterum natura imbecillis, & inconstans, multis vitijs laborabat. Is ergo ad regnum beneficio reginæ assumptus, statim ingratitude ac perfidiam ostendit. Secreto enim cum inimicis reginæ conspirans, eam cepit, captamque in Vulturni lacu insulam relegauit. Nec multo post per filios agnatosque eorum, quos regina in seditione filij occidi fecerat, vt ipsa interficeretur, permisit. Hæc tanta perfidia ac malignitas Theodati multos Gothorum turbauit, casumque reginæ indignum, & successionem Theodatici tam nefarie deletam miserabantur: nec multum à seditione aberant Gothi. Quæ quum intellexisset Iustinianus imperator, (ad hunc enim post Zenonem, & Anastasium, & Iustinum deuenerat imperium) tempus idoneum ratus Italiæ liberandæ, mentem & cogitationem suam ad has partes conuertit. Inuitabat insuper eum prosperitas imperij, quod paulo antè per Belisarium ducem superatis bello Vandalis, Africam illis abstulerat. Nec ferendum iam sibi videbatur, vt contra decus imperij Romani Italiam occupari à barbaris pateretur. His rationibus permotus, oratoribus ad Theodatum missis, restitui sibi Italiam & Siciliam postulauit, offerens in huius rei compensationem alias dignitates: quòd si non faceret, bellum vt expectaret, edixit. Ea quum Theodatus detrectare videretur, non vltra cunctandum ratus imperator, Belisarium in Siciliam transire cum exercitu iussit. In apparatu tamen faciendo non in Siciliam, sed in Africam missurum se classem simulabat. Per idem quoque tempus Mundum quendam ducem cum alijs copijs Dalmatiam inuadere mandauit, vt hinc inde percussi Gothi facilius opprimerentur. Et Mundus quidem Dalmatiam ingressus Salonas occupauit, belloque & tumultu partes illas inuoluit. Belisarius autem parata classe, militibusque impositis, in Siciliam nauigauit. Habebat verò peditum delectorum copias satis magnas, & insuper equites eadem classe portabantur. Præerant pedestribus copijs Constantinus, & Bessas, & Herodianus: equitibus autem Valentinus, & Innocentius & Magnus; omnium verò dux & moderator Belisarius. Sequutus ergo Iustiniani præceptum, quum se Carthaginem petere simularet, Siciliæ per viam applicuit: & quasi reficiendi sui causa in his locis descendit, sumptoque exinde tempore idoneo, Catinam urbem repente adortus occupauit. Inde mox copias ostentans, ac propositum aperiens, non multos post dies Syracusas dedentibus sese ciuibus suscepit. Post hæc mirabilis fuit victoriæ cursus, dedentibus sese ciuitatibus, atque vltro vocantibus. Causa verò huius erat Siculorum in Gothos odium, & imperij Romani autoritas, & Belisarij præsentia; qui quum à Vandalis Africam liberasset, idem facturus de Gothis per Siciliam & Italiam sperabatur. Præterea Gothi nullos per Siciliam apparatus fecerant, nec ibi futurum esse bellum putabant. Itaque quicunque per Siciliam erant Gothi, subita Belisarij inuasionem, ac defectionem ciuitatum attoniti, de fuga magis, quam de resistentia cogitarunt. Panormus sola, quoniam in ea vrbe validum Gothorum erat præsidium, obsidionem expectauit & pertulit. Quæ quum à terra munitissima esset, hostesque contemneret; classe in portu delata, mari tandem expugnata est. Portus enim vsque ad moenia patebat, animaduersumque fuerat à Belisario, quibusdam in locis malorum nauium altitudinem celsius attoniti, quam moenia. Quare sagittarij per malos dispositi subiectos hostes sagittis & telis vndique ferientes, moenia defensoribus nudauerant, alijque subeuntes absque vllò metu muros cædebant: quo periculo adducti hostes urbem dedere. Hæc ciuitas vlti-

Theodatus ad regnum euehitur.

Ingratitudo Theodati.

Iustinianus occasionem Italiæ recipiendæ non negligit.

Iustiniani ad Theodatum postulata.

Belisarius in Siciliam missus. Mundus in Dalmatiam.

Belisarius Siciliam capit.

Victoriæ cursus.

Strategema, quo Panormus capta fuit.

ma cunctarum Siciliae ciuitatum in potestatem deuenit. Recepta Panormo, Belisarius Syracusas reuersus ludos magnificos edidit, ac numisma in multitudinem disperfit. Erat enim extrema consulatus sui dies, qui consulatus sibi traditus fuerat ob honorem victoriae contra Vandalos partae; adeoque fortunam habuerat fauentem, ut extrema consulatus die Siciliam vniuersam ad superiores victorias repertus sit addidisse. In Sicilia quidem in hunc modum res processerant. in Dalmatia vero contractis magnis copijs, ad urbem Salonas duxerunt. Quumque in propinquo essent, & bellum hinc inde gereretur; pugna tandem committitur, non ex praeparato, sed praeter expectationem vtriusque exercitus. causa vero pugnandi in hunc modum fuit. Mauritius erat Mundi ducis filius, adolescens egregius, ac manu promptus. Is partem equitatus habens speculatum ierat Gothorum castra. huic fortuna quadam hostium equitatus obuiam fuit. quum sese mutuo conspexissent, nulla fuit mora, quin proelium committeretur. Pugnatumque est aliquandiu ita vehementer, ut enixius fieri nil posset, praestantesque Gothorum permulti in eo proelio ceciderunt, & Mauritius ipse ad extremum occubuit. Senserant utraque castra proelium committi, & vtrique suis opem ferre properabant. In via dum esset Mundus, interitum filij cognouit, tunc homo natura vehemens & bellicosus, quasi rabie quadam in hostes defertur. Aduenerant inter haec omnes Gothorum copia, ac totis castris hinc inde certabatur. Pugna fuit cruentissima & asperrima. Tandem fracti Gothi magna suorum caede in fugam vertuntur. Sed Mundus infatigabiliter dum Gothos caedit, ac profligatos longius ira ac dolore amissi filij persequitur, in sua ipse victoria a fugientibus hostibus occiditur. Itaque vindicta filij supra modum exercitata patri insuper interitum cumulauit. Post hoc proelium vtrique exercitus discessere. nam & Gothi profligati consistere in his locis ausi non sunt, & Iustiniani milites ob mortem ducis conterriti, reliquis Salonis retrò abierunt. Non silebo in hoc loco, quod scriptum est a nonnullis autoribus. Sibyllae dicunt fuisse carmina vetustissima, in quibus significabatur, quum Africa recepta iterum a Romanis foret, tunc Mundum cum prole sua esse periturum. Hoc Sibyllae vaticinium multos mortales conterruit, sollicitos ne caelum & terra cum vniuersis hominibus periret. Tunc autem Africa superioris bello virtute Belisarij recepta, huius ducis ac filij interitum fuisse praedictum a Sibylla apparuit. adeo euncta vaticinia inuoluta ambagibus sunt. Post mortem huius ducis, ac discessum exercitus, Gothi per Dalmatiam plus posse coeperunt. Grippa siquidem, vnus ex Gothorum proceribus, recepto confestim exercitu, Salonas urbem, & quicquid prius ceperat Mundus, per ea loca recuperauit; multoque superior Gothorum res per eas partes videbatur, Theodatoque regi animus creuit, ut iam consideret bello se vel parem, vel superiorem futurum. Iustinianus vero quum haec, quae in Dalmatia gesta fuerant, cognouisset; Constantianum quendam ex aulicis suis bello Dalmatico praefecit. Et simul ad Belisarium scripsit, ne cunctaretur in Italiam transire. Constantianus igitur resecto exercitu, classeque affatim structa, quum aliquod tempus in his conficiendis Dyrrachij commoratus esset; tandem inde mouens, Epidaurum nauigauit. Erant Epidauri exploratores quidam a Grippa summissi, qui quum viderent Constantiani classem iuxta littus nauigantem, multitudine nauium & structura egregiam, confestim ad Grippam reuersi rem per se magnam etiam magnificentius extulerunt. Quibus auditis Grippa incertus consilij esse coepit. Nam & pugna decernere aduersus tantas vires perniciosum ac temerarium arbitrabatur, & includere se Salonis non satis confidebat; ciuibus suspectis, & moenibus eius oppidi quibusdam in locis vetustate collapsis, mari etiam praualentibus

Consulatus Belisariani felicitas.

Gesta per Dalmatiam.

Mundi contra Gothos pugna.

Mundi caedes.

Oraculum Sibyllae de interitu Mundi.

Grippa Dalmatiam recuperat.

Constantianus contra Grippam mittitur.

lentibus hostibus, cito se ad inopiam commeatus redigi posse formidabat. His curis anxius, tandem quod potissimum in difficultatibus visum est, consilium capit. Salonis egreditur cum omnibus copijs, & aliquanto profectus, castra loco idoneo communiuit. Inter haec Constantianus cum tota classe Lisnam peruenit. Ibi quum ea, quae facta erant, cognouisset; ad proximum littus nauigauit, militibusque expositis quingentos eorum praemisit; ac fauces angustosque aditus, qui non longè Salonis absunt, per noctem occupare iussit. Id factum quum esset, ipse postridie exercitum omnem Salonis admoit, ac nullo negotio urbem recepit. Id quum Grippa intellexisset, paucis diebus circa ea loca moratus, abire constituit, atque ita Rauennam mari delatus Dalmatiam & Liburniam penitus dereliquit; quae statim, nullo iam repugnante, in Constantiani manus deuenere. Belisarius autem literis Iustiniani acceptis, quum sibi in Italiam transeundum esset, militum praesidio Syracusis & Panormi relicto, ipse cum reliquis copijs Messanam petijt, atque ibi traiecto freto Rhegium venit. Inde per Brutios & Lucanos pedestri itinere exercitum duxit. Classis vero ut per littus inferi maris quam prope se nauigaret, edixit. Dum iter facit, frequentes eorum locorum populi ad illum defecerunt. Profectus per hunc modum aliquot dierum iter, tandem ad Neapolim constitit, quae vrbs magna ac valida Gothorum praesidio tenebatur. Ac statim Belisarius classem in portu extra teli iactum ad ancoram stare iussit. Ipse autem admotis prope urbem copijs, situm vrbs, ac naturam loci a terra speculabatur. Nec multo post arcem munitam in suburbano existentem pacatione cepit. Inde quum obsidionem pararet, venerunt ad eum Neapolitanorum legati, in quibus erat Stephanus quidam Neapolitanus, vir & autoritate inter suos, & consilio praestans. Is haec ferme dixit. Non rectè facere Belisarium, quod Neapolitanis, nulla prius iniuria laesisset, bellum inferat. Se quidem urbem incolere, Theodati & Gothorum praesidijs custoditam. Itaque nihil sperare a Neapolitanis eum posse, utpote in aliorum potestate constitutis. Quinetiam si fas sit dicere, non bono consilio illic frustra morari. Si enim, inquit, Romam habueris, Neapolim quoque habebis. Sin verò Roma excluderis, ne si Neapolim habeas, eam retinebis. Itaque Romam aduersum Gothos, qui ibi sunt, tibi ducendum fuit; non Neapoli commorandum, quae utcumque res cadent, sit accessio futura. Ad hoc Belisarius respondit; Vtrum bono vel malo consilio circa Neapolim commoretur, non esse Neapolitanorum sibi praescribere, neque enim eorum sententiam super hoc sciscitari. quae verò ad eos pertinent, cogitare eos debere, utrum praestet exercitum Imperatoris Romani pro salute ac libertate propria recipere, an in seruitute barbarorum permanentes, meritò oppugnari ac deleri. Se quidem, nisi recepta vrbe, non esse abiturum. Cupere verò sine pernicie eorum potius, quam cum pernicie vrbe potiri. Haec palam. Secretò autem Stephanum commonefecit, ut beneuolentiam potius & gratiam imperatoris, quam indignationem promereri ciues suos adhortetur. Legati igitur in urbem reuersi Belisarij verba retulere. Quumque de his rebus consultaretur, rogatus sententiam Stephanus, nimium sibi periculosum videri inquit, tantam belli molem in seipos Neapolitanos suscipere: proinde pacatione aliqua saluti suae prouidendum esse censebat. Aduuabat quoque hanc ipsam sententiam Antiochus quidam genere Syrus, longo tempore Neapoli mercaturae gratia commoratus, homo diues, ac magnae apud Neapolitanos fidei. hic eadem suadens, quae Stephanus censuerat, multos permouerat. Populus quoque ac multitudo vrba eadem cupiebat. Iamque voces audiebantur aperte dicentium, portas Belisario esse aperiendas. Gothi erant in praesidio circiter octingenti: qui quanquam grauer illa

Grippa Salonas deserit.

Constantianus Salonas recipit, cum Dalmatia tota.

Belisarij transitio in Italiam.

Neapolis obsidio.

Stephani pro Neapolitanis ad Belisarium oratio.

Belisarij responsum.

Stephani consilium.

Pastor & Asclepiodotus Gothorum partes fouent

ferrent, tamen aduersus populi voluntatem repugnare non ausi seipso con-
traxerant. Pastor & Asclepiodotus erant Neapolitani, in primis Gothorum
amici, & qui presentem ciuitatis statum mutari permolestè ferrent. hi con-
specta populi voluntate, apertè refragari non audentes, transuersa quadam
via impedire conuentionem aggressi sunt. Quam ob rem eadem illa, quæ cæ-
teri, in concione laudantes, pactis ac iureiurando multa cauendum esse sua-
serant, erant verò talia, quæ non putabant Belisarium esse concessurum, præ-
sertim quum de his obseruandis iusiurandum ab eo peteretur. Visi igitur pro
beneuolentia populi illa dicere, decretum in eorum sententiam fieri obti-
nerunt; cunctaque in libellum diligenter redacta Stephanus à ciuitate mis-
sus Belisario detulit. Qui quum illa legisset, singula postulatorum capita be-
nignè probauit, ac iusiurandum suum obtulit pro his obseruandis. Step-
hanus igitur in urbem reuersus hæc retulit. Populus autem læticia affectus dis-
cursari iam ad portas, Belisariumque in urbem vocari debere clamitabat.
Hæc igitur aspicientes Pastor & Asclepiodotus, quando primæ illorum ar-
tes non procedebant, Gothos simul ac Neapolitanos ciues suæ factionis in
vnum conuocant: docent, stultum esse, arbitrio multitudinis imperitæ ciuita-
tem perdere. Quis enim non intelligat, si Belisarius capiendæ urbis fiduciam
haberet ullam, postulata, quæ ad illum misimus, nunquam fuisse concessu-
rum? Nunc autem omni destitutus spe, ea consentit, quæ seruaturus non est,
quo nos proditores periculo nostro faciat. Nam si beneuolentia, quam præ-
dicat, teneretur; non hic manens in fraudem nos impelleret, sed ultra pro-
gressus contra Theodatum & Gothos prælio decerneret. Hæc & huiusmodi
suadentes, ad repugnandum hortati sunt, & Gothi animos addiderunt ad
urbem defendendam. Iudæos insuper, quorum magna Neapoli multitudo
erat, armauerunt ac sibi coniunxerunt. Quibus rebus deterriti ciues, collo-
quia Belisarij omnemque conuentionum spem interruperunt. Ille igitur post-
hac ad bellum se comparuit, sæpiusque expugnatione tentata, magno suorum
militum detrimento depellitur. Mœnia enim Neapolis partim mari circun-
dantur, partim locis arduis saltuosisque existunt, aditusque difficillimos per-
uadentibus habent. Aquæductus verò, qui aquam in urbem deferebat, licet
à Belisario recisus fuisset, tamen non multum obsessis nocere videbatur, pro-
pterea quod pluribus in locis puteos habebant, ut deesse illis aqua non pos-
set. Maxima verò detinebantur spe auxiliij venturi, quoniam missis Romam
nuncijs opem ferre sibi aduersus hostes postularant. Quum esset Belisarius
exigua spe, ac de omittenda obsidione cogitaret, fortuna mirabiliter sibi vi-
am aperuit. Aquæductus erat solo incisus, per quem aqua in urbem fereba-
tur. Hunc ab initio obsidionis Belisarius, ut supra diximus, interruperat. Per
eum miles quidam Isauricus fortè ingressus, usque ad mœnia urbis penetra-
uerat. Erat verò in ea parte, qua mœnibus inferebatur, petra non manu posi-
ta, sed natura, per quam perforatam aqua in urbem transibat. Magnitudo au-
tem foraminis non tanta erat, ut vir ingredi posset. Quæ quum satis contem-
platus esset miles, intellexit, si petra illa magis patefieret, aditum fore in ur-
bem. Itaque nota Belisario cuncta facere curauit. Dux verò lætatus, ac ma-
gna pollicitus præmia, alios sibi coadiutores eligere militem iussit, ac petram
illam magis aperire, non cædendo, ne percussio exaudiretur; sed limando, ac
paulatim demendo perquam latenter. Hæc ut dux iubebat, ita miles egit.
Denique assidua diligentique militis opera effectum est, ut armatus vir cum
thorace & clypeo per eum locum ingredi valeret. Hæc facta quum essent,
Belisarius videns iam urbem fore in eius potestate, timensque, ne à militi-
bus vastaretur; Stephanum rursus ad se vocauit, casusque miserabiles, qui ca-
ptis urbibus accidere cõsueuerunt, cædes virorum, mulierum ad libidinem
raptus

Frustra Neapolis oppugnata.

Per aquæductum capta Neapolis.

Belisarij benignus in monendo animus.

raptus, incendia, rapinas, ac mala cætera memorauit. Proinde viderent Nea-
politani, ne extremum periculum expectent, adhuc enim aliter resipiscendi
tempus esse. Stephanus igitur his auditis, cuncta cum lachrymis ac gemitu
ciuibus suis retulit. Illi autem spernentes contempserunt. Belisarius igitur
cœptum suum prosequutus, quum urbem capere statuisset, in hunc modum
prouidit. Primis statim tenebris milites quadringentos delegit, horum sin-
gulos thoracem clypeumque & gladium ferre iussit, paratosque & arma-
tos silentio quiescere, donec admoneantur. Ductores verò his præfecit Ma-
gnum & Ennem, viros strenuos, quorum virtute plurimum confidebat.
Quum media iam noctis pars transacta esset, ductoribus ipsis rem aperiens,
ac locum ostendens, milites per aquæductum accensis luminibus ducere im-
perauit. Quum verò in urbem peruenerint, quid facere illos velit, admonuit;
capere scilicet partem aliquam muri, ac tuba id significare. Ipse verò scalas
per multas iam pridem comparauerat, quibus mœnia aggrediretur. Exerci-
tum autem totum in armis esse iusserat, & multos circa se expeditos inten-
tosque habebat. Inter hæc plerique ex militibus, qui cum Magno erant, pe-
riculum formidantes retrocesserunt, nec exhortationibus aut minis conti-
neri poterant; quos Belisarius duriter increpitos dimisit, ac ducentos eo-
rum, quos circum se habebat, in eorum locum summisit. Qua contume-
lia etiam illi ipsi, qui prius recusauerant, sequuti sunt. Milites igitur per aquæ-
ductum longam & cæcam viam ierunt. non enim ad mœnia finiebatur a-
quæductus, sed longius per urbem penetrabat, testudinem desuper habens
ex lateribus coctis: nec prius ubi locorum essent milites, intelligere potue-
runt, quàm desinente iam testudine cœlum apparuit, tunc se media in urbe
fenserunt esse: & simul euadere ex eo loco difficile fuit, propterea quod pa-
rietes hinc inde altius ædificati, difficilem armatis faciebant ascensum. Ut
verò tandem alteri alteros iuuantes emerferunt, ad mœnia profecti, turres
duas occisis custodibus occuparunt, atque inde tuba canere, & clamorem
attollere cœperunt. Belisariusque confestim ad ea loca profectus, scalas
mœnibus admouit, ac milites conscendere iussit. Fuit & in hoc loco difficul-
tas & mora, quoniam scalæ, utpote clam factæ, ad altitudinem muri non per-
tinebant. Itaque necesse fuit binas simul scalas colligare, atque ita conscen-
dere. Hæc fiebant ab ea parte urbis, quæ ad septentriones est versa. Eodem-
que tempore ad aliam urbis partem, quæ ad mare spectat, acerrimè dimica-
batur. Iudæorum enim multitudo in hoc loco pugnabat, homines proterui
ac temerarij, & qui capta urbe nullam sibi veniam futuram sperarent. Itaque
resistebant acerrimè, nullumque ingressum hostibus permittebant. Alia ve-
rò pars exercitus portam urbis ad Orientem versam incenderat, ac per rum-
pere in urbem festinabat. Inter hæc dies apparuit, portaque à militibus, qui
scalas ascenderant, refracta, ingressum exercitui præbuit. Simulque per por-
tam ad orientem versam, quam incensam à militibus diximus, penetratum.
Tunc discursum per urbem est, cædibusque & rapinis omnia foedata. Præ-
cipuè verò sæuiebant hi milites, quorum fratres vel agnati superioribus præ-
lijs circa urbem commissis interfecti à Neapolitanis fuerant. Hi tunc urbe
capta, victoriam crudeliter exercebant, nulli neque ætati, neque generi ho-
minum parcentes. Iudæi verò, qui partem urbis ad mare versam defende-
bant, etiam capta cæteris in locis urbe ipsi tamen acerrimè repugnabant: nec
prius cessauerunt, quàm discurrentes ab urbe milites eorum terga inuase-
runt. Tunc ab ea quoque parte intra urbem penetratum, cædesque & rapi-
næ ubique factæ. Belisarius capta Neapoli, humanissimè victoria usus est.
Nullum enim Neapolitanorum post arma deposita interfici aut capi permi-
sit, mulieres ab omni libidine integras referuatas maritis parentibusque

Iudæorum ferocitas.

Belisarij moderatio in victoria.

resistit. In Gothos etiam, qui praesidio fuerant, nullam saevitiam ostendit. Pastorem vero & Asclepiodotum tantorum malorum autores non ipse Belisarius ultus est, sed ciues ipsi Neapolitani, multitudoque urbana: quae postridie, quam capta fuerat urbs, ad aedes illorum discurrens, repertum domi Asclepiodotum occidit, ac per urbem traxit. Pastorem vero quaerens, reperire non potuit. Ille enim in ipso captae urbis tumultu vel morte voluntaria, vel dolore ac desperatione animi interierat. Populus tamen ardens odio non prius quaerere illum destitit, quam fidem oculis accepit, eum interiisse; nec temperare potuit, quin eius cadauer membratim discerperet, veniam huic tanto furori dante Belisario, propter mala ab illis in quos sauebatur commissa. Neapolis igitur per hunc modum capta & seruata est. Gothi autem qui Romae & circum ea loca degebant, auditis his, quae Neapoli facta diximus, in suspitione ac metu plurimo constituti erant, nec dubitabant Belisarium cum victore exercitu ad se esse venturum. Quare seipsum cohortantes, ac caeteros gentis suae bellatores euocantes, inter Ananiam & Tarracinam castra fecerunt. Ibi quum simul essent Gothorum copiae, multa de superiori malignitate Theodati, multaque de praesenti segnicie conquesti, demum seditione in exercitu facta, Vitigim sibi regem creauerunt. Erat autem Vitigis non ex regio genere ortus, sed magnus bello vir quondam habitus, eaque virtute nomen & auctoritatem sibi plurimam comparauerat. Theodatus vero simul atque ista sensit, arrepta fuga Rauennam ire properabat. Sed missi confestim post eum a nouo rege satellites, per viam assequuti illum interfecerunt. Post haec Vitigis Romam venit, senatumque & populum alloquutus, beneficia Theoderici memorauit, eosque hortatus est, ne quid noui moliantur. magnas Gothorum vires per Italiam esse docuit, nec ea, quae accidissent incommoda, propter imbecillitatem gentis accidisse, sed propter discordes erga Theodatum animos. Nunc autem conspirantibus in vnam eandemque voluntatem Gothis, contrarios effectus esse sequuturos. Itaque neminem sine sua pernicie per Italiam res nouas moliturum esse. Haec autem cum Liberio Romanae urbis praesule egit. Et quoniam nouum erat eius regnum, iureiurando sibi populum & pontificem obligauit. Ex senatu vero, & ex populo Romano permultos delegit, quos obsidum loco constituit: urbi autem Romae quendam ex proceribus suis Luderim praefecit, ei que delectorum militum quatuor milia reliquit, quibus Romam custodiret. Ipse cum reliquo exercitu Rauennam petere contendit, quo regnum magis stabiliret. Eo quum peruenisset, Amalassuentae filiam, Theoderici neptem, quae a Theodato captiua tenebatur, in matrimonium suscepit, ut regio sanguine dominationem honestaret. Gothorum autem copias vnde cunque vocare parareque non destitit, armaque & equos inter suos partiri, ac caetera, quae ad bellum pertinerent, studiose prouidere. Sed quum magna Gothorum robora circa Padum, & Ticinum, ac caetera per Galliam cisalpinam essent, ea que contrahere Vitigis festinaret; obiecta illi formido est Francorum gentis. Franci enim per id tempus ad Alpes usque dominationem extenderant. Cis Alpes vero Gothi possidebant, nec sane inter se amici, sed suspecti magis discordesque habebant. Et iritatos nuper Francos a Iustiano Imperatore constabat, suadente ut bellum aduersus Gothos capefferent. Ob hanc igitur suspitionem Vitigis oratoribus ad Francos missis delere ab ea parte formidine studuit. Quod & tandem assequutus est, foedere cum illis icto, amicitiaque contracta. Dum haec a Vitigide prouidentur, interea Belisarius refecto ornatoque exercitu Romam petere constituit. Itaque relicto Neapoli Herodiano communi praesidio militum, Cumis quoque alio praesidio imposito, ipse cum caetero Romanam petijt. Iter eius per viam Latinam fuit. Romani vero aduentum Belisari-

*Vitigis rex.**Vitigis ad Romam oratio.**Luderis Romae praeficitur.**Francorum regnum ad Alpes usque.**Belisarius Romam contendit.*

rij sentientes, nequaquam moleste ferre videbantur: & iam Fidelius quidam Mediolanensis, qui per tempora Atalarici praefectus regiae domus fuerat, ex urbe Roma profectus Belisario nunciauerat, ut copias quamproxime admo-ueret. populum enim Romanum exercitui Imperatoris Romani nequaquam portas esse clausurum. Intra urbem quoque ex multorum sermonibus hanc eandem voluntatem populi erat inspicere. Quibus conterriti Gothi, qui Romae in praesidio erant relictii, sponte sua omnes abire statuerunt, praeter Ludarim praefectum, qui pudore ductus perire maluit, quam urbem fidei suae creditam deserere. Romani Gothis abeuntibus securitatem praestitere, euenitque ut eadem die atque hora Gothi quidem porta Flaminia Roma exirent, Belisarius autem porta Coelimontana, quam Afinariam vocant, Romam intraret. Quum esset enim Belisarius maxima omnium laetitia intra urbem receptus, senatum ac populum, quae oportebat, alloquutus; summam post haec diligentiam adhibuit in reparandis moenibus, atque urbe munienda. Non solum enim moenia curauit, & propugnacula idoneis locis construxit, verum etiam fossas & aggeres moenibus adiunxit; frumenti quoque magnam vim nauibus importandam, & publicis horreis seruandam prouidit. Romani vero quanquam ingenium ducis admirabantur, tamen hanc illius sedulitatem in urbe munienda non probabant. Magnum enim ducem cum Imperatoris exercitu Romam ingressum, non de patienda obsidione, sed de inferenda cogitare debere. Enimvero ipse conscius paucitatis exercitus sui, & magnarum virium Gothorum, iam mente & cogitatione futurum prauidebat. Nec tamen interea segnis, sed per praefectos suos Constantinum & Bessam in hoc ipso tempore Narniam, & Spoletum, & Perusiam deudentibus sese ciuibus suscepit. Pugnatum est etiam non procul ab urbe Perusia contra Gothos. Nam Vitigis statim atque defectionem Perusinarum sensit, Vnilam & Pissam cum exercitu in Thuscis misit, quo caeteras vrbes in fide continerent, ac ea, quae iam defecerant, oppida recuperarent. Erat Perusiae Constantinus Belisarij praefectus, copiasque omnes eo contraxerat, praeter paucos milites, quos in praesidio Spoleti reliquerat. Quum igitur appropinquarent Gothorum copiae, ac sub ipsis prope moenibus Perusiae essent; egressus urbe Constantinus, acie structa ad dimicandum parata, Gothos inuasit. Committitur ingens praelium, ac magnis viribus vtrinque certatur: Gothi multitudine, Constantiniani situ loci & fauore propinqua urbis iuuabantur. Post longum certamen superati ad extremum Gothi in fugam vertuntur, fit eorum magna caedes, multi capiuntur, inter quos Vnila & Pissa duces copiarum hostium capti fuerunt, & Romam ad Belisarium missi. Vitigis igitur quum praeter defectionem urbium, hanc insuper cladem accepisset; non ultra differendum ratus, cum toto penitus Gothorum robore in bellum descendere constituit. Itaque Rauenna mouens Romam ducere perrexit, habens in exercitu ducenta millia hominum; plurimosque inter eos loricatoros equites, quos cataphractus appellant. Cuius his tantis copijs ira Romam petebat, ut nihil magis vereri videretur, quam ne Belisarius non expectaret. Quare nec ad Perusiam, nec ad Spoletum, nec ad Narniam constitit; sed Romam petere festinauit. Belisarius autem quum tantam belli molem in se conuerti sentiret, Constantinum & Bessam cum his, quas habebant, copijs ad se propere redire iussit. Paruitque dicto Constantinus, confestimque ex Thuscis Romam duxit. Bessas vero, qui erat Narniae, tardius discessit, ut etiam cum primis Gothorum excursoribus implicaretur. Vitigis enim proximum Narniae iter faciebat. Quod quum primi antecursores peruenissent, egressus urbe Bessas eos inuasit, & agmina quaedam eorum in fugam vertit, multosque occidit. Sed quum maiore numero premeretur, in urbem sese Narniam

*Luderis virtus & fides.**Constantini de Gothis victoria.**Vitigis ingentes copiae.*

recepit. Mox inde Romam properans ex visu denunciauit, Gothos adesse. Gothi Narniam prætergressi per Sabinos in agrum Romanum descendunt. Quumque Romæ propinquarent, ad Anienem fluuium constiterunt. Nam Belisarius pontem super eo amne ex vtraque ripa turribus claustrisque munierat, ac militum præsidio custodire iusserat. Itaque Gothi primo aduentu transire nequeunt, trans Anienem fecerunt castra. Nocte verò insculta, milites qui in præsidio pontis erant, multitudine ac ferocitate barbarorum conterriti, turres ac munimenta pontis deseruerunt; clamque fuga arrepta, in Campaniam abierunt, poenam Belisarii formidantes. Habebat in animo iuxta Anienem castra facere, contra Gothorum castra, quo diutius in his locis hostes detineret: quam ob rem postridie mille equitibus assumptis ad ea loca profectus est, quo & situm regionis, & quid agerent hostes, specularetur; & simul idoneum castris suis locum deligeret. Ei autem proficiscenti, quum prope amnem esset, equites Gothorum præter expectationem sibi obuiam venerunt. Gothi autem pauloante munimenta pontis deserta sentiētes claustra portasque refrugerant. Iamque transgressa multitudo eorum permagna fuerat: quæ Belisario hæc ignoranti quum repente obuiam venisset, ex insperato pugnare compellitur. Et ab initio quidem ducis munera tantummodo Belisarius obibat, iubens & adhortans, & quid agendum foret ostendens. Quum verò sui magis ac magis ab hostibus premeretur, tunc necessitate cogente non amplius ducis officium, sed militis exercebat: aduolans siquidem inter primos pugnatōres, manu & viribus strenuè rem gerebat. Quo quidem die plurimum ipse periculi subiit ex huiusmodi causa. erat Belisario equus insignis, quo plurimum utebatur. Is erat colore subbrutulo, frontemque summam vsque ad nares alba linea distinguebat. Quum igitur ex eo pugnaret equo, & in primis pugnatōribus versaretur, transfugæ quidam eum noscītātes clamore significarunt vt Valam ferirent. Hoc enim vocabulo Gothi formam illam equi appellant, clamorque per omnes iit, Valam feri. Ex quo factum est, vt tota pugna in vnum Belisarium conuerteretur. Quod nisi circa eum egregia familiarium manus se conglobasset, ac impetum ipsi irruentium hostium excepissent, corporibusque & armis equum & Belisarium inter mille telorum ictus protexissent, euadere non poterat. Tunc autem defensus egregie est, tum virtute propria, quum peritissimè dimicaret; tum amicorum & familiarium auxilio, qui incredibili amore circa illum versabantur. In hoc loco multi atque optimi ex Belisarii familiaribus ceciderunt, & in primis Maxentius vir singulari virtute, qui circa Belisarium pugnans, quum præcipua fortitudinis opera edidisset, multosque Gothorum interfecisset, tandem ipse quoque multis vulneribus acceptis, occubuit. Ad extremum se cohortantes qui cum Belisario erant, impetu facto, in fugam hostes verterunt, & vsque ad pontem persequuti sunt. Pedites verò, qui pro ponte stabant, prælium excipientes, facile Belisarium & suos repulerunt. Cedentibus multitudo rursus equitum premere terga cœpit, quibus difficultatibus in editum quendam locum se recipere coacti sunt. Ibi quoque quum equestri pugna redintegrata esset, hostiumque multitudo assidue cresceret, multi que vtrunque pugnantēs cecidissent, tandem effuso cursu Romam petere coguntur. fuga fuit ad eam portam quam Pincianam vulgo appellant. Gothi vsque ad ipsam portam Belisarium persequuti sunt, vt de muris vrbis ferirentur. Fuit quoque in eo loco tumultus ingens. Romani enim, qui in muris stabant, veriti propinquitatem hostium, portam aperire nolēbant. Nec Belisarius licet clamans cognoscebatur, quod & iam sol occiderat, & ipse puluere sudoreque deformatus erat. Quum igitur ad ipsam portam se conglobassent, nec porta aperiretur, hostesque instarent, Belisarius suos cohortatus, hostes magno impetu

Belisariani præsidium pontis deserunt.

Belisarius impetum ducis pugnare cogitur.

Belisarii periculum.

Vala, equi color subbrutulus, Sædæ vice Vall, Saxo vice Val.

petu inuadit, ac in fugam verfos longè summouit. Ita fugatis hostibus, ipse iam planè cognitus, suos intra urbem reduxit. Pugna huius diei longè maxima ac varia fuit. Cœptum est enim pugnari paulo post solem exortum: desitum autem, iam tenebris terram operientibus. Optimusque pugnatō iudicio omnium Belisarius ea die existimatus est. In Gothis autem Vitidus. Quum in urbem redisset Belisarius, milites ac Romanos ciues per mœnia vigilias agere nocte illa iussit. Præfectis etiam suis portas attribuit, vt singuli singulas tuerentur. Præcepit autem, vt si quid tumultus oriretur, nemo ex eo loco, in quo collocatus foret, abiret, neu se commoueret. Per eam noctem pluribus locis tumultus excitati sunt, & plerique inanes. Clamatum est enim per urbem, ad Ianiculi portam hostes inualisse, & arma trepidè ob hoc sumpta. Nec prius cessatum à tumultu, quam redeuntēs inde nunciij retulerunt, omnia ad Ianiculum quietā esse, nec hostes per ea loca visos vel auditos. Ad portam verò Salariam alius tumultus exortus, nec is quidem temerè. Gothi enim per noctem sub ipsam portam venientes, Romanos ciues, qui stabant in mœnibus, vocauerunt; atque ibi vnus eorum Bacchius nomine vir Romæ notus, quæ Vitigis rex ad hoc ipsum miserat, verba faciens; Quid est, inquit, Romani? an non iam pudet vos stultitiæ vestræ, qui Græcis hominibus, nautis & histrionibus, ac nulli prorsus alij rei gerendæ idoneis, vos ac salutem vestram commisitistis, sprete Gothorum potentia, quæ primo statim aduentu illos fudit atque obsedit? Atqui non ita meriti de vobis erant Gothi, vt tantam proditiōnem aduersus eos moliri debuissetis. Sed respiscite iam. vnica enim hæc euadendi via est, si portas Gothis aperiat, nō aduersum vos, sed aduersum Græcos ingressuris. Quod si perseveratis in amentia vestra, implacabile bellum à Gothis expectetis. Hæc Vitigis rex denunciari vobis iubet. Nihil his verbis responsum est à Romanis: sed quum significaretur Gothos adesse, concursum est ad Salariam portam. Gothi verò aliquanto commorati, in castra regis, quæ inter urbem & amnem erant posita, reuerterunt. Et prima quidem nox in hunc modum transacta est. Postridie verò, quum in prælium nemo egrederetur, Gothi ad obsidionem se compararunt. Eius obsidionis ratio hæc fuit.

Castra circa urbem sex in locis posuerunt à Flaminia via vsque ad Prænestinam. His castris quinque vrbis portæ obsidebantur: addiderunt postmodum septima castra ultra pontem Miluium. Hæc vltima castra portam Aureliam obsidebant, & impediēbant vias, quæ trans Tyberim ferunt. Castra autem ipsa vallo & fossa ac ligneis turribus munierunt, & tam citra, quam ultra Tyberim possidentes, omnia crebris incursionibus peruadebant. Belisarius autem pro defensione vrbis hæc prouidit. Pincianam portam, quæ cōtra Gothorum maiora castra maximè erat opposita, & huic proximam à dextra manu Salariam, & quicquid circa illas muri est, sibi ipsi Belisarius tuendas assumpsit. Prænestinam verò portam Bessæ commisit. Flaminiam verò, quæ est à sinistra Pincianæ, Constantino attribuit. cæteris quoque portis alios præfecit. Gothi profecti circa urbem aquæ ductus omnes interruperunt. Erant hi quatuordecim aquæ ductus mirabili opere confecti, per quos aqua in urbem vehebatur. Et horum interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum pistrinorum defectus. Nam ex eo aquæ ductu, qui ex summo Ianiculo per trans Tyberim defluebat, utpote decliui ac rapido, magna vis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoque aquæ ductibus quibusdam in locis eadem commoditas molendi instituta fuerat, qui tunc interrupti permagnas obsessis difficultates afferebant. Aduersus hæc incommoda Belisarius in hunc modum remedia excogitauit: Bini lembi paruo inter se distantes spacio tignis coniuncti molas in medio continere

Tumultus nocturni.

Obsidio Romæ.

XIII aquæ ductus reijcti.

Pistrinorum structura Belisarianæ.

bant, quæ rapido fluminis cursu percitè voluebantur: funes ab vtraque ripa quam maximè intenti lembos in flumine sustentabant, huiusmodi lembos secus pontem, qui primus trans Tyberim fert, collocavit. Post eos lembos, alios ordine eodem dispositos ordinavit. Ne verò hostis mittendo de superiori loco materiem & ignem, officere lembis valeret, cathenæ in flumine ad ipsum pontem obiectæ, omnem materiam excipiebant, exceptam autem homines ab vtraque ripa dispositi auferre bant. Et aduersus pistrinorum defectû hæc optimè prouisa sunt. Lembi enim pistrina largissimè suppleuerunt. Aquarum verò incommoda Tyberis sustentabat. Per moenia verò pluribus locis instrumenta belli multiplicia ad feriendum repellendumque hostes Belisarius effecerat, ac solertissimè omnia prouidebat. Gothi verò contrà, ad expugnationem vrbis instrumenta & machinas comparabant. Machinæ verò huiusmodi fuerunt, primùm arietes quatuor. Est autem forma eorum talis. columnæ lignæ quatuor in altitudine rectæ æqualiter inuicem oppositæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo vincuntur, quatuor ad imum columnarum, totidem ad summum, efficiturque veluti quadratæ cuiusdam ædiculæ forma. hæc rursus corrigijs obtegitur, ne feriri de moenibus quot intus sunt, possint. Transuersum deinde tignum ponitur, à quo trabs cathenis alligata dependet, quasi vsque ad medium altitudinis columnarum. Habet verò trabs in capite ferrum ingens & quadratum ad incudis formam. Machina tota quatuor rotis ad bases columnarum impositis defertur. Mouent autem eam milites intus existentes non pauciores quinquaginta, qui postquam eam moenibus admouerunt, trabem illam suspensam machinamento quodam retro trahunt, moxque cum impetu dimittunt. Trabs autem violentia & pondere in murum delata omnia scindit ac perrumpit. Fecerant etiam Gothi turres ligneas pari moenibus altitudine. hæ quoque rotis vehebantur. Sclarum præterea grandem numerum parauerunt, & infinitam quandam vim fascium ex virgultis & stipula, quibus fossas replere cogitabant. Quum satis omnia parata essent, Vitigis prima luce armatos omnes adesse iubet, agminaque distribuit, & quid agere quemque velit præscribit. Fit alacritas magna in Gothis & incredibilis pugnandi ardor, quum alij fasces, alij scaldas ferrent, alij machinas admouerent. Belisarius ante portam cum lectissimis super aggerem præstabat, nec quicquam moueri à suis iusserat, priusquam ipse signum dedisset. Turres quas paratas à Gothis diximus, boues conuehebant. hæ ante cæteras machinas aduehebantur. Quod quum aspexisset Belisarius, risit simplicitatem Gothorum, qui bobus crederent machinam admoueri ad hostes armatos posse. Itaque suos omnes sagittas in boues conijcere iussit, quibus citò confecti boues conciderunt, machinæque destituta vltèrius admoueri non potuit: qui autem stipulam, & qui scaldas ferebant, multitudine telorum ab aggere veniente repulsi, nec fossas complere, nec moenia adire, nec arietes admouere valebant. Stabat nihilominus Gothorum acies, ac testudine facta interdum subibat. Sed peruincere aggerem nunquam potuit. sagittis, & tragulis, & omnifariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam geruntur, tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarum, quo Belisarium prælio distineret, ipse ad Prænestinam portam cum multitudine pugnatorum conuolauit. Eodemque tempore alia Gothorum multitudo contra portam Aureliam impetum faciebat. Alia insuper hostium manus portam, quæ est ad summum Ianiculum, expugnare nitebatur. Ita quatuor simul locis Roma oppugnabatur, ad Pincianam & Salariam portam, quas Belisarius tuebatur; ad Prænestinam, cui præerat Bessas; ad Aureliam & Ianiculæ portam. Sed hi, qui ad Ianiculum pugnabant, Gothi, facilè repellebantur.

Sunt

Sunt enim loca ardua & saltuosa, vt difficile sit moenia adire, etiam nullo repugnante. Tunc autem Paulo Belisarij præfecto cum valida manu militum defendente, conatus hostium in irritum cecidere. Ad Aureliam verò portam maius periculum fuit. Via erat porticu contestæ, per quam ad templum beati Petri apostoli vadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi quum tempus rei gerendæ visum est, egressi ex insidijs repente ad molem Adriani inuadendam conuolarunt, scalisque admotis primum ambitum, qui figura quadrata molem cingit, repentino impetu ceperunt: hæc moles Imperatoris Adriani sepulchrum fuit, eximio ac magnificentissimo opere confectum. Primus ambitus quadrati figuram habet. Constat verò totus ex marmore Pario summa artificum diligentia exædificatus. In medio verò huius quadrati rotunda moles insurgit, excelsa quidem altitudine, latitudine verò tanta, vt in summa eius parte area sit, cuius diameter vix iactu lapidis transigatur. Habet verò pontem super Tyberim amnem, qui ab ipsa mole ad aliam ripam extenditur. Hoc ædificium, licet extra urbem foret: (nam vrbs quidem ad Tyberim finitur, hoc autem vltra Tyberim est) tamè quia pontem habet ad moenia vsque pertinentem, & erat veluti arx & propugnaculum quoddam, Belisarius militibus suis occupandum custodiendumque prouiderat, eiusque rei curam Constantino mandauerat. Constantinus igitur quum paulo antè vidisset hostes ratibus in Tyberi missis ad eam partem vrbis oppugnandam accedere, quæ est inter Martium campum & Aureliam portam, veritus humilitati murorum, (nam erant in his locis moenia iuxta flumen non satis munita) cum manu militum ex Adriani mole eò accurrerat, nec satis multos in præsidio molis reliquerat. Gothi ergo, vt diximus, per absentiam præfecti capto inferiori ambitu molem ipsam expugnare nitebantur. Milites autem de superiori parte repugnantes, quo magis repellant hostes, rem nefariam effecerunt. Erant in summa parte molis vnde quaque permagnæ statuæ hominum, equorum, quadrigarum, excellenti artificum opere confectæ: has partim integras milites demoliti in hostes præcipitarunt, partim cōfractas in hostes deiecerunt. Ita præclara artificum opera, ac multorum annorum labores, ac maxima eius sepulchri ornamenta, militum siue rusticitas, siue malignitas, paucis horis absumpsit. Inter hæc Constantinus repulsi à flumine hostibus, audito molis periculo, per pontem succurrit, additque suis animos, atque ipse ab inferiori parte hostes inuadit. Per hunc modum seruata tandem moles est, atque hostes repulsi. Ad Prænestinam quoque portam, vbi Vitigis rex, & qui cum illo venerant, Gothi pugnabant, ingens periculum fuit. Erat enim non procul ab ea porta locus, quod Viuarium appellabant. Is locus moenia habebat duplicia, aliquo spatio inter se distantia. Solum inter bina moenia planissimum erat, moenia verò ipsa non satis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi moenia, & si egregiè repugnabatur, tamen ea peruicerunt. Bessas verò præfectus diffidens aduersus tantam Gothorum vim resistere posse, Belisario prope significauit, quanto in periculo res foret, vtque maturaret opem ferre admonuit. Eo nuncio permotus Belisarius, relicto ad Salariam portam præsidio, ipse cum lecta manu militum per urbem discurrens ad Viuarium peruenit. Aduentu suo redintegrata pugna, crescunt militibus animi ob præsentiam ducis. Ipse etiam cum suis in prælium descendit. Gothi murum ab inferiori parte perfregerant, ac magna vis eorum ingressa inter bina moenia verfabatur, pugnaque in eo loco acerrima erat. Tandem verò eum exitum habuit pugna, vt Gothi per eum ipsum locum, quo ingressi fuerunt, cum magna suorum strage euadere cogentur. Postquam verò egressi sunt, in eos perturbatos immissi milites longè illos summouerunt, eorumque machinas omnes incenderunt. Idem quoque ad Salariam portam acci-

II 2

*Arietum forma.**Oppugnabant urbem Gothi.**Belisarius Gothorum imperitiam videt.**Vrbs quatuor locis oppugnata.**Moles Adriani.**Statuæ molis partibus seruiunt.**Viuarij locus.*

dit. Milites enim eruptione facta, turres & machinas cremauerunt. Per hunc modum Roma eodem die & oppugnata pluribus locis, & defensa fuit. Ceciderunt autem in his praelijs Gothorum ad tria milia, obsidio tamen durabat. Romani verò, & si Belisarij virtutes admirabantur, tamen querela aduersus illum erat, quòd contra tantas Gothorum vires exiguis ipse copijs concitato bello Romam in præsentes difficultates coniecisset. Quod sentiens Belisarius (neq; enim erat obscurum) & si aliàs hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiorem in modum commotus, vehementius scripsit, ostendens obsidionem vrbs Romæ, ac multitudinem hostium, & paucitatem suorum. Se enim in Sicilia ex eo, quem duxerat, exercitu Panormi & Syracusis præsidia militum reliquisse. Neapoli verò, & Cumis, & alijs per Italiam oppidis à se receptis, quòd necessarium fuerit, pro illorum tutela milites posuisse. Sibi tantummodo ad quinque milia militum restare. Obsideri verò à Gothis ducentorum milium exercitu. Romanos horum periculorum insuetos, haudquaquam obsidionem toleraturos. Quantum verò ad se attinet, semel vitam suam imperatori Iustiniano deuouisse, nec sua referre, tardè vel citò intereat: cæterum videndum esse, quid ea res honoris vel infamiæ imperio Romano sit allatura.

His literis Iustinianus acceptis, valde cōmotus est, ac statim copias quasdam iam paratas nauigare in Italiam iussit, & maiores alias parare constituit. Præerant autem his copijs, quas iam parauerat, Valerianus & Martinus. Eaque hyeme per Aetoliam & Acarnaniam hyemauerant. Romanos hæc significata in spem continuere, aduentum eorum primo quoque tempore expectantes. Dum hæc Romæ geruntur, Asinarius & Vligislaus Gothorum duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitu miserat, classemque insuper illis dederat, coniunctis sibi maximis barbarorum copijs, Salonas mari terraque obsederunt. Constantianus enim impar tantis hostium copijs munita prius affatim vrbe obsidionem tolerabat. Nonnunquam etiam vrbe egressus maxima Gothis damna mari terraque inferebat. Roma inter hæc obsideri durius cœpit. Vitigis enim, quoniam expugnatio prius tentata turpiter ei successerat, inquietior inde factus, cuncta rimari ac perscrutari non destitit, quibus obsessos permaximè affligeret. Portus erat iuxta mare à dextra Tyberis fluuij ripa, superque eo vrbs valido muro cincta. eo in loco naues cuncta, quæ mari feruntur, deponebant. Inde rursus terra vel fluuio Romam portabantur. Vitigis igitur magnis suorum copijs repente & inopinatè missis, vrbe Portuensem cepit, oppidanis contra subitam Gothorum vim nequaquam satis ad resistendum paratis. Ex huius occupatione vrbs, magnæ confestim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarum rerum quæ vsui sunt, importandi facultate sublata. Nam Gothi quidem præsidio militum ibi relicto oppidum ac fauces Tyberis custodiebant, nec importari quicquam patiebantur. Nec multo post Vitigis Rauennam misit, qui ciues Romanos omnes, quos obsides duxisse supra ostendimus, interficerent. Erant verò in his multi ex nobilitate, multi etiam ex plebe præstantes viri, qui omnes interfecti sunt, præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt. In quorum numero fuerunt Ceruentinus, & Reparatus, Vigilij, qui postea papa fuit germanus. Hi enim re præcognita, in Galliam fugientes mortem vitarunt, cæteri perierunt. In hoc Romani populi dolore ob ciues Rauennæ interfectos, alius superuenit dolor. Belisarius defectum annonæ timens, Romanis ciuibus edixit, vt filios & vxores, & omnem inutilem bello turbam Neapolim mitterent. Idem milites quoque suos facere coëgit, quibus vel scorta, vel mancipia Romæ forent. Viæ autem abundi per id tempus duæ supererant, vna Hostiensis iuxta sinistram Tyberis

Querela de Belisario.

Litteræ Belisarij ad Iustinianum.

Res in Dalmatia gesta.

Portus à Gothis capitur.

Obsides Romani in iu Vitigis occisi.

beris ripam vadentibus, alia mediterranea regione per ea loca, quæ à castris hostium erant maximè diuersa, neque enim totam vrbe ab initio cinxerant Gothi, vt diximus, sed ab Aurelia porta ad Prænestinam obsidebant. Per alia verò loca non temere neque sæpè vagabantur. Nam & damna incurrebant, si longius à castris suis progressi forent, & sine magno copiarum apparatu discursare non poterant. Ex quo fiebat, vt via Appia & Hostiensis per id quidem tempus tuto vaderetur. Romani igitur vxores, & filios, & imbellem multitudinem emiserunt. Pars eorum in Campania, pars Neapoli, pars in Sicilia, prout cuique commodius fuit, constitere. Romæ autem annona iussu Belisarij diligentissimè per singula capita distribuebatur. Per hæc tempora Liberius papa in exilium actus est à Belisario, suspicione coorta, cum Gothis cum sentire. Nec multo post successor in pontificatu ei datus est Vigilius papa. Alij quoque è nobilitate Romana in exilium acti ob eandem suspiciones, quorum è numero fuit Maximus, cuius proauus post Valentiniani mortem imperium arripuerat.

Inter hæc Martinus & Valerianus, quos à Iustiniano missos supra diximus, Romam venerunt, habentes equites ad mille sexcentos. erant verò hi magna ex parte Hunni. Aduentu horum equitum recreatus Belisarius, alia ratione, quam prius, bellum gerere constituit. Non enim stans intra mœnia vrbe tuebatur, sed per singulos dies emisso equitatu, subitis incursionibus hostes vexabat. Ex quo factum est, vt mirificum hinc inde accenderetur certamen, & in omnem experiètiàm veniretur. Belisarius enim ipse scientissimus præliandi dux, equites, qua ratione agendum foret, commonebat; monstrabat quousque progredi, & vbi consistere oporteret. Et modo per Salariam Pincianamque portam subitò emissis equitibus, proxima Gothorum castra fatigabat: modò per Aureliam portam alia Gothorum castra, quæ inter sepulchrum Adriani erant, & Miluium pontem, infestabat. His certaminibus Belisarij equites præualere cœperunt, non quòd totum equitatum hostium ferrent; sed quòd parem vel ampliorem numerum superare videbantur, peritiaque bellandi & audacia anteire. In hunc modum exercitatis equitibus, & iam contemnere hostem assuetis, quum spes atque animi obsessorum creuissent, eò deuentum est, vt non leuibus iam certaminibus, sed iusta acie decerneretur. Belisarius enim crebra præfectorum ac militum adhortatione fatigatus, expediri tandem maiorem pugnam decreuit, copiasque suas in hunc modum disposuit. Primò aciem vnã per Aureliam portam exire, & ante sepulchrum Adriani ad hostes versam stare iussit. Præficit autem huic aciei Valentinum equitum præfectum, eique supra equitatum pedites quoque attribuit ex veteranis militibus, & ex populo Romano, qui voluntariè id munus sibi poposcerant. Hos verò pedites non vnã cum equitibus stare, sed sinistros montes, qui à Ianiculo discurrentes planiciei supereminent, occupare mandauit. Valentino autem præcepit, vt quammaximam expectationem inuadendi hostem præberet, cæterum pugnam non iniret, nisi laceffitus fuerit. Volebat enim illorum Gothorum partem, quæ in his locis castra fecerat, tantummodo detineri; ne prælio, quòd Salaria via committere decreuerat, auxilium suis ferre posset. Duas subinde alias struxit acies, vnã ad Salariam portam, alteram ad Pincianam. in frontem equites, pedites in subsidijs vtriusque collocauit, atque ita sua quamque porta exire, & ad hostem progredi iussit. Vitigis Gothorum rex quum ex transfuga postridie futurum prælium cognouisset, Gothos prima luce armari fecerat: in struenda acie pedites medios, à dextra verò ac sinistra equites quasi alas disposuit. Ita Belisario obuiam progressus, prælium commisit. Milites igitur ab vtraque parte statim acriter concurrunt. Duces verò post eos stantes, hinc Belisarius, illinc Vi-

Inutilis turba de mittitur.

Quidam in exilium missi.

Belisarius de summa vrbi de cernere, statuit.

Belisarianorum & Gothorum pugna.

tigis, suos adhortabantur. Et ab initio quidem pugnae Belisarii milites longe praeualebant, multique cadebant ex Gothorum acie. Et pugnabatur sub ipsis hostium castris. Multitudine tamen abundantes Gothi, in cadentium loco alios summittebant. In hunc modum ad meridiem usque pugnatum est, neutra parte superante. Alacrius tamen Belisarii milites dimicabant, Gothi solum patientia consistebant. Inter haec quae ad sepulchrum Adriani stabat acies, praelium commisit. Multitudo enim populi Romani ex collibus descendere in Gothos coeperat. Et Valentinus implicatos suos praelio cernens, aciem, cui praererat, a sepulchro Adriani commouit, atque hostes inuasit. Nec diu tulerunt Gothi, praesertim multitudine illa populi, quae de superioribus locis descendebat, conterritis nec in eorum castra se recipere valentes, longius auferunt. Romanorum autem multitudo, quam de montibus descendisse supra diximus, statim ad castra hostium diripienda contendit. Quo facto, nec ipsi persequuti sunt hostes, nec milites persequi dimiserunt. Rapinam enim ab eis fieri cernentes milites, ne expertes praedae forent, omnia persequutione hostium, ad castra diripienda ipsi quoque conuersi sunt. Ita Gothi de manibus emissi, quum nemo persequeretur, in montibus proximis constitunt. Inde castra sua agi ferique cernentes, quum neque ordinem, neque disciplinam ullam in hostibus viderent, sese tandem cohortati rursus hostes inuasunt, eosque impeditos ac rapinae intentos perfacile superarunt, castraque & praedam illis abstulerunt. Ad castra quoque regia per hoc ipsum tempus mutari fortuna coepit. Peditatus enim permultus ex Gothorum proximis castris equitibus Belisarii obiectus, quum quasi testudine scutorum facta a fronte premeret, cogit tandem eos aliquanto pedem referre. Quod quum viderent equites hostium dextrae alae, impetu maiore Belisarii equitatum ex transuerso inuasere. Nec longè tulerunt impetum equites, sed terga ad extremum dantes, ad peditum suorum aciem se receperunt. Nec ea quidem sustinuit vim hostium, sed magna suorum caede in fugam vertitur. In hoc tamen loco duorum centurionum virtus plurimum eluxit. Principio & Taruanti nomina illis fuerunt, qui in fuga caeterorum, locum suum non deferentes, impetum Gothorum diu sustinuerunt, spaciumque dederunt suis se in urbem recipiendi, donec Principius toto corpore vulnerato pugnavit cecidit, & circa illum commilitonum suorum quadraginta duo. Taruantes autem pari virtute praeditus, quum sanguis permultus ex vulneribus manasset, viresque deficerent, a fratre ex praelio vi retractus, & ad Pincianam usque portam reductus, ibi corruit. Post haec milites effuso cursu ad urbem refugerunt. Stantes vero in moenibus Romani, clauserunt portas, veriti ne hostes simul urbem intrarent. Itaque non parua militum pars exclusa est, qui aggerem transgressi, terga ad moenia, faciem ad hostes conuersi stabant, unquam habentes salutis viam, si in moenibus defenderentur. Nam tela plerisque deerant, quibus tueri se possent, omnibus vel in fuga abiectis, vel in praelio cofractis. Sed qui pro moenibus stabant, eos lapidibus tutati sunt. Pugna haec ad castra Gothorum ab initio coepta, postremo ad portas ac moenia desijt. Ceciderunt autem ex Belisarii militibus permulti, ac maxime virtute praestantes. Post hoc praelium Belisarius aliquot dies pugna abstinuit, moenia solum tueri contentus. Tandem vero confirmatis militum animis, rursus educere illos coepit, non tamen totis pugnare copiis amplius ausus est. leuia tantum praelia, ut prius consueuerat, facere perseveravit. Et fuerunt nonnulla valde insignia, praesertim aduersus illa Gothorum castra, quae erant citra Miluium pontem ad Aureliam portam conuersa. Est enim ibi planicies equestribus praелиis valde apta, in qua ea planicies theatrum est ad ludos gladiatores vetustis temporibus aedificatum. Circa id theatrum maxima certamina fuerunt. quod aut

Aterum contra Gothos proeliu.

Visti victores.

Virtus Principij & Taruantis.

Ad Theatrum varie pugnae.

Belisarij

Belisarij milites id theatrum occupabant, & quasi castris illo utebantur: vel Gothi praueinientes insidias in eo ponebant. Quin & ad portam Salariam & Pincianam per singulos ferme dies leuia praelia committebantur. Gothi igitur obsidionem in longum trahi cernentibus, vnica peruincendi spes reliqua videbatur, si fame Roma premeretur. licet enim portus ablatus magnas difficultates visus esset afferre, tamen, ut est hominum industria, praesertim in indigentia solers, onerariae naues, quae Portum solebant petere, Antium petebant, ibique expositum frumentum & alia necessaria pedestri itinere Romam deferebantur. Volentes igitur Gothi commoditatem quoque istam Romanis auferre, octava circa urbem castra posuerunt, inter Latinam & Appiam viam. Sunt enim in his locis aquaeductus duo, qui fornicibus se interfecantes quasi in duo brachia scinduntur, relictoque in medio aliquanto spacij, iterum coeunt. Distant autem ab urbe milia passuum circiter quinque. Hinc igitur medium locum occupantes Gothi, murum inter columnas arcuum vnde quaque fecerunt ex lapidibus & luto, castraque per hunc modum munitissima habuerunt, posueruntque in his castris septem milia equitum, qui supra intraque infestantes Latinam, & Appiam, & Hostiensem viam, impediebant omnem importandi facultatem praecedentes. Ex hoc admodum durior obsessorum conditio reddebatur, ac fames haud dubia imminebat. Quamdiu tamen segetes in agris fuere, milites noctu Roma egressi frumenta importabant, ac magno precio ciuibus vendebant, atque ita indigentia sustentabatur. Vbi vero haec quoque facultas defuit, tunc desperata omnia videbantur. Iam solstitium venerat aestiuum, & pestis Romae grassari inceperat, frequentesque moriebantur, non e plebe modo Romana, verum etiam ex Belisarij militibus. Res erant in summis difficultatibus atque angustijs. Itaque ad Belisarium venientes Romani, fortunam suam conuesti sunt, quod fidem Imperatoris sequuti in praesentes inciderint calamitates. Suos enim ciues miserabiliter interfectos Rauennae fuisse ab hostibus, urbem a barbaris ignominiose obsessam, extra moenia vastata omnia atque consumpta. Intus vero fame ac omnium rerum penuria intolerabiliter premi, rogare Bellisarium, ut se in hostem educat. Praestare enim sibi armis mori, quam tabescere, ac tantas calamitates de decoraque perferre. Belisarius vero haec audiens, non satis clementer respondit illis; Eos quidem temere inconsulteque deferri, inquit, quod ea sit natura populorum, ut impetu magis, quam ratione moueantur. Se consilio ac ratione, non impetu animi regi consueisse. Expectare ab Imperatore copias, quibus adiunctis si pugnandum fuerit, certam sibi victoriam polliceri valeat. Easdem illas copias infinitam quandam vim frumenti secum afferre. Proinde abirent, ac sibi curam belli relinquerent. Romanis per hunc modum vel consolatis, vel deterritis, ipse animu in eam cogitationem traducere coepit, quemadmodum Gothi difficultates rei frumentariae quamplurimas inferret. Eius rei gratia haec prouidit, Constantinum & Traianum cum equitibus mille Taracinam, Martinum & Seuthim cum quingentis Tybur misit. Aliam item manum equitum apud Albam collocauit. Hisque omnibus praecipit, ut quam maxime possent commeatus impedirent ad Gothorum castra deferri, & simul adiuuarent Romam petere volentes. Ne vero castra ad aquaeductum posita nocerent, praesidium apud templum Pauli apostoli communiti fecit, equitesque in loco eo stationes habere iussit, & quam late possent, vias a Gothorum incurfionibus tueri. Est autem ecclesia beati Pauli via Hostiensis, diuersa protinus regione ab ecclesia beati Petri, utraque extra urbem, vtraque porticum habens a porta urbis ad ipsam ecclesiam. Haec duo apostolorum templa Gothi in tota illa obsidione nunquam violauerunt. Sacerdotes, ut prius, liberè in illis permanentes rem diuinam exequabantur. Con

Querela Romanorum.

Belisarij responsum.

Nouum Belisarij consilium.

stantinus igitur & Traianus Taracinam profecti, quum Neapolim profecturam Belisarij vxorem Antoninam reliquissent; ipsi retrò conuersi, oppida illarum partium, quæ Gothis dabant subsidia, peruaserunt; breuique effecerunt, vt nihil penitus ex locis illis ad Gothos deferretur. Martinus verò & Seuthis Tybur profecti, quum disiecta eius oppidi mœnia refecissent, quotidianas Gothis molestias ex eo loco inferebant, & commeatum deferri in castra prohibebant. Idem fiebat ab ijs, qui Albam missi sunt. Ex quo breui admodum tempore euenit, vt Gothi obsidentes non minoribus difficultatibus afficerentur, quàm obsessi, & supra defectum frumenti pestilentia quoque castra Gothorum peruaserat. Inter hæc aliæ copiæ à Iustiano missæ in Italiam peruenerunt. Fuerunt autem equites Thraces octingenti, quos ducebat Ioannes Vitaliani fratris filius. Ex delectu autem mille trecenti, quibus præerant Alexander, & Marcentius, & Zeno. præerea classe aduecti fuerant peditum tria millia, quos ducebant Paulus & Conon. Erant præterea Neapoli pedites quingenti, quos parauerat Procopius Cæsariensis. Hæ omnes simul copiæ in vnum conuenientes, Romam petere constituerant. Afferebant verò secum multum ac magnum commeatum. Iter equitibus erat iuxta mare, classis autem pedites deferebat. In eadem classe magna vis frumenti, per terram quoque magno vehiculorum numero frumentum portabatur. Belisarius autem sentiens eorum aduentum, ac metuens, ne Gothi eos inuadant, hæc machinatur. Portæ Flaminiae, quam ab initio obsidionis obstrui fecerat, demoliri impedimenta per noctem iussit, ac milites prima luce ad eam portam structos paratosque continuit. Traianum verò & Diogenem cum mille equitibus per Pincianam portam emisit, iubens vt ad castra hostium magno tumultu discurrant: & quum egressi in eos fuerint hostes, fugam ipsi arripiant, nec prius consistant, quàm ad portam ipsam, vnde egressi fuerant, peruenerint. Hæc facta quum essent, & ad Pincianam portam proelium committeretur; Belisarius cum reliquo exercitu repente Flaminia porta egressus ad castra Gothorum conuolauit, imparataque & vacua ab ea parte repperit, vtpote qui à porta Flaminia iamdiu obstructa nihil penitus suspicabantur. Itaque non multum abfuit, quin castra ipsa caperentur. Versus deinde Belisarius ad Pincianam portam, mediosque nactus hostes, quum ipse à tergo inuasisset, illi verò qui prius fugerant, à fronte repugnarent; incredibili cæde illos oppressit, tantusque fuit ex hoc proelio apud hostes terror, vt in castris vigiliæ duplicarentur, nec de vlla re cogitarent magis, quàm vt se ab insidijs Belisarij tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & conterritis hostibus, copiam nullo impedimento Hostiam peruenerunt. Gothi igitur multis incommodis fatigati, quum in super nouas venisse Belisario copias intellexissent, de dissoluenda obsidione cogitare coeperunt. Iam enim multitudo ingens in eorum castris vel peste, vel ferro absumpta perierat. Multi etiam morbo aut vulneribus deseruerant castra. Itaque Vittigis legatione Romam missa, quum multa hinc inde dicta responsaque fuissent de iusticia causæ, tandem ad Iustinianum Imperatorem controuersias deferri consensit; vt ex eius autoritate res componerentur, legati que ob hoc missi, ac trium mensium induciæ, donec redirent legati factæ; obsidesque hincinde traditi pro inducijs ex fide seruandis. His confectis, copiam & commeatus, quæ Hostiam conueniant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

*Nona subsidia
Belisario missa.*

Belisarij strategem.

LEO.

LEONARDI ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSUS GOTHOS LIBER II.

in hoc statu res essent, bellumque cessaret ob inducias factas; Belisarius tamen Romam, Gothi castra munitio-nesque custodirent: querelæ & altercationes ortæ sunt pro inducijs contra fidem violatis, ex huiusmodi causa. Præsidium Gothorum erat apud urbem Portuensem, vt supra ostendimus: Milites, qui erant in præsidio, quum deficerent sibi necessaria ad victum, urbem illam deseruerunt, desertam verò Paulus Lafaurorum præfectus, qui Hostie cum classe remanserat, occupauit. Nec multo post Centumcellas, urbem matitimam in Tuscis, desertas eodem modo à Gothis, Belisarij milites susceperunt. Albam quoque urbem, quæ est in Mar-
Querelæ de violatis inducijs.
fis, eodem modo deseruerunt Gothi, & Belisarij milites occuparunt. Vittigis quum has vrbes captas ab hostibus cognouisset, oratores Romam misit, qui ruptas contra fidem inducias quererentur. Portum enim, ac Centumcellas, & Albam, Gothorum oppida contra fas & æquum ablata fuisse, nec deseruisse Gothos eas vrbes, sed vocatu suo venisse ad se, qui erant in præsidijs, mox in eadem oppida reuersuros, liberiusque id fiducia induciarum factum esse à Gothis. Nec licuisse Belisario eas vrbes per inducias capere, Itaque restitutionem facere debere. His legatis Belisarius in hunc modum respondit: Redite, inquit, ad regem vestrum, eique dicite, quæ de vocatu, redituque præsidiorum allegantur, ab eo componi: cæterum omnibus patere, quibus de causis Gothi eas vrbes pro derelictis habuerunt: inducijs quidem eripere auferreque vetari, occupare verò, quæ à nullo possidentur, nequaquam prohiberi. Ex hoc suspiciones insurrexerunt, quærentibus Gothis paria Belisario referre. At enim tres illæ vrbes à Belisario susceptæ, permagnas sibi opportunitates ad bellum afferebant. Iam aduentabat hyems. Belisarius verò copijs abundans, mittere in hiberna equites constituit. Misit igitur & in alia loca, & in agrum Picenum equitum duo milia. Præfecit autem his copijs, quas in Picentes misit, Ioannem Vitaliani, eumque admonuit, quid fieri in his locis velit. Esse quidem in Picentibus vxores ac filios Gothorum, viros autem ad obsidionem urbis Romæ populariter accessisse. Si maneant induciæ, nihil moueat: quod si Gothi contra induciarum fidem moliantur, ipsum omnia prædari & rapere, & oppida quam multa potest, capere mandauit. Si quod oppidum repugnet, id obsidere iussit, nec ulterius progredi prius, quàm id ceperit. Neque enim tutum fore, post se hostium oppida relinquentem ulterius proficisci. His verbis ac mandatis Belisarius Ioannes in Picentes cum exercitu misit. Per hoc ipsum tempus Datus Mediolanensis præsul, & cum eo ciues aliqui Mediolenses ad Belisarium venientes urbem Mediolanum in potestatem imperatoris fore dixerunt, si vel modicum præsidium eò mittat. Se quidem potentes esse nõ Mediolano solum, sed vniuersa ex Gallia cisalpina Gothos expellere; modò imperatorij nominis autoritas adfit. Hos Belisarius benignè susceptos, ac multis amplissimisque verbis commendatos bonam spem habere iussit, ac se, quum tempus fuerit, facturum quod postulent, affirmavit. Eodem tempore quum prospera ac læta viderentur esse omnia, periculum superuenit horrendum, quod paruo momento cuncta pænè subuertit. Præsidius erat quidam ciuis Romanus, is quum Rauennæ habitare consueffet, ab initio huius belli clam inde aufugerat, Romamque proficiscebatur. In itinere autem Constantini milites Spo-
Mediolanensium postulata.
Occasio non leuis turba.

leti degentes gladium huic preciosè ornatum abstulerunt. Is ergo spoliatus, & iniuriam indignè perpeffus, querela apud Belisarium exposita, reddi ablata sibi postulauerat. Belisariusque præceperat, gladium illi restitui. Sed bello & obsidione postea vrgente, dilata res fuerat, militibus occupatis, & ducem maiorum rerum cura abducente. In hoc demum tempore, quum lætiora, vt diximus, cuncta essent; Belisario per urbem equitante, Præsidius frenum equi apprehendit, ac magna & querula voce multis audientibus: numquid hoc mereatur ciuis Rom. qui apud hostes relictis omnibus rebus suis aufugerit, vt à militibus eius spoliatur, & iniuria afficiatur, interrogabat. Sed quidem contra iniuriam & vim illi illatam sapius querelam posuisse, nihil reportasse, quum tamen illi ipsi, qui vim sibi attulerint, & res habeant ablatas, in vrbe atque in oculis eius quotidie versentur. Hæc dicta Belisarium permouerunt. Itaque domum reuersus, vocari ad se Constantinum fecit, (eius enim milites erant, qui gladium abstulerunt) ipsumque præsentem acriter reprehendit, quòd sapius iussum suum restituendi gladij contempserat. Ego verò, inquit Constantinus, potius illum gladium in Tyberim abijciam, quàm illi nebuloni reddam. Hæc valde contumaciter & proteruè. Tum Belisarius, Nunquid tu mihi subes? Subsum, inquit, postquam imperator ita vult: verum in hac vna re nunquam tibi parebo. Quum hæc audisset Belisarius, magis iritatus est, ac vocari apparitores iussit. Constantinus autem putans in perniciem suam apparitores vocari, furibundè arrepto pugione, qui sibi ad coxam pendeat, in Belisarium ruit, eumque paulò infra stomachum percussit. Quòd nisi circumstantes subito accurrissent, ac vi extorto pugione ipsum in manibus apparitorum tradidissent, suprema dies illa Belisario fuisset, eiusque interitus cuncta simul secum in ruinam traxisset, Gothique eodem die rerum domini efficiebantur. Sed non permisit dei benignitas tanta mala contingere. Constantinus paulo post, iubente Belisario, interficitur. Nec multò postea Gothi furtim Romam capere tentauerunt, primò per aquæductum quendam via noctu quæsitâ, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum. Sed vtroque in loco sefellit eos spes. Nam & per aquæductum conspecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obstruso aquæductu, facultas eis præcisa est inuadendi; & ad campum Martium detecta proditio, conatum eorum iritauit. Fuit autem proditio in hunc modum composita. Duo ex infima plebe homines iuxta templum beati Petri habitabant, id templum, vt ostendimus, Gothi nunquam violauerunt, sed ædificia eius & homines in his habitantes veneratione apostoli illæsa seruabant. Hi ergo duo sermonem cum Vitige habuerunt de vrbe prodenda. Quærebatur verò facultas talis. Infra campum Martium quodam loco valde inutilia & pænè neglecta erant mœnia, confisis, vt puto, veteribus munimento Tyberis. Vitiges igitur lintres, & rates, & omnifariam nauigia ad pontem Miluium parari fecerat, noctuque latenter secundo amne dimissis ratibus, militibusque impositis urbem inuadere constituerat. Multitudine enim exercitus in exteriori ripa existente, per facile fore sperabat, vt expositis primis militibus, alij atque alij continuò iisdem ratibus transirent, vigiles modò, qui in eo loco stabant, cogitationem suam impedire videbantur. ad hoc quæsitâ duorum Romanorum ope, quos pecunia sibi conciliarat, traditumque eis soporiferum medicamentum vino admiscere iusserat, vt vigilibus potum darent, illique hausto potu sopirentur. His in modum compositis, alter eorum pœnitentia ductus, rem Belisario patefecit, ceptoque altero, medicamentum soporiferum, quod sibi rex dederat repertum est, ac tota rei series tormentis expressa. Huic igitur homini iussu Belisarij nasus & auriculæ amputatæ, ipse asino impositus per Pincianam portam ad castra Gothorum missus

Belisarij periculum.

Pana proditorii

missus est, vt cognosceret Vitigis detectam esse fraudem, & conatum suum patefactum. His ita manifestè deprehensis, Belisarius posthac seruandas sibi inducias nequaquam existimauit. Quare ad Ioannem scripsit, vt rem exqueretur. Ille enim cum duobus equitum milibus agrum Picenum peruadens, vxores, natosque Gothorum cepit, prædisque & rapinis regionem totam inuoluit: Vlitheum verò Vitigis patrum cum Gothorum copijs sibi obuiam profectum proelio superauit, ipsumque ducem cum magna parte copiarum occidit. ita victor factus omnia peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis, quum Auximo copias admouisset, cognouit id oppidum non magno Gothorum præsidio custodiri, sed locum esse valde munitum. Itaque nequaquam terendum in eo obsidendo tempus existimans, ad vltiora processit. Idem quoque statuit de Urbini obsidione. Vrbs enim munita & valida longam obsidionem necessariò postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat. Fanum & Pisaurum cepit. Deinde Arimino copias admouit, ductus illa spe, quòd ciues Ariminenses non bene conuenire cum Gothis audierat. Quum ei municipio copias admouisset, tantum terrorem intulit Gothis, vt diffisi in eo loco consistere, Rauennam omnes demigrarent: ciues autem portas sibi aperuerunt. Per hunc modum Ioannes Ariminum cepit, relictis post se duabus validis urbibus à Gothis custoditis, Auximo scilicet & Urbino. Fuit hoc totum contra Belisarij præceptum. Sed ipse præstare censuit Ariminum capere, quàm circa Auximum & Urbinum inaniter desiderare. Inductus est in super illa ratione, quòd Arimino tam proinquo Rauennæ oppido capto, non erat credendum, Gothos in obsidione vrbs Romæ permansuros; sed celeriter esse abituros, quòd Rauennam, circumque ea loca tuerentur, quòd & factum est. simul enim atque intellexerunt Gothi Ariminum esse captum, obsidionem vrbs Romæ dissoluere atque inde abire statuerunt. Itaque Vitigis paucis post diebus crematis castris cum omnibus Gothorum copijs abiuit. In ipso quoque recessu magna detrimenta suscepit, præterea quòd media iam exercitus parte transgressa pontem, Belisarius postremos à suis inuadi iussit, multisque Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt, vt ab vtraque sponda multi in flumen præcipitarentur. Durauit autem hæc obsidio vrbs Romæ anno integro & diebus nouem, quum idibus ferè Martij incoepisset. Post solutam Romæ obsidionem, quæ ab vtrisque facta ac prouisa fuerint, prosequimur. Vitigis enim, licet Rauennam ire properaret, vrbes tamen Hetruriæ, & aliarum prouinciarum continere in potestate studebat: quam ob rem mille equites Clusium, totidè Vrbeueterem misit, Tuderti quingentos, Auximi quatuor milia collocauit, Urbini duo milia, Cæsennæ quingentos, Montisferetri totidem. Ipse cum reliquo exercitu ad obsidendum Ariminum profectus est. Belisarius autem post recessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitibus mille festinare Ariminum iussit, indeque Ioannem & equites, qui cum illo erant, abducere; pedites verò ibi collocare. Id ea ratione faciebat, quòd optimum equitatum nolebat ab hostibus circumfederi. Si enim peditum copiarum Arimini forent, vix putabat Gothos eam urbem obsidere velle. Et si obsiderent, facilius toleraturos obsidionem pedites, quàm equites, existimabat, quum equos in obsidione nutrire difficillimum sit, pedites autem ex Ancona, quæ vrbs nuper in fidem venerat, mari Ariminum deferri commodissimè posse. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, diuersis ab hoste itineribus Ariminum peruenerunt. Nam Gothi multitudine exercitus facere tardius iter compellebantur, hi expediti longè antecesserunt. Quum ergo Ariminum peruenissent, ac mentem iussumque Belisarij significassent; Ioannes neque ipse parère voluit, neque Damianum patrualem cum suis equitibus

Ioannes mandata Belisarij negligit, de non relinquendis post se munitis locis.

Obsidio Romæ soluta.

(ad quadringentos hi fuerunt) parère permittit. Quare Ildiger & Martinus Arimino abeuntes omnem equitatum, quem Belisarius Ioanni dederat, abduxerunt; relictis solummodo peditibus & equitatu proprio Ioannis Damiani. Inter hæc Vitigis veniens Ariminum obsedit, primoque statim tempore ligneam turrin murorum altitudini parem fabricari fecit. Ducebant verò eam turrin non boues, vt Romæ factum erat, sed milites intra machinam inclusi. Eam igitur tunc Gothi contra illam muri partem, vbi facilior erat aditus, constituerunt, postmodum vrbem expugnaturi. Ioannes autem per noctem eductis militibus fossam latam & profundam ab ea parte effecit, aggeremque totum ad eam partem fossæ, quæ ad mœnia versa erat, congeffit. Ita longum hostium laborem vnus noctis opere frustratus, facultatem ad mouendi turrin ad mœnia sustulit. Vitigis nihilominus complere fossam in animo habebat, totumque exercitum parate fascas, & stipulam, & materiam iusserat. Ne verò turris ipsa nocte secutura ab hostibus cremaretur, abducere illam retrò versus castra statuit. Id quum facerent Gothi, Ioannes eductis militibus, illos opere occupatos intiadit. Committitur magnum & atrox proelium circa turrin, multi Gothorum cadunt, tandem post longum certamen turrin Gothi retraxerunt, sed tanta suorum cæde, tantoque detrimento optimi cuiusque pugnatõris: vt spem abijcerent vi oppidum expugnandi, sed fame pervincere obsessos cogitarent. Per hæc ipsa tempora Mediolanensibus legatis, qui Romam venerant, auxiliares copias Belisarius concessit. Præfecit autem omnibus copijs Mundilam, vnum ex familiaribus suis, virum in primis strenuum. Fuit etiam simul cum his copijs Fidelius Mediolanensis, quem domus regis præpositum fuisse diximus. Hi omnes ex vrbe Roma classe Genuam delati, inde pedestri itinere Mediolanum petierunt. Ne verò transitu Padi detinerentur, lembos vehiculis detulerunt, quibus transmittere amnem possent. Profecti igitur, vt diximus, quum tandem transmissio Pado ad vrbem Ticinum, quæ nunc Pavia dicitur peruenissent; Gothi ex eo oppido egressi illos inuaserunt. Quòd enim id oppidum arcem habebat munitissimam, multa ac preciosa in ea Gothi seposuerant, ac magno validoque præsidio illam tuebantur. Commisso itaque leui proelio Gothi intra vrbem compelluntur. Mundilas verò & copiarum per pontem, qui iuxta vrbem erat, transierunt. In hoc loco Fidelius Mediolanensis occiditur. Nam quum orandi causa templum quoddam intrasset, & abeuntibus suis ipse postremus templo exiret, equoque detractante cecidisset; hostes, qui pro mœnibus stabant, hæc cernentes, impetu facto illum interfecerunt, priusquam Mundilas & milites id animaduertent. Eius viri interitus magno dolori fuit & duci & militibus. Erat autem vir domi nobilis & potens, & qui multum iuuare susceptum bellum sua præsentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in vrbem recipiuntur. inde Comum, & Bergomum, & Nouaria, & aliarum partium vrbes exemplum Mediolani secutæ, Mundilam & milites sponte sua receperunt. Vitigis quum ea, quæ Mediolani acciderant, cognouisset; Vraiam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit, qui & contineret in fide ciuitates, quæ nondum à Gothis defecerant, & illas, quæ iam defecissent, recuperare conaretur. Scripsit etiam ad Theudobertum Francorum regem, qui cum eo foedus nuper icerat, petens vt auxilia sua Vraie coniungeret. Et res quidem Gallie in hoc vel statu, vel expectatione erant. Belisarius autem quum maturescerent iam segetes, Roma egressus, exercitum in hostes duxit. Gothi verò, qui Tuderti, & qui Clusij in præsidio relictis fuerant, Belisarium aduersus se venire sentientes, quoniam sese impares fore tantæ dimicationi existimabant, confestim missis legatis, pacatione oppida dedidere. Inter hæc Vitigis alias in super

copias

copias Auximum misit. Eam namque vrbem retinere ac seruare penitus constituerat. Misit & cum his copijs nouum præfectum, qui vrbi militibusque præesset, nomine Vacinium. Is ergo quum veteri præsidio nouas copias miscuisset, Anconam finitimam vrbem, quæ Belisarij præsidio tenebatur, experiri constituit. Quare profectus cum omnibus copijs in Anconitanos duxit. Ea ciuitas per id tempus in monte solummodo mœnia habebat, planiora verò sub montem loca quamuis ædificijs frequentata essent, tamen nullis mœnibus claudabantur. Quum igitur aduentarent Gothi, Conon, qui præfectus militum Anconæ præerat, timens ne ædificia suburbana habitatoresque eorum ab hostibus vastarentur, à superiori oppido descendens cum omnibus, quas habebat, copijs venienti hosti se obiecit. Erat verò Conon admodum impar, quippe aduersus quatuor Gothorum milia ipse vix mille habens milites congregiebatur. Itaque temerarij coepti confestim poenas luit. Quum enim tantam multitudinem hostium ferre non posset, profligatus ad extremum, & in fugam versus, magnam suorum partem amisit, & vrbs ipsa vix atque anxia ea die seruata est. Nam quum fugerent milites effuso cursu ad oppidum, ciues ne mixti fugientibus hostes intra mœnia penetrarent, portas trepidi clauserunt. Itaque sub ipsis mœnibus magna strages est facta, adeoque vrgens periculum fuit, vt Conon ipse non aliter quam per funem de mœnibus dimissum in vrbem receptus sit. Gothi verò scalis admotis, capere vrbem conabantur: alij igne coniecto ædificia omnia, quæ sub ipsam vrbem fuisse diximus, cremauerunt.

Haud multo post hæc Anconæ gesta, Narses cum exercitu nouo venisse in Italiam nunciatus est. Erat verò Narses eunuchus, multumque gratia & potentia apud Iustinianum valebat. Denique vnus hic imperatoris aulam plurimum gubernabat. Idem, quod maximum est, pecuniarum imperialium receptor ac dispensator, idem consiliorum omnium particeps, & interdum autor. Adduxit autem in Italiam militumque quinque milia. Insignes verò inter hos erant Iustinus Illyrici militis dux, & alter Narses genere Persa. Secuti præterea fuerant Erulorum duo milia, quibus præerant Isandrus & Phauotheus. Belisarius inter hæc audito Anconitanorum periculo, venerat in Picentes. idem fecerat & Narses. Circa vrbem simul duces ipsi & exercitus in vnum conuenerunt. Ibi quum de communi bello consultarent, & quid potissimum primo quoque tempore agendum foret, quæreretur; difficultates quædam subesse videbantur. Nam si Auximum obsiderent, Ioannes, & qui cum illo obsessi erant Arimini, manifesto in periculo relinquebatur, præsertim quum necessaria illis defecissent. Sin Ariminum vaderent, magnæ Gothorum copiarum, quæ Auximi erant, post terga remanebant cum periculo exercitus ac detrimento prouinciæ. In dicendis autem sententijs plerique eorum, qui ordines ducebant, temeritate Ioannis accusabant, quòd contra iussum Belisarij se Arimini inclusisset, quòd superbia & auaritia ductus cuncta pro arbitrio fecerit, nullo respectu ducis aut mandatorum. Id quum animaduertisset Narses, veritus ne his rationibus Ioannes negligeretur, (erat enim sibi amicissimus) in hunc ferè modum sententiam dixit. Quum de publica, o viri, utilitate consulitur, est quidam, vt existimo, utilitas ipsa per se inspicienda, nec alijs respectibus vel odij vel amoris pessundanda. Atque ego remoris alijs quum rem, de qua consultamus, attendo; hanc differentiam videor mihi discernere, quòd si obsidionem Auximi nunc differamus, nil tamen vetat, post aliquot dies eandem obsidionem assumere: subuenire autem militibus, qui Arimini obsidentur, si nunc differamus, non licebit postea subuentionem facere, fame enim domiti intra paucos dies sese dedere hostibus compellentur. Quis igitur rectus existimator dubitet illuc esse properandum, vbi irreparabile periculum vrget? At non

K K

Arimini obsidio

Auxilia Mediolanum missa.

Fidelij interitus.

Cononis temeritas.

Narses in Italiam venit.

meretur Ioannes, quod & mandatorū ducis contemptor fuit, & se sponte sua in id periculū coniecit. Sint hæc vera omnia, quæ de Ioanne dicuntur. Quid ergo? an odio Ioannis & urbem Ariminum, tanta existimatione dignam, & optimos innocentissimosq; milites, qui in ea obsidentur, amittere sustinebimus? Te autem quæso, dux optime ac præstantissime Belisari, si à Ioanne offensus es, vindictam eius delicti aduersus imperatorem Iustinianū exercere vis, cui & Ariminum, & milites perirent cum magno Reipub. vulnere? De nobis deniq; ipsis, & de exercitibus nostris quæ tandē existimatio erit, si in oculis penē nostris perire socios, & urbem obsessam capi ab hostibus, nobis sedentibus & spectantibus permittamus? Ego igitur his rationibus permotus, ducendū exercitum properè Ariminum, & opem obsessis ferendam censeo; postea verò & Auximum, & alia inimica loca, si id videbitur, obsidendū. Adiuuit Narsētis sententiam, quod literæ Ioannis ad Belisarium scriptæ per hoc ipsum tempus venerunt, quibus fame confectos milites pepigisse moram septem dierū significabatur, opemq; sibi properè ferri postulabat. Sententia Narsētis in concilio approbata, quum subuenire quamprimū statuisset, Belisarius in hunc modum prouidit. Primò Aratum cum militibus mille in illis ipsis locis remanere iussit, eiq; præcepit, ne se commoueat, nève fortunam ullam tentet; castra solummodo, si hostis adueniat, tueatur. Deinde classem ornauit, impleuitq; militibus, quibus Herodianum & Vliarium præfecit, Imperium verò totius classis penes Ildigērem esse voluit, nauesq; statim Ariminum versus nauigare iussit. Partem verò exercitus Martino ducendam tradidit, iubens ut æquis spatijs cum classe per littus iter facerent. Quumq; in conspectum venissent hostium, tunc ignes de industria plures in castris fierent, quo maiorum copiarum opinionem præberent. His itaq; per mare littusque constitutis, ipse diuersa à mari via per urbem Salsianam tenuit, ea fuit quondam vrbs magna satis, quam Alaricus & Gothi, qui primi in Italiā transuerunt, ad solum euerterant, ita ut præter ruinas nihil superesset. Per hanc igitur transiens Belisarius, montibus iter fecit, vitata planiori via, quæ per Fanensem Pisauensemque agrum Ariminum ducit. Quum enim multo maiores hostium copias circa Ariminum essent, quàm ipse habebat, validas etiam Gothorum copias Auximi relinqueret sibi post tergas; censebat ingenio potius & astu esse utendum aduersus Gothos, quàm iusta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus itineribus, quum ad eos montes peruenisset, qui contra Ariminum insurgunt, quosdam hostium ut par est, in magno exercitu, per ea loca vagantes offendit, quibus vel interfectis, vel captis, nonnullos eorum vulneribus faciem cæcos dimitti iussit. Illi verò in castra Gothorum redeuntes, Belisarium adesse cum toto exercitu nunciarunt; ad fidem verò huius rei vulnera recens accepta ostendebant. Erat verò meridies, quum hæc in hostium castris nunciata sunt, statimq; arma capere miles iussus, & in suos quisq; ordines redactus. Duces verò structa acie descensum Belisarij expectabant, oculos continuò ad montes, vnde venire dicebatur, conuersos tenentes. Belisarius in montibus ipsis castra fecerat procul Arimino medij diei itinere, nec ea die ad hostes descendit. Itaque Gothi frustra expectantes, tandem ad occasum solis aciem dissoluerunt. Sed quum aduenisset nox, ignes permultos in littore diuersa regione, qua Belisarius venire nunciabatur, intuentes (erant autē ignes quos Martinus atq; eius castra faciebant) maximo in metu ea nocte versati sunt, nec fuit eorum quisquam, qui somnum caperet, vel arma exueret: die autē facta classem insuper cōspiciunt structā ac paratam Arimino propinquantē. Itaq; à duobus simul exercitibus, & à classe, mari terraq; circumuentos se arbitratī, obsidionē ilicò dissoluerunt, nullo ordine Rauennā ex fuga repetentes. Ildiger

*Strategemata
Belisarij varia.*

*Arimini obsidio
soluta.*

diger cum classe primus Arimino applicuit, egressusq; in terram castra Gothorum diripuit. Nec multo post Martinus & Belisarius cum exercitibus superuenerunt. Quum verò Ioannem & milites, qui cum eo obsessi fuerant, pallore & inedia confectos Belisarius conspexisset; conuersus ad Ioannem, quasi eius temeritati illuderet; Per magnas, inquit, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Ioannes superbè nimium respondit; Se Ildigeri quidem nullas debere gratias, sed Narsēti omnes; ostendere volens, nullam Belisario curam fuisse salutis suæ, nisi Narsēs compulisset. Verba hæc Belisarium turbauerunt, & fuerunt diffensionis initium. Ioannes enim posthac Belisarium formidans, Narsēti adhæsit. Cæteri quoq; familiares malis suasionibus Narsētem iritabant, Nec decere, aiebant, quæstorem imperij & secretorū omnium participē decreta Belisarij sequi, præsertim quum ipse Narsēs haberet exercitum numero ac robore virorum præstantem longè Belisarij exercitui, debereq; Narsētem recuperatæ Italiæ gloriam sibi, non Belisario vendicare. Hæc Narsētem extulerunt, ut seorsum castra sua faceret, ac nihil ex his sequi vellet, quæ Belisario videbantur, ac sua per se cœpta consiliaq; de bello iniret, simul tamen ad obsidionem Urbini profecti sunt, nō tamen eisdem castris: sed Belisarius contra eam partem urbis, quæ ad orientem spectat solem, Narsēs verò ad occidentē confedit. Quum verò expugnare urbem Belisarius, machinasq; pararet, Narsēs quasi rem vanam deridens, post paucos dies, quàm eò venerat, deserta obsidione cum exercitu suo Ariminum redijt, Belisariumq; & suos reliquit deteriori conditione, quàm si ipse ab initio non venisset. Hostes verò cernētes partem exercitus abire, fiduciam supra modū assumpserunt, nec iam eam partem, quæ remanserat, formidabant. Belisarius contra eam portam, qua planior ad urbem est aditus, vineas agere incoepit, & omnino experiri expugnationem constituerat. Quum igitur se ad ista pararet, felicitate quadā accidit, ut fons, qui vnicus Urbini fuerat, sponte sua exaresceret. Quare dereriti, qui obsidebantur, pactione inita urbē dedidere, ut Gothi Urbinateq; ciues Imperatori Iustiniano subessent æquo iure cum alijs Italicis, qui Imperatori parebant. Urbino recepto, Belisarius quoniam nondum Auximi tentanda obsidio videbatur, in Vrbeuetanos exercitū duxit. Eius quoq; urbis difficilima expugnatio erat, quoniam in saxo vndiq; præciso constituta, nullum ferè aditum expugnantibus dabat. Sed spes erat in defectu frumenti, longo enim bello attrita Italia, ac multis exercitibus calcata, singulæ ciuitates frumenti penuria laborabant. Qua etiam penuria Vrbeuetus ad extremum domita in Belisarij potestatem deuenit. Narsēs quum Arimini esset, Ioannem Vitaliani cum exercitu misit ad oppidum Cæsenam expugnandū. Ibi dū moenia scalis aggreditur, repulsus multis vulneribus frequentes suorum amisit, & Phanotheus Erulorū dux in ea oppugnatione interijt. quambrem Cæsenam desistēs Ioannes ad forum Cornelij duxit, eamq; urbem dentibus sese in colis suscepit. Per idem tempus Mundilas, & qui cū illo Mediolani erant, maximis difficultatibus inuolui cœperunt. Theudebertus enim Francorū rex ab Vitigide, ut diximus, ex foedere postulatus, x milia Burgundionum ad Vraiam miserat: qua ille multitudine fretus, non procul Mediolano castra faciebat, & importationem frumenti cæteri; commeatus omnem impediēbat. Mundilas copias suas Comi, & Bergomi, & Nouarię necessariò dispartitus fuerat. Ipse verò non magnum equitum numerū secum habebat. Sed non erat in defensione urbis difficultas. Mediolanenses enim ciues vnanimiter ad defensionē concurrebant: sed defectus annonę in vrbe populosissima timebatur, si barbari diutius stare in his locis sinerentur. Hæc igitur intelligens Belisarius, Martinū & Vliarium cum magnis copijs misit, ut Mundilæ coniuncti barbaros summouerent. Hi quum ad flumen Padi per-

Origo discordiarum.

Narsētis insolentia.

Fontis amisso beneficio se dedunt Urbinate.

*Res apud Insu-
bres gestæ.*

uenissent, quod distat Mediolano vnus diei iter, non ausi transire flumen timore hostium, diu in his locis defederunt, spem Mundilæ & obessorum die tim frustrantes. polliciti enim sese transituros esse Padum, & Mediolanum accessuros, nihil promissorum exequabantur. Obsessis verò indies spes ac victus deficiebat. Tandem verò post longam expectationem Martinus & Viliarius veritatem fassi, Belisario significarunt, se solos contra tantas hostium copias transire non posse, nisi velint ad manifestam perniciem proficisci: daret operam, si sibi videretur, vt Ioannes & Iustinus, qui exercitum non procul Bononia haberent, se cum iungerentur. Belisarius his auditis, confestim Ioanni & Iustino scribens, præcepit vt copijs suis cum Martino coniunctis Mediolanum festinarent, ad liberandum obsidione socios, in extremo periculo constitutos. Illi autem nihil se facturos absque Narsetis iussu responderunt. Rursus ad Narsetem Belisarius de ea re scripsit. Qui quanquam concederet exercitum illuc proficisci, tamen quia Belisarij fuerat coeptum, lentè admodum & incuriosè quasi alienum negocium agebatur. Per hunc modum dilata res frustrationem suscepit. At Mediolanum indies acrius premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat, interque spem & metum traducta ciuitas, eas pertulit difficultates & angustias, quæ vix hominibus perferendæ sunt. Tandem ad extremam necessitatem perducti Mundilas & milites, vt incolumibus sibi abire liceat, paciscuntur. Gothi autem urbem ingressi, nulli ætati pepercerunt. Trucidati passim ciues, non modò qui arma ferre possent, verum etiam senes & impuberes: mulieres in seruitutem Burgundionibus traditæ, vrbs ad solum euersa. Reparatus quidam Romanus ciuis in ea vrbe captus, minutatim à Gothis concisus & canibus traditus est. Ita pulcherrima ac populosissima totius Italiae vrbs, ob discordiam Narsetis & Belisarij vltimam cladem subiuit. Interfecta sunt in illa vastitate Mediolanensium ciuium supra xxx milia. Quæ quum audisset Belisarius, in maximo luctu constitutus est, Imperatoriq; Iustiniano scripsit rei totius initium & progressum. Iustinianus autem, quum ista cognouisset, ægrè pertulit, non tamen quenquam puniuit. Narsetem solummodo ab Italia reuocauit, auctoritatèq; totius belli penes Belisarium esse iussit. Ex hoc Narsetes cum parte copiarum in Græciam abiit, Belisarius autem cum omnibus reliquis copijs in Italia remansit. Qui quum de bello gerendo liberius iam cogitaret, quanquam omnis eius cura in Vitigim & Rauennam erat conuersa; tamen duo prius oppida Gothis adimenda statuebat, quàm aduersus Vitigim & Rauennam exercitum duceret. Erant verò hæc oppida Auximum & Fesulæ, ambo situ locorum munitissima, ambo validis Gothorum præsidijs custodita. Neq; enim Auximum post terga relinquere volebat, quum essent in ea vrbe supra tria milia delectorum militum, permagna impedimenta socijs inferre valentium: neque Fesulas, quoniam tenentibus eam urbem Gothis, nihil per Hetruriam fore quietum existimabat. Exercitu igitur trifariam partito, ipse cum vna copiarum parte ad obsidionem Auximi proficisci statuit: aliam verò partem cum Cypriano & Iustino præfectis Fesulas misit: tertiam copiarum partem Martino & Ioanni Vitaliani ducendam commisit, iubens vt circa Padum cum his copijs castra faciant, Vraiamq; & copias eius in illis locis quammaximè fieri potest, distineant; ne in Thuscis, vel in Picentes ad dissoluendas obsidiones venirèt. Quòd si continere illum ab aduentu nequirèt, venientem ponè consequantur. Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus, copiarum parte in Galliam profecti, Dertonam urbem iuxta Padum sitam occuparunt, indeq; Vraiam & Gothos infestare coeperunt. Cyprianus & Iustinus cum alijs copijs Fesulas adeuntes, quanquam difficilima eius vrbs erat obsidio, propter naturam asperitatemq; situs; tamen de

Belisario non participatur.

Crudelitas in occupatione Mediolani exercita.

Narsetes reuocatur.

Fesularum obsidio.

superiori loco, qua planior est aditus, quam proximè admotis, eam urbem obfederunt. Belisarius autem cum longè valida manu Auximum circumfedit. Vitigis optimum quenq; Gothorum Auximi collocauerat, summaq; illi cura fuerat eius vrbs muniendæ, coniectans id quod verissimum erat, nunquam Belisarium ad oppugnandum Rauennam esse profecturum, nisi Auximum prius in potestatem rede gisset. Quum situm naturamq; loci Belisarius speculatus esset, spem omnem deposuit Auximum per vim expugnandi. Sita est enim vrbs loco satis arduo, ac insuper manus egregia delectorum militum eam tuebatur, vel in campestri certamine repugnare apta. Spes verò vnica supererat fame ac inopia rerum domitandi, præsertim quum multitudo ingens intra urbem obsideretur. Quare Belisarius oppugnationem omittens, circa montè vndiq; posuit castra, intentus quammaximè, ne quid importari ad obsessos valeret. Cæterum ea circuitio castrorum, vt ad prohibendū importationem utilis erat, ita inutilis contra subitas hostium inuasiones. Nam qui obsidebantur, contra quas libitum erat castrorum partes de superiori loco repentinos impetus faciebant. Cæteræ verò partes longè aberant, nec opem ferre milites faciliè poterant. Hostes igitur per hunc modum assiduè castra fatigabant crebraq; ex eo proelia committebantur. Erat præterea non procul ab vrbe locus quidam irriguus, in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi campus fuit quotidianorum certaminum, quum obseffores & obseffi pabulationem ex eo quærent, & accensis hinc inde animis, nonnunquã totis pænè castris eò concurrentibus certarentur. In his proelijs Belisarij milites multitudine, Gothi situ præualebant, virtute pares vtriq; habebantur. Hæc eadem certamina Fesulis erant. Nam & inuasiones frequentes & quotidiana prope proelia inter obsidentes & obseffos committebantur. Et vnica spes obsidentibus erat, fame ac defectu rerum necessariarum obseffos peruincere. Nam vi expugnandi urbem munitissimam nulla erat spes. Quare vadequa; circundantes oppidum, stationibus militum opportunis locis, omnem importandi facultatem abstulerant. Quum hæc esset conditio belli, Auximumq; in Picentibus, Fesulæ verò in Thuscis enixè obsiderentur, nouè protinus res circa Padum exoriuntur. Franci enim Theudeberto duce superioris Alpibus, per citeriorè Galliam ingenti multitudine descenderunt. Causa verò transitus eorum, vt postea cognitum est, illa fuit, quia quum viderent per citeriorè Galliam bellum geri, dolebat gens bellicosa ac penè immanis finitimã sibi regionem præmium eorū, qui vicissent, futuram; ipsos verò spectatores ociosos sedere, eos vicinos expectantes, quos victoria præbuisset, hæc transeundi Alpes causa fuit. Vraias per id tempus crebris à Vitigide literis euocatus Padum transierat, Rauennam cum exercitu petiturus. Martinus autè & Ioannes à Belisario nuper missi Vraiam præuenientes castra nõ procul ab eo fecerant, vt si qua possent, transitū prohiberent. Distabant verò eorum castra ab Vraia castris milia passuum circiter septem. Inter hæc Franci circum ea repente loca superuenerunt. Hos Vraias & Gothi propter fœdus nuper ictum auxiliares sibi venisse arbitrabantur, vt superiori anno Mediolanensi bello fecerant. Erant verò Franci, qui tunc cum Theudeberto Alpes transierant, ad octoginta hominum milia, horum perpauci equites circa ipsum ducè, cætera verò multitudo omnis pedestris. Arma verò ferebāt, non pila, non arcus, sed ad protegendum quidem corpus scutum & galeam, ad feriendum autem hostem gladium & securim bipennem. In proelijs autè maxime securibus utebantur, quibus ex composito ferientur scuta & galeas hostium perfringebant, vt nemo aduersus tantam vim resistere valeret. Hi ergo amici Gothorum Ticinum amnem apud oppidum Papiam pontem transgressi, magnas postea Papiensibus intulerunt clades, ac immanitate quadã barbar-

Auximum Belisarius obsidet.

Situs Auximi atq; munitio.

Francorum in Italiam transitus

Franci Gothos imprudentes inuadunt.

bara filios voxoresq; Gothorum per agrum repertos occiderunt. Moxque transmissio Pado, ubi castris Vraia propinquarunt; siue consilio, siue temeritate multitudinis, rixa & proelio cum Gothis explicantur. Nec prius finis proelii fuit, quam Gothi in fugam versi castra sua deseruerunt, fugientesq; non longe a nostrorum castris admirationem plurimam Belisarii militibus intulerunt. Nihil enim audierant de aduentu Francorum. Belisarium ignotis, abditisq; itineribus venisse ad opprimendum Vraiam existimabant. Armis igitur raptim sumptis, quum aliquanto progressi fuissent, inopinato Francis occurrerunt, inuitiq; pugnare coacti citò franguntur, neq; repetere castra ausi, sola fuga sibi consuluerunt. Franci victores una eademq; die Gothorum & Belisarii copiarum castra utraq; ceperunt, in illisq; constituerunt, commeatu in utrisq; satis abundè inuento. Vraias ex fuga Rauennam, Belisarii autem copiae per Placentinorum & Parmensium fines superato Apennini iugo, in Hetruriam abierunt. Hic subitus Francorum aduentus Vitigim simul Belisariumq; turbauit. Maxima verò formido Belisarium habebat, ne Franci in Hetruriam descenderent, & copias illas, quae Fesulas obsidebant, opprimerent. Est autem breue expeditumq; iter per Placentinum Parmensemq; agrum in Hetruriam descendentes. Sed Franci commorantes circa Padum, quum neque vina, neque cætera opportuna repperirent, utpote in regione longo bello afflicta, tantummodo bouina carne & aqua Padi vescerentur, in varios languores breui ceciderunt. Quibus vexati, quum frequentes eorum morerentur, statuerunt retrò abire, ac per eadem vestigia, quae prius venerant, in Galliam ac trans Alpes redierunt. Transitus ergo Francorum hic finis tunc fuit. Qui verò Fesulis obsidebantur Gothi, quum fame premerentur ac sapius postulata auxilia non venirent; tandem pacatione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem susceptis Fesulis, ac praesidio militum imposito, cum reliquis omnibus copijs Auximum profecti sunt. Nam Vitigim cum toto Gothorum robore illis, qui Auximi obsidebantur, laturum sese opem promittebat. Et Vraiae praesentia hoc ipsum polliceri videbatur. Quare Belisarius quoque eò copias vndiq; contrahere coactus est, ne longa obsidio in irritum caderet. Verum quum auxilia sapius promissa obsessis nequaquam venirent, ipsi tamen praeter opinionem pertinaciter durarent; statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditioem compellere, cuius rei gratia haec machinatur. Fons erat perennis aquae extra moenia Auximi, ab ea parte oppidi, quae ad septentriones spectat, ita propinquus moenibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontem Belisarius tollere constituit, quoniam animaduertat obsessos ex eo tantummodo fontem aquam habere. Huius igitur rei conficiendae causa sub primam statim lucem armari exercitum iubet, atque ex composito ad moenia accedere. Gothi verò oppugnationem oppidi parari existimantes, per moenia opportunis locis constituerunt. Belisarius quinque viros huius artificij gnaros cum dolabris, & malleis, ad hoc ipsum paratis, multorum clypeis protectos ad fontem effodiendum destruendumq; summisit. Qui postquam eò ventum est, fornacem, quo fons desuper contegebatur, subeuntes; securi iam à telis, quae de moenibus mittebantur, demoliri fontem coeperunt. At enim Gothi postquam intellexerunt omnem conatum fieri ad fontem demolendum, egressi oppido proelium acerrimum inierunt. Pugnabatur sub ipsis moenibus loco difficili & procliu, Gothi ad fontem tutandum accedere nitentibus, Belisarii militibus enixè repellentibus. In hoc proelio multi ceciderunt, plurimi tamen ex Belisarii militibus. Nam Gothi de superiori loco ferientes perfacile hostes conficiebant. Sed aderat Belisarius adhortator, praesensq; magna voce suos impellebat, nec pedem referre patiebatur. Integros in sauciorum & cadentium locum continuo summittebat. Id certamen ad

Franci Belisarianos quoque caesus vincunt.

Fontem obsessis adimere Belisarius nititur.

men ad meridiem usque; peruenit, quum ferè ab ortu solis coeptum fuisset. Tandem maiore conatu subnixi milites, Gothos intra moenia refugere compulerunt. Moxq; retro abeuntes eos, quos ad demolendum fontem miserant, reuocarunt; putantes opus iam pridem esse perfectum. At illi vix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerant. Causa verò huius erat, quod antiquitus tanta diligentia exaedificatus erat fons, ut multo facilius de viuo saxo, quam de muro eius demeretur. Quum igitur labore irritò susceptum id certamen appareret, Belisarius quod reliquum erat, & succo herbarum maligno, & cadaveribus iumentorum, & lapide, quem auestum vocant, inficiendum eius fontis aquam curauit, quoad eam penitus inutile reddidit. Gothi quoque iam penuria aquarum laborantes, vix atque anxie puteis quibusdam exiguam corruptamq; praesentibus aquam, sustentabantur. Post haec Belisarius neque proelio amplius laceffere obsessos, neque molestias inferre vllas curauit, sed quiescendo affidendoque finem expectabat. Orta demum mentio est deditioem, postulatis Gothi incolumitatem & asportationem rerum suarum, in urbem Rauennam profecturis. Quae audiens Belisarius, secum ipse ambigebat. Nam totamq; egregios bello homines dimitti, & augeri hostium vires, qui Rauennae conuenerant, alienum ab utilitate publica existimabat: & sedendo ad Auximum, tempus in longum terere periculosum arbitrabatur, praesertim quum Franci dicerentur in auxilium Gothorum esse venturi. Maxime verò refragabantur milites, qui ex longa obsidionis ærumna praedam ex oppido affectabant, nec vlla pacatione se illa priuari patiebantur. Demum quum Gothos penuria ac defectus rerum, Belisarium autem importunitas temporis urgeret, composita res est magno Belisarii labore; ut dimidia rerum pars militibus in praedam daretur, reliquam Gothi retinerent, utq; Gothi, qui erant Auximi, in exercitu Belisarii remaneret æquo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compositae res sunt, & oppidum pacatione traditum. Auximo recepto, Belisarius aduersus Vitigim & Rauennam ducere constituit, contractis vndiq; copijs. Eò profectus, statim primo aduentu Maximum unum ex praefectis suis cum parte copiarum ad obseruandas custodiendasq; Padi ripas misit, nequid exinde Rauennam importari valeret. Vnum enim eius fluminis os non procul Rauenna mare influit. Vnde etiam fossa quadam deriuatus annis Rauennam deducebatur. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Belisarius, Maximum cum parte copiarum citeriori ripae custodiendae praefecit. Venit etiam ex Dalmatia Vitalis cum alijs copijs à Belisario euocatus, & alteram eius fluminis ripam obsedit. Accidit verò per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam quum magna nauigiorum multitudo ex Gallia veniret, frumentum caeterumq; commeatum Rauennam ferentium, flumen ipsum usque adeò decreuit, ut pleraque nauigia destituerentur. Ex quo factum est, ut à militibus Belisarii omnia caperentur. Nec multo post eas captas, flumen in suam magnitudinem redijt. Hoc fortunae iudicium primum fuit, coeptis Belisarii fauentis. non enim stabat memoria, vllò vnquam tempore id antea contigisse. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum sublata est. Mari verò importari nihil poterat, quum ubiq; Gothorum hostes mare possiderent. A terra verò Belisarius cum exercitu urgebat, nec importati quicquam patiebatur. Quum Rauennam in hunc modum obsideretur, Francorum legati ad Vitigim venerunt, offerentes Francorum in Italiam transitum, ac liberationem obsidionis, copiarumq; Belisarii certissimam cladem, si in societatem dominationis Gothi recipere Francos malint. Haec magna verborum iactantia per legatos Francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum milia transitura in Italiam pollicebantur, quae Belisarius si sapiat, nunquam sit expectaturus; vel si expecta-

* Et ealce viua inficiendam. sic enim verti debuit.

Deditioem leges

Obsidio Rauennae.

Casus Belisarii rebus optatissimus.

Francorum ad Gothos legatio.

ret, securibus Francorum cum suis omnibus confestim mactatum iri prædicabant. Hæc tam grandia partim extollebant Vitigim & Gothos, partim deterebant. Nam venturos in Italiam Francos, ac victores fore nõ dubitabāt, sed regni societatem seruaturus esse, nullo modo credebant. Itaque non minus in perniciem clademque Gothorum venturos esse Francos suspicabantur, quam in perniciem hostium suorum. Hanc eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax, & rebus gerendis aptus, confestim vbi venisse legatos Francorum cognouit; suos & ipse legatos Rauennam misit, qui & concordiam Gothis cum imperatore Rom. offerrent, ac infidelitatem Francorū commemorando ab illorum societate deterrerent. Gothi igitur Francorum & Belisarij hincinde auditis legatis, quid optimum foret consultantes, post longam disceptationem imperatoris concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habiti, crebrique hinc inde nuncij oratoresque comēbant. Denique tractatarum rerum hic exitus fuit, vt controuersia omnes ad arbitrium imperatoris Iustiniani delegarentur. Huius rei gratia oratores ad Iustinianum missi, & inducię quędam inter obsessos & obidentes fuerē. Inter hæc accidit, vt horrea publica, quę erant Rauennæ, cum omni frumento cremarentur. Quę quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit, quum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non sineret; illa, vt aiebat, ratione, quo magis ad æquas condiciones Gothi descenderent. Suspicionem verò non paruam afferebat Vitigidi, quòd vnde prouenisset incendium, ignorabatur. alij fulmine iccta conflagrasse putabāt, alij de industria injectum ignem à quibusdam maleuolis, alij opera Belisarij factum suspicabantur. Regina quoque in suspicionem huius incendij veniebat. quoniam inuita ac repugnans, violentis nuptijs ab Vitigide fuerat in matrimonium accepta. inimico atque infenso animo erga virum esse putabatur. Hoc igitur frumenti incendium Vitigim & Gothos plurimū turbauit, & quasi in desperationem adduxit. Siue enim fulmine prouenisset incendium, sibi deum ac coelos aduersari putabāt: siue de industria factum esset, quibus iam confiderent, nesciebant. Defectus certè annonæ breuiter impendebat, nullaque supererat importandi spes, quoniam Belisarius post cremata horrea diligentius obseruabat, ne quid importaretur. Per hoc tempus Gothi, qui Alpes incolebant, plerique se Belisario dedere velle significarunt. Sunt verò per Alpes plurima castella, quę a Gothis antiquitus ibi collocatis tenebantur. Alpes enim Italiam à Gallia determinant, mirabilique altitudine insurgunt, difficillimosque aditus habent, valdeque intererat, eos aditus custodiri. Qua de causa Theodericus Gothorum rex & validam Gothorum manū cum coniugibus, & liberis, per eos saltus collocauit; castellaque & arces illis attribuit. Sifigis igitur vnus ex Gothorum proceribus, qui in Alpibus castella quędam habebat, primus omnium Belisarij milites ad ea loca missos sponte suscepit, & alia castella idem facere suadebat. Erat per id tempus Vraias in citeriori Gallia, exercitumque parabat, quo Rauennam proficisceretur. Collegerat verò iam in exercitū ad quatuor milia militum. Horum magna pars Alpini erant, qui postquam audiuerunt Sifigim ad hostes defecisse, castella verò & arces, in quibus ipsi natos vxoresque habebant, tentari ante omnia eò ducere Vraiam compulerunt. Igitur cum omnibus copijs, quas parauerat, in Alpes profectus, Sifigim & milites Belisarij obsedit. Hæc rursus quum audissent Ioannes Vitaliani & Martinus, qui castra tunc per Galliam faciebant, sine vlla mora & ipsi in Alpes profecti castella quędam in ipso itinere ceperunt. In his frequentes vxores & filij eorum, qui cum Vraia militabant, capti sunt. Quę postquam intellexerunt parentes ac mariti, eorumque

Belisarij prudentia.

Horrea Rauennæ exusta.

Gothorum Alpium deditio.

que propinquis desertis Vraia castris, ad hostes transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Vraias à militibus suis destitutus, cum paucis in Galliam reuersus, parandi amplius copias, aut succurrēdi obsessis cogitatio nem abiecit. Ita Vitigis & Gothi, qui Rauennæ erant, deserti à suis, ac omni spe destituti obsidebantur, maioresque cōtinuo difficultates subibant. Quum hæc esset conditio rerum apud Gothos, legati ab imperatore venerunt, Dominicus & Maximus, ambo ex senatu: ferebant verò Iustiniani responsum ad ea, quę Vitigis & Gothi de concordia postulauerāt. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padum loca retineat, citra Padum verò cuncta dimittat. Mediam verò pecuniarum regalium partem imperatori tradat, reliquam partem retineat. Gothi verò omnes, qui citra Padum incolunt, subiecti Romano imperio sint. Locuti ergo prius cū Belisario legati, deinde Rauennam ingressi mandata exposuerunt; quę lætis animis ab Vitigide cæterisque Gothorum proceribus audita & comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cum dolore audiebat, secum ipse indignans, ac grauius ferens, quòd quum plenè habere victoriam de Gothis posset, sibi auferebatur. Itaque redeuntibus paulopost legatis, ac subscriptionem eius postulantibus, subscribere noluit. Quę quidem res permagnas apud Gothos suspensiones peperit, verentes ne dolosa pacis simulatione decipiantur; palamque dictitare cœperunt, se, nisi cōsentiat Belisarius, nihil de pace esse facturos. Legati verò ipsi, & qui ordines in exercitu ducebant, Belisarij factum valde indignabantur, eumque non parere Iustiniani decretis inter nefaria reponebāt. Nataque ex his suspicio est, quasi Belisarius ipse imperium affectaret, ac tota mēte ab alieno Iustiniano esset. Et hæc suspicio plurimum eo tempore increbuit. Quæ opinione inducti clam ad eum Gothi miserunt hortantes, vt non alteri, sed sibi ipsi occidentale imperium comparare velit. Gothos enim, si id faciat, sibi sponte ac voluntariè parituros esse aiebant, regnumque Italicum simul atque Gothorum cum indelebili potentia habiturum. Hæc nunciabatur clam à proceribus Gothorum. Sensit Vitigis hæc oblata, suosque & ipse mittens nuncios ad hæc eadem Belisariū cohortatus est. Belisarius igitur ista considerans ac vtilia fore arbitratus, si cum sapientia gubernentur; Ioannem Vitaliani, & Bessam, & Aratum, magnos in exercitu homines, sed nequaquam beneuolos sibi, diuersa in loca cum suis quemque copijs ablegauit, simulata causa, quasi tantæ simul copię difficilius alerētur, alibi verò pabuli & commeatus maior facultas esset futura. Hæc fingebatur causa. Cæterum illi ablegabatur, ne præsentibus quicquam turbarent. Ipse autem post hæc omnibus, qui ordinem ducebant, in vnum vocatis, quum de Gothorū difficultatibus differuisset; Quid diceretis, inquit, si non solum ea, quibus imperator noster contentus esse videtur, sed etiam multo maiora præsentī bello adipisceremur? Tunc pro se quisque laudauit maiora, fieri si possint. His ita auditis, non aliter patefacta re concilium dimisit. Nec multo post quodam è suis Rauennam missio significauit, se constituisse ea facere, quę illi suassent; eosque hortatus est ad rem accelerandam. Gothi autem, vtpote qui iam fame premebantur, sine vlla mora legatos cum autoritate publica ad Belisarium miserunt. Hi quum in castra venissent, nihil coram militibus locuti sunt: sed Belisarium secreto conuenientes, se ea de causa venisse dixerunt, vt fidem promissionemque ac iusiurandum ab eo suscipiant. Erant verò promissionum genera duo, vnum de legitima gubernatione, institutisque Gothorum conseruandis, ac nemini succensendo pro his, quę superiori tempore facta essent, & alia huiusmodi quàmplura: aliud, quòd ipse Italia Gothorumque post hæc rex erit. Hæc si ille promittat & iuret, sibi portas aperturos esse Gothos, eumque cum toto exercitu in urbem Rauennam recepturos dixerunt, Belisarius cætera iu-

Pacis leges à Iustiniano dante.

Suspicio de Belisario.

Belisario regnū offertur.

Belisarij simulatio.

Gothos eludit Belisarius.

rauit omnia, quemadmodum legati postularunt, de regno autem suscipiendo, quum Rauennæ foret, coram Vitigide cæterisque Gothorum proceribus se præstaturum iusiurandum dixit. Legati verò nequaquam suspicantes, quin rex esse velit, iusiurandum in hac parte ab eo capere distulerunt, quasi mox Rauennam ingressus coram proceribus id foret præstaturus. At Belisarius longè alia mente agitabat. Iustinianus enim dudum, quum Belisarium bello gerendo præfecerat, magnis iuramentis obligauerat, ne regnum, neue imperium se viuente assumeret, neue se nuncupari, haberiue tyrannus, aut rex vel imperator patiatur. Hæc ille iurata seruare inconcussa fide statuerat, verbaque Gothis in hac parte dabat. Tunc igitur his ita gestis, Belisarius volentibus Gothis in urbem Rauennam vocatus est. Ille autem ornato exercitu, classeque parata, qua comæatum omnis generis abundè deferret, magna Gothorum exercitusque læticia Rauennam ingreditur. Quum verò ingentes Gothorum copiæ Rauennæ essent, volens Belisarius eas copias minuire, paucis post ingressum diebus licentiam omnibus, qui citra Padum incohererent, dedit domum remeandi. Illi verò longa militia defessi libentissimè ad suos redierunt. Ita multitudine Gothorum, quæ Rauennæ erat, attenuata; Belisarij exercitus longè potentior, ac planè dominans, intra Rauennæ moenia remansit. His ita confectis, Gothorum proceres, qui vbicunque per Italiam erant, vel ipsi venerunt ad Belisarium Rauennam, vel oratores suos miserunt. Sed quum susceptio regni à Belisario differretur, eaque res admirationem primò, mox & suspicionem pareret; auxit mox eam suspicionem Belisarij reuocatio à Iustiniano facta. nam fama increbuerat, & detulerant quidam, Belisarium affectare Italiæ regnum, ac iam planè suscepisse: quo metu Iustinianus illum ad se confestim ex Italia reuocauit. Gothi autem hoc sentientes, sibi ipsi ab initio persuadere nullo modo poterant, illum ad Imperatorem Iustinianum esse rediturum. Sed postquam apparatus fieri viderunt, ac omnia disponi, quæ ad profectiorem eius fieri oportebat; deceptos sese, ac planè circumuentos à Belisario cognouerunt. Sed quid agerent? ille enim Rauennam & proceres in potestate sua habebat, vt ne querelæ quidem liberae forent. At enim qui trans Padum erant Gothi, vbi hæc senserunt, Papiæ conuenientes, ac multum inter se conquesti de communi gentis calamitate, ac de Belisarij fraude; tandem Vraiam constituere sibi regem voluerunt. Quod ille passus non est, maximè illa se ratione excusans, quòd quum fratris filius Vitigidis esset; neque pia, neque honesta facere videretur, si illo viuente ipse regnum assumeret. Hac ille ratione probabili se excusans, auctor fuit, vt Ildouadus rex constitueretur, vir magnæ inter Gothos autoritatis, magnæque potentia, & qui longo tempore Veronæ dominatus esset. Is ergo tunc ex vrbe Veronæ Papiam euocatus, purpuraque indutus, rex Gothorum appellatur, ac de salute gentis suæ cogitare iubetur. Ildouadus ergo per hunc modum factus rex, statim oratores Rauennam ad Belisarium misit, qui commemorata illius promissione dudum facta de regno Italiæ Gothorumque suscipiendo defectum fidei palam arguerent, ac ea fraude deceptos fuisse ab eo Gothos quererentur. Proinde si etiam tunc adimplere promissa, ac rex fieri velit, idque facto ostenderit; Ildouadum offerre, se Rauennam esse venturum, ac purpuram ad pedes eius positurum. Sin imperatoris seruus esse malit, quàm ipse imperare, ne grauius ferat, si Ildouadus & Gothi, qui reliqui sunt, de communi gentis salute prouidere nitantur. Hæc summa orationis fuit. Belisarius palam ad hæc respondit, se viuente Iustiniano imperatore nunquam regnū esse suscepturum. Cum hoc responso legati ad Ildouadū Papiam redierunt. Et Belisarius parata classe, cum Vitigide, ac cæteris Gothorum proceribus; cumque thesauris regis Byzatiū nauigauit, quinto anno post, quàm bellum in Italia gerere inceperat.

Belisarius Rauennam ingreditur.

Belisarius a Iustiniano reuocatur.

Ildouadus rex.

Ad Belisarium legatio.

Belisarij constantia & fides.

LEO.

LEONARDI ARETINI DE BELLO ITALICO ADVERSVS GOTHOS LIBER III.

Quum Byzantium peruenisset Belisarius, magna læticia à Iustiniano susceptus, plurimoque in honore habitus; omnem, quæ de se prius habita fuerat, suspicionem deleuit. Gothi quos secum adduxerat, humanè benigneque recepti sunt, & cum admiratione quadam conspecti. Nec id quidem immerito illis contingere videbatur. Erat enim Vitigis Gothorum rex, qui nuper urbem Romam tanta multitudine obsederat, & Mathasuenta eius vxor, quòdam Theoderici Gothorum regis, qui Italiam possederat, nepotis; præterea Ildouadi tunc regis filij duo, quos Rauennæ penes Vitigim reptos non dimiserat Belisarius, sed vnà secum in Græciam abduxerat: erant & alij Gothorum proceres, quos intuebantur omnes, Belisarijque virtutem, quæ tantas res confecisset, admirabatur; tollentes in coelum laudibus, quòd nuper Africam, nunc Italiam ad Iustiniani imperium rede-gisset. Et in Græcia quidem res huiusmodi erant. In Italia verò post Belisarij discessum, apud Ioannem, & Bessam, & Vitalem, Iustiniano iubente, gubernatio remanserat. Venerat enim Constantianus ex Dalmatia, qui & ipse numero gubernatorum additus est. Confestimque apparuit, quantum inter gubernationem horum, & Belisarij interesset. Vt enim omittam rei militaris scientiam, qua omnes ætatis suæ duces longissimè superauit; erat in illo humanitas summa, per quam pauperi æquè ac opulento sese impartiebatur. Accessus verò ad eum faciles ac liberi cuique generi hominum, præterea liberalitas admiranda. Militibus, qui equos, aut arcus, aut arma non ignauiter amisissent, continuò alia donabat. Rusticorum verò tantam habebat curam, vt in ducendo exercitu neminem eorum violari, nemini inferri damna pateretur; ne poma quidem in arboribus pendentia milites sui attingere audebant. Hac ille seueritate disciplinae consequebatur, vt castra eius abundantiora essent, quàm vllum in vrbe forum: ita libera & secura erat rerum venalium importatio. Abstinentiam verò eius erga ciuitates socias, & amicas, nemo satis dignè queat referre. Maxima illius beneficia in ciuitates, nullæ vnquam vexationes audiebantur. Qui verò in gubernatione successerunt, neque humanitate, neque virtute, neque abstinentia pares fuere. Nam & ipsi rapinas prædasque sectabantur, & milites in omnem licentiam prolabi permiserunt, superbi quidem in socios, in hostes verò non satis feroces. Itaque res breui tempore retroerti, & in ruinam tendere manifestè coeperunt, vt deinceps à nobis ostendatur. Ildouadus Gothorum rex, vt supra diximus, nouiter constitutus post Belisarij discessum, summa cum diligentia res exequabatur. Gothos enim omnes, & Italicos, qui cum Gothis sentiebant, arma capere, & ad præscriptum diem Papiæ conuenire iussit. Paruus quidem ab initio exercitus fuit, sed continuò augetur, ac spem assumens in dies meliorem. Adiuuabat verò non mediocriter Gothorum partes auaricia & iniuria aduersariorum. Exactores enim pecuniarum fisci nomine à Iustiniano in Italiam . . . . . populos vexare mirabili acerbitate coeperunt, & ad indebitarum pecuniarum solutionem compellere. Rationes siquidem reposcentes omnium, quæcunque sub Theoderico primo Gothorum rege, vel sub alio deinceps regum, Italici administrassent; & magistratuum, quoscunque per ea tempora quisquam Italorum gefisset, à ciuitatibus quoque promissarum dudum Gothis pecuniarum in disquisitionem vocantes, easque pe-

Belisarius Byzantium redit.

Gubernatorum multitudo nota.

Belisarij virtutes.

Ildouadi res gestæ.

Exactorum iniusticia.

cunias quasi fisco debitas reposcentes, & singulis priuatim hominibus, & publicè ciuitatibus tantam desperationem attulerunt: vt Gothos iterum fieri dominos rerum optarent, multiq̄ue voluntarij ad Ildouadum proficiscentur, eiusq̄ue exercitum copiasq̄ue auerent. Erat quoque non dispar que rela in exercitu imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniæ indubitæ ab Italicis, eadem auaricia militibus pecuniæ debitæ non soluebantur. Vna duntaxat cura erat ad explendam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Itaque milites pariter atque Italici tantis iniurijs compulsi, ruinam imperij affectabant. His crescens indies Ildouadus, omnes trans Padum, omnes Venetiarum vrbes in potestatem recepit, & Italarum Gothorumq̄ue multitudine exercitus eius completus est. Quamobrem haud multopost educere in aciem, ac fortunam pugnae tentare non dubitauit. Prælium hoc non procul Taruisio fuit aduersus Vitalem, qui vnus erat ex Iustiniani ducibus. victorq̄ue Ildouadus tanta strage Vitalis exercitum cōcidit, vt dum ipse cum paucis euaderet, reliqui omnes vel interficerentur à Gothis, vel captiui ducerentur. Ea victoria magna & clara, mirabile quantum Gothorum animi creuerunt, quantumq̄ue fractæ sunt aduersariorum vires; vt nō solum trans Padum per Galliam & Venetias, verum etiam citra Padum partes confirmarentur, nomenq̄ue Ildouadi celebre fieret apud Iustinianum imperatorem, aliasq̄ue nationes. Nec multopost Vraiam maximum inter Gothos hominem persecutus est, suspicione iniecta, quasi cum hostibus sentiret. Hæc enim prætexebatur causa. Cæterum ob eam rem irritatum aduersus Vraiam quidam putant, quod contentiones quædam inter Vraiam vxorem ac reginā incidissent. Ego autem Ildouadum magnum ac sapientem virum non adeo leuem existimo fuisse, vt contentionibus mulierum permotus esset ad Vraiam interficiendum: verum illam fuisse causam puto, quod Ildouado regi suspensa erat Vraiam potentia. Nam genus Gothorum valde suspiciosum fuisse constat, & suos erga reges non satis fideles. Mortem Vraiam permulti Gothorum improbarunt, palamq̄ue detestati sunt, quasi rem sceleratam & impiam. Itaque & ipse Ildouadus ab Villa, vno ex custodibus sui corporis, dum pranderet, occiditur. In eius locum Ataricus rex creatur, qui nec ipse diu regnauit: sed propter malam ineptamq̄ gubernationem, quinto post electionem mense à Gothis occiditur. Ita duobus regibus intra biennium interfectis, ad Totilam magno Gothorum consensu regnum defertur. Hic antequam rex factus esset, Taruisij dominabatur, quæ est ciuitas Venetiarum. Pater eius Ildouadi regis frater germanus fuerat. itaque interfecto Ildouado (vt supra diximus) Totilas ipse formidans, propter illius consanguinitatem, clam Rauennam misit, & cum Iustiniani ducibus pepigit ad hostes transire cum omnibus, quibus præerat, cumq̄ue Taruisio oppido. Dicta ad rem conficiendam dies erat. Quæ quum nondum venisset, Gothi poenitentia ducti, quod Ildouadi morte lærati fuissent, quodq̄ue Ataricum regem creassent, hominem nequaquam tanti, vt Gothorum gentem defendere aduersus tantas vires hostium valeret; ad Totilam Ildouadi propinquum respicere, atque regem optare illum coeperunt. Tandem Atarico de medio sublato, Totilam regem fecere. Iustinianus autem cognitis his, quæ in Italia contigerant, ducum suorum imperitiam & secordiam increpabat; quod in tantis discordijs hostium, tantisque reuolutionibus, ipsi opportunitatem rerum agendarum nacti, nihil protinus effecissent. Quibus increpationibus, permoti duces Rauennæ simul omnes conuenerunt, ibi quum de inferendo bello consultaretur, placuit ante omnia ad urbem Veronam exercitum ducere. Eius nanque vrbs capiendæ spes quædam illis secretò afferebatur. Erant verò hi duces vndecim, quorum præcipui habebantur Constantianus, & Alexander, in Italiam nuper à Iust-

niano

niano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cum ingentibus copijs, vbi Veronæ propinquarunt, spem dudum sibi præbitam experiri decreuerunt. Erat enim Martianus quidam vir domi nobilis, castellum habens non procul Verona. is quia partes imperatoris animo præferbat, custodem vnus portarum induxerat ad exercitum imperatoris recipiendum. Re igitur arcanè composita, quum eò peruenisset exercitus, præmittitur Artauades Armenius cum manu delectorum militum, qui portam antecapiat, ac cæterum exercitum præstoletur. Nihil promissorum in hoc loco defecit. Nam in tempesta nocte, quum ad portam venissent milites, proditor aperiens, intra urbem eos recepit. Illi portam ingressi, mœnibus quoque supra eam captis, exercitui significarunt: & Gothi sentientes hostes esse in vrbe, per diuersam portam auferunt. Duces verò captam à suis portam audientes, iter quidem statim ingressi sunt: sed antequam in urbem venirent, de præda inter se disceptantes, quinque milibus ab vrbe passibus constitierunt. inter hæc dies eluxit arx est Veronæ vrbi supereminens, ex qua intra urbem & extra longè prospectus est. Gothi igitur, qui in arcem refugerant, cernentes paucos intra urbem hostes, exercitum verò extra urbem existere, nec dum mœnibus appropinquare; subito ex arce impetu facto, urbem peruicerunt, & portam, quæ tenebatur ab hostibus, receperunt, atque clauserunt: milites verò, qui per noctem fuerant ingressi, partim oppressi sunt, partim ad mœnia confugientes, desuper repugnabant. Venientes autem paulo post duces, quum portam clausam repperissent, quanquam intus essent milites, qui eos vocabant, ac ne se desererent, precabantur; tamen euestigio abierunt. Militum verò pars è muro se demittens euasit. Quorum è numero fuit Artauades Armenius eorum præfectus, cæteri vel capti, vel interfecti sunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducū, res apud urbem Veronam periire, qui, dum properare oportuit, de præda non parta inter seipos pugnabant.

Post hæc Iustiniani duces, quoniam Veronæ cœpta flagitiosè turpiterq̄ue euaserant, discordes inter se, & alij alijs succensentes ex his locis abierunt, transmissoque Pado amne Placentiam profecti sunt. Totilas Papiæ per id tempus degebat, cognitoque hostium aduentu, quascunque potuit copias propere contraxit. Duces inter hæc ultra Placentiam progressi secus ripam Padi amnis castra faciebant. Totilas autem, quanquam foret admodum impar, tamen cum ijs, quas habebat, copijs obuiam illis exire, ac fortunam pugnae experiri constituit. Quum igitur in propinquo essent castra, ac pugna discernere vtrisque placuisset. Totilas per noctem partem equitum præmisit, quos viginti ferè stadijs ultra hostium castra flumen transire, & quum pugnari cœptum esset, post terga hostium cum quàm maximo valeret tumultu adoriri mandauit. Ipse verò quum tempus fuit, ad hostes duxit. Idem fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciem Totilæ vir Gothus nomine Valarus, qui equo insigni vectus, ipse quoque insigniter armatus in singulare certamen omnes prouocabat. Aduersus hunc cæteris subsistentibus, Artauades Armenius, cuius in ingressu Veronæ mentionem fecimus, prodijt. Spectantibusq̄ue vtrinque aciebus concurrerunt, infestis sese cuspidibus petentes. Artauades Gothum dextro latere hasta transfixum occidit. Ipse verò in hastam interfecti casu in hærentem solo vi atque impetu equi adactus, cuspidè transfigitur, ruptoque thōrace vulneratur, ex quo vulnere tertia mox die interijt. Acies intera simul congressæ prælium acerrimum inierunt, omnisque ferri experientia in eo certamine versabatur. Quum feruesceret maximè prælium, & ab vtrisque enixissimè pugnaretur, neutram adhuc in partem victoria inclinante, equites Totilæ transmissio flumine terga Iustiniani ducum inuasere, tumultusq̄ue maior inde exortus, quum multitudo ingens

LL

Vitalis ab Ildouado superatus.

Vraiam rex persequitur.

Vraias occisus.

Ildouadus casus Ataricus rex.

Totila rex.

Qua occasione ad regnum peruenerit.

Quæ ad Veronam gesta.

Lis de præda nondum capta.

Totilæ strategema.

Duellum.

674 LEONARD. ARET. DE BELL. ITALIC.

cæderetur, exercitum Iustiniani primo turbavit, mox in fugam vertit. solutis enim ordinibus, quum antè retroque instaret hostis, cito dissipantur, multiq; à Gothis persequentibus interfecti sunt. Multi etiam sese per devia quæque præcipitantes euasere. Captiuorum autem multitudo ingens fuit, & quod nunquam antè contigerat, omnia militaria signa imperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus, & ad Totilam relata. Insignior rem hanc victoriam Totilæ fecit, quòd ipse cum dimidia ferè parte minoribus copijs sciens ac volens contra maiores copias prælium iniit, quòdque militari industria victoriam nactus est, ipsam quoque victoriam humanissime exercuit, nemini captiuorum molestus, multis etiam gratuito dimissis, quæ quidem humanitas famam eius plurimum adauxit. Iustiniani duces ex prælio fugientes Placentiam primò, inde in diuersa loca abierunt, & copijs, quantum fieri potuit, reparandis intenderunt. Non multo post hanc victoriam Totilias maiora iam animo concipiens, exercitum in Hetruriam misit. Præfecit verò huic exercitui tres Gothorum præstantissimos, Beldam, & Rodericum, & Vliarim. Erat in Hetruria Iustinus vnus ex ducibus, qui prælio interfuerat, postquam id tempus nunquam cessauerat copias reparare, oppida munire. is quum exercitus Totilæ superuenit, circumdatus ab hostibus intra Florentiæ mœnia obsidebatur. Terrebat verò Iustinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obsessos nil poterat, & intus quod erat frumentum, breui defuturum videbatur. Rauennam igitur ad cæteros duces mittens Iustinus, quo in periculo res esset, ostendit; rogauitque, vt sibi opem ferrent. Ob eum nuncium permoti Bessas, & Cyprianus, & Ioannes Vitaliani, cum suis copijs in Hetruriam venerunt. Gothi verò, postquam intellexerunt illos appropinquare, soluta ilico obsidione retrò mouerunt castra, profectique vnus die iter in loco, qui Mucialla dicitur, constiterunt. Atque postquam exercitus amicorum Florentiam peruenit, placuit ducibus, vt paucis in præsidio Florentiæ relictis, ipsi cum reliquis omnibus ad hostem contenderent. In itinere verò dum essent, statuerunt, vt ducum ipsorum vnus celiriter antecederet ad inuadendum distinendumque hostes, alij verò mature sequerentur. Sorte igitur ducta, Ioanni contigit antecedendi munus. ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes verò deterriti aduentu copiarum, deserto loco, in quo prius habebant castra in proximum montem, arduum quidem ac difficilem, transferunt. Neque ob id cunctatus Ioannes, vbi ad ea loca peruenit, aciem suorum aduersus montem direxit, ac magno animo sursum versus annexus peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus, ac de superiori loco facillimè repugnabant. Hic dum annititur Ioannes, & inter primos pugnatore versatur, quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo transfixus occiditur, falsa que statim credulitas inde exorta est, Ioannem interfectum fuisse, fuga hinc fieri cœpta. Hæc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu veniebant, quum insuper fugam & trepidationem mirabilem viderent, ipsos quoque in fugam turpissimam conuerit. Nec modus vllus fuit in fuga, dissipatim sparsimque in diuersum abeuntes, signa & ordines deseruerunt. Itaque duces quoque ipsi à nullis hostibus pulsi fugam arripere coacti sunt. Neque post hac conuenerunt in vnum, sed alius alibi, prout se ex fuga receperant, oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ nequaquam reuersi sunt, magnitudinem veriti copiarum; quæ quancquam dissipatæ forent, per oppida Hetruriæ constiterant, & hyems superuenit, finis que fuit septimi anni huius belli ex quo geri à Belisario cœptum fuerat. Eo, qui secutus est, anno vt primùm educendi copias tempus fuit, Totilas coacto exercitu in agrum Gallicum uenit: ibi Cæsenam & Petram oppidum, quod hodie corrupto in vulgus nomine Breti-

*Iustiniani victi**Incrementa rerum Totilæ.**Dissipatio copiarum Iustiniani.*

Bretinorum appellant, obsedit. Cætera verò eius regionis oppida permulta vel vi, vel pacatione cepit. His per ea loca confectis, in Hetruriam cum exercitu transit, ibi duriora omnia quum repperisset, statuit in his tempus haudquaquam terere. itaque Tyberim amnem, quo Hetruria finitur, transgressus, per Umbros, & Sabinos, & Marfos in Campaniam profectus est. In his locis Beneuentum urbem captam mœnibus spoliauit. Nolebat enim in vrbe munificentissima hostes, si quando contingeret, sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis primo verbis humanissime conatus, vt Neapolitani amicitiam eius, quam inimicitiam mallent. Sed erat in præsidio eius urbis Connon, Iustiniani præfectus, nec pauciores mille militibus secum habebat. itaque nihil decerni liberè in concione poterat. Quod quum intelligeret Totilas, positus non longè castris urbem obsedit; non tamen oppugnauit, sed quietem agens incubabat: interim verò parte exercitus missa Cumas, & alias quasdam vrbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnam vim adeptus est. mulieres etiam quasdam ex nobilitate Romana capi in his locis contigit, quas omnes Totilas cum summa beneuolentia conseruatas, liberas esse iussit, ac parentibus maritisq; cum honesto comitatu remisit. Quum verò per eas regiones neque dux, neque exercitus esset, qui conatibus Totilæ repugnaret; partem suarum copiarum continuo mittendo, Apuliam, & Lucaniam, & Calabriam cum vniuersis eorum oppidis in potestatem redegit. Ex quo factum est, vt Iustiniani ducibus, militibusque, nullæ amplius ex his locis pecuniæ soluerentur: neq; parè ducibus, neque in expeditionem ire volebant: sed per oppida inclusi res amicorum prædabantur, rapinis & maleficijs omnia fœdabant. Duces quoque ob has difficultates intra mœnia consistentes, oppida tantummodo ab hostibus tutabantur, partitque inter se vrbes, Ioannes Romam, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiam, Iustinus Florentiam, Constantianus Rauennam gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri cœpit. Totilas enim parata classe, neq; terra, neq; mari importari quicquam patiebatur. Ex quo palam erat, nisi quis opem ferret, eam demum urbem in manus hostium esse peruenturam. Hæc igitur audiens Iustinianus, ac pro tantis Italiæ cladibus, proq; imperij dedecore indolens, Maximinum præfectum prætorio ad corrigendas reparandasque res in Italiam misit. Dedit autem ei classem, & exercitum ex Thracibus, & Armenijs. Præerat autem Thracibus quidem Herodianus, Armenijs verò Phases. Hunni præterea non pauci ea classe vehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirum venit, ibi quum res Italiæ ex propinquo cogitaret, inter spem ac metum dubius, tarditate ac desidia tempus amisit. Erat enim Maximinus vir bonus, & ad pacis negocia non inutilis; belli verò imperitus omnino, & ob hoc timidus, & cunctator in singulis, ac plurimum ambigens. Res verò tunc & consultandi, & agendi celeritatem flagitabat. Maximino igitur paruum de se spem afferente, Iustinianus Demetrium quendam, quòd sub Belisario dudum in Italia militauerat, cum alia classe in Siciliam misit. is quum in Siciliam nauigasset, audita Neapolis obsidione, ac eorum, qui obsidebantur, difficultatibus; confestim auxilium ferre parabat. Quum verò aperta via id efficere posse desperaret, quoniam neque classis, neque exercitus eius ad tantam rem sufficiens erat, hæc excogitauit. Naues complurimas ex vniuersa Sicilia contraxit, fecitque ex his classem ad aspectum permagnam, impositoque frumento Neapolim petere contendit. Ea res & spem magnam obsessis, formidinem non paruam Gothis præbuit, audiebant enim multitudinem nauium, ac magnum in his exercitum venire opinabantur. Quòd si primo statim cursu Neapolim petisset, cuncta prosperè succedebant, & vrbs oblecta indubiè seruabatur. Hostes enim conterriti magnitudine classis, ne

*Totilæ successus**Maximinus in Italiam missus.**Demetrius occasionem rei bene gerendæ amittit.*

obfistere quidem tentauissent. Sed ipse conscius imbecillitatis suæ Neapolim adire non ausus, Romam petijt, quo militibus inde assumptis naues impleret, atque ita Neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites, qui Romæ erant, classem ascendere noluerunt. Victi siquidem duplici prælio à Gothis, eos immodicè formidabant. Itaque hac deficiente spe, cum his duntaxat nauibus, quas Byzantio duxerat, aduersum hostes proficisci Demetrius compellitur. Totilas naues egregiè veloces in portu ipso Neapolis assidue structas paratasque tenebat, curamque susceperat diligenter de Demetrii classe. Quum igitur ex vrbe Roma Neapolim nauigare Demetrium cognouisset, & applicuisse iam propinquo littori, profectus repente Totilas cum velocibus nauibus ex improviso Demetrii classem inuasit. adeo subitus & inopinatus fuit impetus, vt conterriti nauatæ atque milites in fugam conuerterentur. Quos Gothi velocibus infecuti nauibus, post magnam cædem, omnes Demetrii naues cum ipsis oneribus, ipsisque viris plenas ceperunt. Nulli enim euaserunt ex ea classe, nisi qui in lembos statim ab initio proficientes latuerunt, inter quos Demetrius ipse dux classis fuit. Post hæc Maximinus cum maiori classe, maiori que exercitu ex Epiro in Siciliam nauigauit. Quumque Syraculis applicuisset, eadem ignauia, qua prius, cunctando ac differendo tempus amisit, neque difficultatibus obsessorum, neque precibus vocantium mouebatur. Tandem verò, vbi præcepta & minæ Iustiniiani superuenere, nec ob eas quidem nauigare aduersum hostes sustinuit: sed classem Demetrio, & Herodiano, & Phassæ ducendam tradidit, ipse in Sicilia remansit. Erat verò iam planè hyems, quum hi nauigare cœperunt: quumque prope Neapolim venissent, orta subito tempestas classem arripuit: neque remis, neque arte vlla resisti potuit, quin ad ipsum littus, vbi castra erant hostium, adigerentur. Gothi verò ista cernentes, concursu ad littus facto, nulla difficultate naues ceperunt, & si qui repugnabant, interfecerunt: reliquos verò captiuos duxerunt, in quorum numero Demetrius fuit. Herodianus autem, & Phassas, quum & ipsi capti iam essent, casu quodam postea seruati sunt. Hunc finem habuerunt eo anno Iustiniiani classes in Italiam missæ. Totilas Demetrium in vinculis ad mœnia Neapolitanæ vrbis adduci mandauit. ibi vocato Conone præfecto, militibusque & Neapolitanis ciuibus, Totila iubente, Demetrius verba fecit, suasitque, ne amplius auxilia expectarent vlla. binam classem cum ipsis pugnatoribus esse amissam, nullamque superesse spem, qua confidere debeant. Obsessi verò iam pridem fame macerati, quum Demetrium captum & omnem sublatam viderent spem; in fletum ac lamentationem conuersi, quid agerent, aut quò se verterent, nesciebant; eratque ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena. Totilas autem quum hoc sensisset, ad colloquium eos vocatos, in ipsis mœnibus stans sic allocutus est. Nullam contra vos, Neapolitani, vel iram, vel indignationem habentes, obsidere urbem vestram perreximus; sed vt vobis inimico seruitutis iugo liberatis, referre gratias valeremus eorum, quæ hoc ipso bello pro fide Gothis seruanda ab hostibus pertulistis. Soli enim Italicorum omnium inuiti ac repugnantes in potestatem hostium nostrorum, cum vltima penè ciuitatis vestræ clade, vulneribusque, & cruore, cōpulsi deuenistis. Itaque quòd nunc simul cum hostibus obsidione vos fatigari à nobis necessitas fuerit, erubescimus. Quamobrem beneficia potius à nobis, quam vltionem Neapolitani expectent. hostibus etiam, qui vobiscum in vrbe sunt, non acerbis esse volumus, deditibus eam urbem, vel militandi nobiscum æquo iure cum alijs militibus, vel abeundi cum omnibus rebus suis, quocumque volent, facultatem dabimus. Hæc & iureiurando sancire parati sumus. Laudarunt & Neapolitani, & milites Totilæ sermonem: quo tamen honestior deditio

Totila ad Neapolitanos oratio.

tio foret, [&] triginta dierum inducias postularunt, quibus videretur, an quæ auxilia superuenirent. Ad hæc Totilas, non triginta dierum modò, sed ter triginta dierum spacium se dare respondit. Quam liberalitatem admirati obsessi, clareque deprehendentes, nullam esse auxiliij spem; intra paucos dies apertis portis Totilam & exercitum intra mœnia receperunt. Totilas igitur Neapolim ingressus, neminem male affecit, nulli molestus fuit; quinimo tanta humanitate vsus est, vt nequaquam conuenire barbaro homini videretur. Quum enim multi propter inedia deficientibus viribus ægrotarent, ne subita affluentia cibi immodicè sumpti periculum illis afferret; summa cura diligentiaque prouidit, vt non solum Neapolitanis ciuibus, verum etiam militibus cibaria bis in die ad certum pondus traderentur, diligentissimè obseruato necunde plus caperent, & singulis diebus modicum superadderetur. Cononi autem, & militibus abire volentibus, nauigia præbuit. Quumque illi vento diutius retenti nauigare intra præscriptam diem non potuissent, liberam nihilominus potestatem illis seruauit. Quin etiam quum longius duraret ventus, & illi pedestri itinere abire statuissent, equos iumentaque eis tribuit, & viaticum insuper largitus est, Gothosque cum his misit. Humanitate in alienos Totilas vtebatur, in suos verò tantam disciplinæ seueritatem seruabat, vt nullum malefactum impunitum esse pateretur. Raptori ac violatori poena mors erat, & publicatio bonorum, quæ quidem bona violentiam passo tradebantur. Itaque & castra, & ingressus Gothorum per amicas ciuitates, & gentes, omni scelere carebant. Ducibus autem Iustiniiani per hoc ipsum tempus diuersa penitus erat conditio. Nam nec duces ipsi abstinentes erant, & milites in omnem licentiam traducti, à nullo maleficio temperabant. Nec quicquam miserius erat per ea tempora, quam Italiæ populi, qui imperatori parebant, quum extra mœnia quidem ab hostibus, intra mœnia verò à militibus diriperentur. Duces enim munitas tenentes arces, nihil de subditorum iniurijs curabant. Ob flagitia quum indies magis ac magis desperatio sequeretur, coactus est Iustinianus iterato in Belisarium mentem animamque conuere. Nam cæteri quidem duces nedum perdita recuperare, sed ne illa ipsa, quæ tenebant, diutius tueri posse videbantur. His igitur de causis Belisarius ad curam Italicæ belli rursus delectus est, quum hoc medio tempore aduersus Medos bellum gessisset, nec dum planè finitum esset bellum. Quum ergo milites novos rescribere opus esset (nam veterem exercitum circa Euphratem reliquerat) Thraciam totam circumiens Belisarius, pecuniasque abundè largitus, voluntariorum ad quatuor milia coëgit. quibus classe impositis, vnà cum Vitale præfecto Illyrici, qui nuper ex Italia venerat, nauigauit; traiectoque demum Ionio mari, Salonis applicuit. In hoc ipso itinere Hydruntum Calabriae oppidum obsidione liberauit. Qui enim in eo obsidebantur à Gothis, defectu rerum necessariarum compulsi, ad certam diem pacti fuerant oppidum dedere, nisi prius auxilium ferretur. Quod intelligens Belisarius, Valentinum eò nauigare iussit, ac frumenta cæteraque necessaria inferre, susceptisque militibus, qui diutius obsessi in eo fuerant, novos imponere. Hæc factu facilia fuerunt. Nam Gothi post indutias negligentius custodiebant, nec venturum esse quenquam suspicabantur. Itaque repente ac inopinato superueniente classe trepidare, ac obsidionem soluere, longiusque abire coacti sunt. Valentinus oppidum ingressus, priores milites ex arce abduxit, novosque imposuit, integrique anni frumentum illis reliquit. Ipse cum his, quas adduxerat, nauibus Salonas ad cæteram classem redijt. Post hæc Belisarius Polam nauigauit. Ibi exercendis tyronibus, quos in Thracia scripserat, aliquanto commoratus, tandem cum tota classe Rauēnam peruenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione sua per Italiam repperit. Hostes enim vbiq;

Totilas in victoria se gerit humanissimè.

Totila ingenit & mores.

Belisarius iterò ad Italiam, post bellum Persicū confectum.

præualere, ac optima spe esse videbantur. Amici verò vbique per Italiam fracti, ac in desperationem adducti; ciuitates quidem & populi, ob iniurias militum: milites autem ipsi, quòd multa sibi deberentur ab imperatore stipendia, nullaque soluebantur, contumaces & aduersi, nec parère ducibus, nec exire in expeditionem videbantur, erantque ad exiguum numerum reducti. Aduentus quoque Belisarij desperationem auxit. licet enim optimus dux, & sine controuersia præcipuus haberetur; tamen contemnendas admodum copias adduxerat tyronum quatuor milium, pecunias verò nullas, quæ militibus darentur. Itaque concionantem Rauennæ, causasque aduentus sui docentem, cohortantem denique ad capeffendum bellum, nec oppidani, neque milites læto animo audiuerunt, neque læticiæ aut spei bonæ significationem reddiderunt. Denique Belisarium ipsum, quòd in Italiam venisset, confestim poenitere coepit. Inter hæc Totilas Tybur inuasit, ex discordijs oppidanorum & militum seditione coorta; per quam vocatus ab alterutra parte, urbem suscepit. Imminet autem Tybur urbi Romæ, nec plus ab ea distat, quam sexdecim milibus passuum. Ea res magnas Romanis difficultates coepit afferre, ac per Latium cuncta impedire. Post hæc Totilas cognito Belisarij aduentu, in Picentes cum exercitu transijt, & circa urbem Auximum confedit. Belisarius verò per hoc ipsum tempus in Bononienses miserat Vitalem cum satis magna manu Illyriorum. Is quum oppidum quoddam per ea loca cepisset, & Bononia in vrbe fuisset receptus; Illyrici nulla prius iniuria suscepta, Vitalem deseruerunt, factoque agmine domum abierunt. De qua quidem re postea apud Iustinianum excusatione illa vsi sunt, quòd dum in Italia militarent, exactores tributorum patrimonia sua venundabant, vxoresque & liberos eorum domo pellebant. quamobrem coacti sint ad suos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorum Totilæ nunciata, confestim missæ ab eo sunt Gothorum copię, per quas Vitalem ac ceteros opprimere posse sperauit. Sed illi præuenientes Rauennam se receperunt. Quum verò qui Auximi erant, obsidione premerentur; Belisarius subsidium ad illos misit equitum mille, præfecit autem his equitibus ductores tres, Teramuntem, Ricilam, & Sabinianum, qui clam noctu Auximum ingressi, quum postridie ad pugnam exiissent, vnus ex præfectis Ricilas à Gothis interficitur, cæteri autem post paucos dies abire statuerunt. hostibus enim illic stantes nocere non poterant, & amicis necessaria minuebant. Noctu igitur egressi oppido, quum iam circiter milia passuum tria profecti essent; in insidias hostium inciderunt. A quibus circumuenti, & in fugam versi, ducentos ex suis amiserunt, vestesque, & arma, & impedimenta omnia cum iumentis, quæ illi ferebant. reliqui fugientes post longam viam se Ariminum receperunt. Fanum & Pisaurum sunt vrbes, iuxta littus Adriatici maris, inter Auximum & Ariminum sitæ. Eas vrbes Vitigis ab initio huius belli incenderat, ac mœnia usque dimidium altitudinis destruxerat. Ex his Belisarius Pisaurum reficere cogitauit, ac equitatum in ea collocare. Missis igitur clam artificibus, qui mensuras portarum exactissime caperent, Rauennæ fabricari portas fecit, ac ferramentis quibus opus erat struxit; denique nauibus impositas Pisaurum deferri fecit, præfectisque & equitibus, qui Arimini constitent, scripsit; vt repente occupato oppido portas imponerent, ac murum tumultuario opere reficerent, fossas purgarent. Commeatus autem omnis generis vt mari ad eos deferretur, prouidit. Equites igitur Arimino profecti quum Pisaurum occupassent, omnia secundum Belisarij mandata fecerunt. Sensit hæc Totilas, & cum magnis copijs ad ea prohibenda profectus est. Sed tanta fuerat militum diligentia in purgandis fossis, valloque & aggere muniendo oppido, mœnibusque & propugnaculis refarciendis; vt admiraretur rex

Nulla Belisarij
aduentu spes Ita-
lus excitata.

Instauratio Pis-
sauri.

tantas

tantas res tam ingeniosè, tam paucis diebus fieri potuisse. Quare aliquantum circa ea loca moratus, quoniam videbat proficere nil posse, in castra ad Auximum irritò conatu reuersus est. Animaduertens verò Totilas & Gothi, Belisarium & imperatoris copias necubi per Italiam in certamen prodire, sed oppidis inclusos mœnia tantum modò tueri statuerunt non assidere solummodo ad Auximum, sed alijs quoque ciuitatibus bellum inferre. Itaque profectus Totilas cum exercitu, Asculum & Firmum in Picentibus circumfedit. Belisarius verò, quum obsessis opem implorantibus ferre non posset, (nec enim tantas habebat copias, vt exire aduersus Gothos valeret) in mœnore maximo versabatur, & hanc ignominiam sui nominis permolestè ferebat. Tandem verò Ioanne Vitaliani ad Iustinianum misso, conditionem Italiæ per eum demonstrauit, & simul litteras scripsit huiusmodi effectum continentes. Misisti me in Italiam, optime Imperator, virorum, & equorum, & pecuniarum inopem, quod & antequam à te discederem, sæpius ostendi, & obtestatus sum: sed iussui tuo non parère mihi nefas erat. Thraces enim, & Illyricos milites perpaucos, & eos ipsos tyrones bellique inexpertos, nec arma quidem tenere, nobiscum ducere coacti sumus. Veterani autem, quos per Italiam repperimus, victi iam antè quibusdam prælijs, Gothos victores ita formidant; vt vix aspectum eorum ferre possint, stipendijsque diu fraudati, nec equos, nec arma nuper amissa reparare potuerunt, nec in expeditiones sine his exire consentiunt, nec alioquin tantæ sunt copię, vt cum hostium copijs congregari, sine manifesta pernicie valeant. nam maxima eorum pars, quia in Italia tuo nomine militabant, ob ea, quæ memorauimus, incommoda, sponte sua ad hostes transierunt. Pecuniarum autem redditus nullos ab Italia speres nobis prouenturos esse, quum sit iterum ab hostibus magna ex parte occupata, & ea, quæ restat, pars adeo attenuata belloque afflictæ, vt tributa persolvere nullo modo queat. Si igitur satis fuit Belisarium in Italiam misisse, optimè à te prouisum est: sum enim in Italia. Quòd si hostes superare vis, alia sunt à te prouidenda. Nam dux belli absque his, quæ opportuna sunt, proficere nil valet. Copias igitur meorum militum huc mittas oportet, deinde Hunnorum ac cæterorum barbarorum multitudinem ingentem. Illud insuper à te necessariò prouidendum est, vt pecuniæ adsint. nam sine his in bello nil opportunè fieri potest. Hæc tunc à Belisario scripta sunt. Ioannes igitur cum his mandatis ad Iustinianum profectus, & quodam tempore commoratus, nihil nisi tardè atque anxie proficiebat. Inter hæc Totilas Firmum & Asculum, quando quidem nemo auxilium obsessis ferebat, pactione cepit. Deinde ex Picentibus in Umbros transfregit, Assisum & Spoletum obsedit. Præerat Spoletò quidem Herodianus, Assisò autem Sisifridus. Herodianus quanquam haberet munitissimam arcem, tamen paucorum dierum inducias pactus, quum interea nullum auxilium superuenisset, constituta die urbem & arcem tradidit, & ipse cum militibus suis ad Totilam transijt. Sisifridus autem fortius se gessit. de pactione enim nunquam audire quicquam voluit, licet minus valida vrbe inclusus, sæpeque eruptiones in Gothos egregias fecit, & aliquot prælijs laudabiliter dimicauit. Ad extremum verò circumuentus ab hostibus pugnans occiditur. Ciues autem Assisani eius viri præsidio destituti, paucis post diebus sese ac urbem Totilæ dederunt. Deinde Perusiam exercitus à Totila ductus est. Præerat autem Perusiam Cyprianus, cuius supra inter Iustiniani duces mentionem fecimus. Eum quum Totilas neque vi, neque promissis flectere valeret, Vliaro quodam ex armigeris suis pecunia corrupto, per eum dolo ac fraude Cyprianum interfecit. Milites tamen post mortem Cypriani Vliarum profecti urbem egregiè defendebant. Itaque circa illam commorari diutius Toti-

Belisarij ad Iu-
stinianum litteræ.

las nolens, soluta Perusæ obsidione, Romam petere contendit. Quumque eò peruenisset, opportunis locis Romam circumsegit, non tamen agricolis molestus, nam toto hoc bello Totilas rusticos & agricolas offendi à suis militibus nunquam permisit. Romæ in præsidio erant Bessas, vnus ex Iustini ducibus, & Conon ille, qui dudum Neapoli præfuerat. Miserat quoque eò Belisarius Artasiram genere Persam, & Barbationem Thracem, cum non contemnenda militum manu, qui custodiæ urbis vnà cum cæteris intenderent. Quum igitur circa urbem Romam constitissent Gothi, egressi cum militibus Artasira & Barbation prælium inierunt, ac primò quidem Gothos in fugam verterunt, sed ipsi longius insequuti, tandem circumueniuntur à Gothis, maioriq; parte militum amissa, vix atque anxie in urbem refugerunt. Atque ex illo tempore deficiente spe, caritas annonæ prius, mox etiam fames sequuta est. Neque enim terra importari quicquam poterat, assidentibus Gothis: neque mari, quoniam classis dudum à Totila Neapoli comparata, tunc rursus structa, onerarias nauigare prohibebat. Et intra urbem Romam per hoc ipsum tempus suspicio proditiōis ingens versabatur. Ob quam Cethegus princeps senatus Roma pulsus Centumcellas aufugit. Dum ea Romæ gerebantur, alius Gothorum exercitus Totila iubente Placentiam obsedit. Ea est vrbs magna iuxta Padum amnem, solaque ex omnibus eius regionis ciuitatibus Iustini permansit in partibus. Belisarius autem quum hæc intueretur, ac de periculo urbis Romæ plurimum sollicitus esset, ac ex vrbe Rauenna opem ferre non valeret, ob loca interiuentia ab hostibus possessa, & paucitatem copiarum suarum; abire illinc & alia via auxilium ferre constituit. Itaque Iustino cum manu militum Rauennæ relicto, ipse per Dalmatiam Dyrrachium profectus, ibi venturas ab Imperatore copias expectabat. Roma inter hæc durissimè obsidebatur, & cuncta in deterius prolabi, & ad ruinam tendere videbantur. Valentinus & Focas à Belisario præmissi Portuensem urbem tenebant, atque inde molestias & damna prope quotidianis incursionibus inferebant hosti. Quum igitur aliquo tempore ea prosperè fecissent, magnaque ob hoc auxilia præbuisent obsessis: tandem præcipitati in insidias, & ab hostibus circumuenti interficiuntur, paucique ex eorum militibus vix & anxie in Portum refugientes euaserunt. Traxit verò hæc præfectorum & militum cædes statim post se incommodum maius propter frumenti amissionem. Vigilus enim pontifex Romanus tunc in Sicilia degens, quum fame premi Romanum populum cognouisset, magnam vim frumenti nauibus impositam Romam mittebat. Gothi autem id sentientes, quum iam appropinquarent naues in portum; præueniunt, & post turre ædificiaque latentes insidias struunt. Milites, qui erant in oppido, haud multò prius amissis præfectis, cæsisque maxima ex parte socijs, pauci ipsi relicti aduersus hostes exire non ausi, de mœnibus ac propugnaculis quassatione vestium, & manibus, & clamore nautis significabant, insidias esse in portu, proinde cauere, nec illuc accederent. Nautæ verò, utpote qui neque de aduersa pugna, neque de cæde præfectorum quicquam audierant, illa quæ fiebant signa perinde accipiebant, quasi læticiæ ad hortationisque signa forent. Itaque ob hoc ipsum magis properantes secundo cursu portum ingressi, à Gothis insidentibus capiuntur omnes cum summa desperatione populi Romani, qui ab expectatione eius frumenti totus pendebat. Et fames quidem non iam tolerabilis Romam premebat. Gothi autem ob hoc ipsum audacius instabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate famis permulta ac maxima pietatis opera in plebem Romanam ediderat, pecunias erogando, ac succurrendo indigentia singularum, ob quam liberalitatē nomen eius prius ma-

gnum,

gnum, etiam elarius factum est. Ad hunc igitur Romani conueniunt, postulantque suppliciter, ut pro salute populi Romani legatus ad Totilam proficiscatur, paucorum dierum inducias petiturus, quibus diebus nisi auxilium superueniat, deditiōem urbis Totilæ promittat. Pelagius autem, quando ita necesse erat, populo paret, in castra ad Totilam cum mandatis accedit. Totilas verò hoc ipsum fore coniectura suspicatus, (ex transfugis enim difficultatem obsessorum extremam cognouerat) venientem ad se Pelagium honorificè suscepit: sed antequam Pelagius mandata exponeret, ipse præueniens longa & acerba oratione cōtra Romanos inuectus est, beneficia Theoderici Gothorumque in Romanos exprobrans, ac perfidiam Romanorum in Gothos redarguens. Ad extremum conclusit, nullam esse colloquij vel partionis viam, nisi euersis mœnibus sese ac sua in arbitrium potestatemque Gothorum Romani permittant, eas passuri leges, quas sibi victor tradidisset. Hanc acerbitatem contumeliamque orationis Pelagius audiens, non vltra cum eo in sistendum ratus; Quandoquidem, inquit, tu Totilas vocem legati audire non sustinuiti, sed anticipans præcidisti omnem colloquij viam; ad deum confugiemus, qui solet superbas, ac supra modum elatas hominum mentes suo iudicio deprimere. Hæc fatus euestigio in urbem reuersus est. Romani autem Pelagium re infecta redire cernentes, quid agerent, aut quò se verterent, nesciebant. Hinc enim fames intolerabilis eos premebat, illinc verò Totilæ Gothorumque crudelitas ante oculos versabatur: potiusque inedia mori, quam in scruissimas Gothorum manus deuenire statuebant. His rationibus ea perpeffus est Romanus populus, quæ etiam commemorare miserrimum sit. Inter hæc Iustinianus Ioannem cum exercitu ad Belisarium remisit. Præbuit verò neque tunc magnas copias, sed maiores parabat proximò transmittere. Cuius rei gratia Narsetem cubicularium ad Erulos miserat, & ad cæteras nationes barbaras, circa Histrum incolentes, & iam in Thraciam eorum quidam transierunt: sed quum Dyrrachium peruenissent copiarum, ac de gerendo bello consultaretur, omnes vno ore ferendam opem Romanis censebant. Quo modo autem id fieri deberet, variæ fuerunt sententiæ. Ioannes enim suadebat, cum omnibus copijs per Calabriam & Apuliam proficiscendum esse, atque ita Romam petendum. Simul enim euntes perfacile victores esse posse. Quòd si diuidantur copiarum, & alij terra, alij mari proficiscantur, nullam partem hostibus parem futuram. Belisarius hanc ipsam sententiam laudaturum se dicebat, si populus Romanus in tanta extremitate constitutus non foret. Nunc autem maxima festinatione opus esse. Habere verò per Calabriam & Apuliam iter per se ipsum longitudinem magnam, & ab hostibus occurrentibus moras inferri posse. Mari verò, si ventus adsit, quinta die in portum Romanum classem peruenturam, ac ex propinquo certam spem Romano populo allaturam. Audierat enim præfectorum suorum aduersam pugnam, ac frumenti Siculi amissionem cognouerat. Ex hoc desperationem ac difficultatem Romani populi animo deprehendebat. Hac igitur sententia in consilio approbata, Belisarius cum classe Dyrrachio profectus Hydruntum peruenit. Gothi autem, qui id oppidum obsidebant, præsentia Belisarii conterriti, obsidionem dissoluerunt, fugientesque ab eius conspectu, Brundisium se receperunt, quod distat ab Hydrunto duorum dierum itinere; confestimque ad Totilam mittentes, significarunt Belisarii aduentum, credentes eum terra iter esse facturum. Quod quum audisset Totilas, statim se comparuit cum exercitu obuiam profici. Sed quum Belisarius postea mari ferretur, idque Totilas cognouisset; ad resistendum circa urbem Romam totus incubuit, maximè in eo sollicitus, ne Tyberi importari ad obsessos quicquam possit. Cuius rei gratia hæc prouidit. Locum eligens procul ab vrbe vndecim

Pelagius ad Totilam legatur.

Belisarius obsese vrbi succurrere nititur.

milibus passuum, vbi flumen Tyberis maximè in arcum cogitur, trabes longas ab vna ripa ad alteram in modum pontis constituit. In vtraque deinde ripa turrim ligneam effecit. Catenam insuper ferream ante pontem ipsum collocavit, præsidiaque duo ab vtraque ripa ad catenæ capita exædificavit: turres autem ac præsidia militibus compleuit, qui pontem custodirent. Belisarius inter hæc ad portum Romanum peruenerat, ibique expositis copijs, Ioannem & exercitum, qui cum illo erant, expectabat. Romani verò aduentu, meliori spe difficultates omnes tolerabant. Ioannes post discessum Belisarij traiecto freto, Gothos nil tale suspicantes inuasit, multa que cæde in fugam versos persequutus est, ac primo impetu Brundisium cepit. Conciliatis deinde sibi Calabriae populis, & ad benevolentiam Iustiniani traductis, multa que illis pollicitus, Brundisio abijs, quintisque subinde castris ad urbem Canusium peruenit. id quoque oppidum in potestatem redegit. Non longè à Canusio vicus est Cannæ, in quo memorabile illud proelium inter Hannibalem & Romanos fuisse perhibetur. In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius, cuius magnum nomen magna que autoritas in Lucanis erat, Ioannem adit, docetque Lucanos & Brutios non sponte sua, sed contumelijs Græcorum coactos hostibus adhæsisse: si benevolentiam & humanitatem seruare erga illas imperator velit, sponte sua populos esse redituros. Huic homini commendato amplissimè Ioannes omnia pollicetur, eiusque vtilissima opera vsus est. Totilas verò, quum iam appropinquaret Ioannes delectum suorum equitum Capuam misit, iubens vt intra moenia consistant, demonstrationem que sui quam minimam faciant. Sed quum præterierit exercitus hostium, tunc à tergo ipsi subsequantur. Cætera verò sibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioannem, veritum ne ab hostibus circumueniatur: vt omissa ad Belisarium profectio, in Brutios & Lucanos iter conuerterit. Erat in Brutijs Richimundus quidam Gothus à Totila cum exercitu missus, quo eam prouinciam contineret, ac circa Scyllam & Charymbdim aditum custodiret. hunc improuisò aggressus Ioannes, primo impetu profligauit, cæsaque magna parte copiarum, reliquos vnà cum duce in deditioem accepit. Ex hoc iam Lucani & Brutij omnes à Gothis deficientes, imperatorias sequuti sunt partes. Et Ioannes quidem in his erat, Belisarius autem assidue expectans, incredibili dolore conficiebatur, damnabatque Ioannis ignauiam, quòd non aduersus equitatum, qui Capuæ fuerat, confixisset; præsertim quum ipse vel optimum Hunnorum equitatum haberet, qui facile peruincere poterat, & profligatis hostibus iter suum continuare, neque, quod turpissimum fuerit, conuertere. Hæc & huiusmodi Belisarius culpabat. Cæterum querelæ inanes erant. Ioannes enim in Apulia stantijs positus quiescebat, cogitationem que Romam petendi omnino abiecerat. Timens igitur Belisarius, ne obsessi destitutos se putent, ac ob desperationem aliquod sinistrum moliantur, statuit per Tyberim auxilium ferre. nam per terram quidem non tantas habebat copias, vt congregari aduersus hostes valerent, Flumen & ingenium sibi spem afferebat per aquam ad urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione insurgens, naues ducentas parauit ex eo genere nauigiorum, quæ dromadas Græci appellant. Hæ sunt naues moenia vnde quaque lignea habentes, opportunis locis perforata ad sagittas ac cætera tela in hostes emittenda. Aduersus autem pontem, ac cætera impedimenta in flumine opposita, hæc excogitauit. Rates duas ferreis repagulis ac tignis inter se quam firmissimè colligatas in flumine constituit, superque his turrim ligneam ædificari fecit maioris altitudinis, quam essent hostium turres ad tutelam pontis constructæ. His ita paratis, frumenta & alia necessaria ad victum, quæ Romam deferre constituerat, dromadibus imposuit, ac fortissimos

Lucani & Brutij recepti.

Solers Belisarij machinatio.

mos pugnacissimosque milites conscendere in eas iussit, cæteram verò multitudinem iuxta ripam Tyberis incedere, ac trahere rates cum turri mandauit. Per hunc modum structa parataque classe ad hostes contendit. Ipse quidem vnã dromadam ingressus princeps ducebat, cætera sequebantur. Ibat vnã & pedestris exercitus iuxta ripam illam, qua Portus est. Miserat quoque Romam Belisarius ad Bessam, vt eruptione per id tempus facta, hostes quam maximè distineret. Sed Bessas neque hoc, neque aliud quicquam opportunum tota illa obsidione fecit. Classis igitur à Belisario per eum modum structa contra cursum fluminis contendebat. Gothi verò nullo in loco obuiam ingressi sunt, sed intra munitiones quieti perstabant. Quum prope pontem iam esset classis, stationem hostium reperiunt, & præsidium vnũ ad caput catenæ impositum. Hoc igitur præsidium Belisarij milites primo impetu expugnarunt, sublataque catena ad pontem iuerunt. Ibi pugna durissima orta est, conantibus Gothis pontem defendere, Belisarij verò militibus pontem peruincere. Gothi enim ex castellis, quæ erant ad capita pontis, per pontem ipsum discurrentes fortissimè dimicabant. Milites autem nauibus ad pontem ipsum adactis, Gothis feriebant, nec in ponte consistere patientur. Inter hæc Belisarius rates, in quibus turris erat, quam proximè ad turrim hostium admoueri iussit: quumque adhæsisset, vasa sulfure ac pice plena, quæ ad hoc ipsum in summa turris parte suspensa ferebantur, incendi & in hostium turrim de superiori loco demitti præcepit. Id quum factum esset, incidens in turrim hostium ignis confestim illam cum omnibus Gothis, qui in ipsa erant, cremavit. Fuerunt autem non pauciores ducentis, qui in eo incendio perierunt, & cum his præfectus eius præsidij, vir omnium Gothorum pugnacissimus. Inde iam maiori alacritate milites in cæteros Gothorum ruentes, terga dare eos compulerunt, pontemque ceperunt, quem confestim incisuri erant, & cum tota classe Romam profecturi. Neque enim impedimenta supererant vlla, quo minus peruenire ad urbem, & frumentum cæteraque inferre possent cum summa Belisarij gloria, qui classem istiusmodi excogitarat. Sed fortuna, vt videtur, aliud constituerat. Impedimentum enim non ab hostibus, sed à suis coortum mirabili casu omnia peruertit. Hostiam urbem tenebant Gothi, quæ est in sinistra Tyberis ripa iuxta mare, Portus autem in dextera. Quum Belisarius cum classe proficisceretur, vxorem & res suas in Portuensi vrbe reliquit, præfecitque oppido Isaacem, virum strenuum & fidelem, cum satis grandi militum præsidio, iubens & obtestans, ne quocumque casu ex oppido discederet, sed ibi consistens oppidum tueretur. Quum igitur turrim hostium Belisarius incendiasset, vt diximus, volant confestim nuncij ad Portuensem urbem, atque, vt fit, victoriam magnam grandius extollunt: quibus nuncijs Isaac exultans lætitia, ac sese animo attollens, quasi vesanus quidam præceptorum Belisarij oblitus, milites capere arma iubet, ardore & impetu delatus ad inuadendum stationem hostium, quæ erat in alia ripa non procul ab Hostia, cucurrit. Inuadit subito Gothos, ac primo impetu pellit. Sed hostes paulo post sese colligentes, cohortantesque aduersus Isaacem redierunt, cæsaque magna parte militum, qui cum illo erant, ipsum discussa eius vasa cepere. His ita gestis, equites quidam Belisario derulerunt, Isaacem captum esse ab hostibus. Quo quidem nuncio perculsus Belisarius, nihil vltra percontatus est, nec vbi, nec quomodo: sed ita accepit, quasi hostes Portum cepissent, vxoremque ac cætera eius omnia haberent in manibus. Itaque tanto statim dolore affectus est, vt loqui non valeret, retroque conuersus, classem ac milites cursim reduxit, certissimo proposito, vel oppidum recuperandi rebus adhuc recentibus, nec ab hostibus stabilitis, vel in prelio moriendi. Per hunc modum victoria iam parata à Belisario deserta est.

In felice casu
Belisarium tur-

Quum ad Portum peruenisset, saluum esse oppidum, ac errore se deceptum cognouit. Tantumque dolorem ex hoc suscepit, ut ægritudine correptus iaceret, sequutaque subinde febris, longo ac periculoso morbo eum detinuit. Isaacis tantorum malorum causa, iussu Totilæ in vinculis occiditur, ob vindictam Roderici præfæcti præsidij, qui ex vulnere in pugna suscepto decesserat. Et omnino Totilas humanitatem illam, quam ab initio regni ostenderat, in superbiam crudelitatemque conuerterat, siue successibus animos facientibus, siue quod ficta ab initio virtus diu simulari non potuit. De populo certè Romano sic acerbè loquebatur, ut vel hic terror causa fuerit pertinacius famem tolerandi, quod formidabant homines illius sœuitiam atque immanitatem. Quamdiu igitur tempus fuit à Belisario auxiliij expectandi, supra vires, supraque, ut ita dixerim, humanitatem populus Romanus famem tolerauit. Omitto cætera, equorum certè & asinorum & mulorum carnes in delitijs per id tempus Romæ fuerunt: canes & mures, ac cætera immunda animalia quidam edebant, herbas omnis generis, quas etiam pecudes non attingunt, radicibus herbarum & corticibus arborum vescabantur. Sed quum de auxiliõ iam desperarent, in lachrymas lamentationesque conuersi, alij sponte sua vitam finiebant, alij latentes per noctem stationes hostium fallere nitèbantur. Multos etiam fames & inedia intra parietes proprios necauit. In his calamitatibus quum esset ciuitas, quatuor milites Isauri de prodenda vrbe consilium inierunt. Hi custodiam agebant ad Coelimonatanam portam, quam vulgò Asinariam vocant. Qui quum inter se id consilium cepissent, fune per noctem à mœnibus demisso per eum descenderunt, Totilamque adeuntes, prodere sibi urbem pollicentur. Totilas verò hortatus eos, ac multa pollicitus, quosdam è suis cum illis misit, qui inspicerent locum, & an fieri posset, considerarent. Isauri eos ad mœnia ducentes, per eundem funem illis spectantibus conscenderunt. Ita re diligenter inspecta, quum fidem his adhibuisset; constituta ad facinus nocte, Totilas de prima vigilia armari exercitum, & ad se conuenire iubet. Id quum factum esset, quosdam è suis, qui per funem conscenderent, præmisit. Ipse cum exercitu sequutus non procul à porta constitit. Missi à Totila ut compositum erat, ab Isauris recepti mœnibus, moxque intra urbem ad portam descendentes, securibus freti, portas aperuerunt. Totilas igitur per hunc modum Romam ingressus, exercitum ad portam continuit, neque suorum quenquam discurrere per urbem passus est, sed retinens apud se milites, diem expectabat. Clamor subito ab ea parte exortus, hostes esse intra mœnia significauit. Inde mira trepidatio & fuga fuit. Abibant fugientium agmina per eas portas, quæ diuersissimæ erant ab ingressu hostium. Multi etiam ex nobilitate & plebe ad ecclesias confugerunt. Quum dies tandem eluxit, per totam urbem discurrerunt hostes, & quoscumque nacti sunt ciuium, sine vllò delectu interfecerunt. Totilas vero à Laterano, vbi per noctem constiterat, mouens, ad beati Petri ecclesiam profectus est, quasi votum exoluturus. Iter faciebat per urbem stipatus cateruis ferocissimorum hominum, qui nudis gladijs ac sanguine distillantibus quoscumque obuios sine vlla distinctione occidebant. Emenso totius vrbs spatio, quum in Vaticanum ad beati Petri limina peruenisset; Pelagius, de quo supra diximus, præsentiam eius formidans, solenni religionis habitu indurus, euangelia Christi tenens in manibus, ac genua summittens; Parce, inquit, rex supplicibus tuis. Totilas autem superbo nimium aspectu, quasi dedignans; Nunc, inquit, Pelagi, mihi supplicaturus venis? Ad quæ Pelagius; Nunc, inquit, quando deus te mihi dominum esse voluit. Miserere igitur domine seruatorum tuorum. Ex hoc Totilas quasi lenita ira præcepit, ut nemo posthac feriretur, sed finis esset licentiæ gladiatorum & cædibus. Præcepit;

Totilas mutatus.

Proditores vrbs

Roma capta.

cepit etiam, ut nulla ingenua foemina, seu mulier, seu virgo, seu nupta, seu vidua foret, violaretur; idque seuerè cum omni diligentia custodiuit. Bona duntaxat Romanorum ciuium in prædam militibus concessit, corpora libera esse iussit. Volens autem Gothorum mentes victoria elatas deprimere, in concione postridie vocatos in hunc modum alloquutus est. An quisquam vestrum, comilitones, tantas mutationes intuens, quantæ per hos annos contigerunt, non formidet rerum humanarum fragilitatem? & unde mutationes istæ perueniant, non facile deprehendat? Omitto Romam, dominatricem quondam orbis terrarum in vestras manus nunc deuenisse. hæc enim antiquiora sunt, ruinaque huius vrbs non nunc primò incoepit. Ego nostra commemorare malo. Quid potentius ante hoc bellum fuit, quam Gothorum gens per Italiam? ducenta milia bellatorum ponebat in campo, armis, equis, opibus, auro & argenteo affatim structa; Italiam vniuersam cum Sicilia, Corsica, Sardinia, & Dalmatia possidebat. Hanc tantam potentiam quis vnquam putasset ab septem milibus Græcorum, (nec enim plures ab initio in Italiam venerunt) fuisse subuersam? Quid autem postea tenentibus omnia Græcis, ac planè dominantibus, quisquam ne putasset vos admodum paucos & inopes aduersus viginti milia Græcorum Italiam recuperasse, quum ab initio quatuor equitum milia conficeretis, ac præter Papiam, Veronam, & Taruisium, nihil per Italiam teneretis, Romam nunc tandem caput rerum cepisse, quam Vitigis ducentorum milium exercitu, & annua obsidione subigere nequiuisset? Maxima sunt hæc, commilitones, ac digna admiratione non parua. Atqui mutationum istarum causæ, si attendere velimus, manifestissimæ sunt. Quamdiu enim Gothi æquitatem ac iusticiam inter se colere voluerunt, res eorum ac potentia floruit: quum verò plus habendi cupiditas transuersos egit, tunc seditiones domesticæ, cædesque intestinæ, & proditioes clandestinæ inter se ipsos coortæ, ruinam pepererunt. Rursus verò quum in iusticiam ducis hæc ipsæ labes transfuerunt, vos iam emendati facile eos superastis. Hæc igitur considerantes, in hac victoria vestra minimè superbire debetis, sed deum vereri, ac mutabilitatem fortunæ expauescere: illudque intelligere, imperia ac potètiæ omnes per facile amitti, nisi per iusticiam, & prouidentiam, & industriam conferentur. Maximam igitur adhuc vobis, comilitones, laboris partem restare scitote. Nam tueri quæ sita difficilius est, quam acquirere. Quoniam in acquirendo ignauia possidentis sæpe plus confert, quam propria virtus. Tueri autem quæ sita sine propria virtute nemo potest. Hæc tum à Totila dicta sunt. Gothi autem sapientiam regis sui laudauerunt. Post hæc Romanis ad se vocatis, illorum ingratiudine erroresque redarguit. Quod quum prius fuissent in manibus Odoacri, opera Theoderici & Gothorum liberati ab illius tyrannide, tanta suscepissent beneficia, quanta vix sciuissent optare, propter quæ diuites atque beati multos annos vixissent. Demum verò nulla iniuria, nullaque contumelia accepta, contra fidem ac iusiurandum ad Græcos defecissent, homines leuissimos & sine vlla virtute. Qui statim obsessi à Vitigide nunquam prodire in aciem ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi, ac fame macerati omne dedecus tolerauerunt. Qui postquam non armis, sed proditioibus & fallacijs facti sunt domini ciuitatum, publicanis exactoribusque & delatoribus omnia refererunt. Qui ciuitates populosque Italiae mirabili acerbitate ad solutionem eorum tributorum compulerint, quæ iam multis annis à Theoderico cæterisque regibus fuerant eis condonata atque remissa. Qui rationes administratorum sub eisdem regibus à populis priuatisque hominibus repoposcerunt, ut imperatoris sui inexplebilis auaritia impleretur. Dicitè, inquit, Romani, si quid vnquam mali à Gothorum regibus passi fueritis: dicitè rursus, si quid boni à Græculis istis accepistis vnquam? Qui vobis amicis plura mala, quam hostibus intulerunt, genus vicio-

Totila ad suos oratio.

Totila cū Rom. expositulatio.

sum ac maleficum, & nulla re magis, quàm mentiendo efficax. Atqui Gothi in Italia nati, & vnà vobiscum educati sunt; vobis autem peregrini & ignoti magis placuerūt, quàm vestrates & noti. vsque adeo quos amare debebatis, odistis noua optantes, & quietem fastidientes, quemadmodū equi ocio & affluentia calcitrosi fiunt. Vos igitur his contra rectam fidem contraq; vilitatem vestrā patratis, pœnas meritò luitis hætenus & luetis. His dictis Romanos sine vlla spe bona dimisit. Per eosdem dies acta Iustinianæ nobilis mulieris causa est. Accusabant illam Gothi, quòd statuas Theoderici regis confringi deleriq; fecisset, ob vindictam Boëtij mariti, ac Symmachi patris, quos Theodericus necari fecerat. Quod obijciebatur mulieri de statu delectis, verum fuisse putabatur: sed excusabat eam iustus dolor, quòd magnos illos viros iniuste necatos fuisse constabat. Qua ratione Totilas mulierem absoluit, & ab impetu Gothorū turam seruauit. Post hæc legatos mittere ad Iustinianum decreuit. Fuerunt autem legati Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidam Romanus orator. Hos Totilas grauiissimis iuramentis obligauit, quòd mandata sua fideliter exequerentur, & quòd in Italiam, quàm celeriter possent, ad se redibunt. Summa mandatorum hæc fuit. Si imperator ipsum & Gothos in amicis habere velit, se urbem Romanam seruaturum, & in cunctis expeditionibus permagna ac fidelia auxilia præstaturum. Si autem bellum cum Gothis habere malit, Romam ad solum esse diruturū, quoniam neq; tuendo illam in bello occupatus esse velit, neq; hostibus eam relinquere. Scripsit etiam ad Iustinianum epistola in hunc modū. Quæ facta sint de vrbe Roma, puto te omnia cognouisse: quorū verò gratia legatos ad te mittimus, ista sunt. Pacis bona optamus & suscipere & exhibere, vt nuper sub Anastasio Imperatore Rom. cum rege Theoderico fuit, quorum concordia & pax tranquillitatem illorū temporum & permaxima commoda vtrisque peperit. Si igitur & tu eiusmodi mentis es, parentem meritò te vocabo, meq; & Gothos in quibuscunq; expeditionibus auxiliares habebis: sin alterius mentis es, à legatis intelliges, quæ sequentur. Legati igitur cum his mandatis in Græciam nauigarunt. Totilas autem expectans illorum reditum Romæ consistebat. Belisarius apud Portum febre ac dolore animi confectus quiescebat. Inter hæc Ioannes in Lucanis & Brutijs multa innouare perrexit. Quare Totilas quoq; mittere in Lucanos, ac bellum resumere coactus est. Nec multo post certior fit de Iustiniani responso. Nam quum legati ad eum profecti, epistolam primò reddidissent, moxq; mandata exposuissent, & addidissent ipsi preces ac supplicia pro conseruatione vrbis Romæ in tanto discrimine constitutæ: nihil aliud ab imperatore responsum est, nisi Belisarium esse in Italia, in cuius potestate atque arbitrio res Italiæ commisisset. Id postquam Totilas intellexit, negare sibi cernens quod postulauerat, Ioannis etiam factum indignatus, qui se quiescentem, ac nuncios pro concordia missos expectantē bello laceffisset, de euertenda vrbe Roma consilium sumpsit. Itaque insurgens mirabili crudelitate moenia Romæ pluribus locis ad solum euertit. Fuit autem illa, quæ euersa est, ferè tertia pars totius ambitus murorum. Capitolium deinde incendit, circa forum & Suburram, & viam sacram omnia conflagrauit: fumebat Quirinalis mons, Auentinus flammam incendij euomebat, fragor ruentium domorum ubiq; audiebatur. Inter hæc incendia multitudo vrba cum coniugibus & liberis sedibus patrijs educebatur, ne deplorandi quidem miseras suas libertatem habens. Et populum quidem ac turbam per oppida Campaniæ dispersit, lenatores verò ac patricos obsidum loco circa se retinuit. Roma post hæc cum toto exercitu egressus, eam desolatam penitus ac vacuam dereliquit, vt neque vir quisquam, neque foemina in illa remaneret.

L E O.

De causa Iustinianæ, Boëtij coniugis, cognoscitur.

Totilas urbem demolitur et incendijs vastat.

LEONARDI ARETINI DE BELL.
LO ITALICO ADVERSVS
GOTHOS LIBER III.

L GRESSVS Roma Totilas, partem exercitus contra Portum collocavit in loco, qui dicitur Algidone, ne Belisarij milites quicquam moliri per eius absentiam valerent. Ipse cum reliquis copijs aduersus Ioannem in Calabria profectus est. Ioannes verò simulac venire Totilam aduersus se cognouit, turpiter fugiens, & omnia derelinquēs, non prius constitit, quàm Hydrunto se recepit, quod est vltimum Calabriae oppidum. Itaq; vbi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momēto Lucanos & Brutios & Calabros omnes præter Hydruntinos recuperauit. Per hoc tempus Spoletum à Gothis defecit. Custodiebatur tunc solummodo arx. nam moenia Spoleti Totilas euertit. Arx verò facta erat ex amphitheatro, quod antiquitus ea in vrbe exædificatum fuerat. Autor verò defectionis fuit Martianus quidam Byzantius, qui quum inter custodes esset, inita cum decem & octo militibus coniuratione præfectum præsidij interfecit, arcemque Belisario tradidit. Eodem ferè tempore Tarentum repositum est, quum prius desertum ac desolatum fuisset. Reposuerunt eam urbem Calabri, & alij populi, bello domo pulsi. Nec primū eius vrbs magnitudinem, sed partem illius quandam iuxta portum mari vtrinque cinctam occupantes, faciliter eius aditum à terra munierunt. Totilas redactis in potestatem cunctis Lucaniæ & Calabriae oppidis, præter Hydruntum, quum inde abire statuisset, præsidio militum apud Acherusiam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennam petere contendit. Inter hæc Belisarius longa febre liberatus, audax cœptū, ac vt multi putassent, temerarium moliri aggressus est, quod tamen postea magnanimum & laudabile apparuit. Constituit enim Romam urbem tunc desolatam occupare ex improviso atque munire. Hoc igitur in se cælans consilium, relicto apud Portum paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cum cæteris omnibus, quas habebat, copijs profectus, nemine vel suorum, vel hostium id suspicante Romam occupauit, & incredibili celeritate munire illam perrexit. Quia enim subuersa erant moenia, tumultuario opere muri aliquid refecit, fossas profundas ante muros egit, aggerem præacutis arborum ramis ab stipite sub terram fixis, & inter sese connexis communiuit. Turres ligneas & propugnacula ad tutelam refecti muri imposuit. Hæc summa militum voluntate & opera xxij diebus Belisarius perfecit, nauesque à Portu frequentes aderant, frumentum ac cætera ad vitium necessaria importantes. Romani ciues, quorum multitudo per finitima oppida constiterant, audita restitutione vrbs, mirabili desiderio in patriam demigrabant, præsertim quum ibi frumenti copia haberetur, cuius defectu alibi premebantur. At enim Totilas postquam ista sensit, relicto cæteris curis, Romam petere festinauit. Nondum portas vrbs imponere Belisarius valuerat, quum hostes superuenerunt. Neq; enim fabrorum facultas aderat, à quibus refici potuissent. Gothi prima die non longè ab vrbe contra portam Salariam castra fecerunt. Postridie verò sub ortu Solis maximo tumultu atq; clamore ad expugnationem vrbs accessere, Belisarius pugnacissimum quemq; militem delectum ad portam, reliquos per moenia ac propugnacula collocavit, ac subeuntem deluper ferire hostem iussit. Pugnatum est vehementer ab vtrisque: nam Gothi ea spe venerant, vt primo statim clamore urbem confiderent se esse capturos. Qui quum viderent contra, atque ipsi

Instauratio Tarentine vrbs.

Belisarium Romam receptam instaurat et munit.

Totilas Romam expugnatam redit.

M M 2

rati fuerant, resisti; furore & ira incensi ferebantur, temereque subeuntes de superiori loco percussi cadebant. Maximo conatu & mirabili pertinacia illa die vtrinque certatum est, pugnaque mane coepta ad noctem durauit. Postquam tenebrae factae sunt, Gothi in sua castra redierunt. Belisarius autem milites partim in moenibus & propugnaculis, ut erant, constiterunt; partim stationem ad portas egerunt. Ne vero hostes per noctem improvisi adirent, tribulos ante portas frequentes iecerunt. Altera, quae sequuta est die, Gothi eodem ordine ad urbem accesserunt. Belisarius autem & sui eodem modo resistebant. Sed quum in longum traheretur oppugnatio, milites, qui stationem habebant ad portam, subito egressi, pedem conferre aduersus Gothos, ac repugnare ex aequo ausi, tandem ab ea parte in fugam hostes verterunt, ac longe a porta multis vulneribus summouerunt. Ita finis oppugnationi impositus est. Post haec multis diebus intermissis, quum interim vulneribus curandis & armis parandis intendissent, rursus ad urbem oppugnandam Gothi subierunt. Belisarius vero milites suos iam magis fidentes porta educit, & nihilo minus turribus & propugnaculis aliam multitudinem imponit. Committitur ante portam proelium atrox & vehemens, in quo quum signifer Totilae lancea transfixus equo cecidisset, signum que prostratum esset, summo studio concursus est ab utrisque, a Gothis quidem ut signum seruarent, nec tantam ignominiam susciperent; a Belisarij vero militibus, quod signi capti gloriam nanciscerentur. Tandem huius pugnae exitus, ut Gothi quidem signum reciperent, Belisarij vero milites corpus signiferi obtinerent praeter sinistram manum: in qua quia anulus erat aureus, Gothi eam absciderunt, ne hostes eo potirentur. His actis Totilas, quia se frustra conari videbat, proelium diremit, ac postridie abiens Tybur concessit. Eam quippe tenebat urbem, ut supra diximus, maioremque in modum munita arce, his quasi castris aduersus Romanos utebatur. Romani vero, ne subitis incurSIONIBUS ab ea parte infestarentur, cunctos Anienis pontes euerterunt. Anio flumen in Hernicis oritur, decurrensque ex montibus planiciem fecat inter Tybur & Romam. Habet vero praeraltas ripas, & aquarum profunditatem non transmeabilem. Itaque pontes super eo principalibus vijs existebant, ceu Salaria, & Nomentana, & Tyburina. His igitur tunc pontibus recisis, fieri discursiones aduersus urbem Romam ab ea parte non poterant. Belisarius post Gothorum discessum, portas urbis earumque ferramenta quiete iam fabricari fecit, clavesque urbis Romae, quasi iterum ab se partae, ad Iustinianum in Graeciam misit. Finisque fuit duodecimi anni huius belli. Proximo dehinc anno, ut primum ver incepit, Totilas Tybure profectus, Perusiam duxit. Ea urbs pridem obsidebatur ab alia Gothorum manu. Quumque deficeret iam frumentum & caetera necessaria ad victum, Totilas eo profectus est, quod obsidionem magis urgeret, ac omnem spem obsessis auferret. Dum circa Perusiam urbem Totilas commoratur, Ioannes quum audisset Totilam in obsidione occupatum esse, senatores vero ac patricos urbis Romae, quos secum Totilas eduxerat, per Campaniae oppida sub militum custodia reliquisse, famam sui nominis extendere cogitavit per illorum liberationem. Mouens igitur ex Calabria cum delecto equitatu, neque noctu intermisso itinere in Campaniam venit. Totilas vero per id ipsum tempus haec eadem suspicatus, validam Gothorum manum in Campaniam destinauerat. Hi quum Minturnas peruenissent, ibi substiterunt, partemque suorum aliquam praemisissent, qui oppida specularentur: forteque fortuna accidit, ut Gothi equites praemissa in Ioannem eiusque equitatum inciderent, statimque proelium inter eos coeptum est, in quo praualens Ioannes, multis eorum occisis, plurimis vulneratis, eos

*Pugna de signo
Gothico.*

*Ioannes patri-
cos Rom. liberat*

in fugam vertit. Ea profligatione etiam hi, qui Minturnis remanserant, conterriti aufugerunt. Et Ioannes abducendi, quos voluit, permagnam habuit facultatem. Nam oppida Campaniae sine moenibus erant. iam pridem enim Gothi illa euerterat. Itaque ex singulis oppidis Romanos capiens, omnes, qui ibi reperti sunt, de manibus Gothorum liberavit atque abduxit, praeter Clementinum & Orestem: quorum alter abire noluit, imperatorem formidans: alter defectum equorum causatus, in ambiguo remansit. Non multi tamen senatores in Campania reperti sunt, sed mulieres senatorum complurimae. viri enim nocte illa, qua Totilas urbem cepit, plerique militum agmen sequuti in Portuensem urbem refugerant. Totilas vero quum haec, quae a Ioanne facta sunt, cognouisset, valde commotus est, poenasque a Ioanne sumere constituit. Itaque parte copiarum in obsidione Perusiae relicta, ipse cum reliquo exercitu magnis itineribus per Picentes, & Marfos, & Pelignos in Apuliam properavit, transuersisque itineribus profectus non prius destitit, quam in Calabria repertum Ioannem repente inuasit, & cum toto exercitu profligavit, castra etiam cepit. Non tamen permagna caedes facta est a Gothis, nam erat nox, quum aggressi sunt castra. Quare faciliter latitando milites in proximos montes euaserunt. Ioannes & Arnulfus Erulorum ductor, qui una cum Ioanne militabat, Hydruntum ex fuga se receperunt: militesque postmodum diuersis itineribus ad eos conuenere. Haec Totilae victoria maxime nomen eius inelytum reddidit. Praeclarum enim visum est, regem a Perusiae moenibus in Calabriam usque tanta celeritate iter fecisse, quanta vix nudus viator graderetur. Nec ipse lectica aut rheda delatus, sed pari cum militibus labore equo profectus, armisque suis oneratus incessit. Haud multo post id proelium, aliae a Iustiniano copiae in Italiam missae, Hydrunto applicare coeperunt. Permotus enim imperator crebris Belisarij literis, qui conditionem belli significans, supplementa postulabat, novas copias in Italiam mittere decreuerat, & Belisario scripserat, ut in Calabriam se transferret ad recipiendum milites, & bellum aduersus hostes illic gerendum. Ductores vero novarum copiarum erant Valerianus Armeniorum ductor, & Verus Erulorum. Belisarius quum imperatoris literas mandataque suscepisset, caeteris Romae, & apud Portum relictae copijs, sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cum noningentis militibus delectis, quorum septingenti equites ducenti pedites fuerunt, mari delatus, Calabriam petere contendit. Erat vero propositum eius, Tarenti copias exponere, quod abest ab Hydrunto bidui itinere, eoque in loco reliquum exercitum cogere. Sed vento aduersante, contra propositum animi sui Crotonis in portu copias exponere coactus est. Vi enim tempestatis nec ante, neque retrò nauigare poterat. Crotone igitur expositis copijs, quoniam his in locis pabuli facultas non erat, equites a peditibus separare compellitur. Ipse enim cum peditibus & vxore Crotonis remansit, quod Ioannem cum caeteris copijs ad se vocaret: equites vero ultra progredi iussit, & in finibus Turinorum consistere. sic enim per facile sibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tuto in loco, quoniam Lucani montes in Brutios discurrentes, duas valles arctis aditibus faciunt, nec procul ab altera valle iuxta litus maris Ruscia est Turinorum castellum, supraque illud est oppidum remotius a mari arduo loco situm, quod Ruscianum vocant. Id oppidum Ioannes praesidio militum custodiebat. Belisarius igitur equites suos ad haec loca dimisit, eisque praefecit Phasam genere Iberum, praestantissimum bello virum, & Barbationem Thracem: custodireque assidue aditum iussit. his equitibus, quum ad ea loca venissent, casu quodam obuij sunt equites hostium, quos Totilas ad tentandum oppidum miserat, quod supra diximus Ioannis praesidio custodiri. Proelioque commisso,

*Totilas Ioannem
profligat.*

Negligentia militum punita.

Belisarij equites, licet pauciores numero, tamen facilè superarunt, ac supra ducentos ex hostibus occiderunt. Stantes verò in his locis utpote victores, & procul ab oculis sui ducis commorantes; neq; ordinem, neque disciplinam seruabant. Vagantes procul à signis, vigiliis negligentes, nec exploratores mittere, nec speculatores habere curabant, nec arcta vallis, qua facile arcere hostem poterant, custodire. Quæ postquam Totilas cognouit, cum tribus equitum milibus profectus, eos nihil suspicantes inuasit. fauces enim illas, aditusq; prius transgressus est, quàm Belisarij equites venturum sensissent. Hinc cædes & profligatio ingens fieri cœpta. Phasas & Barbation erant præfecti, quorum Phasas cum turma suorum equitum Totilæ occurrens, mirabilia virtutis opera edidit, ipseq; cum omnibus suis equitibus ad extremum occubuit. Barbation cum duobus tantum comitibus aufugit, cæteri vel capti vel interfecti sunt. Fuerunt & qui statim fugam arripientes ad Belisarium tantæ cladis nunciij euaderent. Belisarius amisso equitatu, quum suspicaretur hostes aduersus se esse venturos; naues properè conscendit, ac magno cum dolore sese ventis permittens, eadem illa die Messanam in Siciliam delatus est, quæ distat à Crotone milia passuum circiter nonaginta. Totilas verò quum ea perfecisset, ac vires hostium turbatæ essent, Ruscianum oppidum obsidere constituit. Erant enim in oppido trecenti equites à Ioanne collocati, & pedites centum à Belisario nuper missi: præterea Italorum equites & pedites magno numero, quibus si obsiderentur, satis maturè defuturi commeatus videbantur. Hac igitur spe Totilas oppidum circumfedit. Per hoc tempus milites à Belisario Romæ relictæ Cononem præfectum suum interfecerunt, irati & indignantes, quòd ille mercatura frumentaria clandestinè inita, precium annonæ quotidie auget. iidem milites à Iustiano per legatos postularunt huius delicti abolitionem, afferentes, nisi id concedat imperator, ac stipendia insuper eis debita soluat, se Romam Totilæ esse tradituros: quo quidem metu omnia illis sunt concessa. Obsessi verò apud Ruscianum oppidum, quum defectu annonæ premerentur, sermone cum Totila habito, certi temporis inducias paciscuntur, intra quod tempus nisi veniant subsidia, oppidum dedere promiserunt. Ex hoc iam apparatus fiebat, à Ioanne quidem, ut illis opem ferret, à Totila verò, ut prohiberet. Inter hæc Belisarius ex Sicilia Hydruntum venerat, & Valerianum militesq; novos à Iustiano missos susceperat. itaq; copiarum abundè erat, nec deerant naues, quibus ad liberandum obsidione socios veherentur. Omnibus igitur paratis, ac militibus nauibus impositis, Rusciam nauigarunt. Obsessi verò classem cernentes, (nam oppidum celsò loco situm mare prospicit) ingenti lætitia exultantes, constituta die deditionem facere noluerunt. Nec multo post classis vento dissipata, varijs in locis naues diuisit. Deinde quum Crotonis portu simul conuenissent, rursus inde mouentes Rusciam petierunt. Totilas quum appropinquarent naues, Gothos armari fecit, ac eos per littus còtra proras nauium disposuit, hastis & sagittis appellere classem prohibentes. Quos quum viderent Græci ac periculum horrerent, commorati aliquo tempore iuxta littus, quasi mox descensuri, tandem re desperata, conuersis retrò prorsus abierunt. Consultantibus deinde, quid agendum foret pro obsessorum salute, placuit, ut Ioannes & Valerianus cum equitatu ac cæteris copijs in agrum Picenum proficiscerentur, ibiq; bellum tumultuosè inferrent, quo Totilas succurrere suis rebus, ac obsidionem soluere cogeretur: Belisarius autem classe Romam nauigaret, ad seditionem militarem, de qua supra diximus, compescendam, ac frumentum classe conuehendum. His in concilio decretis, Ioannes maturè iter arripuit, per Apuliam & Marfos in Picetes vadens. Valerianus classe deferri maluit. Itaq; nauibus delatus Anconæ mili-

Conon necatus à suis militibus.

næ milites exposuit, ac se cum Ioannis exercitu coniunxit. Nec ob eam tamen rem Totilas obsidionem dissoluit, sed duobus equitum milibus in Picentes missis, qui aduersus Ioannis Valerianiq; copias tuerentur oppida, ipse cum reliquo exercitu in obsidione permanfit. Obsessi verò, quum penitus iam necessaria deficerent, nec vlla spes auxilij superesset; Deoferum Italicum, Godilam Thracem ad Totilam mittunt, salutem ac veniam postulantes. Hi præter expectationem suam perfacilem Totilam reppererunt. vni seduntaxat foedifragium imputare dixit, eiusq; vnius poena fore contentum, cæteris omnibus impunitatem concedere. si secum militare velint, omnia sua retenturos: sin abire malint, cum singulis vestimentis abituros. Per hunc modum oppidum recepit, & Colaserum præfectum præsidij, qui autor fuerat oppidi secundum conuenta non reddendi, verberatum prius, ac mutilatum, interfici iussit, cæteris promissa ex fide seruauit. Remansit verò cū Totila magna pars militum, quòd res suas retinerent. Alij relictis armis, & equis, & rebus suis omnibus, cum singulis vestimentis Crotonem abierunt. Oppidanorum bona in prædam militibus suis Totilas concessit, corpora tamen libera esse iussit. Per hoc tempus Antonina Belisarij vxor Byzantium profecta est, quò Theodoram Iustiniani vxorem rogaret pro Belisarij ab Italia reuocatione: sed quum Theodoram paulo antè defunctam esse repperisset, ipsa pro se Iustinianum adiens, multis precibus cum illo egit, ut maritus ex Italia reuocaretur. Et impetrauit quidem facillè, præsertim quum belli Parthici timor ingès adesset. Ita Belisarius ex Italia reuocatus, quinquennio ferè, postquam venerat, in Græciã redijt; non eadè fortuna fretus in hac vltima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ verò abiens tria milia delectorum militum in præsidio reliquit, sub ductu & gubernatione Diogenis legati, viri prudentis & bellorum gnari. Eo abeunte Gothi Perusiam longo tempore obsessam, vi & armis ceperunt. Totilas expeditis Calabria Apuliæq; rebus, ad obsidionem vrbs Romæ redire constituit. Faciebant verò sibi animos Belisarij recessus, & ubiq; per Italiam prosperæ Gothorum res, Græcorum aduersæ. Contractis igitur vndiq; copijs, quum satis parata essent omnia, Romam veniens urbem obsedit. Erant Romæ in præsidio delectorum tria milia militum cum Diogene eorum duce, viro singulari. hi vigilando & agendo, & opportunis locis repugnando urbem quanto optimè tutabantur, Itaq; in longum tempus protracta obsidio est, nec spes vlla Gothis, nisi in fame relicta. Durante apud urbem obsidione, Vigilus Pont. Rom. qui tunc Byzantij erat, cumque eò permulti ab Italia præstantes viri, summo studio Iustinianum precabantur, ut Belisarium cum inestimabili potentia in Italiam remitteret ad obsidionem vrbs Romæ dissoluendam, alioquin res ad manifestam tendere ruinam ostendebant. Hæc eadem Godingus vir consularis à pop. Rom. missus orator precabatur; Iustianus autem sibi curæ fore res Italiæ respondebat: cæterum differendo ac procrastinando nihil effiebat. Tandem verò, quum acrius infestaretur, Liberium quendam ex nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparatusq; faciendis ab initio vehemens fuit, mox alijs superuenientibus curis, intermisit. Itaq; irrita expectatione, inter moras & apparatus tempus trāsijt. Roma interea durius obsidebatur. Gothi enim expugnata Portuensi vrbe, ne quid per Tyberim ad obsessos importari posset, effecerant. Oppido quoq; finitima vrbi ferè omnia in potestatem suam redegerant, ne qua subsidia inde Romam deferrentur. sed erat legati & militum incredibilis diligentia. Iampridem enim hæc præuidentes, omnia intra urbem loca, quæ vacua ædificijs erant conferi fecerant. Ex quo factum est, ut deficiente vetere frumento, nouum intra pomeria natum superueniret. Per hunc modum longo tempore obsidionem pertule-

*Totilas fidem datam seruat.**Iterum Belisarius ex Italia reuocatus.**Roma rursus obsessa.*

*Reversus Isauri
produnt urbem.*

runt, deniq; seruassent urbem, nisi ad extremum proditione paucorum eos peruertisset. Ad portam enim, quae est via Hostiensis, qua ad beati Pauli aedem itur, statio erat militum Isaurorum. Hi post longam obsidionem questi inter se, quod multorum annorum stipendijs fraudarentur, simulq; grandia sperantes praemia, clam ad Totilam profecti, tradere sibi eam portam, cui praesent, paciscuntur; tempusq; & modum ad rem patranda constitunt. Quum vero nox constituta proditioni aduenit, Totilas haec machinatur. Duabus nauiculis in flumine Tyberis dimissis tubicines imponit, iubens ut aduersum fluuium nauigantes sub ambitum murorum penetrarent. Quumq; ibi fuerint, tunc repente clangorem tubarum quamterribilem emittant. Ipse vero cum exercitu silentio profectus, non longe ab ea porta, de qua diximus, confedit. Omnia successere secundum Totilae optata. Tubicines enim nauiculis aduecti, quum ad eum locum venissent, terribili ac repentino tubarum fonitu Romanos perculserunt, hostes ab ea parte adesse putantes. Et vndiq; ad eum locum concursus est, & vigilias circa urbem obibant, eodem trepidi decurrerunt. Dumque omnes concurrant, ac caetera negligunt, proditores soli relictis, porta refracta Totilam & Gothos intra urbem receperunt, statimque cedes fieri coepta est Romanorum & militum. Nec iam de resistendo, sed de fugiendo cogitatum. Fugiebant vero per diuersas maxime portas. Diogenes praefectus quoniam nulla remedia superesse videbat, cum parte militum Roma egressus Centumcellas petere contendit. Sed Totilas hoc fore suspicatus (nam caeteris amissis id ferè solum relinquebatur oppidum) insidias eo itinere collocauerat, in quas incidens Diogenes, magna parte militum amissa, ipse grauius vulneratus vix atq; anxie euasit. Erat Romae inter caeteros duces Paulus ex Cilicia, praefectus equitum turmae. Is in hac turbulentissima nocte, quum per urbem captam pluribus locis praelia iniisset, tandem ad molem Adriani cum suis equitibus se recepit. Orta demum luce per urbem redundantibus Gothis, quum & Capitolium, & Aesquiliam, ac caetera urbis loca iam capta essent; ad molem tamen Adriani vehementissime pugnabatur. Habebat enim Paulus equites quadringentos, cum quibus & molem, & pontem, qui iuxta est, egregie defendebat, pugnaq; in ipso ponte commissa multos Gothorum occiderat, ac demum ultra pontem summouerat. Quae cernens Totilas, suos è pugna reuocauit. Nullo meorum sanguine mihi constet, inquit, horum interitus. Ego vel sedens istos conficiam, quum nec ipsi, nec equi habeant, quod in crastinum vitam sustentent. Ira reuocatis à pugna suis, & stationibus militum contra pontem molemq; positis, nullas obsessis molestias inferre iussit. Paulus & equites diem illam totam & noctem insequuta absq; cibo commorati, post die consultabant, quid agendum sibi potissimum foret. Erant qui equorum carnibus sustentandam obsidionem suadebant: hoc rursus consilium horrorem quendam insoliti cibi habere videbatur. Fugae vero spem circumfusa Gothorum agmina praeripiebant. restabat deditio. ea vero plena terroris ac dedecoris erat. Itaq; Paulus suscipiens verba; Vt cunq; inquit, nos vertamus, commilitones, extrema nobis adesse videtis. Nam fugae quidem nulla facultas est, circumfusus hostium copijs, ac nos impigre obseruantibus. Dedi vero Gothis, supra turpitudinem vilitatemq; consilij, cruciatus insuper excarnificationesq; portendit. Barbarorum enim saeuitia simplici mortis genere contenta esse non solet. Durare vero in obsidione, ac cibo equorum pasci; eorum forsitan esset, qui auxilia sibi ventura expectaret: nobis autem carentibus ea spe, nulla ratio suadere hanc tolerantiam potest, nisi vilissima detestatio mortis: ceu pueri formidolosi dolore confici malunt, quam ferro fecari. Ego vero dedi hostibus, & tabescere inedia, eorum puto, qui cor & sanguinem non habent. At nobis manu strenuis, & proeliorum non insuetis,

gloriosa

*Roma recepta
per Totilam.*

Pauli ad suos oratio.

gloriosa mors est complestenda. Sic enim moriamur, ut sanguine hostium madentes non inulti cadamus, nec rideat hostis nostro interitu, sed fleat: nec iugulum nostrum praebemus hosti, sed eius iugulum ferro nostro perfringamus. Quid enim paucorum annorum accessio nobis prodesset, quum & si nunc seruati, tamen paulopost simus obituri? Gloria extendere vitam hominibus potest, natura non potest. Ite igitur mecum ad gloriosam mortem, quam ciues simul & hostes admirabuntur, ac laudibus in caelum perpetuis ferent. His dictis incensi equites, sese morti deuouerunt. Quare complexi sese inuicem & osculati, certissimo moriendi proposito ad dimicandum se parant. Erat enim consilium in proximam stationem Gothorum ruere, factaque per magna hostium caede interire. Quos quum videret Totilas ad extremum casum parari, veritus ne hominum desperatorum conatus maiorem, quam pro numero, cladem Gothis afferret, caduceatore ad eos misso electionem per militis Mallent ne relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinentes secum militare aequo iure cum alijs militibus. Ea quum audissent equites laetati sunt, ac primo sua relinquere, & Byzantium abire malebant. Postea vero cogitantes longum iter, & insidias viarum, elegerunt omnes apud Totilam remanere, praeter Paulum eorum ducem, & Mindum Isaurum. Hi duo, quia natos & uxores domi habebant, abire maluerunt, quos Totilas viatico ac caeteris opportunis liberaliter adiutos, Byzantium remisit. Alios quoque ex praesidio milites, quot ad aedes sacras confugerant, Totilas inuiolatos esse iussit. In urbem vero Romam neque desauit amplius, neque desolare illam ut prius fecerat, perrexit; sed ciues tam ex Campaniae oppidis, quam ex caeteris locis studiosissime reuocauit, ludosque equestres ac caetera magnificentiae opera, quae beatis tranquillisque ciuitatibus fieri consueverunt, insigni apparatu Romae edidit, quo ciues bonam spem susciperent, ac desiderio urbis allicebantur. Aedes quoque vel euerfas, vel incendio prima illa desolatione conflagratas restituere ac reparare nixus est. Denique tantum frequentandi Romam studium ostendit, quantum prius ostenderat desolandi. Hanc tantam varietatem mutationemque voluntatis, alij ex voto Apostolis facto prouenisse credunt, quorum templa euerisse videri poterat, quum ciuitatem euerit: alij ad vilitatem opportunitatemque belli totum referebant: alij postulanti nuper Totilae regi Francorum filiam in matrimonium, fuisse responsum tradunt, non esse Totilam Italiae regem, quum urbem Romam euerterit, quae infamia permotum ferunt ad urbem reparandam animum conuertisse. Quacunque denique causa factum sit, restituere ac reparare urbem Romam conatus est. Post haec in Siciliam expeditionem parauit. Cuius rei gratia permagnam longarum nauium classem effecit. Addidit etiam onerarias naues permultas. Dumque ea parat, Centumcellas, quae vna urbs nondum in potestatem suam peruenerat, mari terraque obsidere constituit. Praerat enim ei urbi Diogenes, quem nuper fugisse Roma ostendimus. Collegerat vero manum satis validam militum. Quum igitur Gothorum exercitus Centumcellas adijisset, ac prope moenia eius urbis posuisset castra, Totilas ad Diogenem legatis missis, vel pugna decerneret aduersus Gothos, vel urbem dederet, postulauit. Nam expectare à Iustiniano auxilium nequaquam eum debere, quum Romae tandem obsessae nunquam subuenerit, nisi forte existimet, illum Centumcellas pluris facere, quam Romam. Ad haec Diogenes respondit, pugna quidem decernendum in praesentia non videri: dedere vero urbem salua existimatione ac fide sua non posse, nisi imperatore commonefacto, & auxilijs postulatis. Atque ita quum iusta ac honesta dicere uideretur, conuentio quaedam fit inter Diogenem & Totilam, nisi Iustinianus imperator certior factus per se, uel per alium ope in tulerit, ad constitutam diem Centumcellas Diogenem esse traditurum, Totilam

*Pauli militum
magnanimitas.*

Totilae clementia.

verò interea molestias nullas inferre debere. Pro his obseruandis obfides dati. Post ista conuenta obfidionem Totilas dissoluit, & paratis iam omnibus, quæ paranda fuerunt, ad bellum Siciliae conuersus est. Et naues quidem ad fretum Siculum præsto ibi fore mandauit. Ipse verò pedestri itinere Rhegium vsque profectus, eam urbem expugnare adortus est. Præerant vrbi Teremundus & Imereus, à Belifario dudum ibi collocati. Hi sæpius expugnare conatos multis vulneribus Gothos repulerunt. Quam ob rem desperas Totilas vi posse urbem peruincere, lenta obsidione ad famem redigere instituit. Itaque manu quadam Gothorum ibi relicta, cæteram multitudinem classem ad expugnandum Tarentum duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliam, quum minora quædam oppida vel vi, vel pacto ne in potestatem suam redegit, tandem Syracusas mari terraque obsedit. Per idem tempus Gothi, quos in Picentes aduersus Ioannem & Valerianum missos ostendimus, magnis supplementis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminum cepere. Nec procul Rauenna conserto alio prælio, Verum Erulorum ducem cum copijs omnibus interfecerunt. Et qui apud urbem Rhegium obsidebantur, Teremundus & Imereus, deficiente comætu, sese ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc simul omnia sub vnum tempus Iustinianonunciata, quum & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & transitum in Siciliam Totilæ audisset, attonitus tot rerum motibus, Germanum patrem suum Italico bello Gothicoque ducem pronunciauit, magnosque subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama quum in Italiam delata esset, hostes conterriti, & amicos in spem maximam erexit. Erat enim Germanus vir alti animi, nec minoris consilij, liberalitate egregia, ac summa apud populos militesque gratia. Et accedebat his, quod Mathafuntam Theodorici neptem, post mortem Vitigidis uxorem acceperat. Quæ quidem res fauorem Gothorum sibi plurimum conciliarat. Itaque statim fama ingens maximaque expectatio eius per Italiam erat. Quum esset iam in Illyrico Germanus, Sclauinorum gens transmissa Danubio Romani imperij prouincias inuasit, genus hominum crudele atque immane, qui quum se in Macedoniam Thraciamque conuertissent, tantum Iustiniano metum intulerunt, ut Germanum iter in Italiam coeptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiã & Siciliam peruadendi omnia tempus facultatemque plurimam habuere. Inter hæc dies constituta aduenit, qua Diogenes Centumcellas tradere promiserat. Et Totilas ad eum mittens, urbem poposcit. Diogenes verò Germanum ducem, nouiter præfectum Italiæ bello allegabat: ob id mutatam conditionem rerum, nec posse se urbem tradere assererat, quum ipse Germanus rei dominus in itinere existat, ac propediem sit in Italia fururus. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusque Gothorum nullo repugnante per vniuersam Siciliam discurrens, omnia prædabatur. In Italia verò Rauenna, & Ancôn, & Hydruntum, & Centumcellæ cum alijs quibusdam oppidis durabant in partibus, cætera omnia Gothi possidebant: vna modo spes homines sustentabat, Germani aduentus, quæ & ipsa defecit. Nam quum vehementer in Italia expectaretur, morbo correptus, magno cum dolore suorum in Illyrico diem obiit. Habebat Germanus filios duos, quos secum in Italiam ducebat. Eos Imperator prosequi paternum Italiæ coeptum mandauit, vnâ cum Ioanne Vitaliani, noto iam per Italiam ducem, ipsorum affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorem habebat. Itaque Ioannes ac Germani filij exercitum ducentes, Salonas peruenerunt. Et quoniam hyems erat, hybernare illic constituerunt, primo statim vere Rauennam traiecturi. Per hæc ipsa ferè tempora Liberius à Iustiniano cum classe in Siciliam missus, Syracusas ingressus est; Gothi, qui stationem in portu habebant, prohibere ingressum

Totilas in Sicilia
am transiit.

Germano decreta
Italia.

nequaquam valentibus: sed mox veritus rerum necessariorum defectum quem suorum multitudo in vrbe obsessa breui tempore inductura videbatur, abiire constituit. Itaque paucis post diebus cum eadem classe Syracusas abiens, Panormum nauigauit. Inter hæc Iustinianus mutato rursus proposito, Narsetem eunuchum Italico bello ducem præfecit, illique pecunias & exercitum largè promisit. Et Ioanni scripsit, ne in Italiã traiceret, sed Salonis manes aduentum Narsetis præstolaretur. Narsetes igitur suscepto impigrè negocio, magnas vndique copias parare instituit: in quibus comparandis gratia eius ac potentia plurimum adiuuabat. Erat enim arcanorum imperatoris omnium conscius ac moderator, permagnasque amicitias & clientelas cum regibus proceribusque barbarorum habebat. Apparitibus factis, & copijs in Illyrico sibi adesse iussis, quum ipse ingressus iter Philippopolim, quæ est in Thracia, iam peruenisset, consistendi ac morandi in ea vrbe necessitas incubuit. Hunni siquidem magno exercitu Macedoniam Thraciamque ingressi cuncta populabantur, ac vias præcluserant. Tandem verò, quum pars Hunnorum vna Thessalonicam, altera Byzantium perisset, profectus inde Narsetes iter suum prosequutus est. Iam Totilas cognito apparatu hostium, in Italiam redierat. Siciliensi autem bello quatuor ex ducibus suis præfectos reliquerat. Ipse quæ opportuna videbantur, per Italiam prouidebat. Vt verò & ipsæ potentiam suam aduersus Græcos ostentaret, ac vice versa eos inuaderet, classem magno nauium longarum numero in Græciam misit, iubens ut quammaximo fieri posset tumultu, cuncta popularentur. Ea classis Corcyram primo, ac proximas insulas diripuit: mox in continentem transgressa, per Cyprum, & Acarnaniam, & Aetoliam cuncta incendijs rapinisque foedauit, mareque obseruans multa Græcorum nauigia, quæ in Italiam Illyricumque nauigabant, excepit, totumque mare infestum & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciam à Gothis geruntur, Totilas nouo exercitu in Picentes misso, Anconem terra marique obsideri mandauit. Duces verò præfecit huic expeditioni tres, Scipuarem, & Vdilam, & Gothidilum, quibus etiam classem attribuit nauium longarum quadragintasetem. Obsessa igitur Ancone, ac terra marique oppugnata, maximo in periculo ea ciuitas versabatur. quam obrem Valerianus, qui Rauennæ præerat, quoniam per seipsum succurrere obsessis desperabat posse, Ioannem Vitaliani, qui Salonis erat, per literas hortatus est ad opem simul obsessis ferendam. Ioannes verò, & si mandatum sibi à Iustiniano fuerat, ante Narsetis aduentum in Italiam ne traiceret: tamen in tanto sociorum periculo minimè sibi quiescendum ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decem & octo imposuit, profectusque Salonis Rauennam versus nauigauit. Ei nauiganti obuiam processit Valerianus cum xij longis nauibus quam optimè ad pugnam structis. Collocati inter se duces, & quæ optima factu videbantur, communi consilio decretis, tota simul classe ad hostem nauigarunt. Quumque Anconitanæ vrbi appropinquassent, littori applicuerunt in loco, quem Duassum incolæ vocant. Quod postquam senserunt Gothorum duces, & ipsi se ad pugnam comparantes, delectis militibus naues suas compleuerunt: quumque satis structi paratique essent, progressi aliquanto aduersus hostes, sese pugna obtulerunt. Erant Gothorum naues xlvij, Græcorum autem xxx, Duces verò classis Græcorum Ioannes & Valerianus: Gothorum autem Vlidas & Gothildus. Nam Scipuar cum reliquis copijs ad tuenda castra remaserat. Hortati igitur vtrique suos, & ad spem victoriæ militari oratione animis militum incensis ex conposito conflixerunt. Satimque initio pugna fuit acerrima, obuiam concurrentibus, prorsis, & omni nixu sese mutuò peruadentibus. magnisque vtrinque animis res gerebatur. nec quisquam erat in tanto numero segnis, sed & sagittis, & cõtis, & gladijs tanquam in pedestri pugna certabant. Procedete verò certamine, Gothorum classis

Narsetes Italico
bello præfectus.

* aliter hi paulo
supra.

deteriori loco esse coepit: Pugnatores enim quamuis egregij, tamen rerum maritimarum experientiam non habentes, seipfos conturbabant. Naues quibusdam locis simul plures conglobatae sese mutuo impediabant. Aliae hoc ipsum uitantes, separatae suorum tutela circumueniebantur ab hostibus. Gracos vero scientia ac disciplina rerum naualium plurimum adiuuabat. Seruati ordines, nulla conglobatio, nulla extra tutelam suorum separatio conspiciebatur. Itaque ut par fuit, tandem superiores pugna Graeci fuere. Summerse aliquot Gothorum naues, cum ipsis pugnantibus & nautis perierunt. Multae expugnatae incredibili caede capiuntur. Quod quum viderent Gothi, fugam demum arripuerunt. Decem tantummodo Gothorum naues integre refugerunt ad litus, caeterae vel captae, vel summerse sunt. Virorum autem & in praelio, & in fuga plurima strages fuit. Qui ad terram refugerant Gothi, crematis confestim nauibus, ne illis potiretur hostis, in castra redierunt. Ibi trepidantibus cunctis, placuit obsidionem dissoluere. Ita prope desertis castris Auximum se receperunt. Ioannes & Valerianus cum victrice classe summa laetitia & incredibili Anconitanorum gaudio portum ingressi, hostium castra inuadere properabant. Sed deserta reperientes, omnem comeatum qui illic erat, in urbem deferri fecerunt. ipsi autem paucis post diebus abeuntes, Valerianus Rauennam, Ioannes Salonas reuerfi sunt. Haec pugna vehementer fregit Gothorum animos, & quasi initium fuit eorum ruinae. Totilas enim hac percussus plaga, magnam copiarum partem ex Sicilia reuocauit. Itaque Artauanes Iustiniani dux, qui Liberio successerat, classemque ab eo susceperat, potentior per Siciliam factus, non solum liberauit obsidione socios; verum etiam Gothos pluribus locis per oppida obsedit. Nec multo post Crotoniatas longa obsidione Gothorum laborantes classis Graecorum insperato superueniens liberauit, ac hostes multa caede perfregit. Fugientium Gothorum pars Tarentum petijt, pars Scyllaeum in montem se proximum recepit: quae quidem res superiori cladi adiuncta multo magis perfregit Gothorum animos, praesertim quum de aduentu Narsesis in Italiam, deque eius apparatibus multa crebri rumores circumferrent, ac defectiones quaedam iam tunc fieri coeptae sunt aduersus Totilam. Regnaris quidam, vir inter Gothos clarus, qui Tarento praerat, & Morras, qui Acherusia, cum oppidis, quae custodiebant, & cum militibus, qui erant in praesidijs, ad Iustiniani partes transiuerunt. Et motus quidam in Sardinia aduersus Gothos fieri nunciabatur. Quum haec esset conditio rerum per Italiam, Narses coactis per huiusmodi copijs ad iter se comparauit. Habebat vero exercitum tantum, quantum vix alij simul omnes duces in Italiam hoc bello adduxerant. Pecunijs enim abunde a Iustiniano concessis, ipse etiam in erogando & largiendo magnificus, non solum ex Thracia & Graecia; verum etiam ex alijs locis copias ingentes contraxerat. Nam & Longobardorum supra quinque milia pugnacissimorum hominum Albuino rege concedente susceperat, & Erulorum tria milia ad eum venerant; Hunnorum quoque multitudo ingens confluxerat. Praeterea Cumades Persa Romanae militiae assuetus, cum non contemnenda Persarum manu ad eum venerat. Et Assuades pugnacissimus adolescens cum quingentis bellatoribus Gepidarum gentis. Et Ioannes cognomento Phagas, cum Graecorum Thracumque exercitu. Praeterea Ioannes Vitaliani suum ac filiorum Germani exercitum illi coniunxerat. Has igitur copias habens Narses, ut primum aduentare ver coepit, ex Illyrico per Dalmatiam & Liburniam circuito maris sinu pedestri itinere in Italiam transijt; primoque ingressu in Venetis constitit. Duae erant viae, quibus ex Venetis proficisci commodè valeret; una secus Adriaticum mare, altera per mediterraneam regionem. utraque difficultates plurimas habere videbatur. Nam secus mare

Atefis

Atefis stagna facit, quae pluribus fossis in mare egeruntur. Et Padus in plura, ut ita dixerim, flumina diuisus, multis in locis interrumpit iter, locaque pleraque sunt impedita ac palustria, ut sine maxima difficultate exercitus traduci non possint: & mediterranea regione Teias, vir Gothus, cum magnis copijs a Totila Veronam missus, transitum Atefis Padique praeculerat. Haec enim duo flumina ex alpebus, quae Italiam a Gallia & Germania separant, discurrentia, in mare Adriaticum deferuntur. Itaque ex Venetis proficiscenti necesse est ea transire, vel iuxta maris litus, ubi stagna sunt & paludes, pluribus fossis mari egeste, & Padi ora inter Rauennam & fossas Clodias plura interrumpunt, vel a mediterranea regione, ubi eadem illa flumina magna & integra sunt transmittenda, & si quis repugnet, faciliter prohiberi transitus possit. Quum igitur Veronae, quae ciuitas est super Atefi fluuio, esset Teias, haberetque copias ad prohibendum sufficientes, Narses omisso mediterraneo itinere, viam per litus Adriatici maris elegit: quoniam illa hostibus carebat, & erat alioquin breuior. Profectus ergo per Clodias fossas, & Adriaticum agrum, pontibus & nauibus, vbicunque flumina & aquae interrompebant, factis; Rauennam cum omnibus copijs tandem peruenit. Ibi Valerianus & Iustinus duces cum suis insuper copijs Narsesi coniunguntur. Erant vero per Italiam veterani milites permulti, quibus stipendia longi temporis debebantur, & ob hoc infensis mentibus expeditiones obibant. His omnibus Narses stipendia persoluit, animosque illorum sanauit atque erexit. His conficiendis, ac recreando exercitu, nouem diebus Rauennae commoratus, demum inde mouens Romam petere contendit: Vsdriilas per id tempus Arimino praerat, vir inter Gothos bello insignis. Is quum in agrum Ariminensem peruenissent prima Narsesis agmina, transitum eorum impedire conabatur. Amnis, qui praeterfluit Ariminum, imbribus creuerat. Pons vero super eo amne ita sub ipso oppido consistit, ut faciliter impediatur. Egressus igitur Arimino Vsdriilas, quum ex vltiori ripa repugnaret, non multi tamen iam flumen transissent; pugna non longè a moenibus oppidi committitur, in qua Erulorum quidam eques cominus pugnans Vsdriilam occidit, militesque eius morte ducis conterriti, in oppidum trepidi refugerunt. Caput Vsdriilae ad Narsetem relatum est. Narses vero laetatus augurio, quod primo ingressu princeps aduersarius a suis interfectus esset, spe bona plenus iter conficiebat. Licet enim Ariminum capiendi certissima facultas adesset, tamen circa id commorari noluit, ne tantas copias in obsidione vnius oppidi distineret. Itaque Ariminum praetergressus, iter suum prosecutus est. Totilas vero cognitis his, quae in Venetis gesta fuerunt, & transitu aduentusque Narsesis ad urbem Rauennam intellecto, quamquam copiae suae ferè omnes apud Teiam erant; tamen ipse cum Narsete manum conferere statuit, sed commissa pugna a hostibus interfectus est. Gothi, quicumque ex praelio aufugerant, Padum amnem transgressi, Papiam, & circa ea loca constitere. Ibi quum de nouo gentis duce cogitarent, Teias omnium iudicio praelatus rex Gothorum deligitur. Factus per hunc modum rex, thesauros, quos Totilas Papiam congefferat, ilico suscepit, ac reparare vires, exercitum cogere, arma tribuere, equos largiri, & omnia impigre obire non destitit; ad Fracos etiam mittere, eosque pellicere in societatem belli. Haec audiens Narses, Valerianum cum suis copijs circa Padum quasi in custodiam esse iussit, ne metu dempto Gothi licentius vagarentur. Ipse vero cum reliquo omnium exercitu Romam petijt. In itinere Narniam vltro se dedentem suscepit, Spoletinis milites concessit, qui praesidio sibi forent, donec eorum moenia dudum a Gothis euerfa reficerentur. Misit quoque Perusiam, qui deditionem postularent. Erant Perusiae duo praefecti militum Meligedius & Vlithus. Hi discordes inter se plurimum differebant. Meligedius enim dedere urbem cupiebat, Vlithus vero conscius

Initium ruinae Gothorum.

Defectiones a Gothis factae.

Copiae Narsesis.

Res a Narsete praclare geruntur.

Vsdriilas caesus primo Narsesis praelio.

Totila interitus

Teias rex Gothorum deligitur

proditiōnis & cædis Cypriani, quam dudum effecerat, repugnabat, pœnam meritam reformidans. Itâ seditione orta Vlithus interficitur, Perusia que à Meligedio Narseti traditur. Narfes post hæc Romam profectus, urbem obsedit. Conditio verò vrbis Romæ per ea quidem tempora hæc erat. Ciues superioribus calamitatibus afflicti non admodum multi in vrbe versabantur. Solitudo nonnullas vias totas habebat, ædificia pluribus in locis collapsa, aut cremata cernebantur. Neque enim Totilas reparationi suffecerat, præsertim ciuibus exinanitis, ac maxima ex parte deletis. Itaque Gothi magnitudinem vrbis tueri posse diffisi, locum delegerant nō magnum iuxta sepulchrum Adriani, quem egregiè vallo fossaque munitum ad cetera mœnia coniunxerant. Congestisque in eum locum rebus suis, illo pro arce ac præsidio utebantur. Nec tamen custodiam vrbis deseruerunt, sed eam quantum poterant, tuebantur. Narfes igitur, quum expugnare urbem statuisset, pluribus simul locis mœnia aggressus est. Concurrentes verò ad ea loca Gothi, de mœnibus repugnabant. Dum ista fiunt ac geruntur, milites quidam Narsetis remotiora petentes loca, quum ibi solitudo esset, scalis mœnia conscenderunt. Inde clamor factus captam urbem ostendit, Gothique omnia defensione, alij Portuensem urbem fuga petierunt, alij ad sepulchrum Adriani in arcem se receperunt. Per hunc modum Narfes Roma potitus est. Arcem verò tunc obsessam haud multo post tempore pacatione recepit. Erant in Campania nonnulli patricij generis, quos propter maiorum auctoritatem & gratiam Totilas in urbem redire non passus fuerat. Alij præterea ex ordine senatorio, quos vt suspectos Gothi eò miserant. hos omnes cum filijs & agnatis eorum Gothi interfecerunt. trecentos insuper adolescentes Romanos Totilas quasi milites delegerat, re vera autem obsides adduxerat, & trans Padum in expeditionem miserat. qui omnes postquam Roma in potestatem Narsetis deuenit, a Gothis interfecti sunt. Per id tempus Regnaris, qui Tarento præerat, quum Teiam factum regem, Francosque in societatem venturos audisset; pœnitentia ductus, quod ad partes Iustiniani transisset, ad Gothos redire statuit. Vt verò obsides reciperet suos, hæc machinatur. Ad Macurium præfectum Hydrunti mittit, & auxilium poscit aduersus Gothorum copias, quas contra se venturas cognouisse simulauit. Macurius autem nihil fraudis suspicatus, quinquaginta milites ad eum Tarentum misit, quos Regnaris statim in carcerem coniecit, & Macurio scripsit, si milites suos velit, obsides eius, quos penes se habebat, reddat. Hæc audiens Macurius conturbatus est, paucisque militibus in præsidio Hydrunti relictis, ipse cum cæteris aduersus Regnaridem profectus est. Regnaris verò nihil moratus, milites, quos acceperat, omnes occidit, egressusque Tarento aduersus Macurium prælio commisso superatur, multisque suorum amissis in fugam conuertitur. Qui quum Tarentum redire nequiret, omnibus vijs præclusis, Acherusiam se recepit. Narfes inter hæc Portum, missis eò copijs, obsedit; ac tandem recepit. Post hæc Centumcellas eodem modo aggressus in potestatem suam reduxit. Teias verò Francorum gentem sollicitare, ac in societatem asciscere non cessabat, & modo pecunias, modo participationem dominationis per Italiam polliceri. Sed Franci iam pridem constituerant se huiusmodi bello non immiscere. Itaque Gothorum spes in irritum ceciderunt. Totilas dum viueret, pecunias regias partim Papiæ congregauerat, partem etiam non paruam Cumarum in arce seposuerat, eique arci fratrem suum præfecerat. Id quum intellexisset Narfes, partem exercitus misit ad obsidendum Cumas. Ipse verò consistens, reparare urbem ac frequentare conabatur. Ne verò Gothi, qui erant trans Padum, succurrere vel Cumis vel alijs locis possent; Ioannem Vitaliani, & Filimuntem cum eorum copijs in Hetruria commorari iussit,

Roma rursus obsessa.

Narfes urbem capit.

Gothorum in Romanos crudelitas.

Regnaris perfida nequitia.

* Bacarium.

Franci frustra sollicitati.

ri iussit, qui conatus hostium primi exciperent & retunderent. At enim Teias vbi sensit Cumas obsideri, ferrè opem constituit his, qui obsidebantur. Profectusque ex oppido Papia, magnis transuersisque itineribus ad littus Superi maris duxit, inde per Picentes & Marfos in Campaniam peruenit. Quod postquam Narfes intellexit, Ioannem cum exercitu ex Hetruria reuocauit. Ipse verò Narfes cum his alijsque copijs profectus, certissimo configendi proposito Campaniam petijt. Vesuuus est Campaniæ mons, per cuius verticem caligo & flamma quandoque euomitur. In radicibus verò eius montis fontes sunt dulcium aquarum, fluuiusque ab his fit, qui Dracon appellatur. fertur autem non procul Nuceria vrbe. habet autem is fluuius latitudinem exiguam, profunditatem verò ita magnam, vt neque pediti, neque equiti sit transmeabilis. Circa eum fluuium ambo exercitus constiterunt, castra habentes, Narfes quidem citra flumen, Teias verò ultra. Medius inter vtraque castra fluens amnis decurrebat. Pontem, qui vnicus iungebat ripas, Gothi occuparunt. Itaque in eorum potestate erat pugnam vel detrectare, vel inire. Duobus mensibus in his locis exercitus commorati sunt. Quum interim cupienti Narseti & suis conferendi manus nulla facultas esset, tantum ad ripas vtrique venientes, sagittis & telis se plurimum feriebat. Commissa sunt etiam per id tempus multa singularia certamina ex prouocatione hinc inde facta, transgressisque potem Gothorum milites, cum Narsetis militibus singulari certamine depugnabant. Mare satis erat propinquum, classemque in mari habebant Gothi, quæ frumentum cæterumque cōmeatum in littore exponerebat. Inde in castra deferebatur. Sed postquam Gothorum classis proditiōne amissa est, nec amplius mari cōmeatus facultas haberi poterat; eo defectu compulsos Gothos necessitas compulit castra mouere. Itaque deserto ponte, & circa amnem loco, in proximum inde montem, quem Laeteum incolæ vocant, abierunt. Hos secutus Narfes, quum eos inuadere propter asperitatem montis nequiret, circa radices eius montis cōsedit. Gothi autem cum nihilominus in eo loco penuria rerum premeretur, statuerunt prælio decernere: frustraque de superiori loco acie, hostes nihil tale suspicantes repente adorti sunt. Hic nec fruendi aciem, neque milites alloquendi spacium. concursus est ab hominibus vt fors tulit, & quia Gothi reliquis equis pedestri acie pugnant, Narsetis quoque pedestres occurrerunt. Atrox pugna, & vbiq; cruentissima fuit. Gothi enim desperatione obstinate certabant, Narsetis verò milites conscientia multitudinis cedere erubescabant; præsertim quum eos per superiores dies deserere prima castra compulissent, quum in montem refugos penè obsidissent. His rationibus vtrique incensim fortiter dimicabant. Non enim præteribo in hac pugna insigne Teiæ regis Gothorum factum. Ille enim heroica quadam fortitudine præditus, inter primos pugnatore esse voluit. Erat autem sagulo armisque egregiè conspicuus, sinistra scutum, dextra pilum quætiebat. Aduersus hunc congressi plures, ab eo interfecti ceciderunt. Itaque in eum tela vnde quaque volitabant. Ille mirabilia fortitudinis opera edebat, vigore animi ac robore corporis incredibili. Quum tandem in scuto eius permulta pila infixæ cohæsisent, atque ob hoc versare scutum impediretur; stans ad hostem conuersus; aliud sibi scutum afferri clamitauit, nominatim vocans armigerum suum, a quo scutum afferri iubebat. Id vbi allatum est, priore dimisso scuto, nouum assumpsit. In hac mutatione scuti letaliter vulneratus a volitante telo, quum multum sanguinis effunderet, nihilominus fortissime pugnans, nunquam pedem reulit, nunquam frontem ad suos deflexit; sed in hostem conuersus, continuè dimicans, ad extremum in faciem corruit. Erat ferè sexta diei hora, quum Teias occubuit. Gothi tamen ob regis mortem nequaquam deterriti, vsque ad noctem pugnaverunt, nunquam pedem referentes. Factis denique tenebris pugna cessauit, quum primo solis ortu coepta fuisset. Ea

Vesuuus mons.

Gothorum & Narsetis pugna.

Teiæ magnus animus.

Teias fortissimè pugnans occiditur.

Alterâ postridie pugna.

nocte utriusque armati steterunt: utque dies apparuit, rursus in pugnam reditum est, & usque ad solis occasum cum magna strage utriusque partis dimicatum. Tandem vero Gothi ad Narsetem oratoribus missis, velle se Italia excedere obtulerunt, si incolumes abire, asportareque sua permittantur. Sin hæc sibi non permittat Narses, quamdiu vivunt, tandiu pugnare non desituros esse. Quæ quum intellexit Narses, in consilio re discussa, illis permittere decrevit; ne aduersus desperatos homines magno suorum detrimento victoriam adipiscatur. Inter hæc ad mille equites ex Gothorum castris aufugerant, magnisque itineribus Papiam, & alia trans Padum oppida petierunt. Reliqui autem fœdere cum Narsere iusto, sua priuatim asportantes Italia excedere, ac nunquam aduersus Romanum imperium bellum gerere promiserunt; libertate tamen retenta, sine vlla Romani imperij subiectione. Quo facto, Cumas ac cætera, quæ supererant, oppida Narses recepit: finisque fuit anni decimioctavi huius belli.

LEONARDI ARETINI DE BELLO ITALICO
ADVERSUS GOTHOS LIB. IIII. FINIS.

Gothorum postula.
lata.

Postulatis Narses
adferuntur.

Gothi relinquunt
Italiam.

INDEX RERVM ET
VERBORVM IN ZOSIMI
HISTORIAM.

A					
BANTVS Imperator		timidus & tardus	25.32	fator	125.6
classis Liciniane 29.31		captus & suffocatus	25.50	Ara Diti & Proserpine dicata	21.25
Abazatha castellum 55.12		Alexandri magni regnum 2.8. & res		vbi abscondita	21.50
Ablabius necatur	55.28	gestæ	ibid.	Arabica gens nequissima	6.3
Abora fluuius	48.27	Alpes tres	112.18	Arbazacius prator contra Isauros	
Abundantius insidijs petitus	90.50	maritimæ	112.20	98.44. eius victoria, luxus, proditi-	
Abydum	96.7	Pœninæ	112.20	tionis accusatus muneribus libera-	
Acceta opidum	56.5	cottie	112.18	tus	98.50
Achelous Peloponnesi fl.	99.4	Alpes à Constanstino munitæ	112.15	Arbitio copiarum Valentis Impera-	
Adrastadara magistratus Persarum		Altinum	104.50	tor 62.47. eius solertia	ibid.
123.10		Amidæ obseſio	123.20	Arbogastes & Baudo Franci	73.20
Adrianus Imperator	3.15	oppugnatio	123.43	viri præstantes	ibid.
Aeantium portus	29.35	captæ occasio	124.5	fugiens seipsum perimit	85.9
AEgyptius Hispanus Constantinum		Amidam prodidit monachorum cra-		Arbogastis Franci autoritas	82.48.
Christianum fecit	31.29	pula	124.16	imperium abrogatur ibid. 50. eius	
Africa ab Honorio adempta	91.6	Amideorum stratagema	123.50	arrogantia	83.5
Agrippina vrbs maxima	11.12	Amicorum nobile exemplum	122.6	Arbogasti & Eugenij amicitia	83.14
Amilianus in barbaros impressio 8.8		Anaballianus interficitur	35.30	Arcadius collega patris	84.28
imperator dictus 16.12. in Italiam		Anabdates captus 53.46. occiditur		Arcadij & Honorij extrema secordia	
contra Gallum ibidem occiditur		54.22		86.20	
ibid. 23		Anastasij Imp. benignitas in Ami-		Arcadij nuptiæ	87.18
Alamanni	41.20	denos	114.40	stoliditas	91.50 & 94.35
Alamanni in Italiam cogitant	13.28	Anatolius magister equitum cadit		mores & testamentum	117.50
Alaricus Peloponnesum occupat		56.34		Argonautarum in Istro nauigatio	
88.46		ad Vararanem legatus	118.20	100.10	
Athaulfum arcepit 104.38. Italiam		Ancyra in dicionem Rom. venit	13.	Ariminum vrbs Flaminie	104.53
peruagatur	ibid.	47		Arma seculi Iustiniani	117.42
Romani obsidet	105.2	Andragathius in mare se precipitat		Armenij & Persæ amici & vicini	
obsidionem continuat	105.50	18.80		121.18	
Roma potitur	107.38	Andragathij error	80.3	Arsaces Parthus	5.48
iterum contra Romanam ducit	111.25	Annona byzantinis data	32.34	Armeniorum rex	121.17
Bononiam obsidet	114.45	Anthiochus	17.12	Arsaces de perfidia accusatur	121.52
Aitalum imperio abdicat & spoliat		Græciæ proconsul a Rufino	87.50	Arsacem amicus in carcere occidit	
215.14		Anthiochia in Rom. ditione	14.16	122.6	
Alarichi & Stelichonis societas	99.8	Antiocheni cur probris Iulianum Im-		Artes Lydij latronis in ferèda obsidio	
ad Stelichonem legatio	100.20	peratorem incessunt 48.6 priuile-		ne	19.22
moderatio	104.20	gijs ab eo ornantur	16.10	Aruspicum interpretatio	21.6
insolens postulatam	106.35	Antiochenorum scommata	77.45	Ataulfus Sarum opprimere nititur	
equitas	107.48	tumultus	77.45	115.27	
de pace postulata	110.15	Antoninus Imp.	3.14	Athanasius Gothus à Germanis ex-	
moderatora postulata	110.40	Seueri filius	3.50	pellitur 74.1. Scitharum princeps ib.	
reijciuntur	111.1	Emisenus Imperator 4.9. interimitur		Athanasij funus	74.2
commotio ex literis Honorij	110.22	16.111		Athanasio Theodosius honorem ex-	
animus ab Attalo alienior	114.30	Antoninus fratricida	4.5	hibet	74.4
constantia mediocris	114.43	Antoninus tertius Imp.	4.30	Athenæ à terremotu immunes 66.40	
Alaricho pecunia decernitur	100.44	Aphaca locus	16.30	cur ab Alarico seruata	88.25
Albinus Imperator	3.33	Aphacitidis lacus miracula	16.34	cur sole ab terremotu immunes	
Alexander Seuerus Imp.	4.19	Apollinis Sarpedonij oraculum	16.12	seruata	88.35
Alexander Imp. natione Thrax. 25.30		Apollinis Delphici tripodes & simu-		Atho mons	12.17.
Maxenij legationem repudiat 25.		lacrum	23.19	Attalus Fiscalis	108.36
		Apennini montes	100.19	Attalus ab Alaricho Imp. factus	113
		Appion Aegyptius exercitus dispen-		30. eius superbia ibidem. regendi	

I N D E X.

<i>imscitia</i> 113.50	<i>farcinimum institor</i> 90.6	<i>Byzantium Constantinum recipit</i> 30.34
<i>Alarichi bonum consilium repudiat</i> 114.4	<i>ab Eutropio corruptus</i> 90.1	<i>Byzantium quantum auxerit Constantinus</i> 32.19
<i>ibid.</i>	<i>ab eodē uaferrimē elusus</i> 90.32	<i>Byzantijs situs prius forum</i> 32.9
<i>Honorio billeum inferre cogitat</i> 114.4	<i>uxore sua accusatus supplicio afficitur</i> 90.37	
<i>Attali arrogantia</i> 114.6	<i>Barophthas opidum</i> 55.42	C
<i>stolida consilia</i> 114.24	<i>Basilius uir prudens & fortis</i> 121.28	
<i>Pertinacia</i> 115.18	<i>Basternis in Thracia data sedes</i> 10.10	
<i>Afylli ius uiolatum</i> 94.8	<i>Batauia Rheni insula</i> 44.28.45.30	<i>Abades ut ē carcere euadit vxoris astu</i> 122.10. ad Hunnos pro-
<i>Afriorum fines</i> 48.26	<i>Bataui quantam ceperint tristitiā ex Iuliani morte</i> 59.13	<i>fugit</i> 122.44
<i>Aues Seleuciades</i> 16.14	<i>Batauorum pcena ob fugę initium</i> 63.28	<i>regnum recuperat</i> 123.2
<i>Augustus quos Rom. Imperio limites statuerit</i> 58.4	<i>uirtus contra Germanos</i> 63.36	<i>in victos cur mitior factus</i> 124.22
<i>Augusta in Io. Chryostomum odium</i> 97.16	<i>Barbanarius occiditur</i> 105.14	<i>Cabadis in fratrem scuitia cades</i> 34. millium 29.20
<i>Aulica religio</i> 111.4	<i>Baucaudis prædam reliquit</i> 112.14	<i>Caius Caligula interficitur à Cherea</i> 3.5
<i>Aureoli cades</i> 11.52, & 12.2	<i>Baudo & Arbogastes Franci</i> 73.20	<i>Cæsarius Gregorij Nazianzeni frater</i> 62.10
<i>Aurelianus Imp.</i> 13.16	<i>Bellum in Carpos in Zenobiam decernitur</i> 13.42	<i>Callinicum</i> 48.44
<i>Emisam ingreditur</i> 15.17	<i>Bellum ciuile inter Maxentiū & Constantiū ib. ciuile inter Licinmū & Constantinum</i> 27.10	<i>Calonum uile subsidium</i> 57.8
<i>natura ambitiosus</i> 15.42. Palmyrā capit 15.46	<i>Constantini alterum cōtra Licinmum</i> 14.4	<i>Calumniatores impunes</i> 65.25
<i>Palmyram euertit</i> 17.13	<i>18.40</i>	<i>Calumniarum officina impunitas</i> 97.45
<i>Aureliani defectio</i> 12.30	<i>Perficum</i> 45.36	<i>Captiuos quo astu Iulianus recuperat</i> 43.30. & deinceps
<i>Aureliani in Zenobiam strategema</i> 13.48	<i>in Sauromatas</i> 66.21	<i>in Capitolij foribus quid scripti reperitum fuerit</i> 105.48
<i>uistoria</i> 14.4	<i>in Scythas in Thracia</i> 68.20	<i>Cardueni</i> 57.31
<i>pugnaturi copie</i> 14.16	<i>aduersus Eugenium</i> 83.38	<i>Carnutum oppidum</i> 24.40
<i>cum Zenobia pugna</i> 14.30	<i>in Hispania contra cognatos Honorij</i> 112.44	<i>Carpi</i> 7.50.9.2
<i>uistoria</i> 15.12	<i>Bella Germanica</i> 8.44	<i>Carpodaces a Theodosio uicti</i> 74.12
<i>triumphus</i> 17.18	<i>Bella Probi feliciter gesta</i> 18.40	<i>Carræ</i> 48.24
<i>mors & sepultura</i> 17.33	<i>Belli Persici apparatus a Iuliano</i> 47.48.54.30	<i>Carræni ex cede Iuliani quantum doloris ceperint</i> 58.58
<i>Aureliano insidiæ structæ</i> 17.26	<i>Belli ciuilis initia</i> 46.50	<i>Castoris & Pollucis edes Constantinopol.</i> 32.17
<i>Aurum lustrale</i> 34.40	<i>Scythici occasio</i> 63.45	<i>Castra Constantij ad Cibalim</i> 38.35
<i>Autoris admiratio de Constantino-poli</i> 33.48	<i>Perfarum in Rom. occasio</i> 123.10	<i>Celestius Sauromatarum principens necat</i> 66.12
<i>Autoris fides</i> 117.15	<i>Bersabora urbs</i> 50.44. capitur a Iuliano	<i>Celtæ remp. constituunt</i> 113.12
<i>Auxonius præfectus prætorio</i> 64.6	<i>liano</i> 51.12	<i>Celticæ siue Gallicæ res ut haberent</i> 111.46
<i>Auxiochus & Musonius uiri integri</i> 87.48	<i>Besuchis opidum</i> 52.38	<i>Chalcedon à Barbaris capta</i> 10.15
B	<i>Bithyniæ ciuitates incensæ</i> 10.16	<i>Chanaranges apud Persas quid</i> 121.8
<i>Bacurius</i> 84.23	<i>Bithra opidum</i> 52.17	<i>Charitonis latrocinia</i> 44.40. & stragemata
<i>Badomarius captus</i> 43.8	<i>Blases Perfarum rex</i> 121.3	<i>ibid.</i>
<i>Balineum</i> 31.24	<i>Bononia in Aemilia</i> 101.20	<i>Cilices</i> 67.13
<i>Barbari unde incrementum acceperint</i> 7.30	<i>Bononia in armorico pelago</i> 111.52	<i>Christianorum asyla</i> 77.20
<i>Barbari in Rom. impp. negligentia</i> 7.50	<i>Barani</i> 7.50.9.1	<i>Cibalis Pannoniæ</i> 27.18
<i>ad romanā militiam inuitati</i> 71.50	<i>Boranorum in Asiam trāsfectus</i> 9.5	<i>Cibalis opidi situs ad Cibalim pugna</i> 38.26
<i>a Maximo corrupti</i> 79.44	<i>Bosphorus Cimmericus</i> 67.24	<i>ibid.</i>
<i>in Christianorū tēplo necati</i> 95.18	<i>Bosphorani Scytas transire in Asiam permittunt</i> 9.10.30	<i>Cingulum lege lata paganis adempti</i> 109.25
<i>Barbarorum consilium exitiale</i> 71.52. insolentia 72.10	<i>Britannia à Batauia quantum distet</i> 43.50	<i>Circus Constantinopoli</i> 32.14
<i>ofcitantia Theodosio utilis</i> 72.50	<i>quo tempore a Rom. desciuit</i> 113.13	<i>Circesium castellum</i> 48.27
<i>Fraudes</i> 73.25	<i>Britanni & Celtæ cur ab Imp. desciunt</i> 113.8	<i>Ciuitatum opes exhaustæ</i> 71.42
<i>reliquæ latrocinantur</i> 80.30	<i>se à barbaris liberant</i> 113.10	<i>Ciuile bellum</i> 18.1
<i>latebræ proditæ</i> 81.12	<i>Byzantiū Constantinus obsedit</i> 29.24	<i>Clades Gothorum</i> 109.6
<i>perfidia</i> 92.30		<i>Persa-</i>
<i>interitus</i> 93.5		
<i>Bargus</i> 89.47		

I N D X.

<i>Perfarum</i> 120.4	<i>altera legatio</i> 111.26	<i>Ducontra Tribigildum lecti ces belli hosti contemptui suere</i> 114.37
<i>Classis Scytharum</i> 320. millium 12.8	<i>duces belli</i> 112.14	<i>cōtra Persas missi ab Anastasio</i> 124.46
<i>Classes Constantini & Licinij</i> 28.45	<i>Constantinum Deorum res non magnificisse</i> 32.23	<i>Durus flu.</i> 55.21
<i>Claudius Nero</i> 3.7	<i>Constantinopolis ut edificata & noua Roma facta</i> 31.42.33.40	<i>Ducum Rom. improbitas negligentia</i> 125.12
<i>Imperator</i> 11.50	<i>Constantinopolim non multum Romæ cedere</i> 32.13	<i>Dura vrbs</i> 49.17
<i>peste absimitur</i> 13.14	<i>Corruptela seculi Theodosiani</i> 73.30	E
<i>Claudij de Scythis victoria</i> 12.22	<i>Creta terrremotu collapsa</i> 66.40	<i>Edobnicus Francus</i> 112.12
<i>Commodus Imp.</i> 3.18	<i>Crimna opidum Lyciæ</i> 19.19	<i>AEgyptus iterum in Palmyrenorum potestate</i> 12.48
<i>Concordia</i> 104.50	<i>obsidetur</i> 19.20	<i>Egyptij milites barbaros coercent</i> 72.18
<i>Confiscationes iniquæ</i> 104.5	<i>Crispus, Constantinus & Licinnianus Cæsares</i> 28.14	<i>Elephantorum barritus</i> 57.10
<i>Consilium infelix sceleratorum hominum</i> 69.20	<i>Chrissus Cæs. occiditur</i> 31.18	<i>Emisam Aurelianus capit</i> 15.17
<i>Conspiratio propinquorum interfactorum cum Alaricho</i> 104.13	<i>Chrystopolis</i> 32.4	<i>Emonis opidi origo</i> 100.6
<i>Constantius Iuliano inuidet factus insolentior</i> 40.40	<i>Chrystostomus Constantinopoli discendit</i> 98.4	<i>Eros</i> 17.28
<i>Constantia Constantini soror Licinnio nubit</i> 27.8	<i>ab exilio reuertitur</i> 97.20.45	<i>Etesie</i> 47.10
<i>Galli Cæsaris vxor</i> 37.8	<i>Currus quater mille capti</i> 70.14	<i>Eucherius Stelichonis filius capite dā natur</i> 104.2. occiditur 105.5
<i>Constantij facinus</i> 35.16 & deinceps	<i>Cynegius præfectus Prætorio</i> 75.40	<i>Eucherij in Lucianum calumnie</i> 86.44
<i>scuitia</i> 35.20		<i>Eudoxia Chrystostomo infesta</i> 97.20
<i>castra ad Cibalim</i> 38.35	D	<i>Eudoxia Imp. vitia</i> 97.53
<i>consultatio</i> 41.25	<i>Dacæ</i> 47.9	<i>auaritia</i> 98.51
<i>uictoria</i> 40.14	<i>Daces Satrapæ</i> 56.3	<i>Eugenius Eunuchus fit Imp.</i> 83.30
<i>insidiæ in Iulianum Cæs. insolentia</i> 45.48	<i>Dalmatius Cæsar</i> 35.17	<i>Eugenij eruditio & solertia</i> 83.10
<i>Constantis fratrem necat interficitur</i> 36.12	<i>Danaben opidum</i> 55.53	<i>legatio ad Teodosium</i> 83.45
<i>Constantis Constantini perduellis filius Cæsar</i> 112.30	<i>Daphnes suburbium</i> 14.23	<i>exitus</i> 85.3
<i>Imperator</i> 115.10	<i>Darica opidum</i> 49.45	<i>Victor securus vincitur ab Theodosio</i> 84.48
<i>Constantis Cæs. res gesta in Hispania</i> 112.48	<i>Decentius Cæsar se strangulat</i> 40.34	<i>Eusebij legati prudentia</i> 119.2
<i>Constantinus Aug. illegitimè natus</i> 23.47	<i>Decius Imp.</i> 6.50	<i>Eusebie Augusta laudes</i> 41.34. consilium 42.6
<i>de Imperio cogitat</i> 23.50	<i>Decij mors</i> 7.24	<i>Eurimedon amnis</i> 93.23
<i>Cæsar fit.</i> 24.9	<i>Deo cur omne tempus breue</i> 34.25	<i>Euthaliæ Hunni</i> 118.32
<i>Licinio sororem tradit</i> 27.4	<i>Dijs quibus sacrificatur in ludis secularibus</i> 22.20	<i>quandiu Persis dominati fuerint</i> 120.50
<i>pacta conuenta non seruat</i> 27.15	<i>Deorum illusio</i> 20.50	<i>Euthalarum rex ad Perozam legationem mittit</i> 119.20
<i>fidei uiolator</i> 31.13	<i>Desertores à Iuliano puniti</i> 42.40	<i>strategema</i> 119.44
<i>ut Christianus factus</i> 31.28	<i>Dianæ templum Romæ</i> 22.17	<i>Eutropius Eunuchus Arcadij nuptiarum conciliator</i> 87.10
<i>Cæsares filios tres appellat</i> 33.34	<i>Dictum false & vere in Regem Persarum</i> 124.26	<i>Rufino succedit</i> 89.34
<i>tributis grauis</i> 34.42	<i>Didius Iulianus Imp.</i> 3.24	<i>Timasio insidiatur</i> 89.43
<i>Constantinus Constantini f. a fratre occiditur</i> 35.40	<i>Dies necis Stelichonis</i> 103.40	<i>Stelicho acm inuisum reddit consul & patricius</i> 94.10. contra datam fidem occiditur
<i>Constantinus perduellis Imp. obsidetur Valentie</i> 112.5	<i>Dignitates uenales</i> 71.30	<i>ibid.</i>
<i>Constantini uasium facinus aduersus Maxentiū expeditio</i> 26.6	<i>Diocletianus Imperio se abdicat</i> 23.36	<i>Eutropij fastus</i> 90.40
<i>Constantini & Maxentiū proelium</i> 26.38	<i>Discipline militaris cura à Iuliano habita</i> 47.50	<i>uaria fortuna</i> 94.16
<i>Constantini bellum in Sauromatas</i> 28.20	<i>Diuinationes a Constantino sublata</i> 31.14	<i>ruina</i> 94.4
<i>strategema</i> 29.10	<i>Disidium Imperatorum</i> 4.10	<i>Exidionum acerbitas</i> 73.6
<i>uicia & facinora</i> 31.15	<i>Domnini apud Valentinianum aucto ritas</i> 78.16	<i>Exercitus Palmirorum</i> 14.30
<i>filij ex Fausta</i> 35.8	<i>Domitianus</i> 3.12	
<i>mors</i> 35.8	<i>Drumas</i> 114.84. præfectus 115.10	
<i>Constantini perduellis defectio ad Eionorium legatio</i> 108.1	<i>Duces copiarum Theodosij</i> 84.19	

I N D E X.

Expediitio in Illirico impedita 99. 30	Gainis & Hunnorum praelia 97. 1	Græcia clades per Alaricum 88. 10	
Explorator ut deprehensus 81. 10	Galatia Phrygiæ opidum 62. 40	calamitas per Alaricum 88. 30. & deinceps	
F			
F ama de Timasio & Sigrio eius filio 90. 25	Gallus Volustianus imp. 7. 26	Græci qua occasione illustres euaserint 1. 24	
Fames Romæ grauiissima 215. 2	Decij. adoptat. 7. 40. occidit ibid. imp. necatur à militib. 8. 18	Græcorum fortune incrementa 1. 27	
Fames Romæ, post famem pestis 106. 6	Gallus Cæsar 37. 7	præcipue res gesta 1. 25	
Fana paganorum cuius iussu clausa 75. 44	calumnijs opprimitur 40. 47	Græcorum imperij ruina vnde 1. 40	
Eausta Constantini vxor 24. 50	Galli insidiæ 7. 13	Gusanafchades interficitur a Cabade 123. 8	
maritum patri præfert 25. 10	Galli Cæsaris calumniatores 40. 50	Gusanafchadis Consilium de Cabade tollendo 121. 9	
vxor Constantini balneo suffocatur 31. 26	nex 41. 7	H	
Festus eruditorum hostis 65. 40	Gallia quo tempore a Rom. desciuit 113. 13	H ebrium flu. 29. 3	
Firmus ab Afris imp. factus 66. 7	Galli Remp. constituunt 113. 13	Helena Constantini mater 32. 22	
Fissena opidum 52. 5	Gallienus imp. 8. 40	Heliocratis moderatio 108. 36. propter præstita beneficia prope necatur 108. 40	
Florentius & Taurus Coss. 47. 21	Nisibim recipit & euerit 11. 20	Hereclianus cur Africa præses factus 105. 17	
Florianus & Probus imp. 17. 52	in Persas vadit 11. 24	pro Honorio Africam tenet 114. 48	
Floriani cædes 18. 15	Gallieno structæ insidiæ 11. 45. necatur ibid.	Hercinia syluæ 43. 8	
Floriano imperium abdicatum 18. 10	Gallerius Cæsar. 23. 40	Herculij variae molitiones 24. 38	
Follis Constantini 35. 4	Generidus copijs præficitur 109. 15	Herculii 12. 5	
Pons bitunimis 49. 50	Generidi pertinacia 109. virtus, militia 30	Hierosolyma quando a Christianis habitata 89. 40	
Fortes viri præmij affecti 77. 3	Gentes quæ transalpinas nationes vafarunt 112. 20	Hilarius legatus 77. 53	
Fortunæ Romanæ ades & simulacræ 32. 25	Germani in Rom. Imperium 41. 20	Historia Zosimi scopus 16. 7	
Frauitus contra Gainem mittitur 95. 40. eius industria & fides ibid.	à Iuliano Cæs. pacè poscunt 43. 10	Historia procopiana scopus 117. 5	
Frauiti victoria 96. 24. religio eius ibid. 33. 97. 8	Romanos inuadunt 63. 20	Hiloria horum temporum dignitas 117. 22	
Franci 41. 20	Germanorum motus 61. 8	Homini in principem maledici panas 15. 20	
Francorum populationes 20. 15	Germanis vt timor iniectus 64. 36	Honorius Africam amittit 91. 7	
Fraudes barbarorum 73. 25	Gerontius ob rem bene gestam in ius vocatur 77. 23. Largitionibus vitam redimit 77. 33	Mariam Stelichonis filiam vxorem ducit 91. 24	
Fraustij & Priusfrixæ 84. 6	Gerontius dux 112. 10	alteram Stelichonis filiam in vxorem petit 99. 40	
Frumento pluit 18. 45	barbaros concitat 213. 6	cur Rauennam petat 100. 50	
Fulmine regia Sirmij concremata 66. 35	Gerontij egregium facinus ad inuidiam vsq; 76. 50. & 77	Stelichoni ad senitur 101. 50	
G			
G aines 84. 22	Geta imp. 3. 50	augustam Thermanthiam repudiat 104. 2	
aduersus Rufinum missus 89. 10	Giadonis exitus 91. 14	inconsulte pacem repudiat 104. 25	
Eutropio inuidet 91. 34	Gladiatorum tumultus 20. 22	pacè cū Alaricho cõfirmat 107. 33	
consilio præcepit 91. 10	Gomarius proditor Procopij 63. 2	oeties consul 107. 50	
Eutropio mortem parat 93. 52	Gordianus iunior Imp. 5. 24. vxorem ducit ibid. 40. interficitur 6. 12	Constantino perduelli adsentitur 108. 6	
ægritudinem simulat. 95. 2. præcepit proditur cum suis 95. 8	Gordiani Imp. 5. 10	exterritus ad fugã se parat 114. 10	
aptus hostis Imperij 95. 26	Gorga Hunnorum ciuitas 118. 32	pecunia milites sibi cõciliat 114. 50	
Romanos milites interficit 96. 45	Gothi 7. 50. 9. 2. 12. 5. 69. 45	Honorij literæ 99. 32	
in pugna cadit 97. 3	Græciam vexant. 8. 34	factum reip. perniciosum 104. 25	
Gainis astus 89. 20	viri fortes apud Rom. duces 124. 52	recordia 118. 4	
Gainis & Tribigildi profidia 91. 40	Gothorum liberi in Asiam missi 70. 25. & eorum coniuratio ibid.	Stultitia 104. 30. & 105. 10	
Gainis nequitia 92. 33	clades 109. 6	Stoliditas in remunerandis Eunuchis 105. 14	
versutia 93. 30. mendacia ibid. 40	Gratianus imp. dictus 64. 45	ad Alarichi postulata ferox responsum 110. 20	
cum Imp. congressus 94. 40	a suis desertus aufugit 74. 42. occiditur Sigiduni ibid. 50	Honorio imp. Stelicho tutor datus 85. 14	
nouæ molitiones 94. 50	Pontifex Max esse noluit 75. 24	Hormisdas Persa ad Romanos 30. 32	
temeritas 96. 10	Gratianus secundus imp. 111. 48	cur ad	
	Gratiani pericula 74. 20		
	Græcia terræmotib. collapsa 66. 40		

I N D E X.

cur ad Constantinum transfugerit ibid.	malum malo cumulat 110. 25	mors quam reip. damnosa 58. 15
vt cathenas euaserit 30. 48	ingenio & literis excellens 111. 28	epultura 59. 7
Hormisdas Hormisdæ filius 72. 24	ad Constantinum mittitur 111. 42	familiaribus suis periculum a Cæsaris. creatur 60. 20
Hormisdæ virtus 63. 1	ab Attalo ad Honorium trãsit 114. 18	Ius Asyli violatum 94. 8
Hostiæ nigrae 21. 20	minæ duræ 114. 7	Iustinae ars erga Theodosium 79. 12
Hostiæ pro ludis secularibus 22. 25	Iouij consilium 110. 18	Iustinianus affessor Steliconem periculi admonet 101. 10
Hunni qui 67. 20 & vnde ibid.	Iouis Dodonei & Mineruæ simulacra ab incendio seruata 98. 20	Iustinianus dux 112. 4
Scythas inuadunt 67. 30	Isauri quot nominib. dicantur 67. 12	
contra Gothos arcessuntur ab Honorio 110. 30	Isaurorum motus & latrocinia 98. 35	L
Hunni Euthalite 118. 32. vbi siti ibid.	habitatio 98. 38	L acus miraculosa 16. 33
Hunnorum prima mentio 67. 20	Isdigertes rex Theodosio iuniori tutor datus 118. 10	Laccinarij 53. 28
genera 118. 35	Isdigertis regis Pers. iusta administratio 118. 14	Letæ Augustæ Gratiani quondam coniugis pietas 106. 11
insidiæ 118. 44	Ister qui & Danubius quas prouincias præterfluat 47. 8	Lampadij libertas 100. 47
I		
I acobi Syri miraculum 123. 24	Istri fontes 47. 7	Lampscum 96. 6
Idolorum euerfor Theodosius 73. 40	Italia a Scythis sub Gallieno vexata 11. 6	Laodicia vbi sita 89. 46
Igillus Germanorum dux capitur 19. 12	Iulij expeditum consilium 70. 46	Legati verba pro muneribus. ferunt 84. 17
Imp. pontifices Max. dicti 75. 13	Iulianus Didius 41. 35	Legionum quorundam nomina 35. 45
Imperium romanum quando perire inceperit 33. 28	in Galliam missus 41. 45	duarum nomina 57. 2
a Diocletiano inclinasse 23. 24	Cæsar dictus 41. 46	Leo exercitus dux 92. 5
ad solum Constantinum redactum 31. 14	in Germanos bellum mouet 43. 1	Lethe custodia 121. 16
diuisum inter fratres 67. 4	à suis Imp. dictus 46. 20	Lex de nocturnis sacris 61. 1
Barbaris vt patefactum 33. 28	Constantio satisfacere cupit 46. 26	de cinguli abrogatione 109. 32
Imperij Rom. perturbatissimus status 41. 18	à Christianis deficit 46. 30	Libanius Sophista legatus 77. 50
partitio post Constantinum 35. 12	Aruspices consulit 47. 35. Constantinopolim ingreditur 47. 38. priuilegia auget. 16. 40. portum ib. struit ibid. & Bibliothecam ibid.	Libanij eloquentia placatus imp. 77. 50
diuisio 60. 42	Antiochiam ingreditur 48. 1	Licinnius imp. 25. 2
Imperia qui constituent, & qui euerant 1. 23	priuilegijs Antiochenos ornat 48. 10	à Constantino vincitur 27. 28. & 29. 17. & 30. 32
Incendium vrbis Constantinopol. a quibus excitatum 98. 8	Antiochia cur litare dijs non poterit ibid.	secundò fugit 29. 20
Induciarum inter Licinnium & Constantinum 28. 10	vulneratus 56. 25. moritur ibid.	supplex Constantino factus, occiditur 31. 10
xxx. annorum cū Persis factæ 57. 27	Iuliani Cæs. scripta 42. 10. 45. 46	Licinnij Copiæ 18. 48
cum Scythis factæ 64. 25	res geste 42. 14. & deinceps	fuga tertia 30. 10
Induciarum inter Rom. & Persas conditiones indigna 57. 40	ad Argentoratum pugna memorabilis 42. 30	ingens clades 30. 28
Innocentius Rom. Episcopus superstiosa fieri permittit 107. 1	victoria in Germanos 43. 5	Limitanei milites à Constantino sublati 33. 24
Insidiæ Constanti paratæ 35. 50	astus 43. 15	Longini Oratoris supplicium forti animo perlatum 15. 50
Constantij in Iulianum Cæs. 45. 48	ætas 44. 5	Lucius Imp. 3. 16
deprehensæ 46. 10	somnium 46. 44	Lucianus orientis comes 86. 25. virtute præstans ibid. iniuste punitur ibidem
Intersectorum propinqui cum Alaricho conspirant 104. 13	miseriordia 45. 25	L. Lucullus primus Persas subiecit 57. 44
Interempti per seditionem Ticini 102. 20	iter in Persas 48. 20	Lucullianus interficitur 59. 18
Ioannes Theodosij minoris pater habitus 94. 43	expeditio in Persas 48. 33. Copiæ ibidem. classis ibidem 50. Nauarchi 49. 2	Lucilliani virtus ad Nibisum 45. 38
Iouianus Imp. creatus 56. 50	ad milites oratio 49. 6. copiarum duces ibid. Dispositio ibid.	Ludi seculares 20. 40
à Perside reuertens 58. 22	expeditum consilium 50. 30	qui celebrarint 22. 1
Iouiani mors 59. 22	magnanimitas 51. 49	secularis trium dierum & noctium erant 22
Iouius prætorio præfectus 110. 7	singularis industria 52. 10	postremo celebrati 23. 37
	periculum 52. 20	Ludorum secularium celebratoribus quid loco premij daretur 22. 32
	ingeniosum commentum 54. 48	
	infelix consilium 55. 16. poenituit 56. 12	

I N D E X.

Ramani imperij cause	1.18	scripti	45.26	Senatus Rom. sacrificiorum abolitio-	
Romani vt Armeniam & Persiam ami-		Sirmium Pannonia	27.38	nem a grefert	85.28
serint	57.50	Sallustius praefectus Praetorio	56.	dijs sacrificat	107.4
a Germanis vincuntur	63.26	36		Senatus habitus de Alarichi postula-	
vana quaerunt auxilia	106.47	suo & filij nomine Imperium repu-		tis	100.25
quanti ab Alaricho pacem eme-		diat	59.23	Senatorum romanorum ades Constari-	
runt	107.8	Sapores Persarum rex Orientem in-		tinopoli	32.25
ab Alariche bonis suis omnibus nu-		ditionem redigit	10.38	Senatus consultum contra Maximum	
dati	107.36	Sardes	89.50	78.51	
victoriam non persequuntur	112.	in Phrygia	63.7	Sepeliendi cadauera mos Romae.	
24		vt a direptione seruatæ	94.25	106.8	
Alaricho adsentiuntur	113.24	Sarus Stelichonem obruere conatur		Serena Stelichonis vxor Theodosij ne-	
Romanorum imperium	2.24	103.5		ptis	87.30
discessio à Perside	58.24	in Constantinum ablegatur	112.3	mundum ad. mit Rheæ	10.30
legatio ad Honorium nil perficit		neutrarum partium	115.26. ad Ho-	cur capite damnata	105.20. Stran-
108.10. & 50		norij partes transit	115.30	gulatur	ibid.
in obsidione vna spes	106.1	Sarracenorum & Scytharum prælia		de Serrenæ supplicio Zofimi paga-	
stolidæ legatio	106.16	68.22		ni iudicium	105.25
stolidæ opiniones	106.30	Saturninus Maurus rebellis	28.25	Serenianus	62.23
Romuli & Menelai duellum	40.10	Saturninus	96.10	Seuerus imp.	3.32
Rufus volusianus	25.28	Saulus	84.22	Seuerus à Maxentio victus	24.20. 06-
Rufinus sacrorum magister	82.1.	Sauromatae	41.22	ciditur	ibid. 30
Theodosio carus ibid. ei Promotus		Sauromatarum motus	66.10	Seueri imp. iusticia	3.40
colaphum impingit	ibidem	Saxones	41.20	Saueri imp. porticus	31.50
praetorio praefectus	82.24	Batauiam occupant	44.26	Sibylla de ludis secularib.	22.41
atheniensis	83.50	Saxonum inter Germanos existima-		Sibyllinum oraculum falso a Maxen-	
Arcadio cum authoritate datus		tio praecipua	44.20	tio intellectum	26.30
84.30		Scena in ludis secularibus	22.30	Sidon in Phoenicia	90.53
principis affinitate spe excidit	87.8	Scyri a Theodosio victi	74.12	Simulacrum virtutis aureum conslant	
Eutropio insidiatur	87.25	Scythæ in Thraciam vnde transgressi		Romani	107.24
Rufini sceleratissimus dolus	82.8. con-	7.6		Sirmium à Magnentio frustra tenta-	
fulatus	ibid. 16	cum Peucis & Gothis expeditio-		tum	39.7
in Tatianum & Proclum insidiæ		nem ingentem parant	12.5	Sirmij regia concremata	66.35
82.18		in Rom.	7.44	Siscia in Pannonia	37.20
Rufini & Stelichonis nimia potestas		per Meotidem in Ciliciam excur-		vbi sita	38.28
86.10		runt	17.42. 47.9	Sisciam Magnentius delet	39.2
de imperio somnia	86.22. facinora	ad Rom. confugiunt	67.36	Sitha	49.50
ibid. 30		trans Istriani qui & Gothi	69.45	Solis defectus ipso prælij tempore	
astus	87.3. ædificium	ibid. 8		84.40	
error	87.12	Scytharum prædæ	9.14	Solymi	67.22
Rufini & Stelichonis similtas	87.35	incurso	10.20	Salonini & Siluani cædes	11.15
molitiones improbae	87.42	alia expeditio	10.48. in Italian	Stelico	84.22
Rufini & Alarichi conspiratio	88.2	ibid.		Honorij tutor	85.10
Rufini cædes.	89.26. & in eius cada-	classis ingens vbi periclitata sit	12.	Honorij focer	87.38
uer ludibria	89.30	10		necem Rufino struit	89.13
S		50. millia cæsi	12.26	Honorio Africam recuperat	91.10
		interitus	12.50. & 13.6	Rodagausi delet exercitum	99.20
		Scytharum & Sarracenorum proelia		Italian liberat	99.22
		68.22		Honorium ab itinere deterret fru-	
Sabatha opidum	54.12	Sebastianus copijs praeficitur	68.	stra	101.4
Sabrini oratio pro Nisibinis	58.	38. eius virtus	ibid.	periculi admonitus	101.10
32		Sebastiano mali inuident	69.10. eius	ab Honorio arcefitus	101.20
Sabinianus imp.	5.40	belli rationes	ibid.	militibus seditiosis ignoscit	101.24
Sacrificia paganorum prohibita à		Seculares Ludi	20.40	calumnijs Olympij opprimitur	
quo	75.44	Seditio militaris ingens a quo exci-		102.4	
Sacrificiorum abolitio	85.24	tata	102.18. 109.40	in periculo versatur	103.10
Sacrilegium Zofimus reprehendit		Seditionis authores	109.44	fraude è templo ducitur	103.20. ca-
107.15		Seleucia quæ & Menzochasa	54.	pitur ibid. suis vetat se a morte e-	
Sais fluuius Thraciæ	27.42	13		ripere. ibid. 26. necatur	ibidem
Salij 44. 28. se Cas. tradunt	44.36	Seleuciades aues	26.14	quo	
Salij & Quadi Rom. legionibus de-					

I N D E X.

quo die necatus	103.40	Theodorus notarius affectat impi-		Titianus Senator Romæ	38.50
Stelichonis de seditiosis decretum	102.	rium 65. 2 & qua ex causa ibidem		Titus imp.	3.11
42. clemens animus	ibid. 50	pœnas dat stultitiæ	ibidem	Tormentum murale a Iuliano excoc-	
Stelichonis & Rusti nimia potestas		Theodosius imp. creatus	69.40	gitatum	51.28
86.10		a barbaris deceptus	73.26	Traianus imp	3.15
similtas	87.35	simulacrorum euerfor	73.40	Traiani Tribunal	50.1
Stelichonis in Peloponnesum expedi-		barbarorum consilij occurrit	72.2	Trapezuntis obsidio	9.49. cur capti-
tio	89.4	a barbaris prope necatus	ibid. 40	tur	ibid.
luxus & ignaui	89.8	astu Meximum fallit	75.32	Treueris maxima ciuitas	44.43
in Mischeldelum ingrata perfidia		fana & sacrificia paganorum pro-		Tribuni tres interfecti	57.13
91.18		hibuit	75.44	Tribigildus & Gaines in Remp. con-	
in Eutropium scelera	91.20	amore Gallæ captus	79.30	spirant	51.40
institutum	99.7	in latronem incidit	81.3	pecunia data elabatur	93.17. vbi
Stelichonis & Alarichi societas	99.8	iaculator & luxui deditus	81.40	conclusus	ibidem
Stelichonis victoria	99.22	aduersus Eugenium	84.32	Tribigildi error	91.42
Stelichonis & Honorij deffensio	101.	Honorio filio quæ legauerit	85.	Tyrannis in exigendis tributis	34.46
28					
Stelichonis rationes ad Senatum	100.	Theodosij præsidis Asiæ virtus	66.		
33. ad Honorium	101.33	18			
consilium	101.43	Theodosij imp. in Gothos expeditio		Valerianus imp.	8.30
ruinæ occasiones	101.50	66.50. mores	71.8. luxus ibi-	a Sapore capitur	10.40
familiares vexantur	103.45	dem 21		Valeriani seueritas in repub. admini-	
filius Bucherius capite damnatur		stoliditas	73.33	standa	60.50
104.2		fortuna	74.14	Valerianorum familia vnde	20.43
sacrilegia punita ex sententia paga-		erga captiuos humanitas	76.40	Valerij Publicola sacrificium & ara	
ni hominis	105.45	consilium	79.3	21.44	
Stelichoni necem struit Olympius	103.	in Maximum expeditio	79.50	Valesus Valesius	20.43
12		celeritas	80.6	Valesi Valesij somnium	22.1
Stelichoni Honorius adsentitur	101.	in benemeritos gratitudo	80.20	Valens Cesar cum Licinnio contra	
50		egregium facinus	80.40	Constantinum	27.50. & 28.10
Synca opidum	55.53	periculum	81.27	imp. creatus	60.16
Synodus contra Chrysostomum	97.20	mira indoles	81.46	ad emp. gerendam inutilis	61.14
Syriani philosophi hymnus in Achil-		copiarum duces	84.19	varijs bellis obrutus	67.10
lem	66.50	ad Senatum Rom. ad amplectandâ		Scythas recipit	67.40
Subsidium Honorio inexpectatum		christianam relig. oratio	85.18	Valentis in Scythas expeditio	64.14
114.12		obitus	85.33	strategema	64.15
Succestianus praefectus praetorio di-		Theodosij minoris pater quis habere		crudelitas	63.14
tur	9.22	tur	94.44	seuitia in literatos	65.20
Succestiani virtus	9.15	Theodosiani seculi corruptela	73.30	miser interitus	69.28
Surcas magistratus Persicus	50.8	Theffalica persuasio	6.43	Valentis Illyricorum praefecti teme-	
Symbrae vicus	55.45	Theffalonica obfessa	8.36	ritas	108.28
		Theffroti quæ regionem incolant		Valentinus patriæ succurrit	92.50
		99.5		Valentinianus imperator creatus	59.25
		Thuringi	75.48	natura iracundus	60.8. collegam
		fraude circumuenti	76.2	deligit	60.12
		Thuringorum maxima clades	76.35	rebellicæ non rudis	61.12
		Tiberius propter crudelitatem eie-		imperij affectator	64.40
		ctus 3.3		cur tributis grauis	65.50
		Ticinum Liguria	99.20	Valentinianus minor imp.	67.3
		Ticini seditio militaris	102.18	Valentinianus ad Theodosium fugit	
		Tigranes	55.6	78.40	
		Tigridis regio	50.19	vienna in Gallia occiditur	83.26
		Timasius	84.20	vt occisus	82.40
		peditum praefectus	79.40	Valentiniani magnus animus	63.26
		accusatur	90.3	mors	66.30
		Thimasij consilium principi exitiale		Vararanes Rex Persarum in Rom.	
		81.15		118.16	
		exilium	90.10	Venatio ragis	54.3
		Timeficles	8.40. & 53	Verenianus & Didymius occisi	113.4

I N D E X

Verus Imp.	3.16	107.25		
Vespasianus	3.11		Vifum Deorum	21.18
Vestalis virginis imprecatio	105.44		Vitalianus praetor	73.44
Vetranio Imp. dictus	36.14		Vldes Hunnorum princeps	96.46
Constantij partes sequitur	36.40.		Vlpianus iurifconsultus	4.25
imperij parte a Constantio spoliatur	36.41		Vlpiani caedes	4.25
dux	56.10		Vnio mirae magnitudinis	120.14. vbi inuentum ibid.
Vetranij mors	37.3		de Vnione historia	120.14
Vexillum Rom. à Persis captū	51.48		Vox in Attalum ludis circensibus emissā	115.7
poena duci inflicta	52.1		Vranus ex seruo Imp.	4.35
Victor Caesar interficitur	80.17		Vtribus Romani Tigrim transficiunt	57.19
Victores	53.28			
Virtutis simulacrum conflatur				

F I N I S.

Z

Z Abde astutum facinus	14.10
Zaragardia	49.53
Zautha locus	49.16
Zena	25.49
Zenobia Odonathi vxor virago	11.26
Aegyptum occupat	12.30
fugit Emisam	14.13, & 15.30
pugna inferior attonita	15.10
victa mœrore affecta	15.10
capitur	15.38
Zenobia interitus	6.17.2
Zosimi pagani ratiocinatio veritatis studium	40.34

I N D E X R E R V M S C I T V D I
G N A R V M E X P R O C O P I O,

A G A T H I O, L E O N A R D O A R E T I N O

variarum gentium historicis collectus.

	A	Aegyptus terr. motu expers	485	463. & seq.
Bafgi	180	Aelas suburbanum Carthaginis	218	impietas & sacrilegia
Abades Cosro. scriba	170	Aemylia oppida à Rom. recuperantur	324	Alamannica vates exitium Franciscis predicunt
Abduinus qui & Albuinus Longobardorum rex	390	Aerea porta Byzantij	149	Alexader ad Amalassunthā legatus
Abduini Longobardorum regis ad Iustinianum querela	407	Aethiopes tributum quotannis Imperatori Rom. persoluunt.	143	Alexander quidam in Italiam praefecturam missus
Abigas fluuius	234	Aethyopibus mercari aliquid ex Romæis lege cautum	142	Alexander Macedo
Abisa fluuius	226	Aetius dux Romanorum Bonifacio insidias fruit is. tollitur	187.189	Alexander nobilis medicus
Abocharatus	141	Agathius Cosroem vituperat.	494	Alexandri malitia
Aborras fluuius	152.168	Agathij iuuenilia studia	458	Alexandria terr. motu nonnihil concussa
Abramus rex	143	Agathium quid ad scribendum historiam perpulerit.	ibid.	Alixernus Fredigerni filius, Teie frater acris Rom. hostis.
Abydon inter & Sestum maris angustiae.	156	de deo sententia	459	Francis diffidens, ad Narsetem deficit
Acacius praesul Constantinopolitanus	190	ob terr. motum metus.	459	Francos delusos irridet
Acacius ob improbam rapacitatem à subditis interficitur	154.242	paupertas & aulica negocia	407	Aligerni fortitudo
Acates nauigij genus	127.170	ab ocio literario ad aulica negocia pertractus	eodem	Alpium descriptio
Acesina fluuius	137	obiter historiam scripsit	eodem	Alchias dux
Acierum instruendarum ratio. & seq.	413. 180. 653. 480	vide habeat Persarum regum certam successionem	539	Alchiae ducis monomachia cum Iauda
Acies vtrinq; tam Romæis quam Vandalis instruuntur	212.213	de oculis rerum causis nihil cense certi statui posse	542	Amalafreda Longobardis auxilio missus
Acilinus Belisarij armiger.	302	in iudicando modesta timiditas solio	547	Amalassuntha Theoderici filia, Atalarici mater
Actionibus amicos reddi homines vel inimicos	229	ob labantis imperij Rom. culpam diligitatio ac querela	548. 549	Theodatium corripit.
Acrane	241	Aggile & Philomathij temeraria in Persas irruptio	513	gno placare conatur.
Ataulphus Visigothorum dux	184	Aigam dux	194	Amalassuntha Theodatium oblato resequen-
Adeogundubades 146. eiusq; interitus	ibidem	saucius cadit	221	in educando filio seueritas
Adregunibades Chanaranges constituitur	123	Aigar Massagetha dux	131	magnanimitas.
Adolus Acacij filius	154.170. 173	Aila ciuitas	141	mors
occiditur	174	Aimachus Antiochenus lanuus	164	Amalaricus Alarici nepos.
Adrametum oppidum. 201. 208. dolo capitur 238. restituitur Imperatori	238	Alamandarus Saracenus	163	pacis studiosus
Adrastadaras Selanes, magistratus apud Persas	223	Alamandari oratio	137	Amalarici erga vxorem impietas interitus
Adriani moles 530. deditur	411. 682	prudencia in rebus bellicis folio	178. 237. 238	Amantes frater Gilimeris
Adriatici maris, eiusq; accolarum descriptio	272. 273	Alani	134. 180. 184	occiditur
Ad tripode ire, quid apud Persas	147	Alaricus	246	Amazaspis perfectus Armeniae, mox falso accusatus necatur
Adultis ciuitas	142. 143	visigothorum dux iners	268	Ambitio virtutum excitatrix.
Aedessa	137. 171. 172	Alaricus alius cum Attalo Rauennā exercitu inuadunt	184	Ambitiosos à dæmone deludi
Aedess oppugnatio	177	moritur	ibidem	Ambrus Saracenus Sergiopolitanos à deditione cohibuit
Aedessam frustra capere nititur Cosroes,	175	Alarici mors	268	Amer excæcatur
Aedessenorū ad Cosroem oratio	136	Albanum oppidum	306	Achilles alter dictus
Aegistus quomodo à capella nutritus		Alba oppidum	ibid.	Amicitiae exemplum
		Alouinus vide Abduinus	supra	Amicitiam multas querelas obtegere
		Alemanni	267	
		Alemannorum origo & instituta.	216	

I N D E X.

Amicitiam pecunijs conciliatam non esse durabilem 163	Aphorum contra Vandilos uictoria 192	areobindus 124.239. miserè interficitur 240
Amida urbs. 124.136	Aphrica Romanis recuperatur 194	Arethas regia dignitate à Iustinianno donatus 138.167.178
Amida capitur. 124	Aphricæ indigena Maurusij 222	Argis cuiusdam Hunni fortitudo 175
Amida à Romæis precio recipitur 126	Aphri Romæis obtemperantes 235	Ariadna Leonis filia 189
Ammodius locus 131	Aphricæ præficiunt Sergius 237	Ariana secta 118.222
Anastasijs in Erulor benignitas 316	Aphrorum cædes ac fuga. 239	Ariane sectæ esse Geticas gentes 184
Anastasijs ciuis nobilis apud Daras ciuitatem. 151.156.158	Aphrica potitus Belisarius 151	Aribazutes Hunnus 127
Anastasijs Romæorum Imp. 123.124. 136	Apolliciarius 215	Ariminum à Gothis obsessum oppugnatur 311.660
Anastasijs ciuitas 127	Apologus de leone & hirco 119	Arimini obsidio soluta 662
Anatolius Orientis dux 118	Apparatus retinendæ ciuitatis Phasidis mirabilis & operosus 512. & seq.	Ariminum proditum 396.694
Anatolius senator terræmotu perijt, plebe suis fugitijs hoc mortis genus impütante. 518	Appiæ uia elegans descriptio 271	Armatus dux 190. tollitur ibid.
Anchialum unde nomen sortitum 402	Appij Censoris in ædificando solertia 271	Armenia 137
Ancium ciuitas 288	Appion Aegyptius 125	Armenij minores Leucosyrj 137
Ancona teli Francici genus 470	Apsaruntha oppidum 508	Armeniorum pro auxilio ad Cosroë oratio 154
Anconæ oppidi situs 314.661	Apsilij sub Colchis sunt 509	Armenij erga Arfacem officium 122
anconæ obsidio 402.695	apsilij legati ad Mistanos interficiuntur, 529	Armorum genus uariū 332.468.665
Andrææ Byzantijs gymnasiarchæ strenum facinus 131	Aqua turbata hostium secure agentium signum 125	Arfaces Armenia rex. 121.154. interitus eius 122
Anirici regis Erulorum interitus 316	Aquæductus Neapolitani descriptio 261. & 262. 522	Arfacidæ 154
Anio fluius 688	Aquam quomodo à putredine conseruari Antonina 197	Arfaces Armenius dux 157
Anienis pons 648	Aquarum sub terra erumpentium omen. 198	ob defectiois pœnam inflictam Iustinianno insidias struit 387 alios ad idem hortatur ibid.
Annone difficultas horrenda 325	Aquileia ciuitas 187	Arfaces Pathorum rex 498
Antala 246	Arabis, Arabicus sinus 142	Arfacidæ dicti Parthi eodem
Antalas dux 191.236	Araricus Theudibaldo in regno succedit 346.672	Artabanes. 272.377. laus ab eius gestis 243
antalas à Romæis deficiens, bellum contra Salomonem mouet 237	Araricus Gothis inuisus occiditur 161	Artabanes Gontharim tyrannum comit fodit 243
Antalæ ad Iustinianum epistola ibid.	Aratius Auximum mittitur 319.662	Artabanis gloria 244
antalæ frater à Salomone occisus 236 237	Aratius 130.135	Artabanis Preictæ amore iclus 386
antalæ struuntur insidiæ 239	Arbila solæ genus 208	qualis. ibid.
Antæ Histri accolæ Romanis auxilio ueniunt 296	Arbitrium hominis liberum asseritur 459	Artabanis dignitas ibid.
Antarum Sclauinorumq; mores & instituta 363	Arborichi populi 267	artabanis maleuolentia in Casarem ibidem
Antæus cur terræ filius dictus 222	Arborichi Romanorum limites ibid.	Artabanes uxorem repudiat ibidem
Antæ à Germano profligati 399	Arborichi Christiani ibid	Thraciæ cohortibus præfectus 398
Anthropophagi Saraceni 142	Arborichorum cum Germanis foedus ibidem	Artace Cyzici suburbanum 150
Antiochus Neapolitanis deditionem suadet. 258.644	Arborichorum cum Germanis foedus ibidem	Artasiris Barbationisq; temeritas 680
Antiochea ciuitas 138.159.160 capitur	Arcadius moriens Theodosij filij tutelam Isdigerti hosti & Barbaro commisit 536	Artasires Gontharidis cædem recipit 243. & occidit ibid.
Antiochenorum calamitas prodigijs antè significata 162	Arcadius Byzantijs Imperator natura minime ingeniosus moritur 117	Artauades quære Archebazes 640
Antonina Belisarij uxor 150.300.656	arcadius Theodosij filius Orientis Imperator 183	Artaxerxes matrem exilio profligauit ob libidinem inhonestam. 492
Antoninæ Byzantium reditus 384	Arcadio Theodosius filius succedit 184	Artaxerxes rege Artabano occiso regnum Persarum inuadit 493
Aordus Erulorum dux interfectus 392	Archelaus 195	Artaxerxes genere obscurus, factis clarus, folio ibid.
Apamea ciuitas 163	Archelai oratio 198	Artaxerxis genealogia & mirifici natales, ibid.
Apes primum abigendæ, deinde mel subtrahendum, prouerbium 501	Arcu ueteres lentè ac imperitè usos 117	Artaxerxis iniquitas & imperij initium, ibid.
Aphrica Romæis per Vandalos erepta, 186	Ardabigara oppidum 172	Artaxerxes alius Saboris frater rex Persarum creatus 536
Aphricæ ciuitates omnes mœnibus nudatæ præter Carthaginem 188	Areobindus Chosrois orator 495	Artemius

I N D E X.

Artemius ad imperium Orientis suscipiendum mittitur 189	sententia Rusticum & Ioannem morti adiudicat 526	Barbatus dux 194
tollitur è medio ibidem	Athene 180	Barbati omnes Romæi duces 220
Arthabazes Armenius strenuus 342	Athenocles historicus 492	Barefmanas dux 131
in monomachia victor, casu & ipse moritur 349.673	Attacha oppidum 144	interficitur 134
Arthabazis consilium bellicum 348	Attalus Occidentis Imperator constitutus 184	Basilides Coæstor pro Tribuniano constituitur 148
Arthemesius & Methrodorus fratres Byzantijs magni habitus 544	ob ignauiam Imperatoris insignibus priuatur ibid.	Basiliscus præfectus classis. 188. Byzantijs tyrannidem occupat Zenone absente. 190. capitur ibid.
Arthemesij Trallensis in Mathematicis celebritas 544	Attilas Europam populatur, Occidentisq; Imperium tributarium facit 187	Basiliscus Zenonis filius Cas. cõsti. ib. Basilisci interitus ibidem
Arxis faucibus ex vulnere sanatur. ibidem	Atryas amnis 549	Bassaces siue Bazaca 154.171
Arzaniorum oppidum 125	Auaricia ducis, defectiois causa subditis, 164	Basitius dux 121
Arzanes ibidem	Ardaburius dux 185	Basitio pellis detracta, ac paleis expleta arbori suspenditur 122
Asbadus Gepes Totilam fugientem occidit, faucibus & ipse 415	Audacia duci uitanda 211	Bastes ciuitas 236
Asbadi uiri strenui crudele fatum 397	in exitium ducit 167	Bazes Cabadis filius Monophthalmus 127
Asbaci populi 498	Auglon vicus 173	Bederina postea Iustinianna dicta Illyrici ciuitas, Iustinianni patria 554
Ascanis fortitudo 140	Augustus Occidētis Imperator 24.515	Beldas quære Vndella
Asclepiodotus & Pastor rhetores à deditione Neapolitanos deterrent 258.464	Augustulus quur dictus. eisdem in ordinem redactus 246.639	Belesmachus dux 167.168
conuicta in Stephanū regerit 264	Augustus thesauri Sophiæ templi custos 182	Belisarius dux 116.130.151
Asia 183	Augustæ domus Byzantijs 148	inuidiose delatus apud Iustinianum 139
Asinarius Gothorum dux 255	Auradius mons 235	Byzantium proficiscitur cum Gelimere & Vandalis 204
Asinius Quadratus 463	Auximum Metropolis 229.665	Italia proficiscitur. 255
Asijs deditio 360.679	Auximi arcta obsidio 229. & seq. 665	Neapolitanis deditionem suadet, 258.261.643.644 (644)
Aspar & Audaburius Ioannem Honorij successorem pellunt 185	Auzomita 337.667	Neapolim hostiliter inuadit. 260.
Ariane sectæ 188	Auzomis ciuitas 142	oppugnationem parat 262.211
Asparis opera Martiano succedit Leo ibidem	Azaretis fortitudo 178	milites ad clementiam in deuictos hortatur 263
Aspebedus dux 144.146	B	commeatu Ro. prospicit ibidem
Aspendius 126	Abas Dilimnitarum reliquias ex fuga prosternit 511	imperterritus 281
Aspetiani 154	Bacchijs Gothorum nomine cum Romanis expostulatio 649	Belisarius per litteras subsidium à Iustinianno petit 284.652
Aspidis mons 226	Baches Longobardorum princeps Romanorum socius 328	periclitans cuiusdam armigeri ope seruat 336
Astrologorum certa pollicentium ob iurgatio 486	Bacchus Salomonis frater 236.237	fidei erga Imp. tenaciss. & contemptor honorum 340.670
Astrologica uerisimilia, at non semper uera ibid.	Bagrada fluius 228	tyrannidis suspectus 669
Astustus lapidis genus 667	Bagastis ciuitas 233	Byzantium quare reuocatus 342
Atalaricus Theodorico succedit 249. 640	Balas dux 194	secundo in Italiam missus 356.677
Atalarici mater Gothorū regina 216	Bamelch, Cupilfes & Lager Sabyrorum duces 510	ex insperato Romam occupat 377. 687
corruptela ibid. & 540	Banadares legatus 170	Mediolanensibus opè pollicetur 657
mo s 251.517	Bandum signum 211	Byzantium reuocatur ob suspitionem affectatæ tyrannidis 670
Atalius à Iustinianno legatus 296	Bandophorus 221	Italia certa salus 678
Atefis fluij origo 698	Barbaricus campus 158	iam decrepitus contra Hunnos mittitur 550
Athanasius Alexandri germanus 255	Barbaros non literis filios, sed armis adoptare 128	Belisarij & Hermog. ad Persarum ducem literæ 132
magister equitum 239	Barbarorum in Romanum imperium irruptiones 389	ad suos oratio 116.139.165.167. 195.199.200.202.209.228
in Lazorum regionem ad vindicandā Gubazis cædem missus 508	Barbaricini 226	in dirimēda aduersus Iustinianum seditione fortitudo 149
pro tribunali sedens Gubazis occisi causam cognoscit 519. & sequen.	Barbaros in dici serum cibum capere 166	
	Barlai portæ 228	

I N D E X

ad Iusti literas responsum	171	cat	345	Britannia ad occidentis Imperium pertinet	184
ad Gothos in Lilybaeo literæ triumphus de Gilimere victo in Italiam profectio mirabilis successus magnificentia in victos mansuetudo ib. in reparandis Rom. ruinis studium	216 220 257.610 601 645 263.308. 271.645	Beneuentum olim Maleuentum sarium recipit capitur	272 675	Britones Hunnorum gens est Buchium præsidium Bula campus Bulicas portus Bullinus lacus	272 675 507 204.209.228 142 252.641
ad caurandam proditionem vigilantia	287.659	Berytos Phœnicia elegans ciuitas terra motu collapsa iuris studio celebris	485 ibidem	Bulgæ mons Burgentius genere Bessus auro ad proditionem corrumpitur Burgentij supplicium Burgundiones Burgundionum de Francis victoria	481 476 478 224 334 335 267 461
ad milites oratio ad Romanos oratio cum Francis expositulatio astus & dissimulatio de pacis cum Gothis ineunda tractatu cum suis deliberat ex re præclare gesta celebritas	290 299.322.330 333 341.669 339.668 343	Bessas dux commissio cum Gothis prælio Romanam venit spoliatu a Gubaze accusatus relegatur. ib. per ignauiam Petram præsidium amisit	144.641 274.647 372 ibidem	Buzes dux nonnihil auertit hostium impetum	158 501 502
ad Gothos oratio ad Imp. querela in urbem Romanam reditus metus aduersa valetudo ad Totilam literæ Byzantium reditus inglorius	357 359.679 361 371.683 371.686 375 392.	Bessæ Gothi genere laus Cononisq; improbitas auaritia & contumacia negligentia Bessæ questura, & ipsius ex ea celebritas. 498. exauertoratus	273 367 370 371 289	Byzacium Byzantium terremoto collapsa non sine magna clade Byzantinorum ciuium, ob hostium aduentum metus Byzantij orta seditio	191.144.154 502 158 501 501 147
vite institutum effæto corpore viuulus & fortis animus ad milites temerarios oratio strenua facinora ac fortia de Hunnis deuictis triumphus	392.401 eodem 551 553 554	Betam quandoq; Gammam persequi & contra, prouerb. Biduo pugnatum est. Biglencia Iustiniiani soror Birgentius Mediplano profugus Blasus Perozæ frater rex eligitur. in carcerem conijcitur	205 420.700 239 327 121.	C Abaon præfectus apud Tripolim folio Cabades Perozæ regis Persarum filius rex eligitur. ob legem de foeminarum communionem latam. liberatur. inuadit fortunæ temeritatis ac inconstantiæ exemplum Cabades filius Cabadis regis moritur Cabadis in Rom. prælia Cabadis ad Rufiniani orationem responsum Cabades Zamæ filius. clâm eductus a Iustiniiano honoratur Cabbula locus Cadiseni Casarem Persis vocari Romanum Imperatorem Casaries principum Francorum qualis Casarca Mauritanie Calabastores oppidum Calamitate plena omnia	123 142 347 179 297 ibidem 513 248.640 135.145 373.381 472 175 186 215 139 149 386 200 129 255 288 215.235 231 137
Bella duo vno tempore ab vna gente sat comode nõ posse geri	270.646	Bona Rom. in prædam acta Bonus Lucae præfectus vir laudatus	373.381 472		
Bella quatenus iusta	475	Boni nomen Bonifacius dux Ro. 185. Aphricæ præfectus a Placidia constituitur. ibid. cum Vandulis paciscitur Gilimeris scriba Bonis præsentibus vti quam fugientia querere satius Boraides Iustiniiani fratris filius Borcadis mors Boriades Bosporus ciuitas Bosporani Hunnorum subditi Boues ad trahendas naues Braduna interpretes Ildigunnæ Persarum legati	135.145 373.381 472 175 186 215 139 149 386 200 129 255 288 215.235 231 137		
Bellum consilio administratum feliciter succedere	165				
Bellum debortatur Iohannes aduersus Iustiniiani decretum	193				
Belli finis nulli ante certamen exploratus	175.458				
Belli momenta aut ducis virtute, aut fortunæ arbitrio constare	224				
Belli aleam penes ducem potissimum consistere	530				
Bellum & regnum omnium inter homines maxima	228				
Belli causas incidere, piuum	156				
Bellicares virtute animorum, non hominum copia expendenda	210.229				
Bellas priuato & publico odio permotus Ibeudibaldum regem obtrun-					

Callinicus

I N D E X

Callinicus cognominatus in bello Iustinianus	161.181.144	obfessæ	196.693	Fræcorum imperio solus potitur	489
Callinicum ciuitatem capit Cosroes contra pacta	171	Ceræum Antiochiæ	162	Coæstoris magistratus qui & quæstoris	127
Callipolis castellum	547	Cereapolis quæ & Tenarus	196	Coæstor Romanis, qui Latinis iuriconsultus	147
Calonymus Alexandrinus perfidiæ poenas luit	194 205	Ceruentini fuga	562	Cobus amnis	498
Calumnia non timenda consilium danti	198	Cethegus proditionis reus aufugit	361	Cochleæ porta Byzantij	149
Calumniæ pulcherrimum exemplum	389	Cete merini piscis vastatio & captura	384	Coi insulæ ruina ac vastitas miseranda	486
Cameli Mauristorum, fugæ causa Romanis	224	Chalazarus, Godilanesq; Ruscitani præfecti	384	Coi insula ornamenta	eodem
Camilli mentio	410	Chalcedon	183	Colchorum origo	487
Campaniæ vrbes munitæ	271	Chanaranges magistratus apud Persas	121.144.146	Colchi Persarum socij foedera cum Romanis inierunt	165
Candidus episcopus	158. capitur	Charanges Armenius	479	Colchis inaccessa Persis	ibidem
Cannæ vicus Rom. clade celebris	369. 682.	Cheremontis in patriam pia sedulitas	486	Colchi deliberant vtrum Persis accedere, an Romanorum partes fouere, ipsis conducatur	502
Canusium Apulia ciuitas	ibidem	Cheronnesi descriptio	547	Colchidem qui Lazi	529
Capra cuiusdam pueri nutrix	320	Cheronnesum a Barbaris obfessum tuetur Germanus quidam Orothei filius	554	Colchorum ob interfectum Gubazem contra Rusticum & Ioannem accusatio post accusationem auditam fremitus & clamor	464 523
Capsum a Gothis quibusdam occupatum	484	Chersonnesum non procul a Byzantio locus	129.156 550	cum Rom. in gratiam reditus	527
Capri deditio	eodem	Childebertus qualis	484	Colorum ob nomina conspiratio facta Byzantij	147
Captos crudeliter tractare, minime regium	124.162	Childeberti mors	ibidem	Comagene, que nunc Euphratistia	136
Capriuorum xij. milia aureis commutantur	158	Childibius Rom. vir clarus, Thraciæ præfectus	361	Comanæ duæ ab Horeste extractæ	137
Caputuada	198	Childibij fictitij fraus, & eius interitus	362	Commeatus Gothis interclusus a Gothis Rom. interceptus	365.680
Capite sublato, cetera breui corrumpere	199	Chiliarchi	138.188	Cometes visus dies aliquot sub Iustinianno Xiphia dicta & Pogonia	156
Caracasionis vrbs obsidio	268	Chorifinus Gepidarum rex	390	Concordia parue res crescit	461
Caralis vrbs Sardinie	226.406	Chorsamunthis strenuus	295	Coniuratio occidendi Iustiniannum	387.
Carthus Philarchus	143	Chora quæ & Trallis, ciuitas	586	Conon copiarum præfectus	301.656
Carthago obfessa a Stoza restituitur imperatori	244	Chortziani	173	Cononis temeritas	314.661
Carthaginis porte ilico Romanis aperte	204	Christianorum de fidei dogmatibus	407	Conon Neapolis præfectus a suis militibus ob auaritiam interfectus	351.675 385.690
Carthaginis potentia	222	Ciborum genus absurdum	367	Conscientia facinoris	229
Carthagine excepta, reliquæ Aphricæ vrbes mœnibus nudantur	188.	Ciconiæ nidum deserentis omen.	187	Consilio gubernandæ Respub. 148.165	166.193
Casandrea ciuitas ab Hunnis euersa	156	Cidaris grauidæ ventri imposta inaurandi regis iam nascituri symbolum	535	Consulta euentu iudicant homines	188
Casilinum flumen.	477	Cilicia operimenta ex hircorum pilis	175	Constantianus contra Gothos in Illyricos mittitur	257.642
Cassie portæ	127.136	Circus mons	265	Constantianus & Bessas Romanam reuocantur	274
Castrametandi ratio	478	Circus fabula	ibidem	Constantianus interficitur	308.658
Catellus vir probus moritur	357	Circesson oppidum	157	Constantianus rhetor. 172. dux creatur	178
Catina vrbs capta	641	Citharizam arx	173	Costantiani successus	257.273.643.647
Catholicus episcopus	172	Cithara Gilimer calamitatem suam mitigat	218	Constantiani in Belisarium contumacia folio	307.658
Cauades quære supra Cabades	180	Citatis	226	Constantinus magnus	116
Caucasus mons	180	Clementini metus	381.689	Constantinus Britannie rex constituitur. bello superatus interijt ib.	184.220
Caucasi secessus petunt Colchi clamorebus patriæ consultaturi	502	Clementia in hostem.	263.645	Constantia exemplum	344
Caucasus mons	180	Clodamirus Francorum princeps	461		
Causæ capitalis elegantissimum tractatus	461. & sequen.	Clodamiri interitus	ibid.		
Celer magister	124.	Clotharius Francorum dux	270		
Centumcellæ vrbs maritima.	306	qualis	484		

Constantini forum Byzantij 147. 148.	Cycizi suburbanum quod Aridaeum	Dei laus, & quid de eo sentiendum
Constantina vrbs 125	vocant 151	285. 459
Constantinopolitana seditio 149	Cyprianus 218	Dei reuerentia ex calamitate oborta
Contentio Belisarij cum Constantia- no ob pugionem Præsidio vi abla- tum 302. 658	Cypriani miser interitus 360	543
inter Francorum principes 484	D. Cyprianus. Cypriana festum 214	Dei vindicta potius quam syderibus
Corfica olim Cypnus dicta, & quid in ea vari inueniatur 215. 406	Cypriana tempestas 204	hominum mala imputanda. 546
Cosroes Medorum rex instinctu Viti- gis Rom. hostis fit 329	Cyrus Persarum rex 153	Deorum Persicorum nomina 492
129. rex declaratur 144	Cyrus Sergij frater 236	Diogenis armigeri laus 289
Zamam ac reliquos fratres sibi in- fidiantes interficit 145	Cyrillus dux. 321. Carthaginem adna- uigat 194	Diogenis equitum memorabile fa- ctum 207
foelera cum Rom. rumpere cona- tur 152. rumpit. 157. 171		Deo decreta nullatenus prohiberi pos- se 186
pacem petit datis obsidibus 171		Deo omnia accepta ferenda 203. 512
177		Deum decipi minime idoneum 157
philosophia ignarus, rei bellicæ contra gnarus 497		Deum nullus iniustus sentiet adiuto- rem 206. 502. 504
Cauadis in regno successor 538		Deum iusta petentibus semper adesse
omnium regum potentiss. eodem		203
Cosrois ad legatos oratio 161		Deum sibi aduersum qui constituant
versutia ac mores 162		219
tertia irruptio in Romanorum fines		Deum odio persequi tyrannidem & iniustitiæ vitorem esse 243. 502
169. 174		Diana templum apud Tauros 136
apud Daras insiditæ 178		Dido 222
luctus ob Mermerois obitum 498		Digestionibus suis patrocinatur Aga- thius 464. 497. 539
existimatio qualis 494. & sequen- tia philosophia ibidem		Dilasas dux 222
stusium ludicium in litteris 495		Dilasas dux in fidem se Romæis dedit
in Nachoragam ducem seu cru- delitas 533		225
calamitosus & inglorius interitus		Dilimitarum tria milia contra Saby- ros missi 512
eodem		regio amplissima 510
Cosroise dedunt Lazi 165		mores & armatura ibidem
Cotias Liguriam inuadit 405		strages & fuga 511
Cotriguri Hunni. 548		Persis fugæ causa 518
Crucis dominicæ pars Apamæ, ma- gna loci tutela creditur 164		Diocletianus 142
Ctesiphon ciuitas 178		Diogeni Romæ custodia commissa
Calcei linei arena repleti pro lapidi- bus in edificando muro, cum lapi- des deessent 181		394
Cumæ cum alijs oppidis Rom. resti- tuuntur 429. 700		Dioscorus nobilis medicus 543
Cumarum situs 463		Disciplina & obedientia militaris e- xemplum 665
obsidio & oppugnatio 466		Discordia exitus calamitosus 326
arcta obsidio & diuturna 466		493. 594. 558
Cumis præsidium impositum 460. 646		Disputationes de deo in conuiujs cul- pantur 494
Curtius & Sergius ad regendas Aphri- cæ ciuitates missi. 236		Diuinorum terrimenta. 543
Curiositas Christiano vitanda. 250		Dolones maiora vela 201
Cuilas saucius infixæ lateri hasta vr- bem ingreditur. 296		Dolorem & robur & vires absume- re 211
ex vulneris dolore moritur 297		Dolorem in consilium peruersum tra- here hominem 217
Cuzes captus 130		Dolus in hoste 488
Cutzias dux 221. 239. ad Gonthari- dem profugit 242		Domesticum Latinis dici archanorum socium 186. 194
		Domentiolus 173
		Domentioi fortitudo 398
		Domitius & Maximus à Iustiniano legati ad Gothos 669
		Domitius dux 230
		Doro-

D

D Abragezas & Vigarus in Per-
sas ducunt 501. Persas fugat
profugatos ibidem
nauium hostium intercipit 513
Dacius episcopus Mediolanensis à Be-
lisario opem flagitat 306. 657
Dagaris eques capitur 134
Dagaris fortitudo 145
Danubius qui & Ister 183
Damascius Syrus philosophus 496
Daphne Antiocheæ suburbanum
161
Daras ciuitas 227. 151
Dasithius dux 179. 180
Datis Eruis præficitur 318
Decimū Chartaginis suburbanū 201
Delphicū locus, ubi rex morari cum
ducibus solebat 295
Delta Δ. non absimilis acies Barbaro-
rum 480
Demetrius ad Theodatum legatus 251
Demetrius Cephaleneus. 352
dicacitatis penas luit ibid.
captus obsessis deditorem suadere
cogitur 352. 676
Demetrio Italiæ gubernatio partim
commissa 351. 676
Demosstratus Rufini frater 138
Denathus Palmirinus seuitiam Sauo-
ris cobibuit 534
Dentes apri Calydonij mirandi 16
Dertona capta 541
Deus non astutos, sed extremo peri-
culo laborantes, modo sint probi,
amat. 184
Deus victoriæ largitor 512
Diogenes grauius vulneratus elabi-
tur 394. 692
Diogenes Centumcellarum præfectus
196. 694
Diogenes deditorem in certum tem-
pus pollicetur 196. 694
Diogenes doryphorus 170
Diogenes philosophus 496
Dei obseruantia salicitatis causa 166.
514

Dorotheus. 134. 194. mortuus 198	Esmiphheus rex 143	Eamis memorabile exemplum 218
Dracon fluxius Nuceria 419. 699	Estratius Sotiris filius 509	Eame 50 hominum milia perierunt
Dromades nauigij genus 370. 682	Euagenes. 192. custodia traditur. ibid. necatur 193	325
Dubium Persidis regio 173	Euangelia Christianorum sacra, per quæ iurare solent 236. & abusus ibidem	Febris ex terrore oborta 371
Dubius mons ibidem	Euarides architectus 164	Felicitate sincera semper frui nemini datum 160
Dux optimus, qui è bello pacem dispo- nat 132. 135	Eudocia Honorico Gizerichi filio elocata 187	Fesule obfessæ 332. 664
Duces Romæ 139	Eudoxia Valentiniani vxor. 186. Ma- ximo iungitur matrimonio, occiso Valentiniano 187	Fesularum deditio 336. 666
Ducum Romanorum auaritia atque improbitas 345. 347. 671	Euulius episcopus 172	Fidelius ad Belisarium legatus à Rom. missus 271. 647
Dyrrhachium, Epidamnus olim. 183	Euentu consulta iudicari hominibus 188	Gothos irridet 280
Dysenteria magna Francorum multi- tudo perijt 333		Fidelij luctuosus interitus 313. 660
		laus ibid.
		Fides nemini violanda 241
		Filij bonorum patris successores natu- rali lege 121
		Firmium oppidum 318
		Florentius Thrax interficitur 135
		Florentiæ obsidio 539
		Fœdus Francorum cum Gothis. 405
		Fœdus inter Iustinianum & Cosroem istum. 145. Cosroes rumpere parat. folio 152. 153. 156
		Fœdera alia inter Persas & Romanos fiunt. 163
		Fœdera violant beluini homines 163
		Fœdera qui soluant 222. 223
		Fœminæ tantum vates apud Mau- russos 219
		Fœminarum communio Cabadis lege 126. 121
		Fons Auximi infectus 459
		Fons vnus à militibus exhaustus, dedi- tionis causa 160
		Fontes interclusi. 335
		Foricornelij deditio 663
		Fortitudo ab audacia discernitur 280. 461
		Fortitudinem frustra esse ubi iustitia defuerit 196. 503
		Fortuna Gothis aduersa 337. 666
		de Gothis victoriam plenam impe- dijt 341
		in bello vel adoranda vel accusan- da ibid.
		oblata neglecta, non perinde redi- re solet 211. 235
		qualiscunque æquo animo feren- da 217
		Fortuna non omnia permitienda 284
		erga Ro. malignitas 306. 657. 676.
		instabilitas 418. 538
		inconstentiæ exemplum Scosfes 128
		& Hypatius ibidem
		temeritate res veloces regi 148
		varietas 186. 193. 208. 219. 236. 515
		Fortuna præsentis vite a lum. 290
		Fortunam aduersam nullo studio cor- rigi 133

E

E Brimirus Theodati gener ad Beli-
sarium deficit 157
Ebrum esse nulla ratione fas. 196
Ebusa insula 183. 215
Ecclesia idem quod templum 162
Edesene regio 136. 137
Edeffa 137. 171
Eetes de Lazis poema 500
Eetes longa ratione Cholchis ad Per-
sas defectionem suadet 502. 503
Ebnuzur Hunnus Rhodopolim capit
non sine strage Persarum 529
Elephantina vrbs 142
Elephantus quidam vulneratus Persis
magno fuit exitio ibidem
Elephantum Romanis multum cladis in-
ferunt 517
Elegia lapidi insculpta de Francorum
clade 482
Eloquentia vis plebeios & impruden-
tes 508
Elpidius medicus 248
Ennes 262. 313. 645
Epistola Belisarij ad Imp. 284
Epidamnus nunc Dyrrhachium 183
Epiphanius præsul. 195
Equus Belisarij egregius 211. 648
Equi syluestres in Corcyra 406
Erodianus Neapoli præfectus 271
Error fatalis & necessarius accusatio-
nem habet 199
Eruli Barbari 149. 174
defectionis precantur veniam 328
à Longobardis victi 316
incertis sedibus oberrant ibid.
ingratiitudinis in Imperatorem pœ-
nas luunt ibid.
Christiani facti ibid.
Erulorum origo & mores 314
portento salibido 316
parfidia 318. 328
ditio 390
duorum proditio 480

F

F Abosis locus 234
Famlicos pascendi ratio 353
Famæ volubilitas 350
Fames Romæ 298. 360. 367. 661. 684
Fames pudorem excludit 366. 367

INDEX.

Fotius Magni filius fortis ac strenuus 262	dit 268	fatum, victoriam quam in manu habeat negligentis 203
Franci olim Germani dicti 266	Gaulum insula 198	ad Zaxonem epistola. 209
Franci Christiani Orthodoxi 460.475	Gaza ciuitas 142	ad suos oratio 213
Franci perfidi 332.665	Geminiani porta 235	turpissima fuga 215
Franci Narseti transitu prohibent 490	Genzon Gizerichi filius 188.190	ad Pharam litteræ 217.218
estate ob calorem bello inepti 472	Gentilis secta 143	rifus 219
Aligerni deditione conterriti de belli euentu dubitant 473	Gepides 184	in Belisarij triumpho vox. vani- tas vanitatum & cetera 228
Franci rei bellicæ imperiti caduntur 474	Gepidarum cum Longobardis disti- dium 390	Gilimer longa obsidione ac fame com- pulsus sese dedit 218
Francorum origo & in Gallias migra- tio 267	confutatio criminationum Longo- bardorum 392.392	Gilimer captus humaniter à Iustinia- no tractatur. ibid.
cum Gothis fœdus 267.643	Gergesæi 221	Gizerichus Godisci filius & successor 185
cum Burgundionib. conflictus 267	Germani quondam qui nunc Franci folio 266.460	Roma potitur. 187. moritur 190
tum Gothis pax pecunia redem- pta 270	Germani maiorem Gallia partem oc- cupant 268	Gizerichi fœdus cū Valentiano 186
laus copiose ibidem	Thoringos & Burgundiones subi- gunt 269	irruptiones 188
in Italiam irruptio & eorum ar- matura qualis 332.478.665	Franci Vandilorum irruptionem passi 184	Godingi qui & Gohicus, apud Iustin- pro Roma tuenda imploratio 398
de Gothis Romanisq; victoria 332.666	Germanorum res fortiter gesta. 268. & seq.	Godas tyrannus, eiusq; ad Iustin. litte- re. 194. tollitur 207
ex Italia discessus 333.666	de Visigothis victoria ibid.	Gogidasclus 208
fraudulencia ad Gothos legatio 337	quàm late protensa ditio, eorum- q; numisma 389	Gogidiscus Vandilorum dux 184
ditio 460	mores & instituta 460	Gontharis tyrannus 386
principum laudatissima concor- dia ibidem	Germanus Iustiniani fratris filius 159	Gogidisci filius & successor. 185
principes intonsi 461	dux contra Stozam 230	à fratre necatus 186
plebeiorum breues ac tonsi capilli ibidem	à Iustiniano offensus 240	Gontharis equus contra Maurusios mittitur 233
rebus secundis, tumor 469	à coniurationis suspitione libera- tus 389	Gontharidis perfidia 240.241
strages ac fuga 476	dux contra Gothos missus. folio 396.398.684	Gontharidis insidia struuntur 242
reliqua peste percunt 477	ommibus gratiofus ibid. & seq.	obtruncatur ab Artasire 244
tanta clades, vt ex immensis co- pijs, quinq; tantum euaserint 481	præfectus Chronneso acriter Bar- baris resistit 694	Gorga ciuitas 118
Fuga Romanorum ex vrbe iam à Go- this capta 372.684	Germani Orothci filij honesta educa- tio & eruditio 554	Gothi cuiusdam opera Rom. præstita 368
Fuga etiam salutifera turpis 148	Germani ad suos concio 231	Gothi 179
Fulcaris Phanitei nepos Philimuth succedit in Erulorum præfectura 466	equus clam interfectus 228	Gothi duces suos reges vocant 247
Fulcaris inconsulta temeritas 468	erga Iustinianum fides & integri- tas 388	capti indemnes dimittuntur ac ho- norificè 264.646
interitus 469	ingens celebritas 396.398.384	senis castris Romam obsidendo op- pugnant 278.649
Fulmine absumpta materia per Cos- roem ad insidias missa 179	ambitio ibidem	cuiusdam mirabilis interitus 395
Furfuraceus panis. 367	de Storza tyranno victoria 398	cuiusdam in Romanum quendam beneuolencia 29
Fuscias princeps 208	luctuosamors, eaq; inexpectata 400.694	templis & eorum incolis parcunt. folio 300.656.658
G	filij patri suffecti ibid. 694	per aqueductum vrbi insidiantur sed frustra 308
Gades 183	res contra Hunnos fortiter gesta copiose 555. & sequen.	in Auximo obsessi Vittigis opem implorant 331.333
Gallia potètia ac latitudo 266.460	Geticæ gentes 184	suspicaces ac sibi non fidentes 342
Gallia inter Gothos & Visigothos partitio 269	Gozon 235	460.672
Gallorum busta, locus prælij Rom. cum Gallis olim commissi. 416	Glonos. 124. occiditur 126	Gothi Vraie principatum offerunt. 341.670
Gamna Betam persequitur, & con- tra, prouerbium 206	Glycerius 190	Rom. captiuos & obsides obrun- cant 418.698
Gaselicus Alarici spurius patri succe-	Gibamundus 201	Belisario offerunt regnum Italiae 341.669.670
	Gilimer Byzantium ductus captiuus. 171	
	Gilimeris ambitio 192	
	ad Iustiniani litteras responsio 192	

INDEX.

Gothorum in Rom. principes violentia 246	Roma subduntur 141	late grassans crudelitas 54
in Amalassuntham fremitus & con- spiratio 248.640	Heldigerus Antoninae gener 205	strages ac fuga 55
in Dalmatiam irruptio 255	Helenæ & Placillianæ regie 148	etiam post multas clades acceptas inuincibilis pertinacia 556
fugis 257.284.643	Hellistheus Aethiopum rex Christia- nus 143	gens suo ipsorum odio ac laniatu ad internecionem attrita 558
à Theodato defectio 464.646	Heluetia Reipub. imago 498	Hydruntis obsidio 356.677
cum Visigothis affinitas 266	Heraclea olim Perinthus 195	Hydruntum obsidione liberatum & nouo firmatum præsidio 563
ab vrbe Roma discessus. 271.459	Herculis columnæ 183	Hypatius. 124. 128. magistratu deie- ctus 129
525. ex Italia. 421. 591	Hermenefredi Thoringorum ducis in- teritus 269	rex salutatur à populo seditioso ad uersus Iustinianum. 148. depre- hensus necatur 149
imperij immensa latitudo. 273	uxoris ad Theodatum fuga ibid.	
clades 276.284.415.647.649	Hermes oppidum 198.201	
à mœnibus Romæ depulsio 281.	Hermion oppidum 198.201	
651	Hermias philosophus 496	
Gothorum & Romanorum discrimen 290.	Hermogenes dux 130	
cum Belisario de pace tra- ctatus 303	Hierapolis 137	
successus. 327. & sequen.	Hierapolitanis pecunia à Cosroe in- perata 159	
res accise 404.668.696	Hippone ciuitas. 186. 215. obsidetur à Vandilis ibid.	
ad Belisarium defectio 341.669	Hispania Vandilorum irruptione pe- netrata 184	
perfidia 341.459.672	Hispaniam ab Aphrica parum dista- re 185	
in Rom. scuita 373.684	Hister qui & Danubius 183	
ex Belisarij discessu successus & insolentia 392.691	Historiæ laus, officium & vsus 457.	
accepta clades 403	464.513.514	
vel occiso Teia, pertinacia. 420.	Historiæ conuenire veritatem 117	
699	Homeri locus perstrictus 265	
ad Francos oratio 462	Homeritæ 142	
reliqua Byzantiū mittuntur 484	Homines fallaces & fallibiles 497	
ad Belisarij litteras responsio. 216	Homines natura neq; amicos neq; ini- micos esse 228	
Gothæus princeps 208	Honori inuidia comes 554	
Grippi Gothorum dux 255	Honorichus Gizerichi filius obses da- tur 186	
Grippæ res fortiter gesta 257.642	succedit patri Gizericho 190. in Christianos seuissimus, moritur ib. 201	
Græci Hunnorum incurfionem passi præter Peloponesiacos 156	Honoricho Eudocia locatur 187	
Græcorum potentia iuxta mare 183	Honorius Theodosij filius. 307. occi- dentis imperator. 308. moritur 183	
Græcos omnes interficiendos mandat Papisthilo Gontharis 242	Horestes duas Comanas extruit 137	
Gregorij ad Artabanem oratio 241	Horrea Rauennæ cremata 338.668	
Gressa oppidum 201	Hostia ciuitas ad ripam Tyberis sita 288	
Gubæ res 179	Humana vitæ misera conditio 459	
Laxorum rex 487	Hunni Rom. auxilio veniunt 288.653	
Romanorum præfectos apud Iu- stinianum accusat 498	diffraclis harundineis nauibus ad vnum submersi. 555	
defectionis ad Persas insinulatur 499	Leucalita, quos Albos vocant fo- lio 118	
Gubazis in Rom. præfectos inuidia 498.499	Nomades ibid.	
cum præfectis exposulatio 499	Saberi 180	
miserabilis interitus ibidem	ad auxiliandum Romanis conducti 510	
interfecti causa discutitur 519. & sequen.		
Gudilus Deoferusq; legati ad Totilam missi 385.691		
Gundabundus 190		
H		
Harundinea nauigia, mira Barba- rorum industria facta 555	Hunnorum varia cognomenta 547	
Hebraei libera gens, sub Iustiniano incurfio 156	in Rom. agrum incurfio 547	
	incurfio 156	

I N D E X.

Imperatoris vera ornamenta	524	præt. præfect. eiusq; ad Iustinia-	Persarum regis fides	118
Impietatis dira vltio	475.476.481.482	nim oratio	Isidigunnas legatus	178
Incurfiones Rom. in Gothos	653	dux 194.200 auaritia eius	Isidorus philosophus	496
Indis lege cautum mercari ex Romæis aliquid	142	sub ignauo duce Sergio esse nõ vult	Isis	148
In dolo regulam operari, prouerbium	497	237. exercitu contra Antalam & Stozam proficiscitur 238. interficitur	Italiae laus	657
Induciæ Rom. cum Gothis	305. 656. 668	Armenius in pralio cadit	Iudæorum in resistendo pertinacia	645
violatæ	ibid.	tyrannus. 239. aufugit in templum	Iudicij criminalis exemplum pulcher-	rimum
in annos constitutæ	178	Gonharide obruncato	519 & sequ.	
Media multa Francorum milia perierit	666	Faßifratri Artabani succedit	Iudiciariæ institutionis apparatus	ibidem
Iniusticiæ puniæ aliquot exēpla	482	Rustici frater ad accusandum Gubazem Byzantium missus	Iulianus legatus	143.152
Iniuria affecti maleuoli erga afficientes	200	498 ex fuga retractus in carcerem conijcitur. 507. interficitur	secretorum Iustiniani scriba	160
Inimicitiam omnia errata perscrutari, ac ne minima quidem sustinere	216	527 è militibus Honorij imperium occupat. 185. honoribus deijcitur ibi-	Iuliani Caesaris interitus	536
Innocentius dux	641	necatur	S. Iuliani templum Antiochiæ	168
Inobedientia militum, causa cladis	401	Dagan præficitur exercitui contra Mifianos misso	Iusiurandum supremum ac firmissimum fidei pignus inter homines	ibidem
Infidiæ Iustiniano structæ	386	530 Dagan Mifianis in deditioem acceptis redit ad Colchos triumphas	præstandum. 157. 241. quia deus minime idoneus decipi	157
in Iustinianum patefactæ	389	533 Ioannis prosperi successus. 309. & sequen.	Iurifurandi violati poena	119.121
Ioanni præf. præf. ab Antonina structæ	140	209 inobedientia temeritasq;	Iuriconsultus qui Romæis Coæstor.	148
deprehensæ	146	661 ad limites oratio	Iurisperitorum & studioforum in Beryto interitus	485
Cosrois apud Daras cautæ	178	312 mora ac segnicies	Iustinianus. 130. Iustino succedit	128
Salomoni struuntur	227.233	369.682 aduersus Totilam conatus 372.687 ambitio successusq; prosperi	pacis semper studiosus	168
Infignia regni Lazorum quæ	508	689 è pralio fuga	Bessam exauratum relegat	498
Interpretem non fas epulari cum Imperatore	179	381.689 Vitaliani ducis gesta contra Gothos	Theodatum postulat repetundarum	641
Inuidia felicitatis comes	219	401.694 de Gothis victoria	magnanimus atq; verè Augustus	254
Inuidi descriptio	497	404 auaritia, crudelitas & perfidia. 149	theologiæ incumbit	392
Ioannes Vitaliani	301.656	Niceti ad Belisarium oratio	duces obiurgat	548.672
per litteras opem à Belisario implorat.	319.662	161 ducis indignum fatum	Byzantium rursus restaurauit vna cum ampliff. templo	545
periculo liberatur	663	214 Ionij sinus longitudo	post tot triumphos, in senectute	
in ægritudinem prolapsus	eodem	183 Iosephus scriba trucidatur	socordia ac pusillanimitas	549
Veneri studens	360	228 Iotabis insula	pecunia à Barbaris pacem redemit	556
Anconitanis opem fert.	402.695	141 Iouinianus Imp. per ignauiam Nisiben prodidit Persis	audit ignauus ac stolidus eodem	
Luca filius	138	535 Iphigenia Agamemnonis filia	committit inter se Barbaros vt mutuo laniatu atterantur	557
Cappadox præf. prætor. Byzantij. 147. honore deiectus restituitur	149.182	136 Iris fluuius	Iustiniani laus & gesta	116
exulatum ab. 150. poenas tandem dat.	151	137 Isaces	ad Cosroë litteræ de pace tuenda	156
tyrannus interficitur apud Daras	ibid.	135 Isaces Portui præficitur	ad Gilimerem epistola	292
Aristiades. 154. occiditur	ibid.	144 Isaacis temeritas, obitusq;	in sphricam expeditio	294
Zibus dux à Iustiniano constitutus Lazorum defectionis causa.	164.180	145 Isacius	ad Theodatum & Gothorum primores litteræ	255.256
Phaga cognominatus	167.173	173 Isidemi Hunni	ad suos litteræ	322
Basilij filius obses Romæis datus	173	661 Isandrus	cunctatio	293.691
Niceti filius	ibidem	262.644 Isauri cuiusdam solertia in re bellica	post tot triumphos, in senectute	
Guzes	181	394.692 Isauri quidam Capenam portam Totilæ produnt	socordia ac pusillanimitas	549
		140 trucidati	prudencia laudata	ibidem
		536 Isidigertes rex Persarum creatur	epistola de Gubaze publice recitatur	420
		Isidigertes barbari in hostem Rom. beneuolentia	Iustiniano Callinici cognomen in bello inditum	161.180.244
		ibidem	Iustinus imperator	124.127.129
			Iustinus	

I N D E X.

Iustinus dux	139	Legatorum ius ac dignitas, quatenusq; ipsis parcendum	256.365.366	M
Iustinus & Buzes eadem Gubazis indigne ferunt	498	Leodardus legatus ad Francos	406	Acedonum imperij initium & exitus
Iustinus Florentiæ præfectus. Rom. opem implorat	351.674	Leonardi Aretini studium in describendis rebus Italicis	638	Machina Gothorum ad oppugnationem mirandæ
contemptis hostium copijs, bono victoriæ auspicio templum quoddam inuisit	515	Leontius quis	388	Macurtus qui & Pacurtius
à templo reuersus à tergo hostes oppugnationi intentos feliciter inuadit	516	pro Francorum amicitia ab Imperatore missus legatus	532	Maddeni
Germanicus, Martino in præfectura Colchorum succedit	533	Leontius dux.	233.255	Magnus cohortis præfectus
Iustini ducis laus	314.661	Leontius quidam lapsu pedis perstrepenne penè prodidisset dolum hostibus structum	531	262.300. 641.645
Iustitiam non sectari odium	371	Leo Imperator Martiani successor	188	Magnus Berrhææ episcopus pro pace ad Cosroem missus
Iusticia & æquitas conseruant Respu.	354	188 alter huius ex filia nepos	189	Magorū calamitosa persequutio
Iusticiæ obseruatio quantam ad victoriam vim habeat	196	Leptis vrbs	236	Magophonij dies
Iusticiæ prima cura iniuste interfectos vlcisci.	ibidem	Lethe custodia apud Persas	121	Magorum honores & potentia apud Persas.
egregium exemplum	519	Lethe nomen rude carceri	122	eodem
Iustus etiam qui iniuria oppressos iuuat	165	Leucosyrij Armenij minores	137	Maiorica insula
Iustiniani fratris filius	149.173	Leucæ Maurusij 136. & victores & victi	244	183.244
Iusti ad Belisarium litteræ	169. (moriturus	Leuderis Romæ præficitur	266.524	Maiores virtus memorabilis
178		memoranda magnanimitas	271	289
Iustitatio interdum periculo posthabenda	199	Byzantium captiuus mittitur	271	Malaxes dux
		Leutharis Bultinusq; cum Gothis fedus ineunt	463	160
		Bultinusq; contra Narsetem ingenti exercitu profecti	464	Malca promontorium.
		præda onustus domum properat	476	Malédicentiæ supplicium
		horribilis interitus	477	Males oppidum
		Libellarius Thrax	130	222
		Liberius Rom. pontifex	266.646	Maleuentum ciuitas Dalmatiæ opposita cur sic dicta
		Rom. pontifex in exilium relegatus	653	272
		dux belli cõtra Gothos electus	394	Maleuentum olim à Diomede direptum
		Liberij res gesta	400	ibid.
		Liberi rerum omnium charissimi	120	Mammæ oppidum
		Licentia peiora fieri peccatores	196	222
		Lilybei arx	216	Manantes præsul.
		Litheus Vittigis auunculus occiditur	309	Mandracijs portus
		Longinus Isaurus cadit	310	205.240
		Longobardi à Rom. fedus ambiunt	ibidem	Mansuetudine ad fidem alliciendi impij
		ibidem		463 (588.389)
		Longobardorum cum Gepedibus bellum folio	390.407	Marcelli regie aule præsidis virtutes pro Germano patrociniim eodem
		contra Gepidas diserta oratio	390.	Marcellus dux constituitur
		& sequen.		178.194
		cum Gepidis reconciliatio	392	Marcellus ad interficiendum Ioannem præfect. prætorio missus sauciatur
		de Gepidis victoria	407	150
		Longobardis impetrata Ro. amicitia folio	392.407	Marcelliani laus.
		Luca	198	189
		Luca post longam & laboriosam obfidionem deditio	372	Marcianus Veronensis
		Lucensium perfidia contumax	497	347.698
		Lues quæræ pestis	140	Marcentius.
		Lycæones	140	241.242
				Mare rubrum
				142
				Maria Hypatij coniuax
				148
				Maris miraculosa circa Rauennam exundatio
				247
				Maris inundatio periculosa
				407
				Mars ἀνοπερσουλός.
				515
				Marsia crudule supplicium
				534.
				Martias præfectus parti Gallie
				270
				Martianus dux
				194
				Imp. 187. captus
				186
				Martiani stratagema 376. & sequen.
				228.586
				Martinus orientis præfectus
				173.176.
				228.586
				Martini & Rustici in Lazos Gubazem odium
				438
				Martini ingeniosum stratagema, quo suos in officio retineat
				515.516
				Martinus apud Lazos præfecturæ primatus cedit.
				ibidem (520)
				Martini gloriosa de Persis victoria

I N D E X.

Martinus morbo correptus è militia reuertitur	529	Maxentius Zannorum praefectus contra Mifianos missus	528	Ioannem impostorem	508
Martinus exautoratur	533	ex vulnere accepto conualuit	529	Michaelis templum Anthiochia incensum	164
Martino participi sceleris in Gubazem quur fit parsum	ibidem	Mexentij interitus	212.527	Miles bonus suae tantum virtuti confidit, ignaues alterius	223
Martyropolis	144	Maximinus Italiae eparchus qualis	515.351	Militum robur absq; duce prudente inutile	539
Massagetæ. 194 qui nunc Hunni, vino dediti	195	proditionis autor. 233. palo infigitur	233	erga duce[m] charitas	276
Massagetarum in victos crudelitas	263	Maximini ignaui	351.352	Romanorum improbitas	352
Massagetas donis et mensa placat Belisarius vt contra Vandilos sint promptiores	210	Magnus Padi custodiae praefectus	337.667	Milites Rom. interfecti Cononis veniam precatum legatos Byzantium mittunt	385
Masilia Ionum colonia quomodo ad Gallos peruenerit	460	Maximi senatoris vxor vim a Valentiniano passa	ibidem	Militum praedae inbiantium immodestia	214.232
è Graeca vrbe Barbara facta amissa libertate paret Francis ibid.	ibid.	iniuriam vltus Valentiniano succedit	187	Minduus locus	130.136
Massonas dux	225	interitus	ibid.	Minorica insula	183.215
Massinas Mauritaniae praefectus	225	Mebodes magister	128.144	Mirranes Persa	182
Mathassuntha vxor Germani	398	Mebodis miserabilis interitus	146	Mirrhane[m] magistratus	131
Mathassuntha Amalassuntha filiae pulchritudo	266	Medeos vrbs	215	Mirrhane ad Belisarij litteras rescripta et ad suos exhortatio	432
Vittigis vxoris in maritum odium	309	Medica vestis olim, quae nunc serica	217	Mirrhane praelio apud Daram videtur 134. 137. ac honore priuatus ibidem	
Mathematica vis et industria mirabilis folio	543.544. et sequen.	Medimni precium	367	Misdates Narseti patri succedit	535
Materia ad insidias missa fulmine absuntur	179	Mediolanum Ligurum vrbs	271.306	Misiani Colchis subsunt.	509
Matrum familiâs pudicitia seruata Neapoli	263	Mediolani laus	59.325.546.664	Misianorum legatorum petulantia lingua liberioris punita	509
Mauritius Mundi filius in praelio occumbit	265.642	Mediolanensibus subsidium missum	54	legati ad Persas pro amicitia missi	527
Pauli facta in Arxianum agrum incursione Cosroem ipsum cum suis deleuit	518	Mediolanensium obsessorum calamitas	326	clades	ibidem
Mauritanis lex, praefectum nullum esse oportere qui Romæis aduersus sit	208	Medismissus dux	221	loci natura munitiss.	eodem
Maurusij cuiusdam mirabilis interitus	331	Medorum bellum ingens	385	miseranda strages	511
Maurusiorum velocium excursiones	286	Melanchlani	184	Misiani legatorum iniuriam vlciscuntur, oppresso noctu Sotire et occiso cum omnibus suis	509.510
Maurusij 314. 349. foedis fragi 188. 249		Melantis vicus proxime Byzantium a Barbaris occupatur	549	Misiani Romanorum reuertii vindictam ad Persas desciscunt ibid.	
Maurusij victi a Vandilis, Vandili autem a Romæis	ibid.	Melanis maris pars	256	legatos Romanos ad se missos vicissim occidunt.	529
Maurusij vincuntur a Romæis	224	Melidius qui et Meligedius Narseti Perusiam dedit	417	prelio Zachar infesso pertinacissime Rom. resistunt	530
Maurusij sub Salomone omnium feliciss.	385	Melita insula	198	Misna Carthagin. nauale	228
Maurusij Leucatae	236	Melitene vrbs	137	Modestia militaris exemplum	205
Maurusij a Salomone iuniore Sergij fratre decepti	237	Membresa ciuitas	228	Moenibus nudata ciuitates Aphricae	188.199
Maurusij expugnandis moenibus nunquam assueti	238	Memoria perpetua, virtutis incitamentum et premium	457	Molæ mira solertia constructae, a Gothis rursum franguntur	279
Maurusij mos foeminas cum pueris in expeditionem ducere	223	Menepheffa oppidum	239	Monachi Christianorum sapientissimi	124.240
Maurusiorum origo	221	Mephania[s] dolo interfectus	228.	Monophthalmum regem constituere	
ad Salomonis litteras responsio	222	Meretricum pudenda hosti ostendendum dedecus	123	Persis nephas	127.145
ad suos oratio	223	Mermeroes Persarum dux	134.144.	Mons quidam a Romæis occupatus causa victoriae	529
		179		Mopsus ciuitas	162
		Mermerois conatus	488	Moram nocere paratis egregium exemplum	182
		fallax dissimulatio	ibidem	Morbi letiferi inedia contra genus prodigiosum	325
		laus et interitus	490	Mori semel nato necessum	148
		Mesopotamia cur dicta	136.137	Mortuus	
		Messas	125		
		Methone	196		
		Methrodorus insignis Grammaticus	544		
		Metrianus Athanasij satelles capit			

I N D E X.

Mortuus ingressus Byzantij	149	cum Francis conflictus prosperus et sequen.	480.	Octobes lacus	134
Mortuos apud Persas auibus ac canibus proieci	129.490	triumphus	482	Odoacer malis artibus tyrannidem Rom. Imp. occupat	247.639
Mucicella locus non procul a Florentia	350.674	Narsete Romam denuo expugnat	417.698	Odoacri interitus	247.640
Mulier quedam Cothica nunciat mortem Totilæ	415	Gothorum thesauros Cumis interceptare conatur	419.699	Odonatus rex. 157. Oenochalaci	154
Mulierum pudicitia defensa. 264. 523. violata	548	Gothis pacem concessit certis conditionibus	421.700	Ognaris Elephantum vulnerat magno Ro. commodo et hostium detrimento	517
Mulierum duarum ad propulsandam famem crudelis temeritas	325	milites suos exercet	474	Oilandilus	289
Mundile laus	189.310	suorum insolentiam cohibet	483	Ollaria loci nomen	289
Mundile ad suos cohortatio	327	Narsete Persa	314.661	Oldigan Persiae praefectus	376
Mundus Salonis praefectus	255.641	Persa Varani in regno Persarum succedit	435	Olybrius	124
parta Romanis victoria occiditur	642	Persarmenius transfuga.	130.135	Artemio succedit	189
143. moritur	173	ad interficiendum Ioannem praefectum praetorij missus	150	Olybrio senatori Rom. locatur Placidia 188. Occidentis imperium promittitur	189
Illyricorum dux	255	Nauigandi aduerso Tyberi per bouis ratio	288	Olympus insignis iurisconsultus	543
				Onogoris ciuitas	499
N abedes dux	172	Nauces dromonæ cursoriae	194	Onogoris quur dicta	500
Nachoraga Persarum exercitui praeficitur	458	Neapolis vrbs Campaniae valida a Belisario obsidetur	258.643	Onogoridis oppugnatio	501
Nachoragan Misianorum legatos spei plenos dimittit	527	oppugnata difficilis	260.644	Opibus vita optabilior	120
Nachoragan bellicus apparatus	508.	diu oppugnata, vi tandem expugnata capitur	263.645	Opinio de morte Totilæ varia	416
498		a Totila obsidetur	350.675	Opportunitatis momenta redire nesciunt	158
immensa copiae	510	Neapolis deditio	353.678	Opportunitate temporis in rebus obendis vtendum	193
de pace cum Martino tractat	511	Neapolitani Theodati opem per legatos implorant	260	Optares priuato odio ac iussu Vittigis, Theodatum obruncat	265
ad fugam flagello suos incitat	518	Neapolitanorum pertinacia	262.644	Oppugnatio Romæ. 282. et seq. 650	
crudele supplicium	533.539	res accise	353.676	Oraculum de sanando Diomede	272
Narnia Thusciae vrbs munitiss.	273.	Neognus fluuius	514	Orestes pater Augustuli senator Rom.	331.689
274.647		Neota oppidum	472	a Gallis interfectus	eodem
Narnia a Roma interuallum	211	Nepetes praesidium	418.504	Origenis in seditione oratio	148
Nar fluuius	ibid.	Nepos	190	Orientis res in duos duces diductae	159
Narsete a Iustiniano reuocatus	328.	Neptalite Hunnica natio est	536	Ormisdates filius Saboris in regno succedit	535
694		Nili fons ultra Libyam quanquam incognitus	266	Ornatu insigni apud Persas vti non licere cuiquam nisi ex regis munere	137
Narsetis ad Belisarium oratio qua Ioanni succurrendum periclitanti suadet	319.661	Nili horribilis inundatio	583	Orocasta propugnaculum	159
erga Belisarium contemptus	321.664	Ninus matricida	491	Orontes fluuius	159.260
exercitus numerosus et eius in Italiam aduentus	408.696	Nisibis vrbs	127.129.166.167	Ortaias dux. 231. Orteas	225
prima victoria in Italia	400.697	Persis prodita	535	Osdei Gothorū pugnaciss. mors	371
statua vbi	410	Nobata gentes	142	Osroine 137. Osyris	143
cum Totila de pace tractatus, et eorum certamina	411	Nonnus poeta	534		
ad milites cohortatio	412	Nymphius fluuius	125.144		
in deum pietas et obseruantia	416.468	O Asis ciuitas	142		
laus	464.479	Obedientiae ac disciplinae militaris exemplum	264.552	P Acta Gothorum cum Visigothis	270
in oppugnandis Cumis ingens labor et solertia	466	Obluionis carcer apud Persas	537	Pacem qui soluant	155
prosperus successus	466.467.473.481	Obsidio Romæ diuturna soluitur	310.659	Pacem è bello disponere optimū	133.
mira prudentia, ac ingeniosum stratagemata	467.488.473	Occasio	119.233.235		
dolor ac luctus ob res aduersas	469	Occasionem amissam non facile recuperari	203.211	Pacem aperantem soluit Cosroes. 157	
descriptio copiosa	470	Oceanus terram circuit	307	Pacurius 121 (quiret 337.668	
ad milites elegantiss. oratio et consolationis plena	470	Ocio debilitari omnis disciplinae rationem	203	Padi extenuatus alueus vt nauigari non potest	697
				inanitio mirabilis	337.668
				Pagafius	287.

I N D E X.

Palatium Imperatoris ædes	205	Cosroes statuit	152. 153. 156	irruptio	159. 166			
Palestina fines	141	inter Persas & Rom.	539	Persa quidam captus questione tor-	quetur	500		
Palmulis ferax Phoenicia	141	Pecten marinus ob unionem captus	120	Persam quendam humatum eiecit ter-	ra ob flagitiosam libidinem com-	missam	493. 494	
Palmyna ciuitas	152	Pecunijs factam amicitiam non esse	durabilem	163	Persas solẽm tantum adorare ibidem	facta inter se non communicare	122	
Panormus valida ciuitas capitur	253. 642	Pelagius ad Totilam placandum mis-	sus. 365. 681. re infecta in urbem	redit	366. 682	Totile supplex factus & eius ibi	memorable dictum	372. 684
Panem qui in exercitu fertur, bis co-	qui in clybano	197	Pappus dux	194	Pappilio	130	Pappua mons	215. 217
Paradisus apud Gressam oppidum	217	Parasanges quid	489	Paredrus magistratus	147	Parthorum imperij initium	493	
Parthenius Theodorus	194	Pascuale festum apud Christianos ce-	lebre	139. 227	Pasiphilus seditionis inter Byzacenos	princeps. 242. Gontharidis consi-	liarius. ibid. occiditur	244
Pastor dissera oratione Neapolitanos	in fide Gothorum retinet	259. 644. 647	Pastor ex metu apoplexia correptus	264. 647	Pastoris cadaver palo affigitur.	264. membra im discerpuntur.	646	
Patientis & timidi discrimen.	504	Patritius Phryx.	124. 128	Patritius honor	217	Patritiolus	125	
Pauceres Isaurus aqueductum arma-	to peruium facit	161. 644	Paucus Artaxerxis pater quid egerit	cum Sanno.	494	Paulus copiarum præfectus	301	
Paulus quidam opem Mediolanensi-	bus obsecris cum iurgio ac conuicijs	implorat	326	Pauli Flori dignitas, opulencia, ac e-	ruditione eiusq; poemata. 546. &	sequen.		
Paulus Adrametum Imperatori resti-	tuit	238	Paulus Cilix cum paucis Totilæ se op-	ponit	395. 692	Pauli Cilicis admiranda rebus despe-	ratis fortitudo	eodem
Paulus ac Mindus ad suos Byzantium	reuersi.	595. 693	Paulus scriba Anthiochenus	159. 174. 128	Paupertas ocij & libertatis expul-	trix	497	
Pax inter Theodatam & Iustinianum	254	Pax & πέρωντος inter Iustinianum &	Cosroem facta. 145. eam rumpere					

I N D E X.

Phasidis obsidio	513	Phasidis oppugnatio	515. 516	Phassæ laus	382. 689	Phassæ interitus	383. 690								
Phanotheus Erulorum præfectus	661	Philimith Phanitheo Erulorum præ-	fecto succedit	328	Philimith mors	466	Philosophi cuiusdam somnium	496							
Philosophia belli studia excludit	254. 255	Philas oppidum. 142 phison arx	173	Phocas præfecto præc. constituitur	147	Phoenicia	142								
Phoenicia palmularum tantum ferax	141	Physicorum defensio	486	Pietas ex metu imminetium malorum	543	Pigripij qui & Principius, fortitudo	& interitus	654. 294							
Pigriti fluminis accolæ	510	Pisaurum reparatum & à Belisario	occupatum	678. 359	Pityazes dux	131. 133	Pize Gothi ad Belisarium defectio	272							
Placentiæ obsidio. 361. 580. deditio	365	Placidia Honorij soror. 184. 185. mô-	ritur	186	Euloxiæ filia Olybrio locatur	187	Placilliane regiæ	148							
Platonis de peccatorum pœnis Chri-	stiana sententia	542	Pœnitentia clementes reddat iniuriam	passos	231	post fuctum stulta	193	Pœtica conuenire fabulositatem	117						
Pœtarum fabulæ taxantur	534	Pogonia Cometes	156	Pompeius & Hypatius coniurati in	Iustinianum. 148. deprehensi necan-	tur	149								
Pons super phasidem constructus	490	512	Pons fluuij Nar ab Augusto constru-	ctus	275	Pontici Romæi	180	Pontificis Romani autoritas	250						
Portus oppidum	288. 655	à Narsete captum	418. 698	à Gothis capitur	288. 652	Portus à Roma quo minus sit mariti-	ma interuallum	287							
à Rom. capitur	657	Possessionem nullam firmam	206	Possessis aliquando priuari grauius,	quam non possidere	211	Potidea ciuitas, quæ & Casandrea ab	Hunnis euersa	156						
Præcipitancia consiliorum principi	vitanda	248. 265	Præda opima de Persis relata	518	Prælium nauale	403. 696	atrox & longum Narsedis cum Te	ia. 420. 591. cum Persis. 501. & seq.	212. 302. 310. 312. 329. 330. 336. 350. 358. 370. 377. 383. 401. 414. 415. 418. 502. 516. 642. 647. 648. 654. 676. 690. & sequen	660. 666. 672					
Præliandi in fuga mos Barbaricus	553	Præsagium futuræ Romanorum victo	riæ	279	Præsidijs Rom. vir celebris Rauenna	profugus	307. 657	Præsidijs ad Belisarium querela & ac-	cusatio prædatorum à quibus fuerat	spoliatus	ibidem				
Prætextus maleficio quesitus	498	Prætor Romanis qui Aula præfectus	193	Prasini apud Persas	147	Præictæ Imperatoris neptis forma	386	Præicta Areobindi vxor. 280. cogi-	tur mariti sui interfectorem Gon-	tharidem apud Iustinianum excu-	sare	239. 244			
Priapus	141	Priuanus Lydus philosophus	496	Probus Anastasij principis sororis fi-	lius	129	Procopius quingentorum dux	656	exploratum missus	197	perstrictus	536	Belisarij consiliarius rerumq; qui-	bus ipse interfuit historiam texuit	116. 130. 195. 197. 228
Procopij de deo sententia	250	legatio	299	historiarum summa	458	dictio Asiatico sermone quam Atti-	co propior	116	Prodigium porcorum de belli euentu	Gothis exitium minitans	260	Prodigium imaginis Theoderici Nea-	poli collapsæ Gothorum excidium	significantis	285
Prodigium, sol sine radijs vt luna	227	Proditio duorum à Vittige corrupto-	rum ab altero patefacta	308. 658	Proditionis supplicium. 509. 658 palo	infigi	233	Protichisina	178	Prouidentia paucorum multitudine	improuida potior	265. 290	Prouerbium. 270. 306. 148. 160. 494. 501. 514. 496. 205		
Prouerbium. Nulla firma possessio, vn	de ortum	295	Publica cædis Gubazis cognitio quur	fuerit instituta	227	Pudicitia muliebris defensa. 263. 645.	violata	187. 548	Pudicitia exempla mulieres duæ in	Orontem sese proijcientes, ne	quid turpe à militibus paterentur	161			
Pudentius	215. 237	Pudore cogitationem sæpe cõtrarium	deduci	174	Pudore fortissimos reddi milites	211	Pyraeum apud Perfarmentos ignis Ve-	stæ	172	Questor. sumptus dispensator	195				

R

Ragnares qui & Regnaris rursus	à Rom. ad Gothos deficit	418. 698	Ragnares Brito Gothis præfectus in	capso	484	Ragnaris insolentia perfidia erga Pa-	curium ib. insolentia, perfidia ac	interitus ib.	Rauenna urbis elegantissima descri-	ptio 247. 639. eiusq; obsidio ibid.	Rauenna obsidio secunda. 337. & seq.	667. & seq. deditio	341. 670	Rauennam exercitu inuadunt Alari-	cus & Attalus	184	Recimerius de pace legatus	177	Recimeris Artemij soror	189	Referendarius Latinus qui à supplica	tionibus	172	Regis boni officium, mansuetum esse	175.	Regnum & bellum omnium inter ho-	mines maxima	148	Religio diuersa & duplex ciuili dis-	cordiæ seminarium	504	ex metu & violentia vulgo pecu-	liaris	542	Reparatus præsul	241	Reparati fuga	652	miserandus interitus	327	Rerumpub. pernicies, virtute & do-	ctrina claros contemnere	654	Recitangus	168. 125	Rhegijs obsidio & oppugnatio	396. 694	Rhenus fluuius	267. 184	Rhetorem dicendi vchementiam dece	re deditio	398. 694	Rhiceum oppidum	180	Rhodanus & Rhenus Gallie fluuij	267
--------------------------------	--------------------------	----------	------------------------------------	-------	-----	---------------------------------------	------------------------------------	---------------	-------------------------------------	-------------------------------------	--------------------------------------	---------------------	----------	-----------------------------------	---------------	-----	----------------------------	-----	-------------------------	-----	--------------------------------------	----------	-----	-------------------------------------	------	----------------------------------	--------------	-----	--------------------------------------	-------------------	-----	---------------------------------	--------	-----	------------------	-----	---------------	-----	----------------------	-----	------------------------------------	--------------------------	-----	------------	----------	------------------------------	----------	----------------	----------	-----------------------------------	------------	----------	-----------------	-----	---------------------------------	-----

I N D E X.

Rhodopolis à Persis obsessa, casu recu-
peratur Rom. mirabili 529
Ri. himundus se cum copijs dedit 369.
682
Ricilas eiusq; interitus 258. 678
Rijus Gilimeris iam capti 219
Rifu dignas res humanas ob fortuna
varietatem eodem
Rodericus Gothorum praefectus 250.
371
Roderici mors 371. 684
Rodulfus Erulorum rex à suis contem-
nitur 315
Roganes cum Morace ad Iustiniani
partes deficiunt 408. 696
Roma ampliata Tyberi intercluso
278
per Isauros quatuor. portæ Asina-
riæ custodes Totila prodita 372.
684
rius ius à Gothis obsessa. 392
capta 691
capta à Gizericho 187
Romani imperij tam Orientis quam
Occidentis descriptio 183
Romani imbelles & laborum imo-
lerantes Belisario conuincuntur
280. 298. 535. 652. 655
quidem Gothis fauentes profligan-
tur 287. 653
Gothos fugientes persequuntur
Romani pontici 184 (309. 655
à Vandalis victi fugiunt 557
Gracissantes 205
Romani à Romanis cur deserti 116
Romani promittere promptum, sta-
re autem promissis non item 132
Romanus ad Belisarium legatus 303
Roma aqueductus. xiiij. 278. 649
diu à Gothis captæ recuperatio
271. 643
xiiij. portæ præter alias portulas
278. 650
oppugnatio. 282. & seq. 650
Romanorum principum inclinatio
atq; interitus 246. 639
à Gothis accepta clades 256. 642
in Neapolitanos scuitia 263
cum Gothis varia certamina 273.
274
clades ac fuga 276. 350. 648. 661.
666. 673
acriter obessorum penuria 279.
298. 649
in Christum fides integra 287.
in Gothos incursiones 288. 227.
794. 655
ad Belisarium oratio 298
strages 293. 294. 654

res ducum inertia deperditæ 344.
371
libido atq; improbitas 355. 677
ad praefectos suos querela 366. 671
cuiusdam desperata mors 368
misera conditio 373. 684. 546. 550
de Gothis victoria 378. 688
clades Veronæ accepta 347. 599
prosperi successus 403. 699
obiurgatio 471
simulata saga hostem in planiciem
profectum profligant 553
ob victoriam mollicies ac insolentia
482
fuga 489
cum Hunnis acerrimus conflictus
553
clades & turpiss. fuga 501
acris criminatio 503
& Persarum collatio ibidem
200. praelio cum Persis commisso
occisi honorifice sepeliuntur 512
in omnem sexum & aetatem Mi-
sianorum scuitia 532
crudelitatis poenas dederunt 532
Romæorum in Armeniam irruptio
130
cum Persis pugna 133. 134. 140.
177
cum Sarracenis pugna 140
cum Persis foedus perpetuum 145
in Lazos iniuriæ 164
fuga 174
militum in Carthaginenses mode-
stia eodem
cum Vandalis pugna 313
Romulus Sotiris filius 509
Rufinus. 128. 194
à Iustiniano falso interfectus dici-
tur 145
capitur. 221. eius postea virtus con-
tra laudam 235
Rufini ad Cabadem oratio 135
Rufiniana villa Antoninæ uxoris Be-
lesarij 150
Rumores falsi perniciosi 277. 350.
648. 674
Rusciana Thurinorum castellum 383.
689
Rusciani obsidio 384. 690
deditio 385. 691
Rusticus sacerdos Byzantium missus
254
Rusticus Martini apud Lazos colle-
ga 498
Gubazis interfecti particeps 501
in Buzem inuehitur eodem
in carcerem coniectus 508
cum Ioanne fratre captiuus in so-

rum producitur 519
accusationi in sui defensionem re-
spondet 523
Rusticus & Ioannes capite plectun-
tur 527
Rusticana quæ & Iustiniana accusa-
tione liberatur 373. 686
S Aberi Hunni 180
Sabor Misidati succedit in regno
Persarum 535
Sabyri Dilimitas ex insidijs adorius
tur & profligant 510
à Persis conducti auxiliares 528
Sabyrorum iij. milia auxilio Rom-
conducti 510
regio & mores eodem
magna strages ibidem
Sacerdotis cuiusdam cum Wittige col-
loquium 210
Sacrificandi mos 318. 333
Sagittarij nostrates quanto veteribus
instructiores 117
Sagittarum densitas 515
Salina dos mittitur. 318
Salomon dux. 194. ad Iustinianum res-
nunciatum mittitur 308
Iudaorum rex 220
Salomon Maurusij deuictis præst-
235
Salomoni rex Aphricæ regendæ com-
mittuntur 220. 235
Salomonis ad Maurusios epistola 222
ad suos concio 223. 221. 234
interitus 236
iunioris Sergij fratris astus 275
Salonæ ciuitas Dalmatiæ 256. 602
Salonas occupatas Gothi metu dese-
runt 256. 648
Selones magistratus apud Persas 123.
128
Salutis vna spes victis, nullam spera-
re salutem 126
Samnitum puerorum colluctatio 279
Samosata 137
Sandichlus quorundam Hunnorum
praefectus amicus & socius Ro 548
Cotriguris caesis prædam optimam
refert 557
Saraceni expugnare moenia inepti
excursionibus ac prædis habiles
288 (g)
Saraceni Maddeni. 142. anthropoph-
Saras 104
Sarani 142
Sariffa hastæ genus 510
Sarmatæ 182
Sarus

I N D E X.

Sarus fluuius 37
Sauoris regis Persarum crudelitas
533
Sauores crudelitatis poenas dedit ibi-
533
Sauoris qui Artaxersi successit, imma-
nia facta eodem
Scioli arrogantis elegantiss. descri-
ptio 495
Scipuardus Asbadum vulnerat 416
Sclauini qui & Slaueni, histri accolæ
288. 317. 362
denum rursus à Rom. victi. 401
Sclauinorum in re militari solertia
355
irruptiones 383
in Rom. agrum irruptio 397
immanis crudelitas 397
altera irruptio in Thessalonicam
399
vexationes 400
in Illyriam irruptio 406
Scripsini Thulis insula incolæ 317
Scolasticus Eunuchus contra Sclau-
nos cum exercitu missus 430
Secretorum scriba, Latinis à Secretis
160
Seditio in Aphrica inter milites orta.
227
Seditio Maximi dissoluta 233
Seditio apud Byzantium orta. 146.
malum sortita finem 150
Seditiois auctores tolluntur 249
deprehenso necantur 149
Seditionem ex omni generis homini-
bus constare 228
Seleucia ciuitas 163. 178
Semiramidis detestanda libido & o-
bitus 491
Sententia, spreta potiore, pessima per-
uincit 501
Seosis consilio Cabades liberatus
122
Seoses Andrastandaras 128 damnatur
129
Septentis arx. 183. septum 215
Sepulchri Adriani Imp. magnificen-
tia 287
Sergopolis 158. 169
Sergius vir sanctus ibidem
Sergius rhetor 172
Sergius quidam Cosrois interpretis lau-
datur 539
Sergius & Curtius ad regendas Aphri-
cæ ciuitates missi 236
Sergius Aphricæ praeficitur 237. plu-
rimæ calamitatis Aphris ob impro-
bos mores causa 238
Sergius contra Hunnidas proficisci-
tur 239
Sergio structæ insidiæ ibidem
Serica vestis olim medica 143. 217
Seruire inimico intolerabile 217
Sestus amore Leandri & Erò clara
547
Seston inter & Abydum maris angust.
196
Seuerianus Asiatici filius captus au-
fugit 238
Sexages ac septies bisq; certatum in
obsidione Romæ 298
Sibylle vaticinium 15. 33. 518
Sibyllæ Italicensis antrum 465
Sicaenaria ciuitas 239
Siciliæ res quales 404
Siculorum in Gothos odium ibidem
Sidonem iuris studium translatum
485
Sifridi magnanimitas & interitus
360. 689
Sigeum promontorium 196
Silentiarius. 178 Silentiarij 180
Simiæ in Corsica nascuntur 406
Simile gaudet simili 496
Simon dux 194
Simultas inter Belisarium & Narse-
tem exorta 321. 663
Simulacrum Mineræ Ilio sublatum
272
Aeneæ redditur 496
Simplicius philosophus 496
Sindual Fulcari succedens Erulis præ-
ficitur 473
cum suis Narseti opem fert 481
Sindual fortitudo 482
Sindus cohortis praefectus 300
Singidum Gepedes incolunt 184
Siphriæ op. 125
Sirmium Gepides incolunt 184
Sifaudanum arx. 288. capitur 167
Sifigis ad Belisarium defectio 668
Sifinius 233
Sitiphe metropolis regionis Zebes
235
Sitas dux. 130. 134. 154. occiditur
ibidem
Socci Romani 267
Sol sine radijs vt luna prodigium 227
Solem adorare Persas 119. 163
Somnium philosophi cuiusdam mira-
bile 496
Somnio ad bello repetendam Afri-
cam commotus Iustinianus 193.
194
Somnio Procopius & Belisarius ex-
citati ad suscipiendum bellum
195
Somnio Cyprianus iniuriæ acceptæ

ultorem sese promittens apparet
206
Sortilegus Hebraeus de belli euentu
rogatus, miro prodigio Romanis
victoriam, Gothis interitum præ-
nunciat 260
Sophisma Cabadis oppugnat Pro-
clus 128
Sophismata 128
Sophia templum Byzantij exustum
147
Sophosene regio 144
Sotiris Lazis praefectus 509
Buchium quæ capere voluerit co-
dem
Misanorum legatos contumelia
& verberibus affectos dimittit.
eodem
Sotiris dignus arrogantia sua interit-
tus 10
spei fallacis pulchrum exemplum 38
spem non ex voto succedentem ma-
gis exulcerare 138
Spoleti deditio 360. 679
Spongiam petit Gilimer vt lachrymas
abstergat 218
Stagiretis vana iactantia 543
Stephanus deditioem consulit 258.
643
Stephanus Asclepiodoto insultat 264
Stephanus Medicus 175
Stephani Neapolitanorum legati ad
Belisarium oratio 258. 643
D. Stephani protomartyris templum
500
Stephanacius 139
Stozas tyrannus constituitur in sedi-
tione aduersus Rom. 364. fuga sibi
consulit 228. 238
cum paucis Vandilis Antilæ supe-
tias fert. 238 à Ioanne sagitta ictus
moritur 239
Stozæ ad suos oratio. 229 ad hostes
Romaos supplicatio 230
Strata regio 152
Stratam latinis viandici ibidem
stratagemata. 118. 119. 262. 330. 353. 394.
397. 123. 126. 159. 238. 467. 474.
514. 550. 662. 692
stratagematis circumueniendi hostes
138. 158
Stratagius Gazæ Imperat. praefectus,
& Palestinae dux 152
studium litterarum liberum ocium re-
quirit 496
stuprum virginis cuiusdam grauius
punitum 355
Suartuas à Iustiniano ad Erulos regen-

I N D E X.

dos mittitur	318	Terræmotuum causa	485	cedit	463
Sua cuique bene placent.	491	Terriculamentum Theoderico apparet post Boetij & Symmachi cædem	248	Theodobaldi mo	484
Succesio & translatio imperij Persarum & aliorum regnorū	452-534	Testudinis machinæ bellicæ descriptio	500	Theodorus Parthenius	194
Sueui 267. qui & Suavi		Tbarsamunthis qui & Corsamanthis prodigio a fortitudo	796	Theodorus Cappadox dux.	220.
Sunicas dux. 131. Barefmanem interficit	134	Theoetistius medicus celebris	297	225.	
Suni Barbari ijdem qui & Zani	135	Theoetistius dux	160.168	ad seditiosos placandos mittitur	227
Suanius Iuliani frater	152	Theodericus solus Italia potitur	248.	Theodorus alius trucidatur per seditionem	ibidem
Superstitiosus metus incesit	486	Theodericus	125.191.216	Theodorus genere Zannus contra suæ gentis inobedientes belligeratus pro Rom.	540
Suppliciorum dirum genus	397	crudeli facinore labem famæ asperfit	ibidem	Theodori cuiusdam Zanni laus	489
Surenorum ciuitas. 157. dolo capitur	159.162	Amalarici pueri adhauctor	269	deuictos Zannos Iustiano tributarios reddit	541
Surri	139	xx x vij. annis magna laude rexit Italiam	ibidem	contra Misianos mittitur	528
Surphutes dux	221	Theoderici in Italiâ irruptio	246.639	Theodori Zannorum præfetti magnanimitas & prudentia	513
Syderum reuolutioni rerum vires stulte imputari	545	modestia	ibidem	Theodora Augusta Iustin. coniunx calumniam à Ioanne passa, sese vlcisci pergit	150.221
Syllectum ciuitas	200	laus copiosa	ibidem	Theodora Augusta oratio	148
Syluerius pont. Rom. relegatur	286	in fallendis Francis stratagemata	268	Theodora Augusta mors	182.384.
Symeonis templum incensum	125	Theoderici in demerendis Visigothis liberalitas	ibidem	691	
Symeones. 135. per insidias interficitur	135	cum Visigothis amicitia eodem mors	248.269	Theodosius legatus ad Vittigem à Belisario missus	537
Symmachus dux	230	Theodatus Theoderici successor, eruditus, imbellis atq; auarus	249.	Theodosio secundo adhuc puero Isidigertes tutor datur	118
Symmachi & Boetij cædes	249.640	251.260.640		decedenti duo filij succedunt	183
Syracusarum deditio	257.641	compilationibus intentus	ibidem	Theodosius filius Arcadio succedit	185
		Amalassuntham perfide capite	255.	Theodosius Ioannem Honorij successor em è tyrannide deicit & Valentinianum substituit	185
T		641		Theodosia vrbs	127.134.
Tarentum Calabriae ciuitas	377	apud Iustinianum offensæ culpam deprecatur	ibidem	Theogenes Belisarij armiger	308
687		captis legatis pacem irritat	ibid.	Theologia encomium	464
captum	396.694	Gizzerichi filius	188.226	Theramunthes in Aemyliam missus	358
Tarentinum litus quale	382	Theodati in Amalassuntham odium	ibidem	Thermopolis Illyrici	156
Tarmuti qui & Tarmuntes fortitudo ac obitus	295.654	formidolosa ignauia	254.265	Theudibaldus rex Gothorum creatur	342.670
Tanuga ciuitas	226.234	supplices ad Iustim. litteræ	255	342.670	
Tarabi	176	porfidia ac mentis inconstantia	156	Theudibaldus Theodiberto patri in regno Francorum succedit	405
Taturius	162	interitus	265.269	Theudibaldi successus prosperi	345
Tattimuth	194.216	Theodeselius Theodati filius capitur	265	celebritas	ibidem
Taurus mons	126.135.137	Theodis potentia & à Theoderico defectio	69	in Vraiam odium crudelitatisq; ibidem	
Tauri syluestres	462	Theodibertus Francorum dux	270.332	interitus	345.562
Tauri aeneis pedibus	500	Gothis auxilia mittit	313	Burni filius ad Narsetem deficit	473
Tauri Armeniorum	137	Theoderico patri succedit in regnum Francorum	461	Theudis Visigothorum rex	208
Teias Gothorum in re militari præstantissimus	469.697	Theodiberti cum Amalarico bellum	270	Thilasamus vicus	126
Totila in regno succedit	416.	Theodiberti Francorū regis mors	465	Thomas præsul Apamiensis	164
697		Theodiberti aduersus Iustim. in Thraciam expeditio	ibidem	Thomas Guzes	180
Francorum foedus frustra petit	698	Theodiberti interitus	462	Thoringi orientales	267
Teia contra Narsetem expeditio	418.	Theodobaldus Theodiberto patri succedit	383.485.541	Thules insula descriptio	317
699				Thurinorum ciuitas	382.689
incredibilis fortitudo	420.699.			Thuscorum de Theodati rapacitate que	
eius interitus	ibidem				
Telesis oppidum	488				
Temeritas casu correctæ	504				
Temulentia pœna digna	196				
Templum Byzantij magnificentum & admirabile	545				
Tenarus nunc Cercæpolis	198				
Terentius dux	194				
Terræ totius confessa diuisio	266				
Terræmotus ingens	407				
Terræmotus horrendi	383.485.541				

I N D E X.

Tiara regium insigne	493	Trapezuntij	180	in Germaniam irruptio	184
Tibellium præsidium Misianorum	498	Trasamundus	190	cædes	201.213
498		Tres Parca locus Romæ	287	Vandilici belli finis	219
Ticinum nunc Papia	660	Tretum locus	164	Vanitas vanitatum & omnia vanitas, Gilimeris vox in triumpho Belisarij	220
Tigris fluuius	129.136	Tribunianus Pamphylus Iustiniani Iurisconsultus honore deiectus	149	Vararanes	118
Timore mentem prohiberi ne vitiora prospiciat	166	restituitur	266	Varames, aliter Varranes 261. patri succedit in Chanarangis magistratu	246
Tinge oppidum	222	Tribuniani laus	ibidem	Varanes tres inter se Ormisdati regi Persarum succedunt	535
Titus Vespasianus	220	Tribunus medicus	178	Varanes tertius Segansna quur ditus	ibidem
Totilas Taruisij præfectus ad Rom. defectionem parat	672	Tricamarum	211.215	Varanes Isdigertis filius patri succedit	536
oblatum Gothorum imperium suscipit	346.622	Tripolis	189	Vdilas & Gothildus cum Romanis pugnant	695
legatos de pace tractaturos ad Belisarium mittit	374.686	Tribus ferrea apud Persas damnatorum locus	147	Veneti & Præsini apud Persas	137
bonam Romæ partem deleuit,	375.686	Tripugna locus	178	Veneta porta Byzantij	ibidem
Paulum cum suis, saluis ipsorum rebus dimittit	394.693	Triumphus Narsetis	482	Ventri grauidæ Cidaris imponitur, inaugurandi regis iam nascituri solum,	535
quor Romam delere noluerit, sed tantopere excoluerit	395.693	Tryphon legatus	220	Veredarij	200
Diogeni deditioem suadet	196.	Tumar locus	234	Veredi equi publici	169
693		Turris Francorum incensa	479	Verina Leonis Imper. coniunx	188
aliquot insulas capit	406	Turris ciuitas ad Histrum sita	363	Verona prodicione capta	347.673
fortuna instabilis exemplum ibidem		Tyberis elegans descriptio, eiusq; fluxus in mare qualis	287	Veronæ situs & celebritas	469.697
humo effossus hostibus Romæ spectaculum post mortem factus ibidem		Tyrannidem deo inuisam, neq; vitioem effugere	243	Veronæ obsidio	347. & sequen. 673
				Verus	173
V				Verus Erulorum dux temulentus ac temerarius	382
Vacarus genere Burnus moritur	473			cum copijs suis interfectus	397.
673				594	
Vacinius Gothorum	661			Vesta ignis apud Romanos	172
Vala color equi Belisarij	648			Vesuij montis luculenta descriptio	301.419.699
Valentinus dux	641			Victoria Rom. de Gothis	378.688.
obsessis Hydrunti opem fert,	357			698	
Valentinus & Focas occisi	364.680			Gothorum de Romanis	349.383.
Valentinus quidam episcopus captus, & mutilatus manibus	364			674.690	
Valentiniani mollities. ibidem	186			Romanorum qua non maior vnquam	482
vindicatur à Maximo	187			nunquam certa, si aperte concurratur	139
Valentiniani iunioris mors Rom. imperij orbitatem induxit	639			pura & sincera que	139
Valentinianus Constantij filius	185.			nimis cruenta priuatione honorum punita	141
Ioanni honoribus deiecto succedit eodem				preteritorum malorum oblita noua semper meditatur	193
Valens Peroxis frater in regno succedit	537			prædam victi exercitus præbet	200
Valerianus & Martinus in Italiam Belisario in subsidium mittuntur	651			Victoriam parit iustitiæ obseruatio	197
Valerianum imp. Sauores rex Persarum viuum excoriat	534			Victoriæ signum ignis flamma	211
Valerianus Armeniae præfectus	172			Vigilius Syluerio in pontificatu succedit	286
Valerianus dux	195			in pontificem Romanum creatus	652
Valli extruend ratio	279				
Vandili	183.480				
magnum à Maurusij incommodum passi	190				
omnium mollissimi	212				
Maurusiorum victores, Vandilorum autem Romæi	223				
Vandilorum agri	ibidem				

I N D E X.

Vigiliū pontificis pro Roma tuenda seduitis 364.392.680.692	in occidentis obsidibus perfidia, 287.652	Z	Aberganus 161
Villa occidit Theudibaldum 345 672	circa firmanda praesidia studium, 286	Zabergan Hunnorum dux 547	Zaberganus libidine praedandi & in- iustitia permotus, Imperatorem bel- lo laceffit 547
Vince, seditionis signum Byzantij 149	Vlaris Gothus, monomachia ab Ar- thabuze perimitur 349.673	Zachar praesidium, quod & ferreum 530	Zacynthus 197
Viros vaticinari apud Mairufios ne- sas 219	Vlasci iniuste occisos prima iustitiae cura 196	Zaidus dux 194	Zambazes rex electus, breui regnum Cabadi cedit priuatus factus 537
Viri plures quam sceminæ peste ab- sumpti 546	Vliares Mediolanensis cladis autor. 328	Zannorum gentis in Romanos irru- ptio 540	Zanica gens euerfa à Romæis 135
Virginibus deo dicatis vis illata 544	Gothorum praefectus 350	Zani qui & Suni Christiani 585	Zani mille auxilio Lazis mittuntur 179
Virus strenno militi non commutan- da vita 139	Vliares miles 201	Zates Gubazis frater rex Lazorum creatur 508	Zatis magnificus ingressus in regnum 509
Virtutis praemia quæ 457	Ioannem ducem sagitta interimit 214	Zaunas Pharesmenas 233	Zaxon Gilimeris frater cum Vandilis ad Gilimerem profi- ciscitur 209
Virtutis & doctrinae contemptus, Rei publicæ certis pestis 554	Vilifij qui & Vlitibus, caedes 416.698	Zaxonis ad Gilimerem literæ ad suos oratio 212	Zebe regio 238
Virtute ac iustitia conseruari Respub- licas 234.373	Vulagus Erulorum praefectus 591	Zechi 180	Zenobia regina, & eiusdem nominis ciuitas 157
Vizandrus inter cadauera semianimis reperitus 277	Vlimuh fortitudo 314	Zenon Byzantij Imperator 246.318. 639	Zenon dux militum 302
Vizandri Gothi fortitudo 277.310. 649	Vlitheus miles 240. Arcobindum oc- cidit. 242. in Artabanem idem au- sus ab Artasire occiditur 242	Zenon rhetor Byzantij clarus 544	Zenone absente tyrannidem occupat Basiliscus ibidem
Vizandri Erulorum praefecti interitus Vizandri 185	Vndella qui & Beldas 350	Zerbulus 234	Zenonis prudentia ibidem
Vizigothorum in Romanorum impe- rium irruptio 267	Vnla & Pissa Gothorum duces capti 647	Zich Persarum legatus ad Iustinia- num pro pace quam impetrauit 539	Zenonis tota domus concussa, Arth- mesij machinamentis ibidem
accepta clades 268	Vnionem Perozas rex moriturus ab- ijcit, ne post se quisquam ferret 120 & alia quaedam de eodem vnione ibidem	Zingani 222	Zoroaster Persarum legislator 492
reliquæ profligatæ, ad Theodim Hispaniæ tyrannum profugiunt 270	Voluntas facile malis ex culpa pro- uenientibus medetur 133		
Vitalianus cum Gothis prelians, succum- bit 345.672	Voluptatis comes tristitia 161		
Vitalianus dux 130	Vraias oblatum Gothorum imperium recusat 342.668		
Vita opibus potior 120	Vittigis nepos, contra Mundilam missus 668		
Vittiges à Gothis in regem eligitur 27.524	Vraia febilis interitus 345.672		
non illustri familia, sed virtute bellica clarus ibidem	Vranij cuiusdam Syri scioli vana ia- stantia 495		
Mathassuniham inuitam vxorem ducit 266.646	impostura ibidem		
ad Romæ obsidionem properat 274	Vrbis expugnatae conditio 261.644		
Rom. prodicionis ac perfidiae infi- malas acriter obiurgat 278.647	Vrbis alia deletæ vestigium tenue 320		
deditionem Rom. cum Belisarij probro suadet 280	Vrbini oppidifitus 323.659		
Cosroem cum Romanis committit 328	Vrbinum deditione captum 324.663		
Gothorum atque Italarum rex 153	Vrbeuetanum oppidum inexpugna- bile 324		
captiuus Byzantium perducitur, 156	Vsarilas Gothus Arimini praeses ab Erulo quodam occisus 697		
cum magnatibus Gothorum & opima praeda captiuus Byzantium perductus 343.670	Vuarium Romæ 283.651		
Vittigis ad suos oratio 265.270.292 646	Vulgi ingenium mutabile, eiusq; lucu- lenta descriptio 299.378.467.505. 655		
ad obruendum Belisarium vehe- mentia 210.647	Vxoræ in maritum fidei exemplum 122		

X

Xiphia Cometes 156

I N D E X.

I N D E X E I O R N A N D E R E R V M

Geticarum scriptore collectus.

A	Anfes	ibidem	B	
Baba Maximini Imp. mater, natione Ala- na 605	Antæ 625	599.610	Abai 629.630	
Ablauius historic. 605	Antes 603		Baiobari 630	
Achillis insula 599	Antriregir rex 606		Balearis insula 596	
Achillis iaculo vulneratus Telephus 601	Antoninus Caracalla 606		Balhi 609	
Achilles cum Diocletiano victus 609	Anthemius Imperator 624		Baltha 613	
Achiulf 605	Aoricus rex 609		Baltharum genus 20dem	
Acliusfus 623	Apes nullæ in Scanzia insula 614		Balimir rex 612	
Achrouentus Mamboleius 622	Apenninus mons 628		Balamber rex 625	
Adogit gens 595	Aqua nigra fluuus 628		Barcinona 615	
Adria Pelagus 614	Aquileia metropolis Venetiariū vastatur ab Hunnis 606.		Bardores. 629	
Aemilianus 608	Araxes fluuus 599.602		Bastarna 604	
Aestrorum natio Gothis subacta 610	Araricus rex 609		Bastiana ciuitas 629	
Aetius 616.620	Ardaburis 615.624		Baza 628	
Africa Vandalis centesimo ferè anno crepta 615	Ararici victoria de Hunnis 627		Beata insula 596	
Aganzie 598	Aroxer fluuus 599.602		Ballaines 604	
Agaziri 600	Araricus 619.627		Belisarius 616	
Alatheus 612	Ardarich ibidem 625		Berig rex. 598. qui & Berich 607	
Alarichus rex 613.622.625.629	Argaitus 606		Berimund. 605. qui & Beremuth. 616	
Alerici superstitiosa sepultura 614	Armatus 611		& Berismund 625	
Alani ab Hunnis deuicti 611. Panno- niam occupant ibidem & 615	Armatura varijs gentibus varia 627		Beroa 608	
Alani frustra ab Attila bello petiti 622	Armoritiani 618		Bessa 628	
Alano rum armatura grauis 627	Arochirauni 598		Beugarex 629	
Alanorum armatus Iornandis pater 628	Aruerna ciuitas 624		Beurgus rex 624	
Alcidzuri 611	Asconis fossa 613		Bioximeta 628	
Alemanni 630	Ascalernus 622		Biturigæ ciuitas 624	
Alexander Mameas 605.606	Asdingorum stirps inter Gothos cla- ra 609		Bitugores 629	
Alis fluuus 601	Aspar 624		Blecta 617	
Aliorum mulieres magæ 610	Astringi 606		Bliuilas dux 628	
Alipzuri 911	Asturica 623		Bollia fluuus 629	
Amalorum stirps 600.613.626	Atanaricus rex 613		Boisci 611	
Amalorum origo ac genus 605.	Atanaricus rex 613		Bontæ 604	
619	Attilæ rex 617.619.		Bonifacius Gizerichum in Africam inuitat 611	
Amalus 616	671		Boristhenis oppidum 599	
Amala 604	Attilæ ad suos oratio 619		Boristh amnis Danubius 600	
Amalasuenta 605.625	Attilæ fuga 621.622		Boroista Diceneus 603	
Amazones 600.602	Attilæ mors 626		Bosthorus fluuus 600	
Amazonas ne genus earum intriret, à vicinis gentibus concubitum petijf se 602	Attilæ filij innumeri Atual 610		Box rex 625	
Ambitione regni inter filios suos quo modo Gizerichus cauerit 616	Auaritia memorabile exemplū 612		Brachilas occiditur 624	
Annius 611	Aucha fluuus 608		Britanniæ insulae descriptio 597	
Amphicus 600	Auge Priami soror 601		Brutones 624	
Anchialos ciuitas 609	Augis 605		Brutia regina 614	
Andages 620	Augustus Imperator 624		Brutorum regionis situs 20dem	
Andala 628	Auri 599		Bubegentas 609	
Angisciri 629	Aulziagri 624		Bulgarum sedes 599	
Anfila 605	Aurelianus 613		Burgundiones domiti 607.615	
	Aureliana ciuitas 619		Burgundiones socia arma Romanis iunxerunt 618	
	Austrogonia 623		Burgundiones foedere Rom. iuncti 623	

C

Cæsarea vrbs 613
Calidoniae incolæ rutilis comis 619
Callipodas oppidum 599 (597)

